www.iphonepub.com

Dostoyevski

KARAMAZOV KARDEŞLER

www.iphonepub.com En geniş iPhone ePub arşivi.

KARAMAZOV KARDEŞLER

DOSTOYEVSKİ

Üçüncü CiltDOKUZUNCU KITAP

ÖN SORUŞTURMA

MEMUR PERHOTİN'İN KARYERİNDE BAŞLANGIÇ

Mal sahibi tüccar Morozova'nın evinin kilitli olan sağlam dış kapısını var gücü ile yumruklarken bıraktığımız Piyotr İlyiç Perhotin, tabiî en sonunda vuruşlarını duyurabildi. Dış kapıya böylesine şiddetle vurulduğunu işiten, iki saatten beri hâlâ heyecan içinde bulunan ve aklından silemediği düşünceler yüzünden uyumaktan korkan Fenya, şimdi tekrar nerdeyse kriz geçirecek kadar bir korku duymuştu. Kapıyı çalanın gene Dimitriy Fiyodoroviç olduğunu sanıyordu. (Oysa onun gittiğini kendi gözü ile görmüştü.) çünkü kapıyı böyle küstahça ondan başka hiç kimse çalamazdı.

Fenya, uyanmış olan ve vuruşları işiterek kapıyı açmaya giden kapıcıya koştu, açmaması için yalvarmağa başladı. Ama kapıcı kim o? diye sorduktan ve kapıyı çalanın kim olduğunu, aynı

zamanda çok önemli bir iş için Fedosya Markovna'yı görmek istediğini öğrendikten sonra, kapıyı

açmağa karar verdi.

Piyotr İlyiç, Fedosya Markovna'nın yanına, daha doğrusu aynı mutfağa girdikten sonra (ki Fenya iş daha iyi anlaşılsın diye ondan kapıcının da içeri girmesine izin vermesini rica etmişti) ona birçok sorular sormağa başladı ve hemen en

önemli konuya değindi. Yani Dimitriy Fiyodoroviç'ina Gruşenka'yı aramak için oradan koşarak giderken, havanın içinden havanelini kaptığını, dönüşte ise el erinin boş, ama kan içinde olduğunu öğrendi. Fenya anlatırken: Hem de kan hâlâ

damlıyordu. İşte böyle damlıyordu el erinden. İşte böyle!... diye yüksek sesle anlatıyordu.

Herhalde bu korkunç olay, dengesi bozulmuş zihninin uydurduğu bir şeydi. Ama o kanlı el eri Piyotr İlyiç de görmüştü. Gerçi üzerlerinden kan damlamıyordu ama, Piyotr İlyiç o el erin yıkanmasına yardım etmişti. Hem zaten asıl sorun, el erin çabuk kuruyup kurumadıklarında değil, Dimitriy Fiyodoroviç'in elindeki havan, eli ile nereye koştuğuydu. Daha doğrusu, Fiyodor Pavloviç'in evine gidip gitmediğini öğrenmeliydi. Oraya gittiği kesin olarak acaba nereden öğrenilebilirdi?

Piyotr İlyiç bu noktada ısrarla, ayrıntılı olarak duruyordu ve gerçi sonunda kesin olarak hiç bir şey öğrenemedi, ama gene de Dimitriy Fiyodoroviç'in babasının evinden başka hiç bir yere gidemeyeceği ve oraya gittiğine göre, muhakkak orada bir şeylerin olup bittiği kanısına vardı.

Fenya heyecanla: Döndüğü vakit ise, ona her şeyi açıkladım, sonra ona sorular sormağa başladım: 'Sevgili Dimitriy Fiyodoroviç, her iki eliniz de neden kan içinde?" diye sordum. O da bana el erindeki kanın, insan kanı olduğunu ve biraz önce bir insanı öldürdüğünü söyledi, diye devam etti. Öylece açıkladı hepsini. Şuracıkta bana suçunu bildirdi, sonra deli gibi koşarak evden dışarı çıktı. Ben de oturup düşünmeğe başladım, 'acaba o şimdi böyle deli gibi nereye koştu?'

diye; 'Mokroye'ye gidip, hanımefendiyi öldürecek' dedim kendi kendime. İşte o zaman hanımefendiyi öldürmesin diye yalvarmak için evine gitmek üzere bir koşu dışarı çıktım. Bir de baktım ki, kendisi Plotnikov'ların dükkânı önünde gitmeğe hazırlanıyor. El eri de artık kan içinde değil.

Fenya bunu daha o zaman farketmiş ve aklında tutmuştu. İhtiyar büyük annesi de torununun sözlerini elinden geldiği kadar destekledi. Piyotr İlyiç, daha birkaç soru sorduktan sonra, evden girdiği andakinden daha da büyük bir heyecan ve endişe içinde çıktı.

Öyle düşünülür ki, en doğrusu ve en akla uygun olanı şimdi Fiyodor Pavloviç'in evine gidip, orada bir şeyler olup

olmadığını öğrenmek; ancak o zaman artık kesin bir kanıya varıp, Piyotr İlyiç'in kafasına koyduğu gibi komiserliğe gitmekti.

Ama gece karanlık, Fiyodor Pavloviç'in evinin kapısı ise çok sağlamdı. Onu gene yumruklamak gerekecekti. Sonra Piyotr İlyiç, Fiyodor Pavloviç ile uzaktan tanışıyordu. Ya sesini duyurduktan sonra, kapı açılınca içerde hiç bir şey olmadığı anlaşılır o alaycı Fiyodor Pavloviç de, ertesi günü

bütün kente, tanımadığı bir adamın, memur Perhotin'in acaba biri onu öldürdü mü diye gece yarısı evine geldiğini alay ede ede yayarsa ne olacaktı? Düpedüz skandal! Piyotr İlyiç ise dünyada en çok skandaldan korkardı.

Öyleyken kendini kaptırdığı duygu, o kadar şiddetliydi ki, ayağını yere vurup gene kendi kendine küfrederek hemen yeniden yola koyuldu, ama bu sefer Fiyodor Pavloviç'e değil, bayan Hohlakova'ya gidiyordu. Eğer o kadın: Daha önce falanca saatte Dimitriy Fiyodoroviç'e üç bin ruble verdiniz

mi? sorusuna olumsuz bir karşılık verirse, o zaman hemen Fiyodor Pavloviç'e uğramadan doğru karakola giderim, diye düşünüyordu. Ama bunun tersi olursa, o zaman herşeyi ertesi güne bırakacak ve evine dönecekti. Şimdi şunu belirtmek gerekir ki, genç

adamın gece vakti, hemen hemen saat on birde, sosyeteye mensup olan ve hiç tanımadığı bir hanımefendinin evine gidip, kendisine her bakımdan acaip sorular sormak için onu yatağından kaldırması, belki de Fiyodor Pavloviç'in evine gitmekten çok daha büyük bir skandala yol açabilirdi. Ama bazen, özel ikle buna benzer olaylarda, en titiz ve en serinkanlı insanların bile verdikleri kararlar böyle olur. Piyotr İlyiç ise o anda artık hiç serinkanlı değildi! Sonradan ömrü

boyunca yavaş yavaş tüm varlığını saran karşıkonulmaz bir huzursuzluğun, nasıl sonunda ona acı veren büyük üzüntü halini aldığını, hatta onu iradesi dışında oraya sürüklediğini hatırlayacaktı.

Tabiî, gene de yol boyunca o hanımın evine gittiği için kendi kendini azarlıyordu. Ama belki onuncu kez, dişlerini gıcırdata gıcırdata: Ne olursa olsun, ne olursa olsun işi sonuna dek götüreceğim! diye tekrarlıyordu ve gerçekten de niyetini yerine getirdi, işi sonuna dek götürdü.

Bayan Hohlakova'nın evine geldiği sırada saat tam on bir10

di. Avluya oldukça çabuk alındı ama, kapıcı hanımefendi uyudular mı, yoksa daha yatmadılar mı?

sorusuna verdiği karşılıkta genel olarak o saatte yattıklarını belirtmekten başka kesin bir şey söyleyemedi. Kendileri

yukardalar; geldiğinizi bildirirsiniz isterlerse sizi kabul ederler, istemezlerse etmezler,> dedi.

Piyotr İlyiç yukarı çıktı, ama orada iş biraz zorlaştı. Uşak Piyotr l yiç'in geldiğini bildirmek istemiyordu; sonunda hizmetçi kızı çağırttı. Piyotr İlyiç, kıza nezaketle, ama ısrar ederek hanımefendiye buralı memurlardan Perhotin adında birinin önemli bir iş için gelmiş olduğunu, o önemli iş olmasaydı, hiç bir zaman oraya gelmek cesaretinde bulunamayacağını söylemesini rica etti: Bu sözleri aynen tekrarlarsınız, dedi Kız gitti. Piyotr İlyiç sofada kalarak bekledi.

Bayan Hohlakova'ya gelince, gerçi henüz uyumuyordu ama, artık yatak odasındaydı. Mitya'nın o günkü ziyaretinden beri sinirleri bozulmuştu ve bir önsezi ile bu gibi olaylardan sonra her zaman olduğu gibi gece migrenden artık kurtulamayacağını hissediyordu. Bayan Hohlakova kızın sözlerini hayretle dinledi, bununla birlikte sinirli bir tavırla ve böyle bir saatte tanımadığı buralı bir memurun ziyareti sonucu, bir hanım olarak içinde büyük bir merak duymasına rağmen, kabul edilmemesini emretti. Ama Piyotr İlyiç, bu sefer katır gibi inatçılık etti. Kabul edilmeyeceğini belirten sözleri dinledikten sonra, olağanüstü bir ısrarla ona tekrar kendisini görmek istediğini söylemelerini, hatta muhakkak aynı sözleri tekrarlayarak çok çok önemli bir iş için gelmiş

olduğunu ve eğer şimdi onunla görüşmeyi kabul etmezlerse, sonradan belki de pişman olacaklarını belirtmesini rica etti.

Sonradan bunları anlatırken: O anda sanki kendimi bir tepeden aşağı koyuvermiş gibiydim, diyecekti. Hizmetçi kız hayretle onu tepeden tırnağa süzdükten sonra bir kez daha durumu bildirmeğe gitti. Bayan Hohlakova derin bir şaşkınlık içinde kaldı. Biraz düşündü, gelenin nasıl bir adam olduğunu

sordu ve çok temiz giyinmişler efendim, genç, hem de öyle nazik ki, karşılığını

aldı. Bu arada, parantez açıp şunu da belirtelim ki, Piyotr İlyiç oldukça yakışıklı bir gençti, böyle olduğunu da biliyordu.

Bayan Hohlakova, odasından çıkıp onunla görüşmeğe ka

rar verdi. Sırtında artık evde giydiği ince bir entari, ayağında da terlik vardı; ama omuzlarına siyah bir şal aldı. Memurun misafir odasına, daha önce Mitya'nın kabul edildiği aynı odaya geçmesini rica ettiler. Ev sahibi hanım, misafirin yanına yüzünde sert ve soran bir ifadeyle çıktı. Onu oturtmadan4 hemen ne istediğini sorarak söze başladı. Perhotin:

-Sizi ikimizin de tanıdığı Dimitriy Fiyodoroviç Karamazov için rahatsız ettim, diye söze başlayacak oldu, ama daha bu adı söyler söylemez ev sahibi hanımın yüzünde müthiş bir sinirlilik belirdi.

Bayan Hohlakova az kalsın çığlık atacaktı ve birden öfkeyle sözünü kesti. Delirmiş gibi:

— Daha ne kadar zaman bu korkunç adamın yüzünden bana acı çektirecekler? diye bağırdı.

Sayın bay, ne cesaretle tanımadığınız bir hanımı evinde bu saatte rahatsız ediyor... ve ona, aynı

misafir odasında daha üç saat önce beni öldürmeğe gelmiş olan bir adamdan, burada ayağını

yere vura vura,, namuslu bir evden hiç kimsenin çıkamayacağı bir tavırla çıkmış olan bir adamdan söz etmeye geliyorsunuz? Şunu bilin ki, sayın bay sizi şikâyet

edeceğim! Bu yaptığınıza göz yummayacağım! Lütfen beni derhal rahat bırakınız... Ben bir anneyim, ben şimdi... ben...

ben... ben...

-Öldürmek mi? Demek sizi de öldürmek istedi, öyle mi? Bayan Hohlakova hemen:

-Yoksa başka birini mi öldürdü? diye sordu. Perhotin azimli bir tavırla:

-Lütfen beni yarım dakika kadar dinler misiniz? dedi. Size iki sözle herşeyi anlatacağım. Bugün öğleden sonra saat beşte, bay Karamazov benden dostça on ruble borç aldı ve çok iyi biliyorum ki o şurada elinde parası yoktu! Gene bugün, saat dokuzda ise elinde yüz rublelik bir deste para ile odama girdi, hemen hemen iki, hatta üç bin ruble kadar parası vardı. El eri ile yüzü hep kan içindeydi. Kendisi de delirmiş gibi görünüyordu. Bu kadar parayı nereden bulduğunu sorduğum vakit, bana kesin olarak bu parayı biraz önce sizden almış olduğunu ve güya sizin kendisine altın aramaya gitmesi için üç bin ruble kadar bir para vermiş olduğunuzu söyledi...

Bayan Hohlakova'nın yüzünde birden olağanüstü ve anor12

-

13

mal bir heyecan belirdi. Kol arını şiddetle iki yana indirerek:

-Aman Al ahım! Demek ihtiyar babasını öldürdü! diye bağırdı. Ben ona hiç para vermedim, hiç

vermedim! Eyvah! Koşun! Koşun! Artık hiç bir şey söylemeyin! İhtiyarı kurtarın! Babasına koşun!

Koşun!..

-Bir dakika, hanımefendi, demek ona para vermediniz, öyle mi? Ona hiç para vermediğinizi kesin olarak hatırlıyorsunuz, değil mi?

-Vermedim, vermedim!.. İsteğini reddettim. Çünkü değer vermek nedir bilmiyordu. Buradan deli gibi çıktı... Ayaklarını yere vurmağa başlamıştı. Üstüme atılacak oldu, ben kendimi bir yana attım... Hem artık kendisinden hiç bir şey saklamak niyetinde olmadığım bir insan olduğunuz için, şunu da söyliyeyim ki, yüzüme bile tükürdü... böyle bir şeyi düşünebilir misiniz? Ama ne diye öyle duruyoruz sanki? Hay Al ah! Oturun... Özür dilerim, ben... Ya da iyisi mi, koşun, koşun, siz koşup zaval ı ihtiyarı korkunç bir ölümden kurtarmalısınız!

-İyi ama, ya onu daha önce öldürdüyse?

-Aman Yarabbi! Öyle ya! Peki, ne yapacağız şimdi? Ne dersiniz, şimdi ne yapmalı?

Bu arada Piyotr İlyiç'i oturtmuş, kendisi de karşısına yerleşmişti. Piyotr İlyiç kısaca, ama oldukça açık bir şekilde işin bütün hikâyesini, hiç değilse hikâyenin o gün tanık olduğu kısmını anlattı ve biraz önce Fenya'nın anlattıkları ile havaneli meselesini de haber verdi. Bütün bu ayrıntılar, durup durup çığlık atan ve el eri ile gözlerini kapatan heyecanlı hanımefendiyi dayanılmaz derecede sarsmıştı...

-Düşünün, bütün bunların olacağını sezmiştim ben! Benim böyle bir özel iğim var işte! Aklıma ne gelirse, o mutlaka olur. Kaç kez o korkunç adama bakarak hep: İşte bu adam eninde sonunda beni öldürecek! diye düşünmüşümdür. Sonunda da öyle oldu işte... Gerçi şimdi beni öldürmedi, babasını öldürdü ama, herhalde bu işte Tanrı'nın beni koruyan parmağı rol oynadığı için böyle oldu. Hem zaten

beni öldürmekten utanırdı, çünkü ben burada, kendi elimle boynuna çile çeken büyük azize Barbara'nın tasvirini takmıştım. O anda ölüme ne kadar yaklaşmışım! Tâ

yakınma kadar gitmişim, o da bana boynunu uzatmıştı! Biliyor musunuz Piyotr İlyiç... (Özür dilerim, galiba bana adınızın Piyotr İlyiç oldu

ğunu söylemiştiniz?) biliyor musunuz? Ben mucizeye inanmam, ama bu tasvircik ve şu anda karşılaştığım mucize beni sarstı, bu yüzden gene her şeye, akla gelebilecek her şeye inanmağa başlıyorum. İhtiyar Zosima'yı duydunuz mu? Ah! Her neyse, ne söyliyeceğimi bilemiyorum...

Düşünün bir kez, boynunda o tasvir varken yüzüme tükürdü... Gerçi öldürmedi, sadece tükürdü

ama, sonra da... Koşa koşa nereye gittiğini şimdi anlıyorum! Ama şimdi biz kime, nereye başvuracağız? Piyotr İlyiç ayağa kalktı ve şimdi polis komiserine gidip ona her şeyi anlatacağını

söyledi. Komiser de artık ne gerekirse onu yapacaktı.

-Ah o harikulade, harikulade bir insandır. Ben Mihayıl Makaroviç'le tanışıyorum. Muhakkak ona gitmeli! Asıl ona gitmeli. Ne kadar yerinde buluşlarınız var, Piyotr İlyiç! Bunu da ne güzel düşündünüz! Biliyor musunuz? Ben sizin yerinizde olsaydım, bunu dünyada düşünemezdim.

Hâlâ ayakta duran ve veda edip yola çıkmasına bir türlü fırsat vermeyen geveze kadından kurtulmak istiyen Piyotr

İlyiç:

-Kaldı ki, polis komiserini ben de iyi tanırım, dedi.

Kadın:

-Hem biliyor musunuz? diye söylenmeye devam ediyordu. Orada göreceğiniz, öğreneceğiniz şeyleri... Meydana çıkacak olanları... Neye karar vereceklerini, onu nasıl bir cezaya çarptıracaklarını gelip bana anlatırsınız... Söyleyin, bizde ölüm cezası yok, değil mi? Ama muhakkak gelin! Saat üçte de olsa, dörtte de olsa, hatta dört buçuk bile olsa muhakkak gelin...

Beni uyandırmalarını, eğer uyanmıyorsam, beni sarsarak uyandırmalarını söylersiniz...

Aman Al ahım! Hem zaten şimdi gözüme uyku bile girmez. Bir şey söyliye ı mi? Sizinle birlikte ben de gelsem nasıl olur?

— Hayır, olmaz efendim, ama eğer her ihtimale karşı Dimitriy Piyodoroviç'e hiç bir zaman herhangi bir para vermediğinizi bildiren üç satırcık bir yazı yazarsanız, yerinde bir şey olur... Her ihtimale karşı...

Bayan Hohlakova yazı masasına doğru heyecanla zıplar

casına gitti: — Tabiî yazarım, dedi. Hem biliyor musunuz buluşlarınızla ve bu işlerdeki becerikliliğinizle beni şaşırtıyorsunuz.14

-

-

15

Bayağı heyecan duyuyorum... Burada görevli misiniz? Bizim kentte hizmet gördüğünüzü işitmek ne hoş bir şey...

Konuşurken mektup kâğıdına iri bir yazı ile acele acele şu üç cümleyi yazdı: Hayatımda hiç bir zaman zaval ı Dimitriy Fiyodoroviç Karamazov'a borç olarak (zaval ı diyorum, çünkü şimdi artık kendisi zaval ı olmuştur) üç bin ruble'yi vermemişimdir! Ne bugün ne de herhangi bir zaman, hiç bir vakit başka bir para da vermedim! Bu konuda dünyamızda kutsal olan ne varsa hepsinin üzerine yemin ederim!

Hohlakova.

Çevik bir hareketle Piyotr îlyiç'e doğru döndü:

-İşte kâğıdı yazdım, dedi. Gidiniz, kurtarınız! Bu sizin yapacağınız büyük bir aşama olacaktır.

Sonra onu üç kez haçla kutsadı. Hatta onu uğurlamak için koşarak sofaya kadar gitti:

-Size ne kadar teşekkür etsem azdır! Önce bana geldiğiniz için size ne kadar minnettar kaldığımı

bilemezsiniz. Nasıl oldu da şimdiye kadar hiç karşılaşmadık? Sizi evime kabul etmek, benim için bir gurur vesilesi olur; bundan böyle de daima evime gelebilirsiniz... Hem burada hizmet gördüğünüzü işitmek ne hoş bir şey... Hem de görevinizde bu kadar titizlik gösterdiğinizi, böyle yerinde buluşlarınız olduğunu bilerek... Ama değerinizi bilmeleri gerekir! Artık sizin nasıl bir insan olduğunuzu anlamalıdırlar! İnanın, sizin için elimden ne gelirse hepsini... Ah, gençleri o kadar severim ki!.. Gençliğe âşığım ben. Bugün acı içinde kıvranan Rusya'nın bütün dayanağı

gençlerdir, bütün umutlan onlara bağlıdır... Ah, haydi güle güle!

Piyotr îlyiç, artık koşarak dışarı çıkmıştı, öyle yapmamış olsaydı, Hohlakova onu o kadar çabuk bırakmıyacaktı.

Bununla birlikte bayan Hohlakova onun üzerinde oldukça hoş bir izlenim yaratmış, hatta böyle berbat bir işe burnunu sok• ması yüzünden içinde uyanmış olan endişeyi biraz hafifletmişti. İnsanların zevki değişiktir, bu bilinen bir şeydir. Piyotr İlyiç içinde hoş bir his duyarak: Hem hiç de o kadar yaşlı değil, tersine ben onu kızı sanabilirdim! diye düşünüyordu.

Bayan Hohlakova'ya gelince, genç adam onu düpedüz bü

yülemişti: Ne kadar becerikli, ne kadar titiz! Çağımızın gençlerinden biri böyle olsun, bu kadar görgülü, üstelik derli toplu bir görünüşü olsun, hayret!.. Bir de çağdaş gençlerin hiç bir şeyi beceremediklerini söylerler. İşte tam tersini doğrulayan bir örnek! gibi şeyler düşünüyordu. Ö

kadar ki o korkunç olayı aklından büsbütün çıkarmıştı ve ancak yatağına yatarken, ölüme ne kadar yaklaşmış olduğunu hatırlıyarak:

— Ah, bu feci bir şey! Feci bir şey! diye mırıldandı...

Ama hemen sonra derin ve tatlı bir uykuya daldı. Bu arada şunu söyliyeyim ki, eğer şimdi anlatmış olduğum o genç memurla henüz hiç de o kadar yaşlı olmayan dul arasındaki eksantrik karşılaşma, sonradan bu titiz ve görevini tam olarak yerine getiren dikkatli genç adamın meslek hayatında, kentimizde şimdiye dek herkesin hayretle hatırladığı bir kariyer yapmasına yol açmamış olsaydı, bu önemsiz küçük olayları böyle ayrıntılarıyla birlikte anlatmazdım! Zaten Karâmazov kardeşlerin bu uzun hikâyesini sona erdirdiğimiz vakit, belki de bu konuda ayrıca bir sözümüz olacaktır...

II

TEHLiKE iŞARETi

Bizim komiser Mihayıl Makaroviç Makarov, emekli bir yarbaydı. Emekli olduktan sonra saray müşaviri olmuştu. Karısını kaybetmiş, iyi bir adamdı. Kentimize ancak üç yıl önce gelmiş, ama bu süre içinde herkesçe toplumu düzene sokabilen bir insan olarak tanınmıştı. Evinden misafir eksik olmazdı ve görünüşe bakılırsa, kendisi de misafir olmadan rahat edemezdi. Evinde muhakkak, her gün yemekli misafir vardı. İsterse bir kişi olsun, ama mutlaka biri olurdu. Misafir olmadan sofraya oturulmazdı.

Ayrıca çeşit çeşit hatta bazan hiç akla gelmiyecek bahanelerle ziyafetler verilirdi. Sofraya, gerçi pek o kadar nadide olmamakla birlikte bol yiyecek gelirdi, nefis kulebyaka, {*) lar (*) Kulebyaka: Bir çeşit etli börek.16

-

17

pişirilirdi. Şaraplara gelince çeşit olarak belki o kadar iyi değildiler ama bol bol ikram edilişleri bunu unutturuyordu.

Kapıdan içeri girince oldukça güzel döşenmiş bir bilardo salonu vardı. Hatta .duvarlarında siyah çerçeveler içinde İngiliz yarış atlarının resimleri asılıydı. Bilindiği gibi her bekâr adamın bilardo salonunda bu yarış atı resimlerinin asılı olması zorunlu bir şeydi. Her akşam, hiç değilse bir masanın çevresinde toplanılır, iskambil oynanırdı. Ama Mihayıl Makaroviç'in evinde en çok kentimizin yüksek sosyetesinde en tanınmış insanlar ve anneleriyle genç kızlar dans etmek için toplanırlardı. Mihayıl Makaroviç, gerçi eşini kaybetmişti, ama mazbut bir aile hayatı

sürdürüyor ve çoktandır dul dalmış olan kızıyla birlikte oturuyordu. Kızının da iki kızı, yani Mihayıl Makaroviç'in iki tane de torunu vardı. Genç kızlar artık yetişkindi, çirkin sayılmazlardı; neşeli kızlardı ve herkes evlendikleri vakit,

onlar için bir drahoma verilmiyeceğini bildiği halde, dedelerinin evine bizim yüksek sosyetenin bütün gençlerini çekerlerdi.

Mihayıl Makaroviç, işten pek anlamazdı, ama görevini bir çok başka insanlardan aşağı

kalmıyacak şekilde yapıyordu. Doğru söylemek gerekirse, tahsili oldukça az olan bir insandı.

Hatta yetkilerinin sınırı konusunda oldukça açık ve kayıtsız bir havası vardı. O zamanki çarın yaptığı reformları tam olarak anlıyamıyordu demlemez, ama bunları bazan oldukça göze batacak şekilde yanlış anlıyordu. Bu da kişisel yeteneksizliğinden değil, karakter bakımından kayıtsız olmasından, her hangi bir şeyi incelemek için vakit bulamamasından ileri geliyordu.

Kendisi için efendim ben yaradılış olarak sivil olmaktan çok askerim derdi. Hatta yapılan köy reformlarını hâlâ tam ve kesin olarak anlayamıyor ve bu reformlar hakkında başkalarından her yıl bir şeyler daha öğreniyor, böylece bilgisini daha çok pratik olarak arttırıyordu. Oysa kendisi de çiftlik sahibiydi.

Piyotr İlyiç, kesin olarak o akşam Mihayıl Makaroviç'in evinde misafirlerinden biri ile karşılaşacağını biliyordu, ama bu misafir kim olacaktı, bunu tahmin edemiyordu. Oysa o akşam Mihayıl Makaroviç'in evinde savcı ve bölge hükümet

tabibi Varvinskiy oturmuş yeralaş (*) oynuyorlardı. Bu Varvinskiy, Petersburg tıp fakültesini pekiyi ile bitirmiş ve kentimize Petersburg'dan yeni gelmiş genç bir doktordu. Savcı ise, daha doğrusu savcı muavini olan ama bizde herkesin savcı dediği İppolit Kiril oviç özel iği olan bir adamdı, ihtiyar değildi. Ancak otuz yaşlarında vardı. Ama vereme tutulmaya çok yatkın bir bünyesi vardı.

Öyleyken oldukça şişman ve çocuksu bir hanımla evliydi. İzzetinefsine düşkün ve sinirli bir adamdı. Bununla birlikte zekiydi. Hatta iyi bir yüreği vardı. Galiba bütün felâket kendisini sahip olduğu özel iklerinden daha üstün bir varlık sanmasından ileri geliyordu. İste bunun için hep huzursuz görünüyordu. Bundan başka bazı yüksek eğilimler, hatta sanatçılara özgü iddialara sahipti: örneğin, insanların psikolojik durumunu, insan ruhunun özünü kavrama, hatta suçlunun kişiliğini ve işlediği suçu inceleme bakımından özel bir yeteneğe sahip olmak gibi. Bu bakımdan kendini hakkı çiğnenmiş ve meslek hayatında lâyık olduğu görevlere ulaşamamış bir insan olarak düşünür, daima üst makamların kendisini değerlendiremedikleri ve ona düşman oldukları kanısını

beslerdi. Canı sıkıldığı zamanlar meslekten ayrılıp adî âmme suçları ile uğraşan bir avukat olacağını söyliyerek tehditler bile savurduğu olurdu. Baba Karamazov'un çocukları tarafından öldürülmesi, onu büsbütün ayağa kaldırmış gibiydi: Bu öyle bir iş ki, bütün Rusya'ya duyurulabilir> diye düşünüyordu. Yalnız ben burada gene biraz ileri atlamış oluyorum.

Yandaki odada, bize Petersburg'dan ancak iki ay kadar önce gelmiş genç sorgu hâkimi Nikolay Parfenoviç Nelüdov, genç kızlarla birlikte oturuyordu. Sonradan, cinayet akşamı bütün bu insanların sanki mahsusmus gibi icra kuvvetini temsil eden bir adamın evinde toplandığından söz edilmiş, hatta herkes buna hayret etmiştir!

Oysa iş çok daha basit ve son derece normal olmuştu. İppolit Kiril oviç'in eşinin iki gündür dişleri ağrıyordu ve adamcağızın kadının iniltilerini duymamak için herhangi bir yere gitmesi gerekiyordu.

Doktor ise zaten alıştığı için akşamları •iskambil oynamadan duramazdı. Nikolay Parfenoviç

Nelüdov

(*) Yeralaş: Bir çeşit iskambil oyunu.18

-

-

19

ise daha üç gün önce, Mihayıl Makaroviç'in büyük kızı Olga Mihaliyovna'ya, sırrını bildiğini, güya lâf arasında söylüyormuş gibi birden açıklamak, böylece canını sıkmak düşüncesi ile o akşam evlerine gitmeyi tasarlamıştı; genç kıza o gün doğum günü olduğunu bildiğini, ama genç kızın mahsus, tek bütün kent halkını danslı bir toplantıya davet etmemek için bizim sosyeteden bunu saklamış olduğunu söyliyecekti. Genç kızın yaşı konusunda imalarda bulunarak çok güleceğini tahmin ediyordu. Ona: Yaşınızı açıklamaktan korkuyorsunuz, şimdi artık sırrınızı biliyorum, yarından tezi yok, bunu herkese anlatacağım, falan... filân... diyecekti. Sevimli genç, takılmayı çok severdi. Hanımlar bu yüzden ona yaramaz diyorlardı, bu da onun galiba hoşuna gidiyordu.

Bununla birlikte, oldukça iyi bir aileden, iyi terbiye görmüş, iyi duygular besliyen ve takılmayı

sevdiği halde, bunu kötü bir niyet beslemeden yapan ve daima terbiyeli davranan bir gençti.

Görünüşte kısa boylu, zayıf ve narindi. İnce solgun parmaklarında daima pırıl pırıl parlayan birkaç

yüzük göze çarpardı. Görevini yerine getirdiği vakit ise aşırı derecede ciddî olur, sanki görevinin önemini ve sorumluluklarını kutsal sayıyormuş gibi bir tavır takınırdı. Özel ikle sorgu sırasında basit halk arasındaki katil eri ve başka canileri müşkül duruma sokmayı beceriyor ve gerçekten onların içinde, kendisine fcarşı saygı olmasa bile, bir çeşit hayret uyandırıyordu.

Piyotr İlyiç, komiserin evine girince şaşırıp kaldı: Birden herkesin herşeyi bildiğini anladı.

Gerçekten de, herkes iskambili bırakmış ayakta tartışıyordu. Hatta Nikolay Parfenoviç bile genç

kızların yanından ayrılıp koşarak oraya gelmişti; savaşa hazır, atılgan bir hali vardı. Böylece Piyotr İlyiç şaşırtıcı bir haberle karşılaştı: İhtiyar Fiyodor Pavloviç gerçekten o gece, kendi evinde öldürülmüş ve soyulmuştu. Bu da, biraz önce, şu şekilde öğrenilmişti: Bahçe duvarının dibinde yığılıp kalmış olan Grigoriy'in karısı Marfa İgnatyevna, yatağında derin bir uykuda olduğu TC böylece sabaha kadar uyuyabileceği halde, birden uyanmıştı. Uyanmasının nedeni yandaki odada kendinden geçmiş olarak yatan Smerdyakov'un saralılar gibi korkunç bir çığlık atmasıydı. Sara krizine tutulduğu vakit daima böyle çığlıklar atardı ve bu çığlıklar ömür boyunca Marfa İgnatyevna'yı kor

kutur, onu hasta ederdi. Bu bağırışlara hiç bir zaman alışamamıştı. Uykulu uykulu yerinden fırlamış ve deli gibi Smerdyakov'un^ küçük odasına koşmuştu.

Ama orası karanlıktı, yalnız hastanın korkunç bir şekilde hırıltılar çıkarmaya başladığı ve çırpındığı duyuluyordu. O zaman Marfa İgnatyevna'nın kendisi de bir çığlık atmış ve kocasını

çağırmak istemişti, ama birden yatağından kalktığı sırada Grigoriy'in yanında bulunmadığını

hatırlar gibi olmuştu. Tekrar karyolaya koşmuş, üzerini el yordamı ile aramıştı. Ama karyola gerçekten boştu. Demek ki, Grigoriy gitmişti. Ama nereye? Marfa İgnatyevna kapıya koşmuş

çekingen bir tavırla ona oradan seslenmişti. Tabiî bir karşılık alamamıştı. Ama gecenin sessizliğinde bahçenin uzak bir yerinden bir takım iniltiler duyar gibi olmuştu. Kulak kabartmıştı: İniltiler tekrar duyulmuştu, o zaman bunların gerçekten bahçeden geldiğini kesin olarak anlamıştı.

Dengesi bozulmuş zihninden: Aman Yarabbi tıpkı o zamanlar pis kokulu Lizaveta'nın bağırdığı

gibi diye bir düşünce geçmişti. Ürkek bir tavırla basamaklardan aşağı inmiş ve dikkatle bakınca, bahçe kapısının açık olduğunu görmüştü. Herhalde zaval ıcık orada diye düşünmüş, bahçe kapısına yaklaşmış ve birden Grigoriy'in zayıf, iniltili, insana korku veren bir sesle: Marfa! Marfa!

diye onu çağırdığını iyice işitmişti. Marfa İgnatyevna Tanrım bizi felâketten koru diye fısıldayarak, kendisini çağıran sesin geldiği yöne doğru atılmış ve işte böyle Grigoriy'i bulmuştu. Ama onu bulduğu vakit, Grigoriy duvarın dibinde ilk olarak yığılıp kaldığı yerde yatmıyordu, artık duvardan yirmi adım kadar ilerde idi. Sonradan kendine gelince, yerde sürüne sürüne oraya kadar gittiği anlaşıldı. Herhalde uzun bir süre ve bir kaç kez kendini kaybederek, tekrar tekrar bayılarak sürüne sürüne ilerlemişti. Marfa İgnatyevna Grigoriy'in üstü başı kan içinde olduğunu farketmiş ve hemen çığlık çığlığa bağırmaya başlamıştı.

Grigoriy ise, alçak sesle ve aralarında bağlantısı olmayan sözler söyleyerek: Öldürdü... Babasını

öldürdü... Ne bağırıyorsun aptal... Koş, çağır, diye mırıldanmıştı. Ama Marfa İgnatyevna bir türlü

susmamış, hep bağırmıştı. Sonra birden beyin odasında pencerenin açık olduğunu içerde de ışık yandığını farketmiş, bunun üzerine ona koşmuş ve Fiyodor Pav 20

21

loviç'e seslenmeğe başlamıştı. Ama pencereden içeri bir göz atınca korkunç bir manzara görmüştü: Bey, sırtüstü yerde yatıyor hiç kımıldamıyordu. Sırtındaki beyaz robdöşambrın ve beyaz gömleğinin göğüs kısmı kan içindeydi. Masanın üzerinde duran mum parlak bir ışıkla kanı

da, Fiyodor Pavloviç'in hareketsiz, ölü yüzünü de aydınlatıyordu. İste o zaman, Marfa İgnatyevna müthiş bir dehşet içinde pencereden geri çekilerek koşa koşa bahçeden çıkmış, avludaki büyük kapının sürgüsünü çekmiş, var gücü ile komşu Mariya Kondratyevna'nın arka bahçesine doğru gitmişti.

Komşuları olan ana kız artık uykudaydılar. Ama Marfa İgnatyevna'nın pancurları şiddetle ve durmadan yumruklayarak bağırması üzerine onlar da uyanmış, pencereye doğru atılmışlardı.

Marfa İgnatyevna bağlantısız sözlerle, tiz çığlıklar ata ata, bağıra bağıra konuşmaya başlamış, bununla birlikte en önemli olan şeyleri onlara bildirmiş, yardım istemişti. Yeri yurdu olmayan Foma da tam o gece evlerinde yatıya kalmıştı. Kadınlar hemen onu uyandırmış ve üçü birden cinayet yerine koşmuşlardı. Yolda giderlerken Mariya Kondratyevna daha önce, saat dokuza doğru onların

bahçesinden tüm bölgeyi çınlatan korkunç ve tiz bir çığlık duyduğunu hatırlamıştı. Bu, tabiî Grigoriy'in artık duvarın üzerine çıkmış olan Dimitriy Fiyodoroviç'in ayağını yakalıyarak: Baba katili! diye bağırdığı anda attığı çığlıktı. Mariya Kondratyevna, sesin geldiği yönü işaret ederek: biri bir çığlık attı, sonra birden sustu! diyordu.

Grigoriy'in yattığı yere gelince, iki kadın Foma'nın yardımı ile onu yerden kaldırıp uşakların dairesine götürmüşlerdi. Işığı yakmış ve Smerdyakov'un hâlâ sakinleşmediğini, kendi küçücük odasında çırpındığını, gözlerinin yana kaydığını, dudaklarından da köpükler aktığını görmüşlerdi.

Grigoriy'in başını sirkeli su ile yıkamışlardı. O da suyun etkisi ile artık büsbütün kendine gelmiş ve hemen beyefendi öldürüldü mü, yoksa sağ mı? diye sormuştu. O zaman her iki kadın, beyin yanına gitmiş ve bahçeden içeri girdikleri zaman bu sefer artık yalnız pencerenin değil, evin bahçeye açılan kapısının da ardına kadar açık olduğunu görmüşlerdi. Oysa bey, son bir hafta, her gece kapıyı içerden iyice kilitliyor, hatta Grigoriy'in bile hangi nedenle olursa 'olsun, kapıyı

çalmasına izin

vermiyordu. İki kadın da, Foma da, kapının açık olduğunu görünce bey'in odasına sonradan başımıza bir iş gelmesin diyerek girmekten korkmuşlardı. Grigoriy ise, onlar yanına dönünce, hemen komisere koşmalarını söylemişti. İşte o zaman Mariya Kondratyevna oraya koşmuş ve komiserin evinde bulunan herkesi heyecana vermişti. Böylece, Piyotr İlyiç'ten ancak beş dakika önce gelmiş oluyordu ve Piyotr İlyiç geldiği vakit, artık sadece kendi tahminleri ve olup bitenlerden kendi kendine çıkardığı sonuçlarla gelen biri olarak değil, bir görgü tanığı gibi karşılanmıştı. Hele anlattığı şeyler, herkesin katilin kim olduğu konusunda yürüttüğü

tahminleri daha da kuvvetlendirmişti. (Bununla birlikte kendisi içinden son dakikaya kadar hâlâ bunun böyle olduğuna bir türlü inanmak istemiyordu.)

Hemen harekete geçmeye karar verdiler. Komiser yardımcısına hemen dört tanık bulmak görevini verdiler. Sonra da burada anlattığım gibi, kural ara uygun olarak Fiyodor Pavloviç'in evine girip yerinde araştırma yaptılar. Henüz yeni gelmiş ve heyecanlı bir adam olan hükümet tabibi kendiliğinden komiser, savcı ve zabıt memuru ile birlikte gitmek isteğinde bulundu. Bu arada yalnız kısaca sunu söyliyeyim: Fiyodor Pavloviç'in kafası kırılarak öldürülmüş olduğu anlaşılmıştı, ama bu neyle yapılmıştı? Herhalde sonradan Grigoriy'i de yere sermiş olan aynı âletle... O sırada âletin ne olduğunu öğrendiler ve elden gelen tıbbî yardımın yapıldığı Grigoriy'den zayıf bir sesle kesik kesik olarak nasıl yere serildiğinin hikâyesini dinlediler. Elde fenerle duvarın dibini araştırdılar ve bahçedeki patikanın üzerine en görünen yere atılmış olan bakır havanelini buldular.

Fiyodor Pavloviç'in yattığı odada pek öyle göze batan bir karışıklık görmediler, ama karyolasının önündeki perdeyi çekince, yerde kalın bir kâğıttan yapılmış, arşivlerde kul anılan çeşitten üzerinde, eğer gelmek isteğinde bulunursa Meleğim Gruşenka'ya verilecek olan üç bin rublelik hediye diye yazılı olan bir zarf buldular. Yazının altında da her halde sonradan Fiyodor Pavloviç'in kendi eli ile ilâve ettiği ve civcivime sözü yazılı idi. Zarfın üzerinde kırmızı bal mumundan üç

büyük mühür vardı. Ama zarf yırtılmıştı, içinde de bir şey yok22

-

tu: Paralar alınmıştı. Yerde zarfı bağlamak için kul anılmış olan ince pembe kurdeleyi buldulât...

Piyotr İlyic'in ifade verirken de söylediği başka sözler arasında özel ikle bir şey savcı ile sorgu yargıcının üzerinde olağanüstü bir etki yaptı. O da şuydu: Dimitriy Fiyodoroviç muhakkak gün doğarken tabanca ile intihar etmişti. Çünkü kendisi öyle karar vermişti. Piyotr İlyiç'e de bunu kendisi söylemişti. Hatta tabancayı onun yanında doldurmuş, bir de kâğıt yazarak onu cebine koymuştu...

Demek ki, bir an önce olay yerine, Mokroye'ye gitmek, belki de gerçekten kendini vurmayı aklına koymuş olan katili bunu yapmadan önce yakalamak gerekiyordu. Savcı müthiş bir heyecan içinde: Bu apaçık, bir şey! diye tekrar edip duruyordu. Böyle serseriler daima öyle yaparlar, yarın kendimi öldürürüm, ölmeden önce iyi bir keyfedeyim bari, derler.> Dimitriy'in dükkândan şarap ve yiyecek aldığı anlatıldığında ise, savcı daha da çok heyecanlandı.

— Hatırlar mısınız beyler, tüccar Olsufyev'i öldürüp bin beş yüz rublesini çalan delikanlı da cinayetten hemen sonra gidip saçlarım kıvırtmış, ardından da önemli bir parayı bir kenara bile koymadan tıpkı bunun gibi paraları elinde tutarak fahişelere gitmişti, dedi.

Bununla birlikte soruşturma, Fiyodor Pavloviç'in evini arama, kanunî formaliteler ve buna benzer şeyler işi geciktiriyordu. Bütün bunlar için zamana ihtiyaç vardı. Bu yüzden Mokroye'ye kendileri gitmeden iki saat önce, tam o akşam kent'e maaşını almak için gelmiş olan bölge zabıta memuru Mavrikiy Mavrikeviç Şmertzov'u gönderdiler. Mavrikiy Mavrikeviç'e şu görev verilmişti: Mokroye'ye gidince hiç kimseyi velveleye vermeden görevli üst makama mensup

kişiler gelinceye kadar, katili göz hapsine almak, muhafızları ve oradaki zabıta memurlarını

duruma hazırlamak. Bunlar ve buna benzer emirler verilmişti. Mavrikiy Mavrikeviç de, kendisine söylendiği gibi davrandı ve yalnız eski bir ahbabı olan Trifon Borisoviç'e ne için geldiğini gizli olarak kısmen anlattı. İşte Mitya'nın karanlıkta taraçada kendisini arayan hancıya rastlayışı ve Trifon Borisoviç'in yüzünde de, sözlerinde de birden bir değişiklik meydana gelmiş olduğunu farkedişi de bu sıraya rastlar. Böylece Mitya da, orada bulunan başkaları da göz hapsinde olduklarını hiç farketmediler. Tabancaların bulunduğu kutuyu ise Trifon Borisoviç

çoktan almış gizli bir yere koymuştu. Hükümet memurlarının hepsi ise ancak sabahleyin, saat beşte, nerdeyse ortalık ağardığı sırada geldiler. Komiser, savcı ve sorgu yargıcı iki fayton, iki de troyka ile gelmişlerdi. Doktor'a gelince, o sabahleyin otopsi yapmak niyeti ile Fiyodor Pavloviç'in evinde kalmıştı. Ama onu asıl ilgilendiren şey, hasta uşak Smerdyakov'un durumu idi. Yola koyulan arkadaşlanna:

— Bu kadar şiddetli ve böyle uzun, hiç durmadan iki gün iki gece süren sara krizlerine nadir rastlanır, böyle bir olay bilimin ilgilendiği bir olay sayılır, diyordu.

Onlar da gülerek bu buluşu için kendisini tebrik ettiler. Bu arada savcı ile sorgu yargıcı çok iyi hatırlıyorlardı ki, doktor çok kesin bir tavırla, Smerdyakov'un ertesi sabaha kadar yaşısamıyacağını sözlerine eklemişti.

Şimdi bu uzun ve bana öyle geliyor ki, zorunlu olan bu açıklamadan sonra, hikâyemize, daha önceki kitapta yarıda kesmiş olduğumuz âna dönelim.

III

BİR RUHUN ÇİLELERDEN GEÇİŞİ BİRİNCİ ÇİLE

İşte Mitya oturuyor, vahşi bir bakışla orada bulunanlara kendisine söylenenleri hiç anlamadan bakıyordu. Birden ayağa kalktı, el erini yukarı doğru uzatarak yüksek sesle:

-Suçlu değilim! Bu kandan ben suçlu değilim! Babamın kanını dökmekten suçlu değilim...

Öldürmek istedim ama suçlu değilim! Bunu ben yapmadım.

Ama bağırır bağırmaz, perdenin öbür tarafından Gruşenka fırladı ve komiserin ayaklarına kapandı. Yürek parçalıyan bir sesle göz yaşları içinde, kol arını herkese uzatarak:

-Suçlu olan benim, benim! Alçağın biri olan ben suçluyum! diye bağırdı. Benim yüzümden öldürmüştür onu! Acı çektirerek onu bu hale ben getirdim! O, zaval ı ölen ihtiyar

-

çığı da acı çektirerek mahvettim, içimdeki kötülük yüzünden onu da bu hale getirdim! Asıl suçlu, birinci suçlu, en önemli suçlu benim!..

Komiser ona el kaldıracak oldu:

-Evet suçlu sensin; diye bağırdı. Asıl suçlu sensin! Sen yo!a gelmez, ahlâksız bir kadınsın, asıl suç sende! diye haykırmaya başladı.

Ama onu hemen orada teskin ettiler. Hatta savcı ona iki eli ile sarıldı:

-Böyle yaparsanız düzensizlik olur Mihayıl Makaroviç! diye bağırdı. Düpedüz soruşturmaya engel oluyorsunuz... İşi

bozuyorsunuz...

Bunu; söylerken nerdeyse nefesi tıkanıyordu. Nikolay Parfenoviç. müthiş bir öfkeyle:

-Tedbir almak gerekir, tedbir almak, tedbir almak! diye bağırıyordu. Başka türlü imkânı yok olamaz!

Hâlâ yere diz çökmüş olan Gruşenka, çılgınca:

-İkimizi birden muhakeme edin! diye bağırmaya devam ediyordu. İkimizi birden cezalandırın! Şimdi gerekirse ölüm cezasını da onunla birlikte çekmeye razıyım!

Mitya ona doğru atılıp yere diz çökerek genç kadını sımsıkı kucakladı:

-Gruşa! Hayatım benim, canım benim, kutsal sevgilim benim! dedi. Ona inanmayın, onda hiç

bir suç yoktur, hiç kimsenin kanma girmemiştir o, hiç bir şeyden ötürü suçu yoktur! diye bağırıyordu.

Sonradan kendisini birkaç kişinin zorla ondan ayırdıklarını, Gruşenka'yı birden uzaklaştırdıklarını

ve artık masanın başında oturduğu vakit aklının başına geldiğini hatırlıyacaktı. Yanında ve arkasında palaskalı adamlar duruyorlardı. Karşısında, masanın öbür tarafında, divanın üzerinde sorgu yargıcı Nikolay Parfenoviç oturuyor ve hep ona masanın üzerinde duran bardaktan biraz su içsin diye rica ediyordu:

— Su içince rahatlarsınız, sakinleşirsiniz, korkmayın korkmayın, diye son derece nazik bir tavırla tekrarlıyordu.

Mitya ise birden (bunu sonradan hatırlıyacaktı) nedense parmaklarındaki o iri yüzüklere müthiş bir ilgi ile bakmaya başlamıştı; bunlardan biri bir gök yakuttu. Öbürü ise garip parlak sarı renkte, saydam bir taştı ve öyle güzel bir pa

rıltısı vardı ki! Sonradan uzun bir süre hayretle hatırlıyacaktı ki, bu yüzükler sorgunun o korkunç

saatleri süresince bakışlarını kaçınılmaz bir şekilde hep üzerlerine çekmişlerdi. O kadar ki, nedense onun durumunda bulunan birine hiç uymayan bu davranıştan bir türlü kendini kurtaramamış, gözlerini onlardan ayıramamış, o yüzükleri zihninden bir türlü silememişti.

Mitya'nın solunda, o akşam başlangıçta Maksimov'un oturduğu yerde şimdi savcı oturuyordu, sağında ise o vakit Gruşenka'nın oturduğu yere, şimdi sırtında avcı ceketine benzeyen oldukça eski bir ceket giymiş, al yanaklı bir genç yerleşmişti. Önünde de bir hokka ile kâğıt vardı. Bu gencin sorgu yargıcının gelirken birlikte getirdiği zabıt kâtibi olduğu anlaşıldı. Komiser ise şimdi odanın öbür ucunda pencerenin önünde, Kalganov'un yanında ayakta duruyordu. Kalganov da aynı pencerenin yanında bir iskemleye oturmuştu.

Sorgu yargıcı yumuşak bir tavırla belki onuncu kez;

-Su içsenize, diye tekrarladı.

Mitya, gözleri dışarı uğramış, korkunç, hareketsiz bir bakışla sorgu hâkimine bakarak:

-İçtim, beyler, içtim... Ama... Her neyse, ezin beni bayler, cezaya çarptırın, kaderimi tayin edin!

diye bağırdı.

Sorgu yargıcı yumuşak, ama ısrarlı bir tavırla:

-Demek babanız Fiyodor Pavloviç'in ölümünden suçlu olmadığınızı kesin olarak ileri sürüyorsunuz öyle mi? diye sordu.

-Suçlu değilim! Belki başka bir ihtiyarın kanına girmekten suçluyum, ama babamı

öldürmekten suçlu değilim! Hem arkasından göz yaşı döküyorum! Öldürdüm, öldürdüm ihtiyarı, öldürdüm ve yok ettim... Ama o döktüğüm kanın hesabını, bir başkasının kanını

dökmekle, korkunç bir cinayetle, hiç bir suçum olmayan bir cinayetle suçlandırılarak ödemek, bana çok ağır geliyor... Beni korkunç bir şeyle suçlandırdınız baylar, yıldırımla vurulmuş

gibi oldum! Ama babamı kim öldürdü, kim öldürdü? Madem ben öldürmedim, kim öldürmüş

olabilir onu? Akıl alacak şey değil! Saçma! İmkânsız bir şey!...

Sorgu yargıcı:26

-

27

-Asıl iş bunda ya! Kim öldürmüş olabilir?... diye söze başlayacak oldu...

Ama savcı İppolit Kiril oviç (gerçi kendisi savcı muaviniydi ama biz ona kısa olsun diye sadece savcı diyeceğiz) sorgu

yargıcı ile bakıştıktan sonra Mitya'ya doğru dönerek:

-İhtiyar uşak Grigoriy Vasilyeviç için boşuna üzülüyorsunuz. Şunu bilin ki, kendisi sağdır, ayılmıştır ve hem onun hem de sizin şimdi verdiğiniz ifadeye göre ona indirdiğiniz ağır darbelere rağmen, galiba sağ kalacaktır. Daha doğrusu doktorun açıkladığına göre öyle olacak...

Mitya birden kol arını iki yana şiddetle indirerek:

-Sağ mı? Demek sağ ha? diye avazı çıktığı kadar bağırdı...

Bütün yüzü aydınlandı:

-Tanrım benim için yaptığın, benim gibi günahkâr ve kötü kalpli bir adamın duasını işiterek gösterdiğin bu mucize için sana şükrediyorum! Evet evet duamı işitti, bütün gece dua ettim!

Bunu söylerken üç kez haç çıkardı. Neredeyse nefesi tıkanıyordu. Savcı:

-Zaten sizinle ilgili... o durum... konusunda, o önemli ifadeyi de Grigoriy vermiştir... diye devam edecek oldu.

Mitya birden iskemlesinden fırladı:

-Bir dakika baylar, Al ah rızası için! Bir dakika durun, onun yanına bir gidip geleyim...

Nikolay Parfenoviç de hemen tiz bir sesle bağırdı:

-Rica ederim! Şimdi, şu anda, katiyyen olmaz! dedi ve o da ayağa fırladı.

Palaskalı adamlar Mitya'yı yakaladılar. Zaten kendisi gene iskemlenin üzerine çökmüştü...

-Ne kadar yazık! Oysa ben ona sadece bir an içinde haber vermek istiyordum ki... Bütün gece, bir türlü rahat vermiyen o kan artık temizlenmiştir ve ben artık bir katil değilim! Ondan başka kime haber vereceğim? Benim nişanlımdır o baylar!

Bunu sevinçle ve kutsal bir şeyden söz eder gibi çevresindekilere göz gezdirerek söylemişti.

-Ah! Size ne kadar teşekkür etsem azdır, baylar! Ah

beni nasıl yeniden hayata kavuşturdunuz, bir an içinde beni nasıl dirilttiniz! O ihtiyar beni kucağında taşımıştı, beni teknede yıkamıştır, daha üç yaşında bir bebek olduğum ve terk edildiğim vakit, bana babalık etmiştir! Sorgu yargıcı:

-Demek siz... diye söze başlıyacak oldu.

Mitya iki dirseğini de masanın üzerine koyup el eriyle yüzünü kapıyarak:

-İzin verin baylar, bir dakikacık daha izin verin, diye sözünü kesti. Bırakın bir parçacık aklım başıma gelsin, biraz nefes alayım baylar! Bütün bunlar insanı müthiş sarsıyor, müthiş!

İnsanın yüzü davul değil ki, durmadan dövülsün!

Nikolay Parfenoviç tekrar:

-Azıcık daha su içseniz... diye mırıldandı.

Mitya el erini yüzünden çekerek güldü. Bakışında bir zindelik vardı. Sanki bir anda değişmişti.

Sesi de bambaşka olmuştu. Artık gene bütün insanlara eşit, eskiden tanıdığı bütün bu insanlarla aynı düzeyde olan bir varlıktı. Sanki orada, hepsi dün, daha hiç bir şey olmadan,

herhangi bir sosyete toplantısında bir araya gelmiş gibiydiler. Yalnız bu arada şunu söyliyelim ki, Mitya, ilk geldiği zamanlar komiserin evinde daima candan karşılanıyordu. Ama sonradan, özel ikle son ay içinde, Mitya, ona hemen hemen hiç uğramamış komiser de ona rastladığı vakit, örneğin, sokakta onunla karşılaşınca şiddetle kaşlarını çatmağa ve sadece nezakete aykın olmasın diye selamına karşılık vermeğe başlamıştı. Bunu Mitya da iyice farketmişti. Savcı'yla ise daha da uzak bir tanışıklığı vardı. Ama sinirli ve hayale düşkün bir kadın olan eşini bazan ziyaret ettiği oluyordu.

Gerçi bu ziyaretlerini en iyi niyetlerle yapıyordu, ama ona niçin gittiğini kendisi de bilmiyor, savcının karısı da her zaman onu candan karşılıyordu. Kadın nedense son zamanlara kadar onunla ilgilenmişti. Sorgu yargıcı ile henüz yakından tanışmamıştı, bununla birlikte onunla karşılaşmış, hatta bir iki kez kadınlar konusunda konuşulmuştu.

Birden neşeli neşeli gülerek:

-Görüyorum ki, siz en becerikli savcılardan birisiniz, dedi. Ama şimdi ben kendim size yardımda bulunacağım. Ah, baylar! Şimdi yeniden doğmuş gibiyim dünyaya... sakın size28

29

böyle basit bir şekilde hitap ediyorum diye bana darılmayın. Sonra biraz da sarhoşum. Bunu size açıkça söyliyebilirim. Galiba sizinle... akrabam Miusov'un evinde karşılaşmak şerefine kavuşmuştum, öyle değil mi Nikolay Parfeniç... Baylar, baylar, ben şu anda kendimi sizinle eşit saymak iddiasında değilim! Şu anda sizin karşınızda ne durumda bulunduğumu, ne şekilde oturduğumu biliyorum. Biliyorum

ki, eğer, Grigoriy benim için ifade vermişse... korkunç, evet tabiî

korkunç bir şüphe altındayım. Fecî bir şey! Fecî bir şey! Bunu anlamıyor değilim! Şimdi işe girişelim baylar. Ben hazırım, şimdi bu işi bir anda bitiririz. Çünkü dinleyin, dinleyin baylar. Madem ben kendim suçlu olmadığımı biliyorum, o halde işi bir anda bitiririz demektir! Öyle değil mi? Öyle değil mi?

Mitya hızlı hızlı, sinirli ve heyecanlı bir tavırla çok konuşuyor ve sanki kendisini dinliyenler, kesin olarak en iyi dostlarıymış gibi bir tavır takınıyordu.

Nikolay Parfenovîç, onu etkileyen bir tavırla:

-O halde şimdilik işlediğiniz söylenen suçu kesin olarak reddettiğinizi zapta geçirelim, diyerek zabıt memuruna doğru döndü, ona alçak sesle yazılması gerekeni yazdırmağa başladı.

-Zapta mı geçireceksiniz? Bunu zapta mı geçirmek istiyorsunuz? Peki öyleyse yazın! Ben razıyım, buna hiç itirazım yok baylar... Yalnız bakın... Durun, durun. Şöyle yazın: Serkeşlik etmekten, zaval ı bir ihtiyara şiddetli darbeler indirmekten suçludur. Gerçi kendimi içten suçluyorum, ama bunu yazmak gerekmez. (Birden zabıt memuruna doğru dönmüştü). Bu artık özel hayatım baylar! Bu, artık sizi ilgilendirmez. Yani benim içimde olanlar demek istiyorum... Ama ihtiyar babamın öldürülmesinden suçlu değilim. Bunu düşünmek vahşice bir şey olur. Tam anlamıyla vahşice bir düşünce olur bu! Size ispatlıyacağım, siz de hemen bunun böyle olduğunu göreceksiniz. Siz de güleceksiniz baylar, bu şüphenizden ötürü

kahkahalarla güleceksiniz.

Sorgu yargıcı, kendinden geçmiş olan Dimitriy'i sakin tavrıyla yenmek istiyormuş gibi:

— Sakin olun Dimitriy Fiyodoroviç, diye hatırlattı. Sorguya devam etmeden önce size bir soru sormak isterdim. Bu soruma karşılık vermeye razı olursanız, müteveffa Fiyodor Pavloviç'i galiba sevmediğinizi, onunla sürekli olarak dargınlık içinde yaşadığınızı bir kez daha sizin ağzınızdan işitmek isterim... Burada hemen hemen on beş dakika kadar önce, kendiniz de onu öldürmek istediğinizi söylediniz; Öldürmedim ama öldürmek istedim! diye bağırdınız.

__Ben rai bağırdım öyle? Ha, belki de bağırmışımdır baylar. Evet, ne yazık ki. gerçekten onu öldürmek istemişimdir. Hem de çok kez içimden geçmiştir bu... Ne yazık ki, öyle oldu!

-İstediniz demek. Peki babanıza karşı böyle bir nefret duymaya sizi yönelten düşünceler neydi, bunları bize açıklar mısınız?

Mitya omuzlarını silkerek hüzünle gözlerini yere indirdi.

-Bunda açıklanacak bir şey yok ki, baylar dedi. Ben duygularımı hiç bir zaman saklamamışımdır. .Bütün kent neler hissettiğimi biliyordu. Meyhanede bile bundan herkesin haberi vardı. Daha kısa bir süre önce manastırda, Zosima dedenin hücresinde de bildirmişimdir bunu... O günün akşamı babamı dövmüştüm, hatta az kalsın öldürecektim onu. Sonra da gene geleceğimi ve tanıkların gözü önünde onu öldüreceğimi söyledim... Bin tanık olsa bile yapacaktım bunu. Bir ay boyunca hep bunları bağırarak söylemişimdir, herkes tanık olmuştur bu sözlerime!.. Olaylar el e tutulur, olaylar kendini bel i eder, olaylar her şeyi açığa vurur ama duygular başka şeydir, baylar! Duygular bambaşka şeylerdir. Bakın baylar (Mitya bunu söylerken kaşlarını çatmıştı) bana öyle geliyor ki, duygularım

konusunda bana herhangi bir şey sormağa hakkınız yoktur. Gerçi görevlisiniz, bunu anlıyorum ama bu iş yalnız beni ilgilendirir, benim iç âlemimdir, bu mahrem tir şeydir... Ama... Madem ki duygularımı önceden saklamadım... Örneğin meyhanede de herkese açıkladım, o halde... Şimdi de bunu bir sır olarak saklamıya cağım. Bakın baylar, tabiî ki bu durumda aleyhimde korkunç delil erin ortaya çıktığını anlıyorum: Herkese onu öldüreceğimi söyledim, şimdi de işte onu öldürdüler, o halde onu benden başka kim öldürmüş olabilir? Ha, ha! ha!.. Sizi bağışlıyorum baylar, tam anlamıyla bağışlıyorum. Zaten kendim de ruhumun derinliklerine ka

sarsıldım, şaşırıp kaldım. Çünkü madem ki, ben onu öl30

31

dürmedim, o halde onu kim öldürmüş olabilir? Öyle değil mi ya? Madem ben değilim o halde kimdir, kimdir?!.. Birden:

-Baylar! diye bağırdı. Şunu öğrenmek istiyorum. Hatta sizden bunu ısrarla söylemenizi istiyorum: Babamı nerede öldürmüşler? Neyle, nasıl öldürülmüş? Bunu söyleyin bana!

Bunu söylerken bir savcıya, bir sorgu yargıcına bakmıştı. Savcı:

-Kendisini çalışma odasında, yerde başı yarılmış olarak yatmış bir durumda bulduk.

Mitya birden irkildi, dirseklerini masaya dayayarak sağ eli ile yüzünü kapadı:

-Bu korkunç bir şey baylar! Nikolay Parfenoviç:

-Devam edelim, diye sözünü kesti. Şimdi şunu söyleyin. Bu duyduğunuz nefret sizde ne uyandırdı? Galiba herkesin

içinde ona karşı kıskançlık duyduğunuzu açıklamıştınız, öyle değil mi?

-Evet kıskançlık vardı, ama yalnız kıskançlık değil.

-Para yüzünden yaptığınız tartışmalar oldu mu?

-Evet, para yüzünden de tartışmalar yaptık ya.

-Galiba üç bin ruble için aranızda tartışma çıkmış, güya miras hakkınızdan size borçlu olduğu ve vermediği üç bin ruble için.

Mitya birden atıldı:

— Ne üçü? Daha fazla, daha fazla, dedi. Belki altı binden, on binden fazla. Ben bunu herkese söylemişimdir, herkese bağıra bağıra açıklamışımdır. Ama artık ne yapalım. Üç bin rubleye razı olmuştum. Bu üç bine müthiş ihtiyacım vardı. O kadar ki, o yastığının altında Gruşenka için hazırladığı üç binlik paketi benden çalınmış sayıyordum, baylar. Evet onu

. kendi param olarak sayıyordum. Sanki benim malımdı...

Savcı, sorgu yargıcı ile bakıştı ve bir fırsatını bulup bel i etmeden ona göz kırptı. Sorgu yargıcı

hemen:

-Bu konuya sonradan tekrar döneceğiz! dedi. Yalnız izin verin, özel ikle şu nokta üzerinde duralım: Bu paraları, o zarfın içindeki paralan kendi malınız olarak Baydığınızı zapta geçirelim.

-Geçirin baylar, bunun bana karşı bir delil olacağını an

lamıyor değilim, ama delil erden korkmuyorum ve kendi kendimi kötülüyorum. İşitiyor musunuz ne dediğimi? Kendi

kendimi kötülüyorum. Bakın baylar, siz beni galiba olduğumdan bambaşka bir insan olarak görüyorsunuz...

Bunu birden üzüntülü ve somurtkan bir tavırla söylemişti.

-Sizinle şu anda konuşan soylu bir insandır. En soylu kişilerden biridir. Ve en önemlisi (bunu asla gözden kaçırmamanız gerekir) bir sürü alçaklıklar yapmış, ama her zaman şimdi olduğu gibi bir varlık olarak soylu kalmış, yani içten, yürekten soylu olan bir varlık olarak kalmış... Anlıyor musunuz, nasıl anlatacağımı bilemiyorum... Zaten ömrüm boyunca susadığım şey, uğrunda acı çektiğim şey bu soyluluktu. Bir bakıma yalnız bu soyluluk uğruna acı çekmiş, Diyojen gibi elde fenerle her yerde onu aramış, öyleyken bütün ömrünce yalnız alçakça davranışlarda bulunmuş, yani hepimiz gibi baylar, hepimiz gibi delilikler yapmış... Daha doğrusu yalnız ben öyle yapmışımdır baylar, herkes değil, yanlış söyledim. Bir ben böyle yapmışımdır. Bir tek ben!

Başım ağrıyor baylar...

Acı çektiğini bel i eden bir tavırla yüzünü buruşturdu.

-Bakın baylar, görünüşü hoşuma gitmiyordu, halinde bir şerefsizlik vardı, o küfürler, o kutsal olan her şeyi çiğneyiş, o alaylar, o inançsızlık hepsi adi, adice şeylerdi! Ama şimdi o öldükten sonra başka türlü düşünüyorum.

-Nasıl başka türlü?

-Başka türlü değil, ama ona karşı böyle bir nefret duyduğum için üzülüyorum.

-Pişmanlık mı duyuyorsunuz?

-Hayır, pişmanlık demiyeceğim. Bunu zapta geçirmeyin. Zaten kendim iyi değilim ki baylar, kendim o kadar yakışıklı

değilim ki! Bu bakımdan onu nefret edilecek bir varlık saymaya hakkım yoktu. Mesele bunda! İşte bunu zapta geçirebilirsiniz.

Mitya bunu söyledikten sonra birden olağanüstü bir hüzüne kapıldı. Zaten sorgu yargıcının sorularına karşılık vermeye başladığından bu yana gittikçe daha somurtkan, daha kederli görünmeye başlamıştı. Birden, tam o anda gene beklenmedik bir olay meydana geldi. Olup biten şuydu: Gerçi32

KARAMAZOV KARDEŞLER

33

Gruşenka'yı biraz önce uzaklaştırmışlardı ama, şimdi sorgunun yapıldığı o mavi odadan pek uzağa değil ancak ondan sonraki üçüncü odaya götürmüşlerdi. Bu, o gece büyük ziyafetin verildiği, herkesin dans ettiği büyük odanın yanındaki küçücük, tek pencereli odaydı.

Gruşenka orada oturuyordu, yanında da şimdilik yalnız fena halde şaşırmış, fena halde korkmuş ve sanki kurtuluşu ondan bekliyormuş gibi hep ona yapışan Maksimov vardı. Kapılarında göğsünde madenî plâka taşıyan bir köylü duruyordu. Gruşenka ağlıyordu. Birden, acısı artık dayanılmaz bir hâl alınca, ayağa fırlamış kol arını iki yanına vurarak tiz bir sesle: Ah nedir bu başıma gelenler, nedir bu başıma gelenler! diye bağırıp kendini odadan dışarı atarak Mitya'sına koşmuştu. Bu, o kadar beklenmedik bir şekilde olmuştu ki, hiç kimse onu durdurmaya vakit bulamadı. Mitya ise onun çığlığını işitince tiril tiril titredi. Sonra birden fırladı o da kendini kaybetmiş gibi bağırarak ona doğru atıldı. Ama bir araya gelmelerine imkân vermediler.

Öyleyken gene de birbirlerini görmüşlerdi. Mitya'yı sıkıca el erinden yakalamışlardı, çırpınıp duruyor, atılıyordu. Onu

tutmak için üç dört kişinin yardımı gerekti. Gruşenka'yı da yakalamışlardı

ve Mitya onu sürükleyerek götürürlerken genç kadının bağıra bağıra, kol arını ona doğru uzattığını görüyordu. Bu olay sona erdikten sonra, Mitya gene eski yerinde, masanın başında, sorgu yargıcının karşısında kendini toparlamıştı. Onlara doğru dönerek:

-Ondan ne istiyorsunuz? Neden ona işkence ediyorsunuz? Onun suçu yok! diye bağırıyordu.

Savcı ile sorgu yargıcı onu sakinleştirmeye çalışıyorlardı. Böylece on dakikakadar bir süre geçmişti. Sonunda odaya aceleyle oradan biraz önce ayrılmış olan Mihayıl Makaroviç girdi ve heyecan dolu yüksek bir sesle savcıya:

-Kadını uzaklaştırdık, şimdi aşağıda ama bu zaval ı adama bir tek söz söylemek istiyorum baylar.

İzin verir misiniz? Sizin yanınızda söyliyeceğim baylar, sizin yanınızda!

Sorgu yargıcı:

-Buyurun buyurun Mihayıl Makaroviç, diye karşılık verdi. Bu durumda hiç bir itirazımız yoktur.

Mihayıl Makaroviç, Mitya'ya doğru dönerek:

-Dimitriy Fiyodoroviç, beni dinle evlâdım, diye söze baş

ladı ve yüzünde sıcak bir baba sevgisi, karşısındaki zaval ı insanın nerdeyse derdini paylaşıyormuş gibi bir anlam belirdi. Senin Agrafena Aleksandrovna'yı kendi elimle aşağı

götürdüm ve hancının kızma teslim ettim. Şimdi yanında o ihyar Maksimov var, ondan hiç

ayrılmıyor, onu sakinleştirdim, işittin mi? Yalvardım yakardım sakinleştirdim. Senin kendini savunmak ihtiyacında olduğunu, bu bakımdan sana engel olmamasını, içinde üzüntü

uyandırmaması gerektiğini söyledim, yoksa şaşırabileceğini ve yanlış söyleyerek kendini kötü

duruma sokabileceğini belirttim, anladın mı? Yani kısaca her şeyi anlattım, o da anladı. O kadın akıl ı ve iyi yüreklidir evlâdım. Senin için yalvarırken benim gibi bir ihtiyarın el erini öpmeye kalkıştı. Buraya da beni kendisi gönderdi. Onun için üzülmemeni söylememi istedi". Evet, şimdi de benim gidip senin sakinleştiğini ve onun için üzülmediğini ona söylemem gerekiyor. Onun için sen de sakinleş. Bunun böyle olması gerektiğini anla. Ben ona karşı suçluyum, o tam bir Hıristiyan yüreği taşıyor. Evet baylar o, iyi yürekli ve hiç bir şeyde suçu olmayan varlıktır. Şimdi söyle Dimitriy Fiyodoroviç, ona gidip sakin duracağını söyleyebilir miyim?

İyi yürekli Mihayıl Makaroviç gereksiz olan bir çok şeyler söylemişti. Ama Gruşenka'nın acısı, bir insan olarak onun ta yüreğine işlemişti. Hatta gözlerinde yaşlar vardı. Mitya ayağa fırlayarak ona doğru atıldı.

-Özür dilerim baylar! İzin verin, ne olur izin verin! diye bağırdı. Siz melek, melek ruhlu bir adamsınız Mihayıl Makaroviç, onun namına size teşekkür ederim. Sakin olacağım, neşeli duracağım, o sonsuz iyiliğinizden kendisine şunu bildirmenizi beklerim: Artık neşeliyim, neşelendiğimi, hatta onun yanında sizin gibi koruyucu bir melek bulunduğunu bildiğim için, şimdi rahatça gülebileceğimi söyleyin ona. İşimi şimdi bitiririm ve buradan kurtulur

kurtulmaz ona koşacağım! Beni görecektir, söyleyin beklesin!

Birden savcı ile sorgu yargıcına doğru dönerek:

-Baylar, şimdi size yüreğimde ne varsa hepsini açıklayacağım, bütün ruhumu açacağım size! Bu işi hemencecik bitireceğiz, neşe ile bitireceğiz... Sonunda nasıl olsa hepimiz güleceğiz, güleceğiz değil mi? Yalnız baylar, bu kadın benim gönlümün sultanıdır! Ah, rica ederim bunu söylememe izin34

-

35

verin, artık bunu size açıklıyayım... Karşımda olan sizlerin dünyanın en soylu insanları

olduğunuzu görmüyor muyum? O benim hayatımın ışığı benim için kutsal bir varlıktır. Bir bilseniz!

Çığlıklarını duydunuz ya. Seninle birlikte ölüm cezasına çarptırılsam razıyım! diyordu. Oysa ben ona ne verdim? Ben fıkaranın biriyim, elimde avucumda bir şey yok, böyle bir sevgiye değer miyim? Biçimsiz, utanç verici ve utanılacak yüzlü bir varlık olan ben, böyle bir aşka lâyık mıyım?

Böyle bir kadının kürek cezasını çekmek için, benimle birlikte gitmesi olacak şey mi? Demin, benim için ayaklarınıza kapandı. Oysa gururlu bir kadındır ve hiç suçu yoktur. Nasıl olur da ona tapmam, nasıl olur da bağırıp çağırmam ve demin yaptığım gibi ona koşmam? Ah, özür dilerim baylar, her neyse... simdi tesel i buldum!

Sonra iskemlenin üzerine yığıldı ve yüzünü iki eliyle kapayarak hıçkıra hıckıra ağlamaya başladı.

Ama artık bunlar mutluluk gözyaşları idi. Bir an sonra kendine geldi. Sorgu yargıcı, çok memnundu. Hatta galiba öbür hukukçular da öyle. Hepsi şimdi sorgunun yeni bir safhaya gireceğini hissediyorlardı. Mitya, komiseri uğurladıktan sonra bayağı neşelenmiş ti.

— Eh şimdi tam anlamıyla emrinizdeyim, baylar. Hem,.. Bütün o ayrıntılara girilmese, hemen anlaşırdık. Gene o önemsiz şeylerden söz ediyorum... Baylar emrinizdeyim, ama karşılıklı olarak güven duymamız gerekir... Siz bana inanmalısınız, ben de size... Aksi halde hiç bir zaman bir sonuca varamayız. Bunu asıl sizin için söylüyorum, iş başına baylar, is başına! Asıl önemlisi de şu: Ruhumu böyle didik didik etmeyiniz, saçmalıklarla yüreğime işkence yapmayınız. Bana yal nız önemli şeyleri, olayları sorunuz. O zaman ben de sizi hemen tatmin ederim. Al ah kahretsin o önemsiz ufak tefek şeyleri!

Mitya, işte yüksek sesle böyle söyleniyordu. Sorgu yeniden başladı.

IV

İKİNCİ ÇİLE

Nikolay Parfenoviç, çok miyop, patlak, acık kül rengi iri gözleri parıl parıl parlayarak bel i bir memnunlukla ve heyecanlı bir tavırla konuşmaya başladı. Bir dakika kadar önce, gözlüğünü de çıkarmıştı:

-Böyle hazır olmakla bize ne kadar cesaret veriyorsunuz bilemezsiniz, dedi. Hem şimdi karşılıklı

olarak güven duymamızdan söz ederek gerçekten önemli bir noktaya dokundunuz. Şüphe altında olan kişi, gerçekten kendini savunmak istiyorsa, bunu umut ediyorsa ve suçsuz olduğunu ispatlıyabilecek durumda ise karşılıklı bir güven

olmadan böyle önemli işlerde sonuç almak imkânsızdır. Biz elimizden gelen her şeyi yapacağız. Zaten siz de şimdi bu isi nasıl idare ettiğimizi görmüş olmalısınız... Bu sözlerimi doğru buluyorsunuz değil mi İppolit Kirilioviç?

Bunu savcıya doğru dönerek söylemişti. Savcı, Nikolay Parfenoviç'in heyecanlı sözleri ile kıyaslanırsa biraz soğuk bir tavırla ama gene de sözlerini destekliyerek:

-Evet, tabiî! dedi.

Şunu ilk ve son olarak söyliyelim ki, bizim kente yeni gelmiş olan Nikolay Parfenoviç, daha görevine başladığı sıralarda bizim savcı İppolit Kiril ovic'e karşı olağanüstü bir saygı duymuş ve ona yürekten bağlanmıştı. Bizim meslekte haksızlığa uğramış İppolit Kiril oviç'in olağanüstü

psikoloji ve hatip olarak konuşma yeteneklerine itiraz kabul etmeyecek şekilde inanan tek kişi oydu ve gerçekten haksızlığa uğradığına inanıyordu. Onun nasıl bir insan olduğunu daha Petersburg'da iken işitmişti. Buna karşılık, o gencecik Nikolay Parfenoviç de bizim haksızlığa uğramış savcının dünyada iç

. ten olarak sevdiği tek kişiydi. Oraya gelirken daha yolda kendilerini bekliyen işten söz ederek, bazı noktalarda anlaşmış bazı şeyleri kararlaştırmışlardı. Şimdi de masa başında Ni kolay Parfenoviç'in keskin zekâsı kendisinden daha yaşlı olan meslek arkadaşının her davranışını, yüzündeki her anlamı daha

o bir söz söylemeden, bir bakışından, bir göz kırpışından kendisine verilen tüm işaretleri hemen anlıyordu. Mitya

sabırsızlık içinde'.

-Baylar, izin verin kendim anlatayım, sözümü önemsiz şeylerle kesmeyin, ancak o zaman her şeyi size bir anda anlatacağım, diyordu.

-Mükemmel! Teşekkür ederim! Yalnız sizin bize söyliyeceklerinizi dinlemeden önce izin verirseniz bizini merakımızı çeken bir olay üzerinde daha duracağını. O da şu: dün aksam saat beşte rehin olarak bıraktığınız tabancalarınızın karşılığında arkadaşınız Piyotr İlyiç

Perhotin'den almış olduğunuz o on rubleden söz etmek istiyorum.

-Rehine verdim baylar! Verdim. On rubleye rehin ettim! Bundan ne çıkar? Başka söylenecek bir şey yok. Yoldan

kente gelir gelmez, gidip onları rehine verdimi.

-Yaa, demek yoldan döndünüz. Kentin dışına mı çıkmıştınız?

- Gitmiştim efendim, kırk verstlik bir yere gittim. Siz bunu bilmiyor muydunuz?

Savcı ile Nikolay Parfenoviç bakıştılar.

-Zaten hikâyenize dün sabahtan bu yana neler yapmış olduğunuzu, sistemlice başından sonuna kadar anlatarak baslasanız nasıl olur? Örneğin izin verirseniz şunu öğrenmek istiyoruz: Kentten niçin çıktınız? Ne zaman yola koyuldunuz ve ne zaman döndünüz... Bütün bu olayları.

Mitya, yüksek sesle güldü:

-Başlangıçta öyle söyleseydiniz ya! Hem bunu istiyorsanız işe dünden değil, bundan üç gün öncesinden başlamak

gerekir, o zaman nereye nasıl ve niçin gittiğimi anlarsınız. Bundan üç

gün önce sabahleyin buranın tüccarlarından Samsonov'dan üç bin ruble istemeye gittim, karşılığında sağlam bir teminat göstererek... O para birden çok lâzım olmuştu baylar, birden çok ihtiyacım olmuştu ona...

Savcı nazik bir tavırla sözünü kesti.

-Bir dakika, sözünüzü kesebilir miyim? dedi. Böyle bir paraya yani üç bin rublelik bir paraya neden böyle bir ihtiyaç duydunuz? diye sordu.

-Ah baylar! Ne olur, gene ayrıntılara girmeyelim: Neden, nasıl, ne zaman ve niçin bu kadar paraya ihtiyacım oldu

da, neden şu kadara ihtiyacım olmadı ve bütün bu gevezelikler... Bütün bunları üç kitapta bile anlatamam, üstelik bir de son söz yazmam gerekir.

Mitya, bunları, bütün gerçeği olduğu gibi anlatmak isteyen ve en iyi niyetleri besleyen bir insanın candan ama sabırsız lâubaliliği ile söylemişti. Birden kendisini topladı:

— Efendim, böyle ikide bir baş kaldırdığım için bana darılmayın. Tekrar rica ediyorum; tekrar şuna inanmanızı isterim ki, size karsı büyük bir saygı duyuyorum ve şu andaki durumu anlıyorum.

Sarhoş olduğumu sanmayın. Şimdi artık ayıldım. Keşke sarhoş olsaydım, bu işe hiç de engel olmazdı. Benim sarhoşluğum şöyle olur:

Ayılınca akıl anır budala olurum İçtim mi aptal aşır akıl anırım.

Ha! ha! ha! Yalnız görüyorum ki, şimdilik karşınızda espri yapmam yakışık almıyor. Yani şimdilik birbirimizi anlayamayacağız. İzin verirseniz kendime karşı da daha saygılı olayım, saygı

duyulacak bir insan olduğumu göstereyim. Şimdiki farkı anlamıyor muyum sanıyorsunuz? Ne olursa olsun karşınızda şimdi bir suçlu olarak oturuyorum. Yani sizin gibi yüksek însanlarla hiç bir zaman eşit olamam. Size de beni göz hapsine almak görevi verilmiş: Grigoriy'e bunları yaptım diye bana aferin! diyecek değilsiniz ya! İhtiyarların kafasını kıran cezasız kalmaz ya. Ona bunu yaptım diye tabiî beni mahkemeye vereceksiniz. Sonra da altı ay ya da belki bir yıl hapis verirsiniz. Sizin hukukçular bana ne ceza verirler bilmem. Gerçi medenî haklardan yoksun kalacağımı biliyorum, medenî haklar elimden alınacak değil mi, bay savcı? Bundan da anlaşıldığı

gibi, aradaki farkı anlıyorum baylar... Ama şunu da kabul edin ki, bu sorduğunuz sorularla Tanrının kendisini de şaşırtabilirsiniz. Nereye bastın? Nasıl bastın? Ne zaman bastın? Neyin içine bastın?

Böyle giderse, ne karşılık vereceğimi şaşıracağım, siz de hemencecik kalemi elinize aldığınız gibi zapta geçirirsiniz, o zaman ne olacak? Hiç bir şey olmayacak, çünkü eğer yalan söylemeye başladıysam, sonuna kadar yalan söylerim siz de yüksek tahsil görmüş ve en soylu kişilerden olan sizler de beni bağışlarsınız. Sözlerimi bir rica ile bitireceğim. Bu beylik sorgu şeklinden vazgeçin. Daha doğrusu38

önce her hangi bir basit şeyden, önemsiz bir şeyden başlayın sorulara. Örneğin yatağından nasıl kalktın, ne

yedin, nasıl tükürdün, nereye tükürdün, sonra da suçlunun dikkatini uyuşturunca birden onu beyninden vurulmuşa döndüren soruyu sorun: Kimi öldürdün, kimi soydun? Ha! Ha!

Ha! işte sizin beylik sorularınız böyle. Bunlar sizde kanun olmuş. İşte sizin bütün kurnazlığınız bundan ibaret! Ama siz böyle kurnazlıklarla köylüleri uyutun, beni değil. Ben işin ne olduğunu anlıyorum. Kendim de görevde bulundum. Ha! Ha! Ha!

Onlara şaşılacak bir açık yüreklilikle bakarak:

-Bana darılmıyorsunuz ya baylar? Bu küstahlığımı bağışlıyorsunuz ya? diye bağırdı. Bunları Mitya Karamazov söylediğine göre bağışlamak mümkündür. Çünkü akıl ı bir insan bunu yaparsa bağışlanmaz. Ama Mitya bağışlanabilir! Ha! Ha! Ha!

Nikolay Parfenoviç, dinliyor ve o da gülüyordu. Savcı ise gerçi gülmüyordu, ama gözlerini hiç

ayırmadan, sanki en küçük bir sözünü, en küçük bir davranışını, yüzündeki en küçük titreyişi bile gözden kaçırmak istemiyormuş gibi Mitya'ya bakıyordu.

Nikolay Parfenoviç, gülmeye devam ederek:

-Zaten biz de sizinle başlangıçta öyle konuşmaya başlamıştık, diye karşılık verdi. Sizi sorularla şaşırtmıyorduk: Sabahleyin nasıl kalktığınızı, neler yediğinizi sormadık ama artık en basit şeylerden başladık.

-Anladım, anlıyorum ve bana karşı gösterdiğiniz o eşsiz, o en soylu kişilere yakışır iyi yürekliliğe değer verdim. Şimdi daha da büyük bir değer veriyorum. Biz burada bir araya gelmiş üç soylu kişiyiz. Bu bakımdan aramızda herşey iyi tahsil

görmüş, yüksek sosyeteye mensup, aralarında soyluluk ve şeref bağları olan insanlar gibi karşılıklı bir güven içinde olmalı.

Ne olursa olsun hayatımın şu anında, şerefimin ayaklar altında çiğnendiği sırada, sizleri en iyi dostlarım olarak saymama izin veriniz. Bu sizin için gurur kırıcı bir şey olmaz değil mi? Baylar.

Nikolay Parfenoviç ciddi ve destekliyen bir tavırla bunu kabul ederek:

-Aksine bunu o kadar güzel söylediniz ki, Dimitriy Pi

yodoroviç.

Mitya, zafer kazanmış bir tavırla:

-Önemsiz ayrıntılara gelince, bütün o kargacık burgacık ayrıntılar bir tarafa! diye bağırdı. Yoksa bu iş Al ah bilir neye varır, öyle değil mı?

Savcı Mitya'ya doğru dönerek birden söze karıştı:

-Bu akıl ıca öğütlerinize tam anlamında uyacağım, dedi. Yalnız soracağım sorudan vazgeçemem.

Sizin böyle bir paraya daha doğrusu o üç bin rubleye neden ihtiyaç duyduğunuzu kesin olarak öğrenmemiz gerekiyor.

-Neden mi ihtiyacım vardı? Söyliyeyim, şey için... onun için... Yani borç ödemek için.

-Kime ödeyecektiniz bu borcu?

-Buna karşılık vermeyi kesin olarak reddediyorum baylar! Bakın, işte bunu söyliyemiyeceğim.

Bunu söylemek cesaretini kendimde bulamıyacağımdan ya da bunu söylemekten korktuğumdan, bütün bunların bir tükürük kadar bile önemli şeyler olmadığından, saçma bir şey olduğundan ötürü değil, şunun için söylemiyeceğim: bu işin içinde prensip meselesi var. Bu benim özel hayatımla ilgilidir, özel hayatıma ise kimsenin karışmasına izin vermiyeceğim.

Benim prensibim bu. Bu sorunuz konu ile ilgili değil. Bu işle ilgili, olmayan her şey ise, benim özel hayatım ile ilgilidir! Birine borcumu ödemek istiyordum, birine şeref borcum vardı, ama kime?

Bunu söyle.miyeceğim.

Savcı:

-İzin verirseniz bunu zapta geçirelim, dedi.

- Buyurun, zapta geçirin. Öylece yazın: Söylemiyorum ve söylemiyeceğim! Hatta zapta şunu da geçirin baylar: Ben bunu açıklamayı şerefsizlik sayıyorum. Yazın bakalım, yazmaktan başka vaktinizi ne ile geçirirsiniz ki.

Savcı, garip ve oldukça sert, ama etkiliyen bir tavırla:

-İzin verirseniz size bir kez daha şunu hatırlatayım ve önceden söyliyeyim ki, eğer bunu bilmiyorsanız... size simdi sorduğumuz sorulara karşılık vermemekte serbestsiniz. Buna karşılık, şu ya da bu nedenden ötürü kendiliğinizden bize karşılık vermek istemiyorsanız, sizi, baskı yaparak bir karşılık vermeye zorlamaya hiç hakkımız yok. Bu iş tüm olarak sizin.40

kavrayışınıza bağlıdır. Ama gene de görevimiz böyle bir durumda size şu ya da bu açıklamada bulunmaktan

kaçınarak kendinize ne derece kötülük ettiğinizi belirtmektir. Şimdi lütfen devam edelim.

Mitya, kendisini etkileyen bu sözlerden biraz mahcup olmuş bir tavırla:

— Ben darılmıyorum ki baylar... Ben... diye mırıldandı. Jşte, bakın baylar. O zaman baş

vurduğum Samsonov var ya...

Tabiî okuyucuya artık bildiği ve Mitya'nın o sırada anlattığı hikâyeyi ayrıntıları ile verecek değiliz.

Mitya bunu anlatırken her şeyi en küçük noktasına kadar belirtmek ve mümkün olduğu kadar çabuk bitirmek için sabırsızlık gösteriyordu. Ama kendisi açıklamalarda bulundukça, bu açıklamalarını zapta geçiriyorlardı, bu yüzden de ikide bir onu dur; durmak sorunda kalıyorlardı.

Dimitriy Piyodoroviç bunu yanlış buluyor, ama boyun eğiyor, öfkeleniyordu. Bununla birlikte şimdilik öfkesi yumuşaktı. Gerçi arada bir Baylar, bu Tanrıyı bile çileden çıkarır ya da Baylar, biliyor musunuz ki, beni boşuna öfkelendiriyorsunuz? 'diye bağırıyordu. Ama bağırırken bile hâlâ

o dostça heyecanlı tavrını henüz değiştirmiyordu.

Böylece üç gün önce Samsonov'un ona nasıl kazık attığını anlattı. (Şimdi artık tam anlamıyla o zaman kendisini aldatmış olduklarını anlamıştı). Yol parası bulmak için, saatin altı rubleye satılması gibi sorgu yargıcı ile savcının henüz" hiç bilmedikleri bir olay, hemen, hemen olağanüstü

bir olaymış gibi dikkatlerini çekti. Sonra Mitya'nın artık sınırsız bir öfke göstermesine rağmen, bu olayı, bir gün önce

elinde beş parası olmadığını ikinci kez ispatlayan bir delil olarak tüm ayrıntıları

ile zapta geçirmeyi gerekli buldular.

Mitya yavaş yavaş somurtmaya başlamıştı. Lyagaviy'e gidişini, kömür dumanı ile dolu izbede geçirdiği geceyi ve ondan sonra olup bitenleri anlattıktan sonra, hikâyesini kente dönüşüne dek getirmiş, oraya gelince de artık ısrara gereklilik kalmadan, ayrıntılı olarak Gruşenka'yı kıskandığı

için çektiği acıları anlatmaya koyulmuştu. Kendisini hiç konuşmadan dinliyorlardı. Özel ikle büyük bir dikkatle Gruşenka'yı gözetlemek için Fiyodor Pavloviç'in arkasında> Mariya Kondrat 41

yevna'nın evinde, bir gözetleme yerinin bulunması ve haberleri kendisine Smerdyakov'un getirmiş

olması üzerinde durdular. Buna çok önem vererek anlattıklarını zapta, geçirdiler.

Mitya duyduğu kıskançlığı heyecanla, her şeyi olduğu gibi belirterek anlatıyor ve gerçi, doğru söylemek gerekirse, en gizli duygularını böyle herkesin utanç veren bakışları altına sermekten utanç duyuyordu, ama bel iydi ki, doğrusunu söylemek için, duyduğu bu utancı bastırmaya çalınıyordu.

Kendisi bunları anlatırken, sorgu yargıcının ve özel ikle cavcının, kayıtsız bir ciddilikle ona doğru çevrilmiş olan baKişları, sonunda Mitya'yı çok etkilemeğe başladı. Zihninden hüzünle şöyle bir düşünce geçti: Daha çocuk sayılacak bir yaşta olan ve daha bundan birkaç gün önce kadınlardan söz ederek kendisine saçma şeyler söylediğim o Nikolay Parfenoviç ve bu hasta savcı bu anlattıklarımı dinlemeğe lâyık değil er diye düşündü. Rezil oldum! Düşüncelerine şiirden bir parça ile son verdi: Yüreğim sabret,

boyun eğ ve sus! Ama anlatmaya devam etmek için gene de kendini toparladı.

Hohlakova ile olup bitenlere geçtiği vakit yeniden neşelenmeğe bile başladı. Hatta o hanımefendi için yeni çıkan ve konu ile hiç ilgisi bulunmayan öze! bir fıkra anlatmağa kalkıştı, ama sorgu yargıcı sözünü keserek nazik bir tavırla sadede gelmesinin rica etti.

Sonunda umutsuzluğunu açıkladıktan, bayan Hohlakova' nın evinden çıkınca nasıl paniğe kapıldığını anlattıktan sonra

üç bin rubleyi bulmak için gerekirse birini bıçaklamayı bile düşündüğünü söylediği sırada Mitya'yı

yine durdurup bıçaklamak istiyordu diye zapta geçirdiler. Mitya, bunu zapta geçirmelerine sesini çıkarmadı.

Nihayet sıra birden Gruşenka'nın kendisini aldattığını ve Mitya onu Samsonov'a götürdükten sonra, genç kadının gece yarısına kadar ihtiyarın yanında kalacağını söylemesine rağmen, oradan hemen çıkıp gittiğini anlatmaya geldi. Hikâyenin bu noktasında elinde olmayarak dudaklarından şu cümdöküldü: Val ahi o Fenya'yı o sırada öldürmediysem, bunu buna vakit bulamadığım için yapmadım, baylar! dedi. Bunu da dikkatle zapta geçirdiler. Mitya üzüntülü bir tavırla bekledi. Sonra babasının bahçesine nasıl koştuğunu anlatmaya42

koyuldu. Ama o sırada birden sorgu yargıcı onu durdurup, divanın üzerinde yanıbaşında duran büyük deri çantayı

açarak içinden bakır bir havaneli çıkardı. Onu Mitya'ya göstererek:

-Bunu tanıdınız mı? diye sordu. Mitya üzüntü ile güldü:

-Ha evet! Tanımaz olur muyum! Verir misiniz bir bakayım... Hay Al ah kahretsin. İstemez!

Sorgu yargıcı:

-Ondan söz etmeyi unuttunuz, diye belirtti.

-Hay Al ah kahretsin! Onu sizden saklamıyacaktım herhalde, onsuz olmayacaktı bu iş değil mi?

Ne dersiniz? Yalnız bir an için hatırımdan çıkmıştı.

-O halde lütfen esaslı olarak nasıl olup da onunla Bİlâhlanmış olduğunuzu anlatın.

-Hay hay. Onu da anlatayım baylar.

Mitya bunu söyledikten sonra havanelini nasıl aldığını ve nasıl koşup gittiğini anlattı.

-Ama böyle bir cisimle silâhlanırken nasıl bir amaç güdüyordunuz?

-Nasıl bir amaç mı? Hiç bir amacım yoktu! Yakaladığım gibi koştum işte.

-Bir amacınız yok idiyse, neden yaptınız bunu? Mitya'nın öfkesi başına çıkıyordu. Israrla delikanlıya

baktı ve somurtkan bir tavırla öfkeyle güldü. Mesele şuydu: Şimdi böyle açıktan açığa ve kıskançlığının hikâyesini bu adamlara böylesine her şeyini ortaya dökerek anlattığı için, gittikçe daha çok utanıyordu. Birden dudaklarından:

-Boş verin havaneline canım! diye bir söz döküldü.

-İyi ama...

-İşte köpeklerden korunmak için aldım. Sizin anlayacağınız ortalık karanlıktı... Yani her ihtimale karşı aldım.

-Peki, daha önce geceleri dışarıya çıktığınız vakit karanlıktan korktuğunuz için, yanınıza herhangi bir silâh alır mıydınız?

Mitya, artık dayanamıyacak derecede sinirlenerek:

-Tuh Al ah kahretsin! Sizinle konuşmaya imkân yok baylar! diye bağırdı ve zabıt kâtibine doğru dönerek öfke

den kıpkırmızı olmuş bir halde sesini çılgınca bir öfke ile hızlı hızlı konuşarak ona: Hemen zapta geç... Hemen... Babamı... Fiyodor Pavloviç'i başına vurarak öldürmek için yanıma bir havaneli almış olduğumu yaz! dedi.

Sonra sorgu yargıcına ve savcıya meydan okur gibi bakarak:

-Eh, şimdi memnun oldunuz mu baylar? İçiniz rahat

etti mi?

Savcı soğuk bir tavırla:

-Böyle bir ifadeyi bize şimdi sinirlendiğiniz ve size sorduğumuz sorulara kızdığınız için verdiğinizi çok iyi anlıyoruz. Siz bunları önemsiz şeyler sayıyorsunuz, ama bunlar aslında çok önemli, dedi.

-Canım rica ederim baylar! Eh havanelini aldım diyelim. Canım bu gibi olaylarda insan neden eline herhangi bir ,şeyi alır? Neden aldığımı bilmiyorum. Yakaladığım gibi koştum işte.

Hepsi bu kadar. Ayıp baylar, passons('), yoksa yemin ederim ki, anlatmaktan vaz geçeceğim!

Dirseklerini masaya, yanağını da eline dayadı. Onlara yanını dönmüştü, ve bu sahneye içinde uyanan kötü duyguyu bastırmaya çalışarak bakıyordu. Gerçekten de, o sırada kalkıp bir tek söz bile söylemiyeceğini bildirmek bana idam cezası verseniz bile* demek için. şiddetli bir istek duyuyordu. Birden güçlükle kendisini zorlayarak:

-Bakın baylar, bakın! diye söylendi. Sizi dinliyorum da hayal görüyor gibi oluyorum... Biliyor musunuz? Ben bazen bir rüya görürüm... Garip bir rüya... Sık sık görürüm bu rüyayı. Hep tekrar tekrar aynı şeyi görürüm. Rüyamda güya biri, müthiş korktuğum biri, gece karanlıkta peşimden koşar, beni arar, ben de ondan kapının arkasına ya da dolabın içine saklanırım. Saklandığım için küçüldüğümü hissederim. İşin en önemli yanı, o beni kovalayan, nereye saklandığımı çok iyi bilir. Ama bende uyandırdığı korkudan ötürü zevk duymak, bana daha çok işkence etmek için, mahsus nereye saklandığımı bilmiyormuş gibi davranır... İşte siz bana şimdi bunu yapıyorsunuz! Yaptığınız aynı şey!

Savcı:

(*) Passons: Geçelim (bunu geçelim anlamına).44

-

- Demek böyle rüyalar görüyorsunuz öyle mi? Mitya, acı acı gülümsedi:

-Evet böyle rüyalar görürüm... Yoksa bunu da mı zapta geçirmek istiyorsunuz?

-Hayır zapta geçirmek istemiyoruz, ama gene de acayip rüyalar görüyormuşsunuz.

-Şimdi gördüğüm artık rüya değil, gerçek baylar! Yaşamın gerçekçiliği! Ben bir kurdum, siz de avcısınız. Tabiî ki, kurdu pusuya düşürmeye çalışacaksınız.

Nikolay Parfenoviç, çok yumuşak bir tavırla:

-Böyle bir kıyaslama yapmanız boşuna... diye söze başlayacak oldu.

Ama Mitya, herhalde birden öfke gösterisinde bulunarak ruhundaki ağırlığı hafifletmek isteği ile:

-Boşuna değil! diye tekrar bağırdı. Ama sonradan söylediği her sözle gene gittikçe yumuşayarak devam etti: Bir caniye ya da sorularınızla işkence ettiğiniz bir zanlıya inanmıyabilirsiniz. Ama en soylu kişiye, ruhun en yüksek atılışlarına, (bunu cesaretle bağıra bağıra söylüyorum!) hayır buna, inanmamazlık edemezsiniz... Buna hakkınız bile yok... Ama...

Sus yüreğim

Sabret, boyun eğ ve sus!...

Birden canı sıkıldı. Hemen:

-Canım devam etmeye lüzum var mı? diye kestirip attı: Nikolay Parfenoviç:

-Tabiî, lütfen devam edin, diye karşılık verdi.

ÜÇÜNCÜ ÇİLE

Mitya gerçi soğuk bir tavırla konuşmaya oaşlarnıştı ama bel iydi ki, anlattıklarını unutmamak, söylediklerinin en küçük bir noktasını akıldan çıkarmamak için çaba sarfediyordu. Duvardan atlayarak babasının bahçesine nasıl girdiğini,

pencereye kadar nasıl yürüdüğünü, sonunda da pencerenin önün

de olup biten her şeyi anlattı. Gruşenka, babasının yanında mı, değil mi? diye öğrenmek için can attığı o sırada, bahçede tüm varlığını sarsmış olan duyguları, her sözü açık ve kesin bir tavırla, sanki kalıplaşmış şeyler söylüyormuş gibi bir bir anlattı. Ama ne gariptir ki, savcı da sorgu yargıcı

da bu kc3 onu ciddi bir tavırla dinliyor, soğuk bakıyor ve ona çok daha az soru soruyorlardı. Mitya, yüzlerinden hiç bir şey anlayamıyordu. Kızdılar, öfkelendiler, eh ne yapayım Al ah belâlarını

versin! diye düşündü.

Babasının pencereyi açması için, ona Gruşenka gelmiş gibi bir işaret verdiğini anlatmaya karar verdiği vakit, savcı da sorgu yargıcı da işaret sözüne hiç dikkat etmediler. Sanki bu sözün ne önemi olduğunu anlamıyorlardı, o kadar kayıtsız kaldılar ki, bunu Mitya bile farketti. Sonunda babasının pencereden sarktığı ve içinde müthiş bir nefret duyarak cebinden havanelini çıkardığı

anda, birden mahsusmus gibi durakladı. Oturduğu yerden duvara bakıyor ve herkesin gözünü

ona diktiğini biliyordu.

Sorgu yargıcı:

-Eli, sonra? dedi. Silâhı çektiniz, sonra... Sonra ne oldu?

Mitya, gözleri kıvılcımlar saçarak:

-Sonra mı? Sonra onu öldürdüm... Bir darbe indirerek kafatasnı yardım... Sizce öyle değil mi?

İçinde sönmeye yüz tutmuş olan tüm öfke birden ruhunda müthiş bir şiddetle tekrar uyanmıştı.

Nikolay Parfenoviç:

-Bizce öyle, diye onun sözünü tekrarladı. Peki, ya sizce

nasıl oldu?

Mitya gözlerini yere indirdi ve uzun süre sustu. Sonra al

çak sesle:

-Bence baylar, bence şöyle oldu, dedi. Neyin etkisi oldu bilmiyorum. Biri benim için gözyaşı mı

döktü, annem mi Tan"''ya yalvardı, yoksa o anda günahsız bir ruh üzerime doğru inip beni kucakladı mı, bilmiyorum. Yalnız bildiğim bir şeyvarsa, o anda şeytan yenildi! Pencerenin önünden fırlayarak duvara doğru koştum Babam korktu, beni ilk kez o zaman görmüştü, bir çığlık attı ve pencerenin önünden çekildi... Bunu çok iyi hatırlıyorum. Ben de bahçeden doğru duvara46

47

koştum... îşte o zaman Grigoriy bana yetişti, o sırada artık bahçe duvarına tırmanmıştım...

Tam bu noktada artık gözlerini kaldırıp kendisini dinleyenlere baktı. Kendisine büsbütün kayıtsız bir dikkatle bakıyor gibiydiler. Mitya'nın tüm varlığı bir öfke dalgası içinde titredi. Birden sözünü

keserek:

-Siz benimle şu anda alay ediyorsunuz, baylar! dedi. Nikolay Parfenoviç:

-Bunu nereden çıkarıyorsunuz? diye sordu.

-Çünkü benim hiç bir sözüme inanmıyorsunuz da ondan! Sanki en önemli noktaya geldiğimi bilmiyor muyum? İhtiyar orada kafatası yarılmış olarak yatıyor. Oysa ben size dramatik bir hava içinde onu nasıl öldürmek istediğimi ve artık havanelini cebimden çıkarmış olduğumu bile anlattıktan sonra birden pencerenin önünden koşarak ayrıldığımı söylüyorum... Baştanbaşa roman! Hem de şiir halinde! Sanki genç bir adamın sözüne inanılırmış gibi! Ha! Ha! Ha! Siz birer alaycıdan başka bir şey değilsiniz baylar!

Sonra bütün vücudu ile oturduğu iskemleden öyle bir döndü ki, iskemle çatırdadı. Savcı birden sanki Mitya'nın heyecanını görmemiş gibi:

-Peki farketmediniz mi? diye söze başladı. Pencereden koşarak uzaklaştığınız sırada evin öbür ucunda olan bahçe kapısının açık olup olmadığını farketmediniz mi?

-Hayır açık değildi.

-Açık değil miydi?

-Hayır, aksine kilitliydi. Kilitli olduğuna göre kim açabilirdi onu? Hay Al ah! Kapıyı diyorsunuz, değil mi, durun!

Bunu sanki yeni aklı başına gelmiş gibi söylemişti. Birden irkilir gibi oldu.

-Siz o kapıyı açık mı buldunuz yoksa?

-Açık bulduk ya.

Mitya birden şaşırıp kaldı:

-İyi ama eğer siz onu açmadınızsa, kim açmış olabilir o kapıyı?

Savcı, sözlerinin üzerinde dura dura, ağır ağır, ayrıntılı bir şekilde:

-Kapı açık duruyordu. Babanızın katili muhakkak o kapıdan içeri girmiş ve cinayetini işledikten sonra aynı kapı

dan çıkıp gitmiştir, dedi. Bizim için bu apaçık bir şey. Cinayetin odada işlendiği bel i. Ama bu cinayeti pencerenin öbür tarafında bulunan biri işlemedi. Bu, yerinde yapılan inceleme sonucunda cesedin duruşundan ve diğer her şeyden kesin olarak anlaşılmıştır. Bu noktada hiç bir şüphe olamaz.

Mitya hayretler içindeydi. Kendini tamamen kaybederek:

-İyi ama bu imkânsız baylar! diye bağırdı. Ben... Ben girmedim içeri... Kesin olarak, gerçeği olduğu gibi bildirerek size söylüyorum ki, bahçede bulunduğum bütün süre içinde ve bahçeden kaçtığım sırada kapı kapalıydı. Ben yalnız pencerenin önünde durdum ve onu pencereden gördüm. Sadece orada durdum, sadece... Son dakikaya kadar öyle olduğunu hatırlıyorum.

Hatırlamasam bile bundan bir şey çıkmaz, çünkü biliyorum ki o işaretler! bir Smerdyakov, bir ölen babam, bir de ben biliyorduk. O ise bu işaretleri almadan dünyada hiç kimseye kapıyı açmazdı!

Savcı, karşısındakini yutmak istiyormuş gibi müthiş bir merak içinde:

-İşaretler mi? Ne işaretleri? diye sordu ve o ağır başlı ciddi tavrı bir anda yok oluverdi.

Bu soruyu sanki çekine çekine, sürüne sürüne yaklasıyormuş gibi sormuştu. Önemli bir olaya, daha kendisinin bilmediği bir olaya parmak bastıklarını hissetmişti. Hemen de belki Mitya onu tam olarak açıklamaz diye bir korkuya kapıldı.

Mitya, alaylı bir tavırla ve öfkeyle gülümseyerek göz kırptı:

-Ya, demek bilmiyordunuz? dedi. Ya söylemezsem ne olacak? O zaman bunu kimden öğreneceksiniz? Bu işaretleri ölenden, Smerdyakov'dan ve benden başka kimse bilmiyordu ki!

Bir de Tanrı biliyordu tabiî! Ama O size bunların ne olduğunu söylemez ki! Oysa bu küçücük olay meraklı bir şey. Ona dayanarak Al ah bilir neler uy durulabilir, ha! ha! ha! Korkmayın baylar, korkmayın açıklayacağım. Aklınızdan geçenler saçma, siz karşınızdakinin nasıl bir insan olduğunu bilmiyorsunuz! Öyle bir insan karşısındasınız ki, kendi aleyhine delil er ileri sürüyor, kendi zararına ifade veriyor! Evet öyle baylar, çünkü ben mert bir insanım, ama siz öyle değilsiniz!

Savcı bu acı hapların hepsini yuttu, o yalnız yeni olayı48

49

öğrenmek için sabırsızlık içinde titriyordu. Mitya onlara Fiyodor Pavloviç'in Smerdyakov için icadettiği işaretlerle ilgili olan ne varsa hepsini olduğu gibi tüm ayrıntıları ile anlattı, hatta o vuruşları masayı tıkırdatarak tekrarladı ve Nikolay Parfenoviç, ona ihtiyarın penceresini Gruşenka gedi anlamına gelecek şekilde mi tıkırdattığını sorunca, doğru söyleyerek, gerçekten öyle yani: Gruşenka geldi anlamına gelecek şekilde tıkırdatmış olduğunu söyledi.

Sonra gene hakaret dolu bir tavırla öbür tarafa dönerek sözünü:

- Hadi bakalım, şimdi pireyi deve yapabilirsiniz, diye kesti.

Nikolay Parfenoviç, bir kez daha:

-Demek bu işaretleri yalnız müteveffa babanız, siz, bir de uşağınız Smerdyakov biliyordu. Başka hiç kimsenin haberi yoktu öyle mi? diye sordu.

- Evet. Uşağımız Smerdyakov, bir de Tanrı biliyordu. Tanrının da bildiğini zapta geçirin. Bunu zapta geçirmek gereksiz bir şey olmayacak. Çünkü sizin de Tanrıya ihtiyacınız olacak!

Sonra tabiî bunları da zapta geçirmeye başladılar. Ama zapta geçirirlerken, savcı birden sanki aklına yepyeni bir düşünce takılmış gibi:

-Madem bu işaretleri Smerdyakov da biliyordu ve siz babanızın ölümünden suçlu olduğunuzu kesin olarak reddediyorsunuz, o halde acaba, kararlaştırılan işaretleri vererek babanızı kendisine pencereyi açmaya zorlayan, sonra da cinayeti işleyen... o olmasın?

Mitya çok alaycı, aynı zamanda müthiş bir nefret taşıyan bir bakışla savcıya baktı. Gözlerini hiç

ayırmadan ve konuşmadan bakıyordu. O kadar ki sonunda savcının gözleri kırpışmaya başladı. O

zaman Mitya:

-Hah gene bir tilki yakaladınız! dedi. Keratanın kuyruğunu kapana kıstırdınız! Ha! Ha! Ha! Ben içinizden geçenleri okuyorum, bay savcı! Demek hemen yerimden fırlayarak bana söyletmek istediğiniz şeye, dört el e sarılıp avazım

çıktığı kadar: Ah, bunu yapan Smerdyakov'dur, işte katil odur! diye bağıracağımı sandınız. İtiraf edin ki, bunu düşündünüz. İtiraf ederseniz o zaman devam ederim.

Ama savcı bunu açıklamadı. Susuyor ve bekliyordu. Mitya:

-Yanıldınız işte, Smerdyakov'dur diye bağırmıyacağım!

- Ondan hiç şüphe etmiyorsunuz, öyle mi?

-Ya siz şüphe ediyor musunuz?

-Ondan da şüphe edilmiştir.

Mitya gözlerini yere indirdi. Somurtkan bir tavırla:

-Şaka bir tarafa, diye söylendi. Dinleyin: Daha başlangıçta, daha şu perdenin öbür tarafından çıkıp koşarak yanınıza geldiğim sırada, aklımdan bu düşünce geçmişti. Kendi kendime Smerdyakov'dur! dedim. Burada masa başında otururken, el erimi kana bulamadığımı

bağıra bağıra söylediğim vakit bile içimden: Smerdyakov'dur! diye düşünüyordum.

Smerdyakov'un düşüncesi beni bir türlü rahat bırakmıyordu. Sonunda birden gene Smerdyakov'dur! diye düşündüm. Ama yalnız bir saniye için. Hemen ardından Hayır, Smerdyakov değildir! dedim kendi kendime. Bu, onun işi olamaz baylar.

Nikolay Parfenoviç ihtiyatlı bir tavırla:

-O halde belki bir başka kimseden şüphe ediyorsunuz?

diye sordu.

Mitya kesin bir tavırla:

-Hayır. Ama kim, hangi insan bu işi yapmış olabilir? Yoksa bu gökten inme bir kuvvetin ya da şeytan'ın işi mi, bilmiyorum, ama... Smerdyakov olamaz! diye kestirip attı.

-Peki bu işi, onun yapmamış olduğunu neden bu kadar kesin ve bu kadar ısrarlı bir şekilde, söylüyorsunuz?

-Bu kanıdayım da ondan! Bende bıraktığı izlenimlerden. Çünkü Smerdyakov, yaratılış

bakımından alçağın biridir, üstelik korkaktır. Hatta onun için korkak demek bile azdır. Dünyada ne kadar korkaklıklar varsa bir araya getirilip o iki ayaklı varlığın içine doldurulmuştur. Tavuk yüreği vardır onda. Benimle konuşurken, her seferinde onu gebertirim diye tiril tiril titrerdi. Oysa elimi bile kaldırmadım ona. Ayaklarıma kapanır, onu korkutmayayım diye düpedüz yalvararak şu gördüğünüz çizmelerimi ağlaya ağlaya öperdi. Duydunuz ya korkutmamayım diye. O ne biçim sözdü! Oysa ben ona hediyeler bile verirdim. O hastalıklı, korkak, saralı, akılsız tavuğun biridir. Sekiz yaşında bir 'çocuk bile hakkından gelir onun! Öyle karakter olur mu?

Hayır Smerdyakov değildir bay50

lar. Hem zaten o parayı sevmez. Benden hiç hediye almazdı. Hem ihtiyarı neden öldürsün? Belki de onun meşru olmayan oğludur, ne bileceksiniz?

-Bu efsaneyi biz de işittik. Ama siz de babanızın oğlusunuz ve öyleyken kendiniz bile onu öldürmek istediğinizi herkese söylediniz.

-Bu taş basımı yardı! Hem de alçakça, kötü niyetle atılan bir taştı bu! Öyleyken korkmuyorum. Ah baylar, bunu benim yüzüme karşı söylemek çok alçakça bir şey oluyor! Alçakça

bir şey, çünkü bunu, ben kendim size söyledim. Yalnız öldürmek istemedim, öldürebilirdim de.

Hatta daha fazlasını da yaptım. Size kendiliğimden onu az kalsın öldürecektim dedim. Ama öldürmedim işte onu. Koruyucu meleğim bana engel cldu ya... Bunu bir türlü hesaba katmak istemiyorsunuz. İşte onun için alçakça bir şey oluyor, alçakça bir şey! Çünkü ben öldürmedim, öldürmedim, diyorum! İşitiyor musunuz beni bay savcı? Öldürmedim, öldürmedim, diyorum!

Az kalsın tıkanacaktı. Tüm sorgu süresince bir kez olsun böyle bir heyecana gelmemişti.

Bir süre sustuktan sonra birden:

-Peki, Smerdyakov size ne dedi baylar? Bunu sizden sorabilir miyim? diye sordu.

Savcı soğuk ve sert bir tavırla:

-Bize her şeyi sorabilirsiniz, dedi. Olayla ilgili olan her şey konusunda bize soru sorabilirsiniz. Biz de, tekrar ediyorum, her sorunuza karşılık vermek zorundayız. Sorduğunuz uşak Smerdyakov'u, belki arka arkaya onuncu kezdir tekrarlanan bir sara krizine tutulmuş olarak, kendinden geçmiş bir halde yatağında bulduk. Hatta yanımızda bulunan doktor, hastayı

muayene ettikten sonra bize belki yarına kadar hayatta kalmıyacağım söyledi.

Mitya'nın dudaklarından elinde olmayarak şu sözler döküldü:

-O halde babamı şeytan öldürdü!

Sanki o ana kadar hep durmadan kendisine Smerdyakov mu yoksa değil mi? diye sormuştu.

Nikolay Parfenoviç,

-Bu konuya yeniden döneceğiz, diye karar verdi. Şimdi isterseniz ifade vermeye devam edin.

51

Mitya, dinlenmesine izin vermelerini rica etti. Ona nezaketle izin verdiler. Dinlendikten sonra devam etti. Ama bel iydi ki, bu ona ağır geliyordu. Bitkin bir haldeydi. Kendisini hakarete uğramış

hissediyordu ve moral bakımından çok sarsılmıştı. Bundan başka, savcı şimdi artık sanki mahsusmuş gibi her an onu önemsiz konulara takılarak sinirlendirmeye başlamıştı. Mitya bahçe duvarının üzerine ata biner gibi oturduğu sırada sol bacağına yapışmış olan Grigoriy'in başına havaneli vurduğunu, sonra da yere yığılan adamın yanına atladığını anlatır anlatmaz, savcı onu durdurdu ve duvarın üzerine nasıl oturduğunu daha ayrıntılı bir şekilde anlatmasını istedi. Mitya şaşırdı:

- İşte böyle oturuyordum, ata biner gibi. Bir bacağım bir yanda, öbür bacağım bir yanda...

-Havaneli ne oldu?

-Havaneli elimdeydi.

- Cebinizde değil miydi? Bunu anlattığınız gibi iyice hatırlıyor musunuz? Kolunuzu şiddetle mi savur dunuz?

-Herhalde şiddetle savurmuşumdur. Neden bunun üzerinde duruyorsunuz?

- İskemlenin üzerine tıpkı duvarın üzerine çıktığınız zaman olduğu gibi otursanız ve bize durumu daha belirli olarak göstermek için aynı hareketleri yapsanız, kolunuzu nereye, nasıl savurduğunuzu bir gösterseniz, olmaz mı? dedi.

Mitya, kendisine soru soran adama yüksekten bakarak:

-Yoksa siz benimle alay mı ediyorsunuz? diye sordu.

Ama berikinin yüzünden kıl bile kıpırdamadı. Mitya titreyerek döndü, iskemlenin üzerine ata biner gibi bindi ve kolunu savurdu.

-İşte böyle vurdum! İşte böyle öldürdüm! Daha ne istiyorsunuz?

-Teşekkür ederim. Şimdi neden aşağıya atladığınızı, bunu ne amaçla yaptığınızı, niyetinizin ne olduğunu söyler misiniz?

-Hay Al ah kahretsin!... Yaralananın yanına atladım... Neden olduğunu bilmiyorum!

-Öyle bir heyecan içindeyken mi? O sırada oradan kaçmayaa çalıştığınız halde mi?52

-

-

53

-Evet, heyecan içinde olduğum ve oradan kaçmaya çalıştığım halde.

-Ona yardım etmek mi istiyordunuz?

-Ne yardımı? Evet belki de yardım etmek için. Hatırlamıyorum.

-Kendinizi mi kaybetmiştiniz? Yani ne yaptığınızı bilemeyecek durumda mıydınız?

-Yok canım, hiç de kendimi kaybetmiş değildim, her şeyi hatırlamıyorum, en ince noktasına kadar herşeyi. Ona bakayım diye yanına atladım ve mendil e yüzünü sildim.

-Mendilinizi gördük. Yaraladığınız adamı tekrar hayata kavuşturmak umudunda mıydınız?

-Bunu umut edip etmediğimi bilmiyorum. Sadece sağ mı, değil mi, onu anlamak istedim.

-Ya, bunu anlamak istediniz demek? Peki sonra ne oldu?

-Ben doktor değilim. Karar veremedim. Öldürdüm zannederek kaçtım. Meğer kendine gelmiş.

Savcı:

-Mükemmel! dedi. Size teşekkür ederim. Bana gereken yalnız bu idi. Lütfen bir zahmet devam ediniz.

Ne yazık ki, içinde bir acıma duygusu ile yere atlamış olduğunu söylemek Mitya'nın aklına bile gelmedi, oysa bunu hatırlıyordu, hatta Grigoriy'i öldürdüğünü sanarak birkaç acıklı söz bile söylemiş: Madem yakalandın ihtiyar, yapılacak bir şey yok, şimdi yat bakalım demişti. Savcı ise bundan yalnız bir tek sonuç çıkarmıştı: Öyle bir anda ve böyle bir heyecan> içinde bulunan bir adam duvardan sadece kesin olarak cinayetin tek görgü tanığı sağ mı yoksa değil mi, diye öğrenmek için yere atlamıştı! Böyle bir anda bile bunu yaptığına göre ne güçlü, ne kararlı, ne serinkanlı, hem de ne kadar hesabı bir insandı... Bu ve buna benzer şeyler aklına gelmişti. Savcı

memnundu. Sinirli bir adamı önemsiz şeyler üzerinde dura dura çileden çıkarmış, o da kendini ele vermişti.

Mitya, üzüntü içinde devam etti. Ama Nikolay Parfenoviç gene sözünü kesti:

-Nasıl oluyor da böyle el eriniz kanlı iken, hatta sonradan öğrenildiğine göre yüzünüz de kan içindeyken hizmetçi Fedosya Markovna'nın evine koştunuz?

Mitya:

-Canım zaten ben o zaman kan içinde olduğumu hiç farketmedim ki! diye karşılık verdi!

Savcı, Nikolay Parfenoviç ile bakıştı.

-Doğru söylüyorlar, öyle olur!

Mitya, birden savcının sözünü beğendiğini belirten buta vır la:

-Gerçekten farketmedim, bunu çok güzel söylediniz bay savcı, dedi.

Ama sonradan Mitya'nın birden aradan çekilme ve mutlu olanların yanından geçip gitmesine imkân verme hikâyesine sıra geldi. Tabiî bu sefer deminki gibi içinden geçenleri ortaya dökerek, onlara gönlünün sultanını anlatamazdı. Yüzüne deriye yapışan tahta kuruları gibi bakan o soğuk insanların karşısında bundan söz etmek ona hoş görünmüyordu. Bu yüzden tekrar tekrar sorulan sorulara kısaca ve kesin bir tavırla:

-Eh, ne yapalım kendimi öldürmeye karar verdim işte. Yaşamaya devam etmem için bir neden var mıydı? Bu soru

. zihnimde kendiliğinden ortaya çıkmıştı. Onun eski, itiraz edilemiyecek ve gururunu kırmış olan erkeği aradan beş yıl geçtikten sonra işi meşru bir nikâhla sonuçlandırmak için çıka gelmişti. O

gelince de ben artık benim için her şeyin mahvolduğunu anladım. Geride olanlara bakınca, işte bu rezaletler, bu kan, Grigoriy'in kanı aklıma geliyordu... Ne diye yaŞiyacaktım sanki? Bunu düşününce tabiî rehindeki tabancaları almaya gittim. Onları doldurup gün doğarken kafama bir kurşun sıkacaktım...

-Ama geceyi ziyafette geçirdiniz, değil mi?

- Gece de ziyafetteydim ya! Eee, Al ah kahretsin! Bu işi çabuk bitirin baylar. Tabanca ile kesin olarak intihar etetmeye kararlıydım. Surda köyün arkasında sabahın beşinde işimi bitirecektim. Bir kâğıt hazırlamış, Perhotin'de yazmışn onu, tabancalı doldururken, îşte kâğıt burada, okuyun. Birden küçümseyen bir tavırla:

-Bunları sizin için anlatmıyorum! dedi.

Yelek cebinden bir kâğıt çıkarıp masanın üzerine fırlattı, i Soruşturma memurları kâğıdı merakla okudular ve gerektiği Bibi onu evrakın arasına kattılar.54

-

55

-Peki. bay Perhotin'in evine girdiğiniz vakit, hâlâ el a. tinizi yıkamayı düşünmüyor muydunuz?

Demek şüphelerden korkmuyordunuz ?

- Ne şüphesi? İster şüphe etsinler ister etmesinler... Nasıl olsa dört nala buraya gelecek, saat beşte de kendimi tabanca ile vuracaktım ve bana bir şey yapmaya vakit bulamıyacaklardı.

Eğer babamla olan o işler olmasaydı, bir şey öğrenemeyecek buraya da gelemeyecektiniz! Ah!

Bu işi şeytan yapmıştır. Babamı şeytan öldürmüştür! Siz de olup bitenleri ou kadar çabuk şeytandan öğrendiniz herhalde. Nasıl oluya da, buraya bu kadar çabuk geldiniz? Şaşılacak şey! Öyle bir şey insanın hayalinden geçmez!

-Bay Perhotin bize onun evine girdiğiniz vakit el erinizde... Kanlı el erinizde... Paralarınızı...

Büyük bir parayı... Yüzer rubleliklerden koca bir desteyi tuttuğunuzu, bunu da orada hizmet eden bir çocuğun görmüş olduğunu söyledi.

-Öyle oldu baylar, hatırlıyorum, öyle oldu. Nikolay Parfenoviç çok yumuşaK bir tavırla:

-Şimdi küçük bir sorumuz daha var. Birden bu kadar çok parayı nereden bulduğunuzu bize söyler misiniz? Çünki olaylardan anlaşılıyor ki, aynı zamanda hesaba vurulursa meydana çıkıyor ki evinize uğramamışsınız...

Savcı, sorunun böyle açıktan açığa sorulmasından ötürü hafifçe yüzünü buruşturdu ama Nikolay Parfenoviç'in sözünü kesmedi.

Mitya, görünüşte çok sakin bir tavırla ama gözlerini yere indirmiş olarak:

-Evet, eve uğramadım, diye karşılık verdi.

Nikolay Parfenoviç sinsi bir tavırla sanki sokuluyormuş gibi:

-O halde izin verin size sorumuzu tekrar edelim, dedi. Bu kadar çok parayı böyle birden nasıl olup da buldunuz? Oysa kendi itirafınıza göre daha o gün saat beşte...

Mitya, sert bir tavırla sözünü kesti.

-On rubleye ihtiyacım vardı ve onları bulmak için Perhotin'e tabancamı rehin bıraktım. Sonra da üç bin ruble istemek için HohlaKova'ya gittim. O da bana bunları vermedi. falan, filan...

Evet baylar işte böyle. Parasızken birden ortaya binlikler çıktı, öyle değil mi? Biliyor musunuz?

Baylar şu anda

ikiniz de korku içindesiniz Ya onları nereden aldığını söylemezse? diyorsunuz.

Birden büyük bir kararlılıkla sözlerinin üzerinde dura dura:

-Gerçekten de öyle olacak: Söylemiyeceğim işte, baylar. Doğru tahmin ettiniz, bunu öğrenemiyeceksiniz.

Soruşturma memurları bir süre sustular. Nikolay Parfesoviç, alçak sesle ve uysal bir tavırla:

-Şunu anlamanızı istiyorum k: bunu muhakkak öğrenmemiz gerekiyor, bay Karamazov! dedi.

-Anlıyorum, ama gene de söylemiyeceğim.

Söze savcı karıştı ve sorguya çekilenin eğer bunu kendi çıkarına daha uygun bulursa, sorulara karşılık vermemekte serbest olduğunu, tekrar hatırlattı. Ama gene de zanlının susarak kendisine büyük bir zarar verebileceğine göre ve

özel ikle bu kadar büyük bir önem taşıyan sorular sorulunca, bu önemi...

Mitya, gene sözünü kesti:

-Falan, filân, feşmekân! Yeter baylar! Bu beylik laflan daha önceden de işittim! Kendim de işin ne kadar önemli olduğunu ve en esaslı noktanın bu olduğunu anlıyorum, ama gene de söylemiyeceğim.

Nikolay Parfenoviç sinirli bir tavırla:

-Canım bize ne? Bu iş bizim işimiz değil. Sizi ilgilendiren bir iş, söylemezseniz kendi kendinize zarar vermiş olursunuz.

Mitya gözlerim kaldırıp kararlı bir tavırla ikisine baktı.

- Bakın baylar! Şaka bir yana, ben daha başlangıçta 6u noktada çatışacağımızı seziyordum.

Ama başlangıçta size /fade vermeye başladığım sırada bütün bunlar sanki uzaklarda sislerin arasındaydı, her şey belirsiz bir şekilde dalgalanıyordu. Ben ise o kadar açık yüreklilikle davranıyordum ki, sözüme aramızda karşılıklı güven olsun, diye başladım. Şimdi kendim de görüyorum ki, böyle bir güven olamazdı. Çünkü hasıl olsa bu Al ahın belâsı duvara gelip çarpacaktık Şimdi de geldik iste! Buradan öteye geçilmez. Bu kadar Bununla birlikte sizi suçlu bulmuyorum, sözüme inanmanıza imkân yok. Bunu anlıyorum'

canı sıkılarak sustu.56

-

-

57

-Peki, en önemli konuda susmak hususunda verdiğiniz bu kararı hiç bozmadan, sizi ifade verirken böylesine tehlikeli bir anda susmaya zorlayacaK kadar Kuvvetli olan nedenlerin ne olduğunu bize ima ile açıklayamaz mısınız?

Mitya, garip, düşünceli bir tavırla acı acı güldü.

-Ben sizin zannettiğinizden daha yufka yürekliyim baylar! Size bunu neden yaptığımı

açıklıyacağım. Buna lâyık olmadığınız halde bir imada bulunacağım. Bu konuda susuyorum; çünkü bu benim için çok ayıplanacak bir şeydir. Bu paraları nereden bulduğum sorusuna vereceğim karşılıkta benim için o kadar utanılacak bir şey vardır ki, onunla cinayet... hatta babamın soyulması bile kıyaslanamaz. Babamı öldürmüş ve soymuş olsaydım bile bu kadar ayıp olmayacaktı, îşte onun için söyleyemiyorum. Utancımdan yapamıyorum bunu. Ne yapıyorsunuz baylar? Bunu zapta mı geçirmek istiyorsunuz yoksa?

Nikolay Parfenoviç:

-Evet, zapta geçireceğiz, diye mırıldandı.

- Bunu zapta geçirmeseydiniz daha iyi olurdu. Yani o ayıp olan şeyi. Ben bunu size sadece iyi yürekli olduğum için açıkladım. Oysa söylemeyebilirdim. Ben size bunu söylerken bir hediye vermiş gibiydim. Siz ise hemen yüzünüzü tekrar kâğıtlara yapıştırdınız.

Sözünü hakaret dolu ve tiksiintili bir tavırla:

-Eh yazın, ne isterseniz yazın! diye bitirdi. Sizden korkmuyorum ve... Karşınızda gurur duyuyorum.

Nikolay Parfenoviç:

-Peki, bize ne çeşit bir utanç duyduğunuzu söyleyebilir misiniz? diye soracak oldu.

Savcı yüzünü müthiş buruşturdu. Mitya:

- Ni... nü Söylemem. Hiç kendinizi yormayın... Hem kendimi lekelemeye değmez. Zaten size bulaşa bulasa kendimi lekeledim. Siz buna lâyık değilsiniz, kimse lâyık değil... Yeter baylar! Kesiyorum!

Bu söz aşın bir kararlılıkla söylenmişti. Nikolay Parfenoviç ısrar etmekten vazgeçti, ama İppolit Kiril oviçln bakışlarından onun henüz umudunu yitirmemiş olduğunu hemen farkedebildi.

-Peki hiç olmazsa bay Perhotin'in evine girdiğiniz sı

rada elinizde ne miktarda para bulunduğunu, daha doğrusu kaç ruble olduğunu bize söyleyebilir misiniz?

__ Bunu da söyleyemem.

__ Bay Perhotin'e galiba, güya bayan Hohlakova'dan aldığınız üç bin ruble'den söz etmişsiniz, öyle değil mi?

-Belki de söz etmişimdir. Yeter baylar! Ne kadar olduğunu söylemiyeceğim.

-O halde lütfen buraya nasıl geldiğinizi ve buraya geldikten sonra tüm yaptıklarınızı ayrıntılı olarak anlatır mısımz?

Mitya olup bitenleri anlattı. Ama hikâyesini artık burada vermiyeceğiz. Soğuk bir tavırla, acele ile anlatıyordu. Aşkının içinde uyandırdığı heyecanlardan hiç söz etmedi. Bununla birlikte tabanca ile intihar etmek kararından yeni olaylar ortaya çıktığı için vaz geçtiğini anlattı. Bir neden göstermeden, ayrıntıları ortaya koymadan anlatıyordu.

Zaten soruşturma memurları da bu kez onu pek rahatsız etmediler: Bel iydi ki, onlar için de şimdi asıl önemli olan nokta bu değildi.

Nikolay Parfenoviç, soruşturmayı:

-Bütün bunları kontrol ederiz, hepsine yeniden tanıkları sorguya çektiğimiz vakit tekrar değiniriz.

Bu sorgu da tabiî sizin yanınızda olacaktır, diye bitirdi. Şimdi ise sizden ricamız yanınızda bulunan ne varsa hepsini masanın üzerine koymanızdır. Özel ikle şu anda ne kadar paranız varsa hepsini.

-Parayı mı baylar? Hay hay! Öyle gerektiğim anlıyorum. Hatta nasıl oluyor da daha önce merak etmediniz diye hayret ediyorum. Gerçi hiç bir yere gidecek değilim, gözünüzün önündeyim ama...

Her neyse işte buyrun, paralarım bunlar. Buyrun sayın, hepsi bu kadar galiba.

Ceplerinde ne varsa hepsini, hatta ufak parayı, yeleğinin yan cebinde bulunan iki dvugrivennik'i (*) çıkardı. Parayı saydılar. Sekiz yüz otuz ruble kırk köpek vardı.

Sorgu hâkimi:

-Hepsi bu kadar mı? diye sordu.

Biraz önce ifade verirken Plotnikov'ların dükkânında

(*) Ovugrivennik: 20 köpeklik bir maden! para., 58

-

otuz ruble bırakmış olduğunuzu söylediniz, Perhotin'e on ruble, arabacıya yirmi ruble verdiniz, burada da iki yüz ruble kaybettiniz.

Nikolay Parfenoviç hepsini yeniden saydı, ne kadar para harcanmışsa hepsini hatırladılar, her bir kuruşu hesaba kattılar. Nikolay Parfenoviç, toplamını yaptı.

-Demek ki, bu sekiz yüzle birlikte başlangıçta yalnızca toplam olarak bin beş yüz ruble kadar para vardı.

Mitya:

-Öyle olacak, diye kestirip attı.

-Peki nasıl oluyor da herkes çok daha fazla olduğunu ileri sürüyor?

-Varsın ileri sürsünler.

-Siz kendiniz de böyle olduğunu ileri sürüyordunuz.

-Evet, kendim de ileri sürüyordum.

-Bütün bunları daha sorguya çekmediğimiz insanlara tanıklıkları ile de kontrol edeceğiz.

Paranız için endişe etmeyin. Onlar gereken yerde saklanacaktır ve herşey... başlamış olan herşey sona erdikten sonra... Bu paralar üzerinde kesin bir hakkınız olduğu anlaşılırsa, size geri verilecektir. Eh, şimdi...

Nikolay Parfenoviç, birden ayağa kalktı, kesin bir tavırla Mitya'ya giysinizi de, başka herşeyinizi de diyerek soyunmasını söyledi. Herşeyini daha ayrıntılı bir şekilde gözden geçirmek zorunda olduğunu, bu yüzden bunu muhakkak yapması gerektiğini ileri sürüyordu.

- Hay hay! Buyrun beyler, isterseniz bütün ceplerimi de ters çeviririm.

Gerçekten de neredeyse ceplerini ters çevirmeye kalkıştı.

-Giysinizi de muhakkak çıkarmanız gerekecek.

-Nasıl olur? Soyunmam mı gerekiyor? Hay Al ah kahretsin! Canım beni böyle olduğum gibi arasanıza! Öyle olmaz mı?

Hayır, olmaz Dimitriy Fiyodoroviç. Giysinizi çıkarmanın gerekiyor.

Mitya, canı sıkılarak:

-Nasıl isterseniz diye razı oldu. Yalnız lütfen bu iş burada değil, perdelerin arkasında olsun.

Aramayı kim yapacak?

Nikolay Parfenoviç, buna razı olduğunu belirten bir baş işaretiyle:

— Tabiî perdelerin arkasında, dedi.

Küçük yüzünde çok önemli bir iş yaptığım belirten özel bir ciddilik belirmişti.

VI

SAVCI MİTYA'YI YAKALIYOR

Mitya için beklenmedik ve şaşılacak bir şey başlamıştı. Daha önce, hatta bir an önce bile kendisine, Mitya Karamazov'a böyle bir muamele yapacakları aklından bile geçmezdi! İşin asıl önemli yanı; işe, onu alçaltan, ama onlara kendisini küçük görme ve hakaretle bakma imkânını

veren bir şeyin katılmış olmasıydı.

Eğer yalnız ceketini çıkarmış olsaydı, bir şey olmayacaktı, ama soyunmaya devam etmesini istediler. Hatta rica etmediler, aslında emrettiler, bunu çok iyi anlamıştı. Gururundan ve bu durumdan tiksindiğinden ötürü hiç bir şey söylemeden söyleneni kusursuz yerine getirdi. Perdenin öbür tarafına Nikolay Parfenoviç'den başka savcı da gelmişti, ayrıca birkaç köylü de vardı. Mitya herhalde kuvvete baş vurmak gerekir diye geldiler, ama belki de başka bir şey içindir, kimbilir?

diye düşündü. Sonra sert bir.tavırla:

-Ne yani? Gömleğimi de çıkarmalı mıyım? diye sordu. Ama Nikolay Parfenoviç, ona karşılık vermedi. Savcı ile

birlikte ceketi, pantolonu, yeleği ve kasketi inceliyordu. Bel iydi ki, bu inceleme her ikisinde büyük bir ilgi uyandırıyordu. Mitya'nın aklından hiç de çekinmiyorlar, hatta en basit nezaket kural arına bile dikkat etmiyorlar diye bir düşünce Seçti. Daha sert ve daha sinirli bir tavırla:

-Size ikinci kezdir soruyorum: Gömleğimi çıkarmam gerekiyor mu? diye söylendi.

Nikolay Parfenoviç:

-Üzülmeyin, gerekirse size söyleriz, dedi.

Bunu söylerken sanki bir amirmiş gibi konuşmuştu. Da60

-

-

ha doğrusu Mitya'ya öyle geldi. Sorgu yargıcı ile savcı arasında alçak sesle harıl harıl bir konuşma oluyordu. Konuşma konusu şu idi: Ceketin üzerinde özel ikle sol eteğinde, arkada artık kurumuş, katılaşmış ve daha pek o kadar yumuşamamış kocaman kan lekeleri bulunmuştu.

Pantolon da öyleydi. Bundan başka Nikolay Parfenoviç, orada bulunanların gözü önünde her şeyi yokluyor, parmaklarını yakanın, kol kapaklarının, ceketin ve pantolonun bütün dikiş yerleri üzerinde bir şey aradığını bel i ederek gezdiriyordu. Tabiî para arıyordu. Asıl önemlisi paraları

giysisinin içine dikebileceğinden şüphe ettiklerini Mitya'dan saklamadılar.

Mitya, kendi kendine: Şimdi artık bana bir subay gibi değil de, doğrudan doğruya sanki hırsızmışım gibi muamele ediyorlar diye söylendi. Araştırmayı yapanlar akıl arından geçen düşünceleri birbirlerine şaşılacak kadar açık söylüyorlardı. Örneğin, perdenin öbür tarafına ötekilerle birlikte gelmiş olan ve durmadan kımıldayan, üstlerine hizmet ediyormuş gibi davranan zabıt kâtibi, Nikolay Parfenovic'in dikkatini, öteki eşyalar gibi el yordamı ile iyice araştırılmış olan kasketin üzerine çekti.

-Kâtip Gridenka'yı hatırlıyor musunuz? dedi. Yazın,

bütün dairedekilerin maaşlarını almaya gitmişti, dönünce de sarhoş bir halde iken onları yitirdiğini söylemişti. Sonra nerede

.bulduk onları? İşte bu şeritlerin ve kasketin içinde, yüzlükler ince ince sarılmış şeritlerin içine dikilmişti.

Gridenka olayını sorgu yargıcı da, savcı da hatırlıyorlardı, bu yüzden de Mitenka'nın kasketini bir yana bıraktılar ve bunu,

hatta bütün giysiyi daha ciddi bir şekilde gözden geçirmeye karar verdiler.

Nikolay Parfenoviç birden Mitya'nın gömleğinin kan içinde kalan sağ kol kapağını farkederek:

- Bir dakika, bir dakika, bu nasıl oluyor böyle? Kan değil mi bu?

Mitya:

-Kan, diye kestirip attı.

— Yani, ne kanı? Hem bu kol kapağı neden içeriye doğru kıvrılmış öyle?

Mitya, kol kapağını daha Grigoriy ile uğraşırken kirletmiş

olduğunu ve bu kol kapağını daha Perhotin'de iken, el erini orada yıkadığı sırada içeriye doğru kıvırdığını anlattı.

-Gömleğinizi de almak zorunda kalacağız... Bu çok önemli bir şey... Olayı ispatlayan delil er olarak.

Mitya, kızararak müthiş öfkelendi:

-Ne olacak yani, ben çıplak mı kalacağım? diye bağırdı.

-Üzülmeyin... Bir çaresini bulur bu işi hal ederiz, şimdi lütfen çoraplarınızı da çıkarın.

Mitya gözleri kıvılcımlar saçarak:

-Şaka etmiyorsunuz ya? Bu gerçekten bu kadar önemli mi? dedi.

Nikolay Parfenoviç, sert bir tavırla karşı koyar gibi:

-Şaka etmeye vaktimiz yok! diye karşılık verdi.

Mitya:

-Eh ne yapalım, madem gerekiyor... Ben... diye mırıldandı ve karyolanın üzerine oturarak çoraplarını çıkarmaya başladı.

Bu ona dayanılamayacak derecede ayıp bir şey olarak görünüyordu. Herkes giyimliydi. Kendisi ise soyunmuştu ve ne gariptir ki soyunmuş olduğu için onların karşısında kendisini suçlu hissediyordu. Asıl önemlisi birden, gerçekten hepsinden daha aşağı bir duruma düştüğünü ve onların kendisini küçük görmekte haklı olduklarım kabul ediyordu. Tekrar tekrar: Eğer herkes soyunmuş olsaydı, o zaman ayıp olmazdı, ama insan tek başına soyunmuş olursa, herkes de ona bakarsa ayıp oluyor! diye düşünüyordu. Sanki rûyadaymışım gibi, oysa rüyada bile hiçbir zaman bu kadar utanılacak şeyler görmemişimdir. Hele çoraplarını çıkarmak ona müthiş bir üzüntü bile veriyordu: Çorapları pek temiz değildi. İç çamaşırı da Öyle... Ve şimdi bunu herkes görmüştü. Asıl önemlisi kendisi de ayaklarından hoşlanmazdı, nedense hayatı boyunca hep her iki ayağının bas parmağım çok çirkin görmüştü. Özel ikle sağ ayağında garip bir şekilde aşağı doğru kıvrılmış düz ve kaba tırnaklarından birini çok çirkin buluyordu. İşte Şimdi hepsi bunu görecekti. Dayanılmaz bir utanç duyduğu İÇin, birden daha kaba bir tavır takındı. Bunu artık mahsus yapıyordu. Üzerindeki gömleği kendiliğinden yırtarcasına çıkardı.62

-

63

-Eğer utanmıyorsanız, daha başka yerlerimi de arayın, ister misiniz? dedi.

-Hayır, şimdilik istemez. Mitya, öfkeli bir tavırla:

-Peki, ben böyle çıplak mı kalacağım? diye devam etti.

- Evet, şimdilik öyle gerekiyor... Lütfen şuraya oturun. İsterseniz, karyolanın üzerinden battaniyeyi alıp ona sarılabilirsiniz, ben ise... Ben bunların hepsini derler toplarım.

Bütün eşyaları teker teker orada bulunanlara gösterdiler. İncelemelerden çıkardıkları sonucu zapta geçirdiler, en sonra da Nikolay Parfenoviç dışarı çıktı. Giysileri de onun ardından alıp götürdüler. İppolit Kiril oviç de çıktı. Mitya'nın yanında yalnız köylüler kalmıştı. Hiç konuşmadan duruyor, gözlerini ondan ayırmıyorlardı. Mitya, battaniyeye sarındı, üşümüştü. Çıplak ayaklan dışarı çıkıyordu, .bir türlü battaniyeyi aşağı doğru çekerek onları örtemiyordu.

Nikolay Parfenoviç nedense uzun bir süre geri gelmedi. Mitya, dişlerini gıcırdatarak: İşkence edercesine uzun bir süre kaldı, bana köpek muamelesi yapıyor., O alçak savcı da çıkıp gitti, herhalde benden tiksindiği için: Çıplak bir adama bakmak herhalde ona çirkin görünmüştür diye düşünüyordu. Giysilerini oralarda bir yerde inceledikten sonra ne olursa olsun geri getireceklerini sanıyordu. Bu yüzden Nikolay Parfenoviç, birden arkasından gelen bir köylünün taşıdığı

bambaşka bir giysi ile dönünce öyle bir öfkelendi ki!

Nikolay Parfenoviç, dışarı çıkışının başarılı bir davranış olduğunu ve bundan büyük bir memnunluk duyduğunu belirten kayıtsız bir tavırla:

-İşte size bir giysi getirdik, dedi. Bunu, meraklı bulduğu bu olayda size yardımcı olmak için bay Kalganov bağışlıyor. Bir de temiz gömlek verdi. Al ahtan bunlar bavulunda varmış. İç

çamaşırınızı ve çoraplarınızı giyebilirsiniz...

Mitya müthiş öfkelenmişti. Tehdit edici bir tavırla:

-Başkasının giysilerini istemiyorum! diye bağırdı. Bana kendi giysilerimi verin.

-İmkânsız.

- Benim giysimi verin. Al ah belâsını versin o Kalganov'un. Giysisinin de kendisinin de Al ah belâsını versin!

Onu uzun bir süre kandırmaya çalıştılar. Sonunda güç belâ sakinleştirdiler. Giysisi kan içinde olduğundan ötürü,

olayı ispatlayan delil er arasına katılması gerektiğine, işin nasıl sonuçlanacağı bilinmediğine göre, bu giysiyi şimdi onun yanında bırakmaya hakları olmadığına inandırdılar. Mitya, sonunda güç belâ

bunu anladı. Canı sıkılarak sustu ve acele ile giyinmeye başladı. Yalnız giysiyi sırtına geçirirken, onun kendi eski giysisinden daha gösterişli olduğunu ve bundan yararlanmak istemediğini söyledi. Bundan başka: Bu giysi bana ayıp denecek kadar dar geliyor. Bu giyimle soytarılık nü

yapmamı istiyorsunuz... eğlenesiniz diye?... dedi.

Kendisine bu konuyu da gözünde büyüttüğünü, bay Kalganov'un gerçi kendisinden biraz daha boylu olduğunu, ama aradaki boy farkının pek büyük olmadığını, yalnız pantolonunun belki biraz uzun geleceğini söylediler. Ama ceketin omuz kısmı gerçekten dar geldi.

Mitya gene:

-Al ah kahretsin! Düğmelemek de zor, diye homurdandı. Lütfen benim tarafımdan bay Kalganov'a bu giysiyi

kendisinden isteyenin ben olmadığımı, beni isteğimin dışında olarak, bir soytarı gibi giydirdiklerini söyleyiniz.

Nikolay Parfenoviç:

-O da bunu çok iyi anlıyor ve buna üzülüyordur... Yani elbisesine değil de, tüm bu olaya... diye mırıldanacak oldu.

-Vız gelir bana onun üzülmesi! Eh şimdi nereye gidiyoruz? Yoksa burada mı oturacağız?

Kendisinden tekrar o odaya girmesini rica ettiler. Mitya, öfkesinden kaşları çatık olarak ve hiç

kimseye bakmamaya Çalışarak perdenin arkasından çıktı. Başkasının giysisi içinde kendisini büsbütün rezil olmuş hissediyordu. Hatta o köylülerden ve kapıda bir an için belirip kaybolan yüzünü farkettiği Trifon Borisoviç'den utanıyordu. Trifon Borisoviç için her halde acayipliğimi görmeye gelmiştir diye düşündü. Biraz önce oturduğu iskemleye yerleşti. Zihninden kâbus gibi, saçma Şeyler geçiyor, aklım kaçırdığını sanıyordu.

Dişlerini gıcırdatarak savcıya doğru döndü:

-Eh şimdi ne yapacaksınız, bana? Yoksa falakaya mı Çekeceksiniz. Artık başka bir şey de kalmadı!

Nikolay Parfenoviç'e doğru artık dönmek istemiyordu, onunla konuşmaya tenezzül etmiyordu.

Çoraplarıma dikkatli bakıyordu. Üstelik mahsus iç çamaşırlarım ne64

-

kadar kirli diye çoraplarımı ters çevirmemi bile istedi! diye düşündü.

Nikolay Parfenoviç, Dimitriy Fiyodorovlç'in sözüne karşılık verir gibi:

-Şimdi tanıkların sorgusuna geçmek zorunda kalacağız, dedi.

Savcı içinden bir şeyler geçirerek, düşüncen' bir tavırla:

-Evet efendim, dedi.

-Biz, sizin iyiliğiniz için elimizden ne gelirse onu yaptık, diye devam etti. Ama yanınızda bulunan paranın ne kadar olduğunu sorduğumuz vakit, sizden kesin olarak olumsuz bir karşılık alınca, şimdi şu anda...

Mitya, daldığı garip düşüncelerden sıyrılır gibi Nikolay Parfenoviç'in küçük sağ elini süsleyen üç

büyük yüzüklerden birini işaret ederek:

-O parmağınızdaki yüzüğün taşı nedir? diye sözünü kesti.

Nikolay Parfenoviç, şaşkınlıkla:

-Yüzük mü? diye soru ile karşılık verdi.

Mitya, tıpkı inatçı bir çocuk gibi garip bir sinirlilikle:

- Evet, işte şu... Orta parmağınızdaki damarlı taş, ne taşıdır?

Nikolay Parfenoviç, gülümsedi.

-Ha bu mu? Kül rengi bir gök yakuttur. Görmek isterseniz çıkarayım.

Mitya, birden aklı başına gelerek ve kendi kendine kızarak kızgın bir sesle:

-Hayır, hayır, çıkarmayın! diye bağırdı. Çıkarmayın istemez. Al ah kahretsin. Baylar, ruhumu kirlettiniz benim! Siz, babamı gerçekten öldürmüş olsaydım, kaçamak karşılıklar vereceğimi, yalan söyliyeceğimi, saklanacağımı mı sanıyorsunuz? Hayır, Dimitriy Karamazov, öyle bir insan değildir. Öyle bir şeye dayanamazdı ve eğer suçlu olsaydım, yemin ederim ki önceden kararlaştırdığım gibi sizin buraya gelmenizi, güneşin doğmasını, beklemezdim. Kendimi daha önceden, gün doğuşunu beklemeden öldürürdüm! Bunu şimdi içinde bulunduğum ruh halinden anlıyorum. Bu uğursuz gece boyunca o kadar çok şey öğrendim ki, bu kadarını tüm ömrümce öğrenemezdim! Hem, eğer gerçekten bir baba katili olsaydım, bu uğursuz gecede, §u anda sizinle otururken öyle mi konuşurdum,

-

öyle mi davranırdım, size ve dünyaya bu gözle mi bakardım? Kaldı ki, elimde olmayarak Origoriy'i öldürdüğümü

düşünmekten bile bütün gece üzüntü içinde kıvrandım. Ama, korkudan, yalnız sizin vereceğiniz cezadan korktuğum için değil! Ayıp size! Üstelik bir de sizin gibi alaycılara, burnunun ucunu bile göremeyen hiç bir şeye inanmayan kör köstebeklere, yeni bir alçaklığımı daha, yeni bir rezaletimi daha açıklamamı, onu anlatmamı istiyorsunuz! Bu beni suçlandırmaktan kurtarsa bile değer mi? Kürek cezası bile bundan daha iyidir! Babamın kapısını kim açıp o kapıdan içeri girdiyse, onu o öldürmüş, o soymuştur. Kimdir bu adam? Bilemiyorum ve bu düşünce bana işkence oluyor. Ama bu Dimitriy Karamazov değildir. Bunu biliniz. Size söyleyeceğim de bu kadar.

Yeter, yeter artık ısrar etmeyin... Sürgün edin, idam edin, ama, beni artık sinirlendirmeyin.

Susuyorum artık. Çağırın bakalım tanıklarınızı...

Mitya, beklenmiyen bu monologunu daha önceden artık bir daha konuşmamaya büsbütün karar vermiş gibi söylemişti. Savcı, bütün bu süre içinde onu dinlemişti. Mitya susar susmaz en serinkanlı, en sakin tavrıyla, birden, sanki çok olağan bir şey söylüyormuş gibi şunu söyledi:

— işte, sırası gelmişken demin söz ettiğiniz o açılan kapı konusunda, şimdi size hem bizim, hem de sizin için çok önemli olan bir şeyi, yaralamış olduğunuz ihtiyar Grigoriy Vasilyeviç'in ifadesini açıklayabiliriz. Grigoriy Vasilyeviç, ayıldıktan sonra, kendisine sormuş olduğumuz sorulara karşılık olarak, daha o zaman, bahçede bir gürültü işiterek kapıya çıkıp da açık olan bahçe kapısından içeri girmeye karar verdiği ve bahçeye geçtiği sırada, daha önce sizin bize söylemiş olduğunuz gibi, babanızı gördüğünüz açık pencerenin önünden karanlıkta kaçtığınızı görmeden önce, sola doğru baktığını, o Pencerenin gerçekten açık olduğunu, ama aynı zamanda bulunduğu yere çok daha yakın olan

kapının da ağzına kadar açılmış olduğunu farkettiğini söyledi. Oysa siz, bahçede bulunduğunuz süre içinde, o kapının kapalı olduğunu ileri sürdünüz. Sizden şunu da saklamıyacağım ki, Grigoriy Vasilyetanıklık ederken, o kapıdan koşarak çıktığınızı kendi gözile görmediği halde, bahçeye girdiği şurada, artık kendislbulunduğu yerden biraz ilerde, bahçenin ortasında, du

66

-

67

vara doğru koştuğunuzu görmüş olmasına rağmen, muhakkak o kapıdan koşarak çıkmış

olduğunuzu söyledi...

Mitya, savcı daha sözünün yansına geldiği sırada, birden kendini kaybederek avazı çıktığı kadar:

- Saçma! diye bağırdı. Alçakça bir yalan bu! Kapının açık olduğunu görmesine imkân yoktu!

Çünkü kapı kilitliydi... Yalan söylüyor!

-Görevim size şunu da tekrarlamamı emrediyor ki: verdiği ifade çok kesindir. Söylediklerinde ısrar etmektedir. Kendisini birkaç kez sorguya çektik.

Nikolay Parfenoviç, heyecanla:

-Ben kendim ona birkaç kez sordum bunu, diye savcıyı destekledi.

Mitya:

-Yalan, yalan! diye bağırmaya devam ediyordu. Bu ya iftiradır, ya da deli saçması! Düpedüz sayıklamış. Kan içindeyken, yara aldığından ötürü gözüne hayal görünmüş, ayıldığı vakit... İşte o zaman sayıklamaya başlamış.

-Evet ama kapının açık olduğunu ayıldığı vakit değil de, daha önce, kendi dairesinden çıkıp bahçeye girdiği zaman farketmiş.

-Yok canım, yalan, öyle şey olamaz! Bana kızdığı için iftira ediyor... Böyle bir şeyi göremezdi...

Ben koşarak kapıdan: çıkmış değilim.

Mitya'nın nefesi tıkanıyordu. Savcı, Nikolay Parfenoviç e doğru döndü ve etkili bir tavırla:

- Delili gösteriniz!

Nikolay Parfenoviç, masanın üzerine arşivlerde kul anılan zarfların büyüklüğünde, kalın kâğıttan yapılmış ve üzerinde hâlâ bozulmamış üç mühür bulunan büyük bir zarf koyarak:

-Bunu tanıdınız mı? diye sordu.

Zarf boştu ve bir yanı yırtıktı. Mitya, ona gözleri dışarı uğramış gibi baktı.

-Bu... Bu galiba babamın zarfı, diye mırıldandı. O üç binin bulunduğu zarf olacak... Üzerinde bir yazı olacak, müsaade buyurun: Civcivime... Evet üç bin ruble! Üç bin! Görüyor musunuz?

Mitya, bunu söylerken bağırıyordu.

-Görüyorsunuz, ama içinde para bulamadık. Bu zarf

boş olarak perdenin arkasında, karyolanın altında yere fırlatılmıştı.

Mitya, birkaç saniye yıldırımla vurulmuş gibi durdu. Birden olanca gücüyle:

-Baylar, bu Smerdyakov'dur! diye bağırdı. Öldüren odur, soyan odur! İhtiyarın zarfı nereye sakladığını bir o biliyordu... Şimdi artık her şey apaçık!

-Ama öyle bir zarf olduğunu ve yastığın altında bulunduğunu siz de biliyordunuz.

-Benim hiç bir zaman bundan haberim olmamıştı. Bunu hiç bir zaman görmedim. Şimdi ilk kez olarak görüyorum. Daha önce yalnız Smerdyakov'dan işittim... Bir o biliyordu ihtiyarın odasında bu zarfın nerede olduğunu, benim haberim bile yoktu...

Mitya artık büsbütün tıkanıyordu:

-İyi ama, siz kendiniz biraz önce bu zarfın babanızın yastığı altında bulunduğunu söylediniz.

Bunu aynen belirttiniz. Yastığın altında dediniz. Demek ki, nerede olduğunu biliyordunuz.

Nikolay Parfenoviç:

-Biz de öyle zapta geçirdik! diye savcıyı destekledi.

-Saçma, akıl alacak şey değil! Ben hiç de yastığın altında, olduğunu bilmiyordum. Belki hiç

de yastığın altında değildi... Ben sadece tahminen yastığın altında olduğunu söyledim...

Smerdyakov ne diyor? Siz kendisine bu zarfın nerede olduğunu sordunuz mu? Smerdyakov ne diyor? Asıl önemli olan bu... Ben ise mahsus kendime iftira ettim... Yastığın altında bulunduğunu söyliyerek hiç düşünmeden yalan söyledim. Siz ise şimdi... Canım biliyorsunuz ya, insan bazen ağzından birşey kaçırır, sonra da yalanını geri almaz. Oysa zarfı yalnız Smerdyakov biliyordu, yalnız Smerdyakov, başka kimse bilmiyordu! Zarfın nerede olduğunu da bana kendisi açıkladı. Ama bunu yapan odur, odur! Babamı muhakkak o öldürmüştür! Şimdi artık bunu gün gibi apaçık görüyorum!

Mitya, gittikçe daha çok kendini kaybederek, sözlerini bağlantısız olarak tekrar ede ede, öfkelene öfkelene, heyecanla Değiriyordu.

- Bunun böyle olduğunu anlayın ve çabuk onu tevkif edin! Çabuk! Babamı muhakkak ben kaçtıktan sonra ve Gri

kendini kaybetmiş olarak yattığı sırada öldürmüştür.68

-

Bu apaçık bir şey... İşaretleri vermiştir, babam da ona kapıyı açmıştır... Çünkü verilecek işaretleri yalnız o biliyordu, çünkü babam o işaretleri almadan hiç kimseye kapıyı açmazdı.

Savcı, aynı ağırbaşlılıkla anıa artık zafer kazanmış birinin tavrıyla:

- Yalnız unuttuğunuz bir nokta var, dedi. Kapı zaten siz daha orada, bahçede bulunduğunuz şurada açık olduğuna göre, işaret vermeye gereklilik yoktu.

Mitya:

-Ha... Kapı... Kapı... diye mırıldandı. Sonra hiç konuşmadan gözlerini savcıya, dikti ve tekrar tüm gücünü yitirerek

iskemlenin üzerine çöktü.

Herkes susmuştu. Mitya artık hiç bir şey düşünmeden gözlerini yere indirmiş olarak:

-Evet kapı! Bir hayal! Tanrının kendisi bile bana karşı! Savcı çok ciddi bir tavırla:

-îşte görüyorsunuz ya! dedi. Hem kendiniz bir yargıda bulunun Dimitriy Fiyodoroviç: Bir taraftan bu kapının açık olduğunu ve sizin o kapıdan koşarak çıktığınızı belirten bir ifade, sizi de bizi de ağırlığı altında ezen bir ifade var. Öbür yanda da kendi ifadenize göre, daha üç saat kadar önce sadece on ruble bulabilmek için tabancalarınızı rehin vermişken birden elinize geçen paraların nereden geldiğini açıklamamak hususunda anlaşılmaz, öfkeli inadınız! Bütün bunlar göz önünde bulundurulursa, siz karar verin: Neye inanalım? Neyin üzerinde duralım? Soğuk, her şeyde kötülük gören alaycı insanlar olduğumuzu söyleyerek bizi suçlamayın, vicdanınızı, soylu duygularınızı anlamak yeteneğinden yoksun insanlar olduğumuzu söylemeyin. Aksine durumumuzu anlayın...

Mitya, anlatılamıyacak bir heyecan içindeydi. Sapsarı oldu. Birden:

-Peki öyleyse! diye bağırdı. Size sırrımı açıklayacağım. Paralan nereden bulduğumu söyliyeceğim. Bu rezaleti ortaya dökeceğim, tek sonradan sizi de kendimi de suçlamayayım, diye.

Nikolay Parfenoviç garip, sevinçli ve duygulu bir sesle:

-Hem bana inanın Dimitriy Fiyodoroviç, inanın ki, $u anda şimdi gerçekten içtenlikle ve tam olarak yapacağınız her açıklama sonradan durumunuzu hafifletmek bakımından sınırsız bir etki yapacaktır, hatta bundan başka...

Ama savcı masanın altından onu hafifçe ayağı ile dürttü. Bunun üzerine Nikolay Parfenoviç tam zamanında sustu. Zaten doğrusunu söylemek gerekirse Mitya onu dinlemiyordu.

VII

MİTYA'NIN BÜYÜK SIRRI ISLIKLAMA

Mitya, aynı heyecan içinde:

-Baylar, diye söze başladı. Bu paralar... Şimdi tam olarak açıklamak istiyorum... Bu paralar benimdi!

Savcı ile sorgu yargıcının yüzleri uzamış gibi oldu. Hiç de bunu beklemiyorlardı. Nikolay Parfenoviç:

-Nasıl oluyor da sizin oluyor, diye kekeledi. Kendi ifadenize göre daha saat beşte bile...

-Eeee, Al ah kahretsin o günü de, o saat beşi de, açıklamalarımı da! İş bunda değil ki! Bu paralar benimdir! Benim! Daha doğrusu çalmış olduğum bir paraydı... Bu bakımdan benim değildi.

Çaldığım, kendi elimle çaldığım bir paraydı... topu topu bin beş yüz ruble kadardı. Onlan hep yanımda bulundururdum, bütün o süre boyunca yanımda taşıdım...

-Peki ama nerden aldınız onları?

-Birisinin boynundan aldım, baylar! İşte şu boyundan, kendi boynumdan... Bu paraları bir beze dikilmiş olarak boynumda taşıyordum. Çoktandır, bir aydır onları utanç duyarak, bunun rezilce bir şey olduğunu bilerek boynumda taşıyordum.

-Peki onları kimden... alıp da kendinize mal ettiniz?

-Yani çaldınız demek istiyorsunuz. Sözünüzü açık söyleyiniz. Evet, kendimi onları çalmış

sayıyorum! Oysa doğrusunu isterseniz onları gerçekten, sadece kendime mal etmiştim, yani el koymuştum... Ama bence gene de çalmış sayılırım onları. Hele dün akşam, dün akşam artık bu paralar büsbütün çalınmış oldu...

-Dün akşam mı? Ama siz demin onları bir ay önce... ettiğinizi söylediniz!70

-

71

-Evet, ama babamdan çalmadım. Babamdan değil! Merak etmeyin, babamdan çalmadım onları. Ben bu paraları Ondan aldım. İzin verin de anlatayım. Ama sözümü kesmeyin. Bunları

anlatmak ağır geliyor. Bakın... Bir ay kadar önce eski nişanlım Katerina İvanovna Verhovtzeva beni yanına çağırdı... Onu tanıyorsunuz değil mi?

- Tabiî, tanımaz mıyız?

-Biliyorum tanıdığınızı. Çok yüksek ruhlu, en yüksek ruhlu insanlardan biridir o. Ama benden çoktandır nefret ediyordu. Evet, çoktan, çoktan... Hem de hak etmiştim, hak etmiştim onun bu nefretini!

Sorgu yargıcı:

-Katerina İvanovna'dan mı söz ediyorsunuz? diye hayretle sordu.

Savcı da müthiş bir hayretle gözlerini Mitya'ya dikmişti.

-Ah, ne olur onun adını bu işe karıştırmayın! Bu iste onun adından söz ettiğim için alçağın biriyim. Evet, onun benden nefret ettiğini görüyordum... Çoktandır farketmiştim bunu. Daha ilk gününden, orada, benim kira ile oturduğum evde olup bilen şeyler sırasında... Ama bu kadarı yeter, yeter. Bunu öğrenmeye bile lâyık değilsiniz. Bunu anlatmaya hiç lüzum yok.

Yalnız şunu anlatmalıyım... Katerina İvanovna beni bir ay önce yanına çağırdı, bana üç

bin ruble vererek, bunları kız kardeşine ve Moskova'da bulunan bir akrabasına göndermemi istedi. (Sanki kendisi bunu yapamazrruş gibi!) Ben ise... Bu gerçekten hayatımın uğursuz bir anında olmuştu. Benim... Yani kısaca söyliyeyim, benim bir başkasını, onu, şimdiki sevgilimi, şu anda sizin elinizde bulunan, aşağıda oturan Gruşenka'yı sevmeye başladığım sırada oldu...

O zaman Gruşenka'yı aldığım gibi buraya Mokroye'ye getirdim ve burada o uğursuz üç bin rublenin yarısını yani bin beş yüz rubleyi har vurup harman savurdum. Öbür yarısı ise yanımda duruyordu. İşte o harcamadığım bin beş yüzü boynumda, tasvir yerine boynumda taşıyordum, dün ise kâğıdını açtım ve onları da harcadım. Hesaptan geriye kalan sekiz yüz ruble şimdi sizin elinizdedir Nikolay Parfenoviç. Dünkü bin beş yüz rubleden geriye kalan budur.

— Bir dakika! Bu nasıl olur? Bundan bir ay önce burada bin beş yüz değil, üç bin ruble harcadınız, bunu herkes biliyor değil mi?

__ Kim biliyormuş bunu? Kim hesaplamış? Birine saydırdım mı bunları?

__ Rica ederim! Siz kendiniz herkese o zaman tam üç

bin ruble harcadığınızı söylemişsiniz.

-Doğru, söyledim ya! Bütün kente söyledim. Kentte de herkes aynı şeyi söylüyordu. Herkes öyle sanıyordu. Burada, Mokroye'de bile üç bin harcadığımı söylüyorlardı. Ama gene de ben o zaman üç bin değil, bin beş yüz rubleyi savurdum. Öbür bin beş yüz rubleyi bir kâğıda sarıp diktim. İşte iş böyle oldu baylar, dün elimde olan paralar bunlardı...

Nikolay Parfenoviç:

-Bu hemen hemen harikulade bir şey... diye söylendi. Sonunda savcı:

-İzin verirseniz, şunu sormak istiyorum, dedi. Bu durumu yani o bin beş yüz rubleyi daha o zaman bir ay önce yanınızda bırakmış olduğunuzu hiç kimseye açıkladınız mı?

-Hayır, hiç kimseye söylemedim.

- Garip şey, gerçekten hiç kimseye söylemediniz mi?

- Hiç kimseye, hiç ama hiç kimseye.

-Peki, o halde, bu susuşunuz neden ileri geliyor? Bunu böyle bir sır olarak herkesten saklamağa sizi yönelten nedir? daha açık konuşayım: sonunda sırrınızı bize açıkladınız, sizin deyiminizle o kadar ayıp olan şeyi bize söylediniz... Gerçi aslına bakılırsa ve tabiî başka suçlarla kıyaslanırsa, bu davranış, yani başkasına ait olan üç bin rubleye el koyuş (ki bu muhakkak geçici bir şeydi) bence, ne olursa olsun, sadece düşüncesizce bir harekettir. Hiç de o kadar utanç verici bir şey değildir, hele karakteriniz gözönünde bulundurulunsa... Haydi, diyelim ki, küstahça bir davranıştı,

kabul... ama küstahça bir davranış başka, ayıp bir davranış başkadır.

Yani demek istiyorum ki bayan Verhovtzeva'dan almış olduğunuz o üç bini bu ay içinde harcadığınızı, zaten siz bu konuda bir açıklamada bulunmadan önce de, herkes tahmin diyordu.

Ben bile bu uydurmayı işittim... Hatta Mihayıl Makaroviç de işitti bunu. Bu bakımdan bu artık bir uydurma olttiaktan çıktı, bütün kentin ağzında olan bir dedikodu haline Seldi. Bundan başka, yanılmıyorsam, siz kendiniz de bunu itiraf etmişsiniz... yani paraları bayan Verhovtzeva'dan almış

olduğunuzu... Bu yüzden sizin şimdiye dek, daha doğrusu şu kadar, söylediğinize göre o paradan o bin beş yüz ruble72

-

yi ayırmış olduğunuzu olağanüstü önemi olan bir sır olarak saklamanıza ve bu sırra ayrıca müthiş

bir korku duygusu eklemenize, şaştım kaldım... Böyle bir sırrın açıklanmasının size bu kadar üzüntü çektirmesi inanılacak şey değil... Daha bundan biraz önce burada o sırrı açıklamaktansa kürek mahkûmu olmağa razı olduğunuzu bağırarak söylüyordunuz...

Savcı sustu. Kendisini fazla heyecana kaptırmıştı. Canının sıkıldığım, neredeyse öfkelenmek üzere olduğunu saklayamamış ve içinde biriken duygulan, sözlerin düzgünlüğüne önem vermeden, bağlantısız, hemen hemen karmakarışık bir şekilde ortaya dökmüştü...

Mitya, kesin bir tavırla:

— Ayıp olan, o bin beş yüz rubleyi almam değil, onları o üç bin rubleden ayırmış olmamdır, dedi.

Savcı, sinirli sinirli güldü:

-Canım bunun ayıbı nerede? dedi. Küstahça el koyduğunuz üç bin rubleden kendi ihtiyaçlarınıza göre yarısını ayırmanızda utanılacak ne var? Asıl önemli olan üç bin rubleye el koymanızdır, onları şu ya da bu şekilde kul anmış olmanız değil. Sırası gelmişken sorayım, neden bu kararı

verdiniz, yani bu paranın yansını neden ayırdınız? Bunu hangi amaçla yaptığınızı bize açıklayabilir misiniz?

Mitya:

— Ah haklısınız baylar! Evet, işin asıl özü de işte bu amaçta! diye bağırdı. Ben bu parayı, alçağın biri olduğum için ayırdım. Yani bazı hesaplar yaptım. Bu işte hesap yapmak ise, alçaklıktan başka bir şey değil... üstelik bu alçakça iş tam bir ay sürdü!

-Bundan bir şey anlaşılmıyor.

-Size hayret ediyorum. Ama, belki de gerçekten daha pek anlaşılabilecek şekilde konuşamıyorum. Bakın, sözlerimi dikkatle izleyin: diyelim ki namusuma güvenilerek bana verilmiş olan üç bin rublenin hepsini burada eğlenerek har vurup harman savurdum, ertesi günü

de ona gidip: Katya ben bir suç işledim, senin üç bin rubleni eğlencede har vurup harman savurdum diyorum. Bu nasıl bir davranış olurdu? İyi bir şey mi? Hayır, iyi olmazdı... Şerefsizce, alçakça bir şey olurdu. Ben de hayvanın biri, bir hayvan gibi kendisini tutmasını bilemeyen bir insan olurdum öyle değil mi? Ama ne de olsa, hırsız sayılmazdım değil mi? Bu durumda bana, dog

-

73

rudan doğruya bir hırsız diyemezdiniz. Kabul edin ki böyle olurdu. Eğlenmiş, parayı har vurup harman savurmuş ama çalmamış olurdum! Şimdi daha çok kârlı olan bir başka örnek vereyim.

Sözlerimi dikkatle izleyin, yoksa gene ne söyleyeceğimi şaşırırım... Nedense başım dönüyor... her neyse, gelelim ikinci olaya: diyelim ki, burada o üç binden yalnız bin beş yüzünü, yani yarısını

savuruyorum. Ertesi günü de paranın sarf etmediğim yansını gidip ona götürüyorum: Katya, şunları benden al, ben adi herifin, düşüncesiz alçağın biriyim, paranın bu yansını al, çünkü öbür yansını eğlencede harcadım, demek ki bunu da harcayacağım, iyisi mi kazaya uğramasın!

diyorum. Böyle bir şey yapmış olsaydım, ne olacaktı? O zaman bana istediğinizi söyleyebilirdiniz, hayvanın biri, adi herifin biri olduğumu söylerdiniz, ama bana hırsız diyemezdiniz, kesin olarak hırsız diyemezdiniz bana! Çünkü muhakkak ki, hırsız olan bir adam paranın yarısını geri götürmezdi. Onu kendisine saklardı. Katya paranın yarısını bu kadar çabuk getirdiğimi görünce: Madem bunu getirdi, demek ki öbür parayı da, geri kalanı da, eğlencede harcadıklarını da geri getirecek. Bütün ömrünce arıyacak, çalışıp çabalıyacak ama sonunda bu parayı bir araya getirip bana geri verecek diye düşünecekti. Böylece ben belki de adi herifin biri olacaktım ama hırsız sayılmayacaktım. Ne derseniz deyin, öyle olsaydı bana hırsız diyemezdiniz.

Savcı, soğuk bir tavırla gülerek:

— Diyelim ki, arada bir fark var, dedi. Yalnız gene de bunda kaderinizi değiştirecek kadar önemli bir fark gördühayret etmemek elden gelmiyor.

— Evet, işte böyle uğursuz bir fark görüyorum; Her insan alçakça davranabilir, hatta herkeste alçakça bir yön vardır. a ancak alçaklıkta en alt basamağa düşmüş biri hırsız olabilir. Her neyse, ben bu incelikleri belirtmesini bilemiyorum... Yalnız hırsız, alçaklık eden bir adamdan daha adidir; ben bu kanıdayım. Düşünün bir kere: parayı tam bir ay üzerimde taşıyorum, her günün sabahında onu geri verebilirim, verdim mi de artık adi bir insan sayılmam. Ama işte bir türlü karar veremiyorum, dâva burada! Her gün, bunu yapyapmaya zorlayarak: Karar versene, karar versene, adi herif! diye durmadan tekrarladığım halde, tam bir ay boyunca bu74

-

75

kararı bir türlü veremedim. İşte asıl problem bu! Ne dersiniz, sizce doğru bu mu? Doğru mu, ha?

Savcı, ağır başlı bir tavırla:

-Diyelim ki, pek o kadar doğru bir şey değil. Bunu pekâlâ anlıyorum ve bu konuda sizinle tartışmıyorum, diye karşılık verdi. Hem genel olarak böyle ince konuları ve ayrıntıları bir tarafa bıraksak da, lütfen gene asıl konuya dönsek daha iyi olmaz mı? Asıl mesele şunda: Bu konuda size soru sorduğumuz halde, siz hâlâ bize başlangıçta o üç bin rubleyi neden böyle ikiye ayırdığınızı, yani yarısını harcayıp, yarısını neden sakladığınızı söylemediniz? Bu parayı neden sakladınız, bu ayırmış olduğunuz bin beş yüz rubleyi nerede harcamak istiyordunuz? Bu soruda ısrar ediyorum, Dimitriy Fiyodoroviç.

Mitya, elini alnına vurarak:

-Ha, evet, gerçekten öyle! diye bağırdı. Özür dilerim. Sizi üzüyorum ve en önemli olanı

açıklamıyorum. Açıklasaydım her şeyi bir anda hatırlardınız. Çünkü asıl utanılacak şey, işte o amaçtadır, o amaçta! Bakın, bu işte ölen ihtiyar babam suçluydu. Kendisi hep Agrafena Aleksandrovna'yı baştan çıkarıyordu, ben de onu kıskanıyordum. Sanıyordum ki, Agrafena Aleksandrovna onunla benim aramda kararsızlık içinde bocalıyor. İşte böyle bir durumda kendi kendime: Peki, birden kararını verirse, beni üzmekten vaz geçerek birden bana: Onu değil seni seviyorum, beni dünyanın ta öbür ucuna götür! derse, ne yaparım? diye soruyordum. Oysa elimde sadece iki tane, iki grivennikten başka para yoktu. Bu durumda onu hangi parayla götürebilirsin? Ne yaparsın? Böyle bir şey oldu mu, mahvoldum, demektir, diyordum. Tabi , o zamanlar onun nasıl bir kadın olduğunu bilmiyordum, anlamıyordum. Sanıyordum ki, ona para lâzım ve fakirliğimden ötürü beni hiç bir zaman bağışlamayacaktır. İşte bu yüzden, sinsi sinsi o üç binin yarısını bir yana ayırdım. Hem de serinkanlılıkla, içimden hesap ederek, daha içmeye başlamadan önce, iğne iplikle bu paraları bir bezin içine diktim. Diktikten sonra da geri kalan parayı eğlence için sarfetmek üzere yola koyuluyorum! Hayır ne derseniz Jeyin, bu alçakça bir davranıştır! Şimdi anlıyor musunuz?

Savcı yüksek sesle güldü. Sorçu hâkimi de kahkahalarla gülmeye başladı. Nikolay Parfenoviç

Hi... Hi... Hi... diye gülerek:

__Bence bütün parayı harcamaktan kendinizi alıkoyarak hem ahlâklı hem de akıl ıca davranmış

oldunuz! dedi. Böyle yapmanızdan ne çıkar?

— Parayı çalmış olduğum ortaya çıkar. Anlatmak istediğim de bu! Hay Al ah! Bunu anlamamanız beni dehşet içinde bırakıyor! Göğsümde bezin içine sarılıp dikilmiş olan o bin beş yüz rubleyi taşıdıkça, sabah akşam kendi kendime Sen hırsızsın, sen hırsızsın! diyordum. Bütün bu ay içinde onun için edepsizlik ettim zaten, onun için meyhanede dövüştüm, onun için babama dayak attım, hep bunları kendimi hırsız olarak hissettiğim için yaptım! Kardeşim Alyoşa'ya bile bu bin beş yüz rubleyi sakladığımı açıklayamadım! O derece kendimi alçalmış, adileşmiş hissediyordum! Ama şunu da bilin, ki, o paraları taşıdığım sürece gene her gün, her saat kendi kendime: Hayır Dimitriy Fiyodoroviç! Dur bakalım, belki daha hırsız değilsin! diyordum. Neden mi? Çünkü her gün, Ertesi günü o bin beş yüz rubleyi gidip Katya'ya geri verebilirsin diyordum kendi kendime. İşte, boynumdaki o beze dikili parayı ancak dün, koparmaya karar verdim. O ana kadar buna cesaret edemiyordum. Bunu yapar yapmaz da, hemen o anda artık tam anlamıyla ve itiraz kabul etmez bir şekilde hırsız oldum. Hem hırsız, hem de ömrümün sonuna kadar şerefsiz olarak yaşayacak bir insan oldum! Neden mı? Çünkü o boynumdan kopardığım bezle birlikte Katya'ya gidip Ben adi bir adam değilim, hırsız değilim! demek için beslediğim umudu da içimden sökmüş oldum! Şimdi anlıyor duşunuz? Anlıyor musunuz ne demek istediğimi?

Nikolay Parfenoviç:

-Peki, neden bu kararı tam da dün akşam verdiniz? sözünü kesti.

-Neden mi? Sormanız bile gülünç: Çünkü kendimi ölümahkûm etmiştim! Sabahın beşinde, burada, gün doğarken ölecektim: Ha alçak bir insan olarak ölmüşüm, ha soylu insan olarak benim için hepsi bir! diye düşünüyordum. işte öyle anlaşılıyor ki, hiç de hepsi bir değil! İnanır baylar? Bu gece bana en çok üzüntü veren şey, ihtiyar uşağı

öldürmüş olmam ve Sibirya'ya sürülme tehlikesi ile karşı karşıya gelmem, değildi; üstelik bu sürgün tehlikesi ne zaman karşıma çıkmıştı? Sonunda aşkıma kavuştuğum ve cennet kapılarının bana yeniden açıldığı anda! Ah, gerçi bu

bir76

-

da beni üzüyordu ama, o kadar değil. Bu iş boynumdakl paraları eninde sonunda koparıp harcadığımı düşünmek ve böylece artık tam anlamıyla bir hırsız olduğumu kavramak kadar üzmemiştir beni! Ah baylar, size yüreğim kan ağlayarak tekrar ediyorum: Bu gece pek çok şey öğrendim! Öğrendim ki be inim için yalnız alçak bir insan olarak yaşamak değil, alçak j olarak ölmek de imkânsız bir şey... Hayır baylar, insan şerefli '' bir varlık olarak ölmeli!

Mitya sararmıştı. Yüzünde bitkin ve çökmüş bir hal vardı. Buna rağmen son derece heyecan içindeydi. Savcı yumuşak bir tavırla, hatta üzüntüsünü paylaşır gibi:

-Sizi anlamaya başlıyorum Dimitriy Piyodoroviç, diye sözlerini uzata uzata karşılık verdi. Ama siz ne derseniz deyin, bence bütün bunlar sinirlerinizin bozuk olmasından ileri geliyor... Sizin sinirleriniz hasta! İş bunda! Ayrıca, hemen hemen tüm bir ay boyunca ou kadar üzüntü

çekecek yerde, neden gidip de o bin beş yüz rubleyi, onları size vermiş olan hanıma götürmediniz ve artık ona her şeyi açıkladıktan sonra neden bize bu kadar feci olduğunu söylediğiniz o zamanki durumunuzu gözönünde bulundurarak normal olarak akla ilk gelen şeyi denemediniz?

Yani niçin elinizi vicdanınıza koyarak, işlediğiniz hataları açıkladıktan sonra masraflarınızı

karşılamak için gereken parayı gene ondan istemediniz? Muhakkak ki, o hanım çok vicdanlı olduğu için, duyduğunuz derin üzüntüyü görerek size olumsuz bir karşılık vermezdi, hele karşılığında bir vesika ya da tüccar Samsonov ile bayan Hohlakova'ya teklif etmiş olduğunuz sağlam garantiler gibi bir garanti vermiş olsaydınız. Bu garantiyi şimdiye dek, değeri olan bir şey sayıyordunuz değil mi?

Mitya birden kızardı. Kulaklarına inanamıyormuş gibi bir tavırla savcının gözlerinin içine bakarak öfke ile:

-Canım, beni bu derece alçak mı sanıyorsunuz? diye sordu.

Şimdi şaşırma sırası savcıya gelmişti:

-inanın ki, ciddî söylüyorum... Neden ciddî olmadığımı sanıyorsunuz?

-Olur mu öyle şey! Bunu yapsaydım dünyanın en büyük adiliği olurdu! Beni ne kadar üzdüğünüzü

biliyor musunuz baylar? Ama madem istiyorsunuz ne yapayım? Artık siz içimde düğümlenen en kötü duygulan bile açıklıyorum. Yal

-

niz bunu, gene sizi utandırmak için yapıyorum. Siz de insan duygularının ne kadar alçakça bir tertip içine girebildiğine hayret edeceksiniz. Şunu bilin ki, ben de daha önce böyle bir tertip yapmayı, evet evet, demin söz ettiğiniz o tertibi yapmayı düşündüm bay savcı! Evet, baylar, bu uğursuz ay içinde benim de aklıma aynı düşünce geldi. O kadar ki, az kalsın Katya'ya gitmeye karar verecektim. O derece alçalmıştım! Ama ona gidip kendisine ihanet etmiş

olduğumu açıklamak için ihanetimi gerçekleştirmek, yani onu yerine getirmek için yapacağım masrafları

karşılayacak parayı gene ondan, Katya'dan yalvararak istemek (yalvarmak diyorum, işitiyorsunuz, yalvarmak!) sonra da bir başka kadınla, ona rakip olan, en çok nefret ettiği ve gururunu yaralamış

olan bir kadınla kaçmak... Rica ederim, siz çıldırmışsınız, bay savcı!

-Çıldırmasına çıldırmadım, yalnız herhalde, heyecandan pek düşünemedim... o dediğiniz kadınca kıskançlık konusunu... Eğer gerçekten ileri sürdüğünüz gibi işin içinde bir kıskançlık olması mümkün olsaydı... hoş belki de işin içinde buna benzer bir şey olmuştur...

Savcı, bunu hafifçe gülerek söylemişti. Mitya, müthiş bir öfkeyle yumruğunu masanın üzerine indirdi.

-Ama bu artık öylesine bir alçaklık olurdu ki! diye bağırdı. Öylesine pis, öylesine tiksindirici bir iş

olurdu ki, artık ne diyeceğimi bilemiyorum! Hem biliyor musunuz ki, bunu yapsaydım, o bana bu parayı verirdi! Tek benden intikam alsın diye! intikamın tadını duysun diye. Benden nefret ettiği için verirdi bu parayı! Çünkü onun da ruhunda yanan bir cehennem vardır ve öfkesi müthiş olan bir kadındır! Bana gelin ben vereceği parayı alırdım. Ah! Alırdım, alırdım... Ondan sonra da artık bütün ömrümce... Aman yarabbi! Özür dilerim baylar, çok bağırıyorum, çünkü bu düşünce daha çok kısa bir süre önce, üç gün önce, tam Lyagaviy ile uğraştığım gece, sonra da dün akşam, evet dün, bütün gün süresince zihnimden hiç silinmedi. Bunu hatırlıyorum. Ta o olay meydana gelinceye kadar... Silinmedi zihnimden.

Nikolay Parfenoviç merakla:

~ Hangi olay? diye söze karışacak oldu.

Ama Mitya, ne dediğini duymadı. Somurtkan bir tavırla:

-Size korkunç bir açıklamada bulundum, diye sözüne

etti. Bu bakımdan, ona gereken değeri verin sayın78

-

-

79

baylar. Hem bu açıklamaya gereken değeri vermek yeterli değil, onu yalnız değerlendirmekle kalmayın! Ona apayrı yüksek bir değer verin! Eğer bunu yapmazsanız, eğer bu da yüreğinizi sarsmadan kulaklarınızın dibinden geçip giderse, o zaman açıktan açığa beni hiçe sayıyorsunuz demektir baylar. Size bu kadar söylerim işte! Öyle bir şey olursa, sizin gibi adamlara bunu açıklamadım diye utancımdan ölürüm! Evet kendimi tabanca ile vururum! Ne yazık ki daha şimdiden görüyorum ki bana inanmıyorsunuz! Sonra artık korku ile:.

-Ne oluyor? Bunu da mı zapta geçirmek istiyorsunuz? diye sordu.

Nikolay Parfenoviç hayretle ona bakıyordu:

-Evet, demin söylediğinizi, yani son dakikaya dek, hâlâ bayan Verhovtzeva'ya gidip bu parayı

ondan istemeyi düşündüğünüzü... İnanın, bu bizim için çok önemli bir açıklama, Dimitriy Fiyodoroviç, yani bütün bu

olayla ilgili olarak... Hem daha çok sizin için, daha çok sizin için önemli bir şey bu.

Mitya, kol arını iki yana şiddetle vurarak:

-Rica ederim baylar, hiç değilse bunu yazmayın, utanın! Doğrusunu söylemek gerekirse, karşınızda yüreğimi parçalayarak ikiye ayırdım, siz ise fırsattan istifade ederek parmaklarınızı, o yırtılmış olan iki parçanın içinde dolaştırıyorsunuz... Aman yarabbi!

Umutsuzluk içinde, el eri ile yüzünü kapadı. Savcı:

-Canım bu kadar endişe etmeyin Dimitriy Fiyodoroviç! dedi. Şimdi zapta geçirilen her şeyi size okuyacağız. Bunları dinledikten sonra kabul etmediğiniz bir şey varsa, söyleyeceğiniz sözlere göre değiştiririz. Şimdi ise size üçüncü kez olarak, küçük bir sorguyu tekrarlayacağım: Bir kez bez parçasına sarıp diktiğiniz bu paralardan gerçekten hiç kimseye, ama hiç kimseye söz etmediniz mi? Size şunu söyleyeyim ki, bunu düşünmek hemen hemen imkânsız bir şey olarak görünüyor.

-Hiç kimseye, hiç kimseye! dedim ya. Aksini söylerseniz, demek ki sözlerimden hiç bir şey anlamadınız! Beni ra~ hat bırakın!

— Rica ederim, bu konuyu açığa kavuşturmamız gerekiyor, hem de bunu çok daha önce yapmak gerekirdi. Şimdi

kendiniz bir düşünün: Belki on kişinin almış olduğumuz ifadelerine göre, siz kendiniz o üç bin rubleden herkese söz etmiş, hatta bunları harcadığınızı orada burada yüksek sesle söylemişsiniz: Üç binden söz etmişsiniz, bin beş yüzden değil! Bundan başka dünkü paralan ortaya çıkardığınız vakit de gene birçok kişiye, tekrar üç bin ruble ile gelmiş olduğunuzu söylemişsiniz.

Mitya:

— On kişinin değil, yüzlerce kişinin, iki yüz kişinin ifadesini alsanız ne çıkar? Belki iki yüz kişi, belki de bin kişi is.itmiştir bunu!

-Gördünüz mü ya? Hepsi, hepsi tanıklık ediyorlar. Bu hepsi sözü bir şey ifade etmiyor mu size?

-Hiç bir şey ifade etmiyor. O zaman yalan söylemiştim. Onlar da, hepsi, sözlerimi tekrarlayarak yalan söylediler.

-Canım, neden böyle yalan söylemek ihtiyacını duydunuz? Yalan olduğunu söylüyorsunuz ya.

-Ben ne bileyim Al ah aşkına? Belki de böbürlenmek için... Laf olsun diye... Bak ne kadar çok para yedi desinler diye... Hatta belki de o beze diktiğim paralan unutmak için... Evet, asıl bu yüzden... Hay Al ah kahretsin... Kaç kezdir bana hep bu soruyu soruyorsunuz! Yalan söyledim diyorum ya! Bitti işte. Bir kez yalan söyledikten sonra, artık düzeltmek istemedim, insan bazan durup dururken neden yalan söyler?

Savcı, etkileyen bir sesle:

— Bir insanın durup dururken neden yalan söylediğini kestirmek çok zor bir şey, dedi. Yalnız o muska gibi dediğiniz şey, boynunuzda taşıdığınız o bez parçası büyük müydü?

-Hayır, büyük değildi.

-Örneğin büyüklüğü ne kadardı?

— Bir yüz rubleliği ikiye katlayın, büyüklüğü işte o kadarflı.

olmaz

Geriye kalmış küçük parçalarını gösterseniz daha iyi

mı? Herhalde üzerinizde bir yerde parçaları vardır.

— Eee... Al ah kahretsin! Ne biçim saçmalıklar bunlar? bileyim, nerededir parçaları?

-Rica ederim bize şunu söyler misiniz: O bez parçasını80

-

81

ne zaman, nerede boynunuzdan çıkardınız? Kendi ifadenize göre, eve uğramadınız değil mi?

-Fenya'dan çıkıp Perhotin'e gidiyordum ya, işte yolda boynumdan kopardım o bezi. İçinden de paraları çıkardım.

-Karanlıkta mı yaptınız bu işi?

-Bunu yapmak için mum gerekli miydi? Bir anda, parmağımla koparıverdim işte!

-Elinizde makas olmadan, sokak ortasında ha?

-Galiba meydanın orada. Makasa ne gereklilik vardı? Zaten çürük bir bezdi! Hemencecik yırtıldı.

-Sonra o bezi ne yaptınız?

-Oracıkta atıverdim.

-Nereye attınız?

-Meydana canım. Zaten her şey meydanda oldu! Ne bileyim ben meydanın neresinde? Hem bunu ne diye soruyorsunuz?

-Bu çok önemli bir şey Dimitriy Fiyodoroviç: Eşya olarak bulabileceğimiz tüm delil er sizin lehinizedir. Nasıl oluyor da

anlamak istemiyorsunuz? Bir ay önce, bu parayı o bezin içine dikmenize kim yardım etti?

-Hiç kimse yardım etmedi, kendim diktim.

-Siz dikiş bilir misiniz?

-Askerlik yapmış adam dikiş bilir. Hem bu iş ustalık falan da istemez.

-Kumaşı nereden buldunuz? Yani o bezi, paralan içine diktiğiniz bezi nereden buldunuz?

-Benimle alay etmiyorsunuz değil mi?

— Ne münasebet! Şimdi şakanın sırası mı, Dimitriy Fiyodoroviç!

-Hatırlamıyorum bezi nereden aldığımı. Bir yerden almışımdır.

-insan bunu hatırlamaz olur mu?

-Val ahi hatırlamıyorum! Belki de çamaşırımdan bir parça yırtmışımdır.

-Çok enteresan! Belki de yarın evinizde içinden o parçayı yırttığınız şey, her neyse, diyelim ki, o gömlek bulunur. O bez nedendi? Pamuklu muydu, keten miydi?

— Ne bileyim ben nedendi? Durun... Galiba onu hiç bir

yerden yırtmadım. Basmadandı... Evet... Galiba paralan ev sahibi kadının başlığının (*) içine diktim.

-Ev sahibinizin başlığı içme mi?

-Evet, ondan yürütmüştüm onu.

-Nasıl yürütmüştünüz?

-Bakın. Gerçekten şöyle oldu. Şimdi iyice hatırlıyorum. Bir gün bez lâzım olmuştu, ben de bir başlık yürüttüm. Belki de mürekkep kalemimi sümek için. Gizlice alıverdim. Çünkü zaten işe yaramayan bir bezdi. Parçalan odamda yerlerde sürünüyordu. İşte o bin beş yüz rubleyi onun içine diktim... Galiba öyle oldu, evet. Parayı o bez başlığın içine diktim. Zaten basmadan yapılmış

berbat bir şeydi, belki bin kez yıkanmıştı.

-Bunu da artık kesin olarak hatırlıyorsunuz, öyle mi?

-Kesin olarak mı, değil mi bilemem. Bana öyle geliyor, galiba başlığın içine diktim. Hem öyle de olmasa, vız gelir bana!

-Eğer öyle ise, hiç değilse ev sahibeniz kendisine ait olan o şeyi ortadan yok olduğunu hatırlayabilirdi değil mi?

-Hayır, hiç de hatırlamadı, onu aramadı bile! Eski bir bezdi diyorum size, eski püskü bir bez, beş paralık değeri yoktu.

-Peki, iğneyi ipliği nereden aldınız? Mitya, sonunda kızdı:

-Burada kesiyorum, artık bir şey söylemek istemiyorum. Yeter!

-Gene de o... Dikili bez parçasını meydanın neresine attığınızı böyle büsbütün aklınızdan çıkarmanız da garip.

Mitya, alaylı alaylı güldü:

-Canım, emredin yarın meydanı süpürsünler, belki bulursunuz.

Sonra bitkin bir sesle:

-Yeter baylar! Yeter! dedi. Açıkça görüyorum ki, bana inanmadınız! Hiç bir sözüme, beş paralık önem vermediniz. Ama suç sizde değil, ben de, bunları ileriye sürmemeliydim! Ne diye, ne diye sırrımı açıklayarak kendimi küçük düşürdüm sanki! Sizin için bunlar bir alay konusu, gözlerinizden anlıyorum bunu. Beni buna siz sürüklediniz bay savcı!

C) Başlık: O zamanlar hanımların kul andığı başlıklardan.82

83

Şimdi kendinize zafer şarkıları söyleyin eğer bunu yapabilir, seniz... Al ah belânızı versin!

Cel âtlar!...

Başını önüne eğdi, el eriyle yüzünü kapadı. Savcı ile sorgu yargıcı susuyorlardı. Bir dakika sonra Dimitriy başım kaldırarak boş bakışlarla onlara baktı. Yüzünde artık son kerteye gelmiş, giderilmesi imkânsız bir umutsuzluk vardı, Garip bir tavırla susuyor, kendini yitirmiş gibi oturuyordu, Bu arada, işi sona erdirmek gerekiyordu: Hiç ertelemeden tanıkların sorgusuna geçilmeliydi. Artık sabahın sekizi olmuştu. Mumlar da çoktan söndürülmüştü. Sorgu süresince odaya girip çıkmış Mihayıl Makaroviç ile Kalganov, bu sefer gene birlikte çıkmışlardı. Savcı ile sorgu yargıcının da aşırı derecede yorgun bir hali vardı. Başlayan sabah kötüydü, Tüm gök bulutlarla örtülüydü ve bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Mitya, hiç bir şey düşünmeden pencerelere bakıyordu. Birden Nikolay Parfenoviç'e:

-Pencereden dışarı bakabilir miyim? diye sordu. Öbürü:

-Hay hay, istediğiniz kadar bakabilirsiniz! diye karşılık verdi.

Mitya, kalkıp pencereye yaklaştı. Yağmur pencerenin küçük, yeşile çalan camlarını dövüp duruyordu. Pencerenin tam altında pis bir yol, daha ilerde yağmurun loşluğunda dizi dizi, kara fakir ve çirkin izbeler görünüyordu; yağmurda daha da kararmış, daha da fakir bir hal eri vardı.

Mitya Altın saçlı, Febüs'ü ve onun ilk ışıkları altında nasıl tabanca ile intihar etmeyi düşündüğünü

hatırladı. Alaylı alaylı gülümseyerek: Böyle bir sabah o iş için daha iyi olurdu! diye düşündü ve birden elini aşağı doğru sal ayarak, cel âtlara doğru döndü:

-Baylar! diye bağırdı. Artık mahvolduğumu görüyorum, ama o ne olacak? Bana söyleyin o ne olacak? Yalvarırım size söyleyin, yoksa o da benim gibi mahv mı olacak? Ama o suçsuzdur, dün her şeyden ben suçluyum diye bağırdığı vakit ne söylediğini kendi de bilmiyordu. Onun hiç

şeyde şeyde suçu yoktur! Sizinle burada otururken bütün gece içim içimi yedi... Acaba şimdi onu ne yapacağınızı bana söyleyemez misiniz?

Savcı, bel i bir acele ile hemen:

-Bu konuda içiniz rahat etsin, Dimitriy Fiyodoroviç. il

el endiğiniz hanımı herhangi bir şekilde rahatsız etmek için henüz elimizde hiç bir önemli neden yok. Öyle tahmin edi' yorum ki, işin bundan sonraki gelişmesi sırasında da aynı şey olacak...

Bu bakımdan elimizden ne gelirse, onun için yapacağız: İçiniz rahat etsin.

-Teşekkür ederim baylar! Zaten her şeye rağmen dürüst ve hak gözetir insanlar olduğunuzu biliyordum. Beni bir yükten

kurtardınız... Eh, şimdi ne yapacağız? Ben hazırım.

-Evet, biraz acele etmemiz gerekiyor. İşi ertelemeden tanıkların sorguya çekilmesine geçmeliyiz. Bütün bunlar da, muhakkak sizin yanınızda olmalı, bu yüzden de...

Nikolay Parfenoviç savcının sözünü keserek:

-Önce bir çay içsek olmaz mı? Bana öyle geliyor ki, artık bunu hak ettik.

Aşağıda hazır çay varsa (ki Mihayıl Makaroviç de her halde keyif çayı içmek için gitmişti) birer fincan çay içilmesine, sonra da işe devam ederek sonuna dek götürmeye karar verildi. Asıl kahvaltı ise yanında mezesi ile birlikte daha serbest bir saate bırakılacaktı. Aşağıda gerçekten hazır çay bulundu ve hemen yukanya gönderildi. Mitya, Nikolay Parfenoviç'in nezaketle kendisine ikram ettiği bir bardak çayı önce reddetti, ama sonradan kendisi istedi ve kana kana içti. Genel olarak şaşılacak derecede bitkin görünüyordu. Oysa aslan gibi kuvvetli olduğuna göre, bir geceyi sabaha kadar eğlenerek geçirmesi, hatta en şiddetli sarsıntılardan geçmesi ona ne yapabilir? diye düşünülebilirdi. Ama kendisi de otur' maya bile gücü olmadığını, zaman zaman çevresindeki tüm eşyaların kaymaya, gözlerinin önünde dönüp durmaya başladığını hissediyordu. Biraz daha sürerse, herhalde sayıklamaya başlayacağım diye düşündü.

VIII

TANIKLARIN İFADELERİ

BEBE

Tanıkların sorgusu başladı. Ama artık hikâyemizi, şimdiye kadar yaptığımız gibi tüm ayrıntıları

vererek devam etz. Bu yüzden, Nikolay Parfenoviç'in çağırtılan her84

tanığa, vicdanına dayanarak ve gerçeğe uygun bir şekilde ifade vermesi gerektiğini, sonradan da verdiği bu ifadeyi yemin ederek tekrarlamak zorunda kalacağını nasıl ima etmiş olduğunu anlatmadan geçeceğiz. Her taraftan nasıl ifadesinin zaptını imzalamasını istendiğini ve buna benzer şeyler üzerinde de durmayacağız. Yalnız bir tek şeyi belirtelim: Sorguya çekilenlerin dikkatini en önemli noktanın üzerinde topluyorlardı. Bu da hep o üç bin ruble sorunuydu. Daha doğrusu Dimitriy Fiyodoroviç buraya, Mokroye'ye bir ay önce, ilk gelişinde yanında üç bin mi yoksa bin beş yüz ruble mi olduğu ve ikinci âlemi yaptığı vakit, gene yanında üç bin mi yoksa bin beş yüz ruble mi bulunduğu soruluyordu.

Ne yazık ki, verilen tüm ifadeler, hepsi Mitya'nın çıkarına aykırı idi. Bir tanesi olsun, onu savunmuyordu. Hatta bazı ifadeler Mitya'nın vermiş olduğu ifadeye tamamen karşıt ve hemen hemen şaşırtıcı yeni faktörler ortaya atmıştı. İlk olarak Trifon Borisoviç sorguya çekildi. Kendisini sorguya çekenlerin karşısına içinde en ufak bir korku duymadan, aksine suçlandırılana karşı sert, somurtkan ve öfkeli bir tavırla çıktı. Böylece karşısındakilere son derece doğru söyleyen, haysiyetine düşkün bir adam olarak göründü. Ağırbaşlı bir tavır takmıyor, az konuşuyor, kendisine soru sorulmasını bekliyor, düşünerek ve kesin bir şekilde karşılık veriyordu. Hiç kararsızlık göstermeden kesin bir tavırla bir ay önce, üç bin rubleden daha az bir para harcanmış

olamayacağını, burada bulunan tüm köylülerin Mitriy (*) Fiyodoroviçin kendisinden elinde üç bin ruble olduğunu işittiklerine dair ifade vereceklerini söyledi. Yalnız çingenelere bile dünyanın parasını verdiler. Yalnız onlara bile herhalde bir rubleden fazla düşmüştür. dedi.

Mitya, somurtkan bir tavırla:

— Belki beş yüz bile vermemişimdir, dedi. Yalnız o zaman saymadım, sarhoştum, keşke saysaydım...

Şimdi sırtı perdelere dönük olarak yan oturuyor, söylenenleri somurtkan bir tavırla dinliyordu.

Üzgün, yorgun bir hali vardı. Sanki: Eeeh, istediğiniz gibi ifade verin, artık hiç bir şeyin önemi yok!

der gibiydi.

Trifon Borisoviç, kesin bir tavırla sözünü yalanladı.

(*) Mitriy: Mitya isminin değişik şekil.

-Onlara bin rubleden fazla harcamışsınızdır Mitriy Fiyodoroviç! dedi. Boşuna savurdunuz paraları! Onlar ise o savurduklarınızı kaldırıp alıyorlardı. Zaten bunlar insanın gözünden sürmeyi çalan hırsız, dolandırıcı adamlardır. Kovduk onları buradan! Yoksa kendileri gelip ifade vererek sizden kaç para kopardıklarını söylerlerdi. O zaman elinizde bir sürü para bulunduğunu kendi gözümle gördüm. Saymasına saymadım, bana saydırmadınız, bu konuda haklıydınız. Ama göz kararı ile söyleyebilirim, hatırlıyorum ki, bin beş yüz rubleden çok daha fazlaydı... Bin beş

yüz ruble de neymiş! Biz de ömrümüzde para nedir gördük, bu konuda söz sahibiyiz...

Bir gün önceki paranın miktarına gelince. Trifon Borisoviç, artık doğrudan doğruya Dimitriy Fiyodoroviç'in arabadan iner inmez üç bin ruble getirdiğini söylemiş olduğunu belirtti. Mitya:

-Artık yeter Trifon Borisoviç! diye itiraz etti. Demek sence açıkça ve kesin olarak üç bin ruble getirdiğimi söyledim öyle mi?

-Söylediniz ya Mitriy Fiyodoroviç! Andrey'in yanında söylediniz! işte Andrey'in kendisi de burada. Daha gitmedi! Onu çağırtın. Orada, salonda korodakilere ikramlarda bulunduğunuz sırada ise açıktan açığa artık altıncı binliği de burada bıraktığınızı bağıra bağıra söylediniz; geçen sefer sarf ettikleriniz de hesaba katılırsa, demek öyle oluyordu. Stepan ile Semyon da duydular bunu. Sonra Piyotr Fomiç Kalganov da o sırada yanınızda duruyordu, belki onlar da bunu hatırlamışlardır...

Altın bin ruble harcandığına dair verilen ifade sorguya Çekenlerin üzerinde olağanüstü bir etki yaratmıştı. Yeni anlatılış hoşa gitmişti: Üç, üç daha altı ediyordu. Demek ki, o zaman üç bin, şimdi de üç bin daha harcanmıştı. Hepsi bir araya toplanınca altı ediyordu, bu apaçık bir şeydi.

Trifon Borisoviç'in işaret ettiği köylülerden Stepan ile Semyon'u, arabacı Andrey'i ve Piyotr Fomiç

Kalganov'u sorguya çektiler. Köylülerle arabacı hiç kararsızlık göstermeden, Trifon Borisoviç'in ifadesini destekledi̇ler. Biradan başka özelde, Andrey'in yolda Mitya ile yaptığı konuşma konusundaki sözlerini zapta geçirdiler. Söylediğine göre, Mitya Ben Dimitriy Fiyodoroviç öldükten sonra nereye gideceğim acaba, cennete mi yoksa cehenneme mi? Acaba öbür dünyada bağışlar85

lar mı bağışlamazlar mı? demişti. Psikolog İppolit Kiril oviç tüm bunları dudaklarında ince bir gülümseyişle dinledi,

sonunda da Dimitriy Fiyodorovic'in öldükten sonra nereye gideceğini sorduğunu belirten ifadenin de dâva ile ilgili delil er arasına katılmasını öğütledi.

Çağırtılan Kalganov, isteksiz bir tavırla, kaşlarını çatmış olarak, hırçınlıkla içeri girdi ve savcı ile olsun, Nikolay Parfenoviç ile olsun, sanki onları ömründe ilk kez olarak görüyormuş gibi konuşmaya başladı. Oysa onlarla eskidenberi tanışıyor ve her gün görüşüyordu. Söze: Bir şey bilmediğini, bilmek de istemediğini söyleyerek başladı. Ama altı bin rubleden söz açılınca, kendisinin de bunu işitmiş olduğu anlaşıldı. O sırada Mitya'nın yanında atakta durduğunu açıklamıştı. Ona bakılırsa, Mitya'nın elinde çok para vardı. Ama bu paraların miktarı için: Bilmiyorum ne kadardı? dedi. Sonra Polonyalıların iskambil'de hile yaptıklarını kesin olarak belirtti. Ayrıca, tekrar tekrar sorulan sorulara karşılık, Polonyalılar kovulduktan sonra Mitya ile Agrafena Aleksandrovna'nın arasının gerçekten düzeldiğini, hattâ genç kadının kendiliğinden Mitya'yi sevdiğini söylemiş olduğunu anlattı. Agrafena Aleksandrovna'dan sanki genç kadın en yüksek sosyeteden bir hanımefendiymiş gibi ciddi ve saygılı bir tavırla söz ediyordu. Bir kez olsun ondan Gruşenka diye söz etmeyi kendine yakıştırmadı. Genç adamın ifade vermekten tiksindiği her halinden bel i olduğu halde. İppolit Kiril oviç ona uzun uzun sorular sordu ve Mitya'nın o gece yaşadığı aşk hikâyesini tüm ' ayrıntıları ile yalnız ondan öğrendi. Sonunda delikanlıyı bıraktılar, o da gizlemediği bir öfke ile oradan uzaklaştı.

Polonyalıları da sorguya çektiler. Gerçi onlar bulundukları küçük odada yatmışlardı, ama tüm gece uyuyamamış, devlet memurlarının gelişi üzerine de, kendiliklerinden, muhakkak onları da çağırtacaklarını anlayarak çabucak giyinmiş kuşanmışlardı. İçeriye biraz korku duymakla birlikte çok ciddî bir tavırla girmişlerdi. Önemlisi, yani kısa boylusunun on ikinci dereceden emekliye ayrılmış ve Sibirya'da baytarlık

eden bir memur olduğu anlaşıldı. Soyadı Pan Mussyaloviç'tiPan Vrublevskiy'in ise serbest olarak çalışan bir dantist, Kusçası bir dişçi olduğu meydana çıktı. İkisi de, odaya girer girmez hemen kendilerini Nikolay Parfenoviç'in soru sormasına rağmen soruların karşılığını bir yana çekilmiş duran Mi

hayıl Makaroviç'e dönerek vermeye başlamışlardı. Bel iydi ki, bilmedikleri için, onu burada en önemli rütbeye sahip ve şef durumunda, bir adam sanmışlardı. Bu yüzden konuşurken ikide bir Pane Pulkovniku(*) diyorlardı. Ancak birkaç kez ikaz edildikten sonra ve Mihayıl Makaroviç'in kendisi onlara bir iki söz söyleyince, sorulara karşılık verirken yalnız Nikolay Parfenoviç ile konuşmaları gerektiğini anladılar. İyi, hem de çok iyi Rusça konuşmasını bildikleri anlaşıldı. Yalnız bazı sözleri yanlış söylüyorlardı. Pan Mussyaloviç Grunşenka'ya karşı olan eskiden duyduğu ve şimdiki duygularını heyecanla, gururla açıklamaya koyulacak oldu. Ama Mitya hemen çileden çıktı

ve karşısında o alçağını' böyle konuşmasına izin vermeyeceğini belirterek bağırıp çağırmaya başladı. Pan Mussyaloviç hemen dikkati alçak kelimesi üzerine çekti ve bunu zapta geçirmelerini rica etti. Mitya, öfkeden deli gibi oldu:

— Alçaksın ya! Alçak! Bunu da zapta geçirin! Ayrıca şunu da yazın: bunun zapta geçirileceğini bile bile gene de işte alçağın biri olduğunu bağırarak söylüyorum! diye bağırdı.

Nikolay Parfenoviç, gerçi bunu da zapta geçirdi, ama bu tatsız olay sırasında takdir edilecek bir işgüzarlık ve işi idarede beceriklilik gösterdi: Mitya'ya sert bir tavırla ikazda bulunduktan sonra işin romantik yönü ile ilgili tüm soruları hemen kesti ve çabucak esasa geçti.

Esasta ise panların verdikleri ifadede soruşturma memurlarının aşırı derecede merakını

uyandıran bir şey vardı. O da Mitya'nın Pan Mussyaloviç'in bulunduğu o küçük odada kendisine aradan çekilsin diye üç bin ruble vermeyi teklif edişiydi; bu paranın yedi yüz rublesini nakit olarak hemen vermeyi teklif etmişti, geriye kalan iki bin üç yüz rubleyi ise yarın sabahleyin kentte veririm> demişti. Üstelik şerefinin üzerine yemin ederek o sırada Mokroye'de üzerinde bu kadar Para bulunmadığını söylemiş, paraların kentte olduğunu be

öfke ile parayı muhakkak ertesi günü vereceğini söylememiş olduğunu ileri sürecek oldu. Ama Pan Vrublevskiy ifadesinde ısrar etti. Zaten Mitya'nın kendisi de bir an düündükten sonra, kaşlarını çatarak herhalde her şeyin pandediği gibi olduğunu, kendisinin o sırada heyecan için (") Polonya dilinde Sayın Albay..88

KARAMAZOV KARDEŞLER

89

de bulunduğunu, bu yüzden de gerçekten öyle söylemiş masının çok mümkün olabileceğini kabul etti.

Savcı, bu ifadeye dört el e sarıldı: Sorgu makamı açıkça anlaşılıyor ki (sonradan belirtildiği gibi) Mitya'nın eline geçen üç bin rublenin bir kısmı ya da yarısı, gerçektea kentte ya da belki burada Mokroye'de herhangi bir yerde saklıydı. Böylece Mitya'nın elinde yalnız sekiz yüz rublenin bulunmuş olması gibi, sorgu makamı için nazik bir sorun da açıklığa kavuşturulmuş oldu. Oysa bu o zamana kadar gerçi tek olarak ileri sürülebilen ve oldukça önemsiz olan, ama gene de bir bakıma Mitya'nın lehine olan bir delildi. Şimdi ise onun lehine olan bu tek delil de elinden alınmış

oluyordu.

Savcı, kendisine, Madem yanınızda ancak bin beş yüz ruble bulunduğunda kendiniz ısrar ediyorsunuz, o halde ertesi günü pana vermek için geriye kalan iki bin üç yüz rubleyi nereden verecektiniz? Şeref sözü vererek vaadettiğiniz bu parayı nereden bulacaktınız? diye sorunca Mitya, kesin bir tavırla, o Polonyalı herife ertesi günü para değil, Çermaşnaya çiftliği üzerindeki hissesini ona devrettiğini belirten resmî bir vesika vermeyi düşündüğünü söyledi. Samsonov ile Hohlakova'ya aynı hisseyi teklif etmişti. Savcı, bu safça çareye alaylı alaylı güldü.

-Demek onun nakit olarak iki bin üç yüz ruble yerine o, hissenizi almaya razı olacağını

sanıyordunuz öyle mi?

Mitya, heyecanla:

-Tabiî razı olacaktı ya! diye kestirip attı. Rica ederim, burada söz konusu olan yalnız iki bin ruble değil ki, bu işten dört, hatta altı bin koparabilirdi; Hemen ordan burdan Polonyalı olsun, yahudi olsun bir sürü avukatçıkları seferber eder ve üç bin ruble almak şöyle dursun ihtiyarın elinden tüm Çermaşnaya'yı alırlardı.

Tabiî, Pan Mussyaloviç'in ifadesini tüm ayrıntıları ile zapta geçirdiler. Sonra da panları serbest bıraktılar. İskambil oynarken yapılan hileden ise söz bile etmediler. Nikolay Par fenoviç, onlara karşı zaten büyük bir minnet duyuyor ve saçma sapan şeylerle onları üzmek istemiyordu. Kaldı ki, tüm bunlar sarhoş bir halde iken iskambil oyunu sırasında yapı lan önemsiz bir kavgadan başka bir şey değildi. O gece, az mı içki içilmiş ve yakışık almaz şeyler yapılmıştı... Böyle olunca da o paralar yani iki yüz ruble olduğu gibi panların cebinde kaldı.

Sonradan, ihtiyar Maksimov'u çağırdılar. Maksimov, ürkek bir tavırla, küçük küçük adımlar atarak geldi; üstü başı karma karışıktı, kendisi de çok üzgün görünüyordu. Tüm bu süre içinde aşağıda Gruşenka'nın yanında barınmış, onunla hiç konuşmadan oturmuştu. Sonradan Mihayıl Makaroviç'in anlattığı gibi durup durup ona bakarak ağlamış, gözlerini kareli bir mendil e silmişti.

O kadar ki, Gruşenka'nın kendisi onu tesel i ederek susturmaya çalışmıştı. İhtiyarcık, hemen ve gözlerinde yaşlarla Dimitriy Fiyodoroviç'ten borç aldığı için suçlu olduğunu söyledi, on ruble aldım efendim, fakir olduğum için efendim dedi, hem de aldığı parayı geri vermeye hazır olduğunu bildirdi... Nikolay Parfenoviç, ona, borç aldığı sırada Dimitriy Fiyodoroviç'e en yakın yerde bulunduğu için Mitya'nın elinde ne kadar para tuttuğunu herkesten iyi görebileceğini belirterek, o sırada elinde kaç para bulunduğunu sorunca, Maksimov çok kesin bir tavırla yirmi bin ruble vardı

efendim dedi.

Nikolay Parfenoviç gülümseyerek:

-Peki, siz daha önce hiç yirmi bin rubleyi bir arada gördünüz mü? diye sordu.

-Tabi efendim, gördüm efendim, yalnız yirmi bin değil de yedi bindi efendim, karım, benim köyü

rehine verdiği vafcit görmüştüm. Paraları ancak uzaktan seyretmeme izin vermişti, karşımda böbürlenmek için. Çok kalın bir deste idi efendim, hep renk renk paralardı Dimitriy Fiyodoroviç'in elindeki paraların da hepsi renk renkti...

Maksimov'u çabucak bıraktılar. Sonunda sıra Gruşenka'ya. geldi. Soruşturma memurları, herhalde Gruşenka'nın

gelişinin Dimitriy Fiyodoroviç üzerinde yapacağı etkiden çekmiyorlardı; bu yüzden Nikolay Parfenoviç Mitya'ya ikaz olsun diye birkaç söz bile söyledi. Ama Mitya hiç

konuşmadan merak etmeyin karışıklık olmayacak anlamında başını eğdi.

Gruşenka'yı Mihayıl Makaroviç, kendi eliyle getirdi. Genç kadın ciddî ve hüzünlü, ama görünüşte hemen hemen sakin bir yüzle geldi. Sessizce Nikolay Parfenoviç'in karşısına kendisine gösterilen iskemleye oturdu. Çok solgundu, üşüyor gibi görünüyordu ve o harikulade güzel siyah şalına iyice sarınıyordu. Gerçekten ateşle karışık hafif bir titreme başlamıştı.90

KARAMAZOV KARDEŞLER

91

Bu uzun bir hastalığın, genç kadının o geceden sonra çektiği hastalığın başlangıcıydı. Ciddî

görünüşü, açık ve ağırbaşlı bakışları, sakin tavırları herkesin üzerinde çok olumlu bir izlenim bırakmıştı. Hatta Nikolay Parfenovic birazcık Gönlünü kaptırır gibi oldu. Sonradan bazı yerlerde bunları anlatırken, ancak o anda bu kadının ne kadar güzel olduğunu farkettiğini, doğru söylemek gerekirse onu eskiden de birkaç kez görmüş olduğunu, ama her zaman onu taşralı bir aşifte saydığını açıkladı. Bir gün de kadınların bulunduğu bir toplantıda büyük bir hayranlıkla o kadında en yüksek sosyeteye mensup bir kadının tavırları var diye ağzından kaçırdı. Ama bu sözlerini müthiş bir öfke ile dinlediler ve bunları söylediği için siz çok yaramazsınız dediler. O da kendisine böyle denildiği için çok memnun kaldı.

Gruşenka odaya girince bel i etmeden göz ucuyla Mitya'ya bakmıştı. Mitya da o içeri girer girmez gözlerini ona çevirmişti. Ama o andaki hali, Mitya'yı hemen sakinleştirdi. Kaçınılması imkânsız ilk sorulardan ve öğütlerden sonra Nikolay Parfenovic, gerçi biraz kekeleyerek, ama gene de elinden geldiği kadar nazik bir tavırla ona emekliye ayrılmış bulunan teğmen Dimitriy Fiyodoroviç

Karamazov'la ilişkileriniz nedir? diye sordu. Buna Gruşenka alçak sesie, ama kesin olarak karşılık verdi:

— Ahbabımdı. Son ay içinde onu evime sadece bir ahbap olarak kabul ettim.

Ondan sonra merakla sorulan sorulara da açıkça zaman zaman hoşuna gitmekle birlikle, onu hiç

bir zaman sevmemiş olduğunu, ama mahsus baştan çıkardığını (bunu söylerken âdice bir hırstan ötürü demişti) tıpkı o ihtiyarcığı olduğu gibi gönlünü çeldiğini, Mitya'nın kendisini Fiyodor Pavîoviç'ten ve herkesten kıskandığını farkettiğini, ama bütün bunlarla yalnız için için eğlendiğini söyledi. Fiyodor Pavloviç'e gitmeyi ise hiç bir zaman aklından geçirmediğini, sadece onunla alay ettiğini açıkladı. O ay içinde ikisini de düşünecek halim yoktu: ben başka bir adamı bekliyordum, bana karşı suçlu olan birini... Yalnız öyle sanıyorum ki, bu konuda merak göstermeniz, benim de size karşılık vermem gerekmez, çünkü bu benim özel işim! diye sözünü bitirdi.

Nikolay Parfenovic de hemen dediği gibi yaptı: Hikâyenin romantik noktaları üzerinde ısrar etmekten vazgeçti

noğrudan doğruya ciddî konuya, aynı zamanda o sırada en önemli olan o üç bin ruble meselesine tekrar döndü. Gruşenta, bir ay önce Mokroye'de gerçekten üç. bin ruble'nin harcanmış olduğunu, gerçi kendisinin bu parayı

saymadığını, ama Dimitriy Fiyodoviç'ten bunun üç bin ruble olduğunu işittiğini söyledi.

Savcı hemen:

-Kendisi sizinle başbaşa iken mi bunu söyledi? Yoksa bunu başkaları ile konuştuğu sırada mı

işittiniz? diye sordu:

Gruşenka, başkalarının yanında da, Mitya başka kimselere söylediği vakit de, kendisi ile başbaşa olduğu zamanlarda da bunu ondan işitmiş olduğunu bildirdi.

Savcı gene:

-Onunla başbaşa iken bir kez mi, yoksa birkaç kez mi işittiniz bunu kendisinden? diye sordu ve Gruşenka"nın bunu birkaç kez işitmiş olduğunu öğrendi.

İppolit Kirilîovic, bu ifadeden çok memnun kaldı. Daha sonra sorulan sorulardan da Gruşenka'nın, Dimitriy Fiyodoroviç'in bu parayı nereden bulduğundan, yani onları Katerina İvanovna'dan almış

olduğundan haberi olduğu meydana çıktı.

-Peki, bundan bir ay önce Dimitriy Fiyodoroviç'in burada üç bin değil de, daha az bir para harcamış olduğunu ve bu paranın tam yarısının kendisine ayırmış olduğunu hiç işitmediniz mi?

Grusenka:

-Hayır, bunu hiç işitmedim, diye ifade verdi.

Sonra Mitya'nın aksine tüm o ay içinde Gruşenka'ya sık sık beş parasız kaldığından söz etmiş

olduğu anlaşıldı. GruŞenka, sözlerini .hep babasından para almayı bekliyordu diye bitirdi.

Nikolay Parfenovic, birden:

Peki, sizin yanınızda... Şöyle lâf arasında ya da sinirbir sırada hiç babasının hayatına kastetmek niyetinde

söylemedi mi? Gruşenka içini çekti:

-Ah, söyledi ya!

-Bir kez mi, yoksa birkaç kez mi söyledi?

-Birkaç kez söyledi. Hep kızdığı zaman söylerdi.92

93

-Peki, siz bu niyetini gerçekleştireceğine inanıyor dunuz?

Gruşenka, kesin bir tavırla:

-Hayır, hiç bir zaman inanmadım, vicdanlı bir olduğuna güveniyordum.

Mitya, birden:

— Baylar izin verin! İzin verin, şurada, yanınızda Agrafer.a Aleksandrovna'ya bir tek söz söyleyeyim. Nikolay Parfenoviç:

-Buyurun söyleyin, diye izin verdi. Mitya, iskemleden kalktı:

-Agrafena Aleksandrovna, Tanrı'ya inanır gibi şu sözüme inan ki, dün öldürülen babamın katlinden ben suçlu değilim !

Mitya, bunu söyledikten sonra tekrar gene iskemlenin üzerine oturdu. Gruşenka yerinden kalkıp inançla tasvire doğru dönüp haç çıkardı. Heyecanlı, duygulu bir sesle:

-Şükürler olsun sana Tanrım! dedi. Sonra daha yerine oturmadan Nikolay Parfenoviç'e doğru döndü: Şimdi ne söylediyse, ona inanın! Ben onu tanırım; gevezelik etmesine eder, ya başkalarını güldürmek için, ya da inadından, ama vicdanına aykırı olan bir şey yapmaz, hiç bir zaman yalan söylemez! Doğruyu olduğu gibi söyler, inanın buna!

Mitya, titrek bir sesle:

-Teşekkür ederim Agrafena Aleksandrovna, Bana cesaret verdin, dedi.

Dünkü paralar konusunda sorular sorulunca grusenka ne kadar para olduğunu bilmediğini ama Mitya'nın, bir akşam önce birçok insanlara yanında üç bin ruble getirmiş oldüğünü söylerken bunu işittiğini açıkladı. Bu paraları nereden aldığına gelince Gruşenka: Dimitriy bunların Katerina İvanovna'dan çalmış olduğunu söylemişti dedi, kendisinin de buna karşılık, o paraları çalmamış

olduğunu, onları hemen ertesi günü geri vermesi gerektiğini söylemiş olduğunu bildirdi. Savcı

Dimitriy Fiyodoroviç, Katerina İvanovna'dan Pa' ra çaldığını söylerken dünkü üç binden mi, yoksa burada bir ay önce harcanmış olan paralardan mı söz ediyordu? diye sorunca, Gruşenka, anladığına göre bir ay önceki paralardan bahsettiğini söyledi.

Gruşenka'yı sonunda serbest bıraktılar. Bu arada

lay Parfenoviç, hemen ona isterse derhal kente dönebileceğini, eğer herhangi bir yardımda bulunabilirse,

örneğin at filân buldurmak gerekirse, ya da kendisini geçirecek bir adama ihtiyacı

varsa, elinden geleni...

Gruşenka, önünde eğilerek:

__ Çok teşekkür ederim, dedi. Ben o ihtiyarcıkla birlikte, o çiftçi ile birlikte giderim, onu evine kadar götürürüm. Ama şimdilik izin verirseniz, Dimitriy Fiyodoroviç için vereceğiniz kararı aşağıda bekleyeceğim.

Gruşenka dışarı çıktı. Mitya, sakindi, hatta büsbütün cesaret bulmuş gibi bir hali vardı. Ama bu yalnız bir an sürdü. Gittikçe garip, fizikî bir güçsüzlük, bir bitkinlik hissediyordu. Yorgunluktan gözleri kapanıyordu.

Artık tanıkların sorgusu bitmişti. Mitya, ayağa kalktı, iskemlesinden köşeye, perdenin bulunduğu yere geçti, hancının halı ile örttüğü büyük sandığın üzerine uzandı ve hemen uyudu. Bulunduğu yerle de, olup bitenlerle de hiç bir ilgisi olmayan garip bir rüya görüyordu. Güya bozkırda bir yerlerden çok eskiden görevli olduğu yerlerden geçiyordu; bir köylü onu iki at koşulmuş arabası

ile yağmurda çamurda götürüyordu. Yalnız Mitya üşüyor gibiydi. Kasımın başlangıcıydı ve gökten iri iri parçalar halinde kar yağıyor, kar tanecikleri de yere düşer düşmez eriyorlardı. Köylü de onu hızlı götürüyor, kamçısını savurup duruyordu. Şöyle uzun kızıl bir sakalı vardı. Kendisi de tam ihtiyar değil, belki el i yaşlarında, etine dolgun bir adamdı. Sırtında kül rengi bir köylü kaftanı

vardı, işte böyle giderken, birden biraz ilerde köy görünmüştü; kara, kapkara izbeler... İzbelerin yansı da yanmıştı. Geride yalnız yanmış, isten kararmış kalaslar görünüyordu. Köyün girişinde, köylü kadınları yanyana

durmuşlardı. Dizi Dizi bir sürü kadın! Hepsi de zayıf, kanları çekilmiş, yüzleri de garip kahverengi bir renk almıştı. Özel ikle bir tanesi uzun boylu, kemikli, kırk yaşlarında kadar görünen, ama aslında belki de yalnız yirmi yaşında olan bir kadın dikkati çekiniyordu Uzun zayıf bir yüzü vardı. Kol arının arasında da bir ağlıyordu. Göğüsleri de kendisi gibi öyle kurumuştu. İç

de herhalde bir damla bile süt yoktu. Bebek de ağlıyor, aglıyor ve mini mini kol arını, uzatıyordu.

Yumruk yaptığı

lak el eri nerdeyse soğuktan büsbütün kararmıştı.

Banlarından rüzgâr gibi geçerken Mitya:94

95

-Neden ağlıyorlar? Niçin gözyaşı döküyorlar? diye soruyordu.

Arabacı:

-Bebe, bebe ağlıyor, diye karşılık veriyordu. Köylünün çocuk demeyip köylülerin yaptığı gibi Bebe demesi Mitya'nın tuhafına gidiyordu. Köylünün bebe deyişi bir hoştu; sanki bu sözde büyük bir acıma vardı.

Mitya, aptal gibi ısrar ediyor:

-Canım niçin ağlıyor? Neden kol arı öyle çıplak, neden sarmıyorlar onu? diye soruyordu.

-Üşümüş bebe, giysileri donmuş, ısıtmıyor tabiî. Mitya, gene aptalca:

-Peki ama neden öyle? Niçin? diye sorup duruyordu.

-Fakirler de ondan, yangından çıkmışlar, bir parça ekmekleri bile yok, yangın yeri için dileniyorlar...

Mitya, güya gene söylenenleri anlamıyordu.

-Sen bana şunu söyle! Yangından çıkmış olan bütün anneler böyle mi dururlar? İnsanlar neden fakirdir? Bebe neden zaval ıdır? Bozkır neden çıplak? Neden birbirlerini kucaklamıyor, birbirlerini öpmüyor, neden neşeli şarkılar söylemiyorlar? Neden başlarına kapkara bir felâket gelmiş gibi karanlık içindeler? Neden bebenin karnını doyurmuyorlar?

Kendi kendine bu soruların akılsızca şeyler olduğunu, onları boşuna sorduğunu hissediyor, ama ne olursa olsun bu soruları sormak isteğini duyuyor ve muhakkak böyle sormak gerektiğini seziyordu. Bundan başka yüreğinde o zamana kadar hiç duymadığı yumuşak bir duygunun uyandığını, ağlamak arzusunu duyduğunu, herkese bir şeyler yapmak istediğini hissediyordu.

Öyle ki, artık bebe ağlamasın, bebenin kapkara ve vücudu kurumuş annesi göz yaşı dökmesin, o andan sonra artık hiç kimsenin gözü yaşlı olmasın... Hem de bunu hemen hiç ertelemeden ve hiç

bir şeye bakmadan, tam anlamıyla Karamazov'lara yakışır bir atılganlıkla yapmalıydı!

Birden, yanıbaşında Gruşenka'nın o duygulu, o tatlı sözleri duyuluyordu:

-Ben de senin yanındayım, artık seni hiç bırakmam, ömrümün sonuna kadar seninle yürüyeceğim.

İşte, o zaman yüreği alevleniyor ve tüm varlığı bir ışığa doğru yöneliyor; içinde yaşamak, hep yaşamak isteğini

duyuyor. Yürümeli, yürümeli, uzun bir yola çıkmalı, kendisini çağıran ışığa doğru yürümeli, yürümeliydi. Hem de çabuk çahemen yürümeliydi! Hemen şimdi!

Birden:

-Ne var? Nereye? diye bağırarak gözlerini açtı ve uzandığı sandıktan doğrularak sanki bir baygınlıktan ayılmış gibi

oldu. Etrafa yüzü ışık saçarak gülümsüyordu.

Başucunda Nikolay Parfenoviç duruyor ve yazılmış olan zaptı imzalamasını rica ediyordu. O

zaman Mitya bir saat ya da daha fazla bir süre uyumuş olduğunu anladı. Ama Nitolay Parfenoviç'i dinlemiyordu. Başının altında bir yastığın bulunması onu birden şaşırtmıştı. Bitkin bir halde sandığın üzerine uzandığı sırada bu yastığın orada olmadığını biliyordu.

Sanki ona Al ah bilir ne kadar büyük bir iyilik yapmışlar gibi heyecanla, yüreği minnet dolu, garip ağlamaklı bir sesle:

-Başımın altına yastığı kim koydu? diye sordu. Kimdir o iyi yürekli insan?

O iyi yürekli insanın kim olduğu sonradan da anlaşılmadı. Kimbilir belki de soruşturma memurlarından biriydi, belki de Nikolay Parfenoviç'in kâtibi ona acıdığı için başının altına bir yastık konulmasını emretmişti. Ama Mitya'nın tüm varlığı sanki gözyaşlarıyla dolmuş gibi oldu.

Masaya yaklaştı ve ne isterlerse hepsim imzalayacağını söyledi.

Bambaşka, garip bir sesle ve yüzü sevinçle aydınlanmış olarak:

-Demin güzel bir rüya gördüm, baylar! dedi.

IX

MİTYA'YI GÖTÜRÜYORLAR

Zabıt imzalandıktan sonra, Nikolay Parfenoviç zafer kazanmış gibi bir tavırla sanığa doğru döndü

ve ona: kararı okudu. Bu kararda falanca yıl, falanca gün, falanca yerde, falanca mahkemenin sorgu yargıcının falanca kişiyi (yani Mitya'yı) falanca suçtan sanık olarak (Mitya'ya atfedilen suçlar dikkatle teker teker yazılmıştı) sorguya çektiği, sanığın kendisine yükletilen suçlan kabul etmediği, öyleyken suçsuz96

-

luğunu ispat için hiç bir delil göstermemiş olduğu ve tanıkların (falan, falan kimilerin) ifadelerinin de, mevcut şartların da, (falan Man durumların) suçu işlemiş olduğunu kesin olarak gösterdikleri gözönünde bulundurularak Ceza Kanununun falan, falan maddelerine uygun olarak, filânca kişinin (yani Mitya'nın) tahkikatın sonuçlarından, mahkeme huzuruna çıkmaktan kaçınmasını

önlemek düşüncesiyle falanca cezaevine kapatılması ve bu hususun kendisine bildirilmesi, kararın da bir kopyasının savcıya verilmek üzere savcı muavinine teslim edildiği yazılıydı. Sözün kısası, Mitya'ya o andan itibaren artık mahkûm olduğunu ve kendisini şimdi kente götüreceklerini, orada da hiç de hoş olmayan bir yere kapatacaklarını bildiriyorlardı. Mitya, dikkatle dinledikten sonra sadece omuzlarını silkti:

— Eh ne yapalım baylar! Sizi suçlamıyorum, ben hazırım... Sizin için, yapılacak başka bir şey kalmadığını anlıyorum.

Nikolay Parfenoviç, yumuşak bir tavırla, kendisini derhal tesadüfen orada bulunan zaptiye memuru Mavrikiy Mavrikiyeviç'in götüreceğini anlattı:

Mitya, birden bastıramadığı bir heyecanla, odada bulunan herkese doğru dönerek:

— Durun! diye sözünü kesti. Baylar! Hepimiz acımak nedir irilmeyen insanlarız. Hepimiz canavarız! Hepimiz insanlara gözyaşı döktürüyoruz, anaları, memedeki çocukları

ağlatıyoruz. Ama hepimizin arasında, (varsın artık böyle karar verilmiş olsun) hepimizin arasında en adî, en alçak varlık benim! Varsın öyle olsun! Ömrüm boyunca her gün göğsümü

yumruklayarak kendi kendime düzeleceğime söz veriyordum, ama her gün hep aynı kötülükleri yapıyordum. Şimdi anlıyorum ki, benim gibilerin düzelmesi için bir darbe, kaderin bir darbe indirmesi gerekir. Kader böyle bir varlığı ağlarının içme alıp dıştan gelen bir güçle hapsetmeli.

Ben'kendi kendime hiç bir zaman doğrulamazdım. Ama artık gökyüzü darbesini indirdi.

Suclandırılmanın vereceği acıyı ve herkesin gözünde rezil olmayı kabul ediyorum! Çile çekmeye razıyım. Çile çekerek varlığımı temize çıkaracağım! Belki de gerçekten temizlenirim öyle değil mi baylar? Yalnız son olarak şunu işitmenizi istiyorum ki, babamın katlinden ben suçlu değilim!

Cezayı onu öldürdüğüm için değil, onu öldürmeyi istemiş olduğu için ve belki de elimde olsaydı

öldüreceğim .için kabul ediyorum...

sizinle gene de savaşacağım ve bunu size bildiriyorum. Sonuna kadar sizinle savaşacağım, ondan sonra artık hakkımda Tanrı karar versin! Elveda baylar! Soruşturma sırasında size bağırdığım için bana darılmayın. Ah o zaman henüz o kadar budalaydım ki... Bir an sonra sadece bir mahkûm olacağım. Şimdi ise Dimitriy Karamazov henüz özgür olan bir insan gibi son kez olarak size elini uzatıyor. Size veda ederken tüm insanlara veda etmiş olacağım!

Sesi titredi ve gerçekten elini uzatır gibi oldu. Ama ona herkesten yakın duran Nikolay Parfenoviç, birden hemen hemen titriyormuş gibi bir hareketle kol arını arkasında sakladı. Mitya bunu hemen farketti ve irkildi. Uzattığı elini de hemen indirdi.

Nikolay Parfenoviç, biraz utangaç bir tavırla:

-Tahkikat daha bitmedi! diye söylendi. Daha kentte devam edeceğiz ve ben, tabiî size başarılar dilemeye hazırım... Suçsuzluğunuzu ispat edersiniz inşal ah. Doğrusunu söylemek gerekirse, size her zaman suçlu olmaktan çok zaval ı bir insan gözü ile bakmak istemişimdir, Dimitriy Piyodoroviç... Biz hepimiz burada, eğer burda bulunan kişilerin namına konuşmak cesaretini göstermek gerekirse, hepimiz sizi yaratılıştan soylu ama ne yazık ki, bazı hırslara biraz fazlaca kendini kaptırmış bir genç olarak kabul etmeğe hazırız.

Nikolay Parfenoviç'in küçük vücudu, söylevi sona ererken tam anlamıyla vekarlı bir hal almıştı.

Mitya'nın zihninden Bu delikanlı şimdi koluma girerek odanın öbür köşesine götürecek ve orada daha geçenlerde 'kızlardan' söz ederek yapöiış olduğumuz konuşmayı yeniden yapacak diye bir düşünce Seçti. Ama ölüm cezasına

götürülen bir suçlunun zihninden bile durumu ile hiç bir ilgisi bulunmayan az mı düşünceler Selip geçer...

Mitya:

-Baylar çok iyi yürekli ve insancılsınız. Acaba son kez olarak onu görmeme izin verir misiniz?

-Tabiî, ama göz önünde... Yani şimdi artık yanınızda Bulunmamız gerekiyor, başka türlü olmaz.

-Olsun. Siz de yanımızda bulunun!

Gruşenka'yı getirdiler. Ama bu kısa, fazla konuşmadan kapılan ve Nikolay Parfenoviç'i tatmin etmeyen bir veda oldu. Gruşenka Mitya'nın önünde yerlere kadar eğilmişti.

-Sana daha önce de söylediğim gibi, artık seninim ve bundan böyle hep senin olacağım, ne kadar verirlerse versinler, ömrümün sonuna dek sen nereye gidersen, ben de oraya gideceğim.

Al ahaısmarladık suç işlemediği halde kendini mahveden adam!...

Dudakları titredi, gözlerinden yaşlar fışkırdı.

-Beni bağışla Gruşa! Sana olan aşkımdan ötürü ve bu aşkla seni de mahvettiğim için beni bağışla...

Mitya, birşey daha söylemek istiyordu ama birden kendisi sözünü kesti ve dışarı çıktı. Etrafını

hemen kendisinden gözlerini ayırmayan insanlar çevirdi. Aşağıda, bir akşam önce Andrey'in troykası ile öyle gürültü patırtı ederek yanaştığı kapının önünde artık yola hazır iki araba duruyordu. Kısa boylu, tıknaz ve yüzü şişkin olan Mavrikiy Mavrikiyeviç, nedense sinirlenmişti, birden meydana gelen bir karışıklığa kızıyor, bağırıp çağırıyordu. Mitya'ya da artık çok sert bir tavırla arabaya binmesini söyledi. Mitya arabaya binerken eskiden meyhanede ona içki ikram ettiğim vakit adamın bambaşka bir yüzü vardı diye düşündü. Trifon Borisoviç de kapının önündeki basamaklardan aşağı indi. Kapıda bir çok insanlar, köylüler, kadınlar, arabacılar toplanmış, hepsi de gözlerini Mitya'ya dikmişlerdi...

Mitya birden arabadan:

- Hakkınızı helâl edin kardeşler! diye bağırdı.

-Sen de hakkını helâl et, diye iki üç ses duyuldu.

-Sen de hakkını helâl et Trifon Borisoviç!

Ama Trifon Borisoviç arkasına bile dönmedi. Belki de çok meşguldü. O da bir şeyler bağırıyor, uğraşıp duruyordu. Anlaşıldığına göre, Mavrikiy Mavrikiyeviç'le yolu birlikte yapmaları gereken iki zaptiye memurunun bineceği ikinci arabada hâlâ herşey hazır değildi. İkinci troykayı sürecek olan köylü, kaftanını sırtına güçlükle giyiyor ve sıranın kendisinde değil Akim'de olduğunu söyliyerek inat ediyordu. Ama Akim ortalarda yoktu. Onu çağırmağa koştular. Köylü ise hep ısrar ediyor, beklemeleri için yalvarıyordu.

Trifon Borisoviç:

-Şu bizim mil ette hiç utanma yoktur, Mavrikiy Mavrikiyeviç! diye söyleniyordu. Yahu sana Akim üç

gün önce yirmi beş ruble vermişti, sen de hepsini içkiye verdin, şimdi bağırıp duruyorsun! Yalnız sizin bu âdi halkımıza karşı gös

terdiğiniz iyiliğe şaşıp kalıyorum, Mavrikiy Mavrikiyeviç, . yalnız bunu bilir bunu söylerim! Mitya söze karışacak oldu:

-Canım neden ikinci bir troyka istiyorsunuz? Bir tek p troyka ile gidelim, Mavrikiy Mavrikiyeviç, merak etme isyan

etmem, senden kaçmam! Ne diye konvoy hazırlıyorsunuz sanki?

Mavrikiy Mavrikiyeviç birinden öfkesini çıkarmak fırsatına sevinmiş gibi, birden sert bir tavırla:

-Rica ederim sayın bay! Benimle nasıl konuşacağınızı biliniz. Eğer bunu daha öğrenmediyseniz, ben size öğreteyim, bana sen diyemezsiniz! Lütfen sözünüze dikkat edin, öğütlerinizi de başkasına saklayın! dedi.

Mitya sustu. Kıpkırmızı olmuştu. Bir an sonra, birden çok üşümeye başladı. Yağmur dinmişti ama bulanık gök bulutlarla kaplıydı. Sert bir rüzgâr, insanın tam yüzüne çarpıyordu. Mitya, omuzlarını

ileri geri hareket ettirerek: Kendimi üşüttüm mü nedir? diye düşündü. Sonunda arabaya Mavrikiy Mavrikiyeviç de bindi. Rahatça, geniş vücudunu iyice yerleştirerek ve sanki farkında değilmiş gibi Mitya'yı köşeye sıkıştırarak oturmuştu. Doğru söylemek gerekirse, canı sıkılıyordu, kendisine verilen görevden hiç hoşlanmıyordu.

Mitya gene:

-Hakkını helâl et Trifon Borisoviç! diye bağırdı ve bunu, içinden öyle geldiği için değil, sadece öfkesinden, elinde

olmayarak öyle bağırdığını kendisi de hissetti.

Ama Trifon Borisoviç gururlu bir tavırla, her iki elini de arkasına atmış olarak duruyor, Mitya'ya dik dik bakıyordu. l Bakışı sert ve öfkeliydi. Mitya'ya hiçbir karşılık vermedi. Birden nereden fırladığı bel i olmayan Kalganov'un sesi

— Güle güle Dimitriy Fiyodoroviç, güle güle! Arabaya koştu, Mitya'ya elini uzattı. Başında kasket yokMitya araba hareket edinceye kadar elini tutup sıkmağa bulabildi. Heyecanla: Elveda güzel kardeşim, bu vicdanlı davranışını unutağım diye bağırdı.

Çıngırak çın çın çınlamaya başladı... Mitya'yı götürdüler. Kalganov ise sofaya koştu, bir köşeye oturdu, başını önüne el eriyle yüzünü kapadı ve ağlamağa başladı. Uzun bir100

süre öyle oturduğu yerde ağladı durdu. Artık yirmi yaşında bir delikanlı gibi değil de, daha küçük bir çocukmuş gibi ağlıyordu. Ah, Mitya'nın suçlu olduğuna hemen hemen kesin olarak inanıyordu.

Öyleyken, .Bunlar ne biçim insanlar? Artık bundan sonra insanlara güvenilir mi? diye acı acı, hemen hemen umudunu yitirmiş olarak, bağlantısız sözler söyleyip duruyordu. O anda dünyada yaşamak bile istemiyordu. Umutları kırılmış delikanlı: Artık yaşamaya değer mi? diye tekrarlıyordu...

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Onuncu Kitap

ÇOCUKLAR

KOLYA KRASOTKİN

Kasım ayının başlangıcıydı. Sıfırın altında on bir derecelik bir soğuk ve bu soğukla birlikte don da vardı. Donmuş toprağın üzerine gece boyunca pek çok kuru bir ter yağmıştı. Kuru ve sert bir rüzgâr bu karları yerden kaldırıyor, küçük kentimizin can sıkıcı sokaklarında ve özel ikle pazar yerinde savuruyordu. Puslu bir sabahtı ama kar durmuştu.

Meydanın biraz ilerisinde, Plotnikov'ların dükkânı yanında pek büyük olmayan ve içi de dışı da tertemiz görünen küçük bir ev, memur Krasotkin'in dul karısının evi vardı. Valinin kâtiplerinden olan memur Krasotkin çoktandır, aşağı yukarı on dört yıl kadar önce öldü. Ama dul kalan otuz yaşlarındaki karısı, hâlâ yüzüne bakılır bir hanımdır ve o temiz evinde kendi geliri ile yaşamaktadır.

Gürültüsüz, patırtısız namuslu bir yaşantısı vardır, karakteri de yumuşak, ama aynı zamanda oldukça neşelidir. Kocası öldüğü vakit, henüz on sekiz yaşındaydı. Kocası ile henüz ancak bir yıl kadar yaşamış ve ona daha yeni oğlan doğurmuştu. Kocasının ölümünden sonra, kendisini tamamen o kıymetli oğlu Kolya'yı yetiştirmeğe vermişti ve tüm bu on dört yıl boyunca onu çılgınca sevdiği halde, çocuğunun yü102

zünden tabiî ki sevinçten çok, her gün aman hastalanmasın, aman üşümesin, aman yaramazlık etmesin, aman sandalyenin üzerine çıkıp da yere düşmesin gibi... şeyler düşünerek korkudan içi titreye titreye üzüntü çekmişti.

Kolya okula gitmeğe başladığı, sonra da gimnazyaya geçtiği zaman ise, annesi ona yardım etmek ve dersleri onunla birlikte tekrarlamak için bütün bilim dal arını öğrenmeğe koyuldu. Hattâ

öğretmenlerle ve öğretmenlerin hanımları ile ahbaplık etmeğe başladı. Kolya'nın arkadaşlarını, öğrencileri bile tatlı dil e elde etmeğe çalışıyor, Kolya'ya dokunmasınlar, onunla alay etmesinler, onu dövmesinler diye çocuklara kurnazca dil döküyordu. İşi o hale getirdi ki, çocuklar gerçekten onunla alay etmeğe, onu ana kuzusu diye kızdırmağa başladılar. Ama çocuk kendi kendini savunabildi. Cesaretli çocuktu. Üstelik sınıfta çabucak öğrenildiği gibi müthiş bir gücü vardı. Aynı

zamanda becerikli, inatçı, atılgan ve herkese meydan okumaktan hoşlanan bir karakteri vardı.

Çok iyi okuyordu, hattâ matematikle, evrensel tarihten öğretmenleri Dardanelov'a bile baskın çıkabileceği söyleniyordu. Ama çocuk herkese burnunu havaya kaldırarak biraz yüksekten bakmakla birlikte iyi bir arkadaştı ve böbürlenmiyordu. Öğrencilerin kendisine gösterdikleri saygıyı

hak ettiği bir şey olarak kabul ediyor, ama her zaman dostça bir tavır takınıyordu. En önemlisi her şeyde ölçüyü biliyordu. Gerekince kendini tutabiliyor ve okul müdürlüğüyle olan ilişkilerinde aşılması doğru olmayan son sınırı, hiç bir zaman aşmıyordu. Biliyordu ki, bu sınır aşılınca her davranış artık karışıklığa, isyana ve kanunsuzluğa dönen dayanılmaz bir şey oluyordu. Bununla birlikte, her fırsatta herhangi bir çocuk gibi yaramazlık etmiş olmak için değil, bir şeyler uydurmak, herkesi şaşırtmak, gösteriş yapmak, dikkati çekmek ve başkalarında hayranlık uyandırmak için...

Aslında çok gururluydu. Annesini bile sanki o kendisine tabiymiş gibi bir duruma sokmuştu. Ona nerdeyse diktatörlük ediyordu. Annesi de ona boyun eğiyordu. Evet, çoktandır boyun eğiyordu ve ancak bir tek düşünceyi bir türlü kabul edemiyordu, o da oğlunun kendisini az sevmesi

idi. Ona daima Kolya kendisine karşı duygusuzmuş gibi görünüyordu. Hatta bu yüzden bazen bir isteri hastası gibi göz yaşı dökerek, kendisine karşı soğuk davrandığı için çocuğa sitem etmeğe başlıyordu Çocuk bundan hoşlanmıyordu ve kendisinden ne Kadar çok sevgi gösterisi beklenirse, mahsus yapar gibi o kadar inatçılık ediyordu. Ama bunu maksatlı olarak yapmıyordu, elinde olmayarak öyle oluyordu. Karakteri öyleydi zaten. Annesi yanılıyordu: Kolya annesini çok seviyordu. Sevmediği şey, yalnız öğrencilerin kul andıkları deyimle, kuzu gibi sevilmekten hoşlanmıyordu.

Babasının ölümünden sonra içinde birkaç kitap bulunan bir dolap kalmıştı; Kolya kitap okumaktan hoşlanırdı ve kendi kendine bu kitaplardan bazılarını okumuştu bile. Annesi bundan rahatsız olmuyordu. Yalnız, bazen nasıl olup da çocuk oyun oynamaya gidecek yerde dolabın başında elinde herhangi bir kitapla saatlerce duruyor diye hayret ederdi. Böylece Kolya, onun çağında bulunan bir çocuğun okumaması gereken bazı şeyleri okumuş bulunuyordu. Şunu da belirtıask gerekir ki, çocuk yaramazlıklarında gerçi belirli bir sınırı aşmaktan hoşlanmıyordu, ama son zamanlarda annesini ciddî olarak korkutan bazı yaramazlıklar yapmaya başlamıştı; gerçi bunlar ahlâksızca şeyler değildi, ama müthiş bir cesaretle yapılan tehlikeli şeylerdi.

O yaz, temmuz ayında, okul ar tatilken ana oğul bir hafta için yetmiş verst ilerde bulunan başka bir ilde oturan uzak bir akrabalarına misafirliğe gitmişlerdi; bu kadının kocası demiryolu istasyonunda çalışıyordu. (Bu istasyon bizim kente en yakın olan ve bir ay kadar sonra İvan Fiyodoroviç Karamazov'uıı Moskova'ya gitmek için uğradığı istasyondu). Kolya ilk iş olarak demiryolunu tüm ayrıntıları ile inceleyerek yönetmeliği iyice öğrendi; böylece eve dönünce, edindiği bilgilerle okul arkadaşlarım şaşırtabileceğini anlamıştı. Ama o sırada orada birkaç çocuk daha vardı. Kolya bunlarla

arkadaşlık etmeğe başladı. Bu çocuklardan bazıları istasyonda, bazıları komşu evlerde oturuyorlardı. Hepsi küçük yaşlardaydı. On iki ilâ onbeş yaşlarında idiler.

Altı yedi kişi bir araya gelmişlerdi; bunlardan ikisi de tesadüfen bizim kentdendi.

Çocuklar birlikte oyun oynuyor, yaramazlık ediyorlardı; iŞte Kolya'ların istasyonda misafir kaldıkları dördüncü ya da beşinci gün, budala çocuklar, iki rublesine akıl almaz bir bahse tutuştular: Hepsinin arasında hemen hemen en küçüğü olan, bu yüzden de daha büyükçe olanların yüksekten baktıkları , böbürlenmek için ya da gözünü budaktan esirgemedi104

ğini isbat etmek istediği için gece, on bir treni geçmeden önce rayların arasında yüzüstü yere yatacağını ve tren üzerinden yıldırım gibi geçinceye dek, hareketsiz yatacağını ileri sürdü.

• Gerçi önceden bir inceleme yapılmış ve bundan anlaşılmıştı iki, gerçekten rayların arasında bu şekilde uzanılır, yere iyice yapışarak yatılırsa tren altta yatana hiç dokunmadan geçip gidebilirdi. Ama öyle yatmak kolay mıydı! Kolya kesin bir tavırla buna dayanacağını ileri sürüyordu. Önce onunla alay eettiler, yalancı olduğunu, böbürlendiğini söylediler, ama bütttün bunlar onu daha da kışkırttı.

İşin kötüsü o on beş yaşındaki çocuklar Kolya'nın karşıssında aşın derecede gururlu bir tavır takınıyorlardı. Hatta başlagıçta yaşı küçük olduğu için onunla arkadaşlık bile etmek istememişlerdi. İşte bu, gururunu dayanılamıyacak derrecede yaralamıştı. Böylece tren istasyondan kalktıktan sonra sartık iyice hızını almış olsun diye, bir verst kadar

ileriye gitnneye karar verildi. Tüm çocuklar bir araya toplandılar. Aysız bir geceydi; ortalık yalnız karanlık değil, hemen hemen kapfekaraydı.

Koya, kararlaştırılan saatte, rayların arasına yattı. Bahsse girişmiş olan öbür beş çocuk da, yürekleri ağızlarına gelerrek, sonunda da artık korku ve pişmanlık içinde demiryolumun yan tarafındaki tümseğin altında, fundalıkların arasında bekliyorlardı. Sonunda istasyondan kalkmış

olan trenin mütl~hiş uğultusu duyuldu. Karanlıkta iki kırmızı farın ışığı görründü ve gittikçe yaklaşan canavarın kulakları sağır eden gürültüsü duyuldu. Fundalıkların arasında korkudan neredeyse bayılmak üzere olan çocuklar: Kaç, kaç, fırla rayların arassından! diye bağırdılar. Ama iş işten geçmişti: Tren yıldırım gibi gelmiş ve bir an içinde önlerinden kayıp gitmişti.

Çocuklar Kolya'ya doğru koştular: Kolya hareketsiz yatcıyordu. Çocuğu sarsmaya, yerden kaldırmaya başladılar. O zaman birden yerden kalktı ve hiç konuşmadan demiryolunun yan tarafındaki tümsekten aşağı indi. Aşağı inince çocuklara onları korkutmak için mahsus, sanki kendini kaybetmiş gibi yatmış olduğunu söyledi. Ama işin gerçeği başkaydı; uzun bir süre sonra annesine itiraf ettiği gibi, o sırada gerçekten bayvümıştı. Böylece yaman bir çocuk olarak ömrünün sonuna dek sürecek bir ün kazanmış oldu.

Eve, istasyona döndüğü vakit, yüzü kâğıt gibi bembeyaz

di. Ertesi günü kendisine sinirden hafif bir nöbet geldi, ama çok neşeli, sevinçli ve memnundu.

Olay hemen değil, ana oğul artık kente döndükten sonra duyuldu. Hatta dedikodusu ProgimnazyaC) müdürlüğüne kadar geldi. Ama Kolya'nın annesi hemen müdürlüğe koştu ve oğlu için yalvarıp yakarmaya başladı, sonunda da herkesin saygı duyduğu ve sözü geçen bir öğretmen olan Dardanelov'un çocuğu savunmasını, onun için ricada bulunmasını sağladı. Böylece işi sanki hiç olmamış gibi hasır altı ettiler.

Bu Dardanelov, bekârdı ve yaşlı değildi. Bundan başka yıl ardır garip bir şekilde bayan Krasotkina'ya âşıktı. Hatta bir yıl kadar önce çok saygılı bir tavırla ve çekingenlikten, nezaketinden yüreği ağzına gelerek ona evlenme teklif etmek cesaretinde bile bulunmuştu. Ama bayan Krasotkina bunu kabul etmenin oğluna ihanet sayılacağını düşünerek, kesin bir şekilde reddetmişti. Bununla birlikte, Dardanelov, bazı gizli belirtilerden o güzel, ama aşırı derecede temiz yürekli ve şefkatli dulun kendisinden hiç de nefret etmediğini hissederek umuda kapılmak hakkını

kendisinde bulabilirdi.

Kolya'nın çılgınca yaramazlığı galiba aradaki soğukluğu kaldırmış ve Dardanelov'a çocuğu savunduğu için, çok belirsiz bir şekilde olmakla birlikte bir umut besliyebileceği ima edilmişti. Ama Dardanelov'un kendisi de şaşılacak bir temiz yüreklilik ve kibarlık örneği idi. Bu yüzden de şimdilik tam anlamıyla mutlu olması için, bu kadarı ona yetiyordu.

Çocuğu severdi. Bununla birlikte onun sevgisini kazanmağa çalışmayı kendisi için küçültücü bir şey sayıyor, bu yüzden de sınıfta Kolya'ya karşı sert ve titiz davranıyordu. Ama Kolya da kendisi ile onun arasında bir mesafe bırakıyor, saygı gösteriyor, derslerini üstün başarı ile yapıyordu.

Sınıfta ikinciydi. Dardanelov'a karşı da soğuk davranıyor ve tüm sınıf özel ikle evren tarihi konusunda Kolya'nın Dardanelov'u bile bastıracak kadar kuvvetli olduğuna inanıyordu.

Gerçekten de Kolya, ona sınıfta Truva'yı kim kurdu? diye sormuştu. Dardanelov bu soruya karşılık verirken genel olarak mil etlerin uygarlığından, oradan oraya akın ve göç etmelerinden, bunların çağların derinliklerinde kaybolmuş şeyfcr olduğundan, efsanelerden söz etmiş ama Truva'nın kimin

(*) Orta öğrenim! sağlayan Gimnazya'ya hazırlayıcı okul.106

tarafından, yani hangi kişiler tarafından kurulmuş olduğunu söyleyememiş, hatta bu soruyu boş, hiç bir anlamı olmayan bir soru saymıştı. Ama çocuklar kesin olarak Dardanelov'un Truva'yı

kimlerin kurmuş olduğunu bilmediği kanısına varmış, bu kanıları da değişmemişti. Kolya ise Truva'yı kimlerin kurduğunu, babasının ölümünden sonra kalan kitap dolu dolapta bulunan Smaragdov'un tarihinden öğrenmişti. İşin sonunda herkes, hatta çocuklar bile Truva'yı kim kurdu diye merak etmeye başladı. Ama Krasotkin sırrını açmadı ve bilgili bir çocuk olarak ünü hiç

sarsılmadı.

Demiryolundaki olaydan sonra Kolya'nın annesine karşı olan ilişkilerinde belirsiz bir değişiklik olmuştu. Anna Fiyodorovna (dul bayan Krasotkina) oğlunun başarısını öğrendiği vakit az

kalsın aklını kaçıracaktı. Bazen birkaç gün süren öyle korkunç isteri krizleri geçiriyordu ki, artık ciddî

olarak korkuya kapılan Kolya ona bir daha böyle yaramazlıkların hiç bir zaman olmayacağını

söyliyerek şerefinin üzerine söz verdi. Bayan Krasotkina'nın istediği gibi tasvirin önünde diz çökerek ölen babasının adına yemin etmişti. Bunu yaparken de o gözünü budaktan esirgemeyen Kolya da duygulandığı için tıpkı altı yasında bir çocuk gibi ağlamağa başlamıştı. O gün sabahtan aksama kadar ana oğul sık sık birbirlerini kucaklayarak içleri yana yana gözyaşı döktüler.

Ertesi günü, Kolya gene eskisi gibi duygusuz bir çocuk ola rak uyandı. Bununla birlikte daha sessiz, daha ağırbaşlı, daha ciddî ve daha düşünceli olmuştu. Gerçi bir buçuk ay kadar sonra gene yaramazlık ederken az kalsın yakalanıyordu. Hatta bu yüzden adını bizim sulh yargıcımız bile işitti. Ama bu artık bambaşka bir çeşit yaramazlıktı. Gülünç ve budalaca bir şeydi. Zaten sonradan öğrenildiğine göre, bu yaramazlığı kendisi de yapmamıştı. Sadece o işe karışmıştı.

Ama bundan, bir fırsatını bulup daha sonra söz edeceğiz.

Kolya'nın annesi tiril tiril titremeye ve üzülmeye devam ediyordu. Dardanelov ise genç kadın endişe duydukça daha çok umutlanıyordu. Bu arada şunu söylemek gerekir ki, Kolya bu bakımdan Dardanelov'un durumunu anlıyor ve neler duyduğunu seziyordu. Tabiî bu duyguları

yüzünden ondan nefret ediyordu. Hatta daha eskiden bu nefretini annesinin önünde açıklayarak Dardanelov'un amacının ne olduğunu anladığını ima etmek nezaketsizliğini bile gösteriyordu.

Ama demiryo

lu olayından sonra bu bakımdan da tutumunu değiştirdi. Artık çok uzaktan bile imalar yapmayı

doğru bulmuyordu ve annesinin yanında Dardanelov'dan daha saygılı bir şekilde söz etmeye başladı. Duygulu bir kadın olan Anna Fiyodorovna, bunu hemen ve yüreğinde derin bir minnet duyarak anlamıştı. Ama buna karşılık, herhangi bir yabancı misafir bile elinde olmayarak Dardanelov hakkında en küçük bir söz söylediği vakit, odada Kolya varsa, birden utancından yanakları gül gibi al al oluyordu. Kolya ise böyle anlarda ya kaşlarını çatarak pencereden dışarı

bakar, ya acaba çizmeleri boya ister mi, diye onları gözden geçirir, ya da var kuvveti ile kıvırcık tüylü, oldukça iri ve cins olmayan Çıngırak> adlı köpeğini çağırırdı. Bu köpeği bir ay kadar önce bir yerden bulup eve getirmişti. Nedense onu içerde gizli tutuyor, hiç bir arkadaşına göstermiyordu. Hayvana çeşitli oyunlar ve marifetler öğreterek fena halde eziyet ederdi. Zaval ı

köpeği öyle bir hale getirmişti ki, okula gitmek için evden ayrıldığı vakit, hayvan uluyup duruyor, döndüğü zaman ise sevincinden deli gibi kendini oraya buraya atıyor, ard ayakları üzerinde kalkıyor, kendini yere atarak ölü gibi yatıyor ve buna benzer şeyler yapıyordu. Sözün kısası, kendisine öğretilen ne varsa, hepsini birden ve artık emir üzerine değil de, sadece heyecandan ve minnet dolu, seven yüreğinden öyle geldiği için yapıyordu. Bu arada şunu söylemeyi unuttum: Kolya Krasotkin; artık okuyucunun tanıdığı İlyuşa'nın, emekli yüzbaşı Snegirev'in oğlu İlyuşa'nın, öğrencilerin hamam lifi diyerek alay ettikleri babasını savunurken kalçasından çakı ile yaralandığı

çocuktu.

MİNİKLER

Böylece o soğuk, ve karlı kasım sabahı. Kolya Krasotkin evde oturuyordu. Günlerden pazardı ve okul yoktu. Ama saat on birdi, Kolya'nın ise çok önemli olan bir iş için muhakkak evden çıkması

gerekiyordu. Oysa o sırada evde tek başına ve kesinlikle herşeye bakabilecek tek kişi olarak kalmıştı. Çünkü evin büyükleri birden meydana gelen acele ve çok garip bir108

durum yüzünden çıkıp gitmişlerdi. Dul bayan Krasotkina'nın oturduğu dairenin karşısında, sofanın öbür tarafında, iki küçük odası olan kiralık bir tek daire vardı. Bu daireyi iki küçük çocuğu olan bir doktorun karısı kiralamıştı.

Bu doktorun karısı Anna Fiyodorovna'nın çok iyi bir arkadaşıydı. Doktorun kendisi ise bir yıl kadar önce Orenburg'a. ondan sonra da Taşkent'e gitmişti ve altı aydır kendisinden hiç bir haber yoktu.

Denilebilir ki, eğer üzüntüsünü biraz olsun yumuşatan bayan Krasotkina'nın arkadaşlığı

olmasaydı, doktorun karısı muhakkak derdinden ölürdü. İşte kaderin indirdiği tüm darbelerin üzerine tüy diker gibi, o cumartesiyi pazara bağlıyan gece, doktorun karısının tek hizmetçisi Katerina, birden hiç beklenmedik şekilde hanımına sabahleyin bir bebek dünyaya getirmek niyetinde olduğunu açıkladı. Nasıl olmuş da daha önceden hiç kimse bunu farketmemişti. Bu herkes için hemen hemen bilmece gibi bir şeydi.

Şaşkınlık içinde kalan doktorun karısı, daha vakit varken Katerina'yı bizim kentte ebe ninenin evinde bu gibi olaylar

için açılmış olan özel bir kuruma götürmeğe karar verdi. Bu hizmetçisine çok değer veriyordu, onun için hemen planını yerine getirdi. Kadını oraya götürdü, üstelik kendisi de onun yanında kaldı. Sonra sabahleyin her nedense bayan Krasotkina'nın dostça desteğine ve yardımına ihtiyaç duyuldu; böyle bir olayda birine ricalarda bulunabilir ve bazen yardımlar sağlıyabilirdi. Bu yüzden her iki kadın da evden ayrılmış, bayan Krasotkina'nın kendi hizmetçisi köylü kadını Agafya ise pazara gitmişti. Kolya da bir zaman için doktorun karısının evde yalnız kalan miniklerine yani oğlu ile kızına bekçilik etmek ve evi beklemek zorunda kalmıştı.

Kolya evi beklemekten korkmuyordu. Zaten yanında bankın altında hiç kımıldamadan yatması

emredilen Çıngırak da vardı. Hayvan odadan odaya dolaşan Kolya'nın her hole girişinde irkilerek başını kaldırıyor, efendisinden işaret bekliyormus gibi kuyruğu ile bir iki kez yere vuruyor, ama ne yazık ki ıslık sesi bir türlü duyulmuyordu. Kolya, tehdit edici bir tavırla zaval ı köpeğe bir göz atıyor, o da gene söz dinl yerek dona kalmış gibi hareketsiz kalıyordu.

Kolya'yı endişelendiren tek şey miniklerdi. Katerina'nın durup dururken başına gelen bu maceraya tabi derin bir tiksintiyle bakıyordu. Ama babasız kalmış minikler! çok sevl

-

yordu. Onlara bir çocuk kitabı götürmüştü bile. Yaşı daha büyük olan sekiz yaşındaki Nastya, okumasını biliyordu, küçük oğlan yedi yaşındaki Kostya ise ablası ona masal okurken dinlemeye bayılırdı. Tabiî Krasotkin, çocukları daha ilginç şeylerle, yani ikisini yanyana koyup onlarla askerlik oyunu, ya da tüm evde saklambaç oynamakla avutabilirdi.

Bunu daha önce de birkaç kez yapmıştı ve bundan kaçınmıyordu. O kadar ki bir gün sınıfta Krasotkin'in evde kiracısının küçük çocukları ile arabacılık oynadığı arabaya koşulu bir at gibi zıplayarak başını eğdiği dedikodusu ağızdan ağıza yayılmıştı. Ama Krasotkin gururlu bir tavırla bu suçlamaya karşı koymuş, kendi yaşıtları ile on üç yaşındaki çocuklarla gerçekten çağımızda arabacılık oynamanın ayıp sayılabileceğini, ama kendisinin bunu miniklerin hatırı için, onlar; sevdiğinden ötürü yaptığını, duygularının hesabını ise kimseye vermek zorunda olmadığım söylemişti.

Buna karşılık, her iki minik de onu taparcasına seviyorlardı. Ama o sırada, oyun düşünecek durumda değildi. Kendisini çok önemli, hatta bir bakıma esrarengiz bir iş bekliyordu. Oysa, bu arada zaman akıp gidiyor, çocukları bırakabileceği Agafya ise bir türlü pazardan dönmüyordu.

Birkaç kez sofanın öbür tarafına geçerek doktorun karısının daire kapısını açmış ve verdiği emir üzerine oturup kitap okuyan miniklere bakmıştı. Onlar da her seferinde, Kolya kapıyı açar açmaz belki içeri girer de çok güzel ve eğlenceli bir şey yapar diye bekliyerek hiç konuşmadan neşeli neşeli gülümsüyorlardı.

Ama Kolya'nın içinde bir huzursuzluk vardı, bu yüzden içeri girmiyordu. Sonunda saat on biri çaldı. O zaman Kolya, kesin olarak, eğer o Al ahın belâsı Agafya on dakikaya kadar dönmezse, onu beklemeden evden çıkmaya karar verdi. Tabiî çıkmadan önce miniklerden korkmıyacaklarına, yaramazlık etmiyeceklerine ve korkudan ağlamıyacaklarma dair söz alacaktı. Bu düşünce ile sırtına yakası bir çeşit kunduz kürkünden yapılmış, pamuklu kışlık paltosunu giydi, çantasını

omuzuna aldı ve annesinin daha önce kaç kez bu soğukta dışarıya çıkarken her zaman ayağına lâstiklerini geçirmesini söyleyip durmasına rağmen sadece onlara sofadan geçerken yukardan bakmakla yetindi ve dışarıya yalnız Bağında çizme ile çıktı.110

Çıngırak, Kolya'nın giyinmiş olduğunu görünce sinirli sinirli tüm vücudunu titreterek kuyruğu ile döşemeyi şiddetle dövmeğe başladı. Hatta kendine acındırmak için ulur gibi bir ses çıkardı. Ama Kolya, köpeğinin bu kadar hevesli olduğunu görünce, bunun disipline zarar verdiğini düşündü ve hiç olmazsa bir dakika kadar onu bankın altında tuttu. Artık sofanın kapısını açtığı sırada birden ıslık çaldı.

Köpek deli gibi fırladı, çocuğun önünde sevinçten zıplamaya başladı. Kolya, sofadan geçerek miniklerin oturduğu dairenin kapısını açtı. İkisi de masada oturuyor, ama kitap okumuyor, aralarında heyecanlı heyecanlı bir şeyler tartışıyorlardı. Bu çocuklar sık sık hayatın çeşitli konularında tartışırlardı. Bu arada Nastya yaşça daha büyük olarak daima baskın çıkardı; Kostya ise ablasiyle anlaşamadığı zamanlarda daima Kolya Krasotkin'e gidip onun hakemlik etmesini ister ve artık o nasıl karar verirse, her iki taraf da onu tartışmasız bir şey olarak kabul ederlerdi.

Bu sefer miniklerin tartışması Krasotkin'i oldukça ilgilendirdi. Bu yüzden kapıda durup onları

dinledi. Çocuklar Kolya'nın kendilerini dinlediğini görünce, tartışmalarına daha büyük bir şiddetle devam ettiler.

Nastya:

- Ben, ebe ninelerin çocukları bostanda, lahana kümeslerinin arasında bulduklarına hiç bir zaman, hiç bir zaman inanmam! diyordu. Şimdi artık kış! Bostanlarda öyle kümeler

filân da yok. Bu yüzden, ebe nine Katerina'ya bir kız çocuk getiremez.

Kolya kendi kendine:

-füüt! diye bir ıslık çaldı.

- Yani senin anlıyacağm, şöyle oluyor: Bebekleri bir yerden alıp getiriyorlar, ama yalnız evlenenlere veriyorlar.

Kostya ısrarla Nastya'ya bakıyor, düşünceli düşünceli sözlerini dinliyor, zihninde bir şeyler tasarlıyordu. Sonunda heyecanlanmadan kesin bir tavırla:

-Sen ne aptalsın Nastya! dedi. Katerina'nın hiç çocuğu olabilir mi? Madem ki evli değil.

Nastya, fena halde heyecanlandı. Sinirli sinirli:

-Sen bir şey anlamıyorsun, diye sözünü kesti. Belki de kocası vardı, ama şimdi cezaevindedir. O

da doğurdu işte.

Her şeyin esasını arayan Kostya, çok ciddî bir tavırla:

-Kocası cezaevinde mi onun? diye sordu.

Nastya ilk ileri sürdüğü düşünceden vaz geçip onu hemen unutarak:

-Ya da şöyle olabilir, diye birden, tekrar kardeşinin sözünü kesti. Katerina'nın kocası yok, haklısın.

Ama belki evlenmek istiyor ve hep bunu düşünüyordu. Belki hep bunu kuruyordu. İşte o kadar düşündü ki, sonunda

kocası değil de çocuğu oldu.

Artık büsbütün yenilgiyi kabul eden Kostya:

-Ya, demek öyle ha? dedi. Ama sen bunu bana daha önce söylemedin ki! Ben bunu nereden bilebilirdim?

Kolya, birden odalarına girerek:

-Eee, çocuklar. Görüyorum ki, tehlikeli bir mil etsiniz siz!

Kostya gülümseyerek:

- Çıngırak yanınızda mı? diye sordu ve parmaklarını şıkırdatarak Çıngırağı çağırmaya başladı.

Krasotkin, çok ciddî bir tavırla:

-Minikler, bir müşkülüm var, bana yardım eder misiniz? Agafya muhakkak ayağını kırmıştır, çünkü

hâlâ dönmedi. Artık bu bel i bir şey. Oysa benim muhakkak dışarı çıkmam gerekiyor. Gitmeme izin verip, benî bırakır mısınız?

Çocuklar düşünceli bir tavırla bakıştılar. Gülümsiyen yüzlerinde bir endişe belirdi. Bununla birlikte daha kendilerinden ne istendiğini anlamıyorlardı.

-Ben yokken yaramazlık etmezsiniz değil mi? Dolabın üzerine çıkmazsınız, ayaklarınızı

kırmazsınız değil mi? Yalnız kaldığınız için korkudan ağlamıyacaksınız değil mi?

Çocukların yüzlerinde büyük bir üzüntü belirdi.

-Bunları yapmazsanız size öyle bir şey gösteririm ki! Küçümencik madenî bir top gösteririm.

Sahici barutla ateş eden mini mini bir top.

Çocukların yüzü hemen aydınlandı. Kostya yüzü ışık saÇarak:

- Ne olur, topu gösterin, dedi.

Krasotkin elini çantasına soktu ve içinden küçük bronz bir top çıkararak onu masanın üzerine koydu.

-Gösteriyorum işte. Bak, tekerleri de var. Oyuncak topu masanın üzerinde gezdirdi:

- Bununla ateş edilebilir. İçi saçma ile doldurulur ve ateş edilir.

-Peki bu top insanı öldürür mü?

-Öldürür ya! Yalnız iyice nişan almalı.

Krasotkin bunu söyledikten sonra barutun nereye konulacağını, saçmanın nereye yerleştirileceğini ve top ağzı olarak kul anılan küçük deliği gösterdi, ayrıca geri tepme diye bir şey olduğunu anlattı. Çocuklar büyük bir merakla dinliyorlardı. Özel ikle geri tepme diye bir şey olması

hayal erini etkilemişti.

Nastya:

-Peki, sizde barut var mı? diye sordu.

- Var.

Nastya ışıl ışıl bir gülümseyişle:

-Barutu da gösterin ne olur! diye sözleri uzata uzata yalvardı.

Krasotkin elini gene çantasına daldırdı ve içinde gerçekten biraz barut bulunan bir şişe çıkardı.

Katlanmış bir kâğıdın içinde ise bir kaç saçma vardı. Kolya, çocuklarda bir etki yapsın diye şişeyi de açtı ve avucuna biraz barut döktü:

-Aman bir yerde ateş olmasın, yoksa öyle bir patlar ki, hepimizi parçalar.

Çocuklar, baruta büyük bir merakla bakıyor, bu zevklerini daha 'da arttırıyordu. Ama saçma Kostya'nın daha çok hoşuna gitti.

-Saçma da yanar mı? diye sordu.

-Saçma yanmaz.

Kostya yalvaran incecik bir sesle:

-Ne olur bana bir parçacık saçma hediye edin, dedi.

-Peki saçma da hediye edeyim. Al bakalım. Ama bunu verdiğimi annene söyleme, ben geri gelinceye kadar. Yoksa bunun barut olduğunu sanarak korkudan ödü patlar. Size de bir güzel dayak atar.

Nastya:

-Annem bize hiç dayak atmaz, dedi.

- Biliyorum. Ben lâf olsun diye söyledim. Annenizi de hiç bir zaman aldatmayın. Yalnız bu seferlik ben gelinceye kadar bir şey söylemeyin. Haydi söyleyin bakalım minikler, şimdi gidebilir miyim? Ben yokken korkudan ağlamazsınız ya?

Kostya, artık ağlamaya hazır bir halde:

-Ağ... la... nz... diye söylendi.

Nastya, korkudan sözleri aceleyle söyliyerek:

-Ağlarız, tabi ağlarız! diye onu destekledi.

- Ah minikler, minikler. Sizin bu yaşlarınız ne kadar tehlikeli. Ama yapılacak bir şey yok, yavrularım. Madem öyle, sizinle kimbilir daha ne kadar zaman oturmam gerekecek! Oysa zaman, zaman öyle geçiyor ki! Ah!...

Kostya:

-Çıngırağa emretsenize, ölü gibi yatsın!

-Evet başka çare yok, Çıngırağa da baş vurmak gerekecek. îci(*), Çıngırak!

Sonra Kolya köpeğe emirler vermeğe, o da tüm bildiklerini yapmağa başladı. Bu uzun tüylü, alelade bir sokak köpeği büyüklüğünde ve tüyleri eflâtuna yakın garip kül renginde bir köpekti.

Sağ gözü şaşı idi, sol kulağı ise nedense kesikti. Tiz bir sesle havlıyor, zıplıyor, arka ayaklan üzerinde duruyor ve o pozda yürüyor, sırtüstü yatıp dört ayağını dikiyor, ölü gibi hareketsiz yatıyordu. Bu son yaptığı oyun sırasında kapı açıldı ve bayan Krasotkina'nın pazardan dönen şişman

hizmetçisi, kırk yaşlarında, çiçek bozuğu bir kadın olan Agafya, kolunda aldığı yiyeceklerle dolu bir kese kâğıdı ile eşikte göründü. Durdu, kese kâğıdını aşağı doğru sarkıtarak köpeğin yaptıklarına bakmağa başladı. Kolya, Agafya'yı bu kadar beklemesine rağmen, gösteriyi yarıda kesmedi ve Çıngırağı belirli bir süre ölüymüş gibi yatırdıktan sonra, sonunda onu ıslıkla çağırdı: Hayvan fırladı ve görevini yaptığı için sevinçten zıplamaya başladı.

Agafya hayretle:

-Amma da köpekmiş! dedi. Krasotkin tehdit edici bir tavırla:

-Söyle bakalım eksik etek, niye geciktin?

- Hıh, eksik etekmiş! Acemi çaylak sen de.

-Acemi çaylak mı?

Agafya, ocağın etrafında uğraşmaya koyularak:

-Acemi çaylaksın ya... Neden geciktiysem geciktim! Sana ne? Gecikmişsem, demek öyle gerekiyordu, diye söylendi.

Ama bunu hiç de kızgın ve öfkeli bir sesle söylememişti, aksine sanki o neşeli küçük beyle sohbet etmeye fırsat çıktı diye seviniyormuş gibi, memnun bir tavırla söylemişti.

(*) Fransızca "buraya gel' anlamına.114

-

-

115

Krasotkin divandan kalkarak:

-Dinle beni, bunak ihtiyar, diye söze başladı. Bana bu dünyada kutsal olarak bildiğin ne varsa hepsinin üzerine ve daha başka şeylerin üstüne, ben burada yokken, şu miniklerden gözünü

ayırmadan onlara bakacağına yemin edebilir misin? Ben dışarı çıkacağım.

Agafya gülerek:

-Ne diye yemin edeyim? Ben öyle de bakarım onlara, dedi.

-Hayır, bunu yapamazsan, ruhum öbür dünyada selâmete ermesin diye yemin etmezsen, olmaz.

Yoksa gitmem burdan.

-Gitme! Bana ne? Zaten dışarısı ayaz. Evde otur. Kolya çocuklara doğru döndü.

-Minikler, bu kadın, ben ya da anneniz gelinceye kadar yanınızda kalacak. Zaten annenizin artık çoktan dönmesi gerekiyor. Bundan başka size kahvaltı da verecek. Vereceksin değil mi Agafya?

-Olur veririm. Kolya:

—. Haydi Al ahaısmarladık minikler, şimdi yüreğim rahat olarak gidiyorum, dedi. .

Sonra Agafya'nın yanından geçerken alçak sesle ve ciddi ciddi:

-Sana gelince nine, inşal ah onlara Katerina hakkında siz kadınların daima anlattığınız o saçmalıkları anlatmazsın! Daha çocuk olduklarını unutma. İçi, Çıngırak.

Agafya artık öfkeyle:

-Hay Al ah cezanı versin! diye karşılık verdi. Ne bici konuşuyorsun! Bunları söylediğin için, sana dayak atmalı! Dayak!

ııı l

ÖĞRENCİ

Ama Kolya artık dinlemiyordu. Eninde sonunda gitmesi mümkün olmuştu. Kapıdan dışarı çıkınca, etrafına bakındı. omuzlarını bir ileri, bir geri hareket ettirdi ayazmış!

söylendikten sonra sokakta ilerledi ve sağa, yan sokağa sapıp oradan pazar meydanına gitti.

Meydandaki evlerden birine yaşmadan önce kapıda durdu, cebinden bir düdük çıkardı ve sözleşilmiş bir işaret verir gibi, var gücü ile öttürdü. Bir dakikadan fazla beklemesine ihtiyaç

kalmadı. Bahçe kapısından dışarıya, birden al yanaklı, on bir yaşlarında ve o da sıcacık, temiz hatta şık bir palto giymiş olan bir çocuk çıkıp ona doğru koştu.

Bu çocuk hazırlama sınıfında okuyan Smurov'du. (Oysa Kolya Krasotkin artık ondan iki sınıf yukardaydı.) Smurov, varlıklı bir memurun oğluydu ve annesi ile babası çılgınca yaramazlıklarıyla ün saldığı için galiba Krasotkin ile arkadaşlık etmesine izin vermiyorlardı. Bu yüzden Smurov, her halde o sırada evden gizli olarak çıkmıştı. Eğer okuyucu unutmadıysa, Smurov adındaki bu çocuk iki ay kadar önce hendeğin üzerinden îlyuşa'ya taş atan çocuklardan biriydi. İlyuşa'nın durumunu Alyoşa Karamazov'a anlatan da oydu.

Smurov kararlı bir tavırla:

-Sizi tam bir saattir bekliyorum. Krasotkin, dedi. Sonra iki çocuk meydanda yürümeye başladılar.

Krasotkin:

- Geç kaldım! diye karşılık verdi. Bazı durumlar oldu da ondan. Benimle birlikte olduğun için sana dayak atmazlar mı?

-Yok canım, ne münasebet? Beni dövüyorlar mı ki? Çında yanınıza aldınız, öyle mi?

-Evet, Çıngırak da yanımda!

- Onu da mı oraya götüreceksiniz?

-Evet onu da götüreceğim.

- Ah, Böcek olsaydı!

Böceği götüremem. Böcek yok oldu. Ortadan kayboldu.

nerede

g,

e olduğu bilinmiyor. Smurov birden durakladı.

şöyle yapılamaz mı... diye söylendi, îlyuşa, Böce

tıpkı çıngırak gibi kıvırcık uzun tüylü, kül rengine çalan kirli bir renkte olduğunu söylüyor. Ona bunun Böcek

oldugunu söyliyemez miyiz? Belki de buna inanır, kimbilir? ögrenci! Yalandan kaçın! Bu bir!

İkincisi, iyilik etetmek için bile olsa yalan söyleme. Sonra... işin asıl önemlisi, geleceğimi haber vermedin ya?

-Al ah korusun! Ben durumu anlamıyor muyum sanki? Ama Çıngırak ona tesel i olmaz...

Smurov, bunu söylerken içini çekmişti:

- Biliyor musun, babası, o yüzbaşı, hani hamam lifi, dedikleri var ya, işte o bize, bugün ona karaburunlu hakiki bir çoban köpeği yavrusu getireceğini söyledi. Bunu yapmakla İlyuşa'nın tesel i bulacağını sanıyor, ama bunu başarır mı bilmem ki?

-Peki İlyuşa'nın kendisi nasıl?

-Ah, kötü çok kötü! Öyle sanıyorum ki, verem var onda! Aklı başında, ama öyle garip soluk alıyor ki! Çok kötü bir soluk alması var. Dün ayağına çizmelerini giydirip kendisini gezdirsinler diye rica etti, yürüyecek oldu ama neredeyse düşüyordu. Ah babacığım, sana daha önceden de bu eski çizmelerimin kötü olduğunu söylemiştim, eskiden de bunlarla hiç rahat yürüyemiyordum dedi.

Çizmelerin kötülüğünden öyle durup durup düştüğünü sanıyordu. Oysa düpedüz gücü

kalmadığı için öyle oluyordu. Herhalde bir haftadan fazla yaşayamaz. Hertszenstube bakıyor ona. Şimdi zengin oldular El erinde çok para var.

-Alçaklar!

-Alçaklar dediğin kim?

-Doktorlar... Genel olarak tıpla kimin ilgisi varsa onlar. Ayrıca tabiî, özel olarak bu doktor. Ben tıp bilimini kabul etmiyorum. Gereksiz bir bilim dalı. Bununla birlikte bütün

bunları bir gün inceleyeceğim. Hem nedir o romantikliğiniz söylesene ha? Galiba bütün sınıf birlik olup oraya gidiyor muşsunuz öyle mi?

-Hepimiz değil! Bizim sınıftan on kişi kadar, her gün. her zaman oraya gidiyorlar. Ama bundan bir şey çıkmaz ki- Bütün bunlarda beni en çok şaşırtan şey, Aleksey Karamazov'un oynadığı roldür: Ağabeysin! yarın ya da öbür günü böyle bir cinayetten ötürü mahkemeye verecekler, o ise çocuklarla romantik romantik şeyler yapmak için bunca harcıyor!

-Bunda romantiklik falan yok canım! Kendin de İlyuşa ile barışmaya gidiyorsun işte.

- Barışmaya mı? Gülünç bir söz doğrusu! Hem ben kimsenin davranışlarımı incelemesine izin vermem

-Ah, Uyuşa gelişine o kadar sevinecek ki! Geleceğini

aklına bile getirmiyor. Neden, neden bu kadar uzun bir süre gitmek istemedin sanki?

Smurov, bunu birden büyük bir heyecanla söylemişti.

-Oğlum, bu beni ilgilendirir, seni değil! Ben oraya kendiliğimden gidiyorum. Öyle istediğim için yapıyorum bunu. Sizleri ise, hepinizi oraya Aleksey Karamazov götürdü, demek ki, arada bir fark var. Hem ne biliyorsun? Belki de ben hiç de barışmak için gitmiyorum oraya. Saçma bir lâf ettin.

-Bizi oraya götüren Karamazov değil. Hiç de değil işte. Doğrudan doğruya kendimiz oraya gitmeye başladık. Tabiî önce Karamazov'la birlikte gidiyorduk. Hem orada hiç bir şey olmadı ki. Hiç de dediğin gibi budalalıklar yapılmadı. Önce biri gitti, sonra bir başkası falan.

Babası gelişimize çok sevindi. Biliyor musun? Eğer İlyuşa ölürse babası muhakkak aklını kaçırır.

İlyuşa'nın öleceğini anlıyor. Bizim İlyuşa ile barışmamıza nasıl seviniyor, anlatamam. İlyuşa seni de sordu, ama başka bir şey söylemedi. Seni sorduktan sonra hep susuyordu. Ölürse babası

ya delirir, ya intihar eder. Zaten eskiden de deli gibi davranıyordu. Biliyor musun? O adam soylu bir insan.. O zaman da yanlışlık olmuş. Bütün kabahat o baba katilin.de. O vakit adamcağıza dayak atanda.

-Ne olursa olsun Karamazov benim için bir bilmecedir. Onunla çoktandır tanışabilirdim. Ama bazı durumlarda gururlu davranmaktan hoşlanıyorum. Bundan başka onun hakkında bazı

düşüncelerim var. Bunların doğru olup olmadıklarını öğrenmem, işi açıklığa kavuşturmam gerekiyor!

Kolya, önemli bir şey söylemiş gibi sustu. Smurov da öyle. Tabi Smurov, Kolya Krasotkin'e hayrandı ve kendisinin onunla eşit bir durumda olabileceğini aklından bile geçirmiyordu. Şimdi de büyük bir merak içindeydi. Çünkü Kolya İlyuşa'ya kendiliğinden gittiğini söylemişti. Böyle olunca, işin içinde Muhakkak bir sır vardı. Kolya'nın böyle durup dururken tanı a o gün İlyuşa ya gitmesinde muhakkak bir şey vardı. Pazar Sarinden geçiyorlardı; bu sefer pazarda birçok arabalar duruyordu ve pek çok da kümes hayvanı getirilmişti. Kentin adınları üzerine tente gerilmiş tezgâhların arkasında çörek, iplik ve buna benzer şeyler satıyorlardı. Böyle pazar günleri Püan alış verişe bizim kentte biraz safça olarak panayır derler ve bir yıl içinde böyle birkaç

panayır olur.

Çıngırak büyük bir neşeyle koşuyor, arada bir her hangi118

119

bir şeyi koklamak için sağa sola sapıp duruyordu. Başka kö peklerle karşılaşınca da büyük bir heyecanla, köpeklerin ara. sındaki tüm kural ara uygun olarak onlarla seve seve kot. laşıyordu.

Kolya birden:

-Ben gerçeği seyretmeyi severim, Smurov, dedi. Köpek lerin karşılaşınca nasıl koklaştıklarını hiç

farkettin mi? BU onların arasında genel doğa kuralı gibi bir şey olmuş.

-Evet, gülünç bir kural.

-Hayır gülünç değil, bunu yanlış söyledin. Doğada gülünç olan hiç bir şey yoktur. Peşin yargıları

olan insana nasıl görünürse görünsün! Eğer köpekler düşünebilselerdi ve olayları

eleştirebilselerdi, onlar da muhakkak insanların arasındaki sosyal ilişkilerde aynı derecede, hatta belki daha da fazla gülünç yönler bulacaklardı. Çok daha gülünç bulurlardı onları. Bunu tekrar ediyorum. Çünkü kesin olarak inanıyorum ki, bizde çok daha fazla saçmalık vardır. Rakitin'in düşüncesi çok güzel bir düşünce. Ben de sosyalistim, Smurov.

-Sosyalist ne demek?

-Herkes eşitse herkesin ortaklaşa bir tek çiftliği varsa, evlilik diye bir şey yoksa, din ve tüm yasalarla geriye kalan şeyler

herkesin keyfine göre ise, buna sosyalistlik derler. Sen daha bunu anlayacak kadar büyümedin. Senin için bunları konuşmak daha erken. Hava da amma soğuk.

-Evet. Sıfırın altında on iki derece! Demin babam termometreye baktı.

-Hem farkında mısın Smurov? Kışın ortasında, sıfınn altında on beş hatta on sekiz derece olduğu zaman, hava; kışın başında birden ayaza çektiği sıralar olduğu gibi, örneği ısı daha on iki derece kadarken, üstelik daha kar yağmadığı halde o kadar soğuk olmaz. Bu neden olur biliyor musun? İnsanlar soğuğa daha alışmamışlardır da ondan. İnsanların her şeye alışkanlıkları

vardır. Devlet işlerinde de, siyasî ilişki lerde de hep alışkanlıklar rol oynar. Alışkanlık en önemli itici güçtür. Şu köylüye bak, ne garip!

Kolya, bunu söylerken sırtına gocuk giymiş, güler iri yarı bir köylüyü işaret etmişti; köylü

arabasının b el erine köylü eldiveni geçirmiş, soğuktan durup durup e çırpıyordu. Kızıla çalan uzun sakalı soğuktan kırağı gibi olmuştu.

Kolya, yanından geçerken yüksek sesle ve meydan okur

gibi:

-Köylüye bak, sakalı donmuş! diye bağırdı.

Köylü, sakin ve ciddi bir tavırla:

-Birçok kişilerinki dondu! dedi.

Smurov:

__ Takılma ona! diye söylendi.

—' Ziyam yok canım, kızmaz, iyi adam o! Hoşça kal. Matyev.

-Güle güle.

-Senin adın Matyev mi idi?

-Matyev ya! Bilmiyor muydun?

-Bilmiyordum; tahmin ederek söyledim.

-Şuna bak hele! Öğrenci misin nesin?

-Öğrenciyim ya!

-Falakaya yatırıyorlar mı seni?

-Sık sık değil, ama bazen oluyor.

-Canın acır mı?

-Acımaz mı ya?

Köylü, tâ yürekten gelen bir acıma ile:

-Eeeh, hayat, ne yaparsın! diye içini çekti.

-Hoşça kal, Matyev!

-Güle güle. İyi çocuksun sen! İyi çocuksun! Çocuklar, yürümeye devam ettiler. Kolya, Smurov'a:

— Bu köylü iyi adam, dedi. Ben halkla konuşmayı severim, her zaman da haklarını tanırım: Smurov:

-Bizim okulda falakaya yatırıyorlar, diye neden yalan söyledin ona? diye sordu.

-Hoşuna gitsin diye!

-Ne demek yani?

-Bak Smurov, bana tekrar tekrar soru sorulmasından hoşlanmam. Lep demeden leblebiyi anlamalı. Bazı şeyler vardır anlatılamaz. Köylünün kafasına göre bir öğrenci falakaya pyatırılır, yatırılmalı da! Ona göre falakaya yatırılmayan öğrenci olur mu hiç Diyelim ki, ona bizim okulda falaka

cezasının olmadığını söyliyeyim, adam buna düpedüz üzülür.

Her

neyse, sen bunları anlamazsın. Halkla konuşmasını bil120

121

-Yalnız ne olur ona buna takılma! Yoksa gene başımıza bir iş gelir, tıpkı o zaman o kaz meselesinde olduğu gibi

-Korkuyor musun yoksa?

-Alay etme Kolya! Val ahi korkuyorum. Babam müthiş kızar. Zaten seninle dolaşmamı kesin olarak yasak ettiler.

Kolya:

-Üzülme canım, bu sefer bir şey olmaz! dedi. Ve tenteli bir tezgâhın arkasında duran satıcı

kadınlardan birine:

-Merhaba Natasa! diye bağırdı.

Hiç de o kadar yaşlı bir kadın olmayan satıcı kadın tiz bir sesle bağırır gibi:

-Ne Nataşa'sı? Benim adım Mariya! diye karşılık verdi.

-İyi ki Mariyaymış, hoşça kal. Mariya!

— .Ah, seni gidi bacaksız. Boyuna bakmadan birde lâf atıyor!

Kolya, el erini sal ıyarak sanki kendisi kadına takılmıyormuş da kadın ona takılıyormuş gibi:

-Seninle uğraşacak vaktim yok! Gelecek pazar günü anlatırsın, dedi.

Mariya:

-Ne anlatacakmışım sana pazar günü? Ben sana takılmadım ki! Sen bana takıldın! Bağırmaya başladı. Bir güzel dayak lâzım sana. İşte bu kadar. Herkes senin ne mal olduğunu bilir. Bu kadar işte!

Mariya'nın yanında kendi tezgâhlarında mal arını satan öbür satıcı kadınlar arasında gülüşmeler duyuldu. Birden kentin kemerli dükkânlarından birinden durup dururken sinirli adamın biri çıktı.

Tezgâhtar gibi bir şeydi. Bizim kentteki satıcılardan değildi, dışardan gelmeydi. Sırtında uzun lâcivert bir kaftan, başında da siperliği olan bir kasket vardı. Daha gençti. Koyu kumral kıvırcık saçları ve çiçek bozuğu uzun solgun bir yüzü vardı. Garip, budalaca bir öfke içinde hernen Kolya'ya doğru yumruğunu sal amaya başladı. Sinirli sinirli-Ben seni bilirim! Ben seni bilirim! diye bağırıyordu. Kolya, ona dik dik baktı. Bu adamla bir çatışması olduğu'

nü hiç de hatırlamıyordu. Ama sokaklarda başkaları ile mı çatışması olmuştu? Hepsini hatırlamasına imkân Alaylı alaylı köylüye:

-Bilir misin? diye sordu. Satıcı aptal gibi:

__Ben seni bilirim! Ben seni bilirim! diye tekrarlıyordu.

__ İyi öyleyse. Eh, seninle tartışmaya vaktim yok. Haydi

hoşça kal!

Satıcı:

__ Ne muzırlık ediyorsun? diye bağırdı. Gene yaramazlık

ediyorsun ha? Ben seni bilirim! Gene yaramazlık ediyorsun, ha?

Kolya durup onu tepeden tırnağa süzmeğe devam ederek:

-Yaramazlık da etsem seni ilgilendirmez, arkadaş! dedi.

-Nasıl ilgilendirmez?

-İlgilendirmez işte!

-Kimi ilgilendirir ya? Söyle bakalım kimi?

-Şimdi artık Trifon Nikitiç'i ilgilendirir. Seni değil, kardeşim.

Delikanlı gözlerini gene öfke ile, ama aynı zamanda budalaca bir hayretle Kolya'ya dikti. Kolya aşırı bir ciddiyetle onu tepeden tırnağa süzdükten sonra sert ve ısrarlı bir tavırla:

-Sen Vozneseniye'ye (*) gittin mi bakalım? diye sordu. Delikanlı ne karşılık vereceğini biraz şaşırarak:

-Hangi Vozneseniye'ye? Niçin? Hayır gitmedim! dedi. Kolya daha ısrarlı ve daha sert bir tavırla:

- Sabaneyev'i tanıyor musun? diye sordu.

~ Hangi Sabaneyev'i soruyorsun? Hayır tanımıyorum. Kolya birdenbire:

-Eh madem tanımıyorsun, kes bakalım lâfı! diye kestirip attı ve sert bir dönüş yaparak sağa döndü, sanki Sabaneyev'i bile tanımayan bir budala ile konuşmaya tenezzül etmiyormuş

gibi kendi yolunda hızlı hızlı yürümeye başladı.

Delikanlının neden sonra akü başına geldi. Gene büyük bir sinirlilik içinde:

-Dur! Hey! Hangi Sabaneyev'i soruyorsun? diye bağırdı.

Sonra birden satıcı kadınlara doğru döndü, aptal aptal onlara bakarak:

-Ne dedi Al ahaşkına? diye sordu.

Kadınlar kahkahalarla güldüler. Aralarından biri: •— Yaman çocukmuş! dedi.

(*) Bir yortu adı.122

123

, Delikanlı sağ elini sal ayarak hâlâ kendinden geçmiş gibi:

-Hangi Sabaneyev'i, hangi Sabaneyev'i soruyordu? diye tekrarlamaya devam ediyordu.

Kadınlardan biri:

-Hani, herhalde Kuzmiçyev'lerde çalışmış olan Sabaneyev'i arıyordu, diye bir tahmin yürüttü.

Delikanlı deli gibi gözlerini ona dikti. Bi r başka kadın:

-Kuzmiçyev'lerde mi? Onun adı Trifon değil ki! Kuz ; ma'dır onun adı, Trifon değil. Çocuk Trifon Nikitiç'ten söz etmişti. Demek ki o, değil. : O zamana kadar ciddi bir tavırla hiç konuşmadan söyle nenleri dinlemiş olan üçüncü bir kadın lâfa karıştı: î

-Seni anlayacağın onun adı ne Trifon, ne Sabaneyev' dir. Çijov'dur! Aleksey İvanoviç'dir adı.

Aleksey İvanoviç Çi i jov!

Dördüncü bir kadın ısrarla:

-Öyle ya, Çijovdur onun soyadı, diye tekrarladı. l Şaşkın delikanlı bir ona, bir ötekine bakıyordu. Neredeyse

çileden çıkacakmış gibi. î

-İyi ama neden soruyordu? Neden soruyordu onu, bacı i lar? diye söyleniyordu. Sabaneyev'i tanıyor musun? dedi. Ben i ne bileyim kimmiş Sabaneyev denen adam?

Satıcı kadınlardan biri: j

-Ne lâf anlamaz adamsın! Diyorlar ya sana Sabaneyev i değildir! Çijov'dur diye. Aleksey İvanoviç Çijov'dur aradığı! î

— Hangi Çijov? Söyle hangisi? Biliyorsan söyle. |

- Uzun boylu, gürültücü patırtıcı bir adam vardı ya, î hani yazın pazarda oturuyordu.

|

-Bana ne o Çijov'dan? Bacılar? Bana ne, değil mi ya? Neden arıyordu onu?

|

-Ben ne bileyim, Çijov'u neden aradığını? t Bir başka kadın daha: i

-Onu niye aradığını biz ne bilelim, diye lâfa karıştı. î Madem o kadar kafa şişiriyorsun, demek seninle ilgili bir şey f bu. Hem çocuk bize değil ki, sana söyledi, budala! Yoksa gerçekten tanımıyor musun?

-Kimi?

-Çijov'u.

- Hay Al ah kahretsin, o Çijov'u da seni de! Ona bir dayak atarsam görür o! Benimle alay etti.

-Çijov'a mı dayak atarsın? Bak, dikkat et, o seni dövmesin! Aptalın birisin sen, işte bu kadarı

-Çijov'a değil. Çijov'a değil, o oğlana dayak atacağım! Sen de ne fesat, ne kötü kansın!

Getirin sunu, getirin o oğlanı buraya! Benimle alay etti!

Kadınlar kahkahalarla gülüyorlardı. Kolya ise artık uzaklaşmış, yüzünde sanki zafer kazanmış gibi bir tavırla yürüyordu. Smurov, yanında yürüyor, ikide bir arkasına dönerek uzakta bağırıp çağıran gruba bakıyordu. Kolya ile birlikte başına bir iş gelir diye hâlâ korkuyordu, öyleyken, o da çok neşelenmişti.

Nasıl bir karşılık vereceğini bir önsezi ile hissettiği halde Kolya'ya:

-Adama hangi Sabaneyev'i sordun? dedi.

-Ben ne bileyim hangisini? Şimdi akşama kadar bağırıp çağıracak. Toplumun her tabakasındaki budalaları böyle arada bir dürtüklemekten hoşlanırım. Bak işte, şurada bir ahmak daha duruyor, surdaki köylü var ya, işte o! Bak sana bir şey söyliyeyim. Budala bir Fransızdan daha budala bir varlık yoktur derler ama bizim Rus'ların suratları da hemen ne olduklarını bel i eder. Şimdi şuna bak, suratından budala olduğu bel i değil mi, al ahaşkına, söyle, ha?

-Bırak onu Kolya, geçip gidelim yanından.

-Hayır, bırakmam onu! Bir kez artık coştum. Hey! Merhaba köylü.

Yanlarından ağır ağır geçen ve herhalde içkili olan iri yarı, safça, yuvarlak yüzlü, sakalına kır düşmüş köylü başını kaldırarak delikanlıya baktı:

-Eh, eğer şaka etmiyorsan merhaba, diye acele etmeden karşılık verdi.

Kolya güldü:

-Ya şaka ediyorsam?

-Eh, şaka da ediyorsan, öyle olsun. Ziyanı yok. Şakadan bir şey çıkmaz. İnsan her zaman şaka edebilir.

-Kabahat ettim, ağabey, şaka yaptım seninle!

-Eh ne yapalım, Tanrı bağışlasın seni!

-Peki ama, sen bağışlıyor musun?

- Tabi ya! Hem de candan bağışlıyorum. Haydi güle güle!

-Bak hele! Öyle görünüyor ki, akıl ı bir köylüsün sen!

124

125

Köylü hiç beklenmedik bir şekilde ve gene eskisi gibi kendine önem verdiğini bel i eden güvenli bir tavırla

- Senden akıl ıyım ya! diye karşılık verdi. Kolya, biraz şaşırdı.

-Hiç sanmam! dedi.

- Doğru söylüyorum.

-Hoş, belki de öyledir.

-Hah şöyle, bunu bilesin oğlum.

-Haydi al ahaısmarladık, köylü.

-Haydi, güle güle.

Kolya bir süre sustuktan sonra Smurov'a:

-Köylüler çeşit çeşittir, dedi. Ben nereden bileyim akıl ı bir adama çatacağımı? Halk arasında akıl ı

birine rastlamadım mı, bunun böyle olduğunu kabul etmeye daima hazırım.

Uzakta, kilisenin saati on bir buçuğu çaldı. Çocuklar adımlarını sıklaştırdılar ve yüzbaşı

Snegirev'in evine kadar geriye kalan oldukça uzun yolu artık hiç konuşmadan geçtiler. Eve gelmeden, yirmi adım kala Kolya durdu ve Smurov'a önden gidip Karamazov'u dışarıya yanına çağırmasını söyledi.

-Önce bir tanışalım bakalım, diye söylendi. Smurov:

-Canım, neden çağıracaksın? Öyle de gir, seni görünce öyle sevinecekler ki! Ne diye burada ayazda tanışacaksın sanki?

Kolya, otoriter bir tavırla:

-Neden burada ayazda tanışacağım? Orasını ben bilirim, diye kestirip attı.

Küçüklerce karşı böyle otoriter bir tavır takınmaktan hoşlanırdı. Bunun üzerine Smurov verdiği emri yerine getirmeğe koştu.

IV BÖCEK

Kolya, çok ciddî bir tavırla bahçe duvarına yaslandı, Alyoşa'nın gelmesini beklemeğe başladı.

Zaten onunla karşılaşmayı çoktandır istiyordu. Çocuklardan onunla ilgili şey işitmişti. Ama şimdiye dek kendisine Alyoşa hakkında bir şey söylemedikleri vakit, onu hor görüyormuş gibi kayıtsız bir tavır takınıyor, hatta davranışlarını eleştiriyordu.

Ama içinden onunla tanışmayı çok çok istiyordu: Kendisine Alyoşa hakkında anlatılan tüm hikâyelerde cana yakın ve çekici bir şey vardı. Bu bakımdan o an kendisi için çok önemliydi. Bir kez onun yanında bir yanlışlık yapıp da küçük düşmemeğe, kimseye boyun eğmeyeceğini göstermeye çalışması gerekiyordu: Yoksa benim on üç yaşında bir çocuk olduğumu düşünerek, benim de ötekiler gibi olduğumu sanır. Hem bu çocuklarla işi ne? Onunla karşılaşınca soracağım bunu kendisine. Hay Al ah! Bu kadar kısa boylu olmam da ne kadar kötü bir şey! Tuzikov benden küçük, ama benden yarım baş kadar daha kısa boylu. Bununla birlikte benim yüzümde zekice bir anlam var; gerçi yakışıklı değilim. Biliyorum: yüzce çirkin olduğumu. Ama zekice bir anlamı var yüzümün. Bundan başka içimdekileri pek de öyle ortaya dökmemeliyim. Yoksa ona hemen öyle kucak açmağa kalkarsam kendisi, sanır ki... Tuh! Öyle bir şey düşünürse rezalet olur val ahi!

Kolya, var gücü ile kayıtsız bir tavır takınmağa çalışarak iste böyle heyecanlanıyordu. Onu asıl üzen o âdi yüzünden çok, kısa boyluydu. Kısa boylu oluşuna üzülüyordu. Evinde, duvarın bir köşesinde; daha bir yıl önce boyunu ölçtükten sonra, kurşun kalem ile çizdiği bir çizgi vardı. O

günden bu yana, her iki ayda bir, heyecanla, tekrar tekrar boyunu ölçmek için o çizgiye yaklaşıyor: Acaba ne kadar uzadım? diye boyunu ölçüyordu. Ne yazık ki, çok az boy

atıyor, bu da bazan onu büyük bir üzüntü içinde bırakıyordu. Yüzüne gelince, hiç de âdi değildi. Aksine, beyaz, solgun ve çil eri olan oldukça sevimli bir yüzdü. Pek büyük olmayan, ama canlı, kül rengi gözleri cesaretle bakıyor ve sık sık heyecandan pırıl pırıl oluyordu. Elmacık kemikleri biraz geniş, ağzı

küÇüktü. Dudakları çok kalın değildi ama kıpkırmızıydı. Burnu küçük, ucu da iyice yukarı kalkıktı.

Aynaya baktığı vakit her zaman; tam anlamıyla kopça burunluyum! Kopça burunlu diye buna derler işte! diye söylenir, daima öfkeyle ayöadan uzaklaşırdı.

Kimi zaman da: Bakalım, gerçekten yüzümde zekice bir anlam var mı? diye bundan kuşku bile duyuyordu. Bununla126

-

127

birlikte aklının fikrinin yalnız yüzü ve boyu ile uğraştığım sanmak da doğru bir şey olmaz. Aksine aynanın karşısında geçirdiği o anlar ne kadar üzücü olursa olsun, onları çabucak unutuyor, hatta uzun bir süre aklına bile getirmeyerek, kendi deyimi ile bütün varlığını ideal ve gerçek hayatla ilgilenmeye veriyordu.

Alyoşa, kısa bir süre sonra çıktı, acele etmeden Kolya'ya yaklaştı. Kolya, Alyoşa kendisine yaklaşmadan önce, daha birkaç adım kala onun yüzünün çok sevinçli olduğunu gördü.

Memnunlukla: Yoksa gelişime mi bu kadar sevindi? diye düşündü. Bu arada şunu belirteyim ki, Alyoşa'yı bıraktığımızdan beri genç adam çok değişmişti: Rahip

giysilerini çıkarmıştı. Şimdi sırtında çok güzel dikilmiş bir ceket, başında da yuvarlak yumuşak bir şapka vardı. Saçları da kısa kesilmişti. Tüm bunlar ona çok yakışmıştı. Gerçekten çok yakışıklı olmuştu. Sevimli yüzünde her zaman bir neşe vardı. Ama bu garip, sakin ve sessiz bir neşeydi. Kolya, Alyoşa'nın yanına içerdeyken sırtında ne varsa onunla, hatta paltosunu bile almadan çıkmış olduğunu farkederek hayret etti. Bel iydi ki, acele etmişti. Alyoşa, Kolya'ya hiç kararsızlık göstermeden elini uzattı:

-işte sonunda siz de geldiniz. Sizi o kadar bekledik ki!

-Gelmeyişimin bazı nedenleri vardı. Onların ne olduğunu şimdi öğreneceksiniz. Her neyse, sizinle tanıştığıma memnunum. Çoktandır tanışmak fırsatını bekliyordum ve sizinle ilgili pek çok şey işitmiştim.

Kolya, bunu hafifçe nefesi tıkanarak mırıldanmıştı.

-Canım, biz zaten sizinle nasıl olsa tanışacaktık. Ben de sizin için birçok şeyler işittim. Ama buraya... Buraya biraz geç kaldınız.

-Söyleyin, durum nasıl burada?

-İlyuşa çok kötü durumda. Her halde ölecek. Kolya öfkeyle:

-Ne diyorsunuz! Şunu kabul edin ki, bu tıp berbat bir şey, Bay Karamazov! dedi.

-Uyuşa sizi sık sık, sık sık hatırlıyordu. Hatta biliyor musunuz, rüyasında, sayıklarken bile sîzi söylüyordu. Bel i ki, size o bıçaklama olayından önce... Çok değer veriyorduGerçi o işin bir nedeni vardı ama... Kuzum bu köpek

mi?

__ Benim. Adı Çıngırak.

Alyoşa, üzgün bir tavırla Kolya'nın gözlerinin içine baktı.

__ Böcek değil mi? diye sordu. Demek Böcek durup dururken ortadan kayboldu öyle mi?

Kolya, sakladığı bir sır varmış gibi esrarengiz bir tavırla gülümseyerek:

— Biliyorum, hepiniz Böceği bulmamı isterdiniz, söylenenleri hep işittim, dedi. Beni dinleyin Karamazov! Size her şeyi olduğu gibi anlatacağım. Zaten sizi buraya ikimiz içeriye girmeden önce olup bitenleri anlatmak için çağırttım.

Sonra heyecanla anlatmaya koyuldu:

__Bakın şöyle oldu, Karamazov! İlkbaharda tlyuşa hazırlama sınıfına girdi. Eh, bizim hazırlama sınıfı ne olacak? Siz de bilirsiniz: hep çoluk çocuk, îlyuşa ile hemen takışmaya başladılar. Ben iki sınıf daha yukardaydım ve tabi her şeye uzaktan, işin içine karışmadan bakıyordum. Bakıyorum çocuk küçük, çelimsiz bir şey. Ama onlara boyun eğmiyor, hatta onlarla dövüşüyor. Gururlu bir çocuk, gözleri pırıl pırıl yanıyor. Ben böyle çocukları severim.

Çocuklar bu tavrını görünce onu daha da çok kızdırmaya başladılar. Asıl önemlisi, o zaman sırtında eski püskü bir palto vardı. Pantolonunun paçaları yukarı doğru çekiliyordu. Çizmeleri boyasızdı. Çocuklar onu bu yüzden tartaklıyorlardı. Çocuğun gururunu yaralıyorlardı. Hayır, artık buna dayanamazdım! Böyle şeyleri sevmem. Hemen onu savundum. Oğlanlara Hanyayı Konyayı

gösterdim. Biliyor musunuz onları döverim, onlar gene de beni taparcasına severler Karamazov!

Kolya bunu söylerken gösteriş yapar gibi övünmüştü.

~ Zaten çocuklara bayılırım. Şu anda bile evde iki tane

Eniğim var. Hatta bugün buraya gelirken onların yüzünden

Seçiktim, işte böylece îlyuşa'yı dövmekten vazgeçtiler. Ben de onu korumağa başladım. Görüyordum ki, gururuna düş

suskun bir çocuktur. Bunu size gerçekten söylüyorum; gururlu çocuktur. Öyleyken sonunda bana köle gibi bağlandı. En küçük Eklerimi bile yerine getiriyor, her sözümü dinliyor, beni tan gibi seviyor, hatta davranışlarımı kopya etmeğe çalışıyor

birlikte tenefüse çıktık mı, hemen bana geliyordu. Onunla bir BİZ dolaşmaya başlıyorduk. Pazar günleri de öyle oluyordu.

bizim gimnazyada büyük sınıfta olan bir çocuk, kendisinden128

küçük olan bir çocukla aynı düzeye indi mi, herkes alay eder. Ama bu saçma bir ön yargı. Madem canım öyle istemiş, kime ne? Öyle değil mi? Ona bir şeyler öğretiyor, onu geliştirmeye çalışıyordum. Madem hoşuma gidiyordu, neden gelişmesine yardım etmeyecektim? Öyle değil mi, söyleyin? Bakın siz de bütün bu çocuklarla ahbap oldunuz Karamazov Demek yeni kuşağı

etkilemek, bu çocukları geliştirmek ya rarlı olmak istiyorsunuz, değil mi? Hem doğrusunu, söyleyeyim, karakterinizde bana anlattıkları asıl bu yön en çok ilgj. mi çekti.

Her neyse, konumuza dönelim: Baktım çocukta aşın bir duygululuk, bir romantiklik başlıyor. Oysa, ben, biliyor

musunuz? Öyle aşırı duygu gösterilerinden nefret ederim. Yaratılışım öyle. Sonra bazı

çatışmalar da vardı: Gururlu çocuktu, öyleyken bana köle gibi bağlıydı. Köle gibi bağlı olduğu halde birden gözleri kıvılcımlar saçıyor, düşüncelerimi kabul etmek istemiyor, benimle tartışıyor, yırtınıyordu. O zamanlar bazı düşüncelerim vardı: Baktım onun karşı durduğu şey benim o düşüncelerim değil. Düpedüz bana karşı isyan ediyor! Çünkü ben onun o aşırı duygululuğuna serinkanlılıkla karşılık veriyordum, îşte onu biraz olsun frenlemek için, o ne kadar duygulu davranırsa, ben de o derece serinkanlı olmaya başladım. Bunu mahsus yapıyordum, böylece onu yola getirmek kanısında olduğum için. Niyetim karakterini sağlamlaştırmak, onu pişirmek, olgun bir insan haline getirmekti... Artık gerisini anlatmam gereksiz, herhalde ne demek istediğimi çok iyi anlıyorsunuz.

Birden baktım, bir gün, iki gün, üç gün üzüntülü üzüntülü dolaşıp duruyor. Ama artık onu üzen duygululuğu filan değil. Bambaşka bir şeye, daha büyük, daha önemli bir şeye üzülüyor. Kendi kendime ne oluyor buna? diye düşündüm Üzerine vardım, bir de ne öğreneyim: îlyuşa her nasılsa ölen babanızın uşağı ile (o zaman babanız sağdı) Smerdyakov'la tanışmış. O da aptal çocuğa budalaca bir oyun, daha doğrusu vahşîce, âdice bir oyun öğretmiş: Bir parça ekmeğin içi alını yor, içine toplu iğne sokuluyor, sonra bu ekmek parçası her hangi bir sokak köpeğine, açlıktan lokmaları çiğnemeden yu tan köpeklerden birine atılıyor ve bunun hayvanda nasıl bir etki yapacağına bakılıyor. İşte l yuşa ile Smerdyakov böyle bir lokma hazırlamışlar, sonra da bunu şimdi bu kadar gürül'

tü patırdı edilen kıvırcık Böcek'e atmışlar. Bu Böcek, bir evin avlusunda duruyordu, ama öyle bir evdi ki orası hayvana bir lokma bile vermiyorlardı. O da sabahtan akşama kadar havlayıp duruyordu. Siz böyle aptalca havlamalardan hoşlanır jusinız Karamazov? Ben nefret ederim.

işte, hayvan lokmanın üzerine atılmış, onu kaptığı gibi yutmuş, sonra da tiz bir sesle bağıra bağıra, olduğu yerde fini fırıl dönmüş, sonunda da koşa koşa uzaklaşmış. Hem koşuyor hem de can acısıyla ciyak ciyak bağırıyormuş, böylece gözden kaybolmuş. Bunu bana îlyuşa'nın kendisi anlatmıştı. Bana bunu açıklamıştı, ama kendisi öyle bir ağlıyor, öyle bir ağlıyordu ki! Hem ağlıyor, hem de bütün vücudu sarıla sarsıla bana sarılarak: Hem koşuyor, hem ciyak ciyak bağırıyordu, hem koşuyor, hem ciyak ciyak bağırıyordu diye tekrarlayıp duruyordu. Anlaşılan bu sahne onu iyice etkilemiş. Baktım vicdan azabı çekiyor. Bu işi ciddî olarak ele aldım. Ama asıl daha önceki davranışlarından ötürü ona bir ders vermek istiyordum, itiraf edeyim ki, sinsice davrandım.

Mahsus böyle bir durumda benden beklenebilecek bir öfkeyi hiç de duymuyormuşum gibi davrandım. Yalnız ona:

— Sen âdice bir davranışta bulundun. Alçağın birisin. Tabiî bu işi herkese bildirmeyeceğim! Ama şimdilik seninle ilişkilerimi kesiyorum. Bu işin üzerinde düşüneceğim ve sana Smurovla (demin benimle birlikte gelen çocuk var ya, ve bana daima bağlı kalan bir çocuktur, adı da Smurov'dur) bundan böyle seninle arkadaşlık etmeye devam edecek miyim, yoksa alçağın biri olduğun için seni ölünceye kadar kendi haline mi bırakacağım, haber veririm, dedim.

Bu onu müthiş şaşırttı. Şunu açıklayayım ki, daha o zabüe belki ona karşı aşırı derecede sert davranmış oldudüşündüm. Ama ne yapayım, o zamanki düşüncem öyleydi Aradan bir

gün geçtikten sonra kendisine Smurov'u Sonderdim ve onunla artık hiç konuşmayacağımı haber verBizde iki arkadaş aralarındaki ilişkilerini tüm olarak kopardılar.mı, öyle denir. Onu böyle yalnız birkaç gün kızgın ateş üzerinde tutmayı,, sonra da pişmanlığını görerek ona ge el uzatmayı düşündüğümü gizli tutkum. Oysa kesin olarak buydu Sonra ne oldu dersiniz? İlyuşa, Smurov'u dinsonra birden gözleri kıvılcımlar saçarak: Krasotkin'e bundan böyle tüm köpeklere içinde toplu iğne olan ek130

-

-

131

mek parçaları atacağım! Hepsine, hepsine! diye bağırmış. Bunun üzerine: Ya öyle mi? Demek içinde bir isyan uyandı, bunu yok etmeli! diye düşündüm ve ona karşı tam anlamıyla nefret göstermeye başladım. Ne zaman karşılaşırsak, başımı mahsus öbür yöne çeviriyor ya da alaylı

alaylı gülümsûyordum. İşte o sırada birden babasının başına o iş geldi, hani hamam lifi olayı var ya, hatırlıyor musunuz?

Şunu anlamanızı istiyorum ki, İlyuşa zaten daha önceden olup bitenler yüzünden müthiş bir sinir gerilimi içindeydi. Çocuklar, onu kendi haline bıraktığımı görünce, üzerine atılmaya, onu hamam lifi, hamam lifi! diye kızdırmaya başlamışlardı. İşte o zaman aralarında muharebeler başladı.

Bunlara çok üzülüyordum, çünkü galiba o zaman onu bir seferinde fena halde dövdüler. İşte, bir gün, sınıftan çıktığımız bir sırada İlyuşa bahçede tüm çocukların üzerine atıldı. Ben ise on adım kadar geride duruyor, ona bakıyordum. Hem yemin ederim ki, o sırada onunla alay ettiğimi hatırlamıyorum. Aksine o sırada ona çok çok acıdım.

Bir an daha geçseydi, ben de onu savunmak için ileri atılacaktım. Ama birden benimle göz göze geldi. O sırada durumum ona nasıl göründü bilmiyorum. Bildiğim tek bir şey varsa, o da çakısını çektiği gibi üzerime atıldığı ve kalçamdan işte şuradan sağ bacağımın Burasından yaraladığıdır.

Ben hiç kımıldamadım. Şunu söyleyeyim ki, bazen gerçekten korkusuz olurum, Karamazov. O

bana bunu yapınca, sadece yüzüne: Haydi istersen, sana gösterdiğim dostluğa karşılık gene vur beni, işte karşında hazır duruyorum, buyur der gibi nefretle baktım. Ama beni bir kez daha bıçaklamadı. Sonra dayanamadı, korkuya kapıldı. Çakıyı elinden fırlattığı gibi, avazı çıktığı kadar ağlaya ağlaya koşarak kaçtı. Tabu müzevirlik yapmadım. Hepsine bu iş müdürlüğün kulağına git"

meşin, diye susmalarını emrettim. Anneme bile yara artık iyi olduktan sonra söyledim. Zaten önemsiz bir yaraydı, basit bir çizik. Sonradan işittim ki, aynı gün çocuklarla taş muharebesi yapmış, sizin de parmağınızı ısırmış. Ama nasıl bir durumda olduğunu çınlıyorsunuz ya! Her neyse, biliyorum. Yapılacak bir şey yok, budalaca davrandım, îlyuşa hastalandığı vakit onu bağışladığımı söylemeye, daha doğrusu barışmaya gelme dim. Bundan pişmanlık duyuyorum şimdi. Ama o sırada ba

zı amaçlar edinmiştim. İşte bütün hikâyem bu... Yalnız galiba budalaca davrandım... Alyoşa heyecanla:

-Ah, onunla sizin aranızda böyle ilişkilerin bulunduğunu bilmiyordum, ne yazık! Yoksa çoktandır size gelir, benimle birlikte oha gitmenizi rica ederdim. İnanır mısınız, hastalanınca, ateşler içindeyken bile hep sizi sayıklıyordu. Size ne kadar değer verdiğini hiç bilmiyordum! Hem

gerçekten, gerçekten Böceği bulamadınız değil mi? İlyuşa'mn babası da, bütün çocuklar da köpeği bulmak için kenti altüst ettiler. İnanır mısınız? İlyuşa hasta hasta üç kez benim yanımda bile gözleri yaşla dölü olarak babasına; Ben neden hastayım biliyor musun baba? Böceği o gün öldürdüğüm için. Şimdi tanrı beni onun için cezalandırıyor dedi. Zihninden bu düşünceyi silmeye imkân yok. Eğer şimdi o Böceği bir yerden bulup ona gösterseler, hayvanın ölmediğini, sağ olduğunu ona ispat etseler, bana öyle geliyor ki, sevincinden dirilir. Bu bakımdan hepimizin umudu sizdeydi.

Kolya, büyük bir merakla:

— Peki, neden Böceği benim bulacağımı düşündünüz? Yani bunu neden asıl benden beklediniz? diye sordu. Niçin başkasından değil de benden bekliyordunuz bunu?

— Onu arıyorsunuz, bulunca alıp getireceksiniz diye bir söylenti dolaşıyordu ortada. Smurov buna benzer bir şeyler söylüyordu. Tabi hepimiz Böceğin sağ olduğuna, onu bir yerlerde gördüklerine inandırmağa çalışıyoruz İlyuşa'yı. Çocuklar ona canlı bir tavşan bulup getirmişler.

Ama İlyuşa sadece hayvana bel i belirsiz gülümseyerek baktı ve kırlara serbest bırakılmasını

istedi. Biz de öyle yaptık. Babası hemen sonra döndü ve ona küçük bir yerden sahici bir çoban köpeği yav, rusu getirdi. Onu da bir yerden almıştı. Çocuğu onunla tetesel i edeceğini sanıyordu.

Yalnız galiba iş daha kötü oldu.

-Söyleyin Bay Karamazov, babası ne biçim bir adam? Ben adamı tanırım. Ama sizin ona ne gözle baktığınızı

öğrenistiyorum: Sizce nedir o adam? Soytarı mı, palyaço mu?

Hayır, canım. Her şeyi derinden duyan, ama garip bir 1de ezilmiş bazı insanlar vardır. Onların soytarılığı uzun bir süre küçük düşürücü, bir kölelikle bağlı oldukları kişileo gerçeği olduğu gibi söylemek cesaretini bulamayarak, oldukları insanlarla bir çeşit öfkeli alaydan 132

-

133

başka bir şey defildir. Şuna inanın ki, böyle bir soytarılık bazan çok feci olur. Şimdi o adam için dünyada her şey ilyu. şa üzerinde toplanmıştır. İlyuşa ölürse, ya çıldırır, ya intihar eder. Şimdi ona baktıkça buna hemen hemen kesin olarak inanıyorum.

Kolya, onu anladığını belirten duygulu bir tavırla:

-Ne demek istediğinizi anlıyorum Bay Karamazov. Görüyorum ki, siz insanları iyi tanıyorsunuz.

-Yanınızda bir köpekle geldiğinizi görünce, hemen aynı Böceği getirdiğinizi sandım.

-Durun bakalım Bay Karamazov. Belki de onu gerçekten buluruz. Bu ise Çıngırak'tır. Şimdi onu odaya sokacağım ye belki de Üyuşa'yı o çoban köpeği yavrusu ile olduğundan çok daha fazla neşelendireceğim. Durun bakalım Bay Karamazov, şimdi bazı şeyler öğreneceksiniz.

Kolya bunu söyledikten sonra birdenbire aklı başına gelir gibi:

-Hay Al ah, ne diye sizi burada tutuyorum! diye bağırdı. Bu soğukta sırtınızda bir ceketle duruyorsunuz. Ben ise sizi burada tutuyorum. Görüyor musunuz, ne kadar egoistim! Zaten biz hepimiz egoistiz Bay Karamazov!

-Üzülmeyin, gerçi sahiden hava soğuk, ama ben üşümem. Her neyse gidelim. Ha söz gelmişken sorayım: Adınız ne sizin? Küçük, adınızın Kolya olduğunu biliyorum, ama soyadınız?

-Adım Nikolay îvanov Krasotkin ya da dairelerde söylendiği gibi: Krasotkin'in oğluyum ben...

Kolya bunu söylerken nedense gülmüştü. Ama birden:

-Tabiî adımdan, yani Nikolay adından nefret ediyortzm.

-Neden?

-Beylik bir ad, âdi bir ad da ondan. Alyoşa:

-On üç yasındasınız değil mi? diye sordu.

-Daha doğrusu on dört yaşındayım. İki hafta sonra on dört yaşında olacağım. İki hafta oldukça kısa bir süre. Size önceden bir zayıf noktamı açıklayacağım Bay Karamazov. Buna ilk tanışıklığımız şerefine, karakterimi olduğu gibi hemen göresiniz diye söyleyeceğim: bana yaşımı

sormalarından ederim, hatta nefretten de daha şiddetli bir şey bu...

benim için dolaşan bir dedikodu var. Bana geçen hafta hazırlık sınıfından olan çocuklarla hırsız polis oynadım diye iftira ediyorlar. Oynadığım doğrudur. Ama kendim eğleneyim diye, bu bana zevk verdiği için oynadığım iftiradan başka bir şey değil Öyle sanıyorum ki, bu dedikodu sizin de kulağınıza

gelmiştir. Yalnız ben kendim için değil, çocukların hatırı için, ben olmadan kendi kendilerine hiç bir oyun oynayamıyorlar diye oynadım onlarla. İşte böyle, aramızda durup dururken daima böyle saçma dedikodular ortaya çıkar. Bana inama öyle dedikoducu bir kent ki burası.

-Kendi zevkiniz için oynasanız bile, bundan ne çıkar?

-Yok canım, insan böyle şeyi kendisi için yapar mı... Siz arabacılık oynar mısınız?

Alyoşa gülümsedi:

-Ama şöyle düşünün: Örneğin büyükler çeşit çeşit kahramanların serüvenlerinin canlandırıldığı, hatta bazen haydutların, savaşların bile canlandırıldığ) tiyatrolara gidiyorlar, değil mi? Bu ise tabi başka bir çeşit, ama gene de bir oyun sayılır, öyle değil mi? Çocukların teneffüs zamanlarında savaş oyunu ya da hırsız polis oynamaları da onların ruhlarında uyanan bir çeşit sanat eğilimidir. Ruhlarında kendilerini sanata vermek için duydukları bir ihtiyacın açığa vurulmasıdır. Hatta bu oyunlar bazen tiyatrodaki gösterilerden daha akla uygun uydurulur. Yalnız bir farkla: Tiyatrolara aktörleri seyretmek için gidilir, burada ise gençlerin kendileri aktördürler.

Ama bu tabiî bir şeydir.

Kolya ona dikkatle bakarak:

-Siz öyle mi düşünüyorsunuz? Demek siz bu kamdası^ öyle mi? dedi. Biliyor musunuz? Oldukça meraklı bir düSünce ileri sürdünüz. Şimdi eve gidince bu konuyu düşüneceEİm. Şunu açıklayayım ki, zaten böyle olmasını bekliyordum. Sizden bazı şeyleri öğreneceğimi biliyordum.

Ben sizden ders almaya geldim, Bay Karamazov.

Kolya bunu duygulu ve heyecanını açığa vurarak söyle' mişti Alyoşa elini sıkarak:

— Ben de sizden, dedi.

Kolya, Alyoşa'dan çok memnun kalmıştı. Onun kendine tam anlamıyla eşit durumdaymış gibi bir tavır takınmasına sanki onunla aralarında en büyük oymuş gibi konuşmaşaşıp kalmıştı. Sinirli sinirli gülerek:134

-

135

-Şimdi size bir numara göstereceğim, Bay Karamazoy dedi. Bu da bir tiyatro gösterisi olacak.

Zaten bunun için geldim.

-Önce sola ev sahiplerine bir uğrayalım. Sizinkilerin hepsi paltolarını orada bırakıyorlar. Çünkü

odada yer yok, içe risi de çok sıcak.

- Zaten ben bir saniye için gireceğim, içerde sırtımda palto ile otururum. Çıngırak burada kalacak. Sofada kalıp ölü gibi yatacak. İçi! Çıngırak, couche (*) ve öl! Görüyor musunuz nasıl ölü numarası yapıyor? Önce içeri girip bir duruma bakacağım. Sonra gerekince bir ıslık çalıp: İçi Çıngjrak! diye bağıracağım, o zaman nasıl sanki tutuşmuş gibi kendini içeriye atacak.

Yalnız yeter ki, Smurov o anda kapıyı açmayı unutmasın. Ben artık gereken tenbihleri yapacağım.

Siz de numaraları görürsünüz...

İLYUŞA'NIN BAŞ UCUNDA

Ahbabımız emekli yüzbaşı Snegirev'in ailesinin oturduğu o bildiğimiz odada, o sırada içerde toplanmış olan büyük kalabalık yüzünden boğucu bir hava vardı. Kımıldayacak yer yoktu. Bu sefer l yuşa'nın yanına birkaç çocuk toplanmıştı. Gerçi hepsi tıpkı Smurov gibi, onlan Uyuşa ile barıştıranın Alyoşa olduğunu inkâr etmeye hazırdılar, ama aslında gerçekten öyle olmuştu. Bütün başarısı da onlan îlyuşa'ya fazla romantikliğe kaçmadan birbiri ardından, sanki bunu mahsus yap mamış gibi, her şey kendiliğinden olup bitmiş gibi götürmesiydi.

Bu ziyaretler ise İlyuşa'nın acısını çok hafifletiyordu. Ço" cuk eskiden kendisine düşman olan bütün bu çocukların ona gösterdikleri şefkati, arkadaşlığı ve yakınlığı gördükçe çok duygulanıyordu. Yalnız Krasotkin eksikti, bu da l yuşa'nın yüreginde reğinde bir taş gibi duruyordu, fiyuşeçka'nın acı anılan

sında kendisine en çok üzüntü veren bir şey varsa, o da

tek

(*) Yere yat (Fransızca).

arkadaşı ve savunucusu olduğu halde, o vakit çakıyla üzerine atıldıgı Krasotkin ile kendisi arasında olup bitenlerdi. Akıl ı bir çocuk olan Smurov da (İlyuşa ile barışmak için önce o gelmişti) aynı şekilde düşünüyordu. Ama Krasotkin, Smurov kendisine Alyoşa'nın bir iş görüşmek üzere ona gelmek istediğini söylediği vakit, hemen sözünü keserek yapılması istenen yaklaşmaya engel olmuş ve Smurov'a hemen gidip Karamazov'a ne yapacağını, nasıl davranacağını çok iyi bildiğini, kimseden öğüt istemediğini ve eğer hastanın yanına gitmiyorsa bunu ne zaman gitmesi gerektiğini bildiği için yapmadığını, gitmemesinde özel bir hesabı olduğunu bildirmesini söyledi.

Bu, daha o pazardan iki hafta önce olmuştu. İşte Alyoşa, Krasotkin'e daha önce niyetlendiği gibi bu yüzden gitmemişti. Bununla birlikte gelmesini beklerken, Krasotkin'e Smurov'u arka arkaya iki kez daha göndermişti. Ama her iki defasında da Krasotkin son derece kararlı ve sert bir tavırla gelmeyi reddetmiş ve Alyoşaya, eğer kendisi onu almaya gelirse, bir daha hiç bir zaman îlyuşa'ya gitmeyeceğini, artık canını sıkmamalarını bildirmişti.

Hatta Smurov, son güne dek Kolya'nın o sabah îlyuşa'ya gideceğinden haberli olmamıştı. Ancak bir gün önce akşam vakti, Kolya Smurov'la vedalaşırken ona sabahleyin kendisini evde beklemesini söylemiş, onunla birlikte Snegirev'lere gitmek niyetinde olduğunu açıklamış, ama oraya gideceğini hiç kimseye bildirmemesini tenbih etmiş, böylece oraya habersiz gitmek istediğini belirtmişti. Smurov, tenbih ettiği gibi yapyapmıştı. Krasotkin'in kaybolan Böcek'i bulup getireceğini hayalinden geçirmesine gelince, bu Krasotkin'in bir gün laf arasında Eğer sağ olduğu halde, hepsi bir olup da hâlâ bula^yorlarsa hepsi eşektir demesinden ileri geliyordu. Ama Smurov bir süre bekledikten sonra, Krasotkin'e köpeğinin Böcek olduğunu tahmin ettiğini çekingen bir tavırla ima ettiği vakit, Krasotkin birden müthiş kızmış: Kendi köpeğim, k gırağım varken, elâlemin köpeğini tüm kentte arayacak kadar eşek miyim ben? Hem toplu iğne yutmuş bir köpeo sağ

kaldığı nerede görülmüş? Romantiklik bunlar, başka bir şey değil! diye bağırmıştı.

Bu arada l yuşa yatağa düşmüştü: iki haftadır odanın tasvirlerin altında bulunan yatağından hemen he136

-

137

men hiç kalkmıyordu. Okula ise Alyoşa ile karşılaşıp da parmağını ısırdığından bu yana gitmiyordu. Zaten aynı gün hastalanmıştı. Bununla birlikte, daha bir ay boyunca çok nadir olarak yatağından kalkıp odada ve sofada güç belâ dolaşabilmisti. Ancak sonunda gücünü tüm olarak yitirdi. O kadar ki, babasının yardımı olmadan adim atamıyordu. Babası ise üstüne titriyordu.

İçkiyi büsbütün bırakmıştı. Çocuk ölür diye korkudan çıldıracak gibiydi. Sık sık özel ikle çocuğun koluna girerek onu odada dolaştırdıktan, tekrar yatacığına yatırdıktan sonra, birden koşarak sofaya çıkıyor, karanlık bir köşeye sokuluyor ve orada alnını duvara dayıyarak bütün vücudunu sarsan garip, birbirini izleyen hıçkırıklarla ağlıyordu. Bu hıçkırıkları îlyuşeçka'ya duyulmasın diye de kendini yar gücü ile tutmaya çalışıyordu.

Odaya döndüğü vakit ise, biricik sevgili oğlunu her hangi bir şeyle eğlendirmeye, tesel i etmeye çalışıyor, ona masal ar, gülünç fıkralar anlatıyor, rastladığı çeşit çeşit gülünç insanların, hatta hayvanların taklidini yapıyor, ne kadar komik bir şekilde bağırdıklarını, ya da uluduklarını

gösteriyordu. Ama İlyuşa, babası takla attığı ve palyaçoluk ettiği vakit bundan hiç hoşlanmıyordu.

Bundan hoşlanmadığını bel i etmemeye çalışmakla birlikte, babasının bu yüzden toplumda küçük düştüğünü kavrıyor ve her zaman hamam lifi ile o korkunç günü hatırlıyor, bu anılan bir türlü

zihninden silemiyordu.

İlyuşeçka'nın sessiz, yumuşak karakterli ayaksız kızkardeşi Ninoçka da babası takla attığı vakit bundan hoşlanmazdı. Varvara Nikolayevna'ya gelince o çoktandır Petersburg'a kursa gitmişti.

Buna karşılık yarım akıl ı anneleri, kocası bazen gösterilerde bulunmaya, ya da gülünç bazı

hareketler yapmaya başladığı vakit; çok eğleniyor, tâ yürekten kahkahalar atarak gülüyordu.

Ancak bununla tesel i buluyordu. Geri kalan zamanda ise, hiç durmadan, herkes onu unuttu, art)k hiç kimse ona saygı göstermiyor, herkes onu üzüyor diye şikâyetlerde bulunarak sızlanıyor, ağlıyordu.

Ancak son günlerde birden tüm olarak değişmiş gibiydiSık sık köşeye, ilyuşa'ya bakmaya ve düşüncelere dalmaya başlamıştı. Şimdi çok daha sesi duyulmaz olmuştu ve Çok daha az konuşuyordu. Ağladığı vakit de sesini işitmesinler diye sessizce gözyaşı döküyordu. Yüzbaşı

ondaki bu değişiklik

acı bir şaşkınlıkla farketmişti. Çocukların ziyaretleri, başlangıçta hiç hoşuna gitmiyor ve sadece onu öfkelendiriyordu. Ama sonradan çocukların neşeli bağırışları ve anlattıkları hikâyeler onu eğlendirmeye başlamıştı. Sonunda da bunlardan o kadar zevk almaya başlamıştı ki, çocuklar ziyaretlerini kesecek olsalar, muhakkak içinde büyük bir özlem duyacaktı. Çocuklar bir şeyler anlattıkları, ya da oyun oynamaya koyuldukları vakit gülüyor, el çırpıyordu. Bazılarını da yanına çağırıp yanaklarından öpüyordu. En çok sevdiği de Smurov adlı çocuktu.

Yüzbaşıya gelince, ilyuşa'yı neşelendirmek için evine çocukların gelmesi daha başlangıçta ruhunu büyük bir sevinçle doldurmuştu. Hatta ilyuşa'nın şimdi artık üzülmeyeceği ve belki de bu yüzden daha çabuk iyi olacağı umuduna kapılmıştı. Son günlere dek ve İlyuşa için duyduğu tüm korkuya rağmen, çocuğun günün birimde birden iyileşeceği umudunu bir an olsun yitirmedi.

Küçük misafirleri derin bir heyecanla karşılıyor, etrafında dönüp duruyor, hizmet ediyordu. Onları

sırtında taşımaya bile hazırdı, hatta bunu gerçekten yapmaya kalkışmıştı, ama bu oyunlar İlyuşa'nın hoşuna gitmemişti. Bu yüzden bırakıldı. Yüzbaşı çocuklar için hediyeler, priyannikler, cevizler alıyor, çay pişiriyor, ekmek dilimlerine tereyağ sürüyordu. Şunu da belirtmek gerekir ki tüm bu 'süre içinde parası bitmiyordu. O zamanlar Katerina İvanovna'nın iki yüz rublesini tam Alyoşa'nın anlattığı gibi kabul etmişti. Ondan sonra Katerina İvanovna, yüzbaşının durumu ile İlyuşa'nın hastalığını ayrıntılı olarak öğrendikten sonra, kendisi evlerine gelmiş, tüm aile ile tanışmış, hatta yüzbaşının yan deli Barısının bile gönlünü kazanmıştı. O günden bu yana kesenin ağzını açmıştı. Yüzbaşının kendisi de, çocuğu ölür diye müthiş bir korkunun etkisi altında ezildiği için, eski gurubu unutmuş, uslu uslu kendisine verilen sadakayı kabul etmeye başlamıştı.

Tüm bu süre içinde Katerina İvanovna'nın daveti üzerine hastayı her" gün, düzenli bir şekilde, doktor Hertzenstube işaret etmeye başlamıştı. Ama bu ziyaretlerden pek sonuç çıkmıyordu.

Yalnız doktor çocuğa çeşit çeşit ilâçlar veriyordu.

Bununla birlikte o gün, yani o pazar sabahı, yüzbaşının138

-

139

evinde, Moskova'dan gelmiş ve orada büyük üne sahip dok torlardan biri sayılan, yeni bir doktor bekleniyordu. Bu dol toru özel olarak Moskova'dan Katerina Ivanovna büyük bir para karşılığında, ama ilyuşeçka için değil, daha sonra ye: gelince söz edeceğimiz başka bir amaçla getirtmişti. Ama

artık geldiğine göre l yuşeçka'yı da ziyaret etmesini rica etmiş, geleceği de yüzbaşıya daha önceden haber verilmişti.

Kolya Krasotkin'in geleceğini ise, yüzbaşı aklından bile geçinniyordu. Bununla birlikte çoktandır ilyuşeçka'nın, bu kadar üzülerek düşündüğü o çocuğun artık evlerine gelmesini bekliyordu.

Krasotkin kapıyı açıp da odaya girdiği anda, yüzbaşı da, çocuklar da, hepsi hastanın yatağı

başında toplanmış, biraz önce getirilmiş mini mini çoban köpeği yavrusuna bakıyorlardı; yavru ancak bir gün önce doğmuştu ama bir hafta öncesinden yüzbaşı tarafından hâlâ ortadan kaybolmuş olan ve herhalde artık ölmüş bulunan Böcek'i özleyen Üyuşeçka"yı tesel i etmek için ısmarlanmıstı. Ama kendisine küçük bir köpek yavrusu hem de öyle âdi bir köpek değil, hakiki bir çoban köpeği yavrusu (tabiî köpeğin cinsi çok, çok önemliydi) hediye edileceğini daha üç gün öncesinden işitmiş olan ve bunu bilen İlyuşa, ince duygulu bir çocuk olduğu için, hediyeye sevindiğini göstermekle birlikte, öbür çocuklar da babası da hatta çocuğun kendisi de enliyorlardı

ki, yeni gelen küçük köpek belki de yüreğinde taşıdığı, işkence ettiği o zaval ı Böcek'in anısını

daha şiddetli bir şekilde canlandırmaktan başka bir işe yaramamıştı. Yavru köpek yanında yatıyor, kımıldayıp duruyor, İlyuşa da dudaklarında hastalıklı bir gülümseyişle ince solgun, kupkuru küçük eliyle onu okşuyordu. Hatta yavru köpekten hoşlandığı bile bel iydi, ama... Gene de Böcek ortalarda yoktu. Ne de olsa, bu Böcek değildi Ah, eğer bu yavru köpekle birlikte bir de Böcek olsaydı, o zaman artık tam bir mutluluk olacaktı!

Birden, çocuklardan biri, herkesten önce içeriye girmiş olan Kolya'yi farkederek:

— Krasotkin! diye bağırdı.

Ortada bir heyecan dalgası gezindi. Çocuklar iki yana çekilerek karyolanın iki yanında durdular.

Böylece İlyuşeçka olduğu gibi birden göründü. Yüzbaşı ileri doğru atılarak Kolya'yı karşıladı.

-Buyurun, buyurun... Sevgili misafirimiz! diye mırıldandı. İlyuçeşka! Bay Krasotkin seni ziyarete geldi...

Ama Krasotkin acele ile elini sıkarak görgü kural arını da çok iyi bildiğini gösterdi. Hemen önce yüzbaşının koltuğunda oturan karısına doğru döndü. (Kadın o anda hoşnutsuzluk içindeydi ve çocuklar İlyuşa'nın yatağının başına toplanarak yeni köpeği görmesine engel oluyorlar diye sızlanıp duruyordu) Sonra çok nazik bir tavırla onun karşısında topuklarım birbirine vurdu ve Ninoçka'ya doğru dönerek onu da, bir hanımefendi olarak aynı şekilde selâmladı. Bu nazik davranış, hasta kadının üzerinde olağanüstü denecek kadar iyi bir etki yaratmıştı. İki elini yana doğru açarak yüksek sesle:

-İşte, iyi terbiye görmüş bir delikanlı hemen.bel i olur! dedi! Oysa öbür misafirleriniz neredeyse birbirlerinin sırtına binmiş olarak geliyorlar.

Yüzbaşı, şefkatli bir tavırla, ama biraz da annecik saçmalar diye korkarak:

-Ne demek istiyorsun, anacığım? Nasıl birbirlerinin sırtına, binmiş olarak yani?

-Basbayağı öyle geliyorlar işte! Sofada biri diğerinin omuzuna çıkıp sırtına bindi mi, haydi bakalım içeri! Namuslu bir ailenin evine işte böyle dalıveriyorlar. Böylesine misafir denir mi?

-İyi ama, evimize kim bu şekilde girdi anacığım? Kim girdi bu şekilde evimize?

-İşte, şu çocuk başkasının sırtına binmiş olarak geldi. Şurada var ya, işte onun sırtına...

Ama Kolya artık İlyuşa'nın yatağı başında duruyordu. Hasta çocuk göz çarpacak kadar sararmıştı. Yatağında doğruldu ve büyük bir dikkatle uzun uzun Kolya'ya baktı. Kolya, eski küçük arkadaşını görmeyeli artık bir iki ay olmuştu. Bu yüzden onun karşısında derin bir şaşkınlık içinde hareketsiz kaldı. Bu kadar zayıflamış, bu kadar sararmış küçük bir yüz, ateşten böylesine pırıl pırıl parlayan o küçük yüzde korkunç denecek kadar irileşmiş gözler, böylesine zayıflamış küçük el er göreceğini aklından bile geçirmemişti. Acı bir şaşkınlık e, îlyuşa'nın derin derin ve sık sık nefes alışına, dudakda ne kadar kuruduğuna bakıp duruyordu.

Ona doğru140

141

bir adım attı* elini uzattı, sonra da ne söyleyeceğini büsbütün şaşırarak:

-Eee, söyle bakalım dostum... Nasılsın? dedi.

Ama sesi birden kesildi, devam edemedi. Kayıtsız bir tavır takınmaya cesareti yetmedi, yüzü

birden garip bir şekilde çekildi ve dudaklarının ucu titremeye başladı. İlyuşa, hâlâ bir tek söz söyleyecek gücü

kendinde bulamayarak ona hasta hasta gülümsemeye devam ediyordu. Kolya birden elini kaldırdı ve bunu neden yaptığını kendisi de bilmeden İlyuga'nın saçlarını okşadı. Ona alçak sesle:

-Ziyanı yok! diye fısıldadı.

Bunu İlyuşa'ya cesaret vermek için mi, yoksa bir başka şey için mi söylemişti, bunu kendisi de bilmiyordu. Bir an gene sustular.

Kolya birden elinden geldiği kadar kayıtsız bir tavırla:

-Ne o? Sana yeni bir köpek yavrusu mu aldılar? diye sordu.

İlyuşa, uzun uzun fısıldar gibi:

-Eveeet! dedi.

Bunu söylerken nerdeyse nefesi tıkanacakmış gibi oluyordu.

Kolya, sanki en önemli şey köpek yavrusuymuş. kara burunlu bir köpek olmasıymış gibi ciddî ve kesin bir tavırla:

-Madem kara bir burnu var, demek ki yaman bir köpek! Zincir vursan bile onu tutamazsın! dedi.

Ama asıl önemli olan tüm gücü ile içinde uyanan bir duyguyu bastırmaya çalışmasıydı. Hemen orada küçük bir çocuk gibi ağlamamak için kendisini zor tutuyordu.

-Bak göreceksin, büyüdüğü vakit zincire vurmak zorunda kalacaksın, ben bu köpekleri bilirim!

Kalabalıktan bir çocuk:

-Kocaman bir köpek olacak! diye bağırdı. Birden, birkaç ses duyuldu.

-Tabi ya, çoban köpeği bu! Çoban köpekleri kocaman, iste bu kadar, bir buzağı kadar olurlar.

Yüzbaşı onlara doğru atılarak:

-Buzağı kadar olurlar ya! Tam bir buzağı kadar. Ben mahsus en azılısını arayıp buldum. Bunun anası babası da en azgın köpeklerden, telsinin de boyu yerden işte şu ka dar... Otursanıza efendim. Şuraya îlyusa'nın karyolasına buy

run Ya da isterseniz sedirin üzerine. Hoş geldiniz sevgili misafirimiz... Aleskey Fiyodoroviç'le geldiniz değil mi?

Krasotkin, İlyuşa'nın ayak ucuna karyolanın üzerine oturdu. Gerçi yolda kayıtsız bir tavırla nasıl ve nereden başlayarak konuşacağını tasarlamıştı, ama şimdi iyice ipin ucunu kaçırmıştı:

-Hayır... Ben Çıngırak'la geldim. Şimdi benim Çıngırak adında bir köpeğim var. Tam bir Slav ismi. Dışarda bekliyor... Bir ıslık çaldım mı, rüzgâr gibi gelir.

Birden İlyuşa'ya doğru döndü.

-Benim de köpeğim var! dedi. Sonra sanki İlyuşa'nın başından aşağıya kaynar bir su döker gibi:

-Böcek'i hatırlıyor musun arkadaş? diye sordu. İlyuşeçka'nın küçük yüzü karıştı. Acıyla Kolya'ya baktı.

Kapının yanında duran Alyoşa, Böcek'ten söz etmesin diye Kolya'ya gizlice başı ile işaret edecek oldu. Ama Kolya bunu farketmedi, ya da farketmek istemedi. İlyuşa bitkin bir sesle:

-Peki Böcek... Nerde? diye sordu.

-Senin Böcek mi? Ohooo! Yokoldu senin Böcek! İlyuşa bir şey söylemedi, yalnız bir kez daha Kolya'ya dik

dik baktı. Alyoşa, bir fırsatını bulup Kolya ile göz göze gelince, var gücü ile gene başını sal amaya başladı. Ama Koiya, gene sanki bu sefer de bunu farketmemiş gibi gözlerini Öbür yöne çevirdi ve ona hiç acımıyormuş gibi darbeleri indirmeye devam etti.

-Herhalde bir yerlere koşup gitmiş, ortadan kaybolmuştur. Böyle bir ikramdan sonra nasıl ortadan kaybolmaz...

Öyleyken, nedense konuşurken tıkanır gibi oluyordu.

— Benim ise Çıngırağım var... Tam bir Slav adı... Onu sana getirdim...

İlyuşeçka birden:

-İstemez! dedi.

-Hayır, hayır. İstemez deme, muhakkak görmelisin onu. Eğlenirsin. Mahsus getirdim...

Tıpkı öbürü gibi kıvırcık tüylü...

Kolya bunu söyledikten sonra artık anlaşılmayacak mütbir heyecan içinde bayan Snegireva'ya doğru döndü.

-Köpeğimi buraya getirmeme izin verir misiniz? diye142

-

-

143

İlyuşa, acı dolu, bitkin bir sesle:

-tstemez, istemez! diye bağırdı.

Gözlerinde sitemli bir ışık yanmıştı. Yüzbaşı birden duvarın dibinde ilişir gibi olduğu sandığın üzerinden fırlayarak:

-Siz şey... Siz şey... Başka bir zaman getirseniz... diye mırıldandı.

Ama Kolya, karşı durulamayacak bir ısrarla acele ederek Smurov'a:

-Smurov, kapıyı aç! diye seslendi.

Smurov kapıyı açar açmaz Kolya düdüğünü öttürdü. Çıngırak rüzgâr gibi odaya daldı. Kolya yerinden fırlayarak:

-Zıpla! Çıngırak! Salta dur! Salta dur! diye avazı çıktığı kadar bağırdı ve köpek ard ayaklarının üzerinde kalkarak îlyuşeçka'nın karyolasının tam önünde salta durdu.

O zaman hiç kimsenin beklemediği bir şey oldu: İlyusa birden irkildi, var gücü ile ileri doğru atıldı, Çıngırak'a doğru eğildi. Nefesini tutarak ona baktı. Sonra birden hem acıdan, hem de mutluluktan kısılmış bir sesle:

-Bu, Böcek... Bu Böcek! diye bağırdı.

Krasotkin, çın çın çınlayan mutlu bir sesle avazı çıktığı kadar:

— Sen ne sanıyordun ya? diye bağırdı ve köpeğe doğru eğilerek onu kucaklayıp İlyuşa'ya doğru kaldırdı.

-Bak, arkadaşım, görüyor musun? Gözü şaşı, sol kulağı da kesik. Tıpkı bana anlattığın vakit tanımladığın gibi. Ben onu senin söylediğin bu işaretlere bakarak tanıdım! Daha o

zaman, kısa bir süre sonra bulmuştum onu. Kimsenin değildi ki, kimsenin değildi ki!

Kolya, bunu söyleyerek acele ile bir yüzbaşıya, bir karısına, bir Alyoşa'ya, sonra da gene ilyuşa'ya dönerek anlatıyordu:

-Pedotov'lardaymış, arka avlularında. Oraya sığınmış. Ama onlar hayvanı beslemiyorlardı.

Oysa hayvan kaçmıştı, köye kaçmıştı... Ben de onu arayıp buldum işte... Yani anlıyor musun, dostum, o zaman senin verdiğin ekmeği yutmamış. Eğer yutmuş olsaydı, muhakkak ölürdü.

Orası muhakkak! Madem şimdi sağ, demek ki bir fırsatını bulup, lokmayı tükürerek ağzından çıkarmış. Sen tükürdüğünü görmemişsin! Tükürmüş ama gene de tükürürken diline iğne batmış

tabiî, işte bu yüzden o vakit can acısı ile tiz bir sesle bağırmış. Hem koşuyor hem de tiz bir sesle bağırıyordu herhalde, sen de artık lokmayı büsbütün yuttuğunu sanmışsın. Herhalde çok bağırmıştır, çünkü köpeklerin ağızlarının içindeki deri çok hassastır...

İnsanda olduğundan çok daha hassastır!

Kolya, durmadan heyecandan sevinçten, yüzü ateş gibi yanarak bağırıp duruyordu.

İlyuşa ise hiç konuşmuyordu. O iri ve korkunç bir şekilde dışarı uğramış gibi bakan gözlerini Kolya'ya dikmiş, ağzı açık olarak, yüzü kâğıt gibi sapsarı olmuş bir halde bakıyordu. Eğer hiç bir şeyden haberi olmayan Krasotkin, böyle bir anın hasta çocuğun sağlık durumu üzerinde ne kadar öldürücü ve acı veren bir etki yaptığını bilseydi bu şakayı hiç bir zaman yapmaya cesaret edemezdi. Ama odada bulunanlardan bunu

belki yalnız Alyoşa anlıyordu. Yüzbaşıya gelince, o da sanki birden küçücük bir çocuk oluvermişti. Müthiş bir heyecan içinde:

— Böcek ha! Demek bu Böcek ha? diye bağırıyordu. il yuşeçka, baksana bu Böcek'miş! Senin Böcek! Anacığım bu Böcek'miş!

Nerdeyse ağlayacakta. Smurov üzüntülü bir tavırla:

-Bunu nasıl düşünemedim! dedi. Aferin Krasotkin! Dedim ya Böcek'i bulur diye. işte buldu!

Biri daha sevinçle:

-İşte buldu; diye karşılık verdi. Bir üçüncü incecik ses:

— Yaşa Krasotkin! diye ortalığı çınlattı. Bütün çocuklar:

— Yaşa, yaşa! diye bağırdılar ve alkışlamaya başladılar! Krasotkin, hepsinin sesini bastırmaya çalışarak:

-Durun canım, durun! diye bağırıyordu. Size bunun nasıl olduğunu anlatayım. Asıl iş bunda.

Başka bir şeyde değil de, asıl onda iş! Onu arayıp buldum ya. hemen evime götürdüm ve bir yere saklayarak üzerine kapıyı kilitledim. Son Süne dek de hiç kimseye göstermedim. Yalnız Smurov iki hafk önce bir köpeğim olduğunu öğrendi. Ama ben onu köpetaiin Çıngırak adında başka bir köpek olduğuna inandırdım, o da bunun Böcek olduğunu aklına bile getirmedi. Ben de Böcek'e bu arada birçok şeyler öğrettim. Bakın neler biliniyor, bakın! Tek onu sana artık terbiye edilmiş, uslanmış olarak getirmek için bunları öğrettim. Sana: İşte bak, senin144

-

-

145

Böcek şimdi nasıl olmuş demek için. Bir parçacık sığır eti falan yok mu? Şimdi size öyle bir numara yapacak ki, gül mekten yerlere yatacaksınız! Bir parçacık sığır eti yeter. Yok mu hiç?

Yüzbaşı, rüzgâr gibi fırladı, sofadan geçerek aile yemeklerinin piştiği ev sahibinin dairesine koştu.

Kolya ise çok değerli olan zamanı yitirmemek için çılgın gibi acele ederek Çıngırak'a: Haydi öl!

diye bağırdı. Bunun üzerine Çıngı. rak olduğu yerde birden fırıl fırıl dönmeye başladı, sırtüstü yattı

ve dört ayağını birden yukarı dikerek hareketsiz kaldı. : Çocuklar gülüyorlardı. İlyuşa, eskisi gibi hüzünlü hüzünlü gülümseyerek bakıyordu. Ama Çıngırak'm ölüşü en çok annenin nin hoşuna gitti.

Köpeğe bakarak kahkahalarla gülmeye ve parmaklarını şıkırdatarak:

-Çıngırak! Çıngırak! diye seslenmeye başladı. " j Kolya, zafer kazanmış gibi bir tavırla ve haklı olarak gururlanarak:

-Ne yapsanız kalkmaz! Dünyada kalkmaz! diye bağırdı. Avazının çıktığı kadar bağırsanız bile... Ama ben bir bağırayım, hemen fırlar: İçi, Çıngırak!

Köpek fırladı ve sevincinden tiz bir sesle bağırarak zıp [

lamaya başladı. Yüzbaşı elinde haşlanmış bir parça sığır eti i ile koşarak içeri girdi. Kolya, acele ile ve önemli bir iş yapı j

yormuş gibi:

-Sıcak değil ya? diye sordu. Hayır, sıcak değilmiş. Kö ; pekler sıcak sevmezler de. Şimdi hepiniz bakın. İlyuşeçka, bak j bak. Baksana, bak, bak, arkadaşım, niye bakmıyorsun? Kö peği getirdim de bakmıyor bile!

Yeni numara şuydu: hareketsiz duran ve burnunu uzatan

hayvanın burnunun ta ucuna o lezzetli sığır parçası kona ı

çaktı. Zaval ı köpek, burnunun üzerinde o parça ile sahibi nin söyleyeceği kadar bir zaman hiç kımıldamadan, hiç hareket etmeden, gerekirse yarım saat bile duracaktı. Ama Çın

gırak'ı bu pozda yalnız bir saniyecik tuttular. Kolya:

-Pile! diye bağırdı ve et parçası bir anda Çıngırakın burnundan ağzının içine uçtu.

• Seyirciler tabi sevinçli bir hayret gösterdiler. elinde olmayarak sitemle:

-Hay Al ah! Köpeği sadece ona bu numaraları

K için mi tüm bu süre içinde getirmediniz! diye bağırdı. mek Kolya, açık yüreklilikle: Tabi ya! Onu en kusursuz durumda göstermek istedim! dedi.

İlyuşa birden incecik parmaklarını şıkırdatarak köpeği yanına çağırdı:

__ Çıngırak! Çıngırak!

Kolya:

__ Canım sen ne diye rahatsız olacaksın! O senin karyolanın üzerine fırlasın. İçi, Çıngırak!

Bunu söylerken eliyle karyolaya hafif hafif vurdu. Çıngırak ok gibi fırlayarak İlyuşa'nın yanına zıpladı. İlyuşa öne doğru atılarak iki eliyle hayvanın başına sarıldı. Çıngırak ise bir anda bunu yaptığı için hemen yanağını yalayıverdi. İlyuşeçka, ona sokuldu, yatağının üzerinde uzandı ve yüzünü herkesten gizleyerek hayvanın kıvırcık tüyleri arasına sakladı. Yüzbaşı:

-Aman Al ahım! Aman Al ahım! diye söyleniyordu. Kolya, gene İlyuşa'nın karyolasına oturdu.

-İlyuşa, sana bir şey daha gösterebilirim. Sana küçük bir top getirdim. Hatırlıyor musun? Sana daha o zaman bu toptan söz etmiş, sen de: Ah onu bir görsem! demiştin, îşte şimdi onu getirdim!

Kolya bunu söyledikten sonra çantasının içinden bronz küçük topu çıkardı. Acele ediyordu çünkü

kendisi de çok mutluydu. Başka bir zaman olsa Çıngırak'ın yaptığı numaraların etkisi geçer diye beklerdi. Ama şimdi her türlü ağırbaşlılığı bir tarafa bırakarak acele etti: Madem o kadar mutlusunuz, alın bakalım size bir mutluluk daha vereyim! der gibiydi. Kendisi de derin bir mutlulukla sarhoş gibiydi.

— Ben bunu çoktandır memur Morozov'da gözüme kes

. Senin için, dostum senin için! Boşuboşuna onda du, kardeşinden ona kalmış. Ben de ona karşılık bir kitap verdim babamın dolabından. Muhammed'in akrabası, da şifa verici akılsızlıklar. Belki yüz yaşında bir kitap. Açık saçık bir şey. Moskova'da yayınlanmış, daha sansür olfdığı zamanlarda. Morozov böyle şeylere bayılır. Üstelik teşekkür etti...

Kolya küçük topu elinin üzerine koymuş, herkes onu rahat rahat görsün ve zevk alsın diye uzatmış, tutuyordu. İlyu

146

-

-

147

ça sağ kolu ile Çıngırak'a sarılmaya devam ederek doğrulmuş ve hayran hayran oyuncağı

seyrediyordu. Kolya kendisinde barut bulunduğunu ve hemen orada eğer bu hanımları rahatsız etmezse ateş bile edebileceğini söylediği vakit, oyun. cağın yaptığı tepki son dereceyi buldu.

Anne hemen oyuncağı daha yakından görmesine izin verilmesini rica etti. Tabi isteğini derhal yerine getirdiler. Tunçtan yapılmış araba son derece hoşuna gitmişti. Kadıncağız onu dizlerinin üzerinde gezdirmeye başladı. Topla ateş edilmesine müsaade edip etmeyeceği sorulunca, kendisine ne sorduklarını anlamamakla birlikte hay hay buyrun diyerek buna her bakımdan razı

olduğunu bildirdi. Yüzbaşı, eski bir asker olarak topu kendi eliyle doldurdu. Avucuna azıcık barut koymuştu. Saçmayı ise başka bir sefer kul anmak için ayırmalarını rica etti. Topu, namlusu boş bir yere gelecek şekilde yere koydular. Funya deliğine üç barut tozu koydular ve kibrit çaktılar. Çok güzel bir ateş oldu. Anne, ilk anda irkilmişti, ama hemen sonra sevinçten gülmeye başladı.

Çocuklar, bir törendeymişler gibi hiç konuşmadan ciddî bir tavırla bakıyorlardı. Ama İlyuşa'ya bakarak en çok sevmen

yüzbaşıydı. Kolya topu kaldırdı, onu hemen saçmaları ve barutu ile birlikte İlyuşa'ya hediye etti. Tam anlamıyla derin bir mutluluk içinde:

- Bunu senin için, senin için aldım! diye tekrarladı. Çoktandır hazırlamıştım onu!

Annecik sanki küçük bir çocukmuş gibi:

-Ah, bana hediye" edin onu! Hayır, topu bana hediye edin!

Yüzünde topu ona hediye etmezler diye üzüntülü ve endişeli bir anlam belirmişti. Kolya şaşırıp kaldı. Yüzbaşı hu sursuzluk içindeydi. Heyecana kapılmıştı. Ona doğru atılarak:

-Anacığım, anacığım, top zaten senin! dedi. Yalnız şimdilik bırak İlyuşa'da kalsın. Çünkü

onu İlyuşa'ya hediye ettiler. Ama öyle de olsa yine senin sayılır. İlyuşeçka oynıyasın sın diye onu her zaman sana verir. Varsın ortaklaşa ikiniz de olsun.

cAnnecik:

-Hayır, istemiyorum! Ortaklaşa olmasın. Hayır, benim olsun, îlyuşa'nın değil, diye devam etti ve iyiden iyiye maya hazırlandı.

ilyuşa birden:

__ Anne! Al, senin olsun, bak işte veriyorum! Al senin olsun! diye bağırdı.

Birden sanki Krasotkin vermiş olduğu hediyeyi bir başkasına yerdiği için kızacak diye korkuyormuş gibi yalvaran bir tavırla ona doğru döndü:

__ Krasotkin. onu anneme hediye edebilir miyim? dedi.

Krasotkin hemen razı oldu.

_ Tabi edebilirsin! dedi ve topu İlyuşa'nın elinden alıp, onu kendi eliyle ve mümkün olduğu kadar nazik bir şekilde yerlere kadar eğilerek Anneciğe verdi.

Kadın, o kadar duygulanmıştı ki, ağlamağa bile başladı. Duygulu bir tavırla:

-İlyuşeçka, yavrum! İşte, kim seviyormuş annesini şimdi anladım! diye bağırarak .hemen topu dizlerinin üzerinde gezdirmeye başladı.

Kocası ona doğru atıldı ve:

— Annecik, ver elini öpeyim, dedi, hemen sonra da bu niyetini yerine getirdi.

Eşi memnunlukla Krasotkin'i işaret ederek:

-En sevimli delikanlı kimdir biliyor musun? İşte bu iyi yürekli çocuktur!

Kolya:

— Ben sana şimdi artık istediğin kadar barut getiririm! diyordu. Biz şimdi barutu kendimiz yapıyoruz. Borovikov içinde olan maddeleri öğrenmiş: Yirmi dört kısım küherçile, on kısım kükürt ve altı kısım akağaç kömürü alınıyor, bunların hepsi bir arada dövülüyor, içine su konuyor, hepsi yumuşak bir madde meydana gelinceye dek karıştırılıyor ve elde edilen Karışım davul ar için kul anılan derinin içinden geçirilerek Gülüyor, işte sana barut!

Uyuşa:

-Smurov, bana daha önce barutu nasıl hazırladığınızı söyledi. Ama babamın söylediğine göre bu sahici barut de

gilmiş diye karşılık verdi. kolya kızardı:

her — Nasıl sahici değilmiş? Biz ateşledik mi, pekâlâ yanıyor! her neyse, bilmiyorum...

Yüzbaşı birden suçlu bir tavırla Krasotkin'e doğru atıldı: ~ Hayır, ben bir şey söylemedim! dedi.

Gerçi, sahici ba148

-

rutun böyle yapılamayacağını söyledim, ama ziyanı yok, öt le de olur efendim.

'

-Bilmiyorum. Tabiî siz daha iyi bilirsiniz. Taştan, yapıl mış boş bir pomat kutusunun içinde yaktık, mükemmel yar di. Hepsi, olduğu gibi yandı. Geride yalnız pek az is kale Ama bu yalnız o yumuşak karışımdı, bu karışım bir deparçasından geçirilirse... Her neyse, siz daha iyi bilirsiniz. Ben bilemem...

Krasotkin birden İlyuşa'ya doğru döndü.

-Bulkin'in babası onu barut yüzünden dövmüş duydur, mu? diye sordu.

İlyuşa:

-Duydum, diye karşılık verdi.

Büyük bir ilgi ve zevkle Kolya'yı dinliyordu.

-Tam bir şişe barut hazırlamıştık, Bulkin bunu karyolasının altında bulunduruyordu. Babası

görmüş. Burasını uçurabilir demiş. Hemen orada da bir güzel dayak atmış. Üste lik gimnazyaya gelip beni şikâyet edecekmiş. Zaten sime hiç kimseyi benimle oynatmıyorlar. Smurov'u da bırakmıyor larmış. Tanınmış adam oldum yani. Yamanmışım öyle diyorlar, benim için.

Kolya, bunu söylerken hoşnutsuz bir tavırla hafifçe gül dü.

-Bütün bunlar o demiryolu hikâyesinden sonra başladı Yüzbaşı:

-Ha! Biz de sizin o hikâyenizi işittik! diye bağırdı. Orada nasıl yattınız Al ahaşkına? Gerçekten trenin altında yatarken hiç korkmadınız mı?

Yüzbaşı, Kolya'ya çok dalkavukluk ediyordu. Kolya kayıtsız bir tavırla:

-Pek o kadar değil! diye karşılık verdi. Tekrar İlyuşa'ya doğru dönerek:

-Burada böyle bir ün kazanmama en çok o Al ahın belası lası kaz yol açtı.

Gerçi Krasotkin, bunları anlatırken mahsus, gösteriş ol sun diye kayıtsız bir tavırla konuşmuyordu ama hâlâ bir tür lü kendini toparlayamıyordu. Sesi de ikide bir kısılıyormuş gibi oluyordu.

îlyuşa, yüzü ışık saçarak güldü.

-Ha, o kaz işini de işittim! Bana anlatmışlardı, ama

-

iyice

anlayamadım. Seni gerçekten hakimlerin huzuruna mı

kardılar?

Kolya, laubali bir tavırla:

_ Senin anlayacağın, saçma bir şeydi. Hiç önemi olmayan bir şeydi Pireyi deve yaptılar, bizde sık sık yaptıkları gibi, diye anlatmaya koyuldu. Bir gün meydandan geçiyordum. Tam o gün pazara sürü ile kazlar getirmişlerdi. Durdum, kazlara baktım. Birden bizim delikanlılardan biri, Vişniyakov adında biri (şimdi kendisi Plotnikov'larda çırak olarak çalışıyor) bana bakarak ne diye kazlara bakıyorsun? dedi. Yüzüne baktım: Yusyuvarlak, aptal bir surat. Delikanlı yirmi yaşında kadar vardı. Ben halkla konuşmaktan hiç bir zaman kaçınmam. Halkla konuşmak hoşuma gider... Bizler halktan kopmuş insanlarız... Bu bir gerçek... Galiba bu sözüme gülüyorsunuz, öyle mi Karamazov?

Alyoşa, mümkün olduğu kadar candan bir tavırla:

-Hayır! Al ah korusun, ne münasebet! Sizi can kulağı ile dinliyorum, dedi.

O alıngan Kolya, hemen cesaret buldu. Karamazov bu karşılığı verir vermez hemen acele ile ve sevinçle:

-Benim basit ve apaçık bir teorim var, diye söze devam etti. Ben halka inanırım ve daima hakkını vermeye hazınm, ama bunu ona şımartmadan yapmak isterim, bu sine qua.(*) Ha, evet kazı anlatıyordum. İşte o aptala doğru dönerek ona, işte acaba kaz ne düşünüyor, diye düşünüyorum dedim. Yüzüme saf, saf baktı:

-Peki, ne düşünür kaz? diye sordu.

-Bak görüyor musun? Üzeri yulafla dolu bir araba duruyor. Çuvaldan, yulaf dökülüyor, kaz da boynunu tam tekerin dibinden ileri doğru uzatmış yulafı gagalıyor, görüyor olusun? dedim.

-Evet, hem de çok iyi görüyorum diye karşılık verdi.

-Şimdi, araba azıcık ileriye doğru itilirse, tekerlek kakazın boynunu koparır mı, koparmaz mı?

-Tabiî koparır, dedi. Bunu söylerken ağzı kulaklarına varıyordu, zevkinden eriyordu sanki.

-Öyleyse haydi gel gidip itelim, delikanlı, dedim. — Haydi, dedi.

Bu bir prensiptir, anlamında (Lâtince).150

-

İşi becermek için uzun bir süre çaba göstermemize gerek lilik kalmadı. Delikanlı hiç bel i etmeden atın dizginini tuta' bilecek şekilde yanına gitti, ben de kazı o yöne göndermek için yanında durdum. Köylü ise o sırada biri ile konuşur öyle bir dalmıştı ki, kazı oraya sürmeme bile ihtiyaç kal madı: Kaz kendiliğinden boynunu yulaf tanelerini almak için öyle bir uzatmıştı ki, boynu tam arabanın altına, tekerleğin alt tarafına geliyordu. . Delikanlıya göz kırptım, o da dizgini çekti ve birden... Gırç! Gıfç! Kazın boynu tekerleğin altında kalarak ezildi! Tam o sırada aksilik olmasın mı? Tura köylüler bizi görüp, her bir ağızdan:

-Bunu mahsus yaptın! diye bağırmaya başladılar.

-Hayır mahsus yapmadım, hayır mahsus yapmadım! dediyse de, hepsi: Mahkemeye götürelim! diye bağırıyorlardi. Beni de yakalayıp madem sen de hurdaydın, demek bu işte yardımcı oldun, bütün pazardakiler ne mal olduğunu biliyor! dediler.

Kolya bunu anlatırken kendinden memnun bir tavırla:

-Beni ise, gerçekten tüm pazardakiler tanıyordu, diye devam etti. Hepimiz sürü sepet hâkimin huzuruna çıktık. Kazı bile götürüyorlardı. Baktım bizim delikanlı korkmuş, ağlamaya başlamış...

Val ahi kadın gibi ağlıyordu. Toptancı: Böyle bir metotla dünya kadar kaz ezilebilir! diye bağırıyordu.

Tabiî tanıklar da vardı. Sulh yargıcı bir dakikada işi bitirdi: Kaza karşılık toptancıya bir ruble verilecekti, kazı ise delikanlı alacaktı. Bundan böyle de, böyle şakalar yapmayacaktı. Delikanlı ise hep kadın gibi ağlıyor:

-Beni o kışkırttı, beni o kışkırttı! diyerek beni işaret ediyordu.

Ben tam bir serinkanlılıkla ona bunu hiç de öğretmediğimi, yalnız ana fikri verdiğimi ve sadece teorik olarak Konuştuğumu söyledim. Sulh yargıcı Nefedov, hafifçe güldü v böyle güldüğü için de kendi kendine kızdı. Bana:

-Bundan böyle bu çeşit plânlar yapmaktansa, kitapların basma oturup ders çalışasınız diye, bu işi hemen raporla oklunuzun müdürlüğüne bildireceğim, dedi.

Gerçi müdürlüğe rapor falan vermedi, bunu şaka söy lemisti, ama iş gerçekten dal andı, budaklandı ve idarede lerin kulağına kadar geldi: Onların kulakları da delik mi, ilktir! En çok da klâsik edebiyat öğretmeni Kolbasnikov

-

gürültü etti. Ama Dardanelov beni gene savundu. Şimdi ise Kolbasnikov, hepimize azgın bir eşek gibi köpürüp duruyor. gen Kolbasnikov'un evlendiğini işitmiş miydin? Mihailov'lardan bin ruble drahoma aldı, gelini görsen, suratsızın, çirkinin biri. Üçüncü sınıftakiler hemen ona bir taşlama yazmışlar:

Üçüncü sınıf şaştı bu habere Pasaklı Kolbasnikov evlendi diye.

Gerisi çok komiktir, sonra bunu sana yazılı olarak getiririm. Bak Dardanelov için hiç bir şey söylemiyorum: O gerçekten bilgili adamdır. Kesin olarak söyleyebilirim bunu, bilgili adamdır. Ben böyle insanlara karşı saygı duyarım, ayrıca hiç de beni savunduğu için değil...

Smurov, o anda kesin olarak Krasotkin'le arkadaşlık ettiği için gurur duyarak:

—. Öyle ama Truva'yı kim kurdu? diye sorarak onu fena halde sıkıştırmıştın! diye söze karıştı.

Krasotkin'in anlattığı kaz hikâyesi çok hoşuna gitmişti.

Yüzbaşı, Krasotkin'in gururunu okşamak istediğini bel i eden bir tavırla:

• — Gerçekten sıkıştırdınız ha? diye sordu. Demek Truva'yı kim kurdu diye sorarak onu şaşırttınız, öyle mi? Bunu daha önce de işitmiştik, fena halde bozmuşsunuz onu. İlyuşeçka bunu bana daha o zaman anlatmıştı.

İlyuşeçka söze karıştı:

-A, o her şeyi bilir. Bizim arkadaşlar arasında her şeyi şeyi o bilir! Mahsus öyle bilmiyormuş gibi davranıyor. BiBizim sınıfta bütün derslerden birinci...

ilyuşa sınırsız bir mutluluk içinde Kolya'ya bakıyordu.

-Canım, o Truva hikâyesi saçma, boş bir şey. Ben bile bu konuyu önemsiz sanıyorum.

Kolya, bunu gururlu bir tevazu içinde söylemişti. Artık kendini toplamıştı. Bununla birlikte, içinde hâlâ bir huzursuzluk da vardı: Hissediyordu ki, büyük bir heyecan içindey ve örneğin o kaz hikâyesini anlatırken her şeyi aşın bir açık yüreklilikle açığa vurmuştu.

Alyoşa'nın ise bütün bu hl**yeyi dinlerken sustuğunu ve çok ciddî bir tavırla dinlediğini etmişti.. Gururuna düşkün bir çocuk olduğu için, içinde ını kaçıran bir düşünce uyanmıştı: Yoksa bu işten ötükendimi başkalarına beğendirmek istediğimi sandığı için152

-

mi susuyor? Eğer böyle bir şey düşünmek cesaretini gösteri. yorsa o halde ben...

Birden tekrar gururlu bir tavırla:

-Ben bu konuyu kesin olarak önemsiz buluyorum! diye kestirip attı.

Birden, o ana kadar hiç konuşmayan, on bir yaşlarında, çok güzel ve çekingen olduğu her halinden bel i, soyadı da Kartaşov olan ve zaten konuşmasını pek sevmeyen bir çocuk, beklenmedik bir şekilde:

— Ama ben Truva'yı kimin kurduğunu biliyorum, dedi.

Tâ kapının yanında oturuyordu. Kolya şaşkınlıkla ve ciddî bir tavırla ona baktı. Çünkü: Truva'yı

kim kurdu? sorusu bütün sınıflarda bir sır gibi gizli bir şey sayılıyordu. Bu sırrı çözmek için de Smaragdov'un kitabını okumak gerekiyordu. Ama Kolya'dan başka hiç kimsede Smaragdov'un kitabı yoktu. İşte Kartaşov adındaki çocuk, bir gün Kolya'da iken, onun arkasını döndüğü bir sırada, fırsattan yararlanarak, hemencecik kitapların arasında bulunan Smaragdov'un kitabına gizlice bir göz atmış, tam da Truva'yı kurmuş olanlardan söz edilen bölümü görmüş, onu bir çırpıda okumuştu. Bunun üzerinden epey bir süre geçmişti. Ama çocuk hâlâ garip bir utanç

duyuyor ve Truva'yı kimlerin kurmuş olduğunu herkesin içinde açıklamaktan korkuyordu; böyle bir şey yaparsa, basma bir şey gelir ya da Kolya, bu yüzden onu utandırır diye çekiniyordu. Oysa, şimdi birden nedense kendini tutamamış ve bildiğini söylemişti. Zaten bunu çoktandır istiyordu.

Kolya, çocuğun yüzüne bakar bakmaz onun bunu gerçekten bildiğini anlayarak ve tabiî hemen bundan çıkabilecek sonuçlara kendini hazırlayarak yüksekten bakan, küçümseyen bir tavırla:

-Söyle .bakalım kim kurmuş? diye sordu.

Ortada huzur bozan bir hava meydana gelmişti. Çocuk:

-Truva, Teucer, Dardanus, İl ius ve Frocius tarafından kurulmuştur, diye bir çırpıda hepsini ortaya döktü ve bir anda kıpkırmızı oldu. O kadar kızarmıştı ki, insan ona bakıncaiçinden bir acıma duyuyordu.

Ama, çocukların hepsi ona dik dik bakıyorlardı. Bir dakika kadar böyle baktıktan sonra birden bütün bu dik bakan

çocuklar, bir anda Kolya'ya doğru döndüler. hâlâ küçümseyen serinkanlı

bir ifadeyle böyle bir cüret

iş olan çocuğu tepeden tırnağa süzüyordu. Sonunda tenezzül göstererek: __ Nasıl kurmuşlar yani? diye sordu. Hem bir kenti ya da bir devleti kurmak ne demektir? Ne yani? Gelip teker teKer bir tuğlayı öteki tuğlanın üzerine koyarak mı kurdular?

Gülüşmeler duyuldu. Suçlu çocuğun yanakları pembe iken koyu kırmızı oldu. Susuyordu, nerdeyse ağlıyacaktı. Kolya, onu bu durumda bir dakika daha bekletti, sonra öğüt olsun diye sert bir tavırla sözleri kesin bir şekilde söyleyerek:

— Bir mil etin kuruluşu gibi tarihî olaylardan söz edebilmek için, önce bunun ne demek olduğunu bilmek gerekir, dedi. Zaten ben bütün bu kadınlara yakışır masal ara önem vermiyorum, evren tarihi konusuna da hiç saygım yok.

Bunu birden kayıtsız bir tavırla ve artık genel olarak herkese hitap ederek söylemişti. Yüzbaşı, birden garip bir endişe ile:

-Yani evren tarihini önemsiz mi sayıyorsunuz? diye sordu.

Kolya: Evet, evren tarihini. Zaten bu tarih insanlığın yaptığı bir dizi budalalıkları öğrenmekten başka bir şey delildir ki! Ben yalnız matematiğe ve doğa ile ilgili bilim dal arına saygı duyarım!

diye gösteriş yapar gibi konuştu ve yan gözle Alyoşa'ya baktı; orada bulunanlar arasında yalnız onun düşüncesinden çekiniyordu.

Ama Alyoşa hep susuyor ve ciddî bir tavırla bakıyordu. Eğer, o sırada bir şey söylemiş olsaydı, iş

bununla kapanır Merdi. Ama Alyoşa hep susuyordu, bu sususu da bir küÇutnseme anlamı

taşıyabilirdi. Bu ise Kolya'nın büsbütün sinirini bozuyordu.

-Bizde öğretilen eski klâsik dil er de öyle: saçmalıktan başka bir şey değil... Siz galiba gene benimle aynı düşünce

de değilsiniz, öyle mi Karamazov? Alyoşa, ağır başlı bir tavırla gülümsedi:

— Aynı düşüncede değilim, dedi.

Kolya, konuşurken yavaş yavaş gene nefesi tıkanır gibi

a başlamıştı.

a ~~ Klâsik dil er konusundaki düşüncemi sorarsanız, ben b unlar sadece polis baskısı gibi bir şey olsun diye program lara alınmış, diye devam etti. Bunlar insanın canını sıkıyor itenekleri körletiyor diye programlara almışlar. Zaten 154

-

-

155

programlar sıkıcıydı, daha sıkıcı olmalarını sağlamak için başka ne yapılabilirdi? Zaten programlar saçmaydı, daha saç. ma olmalarını sağlamak için yapılacak başka bir şey vat mıydı?

İşte bunu düşünerek sonunda klâsik dil eri ortaya attılar. Benim bu dil er konusunda asıl düşüncem budur ve öyle

sanıyorum ki, bu düşüncemi hiç bir zaman değiştirmeyeceğim.

Kolya, sözünü sert bir tavırla bitirmişti. Her iki yanağında iki leke halinde kırmızılık belirmişti.

Çocuğun sözlerini dikkatle dinleyen Smurov, kesin ve gür bir sesle:

-Doğru söylüyor! dedi. Kalabalığın arasından birden bir çocuk:

-Oysa, Lâtinceden kendisi birinci oldu! diye bağırdı, l yuşa:

-Evet baba, kendisi öyle söylüyor ama, bizim sınıfta lâtinceden birincidir.

Kolya, onu övmelerinden hoşlandığı halde, kendini savunmak ihtiyacım duyarak:

-Bundan ne çıkar? dedi. Lâtinceyi, öyle gerekiyor da onun için ezberliyorum, anneme lâtince kursunu bitireceğime söz verdim diye, bundan başka, bence insan eline bir şey aldı mı, artık onu iyi yapmalı. Ama bunu yaptığım halde içimden bütün bu klâsik edebiyattan ve tüm bu adiliklerden nefret ediyorum... Benimle aynı düşüncede değil misiniz, Karamazov?

Alyoşa, gene hafifçe gülerek:

-Canım, neden adilikler diyorsunuz? diye sordu.

-Ama rica ederim, tüm klâsikler artık bütün dil ere Çev rilmiştir. Demek ki lâtinceyi okul arda öğretmek gereklilik" ni klâsiklerin anlaşılması için duymamışlardır. Bunu sadece bir polis baskısı gibi kul anmak ve yetenekleri körletmek İÇin

programlara koydular. Tüm bunlardan sonra artık buna adi lik denmez de ne denir?

Alyoşa, sonunda hayretle:

-Bütün bunları size kim öğretti Al ahaşkma? diye yük sek sesle sordu.

-Bir kez, ben bunu kendim de anlayabilirim, bunu bana öğretmesi gerekli değil, ikincisi demin size sikler bütün dil ere çevrildi dedim ya, bunu öğretmen basnikov, üçüncü sınıfa açıkça kendisi söylemiştir...

Bütün bu süre içinde susmuş olan Ninoçka:

-Doktor geldi, diye bağırdı.

Gerçekten evin kapısı önünde bayan Hohlakova'nın arabası durmuştu. Tüm o sabah doktoru beklemiş olan yüzbaşı, yıldırım gibi onu karşılamaya koştu. Annecik oturduğu yerde toparlandı ve çok ciddî bir tavır takındı. Alyoşa, İlyuşa'nın yanına gitti ve yastığını düzeltmeye başladı. Ninoçka, oturduğu koltuktan huzursuzluk içinde Alyoşa'nın yatağı nasıl düzelttiğine bakıyordu. Çocuklar acele ile veda etmeğe başladılar. Bazıları o akşam geleceklerini söylüyorlardı Kolya, Çıngırak'a seslendi, o da karyolanın üzerinden aşağı atladı.

Kolya, acele ile l yuşa'ya:

— Ben gitmeyeceğim! Ben gitmeyeceğim! diyordu. Sofada bekleyeceğim, doktor gidince, gene gelirim. Çıngırakla birlikte gelirim!

Ama sırtında ayı postundan yapılmış kürkü, koyu renk favorileri ile önemli bir kişi olduğu hemen bel i olan, sinek kaydı tıraş olmuş doktor içeriye girmişti bile. Adımını eşikten içeriye atar atmaz birden şaşırmış gibi durakladı. Herhalde

yanlış yere geldiğini sanmıştı. Kürkünü ve siperliği de kürklü olan kasketini çıkarmadan:

-Nedir bu? Nereye girdim ben? diye mırıldandı.

içerdeki kalabalık, odanın fakir döşemesi, köşede ipe dizilmiş olan çamaşır onu şaşırtmıştı.

Yüzbaşı, doktorun karşıda yerlere kadar eğildi. El etek öper gibi bir tavırla:

— Burası efendim, burası efendim! diye mırıldandı. Burası benim evim efendim. Bize geldiniz, zaten bize gelecektiniz, endim.

Doktor, önemli bir kişi olduğunu belirten bir tavırla ve yüksek sesle: Snegirev? diye sordu. Bay Snegirev siz misiniz? ~~ Benim efendim.

-Ya!

doktor bir kez daha küçümseyen bir tavırla odaya göz gezdaki sonra kürkünü sırtından attı. O

zaman herkes boynundaki pırıl Pırıl nişanı gördü. Yüzbaşı doktorun fırlattığı kürhavada yakalamıştı. Doktor kasketini de çıkardı. Yüksek

e ciddî bir tavırla:

Hasta nerde? diye sordu.156 KARAMAZOV KARDEŞLER

VI VAKİTSİZ GELİŞME

Kolya, acele ile konuşarak:

-Acaba doktor ona ne diyecek? diye sordu. Amma da berbat bir suratı var, öyle değil mi? Ben tıptan nefret ederim!

Alyoşa hüzünle:

-İlyuşa ölecek. Bana öyle geliyor ki, bu artık kesin bir şey.

-Alçaklar! Bu tıp, adilikten başka bir şey değil! Bununla birlikte sizi tanıdığıma memnunum, Karamazov. Sizinle çoktandır tanışmak istiyordum. Yalnız yazık ki, böyle hüzünlü bir günde tanıştık...

Kolya, daha içten, daha gösterişli bir şey söylemek istiyordu, ama nedense içini ürperten bir şey vardı. Alyoşa, bunu farketti ve gülümseyerek elini sıktı. Kolya:

-Size, nadir rastlanan bir varlık olarak saygı duymayı öğrendim, diye mırıldandı.

Gene söyleyeceği sözü şaşırıyor, kekeliyordu:

-Sizin bir mistik olduğunuzu ve manastırda bulunduğunuzu işittim. Mistik olduğunuzu biliyorum, ama... bu beni sizle tanışmaktan alıkoymadı. Gerçeklerle yüzyüze gelme sizin bu mistik yanınızı tedavi edecektir... Sizin gibi yaratılmış olan insanlarda başka türlü olmaz.

Alyoşa, biraz şaşırmış olarak:

-Sizin mistik dediğiniz şey nedir? Neyimi tedavi edecektir gerçekler?

-İşte canım Tanrı, falan, filân.

-Ne diyorsunuz? Siz tanrıya inanmıyor musunuz?

-Yok canım, benim Tanrı'ya karşı hiç bir kötü düşüncem yok. Tabi Tanrı sadece bir hipotezdir...

Ama... Kabul ederim ki, düzeni korumak için... Evet, evrendeki düzeni korumak için gereklidir, falan, filân. Eğer

Tanrı olmasaydı, O nu icat etmek gerekirdi.

Kolya, bu son sözü söylerken kızarmaya başlamıştı. Bir den Alyoşa'nın şimdi onun hakkında bilgilerini ortaya dök mek ve ne kadar büyük olduğunu göstermek istiyor diye düşündüğünü

sandı. Öfkeyle: Oysa ben hiç de bilgilerimi c

-

157

taya dökerek gösteriş yapmak istemiyorum diye düşündü. Birden içinde müthiş bir can sıkıntısı duydu.

-Şunu açıklamak isterim ki, tüm bu tartışmalara girişmekten nefret ederim 'diye, kestirip attı. İnsan Tanrı'ya inanmadan da insanlığı sevebilir, değil mi? Siz ne dersiniz? Voltaire de Tanrı'ya inanmıyordu, öyleyken insanlığı seviyordu, öyle değil mi?

Bunu söylerken bilgiçlik taslıyorum gene diye düşün

dü.

Alyoşa, sanki kendisi İle yaşıt, hatta kendisinden daha yaşlı olan bir insanla konuşur gibi ağır başlı bir tavırla ve alçak sesle, çok tabiî bir şey söyler gibi:

-Voltaire, Tanrı'ya inanıyordu, ama galiba inancı azdı. Ve bana öyle geliyor ki insanlığı da, az seviyordu.

Kolya, Alyoşa'nın Voltaire hakkındaki düşüncesinde fark edilen kararsızlığa ve onun bu sorunun çözümlenmesini yaşça kendisinden küçük olan kendisine bırakmasına hayret etti. Alyoşa:

-Siz Voltaire'i okudunuz demek, öyle mi? dedi,

-Hayır, buna okudum denmez... Bununla birlikte Candide'di okudum, tabiî Rusça çevirisini... Eski berbat, gülünç bir çeviri idi...

Kendi kendine gene, gene aynı şeyi yapıyorum! diye düşündü.

-Peki, okuduğunuzu anladınız mı?

-Aaa, tabiî hepsini anladım... Benim bunu anlayamayacağımı neden düşünüyorsunuz? Tabiî bu kitapta birçok açık saçık berbat şeyler var... Ama tabiî bunun felsefesi olan bir roman olduğunu ve bir ideyi ortaya atmak için yazıldığını anlıyorum...

Kolya, artık iyiden iyiye ne söyleyeceğini şaşırmıştı. Birden hiç ilgisi yokken:

-Ben bir sosyalistim, Bay Karamazov, tedavi kabul etmez bir sosyalist.

Alyoşa güldü:

~ Sosyalist misiniz? Canım sosyalist olmaya ne zaman akit buldunuz? Galiba sadece on üç

yaşındasınız, öyle de

kolya, içine bir iğne batmış gibi oldu. Kıpkırmızı kesildi. Bir kez on üç değil, on dört yaşındayım.

İki hafta sonr

-

ra on'dört yaşında olacağım, dedi. İkincisi bu işle yaşımın ne ilgisi var? Burada önemli olan kaç

yaşında olduğum değil beslediğim kanılardır, öyle değil mi? Alyoşa uysal ve sakin bir tavırla:

-Biraz daha büyüdüğünüz vakit, yaşın insanın kanılan üzerinde nasıl bir etki yaptığını anlarsınız.

Ayrıca bana öyle geliyor ki, bu söylediğiniz sözler kendi sözleriniz değil, dedi.

Ama Kolya heyecanla sözünü kesti:

-Rica ederim, sizin istediğiniz şey, insanların boyun eğmesi ve mistisizmdir. Şunu kabul edin ki, örneğin Hıristiyan dini sadece alt sınıfların zenginlere ve ünlü kişilere köle olmasına hizmet etmiştir, öyle değil mi?

Alyoşa:

-Bunu nerde okuduğunuzu biliyorum, size bunu muhakkak biri öğretmiştir!

-Rica ederim, neden bunu muhakkak bir yerde okuduğumu sanıyorsunuz? Hem bana kimse bunu öğretmedi. Zaten kendim de bunları düşünebilirim... İşin doğrusunu isterseniz, İsa'ya karşı

değilim. O gerçekten insancıl bir kişiydi ve eğer çağımızda yaşamış olsaydı, muhakkak ihtilâlcilere katılırdı, hatta belki de önemli bir rol oynardı... Hem de muhakkak öyle olurdu.

Alyoşa:

-Canım, canım nereden kaptınız bu düşünceleri? Hangi budala ile ilişki kurdunuz?

-Rica ederim, gerçekler saklanamaz. Tabiî bir yolunu bulduğum için sık sık bay Rakitin ile konuşuyorum... Ama diyorlar ki, bunu ihtiyar Belinskiy bile söylemiş.

-Belinskiy mi söylemiş? Hatırlamıyorum. Belinskiy böyle bir şeyi hiç bir eserinde yazmamıştır.

-Yazmadı ise bile anlattıklarına göre bunu söylemiş. Bunu birinden işittim... Hem canım, Al ah kahretsin!...

-Siz, Belinskiy'i okudunuz mu?

— Bakın size size söyleyeyim... Hayır... Buna okudum denmez. Yalnız... Tatyana için yazdıklarını, "Tatyana'nın neden Onyeginle(') gitmediğini anlatan bölümü okudum.

-Nasıl Onyegin'le gitmediğini? Hay Al ah! siz bunu mı... anlıyorsunuz?

da

(*} Puşkln'ın Yevgenly Onyegln isimli eserinin kahramanları.

Kolya, sinirli sinirli gülümsedi.

_ Rica ederim, siz galiba beni küçük Smurov sanıyorsunuz, dedi. Hem benim lütfen öyle azılı bir ihtilâlci olduğumu sanmayın, Rakitinle sık sık anlaşmazlığa düşüyoruz. Tatyana'ya gelince, ben hiç de kadınların özgürlüğe kavuşmasını savunuyor değilim. Şunu kabul ediyorum ki, kadın başkasına bağlı bir varlıktır ve söz dinlemesi gerekir. Napolyon'un dediği gibi, varsın Leş femmes tricottent (*)

Kolya bunu söylerken nedense hafifçe gülmüştü:

-Hiç olmazsa bu konuda o, sözümona büyük adamın kanısını tam olarak paylaşıyorum.

Aynı zamanda örneğin vatanı terk edip Amerika'ya kaçmanın bir adilik, hatta adilikten de beter bir şey, bir budalalık olduğunu düşünüyorum. Bizde de insanlığa yararlı birçok şeyler yapılırken, ne diye Amerika'ya kaçmalı? Hem de özel ikle şu sırada. Şimdi verimli olabilecek ve yapılması gereken o kadar çok şey var ki. Zaten ben de öyle karşılık veriyordum.

-Nasıl karşılık veriyordunuz? Kime? Biri sizi daha önce Amerika'ya davet mi etti?

— Size şunu açıklayayım ki, beni gerçekten öyle bir şey yapmam için kandırmak istediler, ama ben reddettim. Tabiî bu aramızda kalsın," Karamazov, işitiyor musunuz? Hiç kimseye bir tek söz söylemeyeceksiniz bu konuda. Ben yalnız size söylüyorum bunu. Hiç de üçüncü şubenin (**) eline düşmek ve Zincirli Köprü'nün orada ders almak istemiyorum.

Anısını silemezsin zihninden Zincirli Köprü'deki binanın!

... ~~ Hatırlıyor musunuz? Ne güzel söylemişler! Neden gütoyorsunuz? Yoksa siz hep söylediklerimin yalan mı olduğunu sanıyorsunuz?

Kolya'nın zihninden bir anda, ama içini ürperterek bir Düşünce geçti. Ya babamın dolabında Çan dergisinin yalnız bir tek sayısının bulunduğunu ve benim başka hiç bir şey okumadığımı

öğrenirse, o zaman ne olacak?

— Yok canım, gülmüyorum, bana yalan söylediğinizi de

um, İşin asıl önemli noktası da bu. öyle bir şey dü

(*) Fransızca: Kadınlar örgü örsünler (evde otursunlar) anlamında. (*) Çar polisinde siyasi şubeye verilen ad.160

-

1

-

161

sunmuyorum, çünkü bütün bunlar ne yazık ki çok doğru!

di söyleyin bakayım, Puşkin'i okudunuz mu? Yani Onyegin'i...

Bakın demin Tatyana'dan söz ettiniz.

-Hayır daha okumadım, ama okumak istiyorum. Benim hiç bir ön yargım yok Karamazov. Ben hem bir tarafı, hem öbür tarafı dinlemek isterim. Neden sordunuz?

-Hiç, öyle... Kolya birden:

-Söyleyin, benden çok nefret ediyorsunuz değil mi Karamazov? dedi ve Alyoşa'nın karşısında sanki hazırol durumuna girmiş gibi dimdik durdu. Lütfen sözü dolandırmadan söyleyin!

Alyoşa hayretle yüzüne baktı.

-Sizden nefret mi ediyorum? Canım neden nefret edeyim? Yalnız sizin gibi daha yeni yazmağa başlayan çok güzel bir varlık daha şimdiden bu kaba saçmalıklarla bozulmuş diye acıyorum.

Kolya, kendinden memnun bir tavırla sözünü kesti:

-Siz benim varlığım için üzülmeyin, dedi. Alıngan olduğuma gelince bu doğru, gerçekten öyleyim.

Aptalca, budalaca bir alınganlığım var. Demin hafifçe güldünüz ya, bana öyle geldi ki sanki siz...

-A... ben bambaşka bir şeye güldüm. Bakın söyleyeyim size niye güldüğümü. Kısa bir süre önce Rusya'da oturmuş bir yabancının, bir Alman'ın şimdiki okuyan gençliğimiz konusundaki düşüncelerini okudum da. Adam... Bir Rus öğrencisine gökyüzündeki yıldızları gösteren bir harita verin, öğrenci o zamana dek hiç görmediği bu haritayı ertesi günü size düzeltilmiş olarak geri verecektir! diye yazmış. Alman, Rus öğrencisinde hiç bir bilgi olmadığını, buna karşılık sınırsız bir kendi değerini gözünde büyütme sevdasının bulunduğunu belirtmek istemiş.

Kolya, birden kahkahalarla gülmeye başladı.

-Ha, evet. Ama bu gerçekten çok doğru bir şey! Çok doğru! Aferin o Alman'a! Yalnız gâvur herif iyi yönleri farkedememiş, öyle değil mi, ne dersiniz? Kendi değerini gözünde büyütme gerçekten vardır ama olsun! Bu gençlikten ileri ge len bir şey. Eğer düzeltilmesi gerekiyorsa, zamanla düzelir Ama buna karşılık bizde özgür bir ruh vardır, hem de neler deyse ta çocukluktan... Buna karşılık cesaretle düşünceleri

ni, kanılarını açıklama yeteneği de var... Onlardaki gibi, o salamcılar gibi otoritelerin karşısında kölelere yakışır bir boyuneğme yoktur... Her neyse Alman güzel söylemiş! Aferin Almana! Gerçi tüm Alman'ları gene de gebertmeli ama... Varsın bilim dal arında bu kadar güçlü olsunlar, gene de gebertmeli onları...

Alyoşa gülümsedi:

-Neden gebertmeli canım?

-Eh diyelim ki, saçmaladım, kabul ediyorum. Bazen çok çocukça davranıyorum, bir şeye sevindiğim zaman, bir türlü kendimi tutamıyor, o zaman saçmalayıp duruyorum. Ama dinleyin, biz sizinle burada boş şeylerden söz edip duruyoruz. Oysa doktor içerde epey uzun bir süre kaldı.

Belki de Anneciği bir de o ayaksız Ninoçka'yı muayene ediyordur. Biliyor musunuz, bu Ninoçka, hoşuma gitti, içeriye girdiğim sırada birden bana Daha önce neden gelmediniz?

diye fısıldadı. Hem de öyle bir sesle, öyle bir sitemle söylemişti ki, bunu! Bana öyle geliyor ki, çok iyi kalpli, zaval ı bir kızcağız o...

-Evet, evet! Bakın buraya sık sık gelmeye başlayınca, nasıl bir varlık olduğunu anlarsınız. Böyle varlıklarla tanışmak, sizin için çok yararlı olur Sonradan değer vermesini öğrenirsiniz, hem böyle varlıklarla ahbaplık etmekten daha birçok şeyler öğrenmeniz mümkün. Bu sizi her şeyden daha çabuk ve kolay değiştirecektir.

Kolya büyük bir üzüntüyle:

-Ah, daha önce gelmediğime o kadar üzülüyorum ve bunu yapmadığım için kendime o kadar kızıyorum ki!...

-Evet, çok yazık oldu. Zaval ı küçük çocuğun üzerinde ne kadar sevinçli bir etki yaptığınızı kendi gözünüzle gördünüz! Sizi beklerken o kadar üzülüyordu ki!...

-Bunu bana söylemeyin! Beni çok üzüyorsunuz. Bununla birlikte bunu hakettim: Buraya gururumdan, egoistçe bir gururdan ve başkalarını etkim altına almak gibi âdice bir

duygudan ötürü geliniyordum. Bundan kurtulmak için tüm ömrümce uğraştım, kendi kendimi değiştirmeye çalıştım, ama

onu bir türlü başaramadım. Şimdi görüyorum ki, birçok bakımlardan alçağın biriyim Karamazov! Alyoşa heyecanla:

-Hayır, siz çok iyi bir insansınız, gerçi biraz duygula düşünceleriniz bozulmuş ama gene de iyisiniz ve o soy162

-

163

lu, o hastalık derecesinde, her şeyi çabuk kapan, her şeyden etkilenen çocuğun üzerinde bu kadar derin bir etki yaptı. gınızı çok iyi anlıyorum! Kolya:

-Hem de bunu bana siz söylüyorsunuz! diye bağırdı. Oysa biliyor musunuz, buraya geldiğimden bu yana birkaç kez hep benden nefret ettiğinizi düşündüm. Sizin düşüncelerinize ne kadar değer verdiğimi bir bilseniz?...

-A! Siz gerçekten bu kadar alıngan mısınız? Hem de bu yaşta. O halde bakın size şunu da söyleyeyim; demin orada odada size bakarken hep onları anlattığınız sırada, sizin için her halde çok alıngandır diye düşündüm.

-Gerçekten düşündünüz mü? Bakın herşeyi nasıl önceden görüyorsunuz, gördünüz mü? Bunu o kaz hikâyesini anlattığım sırada düşündüğünüze bahse girerim. Bana tam o sırada öyle geldi ki, kendimi mükemmel bir varlık olarak göstermek istediğim için, bana karşı büyük bir nefret duydunuz. Öyle düşündüğüm için de birden size karşı büyük bir kızgınlık uyandı içimde. O zaman saçmalamaya başladım işte. Sonradan gene (bu söylediğim şimdi, burada oldu) size eğer Tanrı

yoksa onu icad etmek gerekirdi dediğim vakit, bana gene tahsilimi belirtmek için çok acele ediyormuşum gibi geldi. Kaldı ki, o cümleyi bir kitapta okumuştum. Ama yemin ede rim, bilgimi öyle kendimi beğendiğim için ortaya dökmüş değilim. Öyle, lâf olsun diye yaptım bunu. Neden olduğunu bile bilmiyorum. Belki de sevinçten... Val ahi galiba sevinçten. Gerçi bir insanın sevinçten artık ne yapacağını şaşırması, Çok utanılacak bir şeydir. Ama bunun böyle olduğunu iyice biliyorum. Çünkü şimdi şu kanıya vardım ki, beni küçümsemiyorsunuz. Bütün bunlar da benim kendi kuruntummuş. Ah Karamazov, ben çok mutsuz bir insanım! Bazen neler düşünürüm bilemezsiniz. Herkesin, bütün dünyanın benimle ettiğini düşünürüm ve işte o zaman tüm düzeni yok hazır bir hale gelirim.

Alyoşa gülümsedi:

-Çevrenizdekilere de üzüntü verirsiniz.

-Evet çevremdekileri de üzerim, özel ikle annemi. söyleyin Karamazov, şu anda çok gülüncüm değil mi?

Alyoşa:

— Canım, siz bunu hiç düşünmeyin! Hiç düşünmeyin

nu! Hem zaten gülünç olmak ne demek? insan ömrü boyunca az mı gülünç olur, ya da görünür?

Bundan başka bugün yetenekleri olan tüm insanlar gülünç olmaktan müthiş korkuyorlar, bu da onlara mutsuzluk veriyor. Beni şaşırtan tek şey, sizin bunu bu kadar erken duymaya başlamanızdır. Bununla birlikte ben bunu çoktandır farkettim, hem de yalnız sizde değil. Bugün daha bebek denecek çocuklar bile bundan ötürü üzüntü çekiyorlar. Bu hemen hemen delilik gibi bir şey. Bu, kendi kendini beğenme duygusu, şeytanın ta kendisidir, bugün

tüm yeni kuşağın içine şeytan girmiştir... Alyoşa, bu sözü, hiç de ona dikkatle bakan ve gülerek konuştuğunu sanan Kolya'nın düşündüğü gibi söylememişti. Sözünü bitirerek:

— Siz de herkes gibisiniz, daha doğrusu birçok insanlar gibisiniz. Ama öyle olmamalı. Bütün sorun burada zaten.

-Herkesin öyle olmasına rağmen mi, öyle olmamalı?

-Evet, herkesin öyle olmasına rağmen. Bir siz öyle olmayın. Zaten gerçekten de başkaları gibi değilsiniz siz. Bakın, şimdi kötü, hatta gülünç bir şeyi bana açıklamaktan kaçınmadınız. Oysa şimdi kim öyle bir şeyi açıklayabiliyor? Hiç kimse. Zaten kendilerini yargılamak gerekliliğini de duymuyorlar. Siz de başkaları gibi olmayınız, bir tek siz başkalarından farklı olsanız bile, yine öyle kalın.

-Çok güzel! Sizin hakkınızda yanılmamışım. Siz insanı tesel i edebilirsiniz. Ah, bilseniz size nasıl yaklaşmak istiyor

um, Karamazov. Sizinle çoktandır karşılaşmak istiyordum. de beni düşünmüşsünüz öyle mi?

Demin sizin de beni düşündüğünüzü söylemiştiniz. Öyle değil mi?

-Evet, ben de sizin hakkınızda bazı şeyler işittim ve ben de sizi düşünüyordum... Gerçi sizi bana bunu sormaya

elten şey gururunuzdur, ama ziyanı yok. kolya, zayıf ve utangaç bir sesle: Biliyor musunuz Karamazov, bizim buradaki konuşmailtifatına benziyor, dedi. Bu gülünç bir şey değil değil mi?

, yüzü ışık saçarak gülümsedi. de gülünç değil. Zaten gülünç olsa bile, ne ziyanı

bu iyi bir şeydir. Biliyor musunuz Karamazov... Şunu kabul edin ki, şu 164

KARAMAZOV KARDEŞLER

165

anda siz de benimle böyle konuşmaktan biraz utanç yorsunuz... Bunu gözlerinizden okuyorum.

Bunu kurnazca bir tavırla ve garip bir mutluluk içinde gü. lerek söylemişti.

-Bunda utanılacak ne var?

-Peki neden kızardınız? Alyoşa güldü:

-Canım, sizin yüzünüzden oldu, sizin yüzünüzden kızardım! dedi ve gerçekten kıpkırmızı oldu.

Eh, doğrusunu isterseniz gerçekten biraz utanıyorum, ama neden olduğunu Al ah bilir, nedenini anlayamıyorum.

Bunu mırıldanarak, hatta hemen hemen utançla söylemişti. Kolya, açıktan açığa büyük bir heyecanla:

-Ah, şu anda benimle konuştuğunuz için nedense utandığınızdan ötürü sizi o kadar seviyorum ki!... Çünkü siz benim gibisiniz! diye bağırdı.

Yanakları al al olmuştu, gözleri pırıl pırıl parlıyordu. Alyoşa birden nedense:

-Beni dinleyin Kolya, lâf aramızda size şunu söyleyeyim ki, siz hayatta çok mutsuz bir insan olacaksınız.

Kolya hemen:

-Biliyorum, biliyorum. Siz bunları nasıl önceden bile

biliyorsunuz!

-Bununla birlikte tüm olarak yaşantıyı seveceksiniz, onu kutsal bir şey sayacaksınız.

-Gerçekten öyle! Yaşasın! Siz bir peygambersiniz! Ah çok iyi anlaşacağız Karamazov! Biliyor musunuz en çok şuna hayran oluyorum: Siz benimle sanki eşitmişiz gibi konuşu yorsunuz.

Oysa biz eşit değiliz, hayır değiliz, siz çok daha yük seksiniz! Öyleyken gene anlaşacağız. Biliyor musunuz tüm bir son ay içinde hep kendi kendime: Ya birden anlaşıp öm rumuzun sonuna dek dost olacağız, ya da ilk anda anlaşama yacağız ve ölünceye kadar birbirimize düşman olacağız diye" yordum.

Alyoşa gülerek:

-Böyle söylerken bile tabiî beni sevmeye

dedi.

.

— Seviyordum ya, çok seviyordum sizi, hep haya geçiriyordum!... Hem bütün bunları nasıl da önceden biliyor sunuz? Hah, işte doktor da geldi. Aman Al ahım! Her bir şey söyleyecek! Yüzüne baksanıza?...

hayalimden

VII

İLYUŞA

Doktor, odadan artık kürküne sarılmış, baş'ına da kasketini geçirmiş olarak çıkıyordu. Yüzünde öfkeli ve sanki hâlâ üstü başı kirlenir diye korkuyormuş gibi tiksintili bir anlam vardı. Sofaya bir göz gezdirdi ve sert bir tavırla Alyoşa ile Kolya'ya baktı. Alyoşa, kapıdan arabacıya bir işaret yaptı

ve doktoru getirmiş olan araba dış kapıya yanaşıp durdu. Yüzbaşı, doktorun peşinden dışarı

fırladı ve onun önünde iki büklüm olmuş halde, ezile büzüle, kendisine son bir söz söylemek için durdurdu. Zaval ı adamın yüzünde müthiş bir üzüntü vardı, bakışları da korkuluydu:

-Ekselans, ekselans... Gerçekten mi? diye söze başlayacak oldu, ama devam edemedi, sanki zaval ı çocuğun kaderi yalnız doktorun söyleyeceği sözlerle gerçekten değişebilirmıs gibi, iki elini umutsuzlukla aşağı doğru indirerek son bir yalvarışla ona baktı.

Doktor, her zaman karşısındakine etki yapan, bununla birlikte kayıtsız bir sesle:

-Ne yapalım! Ben tanrı değilim, dedi.

-Doktor... Ekselans... Peki çabuk mu, çabuk mu olacak

bu?

Doktor, her hecenin üzerinde ayrı ayrı durarak:

-Kendinizi herşeye hazırlayın, diyerek gözlerini

yere indirdi ve eşikten geçip arabaya doğru yürümeye hazırlandı.

Yüzbaşı, korku ile onu bir kez daha durdurdu.

-Ekselans, Al ah rızası için! Ekselans... Demek artık hiç şey, hiç ama hiç bir şey onu kurtaramaz öyle mi? Doktor sabırsızlıkla:

m . ~~ Artık bu bana bağlı bir şey değil, dedi. Bununla birlikte ; Hım, hım...

Şirden duraklamıştı, devam etti:

Eğer, örneğin... Hastanızı şimdi... Hiç vakit yitirmeden,

sözlerini (doktor hemen şimdi, hiç vakit yitirmeden sözlerini sert olmak şöyle dursun, hemen hemen öfkeli bir tavırla söylemişti, o kadar ki yüzbaşı irkildi bile) Si... ra... ku...

bir

za... ya gönderebilirseniz... Yeni ve iyi iklim şartlarının etki si altında... Belki de...

Yüzbaşı sanki hiç bir şey anlamıyormuş gibi:

-Sirakuza'ya demek! diye bağırdı.

Kolya, doktorun ne dediğini açıklamak için yüksek sesle

-Sirakuza'ya, dedi. Bu Sicilya'da bir yerdir. Doktor ona baktı. Yüzbaşı, şaşırıp kaldı.

-Sicilya'ya mı? Ama babacığım, ekselans... Görmediniz mi içerisini! Bizim anneciğimiz, bizim aile ne olacak?...

Bunu söylerken iki elini açmış, evin içerisini işaret ediyordu.

- Hayır, ailenizi Sicilya'ya değil, ailenizi Kafkasya'ya, baharın ilk günlerinde... Kızınızı

Kafkasya'ya, eşinizi de... Romatizmalarını göz önünde bulundurarak yine Kafkasya'da içmelere götürdükten sonra... Hemen Paris'e psikiatri uzmanı doktor Lepel etier'in kliniğine götürmelisiniz.

Size, ona verilmek üzere bir mektup verebilirim... O zaman belki durumda bir değişiklik...

Yüzbaşı gene el erini açarak umutsuzluk içinde keresteden yapılmış çıplak duvarları işaret ederek:

-Doktor, doktor! Durumu görmüyor musunuz? dedi. Doktor hafifçe güldü:

-Orası beni ilgilendirmez. Ben yalnız, siz bana son olarak hangi çarelere baş vurabileceğinizi sorduğunuz için, bu soruya bilimin verebileceği karşılığı bildirdim, gerisi... Bunu çok üzülerek söylüyorum, ama...

Kolya, doktorun eşikte duran Çıngırak'a biraz endişeli bir tavırla baktığını görerek yüksek sesle:

- Korkmayın, bay tabip, köpeğim sizi ısırmaz, dedi.

Sesinde öfkeli bir titreyiş vardı. Doktor yerine tabip sözünü sonradan kendisinin de açıkladığı gibi mahsus ona hakaret etmek düşüncesi ile söylemişti.

Doktor, Kolya'ya gözlerini hayretle dikerek başını kaldırdı:

-Ne dediniz?

Birden sanki kendisinden hesap soruyormuş gibi şa'ya doğru döndü:

-Kimdir bu?

Kolya gene sözlerinin üzerinde dura dura:

-

167

__ Bu dediğiniz Çıngırak'ın sahibidir, bay tabip! Benim olduğumu merak etmenize ihtiyaç yok.

Doktor, Çmgırak> sözünü anlayamıyarak:

__Çıngırak mı diye sordu?

__ Çıngırak ya! Ne sandınız, peki. Hoşça kalın, bay tabip, Sirakuza'da görüşürüz.

Doktor, birden fena halde öfkelenerek:

-Kimdir bu? Kim? Kim?... diye söylendi. Alyoşa kaşlarını çatarak acele acele: __ Bizim öğrencilerden biri, doktor! Yaramaz bir çocuk, kusuruna bakmayın, dedi. Krasotkin'e doğru döndü:

-Kolya, susun! diye bağırdı. Sonra, biraz daha sabırsız bir tavırla:

-Kusuruna bakmayın doktor! diye tekrar etti. Nedense artık çileden çıkan doktor neredeyse ayaklarını

yere vurarak:

— Falakaya, falakaya yatırmalı, falakaya!...

Kolya, sarardı, sonra gözleri kıvılcımlar saçarak incecik, i trek bir sesle:

— Biliyor musunuz bay tabip, benim Çıngırak adamı ısırır da! dedi. İçi Çıngırak.

Alyoşa otoriter bir tavırla:

-Kolya, bir söz daha söylerseniz, sizinle ömrümün sonuna kadar bozuşurum.

Kolya, Alyoşa'yı işaret ederek:

— Bay Tabip, dünyada Nikolay Krasotkin'e emredebilecek bir tek insan vardır, o da bu adamdır.

Onun sözünü dinterim, Al ahaısmarladık!

Yerinden fırladı ve kapıyı açarak hızla odaya daldı. Çıngırak da peşinden koştu. Doktor, yıldırımla vurulmuş gibi bir saniye kadar Alyoşa'ya bakarak hiç kımıldamadan durdu, sonra birden tükürdü

ve hızla arabaya doğru yürüdü. Giderken yüksek sesle:

-Bu ne biçim, bu ne biçim, bu ne biçim şey! BilmiyoNe biçim şey bu! diye tekrarlıyordu.

Yüzbaşı onu arabaya oturtmak için atıldı. Alyoşa ise Kolpeşinden odaya girdi. Kolya, artık îlyuşa'nın yatağı ndaydı. Uyuşa onu elinden tutmuş babasını çağırıyordu, dakika sonra yüzbaşı da yanına geldi, îlyuşa:168

-

-Baba, baba, buraya gel... Biz... diye müthiş bir heyecan içinde kekeledi, ama bel iydi ki söze devam etmeye gücü yoktu, birden iki zayıf kolunu ileri doğru uzattı ve var gücü ile hem babasına, hem Kolya'ya sarılarak her ikisini aynı kucaklayış içinde birleştirdi, kendisi de başını onlara dayadı. Yüzbaşı birden sessiz hıçkırıklarla sarsıldı. Kolya'nın da dudaklarıyla çenesi titremeye başladı. İlyuşa, acı acı:

-Baba, baba! Sana o kadar acıyorum ki, baba! diye inledi.

Yüzbaşı:

-İlyuşeçka... Yavrucuğum... Doktor dedi ki... İyileşeceksin... Mutlu olacağız hepimiz...

Doktor...

İlyuşa:

-Ah babacığım! Yeni doktorun sana benim için ne söylediğini biliyorum... Bunu anlamadım mı

sanki! diye bağırdı ve gene var gücü ile ikisini de kendisine doğru çekerek bağrına bastı. Yüzünü

babasının omuzuna bastırmıştı.

-Baba, ağlama... Öldüğüm vakit kendine iyi bir çocuk al, bir başka çocuk... Hepsinin arasında en iyisini seç, ona îlyuşa adını ver ve benim yerime onu sev.

Krasotkin birden kızmış gibi:

-Sus kardeşim! Sen iyi olacaksın! diye bağırdı, îlyuşa devam etti:

-Ama beni hiç bir zaman unutma, hiç bir zaman. Mezarıma gel... Hem bak sana bir şey söyleyeyim. Beni seninle gezmeye gittiğimiz o büyük kayanın dibine göm ve akşamlan Krasotkin'le birlikte oraya gel... Yanınıza Çıngırak'ı da alın... Ben sizi orada beklerim...

babacığım, babacığım!...

Sesi kesiliverdi. Her üçü de öyle kucaklaşmış olarak duruyor ve artık konuşmıyorlardı. Ninoçka, oturduğu iskemlede sessiz sessiz ağlıyordu. Anneleri de hepsinin ağladığını görünce hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

-İlyuşeçka, İlyuşeçka! diye bağırdı. '

Krasotkin, birden İlyuşa'nın kol arından kurtularak acele ile:

-Al ahaısmarladık dostum! Annem beni yemeğe bekliyor, dedi. Yazık ki ona haber vermedim! Beni çok merak eder... Ama yemekten sonra gene yanma geleceğim. Bütün gün, bütün akşam senin yanında kalacağım ve sana o kadar çok şey anlatacağım, o kadar çok şey anlatacağım ki! Çın

-

gırak'ı da getiririm, ama şimdi onu götüreceğim, çünkü ben yokken burada ulumaya başlar ve seni rahatsız eder. Haydi Al ahaısmarladık.

Bunu söyledikten sonra koşarak sofaya çıktı. Ağlamak istemiyordu. Ama sofada gene de ağlamaya başladı. Alyoşa, onu işte bu halde buldu. Ona ısrarla:

-Kolya, muhakkak sözünü tutmalı ve gelmelisiniz! Yoksa çok üzülecektir, dedi.

Kolya, ağlayarak ve artık ağladığı için hiç utanmadan:

-Muhakkak geleceğim! Ah daha önce gelmediğim için kendime öyle küfrediyorum ki...

Tam o sırada yüzbaşı, odadan, birden rüzgâr gibi dışarı çıktı ve hemen arkasından kapıyı kapadı.

Yüzünde çılgın bir anlam vardı, dudakları titriyordu. İki delikanlının karşısında durdu ve iki elini de yukarı kaldırdı. Dişlerini sıkarak deli gibi:

-İyi bir çocuk istemiyorum! Başka bir çocuk istemiyorum, diye fısıldadı. Eğer seni unutursam, Kudüsüm benim, dilim kurusun...

Sözünü tamamlayamadı. Boğazı düğümleniyormus gibi oldu ve bitkin bir halde tahta bankın önünde yere diz çöktü. Başını, yumruk yaptığı el eriyle sıkıştırdı, garip bir şekilde, arada bir tiz sesler çıkara çıkara hıçkırarak ağlamaya başladı. Bununla birlikte bu tiz seslerin içerden duyulmaması için elinden geleni yapıyordu. Kolya sokağa fırladı. Alyoşa'ya sert ve öfkeli bir tavırla:

-Al ahaısmarladık Karamazov! Bana söylediniz ama siz gelecek misiniz? diye bağırdı.

-Akşam muhakkak gelirim.

-Neydi o Kudüs için söylediği? Ne demek istiyordu Al ah aşkına?

-Bu İncil'den bir parçadır. Orada şöyle denilir. Eğer seni unutursam Kudüs, (burada Kudüs sahip olduğum en değerli şey anlamına geliyor) eğer seni bir başka şeye değişirsem, dilim...

-Anlıyorum, yeter! Siz de gelin olmaz mı? İçi Çıngırak.

Kolya, artık sert bir tavırla köpeğine seslendi ve iri, hızlı adımlarla eve doğru yürüdü.ONBIRİNCİ

KiTAP

AĞABEY. İVAN FİYODOROVlÇ

GRUŞENKA'DA

Alyoşa, Sobornaya meydanına, tüccar karısı Morozova'nın evine Gruşenka'ya gitmişti. Gruşenka, daha sabahleyin erkenden ona Fenya'yı göndermiş ısrarla ona uğramasını istemişti. Alyoşa, Penya'ya sorular sorduktan sonra kadından hanımının bir gün öncesinden bu yana çok derin ve özel bir endişe içinde olduğunu öğrenmişti. Mitya, tevkif edildikten sonraki bu iki ay boyunca Alyoşa, Morozova'nın evine, hem kendiliğinden, hem de Mitya'nın tenbihleri üzerine sık sık uğramıştı.

Mitya tevkif edildikten üç gün kadar sonra Gruşenka, Şiddetli bir hastalığa tutulmuş, ve hemen hemen beş hafta kadar hasta yatmıştı. Bu beş haftanın birini yatağında kendisini bilmeden yatarak geçirmişti. Gerçi şimdi iki haftadır dışarı çıkabiliyordu, ama çok değişmiş, zayıflamış ve sararmıştı. Ama Alyoşa'ya göre yüzü daha da güzel eşmişti ve evine girdiği vakit onunla göz göze gelmekten hoşlanıyordu. Genç kadının bakıcında kesin ve özlü bir şey gittikçe güç bulmuş gibiydi.

Bel iydi ki, ruhunda her şeyi alt üst eden bir değişiklik olmuştu. Şimdi tavırlarında hiç değişmeyen, uysal ama huzur dolu ve artık değişmesi de imkânsız bir kararlılık var Kaşlannın arasında büyük olmayan uzunlamasına bir

çizgi meydana gelmişti ve bu çizgi yüzüne, derin bir düşünce içinde olduğunu gösteren anlamlı, hatta ilk bakışta soğuk bir görünüm kazandırmıştı. Örneğin, eski hafifliğinden artık hiç bir iz kalmamıştı. Bununla birlikte Alyoşa, korkunç bir cinayetle suçlandırılan bir adamın nişanlısı olan zaval ı kadının, başına gelen felâkete, (üstelik bu suçlama tam onunla nişanlanacağı sırada yapılmıştı) ve sonradan geçirdiği hastalıkla mahkemenin ileride vereceği kararın

tehdidi altında bulunmasına rağmen, gene de gençliğinden ileri gelen eski neşesini yitirmediğini görüyordu.

Eskiden gururla bakan gözlerinde şimdi garip, sakin bir ışık yanıyordu. Bununla birlikte, yüreğinde, sönmek şöyle dursun, hatta şiddetlenmiş olan eski derdi yeniden uyandığı vakit, bu gözlerde, nadir olarak öfkeli kıvılcımlar beliriyordu. Bu dert hep aynıydı. Gruşenka'nın daha hasta iken sık sık sayıkladığı Katerina İvanovna idi. Alyoşa anlıyordu ki, Gruşenka Mitya'yı cezaevinde ancak bir kez (bunu istediği vakit yapmakta serbest olduğu halde) ziyaret etmemiş olan Katerina İvanovna'dan kıskanıyordu. Tüm bunlar Alyoşa için garip bir görev haline gelmişti; çünkü

Gruşenka yüreğindekileri yalnız ona açıklıyor, hep ondan öğüt bekliyordu. O ise bazen hiç bir şey söyleyecek gücü bulamıyordu.

Eve derin bir üzüntü ile girdi. Gruşenka eve yeni dönmüştü. Mitya'nın yanından yarım saat önce gelmişti ve Alyoşa genç kadının onu karşılamak için masanın önündeki koltuğundan nasıl çevik bir hareketle fırladığını görünce, kendisini büyük bir sabırsızlıkla beklemiş olduğunu anladı.

Masanın üzerinde iskambil kâğıtları vardı ve kâğıtlar papaz kaçtı oynanacak şekilde dizilmişti.

Masanın öbür tarafında deri kaplı bir divan üzerine yatak serilmişti ve sırtında bir robdöşambr, başında da keten bir başlık bulunan Maksimov, bu yatağa yarı yatmış bir durumda uzanmıştı.

Bel iydi ki, hem hasta hem de gücünü yitirmiş bir haldeydiÖyleyken tatlı tatlı gülümsüyordu.

Gidecek yeri olmayan ihtiyarcık, daha o zaman, iki ay kadar önce Gruşenka ile birlikte Mokroye'den döndükten sonra,

onun evinde kalmış ve o zamandan bu yana ondan hiç

ayrılmamıştı. O gün, yağmurda, çamurda sırılsıklam olmuş ve korku içinde Gruşenka ile birlikte eve gelince, divana oturup, çekingen, yalvaran bir gülümseyişle hiç konuşmadan gözlerini ona dikmişti. Büyük bir

-

üzüntü içinde bulunan ve artık hastalığı başlamak üzere olan Gruşenka, evine döndükten sonra ilk yarım saat içinde çeşitli işlerle uğraşırken, onu neredeyse tüm olarak aklından çıkarmıştı, ama sonra birden garip bir şekilde uzun uzun ona bakmış, ihtiyarcık da zaval ılığını bel i eden şaşkın bir tavırla gözlerinin içine bakarak hi, hi, hi! diye gülmüştü.

Gruşenka, .Fenya'ya seslenmiş, ihtiyara yemek vermesini emretmişti. Maksimov, o gün akşama kadar yerinden hiç kımıldamadan oturmuş, hava kararıp da pancurlar kapandığı vakit de, Fenya hanımına:

-Ne yapacağız hanımefendi? Yoksa gece yatısına mı kalacaklar diye sormuştu.

Gruşenka:

-Evet, ona divanın üzerine bir yatak ser, demişti.

Sonradan ihtiyarcığa daha ayrıntılı olarak birçok sorular sorunca, Gruşenka adamcağızın gerçekten o sırada gidecek bir yeri bulunmadığını öğrenmişti. Maksimov: Velinimetim Bay Kalganov, açıktan açığa artık beni evlerine kabul etmeyeceklerini söylediler ve bana beş ruble hediye ettiler, demişti.

Üzüntü içinde olan Gruşenka:

— Eh, ne yapalım, kal bari, diye karar vererek, durumunun kötülüğünü anladığını bel i eden bir tavırla gülümsemişti.

İhtiyar, onun bu gülümseyişini görünce çok duygulanmış, dudakları titremişti. Neredeyse minnetle ağlamaya başlayacaktı. İşte o günden sonra, ordan oraya giderek her bulduğu yere sığınan ihtiyar adam, Gruşenka'nın evinde kalmıştı. Genç kadın hastalandığı vakit bile oradan çıkıp gitmemişti.

Fenya ile Gruşenka'nın ahçısı olan annesi de, onu kovmamış, ihtiyarı beslemeye ve her gece divanın üzerine onun için yatak sermeye devam etmişlerdi. Hatta Gruşenka, ona alışmıştı bile.

Mitya'nın yanından döndüğü vakit, (ki ayağa kalkar kalkmaz, daha iyice iyileşmeden Mitya'yı

ziyaret etmeye başlamıştı) üzüntüsünü unutmak için Maksimuskamın yanına oturuyor, tek derdini düşünmemek için onunla saçma sapan Şeylerden söz ediyordu. İhtiyar adamcağızın bazı şeyler anlatmasını bildiği meydana çıktı. Böylece eninde sonunda GruSenka için vazgeçilmez bir arkadaş oldu.

Gruşenka, kendisine her gün değil, arada bir gelen, her zaman da pek uzun bir süre yanında kalmayan Alyoşa'dan

başka hemen hemen hiç kimseyi kabul etmiyordu. Genç kadının, ihtiyar tüccarı ise o sırada çok hasta idi. Kentte onun için bir ayağı çukurda diyorlardı ve gerçekten de Mitya mahkûm olduktan bir hafta sonra öldü. Ölmeden üç hafta önce, yakında ömrünün sona ereceğini hissederek, sonunda,

eşleri ve çocukları ile birlikte oğul arını yanına çağırtmış ve artık yanından ayrılmamalarını emretmişti. Gruşenka'ya gelince, ihtiyar adam uşaklarına onu yukarı hiç

sokmamalarını emretmiş, eğer gelirse kendisine beyefendi uzun yıl ar neşe içinde yaşamanızı

diliyor, ama kendisini artık tamamen unutmanızı istiyor demelerini tenbih etmişti. Bununla birlikte Gruşenka, hemen her gün birini gönderip hatırını soruyordu.

Genç kadın iskambil eri elinden atarak sevinçle Alyoşa ile merhabalaştıktan sonra:

-Nihayet geldin! diye bağırdı. Oysa Maksimuşka artık herhalde hiç gelmiyeceksin diye beni çok korkutmuştu! Ah sana o kadar ihtiyacım var ki! Otur masanın basma, söyle ne istersin, kahve mi?

Alyoşa sofraya oturarak:

-Eh kahve de olabilir, çok karnım acıktı, dedi. Gruşenka:

— İyi ya! Fenya, Fenya kahve getir! diye bağırdı. Kahvem çoktandır kaynıyordu, seni bekliyordu.

Fenya, pirojki de getir, ama sıcak olsun. Hayır, dur o pirojkilerle bugün başım belâya girdi. Bunları

cezaevine götürmüştüm, ama Mitya hepsini geri fırlattı. Ağzına bile komadı onları inanır mısın?

Hatta birini yere attı ve ayaklarının altımda çiğnedi. O zaman da ben ona: Bunları gardiyana bırakacağım. Akşama kadar yemezsen demek ki yalnız kötülük, yalnız öfke ile beslenen bir adamsın! dedim ve oradan öylece ayrıldım!

Gene darıldık birbirimize, inanır mısın? Zaten ne zaman gitsem hep kavga ediyoruz.

Gruşenka bütün bunlar bir çırpıda, heyecan içinde söylemişti. Maksimov hemen ürkekliğe kapılmıştı. Hep gözlerini yere indirerek gülümsüyordu. Alyoşa:

. — Peki bu sefer niçin kavga ettiniz? diye sordu.

-Val ahi bunun böyle olacağını hiç beklemiyordum! Düşün bir kez beni eski adamımdan kıskandı.

Ne diye ona bakıyorsun. Demek şimdi ona bakmaya başladın öyle mi? deyip duruyordu. Hep kıskanıyor, hep beni kıskanıyor! Yiyip

-

içmiyor, oturup kıskanıyor beni... Hatta geçen hafta Kuzma' dan bile kıskandı.

-İyi ama o eskisinin olduğunu biliyordu, değil mi?

-Sen git ona anlat. Daha başından biliyordu onu. Ama gelgelelim bu gün birden yerinden kalktığı

gibi, küfretmeğe başladı. Öyle şeyler söyledi ki, insan tekrarlamaya utanır. Aptal! Ben çıkarken Rakitka yanına girdi. Belki de onu kışkırtan Rakitkadır, ha? Ne dersin?

Gruşenka, bunu dalgın bir tavırla söylemişti.

- Seni çok seviyor, hep bundan oluyor, çok seviyor da ondan! Şimdi üstelik sinirli de...

-Sinirli olmaz olur mu, yarın mahkemesi olacak. Zaten ben ona yarın için bir şeyler söylemek üzere gitmiştim, Alyoşa. Çünkü, yarın ne olacağını düşündükçe tüylerim ürperiyor! Sen sinirli olduğunu söylüyorsun. Ama ben ne kadar sinirliyim, onu soran yok. Mitya ise hep Polonyalıdan söz edip duruyor! Ne aptal şey! Bak Maksimuşka'dan kıskanmıyor ama!

Maksimov da bir söz söylemek gerekliliğini duyarak:

-Beni de karım çok kıskanıyordu, dedi. Gruşenka, isteksiz bir tavırla güldü:

- Haydi canım, seni kim kıskanır? Zaten seni kimden kıskanabilirdi?

-Hizmetçi kızlardan, efendim.

-Eee, sus Maksimuşka! Şimdi gülecek halim yok. Düşündükçe öfkem kabarıyor. Plrojki'lere göz atayım deme, vermem sana! Senin için zararlı. Balzam likörü de vermem. Üstelik bir de bununla uğraş: Sanki evim bir düşkünler yurdu.

Gruşenka bunu söylerken gülmüştü. Maksimov, gözleri dolu dolu olmuş bir halde ve ağlamaklı bir sesle:

-Ben sizin yardımlarınıza lâyık değilim efendim, ben buna değmem efendim, dedi. İyiliklerinizi benden daha muhtaç olan kişilere yapsanız daha iyi olur efendim.

-Eh, herkes muhtaçtır, Maksimuşka. Hem kim, kimden daha çok muhtaçtır bunu nasıl anlayacağız? Hiç değilse o Polonya'lı olmasaydı bari Alyoşa! O da bu gün durup dururken hastalandı. Ona da gittim. Şimdi işte mahsus ona pirojki Göndereceğim. Şimdiye kadar göndermiyordum. Öyle olduğu kaide, Mitya ona bunları gönderiyorum diye suçladı

beni! İşte şimdi mahsus göndereceğim, mahsus göndereceğim! İşte Fen176

-

ya geldi, elinde de bir mektup var! Eh demedim mi ben size? Gene Polonyalılardan, gene para istiyorlar!

Pan Mussyaloviç, gerçekten olağanüstü uzunlukta ve bin bir dereden su getirerek yazdığı bir mektup göndermişti; bu mektupta Grusenka'dan kendisine üç ruble vermesini rica ediyordu.

Mektuba bir de paranın alındığına ve üç ay içinde ödeneceğine dair bir kâğıt iliştirmişti. Bu kâğıtta Pan Vrublevskiy'in de imzası vardı. Gruşenka, eski göz ağrısından yine aynı çeşit ve gene kâğıtlar iliştirilmiş bir çok mektuplar almıştı. Bu iş Gruşenka'nın iki hafta kadar önce iyileştiği gün başlamıştı. Bununla birlikte, genç kadın biliyordu ki, her iki Pan da hastalığı sırasında sağlık durumunu öğrenmek için evine uğramışlardı. Gruşenka'nın ilk aldığı mektup büyük kâğıda yazılmış, zarfı da soyadı taşıyan büyük bir mühürle yapıştırılmıştı. ÇoK belirsiz ve karışık bir şekilde yazılmıştı. Bu yüzden Gruşenka yalnız yarısını okumuş ve hiç bir şey anlamadan atmıştı.

Zaten, o şurada mektup düşünecek durumda değildi.

O ilk mektuptan sonra, ikinci günü bir mektup daha gelmişti. Bu mektupta Pan Mussyaloviç, kendisine en kısa zamanda ödenmek üzere iki bin ruble borç olarak vermesini rica ediyordu.

Gruşenka bu mektubu da karşılıksız bıraktı. Ondan sonra artıK bir seri mektup geldi. Her gün bir tane geliyordu. Hepsi de aynı şekilde çok ciddî ve dolambaçlı bir ifadeyle yazılmıştı, ama mektupta borç olarak istenen para gittikçe

azalıyordu. Yüz rubleye, 'yirmi beş rubleye, on rubleye düşmüştü. En sonunda da Gruşenka birden her iki Panın da kendisinden sadece bir ruble istediklerini bildiren bir mektup almıştı. Mektuba ikisinin de imzaladıkları bir kâğıt iliştirilmişti.

O zaman Gruşenka birden içinde bir acıma duymuş ve akşama doğru, kendisi bir koşu Pan'a gitmişti. Her iki Poîonya'lıyı da korkunç bir fakirlik, hemen hemen bir sefalet içinde bulmuştu. Ne yiyecekleri, ne odunları, ne sigaraları vardı. EV sahiplerine de borç yapmışlardı. Mokroye'de Mitya'dan kumarda kazandıkları iki yüz ruble çabucak eriyivermişti. Bununla birlikte Gruşenka her iki Pan'ın da kendisini kibirli bir tavırla ve sanki hiç kimseye muhtaç değil ermiş gibi son derece nezaket kural arına dikkat ederek, büyük büyük 'sözler ederek karşılamalarına şaşmış kalmıştı.

Bunlara yalnız gülmüş

-

eski gözağrısına on ruble vermişti. Yine o sırada gülerek bu yaptığını Mitya'ya anlatmış, o da hiç

kıskançlık duymamıştı. Ama o günden bu yana Pan'lar Gruşenkaya dört el e sarılmışlardı. Her gün ona para istediklerini bildiren mektuplar yağdırıyor, o da her seferinde onlara birazcık para gönderiyordu. İşte o gün Mitya birden müthiş bir kıskançlığa kapılıvermişti.

Gruşenka, gene endişe ile ve acele ederek:

-Ben de aptal gibi, Mitya'ya giderken, ona da bir dakikacık uğramıştım. Çünkü benim eski Pan'ım da hastaydı diye tekrar söze başladı. Bunu gülerek Mitya'ya anlatıyordum.

Oraya gittiğim vakit, Benim eski Polonya'n gitar çalıp, eski şarkıları okumaya kalkışmasın mı? Herhalde duygulanarak onunla evleneceğimi sanıyor dedim. Bunu der demez Mitya, bir fırladı, bir küfretti...

Öyle mi? Al sana! İşte ben de Pan' lara pirojkiler göndereceğim! Fenya! Kimi gönderdiler? Kim var orada? Kız mı gönderdiler? Al ona üç ruble gönder. Bir de on kadar pirojki al, kâğıda sar, kıza bunları onlara götürmesini söyle. Sen de Mitya'ya Pan'lara pirojki gönderdiğimi muhakkak anlat, e mi Alyoşa?

Alyoşa gülümsedi:

-Anlatır mıyım hiç? Gruşenka acı acı:

-Yani üzülüyor mu sanıyorsun? Mahsus kıskanmış gibi davrandı. Yoksa umurunda bile değilim ben!

Alyoşa:

-Nasıl mahsus? diye sordu.

-Sen safsın Alyoşenka. Ne kadar akıl ı olsan gene.de hiç bir şey anlamıyorsun, doğrusu bu! Ben böyle olduğum için kıskandı diye gücenmiyorum. Ama hiç kıskanmasaydı gücefcirdim. Ben öyleyim işte. Kıskançlığa hiç kızmam. Benim de yüreğim ateş doludur. Ben de kıskanırım! Asıl gücüme giden şey şu: Mitya beni hiç de sevmiyor, şimdi de mahsus kıskan^ış gibi görünüyor.

Kör müyüm, görmüyor muyum sanki? Kendisi bile bana bugün durup dururken Katya'dan söz etti: Bendim şöyleymiş, böyleymiş, benim için Moskova'dan bir doktor getirtti. Beni kurtarmak için en iyi, en bilgili, en birinci avukatı getirtti dedi. Madem benim gözlerime baka baka onu r, demek ki onu seviyor! Utanmaz, arlanmaz adam!

Kenbana karşı suçlu, öyleyken beni suçlayıp da zeytinyağı178

gibi BU yüzüne çıkmak, bütün kabahati benim üzerime yüklemek için: Sen benden önce o Polonyalıyla yaşıyordun, öyle olunca ben artık Katya ile ilgilenebilirim demek istiyor. Asıl istediği bu! Bütün suçu benim üzerime yüklemek istiyor. Mahsus bir bahane yaratıp kavga çıkardı

benimle, diyorum sana! Yalnız ben...

Gruşenka ne yapacağını söylemedi, yalnız gözlerini mendil e örterek hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Alyoşa kesin bir tavırla:

-O Katerina tvanovna'yı sevmez! dedi.

Gruşenka, mendili gözlerinden ayırmadan sesinde tehdit edici bir anlamla:

— Eh, seviyor mu, sevmiyor mu, bunu yakın zamanda kendim öğrenirim, dedi.

Yüzü çirkinleşmişti. Alyoşa büyük bir üzüntü ile o yumuşak ve sakin bir neşe ile parlayan yüzün birden somurtkan kızgın bir yüz haline geldiğini gördü. Gruşenka birden:

-Eh, saçmalık yeter! diye kestirip attı. Ben seni buraya hiç de bunun için çağırmadım. Alyoşa, yavrum yarın ne olacak, yarın ne olacak?... İşte benim üzüldüğüm bu! Yalnız buna üzülüyorum! Herkese bakıyorum da hiç kimse bunu düşünmüyor, bari sen bunu düşünüyor musun? Ayol yarın onu muhakeme edecekler; bana anlat nasıl muhakeme edecekler onu? Bel i ki uşak, uşak öldürdü! Uşak! Aman Al ahım! Yoksa gerçekten onu uşağın yerine mahkûm mu edecekler? Hiç kimse ortaya çıkıp da onu savunmayacak mı? Uşağı hiç rahatsız etmediler değil mi?

Alyoşa düşünceli bir tavırla:

-Onu iyice sorguya çektiler, dedi. Ama herkes suçlunun o olmadığı kanısında. Şimdi kendisi çok hasta yatıyor. Daha o günden bu yana hasta. Eskidenberi sara hastalığı vardı ya, ona gene tutulmuş.

' Sonra sözünü:

-Gerçekten hasta, diye tamamladı.

-Hay Al ah! Hiç değilse sen o avukata gidip, kendisine her şeyi olduğu gibi anlatsaydın. Diyorlar ki, onu üç bin rubleye Petersburg'dan getirtmişler.

-O üç bini üçümüz birlikte verdik. Ben, tvan ağabeyin' bir de Katerina İvanovna. Doktoru ise Moskova'dan Katerin İvanovna'nın kendisi getirtti. Avukat Fetyukoviç daha d f

-

fazla alırdı, alırdı ama, iş tüm Rusya'ya yayıldı. Tüm gazeteler, dergiler hep bu davadan söz ediyorlar. Fetyukoviç de, daha çok, artık da~va dil ere destan oldu diye, ona daha da büyük bir ün kazandıracak diye o ücrete razı oldu. Kendisini dün akşam gördüm.

Gruşenka acele ile atıldı:

-Peki sonra ne oldu? Ona söyledin mi?

-Beni dinledi, ama, hiç bir şey söylemedi. Yalnız belirli bir düşünceye varmış olduğunu bildirdi.

Ama sözlerimi de dikkate alacağını ifade etti.

-Nasıl dikkate alacakmış? Ah, bu adamlar ne üç kâğıtçıdır! Mitya'yı felâkete sürüklüyorlar! Peki, öteki doktoru neden getirtmiş?

Alyoşa, hafifçe gülümsedi:

-Uzman olarak. Ağabeyimin deli olduğunu, kendisini bilmeyecek bir durumda bulunduğunu, çıldırdığı için babamı öldürmüş olduğunu ileri sürmek istiyorlar. Ama ağabeyim buna razı olmaz.

Gruşenka:

-Ah, babanı öldürmüş olsaydı, bunu söylemek mümkündü! diye bağırdı. O zaman deliydi, tam anlamıyla deli. Hem de onun bu hale gelmesinden ben, alçağın biri olan ben sorumluyum! Ama o öldürmedi ki! O öldürmedi! Üstelik de herkes ona yükleniyor, hep onun öldürdüğünü

söylüyorlar, tüm kent öyle söylüyor. Fenya bile öyle ifade verdi. Sözlerine bakılırsa, o öldürmüş

gibi oluyor. Hele dükkândaıkiler, hele o memur... Sonra meyhanede daha önce söyledikleri ni duyanlar! Herkes ona karşı! Neler, neler söylüyorlar!

Alyoşa canı sıkılarak:

-Evet, ifadelerin sayısı korkunç denecek kadar çoğaldı, dedi.

-Hele Grigoriy, Grigoriy Vasilyiç, kendi sözünde öyle ısrar ediyor ki! Kapının açık olduğunu söyleyip duruyor. Kafasına koymuş bir kez onu öyle gördüğünü. Artık kimse onu Düşüncesinden caydıramaz. Ben bir koşu ona gittim, kendisi ile uzun uzun konuştum. Üstelik küfür de ediyor.

Alyoşa:

-Evet onu ifadesi belki de ağabeyimin aleyhindeki en kuvvetli ifadedir.180

-

Gruşenka birden çok endişeli bir tavırla gizli bir şey söylüyormuş gibi:

-Mityanın delirdiğine gelince, şimdi bile birazcık öyle görünüyor, dedi. Biliyor musun Alyoşenka? Bunu sana çoktandır söylemek istiyordum. Ona her gün gidiyorum ve şaşıp kalıyorum. Söyle bakayım, sen ne dersin? Şimdi hep söyleyip durduğu şeyler nedir Al ahaşkına?

Bir söze başladı mı, konuşuyor, konuşuyor... Ne dediğini bir türlü anlayamıyorum. Kendi kendime her halde akıl ı insanların anlayabileceği bir şeyler söylüyor, ben aptalın biriyim, bunu nereden anlarım diyorum. Yalnız, dün akşam, birden bana bir bebeden, daha doğrusu kim olduğunu bilmediğim bir çocuktan söz etmeye başladı. Bebe neden fakirdir? İşte ben şimdi o zaval ı çocuğun durumundan ötürü, Sibirya'ya gidiyorum. Ben kimseyi öldürmedim ama Sibirya'ya gitmem gerekiyor diyordu. Neymiş o bebe? Bir şeycik anlayamadım. Ama, o konuşurken ağlamaya başladım. Çünkü çok güzel konuşuyordu. Kendisi de ağlıyordu. Ben de ağlamaya başladım. O zaman birden beni öptü, ve haç çıkararak beni kutsadı. Söyle bana Alyoşa, kimmiş o yavru bebek? anlat bana...

Alyoşa gülümsedi:

-Bunlar herhalde Rakitin'den geliyor, Rakitin nedense sık sık ona gitmeye başladı. Bununla birlikte... Bu söz Rakitin'in sözü değil... Her neyse anlarız, dün akşam ona gitmiştim. Bu gün de gideceğim.

Gruşenka:

-Hayır bu iş Rakitinka'nın işi değil, bunları kafasına ağabeyin Ivan Fiyodoroviç koyarak onu şaşırtıyor, yanma giden odur! Senin anlayacağın... diye söylendi, sonra birden sustu.

Alyoşa, Gruşenka'ya gözlerini dikerek şaşırmış gibi:

-Ne demek istiyorsun? Ağabeyim Mitya'yı ziyaret mı etti? Ama Mitya ağabeyim, İvan'ın bir kez olsun ona uğramadığını söyledi.

Gruşenka ne söyleyeceğini şaşırmış bir halde, birden kı

zararak:

-Aman... Ne biçim insanım ben! Ağzımdan kaçırdım ' te! diye bağırdı. Dur, Alyoşa, konuşma!

Madem ağzımdan kaçırdım, artık bütün gerçeği soyliyeyim: Ivan ağabeyin, İ ' ya'ya iki kez uğramış. Birinci ziyaretini gelir gelmez

-

Biliyorsun ya, hemen Moskova'dan dört nala gelmişti. Daha ben hastalığa tutulmamıştım bile.

İkinci kez olarak da, bir hafta önce gitmiş. Ama Mitya'ya onu ziyaret ettiğini sana söylememesini tenbih etmiş. Zaten kimseye söylemesini istemiyormuş. Gizli gizli gidiyormuş ona.

Alyoşa derin bir düşümce içinde oturuyor, birşeyler tasarlıyordu. Bel iydi ki bu haber onu şaşırtmıştı. Ağır ağır konuşarak :

-İvan ağabeyim, Miltya'nın işini benimle konuşmuyor, dedi. Zaten tüm bu iki ay içinde çok az konuştu. Ona uğradığım vakit de, her zaman geldiğime canı sıkılıyor. Onun için üç haftadır ona gitmiyorum. Hım, hımm... Eğer bir hafta önce ona uğramışsa... Bu hafta içinde gerçekten Mitya'da garip bir değişiklik oldu.

Gruşenka acele ile sözünü destekledi:

-Değişti ya! Değişti ya! dedi. Aralarında bir sır var... Gizli bir sır vardı aralarında!... Bunu Mitya'nın kendisi bana söyledi. Hem biliyor muşum, öyle bir sırmış ki, Mitya bir türlü huzura kavuşamıyor. Oysa eskiden neşeli idi. Hoş şimdi de neşeli ya... Yalnız biliyor musun? Başını

şöyle oraya buraya sal amaya, odada bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya, sağ elinin şu parmağı ile şakağındaki saçları karıştırmağa başladı mı, ben artık içinde kendisine endişe veren bir şeyin bulunduğunu anlarım... Artık bunu iyice öğrendim! Oysa eskiden neşeliydi. Bugün bile neşeli gördüm onu!

-Ama sen sinirli demiştin.

- Sinirli de olsa, yine neşelidir o. Zaten hep sinirlidir, ama bir anda neşeleniveriyor işte. Sonra da gene sinirli oluyor. Hem biliyor musun Alyoşa, ona bakıp hep hayret ediyorum. Kendisini korkunç bir şey bekliyor, o ise öyle saçma Şeylere gülüyor ki! Tıpkı çocuk gibi.

-İvan'ın onu ziyaret ettiğini bana söylememeni tenbih etti mi, gerçek mi? Sana gerçekten söyleme mi dedi?...

-Öyle dedi ya. Söyleme dedi. Zaten Mitya yalnız senden korkuyor. Çünkü bu işin içinde bir sır varmış. Kendisi söyledi bunu.

Gruşenka, birden atılıp yalvararak:

. — Kuzum Alyoşa, ne olur ona git, ağzını ara, ne imiş ararındaki o sır öğren, sonra da gelip bana söyle! Benim gibi182

r

-

183

zaval ı bir kadını üzüntüden kurtar. Artık o uğursuz kaderinneyse bileyim. Seni bunun için çağırdım.

- Sen o sırrın seninle ilgili olduğunu mu sanıyorsunEğer öyle olsaydı, Mitya, bunun bir sır olduğunu senin yanında söylemezdi!

-Bilmiyorum. Belki bana söylemek istiyor, ama cesaret edemiyor. Önceden haber veriyor. Bir sır var demek istiyor ama nasıl bir sır olduğunu söylemiyor.

-Peki sen bunun ne olduğunu düşünüyorsun?

-Ne mi düşünüyorum? Artık benim için felâket gete; çattı, öyle düşünüyorum. Hem de felâketimi her üçü birlik hazırladılar. Çünkü bu işin içinde Katya var. Bütün bunlar Katya'dan çıkıyor. Mitya: Şöyleymiş, böyleymiş diyor, onur. için! O kadın gibi değilim demek! Mitya bunu önceden söylüyor. Bana haber veriyor. Beni bırakmayı aklına koymuş! İste bütün sırrı bu! Üçü

bunu düşünmüşler, üçü... Yani Mitya, Katya, bir de İvan Fiyodoroviç. Alyoşa, ben sana çoktandır bir şey sormak istiyordum: Mitya, bir hafta önce bana birden durup dururken İvan'ın Katya'ya âşık olduğunu söyledi. Bunu da

onun sık sık evine gitmesinden çıkarmış. Bana doğru mu söyledi, yoksa yalan mı? Elini vicdanına koy, indir hançeri göğsüme! Söyle!

— Sana hiçbir zaman yalan söylemem. İvan, Katerina İvanovna'ya âşık değil. Benim düşüncem bu...

-İşte, ben de o zaman öyle düşünmüştüm! Bana yalan söyledi utanmaz. İş burada! Şimdi de beni mahsus kıskanmış gibi davranıyor, sonradan ayrılırsak kabahati bana yüklemek için. Öyle saf ki!

Hiç bir şeyi gizli tutamıyor, öyle açık yürekli ki!... Ama ben ona gösteririm! Ona gösteririm ben dünyanın kaç bucak olduğunu! Bana sen benim öldürdüğüme inanıyor" sun dedi. Bunu bana söyledi! Beni bununla suçladı! Düşünse ne! Tanrı suçunu bağışlasın! Dur! O Katya'ya mahkemede neler yapacağım! Orada ona öyle bir söz söyleyeceğim ki... Her şeyi söyleyeceğim!

•

Gruşenka bunu söyledikten sonra gene acı acı ağlamaya başladı. Alyoşa yerinden kalkarak:

— Bak, sana kesin olarak bir şey söyleyebilirim, Gruşenfcadedi. Birincisi şu: Mitya, seni seviyor, dünyada herkesten çok seni seviyor. Yalnız seni!... Bu sözüme inan. Bunu iyice biliyorum. Artık bunu benden başka kimse bilemez. İkincisi onun ağzını aramak istemiyorum. Eğer bugün bana kendiliğinden o sırrını söylerse, sana açıklamağa söz verdiğimi kendisine açıkça bildireceğim. O zaman, bugün gene gelir, sana ne olduğunu söylerim. Yalnız... Bana öyle geliyor ki... 3u işle Katerina îvanovna'nın hiç ilgisi yok! Bu sır bambaşka bir şeyle ilgili. Öyle sanıyorum. Bana öyle geliyor ki, Katerina İvanovna ile bu iş

arasında hiçbir ilişki yok. Eh, şimdilik hoşça kal!

Alyoşa elini sıktı. Gruşenka hâlâ ağlıyordu. Alyoşa, genç kadının tesel i olsun diye söylediği bu sözlere pek inanmadığını görüyordu. Ama yine de hiç olmazsa derdini dökmesi için iyi bir şey olmuştu. Genç kadını bu durumda bırakmak onu üzüyordu, ama Alyoşa'nın acelesi vardı. Daha birçok görevler onu bekliyordu.

II

HASTA AYAK

Görevlerinden birincisi, onu bayan Hohlakova'nın evinde bekliyordu. Alyoşa, oradaki işini biran önce bitirip, Mitya'yı ziyarete gecikmemek için, acele ile oraya gitti. Bayan Hohlafcova, üç haftadır rahatsızlanmıştı: Nedense ayağı şişmişti. Gerçi, yatakta değildi ama, gündüzleri sırtında zarif ve pek açık saçık olmayan bir sabahlıkla, boudoir'ında kanepenin üzerinde yarı uzanmış bir durumda yatıyordu. Alyoşa bu vesile ile kötü bir niyet taşımayan hafif bir alayla, kendi kendine, Bayan Hohlakova'nın hastalığına rağmen, neredeyse şıklaşdüşünmekten kendini alamıyordu.

Durup dururken saçdantel er, kurdeleler takılıyor, zarif lizözler giyiliyordu. Alyoşa, bunların niçin yapıldığını anlıyordu, ama bunları saçma düşünceler olarak zihninden kovmaya çalışıyordu.

Son günlerde Bayan Hohlakova'yı başka misafirlerin arasında Perhotin adında bir genç ziyaret etmeye başlamıştı. Alyoşa, dört gün kadar bir süredir onlara uğramamıştı ve eve girer girmez acele ile Liza'nın yanına gitmek istedi, çün

asıl onunla işi vardı. Liza daha bir gün önce, ona. çok bir durumu> görüşmek üzere hemen gelmesi için ıs184

-

f

-

185

rarla ricada bulunmasını tenbihleyerek bir hizmetçi kız gön. dermişti. Bu da bazı nedenlerle Alyoşa'da bir ilgi uyandırmıştı Ama hizmetçi kız Alyoşa'nın geldiğini Liza'ya haber verinceye kadar, Bayan Hohlakova, gelmiş olduğunu birinden öğrenerek hemen ona başka bir hizmetçisini göndermiş ve yalnız bir dakika için yanına gelmesini rica etmişti. Alyoşa, önce annenin ricasını

yerine getirmenin daha doğru olacağını düşündü. Öyle yapmayacak olursa. Bayan Hohlakova, muhakkak Alyoşa, Liza'nın yanında iken, ikide bir ona birini gönderip rahatsız edecekti.

Bayan Hohlakova bayram günüymüş gibi özel bir itina ile giyinmiş olarak ve olağanüstü bir sinir gerginliğiyle heyecan içinde divanın üzerinde yatıyordu. Alyoşa'yı sevinç çığlıkları ile karşıladı.

— Kırk yıldır, kırk yıldır evet, tam kürk yıldır sizi görmedim! Koca bir hafta geçti de... Bir dakika, ha... Sahi, dört gün önce, çarşamba günü bizdeydiniz. Siz, Liza'ya gidiyordunuz, değil mi?

Biliyordum zaten. Herhalde ben duymayayım diye ayaklarınızın ucuna basa basa doğru ona gitmek istiyordunuz. Ah, sevgili, sevgili Aleksey Fiyodoroviç. Beni ne kadar endişe içinde bıraktığınızı bir bilseniz! Ama bunu sonra konuşuruz. Gerçi en önemli olan bu, ama gene de sonra konuşuruz bu konuyu.

Sevgili Aleksey Fiyodoroviç, Liza'cığımı tam anlamıyla artık size emanet ediyorum. Zosima dedenin ölümünden sonra nur içinde yatsın (bunu söylerken haç çıkarmıştı) size bir rahip olarak bakıyorum. Hoş yeni giysinizi kendinize çok yakıştırıyorsunuz doğrusu? Nereden buldunuz böyle bir terziyi? Ama hayır, hayır. Asıl önemli olan bu değil, bunları sonra konuşuruz. Size bazen Alyoşa dediğim için sakın bana kızmayın olmaz mı? Ben ihtiyar bir kadınım. Her şeyim hoş

görülür (bunu söylerken nazlı nazlı gülümsemişti), ama bunu da sonra konuşuruz. Yeter ki, en önemli şeyi unutmayalım! Çok rica ederim, bana bunu hatırlatın, olmaz mı? Konuşurken konudan ayrıldım mı, bana asıl önemli olan neydi? diye sorutulmaz mı? Ah, şimdi en önemli olanın ne olduğunu ben nereden bileyim! Liza, sizinle evlenmek konusunda vermiş ol düğü o çocukça sözü

geri aldığı günden bu yana, herhalde bu tün bunların, uzun bir süre tekerlekli iskemlede kalmış, zaval ı hasta küçük bir kızın bir hayal oyunundan başka birşey ol madiğini anlamışsınızdır. Aleksey Fiyodoroviç, çok şükür, şimdi artık yürüyor. Bunu da Katya'nın, Moskova'dan o zaval ı ağabeyinize... yarın... şey edecekleri ağabeyiniz için getirttiği yeni doktora borçluyuz... Ah, yarından niçin söz ediyorum! Yarın olacakları düşündükçe ölecek gibi oluyorum.

Meraktan öleceğim val ahi... Sözün kısası, o doktor, dün akşam bize geldi ve Liza'yı gördü...

Vizitesine el i ruble ödedim. Hey Al ah gene olmayacak şeyler söylüyorum! Gene asıl söyleyeceğimi söylemiyorum. Görüyorsunuz ya, artık büsbütün sözlerimi şagırıyorum. Acele ediyorum. Hem neden acele ediyorum? Bilmiyorum. Şimdi artık korkunç denecek bir şekilde, hiçbir şey bilmiyorum. Benim için herşey karmakanşık bir yumak

haline geldi. Korkarım ki, can sıkıntısından şimdi yanımdan pırr diye uçacaksınız, artık sizi kim görür? Hay Al ah, ne diye oturuyoruz? Bir kez kahve içelim. Yulya, Glafira! Kahve getirin.

Alyoşa, acele ile teşekkür ederek, daha biraz önce kahve içtiğini söyledi.

-Kimde içtiniz?

- Agrafena Aleksandrovna'da!

— Yani... Yani o kadınla! Ah, herkesi mahveden o zaten. Hoş bilmiyorum. Diyorlar ki, şimdi çok namusluymuş. Gerçi iş işten geçti, ama eskiden gerektiği vakit öyle olsaydı, daha iyi olurdu. Şimdi öyle olması neye yarar? Susun Aleksey Fiyodoroviç, susun! Çünkü o kadar çok şey söylemek istiyorum ki. galiba hiç bir şey söyleyemeyeceğim. Bu korkunç dava... Muhakkak gideceğim. Ona hazırlanıyorum. Beni mahkeme saloluna koltukta götürecekler. Zaten orada oturabilirim.

Yanımda insanlar olacak. Hem biliyor musunuz? Tanıklar arasında ben de varım. Ah neler söyleyeceğim! Biliyorum ben neler söyleyeceğimil Yemin etmek gerekecek, öyle değil mi?

-Öyledir. Ama sizin oraya gidebileceğinizi sanmıyorum. — Ama oturabiliyorum. Ah, ne söyleyeceğimi şaşırtıyor

sunuz! o dava, o vahşice davranış yok mu? Sonra herkes Sibirya'ya gidiyor... Başkaları da evleniyor... Hepsi de herşey hızla, çabuçak değişiyor. Sonunda da hiç bir şey kalmıyor, herkes bir ayağı çukurda olan birer ihtiyar haline geliyor. En, varsın öyle olsun, yoruldum artık! O Katya, cette charmante Personne yok mu? Benim bütün umutlarımı yok etti. ağabeylerinizden birinin peşinden Sibirya'ya gidecek.186

-

Öbür ağabeyiniz de onu izleyecek ve komşu kentlerden birin'de oturacak. Sonra da hepsi birbirlerine acı çektirecekler!... Buna deli oluyorum, en ömemlisi işin böyle dal anıp budaklanması: Petersburg'da ve Moskova'da tüm gazeteler de bir milyon kez yazdılar bunu... Ha, evet düşünün bir kez, benim için bile bir şeyler yazmışlar, güya ağabeyinizin çok sevdiği bir arkadaşıymışım, kötü bir söz söylemek istemiyorum, ama düşünün, bir düğünün bunu!

-Öyle şey olamaz! INerde, nasıl yazmışlar bunu?

- Şimdi gösteririm!! Dün aldım ve dün okudum. İşte bakın, Petersburg'da yayınlanan Dedikodu> gazetesi, bu yıl çıkmaya başladı. Ben söylentilere bayılırım. Bu yüzden abone oldum, kendi başıma iş açtım. Gördünüz mü, nssılmış o dedikodular? işte bakın, şu.rada yazıyor, okuyun.

Alyoşa'ya yastığının altında bulunan bir gazete yaprağını uzattı.

Belki gerçekten üzüntülü değil, garip bir bitkinlik içindeydi ve belki d gerçekten zihninde herşey karmakarışık bir yumak haline gelmişti. (Gazetedeki haber oldukça taşı gediğine koyan cinstendi ve herhalde onu çok rahatsız etmişti. Ama iyi ki kendisi o anda dikkatini bir nokta üzerinde toplayabilecek durumda değildi. Bu yüzden biraz sonra o gazeteyi de unutabilir ve bambaşka bir konuya atlayabilirdi. O korkunç davanın, Rusya'nın her yerinde dil ere destan olduğunu Alyoşa çoktandır biliyordu ve o iki ay içinde bazı doğru haberler arasında ağabeyi için de, genel olarak, tüm Karamazov'lar için de, hatta Ikendi hakkında bile o kadar olmayacak haberler ve röportajlar okumuştu ki...

Gazetelerden, birinde ağabeyinin işlediği cinayetten sonra korkudan rahip olduğu ve manastıra kapandığı bile yazılıydı.

Bir başka gazetede bu yalanlanıyor ve aksine kendisinin Zosima dede ile birlikte manastırdaki kasayı kırdıktan sonra Toz oldukları 3leri sürülüyordu. Dedikodu gazetesindeki şimdiki haberin başlığı ise Karamazov'un davasından önce Skotoprigonyevskdı.

(Ne yazık ki kentimizin adı budur. Uzun zamandır adını gizledim ama.) Haber kısacıktı ve Bayan Hohlakova'dan açıktan açığa söz edilmiyordu. Zaten tüm isimler gizli tutulmuştu . Yalnız, şimdi bu kadar gürültü patırdı ile muhakeme etmeye hazırlandıkları suçlunun, vaktiyle orduda bulunan emekliye ayrılmıış, küstah davranışları ile

l

-

187

tembel ve köylülerini azat etmemiş bir teğmen olduğu, durmadan gönül işleri ile vakit geçirdiği ve özel ikle yalnızlıktan canı sıkılan bazı hanımların üzerinde büyük etkisi olduğundan söz ediliyordu.

Hatta söylendiğine göre, o canı sıkılan ve hâlâ gençlik taslayan dul hanımlardan biri, kocaman bir kızı olduğu halde, ona o kadar tutulmuştu ki, daha cinayetten iki saat önce, ona tek kendisi ile birlikte altın madenlerine kaçsın diye, üç bin ruble teklif etmişti! Ama canavar, kırk yaşındaki canı

sıkılan hanımın güzel iklerine kapılıp onunla birlikte Sibirya'ya sürüklenmektense bu iş için ceza görmeyeceğini sanarak gene üç bin ruble için babasını öldürüp soymayı tercih etmişti.

Baştanbaşa söz oyunları ile dolu olan bu yazıda gerektiği gibi, baba katili olmanın, ahlâka aykırı

birşey olduğu kabul ediliyor, ama sonunda gene de, yeni ortadan kaldırılan serfliğe karşı ateş

püskürülüyordu. Alyoşa, yazıyı merakla okuduktan sonra, gazete yaprağını katlayarak onu gene Bayan Hohlakova'ya verdi. Bayan Hohlakova:

-Siz söyleyin, orada yazdıkları ben değil miyim? Ona, hemen hemen bir saat kadar önce, altın madenlerine gitmesini teklif eden bendim, şimdi durup dururken, kırk yaşındaki hanımın güzel ikleri! diyorlar. Hem sanki ben ona, bunu onun için mi teklif etmiştim? Bunu mahsus yazıyor!

Tanrım! kırk yaşındaki hanımın güzel ikleri! diye yazdığı için onu, benim bağışladığım gibi bağışla... Hem bunu yazan kimdir?... Kimdir bunu yapan biliyor musunuz? Dostunuz Rakitin!

Alyoşa:

- Belki de, dedi. Ama ben bu konuda hiçbir şey işitmedim,

-Odur! Odur! Belki demeyin! Ben onu kovdum ya... Olup bitenlerin tüm hikâyesini biliyorsunuz değil mi?

- Bundan böyle sizi ziyaret etmemesini söylemişsiniz, bunu biliyorum. Ama bunu niçin yaptığınızı... hiç değilse sizden işitmedim.

-O halde ondan işittiniz demek! Peki, şimdi bana küfrediyor mu, sövüp sayıyor mu?

-Evet, sövüyor. Ama o zaten herkese söver. Hem neden evinize gelmesini yasak ettiniz? Bunun nedenini bana

söylemedi. Zaten onunla nadir olarak karşılaşıyoruz, aramızda bir arkadaşlık yok.188

-

— Eh, öyleyse size hepsini açıklayayım. Yapılacak başka birşey yok, bari itiraf edeyim. Çünkü, bu işin içinde belki de bir noktada suçluyum. Yalnız en küçük, küçümencik, mini mini bir nokta... O

kadar küçük ki, hani hiç yok deseniz olur Anlıyor musunuz yavrum? (Bayan Hohlakova birden garip yaramazca bir tavır takınmış, dudaklarında da sevimli, âmâ aynı zamanda bir şey sakladığını bel i eden bir gülümseyiş belirmişti.) Anlıyorsunuz ya! Öyle tahmin ediyorum ki... Özür dilerim Alyoşa, şimdi sizinle bir anne gibi konuşuyorum. Ah, hayır, hayır, aksine, şu anda size tıpkı

babammışsınız gibi... Çünkü, anne demek buraya hiç uymuyor... Her neyse, tıpkı günah çıkarırken Zosima Dede'ye yaptığım gibi, en doğrusu bu. Öyle demek çok uygun oluyor. Size biraz önce, rahip> demiştim ya... Her neyse, işte o zaval ı genç, dostunuz Rakitin var ya, (aman Al ahım, ona hiç mi hiç darılamıyorum! Gerçi kızıyorum, öfkeleniyorum, ama o kadar çok değil) yani sizin anlayacağınız, bu aklı havada olan delikanlı, birden, düşünün bir kez, galiba bana âşık oldu.

Bunu daha sonra, çok daha sonra birden farkettim. Daha başlangıçta, yani bundan bir ay kadar önce, evime daha sık gelmeye başlamıştı. Hemen hemen hergün geliyordu. Gerçi onunla daha önceden de tanışıyorduk ama... Ben hiçbir şey bilmiyordum... Sonra birden, sanki zihnim aydınlanır gibi oldu ve hayretle bazı şeyler farketmeye başladım. Biliyor musunuz? Burada görevli olan ağırbaşlı, cana yakın ve çok değerli bir genci, Piyotr İlyiç Perhotin'i de bundan iki ay önce

evime kabul etmeye başlamıştım. Siz de ona kaç kez burada rastladınız. Kendini bilen, ciddî bir gençtir, öyle değil mi? Uç günde bir gelir., Hergün gelmez. (Gerçi hergün de gelse, bundan ne çıkar?) Hem, her zaman öyle güzel giyinmiştir kiBen zaten yetenekleri olan, gösterişi sevmeyen gençleri daima överim, Alyoşa! Bu gencin ise hemen hemen bir devlet adamı kadar derin bir zekâsı var, öyle güzel konuşur ki! Muhakka onun için gereken kimselere ricada bulunacağım, muhakka ileride diplomat olabilir. O korkunç gün, beni az kalsın ölüm den kurtarmıştı evime gelerek...

Dostunuz Rakitin ise, her zaman ayağında öyle

gelirdi ve o çizmeli ayaklarını halının üzerine uzatırdı zün kısası, artık bana bazı imalarda da bulunmaya başlamıştı Hatta birgün, birden burdan giderken, elimi kuvvetle sı

-

189

O elimi sıkınca, birden ayağım ağrımaya başladı. Zaten Rakitin daha önce de evimde Piyotr İlyiç'e rastlamıştı. Hem inanır mısınız, hep onu iğneliyor, kızdırıp duruyor, nedense ona söylenip duruyordu. Bir araya geldiler mi, ikisine bakıyor, içimden gülüyordum. İşte birgün, tek başıma oturuyordum. Hayır, doğru söylemek gerekirse yatmak üzereydim! Evet! Birgün tek başıma yatıyordum, işte bu sırada Mihayıl İvanoviç geliyor ve düşünün bir kez, bana kendisinin yazmış

olduğu bir şiiri getiriyor, hasta ayağım için yazılmış kısacık bir şiir... Daha doğrusu benim hasta ayağımı şiir halinde anlatmış. Durun, nasıldı?

O ayacık, o ayacık Hasta olmuştu birazcık...

Öyleydi galiba... Nasıldı?... İşte bakın şiirleri hiç aklımda tutamam! Şurada saklıyorum onu.

Herneyse, sonra size gösteririm. Yalnız şunu söyleyeyim ki, çok güzel, çok güzel bir şeydi, hem biliyor musunuz? Yalnız küçük bir ayacıktan söz etmiyordu. Aynı zamanda içinde bir ders vardı, çok güzel bir fikir taşıyordu. Sözün kısası, hâtıra defterim için yazmıştı onu, Eh ben, tabiî teşekkür ettim. Bel iydi ki, o da bundan gururlanmıştı. Daha ona henüz teşekkür etmiştim ki, birden içeriye Pîyotr İlyiç girdi. O vakit, Mihayıl İvanoviç'in yüzü birden gece gibi karardı. Piyotr İlyiç'in ona nedense bir engel olarak göründüğünü artık anlıyordum. Çünkü, Mihayıl İvano'iÇı şiirlerden hemen sonra bir şeyler söylemek istiyordu. Bunu seziyordum. İşte Piyotr İlyiç, tam o sırada içeri girmişti.

Birden Piyotr İlyiç'e şiirleri gösterdim. Yalnız kimin yazdıSini söylemedim. Ama kesin olarak inanıyorum ki, evet kesin olarak biliyorum ki, bunu kimin yazdığını hemen anlamıştı. Gerçi kendisi şimdiye kadar bunu açıklamıyor ve bunu o sırada hiç tahmin etmediğini ileri sürüyor ama...

biliyorum ki bunu mahsus öyle diyor. Piyotr İlyiç, hemen kahkahalarla ülmeye ve şiiri eleştirmeye başladı.

~ Berbat bir şiir! Bunu herhalde ilahiyat fakültesi öğrencilerinden biri yazmıştır, diyordu.İste Hem de öyle ateşli, öyle ateşli söylüyordu ki bunları! ° zaman dostunuz kahkahalarla gülecek yerde, birden büsbütün çileden çıktı!... Aman yarabbi! Birbirlerini dövediye düşündüm.190

191

-Bunu ben yazdım, dedi. Şaka olsun diye yazdım, çünkü şiir yazmayı adilik sayıyorum... Yalnız benim yazdığım şiirler güzel şiirlerdir. Sizin Puşkin'e kadın ayağını şiirde dile ge tirdi diye anıtlar dikmek istiyorlar! Oysa, benim şiirlerimin

belirli bir yönü var. Siz ise serf çalıştıran bir adamsınız. Siz nerede, hümanist olmak nerede? Siz şimdiki aydınların sahip oldukları

duygulardan hiçbirine sahip değilsiniz! Toplumun gelişmesi sizi hiç etkilememiş! Siz bir memursunuz, üstelik rüşvet alıyorsunuz! diyordu.

İşte o zaman artık bağırmağa ve kavga etmesinler diye yalvarmaya başladım. Piyotr îlyiç ise, biliyor musunuz? Hiç de korkak değilmiş! Birden en soylu kişilere yakışır bir tavır takındı. Rakitin'e alaylı alaylı bakıyor, dinliyor ve özür diliyordu.

-Bilmiyordum, diyordu. Eğer bilmiş olsaydım bu şiirleri överdim... Zaten şairlerin hepsi işte böyle sinirlidirler.

Yani, sizin anlayacağınız, en nazik tavırları takındığı halde, öyle bir alay ediyordu ki!... Sonradan kendisi de bana, tüm o sözlerinin alay olduğunu söyledi. Ben ise gerçekten ciddî olarak söylediğini sanıyordum. Yalnız, tıpkı sizin karşınızda olduğum gibi, yattığım yerden şöyle düşündüm: Şimdi, Mihayıl İvanoviç'i evimde, misafirime bağırıp çağırdığı için kapı dışarı edersem, acaba nezakete aykırı mı, yoksa yerinde bir şey mi olur? İşte, inanır mısınız, yattığım yerde gözlerimi kapamış hep bunu düşünüyordum: Böyle bir şey soylu bir kadına yakışır mı, yakışmaz mı? Bir türlü de karar veremiyordum. Kendi kendimi üzüp duruyordum. Kalbim de çarpıyordu.

Bağırayım mı, bağırmayayım mı? diye kendi kendime soruyordum. İçimdeki seslerden biri bağır!, öbür hayır bağırma diyordu. Yalnız, işte öbür ses bunu mez, birden bağırdım ve hemen oracıkta bayılıverdim. ardından gürültü patırtı koptu.

Birden kalkıp Mihayıl İvanoviç'e:

-Bunu size bildirmek benim için acı bir şey ama,

sizi evimde kabul etmek istemiyorum, dedim.

Öylece kovdum işte! Ah, Aleksey Fiyodoroviç! Kötü bir şey yaptığımı kendim de biliyorum, hep yalan söyledim, as lında ona hiç de kızmamıştım, ama işin doğrusu, birden öyle bir sahne olursa, çok güzel bir şey olacak gibi geldi bana Yalnız inanır mısınız? Bu sahne gerçekten tabiî

oldu.

Tabi

art*

mağa bile başlamıştım. Hatta ondan sonra birkaç gün daha hep al ayıp durdum. Sonradan birgün, öğleden sonra, birden hepsini aklımdan çıkardım. İşte Rakitin, iki haftadır bize hiç imiyor. Ben de, Yoksa hiç mi gelmeyecek? diye düşünüyorum Daha dün öyle düşünüyordum. Sonra birgün akşama doğru bu Dedikodu gazetesi geldi. Onu okur okumaz bir çığlık attım. Bunu başka kim yazabilir? Muhakkak o yazmıştır! O gün eve dönünce oturmuş yazmıştır! Yazdıktan sonra göndermiş, onlar da yayınlamışlardır. Tüm bunlar olalı iki hafta oldu. Yalnız bu söylediklerim berbat şeyler Alyoşa. Hiç de asıl gerekli şeyleri söyleyemiyorum! Ah, ne yapayım! Sözler ağzımdan kendiliğinden dökülüyor. Alyoşa:

— Benim bugün ağabeyime muhakkak zamanında gitmem gerekiyor! diye mırıldanacak oldu.

— Tam üstüne bastınız, tam üstüne bastınız! Şimdi bana hepsini hatırlattınız. Beni dinleyin, sabit fikir nedir?

Alyoşa hayretle:

-Ne sabit fikri? diye sordu.

-Hukukî anlamda sabit fikir. Bağışlanmanıza yol açan bir sabit fikir. Öyle bir sabit fikir ki, sizi hemen bağışlarlar.

-Ne demek istiyorsunuz efendim, anlayamadım?

-Anlatmak istediğim şey şu: O, Katya yok mu? Ah, o ne sevimli, o ne cici varlıktır! Yalnız, kime âşık olduğunu bir türlü bilemiyorum. Geçenlerde bende idi, ama ağzından hiçbir lâf alamadım.

Kaldı ki, şimdi kendisi benimle konuşurken, herseyi hafiften alıyor. Yani sağlığından filân söz ediyor. başka hiçbir şey söylemiyor. Üstelik öyle bir tavır da takını**• Ben de kendi kendime, eh varsın öyle olsun, ne hali varsa örsün! dedim... Ha, o sabit fikri söyleyecektim: İşte o doktor da geldi, siz doktorun geldiğini biliyor muydunuz? Bilmez da musunuz? Hani deli doktoru var ya, o işte! Canım onu siz getirtiniz ya. Daha doğrusu, siz değil, Katya getirtti! Her şeyin altından da hep Katya çıkıyor!

İşte bakın, şöyle oluyor: Adamın biri var, hiç de deli deliyorBirden aklıma bir sabit fikir takılıyor.

Kendini biliyor

ne yaptığının farkında. Öyleyken zihninde bir sabit fikir var Şimdi yeni kanunlar bu sabit fikir sorununu ortaya çıkardılar. Yeni kanunların bir iyiliği bu. Doktor bana akşam. hani o altın madenleri var ya, onu sordu. Yani:192

-

Mitya'nın durumu o zaman nasıldı? diye soruyordu! o anda kafasında sabit bir fikir var mıydı, yok muydu? Gelmiş, bağırıp çağırmaya başlamıştı. Para, para, bana üç bin verin,

üç bin verin! diye bağırıyordu. Sonra gitti ve durup dururken cinayet işledi. Belki de hep: Öldürmek istemiyorum, öldürmek istemiyorum! diye düşünüyordu. Ama birden elinde olmayarak gidip öldürdü. İşte bu yüzden onu bağışlayacaklardır. Tek kendi kendisine karşı koyduğu, öyleyken öldürdüğü için.

Alyoşa biraz sertçe bir tavırla:

-Canım, o öldürmedi ki! diye kadının sözünü kesti. Gittikçe daha çok huzursuzluk ve sabırsızlık duymağa başlamıştı.

-Biliyorum, cinayeti işleyen o ihtiyardır. Grigoriy'dir. Alyoşa:

-Nasıl Grigoriy? diye bağırdı.

-Odur, odur! Grigoriy'dir. Dimitriy Fiyodoroviç ona bir darbe indirmişti ya, işte o zaman adam yattığı yerde bir süre kalmıştır. Sonra da kalkmış kapının açık olduğunu görmüş, içeriye girmiş

ve Piyodor Pavloviç'i öldürmüştür...

-İyi ama neden? Neden?...

-Kafasına bir sabit fikir geldiği için, Dimitriy Fiyodoroviç, kafasına bir darbe indirmiş. O da ayılınca bu sabit fikirce kapılmış, gidip adamı öldürmüş. Kendisinin öldürmediğini söylemesine bakmayın, belki de hatırlamıyor bile. Yalnız bakın: Katilin Dimitriy Fiyodoroviç olması çok daha iyi olur. Hem de herhalde öyledir. Siz bu işi Grigoriy'in yaptığını söylediğime bakmayın. Bunu herhalde Dimitriy Fiyodoroviç yapmıştır. Böylesi çok daha iyi! Hay Al ah! Yani oğulun babayı

öldürmesi iyidir diye söylemedim bunu. Bu işi övüyor değilim! Aksine çocuklar ana babayı

saymalıdırlar. Ama gene de katilin Dimitriy olması daha iyi, çünkü o zaman ağlamanız gereksiz. Çünkü o kendini bilmeyerek, daha doğrusu herşeyi bilerek, ama içinde olup bitenleri anlayamıyarak işlemiştir bu cinayeti!

Evet, bağışlasınlar onu! Onu bağışlamaları o kadar in" sanca bir şey qlur ki! Hem böylece herkes yeni kanunların iyiliklerini görür. Ben ise bunun öyle olduğunu bilmiyorduniOysa diyorlar ki, bu eskiden beri böyleymiş. Ben bunu dün öğrenince, o kadar şaşırdım ki. Bu yüzden sizi çağırmaları

için

-

193

birini göndermek istedim. Hem eğer, onu bağışlarlarsa, mahkemeden sonra onu doğru buraya, yemek yemeğe getireceksiniz. Ahbaplarımı çağırırım. Yeni kanunların şerefine içeriz. Bunun tehlikeli birsey olacağını sanmıyorum. Hem zaten bir çok misafirler davet edeceğim. Bu bakımdan, eğer herhangi bir şey olursa, onu heran dışarı çıkarabilirler. Sonradan kendisi herhangi bir kentte bir sulh yargıcı ya da, bir başka şey olabilir. Çünkü, felâket geçirmiş insanlar herkesten daha iyi yargı verebilirler.

Hem zaten şimdi kimin bir sabit fikri yoktur ki? Herkesin bir sabit fikri vardır. Kaç örneği görülmüştür: Adara oturuyor, şarkı söylüyor, sonra birden hoşuna gitmeyen bir şey örüyor, tabancasını kaptığı gibi önüne geleni vuruyor. Sonra da onu bağışlıyorlar. Bunu kısa bir süre önce bir yerde okumuştum. Doktorlar da onaylamışlar bunu. Zaten doktorlar şimdi hep onaylıyorlar, hep bir şeyleri onaylıyorlar. Hem bunda ne var ki? Benim Liza'nın zihninde bile bir sabit fikir var.

Daha dün akşam onun yüzünden ağladım. Üç gün önce de gözyaşı döktüm, onun yüzünden.

Ama bugün anladım, zihninde düpedüz bir sabit fikir var. Ah, Liza, beni o kadar üzüyor ki! Bence tam anlamıyla aklını kaçırmış. Neden durup dururken sizi çağırdı? O mu sizi çağırdı, yoksa siz kendiliğinizden mi ona geldiniz?

Alyoşa kesin bir tavırla kalkacak oldu.

-Evet, beni çağırmıştı. Zaten şimdi onun yanına gideceğim, dedi.

Bayan Hohlakova birden ağlamaya başlayarak:

-Ah, sevgili, biricik Aleksey Fiyodoroviç! Bu .işte belki de en önemli olan başka bir nokta daha var! diye bağırdı. Tanrı bilir ya, gerçekten size güvenerek Liza'nın sizinle kokuşmasına izin veriyorum! Onun annesinden gizli olarak sizi Yırtmış olması hiç önemli değil. Ama ağabeyiniz, özür dilerim İvan Fiyodoroviç'e güvenemem! Kızımın onunla arkadaşlık etmesine öyle rahatça göz yumamam. Gerçi onu hâlâ Şövalye ruhu taşıyan bir genç adam olarak kabul ediyorum, ama... Düşünün bir kez, durup dururken Liza'ya da Aramış. Oysa benim bundan hiç haberim yoktu!

Alyoşa derin bir hayretle:

-Nasıl? Ne dediniz? Ne zaman? diye sordu.194

195

Artık oturmuyor ve Bayan Hohlakova'yı ayakta dinliyor du.

-Size anlatacağım. Galiba zaten sizi bunun için çağır. dım. Hoş, artık sizi niçin çağırdığımı bile kesin olarak bilemiyorum ya! Bakın şöyle oldu: İvan Fiyodoroviç, Moskova'dan

dönüşünden bu yana iki kez beni ziyaret etti. Birincisinde sadece bir ahbap olarak görüşmek için gelmişti. İkinci kez ise, bundan kısa bir süre önce geldi. O gün Katya bendeydi, o da Katya'nın bizde olduğunu öğrenmiş, onun için gelmişti. Tabiî onun bizi böyle sık sık ziyaret etmesini beklemiyordum.

Çünkü, vous comprenez, cette affaire et la mort terrible de votre para(*), bundan ötürü, zaten işinin başından aşkın olduğunu biliyorum. Yalnız birden öğreniyorum ki, bize yine uğramış, hem de bana hiç uğramadan doğrudan doğruya Liza"yı ziyaret etmiş. Bu iş, beş altı gün önce olmuş. İvan Fiyodoroviç gelmiş, beş dakika oturmuş ve çıkıp gitmiş. Bunu tam üç gün sonra Glafira'dan öğrendim. Ziyaret bu yüzden birden dikkatimi çekti. Hemen Liza'yı çağırdım. Ama o bana güldü: İvan Fiyodoroviç uyuduğunuzu sanıyordu, bana da sizin sağlık durumunuzu öğrenmek için uğramıştı. dedi.

Gerçekten de öyle olmuş. Yalnız Liza, aman Al ahım Liza, beni ne kadar üzüyor! Bakın bir gece, birden (bu, siz bize son olarak gelip gittikten dört gün sonra olmuştu) kriz geçirdi. Çığlıklar, tiz sesler, sizin anlayacağınız, tam bir isteri krizi! Bende neden hiçbir zaman öyle isteri krizi olmuyor?

Ertesi günü bir kriz daha, sonra da üçüncü günü ve dün akşam, evet dün akşam kendini bir sabit fikre kaptırdı. Bana birden durup dururken:

-Ben İvan Fiyodoroviç'den nefret ediyorum ve bundan böyle onu evimize kabul etmemenizi istiyorum! diye bağırdı.

Bu beklenmedik istek karşısında ne yapacağımı şaşırdımBöyle değerli ve bu kadar bilgisi olan, ayrıca böyle bir fe lâket geçirmiş (çünkü tüm bu hikâyeler ne de olsa mutsuzluktur, mutluluk sayılmaz değil mi?) bir gence durup dururken evimin kapısını ne diye kapayayım?

Liza, birden bu sözlerime kahkahalarla gülmeğe başla, • hem de hakareti! bir tavırla! Eh ben de sevindim: Onu güldurdum ya, artık krizleri geçer diye düşündüm. Hem za (*) Anlıyor musunuz, bu iş ve babanızın feci ölümü.

ben de iznim olmadan yaptığı o garip ziyaretler yüzünden, jvan Fiyodoroviç'ten bir açıklama yapmasını isteyerek, bize artık gelmemesini söylemek istiyordum.

Ama bugün birden işitiyorum ki, Liza uyandığı vakit Yulya'ya kızmış ve düşünün bir kez, kadının yüzüne bir tokat atmış. Bu vahşice bir şey! Ben kendi hizmetçi kızlarıma siz diyorum. Hem Liza, bir saat kadar sonra birden Yuiya'ya sarılıyor, ayaklarını öpüyor. Bana da birini gönderip bundan böyle bana artık hiç gelmiyeceğini, hiçbir zaman benimle görüşmek istemediğini bildiriyor. Ama ben, ayağımı sürüye sürüye ona gittiğim vakit üzerime atıldı, yüzümü gözümü öpmeye, ağlaya ağlaya öpmeye başladı. Sonra da aynı şekilde, hiçbir şey söylemeden beni odasından dışarı

çıkardı. Böylece ben de hiçbir şey öğrenemedim. Şimdi sevgili Aleksey Fiyodoroviç, bütün umutlarım sizde. Tabiî, çünkü kaderim sizin elinizde! Sizden açıkça rica ediyorum, Liza'ya gidip herşeyi öğrenin. Ancak siz başarabilirsiniz bunu, sonra da gelip bir ana olarak bana herşeyi anlatın. Çünkü anlıyor musunuz? Eğer bu iş böyle sürüp giderse, Öleceğim! Ya düpedüz öleceğim, ya da evden kaçıp gideceğim. Artık dayanamam! Benim de bir sabrım var. Ama bu sabır tükenebilir. O zaman... İşte o zaman felâketler olacak!

Bayan Hohlakova, o sırada içeriye giren Pivotr İlyiç Perhotin'i görünce tüm yüzü ışık saçarak:

-Ah, çok şükür sonunda geldiniz, Piyotr İıyiç! diye bağırdı. Geç kaldınız, geç kaldınız! Eh söyleyin ne oldu? Oturun,

söyleyin bakalım, kaderi bağlayacak son sözü söyleyin! Ne

'yor o avukat? Aleksey Fiyodoroviç, nereye gidiyorsunuz?

-Ben Liza'ya gidiyorum.

Ha, evet! Öyleyse unutmayın! Sizden rica ettiğim şeyi

unutmayın olmaz mı? Bu bir hayat memat meselesi! Bir kader sorunu!

Ama Alyoşa elinden geldiği kadar çabuk, oradan çıkmaya ça

lışarak Tabiî unutmam, eğer elimden gelirse... Ama o kadar geçiktim ki.

Bayan Hohlakova peşinden:

hayır, sonradan muhakkak, muhakkak uğrayın bana! elimden gelirse demeyin, yoksa ölürüm!

diye bağırdı. Alyoşa artık odadan çıkmıştı.196 KARAMAZOV

KARDEŞLER

III

KÜÇÜK BİR ŞEYTAN

Alyoşa. Liza'nın odasına girince, genç kızı daha yürüyemediği zamanlarda, onu gezdirdikleri tekerlekli koltuğun üzerinde, yan yatmış bir durumda gördü. Liza, onu karşılamak için yerinden bile kımıldamadı. Ama keskin, içini okumak isteyen bakışı Alyoşa'ya saplandı. Bu bakı; biraz hasta olan bir insanın bakışını andırıyordu. Genç kızın yüzü de solcun ve sarımtırak bir renkteydi.

Alyoşa üç gün içinde ne kadar değişmiş olduğuna hatla ne kadar zayıfladığına şaştı kaldı. Genç

kız elini ona uzatmamıstı. Alyoşa kendiliğinden onun elbisesi üzerinde hareketsiz duran incecik, uzun parmaklarını öptü. sonra hiç konuşmadan karsısına oturdu.

Liza sert bir tavırla:

- Biliyorum, cezaevine gitmek için acele ediyorsunuz, dedi. Öyleyken annem sizi iki saat yanında tuttu. Hemen de beni ve Yulya'yı anlatmıştır!

Alyoşa:

- Nereden bildiniz? diye sordu.

-Kapıdan dinledim! Neden öyle dik dik bakıyorsunuz? Kapıdan dinlemek istedim, dinledim işte. Bunda kötü bir şey yok ki. Bağışlanmam için de yalvarmıyorum.

- Bir şeye mi sıkıldınız?

- Tersine, çok sevinçliyim. Yalnız simdi gene otuzuncu kezdir kendi kendime eşiniz olmayı

reddetmekle ne kadar iyi ettiğimi düşünüyordum. Siz koca olacak adam değilsiniz! Diyelim ki sizinle evlendim, sonra birden sizden daha çok seveceğim birine götürmeniz için elinize bir mektup verdim, öyle bir şey olsa siz onu alır ve muhakkak o adama götürürsünüz, üstelik onun karşılığım da alıp bana getirirsiniz. Kırk yaşına da bassanız, gene böyle benim mektuplarımı

getirip götürmeye devam edersiniz...

Birden kahkahalarla gülmeye başladı. Alyoşa, gülümseyerek:

-Sizin içinizde, öfkeli ama, aynı zamanda içten gelen bir şey var, dedi.

-İçten olması sundan ileri geliyor: Sizden utanmıyorum da ondan. Sizden utanmak şöyle dursun, utanmak isteğini de

duymuyorum. Asıl sizin karşınızda, asıl sizden utanmak istemiyorum. Alyoşa, size karşı neden saygı duymuyorum? Sizi çok seviyorum oysa! Eğer saygı duysaydım, hiç utanmadan öyle konuşmazdım değil mi?

-Evet.

- Peki, sizden utanmadığıma inanıyor musunuz?

-Hayır, inanmıyorum.

Liza, gene sinirli sinirli güldü. Acele ile hızlı hızlı konuşuyordu :

-Ağabeyiniz Dimitriy Fiyodorovic'e, cezaevine şeker gönderdim. Alyoçâ, ne kadar yakışıklı

olduğunuzu biliyor musunuz? Sizi çok seveceğim, çünkü, sizi çabucak sevmeme izin.

verdiniz!

- Siz beni bugün buraya neden çağırdınız, Liza?

-Size bir isteğimi bildirmek arzusunu duyuyordum. Birinin benimle evlenmesini, sonra işkence etmesini, aldatmasını, beni bırakıp buradan başka yere gitmesini istiyorum. Mutlu olmak istemiyorum!

- Demek karışıklığı sevmeğe başladınız öyle mi?

-Ah, karışıklık istemiyorum. İçimde hep bir evi ateşe vermek isteğini duyuyorum. Hayalimde canlandırıyorum bunu: Eve nasıl yaklaşacağımı, onu yavaşça nasıl yakacağımı

düşünüyorum, ama muhakkak yavaşçacık, yavaşçacık, olmalı. İtfaiyeciler söndürmeye çalışsınlar ama ev gene de inadına çatır çatır yansın!... Ben ise kimin yaktığını bileyim, ama susayım. Ah, saçmalık! Ne kadar can sıkıcı şeyler bunlar!

Tiksinerek elini sal adı. Alyoşa yavaşça:

-Desenize, zengin yaşıyorsunuz?

-Fakir olmak, daha mı iyi?

-Daha iyi ya.

-Bunu size ölen o rahip söylemiştir. Ama doğru bir şey degil ki! Ben zengin olayım, varsın ötekiler fakir olsun! Ben şeker, kaymak yiyeceğim, kimselere de bir şeycik vermeyeceğim Ah, söylemeyin, hiçbir şey söylemeyin. (Bunu küçük elini sal ayarak söylemişti, oysa Alyoşa ağzını

bile açmamıştı.) Siz zaten daha önceden de tüm bunları söylediniz, artık herşeyi ezbere biliyorum. Hep can sıkıcı şeyler. Eğer fakir olursam, birini öldürürüm. Zengin olursam da gene belki birini öldüreceğim. Ne diye oturayım sanki? Oysa ben, biliyor musunuz, harman dövmek istiyorum! Evet, harman dövmek!193

Sizinle evleneceğim, siz de köylü olacaksınız, evet gerçekten bir köylü. Bir tayımız olsun. İster misiniz? Siz Kalganov'u tanıyor musunuz?

-Tanıyorum. •

- Kalganov hep dolaşıyor ve hayal kuruyor. Diyor ki: .Gerçek hayatı yaşamak neye gerek?

Hayal kurmak daha iyi İnsan hayalinden en neşeli şeyleri geçirebilir. Oysa yaşamak can sıkıcı

bir şey! Ama kendisi yakında evlenecek. Öyleyken bana âşık olduğunu söyledi. Siz topaç

çevirmesini biliyor musunuz?

-Biliyorum.

-İşte Kalganov tıpkı bir topaç gibi: İnsan onu döndürmek, sonra da kırbaçla bir temiz dövmek istiyor, öyle bir dövmeli ki, onu! Kalganov'ia evlenirsem, ömrümün sonuna dek fırıl tırıl döndüreceğim onu! Benimle oturmaktan utanç duyuyor musunuz?

-Hayır.

- Kutsal şeylerden söz etmiyorum diye herhalde bana müthiş kızıyorsunuz. Ben kutsal olmak istemiyorum. Öbür dünyada en büyük günah için ne yaparlar insana? Siz bunu kesin olarak biliyorsunuz herhalde...

Alyoşa ona dik dik bakarak:

- Vereceği cezayı ancak Tanrı bilir, dedi.

- Ben de öyle olmasını istiyorum iste! Ortaya çıkmak isterdim, beni yargılasınlar. Sonra da ben birden herkesin gözünün içine bakarak kahkahalarla güleyim. İçimden bir evi yakmak geliyor. Alyoşa! Bizim evi yakmak istiyorum. Bana inanmıyor musunuz?

-Neden inanmayayım? On iki yaşında bile herhangi bir şeyi yakmak için büyük bir istek duyan çocuklar vardır. Yakarlar da. Bu hastalık gibi bir şeydir.

-Yalan, yalan, yalan! Çocuklar da olsa, beni ilgilendirmez. Ben bunu söylemek istemiyordum.

-Siz, kötülüğü iyilik olarak kabul ediyorsunuz; bu geçici bir krizdir. Belki de bu eskiden geçirdiğiniz hastalıktan ileri geliyor.

-Ama siz gene de benden nefret ediyorsunuz! Ben düpedüz iyilik yapmak istemiyorum. Kötülük etmek istiyorumBu hastalık filân değil.

-Neden kötülük etmeli sanki?

-Hiç bir yerde, hiç bir şey kalmasın diye! Ah, dünyada hiç bir şey kalmasaydı ne kadar iyi olurdu1

Biliyor musunuz? Bazen içimde müthiş kötülükler, pek çok kötülükler etmek isteğini duyuyorum. Gizli gizli uzun bir süre kötülük edeyim sonra günün birinde herkes bunları

öğreniversin! O zaman herkes etrafımı saracak ve beni parmağı ile işaret edecek. Ben de herkese bakacağım. Çok hoş bir şey olacak. Neden zevkli bir şey olacak, biliyor musunuz Alyoşa?

-Ne bileyim, öyle işte. Herhalde iyi bir şeyi yok etmek ya da demin söylediğiniz gibi bir şeyi ateşe vermek ihtiyacını duyuyorsunuz. Bu da olağan bir şeydir.

-Siz benim söylediğime bakmayın, bunları gerçekten de yaparım.

-İnanıyorum.

-Ah, inanıyorum dediğiniz için sizi o kadar seviyorum ki. Hem siz hiç bir zaman, hiç bir zaman yalan söylemezsiniz. Oysa belki de bütün bunları size mahsus, sizi kızdırmak için söylediğimi düşünüyorsunuz, öyle değil mi?

-Hayır, öyle olduğunu sanmıyorum... Gerçi belki bu ihtiyacı da biraz duyuyorsunuz, ama...

-Gerçekten duyuyorum. Size hiç bir zaman yalan söylemem.

Liza, bunu gözlerinde garip bir parıltıyla söylemişti. Alyoşa'yı en çok şaşırtan şey, ciddîliğiydi.

Şimdi yüzünde bir Parçacık olsun şaka ya da neşe sezilmiyordu. Bununla birlikte, eskiden en ciddî dakikalarında bile neşeli, şakacılığı yok olmuyordu. Alyoşa düşünceli bir tavırla:

-Öyle anlar olur ki, insanlar cinayetten hoşlanırlar dedi.

-Evet, evet! Tam zihninden geçen düşünceyi söylediniz. herkes, her zaman hoşlanır bundan.

Yalnız bazı dakikalarda değil. Biliyor musunuz herşey, sanki herkes günün birinde yalan söylemeğe sözleşmiş de, ondan sonra bugüne dek hep yalan söylemiş gibi oluyor. Herkes kötülükten nefret ettiğini söylüyor. Oysa için için kötülükten hoşlanıyor.

-Peki, siz eskiden olduğu gibi kötü kitaplar okuyor musunuz?

—Okuyorum ya! Annem okuyor, okuduktan sonra da onları yastığının altına saklıyor. Ben de onları oradan çalı

-Kendi kendinizi mahvetmekten utanmıyor musunuz?

-Kendimi mahvetmek istiyorum ben! Burada bir ço, cuk var, demiryolunun ortasına yatmış, üzerinden de vagonlar geçmiş. Ne mutlu ona! Dinleyin, şimdi ağabeyinizi muhakeme ediyorlar, babanızı öldürdü diye. Oysa herkes babasını öldürdü diye zevk duyuyor.

Alyoşa yavaşça:

-Herkesden söz ederken söylediğiniz o sözlerde biraz gerçek payı var.

Liza, sevinçle:

-Ah, bakın zihninizden ne düşünceler geçiyor! diye bağırdı. Hem de sizin gibi rahip olan birinin aklından! Hiç bir zaman yalan söylemediğiniz için, size karşı ne kadarv saygı duyuyorum, bilemezsiniz. Alyoşa. Ah, size bir rüyamı anlatacağım: Bazen rüyamda şeytanlar görürüm. Güya gece, odamda bir mum yanıyor, ben yatıyorum; etrafta birden şeytanlar beliriyor. Ama her kösede, masanın altında bile... Hem de kapıyı açıp kalabalık olarak kapının arkasında da duruyorlar. Hep de içeri girip beni yakalamak istiyorlar. Artık yanıma yaklaşıyorlar, neredeyse, o zaman hepsi birden geri çekiliyorlar. Korku içinde kalıyorlar. Ama büsbütün gitmiyorlar. Hep kapıda köşelerde kalıp bekliyorlar. Birden içimde yüksek sesle Tanrrya küfretmek için büyük bir istek uyanıyor. O zaman küfretmeye başlıyorum. Onlar da birden hep birlikte üzerime geliyorlar. Öyle seviniyorlar ki. Artık neredeyse beni yakalayacaklar, o zaman birden haç çıkarıyorum. Bunun üzerine hepsi, birden, gene geriye gidiyorlar. Öyle eğlenceli bir şey ki! Heyecandan nefesim tıkanıyor.

Alyoşa birden:,

-Ben de aynı rüyayı görmüşümdür, dedi. Liza şaşkınlık içinde:

-Yok canım? diye bağırdı. Beni dinleyin Alyoşa! Sakın gülmeyin. Bu çok, çok önemli bir şey; iki ayrı insan, aynı rüyayı görebilir mi?

-Demek ki görebiliyor.

Liza, bu sefer daha büyük bir şaşkınlık içinde:

-Alyoşa, diyorum ya size, bu çok, çok önemli bir şeydiye devam etti. Yani rüya değil, sizin de benim görmüş olduğum rüyayı görmeniz önemli. Siz bana hiç bir zaman yalan 201

lan söylemezsiniz, şimdi de söylemeyin! Bu doğru, değil mi?

Şaka etmiyorsunuz, değil mi?

-Doğru söylüyorum.

Liza, nedense müthiş şaşırmıştı. Yarım dakika kadar sustu. Sonra birden yalvaran bir sesle:

-Alyoşa, beni ziyaret edin. Bana daha sık gelin! dedi. Alyoşa kesin bir tavırla:

-Ben ömrümün sonuna dek her zaman sizi ziyarete geleceğim, diye cavapladı.

Liza gene:

-Bakın, bunu yalnız size söylüyorum, diye tekrar söze başladı. Yalnız kendime, bir de size söylüyorum. Tüm dünyada bir size söyleyebilirim bunu. Hem de içimi size kendi kendime olduğundan çok daha istekle açabiliyorum. Sizden de hiç utanç duymuyorum. Neden sizden hiç mi hiç

utanç duymuyorum Alyoşa? Söyleyin Alyoşa, yahudilerin paskalya yortusunda çocukları çalıp kestikleri doğru mu?

-Bilmiyorum.

-Bakın, bende bir kitap var, onda okudum: Bir yerde, bir mahkeme yapılmış, yahudinin biri dört yaşında bir erkek çocuğunu almış, önce her iki elindeki tüm parmaklarını kesmiş, sonra çocuğu duvara çivilemiş. Mahkemede de çocuğun kısa bir süre içinde, dört saat sonra öldüğünü açıklamış. Ne çabuk ölmüş değil mi? Hep inliyor, inliyor duruyordu diyormuş, kendisi de duruyor, zevkle onu seyrediyormuş. Aman ne güzel!

-Güzel mi?

-Tabi . Bazen kendim de bir çocuğu duvara çakabileceğimi düşünüyorum. Çocuk duvarda asılı

kalıyor, inleyip duruyor... O böyle inlerken, ben karşısına oturup ananas kompostosu yiyebiliyorum. Ananas kompostosunu çok severim. Siz sever misiniz?

Alyoşa susuyor, ona bakıyordu. Genç kızın solgun, sarı yüzü birdenbire çirkinleşmiş, gözleri kıvılcımlanmıştı.

-Biliyor musunuz? O yahudi hikâyesini okuduktan sonra, tüm gece hıçkıra hıçkıra ağladım.

Çocukcağızın, nasıl babağırdığını, nasıl inlediğini hayalimde canlandırıyordum. (Dört yaşındaki çocuklar artık her şeyi anlarlar). Öyleyken o komPosto meselesi zihnimden bir türlü

gitmiyordu. Ertesi sabah, birine mektup gönderdim, muhakkak bana gelsin diye. O202

mektup gönderdiğim geldi, hemen ona, o çocukcağızı ve komposto meselesini, yani her şeyi, her şeyi anlattım. Üstelik bunun güzel bir şey olduğunu söyledim. Birden gülmeye başladı ve bunun gerçekten güzel olduğunu ileri sürdü. Sonra ayağa kalkıp gitti. Yanımda, sadece beş dakika oturmuştu. Benden nefret mi etti ha? Nefret mi etti? Söyleyin, söyleyin Alycşa o anda benden nefret etti mi, etmedi mi?

Divanın üzerinde doğrulmuştu. Gözleri kıvılcımlar saçıyordu. Alyoşa heyecanla:

-Söyleyin, o adamı siz kendiniz mi çağırdınız?

- Evet, ben çağırdım.

-Ona mektup mu göndermiştiniz?

-Mektup göndermiştim ya.

-Yalnızca bu çocuk meselesini sormak için mi?

- Hayır, onun için değil, hiç de onun için değil. Ama buraya girer girmez hemen ona bunu sordum. O da karşılık verdikten sonra güldü, ayağa kalktı ve çıkıp gitti.

Alyoşa, alçak sesle:

-O adam size karşı dürüst davranmış! dedi.

-Peki, benden nefret mi etti? Yoksa alay mı etti benimle?...

-Hayır, belki kendisi de o ananas kompostosu meselesine inanmıştır da ondan öyle söylemiştir.

Zaten kendisi şimdi çok hasta, Liza.

Liza'nın gözleri ışıl ışıl oldu.

-Tabiî ya, inanıyor işte! diye bağırdı. Alyoşa devam etti:

-Onun kimseden nefret ettiği yok! Yalnız kimseye inanmıyor. İnanmayınca da, tabiî nefret duyuyor.

-O halde, benden de nefret ediyor, değil mi? Benden de?

-Sizden de ya.

Liza, garip bir tavırla dişlerini sıkarak:

-Güzel! dedi. İçeri girip de gülmeye başladığı vakit nefret duymanın güzel bir şey olduğunu hissettim. Parmaklan kesik çocuk da güzel bir şey, nefret duymak da güzel...

Bunu söyledikten sonra garip bir öfke ile Alyoşa'nın gözlerinin içine bakarak sayıklıyormuş gibi güldü. Birden uzandığı koltuktan ayağa fırladı, Alyoşa'ya doğru atıldı, onu kol arı ile sımsıkı sardı:

-

-Biliyor musunuz Alyoşa, biliyor musunuz? İsterdim ki... Alyoşa kurtarın beni! diye bağırdı.

Neredeyse inliyordu:

-Kurtarın beni! Size simdi söylemiş olduklarımı dünyada herhangi bir başka insana söyler miyim?

Ben doğruyu, gerçeği söyledim? Kendimi öldüreceğim, çünkü her şey bana adî görünüyor!

Yaşamak istemiyorum, çünkü her şey bana çirkin görünüyor! Her şey adi, her şey adi!...

Sözlerini çılgın gibi:

— Alyoşa, beni neden hiç, ama hiç sevmiyorsunuz? diyerek bitirdi.

Alyoşa heyecanla:

-Hayır, seviyorum! diye .karşılık verdi.

-Peki, benim için ağlayacak mısınız? Söyleyin, ağlayacak mısınız?

-Ağlayacağım ya...

-Yani, eşiniz olmadım diye değil, sadece beni yitirdiğiniz için, sadece bunun için ağlar mısınız?

-Ağlarım.

- Teşekkür ederim! Benim sadece sizin gözyaşlarınıza ihtiyacım var. Başkaları varsın beni cezaya çarptırsınlar! Varsın, beni ayakları altında çiğnesinler, hem de hepsi! Çiğnesinler beni!

Hiç kimseyi ayırmak istemiyorum! Çünkü, hiç kimseyi sevmiyorum. İşitiyor musunuz, hiç

kimseyi! Aksine, herkesten nefret ediyorum ben!

Birden Alyoşa'nın kol arının arasından sıyrıldı.

-Haydi gidin Alyoşa! Ağabeyinize gitme zamanı geldi... Alyoşa, neredeyse korku içinde:

-İyi ama, siz nasıl kalacaksınız? diye sordu.

-Siz ağabeyinize gidin! Cezaevi kapanacak, gidin! İşte şapkanız! Mitya'yı öpün, haydi gidin, haydi gidin!

Liza, neredeyse zorla Alyoşa'yı kapidan dışarı çıkardı. O ise, üzüntülü bir şaşkınlık içinde Liza'ya bakakalmıştı. Birden sağ eline bir mektup, sımsıkı katlanmış, üzeri de damgalan^ış bir mektup sıkıştırıldığını farketti. Gözünü indirdi ve bir an içinde adresi okudu: İvan Fiyodoroviç

Karamazov'a. Bunu okuyunca hemen gözlerini kaldırıp Liza'ya baktı. Liza'nın Vüzünde hemen hemen tehdit edici bir anlam belirmişti. Kendinden geçmiş gibi, tir tir titreyerek:

- Muhakkak verin, muhakkak verin ona! diye emretti.204

-

205

Bugün, hemen vereceksiniz! Yoksa kendimi zehirlerim! Sizi zaten bunun için çağırmıştım!

Bunu söyler söylemez kapıyı çarparak kapadı. İçerden sürgünün çekildiği işitildi. Alyoşa, mektubu cebine koydu ve doğru merdivene gitti. Bayan Hohlakova'ya uğramamıştı. Hatta onu unutmuştu bile. Liza ise, Alyoşa oradan uzaklaşır uzaklaşmaz sürgüyü tekrar çekti, kapıyı biraz araladı, arasına parmağını koydu ve kapayarak, var gücü ile parmağını sıkıştırdı. Beş saniye kadar sonra elini kurtararak, ağır adımlarla yavaş yavaş koltuğuna gitti, dimdik oturdu ve kararmış parmağı ile tırnağının altında kan oturmuş, şişmiş yere baktı. Dudakları titreyerek hızlı hızlı kendi kendine:

— Adi bir kızım ben, adi, adî, adî!... diye söylendi..

IV ÖVGÜ VE SIR

Alyoşa, cezaevinin kapısını çaldığı vakit, artık büsbütün geç olmuştu. Hava kararmaya bile başlamıştı. Ama, Alyoşa biliyordu ki, onu hiç bir engel göstermeden içeri alacaklardı.

Bizim küçük kentte bu işler her yerde olduğu gibidir. Başlangıçta, ilk soruşturma bittiği vakit. Mitya'nn akrabaları ile ve bazı diğer kişilerle görüşmesi, boyun eğilmesi zorunlu bazı formalitelere bağlıydı.

Ama sonradan bu formaliteler, gevşememekle birlikte, Mitya'yı ziyarete gelen, hiç değilse bazı

kişıier için kendiliğinden ayırımlar yapıldı. O kadar ki, mahkûmları ziyaret için ayrılan odada görüşmeler hemen hemen başbaşa oluyordu.

Bununla birlikte, böyle ayrı muamele gören kişiler çok azdı: Yalnız Gruşenka, Alyoşa, bir de Rakitin. Ayrıca. Gruşenka'ya Mihayıl Makaroviç'in büyük bir zaafı vardı. İhtiyar adam, Mokroye'de ona bağırdığı için pişmanlık duyuyordu. Ama, sonradan işin özünü öğrenince Gruşenka hakkında düşüncelerini tüm olarak değiştirmişti. Aynı zamanda gariptir ki, Mitya'nın cinayeti işlediğine kesin olarak inandığı halde, genç adam cezaevine kapatıldıktan sonra, ona gittikçe daha yumuşak bir tavırla bakmağa başlamıştı: Belki de özü iyi olan bir insandı. Ama işte sarhoşluktan, düzensiz bir yaşan

tıdan aptal gibi mahvetti kendini! diyor gibiydi. Eskiden duyduğu dehşetin yerini şimdi bir acıma duygusu almıştı.

Alyosa'ya gelince, onu eok severdi ve onunla çoktandır tanışıyordu. Cezaevine kapatılan genç

adamı sonradan sık sık ziyaret etmeye başlayan Rakitin ise. kendi deyimi ile ısJahfvindeki hanım kızlarım en yakın dostlarından biriydi ve hergün onların bulunduğu ıslahevinde dolaşıp duruyordu.

Cezaevinin, görevine çok bağlı bir adam olmakla birlikte, iyi yürekli bir ihtiyar olan müdürüne gelince, Rakitin onun

evine gidip çocuklarına ders veriyordu. Alyoşa da genel olarak onunla bilimsel konularda söz açmaktan hoşlanan müdürün özel bir önem verdiği eski bir ahpabıydı. İvan Fiyodoroviç'e gelince, müdür ona saygı duymaktan başka, yargılarından korkardı bile. Oysa, kendisi de büyük bir felsefe meraklısıydı ve tabi bir çok şeylerin özüne kendi aklı ile varmıştı.

Yalnız. Alyosa'ya karşı saklayamadığı bir sempati duyuyordu. Son yıl içinde, ihtiyar adam sahte incil'leri incelemeye koyulmuştu ve bu incelenmenin üzerinde bıraktığı izlenimleri her zaman genç

arkadaşına bildiriyordu. Hatta eskiden manastıra geliyor ve hem Alyoşa ile, hem de orada bulunan papaz rütbesindeki başka rahiplerle tartışmalar yapıyordu. Bu bakımdan, Alyoşa cezaevine geç vakitte gelse bile. işi hal etmek için müdüre gidip görünmesi yetiyordu. Bundan başka, cezaevinde en son gardiyana kadar herkes Alyoşa'ya alışmıştı. Nöbetçi de tabiî ona zorluk çıkarmıyordu. Yeter ki, Alyoşa müdürlükten izin almış olsun.

Mitya, kendisini çağırdıkları vakit, daima hücresinden aşağı, ziyaretler için ayrılan yere iniyordu.

Alyoşa odaya girer girmez artık Mitya'nın yanından aynlmak üzere olan Rakitin'le burun buruna geldi. İkisi de yüksek sesle konuşuyorlardı. Mitya, onu uğurlarken nedense Çok gülüyordu.

Rakitin ise homurdanıyor gibiydi. Son zamanlarda Rakitin, Alyoşa ile karşılaşmaktan hiç

hoşlanmıyor, onunla hemen hemen hiç konuşmuyor, hatta zoraki bir tavırla selâmlaşıyordu. Şimdi de Alyoşanın içeri girdiğini görünce. mahsus somurtkan bir tavırla kaşlarını çattı, gözlerini de, sanki o sırada sıcak tutan kalın, kürk

yakalı paltosunun Düğmelerini iliklemekle uğraşıyormuş gibi aşağı indirdi. Sonra da hemen şemsiyesini aramaya koyuldu. Sadece bir şey söylemiş olmak için:206

-Bir şeyimi unutmayayım da, diye mırıldandı. Mitya:

-Dikkat et, başkasının bir şeysini unutmayasın! diye şaka etti ve hemen savurduğu bu şakaya kahkahalarla güldü...

Rakitin, bir anda öfkeye kapıldı. Kızgınlıktan titreyerek birden:

-Sen bunu kendi Karamazov'larına söyle! Sizin o köleler çalıştıran soyunuzdan olanlara söyle, Rakitin'e değil! diye bağırdı.

Mitya yüksek sesle:

-Ne oluyorsun canım? Şaka ettim! diye karşılık verdi. Sonra, başı ile oradan hemen gitmek üzere olan Rakitin'i

işaret ederek Alyoşa'ya doğru döndü:

- Hep böyledir işte! dedi. Az öncesine kadar oturuyor, gülüyor, neşeli görünüyordu. Şimdi ise birden öfkeye kapıldı! Sana başı ile bile selâm vermedi, birbirinize büsbütün mü darıldımz nedir?

Sen neden böyle geç kaldın? Ben, beklemek ne kelime, sabahtan öğleye kadar yolunu gözledim durdum. Her neyse zararı yok! Acısını çıkarırız.

Alyoşa, Rakitin'in çıkıp gittiği kapıyı başı ile işaret ederek:

-Neden sana böyle sık sık geliyor? Onunla arkadaş mı oldun yoksa? diye sordu.

r Mıhayıl'la mı arkadaş oldum? Hayır, bunu söyleyemem. Hem zaten onunla arkadaş olunur mu?

Domuzun biridir o! Onun gözünde alçağın biriyim ben. Sonra şakadan da anlamıyorlar bu tip insanlar... Asıl önemli yönleri bu. Hiç şakadan anlamazlar. Hem, kupkuru, derinliği olmayan bir yürekleri vardır. Cezaevine gelirken buranın duvarlarına bakmıştım, işte onun ruhu tıpkı bu duvarlar gibidir. Ama 2eki adam, zeki olmasına zeki! Eh Aleksey, şimdi artık iyiden iyiye mahvoldum!

Bankın üzerine oturdu, Alyoşa'yı da yanına oturttu. Alyoşa çekingen bir tavırla:

-Evet, yarın mahkeme var! Peki, hiç bir umudun yok mu ağabey? diye sordu.

Mitya, belirsiz bir tavırla ona baktı:

-Ne demek istiyorsun? dedi. Ha! Sen mahkemeden söz ediyorsun! Hay Al ah kahretsin! Biz şimdiye dek, seninle

saçmalıklardan söz ettik. Bu mahkemeden filân. Yalnız senin yanında en önemli olandan hiç söz etmedim. Evet, yarın mahkeme var. Ama ben mahvoldum derken, mahkemeden söz etmedim.

Mahvolan varlığım değil, başımın içinde olan ne varsa, o mahvoldu işte. Neden yüzünde böyle bir beğenmezlikle bana bakıyorsun?

-Sen ne demek istiyorsun. Al ah aşkına Mitya?

-İde'lerden, ide'lerden, anlaşana! Ahlâktan. Ahlâk .nedir? Alyoşa şaşırıp kaldı.

- Ahlâktan mı?

-Evet, ahlâk dedikleri şey bir bilim midir?

-Evet, evet... Öyle bir bilim vardı... Yalnız... Şunu açıklayayım ki, bunun nasıl bir bilim olduğunu anlatabilecek durumda değilim.

-Rakitin biliyor ama! Birçok şeyler biliyor Rakitin keratası! Rahip olmayacakmış. Petersburg'a gidecekmiş. Söylediğine göre, orada edebiyat fakültesinin eleştiri bölümüne girecekmiş, ama niyeti ahlâk yönünden eleştiri yapmak. Belki de yararlı olur ve meslekte kariyer yapar. Off bu tipler kariyer yapmakta öyle ustadırlar ki! Al ah belâsını versin o ahlâkın! Ben mahvoldum Aleksey, mahvoldum diyorum, Tanrı kulu Aleksey! Seni herkesten çok severim. Seni düşündüğüm vakit, içim titriyor, val ahi! Nedir o Cari Bernard?

Alyoşa gene şaşırdı:

-Hangi Cari Bernard?

-Hayır, Cari değildi, dur, yanlış söyledim: Claude Bernard. Bu adam, neyin nesiydi Al ah aşkına?

Kimya ile mi uğraşıyordu, neydi?

Alyoşa:

-Herhalde bir bilim adamıydı, diye karşılık verdi. Yalnız Şunu açıklayayım ki, onun hakkında sana pek çok şey söylemeyeceğim. Sadece, bir bilim adamı olduğunu işittim, ama hangi bilimle ilgisi var, bilmiyorum.

Mitya:

— Eee, canı cehenneme! diye küfretti. Ben de bilmiyorum kira olduğunu. Herhalde alçağın biriydi.

Zaten hepsi adî heheriflerdir. Ama, Rakitin kendine bir yer bulur. Gerekirse iğne deliginden geçer.

O da Bernard gibi biri. Ah, o Bernard'lar yok mu! Her yer sürü ile Bernard'larla doldu.

Alyoşa ısrarla:208

209

-Canım neden öyle diyorsun? diye sordu.

-Benim için, benim davamla ilgili bir yazı yazmak is tiyormuş, edebiyattaki başlangıcı öyle olacakmış. Bunun için, beni ziyarete geliyormuş, kendisi söyledi. Yazısına bir yöı, vermek istiyormuş, Öldürmeden yapamazdı, onu çevre mahvetti:* gibi şeyler yazacakmış. Yazısında biraz sosyalizm koku su olacakmış, öyle dedi. Eh, varsın öyle olsun, madem yonüolacak, varsın öyle olsun, bana vız gelir! İvan ağabeyimi sevmiyor, ondan nefret ediyor. Senden de pek hoşlanmıyor. Ama onu kovmuyorum. Çünkü zeki adam. Yalnız çok böbürleniyor Bak demin ona: .Karamazoviar akak değildirler, filozofturlar çünkü gerçekten Rus olan tüm insanlar filozofturlar. Sen ise gerçi tahsil gürdün, ama filozof değilsin, sen adî herifin birisin dedim.

Öfkeyle güldü. Bunun üzerine ona. de misliebüs non est disputarıdum! *) dedim. Nasıl taşı

gediğine koydun: mu? Hiç olmazsa klâsikleri bildiğimi ortaya döktün; Mitya bunu söylerken birden kahkahalarla gülmeye başlamıştı. Alyoşa, gülmesini keserek:

-Peki neden mahvoluyormussun? Demin öyle dedin ya? diye sordu.

-Neden mi mahvoldum? Hım, hım! İşin özüne bakarsan... Hepsini tüm olarak ele alırsak, Tanrı'ya yazık oluyor Ben onun için mahvoluyorum işte!

- Nasıl Tanrı "ya yazık oluyor yani?

-Düşünsene bir kez: herşey o sinirlerde; insanın başında, yani orada beynin içinde sinirler var ya... Hay Al ah kahretsin onları. Bunların işte böyle küçücük kuyrukları var... Yani senin anlayacağın sinirlerin küçük kuyrukları var. İşte o kuyruklar titredi mi... Yani senin anlayacağın, ben herhangi bir şeye gözlerimi çevirip baktım mı, o kuyruklar titremeye başlıyorlar... Onlar titredi mi de, zihinde, gördüğüm şeyin hayali canlanıyor... Hem de hemen değil, kısa bir andan sonra... Bir saniyecik geçiyor... Böylece an dediğimiz şey meydana geliyor. Daha doğrusu an değil... Hay Al ah Al ah kahretsin o anı... Bir hayal, yani bir cisim, ya da bir olay her ne kann ağrısı ise gördüğüm o şey, ne ise hayalimde canlanıyor... İşte gördüğümü onun için görebiliyorum, gördükten sonra da düşünebiliyorum... Bunlar hep sinirlerin kuy

(*) Lâtince: Bu düşünce tartışılmaz. (Düşünce, Rusça yazılmıştır).

rıkları titreşiyor diye oluyor, yoksa benim bir ruhum var, ben bir şeyin suretiyim, birinin benzeriyim diye olmuyor. Tüm bunlar saçmalıktan başka bir şey değil. Bunları bana daha dün Mihayıl anlattı, bu sözleri dinler dinlemez bütün varlığım tutuşur gibi oldu. Bilim harika bir şey Alyoşa! Bundan sonra yeni insanlar olacak, bunu anlıyorum... Öyleyken gene de Tann'ya yazık oluyor.

Alyoşa:

-Bu da iyi! dedi.

- Yani Tanrı'ya yazık olması iyi, öyle mi? Her şeyin özü kimya, kardeşim kimya! Yapılacak şey yok, sayın rahibini, lütfen azıcık öteye gidin, kimya geliyor! Tanrı'ya gelince, Rakitin onu sevmiyor, ah, hiç. sevmiyor! Hepsinin en zayıf noktası bu! Ama bunu, saklıyorlar. Yalan söylüyorlar. Yapmacık tavırlar takmıyorlar. Peki, sen eleştirilerinde bunları mı ileri süreceksin?*

diye sordum. Güldü: Açıktan açığa öyle bir şey yapmama imkân vermezler !;• dedi. Peki, nasıl olur? Bundan sonra insan ne yapar? Tanrı'sız ve ahiretsiz nasıl yaşar? Böyle bir şeyi ileri sürmek her şeye izin verileceğini, her şeyin yapılabileceğini savunmak değil mi? dedim. Güldü.

Peki, sen bunu bilmiyor muydun? Zeki bir insan her şey yapabilir. Zeki adam karda yürür de izini bel i etmez, sen ise öldürdün ama yakalandın, şimdi de hapiste çürüyorsun! dedi. Hem de bunları kime söyledi? Bana. Domuzoğlu domuz! Eskiden böylelerini kapı dışarı atardım, şimdi ise dinliyorum. Birçok doğru dürüst şeyler de söylüyor. Akıl ıca şeyler de yazıyor. Bundan bir hafta önce bana bir yazısını okumaya başladı. Mahsus o yazının içinden üç satın kopya ettim, işte bak burada.

Mitya, acele ile yeleğinin cebinden bir kâğıt çıkarıp okumaya başladı: Bu sorunu çözümlemek için, insanın herşeyden önce kendi kişiliğini, gerçek yaşantısı ile çatışma haline getirmesi gerekir!

-Anladın mı, anlamadın mı? Alyoşa:

- Hayır, anlamıyorum, dedi.

Merakla, dikkatle Mitya'ya bakıyor, sözlerini dinliyordu.

-Ben de anlamıyorum. Anlaşılmaz, belirsiz bir şey. Buna k, akıl ıca söylenmiş. Rakitin, şimdi herkes yazı yazı210

yor, çünkü çevre öyle diyor... Çevreden korkuyorlar. Si r de yazıyor namussuz herif.

Hohlakova'nın ayağına övgü yazmış, ha, ha, ha!

Alyoşa:

-Duydum, dedi.

-Duydun mu? Şi ri dinledin mi?

- Hayır.

-Bende var, dur sana okuyayım Sen bilmiyorsun, sana anlatmadım, bu başlı başına bir hikâye! Namussuz herif! Üç hafta önce beni kızdırmayı aklına koydu! Bak, sen aptal gibi üç bin ruble yüzünden yakayı ele verdin, ben ise yüz el i bin rubleyi kıvıracağım, dul bir kadınla evlenip Petersburg'da kârgir bir ev alacağım. diyordu. Sonra bana Hohlakova'ya kur yaptığım anlattı. O

kadın gençken zeki değildi, kırk yaşında ise anlaşılan tümden aklını kaçırmış. Rakitin: Evet, duygulu, kadın, çok duygulu kadın diyordu. İşte ben de onu bu yönünden yakalayıp ele geçireceğim. Evlendikten sonra, onu Petersburg'a götüreceğim, oraya gidince de bir gazete yayınlayacağım. Bunları söylerken zevkten pis pis ağzı sulanıyordu. Ağzının sulanması

Hohlakova ile ilgili değildi. O yüz el i bin rubleyi düşündükçe sulanıyordu ağzı.

Sonunda beni de inandırdı. İnandırdı ya! Bana geliyor, her gün: Oltaya geliyor diyordu. Sevinçten etekleri zil çalıyordu. Sonra birden durup dururken kovulmuş: Perhotin Piyotr İlyiç daha baskın çıkmış. Aferin ona! Val ahi o aptal kadını sadece bunu kovdu diye, öyle bir öperdim ki! İşte Rakitin beni ziyaret ettiği sıralarda o şiirciği yazmış. Ömrümde ilk kez, el erimi kirletip şiir yazıyorum, birinin gönlünü çelmek için! Yani yararlı bir iş için. Ama o budala kadının elindeki paraları aldıktan sonra, vatandaşlarımıza yararlı olacak bir işte kul anabilirim onları! diyordu. Zaten hepsi her adiliği savunmak için, vatandaşa yararlı olacak bir bahane bulurlar! Ne dersen de, senin o bayıldığın Puşkin'den daha güzel yazdım işte. Çünkü şaka niyetine yazdığım bir şiirin içine bile vatandaşın duyduğu acıları sokabildim. diyorduPuşkin için ne demek istediğini anladım. Demek istiyordu ki eh Puşkin gerçekten yetenekleri olan bir adamdı, ama sadece şiirlerinde kadın ayaklarını dile getirdi. Üstelik şiirleri ile öyle bir böbürleniyordu ki!... Bu tiplerde öyle bir kendini mişlik, öyle bir kibir vardır ki. Gönlümün perisinin

yi olsun diye! Şi rine bu ismi düşünmüş. Amma da kaçık

lıerif!

Ab, ne ayaktır, o ayak,

Azıcık şişmiş ayak!

Doktorlar yazar ilâç,

Karıştırırlar işleri, eziyet ederler ona.

Üzüntüm ayacıklar için değil, Varsın Fuşkiıı övsün onları, Özlemini çekiyorum küçük bir başın, Anlamayan

düşünceleri.

Azıcık anlıyordu önceleri Ama işte engel oldu ayacık. Baş düşünebilsin diye artık İyi olsun ayacık.

Köpoğlu köpek, doğrusunu söylemek gerekirse, güzel bir söz oyunu yapmış! Gerçekten, vatandaşı da sokmuş şiirin içine. Kovulduğu zaman öyle bir kızmış ki! Dişlerini gıcırdatıp duruyordu.

Alyoşa:

-İntikamını aldı bile, dedi. Hohiakova için bir yazı yaz

mış.

Alyoşa bunu söyledikten sonra, kısaca Dedikodu gazetesinde yayınlanmış olan röportajı anlattı.

Mitya kaşlarını Çatarak:

- Muhakkak odur, odur! diye tekrarlıyordu. Muhakkak onur! BU röportajlar... Bilmez miyim ben... Şimdiye dek,

örnegin Grusa için? alçaklıklar yazılmıştır! Öbürü için de, Katya için de öyle! Hım, hinim...

Düşünceli bir tavırla odada bir aşağı, bu yukarı dolaştı.

Alyoşa bir süre sustuktan sonra:

p. ~~~ Ağabey, yanında fazla kalamam, dedi. Yarın senin için korkunç bir gündür: Tanrı, senin için ne yargıda bulunursa o olacak... Öyleyken şaşıyorum sana, dolaşıp , yor, asıl önemli olan işten söz edecek yerde, nelerden söz Diyorsun...

Mitya heyecanla sözünü kesti:

~~~ Hayır, şaşma, dedi. Neden söz edeyim istiyorsun? O212

KARAMAZOV KARDEŞLER

Pis kokulu köpekten mi söz edeyim? O katilden mi? Bu konuda seninle yeteri kadar konuştuk.

Artık o pis kokuludan o pis kokulu kadının oğlundan*' söz etmek istemiyorum. Tanrı canını

alacaktır, bak göreceksin. Sus konuşma!

Heyecanla Alyoşa'ya yaklaştı ve birden onu öptü. Gözlerinde kıvılcımlar oynaşıyordu. Garip bir coşkunluk içinde:

— Rakitin bunu anlamaz, diye söze başladı. Ama sen, sen her şeyi anlarsın. Onun için senin yolunu gözlüyordum işte. Bak, çoktandır burada, bu çıplak duvarların arasında sana bir çok şeyler söylemek istiyordum. Ama en önemlisini bir türlü söylemiyordum. Daha zamanı gelmemiş gibi geliyordu bana. Şimdi, artık son dakika geldi. Artık sana içimi dökebilirim. Son iki ay içinde kendimi yepyeni bir insan olarak hissettim kardeşim. İçimde yeni bir insan doğdu! Şimdiye dek içimde hapismis. Eğer başıma bu felâket gelmeseydi, belki de hiç bir zaman ortaya çıkmayacaktı.

Korkunç bir şey! Madenlerde yirmi yıl boyunca çekiçle maden kıracakmışım. Korkmuyorum bundan hiç! Şimdi başka bir şey bana korkunç görünüyor: O içimde uyanan yeni insanın benden uzaklaşması! Orada, toprağın altında, madenlerde bile, insan, yanıbaşında kendisi gibi kürek mahkûmu ve katil olan bir insanda bir yürek bulabilir ve onunla anlaşabilir. Çünkü insanın orada da yaşaması, sevmesi, acı çekmesi mümkündür!
~~~

O kürek cezasına çarptırılmış insanın içinde donmuş olan yüreğini yeniden diriltmek, yıl arca onu tedavi etmek ve sonunda artık yüksek bir ruhu, acı çeken bir varlık olarak karanlıklardan aydınlığa çıkarmak, bir melek yaratmak, bir kahraman yaratmak mümkündür! Oysa, orada bunların sayısı

yüzleri bulur, hepsinin durumundan da hepimiz suçluyuz! Neden bana öyle bir anda, rüyamda o yavru göründü? Yavru neden zaval ı idi? Öyle bir anda onu görmüş olmam, ilerde olacakları

bildiren bir şeydi. Ben yavru> için oraya gideceğim işte. Gideceğim, çünkü herkes, herkesten sorumludur. Tüm yavrular için gideceğim. Çünkü yavruların küçüğü de. büyüğü de vardır. Hepsi çoluk çocuktur işte. Ben hepsi için gideceğim. Çünkü birinin, herkesin yerine gitmesi gerekirBen babamı öldürmedim, ama oraya gitmem gerekiyor. Cezamı kabul ediyorum! Bu düşünce içime burada, şu ç duvarların arasında doğdu!

Orada o kadar çok insan 'var ki, toprağın altında,

-

rinde çekiç vüzlerce insan var. Ah, evet, zincire vurulmuş olacağız, özgürlüğümüz olmayacak, ama o zaman, o büyük acımız içinde hepimiz sevin' Kavuşarak yeniden doğmuş gibi olacağız; sevinçsiz ne insan yaşayabilir, ne Tanrı varolabilir, çünkü sevinci Tanrı yaratır, biz işte ona kavuşacağız. Bu sevinci vermek Onun bir üstünlüğüdür. Onun yüceliğidir... İnsan dua içinde erimeli! Ben orada, toprağın altında Tanrısız ne yaparım? Rakitin yalan söylüyor! Tanrı'yi dünya yüzünden kovsalar da, biz orada, toprağın altında, O'na sığınacak bir yer buluruz! Kürek mahkûmu olan bir insanın

Tanrısız yaşaması imkânsızdır, kürek mahkûmu olmayan bir insandan daha da imkânsızdır! İşte o zaman bizler, toprak altında yaşayanlar, toprağın derinliklerinde neşeyi veren Tanrı'ya, yüreğimizden kopan bir övgü şarkısı okuyacağız! Yasasın Tanrı ve Tanrı'nın insanlara verdiği sevinç! Seviyorum onu ben!

Mitya, acayip söylevini verirken neredeyse tıkanacak gibi oluyordu. Yüzü sararmıştı, dudakları

titriyor, gözlerinden yaşlar akıyordu.

— Evet, hayat dopdolu bir şeydir ve toprağın alımda da .bir hayat vardır, diye tekrar söze başladı.

Şimdi ne kadar yaşamak istediğimi, yaşamak için ne kadar müthiş bir istek duyduğumu bir bilsen.

bu isteğin tam da bu çıplak duvarların arasında olduğum bir sırada içimde uyanmasına şaşar kalırsın! Rakitin bunu anlamıyor. Onun tek istediği bir ev yaptırmak ve içine kiracı oturtmaktır.

Ama ben seni bekliyordum. Hem acı çekmek nedir ki? Ben acı çekmekten korkmuyorum, hatta acının sonu gelmese bile! Şimdi korkusuzum artık. Ama eskiden korkuyordum. Biliyor musun, belki mahkemede bile hiçbir karşılık vermeyeceğim... Hem bana öyle geliyor ki, şimdi içimde müthiş bir güç var. İçimde bu güç varken, tüm acıları yenebilirim. Yeter ki, kendi kendime her an Ben varım diyebileyim! Binlerce acı içinde kıvransam da, işkence altında inleyip çırpınsam da varım! İşkence cenderesi içinde de olsam varım, güneşi görüyorum ya! Hatta Sünesi görmesem bile onun varlığını biliyorum ya. Güneşin var olduğunu bilmek ise, zaten hayatın kendisidir.

Alyoşa, koruyucu meleğim benim, bütün bu felsefi düşünceler beni Mahvediyor. Al ah kahretsin bunları! İvan ağabeyim...

Alyoşa:214

215

-Ne olmuş İvan ağabeyine? diye sözünü kesecek oldu, ama Mitya işitmedi.

-Biliyor musun? Eskiden içimde hiç şüphe yoktu. Ama, herşey içimde gizliydi. Belki de bütün düşünceler bilinçaltında bulunduğu için sarhoşluk ediyor, dövüşüyordum herhalde. Onları

uslandırmak, ezmek için. İvan ağabeyim, Rakitin gibi değil, onun da gizli bir ide'si var. İvan ağabeyim, Sfenks gibidir, hep susuyor, hep susuyor! Bana ise Tanrı işkence ediyor. Zaten üzüldüğüm tek şey de budur. Ya Tanrı diye bir şey yoksa? Ya Rakitin haklıysa, ya bu insanlığın uydurduğu bir düşünceyse? Eğer Tanrı yoksa, demek ki Dünya'nın şefi, Evren'in şefi insandır.

Çok güzel bir şey doğrusu! İyi ama Tanrı olmazsa insan nasıl iyi olabilir? Sorun bu işte! Benim hep düşündüğüm budur. Çünkü, eğer Tanrı yoksa, o zaman insan kimi sevecek, kime karsı

minnet duyacaktır? Kime övgü dolu ilâhiler okuyacaktır? Rakitin alay ediyor. Rakitin Tanrı da olmasa, insanlığı sevmenin mümkün olduğunu söylüyor. Ama bunu ancak o sümüklü oğlan ileri sürebilir. Ben öyle bir şeyi kabul edemem. Rakitin için yaşamak kolay. Bugün bana, insan haklarının genişletilmesi için uğraşırsan, daha iyi edersin. Hatta örneğin, sığır etinin pahahlaşmaması için de olsa... böyle bir şey için uğraşırsan, insanlığa, felsefe yürütmekten

çok daha büyük bir yarar saglamıs olursun! dedi. Buna karşılık ona hemen iyi ama. Tanrı'ya inancım olmazsa, o sığır etinin fiyatını fırsat bulursan kendin yükseltirsin, her bir kuruşun üzerine bir ruble koyarak! dedim. Bana kızdı. İyi ama iyilik nedir? Bana karşılık ver. Aleksey.

Benim iyilik olarak kabul ettiğim şey başka, Çinli'nin iyilikten anladığı şey başkadır. Demek ki, iyilik değişen bir şeydir. Öyle değil mi? Yoksa insana göre değişen bir sev değil mi? Çetin bir sorun bu. Bunu düşünerek iki gece uyku uyumadığımı söylersem, benimle alay etmezsin değil mi? Simdi orada, insanlar nasıl olup da bu konuda hiç bir sev düşünmeden yaşayabiliyorlar, diye hayret ediyorum. Bir hayhuydur gidiyor! İvanın Tanrısı yok. Onun sadece bir ide'si var. Ama benim ölçüme göre değil. Hem İvan susuyor. Öyle sanıyorum ki İvan masondur. Kendisine sordum... sustu. Onun içtiği pınardan su içmek istedim... hiç bir şey söylemedi, hep sustu. Yalnız bir tek söz söyledi.

Alyoşa hemen:

-Ne dedi? diye sordu.

-Ona madem öyle, demek ne yapılırsa yapılsın, hepsi hoş görülebilir, öyle mi? diye sormuştum. Kaşlarını çattı: Babanız Fiyodor Pavloviç domuzun biriydi, ama doğru düşünüyordu diye karşılık verdi. Bundan başka hiçbir şey söylemedi. Bu Rakitının sözlerinden daha da önemli.

Alyoşa acı acı:

-Evet, dedi. Ne zaman sana gelmişti?

-Bunu sonra söylerim, şimdi konuşacağımız başka şeyler var. Şimdiye dek sana İvan için hemen hemen hiç bir şey söylemedim. Hep sona bırakıyordum bunu. Buradaki işim bitip de mahkemenin kararı bildirildikten sonra sana bazı

şeyler anlatacağım. Her şeyi anlatacağım! Burada, bu işin içinde korkunç bir şey var... sen de bana bu işte hakem olursun. Şimdi ise, bundan söz etmeye başlama! Şimdi sus. Bak sen yarından, o mahkemeden söz ediyorsun, oysa inanır mısın ben bu konuda hiçbir şey bilmiyorum.

-Sen o avukatla konuştun mu?

-Avukat da neymiş? Ona herşeyi söyledim. Yumuşak herifin, başkentin züppelerinden biri.

Bemard'ın teki o! Yalnız benim hiç bir sözüme en küçük bir inancı bile yok Cinayeti benim işlediğimi sanıyor, düşünsene! Artık bunu anlıyorum. Peki, madem öyle, neden buraya beni savunmaya geldiniz?* diye sordum. Hepsinin suratına tüküreyirn. Bir de doktor getirtmişler, beni deli olarak göstereceklermiş. Buna razı olamam. Katerina İvanovna, görevini sonuna dek yapmak istiyor.

Mitya bunu söylerken acı acı güldü.

-Kadın değil, kedi! Acıma bilmeyen bir yürek! Oysa daha o zaman Mokroye'de onun hakkında o yüce bir öfke gösterebilecek bir kadındır* dediğimi biliyor! Kendisine bildirmişler.

Evet, ifadeler çoğaldı, denizde kum gibi! Grigoriy hep kendi bildiğini okuyor. Grigoriy namuslu adamdır, ama aptalın biridir. Birçok insanlar aptal oldukları için namusludurlar. Rakitin öyle düşünüyor. Grigoriy bana düşman. Bazı Asanlarla dost olmaktansa, düşman olmak daha çıkarlı

oluyor. Bunu söylerken Katerina İvanovna'yı kastetmek istiyorum. Korkuyorum! Ah öyle korkuyorum ki, mahkemede beş bin rubleyi aldıktan sonra o yerlere kapanışı anlatır diye.

sonuna kadar borcunu ödeyecektir. Ama fedakârlığını isten

miyorum. Herhalde mahkemede beni utandıracaklar. Buna nasıl dayanırım? Ona gidip rica et, bunu mahkemede söylemesin, Alyoşa! Olmaz mı? Hay Al ah! Ziyanı yok, buna da dayanırım!

Ama ona acımıyorum. Kendisi istedi bunu. İnsan ne ekerse onu biçer. Ben de söyleyeceğimi söylerim, Aleksey! Gene acı acı güldü:

-Yalnız... yalnız, Gruşa, Grusa ne olacak? Hay Al ah! Birden gözleri yaşararak:

- Gruşa ne diye şimdi böyle bir üzüntüye katlanıyor sanki? diye bağırdı. Beni mahvediyor. Onu düşünmek beni kahrediyor, beni öldürüyor! Biraz önce buradaydı.

-Bana anlattı. Bugün onu çok üzmüşsün.

-Biliyorum, Al ah kahretsin o huyumu. Kıskandım onu! Kendisi yanımdan ayrılırken pişman oldum, öptüm onu. Ama, özür dilemedim.

Alyoşa:

-Neden dilemedin? diye bağırdı.

Mitya. birden hemen hemen neşeli bir tavırla gülmeye başladı:

-Al ah senin gibi sevimli bir çocuğu günün birinde işlediğin bir kabahat için özür dilemekten korusun! Özel ikle sevdiğin kadından! Özel ikle ondan! Ona karsı ne kadar büyük bir kabahat işlemiş olursan ol özür dileme. Çünkü, kadın denilen varlık, öyle Al ahın belâsı bir şey ki! Artık onlardan anlarım

ben, başka şeyden anlamasam bile hiç değilse kadından anlarım! Hele bir kabahatini açıkla, Suçluyum, beni bağışla, özür dilerim de, bak suçlamalar nasıl yağıyor üzerine! Taş çatlasa kadın düpedüz ve gürültü patırdı etmeden bağışlamaz! Seni yerin dibine batırır, işlemediğin suçları bile bir bir ortaya döker, hiç bir şeyi unutmaz, üstelik kendinden de bir şeyler katar, ancak o zaman bağışlar. Hem de en iyisi. aralarından en iyisi de olsa öyle yapar! Ne varsa dibine kadar kazır, tüm kalıntıları başına kakar. Tüm kadınların içinde, böyle canavarca bir yaratık vardır. O melek dediğimiz kendilerinden yoksun yaşayamadığımız varlıklar var ya, hepsinde aynı canavarlık vardır! Bak sana bir şey söyleyeyim, yavrum; bunu yürekten ve açıktan açığa söylüyorum: Her na muslu erkek muhakkak, herhangi bir kadının boyunduruk altındadır. Ben bu kanıdayım; hem bu bir kanı değil, içimden gelen bir duygu. Erkek, vicdanlı

olmalı. Hem böyle

duygular beslemesi, ona leke getirmez! Bir kahramanı bile, hatta Sezar'ın kendisi bile lekeleyemez! Ama ne olursa olsun, hiç bir zaman, hiç bir şey için özür dileme! Bu kuralı aklında tut: Bunu sana, kadın yüzünden mahvolmuş olan ağabeyin Mitya söylüyor... Evet, Gruşa'dan özür dilemektense, gönlünü herhangi bir başka şeyle alırım, daha iyi. Ona tapıyorum Aleksey, ona tapıyorum! Yalnız o bunu farketmiyor. Hayır, hep sevgiyi az buluyor. Beni de, sevgiyi de mahvediyor. Eskiden öyle miydi ya! Eskiden beni deli eden vücudunun o çıldırtan Kıvrımlarıydı, şimdi ise ruhuna âşık oldum, onu kendi ruhumun içine aldım, onun sayesinde adam oldum! Bizi evlendirirler mi dersin? Eğer böyle bir şey olmazsa kıskançlıktan ölürüm! Her gün rüyamda bir şeyler görüyorum... sana benim için ne söyledi?

Alyoşa, daha önce Gruşenka'dan duyduğu bütün sözleri tekrarladı. Mitya, hepsini ayrıntılı olarak dinledi, birçok şeyleri tekrar tekrar sordu ve duyduklarından memnun kaldı.

-Demek kıskandığım için kızmıyor, öyle mi? diye bağırdı. Tam anlamıyla kadın işte! Benim de acımak bilmeyen, zalim bir yüreğim var demişti ha! Ah, zalim olanları öylle severim ki.

Gerçi beni kıskandıkları vakit, buna dayanamam. Onunla ömrümüz döğüşmekle geçecek. Ama, onu seveceğim, ölünceye kadar seveceğim! Bizi evlendirirler mi dersin.? Mahkûmlar arasında nikâh kıymazlar mı? Al sana bir soru! Bunu yapmazlarsa onsuz yaşayamam...

Mitya, kaşlarım çatarak odada bir aşağı, bir yukarı dolaştı, içerisi hemen hemen karanlık olmuştu.

Mitya, birden müthiş bir üzüntüye kapılmıştı:

- Demek bir sır var diyor, bir sır varmış öyle mi? Demek üçümüz ona karşı bir tertip hazırlıyormuşuz, işin içinöe de o Katya varmış, öyle mi? Hayır, kızım Gruşenka, bu iş

bildiğin gibi değil. Sen burada azıcık yanıldm, o budala küçücük kadın aklınla yanıldım! Alyoşa, kardeşim söyle. Sana sırrımızı açacağım da ne olacak sanki!

Çevresine bakındı, hızlı adımlarla karşısında duran Alyoşa'ya yaklaştı ve gerçekte hiç kimse onları işitemeyeceği halde, gizli bir şey yapıyormuşcasına ona bir şeyler fısıldaöıaığa başladı.

Oysa onları hiç kimse işitemezdi: İhtiyar gardiyan, köşede bankın üzerinde uyukluyordu, Mitya'nın soy218

lediği sözlerin nöbetçi erlerin bulunduğu yere kadar duyulmasına da imkân yoktu. Mitya acele ederek:

— Sana sırrımızı olduğu gibi açacağım! diye fısıldıyordu. Sonradan açılacaktım zaten, çünkü

sana danışmadan hiç karar verebilir miyim? Sen benim her şeyimsin. Gerçi İvan'ın hepimizden büyük olduğunu söylerim ama, sen benim koruyucu meleğimsin. Yalnız senin kararına göre hareket ederim. Belki de asıl hepimizden üstün olan sensin, İvan değil. Bu iş, bir vicdan meselesi... Söyleyeceğim çok büyük bir sırdır, o kadar büyük ki, kendim bu işle baş edemiyorum, bu yüzden herşeyi sen gelinceye kadar erteledim. Bununla birlikte şimdi karar vermek için henüz erken. Çünkü mahkemenin kararını beklemek gerekiyor: Mahkeme kararını verdi mi, sen de kaderimi tayin edersin.

Şimdi karar verme: Şimdi sana söyleyeceğim, ne olduğunu işiteceksin ama, daha karar verme.

Dur ve sus. Sana herşeyi açıklayacağım. Sana yalnız düşüncemi söyleyeceğim. Ayrıntılara girmeyeceğim, ama sen sus. Ne bir soru sor, ne bir hareket yap. Kabul ediyor musun? Hay Al ah, peki gözlerini ne yapacağım? Korkuyorum ki, sussan bile gözlerin doğrusunu söyleyecektir. Ah, öyle korkuyorum ki! Alyoşa dinle: İvan ağabeyim bana kaçmayı teklif ediyor. Ayrıntılarını

açıklamıyorum! Her şey önceden hesap edilmiş, herşey düzenlenecekmiş. Sus, kararını verme.

Gruşa ile Amerika'ya gidecekmişiz. Ben Gruşa'sız yaşayamam ki! Eğer orada onu benim yanıma bırakmazlarsa ne olacak? Mahkûmları evlendiriyorlar mı? İvan ağabeyim: Hayır, evlendirmezler diyor. İyi ama ben orada, toprak

altında elimde çekiçle Gruşa'sız ne yaparım? O çekiçle kafamı

param parça ederim! Öbür türlü davransam, ayıp olmaz mı? Öyle yaparsam acı çekmekten kaçınmış olacağım. Yolum gösterilmişken, gösterilen yolu reddetmiş olacağım. Varlığımı temize çıkaracak yol varken, sola saparak, doğru yoldan ayrılmış olacağım, ivan, Amerika'da İnsanın içinde iyi niyet varsa! toprağın altında olduğundan, daha yararlı olabilirmiş, öyle diyor. İyi ama, bizim toprak altında Tanrıya okuyacağımız ilâhiler ne olacak?

Amerika ne ki? Amerika'da yine bir uğraşma, bir didinme başlayacak. Hem öyle sanıyorum ki, Amerika'da pek çok dolandırıcılık da var. Ben ise haça gerilmekten kaçmış olaca
219

ğım! İşte onun için sana söylüyorum Aleksey. Bir sen bunu anlayabilirsin, başka kimse anlayamaz. Başkaları için bunlar saçmalık, deli saçması gibi bir şey, o sana minnet dolu ilâhiler konusunda söylediklerim. Başkaları, delirmiş ya da .budala derler adama! Oysa ben delirmedim, budala da değilim. İvan, Tanrı'yı öven ilâhiler dediğim vakit, ne dediğimi anlıyor. Ah çok iyi anlıyor.

Ama karşılık vermiyor, susuyor. Tanrı'yı öven ilâhilere inanmıyor. Bir şey söyleme, bir şey söyleme, bana nasıl baktığını görmüyor muyum? Kararını verdin bile! Verine kararını! Bana acı, ne olursun, ben Gruşa'sız yaşayamam! Mahkemeyi bekie!

Mitya, sözlerini bitirdi. Kendinden geçmiş gibiydi. Alyoşa'yı iki omuzundan tutmuş ve bir şeylere susamış o ateşli gözlerini, taa ağabeyinin gözlerinin içine dikmişti. Üçüncü kez olarak yalvaran bir sesle:

-Mahkûmları evlendirirler mi? diye sordu.

Alyoşa, derin bir şaşkınlık içinde dinliyordu. Tüm varlığı sarsılmıştı.

-Bana yalnız şunu söyle! dedi. İvan çok mu İsrar ediyor? Hem bu ilk olarak kimin aklına geldi?

-Onun. onun aklına geldi. O ısrar ediyor! Önce bana gelmiyordu. Sonra birden bundan bir hafta önce geldi ve sözlerine hemen bu işten söz ederek başladı. Çok, çok ısrar ediyor.

Rica bile etmiyor! Emrediyor! Kendisine, sana yapmış olduğum gibi, içimdekileri açıkladığım ve Tanrı'yı öven ilâhilerden söz ettiğim halde, sözünü dinleyeceğimden hiç kuşkusu yok.

Bana herşeyi nasıl düzenleyeceğini anlattı. Bu konuda ne öğrenmek gerekirse, hepsini öğrenmiş, hazırlamış. Ama, bunları sonra anlatırım. Neredeyse çıldıracak kadar istiyor bunu. En önemlisi de para: Kaçman için en bin ruble, Amerika'da yerleşmen için de yirmi bin veririm diyor. On binle mükemmel bir kaçış düzenleriz diyor.

Alyoşa gene:

-Bana da bunu hiç söylememeni tembih etti öyle mi? diye sordu,

-Hiç bildirmeyecekmişim, hiç kimseye, en önemlisi sana bildirmeyecekmişim. Ne olursa olsun, sana hiç söylemeyecekmişim! Herhalde senin karşında sanki kendi vicdanım varmış gibi konuşacağımdan korkuyor. Bunu sana açıkladığımı kendisine söyleme. Sakın söyleme!220

Alyoşa:

-Haklısın! dedi. Mahkeme kararını vermeden önce bu konuda karar vermek imkânsız!

Mahkemeden sonra kendin karar verirsin. Zaten o zaman içinde yepyeni bir insan bulacaksın, işte kararı o yeni insan verecek.

Mitya, acı acı gülümseyerek:

-Yeni bir insan mı bulacağım, yoksa bir Bernard mı? İçimde bir Bernard bulursam, o ancak Bernard'lara yakışır bir karar verir! Öyle söylüyorum, çünkü galiba adi bir Bernard'dan başka bir şey değilim.

-İyi ama, iyi ama,, beraat etmekten hiç umudun yok mu ağabey?

Mitya, sinirli sinirli omuzlarını silkerek hayır anlamında başını sal adı. Birden acele ile:

-Alyoşa, yavrum, gitme zamanı geldi! Gardiyan avluda bağırıyor. Şimdi buraya gelecek. Artık geç

kaldık... Yönetmeliğe karşı gelmeyelim... Çabuk beni kucakla, öp beni ve hacla kutsa yavrum, ne olursun, yarın beni bekleyen o korkunç haçtan önce beni kutsamanı istiyorum...

Kucaklaşarak öpüştüler. Mitya birden:

- İvan'a bak, bir taraftan kaçmayı teklif ediyor, öbür taraftan cinayeti işlediğime inanıyor!

Dudaklarında hüzünlü bir gülümseyiş belirmişti. Alyoşa:

- Sen, kendisine buna inanıp inanmadığını sordun mu ki?

-Hayır sormadım. Sormak istiyordum ama. gücüm yetmedi, soramadım. Hem ne ziyanı var?

Zaten gözlerinden anlıyorum. Her neyse, hadi güle güle!

Bir kez daha acele ile öpüştüler. Alyoşa artık çıkacağı sırada Mitya birden ona tekrar seslendi:

-Karşımda bir dursana, evet, işte öyle.

Sonra Alyoşa'yı gene iki eliyle omuzlarından yakaladı. Yüzü birden bembeyaz olmuştu. Öyle ki karanlıkta bile çok bel i oluyordu. Dudakları çarpılmıştı. Alyoşa'nın gözlerinin içine bakıyordu.

Birden kendinden geçmiş gibi:

-Alyoşa, Tann'nın karşısındaymışım gibi bana gerçeği' bütün gerçeği olduğu gibi söyle: benim öldürdüğüme inanıyor musun, inanmıyor musun? Gerçeği söyle, yalan söyleme Alyoşa sanki gizli bir güç kendisini yakalayıp sarsmış gibi

.

oldu ve yüreğine sivri bir şeyin saplandığını hissetti. Şaşkın şaşkın:

-Yeter canım, ne oluyorsun?... diye kekeledi. Mitya:

-Gerçeği söyle bana! Tüm gerçeği, olduğu gibi! Yalan söyleme! diye tekrarladı.

Alyoşa birdenbire göğsünün derinliğinden geliyormuş gibi titrek bir sesle:

-Senin katil olduğuna bir an bile inanmadım! dedi ve bu sözlerinin doğru olduğuna Tanrı'yı

tanık gösteriyormuş gibi sağ elini yukarı doğru kaldırdı.

Derin bir mutluluk Mitya'nın yüzünü birden aydınlattı. Baygınlıktan sonra kendine gelirken içini çekiyormuş gibi sözlerini uzata uzata:

-Teşekkür ederim sana! dedi. Şimdi beni yeniden hayata kavuşturdun... İnanır mısın? Şimdiye dek sana bunu sormaktan korkuyordum. Evet senden, senden korkuyordum! Her neyse, git, git! Yarın için bana güç verdin, Tanrı senden razı olsun.

Mitya bunları söyledikten sonra son olarak içinden gelen bir istekle:

-Haydi güle güle, İvan'ı sev! dedi.

Alyoşa Mitya'nın yanından göz yaşları içinde çıktı. Mitya'nın böyle bir alınganlık göstermesi, kendisine Alyoşa'ys karşı bile böyle bir güvensizlik duyması, zaval ı kardeşinin nasıl çıkar yolu bulunmayan bir acı ve umutsuzluk uçurumunun dibinde bulunduğunu gözlerinin önüne serivermisti. Daha önce onun böylesine bir umutsuzluk içinde bulunduğunu aklına bile getirmemişti. Birden onun acısını paylaşmak isteğinden doğan sonsuz bir arı. tüm benliğini sardı

ve onu bir anda bitkin bir hale getirdi. İçini yakan bir ateş vardı, müthiş bir acı içindeydi. Birden biraz önce Mitya'nın İvar.'ı sev!, sözlerini hatırladı. Zaten kendisi de o sırada İvan'a gidiyordu işte.

Onu daha sabahleyin muhakkak görmeliydi. İvan'a da en az Mitya'ya olduğu kadar üzülüyordu.

Hele şimdi Mitya ile görüştükten sonra, üzüntüsü her za^ankinden daha da artmıştı.222

-

-

223

SEN DEĞİLSİN, SEN DEĞİLSİN!

Alyoşa îvan'a giderken Katerina İvanovna'nın kiracı olarak oturduğu evin önünden, geçmek zorunda k:aldı. pence relerde ışık vardı. Alyoşa birden durdu, içeri girmeğe karar verdi. Katerina İvanovna'yı görmeyeli artık bir haftadan fazla bir süre geçmişti. Bundan başka belki de İvan'ın o anda genç kadının evinde olacağı aklına gelmişti. Özel ikle böyle bir günün arifesinde orada bulunması daha aklla uygundu Kapıyı çalıp bir cin feneri ile aydınlatılmış olan merdivenden yukarı

çıkmaya başladığı sırada, birinin aşağıya i ndiğini gördü. Onunla karşı karşıya gelince de bunun ağabeyi olduğunu farketti. Demek ki İvan, artık Katerina İvanovna'nın yanından ayrılıyordu.

İvan Fiyodoroviç, soğuk bir tavırla:

-Ah, demek gelen sendin öyle mi? dedi. Eh, Al ahaısmarladık. Onun yanma mı gidiyorsun?

- Evet.

-Gitmesen daha iyi olur, çünkü, heyecan icinde, yanma gidersen, daha çok sinirlerini bozarsın.

Yukardan, o anda açılan kapıdan bir ses işitildi:

-Hayır, hayır, Aleksey Fiyodoroviç! Onun yanından mı geliyorsunuz?

-Evet, onu ziyaret etmiştim.

-Bana bir şey söylemeniz için mi, gönderdi sizi? Girin Alyoşa, siz de geri dönün İvan Fiyodoroviç! Muhakkak geri dönün, işitiyor musunuz beni?

Katya'nın sesinde öyle emredici bir anlam vardı ki, İvan Fiyodoroviç, bir an kararsızlık göstermekle birlikte, gene de Alyoşa ile tekrar yukarı çı kmaya karar verdi.

Kendi kendine, sinirli sinirli:

- Demek dinliyordu! dire fısıldadı, ama Alyoşa ne dediğini işitmemişti.

İvan Fiyodoroviç salona girerek:

-İzin verirseniz paltoma çıkarmayayım! dedi. Oturmayacağım da. Bir dakikadan fazla kalmayacağım/

Katerina İvanovna:

-Oturun Aleksey Fiyodoroviç! dedi ama kendisi ayakta

saldı.

Bu süre içinde az değişmişti. Ama koyu renk gözlerinde jfkeli bir ateş yanıyordu. Alyoşa, sonradan genç kadının kendisine o anda olağanüstü denilecek derecede güzel göründüğünü hatırlayacaktı.

-Bana söylemenizi tembih ettiği şey, neydi? Alyoşa, genç kadının yüzüne bakarak:

-Sizden bir tek şey istiyor, dedi. Kendinize acımanızı ve mahkemede...

Bunu söylerken ne diyeceğini bilemiyormuş gibi bir an zararsız kaldı, sonra devam etti:

-a...aranızda... daha ilk tanıştığınız sıralarda... o kentte... olup biten şeyleri açıklamamanızı.

Genç kadın acı acı gülerek:

-Yaa, o paralar için onun karşısında yerlere kapandığımı söylemeyeyim demek! Peki kendisi için mi, yoksa benim için mi korkuyor? Korumamı istiyor... ama kimi? Onu mu, kendimi mi?

Söyleyin Aleksey Fiyodoroviç?

Alyoşa ne demek istediğini anlamak için ona dikkatle bakarak yavaşça:

- Onu da, kendinizi de! dedi.

Gene kadın, öfkeyle ve sert bir tavırla:

-Öyle desenize, dedi ve birden kızardı. Sonra, tehdit eder gibi:

-Siz daha benim nasıl bir insan olduğumu bilmiyorsunuz Aleksey Fiyodoroviç, dedi. Hoş ben de daha kendimi Onmuyorum ya! Belki de yarın sorgu bittikten sonra, beni faklarınızın altında çiğnemek istediğini duyacaksınız.

Alyoşa:

-Dürüst bir ifade vereceksiniz! dedi. Zaten gereken de budur.

Katerina İvanovna, dişlerini sıkarak:

- Kadınlar, sık sık dürüstlükten ayrılırlar! dedi. Daha bir saat öncesine dek, o canavara elimi sürmenin bile benim için korkunç bir şey olduğunu düşünüyordum... Yılana dokunmak gibi bir şeydi... Oysa şimdi görüyorum ki, hayır, hiç de öyle değil, o benim için hâlâ insan! Hem bakalım, o mu

öldürdü? Bakalım o mu öldürdü?

birden hızla İvan Fiyodoroviç'e doğru dönerek isr

KARAMAZOV KARDEŞLER

terik bir kadın gibi tiz bir sesle sormuştu. Alyoşa, hemen genç kadının aynı soruyu kendisi daha gelmeden belki bir dakika önce İvan Fiyodoroviç'e sormuş olduğunu, hatta bunu ilk olarak değil, belki yüzüncü kezdir sorduğunu ve

konuşmalarının bir kavga ile sona erdiğini anladı. Katerina İvanovna, gene İvan Fiyodoroviç'e doğru dönmüş olarak devam etti.

-Smerdyakov'a gittim... Bir baba katili olduğuna beni sen inandırmıştın! Yalnız sana inanmıştım!

İvan Fiyodorovic, kendisini zorluyormuş gibi hafifçe güldü. Alyoşa, Katerina İvanovna'nın ona Sen dediğini duyunca irkildi. Böyle ilişkileri olduğunu aklından bile geçiremezdi. İvan:

-Eh. her neyse, yeter, diye kestirip attı. Ben gidiyorum, yarın gelirim.

Hemen sonra da arkasını dönerek odadan çıktı ve doğru merdivene gitti. Katerina İvanovna birden garip, emredici bir tavırla Alyoşa'nın iki elini tuttu. Hızlı hızlı:

-Arkasından gidin! Ona yetişin! Onu bir an yalnız bırakmayın, diye fısıldadı. Çıldırmış. Delirdiğini bilmiyor muydunuz? Beyin humması geçiriyor, sinir bozukluğundan hummaya tutulmuş! Bana doktor söyledi! Gidin, arkasından koşun...

Alyoşa fırladı, İvan Fiyodoroviç'in peşinden koştu, îvan, daha el i adım kadar uzaklaşmamıştı.

Alyoşa'nın kendisine yetişmeye çalıştığını görünce birden arkasına dönerek:

-Ne istiyorsun? diye sordu. Delirdiğimi söyleyerek seni arkamdan gönderdi, değil mi?

Sinirli sinirli:

-Artık ne yapacağını ezbere biliyorum; diye ilâve etti.
Alyoşa:

-Tabi, yanılıyor. Ama hasta olduğunu söylemekte haklı. Demin evindeyken yüzüne baktım. Seni çok halsiz gördüm. İyi olmadığın yüzünden bel i, çok, çok hastasın!

İvan, hiç duraklamadan yürüyordu. Alyoşa da peşinden gidiyordu. İvan birden hiç de sinirli olmayan ve beklenmedik, içten gelen bir merakla dolu, değişik, alçak bir sesle:

-Bir insan nasıl delirir? Sen biliyor musun Aleksev. Fiyodorovic? diye sordu.

-Hayır bilmiyorum; öyle sanıyorum ki, çeşit çeşit çok delilikler vardır.

-İnsan nasıl delirdiğini kendi kendine farkedebilir mi? Alyoşa hayretle:

-Bana öyle geliyor ki, öyle bir durumda insan kendi Kendini kesin olarak inceleyemez!

diye karşılık verdi.

İvan, yarım dakika kadar sustu. Sonra birden:

-Eğer benimle konuşmak istiyorsan, rica ederim konuvu değiştir, dedi.

Alyoşa, çekingen bir tavırla:

-Ha, bak, unutmayayım, sana bir mektup var! dedi ve cebinden Liza'nın İvan'a yazdığı mektubu çıkarıp ona uzattı.

Sokak fenerine yaklaştılar. İvan hemen yazıyı tanıdı. Öfkeyle gülerek:

-Ha, o küçük şeytandan, öyle mi? dedi ve zarfı açmadan onu yırtarak birkaç parçaya ayırdı, parçaları da rüzgâra doğru fırlattı.

Kâğıt parçacıkları havada dağıldı. İvan, gene sokağın ilerisine doğru yürümeye başlayarak hor gören bir tavırla:

-Daha on altı yaşına basmadı galiba, öyleyken kendini teklif ediyor!

Alyoşa:

-Nasıl kendini teklif ediyor yani?

-Bilinen şekilde. Ahlâksız kadınlar kendilerini nasıl teklif ederlerse öyle işte.

Alyoşa, üzüntü ile ve içten gelen bir heyecanla Liza'yı savundu:

-Sen neler söylüyorsun, İvan, neler söylüyorsun! dedi. O çocuktur. Böyle söyleyerek bir çocuğa kötülük etmiş oluyorsun! O hastadır, hem de çok hasta. Belki de aklını kaçırmak üzere... Sana onun mektubunu vermemezlik edemezdim. Ama aksine senden bazı şeyler işitmek istiyordum...

onu kurtarabilmek için.

-Benden işiteceğin bir şey yok, eğer çocuksa ona dadı olamam. Sus Aleksey! Devam etme! Şu anda onu düşünmüyorum bile.

Gene bir dakika kadar sustular. Sonra İvan birden gene öfkeli ve sert bir tavırla:

-Şimdi, bütün gece Hazreti Meryem, yarın kendisine Mahkemede nasıl davranacağını

göstersin diye, dua edip, duracak, dedi.

-Sen... sen Katerina İvanovna'dan mı söz ediyorsun?226

KARAMAZOV KARDEŞLER

-Evet. Mahkemeye Mitenka'nın kurtarıcısı olarak mı gitsin, yoksa onu mahvedecek bir tanık olarak m;ı? Tann ona bir yol göstersin diye dua ediyor. Kendisi ne yapacağını bilemiyor. Daha o işe hazırlanamadı. Beni de yol gösterici yerine koyuyor, kendisini avutmamı istiyor.

Alyoşa hüzünle:

-Katerina İvanovna, seni seviyor, ağabey,, dedi.

-Olabilir. Yalnız benim onda gözüm yok. Alyoşa çekingen bir tavırla:

-Ama o acı çekiyor. Madem gözün yok, neden ona... bazen... umut veren sözler söylüyorsun?

diye sitem etti. Senin ona umut verdiğini biliyorum. Öyle söylediğim i çin özür dilerim.

İvan sinirli sinirli:

-Bu işte gerektiği gibi davranamıyorum. Omunla ilişkilerimi koparıp, herşeyi açık açık söyleyemiyorum! Katile verilecek olan cezanın bildirilmesini beklemek gerekiyor. Eğer o kadınla şimdi ilişkilerimi kesecek olursam, intikam almak için o alçağı mahkemede mahveder. Çünkü omdan nefret ediyor. Nefret ettiğini biliyor!... Bu işte hep yalan üstüne yalan yığılmış! Şimdi de onunla ilişkilerimi koparmadığını'

sürece, içinde bir umut besleyecek ve benim Dimitriy'i felâketten kurtarmak istediğimi bildiği için de hatırım için, onu mahvetmeyecek. Ah o Al ah'ın belâsı mahkeme kararı bir bildirilse!

Katil ve canavar sözleri Alyoşanın içimde bir sızı uyandırmıştı. Ivan'ın söylediği sözlerin üzerinde düşünerek:

-Peki ama o kadın, ağabeyimi nasıl mahvedebilir? Mahkemede Mitya'yı doğrudan doğruya mahvedecek gibi bir söz söyleyebilir?

-Sen daha bunu bilmiyorsun. Onun elinde Mitya'nım kendi eliyle yazdığı ve Fiyodor Pavloviç'i öldürmüş olduğunu matematik olarak ispat eden bir vesika var.

Alyoşa:

-Öyle bir şey olamaz? Kendim okudum! Alyoşa heyecanla:

-Böyle bir vesikanın olması imkânsızdır! diye tekrar etti. Olamaz, çünkü katil o değildir.

Babamı o öldürmedi' katil o değil!

İvan Fiyodoroviç birden durakladı. Garip, soğuk bir tavırla:

-Peki, katil kim sizce? diye sordu, sesinde karşısındakini

küçümsediğini belirten bir anlam seziliyordu. Alyoşa dokunaklı, hafif bir sesle yavaşça:

-Kim olduğunu sen de pekâlâ biliyorsun, dedi.

.— Kimdir? Yoksa o aklını kaçırmış budalayı, o saralıyı mı kastediyorsun, Smerdyakov'dan mı söz ediyorsun?

Alyoşa birden tepeden tırnağa titrediğini hissetti. Tüm gücünü yitirmişti. Dudaklarından:

-Kim olduğunu sen de biliyorsun, sözleri döküldü: Nefesi tıkanıyordu, boğulur gibi idi.

İvan, artık çileden

çıkarak:

-İyi ama, kim, kim? diye bağırdı.

Deminki ağırbaşlılığı tüm olarak birden yok oluvermişti. Alyoşa gene aynı şekilde, hemen hemen fısıldıyarak:

-Benim dediğim tek bir şey var, o da şu: Babamı öldüren sen değilsin!

İvan şaşırıp kaldı.

-Sen değilsin! ne demek? Ne demek, sen değilsin? Alyoşa kesin bir tavırla:

— Babamı sen öldürmedin, katil sen değilsin! diye tekrar etti.

Yarım dakika kadar bir sessizlik oldu. İvan, sararmıştı, dudaklannı bükerek güldü.

-Canım, katil olmadığımı kendim de biliyorum. Sayıkmusun ne? dedi.

Gözlerini Alyoşa'nın içini okumak istiyormuş gibi ona diktiti. ikisi de gene sokak fenerinin altında duruyorlardı.

-Hayır İvan, sen birkaç kez kendi kendine, katil beMm demişsindir.

İvan şaşkınlıktan büsbütün kendini kaybetmiş gibi: Ne zaman dedim bunu? Ben burada değildim ki. Mos

... ne zaman söylemişim bunu? a, gene alçak sesle ve sözlerinin üstünde dura dura etti.

Bu korkunç iki ay süresince, vicdanınla haşhaşa kalvakit, kendi kendine bunu kimbilir kaç kez söylemişr, dedi.

bunu, artık kendinden geçmiş gibi, sanki iradesi228

KARAMAZOV KARDEŞLER

r.e uyarak değil de, karşı konulmaz bir başka varlığın em. rine boyun eğiyormuş gibi söylüyordu.

-Kendi kendini suçlamışsındır, katilin senden başkası olamayacağını kendi kendine tekrarlamış, kendi kendine iti. rafta bulunmussundur. Ama, sen öldürmedin. Yanılıyorsun.

Katil sen değilsin! İşitiyor musun sözümü? Sen öldürmedin! Sana bunları söylemem için beni buraya Tanrı göndermiştir.

İkisi de sustular. Bu sessizlik, uzun sürdü, hemen hemen bir dakika kadar. İkisi de duruyor, birbirlerinin gözlerinin içine bakıyorlardı. İkisi de sararmıştı. Birden İvan tepeden tırnağa titredi ve Alyoşa'yı var gücü ile omuzundan tuttu. Dişlerini sıkarak:

-Demek bendeydin! diye fısıldadı. Demek o bana geldiği vakit bende idin... Açıkla bunu... Bana geldiği vakit içerde onu gördün, gördün değil mi?

Alyoşa, şaşkınlık içinde:

-Kimden söz ediyorsun... Mityadan mı? diye sordu. İvan, kendinden geçmiş gibi:

-Hayır ondan söz etmiyorum, Al ah belâsını versin o canavarın! diye bağırdı. .Onun bana geldiğini bilmiyor musun? Hem bunu nerden öğrendin? Söyle!

Alyoşa, artık korku içinde:

-O dediğin kim? Kimden söz ettiğini bilmiyorum. __Hayır biliyorsun... Öyle olmasaydı, nasıl... bilmemene imkân yok!

Ama birden kendini tutuyormuş gibi sustu. Durduğu yerde bir şeyler düşünüyor gibiydi.

Dudaklarında garip bir gülümseyiş belirmişti.

Alyoşa titrek bir sesle tekrar:

__ Ağabey, diye söze başladı. Bunu, sana sözlerime inan'

dığın için söyledim. İnandığını biliyorum. Ömrünün sonuna dek bunu unutmıyasın diye, sana öldüren sen değilsin dedim. İşitiyor musun? Ömrünün sonuna dek taunu unutma ma! Şu andan sonra, benden artık ömrün boyunca nefret_ etsen bile, bunu sana söylememi Tanrı emretti!

İçimde nü söylemek isteğini, O uyandırdı.

Ama, bel iydi ki, İvan Fiyodorovic, artık iyice ken toplamıştı. Soğuk bir tavırla gülümseyerek:

-Ben, Peygamberler'den ve saralılardan nefret e

rum. Hele Tanrı elçilerine karşı daha da büyük bir nefretim vardır. Sizler, pek çok şey bilirsiniz. Şu andan sonra, sizinle olan bağlarımı koparıyorum ve bana öyle geliyor ki, artık ömrümün sonuna dek hep öyle olacak. Sizden rica ediyorum, beni bu dört yol ağzında bırakın! Zaten evinize de bu sokaktan gitmeniz gerekiyor. Hem özel ikle bugün, sakın bana ugramayın! İşitiyor musunuz?

Döndü, kararlı adımlarla, arkasına bakmadan ileriye doğru yürüdü. Alyoşa, peşinden:

— Ağabey, diye bağırdı. Eğer bugün başına herhangi bir şey gelirse, herşeyden önce beni düşün!

Ama İvan karşılık vermedi. Alyoşa. İvan karanlıkta büsbütün gözden kaybolunca ya kadar fenerin altında durdu. Ancak o zaman döndü, ağır ağır yürüyerek evine gitmek için yan sokağa saptı.

Kendisi de, İvan Fiyodorovic de mahsus ayrı ayrı evler kiralamışlardı: Hiç biri Fiyodor Pavlovic'in boş kalan evinde oturmak istememişlerdi.

Alyoşa, bir küçük esnaf ailesinin evinde, döşeli bir oda kiralamıştı. İvan Fiyodorovic ise, ondan epey uzakta oturuyordu ve bir memurun oldukça varlıklı dul karısına ait güzel bir evde, oldukça konforlu, geniş bir daire tutmuştu. kendisine, o koca dairede, yalnız yaşlı, büsbütün sağırş, tepeden tırnağa romatizmalar içinde ve akşamlan saat altıda yatıp, sabahlan saat altıda kalkan bir ihtiyarcık. hizmet ediyordu.

İvan Fiyodorovic, bu son iki ay içinde garip denecek titizlikten vazgeçmiş, tek başına kalmaktan çok hosya başlamıştı. Yattığı odayı bile kendi eliyle derleyip topluyordu. Hem de, kiraladığı

dairenin öbür odalarında oturmak şöyle dursun, oraya nadiren giriyordu.

Evinin kapısına vardıktan, hatta elini zile götürdükten sonra durakladı. Öfke içinde tiril tiril titrediğini hissedi yordu. Birden elini zilden çekti, tükürdü, geriye döndü ve hızla adımlarla kentin, öbür ucuna, evinden iki vers kadar ileride, bir yana eğrilmiş mini ahşap küçük bir eve git

• Bu evde Fiyodor pavloviç'in eski komşusu olan, çorba al

mak için onun mutfağına sık sık gelen ve o zamanlar Smerdyakov

'un şarkılar söyleyip, gitar çaldığı Mariya Kondrat ile oturuyordu. Eski küçük evini satmıştı. Şimdi annesi

"birlikte hemen hemen izbe denecek kadar küçük bir230

-

evde yaşıyordu. Neredeyse ölüm döşeğinde bulunan hasta Smerdyakov ise Fiyodor Pavloviç'in öldürüldüğü günden sonra, onların evine yerleşmişti. İşte birden içinde uyanan ve karşı

koyamadığı düşüncelerin etkisi ile yola koyulan İvan Piyodoroviç, şimdi ona gidiyordu.

VI SMERDYAKOV'LA İLK GÖRÜŞME

İvan Fiyodoroviç, Moskova'dan dönüşünden sonra, ömerdyakov'la üçüncü kezdir görüşmeye gidiyordu. Onu ilk olarak, o felâketten sonra ve kendisi kente gelir gelmez, daha ilk gür. görmüştü.

Aradan iki hafta geçtikten sonra da ikinci kez ziyaret etmişti. Ama ikinci görüşmeden sonra, yaptığı ziyaretleri kesmişti. Bu yüzden Smerdyakov'u görmeyeli artık hemen hemen bir aydan fazla bir zaman olmuştu ve bu süre içinde onun hakkında hemen hemen hiç bir şey isitmemişti.

İvan Fiyodoroviç, Moskova'dan ancak babası öldürüldükten sonra beşinci günü dönmüştü. Bu bakımdan onu tabutunda bile görememişti: Cenaze töreni gelişinden tam bir gün önce olmuştu.

İvan Fiyodoroviç'in gecikmesinin nedeni, Moskova'daki adresini tam olarak bilmediği için, Alyoşa'nın telgraf çekmek üzere Katerina İvanovna'ya baş vurması, o da İvanin asıl adresini bilmediği için genç adamın Moskova'ya gelir gelmez hemen kızkardeşine ve teyzesine uğrayacağını düşünerek, telgrafı onlara çekmiş olmasıydı. Ama İvan Fiyodoroviç onlara, ancak Moskova'ya gelişinin dördüncü günü uğramış, telgrafı okur okumaz da tabiî yıldırım gibi bizim kente dönmüştü.

Bizim kente döner dönmez, önce Alyoşa ile karşılaşmıştı. Ama onunla konuştuktan sonra, kardeşinin Mityadan şüphe etmeyi aklından bile geçirmediğini, açıkça katilin Smerdyakov olduğunu ima etttiğini (ki bu bizim kentte başkalarının düşüncelerine büsbütün aykırı bir düşünceydi) farkederek derin bir hayret içinde kalmıştı. Sorgu hakimi ve sav cıyla görüşüp de, suçlamanın ve tevkifin gerekçelerini ay

rıntılı olarak öğrendikten sonra ise, Alyoşa'nın tutucuna daha da çok şaşmış, onun böyle düşünmesini, sadece son derece alevlenmiş olan kardeşlik duygusuna ve Mityanın acısını

paylaşmak isteğine vermişti. Çünkü biliyordu ki, Alyoşa Mitya'yı çok severdi.

Söz gelmişken ilk ve son olarak, İvan'ın ağabeyi Dimitriy Fiyodoroviç'e karşı beslediği duygulardan söz edelim: İvan ağabeyini, kesin olarak sevmezdi, olsa olsa bazen ona karşı bir acıma duyardı. Ama bu acıma da büyük bir küçümsemeyle karışıktı. Mitya'nın dış görünüşü bile ona aşırı derecede sevimsiz görünüyordu. Katerina İvanovna'nın Mityaya karşı gösterdiği sevgiye müthiş bir öfke ile yakıyordu.

Bununla birlikte, sanık durumundaki Mitya ile daha gelişinin ilk günü görüşmüş, bu görüşme de onu suçluluğu konusunda beslediği düşünceleri zayıflatmak şöyle dur.sun, hatta daha da güçlendirmişti. O zaman Mitya'yı endişeli ve hastalanacak kadar heyecanlı bulmuştu. Mitya, çok konuşuyordu, ama dalgın ve dağınık bir hali vardı. Çok sert sözler söylüyor, Smerdyakovu suçluyor, söyledikleri de karmakarışık oluyordu. En çok da, ölen babasının kendisinden çaldığı o üç bin rubleden söz edip duruyordu. Hep: Paralar benimdi. Benimdi o paralar! Eğer onları çalmış

olsaydım, gene haklı olacaktım !> diyordu.

Kendisine karşı gösterilen delil erin üzerinde hemen hemen hiç tartışmıyordu. Kendi lehine delil er gösterse bile, gene de bunu birbirini tutmayan sözler söyleyerek beceriksiz bir şekilde yapıyor, genel olarak sanki hiç kimsenin karşısında, hatta İvan'nın karşısında bile, kendini temize çıkarmayı hiç düşünmüyormuş gibi davranıyor, tersini gururlu bir tavırla suçlamaları küçümsüyor, küfrediyor, öfkeyle söylenip duruyordu. Grigoriy'in tanıklık ederken kapının açık olduğunu söylemesine öfkeli öfkeli gülüyor ve karşısındakiler! buna inandırmak istiyormuş gibi, kapıyı

'şeytan açmıştır diyordu. Ama, bu olayı aydınlatacak doğru dürüst, akla yatkın hiç bir açıklamada bulunmuyordu. Hatta İvan Fiyodoroviç'in yaptığı bu ilk ziyaret sırasında, sert bir tavırla, herşeyin hoş görülebileceğini ileri sürenlerin ondan şüphe etmeye ve onu sorguya çekmeye hakları

olmadığını söyleyerek, ona Akaret etmek fırsatını bile bulmuştu.

Zaten genel olarak, o ilk görüşmede, tvan Fiyodoroviç'e232

karşı, hiç de dostça olmayan bir tavır takınmıştı, işte ivan Fiyodoroviç, Mitya ile yaptığı bu görüşmeden sonra, Smerdyakov'a gitmişti. Zaten trende, Moskova'dan bizim kente ge. ürken, hep gidişinden bir gün önce, akşam vakti, Smerdyakovla sön olarak yaptığı konuşmayı düşünüp durmuştu. Birçok şeyler onu şaşırtıyor, birçok şeyler ona şüpheli görünüyordu. Ama, İvan Piyodoroviç, sorgu yargıcına .ifade verirken, Smerdyakov'la yapmış olduğu bu konuşmayı

açıklamamıştı. Her şeyi Smerdyakovla yapacağı görüşmeye bırakmıştı.

Smerdyakov. o sırada, kent hastanesinde bulunuyordu. Doktor Hertzenstube ile İvan Fiyodoroviç'in hastanede rastladığı doktor Varvinski, onun ısrarlı sorularına karşılık vererek, Smerdyakov'un saralı olduğundan şüphe edemeyeceğini söylemiş, hatta felâket gününde acaba rol yapmadı mı? sorusuna şaşıp kalmışlardı. İvan'a, açıklamada bulunarak, bunun olağanüstü bir kriz olduğunu, birkaç gün süre ile devam ettiğini ve tekrar tekrar meydana geldiğini, bu bakımdan hastanın kesin olarak ölüm tehlikesi bile geçirdiğini, ancak şimdi, tedbir alındıktan sonra, kesin olarak hastanın sağ kalacağını söylemenin artık mümkün olduğunu, bununla birlikte (doktor Hertzenstube'nin ilâve

ettiği gibi1 zihin bakımından sarsılmış bir insan olarak kalacağını, bu durumun ömrünün sonuna dek olmasa bile oldukça uzun bir süre devam edeceğini söylemişlerdi.

İvan Fiyodoroviç'in sabırsızlıkla, desenize şimdi deli oldu? diye sorması üzerine, kendisine karşılık vererek: şim dilik tam öyle olduğu söylenemez, ama bazı anormal ikler görülmektedir diye görüşlerini belirtmişlerdi. İvan Fiyodoroviç, bunların ne gibi anormal ikler olduğunu, kendi ken dine öğrenmek istemişti. Hastanede Smerdyakov'u hemen zi" yaret etmesine izin vermişlerdi.

Smerdyakov ayrı bir koğuşta yatakta yatıyordu. Hemen yanında bir başka yatak daha vardı ve yatakta esnaftan, damla hastalığına tutulmuş. vu cudu şişmiş, tüm gücünü yitirmiş bir adam yatıyordu. Beliydi ki, ya ertesi günü, ya da ondan bir gün sonra ölecek konuşmaya bir engel sayılamazdı.

Smerdyakov, İvan Fiyodoroviç'i görünce, gözlerine ina namıyörmüş gibi hafifçe gülümsemiş ve ilk anda ürker S bi olmuştu. Daha doğrusu, İvan Fiyodoroviç'in zihninden

böyle bir düşünce geçmişti. Ama bu yalnız bir an sürmüştü. Geri kalan tüm süre içinde ise, Smerdyakov aksine, sakinliği ile İvan Fiyodoroviç'i neredeyse şaşkına çevirmişti. İvan Fiyodoroviç, daha ona ilk bakışta onun çok hasta olduğu kanısına varmıştı: Smerdyakov, çok bitkindi ağır ağır, sanki dilini güç belâ hareket ettiriyormuş gibi konuşuyordu. Çok zayıflamış, sararmıştı. Görüşmenin sürdüğü yirmi dakika boyunca, hep başağrısından ve mafsal arındaki ağrılardan şikâyet edip durmuştu. Zayıf, kuru yüzü sanki küçücük olmuştu. Şakaklarındaki saçlar kabarmıştı. Tepesindeki

kıvırcık saçların yerinde yalnız yukarı doğru kalkmış, incecik bir tutam saç görünüyordu. Ama, bir şey ima ediyormuş gibi kısılmış olan sol gözü, eski Smerdyakov'un, içinde hâlâ ölmediğini gösteriyordu. İvan Fiyodoroviç, onu görür görmez, hemen, akıl ı bir insanla konuşmak ilgi çekici şeydir sözü aklına gelmişti.

Smerdyakov'un ayak ucuna oturmuştu. Smerdyakov, ağrı duyarak, tüm vücudunu kımıldatmış, ama önce İvan Fiyodoroviç'in konuşmasını beklemişti. Susmuş hattâ onunla pek o kadar ilgilenmiyormuş gibi bir tavırla bakmıştı. İvan Fiyodoroviç :

-Benimle konuşabilir misin? diye sormuştu. Seni fazla yormayacağım.

Smerdyakov zayıf bir sesle:

-Tabi konuşabilirim, diye mırıldanmıstı.

Sonra, sanki onu rahatsız ettiği için utanan ziyaretçisini konuşturmak istiyormuş gibi hoşgörü ile:

-Çoktan mı teşrif ettiniz? diye sormuştu.

-Hayır, ancak bugün gelebildim... Sizin pirincin taşını ayıklamaya geldim.

Smerdyakov içini çekmişti. İvan Fiyodoroviç:

-Ne içini çekiyorsun? olacakları bilmiyor muydun sanki? diye yüzüne karşı homurdanmıştı.

Smerdyakov, ciddî bir tavırla susmuştu. Sonra:

-Bilmez olur muydum? Her şey önceden bel iydi. Bu Bundan, bu işi yapacaklarını

tahmin etmemeğe imkân var mıydı? dedi.

-Bu işi yapacaklarını tahmin etmek ne demek? Sözü

budaklandırma! Daha önceden bodruma iner in234

mez, sara krizi geçireceğini söyledin ya? Olacakları önceden biliyormuş gibi bodrumdan söz etmiştin. Smerdyakov, sakin sakin:

-Bunu, sorguya çekildiğinizde açıkladınız mı? diye merakla sormuştu.

İvan Fiyodoroviç, birden öfkelenmişti:

-Hayır, daha açıklamadım, ama muhakkak açıklayacağım. Sen şimdi, bana birçok şeyleri anlatmak zorundasın, oğlum! Şunu da bil ki, bana numara yapmana göz yummayacağım yavrum!

Smerdyakov, gene aynı sakinlikle ve yalnız bir dakika için gözlerini kapıyarak:

-Size ne diye oyun oynayayım? Madem ki tek umudum sizde. Madem, tek umudum sizsiniz.

Tıpkı Tanrı"ya güvenir gibi size güveniyorum! demişti.

İvan Fiyodoroviç, hemen sorulara başlayarak:

-Bir kez, sara krizinin önceden tahmin edilemeyeceğini biliyorum, demişti. Bunu soruşturup öğrendim,, bana maval okuma. İnsan, sara krizinin gününü, saatini önceden söyleyemez. Peki, nasıl oluyor da, sen bana o zaman gününü de, saatini de, üstelik işin bodrumda olacağını da bildirerek önceden söyledin? Mahsus, sara krizine tutulmuş gibi bir rol

yapmadıysan, nasıl oluyor da, krize tutularak o bodruma düşeceğini önceden bilebildin?

Smerdyakov, acele etmeden, sözlerini uzata uzata:

- Bodruma zaten inmem gerekiyordu demişti. Hatta, günde birkaç kez iniyordum oraya.

Zaten bir yıl önce de, tıpkı bunun gibi tavan arasından aşağı düşmüştüm efendim.

Tabi ki, sara krizinin gününü ve saatini önceden söylemeye imkân yoktur. Ama insan her zaman bir önsezi duyabilir.

-Yalnız sen, hem gününü, hem de saatini önceden söyledin!

-Siz en iyisini benim hastalığım konusunda, buradaki doktorlardan bilgi alın, beyefendi. O

zaman bana. gerçekten mi kriz geldiğini, yoksa gerçekte öyle bir şey olmadığını n öğrenmiş

olursunuz. Benim ise, bu konuda size söyleyecek hiç bir şeyim yok.

— Peki, ya o bodrum meselesi? Bodrumu nasıl oldu da, daha önce söyleyebildin?

-

-Bir bodrumdur, tutturmuşsunuz! Ben o bodruma indiğim vakit, korku ve kuşku içindeydim.

Asıl korkum, sizi kaybetmiş olmamdan ileri geliyordu, artık dünyada hiç kimsenin beni savunmayacağını biliyor, kimseden bunu beklemiyordum. Bodruma inerken şöyle

düşünüyordum! Şimdi, ister misin, bir sara krizi gelip beni çarpsın, o zaman aşağı yuvarlanır mıyım, yuvarlanmaz mıyım! İşte, bu kuşku birden boğazımın düğümlenmesine yol açtı... Ben de olduğum gibi aşağıya uçtum. Bütün bunları, bir gün önce akşam kapıda sizinle yaptığım konuşmayı, o zaman size açıklamış olduğum tüm ayrıntılarıyla doktor Hertzenstube ile sorgu yargıcı Nikolay Parfenoviç'e, açıkladım. Hepsi de bunu, ifademe yazdılar. Buranın doktoru, bay Varvinski ise, herkesin önünde bu durumun özel ikle düşünceden ileri geldiğini, daha doğrusu: Acaba düşer miyim, düşmez miyim? diye kuşku içinde bulunmamdan ileri geldiğini ısrarla öne sürdü. Bu kuşkuya kapıldığım anda kriz de gelip. çatmış. Öylece yazdılar efendim. Öyle olması

gerektiğini, yani başıma bu işin kendi korkumdan ileri geldiğini yazdılar efendim.

Smerdyakov, bunları söyledikten sonra, yorgunluktan bitkin bir hale gelmiş gibi derin derin içini çekmişti. Biraz şaşırmış olan İvan Fiyodoroviç:

-Demek ifadeni verirken bunu açıkladın bile, öyle mi? diye sormuştu.

Kendisi o zamanki konuşmalarını açıklayacağını söyleyerek Smerdyakov'u korkutmak istemişti.

Oysa şimdi anlaşılıyordu ki, Smerdyakov hepsini kendisi açıklamıştı.

Smerdyakov kesin bir tavırla:

-Neden korkacak mışım? Varsın tüm gerçeği olduğu gibi yazsınlar, demişti.

-Kapıda yaptığımız konuşmayı da tüm ayrıntılarıyla anlattın mı?

-Hayır, her sözü olduğu gibi tekrarladım diyemem.

-O gün ağzından kaçırdığın gibi, sara krizine tutulmuş rolü oynamasını bildiğini de söyledin mi?

-Hayır, bunu da söylemedim.

-Şimdi bana şunu söyle: Sen beni o zaman, Çermaşnaya'ya neden gönderiyordun?

— Moskovaya gideceğinizden korkuyordum. Çermeşnaya, ne de olsa daha yakındı

efendim.236

-Yalan söylüyorsun! Gitmem için sen beni kandırmaya çalışıyordun! Buradan gidin, başınız belâdan uzak olsun u diyordun.

-Ben bunu yalnız size karşı olan dostluğumdan, size candan bağlı olduğum için evde bir felâket olacağını sezerek, size acıdığımdan ötürü söylemiştim. Yalnız, kendime daha çok acıyordum efendim. Onun için de: Günahtan uzak durun diyordum. Evde işin kötüye döneceğini anlayasınız ve evde kalıp babanızı koruyasınız diye.

İvan Fiyodoroviç birden öfkelenmişti.

-Bunu daha açık söyleseydin ya, aptal!

-Daha açık nasıl söyleyebilirdim efendim? O zaman bana bu sözleri söyleten sadece korkuydu, efendim. Hem. siz de bana kızabilirdiniz. Dinıitriy Fiyodoroviç'in bir rezalet koparacağından ve o paraları alıp götüreceğinden korkmam

tabiî bir şeydi. Kaldı ki. o paralan zaten kendisine ait sayıyordu. Bununla birlikte, işin böyle bir cinayetle sonuçlanacağını kim bilebilirdi? Ben, sadece beyefendinin yatağının altında paket içinde bulunan o üç bin rubleyi çalacaklarını sanıyordum. Oysa, işte cinayet işlediler. Bunu nasıl tahmin edebilirdim beyefendi?

İvan Fiyodoroviç, bu sözlerin üzerinde düşünerek:

-Peki, madem kendin bunun önceden tahmin edilemeyeceğini söylüyorsun, ben nasıl olur da bu işlerin olacağını önceden düşünerek burada kalabilirdim? Lâfı ne karıştırıyorsun?

-Bunu şundan ötürü tahmin edebilirdiniz: Ben sizi Moskova yerine Çermaşnaya'ya gönderiyordum! İşte bundan anlayabilirdiniz.

-Canım, nasıl tahmin edebilirdim!

Smerdyakov, çok yorgun görünüyordu ve gene bir dakika kadar susmuştu.

-Şundan tahmin edebilirdiniz, efendim: madem, ben sizin yol değiştirip, Moskova yerine Çermaşnaya'ya gitmenizi öğüt veriyorum, demek ki sizin burada yakında bir yerde bulunmanızı istiyordum. Çünkü Moskova uzak. Dinıitriy Fiyodoroviç ise, sizin uzak bir yerde olmadığınızı bilirse, bu kadar cesaret bulamaz. Bundan başka, herhangi bir şey olursa, çabucak gelip, beni bile savunabilirdiniz. Kaldı ki, size Grigoriy Vasilyeviç'in hastalığım da söyledim.

Ayrıca başı

ma bir sara krizi gelir diye korktuğumu da açıkladım... Hele ölen beyefendinin yanına girmek için nereye, nasıl vurulacağını ve bunları Dinıitriy Fiyodoroviç'in benden öğrenmiş olduğunu size açıkladıktan sonra, artık onun muhakkak bir şeyler yapacağını tahmin edeceğinizi ve Çermaşnaya'ya gitmek şöyle dursun, bir yere kımıldamadan burada kalacagını"! sanıyordum.

İvan Fiyodoroviç: <:Gerçi sözleri ağzında geveliyor, ama söyledikleri çok mantıklı şeyler.

Hertzenstube'nin söylediği o zihin bozukluğu nerede? diye düşünmüştü. Sonra, öfkelenerek:

-Beni kandırmak istiyorsun, kerata! diye bağırmıştı.
Smerdyakov en saf tavrıyla:

-Oysa ben o zaman sizin artık herşeyi anladığınızı düşünmüştüm, diye karşılık vermişti.

İvan Fiyodoroviç tekrar öfkelenrek:

-Tahmin etseydim, kalırdım! diye bağırmıştı.

-Oysa ben herşeyi önceden anlayarak, biran önce günahtan uzaklaşmak, korkudan yalnız kendinizi kurtarmak düşüncesiyle bir yerlere kaçmak için gittiğinizi sanmıştım.

-Herkesin senin kadar korkak olduğunu mu sanıyorsun?

-Özür dilerim, efendim. Sizin de benim gibi olduğunuzu düşünüyordum.

İvan heyecan içinde:

-Tabiî tahmin etmeliydim, demişti. Zaten, senin alçakÇa bir şey yapacağını önceden seziyordum... Yalnız yalan

söylüyorsun, gene yalan söylüyorsun!

Birden bir şey hatırlıyarak bağırmıştı.

-Hatırlıyor musun, arabaya yaklaştığım vakit bana: Akıl ı bir insanla sohbet etmek bile ilgi çekici bir şey demiştin. Demek, benim gitmeme seviniyordun, madem beni o anda övüyordun, buna sevinmiştin öyle değil mi?

Smerdyakov tekrar tekrar içini çekti. Yüzü biraz kızarîftış gibi olmuştu. Hafifçe nefesi tıkanır gibi:

- Eğer sevindiysem, yalnız Moskova'ya değil, Çermasîiayaya gideceğinize sevinmişimdir.

Çünkü ne de olsa daha yakındı; yalnız ben o zaman bu sözleri sizi "övmek için söylememiştim. Sitem etmek için söylemiştim efendim. Bunu Anlayamadınız.238

-Nasıl sitem olsun diye?

-Şu bakımdan: Böyle bir felâketin olacağını önceden tahmin ettiğiniz halde, kendi babanızı

bırakıyor, bizi de korumak istemiyordunuz. Çünkü, o üç bin ruble için, onları benim çaldığımı ileri sürerek pekâlâ beni yakalayabilirlerdi.

İvan gene:

-Al ah belânı versin! diye bağırmıştı. Dur: O işaretleri, o vuruşları da sorgu yargıcına ve savcıya söyledin mi?

-Herşeyi olduğu gibi söyledim, efendim.

İvan Fiyodoroviç, içinden gene hayret etmişti. Tekrar söze başlıyarak:

-O sırada ancak bir tek şey düşünmüşümdür, o da yalnız senden gelecek bir adilikti.

Dimitriy cinayet işleyebilirdi, ama hırsızlık edebileceğine o zaman inanmıyordum... Senden ise her çeşit adiliği bekliyordum. Kendin bile bana saralı gibi rol yapabileceğini söylemiştin. Bunu ne diye söylemiştin sanki?

-Saflığımdan! Başka neden olacak? Hem zaten ömrümde hiç bir zaman kasıtlı olarak saralı rolü oynamamışımdır. Sadece, sizin karşınızda böbürlenmek için söylemiştim bunu.

Aptal ığımdan söylemişimdir efendim. O zaman sizi çok seviyordum ve sizin karşınızda daima olduğum gibi görünürdüm. •

-Ağabeyim doğrudan doğruya seni suçluyor. Katilin sen olduğunu, hırsızlığı da senin yaptığını söylüyor.

Smerdyakov acı acı gülümsemişti.

-Kendileri için başka bir çare kaldı mı ki? Hem tüm o delil erden sonra, kendilerine kim inanır ki?

Grigoriy Vasilyeviç, kapının açık olduğunu görmüş, efendim. Bundan sonra ne denebilir?

Artık, günahlarını Tanrı bağışlasın! Kendilerini kurtarmak için tiril tiril titreyerek...

Bir süre hiç konuşmadan sessiz durmuş, sonra birden aklına gelmiş gibi sözlerine şunları eklemişti:

-Bakın işte şimdi gene aynı şey oluyor: kendileri işi bana yüklemek istiyorlar. Bu işin benim elimden çıktığı nı söylüyorlar efendim. Bunu daha önceden de işittim efe dim. Oysa şimdi aynı

noktaya parmak basacağım; gene sa ralı rolü oynamakta usta olduğum konusuna değineceği Eğer babanız için gerçekten herhangi bir kötü niyetim o saydı, saralı rolü

oynamakta usta olduğumu size söyler miy

KARAMAZOV KARDEŞLER

239

? Madem öyle bir cinayeti aklıma koymuştum, hiç öyle bir budalalık yapmama imkân var mıydı?

Beni ele verecek öyle bir delili önceden açıklar mıydım. Üstelik öldüreceğim adamın oğluna bunu söyler miydim' Rica ederim! Böyle bir şey gerçekten olabilir mi? Bunun mümkün olduğunu kimse söyleyemez! Tersine böyle bir şey hiç bir zaman olamaz elendim. Şimdi işte bakın, o konuşmamızı Tanrı'dan başka kimse işitmedi. Ama eğer şimdi siz savcıya ve Nikolay Parfenoviç'e gidip o konuşmamızı kendilerine söyleseniz bile, bu davranışınızla beni tam anlamıyla savunmuş

olursunuz efendim: Çünkü, önceden bu kadar saf davranan bir insan, kötü bir adam olabilir mi?

Bunların hepsini düşünebilirler.

İvan Fiyodoroviç, Smerdyakov'un çıkardığı bu sonuca hayret etmiş, konuşmayı keserek yerinden kalkıp:

-Dinle, demişti. Ben, senden hiç de şüphe etmiyorum, hatta seni suçlamalarını gülünç

buluyorum... Aksine, sana teşekkür ediyorum. Beni üzüntüden kurtardın. Şimdi gidiyorum, ama gene

geleceğim. Şimdilik hoşça kal, iyi olmaya bak. Bir şeye ihtiyacın var mı?

-Her şey için teşekkür ederim efendim. Eksik, olmasın, Marta İgnatyevna beni unutmuyor ve eğer bir şeye ihtiyacım olursa, hepsini yerine getiriyor. Eskisi gibi bana iyilik etmeye devam ediyor. Sonra hergün başka iyi insanlar da beni ziyaret ediyorlar.

-Haydi Al ahaısmarladık. Şunu da söyleyeyim ki, senin saralı numarası yapabildiğini söylemeyeceğim...

İvan bunu söyledikten sonra, birden nedense:

-Senin de ifade verirken bunu açıklamamanı öğütlerim, demişti.

-Anladım çok iyi anladım, efendim. Eğer siz ifadenizde bunu açıklamazsanız, ben de sizinle o vakit kapıda yapmış Buğumuz konuşmayı açıklamam...

işte o zaman, İvan Fiyodoroviç, dışarı çıkıp da koridordan

on adım kadar yürüdükten sonra, birden Smerdyakov'un

son söylediği sözde gururunu yaralayan garip bir anlam bu

uğunu hissetmişti. Hemen geri dönecekti, ama bu duygu

ten bir an sürmüştü ve İvan Fiyodoroviç, saçma! dedik

gitmişti sonra elinden geldiği kadar çabuk hastaneden çıkıp gitmişti. En önemlisi, gerçekten artık sakinleştiğini ve bu sa240

kinleşmenin suçlu olanın Smerdyakov değil de, ağabeyi Mitya olmasından ileri geldiğini hissediyordu. Oysa, bunun tersi olması gerekirdi. Neden öyle bir his duyduğunu o zaman incelemek istememişti. Hatta içindeki duygulan araştırmaktan bir tiksinti duymuştu.

Bir an önce bir şeyleri aklından büsbütün çıkarmak, unutmak istemişti. Ondan sonraki günler içinde, Mitya'yı kötü duruma düşüren bütün delil eri daha esaslı olarak ve iyice öğrendikten sonra ise, Mitya'nın suçlu olduğuna artık kesin olarak karar vermişti. İfadeler arasında en değersiz insanların açıklamaları vardı, ama bunlardan bazıları insanı sarsar gibi oluyordu. Örneğin Fenya ile annesinin ifadesi öyleydi. Hele Perhotin'in, meyhanede, Plotnikov'ların dükkânında olup bitenlerin, Mokroye'deki tanıkların verdiği ifadelerin sözü bile olamazdı. En çok da önemsiz sayılan ayrıntılar insana müthiş etki yapıyordu.

Gizli vuruşlar konusunda yapılan açıklama, sorgu yargıcı ile savcıyı, Grigoriy'in kapının açık olduğu konusunda verdiği ifade kadar şaşırtmıştı. Grigoriy'in karısı Marîa İgnatyevna, İvan Fiyodoroviç'in kendisine sorduğu soruya karşılık olarak, kesinlikle, Smerdyakov'un tüm geceyi onların evinde, bölmenin öbür tarafında geçirmiş olduğunu söyleyerek: Bizim yataktan üç adım kadar bile mesafe yoktur demiş, uykusunun derin olmasına rağmen, o gece nasıl inlediğini duyarak, sık sık uyandığım belirtmiş ve hep inliyordu, hiç durmadan inliyordu! diye anlatmıştı.

îvan Fiyodoroviç, Hertzenstube ile konuşup da Smerdyakov'un kendisine hiç de deli görünmediğini, sadece zayıf göründüğünü söylediği vakit, ihtiyar adamın dudaklarında ince bir gülümseyiş belirmişti. Hertzenstube:

— Peki, şimdi neyle uğraştığını biliyor musunuz? diye sormuştu. Fransızca sözleri ezberliyor.

Yastığının altında bir defter var, Fransızca sözler Rus harfleriyle yazılmış bu deftere. He, he, he!

diye karşılık vermişti.

Sonunda, İvan Fiyodoroviç, tüm kuşkuları bir tarafa bırakmıştı. Bununla birlikte, bir şey ona hâlâ

garip görünüyordu, o da Alyoşa'nın ısrarla Dimitriy'in öldürmediğini ileri sürmesi, cinayeti herhalde Smerdyakov'un işlemiş olduğu üzerinde durması idi. İvan, Alyoşa'dan işittiği sözlerin kendisi için daima büyük bir önem taşıdığım hissederdi. Bu yüzden

onun bu tutumuna şaşıp kalıyordu. Alyoşa'nın onunla Mitya konusunda konuşmak için fırsat aramaması ve hiç bir zaman bu konuda önce kendisinin söze başlamaması, yalnız İvan'ın sorularına karşılık vermekle yetinmesi de garip bir şeydi. Bu, İvan Fiyodoroviç'in çok dikkatini çekmişti.

Bununla birlikte, kendisi o sırada, bunlarla hiç ilgili olmayan bambaşka bir konu ile uğraşıyordu: Moskova'dan dönüşünde, daha ilk günlerde, kendini tüm olarak ve artık geri dönülmez bir şekilde Katerina İvanovna'ya karşı duyduğu ateşli ve çılgınca tutkuya kaptırmıştı. Sonradan İvan Fiyodoroviç'in bütün hayatında büyük bir etki bırakan bu yeni tutkusundan şimdi söz etmenin sırası değil: Bütün bunlar, artık başka bir hikâyeye, başka bir romana konu olabilir. Ama bu romanı bir gün yazabilecek miyim bilmiyorum. Bununla birlikte, gene de İvan Fiyodoroviç'in, daha önce anlattığım gibi, o gece Alyoşa ile birlikte yürürken Katerina İvanovna'dan söz ederek, Benim artık onda gözüm yok dediği vakit, büyük bir yalan söylemiş olduğunu belirtmeden geçemem.

İvan zaman zaman genç kadına karşı onu öldürebilecek kadar büyük bir nefret duymasına rağmen, çılgınca seviyordu.

Bu işin içinde bir çok nedenler rol oynuyordu: Katerina İvanovna, Mitya'nın başına gelenlerle o kadar sarsılmıştı ki, tekrar kendisine dönen İvan Fiyodoroviç'e bir kurtarıcıya sarılır gibi dört el e sarılmıştı. Genç kadının kalbi kırılmış, kendisini hakarete uğramış ve küçük düşmüş hissediyordu.

İşte öyle olduğu bir sırada, onu eskiden bu kadar seven bir insan, tekrar yanına dönmüştü... Evet, onun kendisini ne kadar sevdiğini çok iyi biliyordu... Hem de, o insanın zekâsını, duygularını

kendinden o kadar üstün tutuyordu ki! Öyleyken, prensiplerine sıkı sıkıya bağlı olan genç kız, sevgilisinin Karamazov'lara özgü, dizginsiz isteklerine ve üzerinde yaptığı tüm etkiye rağmen, tam olarak kendini ona kaptırmamıştı.

Çünkü, aynı zamanda, Mitya'ya ihanet etmiş olduğu için, durmadan pişmanlık duyuyor ve İvan'la kavga ettiği, ona tehditler savurduğu anlarda (ki o anlar pek çoktu) bunu ona açıkça söylüyordu.

İşte İvan'ın, Alyoşa ile konuşurken, yakn üstüne yalan! dediği buydu. Tabiî bu işin içinde gerçekten pek çok yalan vardı ve gerçekten İvan Fiyodoroviç'i en kızdıran da buydu... Ama bütün bunlardan sonradan söz z. Sözün kısası, İvan, bir süre için Smerdyakov'u he242

men hemen unutmuştu. Bununla birlikte, onu ilk ziyaretin, den iki hafta sonra, içinde yine eskisi gibi kendisini üzen ga, rip düşünceler uyanmıştı.

Bunların ne olduğunu anlatmak için İvan Fiyodoroviç'h babası Fiyodor Pavloviç'in evinde geçirdiği o son gece (git,, medarı önceki gece) neden bir hırsız gibi yavaşça merdivenden aşağı inip, babası aşağıda ne yapıyor diye kulak kabarttığını, kendi kendine sorup durduğunu söylemek yeterlidir. Neden bunu sonradan tiksintiyle hatırlamıştı? Neden ertesi günü Moskova'ya giderken birden içinde büyük bir üzüntü duymuş ve kendi kendine: Ben alçağın biriyim demişti, işte şimdi, bütün bu üzüntülü düşünceler yüzünden, neredeyse Katerinâ İvanovna'yı bile unutacak hale geldiğini hissediyordu. Bu sorular tüm varlığını o kadar etkiliyordu işte! Tam bunu düşündüğü

sırada sokakta Alyoşa'ya rastlamıştı. Onu hemen durdurmuş ve damdan düşer gibi:

-Hatırlıyor musun, Dimitriy öğleden sonra eve zorla girip babamı dövdüğü gün, sana olaydan sonra avluda, istemek hakkını mahfuz tutuyorum demiştim. Şimdi söyle, o vakit babamın ölümünü istediğimi düşündün mü, düşünmedin mi? diye sormuştu.

Alyoşa, alçak bir sesle:

-Düşündüm, diye karşılık vermişti.

-Doğru söylemek gerekirse gerçekten öyleydi. Bunu anlamak için kâhin olmak gerekmez. Ama, o sırada, aynı zamanda varsın alçaklar birbirini yesin demiştim, o vakit, gerçekten Dimitriy'in babamı öldürmesini, belki de bunu mümkün olduğu kadar çabuk yapmasını istediğimi... hatta, ona bu işte yardım etmekten bile kaçınmayacağımı hiç düşündün mü?

Alyoşa hafifçe sararmış ve hiç konuşmadan ağabeyini" gözlerinin içine bakmıştı. İvan:

-Söylesene! diye bağırmıştı. Senin o anda ne düşündüğünü öğrenmek istiyorum. Ben gerçeği istiyorum! Gerçeğe ihtiyacım var benim!

Güçlükle içini çekmiş ve Alyoşa'nın vereceği karşılığı önceden biliyormuş gibi garip bir öfkeyle ona bakmıştı. Alyoşa:

-Bağışla beni ağabey! o vakit bunu da düşünmüştüm

diye fısıldamış, sonra hiç bir hafifletici neden ileri sürmeden susmuştu.

O zaman İvan:

__ Teşekkür ederim, diyerek Alyoşa'nın yanından ayrılmış, hızla kendi yoluna gitmişti.

O günden sonra Alyoşa, İvan ağabeyinin garip bir şekilde, kesin olarak kendisinden gittikçe uzaklaştığını, hatta artık onu sevmediğini hissetmeye başlamıştı. Bu yüzden kendisi de artık evine uğramıyordu. Ama İvan Fiyodoroviç, o gün Alyoşa ile karşılaştıktan hemen sonra, evine uğramadan birden tekrar Smerdyakov'la gitmişti.

VII

SMERDYAKOV'A İKİNCİ ZİYARET

Smerdyakov artık hastaneden taburcu edilmişti. İvan Fiyodorovic, yeni kiraladığı evi biliyordu: Smerdyakov işte o kerestelerden yapılmış, eğrilmiş ve bir sofayla ayrılmış iki izbeden ibaret küçük evde oturuyordu. İzbelerden birine Marya Kondratyevna i!e annesi, öbürüne de Smerdyakov'un kendisi yerleşmişti. Evlerine onlarla ne şekilde anlaşarak

yerleşmişti? Bedava mı oturuyor, yoksa kira mı veriyordu? Bunu ancak Al ah bilirdi. Sonradan, evlerine Mariya Kondratyevna'nın nişanlısı

sıfatıyla yerleşmiş olduğu ve yanlarında bedava olarak oturduğu ileri sürülmüştür.

Ana kız ona büyük bir saygı gösteriyor ve onu kendilerinden daha üstün bir insan sayıyorlardı.

İvan Fiyodoroviç, kapıyı çalıp da vuruşlarını duyurduktan sonra, Mariya Kondratyevna'nın işareti üzerine, doğrudan doğruya sola, Smerdyakov'un oturduğu, beyaz izbeye geçti.

BU izbede topraktan yapılmış, sırlı ve iyice yakılmış bir peç duruyordu. Duvarlar mavi kâğıtla kaplıydı. Ama doğru söylernek gerekirse yırtık pırtıktı ve çatlakların altında yığınla karafatma kıpırdayıp duruyor, bu yüzden odada hiç dinmeyen bir hışırtı duyuluyordu. Eşyalar da değersizdi: İki duvarın dibinde banklar, masanın yanında da iki iskemle var• , tahtadan yapılmış basit bir şeydi ama üzeri pem244

be işlemelerle süslüydü, İki küçük pencerede içinde ıtır çi_ çekleri bulunan iki saksı duruyordu.

Köşede tasvirlerin asıldığı bir .girinti vardı. Masanın üzerinde yamru yumru ve pek büyük olmayan madenî bir semaverle, üzerinde iki fincan bulunan bir tepsi görülüyordu.

Ama Smerdyakov artık çayını içmiş, semaver de sönmüştü... Kendisi ise masanın başında, bankta oturuyor, deftere bakarak elindeki mürekkep kalemiyle bir şeyler yazıyordu. Hokka hemen yanında idi. Bir de kısacık tunç bir şamdan, şamdanın içinde de stearinli bir mum vardı. İvan Fiyodoroviç, daha Smerdyakov'un yüzüne bakar bakmaz hastalığının artık tam anlamıyla geçmiş

olduğu kanısına vardı. Smerdyakov'un yüzü daha dolgundu. Alnının üzerindeki saçlar kabartılmış, şakaklarındakiler ise iyice yatırılmıştı. Sırtında, pamuklu bir robdöşambr ile oturuyordu. Ama, robdöşambrı iyice yıpranmış, eskimişti. Gözlüğü burnunun üzerinde idi. Oysa İvan Fiyodoroviç.

gözlük taktığını hiç görmemişti. Bu ö. nemsiz şey, birden, nedense İvan Fiyodoroviç'in kızgınlığını

iki misli arttırdı: Ama ne yaratık! Üstelik bir de gözlük takmış! diye düşündü.

Smerdyakov, ağır ağır başını kaldırdı, gözlüğünün üzerinden içeriye girene dikkatle baktı. Sonra, gözlüğünü yavaşça çıkardı, kendisi de bankın üzerinden doğruldu. Ama bu doğrulusu artık hiç de o kadar saygılı değildi. Bunu garip, hatta tembelce denilecek bir şekilde, sanki sadece, artık gösterilmemesi imkânsız en basit bir nezaket kuralına boyun eğiyormuş gibi bir tavırla yapmıştı.

İvan tüm bunları bir anda farketmiş, hepsini birden kavramıştı. En önemlisi Smerdyakov'un bakışını, kesin olarak öfkeli, hoşnutsuz, hatta küçümseyen bakışını farketmişti. Smerdyakov'un bakışı; Ne gelip duruyorsun? O zaman seninle hepsini konuştuk ya? Ne diye yine geldin? der gibiydi. İvan Fiyodoroviç, kendini güçlükle tuttu. Daha ayakta dururken paltosunun düğmelerini çözerek

-Odan da ne sıcakmış! dedi. Smerdyakov:

-Buyrun paltonuzu çıkarın! diye izin verdi. • İvan Fiyodoroviç, .paltosunu çıkardı, onu bankın üzeri

attı, titreyen el eriyle bir iskemle aldı, onu hızla masaya doğru

çekti ve üzerine oturdu. Smerdyakov banka ondan önce otu muştu. İvan Fiyodoroviç, hemen sert bir tavırla:

-Önce hemen şunu sorayım: Burada yalnız mıyız? diye sordu. Bizi oradan işitmezler mi?

-Hiç kimse, hiç bir şey işitmez efendim. Kendiniz de gördünüz ya; arada bir sofa var.

-Bana baksana oğlum, o vakit hastanede yanından ayrıldığım zaman senin saralı numarası

yapmakta usta olduğunu söylemezsem, sen de sorgu yargıcına bizim bahçe kapısında konuştuğumuz herşeyi açıklamayacağını söylemiştin, o vakit, neyi kasdetmek istiyordun? Her şeyi dediğin neydi? Ne demek istemiştin? Beni tehdit mi ediyordun, nedir? Seninle bir anlaşmam mı vardı? Senden korkuyor muyum yoksa? Öyle mi sanıyorsun?

İvan Fiyodoroviç bunları büsbütün çileden çıkmış bir halde söylüyordu ve bel iydi ki, mahsus, bütün kaçamak yol arını küçümsediğini, lâfı dolandırmasına göz yummayacağını, elindeki kozları

açıkça oynadığını belirtmek istiyordu. Smerdyakov'un gözlerinde öfkeli ışıklar belirdi. Sol gözü

kırpıştı. Karşılığını hemen verdi. Gerçi her zamanki gibi ağır başlılıkla ve ölçülü olarak konuşmuştu ama, madem açıktan açığa konuşmak 'istiyorsun, al bakalım sana, işte açıktan açığa konuşuyorum der gibiydi.

-Ben o zaman, bu sözü şunun için söylemiştim efendim: Siz, babanızın öldürüleceğini önceden bile bile, onu feda ederek yalnız bıraktınız. Başkaları bunu öğrendikten sonra,

duygularınız konusunda, hatta belki de başka şeylerden kötü sonuçlar çıkarmasınlar diye, bunu yargıçlara açıklamamayı ödetmiştim.

Smerdyakov bunu gerçi acele etmeden, kendine hakim olarak söylemişti ama, artık sesinde garip bir sertlik, ısrar" bir anlam ve öfke ile meydan okuyan bir hava seziliyordu. Küstah bir tavırla gözlerini İvan Fiyodoroviç'e dikmişti. İvanın ise daha ilk anda gözleri bulanır gibi olmuştu:

-Ne dedin? Ne? Deli misin, sen?

-Çok şükür aklım başımda, efendim.

İvan Fiyodoroviç, sonunda kendini tutamayarak: ~ Canım, ben o zaman cinayet işleneceğini biliyor muyum? diye bağırdı ve şiddetle masayı yumrukladı. Daha baş

ka Şeylerden ne demek? Söyle alçak herif, ne demek istiyorsun ?246

Smerdyakov susuyor, aynı küstah bakışla, İvan Fiyodoroviç'i süzmeye devam ediyordu.

İvan Fiyodoroviç avazı çıktığı kadar:

-Söyle, pis kokulu alçak herif! Neymiş o başka şeyler diye bağırdı.

-Başka şeyler derken neyi kasdettiğimi şimdi anladım. Siz herhalde daha o zaman babanızın ölmesini çok istiyordunuz.

İvan Fiyodoroviç ayağa fırladı ve var gücü ile Smerdyakov'un omuzuna bir yumruk indirdi. O

kadar şiddetle vurmuştu ki, Smerdyakov duvara çarptı. Bütün yüzü bir anda gözyaşları ile ıslandı.

cAyıp beyefendi! Gücü olmayan bir insanı dövmek ayıp! dedikten sonra, burnunu sile sile büsbütün ıslattığı mavi kareli mendili ile gözlerini örttü ve alçak sesle ağlamağa başladı. Böylece bir dakika kadar geçti. Sonunda İvan Fiyodoroviç emreden bir tavırla:

-Yeter! Kes artık! diyerek yine iskemlenin üzerine oturdu. Kalan sabrımı da tüketme!

Smerdyakov gözlerini örttüğü o bez parçasını çekti. Buruşmuş yüzünün her noktasında, uğradığı

hakaretin izi okunuyordu.

-Demek sen o zaman Dimitriy ile birlikte, babamı öldürmek istediğimi düşündün, öyle mi alçak?

-Ben, o zamanki düşüncelerinizi bilmiyordum efendim. Zaten sizi bahçe kapısında durdurmamın nedeni, sizi bu noktada denemekti efendim.

-Neyi deneyecektin? Neyi?

-Yani şunu öğrenmek istiyordum: Babanızın bir an önce öldürülmesini istiyor musunuz, istemiyor musunuz?

İvan Fiyodoroviç'i en çok kızdıran şey Smerdyakov'un bir türlü vazgeçmediği o ısrarlı ve küstah tavrıydı. Birden:

-Onu sen öldürdün! diye bağırdı.

Smerdyakov, onu küçümseyen bir tavırla hafifçe güldü:

-Benim öldürmediğimi hem de çok kesin olarak siz de biliyorsunuz Hem bana öyle geliyor ki, akıl ı bir insanın bu konuda artık söyleyecek sözü yoktur.

-İyi ama, o zaman benden niçin öyle şüphe ettin?

-Sizin de bildiğiniz gibi sadece korkudan efendim. Çünkü o zaman öyle bir durumdaydım ki, korktuğum için herkesten şüphe ediyordum. Sizi de denemeye niyetliydim, çün 247

kü kendi kendime, eğer siz de ağabeyinizin istediği şeyi istiyorsanız, o zaman herşeyin sonu geldi, beni de onunla birlikte sinek gibi yok edebilirler! diye düşünüyordum.

-Dur bakalım, iki hafta önce öyle demiyordun.

- Hastanede sizinle konuşurken de aynı şeyleri düşünüyordum, ama fazla söze ihtiyaç

kalmadan herşeyi anladığınızı ve akıl ı bir insan olarak, açıktan açığa konuşmak istemediğinizi sanıyordum, efendim.

-Şuna bakın hele! Ama şimdi söyle, söyle, ısrar ediyorum: Hangi davranışımla, hangi davranışımla o pis ruhunda hakkımda öyle alçakça bir şüphe uyandırdım?

-Öldürme işine gelince... kendiniz hiç bir zaman bunu yapamazdınız, efendim. Zaten böyle bir şeyi istemezdiniz de. Ama, bir başkası öldürsün; bunu istiyordunuz?

-Şuna bakın! Üstelik bunu ne kadar sakin, ne kadar serinkanlı bir tavırla söylüyor! Canını, ben bunu neden isteyeyim? İsteyip de ne yapacağım?

Smerdyakov karşısındakini yaralamak isteyen, hatta intikamcı bir tavırla:

-Neden mi isteyecektiniz? Peki, miras meselesi yok muydu efendim? diye atıldı. Babanızın ölümünden sonra, üç kardeş olarak her birinize, hemen hemen kırk bin ruble, hatta belki de daha fazlası kalabilirdi. Oysa, Fiyodor Pavloviç, o vakit bayan Agrafena Aleksandrovna ile evlenmiş

olsaydı, o kadın nikâh kıyılır kıyılmaz, babanızın tüm servetini hemen kendi üzerine çevirirdi. Çünkü kendileri, öyle aptal kadınlardan değildirler, efendim. O zaman da size, her üç

kardeşe de babanızın ölümünden sonra iki ruble bile kalmazdı: O vakit nikâh sanki çok mu uzaktı? Bir kıl payı kalmıştı, efendim. O hanımefendi küçük parmağı ile babanıza şöyle bir işaret etti mi, beyefendi hemen onun peşinden dili bir karış dışarda kiliseye koşardı.

İvan Fiyodoroviç üzüntü ile kendini tuttu. Sonunda:

-Peki, görüyorsun ki, yerimden fırlamadım! Seni dövmedim. Öldürmedim. Devam et bakalım: Demek sence ben, ağabeyim Dimitriy'i bu işi yapmakla görevli sayıyordum, ona güveniyordum öyle mi?

-Nasıl güvenmezdiniz efendim? Ağabeyiniz öldürürse, hemen bir soylu olarak tüm haklarından, unvanlarından, rütbelerinden ve mal arından yoksun kalmış olacak ve kürek248

L

mahkûmu olarak sürgün edilecekti. Demek ki öyle bir şey olursa, babanızın ölümünden sonra kardeşiniz Aleksey Fiyodoroviç ile birlikte ikinize eşit miktarda bir miras kalacaktı, yani her birinize artık kırkar değil, altmışar bin kalacaktı, efendim. Bu bakımdan o zaman bu işi Dimitriy Fiyodoroviç'in yapacağına muhakkak güvenmişsinizdir!

-Aman Al ahım! Nelerine dayanıyorum senin! Beni dinle, alçak herif: Eğer o vakit bu işi falanca yapar diye düşünseydim, herhalde herkesten önce sana güvenirdim. Dimitriy'e değil, hatta yemin ederim o zaman senin bir

alçaklık yapacağını seziyordum... Daha o vakit... İçimde uyanan duyguyu hatırlıyorum...

Smerdyakov alaylı bir tavırla gülümsedi.

-Ben de o zaman biran için bana da güvendiğinizi düşünmüştüm, dedi. Bu bakımdan, daha o zaman, kendinizi ele vermiş oldunuz. Çünkü madem benim öyle bir şey yapacağımı

hissediyordunuz, öyleyken niçin gidiyordunuz, demek ki böyle davranarak bana: Babamı sen öldürebilirsin, ama sana engel olmuyorum demek istiyordunuz.

-Alçak! Bunu sen öyle anlamışsmdır!

-Hepsi de o Çermaşnaya yüzünden oldu, efendim. Rica ederim! Moskova'ya gitmeye hazırlanıyorsunuz ve babanızın Çermaşnaya'ya gitmeniz için yaptığı bütün ricaları

reddediyorsunuz! Sonra da benim aptalca söylediğim bir söz üzerine birden razı oluyorsunuz, efendim! O zaman ne diye o Çermaşnaya'ya gitmeye razı oldunuz? Madem ortada hiç bir sebep yoktu, neden tek benim sözüm üzerine Moskova'ya değil de Çermaşnaya'ya gittiniz?

Demek benden birşeyler bekliyordunuz!

İvan, dişlerini gıcırdatarak:

-Hayır, beklemiyordum, yemin ederim ki, hayır! diye bağırdı.

-Nasıl olur da, hayır diyorsunuz efendim? Öyle olsaydı size düşen şey, o zamanki sözlerim için babanızın oğlu olarak beni herşeyden önce polise teslim etmek, dövdürmekti efendim... Hiç

değilse hemen oracıkta suratımı dağıtabilirdiniz. Oysa, siz tersine hiç de öfkelenmeyerek hemen dostça bir tavırla, aptalca söylediğim bir sözü harfi harfine yerine getiriyorsunuz ve yola koyuluyorsunuz. Bu ise büsbütün saçma bir şeydi efendim. Çünkü, babanızın hayatını korumak 249

için kalmanız gerekirdi... Böyle olunca ben, bunlardan başka bir sonuç çıkarabilir miydim?

İvan somurtmuş olarak oturuyordu. Sinirden iki elini de yumruk yapmış sımsıkı dizlerine dayamıştı. Acı acı gülerek:

-Evet, o sırada suratını dağıtmadığıma yazık oldu, dedi. Seni polise sürükleyemezdim. Sözlerime kim inanırdı? Neyi neyle ispat edebilirdim? Ama, suratını... Hay Al ah, yazık! Düşünemedim bunu!

Gerçi şimdi surat dağıtmak yasak ama, senin suratını seve seve çorbaya çevirirdim.

Smerdyakov, ona hemen hemen zevkle bakıyordu. Fiyodor Pavloviç'in sofrasına hizmet ettiği zamanlar, masanın arkasında durup da, Grigoriy Vasilyeviç'le din konusunda tartışarak onu kızdırdığı zamanki gibi kendinden memnun, bilgiççe bir tavırla:

-Günlük hayatın olağan olaylarında, yani basit olaylarda bir adamın suratını dağıtmak gerçekten yasalarla yasaklanmış bir şeydir ve artık herkes dayak atmaktan vaz geçmiştir. Ama hayatın özel olaylarında, bizi bırakın, tüm dünyada, hatta ortada tam bir Fransız Demokrasisi olsa bile, yine aynı sekilde, tıpkı Adem'le Havva çağında olduğu gibi dayak atmaya devam ediyorlar. Hem hiç bir zaman da bundan vazgeçmeyeceklerdir. Siz ise, o vakit özel bir olay olduğu halde, bu cesareti gösteremediniz efendim.

İvan, masanın üzerinde duran defteri başı ile işaret etti:

-Ne o, Fransızca sözler mi öğreniyorsun?

-Neden öğrenmeyeyim? Belki böylece tahsilimi tamamlamış olacağım. Sanıyorum ki, bu bilgi o mutlu Avrupa ülkelerine gideceğim vakit, işime yarayacaktır.

İvan'ın gözleri kıvılcımlandı, tüm vücudu tepeden tırnağa titredi.

-Dinle canavar! dedi. Senin suçlamalarından korkmuyorum! İfade verirken, benim için istediğini söyleyebilirsin ve eğer şimdi sana gebertinceye kadar bir dayak atmıyorsam, bunu yalnız bu cinayeti senin işlediğinden şüphe ettiğim için,

mahkemeye vereceğim için yapmıyorum! Seni ele vereipucu bulacağım!

~ Bence sussanız daha iyi olacak, efendim. Çünkü, tam anlamıyla suçsuz olduğuma göre, beni nasıl suçlayabilirsiniz? size kim inanacaktır? Eğer öyle bir şeye başvuracak olur250

sanız, ben de hemen her şeyi anlatırım efendim, çünkü kendimi savunmadan duramam değil mi?

-Şimdi senden korktuğumu mu sanıyorsun?

-Varsın mahkemede yargıçlar şimdi size söylediğim sözlere inanmasınlar efendim; halk arasında inananlar olacak ya! Onlar inanınca da mahcup olacaksınız efendim.

İvan dişlerini sıkarak:

-Bak, bak yine akıl ı bir adamla konuşmak yararlı oluyor demek istiyorsun, öyle değil mi?

-Tam üstüne bastınız efendim. Akıl ısınız ve tabiî akıl ı bir insan gibi davranacaksınız efendim.

İvan Fiyodoroviç, ayağa kalktı, öfkeden titreyerek paltosunu giydi, sonra artık Smerdyakov'a hiç

bir karşılık verme.den, hatta yüzüne bile bakmadan hızlı adımlarla odadan çıktı. Akşamın taze havası ona serinlik verdi. Göklerde ay pırıl pırıl parlıyordu. Zihninde karmakarışık düşünceler vardı, ruhundaki duygular da karışıktı.

İvan Fiyodoroviç kendi kendine: Şimdi gidip Smerdyakov'u ihbar edeyim mi? Ama neyi ihbar edeceğim? Ne de olsa suçsuz. Aksine o beni suçlayabilir diye söyleniyor, durup durup: Gerçekten, o vakit ne diye Çermaşnaya'ya gittim sanki? Keden yaptım bunu? Niçin gittim? diye soruyordu. Evet, tabiî bir şeyler bekliyordum. Smerdyakov haklı.

Sonra, yine belki yüzüncü kezdir babasının evindeyken o son gece, merdivende durup aşağıda olup bitenlere nasıl kulak kabarttığını hatırladı. Ama bu sefer öyle bir acıma duygusu ile hatırlamıştı ki bunu, birden olduğu yerde sanki kalbine bir hançer saplanmış gibi durakladı: Evet ben, daha o zaman bu işin olmasını bekliyordum. Gerçek bu! İstiyordum, tam anlamıyla istiyordum cinayetin işlenmesini! Ama gerçekten öyle miydi? İstiyor muydum bu cinayeti? İstiyor muydum? Şu Smerdyakov'u gebertmeli! Eğer şimdi Smerdyakov'u öldürmek cesaretini gösteremezsem, yaşamaya bile değmez!

Bunun üzerine İvan Fiyodoroviç evine uğramadan doğru Katerina İvanovna'ya gitti ve gelişi ile onu korkuttu: Çılgın gibiydi. Smerdyakov'la yapmış olduğu konuşmayı olduğu gi bi, harfi harfine ona anlattı. Genç kadın onu ne kadar

sakinleştirmeye çalışırsa çalışsın, bir türlü sakinleşemiyor, orada bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, kesik kesik garip bir

konuşuyordu. Sonunda oturdu, dirseklerini masaya dayadı, başını da iki elinin üzerine indirdi ve garip bir söz söyledi.

— Eğer cinayeti işleyen Dimitriy olmayıp, Smerdyakov olsaydı, o zaman düşüncesini kabul edebilirdim, çünkü onu teşvik ettim. Daha doğrusu, teşvik ettim mi, daha bunu da iyice bilemiyorum. Ama, eğer Dimitriy değil de, Smerdyakov öldürdüyse, tabiî ben de katil sayılırım!

Katerina İvanovna, bu sözleri dinledikten sonra, konuşmadan ayağa kalktı, yazı masasına doğru yürüdü, masanın üzerinde duran kutuyu açtı, içinden bir kâğıt çıkardı ve İvan'in önüne koydu. Bu kâğıt İvan Fiyodoroviç'in sonradan Alyoşa'ya babalarını Dimitriy'in öldürdüğünü matematik bir şekilde ispat eden vesikaydı. Bir mektuptu. Mitya bu mektubu sarhoş bir halde manastıra giden Alyoşa ile kırda karşılaştığı akşam, Katerina İvanovna'nın evinde Gruşenka'nın genç kad:na hakaretler savurduğu rezaletten sonra yazmıştı.

O akşam, Alyoşadan ayrıldıktan sonra Mitya, Gruşenka'ya gitmeye niyetlenmişti. Onunla gerçekten görüşüp görüşmediği bilinmiyordu. Yalnız gece olunca, başkent meyhanesinde görülmüş ve orada iyice kafayı çekmişti. Sonra, mürekkep kalemi ve kâğıt istemiş ve kendisini ele verecek önemli bir vesika meydana getirmişti. Bu çileden çıkmış bir adamın, çeşit çeşit lâflarla dolu, cümleleri arasında bağlantılar bulunmayan, tam anlamıyla, sarhoş işi mektubuydu. Tıpkı

sarhoş bir adamın, eve döndükten sonra, olağanüstü bir öfkeyle karışma, ya da evde bulunan kişilere, biraz önce kendisine nasıl hakaret edildiğini, hangi alçağın ona ne gibi hakaretler savurduğunu, kendisinin ise aksine ne kadar mükemmel bir insan olduğunu, o alçağa neler yapacağını uzun uzun, bağlantısız, karmakarışık bir şekilde heyecanla, üstelik masayı

yumruklayarak ve gözlerinde de sarhoşluğunu bel i eden gözyaşları ile bağınp çağırarak anlatışı

gibi bir şeydi...

Kendisine meyhanede verdikleri kâğıt, özel iği olmayan basit, kötü cins, kirli bir mektup kâğıdı

parçasıydı. Arkasında da bir hesap yazılıydı. Sarhoşlukla içten gelen sözlere herhalde yer kalmamıştı ki, Mitya yalnız kâğıdın kenarlarına değil, ayrıca son satırların üst kısımlarına da birşeyler karalamıştı. Mektupta şöyle deniliyordu:

Hayatımı mahveden Katya! Yarın senin o üç bin rubleni geri vereceğim, ondan sonra elveda...

yüreğinde yüce bir252

kin taşıyan kadın! ama, aynı zamanda elveda sevgilim; Bu işi burada bitirelim! Yarın herkesten isteyeceğim, başkalarından bulanazsam, sana namusum üzerine söz veriyorum, babama gideceğim, kafasını kırıp yastığının altındaki parayı alacağım. Yeter ki buradan İvan gitsin. Kürek cezasına çarptırılıp sürülsem bile üç binini geri vereceğim. Beni bağışla. Karşında yerlere kadar eğiliyorum, çünkü sana alçaklık ettim. Beni bağışla! Hayır, bağışlama daha iyi olur: Hem ben daha rahat ederim, hem sen! Sevgini kabul etmektense, kürek mahkûmu olayım daha iyi! Çünkü

başkasını seviyorum. Sen de bugün onu iyice tanıdın. Artık beni nasıl bağışlayabilirsin? Benim malımı çalan hırsızı öldüreceğim! Hepinizden uzaklaşıp Doğu'ya gideceğim. Hiç kimse bilmesin diye. Onu da bırakacağım. Çünkü, bana acı çektiren yalnız sen değilsin, o da bana acı çektiriyor.

Elveda!...

P. S. Sana lanetler yağdırıyorum, ama sana tapıyorum! Göğsümün içinde bir tel var, işitiyorum, ses veriyor. İyisi mi kalbimi ikiye parçalayayım! Kendimi öldüreceğim, ama yine de önce o köpeği geberteceğim. Elinden üç bini koparıp sana fırlatacağım. Gerçi senin karşında alçağın biriyim ama, hırsız değilim. Üç bini bekle. O para köpeğin yatağı altında duruyor, pembe bir kurdele ile bağlı olarak. Ben hırsız değilim, ama benim malımı çalanı öldüreceğim. Katya, bana nefretle bakma. Dimitriy hırsız değil, katildir! Babasını öldürdü, kendisini de mahvetti, tek sana karşı

durabilsin, senin gururuna boyun eğmesin diye. Üstelik seni de sevmiyor!

P. S. Ayaklarını öperim, elveda!...

P. S. Katya, Tann'ya dua et, başkaları bana parayı versinler. O zaman elimi kana bulamam, vermezlerse... kana bulanacağım! Öldür beni!

, Kölen ve düşmanın

D. Karamazov.

İvan, vesikayı okuduktan sonra, yerinden artık kanıya varmış olarak kalktı. Demek ki, öldüren ağabeyi idi. Smerdyakov değildi. Smerdyakov olmayınca da, demek kendisi de, İvan da katil sayılmazdı! Mektup birden onun gözünde matematik bir anlam kazanmıştı. Artık onun için Mitya'nın

suçlu olduğu şüphe götürmez bir şeydi. Bununla birlikte, şunu da söylemek gerekirse, Mitya'nın cinayeti Smerdyakov'la

-

253

isleyebileceği İvan'ın aklından bile geçmiyordu. Zaten böyle bir şey olaylara da uymuyordu. İvan tam anlamıyla huzura

kavuşmuştu.

Ertesi sabah Smerdyakov'u ve alaylı sözlerini sadece nefretle hatırlıyordu Birkaç gün sonra da, artık nasıl olup da, onun açıkladığı şüphelerden ötürü bu kadar gücendiğine hayret ediyordu Ona karşı nefret duymaya başladı ve olup bitenleri unutmaya karar verdi. Böylece bir ay geçti.

Smerdyakov'u artık hiç kimseye sormuyordu. Yalnız bir iki kez, çok hasta olduğunu hatta aklını

kaçırdığını işitti. Bir ara genç doktor Varvinski, smerdyakov'dan söz ederek sonunda cinnet getirecek demiş, İvan da bu sözünü unutmamıştı.

O ayın son haftası içinde İvan'ın kendisi de büyük bir rahatsızlık hissetmeye başlamıştı. Katerina İvanovna'nın getirtmiş olduğu ve tam mahkeme başlayacağı sırada Moskova'dan gelmiş olan doktora gidip, onunla görüşmüştü bile. Tam o sırada da Katerina İvanovna ile olan ilişkileri son derece bozulmuştu Katerina İvanovna'nın Mitya'ya, sadece bir kaç dakika sürmekle birlikte, çok şiddetli olan dönüşleri, Ivan'ı çileden çıkarıyordu. Gariptir ki Alyoşa, Mitya'nın yanından çıkıp Katerina İvanovna'ya geldiği zaman, İvan meydana gelen ve daha önce anlattığımız o son sahneye

kadar, Katerina İvanovna'nın kendisini deli eden tüm o dönüşlerine rağmen, genç

kadından o ay içinde bir kez Mitya'nın suçlu olduğundan şüphe ettiğini gösteren bir tek söz işitmemişti. Aynca şuna da dikkati çekmek gerekir: İvan, Mitya'dan hergün gittikçe daha fazla nefret ettiğini hissederken, bu nefretin Katyâ'nın ona dönüşlerinden ileri gelmediğini, babasını

öldürmüş olmasından doğduğunu anlıyordu! Bunu hissediyor, kavrıyordu Öyle olduğu halde, mahkeme başlamadan on gün kadar önce Mitya'ya gitmiş, ona bir kaçış planı teklif etmişti Bel iydi ki bu Plan çok daha önceden düşünülmüştü.

Kendisini öyle bir adım atmaya yönelten şey, Smerdyafcov'un'bir sözünden ötürü içinde açılan ve bir türlü kapanlayan küçük bir yaraydı. Smerdyakov, Ivan'a ağabeyinin suçkumasmın çıkarına uygun olduğunu, çünkü öyle bir şey olursa babasından kendisine ve Alyoşa'ya kalacak olan mirasın, kırkar binden altmış bine yükseleceğini söylemişti. İvan kendi Payına düşen otuz bini Mitya'nın kaçışını sağlamak için feda etmeye karar vermişti.-

O zaman, Mitya'nın yanından dönüşte, büyük bir hüzün ve şaşkınlık içindeydi: Öyle hissediyordu ki, Dimitriy'in kaçmasını yalnız bu işe otuz bin ruble feda etmek için değil, aynı zamanda bir başka şey için de istiyordu. Kendi kendine, Yoksa ben de onun gibi bir katil miyim? Onun için mi istiyorum bunu? diye soracak oldu. Bir türlü yakalayamadığı, ama yakıcı bir şey içini dağlıyordu.

Asıl önemlisi gururu yaralandığı için tüm o ay boyunca çok üzüntü duyuyordu. Ama bunu sonra anlatırız.

İvan Fiyodoroviç, Alyoşa ile konuştuktan sonra, kendi evinin kapısını çalacağı sırada, birden Smerdyakov'a gitmeye karar

verdiği vakit, içinde büyük bir öfke patlak vermişti. Katerina İvanovna biraz önce, ona, Alyoşa'nın yanında onun (yani Mitya'nın) katil olduğuna beni yalnız sen inandırdın! demişti. Bu aklına gelince İvan, şaşkınlıktan olduğu yerde durakladı: Katerina İvanovna'yı Mitya'nın katil olduğuna inandırmak için hiç bir şey söylememişti. Aksine, Smerdyakov'un yanında:! döndüğü vakit, kendinden şüphe ettiğini ona söylemişti. Aslında, Katerina İvanovna'nın kendisi o zaman ona, vesikayı göstermiş, böylece ağabeyi Dimitriy'in suçlu olduğunu ispat etmişti! Şimdi de birden Ben Smerdyakov'a gittim !> diye bağırıyordu. Ne zaman gitmişti oraya? İvan'ın bu konuda hiç bir bilgisi yoktu. Demek ki Katerina İvanovna, Mitya'ıiın suçlu olduğuna hiç de o kadar kesinlikle inanmıyordu! Hem Smerdyakov ona ne diyebilirdi? Gerçekten ne demişti ona? İvan'ın yüreğinde müthiş bir öfke alevlenmişti. Nasıl olup da o zaman neden bağırmadığına bir türlü akıl erdiremiyordu. Elini zilden çekip, Emerdyakov'a gitmek üzere yola koyuldu. Bu kez belki onu öldürürüm! diyordu.

VIII

SMERDYAKOV'LA ÜÇÜNCÜ VE SON GÖRÜŞME

Daha yarı yolda, tıpkı o sabahki gibi sert, kuru bir rüzgâr çıktı ve yine kuru yoğun bir kar ince ince yağmağa başladı. Yere düşüyor, ama toprağa yapışmıyor, rüzgâr da onu fırıl fırıl döndürüyordu.

Kısa bir süre sonra tam bir tipi baş

-

ladı. Bizim kentte, Smerdyakov'un oturduğu semtte, sokaklarda hemen hemen hiç fener yoktu.

İvan Fiyodoroviç, tipiyi farketmeden yolunu • bir önsezi ile bularak yürüyordu. Başı ağrıyor, şakakları müthiş bir ağrı ile zonkluyordu. Hissediyordu ki, bileklerinde bir kasılma vardı.

Mariya Kondratyevna'nın küçük evine varmadan önce, birden tek başına yürüyen, sırtına yamalı

bir gocuk giymiş, kısa boylu bir köylüyle karşılaştı; köylü, yalpalaya yalpalaya yürüyor, homurdanıyor, küfrediyor, sonra birden küfretmekten vaz geçerek uykulu bir sesle, sarhoş sarhoş

şarkı söylemeye başlıyordu.

Ah, gitti Vanka Piter'e Bekler miyim o dönecek diye?

Daha ikinci satırda şarkıyı kesiyor, yine birine küfretmeye başlıyor, sonra tekrar aynı şarkıyı

söylemeye koyuluyordu. İvan Fiyodoroviç, daha ne olduğunu, kim olduğunu bile düşünmeden, ona karşı müthiş bir öfke duymaya başlamıştı. Birden karşısında nasıl bir insan bulunduğunu kavradı. Hemen sonra da, köylünün tepesine bir yumruk indirmek için kaçınılmaz bir istek duydu.

Tam o sırada yanyana gelmişlerdi. Köylü şiddetle yalpalayarak birden vargücü ile İvan'a çarptı.

İvan kudurmuş gibi onu itti. Köylü geriye fırladı ve bir kütük gibi donmuş toprağın üzerine şırrak!

diye düştü. Canı acıyarak yalnız bir kez: Ah! diye bakırdı, hemen sonra da sustu. İvan ona doğru yürüdü. Köylü hiç kımıldamadan, baygın bir halde sırt üstü yatıyordu. İvan: Donacak! diye düşündü. Tekrar Smerdyakov'un evine doğru yürümeye başladı.

Elinde bir mumla İvan'ı karşılamak" için koşup gelmiş olan Mariya Kondratyevna, daha sofada İvan Fiyodoroviç'e, Pavei Fiyodoroviç'in (yani Smerdyakov'un) çok hasta olduğumu, gerçi yatakta yatmadığını ama, hemen hemen aklını kaçırmış gibi bir durumda bulunduğunu, hatta semaveri sofradan kaldırmalarını emrettiğini, çayı bile içmek istemediğini İvan Fiyodoroviç kaba bir tavırla:

-Ne yani, azgınlık mı ediyor? diye sordu. Mariya Kondratyevna:

-Yok canım, aksine hiç sesleri çıkmıyor, yalnız siz kendileriyle pek uzun konuşmayın olmaz mı

efendim? diye rica etti.256

-

İvan Fiyodoroviç kapıyı açıp içeri girdi, içerde, geçen seferki gibi ortalık iyice ısıtılmıştı. Ama odada bazı değişiklikler göze çarpıyordu: Yanda duran banklardan biri dışarıya götürülmüştü ve yerine maundan yapılmış eski ve meşin kaplı bir divan getirilmişti. Üzerine bir yatak serilmiş ve oldukça temiz beyaz yastıklar konmuştu. Yatağın üzerinde Smerdyakov oturuyordu. Sırtında da yine aynı robdöşambr vardı. Masa, divanın önüne götürülmüştü. Böylece oda çok daralmıştı.

Masanın üzerinde sarı kâğıtla kaplanmış, kalın bir kitap duruyordu. Ama Smerdyakov onu okumuyordu, galiba oturuyor ve hiç bir şey yapmıyordu, îvan Fiyodoroviç'i hiç konuşmadan ona uzun uzun bakarak karşılamıştı. Bel iydi ki gelişine hiç hayret etmemişti. Yüzü çok değişmişti.

Zayıflamış ve sararmıştı. Gözleri içeriye doğru gömülmüş, altları morarmıştı.

İvan Fiyodoroviç olduğu yerde durarak:

-Hay Al ah! sen gerçekten hastaymışsın dedi. Seni fazla yoracak değilim, paltomu bile çıkarmayacağım. Nereye oturabilirim?...

Masanın öbür tarafından dolaşarak bir iskemleyi ona doğru çekti ve oturdu.

-Ne bakıp susuyorsun? Sana bir tek şey soracağım ve yemin ederim ki karşılığını almadan buradan gitmem. Bayan Katerina İvanovna evine geldi mi?

Smerdyakov, uzun, uzun sustu. Hâlâ, hiç ses çıkarmadan İvan'a bakıp duruyordu. Sonra birden elini sal ayarak başını öbür tarafa çevirdi. İvan:

-Ne oluyorsun? diye bağırdı.

-Hiç!

-Nasıl hiç? ,

-Geldi, ama bu sizi ilgilendirmez. Rahat bırakın beni efendim.

-Hayır bırakmayacağım! Söyle ne zaman geldi? Smerdyakov nefretle hafifçe gülerek:

-Ben onun varlığını bile unuttum, dedi ve birden yü zünü İvan'a doğru çevirerek, tıpkı bir ay önce görüştükleri kit yaptığı gibi, garip, çılgın ve nefret dolu bir tavırla S lerini ona dikti:

-Siz de galiba hastasınız? Baksanıza amma da sunuz, sararıp solmuşsunuz, dedi.

__ Sen benim sağlığımı bırak şimdi, ne soruyorsam onu

söyle!

__ Peki, gözlerinizin akları neden sararmış? Sapsarı olmuş. Yoksa çok mu üzülüyorsunuz?

Hafifçe güldü, sonra artık açıktan açığa gülmeye başladı. İvan, müthiş bir sinirlilik içinde:

-Bana bak! Sana buradan soruma karşılık almadan gitmem diyorum! diye bağırdı, Smerdyakov acı çekiyormuş gibi bir tavırla:

— Ne diye üstüme varıyorsunuz, efendim? Neden bana işkence ediyorsunuz? diye söylendi.

-Eee!... Al ah belanı versin! Benim seninle ilgim yok. Soruma karşılık ver! O zaman hemen giderim.

Smerdyakov yine gözlerini yere indirdi:

-Benim size vereceğim bir karşılık yoktur!

-Ama ben bu karşılığı senden zorla alacağım! Smerdyakov birden ona nefretle değil de, artık garip bir

tiksintiyle gözlerini dikti.

-Ne diye hepiniz endişe ediyorsunuz? Yarın mahkeme başlıyor diye mi? Canım merak etmeyin size bir şey yapmazlar, artık buna inanın! Evinize gidin, yatıp uyuyun. Hiç birşeyden korkunuz olmasın...

İvan hayretle:

-Ne demek istediğini anlamıyorum... Yarın olacaklardan neden korkacak mışım? diye sordu ve birden gerçekten

Karip bir korkunun buz gibi bütün ruhunu sardığını hissetti.

Smerdyakov onu tepeden tırnağa süzdü. Sonra İvan'ı Barlar gibi:

-Demek anlamıyorsunuz öyle mi? diye sözleri uzata uzata karşılık verdi. Akıl ı bir insan böyle bir komedi oynasın, hayret val ahi!...

İvan ona hiç konuşmadan bakıyordu. Eski uşağının, şim

onunla konuşurken takındığı bu beklenmedik ve büsbütün

yukardan bakıyormuş gibi alışılmamış tavır bile, olmayacak bir şeydi. Geçen seferki görüşmelerinde, hiç değilse böyle bir tavrı yoktu!

size söylüyorum, korkmanız için hiçbir neden yok. Si'

bir kötü duruma sokacak hiçbir şey söylemeyeceğim. Elimde delil yok ki. Şu halinize bakın! El eriniz titriyor. Parmak 25S

-

larınız ne diye öyle kımıldıyor sanki? Haydi evinize gidin, katil siz değilsiniz!...

İvan ir kildi; o anda Alyoşa'nın sözleri aklına gelmişti.

-Öldürmediğimi biliyorum... diye mırıldanacak oldu. Smerdyakov hemen karşılık verdi:

-Demek biliyorsunuz? dedi.

İvan yerinden fırlayarak onu omuzundan yakaladı.

-Söyle hepsini, alçak herif! Hepsini söyle!

Smerdyakov hiç de korkmamıştı. Yalnız, çılgınca bir nefretle gözlerini ona dikmiş bakıyordu.

Müthiş bir kızgınlık içinde:

-Madem öyle, söyleyeyim, siz öldürdünüz işte! diye fısıldadı.

tvan, zihninde birşeyler düşünmüş gibi iskemlenin üzerine çöktü. Öfkeyle hafifçe gülerek:

-Demek hâlâ o zamanki sözleri söylüyorsun öyle mi? Geçen sefer ne dediysen hep onları

söylüyorsun.

-Zaten siz de geçen sefer hep karşımda duruyor ve hepsini anlıyordunuz. Şimdi de anlıyorsunuz.

-Ben bir tek şey anlıyorum, o da şu: Sen delisin.

-Hay Al ah, hiç de bıkmıyor bunlardan! Artık burada karşı karşıyayız, ne diye birbirimize numara yapalım, komedi oynayalım? Yoksa, herşeyi yalnız benim sırtıma mı yüklemek istiyorsunuz? Hem de gözüme baka baka, öyle mi? Onu siz öldürdünüz! Asıl katil sizsiniz. Ben ise, bu işte sadece sizin yardakçımzdım, sizin sadık kulunuzdum ve bu işi sizin sözünüz üzerine yaptım...

-Yaptın mı? Yoksa sen mi öldürdün?

İvan bu soruyu sorarken, bütün vücudu buz gibi olmuştu. Aklını kaçırıyormuş gibi oldu. Sanki üşüyordu, tepeden tırnağa hafif hafif titremeye başlamıştı. O zaman, Smerdyakov da ona hayretle baktı. Herhalde sonunda, îvan'nın korkusu içtenliği ile onu şaşırtmıştı. Gözlerinin içine bakarak eğri bir gülümseyiş ile buna hiç inanmıyormuş gibi:

-Yoksa, gerçekten hiç birşey bilmiyor muydunuz? diye mırıldandı.

İvan, hâlâ ona bakıyordu. Sanki dili tutulmuştu. Kulaklarında bir ses çınladı: Ah, gitti Vanka Piter'e Bekler iniyim o dönecek diye?

-

259

— Biliyor musun, senin bir rüya, karşımda oturan bir hayalet olmandan korkuyorum, diye kekeledi.

-Burada hayalet filan yok efendim. İkimizden başka kimse yok! Yalnız belki de bir üçüncü

kişi daha var. Evet, muhakkak o da, o üçüncü kişi de şimdi burada ikimizin arasındadır.

İvan Fiyodoroviç, etrafına bakınarak ve acele ile gözlerini köşelerde gezdirip birini aradı, sonra korku ile:

-Kimmiş o? Aramızda olan kim? Üçüncü dediğin kim? diye sordu.

-Üçüncü dediğim, Tanrı efendim, Tann'nm kendisi. İşte yanımızda olan O'dur. Yalnız siz onu aramayın, bulamazsınız...

İvan, çileden çıkarak avazı çıktığı kadar:

-Bana yalan söyledin, katil olduğunu söyleyerek yalan söyledin! diye bağırdı. Sen ya delisin, ya da beni geçen seferki gibi mahsus kızdırıyorsun!...

Smerdyakov daha önceki gibi hiç korkmadan keskin bakışlarla İvan Fiyodoroviç'i gözetliyordu.

Hâlâ içindeki o inanmamazlık duygusunu yenemiyordu. Hâlâ ona İvan herşeyi biliyormuş ama, mahsus herşeyi yalnız onun sırtına yüklemek için gözlerinin önünde rol yapıyormuş gibi geliyordu.

Sonunda zayıf bir sesle:

-Bir dakika efendim, dedi. Ve birden sol ayağını masanın altından çekerek, pantolonunun paçalarını yukarı doğru kıvırmaya başladı. Ayağında, uzun beyaz bir çorap ve terlik vardı. !

Smerdyakov lâstiği çözdü ve elin! çorabın içine, daldırıp ta aşağı kadar indirdi. İvan Fiyodoroviç

ona bakıyordu, birden korkudan tüm vücudu kasıldı, titremeye başladı:

-Sen çıldırmışsın! diye avazı çıktığı kadar bağırdı, yerinden fırladı, kendini geriye doğru öyle bir attı ki, vücudu duvara çarptı ve öylece ip gibi dimdik duvara yapıştı kaldı...

Çılgın bir korku içinde Smerdyakov'a bakıyordu. Öbürü ise, İvan'ın korkusundan hiç de çekinmeyerek hâlâ çorabının içini karıştırıyor, parmakları ile bir şey yakalayıp çekmek istiyormuş

gibi davranıyordu. Sonunda, bir şey yakaladı ve çekbaşladı. İvan Fiyodoroviç bunun birtakım kâğıtlar ya da deste kâğıt olduğunu farketti. Smerdyakov onu çekip çıkamasanın üzerine koydu.

Alçak sesle:

-Buyurun, efendin! dedi. İvan titreyerek:

-Nedir o? diye sordu.

Smerdyakov, yine aynı şekilde alçak sesle:

-Buyurun, bir göz atın efendim, dedi.

İvan, masaya doğru bir adım attı. Kâğıt destesini tutup açacakmış gibi bir hareket yaptı, sonra birden sanki parmakları iğrenç, korkunç bir yaratığa değmiş gibi elini çekti...

Smerdyakov:

-Parmaklarınız hep titriyor efendim, ıspazmoza tutulmuş gibi titriyorsunuz, dedi ve acele etmeden kendisi paketin dışındaki kâğıdı açtı. Kağıdın altında hepsi yüzlük olan, renk renk üç

deste para vardı.

Smerdyakov paralan başı ile işaret etti: — Hepsi burada efandim, tam üç bin, isterseniz saymayabilirsiniz. Buyrun alın ;fendim.

İvan iskemlenin üzerine çöktü. Mum gibi sapsarı olmuştu. Garip bir tavırla gülümseyerek:

-Beni korkuttun... çorabınla! diye mırıldandı. Smerdyakov tekrar sordu:

-Gerçekten, gerçekten şimdiyedek bilmiyor muydunuz?

-Hayır biliniyordun. Ben hep Dimitriy'dir diye düşünüyordum. Ağabeyim! Ağıbeyim! Ah!...

Birden basını iki el araşma almıştı:

-Dinle, cnu tek başına mı öldürdün? Ağabeyimin yardımı olmadan mı? Yoksa ağabeyim ile birlikte mi?

-Ben bu işi yalnız sizinle yaptım efendim. Sizinle birlikte öldürdüm. Dimitri Fiyodoroviç'in ise bu işte hiç suçu yok efendim.

-Peki, peki... Benlen sonra söz ederiz. Ne diye hep titriyorum sanki. Bir tek söz söyleyemiyorum.

Smerdyakov, şaşkınlık içinde:

-O zaman korkusuzdunuz efendim. Her şey hoş görülebilir diyordunuz, Şimd ise bakın ne kadar korktunuz! diye mırıldandı. Limonata işemez misiniz? Şimdi emrederim getirirler efendim. İnsana ok serinlik verir. Yalnız, şunları önce örtelim efendim.

Desteleri tekrar baş ile işaret etti. Limonata yapıp getir sin diye, Mariya KodraVevna'ya seslenmek için yerinden kalkıp, kapıya doğru yürüyecek oldu, ama daha önce kadın Pa

raları görmesin diye, onları birşeyle örtmek için önce mendilini çıkardı. Mendilin çok kirli olduğunu görünce, o zaman masanın üzerinden İvan'ın oraya girerken gözüne çarpan kalın san kitabı aldı, onunla paralan bastırdı. Kitabın adı, Kutsal pederimiz İshak Sirin'in Sözleri idi. İvan Fiyodoroviç, farkında olmadan adını okumaya fırsat bulmuştu.

__ limonata istemem, dedi. Benimle sonra ilgilenirsin. Otur, şeyle bakalım: Bu işi nasıl yaptın?

Her şeyi söyle...

__giç değilse paltonuzu çıkarsaydınız efendim, yoksa ter

içinde Kalacaksınız...

İvan Fiyodoroviç sanki ancak şimdi farkına varmış gibi paltosunu üstünden sıyınrcasına çıkarıp, onu iskemleden kalkmadan bankın üzerine fırlattı.

__Söyle rica ederim söyle!

Birden artık konuşamayacakmış gibi oldu. Smercyakov'un şimdi herşeyi anlatacağına güvenerek bekliyordu. Smerdyakov içini çekti:

-T ani, bu iş nasıl oldu, onu mu öğrenmek istiyorsunuz efendim? Çok tabi bir şekilde olup bitti efendim. Sizin o zaman söylediğiniz sözler...

İvan yine sözünü kesti:

-Benîm söylediklerimi sonra anlatırsın! dedi.

Ama eskisi gibi bağırmıyordu, sözleri artık büsbütün kendini toplamış gibi kesin olarak söylüyordu.

-gen yalnız bu işi nasıl yaptığını ayrıntılı olarak anlat, yeter... Herşeyi sırasıyla anlatacaksın.

Hiçbir şeyi unutmayacaksın. Asıl önemlisi ayrıntıları ihmal etmeyeceksin, evet ayrıntıları. Haydi bekliyorum.

-giz gitmiştiniz. Ben de o zaman bodruma düşmüştüm efendim...

-Gerçekten sara krizi mi geçirdin? Yoksa numara mı yaptın?

-Tabiî numara yaptım efendim. Her şeyi mahsus yaptoöi. Merdivenden yavaşça, sakin sakin indim efendim. Taa aşağıya kadar indim. Sakin sakin yere yattım. Yata yatmaz da avazım çıktığı

kadar bağırmaya başladım. Çırpınıp durdum. Taaa beni oradan alıp dışarı çıkardıkları ana kadar...

__ Dur! Ondan sonraki süre içinde hastanede de hep rol mü yaptın?...

— Hayır efendim. Ertesi günü, sabahleyin, daha beni has

taneye kaldırmamışlardı, işte o sırada, gerçekten bir kriz geçirdim, hem de öyle şiddetli bir krizdi ki, böylesini yıl ardır geçirmemiştim. Tam iki gün, hiç kendimi bilemedim.

-Peki, peki. Devam et!...

-İşte beni o yatağın üzerine koymuşlardı. Ben zaten bölmenin öbür tarafındaki karyolaya yatıracaklarını biliyordum. Çünkü, Marfa İgnatyevna, hastalandığım vakit, her seferinde geceyi geçirmem için beni kendi evlerinde, o bölmenin öbür tarafına yatırırdı, efendim. Zaten, bana karşı

öteden beri daima büyük bir şefkat göstermişlerdir efendim. Gece hep inledim, ama yavaşça.

Hep Dimitriy Fiyodoroviç'i bekliyordum.

-Nasıl bekliyordun? Sana gelsin diye mi?

-Bana ne diye gelsin? Eve girmesini bekliyordum. Çünkü, tam o gece geleceklerinden hiç şüphe etmiyordum. Benim yardımımdan yoksun kalınca ve hiçbir haber alamayınca, muhakkak duvarın üzerinden tırmanarak eve girmek zorunda kalacaklardı efendim. Bunu yapabiliyorlardı. İçeri girmelerini ve ne yapacaklarsa onu yapmalarını bekliyordum.

-Peki ya gelmeseydi?

-O zaman hiç bir şey olmayacaktı efendim. Dimitriy Fiyodoroviç olmadan, bu işe cesaret edemezdim.

-Peki, peki... Daha açık söyle, acele etme. En önemlisi... hiç bir şeyi ihmal etme!

-Dimitriy Fiyodoroviç'in Fiyodor Pavloviç'i öldürmelerini bekliyordum efendim... Muhakkak bunu yapacaklarını düşünüyordum. Çünkü, artık kendilerini bu işe hazırlamıştım... Son günlerde efendim... En önemlisi de o işaretler... onları artık öğrenmişlerdi. Kendilerinde o evham, o son günlerde içlerinde biriken kin varken, muhakkak bu işaretlerden yararlanarak evin içine gireceklerdi efendim. Burası muhakkaktı. Ben de böyle olmasını bekliyordum.

İvan sözünü kesti:

-Dur! Eğer Mitya babamı öldürseydi, paraları da alıp götürecekti. Öyle düşünmen gerekirdi, değil mi? O zaman sana ne kalırdı? Pek anlayamıyorum.

-İyi ama, paraları hiç bir zaman bulamayacaklardı ki, efendim. Onların yatağın altında olduğunu ben kendilerine haber vermiştim. Ama bu doğru değildi efendim. Paralar daha önce bir kutuda idi. Sonra ben dünyada benden başka kimseye güvenmeyen Fiyodor Pavloviç'e içinde paralar olan

-

ti köşeye, tasvirlerin arkasına götürüp saklamasını söyledim; çünkü paraların orada olduğunu hiç

kimse tahmin edemezdi. Hele acele ile içeri giren onları hiç bulamazdı. İşte bu paket, beyefendinin odasında, köşede, tasvirlerin arkasında öylece duruyordu efendim. Onları

yatağın altında bulundurmak ise, büsbütün gülünç bir şey olacaktı. Kutuda iken hiç değilse kilit altında idiler. Burada ise herkes paraların yatağın altında olduğuna inandı. Aptalca bir düşünce efendim.

İste, eğer Dimitriy Fiyodoroviç, bu cinayeti işleselerdi, bir şey bulamayınca ya bütün katil erin yaptıkları gibi, her hışırtıdan korkarak acele ile oradan kaçacaklardı ya da tevkif edileceklerdi efendim. O zaman ben istediğim vakit, ister ertesi günü, ister hemen o gece gidip tasvirlerin arkasından paralan alıp götürebilirdim. Nasıl olsa herşey Dimitriy Fiyodoroviç'in sırtına yüklenecekti. Buna her zaman güvenim vardı.

-Peki, ya babamı öldürmeyip sadece dövecek olsaydı?

-Öldürmeyecek olursa o zaman tabiî paralan almaya cesaret edemezdim. Herşey de olduğu gibi kalacaktı. Ama, bir başka hesap daha vardı işin içinde: Eğer Dimitriy Fiyodoroviç, babanızı

bayıltacak kadar döverse, ben de o parayı almak fırsatını bulabilirsem, sonradan Fiyodor Pavloviç'e bu paraları, kendilerini dövdükten sonra Dimitriy Fiyodoroviç'den başkasının almış

olamayacağını bildirebilirdim...

-Dur!... Şaşırıyorum. Demek yine de Dimitriy öldürdü. Sen ise yalnız paraları aldın, öyle mi?

-Hayır, Dimitriy Fiyodoroviç öldürmediler efendim. Ne olacak yani? Şu anda da katilin beyefendi olduğunu söyleyebilirdim... Ama şimdi karşınızda yalan söylemek istemiyorum, çünkü... çünkü

eğer gerçekten şimdi gördüğüm gibi şu ana kadar hiçbir şey anlamadınızsa ve göz göre göre suçlu olduğunuz halde, kendi suçunuzu gözümün içine baka baka, benim sırtıma yüklemek için karşımda rol yapmadınızsa, yine de herŞeyden siz suçlusunuz! Çünkü, cinayet işleneceğini biliyordunuz ve öldürme işini bana bıraktınız efendim. Kendiniz ise, her şeyi bile bile gittiniz. İşte bu yüzden, bu akşam gözlerinizin içine baka baka size ispat etmek istiyorum ki, bütün bunlardan suçlu olan bir kişi, bir katil varsa, o da sizsiniz!... Bafia gelince, gerçi cinayeti ben işledim, ama en önemli suçlu ben değilim. Siz ise, kanun bakımından tam anlamıyla katil Sayılırsınız!...

266

-Şurada, köşede.

-Bir dakika bekleyin, dedim.

Etrafı araştırmak için köşeye doğru gittim. Duvarın dibinde ayağım, yerde kanlar içinde, kendinden geçmiş bir halde yatan grigoriy Vasilyeviç'e takıldı. Hemen aklımdan: Demek ki, Dimitriy Fiyodoroviç, gerçekten gelmişler diye bir düşünce geçti. İşi hemen orada biran içinde bitirmeye karar verdim. Çünkü, gerçi Grigoriy Vasilyeviç daha sağ olmakla birlikte, kendinden geçmiş bir durumdayken, hiçbir şey göremezlerdi. Yalnız bir tek tehlike vardı efendim, o da Marfa İgnatyevna'nın birden uyanmasıydı. Bunu o anda .hissettim, ama artık bu işin heyecanı, hırsı tüm varlığımı öyle bir sarmıştı ki, nerdeyse nefesim tıkanacaktı. Tekrar beyefendinin penceresi altına gittim ve ona:

-Hanımefendi burada! Gelmiş!... Agrafena Aleksandrovna gelmiş! Kendisini içeri alalım diye rica ediyor, dedim.

Beyefendi, tepeden tırnağa titredi. Çocuk gibi olmuştu.

-Burada diyorsun, nerede? Nerede? diye sordu. İnleyip duruyor ama, hâlâ bana inanmıyordu.

-Şurada duruyorlar, açın kapıyı! dedim.

Bana pencereden bakıyordu. Hem inanıyor, hem inanmıyordu. Arna kapıyı açmaktan korkuyordu.

Bu sefer benden korkuyor diye düşündüm. Öyle gülünç bir şey oldu ki: Birden aklıma geldi, pencerenin kenarına güya Gruşenka gelmiş gibi, o sözleştiğimiz şekilde vurmaya karar verdim.

Hem de gözünün önünde yaptım bunu! Beyefendi, sözlerime inanmıyor gibiydi, ama ben pencerenin kenarına böyle vurunca, hemen kapıyı açmaya koştular. Açtılar kapıyı. Girecek oldum. Beyefendi karşımda dimdik duruyor, bütün vücudu ile içeri girmeme engel oluyordu. Bana bakarak titreye titreye:

-Nerde o, nerde o? diye sordu.

Kendi kendime: Eh, madem benden bu kadar korkuyorlar, o halde iş kötü! diye düşündüm. İşte o zaman korkudan kendi ayaklarımda kesiklik hissettim. Beni içeriye bırakmaz, bağırmaya başlar, Marfa İgnatyevna koşup gelir ya da başıma herhangi başka bir iş açılır diye, artık neler düşündüğümü hatırlamıyorum. O vakit korkuya kapıldım. Herhalde kendim de karşılarında sapsarı olmuş bir halde duruyordum. Kendilerine:

-Orada canım, pencerenin altında duruyorlar, nasıl gör' mediniz? diye fısıldadım.

-Sen git, onu getir buraya! Git onu buraya getir!

-Canım, korkuyor! Çığlıktan korktu. Fundalığın içine saklandı, gidip çalışma odasının penceresinden kendiniz seslenin, dedim.

Koşa koşa gitti, pencereye yaklaştı, mumu kenara koyarak:

-Gruşenka, Gruşenka burada mısın? diye bağırdı.

Kendisi bağırıyor, ama korkudan pencereden aşağıya eğilmek, benden uzaklaşmak istemiyordu.

Çünkü artık benden müthiş korkmuştu. Yanımdan uzaklaşmaya bile cesareti yoktu.

-İşte orada, dedim.

Pencereye yaklaştım ve iyice aşağı sarkarak:

-İşte bakın! Fundanın içinde, size gülüyor, görüyor musunuz? dedim.

Birden bana inandı. Tiril tiril titremeye başladı. O kadına müthiş tutulmuşlardı efendim. Bunu işitince olduğu gibi pencereden aşağıya sarktı. İşte o zaman dökme demir pressepapier'si aldım, hani hatırlıyor musunuz masalarının üzerinde öyle bir pressepapier'si vardı. Herhalde ağırlığı üç

funt kadardı. Kolumu kaldırdığım gibi onu arkadan tam kafasının üst tarafına indirdim.

Bir çığlık bile atmadı. Sadece aşağıya doğru • kaydı. Ben ise, bir kez daha sonra üçüncü bir kez daha vurdum. Ancak darbeyi üçüncü indirişimde kemiğin kırıldığını hissettim. Birden sırtüstü

devriliverdi. Yüzü yukarı bakıyordu, kan içinde kalmıştı. Üstüme başıma baktım, benim üzerimde kan yoktu. Hiç

fışkırmamıştı üstüme. Pressepapier'yi sildim, yerine koydum, gidip tasvirlerin arkasından paketi aldım, içinden paraları çıkardım, paketin kâğıdını da yere fırlattım, o pembe kurdeleyi de yanma attım. Bahçeye indim. Tepeden tırnağa titriyordum. Doğru o gövdesi oyuk elma ağacına gittim. Siz de o kovuğu biliyorsunuz. Onu çoktandır gözüme kestirmiştim. Kovukta, bir bez, bir 4e kâğıt vardı. Bunları çoktandır hazırlamıştım. Tüm parayı önce kâğıda, sonra da beze sardım ve kovuğun taaa dibine soktum. İşte bu paralar, o kovuğun içinde iki haftadan fazla bir süre kaldı. Onları ancak hastaneden çıkınca oradan aldım.

Yatağıma dönüp yattım. Korku içinde Eğer, Grigoriy Vaç öldürüldüyse, çok kötü bir durum meydana gelebilir, eğer öldürülmediyse ve kendine gelirse, o zaman çok iyi olacak. Çünkü, o zaman Dimitriy Fiyodoroviç'in oraya gelmiş266

-Şurada, köşede.

-Bir dakika bekleyin, dedim.

Etrafı araştırmak için köşeye doğru gittim. Duvarın dibinde ayağım, yerde kanlar içinde, kendinden geçmiş bir halde yatan grigoriy Vasilyeviç'e takıldı. Hemen aklımdan: Demek ki, Dimitriy Fiyodoroviç, gerçekten gelmişler diye bir düşünce geçti. İşi hemen orada biran içinde bitirmeye karar verdim. Çünkü, gerçi Grigoriy Vasilyeviç daha sağ olmakla birlikte, kendinden geçmiş bir durumdayken, hiçbir şey göremezlerdi. Yalnız bir tek tehlike vardı efendim, o da Marfa İgnatyevna'nın birden uyanmasıydı. Bunu o anda .hissettim, ama artık bu işin heyecanı, hırsı tüm varlığımı öyle bir sarmıştı ki, nerdeyse nefesim tıkanacaktı. Tekrar beyefendinin penceresi altına gittim ve ona:

-Hanımefendi burada! Gelmiş!... Agrafena Aleksandrovna gelmiş! Kendisini içeri alalım diye rica ediyor, dedim.

Beyefendi, tepeden tırnağa titredi. Çocuk gibi olmuştu.

-Burada diyorsun, nerede? Nerede? diye sordu. İnleyip duruyor ama, hâlâ bana inanmıyordu.

-Şurada duruyorlar, açın kapıyı! dedim.

Bana pencereden bakıyordu. Hem inanıyor, hem inanmıyordu. Arna kapıyı açmaktan korkuyordu.

Bu sefer benden korkuyor diye düşündüm. Öyle gülünç bir şey oldu ki: Birden aklıma geldi, pencerenin kenarına güya Gruşenka gelmiş gibi, o sözleştiğimiz şekilde vurmaya karar verdim.

Hem de gözünün önünde yaptım bunu! Beyefendi, sözlerime inanmıyor gibiydi, ama ben pencerenin kenarına böyle vurunca, hemen kapıyı açmaya koştular. Açtılar kapıyı. Girecek oldum. Beyefendi karşımda dimdik duruyor, bütün vücudu ile içeri girmeme engel oluyordu. Bana bakarak titreye titreye:

-Nerde o, nerde o? diye sordu.

Kendi kendime: Eh, madem benden bu kadar korkuyorlar, o halde iş kötü! diye düşündüm. İşte o zaman korkudan kendi ayaklarımda kesiklik hissettim. Beni içeriye bırakmaz, bağırmaya başlar, Marfa İgnatyevna koşup gelir ya da başıma herhangi başka bir iş açılır diye, artık neler düşündüğümü hatırlamıyorum. O vakit korkuya kapıldım. Herhalde kendim de karşılarında sapsarı olmuş bir halde duruyordum. Kendilerine:

-Orada canım, pencerenin altında duruyorlar, nasıl gör' mediniz? diye fısıldadım.

-Sen git, onu getir buraya! Git onu buraya getir!

-Canım, korkuyor! Çığlıktan korktu. Fundalığın içine saklandı, gidip çalışma odasının penceresinden kendiniz seslenin, dedim.

Koşa koşa gitti, pencereye yaklaştı, mumu kenara koyarak:

-Gruşenka, Gruşenka burada mısın? diye bağırdı.

Kendisi bağırıyor, ama korkudan pencereden aşağıya eğilmek, benden uzaklaşmak istemiyordu.

Çünkü artık benden müthiş korkmuştu. Yanımdan uzaklaşmaya bile cesareti yoktu.

-İşte orada, dedim.

Pencereye yaklaştım ve iyice aşağı sarkarak:

-İşte bakın! Fundanın içinde, size gülüyor, görüyor musunuz? dedim.

Birden bana inandı. Tiril tiril titremeye başladı. O kadına müthiş tutulmuşlardı efendim. Bunu işitince olduğu gibi pencereden aşağıya sarktı. İşte o zaman dökme demir pressepapier'si aldım, hani hatırlıyor musunuz masalarının üzerinde öyle bir pressepapier'si vardı. Herhalde ağırlığı üç

funt kadardı. Kolumu kaldırdığım gibi onu arkadan tam kafasının üst tarafına indirdim.

Bir çığlık bile atmadı. Sadece aşağıya doğru • kaydı. Ben ise, bir kez daha sonra üçüncü bir kez daha vurdum. Ancak darbeyi üçüncü indirişimde kemiğin kırıldığını hissettim. Birden sırtüstü

devriliverdi. Yüzü yukarı bakıyordu, kan içinde kalmıştı. Üstüme başıma baktım, benim üzerimde kan yoktu. Hiç fışkırmamıştı üstüme. Pressepapier'yi sildim, yerine koydum, gidip tasvirlerin arkasından paketi aldım, içinden paraları çıkardım, paketin kâğıdını da yere fırlattım, o pembe kurdeleyi de yanma attım. Bahçeye indim. Tepeden tırnağa titriyordum. Doğru o gövdesi oyuk elma ağacına gittim. Siz de o kovuğu biliyorsunuz. Onu çoktandır gözüme kestirmiştim. Kovukta, bir bez, bir 4e kâğıt vardı. Bunları çoktandır hazırlamıştım. Tüm parayı önce kâğıda, sonra da beze sardım ve kovuğun taaa dibine soktum. İşte bu paralar, o kovuğun içinde iki haftadan fazla bir süre kaldı. Onları ancak hastaneden çıkınca oradan aldım.

Yatağıma dönüp yattım. Korku içinde Eğer, Grigoriy Vaç öldürüldüyse, çok kötü bir durum meydana gelebilir, eğer öldürülmediyse ve kendine gelirse, o zaman çok iyi olacak. Çünkü, o zaman Dimitriy Fiyodoroviç'in oraya gelmiş268

olduğuna, geldiğine göre de, cinayeti onun işlediğine, paralan da onun aldığına tanıklık edebilir diye düşündüm.

O zaman hem endişeden, hem de sabırsızlıktan, Marîya İgnatyevna'yı bir an önce uyandırayım diye inlemeye başladım. Sonunda uyandı, kalktı, bana doğru koşacak oldu, ama birden Grigoriy Vasilyeviç'in yatağında olmadığını farketti Koştuğunu ve bahçede avazı çıktığı kadar bağırmaya başladığını işittim. Ondan sonra bütün gece olanlar oldu. Ama artık ben her bakımdan rahata kavuşmuştum.

Olup bitenleri anlattıktan sonra sustu. İvan Fiyodoroviç bütün bu süre içinde onu bir ölü gibi hiç

konuşmadan, hiç kımıldamadan ve gözlerini ondan hiç ayırmadan dinlemişti. Smerdyakov ise, bunları anlatırken, yalnız arada bir ona bakmış, daha çok gözlerini hep yana doğru kaydırarak konuşmuştu. Hikâyesini bitirdiği vakit, herhalde kendisi de heyecanlanmıştı. Güçlükle nefes alıyordu. Yüzü. ter içinde kalmıştı. Bununla birlikte, pişmanlık mı duyuyordu, yoksa bir başka duygu içinde miydi, bunu anlamaya imkân yoktu. İvan, söylediklerini düşünerek:

-Dur, dedi. Peki kapı ne oluyor? Eğer kapıyı yalnız sana açtıysa, o halde nasıl oluyor da Grigoriy sen gelmeden önce kapının açık olduğunu görüyor? Grigoriy kapıyı senden önce açık gördü ya!

Şaşılacak bir şeydi. İvan bunu çok sakin, bambaşka, hiç de öfkeli olmayan yumuşak bir sesle sormuştu. O kadar ki, o sırada biri gelip oturdukları odanın kapısını açsa ve eşikten onlara baksaydı, muhakkak sakin sakin oturduklarını, ilgi çekici olmakla birlikte, olağan bir şeyden söz ettiklerini sanırdı.

Smerdyakov dudaklarını eğrilterek gülümsedi.

-O kapı meselesine ve Grigoriy Vasilyeviç'in onu güya açık olarak gördüğü meselesine gelince; kendisi öyle görmüştü, dedi. Bir kez size şunu söyleyeyim ki, o insan değil, inatçı katırın biridir.

Bunu gözüyle görmedi sadece, ona öyle

Gel gelelim düşüncesinden caydıramazsınız. Böyle bir şeyi fasına koyması, artık sizinle benim için bir şans oldu; çünkü, o böyle dedikten sonra, artık Dimitriy Fiyodoroviç'i mahkûm ederler.

îvan Fiyodoroviç yine ne söyleyeceğini şaşırmıştı. Düşüncelerini toparlayıp bir şeyler anlamaya çalışarak:

— Dinle, dedi. Dinle... Sana daha bir çok şeyler sormak

istiyordum, ama unuttum... Hep de unutuyor, herşeyi karıştırıyorum... Haa, evet! Bana. hiç değilse şunu söyle: Paketi neden açıp kâğıdını hemen orada yere bıraktın? Düpedüz paketle neden götürmedin? Demin bunları anlatırken, bana öyle geldi ki, bu paket konusuna değinerek, öyle davranmak gerektiğini söyledin... Ama, neden öyle gerekiyordu, bunu anlayamıyorum.

— Bunu özel bir maksatla yapmıştım efendim. Çünkü diyelim ki. benim gibi buranın yabancısı

olmayan, herşeyi bilen, bu paraları daha önce gören, hatta belki de onları kendi eliyle saran ve paketin nasıl kapatıldığını, üzerine nasıl bir yazı yazıldığını görmüş olan bir insan, katil olsa da, ne diye cinayetten sonra paketi açmaya kalkışsın? Hem de paketin içinde o paraların muhakkak bulunduğunu bile bile, o acele içinde ne diye bunu yapsın? Aksine, benini gibi biri olsaydı, paketi hiç açmadan doğrudan doğruya cebine koyar, onunla birlikte kaçıp giderdi efendim. Dimitriy Fiyodoroviç'in durumu ise bambaşka: Kendileri, paketin varlığını sadece kulaktan dolma işitmişlerdi. Bu bakımdan onu, diyelim ki yatağın altından aldı ve alır almaz da tabiî acaba içinde gerçekten para var mı? diye çabucak hemen oracıkta açardı, öyle değil mi? Paketin kâğıdını da oraya atarlardı. Bu kâğıdın arkalarında bir delil olarak kalacağını akıl arına bile getirmezlerdi.

Çünkü, kendileri hırsızlık etmeye alışmamışlardır efendim. Daha önce de hiç bir zaman, hiçbir şey çalmamışlardır. Çünkü, doğuştan soylu bir insandırlar efendim. Şimdi

hırsızlık etmeye karar verdilerse, bunu hırsızlık olsun diye değil, sadece kendilerine ait olan bir şeyi geri almak için yapmaya karar vermişlerdir. Zaten daha önce de bütün kente öyle yaPacaklarmı haber vermiş, hatta yüksek sesle, herkesin içinde, gidip Fiyodor Pavloviç'den kendi mal arını geri alacaklarını

söyleyerek böbürlenmislerdi. Aklıma gelen bu düşünceyi, soresnasında açıktan açığa değil de, aksine ima ederek, sankendim de bunu anlayamıyormuşum gibi bir tavırla açıkı. Böylece sanki bunu yargıçların kendileri bulmuşlar, ben bunu onlara fısıldamamışım gibi oldu efendim. Be| nim bu ima edişim üzerine, savcının ağzı bile sulandı... İvan Fiyodoroviç, derin bir şaşkınlık içinde: —

Gerçekten tüm bunları daha o zaman olay yerinde mi sarladm? diye bağırdı.270

Smerdyakov'a yine korku içinde bakıyordu.

-Rica ederim, insan öyle acele ederken hiç bütün bunları tasarlayabilir mi? Her şey daha önceden düşünülmüş, tasarlanmıştı.

İvan Fiyodoroviç:

-Desene sana şeytanın kendisi bile yardım etmiş! diye yine bağırdı. Evet, aptal değilsin, sandığımdan çok daha zekiymissin!

Odada dolaşmak niyeti ile ayağa kalkmıştı. İçinde müthiş bir üzüntü vardı. Ama masa yolu kapıyordu. Onunla duvar arasından geçebilmek için sürünerek ilerlemek gerekiyordu. Bundan ötürü sadece olduğu yerde döndü ve tekrar oturdu. Belki o sırada odada dolaşamaması onu sinirlendirdi. O kadar ki, daha önceden olduğu gibi, birden çılgın gibi bağırarak konuşmaya başladı.

-Beni dinle, namussuz! Alçak! Şimdiyedek seni öldürmediysem, bunu ancak yarın mahkemede hesap vermen için yapmadığımı anlamıyor musun? Al ah bilir...

İvan bunu söylerken elini yukarı doğru kaldırmıştı.

-... Belki ben de suçluydum. Belki gerçekten benim de içimde gizli bir istek vardı, belki de babamın ölmesini istemişimdir, ama yemin ederim sana ki sandığın kadar suçlu değilim ben!

Hatta belki seni bu işe kışkırtmadım. Hayır, hayır kışkırtmadım! Ama ziyam yok, yarın kendi kendimi ele vereceğim! Yarından'tezi yok, bunu yapacağım. Mahkemede söyleyeceğim, artık karar verdim! Her şeyi açıklayacağım, her şeyi. Seninle birlikte çıkacağız mahkemeye! Hem mahkemede benim hakkımda ne söylersen, nelere tanıklık edersen et! Hepsini kabul ediyorum ve senden korkmuyorum. Kendim, hepsini destekleyeceğim!... Ama sen, mahkemede suçunu açıklamalısın! Bunu yapmalısın, yapmalısın. İkimiz birlikte gideceğiz! Öyle olacak işte!

İvan, bunu zafer kazanmış bir tavırla, şiddetle söylemişti ve kıvılcımlar saçan gözlerinden bel iydi ki, gerçekten öyle olacaktı.

Smerdyakov hiç alay etmeden, sanki durumuna üzülüyormuş gibi bir tavırla:

-Görüyorum ki, hastasınız efendim, tam anlamıyla hastasınız. Gözlerinizin akı sapsarı olmuş, dedi.

İvan:

-

-İkimiz birlikte gideceğiz! Sen gitmezsen, ziyanı yok. gen tek başıma gider açıklarım herşeyi.

Smerdyakov bu sözleri düşünüp tartıyormuş gibi sustu. Sonunda, itiraz kabul etmez bir tavırla:

-Bunların hiç biri olmayacak! Siz de gitmeyeceksiniz, diye karar verdi.

İvan sitemle:

-Sen beni anlamıyorsun! dedi.

-Eğer, herşeyi olduğu gibi açıklarsanız çok utanacaksınız efendim. Hem öyle bir şey yapsanız bile, hiç bir şeye de yaramayacak. Çünkü ben, düpedüz size hiçbir vakit bir şey, söylemediğimi, sizin de o sırada ya hasta olduğunuzu, (ki bu halinizden de bel i efendim) ya da kardeşinize kendinizi feda edecek kadar acıdığınızı, bana da iftira ettiğinizi, zaten ömrünüz boyunca beni insan saymadığınızı, bana bir kedi kadar? bile önem vermediğinizi söyleyeceğim. O zaman size kim ina ' nır? Söyleyin! Hem, elinizde bir tek delil var mı?

-Bana bak! Sen şimdi bu paraları bana, tabiî beni kandırmak için gösterdin.

Smerdyakov, para destelerinin üzerinden İzaak Sirin'in kitabını kaldırıp bir yana bıraktı. İçini çekerek:

-Bu paraları alıp götürün, dedi.

İvan ona daha büyük bir hayretle baktı.

-Tabi götüreceğim ya! Ama madem bu paralar için işledin cinayeti, onları neden bana veriyorsun?

Smerdyakov, elini sal ayarak titrek bir sesle:

-Bunlara hiç ihtiyacım yok, efendim, dedi. Eskiden öyle bir parayla Moskova'da, ya da en iyisi Avrupa'da yeni bir hayata başlarım diye bir düşüncem vardı. Aslında bunu herşey hoş görülebilir diye düşündüğüm için aklıma koymuştum. Bunu da gerçekten siz bana öğrettiniz efendim.

Çünkü bana o zaman şöyle demiştiniz: Eğer, ölümsüz bir Tanrı yoksa, dünyada iyilik diye de bir şey yoktur. Hem Tanrı yoksa öyle bir şeye gereklilik de kalmaz. Siz bunu gerçekten söylediniz.

Ben de öyle düşündüm.

İvan, dudaklarını eğrilterek hafifçe güldü:

-Demek bunu kendi aklınla buldun öyle mi?

-Sizin sayenizde. Bunu siz öğrettiniz.

-Demek simdi, parayı geri verdiğine göre Tann'ya inanıyorsun öyle mi?272

Smerdyakov:

-Hayır, efendim, O'nun varlığına iman getirmiş değilim, diye fısıldadı.

-O halde neden veriyorsun? Smerdyakov yine elini sal adı.

-Yeter... Veriyorum işte! Bakın, siz kendiniz o zaman herşey hoş görülür diyordunuz. Şimdi ise neden öyle kuşku içindesiniz? Hatta neredeyse kendinizi ele vermek bile istiyorsunuz... Hoş

öyle bir şey olmayacak ya! Gidip kendinizi ele vermezsiniz siz.

İvan:

-Göreceksin! dedi.

-Öyle şey olamaz! Siz çok akıl ısınız, efendim. Parayı seviyorsunuz; çünkü çok gururlusunuz. Sonra, kadın güzel iğine aşırı bir tutkunuz vardır. En çok da kimseye muhtaç

olmadan rahat rahat bol uk içinde yaşamaktan hoşlanırsınız. En çok hoşlandığınız şey, budur efendim. Mahkemede sizin için bu kadar utanılacak bir şeyi kabul ederek yaşantınızı ömrünüzün sonunadek altüst etmek istemezsiniz. Siz tıpkı Fiyodor Pavloviç gibisiniz. Çocukları arasında en çok sız orıa çektiniz. Onunla aynı ruhtansınız efendim.

İvan, derin bir şaşkınlık içinde kalmış gibi:

-Hiç aptal degilmişsin, dedi.

Kıpkırmızı olmuştu. Smerdyakov'a birden bambaşka bir tavırla bakmaya başlamıştı.

-Eskiden aptal olduğunu sanıyordum. Ama şimdi mantıklı konuşuyorsun.

-Siz kibrinizden ötürü beni aptal sanıyordunuz. Paralan alsanıza!

İvan, üç para destesini aldı ve onları hiçbir şeye sarmadan cebine soktu.

-Yarın onları mahkemede gösteririm, dedi.

-Size hiç kimse inanmaz, efendim. Kaldı ki, şimdi yeter derecede paranız var. Kutudan alıp getirdiğinizi söyleyeceklerdir efendim.

İvan yerinden kalktı.

-Tekrar ediyorum, eğer seni öldürmediysem, bunu yal nızca yarın sana ihtiyacım olacağı için yapmadım. Bunu dai ma aklında tut ve unutma!

Smerdyakov birden garip bir tavırla:

-Öldürün efendim, ne çıkar? Şimdi öldürün beni! dedi. İvan'a garip garip bakıyordu. Sonra acı acı

gülümseyerek:

-Bunu yapmak cesaretini gösteremezsiniz, dedi. Hiçbir şeye cesaret edemezsiniz! Siz ki, eskiden korkusuz bir adamdınız! diye ekledi.

İvan:

-Yarın görüşürüz! diye bağırdı ve gitmeye hazırlandı.

-Durun... Bana onları bir kez daha gösterin.

İvan, kâğıt paraları çıkarıp ona gösterdi. Smerdyakov, paralara on saniye kadar baktı.

Sonra, elini sal ayarak:

-Eh, şimdi gidin artık! dedi.

Sonra, İvan'ın peşinden birden tekrar:

-İvan Fiyodoroviç! diye seslendi. İvan giderken dönüp arkasına baktı.

-Ne istiyorsun?

-Hakkınızı helâl edin efendim!

İvan tekrar:

-Yarın görüşürüz! diye bağırdı ve odadan dışarı çıktı. Tipi hâlâ devam ediyordu. İvan Fiyodoroviç, önce zinde

adımlarla gidiyordu. Sonra birden sal anır gibi yürümeğe başladı. Hafifçe gülerek: Bu fizikî bir şey diye düşündü. Şimdi nedense içinde sevinç gibi garip bir duygu uyanmıştı. Kendisinde sonsuz bir güç hissediyor gibiydi: Son zamanlarda, ona o kadar üzüntü veren bocalamaları sona ermişti!

Karar verilmişti artık. Mutlu bir duygu içinde; Bundan böyle kararım da değişmeyecek! diye düşündü. O sırada birden ayağı bir şeye takıldı, az kalsın düşüyordu.

Duraklayınca, ayaklarının dibinde, yere yıkmış olduğu köylüyü farketti; köylü hâlâ aynı yerde, kendinden geçmiş olarak hareketsiz yatıyordu. Tipi artık hemen hemen tüm yüzünü örtmüştü.

İvan, birden onu kaldırdığı gibi sırtına aldı. sağda, küçük bir evde ışık görünce yaklaştı, pancurlara vurdu ve içerden karşılık veren evsahibinden köylüyü merkeze taşımak için yardım etmesini rica ederek, ona bu iş için üç ruble vermeyi vaad etti. Küçük evin sahibi toparlanarak didışarı çıktı. İvan Fiyodoroviç'in amacına nasıl ulaşabildiğini, hemen doktor muayenesinden geçirilmesi şartıyla, köylüyü merkeze yerleştirdiğini ve bu arada yine cömertçe, mas274

-

raflan karşılamak için nasıl para verdiğini ayrıntılarıyla anlatmayacağım. Yalnız, bu işin hemen hemen bir saat kadar bir süre aldığını belirteceğim. Ama, İvan Fiyodoroviç, çok memnun kalmıştı.

Düşünceleri dağınıktı ve zihninden hızlı hızlı geçiyor lardı Birden zevkle: Eğer, yarın yapacağım şeye bu kadar kesin karar vermemiş olsaydım yolda durup köylüyü yerleştirme? . için tam bir saat uğraşmazdım. Yanından geçip gider, donsa, da umursamazdım... Öyleyken hâlâ kendi davranışlarıma sa

hip olabiliyorum! diye düşündü ve aynı anda zihninden ona, daha çok zevk veren bir düşünce geçti: Oysa, onlar orada aklımı .kaçırdığıma karar vermişlerdi!

Evine varınca, birden durakladı, kafasında bir soru düğümlenmişti. Yoksa hemen şimdi gidip savcıya herşeyi söylemeli miyim? Bu soruya, Yarın herşeyi birlikte yaparım b diye kendi kendine fısıldayarak karşılık verdi, sonra tekrar evine doğru döndü; ama ne gariptir, bir anda yokoluvermiş ti. Odasına girer girmez de, birden sanki kalbine buzdan bir el dokunmuş gibi oldu.

Sanki içinde bir anı uyanmıştı. Daha doğrusu odasında ona çok üzüntü veren, içinde tiksinti uyan dıran bir şeyin bulunduğunu, hatta yalnız şimdi değil dahî önceden de orada olduğunu hatırlamış

gibiydi. Yorgun bir tavırla divanın üzerine çöktü.

îhtiyar kadın ona semaveri getirdi, tvan Fiyodoroviç demliğe su koydu, ama suya dudaklarını bile dokundurmadı. Kadına da ertesi sabaha kadar izin verdi. Divanın üzerine oturmuştu, başı

dönüyordu. Hasta olduğunu, gücünü yitirdiğini hissediyordu. Az kalsın uyuyacaktı. Sonra birden huzursuzlukla ayağa kalktı ve uykusunu dağıtmak için odada bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya başladı. Bazı anlarda, sayıklıyor gibiydi. Ama onu en çok düşündüren şey, hastalığı değildi: Tekrar oturunca arada bir gözlerini sanki birşey arıyormuş gibi etrafta dolaştırmağa başladı. Bunu birkaç

kez yaptı. Sonunda gözü bir noktaya dikildi. İvan, hafifçe güldü, ama yüzü kıpkırmızı oldu. Uzun bir süre olduğu yerde aynı noktaya, karşı duvarın dibinde duran divana bakmaktan kendini alamayarak oturdu. Bel iydi ki, orada

bulunan bir şey, bir varlık kendisini müthiş rahatsız ediyor, ona büyük bir üzüntü veriyordu.

KARAMAZOV KARDEŞLER 275

IX

ŞEYTAN... İVAN FİYODOROVİÇ'İN KÂBUSU

Ben doktor değilim, bununla birlikte hissediyorum ki, artık İvan Fiyodoroviç'in hastalığı

konusunda, hiç değilse bir iki şey açıklamak zorunda olduğum an gelmiştir. Olayları atlayarak yalnız şunu söyleyebilirim: İvan Fiyodoroviç'in, o akşam, daha doğrusu o sırada, çoktandır sarsılmış bulunan, ama yine de inatla hastalığa karşı koyan vücudu artık beyin hummasına yenilmek üzereydi, hastalık ertesi günü patlak verecekti. Tıpta bir bilgim olmadığını bile bile, şu tahmini ileri sürmeyi göze alıyorum: Belki de, İvan gerçekten iradesini kul anarak, bir süre için hastalığı ertelemeyi başarmıştı. Hatta, belki de onu büsbütün yenmeyi hayalinden geçiriyordu.

Hasta olduğunu biliyordu. Ama ileride kaderini tayin edecek o anlarda, herkese karşı cesaretle ve kesin olarak sözünü söyleyeceği sırada, yani kendini kendisine karşı temize çıkaracağı bir zamanda yatağa düşmek, ona iğrenç bir şey olarak görünüyordu. Bununla birlikte, bir ara Katerina İvanovna'nın, (daha önceden anlattığımız gibi sadece hevese kapılarak) Moskova'dan getirtmiş olduğu yeni doktora uğramıştı. Doktor, İvan'ı muayene ettikten ve şikâyetlerini dinledikten sonra, onda bir çeşit zihin bozukluğu gibi bir şey bulunduğu sonucuna varmış, hatta onun tiksintiyle kendisine yaptığı bazı açıklamalara hiç şaşmamıştı. Kararını açıklarken de:

— Hayal görmek, sizin durumunuzda olan biri için çok normal bir şeydir, yalnız öyle bir şey olup olmadığını kontrol etmeli... Zaten bir dakika bile yitirmeden genel ve ciddî bir tedaviye başlamalı, yoksa iş fena olur! demişti.

Ama İvan Fiyodoroviç doktorun yanından çıktıktan sonra, onun akıl ıca verdiği öğüdü yerine getirmemiş, tedavisini ihmal etmişti. Durumunu umursamayarak, Yürüyebiliyorum ya! demek ki daha gücüm var, yatağa düşersem o başka, o zaman kim isterse tedavi etsin beni! diye karar vermişti.

Böylece, o sırada sayıkladığını hemen hemen kendisi de anlayarak, daha önce söylediğim gibi gözlerini inatla karşı duvarın dibindeki divanın üzerinde bulunan bir cisme dikmiş "Akıyordu.

Birden orada oturan biri belirdi. Tanrı bilir içeri276

ye nasıl girmişti. Çünkü, İvan Fiyodoroviç, Smerdyakov'un yanından dönüp de odaya girdiği vakit, odada böyle biri yoktu. Bu, bir beyefendi idi. Daha doğrusu bilinen tipte bir Rus centilmeniydi.

Artık pek genç değildi. Fransızların dediği gibi Qui frisait la cinquantaine(*) bir adamdı. Oldukça uzun ve hâlâ gür olan koyu renk saçları pek ağarmamıştı. Sivri kesilmiş bir sakalı vardı. Sırtında basit, kahverengi bir ceket vardı. Bel iydi ki, en iyi terzinin elinden çıkmıştı ama, epey giyilmişti ve herhalde üç yıl kadar önce dikilmiş, şimdi de modası büsbütün geçmişti; o kadar ki, artık iki yıldır varlıklı insanlardan hiç biri bu tip ceketler giymiyorlardı. Gömleği, eşarp şeklindeki uzun kravatı, herşeyi, şık giyinen tüm centilmenlerde olduğu gibiydi. Ama eğer dikkatle bakılırsa iç çamaşırı

oldukça kirli, geniş atkısı da çok yıpranmıştı. Misafirin kareli pantolonu ayağında çok iyi duruyordu, ama yine de aşırı

derecede açık renk ve garip bir şekilde, aşırı denecek kadar dardı.

Şimdi böylelerini hiç kimse giymiyordu. Misafirin mevsime hiç uymayan ve birlikte getirdiği beyaz, yumuşak fötr şapkası da öyleydi.

Sözün kısası, oldukça dar imkânlarına rağmen, derli toplu bir görüntüsü vardı. Daha köleliğin kaldırılmadığı zamanlarda, rahat bir hayat süren ve hiçbir şey ve hiçbir mesleği ol.mayan mal sahiplerinden biriymiş hissini veriyordu. Herhalde iyi bir hayat görmüş geçirmiş, doğru dürüst bir çevrede yaşamış, bir vakitler önemli kişilerle ilişkiler kurmuş, hatta belki de o günedek bu ilişkileri korumuştu, ama gençlikteki çılgın yaşantısından sonra yavaş yavaş fakirleşerek, özel ikle kölelik ortadan kaldırıldıktan sonra, kendisini yumuşak başlılığı sayesinde, aynı zamanda dürüst bir insan olduğu için evlerine kabul eden eski ahbaplarının yanında kibar bir yanaşma haline gelmişti.

Öyle bir yanaşma ki, sofraya davet edilmiş olan kim olursa olsun, insan onu mütevazi bir yere oturtmakla birlikte, sofrasına davet etmekten utanç duymazdı.

Böyle yumuşak huylu, konuşmasını, anlatmasını bilen, bir iskambil oyununda oyuncu sayısını

tamamlayan ve kendilerine angarya olarak bir iş verilirse bunlardan hiç hoşlanma?' yan bu tip dalkavuklar genel olarak yalnızdırlar. Ya bekârdırlar ya da eşlerini kaybetmiş insanlardır. Hatta çocukları

(*) El iye basmak üzere, anlamında.

bile olabilir. Ama, çocukları uzaklarda bir yerde, teyzelerinin, halalarının evlerinde yetiştirilirler.

Böyle bir centilmen, doğru dürüst bir sosyetede, sanki öyle evlâtları olduğu için biraz utanç

duyuyormuş gibi, çocuklarından hemen hemen hiçbir zaman söz etmez. Zaten onlardan yavaş

yavaş, gittikçe büsbütün uzaklaşır. Çocuklarından yalnız isim gününde ve Noel'de tebrik mektupları alır, hatta bazen onlara karşılık bile verir.

Beklenmedik misafirin yüzünde candan bir anlam değil, yine de çevrede olup bitenlere göre her çeşit nazik anlama çevrilebilecek, duruma uygun, herşeye hazır bir anlam vardı. Cebinde köstekli saat yoktu ama, siyah kurdeleli ve çerçevesi kaplumbağa kabuğundan yapılmış monoklü vardı.

Sağ elinin orta parmağında, pahalı olmayan bir akikle süslü, som altından yapılmış bir yüzük göze çarpıyordu.

İvan Fiyodoroviç, öfkeyle susuyor, konuşmak istemiyordu. Misafir de bekliyor ve tıpkı yukarda kendisine ayrılmış olan odadan biraz önce ev sahibine arkadaşlık etmek üzere, onunla birlikte çay içmeye inmiş, ama ev sahibi somurtarak bir şeyler düşündüğü için, uslu uslu susan, bununla birlikte o söze başlar başlamaz nazik bir tavırla her konuda sohbet etmeğe hazır bir dalkavuk gibi oturuyordu. Birden yüzünde bir üzüntü belirdi. İvan Fiyodoroviç'e:

-Dinle, diye söze başladı. Özür dilerim, sadece sana şunu hatırlatmak istiyordum: Sen Smerdyakov'a, Katerina İvanovna meselesini öğrenmek için gitmiştin, oysa onun hakkında hiçbir şey öğrenmeden ayrıldın. Herhalde unutmuşsundur...

İvan'ın dudaklarından:

-Haa, evet! Sözleri döküldü ve yüzü üzüntüyle karardı. Evet unuttum...

Sonra, kendi kendine:

-Ziyam yok, nasıl olsa her şey yarına kaldı, diye mırıldandı.

Sonra sinirli bir tavırla misafire doğru döndü.

-Sana ne? dedi. Bunu kendim hatırlamalıydım. Çünkü, asıl buna müthiş üzülüyordum! Sen ne diye ortaya çıkıyorsun? Sanki bunu ben kendim hatırlamadım da, sen bana hatırlatmışsın diye inanacak mıyım?

Centilmen, şefkatli bir tavırla:278

-İstersen inanma! dedi. Zorla inancın değeri ne ki? Bundan başka, işin içinde inanç varsa, hiçbir delilin, özel ikle maddi delilin yardımı olamaz. Thomas (*), İsa'nın dirilmiş olduğunu gördüğü için değil, daha önceden inanmak arzusunu duyduğu için inanmıştır. Bak, bir şey söyleyeyim: Örneğin ruh çağıranları ele alalım... Ben onları çok severim... Düşün bir kez, şeytanlar onlara öbür dünyadan boynuzlarını gösterdiler diye kendilerinin iman için yararlı kişiler olduklarını sanıyorlar. Artık bu, öbür dünyanın varlığını ispat eden maddî bir delildir! diyorlar.

Öbür dünya... ve maddî delil er... Aman, aman! Hem sonunda şeytanın varlığı istoat edilmiş

olsa bile, Tanrı'nın varlığı ispat edilmiş olur mu? Ben, idealistlerin kurduğu bir derneğe üye olmak istiyorum, onların arasında muhalefet yapacağım: Ben realistim, materyalist değil! diyeceğim.

Ha! Ha! Ha!

İvan Fiyodoroviç, birden masanın önünden kalkarak:

-Dinle, dedi! Ben şimdi sayıklıyor gibiyim... hem gerçekten sayıklıyorum... Bana ne? Yalan söylersen söyle! Vız gelir bana! Geçen seferki gibi beni çileden çıkaramazsın. Yalnız, nedense utanıyorum... Odada dolaşmak istiyorum... Baen seni görmüyorum, sesini bile işitmiyorum, tıpkı

geçen sefer olduğu gibi. Ama neler mırıldandığını her zaman seziyorum, çünkü konuşan, söyleyen benim, sen değil! Yalnız bilmiyorum, geçen sefer seni rüyamda mı görmüştüm? Yoksa uyanıkken mi? Bak, şimdi bir havluyu soğuk suya batınp başıma yapıştıracağım, belki o zaman ortadan kaybolursun.

İvan Fiyodoroviç, köşeye doğru yürüdü, bir havlu aldı, deföigi. gibi yaptı, sonra başında o ıslak havluyla odada bir aşağı bir' yukarı dolaşmaya başladı. Misafir:

-Seninle birbirimize doğrudan doğruya, sen dememiz hoşuma gidiyor, diye söze başladı.

İvan güldü:

-Aptal, ne yani sana siz mi demeye başlayacaktım? Bak, şimdi neşeliyim, yalnız şakağım ağrıyor... bir de başımın üst kısmı... Yalnız rica ederim, geçen seferki gibi felsefe yürütme. Eğer buradan defolup gidemiyorsan, hiç değilse neşeli

(*) St. Thomas: Hz. isa'nın diritdiğine, ancak ona elini değdirdiği zama" inanacağını söyleyen havari.

(f

-

279

bir şeyler uydur. Dedikodu et, yanaşma değil misin? Dedikodu et bari! Hay Al ah! Böyle bir kâbus gelir ya adam! Ama senden korkmuyorum. Seni yeneceğim. Beni akıl hastanesine götüremeyecekler.

-C'est charmantC), yanaşma olmak! Doğru, ben bir çeşit yanaşmayım. Dünya yüzünde yanaşma değil de, ne olabilirim ben? Bu arada şunu da belirteyim, seni dinlerken azıcık hayret ediyorum: Val ahi sen beni galiba yavaş yavaş artık gerçekten geçen sefer ısrarla söylediğin gibi, yalnız hayalinin yarattığı bir şey olarak değil de, gerçekten var olan bir şey olarak kabul etmeye başlıyor gibisin...

îvan garip bir tavırla ve büyük bir öfkeyle:

-Seni bir an için bile olsun gerçekten var olan birşey olarak kabul etmiyorum! diye bağırdı. Sen bir yalansın, hastalığımın yarattığı bir şeysin! Bir hayaletsin! Yalnız seni ne ile yok edeceğimi bilemiyorum ve görüyorum ki daha bir süre acı çekmem gerekiyor. Sen benim vehmimsin/ Sen, kendi varlığımın bir kopyasısın, yalnız bir yönümün kopyasısın... Düşüncelerimin, duygularımın bir kopyası! Ama en adî, en aptalca düşüncelerimin ve duygularımın kopyası.

Seninle uğraşmaya vaktim olsaydı; benim için ilginç bile olabilirdin...

-Özür dilerim, özür dilerim, seni suçüstü yakalayacağım şimdi: Demin, sokak fenerinin altında Alyoşa'nın üzerine yürüyüp ona, sen bunu ondan öğrendin! Onun beni ziyaret ettiğini nereden biliyorsun?' diye bağırdığın vakit, benden söz etmiştin. Demek ki, küçücük bir an için de olsa, benim

gerçekten var olduğuma inanıyordun. Gerçekten inanıyordun!

Centilmen bunu söylerken yumuşak bir tavırla gülmüştü. İvan:

-Evet, bu karakterimin zayıf bir yönü... Ama sana inanamazdım. Geçen sefer uyuyor muydum, yoksa yürüyor muydum, bunu bilmiyorum. Belki seni sadece rüyamda gördüm, hiç de uyanıkken görmedim... dedi.

-Peki, o halde neden Alyoşa'ya o kadar soğuk davran4ın? O sevimli bir çocuktur, Zosima dedeye yaptıklarım yüzünden ona karşı suçluyum.

__Alyoşa'dan söz etme! Buna nasıl cüret edersin, uşak

(*) Fransızca 'çok hoş' anlamında.

1

-

281

İvan bunu söylerken yine gülmüştü. Centilmen:

-Küfrediyorsun ama, kendin gülüyorsun. Bu iyiye işa~ ret. Hem bugün, bana karşı geçen seferkinden çok daha nazik davranıyorsun, neden olduğunu da anlıyorum: Büyük bir karar verdin de ondan! dedi.

İvan deli gibi:

-Sus, karardan söz etme! diye bağırdı.

-Anlıyorum, anlıyorum, c'est noble, c'est charmant!(*). Yarın ağabeyini savunmaya gidecek ve kendini feda edeceksin... C'est chevaleresque(**).

-Sus, şimdi sana dayak atacağım.

-Buna memnun olurum. Çünkü o zaman amacıma ulaşmış olacağım. Madem dayak atacaksın, öyleyse benim gerçek bir varlık olduğuma inanıyorsun. Çünkü, hayaletlere dayak atılmaz.

Şaka bir tarafa: İstersen küfret, benim için hepsi bir. Ama hiç değilse biraz daha nazik olsan daha iyi olur. Hiç olmazsa benimle olduğun zaman. Yok aptalmış, yok uşakmış, ne biçim sözler bunlar?

İvan yine güldü:

-Sana küfrediyorum... Yani kendime küfrediyorum! Sen, benimsin. Benim özvarlığımsın, yalnız suratın başka. Söylediğin şeyler, benim daha önceden düşündüğüm şeylerdir... Bana hiçbir yeni şey söyleyecek durumda da değilsin!

Centilmen nazik ve kendine güvendiğini bel i eden bir tavırla :

-Eğer, seninle düşüncelerde birleşiyorsak, bu benim için sadece bir şereftir, dedi.

-Sen yalnız benim en kötü düşüncelerimi ve asıl önemlisi en aptalca olanlarını alıyorsun. Sen aptal ve adisin. Müthiş aptalsın. Hayır, sana dayanamayacağım! Ah, ne yapmalı? Ne. yapmalı?

İvan bunu dişlerini gıcırdatarak söylemişti. Misafir tam dalkavuklara özgü ve artık herşeyi peşinen kabul ettiğini bel

i eden candan bir hava yaratmaya çalışarak:

-Dostum, ne olursa olsun centilmen olarak kalmak ve kendimi öyle kabul ettirmek istiyorum, dedi. Ben fakirini' ama... Çok namuslu olduğumu söyleyemem. Öyleyken... Genel (*) Soylu bir davranış, çok hoş, anlamında. (") Şövalyelere yakışırcasına, anlamında.

olarak toplumda, beni prensip bakımından düşmüş bir melek olarak kabul ederler. Val ahi bir gün, nasıl olup da melek olduğuma bir türlü akıl erdiremiyorum. Eğer gerçekten melek olmuşsam, bu o kadar eskiden olmuştur ki, artık bunu unutsam da, günah sayılmaz. Şimdi, yalnız dürüst bir adam olarak tanınmaya değer veriyorum ve hoş görülmeye çalışarak yaşantımı sürdürüyorum. Ben insanları içten severim. Oysa ah, bana öyle çok iftiralar savurdular ki! Burada, zaman zaman aranıza yerleştiğim vakit, hayatım gerçek bir hayatmış gibi sürüp gidiyor. En çok hoşuma giden de budur. Çünkü ben de, senin gibi aşırı hayal erden, fantastik şeylerden acı çekiyorum, onun için dünyada yaşayan 'sizlerin gerçekçiliğinden hoşlanıyorum...

Burada sizde herşey sınırlıdır. Filân şeyler formül ere bağlanmıştır, falan şeyler geometri kural arına göredir, bizde ise hep belirsiz birtakım düzenlemeler var! Ben burada dolaşırken hayal kuruyorum. Hayal kurmaktan çok hoşlanırım. Sonra burada dünyada iken batıl inançlara da kapılıyorum. Gülme, rica ederim! Asıl batıl inançlara kapılmam hoşuma gidiyor. Burada iken sizin bütün alışkanlıklarınızı benimsiyorum: Tüccarların gittiği hamama gitmekten hoşlanmaya başladım. Düşünebiliyor musun? Tüccarlar ve papazlarla vücudumu buhara tutmak hoşuma gidiyor. Benim en büyük hayalim, bir başka varlık olarak, ama artık bir daha asıl benliğime dönmeden, son olarak, bir başka varlık şeklinde dünyaya gelmek! Örneğin yedi pudluk, şişman bir tüccar karısı olayım ve onun inandığı herşeye

inanayım yeter. Benim idealim, bir kiliseye girip temiz yüreklilikle bir mum yakmaktır. Val ahi öyle!

O zaman işte acılarım sona ermiş olacak. Sonra sizin aranızda tedavi edilmekten de hoşlanmaya başladım: İlkbaharda çiçek salgını çıkmıştı, gittim fakirler için açılmış bir dernekte kendime çiçek aşısı yaptırdım. O gün ne kadar memnundum, bir bilsen: İslav kardeşlerimiz için on ruble bağışta bile bulundum! Ama sen dinlemiyorsun. Biliyor musun? Bugün çok rahatsız görünüyorsun...

Centilmen bunu söyledikten sonra kısa bir süre sustu.

— Biliyorum. Dün o doktora gittin... Söyle bakalım sağlık durumun nasıl? Doktor sana ne dedi?

îvan:28?

— Aptal diye kestirip attı.

-Sen de amma akıl ısın! Yine ne küfrediyorsun? Sana bunu acıdığımdan söylemedim ki! Lâf olsun diye sordum! Madem öyle, karşılık verme. Bak şimdi yine ortalıkta romatizma başladı...

İvan yine:

— Aptal! diye tekrarladı.

— Hep aynı şeyi söylüyorsun. Ben ise geçen yıl öyle bir romatizmaya yakalandım ki, bugünedek hatırlıyorum.

-Şeytanda romatizma olur mu?

-Madem bazen insan kılığına giriyorum, neden olmasın? İnsan kılığına girince tabi tüm sonuçlarını da kabul etmiş oluyorum. İblis sum et nihil humanum a me alienum puto(*).

-Ne dedin, ne dedin? İblis sum et nihil humanum mu? Bu şeytan için hiç de aptalca bir lâf değil!

-Eninde sonunda bir sözü beğendirdiğime memnun oldum.

İvan birden şaşırmış gibi:

-İyi ama, bu sözü sen benden çaldın! dedi. Daha önceden hiç aklıma gelmemişti, garip şey...

— C'est du nouveau, n'estce pas?(*). Bu sefer dürüst davranacağım ve sana açıklayacağım.

Dinle: Bazen insan rüyasında özel ikle kâbuslarında, mide bozukluğundan mı, yoksa herhangi bir başka şeyden mi öylesine sanatkârca, öyle karışık ve insana o kadar gerçek görünen sahneler, öyle olaylar, hatta tüm bir olay zinciri görür ki! Bunlar da öyle karışık bağlarla birbirine bağlanmış

öylesine beklenmedik ayrıntılar için de canlanır ki sizlerin en belirli görüntüler dediğiniz şeylerden bile daha belirlidirler. Örneğin, giysinin üstündeki son düğmeyedek hepsi görülür. Böyle sahneleri Lev Tolstoy bile uyduramaz. Oysa bu tip rüyaları bazen yazarlıkla hiç de ilgisi olmayan basit insanlar, memurlar, gazeteciler, papazlar go rürler... Bu başlıbaşına bir sorun teşkil ediyor: Hatta bakan, lardan biri bana, en güzel düşüncelerin uyurken aklına ger diğini açıkladı. İşte şimdi de öyle oluyor. Gerçi şu anda, senin zihninde doğan bir vehimden başka bir şey değilin, öy leyken kâbusta görülen varlıklar gibi, şimdiyedek aklına

(*) insana ait hiç bir şey bana yabancı değildir. (") Yeni bir şey değil mi?

-

gelmeyen orijinal şeyler söylüyorum. Böyle olunca, artık senin düşüncelerini tekrarlıyor sayılmam.

Oysa sadece senin kâbusunum, başka hiç bir şey değilim!

_ Yalan söylüyorsun! Senin asıl amacın, beni, gerçekten bir kâbus olmadığına, kendiliğinden var olduğuna inandırmaktır. Öyleyken şimdi işte kendin de bir rüyadan başka bir şey olmadığını

söylüyorsun.

_ Dostum, bugün sana karşı özel bir metod kul anıyorum. Sana sonra bunu anlatırım. Dur, nerde kalmıştım? Haa, işte o zaman soğuk almıştım, ama sizde değil, daha orada iken...

İvan hemen hemen umutsuzluk içinde çırpınır gibi:

-Orada dediğin neresi? Söyle, daha yanımda çok mu kalacaksın? Kalkıp gidemez misin?

Odada dolaşmaktan vazgeçti, divana oturdu, dirseklerini masaya dayadı, başını iki eliyle sıktı.

Islak havluyu üzüntü ile üzerinden fırlatıp atmıştı: Bel iydi ki, havlu bir işe yaramamıştı.

Centilmen kayıtsız, aşırı derecede serbest, bununla birlikte tam anlamıyla dostça bir tavırla:

— Senin sinirlerin bozulmuş! dedi. Bana soğuk aldığım için bile kızıyorsun, öyleyken bu çok basit bir şekilde olmuştu. Ö sırada bakanlarda gözü olan yüksek sosyeteden Peters"burg'lu bir hanımefendinin diplomatlar için verdiği bir suaraya gitmek için acele ediyordum. Eh, tabiî sırtımda frak, boynumda kravat, elimde beyaz eldiven vardı. Öyleyken hâlâ daha taa nerelerde idim!

Dünyanıza gelebilmem için daha kos

koca bir boşluğu uçarak geçmem gerekiyordu... Tabiî, bu sadece bir an sürecekti, ama güneş

ışığı bile tam sekiz dakikada geliyor oradan. Benim ise sırtımda bir frak ve göğüs kısmı açık bir yelek vardı. Gerçi ruhlar donmaz, ama madem ben an şekline girmiştim, o halde... Sözün kısası

saçma bir şey yaptım, kendimi kapıp koyuverdim. Oysa o boşluklarda, esir denilen boşlukta, yeryüzünün üstündeki o deryada... öyle bir ayaz var ki... Ayaz da neymiş? Buna ayaz bile denilmez. Dübilinen,bir kez sıfırdan aşağı yüz el i derece! Köylü kızlarının en bir eğlencesi vardır: Otuz derecelik bir soğukta, ace

birine baltanın demirini yalamasını teklif ederler, o dil bir an içinde donar ve o budala oğlan dilinin üzederiyi kanata kanata sıyırmaya çalışır. Ama bu eksi284

otuz derecelik bir soğukta olur. Yüz el i derecelik bir soğukta ise, öyle sanıyorum ki insan parmağını baltanın demirine dayasa o parmak yok oluverir. Tabiî oralarda... bir balta bulunursa...

İvan Piyodoroviç dalgın dalgın ve tiksinir gibi:

-Oralarda balta filân olur mu? diye sordu.

Kendi zihninin yarattığı evhama inanmamak ve artık büsbütün kendini cinnete kaptırmamak için vargücü ile direniyordu. Konuğu hayretle:

-Balta mı? diye sordu.

İvan Fiyodoroviç birden çileden çıkmış gibi inatçı ve ısrarla:

-Tabiî ya, orada balta ne olur?

-Boşlukta balta ne mi olur? Quel e idee!(*) Eğer oldukça uzağa fırlatılırsa, öyle sanıyorum ki, kendisi de nedenini bilmeden bir uydu gibi, dünyanın çevresinde dönmeğe başlar. O zaman Astronomlar baltanın doğuşunu ve batışını hesaplamağa başlarlar. Gatzuk da bunu takvime yazar. O kadar işte!

îvan inatla:

-Sen aptalsın! Müthiş aptalsın! Daha akıl ıca uydur! Yoksa seni dinlemem. Beni gerçekçilikle yenmek istiyorsun, beni var olduğuna inandırmak istiyorsun, ama ben senin var olduğuna inanmak istemiyorum! İnanmayacağım.

-Canım ben yalan söylemiyorum ki! Söylediklerimin hepsi doğru. Ne yazık ki gerçek hemen hemen her zaman saçma görünür. Görüyorum ki, benden yüce, hatta belki de harikulade güzel bir şey bekliyorsun. Çok yazık! Çünkü ben elimden ne geliyorsa ancak onu verebilirim...

-Felsefe yürütme, eşek!

-Tüm sağ tarafım tutulmuşken, inleyip ah vah ettiğim bir sırada, ne felsefesi yürütebilirim? Tüm tıp bilimini denedim: Her şeyi mükemmel bir şekilde meydana çıkarabiliyorlar. Tüm hastalığını sanki avuçlarının içindeymiş gibi sana etraflı olarak anlatırlar. Gel gelelim tedavi etmesini bilmezler. Burada heyecanlı bir üniversite öğrencisine rastladım, bana: Merak etmeyin, ölseniz bile. hiç değilse hangi hastalıktan ölmüş olduğunuzu bileceksiniz!

-

dedi. Hep de adamı uzmanlara göndermeğe alışmışlar, Biz ancak olanı meydana çıkarırız, siz ise falanca uzmana gidin, artık o sizi tedavi eder derler. Sana diyeceğim, eskiden tüm hastalıkları

tedavi eden doktor tipi, artık yok oldu. Şimdi yalnız uzmanlar var, hepsi de gazetelerde kendilerini reklâm edip duruyorlar.

Burnun ağrıdı mı, seni Paris'e gönderirler. Orada burun tedavi eden Avrupa çapında bir uzman var, derler. Paris'e gidersin, adam burnunu muayene eder, ben ancak burnunuzun sağ deliğini tedavi edebilirim, çünkü sol delikleri tedavi etmek benim bilgimin dışındadır. İyisi mi siz Viyana'ya gidin, orada özel bir uzman sol deliğinizi tedavi eder der. Bu durumda ne yaparsın? Ben halkın kul andığı çarelere başvurdum. Bir Alman doktor, bana hamama gidip tahtaların üzerine uzanarak, vücudumu bal ve tuzla oğmayı öğütledi. Ben bir kez daha hamama gideyim diye yaptım dediğini: Üstümü başımı kirlettim, hiç bir yararı olmadı! Umutsuzluk içinde Milano'ya, Kont Mattei'ye yazdım. Bana bir kitap, bir de damla gönderdi. Al ah iyiliğini versin! Ama düşün bir kez, bana Hoff'un malt tozu iyi ge.ldi! Tesadüfen satın almıştım onu. Bir buçuk fincan içtim, neredeyse dans edebilecektim. Hepsi geçti. Sanki büyü yapmışım gibi.

Gazetelerde Hoff'a muhakkak bir teşekkür ilânı yayınlatmaya karar vermiştim. İçimde bir minnet duygusu uyanmıştı. O zaman da bambaşka bir iş geldi başıma: Hangi gazetenin yazı işlerine gitsem, hiç biri teşekkürümü kabul etmiyor. Gerici bir havası olur, kimse inanmaz, le diable R'esiste point!>î(") dediler. İmzanızı atmadan, anonim bir teşekkür yazın diye öğüt verdiler. Hiç

adımı bildirmeden, teşekkür yazmak olur mu? Gazetedeki ilân memurlarına güldüm: Sizin çağınızda Tanrıya inanmak

gericilik olur. ben Tanrı değilim ki! Ben şeytanım, bana inanılabilir, im. Tabi , anlıyoruz, şeytana kim inanmaz? Ama gene de bunu yayınlayanlayız, gazetemizin yönüne aykırı olur. Ama isterseniz fıkra olarak yayınlayalım, olur mu? dediler. Eh, ben de düşündüm ki, fıkra olarak yayınlamak hiç de zekice bir şey olmaz. Senin anlayacağın yayınlamadılar. İnanır mısın bu iş hâlâ yüreğimde derttir. En iyi duygular, örneğin (*) Ne biçim düşünce (aklına neler de geliyor), anlamında.

(*) Şeytan diye bir şey yoktur, anlamında.286

minnet bile, sadece sosyal durumum bakımından bana yasaktır.

İvan nefretle dişlerini gıcırdattı.

-Gene mi felsefe yapıyorsun?

-Al ah korusun! Ama bazen şikâyet etmeden olmuyor, Ben iftiraya uğramış bir insanım. Bak sen her an bana aptal olduğumu söyleyip duruyorsun. Bu sözünden bile genç bir adam olduğun bel i. Dostum, iş yalnız akılda değil ki! Ben doğuştan iyi yürekli ve neşeliyim. Ben de her çeşit vodvil er yazmışımdır. Sen galiba beni saçları ağarmış bir Hlestakov sanıyorsun. Oysa benim çok daha ciddî bir durumum var. Daha zamandan önce var olan, ama benim bir türlü kavrayamadığım bir kurala göre, herşeyi inkâr etmem kararlaştırılmış. Oysa, ben içtenlikle iyi yürekliyim ve inkâr etmek benim yeteneklerim dışında olan bir şeydir.

Hayır, il e inkâr edeceksin! inkâr diye bir şey olmasa, eleştiri de olmaz. Oysa, eleştiri bölümü

olmayan bir gazete olur mu? Eleştirici olmazsa hersey, sadece bir hosannah(*) olur. Ama yaşam için sadece, hosannah yeterli değil. Hosannah'ın bir yığın kuşkunun

üstünden geçerek gelmesi gerekir, senin anlayacağın, bunun gibi birçok şeyler daha söylenebilir. Bununla birlikte, tüm bunlara girmiyorum, eleştiriyi ben yaratmadım ya! Ben yaratmayınca bundan sorumlu da tutulamam. İşte, kendilerine hırslarını alacakları bir varlık bulmuşlar, ona zorla, eleştiri bölümüne yazı yazdırmaya başlamışlar. Böylece hayat meydana gelmiş. Biz bu komediyi çok iyi anlıyoruz: Örneğin ben doğrudan doğruya ve apaçık olarak yok edilmemi istiyorum!

Hayır, sen yaşa, çünkü sen olmasan hiç bir şey olmaz! diyorlar. Dünyada her şey akla uygun olsaydı, hiç bir olay olmayacaktı! Sen olmazsan, • hiç bir şey olmayacaktır, oysa olayların meydana gelmesi gerekiyor. İşte ben de yüreğim sızlaya sızlaya, olaylar meydana gelsin diye, uğraşıyor ve bana verilen emre uyarak, akla ay kırı şeyler yapıyorum.

İnsanlar tüm bu komediyi, o tartışma kabul etmez akıl ılıklarına rağmen, ciddî bir şey olarak kabul ediyorlar. Bütün trajedileri de bundan ileri geliyor. Tabiî acı çekiyorlar ama... Ne de olsa yaşıyorlar.

Gerçekten yaşıyorlar, fantastik

(*) Tanrı'yı övmek için kul anılan bir söz.

-

birer varlık olarak değil, gerçekten yaşıyorlar, çünkü zaten acı çekmek yaşamak demektir. Eğer acı çekmek olmasaydı, hayatın ne zevki kalırdı? Hersey sonsuz bir dinî törenhalini alırdı: Dinî

tören ise, kutsaldır ama, azıcık can sıkıcıdır. Peki, benim durumum ne oluyor? Ben acı çekiyorum, ama benimkisi

yaşama olmuyor. Ben çözülmez bir denklemde bir X'im. Tüm sonuçları, tüm başlangıçları yitirmiş bir hayaletim, hatta sonunda kendi kendime nasıl bir ad vereceğimi bile unuttum. Gülüyorsun... Hayır, gülmüyorsun, gene öfkeleniyorsun. Hep de öfkelenirsin, hep de her yerde zekâ belirtisi ararsın. Oysa sana gene tekrar ediyorum, yıldızların ötesindeki tüm o hayatı, tüm rütbeleri ve unvanları tek yedi pudluk(*) bir tüccar karısı haline gelip, Tanrı'ya mum yakayım diye feda ederdin, îvan nefretle:

-Yoksa sen de mi Tanrı'ya inanıyorsun?

-Yani nasıl söyliyeyim?? Eğer gerçekten ciddî olarak soruyorsan...

İvan öfkeli bir ısrarla, gene:

-Tanrı var mı, yok mu? diye bağırdı.

-Yaa, demek ciddî olarak soruyorsun, öyle mi? Val ahi bilmiyorum yavrum. İşte, sana son sözümü söyledim!

-Bilmiyor musun? Tanrı'yı gözünle gördüğün halde bilmiyorsun, demek öyle mi? Hayır, sen ayrı bir varlık değilsin. Sen, bensin. Benden başka bir şey değilsin sen! Sen âdi bir varlıksın, hayalimin yarattığı bir varlıksın!

-Daha doğrusu, seninle aynı felsefe ekolündenim diyelim, daha doğru olur Je pense, done je suis(*"), bunu kesin olarak biliyorum. Geriye kalanlar ise, çevremde bulunan hersey, tüm o dünyalar, Tanrı, hatta iblisin kendisi bile, hepsi benim için ispat edilmemiş şeylerdir.

Kendiliklerinden mi vardırlar? Yoksa sadece benim varlığımdan çıkmış, geÇici olarak ve tek tek meydana gelmiş şeyler midir?... Her neyse bunları burada kesiyorum. Çünkü galiba şimdi kalkıp beni döveceksin.

İvan, müthiş bir sıkıntı içinde:

-Bir fıkra anlatsan daha iyi olur! dedi.

C) Rus ağırlık ölçüsü. (") Düşünüyorum, öyleyse varım, anlamında.288

— Bir fıkra biliyorum, hem de bizim ele aldığımız bu konu hakkında. Daha doğrusu bu bir fıkra değil de, öyle bir efsane işte! Bak, sen beni inançsızlıkla suçluyorsun: Gözünle görüyor ama, hâlâ

inanmıyorsun diyorsun. Ama dostum bir ben öyle değilim ki, bizim orada herkesin aklı karıştı, sizin bu bilimlerinizden. Sadece atomlar, beş duyumuz, bir de evrenin dört unsuru varken, herşey az çok birbirine uyuyordu. Zaten atomlar, eski çağlarda da vardı. Ama sizin, molekülün kimyasal yapısını, üstelik protoplazma>yı ve daha bilmem neyi bulduğunuzu öğrenince, bizim orada herkes kuyruğunu kıstı. Düpedüz karıştı ortalık. Asıl önemlisi batıl inançlar, dedikodular başladı. Bizde de, sizde olduğu kadar dedikodu vardır. Hatta belki de biraz daha fazladır. Sonra bizde de ihbarlar yapılır. Bizim de bilmen bazı bilgileri toplayan bir dairemiz var. İşte bu efsane acayip bir şeydir.

Daha bizim ortaçağda ortaya atılmış... ama sizin ortaçağda değil, bizdeki ortaçağda... Kimse de ona inanmıyor. Bizde bile yedi pudluk tüccar karılarından başka, hiç kimse bu efsaneye inanmıyor. Ama yedi pudluk tüccar karısı derken, gene bizdeki tüccar karılarım kastediyorum, sizinkileri değil. Zaten, sizde ne varsa, bizde de vardır. Böylece artık seninle dost olduğum için, gerçi yasaktır ama, sırlarımızdan birini açıklamış oluyorum.

Bu efsane cennet konusudur. Bir vakitler dünyanızda büyük bir düşünür, bir filozof varmış.

Herşeyi; yasaları, vicdanı, dini, herşeyi inkâr edermiş. Asıl önemlisi, öbür dünyayı kabul etmezmiş. Ölünce karanlığa gömüleceğini, yok olacağını sanırmış. Bir de bakmış ki, öbür dünyada bir hayat var. Derin bir şaşkınlık ve öfke içinde kalmış: Bu benim kanılarıma tüm olarak aykırı bir şey! demiş. İşte bu yüzden kendisini cezaya çarptırmışlar... Bak sana söyliyeyim. beni bağışla: çünkü görüyorsun ki, sadece daha önceden işittiklerimi anlatıyorum, bu sadece bir efsane... kendisine verdikleri ceza şu: Karanlıklarda bir katrilyon kilometre geçecek... (Şimdi bizim orada da kilometre kul anılıyor) an çak bu katrilyon kilometreyi geçtikten sonra, cennetin kaplı

larını açacaklarmış ona, o zaman herşeyini bağışlayacaklar mış...

İvan garip bir heyecanla:

-Sizin öbür dünyada o katrilyondan başka ne gibi çileler var? diye sordu.

-Ne gibi çileler mi var? Ah hiç sorma: Eskiden, şöyle böyle idi, şimdi ise daha çok moral cezalar başladı, vicdan azabı gibi saçmalıklar. Bu da bize sizden bulaştı, sizdeki ahlâk kural arının yumuşamasından. Peki bu işten kim kazançlı çıktı dersin? Sadece vicdansızlar. Çünkü

bir adamın vicdanı yoksa, o zaman nerden vicdan azabı çekecek? Buna karşılık hâlâ

vicdanları ve namusları olan dürüst insanlar zarar gördüler... İşte, hazır olmayan bir temel üzerine reformlar, üstelik yabancı kurumlardan alınmış yenilikler oturtmak, zarardan başka bir şey getirmez! Babadan kalma ateşte yakma cezası daha iyiydi. İşte o cezaya çarptırılan adam, katrilyonluk yola

çıkmış, durmuş, çevresine bakınmış, sonra yolun üzerine enlemesine yatmış. Gitmeyeceğim işte, prensip bakımından gitmeyeceğim! demiş. Aydın bir Rus ateistinin ruhunu al, onu üç gün üç gece bir balinanın karnında kalmış olan Hazreti Yunus'un ruhu ile karıştır... İşte sana o yolun üzerine uzanmış olan bilim adamının karakteri!

-Peki, orada neyin üzerine uzanmış?

-Ne bileyim ben? Herhalde orada da uzanacak bir şey vardı. Alay etmiyorsun değil mi?

İvan gene aynı garip heyecan içinde:

— ' Aferin adama ! diye bağırdı.

Şimdi artık beklenmedik bir merakla dinliyordu.

-Peki ne oldu sonra9 Hâlâ orada mı yatıyor?

— Asıl sorun da bu işte! Yatmıyor. O şekilde hemen bin yıl kadar yatmış, sonra kalkmış yürümüş. İvan hâlâ birşeyler kavramak için kendi kendini zorlu

gibi, sinirli sinirli gülerek: Amma da eşekmiş! diye bağırdı. Sonsuzluğa dek ora yatmakla, katrilyon verst yürümek aynı şey değil mi?

da ,

bu Mesafeyi yürümek bir milyar yıl alır, öyle değil mi? dı ~~ Hatta daha da fazla sürer. Surda kalem kâğıt olsay•• bunu hesaplayabilirdik. Zaten adam çoktandır yerine varmış fıkra da aslında burada başlıyor.

— Nasıl varmış? Bir milyar yılı nereden buldu ki? ~ Canım sen hep şimdiki dünyamıza göre konuşuyorsun. sizin Şimdiki

dünyanız bile belki bir milyon kez tekrar mey290

dana gelmiştir: yani üzerindeki hayat bitmiş, donmuş, çatlamış, toz haline gelmiş, kendisini meydana getiren temel unsurlarına ayrılmış, gökyüzünü gene sular kaplamış. Sonra gene bir kuyruklu yıldız olmuş, gene güneş meydana gelmiş, güneşten de gene dünya olmuş... Bu bir oluşumdur. Sonsuzluğa dek tıpatıp, noktası noktasına aynı şekilde tekrarlanabilir. Senin anlayacağın çok yakışıksız, can sıkıcı bir şey işte...

-Peki, peki, adam yerine vardığı vakit ne oldu?

- Kendisine cennetin kapılarını açtıkları anda, içeriye girer girmez, aradan daha iyi saniye geçmeden... hem de bunu saat tutarak, saate göre söylemek gerektir, (gerçi bence, adamın saatinin, daha kendisi yolda giderken cebinde çoktan temel unsurlarına ayrılmış olması gerekirdi), her neyse, daha aradan iki saniye geçmeden, Bu iki saniye için yalnız katrilyon kilometre değil, katrilyon kere katrilyon kilometre yürünebilir, üstelik bu katrilyon kere katrilyon kilometre, katrilyonuncu bir sayı ile çarpılabilir! demiş. Yani, senin anlayacağın bir hosannah çekmiş, üstelik işi o kadar abartmış ki, orada bulunan ve daha soylu düşünceleri olan kişiler, başlangıçta elini bile sıkmak istememişler: Pek de çabuk tutuculuğa döndü demişler. Rus karakteri, ne yaparsın! Tekrar ediyorum. Bu bir efsane.

Kaça aldıysam, sana gene o fiyata satıyorum. İşte bizim orada tüm bu konularda böyle düşünceler dolaşıyor.

İvan sanki sonunda bir şeyi hatırlamış gibi, hemen hemen çocuksu bir sevinçle:

-Yakaladım seni! diye bağırdı. O katrilyon yıl için anlattığın hikâye var ya... Onu ben uydurmuştum! O zaman daha on yedi yaşındaydım, gimnazyada okuyordum.Bu hikâyeyi o

zaman bir arkadaşıma anlatmıştım. Soyadı Korovkin'dir. Bu anlattığım Moskova'da olmuştu... Hikâyenin öyle bir özel iği vardı ki, onu hiç bir yerden almış olamazdım.

Neredeyse aklımdan çıkmıştı... Ama şimdi elimde olmayarak hatırladım... Kendiliğimden hatırladım! Sen anlatmış değilsin! İnsan bazen bilinçsiz olarak binlerce şeyi hatırlar, hatta idama götürülürken bile... Bu hikâyeyi rüyamda hatırladım. İşte sen o rüyasın! Sen bir rüyadan baş ka bir şey değilsin, var olan bir şey değilsin!

Centilmen güldü:

-Senin beni bu kadar ateşli bir şekilde inkâr etmenden bile şu kanıya varıyorum ki, herşeye rağmen bana inanıyorsun.

-Hiç de inanmıyorum! Yüzde bir bile inanmıyorum.

-Ama binde bir inancın var. Şunu unutma ki, homeopatikO ilâçların dozları, belki de en şiddetli etkiyi yapan dozlardır. Ne olursun, inandığını söyle, açıkla. Diyelim ki, on binde bir inanıyorsun...

İvan öfkeyle:

-Bir dakika olsun inanmadım! diye bağırdı. Sonra birden garip bir tavırla:

-Bununla birlikte şunu söyleyeyim ki, senin var olduğuna inanmak isterdim.

-Bak hele! Her neyse, bu da açıklama sayılır! Ama ben iyi yürekliyim, sana burada da yardım edebilirim. Dinle, sen beni değil, ben seni yakaladım! Ben sana gene, senin

uydurduğun ve artık unuttuğun bir hikâyeyi, mahsus bana inanasın diye anlattım.

-Yalan söylüyorsun! Sen beni var olduğuna inandırmak için karşıma çıktın.

- Tabi ya, ama kararsızlık, huzursuzluk. inanmakla inanmamak arasında bocalama ve savaş, bu bazen diyelim

ı senin gibi vicdanlı bir insan için öyle bir işkencedir ki, asıintihar etmek bile bundan iyidir. Ben asıl bana birazcık inandığını bildiğim için, sana bu hikâyeyi anlatarak, senin içinde, artık kesin olarak biraz inançsızlık uyandırdım. Ben seni inanmakla inanmamak arasında dolaştırıp duruyorum.

Bunda da kendime göre bir amaç güdüyorum. Bu yeni bir metodtur: Çünkü, artık bana olan inancını tüm olarak yitirdiğin anda, hemen gözümün içine baka baka bejoı bir rüya olmadığımı, gerçekten var olduğumu ileri sürbaşlayacaksın. Artık seni tanıyorum; işte bunu ileri anda amacıma ulaşmış olacağım! Oysa, benim yüksek bir amacım var. İçine mini mini bir inanç tohumu attım mı, bu tohumdan koca bir meşe ağacı çıkar. hem de öyle bir meşe ağacı ki, üzerine tüneyip, çölde çile dolduran dedelerden, ya da günahsız kadınlardan biri olisteğini duyarsın. Çünkü, sen bunu gizli gizli çok, hem

(*)' Bitkilerden yapılan Haçlar.

daha292

de pek çok istiyorsun. Çekirge yiyecek, ruhunun selâmeti için çöl erde sürükleneceksin!

— Demek sen benim ruhumun kurtuluşu için uğraşıyorsun, öyle mi alçak?

-Hiç olmazsa bir gün iyilik etmek gereklidir, değil mi ya? Gene öfkeleniyorsun, görüyorum ki öfkeleniyorsun!

-Seni soyratı seni! Söyle, o çekirge yiyenleri ve çıplak çöl erde dolaşarak vücutları yosun tutanları hiç baştan çıkarmaya çalıştın mı?

-Yavrum, zaten ömrüm boyunca başka bir şey yapmadım ki! Böyle birine yapıştın mı, tüm dünyayı, tüm yıldızlan unutursun. Çünkü öyle bir ruh, artık çok kıymetli bir elmastır. Böyle bir ruh bazen tüm yıldızlara değer! Bizim kendimize göre bir hesabımız vardır. Böyle bir ruhu yenmek çok değerli bir şeydir! Ama bunlardan bazıları, gelişme bakımından, belki buna inanmazsın ama. senden hiç aşağı kalmazlar. Onların ruhuna da baktığım vakit, bazen aynı

anda, öyle bir inanç ve öyle bir inançsızlık uçurumu görürüm ki, bana o insan bir kıl payı kadar daha ileri gidecek olsa, aktör Gorbunov'un dediği gibi, tepetaklak> aşağı düşecekmiş gibi gelir.

-Peki, sonra ne oluyordu, burnun kırılmış olarak uzaklaşmak zorunda kalıyordun, değil mi?

Misafir, bilgiç bir tavırla:

— Dostum, daha geçenlerde hasta bir marki'ye (herhalde onu da bir uzman tedavi ediyordur) günah çıkarırken din hocası olan bir cizvit papazının söylediği gibi, bazen büsbütün burunsuz kalmaktansa, biraz burnu kırılmış olarak çekilip gitmek daha iyidir! Papaz o marki'ye bunu söylerken, ben de yanında idim; Çok tatlı bir şey olmuştu. Hep göğsünü yumruklayıp duruyordu.

Peder ise, bin dereden su getirerek, oğlum, herşey Yaradanın bizim bilemeyeceğimiz iradesine göre olur ve bazen

görünen bir felâket, peşinden görünmemekle birlikte, büyük bir iyilik getirir.

Eğer acımak bilmeyen kader, sizi burunsuz bıraktıysa, bunda çıkarınız şu dur ki, artık ömrünüzün sonuna kadar hiç kimse sizin İçin burnu kırıldı diyemez. diye karşılık veriyordu. Adamcağız umutsuzluk içinde, kutsal pederim, bu bir tesel i değ ki! diye bağırdı. Ömrümün sonuna dek her gün burnum kırılsaydı, razı olurdum, yeter ki burnum yerinde kalsın !> 293

peder içini çekerek ona şu karşılığı verdi: Oğlum, insan tüm iyilikleri birden istememeli, bu böyle durumlarda bile, bizi unutmayan Tanrrya karşı bir isyandır. Çünkü, şimdi ömrünüzün sonuna dek, burnunuzun kırılmasına memnun olacağınızı söylediğinize göre, istediğiniz hemen o anda yerine getirilmiş oluyor: Çünkü, burnunuz yok olunca, aynı zamanda burnunuz kırılmış gibi oluyor. İvan:

-Tuh, amma aptalca bir şey!

— Dostum, ben sadece seni güldürmek istiyordum. Bu cisvitlere özgü bir mantık zinciridir ve yemin ederim ki. bütün bunlar harfi harfine sana söylediğim gibi olmuştur. Bu olay meydana geleli çok olmadı, ama beni çok uğraştırdı. Zaval ı genç aynı gece eve dönünce, tabanca ile intihar etti; son dakikaya kadar yanından ayrılmadım... Hele cizvitlerin o günah çıkarma kulübeleri yok mu. onlar gerçekten hayatımın hüzünlü anlarında benim en sevimli eğlencelerimdir. Bak. sana bir olay daha anlatayım, daha geçenlerde oldu. İhtiyar bir pedere Normandiya'lı, yirmi yaşlarında sarışın bir kızcağız geliyor. Güzel mi güzel, eti budu yerinde, bir içim su! Eğilmiş, kulübedeki deliğe doğru pedere günahını fısıldıyarak söylüyormuş. Peder:

-Ne diyorsunuz kızım? Gene yeniden mi günaha girdiniz? diye yüksek sesle sormuştu.

Oh, Santa Maria. Neler işitiyorum. Demek aynı adamla değil, iyi ama, bu daha ne kadar devanı edecek?... Siz hiç utanmıyor musunuz?... Günah işlemiş olan kız derin bir vicdan azabı içinde ağlıyarak: Ah Mon pere! Ça lui f ait tant de pîaisir et a moi si Peu de peine!(*) Düşün bir kez, öyle bir karşılık vermiş! Artık o zaman ben bile aradan çekildim: Çünkü, onda konuşan Doğa'nın kendi sesiydi. Artık öyle demek gerekiyor. Bu ise, günahsız olmaktan daha iyi bir şey! O zaman ona günah işletmekten hemen orada vazgeçtim, neredeyse çekilip gidecektim.

Ama hemen sonra geri dönmek zorunda kaldım. İşitiyorum ki, peder deliğin öbür tarafından kıza o aksanı için randevu veriyor. Oysa ihtiyar, kaya gibi sapasağlam adamdı! O bile C) Ah, sayın pederim, bu ona öyle büyük bir zevk, bana da o kadar zahmet veriyor ki!

anlamında.294

bir anda düştü işte! Doğa, Doğa'nın gerçeği ona baskın ti! Gene ne burun kıvırıyorsun? Gene mi kızıyorsun? hoşuna gideyim diye, ne yapacağımı bilemiyorum!

İvan, kendi hayalinin yarattığı bu varlık karşısında da yanamıyacağını hissederek acı ile:

— Bırak beni. bir türlü kurtulamadığım bir kâbus gibi şakaklarımı zonklatıyorsun! dedi. Canımı

sıkıyorsun! Bar.â acı çektiriyorsun. Seni buradan kovmak için neler vermez. dim.

Centilmen etkili bir sesle:

— Tekrar ediyorum, isteklerinde ölçülü ol! Benden yüce ve mükemmel bir şey bekleme.

Göreceksin ki. seninle dostça anlaşacağız, doğrusunu söylemek gerekirse, sen, karşısına kırmızı

bir ışık içinde, etrafı çınlata çınlat a, ısıl ışıl bir halde, kanatlarının uçları ateşten hafifçe kavrulmuş

olağanüstü bir varlık olarak değil de, basit bir görüntü içinde çıktım diye bana kızıyorsun. Bir kez estetik duyguların zedelendi. İkinci olarak da gururun yaralandı, kendi kendine: Nasıl oluyor da benim gibi yüksek bir insana, öyle adi bir şeytan görünüyor? diye soruyorsun. Evet, ne olursa olsun, sende Belinskiy'in bu kadar alaya aldığı romantik bir yön var.

Eh ne yapalım delikanlı? Bak. demin sana gelirken, şaka olsun diye, karşına, frakının üzerine: Aslan ve Güneş nişanın: takınmış bir emekli devlet müşaviri olarak çıkmak istiyordum. Ama doğrusu korktum, çünkü öyle birşey yapmış olsaydım, sen bu sefer göğsüme kutup yıldızını, ya da Sirius'u değil de, Aslan ve Güneş;, nişanını takt.m diye kı zacaktın. Bu yüzden vazgeçtim. Hep de benini aptal olduğumumu söylersin. Ama val ahi, kendimi seninle kıyaslamak iddi asında değilim. Faust'un karşısına çıkan Mefistofeles, kotü luk etmek istediğini belirterek kendini tanıtmıştır, öyleyken yalnız iyilik etmiştir. Ama bu yalnız onu ilgilendirir. Ben bambaşka bir şekilde davranırım.

Belki de tüm doğada gerçeği seven ve içtenlikle iyilik et mek isteyen tek insan benim! Haç

üzerinde can veren, lam kucağında haça gerilerek idam edilmiş olan haydudun ruhunu taşıyarak, gökyüzüne uçtuğu vakit, ben

daydım. Meleklerin sevinçli çığlıklarını işittim. İlâhiler yan ve Hosannah! diye bağıran melekleri duydum, onlar

butun gökyüzünü ve tüm Evreni sarsan coşkun bağrışmaları kulağıma kadar geldi. Kutsal olan ne varsa, herşeyin üzerine yemin ederim ki, ben de onların korosuna katılmak ve hepsi ile birlikte, Hosannah! diye bağırmak istiyordum! BU ses neredeyse göğsümden kopmak, dudaklarımdan dökülmek üzereydi... Biliyorsun ki, çok duygulu ve güzel şeyler karşısında çabuk etkilenen bir varlığım. Ama mantığım (yaratılışımın en mutsuz yönü de zaten odur) beni o sırada gereken ölçüler içinde tuttu. Böylece o anı kaçırdım! Çünkü, aynı anda, Hosannah! diye bağıracak olursam sonra ne olacak? diye düşündüm. O zaman dünyada herşey sönecek ve artık hiç bir olay olmayacaktı.

İste ancak bu görev duygusu ve içinde bulunduğum sosyal durum yüzünden, o güzel ana katılmak isteğini içimde bastırarak, gene pislikler arasında olmak zorunda kaldım. İyilik etmek şerefini biri tüm olarak kendine alıyor. Bana ise yalnız kötülük etmek imkânı kalıyor. Ama ben, başkasının sırtından şanlara ve onurlara kavuşmayı kıskanmam! Hiç kıskanç değilim! Ama tüm evren içinde, bütün dürüst insanlar arasında neden bir ben lanetlere uğramağa, hatta bazılarının beni tekmelemelerine mahkûm oldum? Çünkü, insan şeklinde dünyaya indiğim vakit, bazen öyle davranışlarla da karşılaşıyorum.

Biliyorum, bu işte bir sır var. Ama bu sırrı bana bir türlü açiklamak istemiyorlar. Çünkü ben o zaman neyin ne olduğunu anlayırca Hosannah! diye avazım çıktığı kadar bağıracağım, o vakit dünyada var olması zorunlu olan olumsuzluk yok olacak ve tüm dünyada herseye aklı selim

üstün geleceğiz: o zaman da. tabi her şey, hatta gazetelerle dergiler bile oradan kalkacaklar! Çünkü

artık hiç kimse oniara abone olmayarak. Sanki, eninde sonunda barısı kabul edece'Ru. o hikâyedeki adam gibi kendi katrilyonumu geçtikten sonra. o sırrı öğreneceğimi bilmiyor muyum?

Ama şimdilik, bu oluncaya kadar sıkıntı çekeceğim ve o güne dek istemeye istemeye görevimi yerine getireceğim: Bir tek kisi kurtul^ diye binlerce insanı mahvedeceğim! Eyüp gibi dürüst olan bir tek insan elde etmek için. kaç ruhu mahvetmek, Kaç kişinin ününü lekelemek gerekiyor bir bilsen! Kaldı ki

Hazreti Eyüb'ü bahane ederek, bir vakitler benimle ne kadar kötü bir şekilde alay etmişlerdir!296

Hayır, daha sır açıklanmadığına göre, benim için iki çeşit gerçek vardır: Biri, oradaki, onların ve henüz tüm olarak bilinmeyen gerçek. Öbürü de benim, kendi gerçeğim Bunlardan hangisi daha iyidir, şimdilik bilinmiyor... Ne o? Uyudun mu yoksa?

İvan öfkeyle:

-Uyumak ne demek? dedi. Şimdiye dek, yaratılışımda ne kadar saçma, çoktandır yaşıyarak denediğim ve zihnimde öğüttükten sonra çöp diye bir kenara attığım şey varsa, hepsini bana yeni birşeymiş gibi sunuyorsun.

-Demek gene beğendiremedik kendimizi! Oysa ben, senin hiç değilse edebi bir ifade şekliyle olsun, gönlünü celeceğimi sanıyordum. O gökyüzündeki Hosannahı anlattığım vakit, hiç de fena olmadı değil mi? Sonra da hemen, a la Hcine(") alaycı bir tavır takınmam da güzel oldu, değil mi?

-Hay Al ah! Ben hiç bir vakit kimseye öyle uşak olmadım! Nasıl oldu da kendi hayalim senin gibi uşak ruhlu birini yarattı?

-Dostum ben çok sevimli, çok cana yakın bir Rus beyzadesini tanıyorum: Kendisi genç bir düşünürdür, aynı zamanda edebiyatı ve zarif şeyleri çok seven bir adamdır.

İlerde ün salacak Büyük Engizitör isimli şiiri yazdı. Bunları söylerken, hep onu düşünüyordum.

İvan birden utancından kıpkırmızı kesilerek:

-Büyük Engizitörden söz etmeni yasak ediyorum! diye bağırdı.

-Peki, ya Coğrafyada Bir İhtilâbe ne dersin? Hatırlıyor musun? Ah, işte o gerçekten bir şiirdir.

-Sus yoksa seni öldürürüm!

-Beni mi öldürürsün? Hayır, özür dilerim, artık söyleyeceğim! Zaten buraya sana bu zevki sunmak için geldim. Ah, yaşamak için içi titreyen, heyecanlı ve genç dostlarımın hayal kurmalarından o kadar hoşlanırım ki! Daha geçen bahar, buraya gelirken: Orada yepyeni insanlar vardır, bu insanlar herşeyi yıkmayı ve işe yeniden yamyamlıktan başlamayı

düşünüyorlar diye karar vermiştim. Aptal ar, bana sormadılar! Bence hiç bir şeyi yıkmaman, sadece insanlığın

(*) Alman şairi Helne'nin dediği gibi...

içinde yaşıyan Tanrı düşüncesini yok etmeli. İşte işe oradan başlamalı diyordum genç dostum!

Evet oradan, oradan işe başlamalı... O insanlar, hiç bir şeyi göremeyen birer körden başka bir şey değildirler. Bir kez insanlık Tanrı'yı reddettikten sonra, (ki inanıyorum böyle bir çağ, coğrafyadaki çağlara paralel olarak muhakkak meydana gelecektir) o zaman yamyamlığa ihtiyaç kalmadan, tüm eski dünya görüşleri ve en önemlisi eski ahlâk anlayışları kendiliğinden yıkılacak ve yerine yenileri gelecektir.

İnsanlar, yalnız bu dünyada kendilerine sevinç ve mutluluk verecek olan ne varsa, yani yaşamak, bu dünyada kendilerine neleri verebilecekse, yalnız onları elde etmek için birleşeceklerdir. İnsan, ruh bakımından bir Tanrı, bir Titan gururuna ulaşacak, o zaman dünyaya bir Tanrıinsan gelecektir.

İşte bu insan artık doğayı sınırsız bir şekilde, kendi iradesi ve bilimi ile yenerek, her an öyle yüksek bir zevk duyacak ki, duyacağı bu zevk yanında eskiden cennette duyacağını hayal ettiği tüm zevkler sıfıra inecektir. Her insan, ölümlü olduğunu, ölümsüzlük diye bir şey olmadığını

bilecek ve ölümü gururla, sakin bir ruh hali içinde, bir Tanrı gibi heyecanlanmadan kabul edecektir. Gururlu olduğu için anlayacaktır ki, yaşamın bir an kadar kısa sürmesine isyan etmenin bir yaran yoktur. Bu yüzden de insan, kardeşlerine karşı artık içinde hiç bir intikam arzusu duymadan sevgi duyacaktır. Sevgi, hayatın yalnız bir anında, yalnız o an için insanı tatmin edecektir, ama onun bir anlık olduğunu kavramak bile, insana, eskiden, öbür dünyadaki ölümsüz sevgiyi düşünerek, geniş bir nehir gibi akan yaşantısından çok daha büyük bir heyecan verecek, tüm varlığını alevlendirecektir... diyor ve buna benzer, bunun gibi daha birçok şeyler söylüyordu.

Çok hoş doğrusu!

İvan iki eliyle kulaklarını kapamış, gözlerini yere dikmiş, kımıldamadan oturuyordu, ama tepeden tırnağa tiril tiril titremeye başlamıştı. Misafir devam etti:

— Genç düşünürüm, şöyle düşünüyordu: Asıl sorun şuöur: Günün birinde böyle bir çağ gelebilir, değil mi? Eğer öyle bir çağ gelirse, herşey artık çözümlenmiş ve insanlık sonunda sağlam bir temele oturmuş olacaktır. Ama insandın derinlere kök salmış budalalığı göz önünde bulundurulursa, herhalde bu sağlam temele oturma işi daha bin yıl Gecikecektir; böyle olunca daha şimdiden gerçeği sezen bir

-

insanin tam anlamiyla keyfinin istedigi gibi, yeni ölçülere göre yasamaya baslamasına izin verilmeli. O halde böyle bir insanin neyi isterse yapmasi uygundur. Bu kådan da yeterli degil: O

cag hic bir zaman gelmese bile, Tanri ve ölumsiizluk diye birşey bulunmadiğına göre, yeni insanin tüm evren icinde tek olarak da olsa bir Tanri insan olmasina izin verilebilir. Böylecc kendisi tabi artik yeni bir rütbeye kavusmus olarak, gerekirse. hic yüregi sizlamadan, eski köle insani sınırlandırılan tum ahläk sınırlarını aşacaktir. Tanri icin yasa diye bir şey yoktur! Tanri nereye ayak atarsa, orasi artik Tanrıya ait bir yer olur! §imdi ben nereye ayak basarsam, orasi ilk olarak ayak basilmis. bir yer olacaktir... Herşey hos görülebilir. O kadar iste! Tüm bunlar cok sevimli seyler; yalniz, madem sahtekarlık yapmak istedin, o halde neden gercegi bir ceza olarak kabul etmeli, degil mi ya? Ama ne yaparsın Bizim modern Rus'lar öyledir: Ceza olmadan

sahtekarlık yapmaya cesaret edemez. Gercege o kadar aşıktir...

Misafir, kendi sözlerinin gi zel igine kapildigini bel i ederek gittikce daha yüksek sesle ve arada bir ev sahibine alaylı bir gözle bakarak konuşuyordu; ama sözunü bitiremedi: Ivan, birden masanın üzerinden bir bardak yakaladi, kolunu kaldirarak bardagi var gucü ile konusmacının üzerine firlatti.

Öburi divandan firlayarak cay damlaciklarını üzerinden temizlemeye calisti.

-Ah, mais c'est bete enfinl(*) diye bagirdi. Şuna bakin! lutherin hokkasını hatirladi galiba!

Hem beni kendi ruyası olarak kabul ediyor, hem de bardaklan ruyasının i zerine firlatiyor!

Tam kadinca bir iş! Zaten ben, sadece kulaklanm kapiyormussun gibi davrandigini, aslında sözleriv mi dinledigini seziyordum...

Birden disardan pencerenin camına vuruldu. Ivan Fiyo doroviç divanin üzerinden firladi.

Misafir:

-isitiyor musun? Gidip açsan daha iyi olur! diye di. Bu gelén kardeşin Alyoşa'dir, sana beklenmedik, ilgi kici bir haberi var. Bunu sana ben söyluyorum!

Ivan çilgın gibi:

(*) Iyi ama. bu aptalca bir şey!

- Sus, yalanci! diye bagirdi. Ben gelenin Alyoşa oldugunu senden önce biliyordum. Onun geldigini sezmiştim. Geldigine göre, tabi bana verilecek bir haberi vardir!

-Açsana kapiyi ona! Acsana! Disarida tipi var. Disardaki kardesin Mr. saitil le temps qu'il fait? C'est a ne pas metre un chien dehors...{**)

Vuruslar devam ediyordu. Ivan pencereye dogru koşacak oldu. ama birden ayaklarmda ve kol arında bir kesiklik hissetti. sanki kiskivrak baglanmisti. Var gücü ile baglarim koparmak istiyormus gibi geriliyordu ama, baglarim bir ti rli koparamiyordu. Penceredeki vuruslar gittikce şiddetleniyordu. Sonunda baglar birden koptu ve Ivan Fiyodorovic divanin üzerinde irkilerek sicradi.

Vahsi bakislarla cevresine bakindi. Her iki mum da neredeyse sönmek i zereydi. Biraz önce misafirinin üzerine firlattigi bardak karsisında, masanın uzerinde duruyordu. Karsi duvarda ise hic kimse yoktu. Biri cama israrla vurrnaya devam ediyordu ama, artik bu vuruslar hiç de biraz önce rüyada duydugu gibi siddetli degildi. Aksine cok ölcülü vuruslardi. Ivan Fiyodoroviç: Rüya degildi! Hayir yemin ederim ki rüya degildi! Demin olup bitenler gercekten oldu, diye bagirdi.

Pencereye dogru atilip cami acti. Avazi ciktigi kadar kardeşine:

-Alyosa, sana gelme dedim ya! diye seslendi. Biriki kelimeyle söyle, ne istiyorsun?

Yalniz iki kelime söyleye

ceksin. isitiyor musun?

Alyoşa, avludan karşilik verdi:

-Bir saat önce Smerdyakov kendini asmiş!

Ivan:

-Kapiya gel, şimdi aciyorum kapiyi sana, dedi ve ka

pıyı Alyosa'ya agmaya gitti.

(*) Beyefendi dişarda havanın nasil oldugunu bl iyorlar mi? Bu havada bile dişan atilmaz.

BUNU O SÖYLEDİ!

Alyoşa içeri girince İvan Fiyodoroviç'e bir saat kadar önce evine Mariya Kondratyevna'nın geldiğini ve kendisine Smerdyakov'un intihar ettiğini haber verdiğini söyledi. Kadın, odasına semaveri alıp götürmek için girmiştim. Bir de baktım duvarda kendini çiviye asmış, öyle asılı

duruyor demişti. Alyoşa'nın: Gerekenlere haber verdiniz mi? sorusuna kadın, hiç kimseye haber vermediğini söylemiş, Önce doğru size koştum, yolda koşa koşa geldim demişti. Alyoşa'mn anlattığına göre, kadın delirmiş gibiydi. Tepeden tırnağa yaprak gibi titriyordu.

Alyoşa onunla birlikte, koşa koşa evlerine gittiği vakit, Smerdyakov'u hâlâ olduğu yerde asılı

görmüştü. Masanın üzerinde Kimseyi suçlamamak için hayatıma kendi elimle ve isteyerek son veriyorum diye yazılı bir kâğıt vardı. Alyoşa kâğıdı olduğu gibi masanın üzerinde bırakmış, oradan doğru zabıta memurluğuna giderek herşeyi haber vermişti. Sözlerini bitirdikten sonra İvan'ın yüzüne dik dik baktı:

-Oradan da doğru sana geldim! diye sözünü bitirdi. Hem zaten olup bitenleri anlattığı sürece, sanki İvan'ın

yüzündeki anlamda çok şaştığı bir şey varmış gibi, ondan hiç gözlerini ayıramamıştı.

Birden:

-Ağabey, herhalde çok hastasın! diye bağırdı. Bana sanki söylediğimi anlamıyormussun gibi bakıyorsun.

İvan düşünceli bir tavırla ve Alyoşa'nın bu bağırışını işitmemiş gibi:

-İyi ki geldin! dedi. Hem ben onun kendisini astığını biliyordum.

-Kimden öğrenmiştin?

-Kimden öğrendiğimi bilmiyorum. Ama biliyordum iş" te. Sahi nereden biliyordum? Ha, evet. O

söylemişti. Demin söyledi...

İvan odanın ortasında duruyor, hâlâ aynı düşünceli tavırla yere bakıyordu. Alyoşa elinde olmayarak çevresine ba~ kındı:

-O dediğin kim?

-

İvan başını kaldırdı ve sessizce gülümsedi:

-Tüymüş! Senden korktu, senin gibi zararsız bir insandan. Sen tertemiz bir meleksin, Dimitriy sana melek diyor.

Melek... Yedi kanatlı meleklerin coşkun sevinç çığlıklarının uğultusu... yedi kanatlı melek nedir? Belki de tüm bir yıldız yığınıdır. Belki de o yıldız grubu da, sadece kendine göre kimyasal yapısı olan bir molekülden başka bir şey değildir... Aslan ve Güneş yıldız grubu vardır, biliyor musun?

Alyoşa korku içinde:

-Ağabey, otur! diye söylendi. Divana otur Al ah aşkına. Sayıklıyorsun, yastığın üzerine uzan, hah şöyle! Başına ıslak bir havlu koyayım mı? Belki kendini daha iyi hissedersin, ha?

-Şurada iskemlenin üzerindeki havluyu ver, demin oraya atmıştım.

Alyoşa:

-Burada öyle birşey yok. Merak etme, havluların nerede olduğunu biliyorum. İşte burada, dedi ve odanın öbür ucunda, İvan'ın tuvalet masasının bulunduğu yerde daha kul anılmamış

bir havlu buldu.

İvan, garip bir tavırla havluya baktı; bir anda herşeyi hatırlamıştı. Divanda doğrularak:

-Dur! dedi. Ben bir saat önce, aynı havluyu gene oradan alıp suyla ıslattım. Onu başıma koydum, sonra da şuraya fırlattım... Peki, nasıl oluyor da şimdi kuru oluyor? Ortada başka bir havlu yoktu ki?

Alyoşa:

-Sen bu havluyu başına mı koydun? diye sordu.

-Evet, bir saat kadar önce başıma koyup, odada dolaştım... Mumlar neden öyle sönmeye yüz tutmuş? Saat kaç?

-On ikiye geliyor. İvan birden:

-Hayır, hayır, hayır... diye bağırdı. Bu rüya değildi. Buradaydı o! Şurada oturuyordu, surdaki divanın üzerinde. Sen pencereye vurduğun sırada, üzerine bardağı atmıştım... Bak, işte şu bardağı... Dur, daha önceden de uyumuştum.

bu rüya, rüya değildi. Daha önce de öyle olmuştu. Şimrüyalar görüyorum Alyoşa. Ama bunlar jüya değil, uyagörüyorum onlan, yürüyorum, konuşuyorum, duyu302

-

303

yorum... öyleyken uykudayım. Ama kendisi burada oturuyordu. Burada idi, işte şu divanın üzerinde... öyle aptal şey ki Alyoşa!

İvan bunu söylerken birden güldü, sonra da odada dolaşmaya başladı. Alyoşa üzüntüyle:

-Aptal olan kim? Sen kimden söz ediyorsun Al ah aşçına ağabey?

-Şeytan'dan! Bana musal at oldu. Gelip duruyor, iki kez geldi, hatta üç kez sayılır. Sanki kendisi kanatlarının uçları kavrulmuş, gürültü patırtı ederek, ışıl ışıl karşıma çıkan bir iblis olarak değil de, bir şeytan olarak çıktığı için kendisine kızıyormuşum gibi benimle alay ediyordu.

Ama zaten, iblis değil ki, yalan söylüyor! Başkasının adını kul anıyor! Kendisi adî, ufak bir şeytandan başka birşey değil. Hamama bile gidermiş, düşünsene! Kendisini soysan,

herhalde altında Danimarka cinsi bir köpeğinki gibi, dümdüz, neredeyse bir arşın uzunlukta kızıl bir kuyruk görürsün... Alyoşa buz gibi olmuşsun, çay ister misin? Ne dedin? Soğuk mu?

İster misin söyleyeyim yeniden ısıtsınlar? C'est â ne pas mettre un chien dehors...(*) Alyoşa, bir koşu musluğa kadar gitti, havluyu ıslattı, İvan'ı gene yalvararak oturttu ve ıslak havluyu başına sardı. Kendisi de yanına oturdu. İvan tekrar: r Bana demin Liza için ne demiştin? diye söze başladı.

Konuşmaktan hoşlanmaya başlamıştı:

-Liza hoşuma gidiyor. Onun hakkında sana kötü birşey söyledim. Ama yalandı, ondan hoşlanıyorum... Yarın Katya için korkuyorum. En çok ondan korkuyorum. İlerisi içinYarın beni terk edip, ayaklarının altında çiğneyecek. Sanıyor ki, ona olan kıskançlığımdan ötürü

Mitya'yı felakete sürüklüyorum! Evet öyle düşünüyor! Oysa hiç öyle değil! Yarın haç var, darağacı değil. Hayır, kendimi asmıyacağım. Biliyor musun Alyoşa? Başıma ne gelirse gelsin, intihar edemem! Adilikten midir nedir? Ama korkak değilim, yaşamaya susamış olduğum için yapamam bunu! Smerdyakov'un kendisini asacağını nereden biliyordum? Ha evet, bunu bana O söylemişti.

(*) Bu havada köpek bile dışarı atılmaz.

Alyoşa:

-Demek birinin burada oturmuş olduğuna kesin olarak inanıyorsun öyle mi?

-Şuradaki divanda, köşede oturuyordu. Onu kovsaydın iyi olurdu. Ha! Zaten onu kovan da sensin ya! Sen girdiğin anda, ortadan kayboldu. Senin yüzün hoşuma gidiyor

Alyoşa. Yüzünden hoşlandığımı biliyor musun? o dediğim var ya! İşte O benim, Alyoşa! Benim öz varlığım odur işte. Bende adi, alçakça ve nefret edilecek ne varsa, odur işte! Evet, ben romantik bir insanım O da bunu farketti... gerçi bana romantik diyenler iftira etmiş oluyorlar. Kendisi çok aptal, ama bu aptal ığı ile kazanıyor işte. Hem çok kurnazdır da. Tilki gibi kurnazdır. Beni ne ile, nasıl çileden çıkaracağını çok iyi biliyordu. Hep beni kendisine inandığımı söyleyerek kızdırıyordu. Bu sözleri ile de, kendisini dinlemeye zorladı. Beni bir çocuk gibi kandırdı.

Bununla birlikte bana kendi hakkımda gerçek olan birçok şeyler de söyledi. Ben bunları kendi kendime hiçbir zaman söyleyemezdim.

İvan sır söyler gibi çok ciddî bir tavırla:

-Biliyor musun Alyoşa? Biliyor musun? onun gerçekten varolmasını, benden ayrı bir varlık olmasını çok isterdim!

Alyoşa, ağabeyinin üzüntüsünü paylaştığını bel i eden bir tavırla:

-Seni üzüntüden mahvetmiş! dedi.

-Beni kızdırıyordu! Hem biliyor musun, öyle becerikli, öyle becerikli bir şekilde yapıyordu ki bunu: Vicdanmış! Nedfr ki vicdan? Ben onu kendim yaratıyorum. O halde ne diye acı

çekiyorum? Alışkanlıktan. Yedi bin yıldır tüm Insanlığın vazgeçemediği alışkanlıktan. O

halde, bu alışkanlığı bırakıp, birer Tanrı olalım. İşte öyle diyordu, öyle söyyordu!

Alyoşa, dikkatle ağabeyinin yüzüne bakıyordu, elinde ol

-Bunları sen söylemedin, sen söylemedin öyle mi? Maem öyle, ne söylerse söylesin, bırak onu, unut onu! Varsın

şuanda nelere lanet ediyorsan, hepsini, kendisi ile birlikte götürsün! Bir daha da gelmesin!

İvan gücendiğini bel i eden bir tavırla titreyerek:

-Evet ama, o kötü bir varlıktır. Benimle alay etti, baa karşı küstahlık etti Alyoşa. Ama bana iftira ediyordu, bir304

çok bakımlardan iftira etti bana. Gözlerimin içine baka bana yalan söyledi. Ah, sen yok musun, sen iyilik ederek kahraman olmaya hazırlanıyorsun, gidip babanı öldürdüğünü, uşağın, senin öğüdün üzerine babanı öldürdüğünü söyleyeceksin diyordu...

Alyoşa, İvan'ın sözünü kesti:

-Ağabey, kendine gel: Sen kimseyi öldürmedin. Katil olduğunu söyleyen yalan söylemiş olur.

-O öyle söylüyordu. Öyle diyordu. Ama yalan olduğunu biliyor. Sen iyilikte bir aşama yapmaya gidiyorsun. Oysa iyiliğe inanmıyorsun. İşte seni kızdıran, sana üzüntü veren budur. Bu kadar hırslı

olman bundan ileri geliyor! Bunları beni kastederek söyledi. Ama o ne dediğini bilir...

Alyoşa, üzüntü içinde:

-Bunları sen söylüyorsun, o söylemiyor! Hem de hasta, sayıklarken, kendi kendine acı

çektirerek söylüyorsun bunları!

-Hayır, o ne dediğini bilir. Sen, gururundan bunu yapmaya gidiyorsun. Karşılarında durup: Katil benim! Ne diye dehşet içinde büzülüyorsun? Yalandır bu yaptığınız!

Düşüncelerinizden nefret ediyorum. Duyduğunuz bu dehşetten tiksiniyorum, diyeceksin diyordu. Bunları benim için söylüyordu. Sonra birden: Biliyor musun, seni övmelerini istiyorsun. Gerçi kendisi katildir ama, ne kadar yüksek duyguları var, ağabeyini kurtarmak istedi ve gelip suçunu açıkladı! demelerini istiyorsun dedi. İşte burası yalan Alyoşa!

İvan bunu birden, gözleri kıvılcımlar saçarak bağırmıştı:

-Pis heriflerin beni övmesini hiç de istemiyorum! Yalan söylüyordu Alyoşa. Sana yemin ederim ki yalandır! Üstüne bardağı attım. Bardak suratına çarpınca paramparça oldu.

Alyoşa:

-Ağabey, sakinleş, ne olursun, yeter! diye yalvarıyordu.

İvan onu dinlemeden:

-Hayır, o insana nasıl işkence edeceğini biliyor. O acıma nedir bilmez! diye devam ediyordu. Ben her zaman onun niçin bana geldiğini önceden sezmişimdir. Diyelim ki sen gururundan bunu yapmaya hazırlanıyordun, ama gene de sözlerinde bir ip ucu bulup Smerdyakov'u suçlarlar ve kü rek cezasına çarptırırlar, Mitya'yı beraat ettirirler, seni ıs

-

sadece moral bakımından suçlarlar hatta bazıları seni överler diye bir umut var diyordu söylerken, işitiyor musun beni, gülüp duruyordu. Ama işte Smerdyakov kendini astı.

Şimdi mahkemede tek başına bunları söylediğin vakit sana içim inanır? Ama gene de oraya gideceksin! Gidiyorsun! Ne olursa olsun gideceksin! Bir kez karar vermişsin gitmeye. Smerdyakov intihar ettikten sonra ne diye gidiyorsun sanki ? > Bu korkunç bir şey Alyoşa, ben böyle sorulara dayanamıyorum. Bana böyle sorular sormaya kimin hakkı vardır? Alyoşa, korkudan içi ürpererek, ama gene de bir yolunu bulup İvan'ın aklını başına getireceğini düşünerek:

-Ağabey, diye sözünü kesti. Ben gelmeden önce sana Smerdyakov'un ölümünden nasıl söz edebilirdi? Madem ki, daha hiç kimse onu bilmiyordu. Zaten kimsenin öğrenmesine henüz fırsat çıkmamıştı ki.

İvan, hiç bir itiraz kabul etmez, kesin bir tavırla:

-Söyledi, dedi. Hem doğrusunu istersen yalnız bundan söz etti. İyiliğe inansam gene iyi diyordu.

Ama sen, varsın bana inanmasınlar, ben yalnızca prensibime uymak için gidiyorum! diyorsun.

İşin doğrusu, sen de Fiyodor Pavloviç gibi domuzun birisin! Hem iyilik senin için nedir ki? Eğer yaptığın fedakârlık hiç bir işe yaramazsa, ne diye oraya sürükleneceksin? Kaldı ki, kendin de oraya ne diye gideceğini bilmiyorsun! Ah bunu neden yapmak istediğini bilöjek için neleri feda etmezdim! Hem sanki karar verdin mi? Henüz kararım vermiş değilsin sen! Tüm gece oturup; gideyim mi, gitmeyeyim mi, diye düşüneceksin. Ama gene de Edeceksin ve gideceğini biliyorsun. Kendin de biliyorsun ki, kararını ne kadar kesin olarak verirsen ver, bu karar artık sana bağlı değildir. Gideceksin, çünkü gitmemek cesareti bulamazsın kendinde. Bu cesareti neden bulamayacaksın, artık bunu kendin bul. İşte sana bir bilmece!

Bunu söyledi, kalkıp gitti.

Sen geldin, o da gitti. Bana korkak demişti Alyoşa! korkağım, le mot de l'enigmei(*) Kanat açıp dünyanın dolaşacak kartal öyle olmaz! Sözlerine bunu da ekbunu da söyledi! Smerdyakov da öyle demişti. Onu ölü Katya, benden nefret ediyor. Bunu bir aydır se. Hem Liza da nefret etmeye başlayacak! Bana ora

(*) Bilmeceyi çözen gerçek bu.306

ya Seni övsünler diye, gidiyorsun! diyecekler. Bu korkunç bir yalan! Sen de beni adi görüyorsun Alyoşa! Şimdi senden gene nefret edeceğim! O Mitya denen canavardan da nefret ediyorum!

Nefret ediyorum ondan! Canavarı kurtarmak istemiyorum, varsın Sibirya'da çürüsün! Tanrı'ya ilahiler, övgüler okuyormuş! Ah, yarın bir olsun! Gidip karşılarında duracağım ve hepsinin suratlarına tüküreceğim!

Kendinden geçerek ayağa kalktı, başından havluyu çekip fırlattı, odada dolaşmaya başladı.

Alyoşa, biraz önce söylediği sözleri hatırladı: Sanki uyanıkken rüya görüyormuş gibi... Yürüyorum, konuşuyorum, duyuyorum, öyleyken uykudayım. demişti. Şimdi işte öyle oluyordu. Alyoşa yanından ayrılmıyordu. Aklından, bir koşu gidip doktor getirsem! diye bir düşünce geçti ama, ağabeyini yalnız bırakmaktan korkuyordu: Onu bırakacak bir kimse yoktu.

Sonunda İvan, yavaş yavaş büsbütün kendinden geçmeye başladı. Hâlâ konuşuyor, hiç

durmadan birseyler söylüyordu ama, artık söylediklerinde hiç bir anlam yoktu. Sözleri bile iyice söyleyemiyordu. Sonra da birden olduğu yerde şiddetle sal andı. Ama Alyoşa, tam

zamanında onu yakaladı. İvan, Alyoşa'nın kendini yatağa kadar götürmesine karşı koymadı. Alyoşa güç belâ

ağabeyini soyup yatağa yatırdı. Kendisi de yanında daha iki saat kadar kaldı. Hasta derin bir uykudaydı. Hiç hareket etmeden yatıyor, düzenli ,bir şekilde yavaş yavaş nefes alarak uyuyordu.

Alyoşa bir yastık alıp, soyunmadan divanın üzerine yattı. Uykuya dalarken hem Mitya, hem de İvan için dua etti. İvan'ın hastalığını anlamaya başlıyordu. Bu gururlu bir adamın verdiği kesin karardan doğan bir acıdan başka bir şey değil. Çok vicdanlı bir insanmış! diye düşündü.

İnanmadığı Tanrı ve gerçek, artık hâlâ direnen, hâlâ boyun eğmek istemeyen varlığına hâkim olmuştu! Alyoşa, başını yastığa koyduktan sonra zihninden evet, madem SmerdyaKo öldü, artık İvan'ın ifadesine hiç kimse inanmaz. Öyleyken. gene gidip açıklamada bulunacak! diye bir düşünce geçti_ Hafifçe gülümsedi: Tanrı onu yenecek!? diye düşündü. * zaman İvan, ya gerçeğin ışıkları altında yeni bir hayata, vuşacak, ya da... nefret içinde kendisinden de, inanç masına yol açanlardan da intikam ala ala mahvolacak! son düşünce ona büyük bir üzüntü vermişti. Sonra gene için dua etmeye başladı.

DÖRDÜNCÜ CİLTOn ikinci Kitap

ADLÎ HATA

KADERİN ORTAYA KONDUĞU GÜN

Anlattığım olaylardan sonra, ertesi günü saat onda. bizim bölgenin mahkemesinde. Dimitriy Karamazov davasının ilk oturumu açıldı.

Önceden ısrarla şunu belirtmeliyim ki. kendimi, mahkemede olup biten herşeyi tam bir şekilde olmak şöyle dursun, gerektiği gibi, sırayla anlatabilecek durumda bir kimse saymıyorum. Bana öyle geliyor ki, herşeyi hatırlamak, herşeyi gerektiği gibi yansıtmak için tüm bir kitap, hatta büyük bir kitap yazmak gerekir. Bu yüzden, ancak beni şaşırtan ve özel ikle aklımda kalan şeyleri bildirmekle yetinirsem beni suçlamasınlar. İkinci derecede olan şeyleri .en önemli şeyler sayabilir, hatta en keskin, en vazgeçilmez olayları gözden kaçırmış olabilirim... Bununla birlikte, görüyorum ki, özür dilememek daha iyi olacak. Elimden nasıl gelirse öyle yapacağım. Okuyucular da ancak elimden geldiği kadarını yansıttotıım kendiliklerinden anlasınlar.

Herşeyden önce mahkeme salonuna girmeden, beni o gün özel ikle şaşırtan bir şeye değineyim.

Doğru söylemek gerekirse, bu yalnız beni değil, sonradan öğrenildiğine göre herkesi şaşırtmıştı.

Olan şuydu: Herkes, dava ile sayısız kilerin ilgilendiğini, herkesin acaba mahkeme ne zaman baş310

layacak diye sabırsızlıktan kıvrandığını, bizim kentin sosyetesinde bu konuda birçok şeylerin konuşulduğunu, birçok tahminlerin yürütüldüğünü, ah, vah edildiğini ve herkesin iki aydır birçok şeyleri hayalinden geçirdiğini biliyordu. Yine herkes biliyordu ki, bu dava tüm Rusya'da duyulmuştu. Bununla birlikte, hiç kimse, bu davanın hepimizi, herbirimizi, herkesi o gün mahkemede görüldüğü gibi derinden sarsacağını ve herkesin ruhunda böylesine derin, yakıcı bir iz bırakacağını tahmin etmemişti.

O gün, yalnız bizim eyalet başkentinden değil, Rusya'nın bazı başka kentlerinden, sonunda da Moskova ile

Petesburg'dan da misafirler gelmişti. Her yerden hukukçular akın etmiş, hatta birkaç

ünlü kişi de gelmişti. Bu arada bazı bayanlar da görülüyordu. Tüm davetiyeler kapışılmıştı.

Erkekler arasında özel ikle saygı değer ve ünlü olan ziyaretçiler için yargıçlar heyetinin oturduğu kürsünün arkasında, hiç alışılmadığı halde bir dizi koltuk sıralanmış, bunlar da, çeşitli tanınmış

kişilere ayrılmıştı. Oysa, daha önce böyle şeylere bizde hiç bir zaman izin verilmezdi. Dinleyiciler arasında, bizden olsun., dışardan olsun, özel ikle pek çok bayan olduğu göze çarpıyordu; hatta bana öyle geliyor ki. dinleyicilerin yarısı onlardandı. Yalnız hukukçulardan bile gelenler o kadar çoktu ki, davetiyeler artık bin bir rica ve yalvarış üzerine çoktandır dağıtıldığı için, tüm bu kişilerin nereye, nasıl yerleştirileceğine kimse akıl erdiremiyordu. Kendi gözümle, salonun arkasında dinleyicilere ayrılan yerin gerisinde, geçici olarak çabucak özel bir bölme yapıldığını ve gelmiş

olan tüm hukukçuları oraya aldıklarını, gördüm. Bu bölmenin arka tarafında ayakta durmayı bile kendileri için bir şans sayıyorlardı. Çünkü, bölmenin arkasındaki iskemleler, yerden kazanılsın diye oradan tüm olarak kaldırılmıştı. Bu yüzden toplanmış olan tüm kalabalık: davayı, yoğun bir şekilde bir araya toplanmış olarak başından sonuna kadar, omuz omuza ayakta izledi.

Bayanlardan bazıları, özel ikle dışardan gelmiş olanlar, salonun dinleyicilere ayrılan bölümüne, son derece süslenmiş olarak gelmişlerdi; ama çoğu süslenmeyi akıl arına bile getirmemişlerdi.

Öyleyken yüzlerinde isteriklere özgü, bir şeyler öğrenmeye susamış, nedereyse hastalıklı bir merak vardıO gün,

mahkeme salonundaki toplulukta, göze çarpan ve

-

311

belirtmeden geçemeyeceğimiz, sonradan da birçok izlenimlerle doğru olduğu anlaşılan, özel iklerden biri de şuydu; hemen hemen tüm hanımlar, hiç değilse büyük bir çoğunluğu, Mitya'nın tarafını tutuyor, beraatini istiyorlardı. Bu, belki de Mitya'yı kadınların gönlünü fetheden bir erkek saymalarından ileri geliyordu. Mahkemeye birbirlerine rakip olan iki kadının çıkacağını

biliyorlardı. Bunlardan biri, yani Katerina İvanovna özel ikle herkesi ilgilendiriyordu; onun hakkında pek çok alışılmamış şeyler anlatıyorlardı. İşlediği cinayete rağmen, Mitya'ya karşı olan tutkusunu belirten şaşılacak hikâyelerdi bunlar. Özel ikle gururlu bir kadın olması üzerinde duruluyor, (kendisi bizim kentte hemen hemen hiç kimseyi ziyarete gitmemişti) Aristokrasi çevreleri ile olan ilişkilerinden söz ediliyordu. Kendisinin hükümet makamlarından, katilin kürek mahkûmu olarak sürüleceği yere onunla birlikte gitmesine ve toprağın altında bir madende nikâhlanmalarına izin verilmesi için ricada bulunmağa niyetli olduğunu söylüyorlardı.

Gruşenka'nın da mahkemeye Katerina İvanovna'ya rakip olarak çıkmasını, ondan aşağı

kalmayan bir heyecanla bekliyorlardı. Aristokrasiye mensup gururlu bir genç kızla, feleğin çemberinden geçmiş bir kadım meraktan kıvranarak bekliyorlardı; söz gelmişken belirteyim: Bizim bayanlar Gruşenka'yı Katerina İvanovna'yı olduğundan daha iyi tanıyorlardı çünkü, Piyodor Pavloviç ile zaval ı oğlunu felakete sürükleyen kadını, daha önce de görmüşlerdi ve hemen hemen hepsi, nasıl olup da baba ile oğulun böyle, hiç bir özel iği bulunmayan, hatta hiç de güzel

olmayan orta hal i bir Rus kadımna bu derece âşık olmalarına şaşıp kalıyorlardı.

Sözün kısası pekçok söylentiler vardı. Kesin olarak şunu da öğrendim ki, özel ikle bizim kentte, Mitya yüzünden birkaç ciddî aile kavgası da olmuştu. Birçok bayanlar, bu korkunç dava ile ilgili herşeyde, ayrı düşünceler ileri sürdükleri için eşleri ile müthiş kavga etmişlerdi. Tabiî böyle olunca tüm bu bayanların kocaları, mahkeme salonuna artık sanık durucunda olana karşı dostça duygular beslemek şöyle dursun, içlerinde büyük bir öfke ile gelmişlerdi. Genel olarak, kesin bir şekilde denilebilir ki, kadın dinleyicilerin takındıkları tavırların tam tersine, tüm erkek dinleyiciler, sanığa kötü Duygular besliyorlardı. Dinleyiciler arasında sert, somurtkan,312

-

hatta açıktan açığa öfkeli yüzler göze çarpıyordu. Hem de bunlar çoğunluktaydı.

Doğrusu, Mitya bunlardan birçoğuna bizim kentte geçirdiği süre içinde şahsen hakaret etmekten kaçınmamıştı. Tabi , ziyaretçiler arasında hemen hemen neşeli bir tavır takman ve Mitya'nın başına geleceklerle hemen hemen hiç ilgilenmeyen kişiler de vardı. Ama, onlar da davaya karşı

tüm olarak kayıtsız değildiler! Herkes davanın nasıl biteceğini merak ediyor ve erkeklerin çoğu suçlunun muhakkak cezalandırılmasını istiyorlardı. Yalnız, işin ahlâk yönü ile değil de. sadece çağdaş hukuk yönü ile ilgilenen hukukçular bunların dışında kalıyorlardı.

Ünlü Fetyukoviç'in gelişi herkesi heyecanlandırmıştı. Petyukoviç'in ustalığı, her yerde biliniyordu Ve bu onun taşrada çok gürültü koparan bir amme davasında sanığı savunmak için ilk gelişi değildi. Onun savunma söylevinden

sonra, bu gibi davalar, her zaman tüm Rusya'da ün kazanıyor uzun bir süre unutulmuyorlardı. Bizim savcı ile yargıçlar heyeti başkanı hakkında da birkaç hikâye ağızdan ağıza dolaşıyordu. Söylendiğine göre, bizim savcı, Petyuköviç'le karşılaşmayı heyecandan içi titreyerek bekliyordu. İkisi daha Petesburg dan meslek hayatlarının başlangıcından bu yana iki eski düşmandılar. Bu gururlu ve daha Petesburg'da iken yeteneklerini gerektiği gibi değerlendirmediği için, daima kendisini başkaları tarafından hakkı yenmiş sayan İppolit Kiriloviç. Karamazov'ların davası eline geçince, neredeyse yeniden dünyaya gelmiş gibi olmuş, bu dava ile artık sönmeye yüz tutar. ününü yeniden canlandırmak hayaline kapılmıştı; yalnız Fetyukoviç'den korkuyordu.

• İppolit Kiriloviç'in Fetyukoviç karşısında tiril tiril titrediği konusunda anlatılanlar pek yerinde değildi. Bizim savcı, tehlike karşısında morali bozulan tiplerden değildi. Tersine asıl tehlike büyüdükçe gururu artan, cesaretlenen tiplerdendi. Genel olarak ise, onun hakkında şöyle denilebilir: Bizim savcı aşırı derecede heyecanlı ve hastalık derecesinde etki altında kalan bir insandı. Bazı davalara tüm varlığı ile sarılır, onu, sanki kendi kaderi, hatta tüm varlığı verilecek karara bağlıymış gibi yürütürdü. Hukukçular arasında onun bu tutumuyla oldukça alay edilirdi.

Çünkü bizim savcı bu özel iği ile belki her yerde değil ama hiç değilde, bizim kentte

-

mahkemedeki mütevazı mevkiden beklenmeyecek derecede geniş bir ün kazanmıştı. Özel ikle psikolojiye olan tutkusu ile alay ediyorlardı. Bence herkes yanılıyordu: Bizim savcı,

Karakter bakımından birçoklarının düşündüğünden de çok ciddî bir insandı. Ama bu hastalıklı adam, daha meslek hayatının başlangıcında, kendisini gerektiği gibi kabul ettirememiş, sonra da ömrü

boyunca öyle kalmıştı.

Bizim mahkeme heyeti başkanına gelince, onun hakkında yalnız bir tek şey söylenebilirdi. O da, kültürlü, insancıl, işin pratik uygulamasını çok iyi bilen, ve modern düşünceleri benimsemiş bir insan olduğuydu. Oldukça gururluydu ama, kariyer yapmak için pek o kadar uğraşmıyordu. Onun için yaşamda en önemli şey, önde gelen bir insan olmaktı. Bundan başka, önemli ilişkileri vardı ve varlıklı adamdı. Karamazov'ların davasına heyecanla sarılmıştı ama sonradan öğrenildiğine göre onu yalnız genel anlamda, belirli bir kategoriye giren bir şey, bizim toplumun sosyal temel erinin bir meyvesi, Rus halkının karakteristik unsurlarını ve buna benzer şeyleri yansıtan bir olay olarak ele alıyordu. Davanın özel karakteri ve içindeki trajedi ile olduğu kadar, bu dava ile ilgili olan sanıktan başlıyarak, diğer kişilere varıncaya dek, herkese karşı oldukça kayıtsız ve tarafsız bir tavır takınmıştı. Belki de aslında öyle olması gerekiyordu.

Daha yargıçlar gelmeden salon iğne atılmayacak kadar dolmuştu. Bizim mahkeme salonu kentin en büyük salonudur; geniş, tavanı yüksek ve sesi çok iyi yansıtan bir salondur. Biraz çıkıntılı olan bir yerde oturan mahkeme heyetinin sağında bir masa, onun arkasında da jüri üyeleri için iki dizi koltuk vardı. Sanık ile avukatının yeri soldaydı. Salonun ortasında, mahkeme heyetinin oturduğu yerin yakınında, üzerinde suç delil erinin bulunduğu masa duruyordu. Masanın üzerinde Fiyodor Pavloviç'in kan içindeki ipek beyaz robdöşambrı, cinayet âleti olduğu tahmin edilen uğursuz bakır havaneli; Mitya'nın, kolu kan

içinde olan gömleği, o anda kandan sırılsıklam olmuş mendilini soktuğu arka cebi ile sırt kısmı yer yer kanlanmış ceketi, şimdi artık büsbütün sarı bir renk almış

ve kandan katılaşmış mendili. perhotin'in yanında iken intihar etmek için doldurduğu sonradan da Mokroye'de Tifon Borisoviç'in gizlice ondan alıp sakladığı tabanca, Gruşenka için hazırlanmış

paraların bulunduğu, üstü yazılı zarf, paketin bağlandığı incecik, pembe314

KARAMAZOV KARDEŞLER

kurdele ve hatırlamayacağım daha birçok eşya vardı.

Masanın biraz ilerisinde, salonun dip tarafında, halka ayrılan yerler başlıyordu. Ama daha parmaklığın hemen öbür tarafına, ifadeleri alındıktan sonra mahkeme salonunda kalmaları

istenecek olan tanıklar için birkaç koltuk duruyordu.

Saat onda, bir başkandan, bir üyeden ve fahri bir sulh yargıcından olan yargıçlar heyeti geldi.

Tabiî, savcı da hemen göründü. Başkan, sağlam yapılı, etine dolgun, boyu ortadan biraz daha aşağı, el i yaşlarında, kırmızı yüzlü bir adamdı. Yer yer ağarmış koyu renkli saçları kısa kesilmişti ve üzerinde ' artık hangisi olduğunu hatırlayamadığım bir nişanı vardı. Savcı ise bana, hatta yalnız bana değil, herkese, çok solgun, yüzü neredeyse yeşil bir renk almış olarak hatta birden zayıflamış göründü; belki de bir gece içinde bu duruma gelmişti. Çünkü onu daha üç gün önce hiç

de öyle değil, normal bir halde görmüştüm.

Başkan mübaşire:

— Jüri üyelerinin hepsi geldi mi? diye sorarak işe başladı.

Ama görüyorum ki, böyle devam edemeyeceğim. Çünkü, pek çok şeyi iyice işitemedim, birçoklarını anlayamadım, birçoklarını da akılda tutamadım. Asıl önemli nokta şu: Yukarda belirttiğim gibi, orada söylenen ve olup biten herşeyi harfi harfine anlatmaya kalkışırsam, buna ne zaman, ne de yer yetecektir. Yalnız şunu söyleyebilirim ki, her iki taraf da, yani hem savunma avukatı, hem savcı, jüri üyesi olarak gösterilenler arasında pek çoğuna itiraz etmemişlerdi. On iki jüri üyesinin kimler olduğunu hatırlıyorum: Bizim kentten iki memur, iki tüccar, altı köylü ve gene bizim kent esnafından iki kişi.

Hatırlıyorum, bizim sosyetede daha mahkeme başlamadan çok önce özel ikle bayanlar: Böyle ince, karışık ve psikolojik bir davada karar verme işi, nasıl oluyor da birtakı memurlara, üstelik köylülere bırakılıyor? diye hayretle sormuş, hem bu işten bir memur, hele bir köylü ne anlar?*

demişlerdi. Gerçekten de jüri üyesi olarak heyete sokulmuş olan dört memurun, dördü de memuriyetleri önemsiz, ak saÇ' h (aralarından yalnız biri biraz daha gençti) bizim sosye tede pek tanınmamış, küçük maaşlarla geçinen, herhalde hiç bir yere götüremeyecekleri yaşlı karıları ile belki de ya

lınayak dolaşan sürü sepet çocukları olan, boş zamanlarında da bir yerde olsa olsa azıcık iskambil oynamayı büyük bir eğlence sayan adamlardı; tabiî ömürlerinde bir tek kitap okumamış

kişilerdi. İki tüccara gelince: Bunlar gerçi oturaklı görünüyorlardı ama, garip denecek kadar sessiz hareketsiz

insanlardı. Biri sakalsızdı ve Alman biçimi giyinmişti. Öbürünün ağarmış küçük bir sakalı vardı ve boynuna kırmızı bir kurdele ile, hangisi olduğu bilinmeyen bir madalya takmıştı.

Esnaftan olan adamlara ve köylülere gelince, bunlar için söylenecek bir şey bile yok. Bizim Skotoprigonyevsk'li esnaf, hemen hemen köylü gibidir. Çift bile sürerler. Aralalarından ikisi, gene Alman biçimi elbise giymişlerdi ve belki de bu yüzden öbür dördünden daha kirli, daha sevimsiz görünüyorlardı. Bu bakımdan, onları iyice gözden geçirdikten sonra, bu adamlar böyle bir davadan ne anlarlar? düşüncesi gerçekten akla gelebilirdi. Ben de onları iyice gözden geçirdikten sonra aynı şeyi düşündüm. Bununla birlikte, yüzlerindeki anlam, garip, hemen hemen tehdit edici bir etki yapıyordu. Sert ve somurtkan yüzleri vardı.

Sonunda başkan, emekliye ayrılmış müşavir unvanına sahip olan Fiyodor Pavloviç Karamazov'un cinayet davasında celsenin açıldığım bildirdi. O sırada söylediği sözleri tam olarak iyice hatırlamıyorum. Mübaşire sanığı getirmesi için emir verildi; iste o zaman Mitya göründü.

Salonda herşey derin bir sessizliğe gömülmüştü. Sinek uçsa duyulurdu. Başkaları üzerinde nasıl bir etki bıraktığını bilmiyorum ama, benim üzerime Mitya'nın görünüşü hiç de hoş olmayan bir etki yaptı. En önemlisi mahkemeye çok sık giyinmiş olarak, yepyeni bir elbise ile gelmişti. Sonradan işittiğime göre, kendisi mahsus o güne yetiştirilmek üzere ölçüsünü bilen Moskova'daki terzisine bir giysi ısmarlamıştı• El erinde siyah, yepyeni bir eldiven, sırtında da sık bir gömlek vardı. Hemen hemen uzun adımlarla, gözlerini yere Dikmiş olarak, dümdüz yürüdü ve kılı bile titremeden kendisine ayrılan yere oturdu. Hemen sonra savunma avukatı olan unlu Petyukoviç de göründü

ve salonda hafif bir uğultu dolaşır gibi oldu. Fetkuyoviç uzun boylu, kupkuru bir adamdı, uzun ince bacakları, son derece uzun, ince ve solgun parmakları, traşlı bir yüzü, fazla göze çarpmayacak şekilde oldukça kısa saçları ve bazen alaylı alaylı, ya da316

-

gülümseyerek eğrilen ince dudakları vardı. Görünüşe bakılırsa, kırk yaşlarında kadar vardı. Eğer pek büyük olmayan, bakışları anlamsız, ancak uzun, ince burnunun ayırdığı ve şaşılacak kadar birbirlerine yakın olan gözleri böyle olmasa, belki de yüzü insana hoş görünebilirdi. Sözün kısası, yüzünde bir sertlik ve, onu kuşa benzeten bir şey vardı. Bu da insanı şaşırtıyordu. Sırtında Irak, boynunda da beyaz bir kravat vardı.

Başkanın Mitya'ya ilk sorduğu soruları, daha doğrusu adını, unvanını ve buna benzer şeyleri soruşunu hatırlıyorum. Mitya sert bir tavırla ama garip, beklenmedik kadar yüksek sesle karşılık verdi; o kadar ki başkan bile başını sal ayarak ona hayretle baktı. Sonra, dava ile ilgili olarak getirtilen kişilerin, yani tanıklarla eksperlerin listesi okundu. Liste uzundu; tanıkların dördü, o sırada Paris'te bulunan, ama ifadesi daha önceki soruşturmada alınmış olan Mlusov, hastalık nedeniyle bayan Hohlakova, çiftlik sahibi Maksimov, bir de ani ölümü nedeniyle Smerdyakov, gelmemişlerdi. Smerdyakov'un ölümü ile ilgili olarak mahkemeye polisten gelmiş bir vesika sunulmuştu.

Smerdyakov'un ölüm haberi salonda birden şiddetli bir harekete ve fısıltılara yol açtı. Tabiî, halk arasında birçokları, bu ani intihar faslını hiç bilmiyorlardı. Ama herkesi en çok Mitya'nın beklenmedik çıkışı şaşırttı: Smerdyakov'un intihan bildirilir bildirilmez, birden oturduğu yerden bütün salona duyuracak şekilde:

-Köpeğin biriydi, köpek gibi de geberdi! diye bağırdı. Avukatın ona doğru nasıl atıldığını, başkanın nasıl ona

doğru dönerek eğer bir daha öyle bir çıkışta bulunursa, sert tedbir almak tehdidini savurduğunu hatırlıyorum. Mitya kesik kesik başım sal ıyarak, ama hiç de pişman olmamış gibi birkaç kez alçak sesle avukatına:

-Bir daha yapmam, yapmam! Ağzımdan kaçtı! Bir daha yapmam! diye tekrarladı.

Tabiî bu kısacık çıkış, jürinin ve dinleyicilerin üzerinde hiç de onun lehinde bir etki yapmadı.

Onlara göre karakterini açıklamış, kendi kendini bel i etmişti. İşte mahkeme kâtibi iddianameyi bu izlenimin yarattığı hava içinde okudu.

iddianame kısa ama, esaslıydı. Falancanın neden

mevkiinde bulunduğunu, l kendisini neden mahkemeye vermek gerektiğini belirten en önnemli nedenler ileri sürülmüştü. Bununla birlikte iddianame, benim üzerimde şiddetli bir etki yaptı.

Mahkeme kâtibi, gür bir sesle sözlerinin üzerinde ayrı ayrı, belirli bir şekilde durarak okuyordu.

Bütün trajedi, sanki yeniden herkesin gözleri önünde bir kabartma olarak özetlenmiş ve kaçınılmaz bir kaderin çiğ ışıkları altında aydınlanmış olarak yenideni oynanıyordu. Hatırlıyorum ki, iddianame okunduktan hemen sonra başkan, gür ve etkili bir sesle Mitya'ya:

-Sanık, suçlu olduğunuzu kabul ediyor musunuz? diye sordu.

Mitya birden yerindeen kalktı ve gene beklenmedik bir şekilde hemen hemen avvazı çıktığı kadar:

-Sarhoşluk, ahlâksıızlık. tembel ik ve serserilik ettiğim için kendimi suç.lu olarak kabul ediyorum, dedi. Kaderin bana oyun oynadığı anda, ömrümün sonuna dek artık namuslu bir insan olmak i istiyorum! Ama ihtiyarın, düşmanımın yani babamın öldürülmesinden suçlu değilim! Onun soyulmasında da suçlu değilim. Hayır, hayır, suçlu değilim! Zaten bu suçu işleyemezdim: Dimitriy Karamazov adi bir adam olabilir ama, hırsız değildir!

Bunları bağırarak söyledikten sonra yerine oturdu. Bel iydi ki, tiril tiril titriyordu. Başkan gene ona doğru döndü ve kısaca yalnız sorulara karşılık vermesini, dava i!e ilgili olmayan davranışlarda bulunmamasını, çılgınca bağırışlarından vazgeçmesini ihtar etti. Sonra tekrar davaya bakılmasını

emretti. Yemin için tüm tanıkları getirdiler. O zaman hepsini birden gördüm. Şunu da belirteyim ki, sanığın kardeşterinin yemin etmeden tanıklık etmelerine izin verildi. PaPazla başkan öğütlerde tbulundular ve tanıklar dışarı çıkankp mümkün olduğu kadar ayrı yerlere oturtuldular. Ondan sonra herbirini ayrı ayrı çağırmaya başladılar318 KARAMAZOV

KARDEŞLER

TEHLİKELİ TANIKLAR

Savcının gösterdiği tanıklarla, savunmayı yapan avukatın gösterdiği tanıkların herhangi bir şekilde gruplara ayrılıp ayrılmadıklarını ve nasıl bir düzen içinde içeri çağrıldıklarını bilmiyorum.

Herhalde bütün bunlar yapılmıştı. Bildiğim tek şey varsa, o da önce savcının gösterdiği tanıkların çağırtıldığıdır. Tekrar ediyorum, tüm soruşturmaları noktası noktasına anlatmak niyetinde değilim.

Bundan başka, zaten bunu anlatmam bir bakıma gereksiz bir şey olacaktır. Çünkü, hukuk açısından tartışmaya girişen savcı ile sanığı savunan avukatın söylevlerinde, alınmış olan ifadelerin bütün gelişmesi, anlamı ve özel ikleri parlak bir ışık altında bir noktaya toplanmış

gibiydi. Bu harikulade güze! iki .söylevi ise, hiç değilse yer yer, tam olarak yazdım; zamanı gelin linçe onları açıklayacağım. Aynı zamanda daha hukuki çatışmalar başlamadan önce, hiç

beklenmedik bir anda meydana gelen ve davanın felâketli, uğursuz bir sonuca sürüklenmesinde muhakkak etkisi olan beklenmedik bir olayı da anlatacağım.

Yalnız sunu belirteyim ki, daha ilk anlarda davanın özel bir karakter taşıdığı, göz kamaştırıcı bir şekilde ortaya çıktı. Herkes bunu farketti. Bu özel ik de savunmanın elinde bulunan imkânlarla kıyaslanınca, suçlamanın olağanüstü bir şiddetle yapılmasıydı. Bunu herkes, daha başlangıçla, o insana korku veren mahkeme salonunda, bütün olaylar bir araya toplanıp özetlendiği ve işlenen cinayet bütün o dehşet uyandırıcı çıplaklığı ile ortaya dökülüp de yavaş yavaş gözler önüne serilince anladı. Belki herkes daha ilk sözlerden, bu davanın hiç de tartışılacak bir dava olmadığını, şüphe götürür bir yönü bulunmadığını, hatta doğru söylemek gerekir se hukuk prosedürünün sadece âdet yerini bulsun diye ya pıldığını. sanığın da suçlu hem de apaçık su götürmez bir şekilde suçlu olduğunu kavradı.

Hatta bana öyle geliyor ki, ilgi çekici sanığın beraat etmesini bu kadar sabırsızlıkla bekleyen o bayanların h (hiç biri bunun dışında değildi) beraatini isterken, aynı

-

319

manda kesin olarak suçlu olduğuna inanıyorlardı. Yalnız bu kadar da değil. Eğer sanığın suçluluğu bu kadar apaçık bir şekilde belirtilmemiş olsaydı, üzüntü bile duyarlardı! Çünkü o zaman sanık beraat edince davanın çözülmesi bu kadar gösterişli olamazdı. Sanığın beraatine gelince, ne gariptir kadınların hepsi kesin olarak, hemen hemen son dakikaya kadar buna inandılar: Suçludur ama, yargıçlar onu hümanist bir düşüncenin etkisi altında ve yeni akımlara uyarak, şimdi moda olan yeni duygulara kapılarak beraat ettireceklerdir! falan, filân diyorlardı.

İşte, oraya bu kadar sabırsızlıkla koşup gelmelerinin asıl nedeni buydu.

Erkekler ise daha çok savcı ile sempatik Fetyukoviç'in arasında meydana gelecek olan çatışma ile ilgileniyorlardı. Hepsi de hayretle kendi kendilerine: Fetyukoviç gibi yeteneği olan bir avukat bile, böyle çürük, böyle daha başında yitirilmiş bir davadan ne çıkarabilir? diye soruyor, bu yüzden sözlerini adım adım izliyorlardı. Ama Fetyukoviç, sonuna dek, taa savunmasını açıklayıncaya kadar herkes için bir bilmece olarak kaldı. Tecrübeli insanlar, onun kendine göre bir sistemi olduğunu, daha başlangıçta bir plan hazırladığını seziyorlardı. Bir amacı vardı ama, o amacın ne olduğunu anlamak hemen hemen imkânsızdı. Bununla birlikte. kendine olan güveni, kararlılığı

hemen göze çarpıyordu. Bundan başka, herkes, memnunlukla, onun bizde geçirdiği o kısa süre içinde, (ki

geleli belki ancak üç gün kadar olmuştu) davayı şaşılacak bir şekilde iyice öğrenmiş ve en ince noktalarına kadar incelemiş olduğunu farketmişti. Örneğin, sonradan savcının gösterdiği tüm tanıkları, tam zamanında, nasıl tökezlettiğini, fırsat çıkınca onları nasıl şaşırttığını ve en önemlisi ahlâk yönünden çürük taraflarını nasıl belirttiğini, böylece verdikleri ifadelerin kendiliğinden önemini yitirmesine yol açtığını zevkle anlatıyorlardı. Bunu olsa olsa, bir söz düel osu yapılmış olsun, davaya hukuk bakımından

renk katılsın da avukatların alışılmış taktiklerinden hiç

biri

unutulmasın, diye yaptığını sanıyorlardı: Çünkü herkes

onun bütün bu çürüğe çıkarma çabaları ile sonuca et*' yapacak herhangi bir büyük yarar elde edemeyeceği, bunu da herkesten çok kendisinin bildiği kanısındaydı. Onlara Fetyukoviç'in daha açıklamadığı kendine göre bir dü, henüz ortaya çıkarmadığı, zamanı gelince bir den

ortaya atacağı gizli bir savunma silâhı vardı. Buna rağ320

-

men, kendi gücünü idrak ederek sanki oyun yapıyor, kendi kendine eğleniyordu.

Bu yüzden, örneğin bahçeye bakan kapının açık olduğu konusunda davanın en önemli ifadesini vermiş olan ve Fiyodor Pavloviç'in eski uşağı Grigoriy Vasilyeviç'i sorguya çektikleri vakit, savunma avukatı soru sormak sırası kendisine gelince, onu sanki kıskaç içine aldı. Şunu belirteyim ki, Grigoriy Vasilyeviç mahkemenin karşısına, yargıçların haşmetinden de kendisini dinleyen halkın kalabahklığından da hiç şaşırmamış olarak, sakin, hatta

nerdeyse çok gururlu bir tavırla çıkmıştı. İfadesini sanki, Marfa İgnetyevna ile başbaşa sohbet ediyormuş gibi güvenli bir tavırla veriyordu; yalnız belki biraz daha saygılı bir tavrı vardı. Onu şaşırtmaya imkân yoktu.

Savcı, önce Karamazov'ların ailesi konusunda uzun sorular sordu. Böylece aile panoraması

açıkça ortaya çıktı. Tanığın açık yürekli ve tarafsız olduğu, sözlerinden anlaşılıyordu. Örneğin eski efendisini anarken ona karşı beslediği derin saygıya rağmen, gene de onun Mitya'ya karşı

haksızlık ettiğini, çocuklarını gerektiği gibi büyütmediğini açıkladı. Mitya'nın çocukluk yıl arını

anlatırken de, Eğer ben olmasaydım, onu, o mini mini çocuğu bitler yerdi. diye devam ederek: Hem zaten, bir babaya oğlunun, üstelik annesine ait ve oğluna, annesinin soyundan kalan bir çiftlikle, böyle hakkını yemesi yakışır şey değildi, dedi

Savcı, Grigoriy'e Fiyodor Vasilyeviç'in hesaplarda oğlunun hakkını yediğini söylerken neye dayandığını sorunca, Grigoriy Vasilyeviç herkesi hayrette bırakarak, hiç bir esaslı delil ileri süremedi. Ama yine de onun oğlu ile hesaplaşırken: Doğru davranmadığını söyledi ve Oğluna daha birkaç bin vermesi gerekirdi, dedi. Bu arada şunu söyleyeyim ki Fiyodor Pavloviç'in gerçekten mi Mitya'ya hakkı olan parayı tam olarak ödemediği sorusunda savcı, sonradan özel ikle ısrar ederek, Alyoşa ile İvan Fiyodoroviç de dahil olmak üzere, hangi tanıklara sorabilecekse hepsine sormuş, ama tanıkların hiç birinden bu konuda kesin bir bilgi edinememiş"

ti. Herkes olayın doğru olduğunu kabul ediyor, ama hiç kimse herhangi kesin bir delil gösteremiyordu.

Grigoriy, sofrada olup bitenleri, Dimitriy Fiyodoroviç zorla eve girip de, babasını dövdüğünü ve tekrar geriye dönerek onu öldüreceği tehdidini savurduğu vakit olanları anla 321

yınca mahkeme salonunda kötü bir hava dalgalandı. kaldı ki içi, ihtiyar uşak bunları fazla dal andırıp budaklandırma dan kendine özgü bir dil e anlatıyordu, öyleyken anlatıkları; müthiş bir etki yaratıyordu. Kendisisi tokatlayan ve yere düşüren Mitya'ya, ona karşı yapmış olduğu bu hakarette; ötürü, hiç kızmadığını, onu çoktandır bağışladığını söyledi Ölen Smerdyakov'dan söz ederken, haç çıkardı ve onun icin: Yetenekleri olan bir delikanlıydı, ama aptaldı ve baskı al: tında olduğu için hastalık derecesine varan bir boyun egikliği; vardı, üstelik Tanrı'ya da inanmıyordu.

Tanrı'ya ise Bunamayı isc ona Fiyodor Pavloviç ile en büyük oğlu öğretmişlerdi. dedi. Ama Smerdyakov'un dürüstlüğü söz konusu olan, da Grjporiy neredeyse heyecanla namuslu bir adam olduğunu söyleyerek bir gün efendisinin yere düşürdüğü parayı: bulduğunu, uasıl kendisine saklamayıp, efendisine teslim ettiğini, onun da bu davranışı için kendisine bir altın hediye ettiğini ondan sonra da artık her bakımdan ona güvenmeye başladığını anlattı.

Bahçeye açılan kapıya gelince; bu konuda sözlerini büyük bir ısrarla tekrarlayıp duruyordu. Ama Grgoriy'e o kadar çok şey sordular ki, hepsini hatırlamama imkan, yok. Sonunda, soru sorma sırası savunma avukatına geldi:. o .da herşeyden önce, Fiyodor Pavloviç'in güya kimliği bilinen bir bayana verilmek üzere hazırladığı üç bin rublelik paket kolsunda sorulara başladı.

-Siz ki, efendinize bunca yıldır hizmet etmiş bir yakıcısınız, bu paketi kendi gözünüzle gördünüz mü?

Grigoriy karşılık vererek, paketi görmediğini, hatta böyle bir paranın bulunduğunu hiç kimseden işitmediğini söy

-Şimdiye dek, yani herkes bundan söz etmeye başlayincaya dek, bunu hiç kimseden işitmedim dedi.

Savcı, çiftliğin paylaşılması konusunda nasıl herkese ısısrarla soru sormuşsa, Fetyukoviç de bu paket konusunda tanıklardan hangisine soru sorabilecekse, hepsine bunu sordu ve.herkesten hep aynı karşılığı aldı Birçokları bu paketin varlığını işittikleri halde, hiç kimse onu kendi gözü ile görmemişti Herkes savunma avukatının bu soru üzerinde ısrar edişini daha başlangıçta farketmişti. petyukoviç, birden hiç beklenmedik bir şekilde:322

-

— Şimdi izin verirseniz, size bir soru sormak istiyorum

dedi. Bundan önceki soruşturmada belirtiğiniz gibi, o gece uykuya yatmadan önce, ağrıyan belinize iyi geleceğini umut ederek sürdüğünüz merhem ya da karışım neydi, söyleyebilir misiniz?.

Grigoriy, donuk bir tavırla kendisine soru sorana baktı kısa bir süre sustu, sonra:

— Adaçayı sürdüler, diye mırıldandı.

-Yalnız adaçayı mı? Hatırlayın bakalım, başka bir şey yok muydu?

— Devedikeni de vardı. Petyukoviç, merakla:

— Belki biber de vardı, dedi.

— Biber de vardı ya.

— Başka şeyler de. Bunların hepsi de votkaya yatırılmıştı, öyle değil mi?

— İspirtoya.

Salonda hafif gülüşmeler dalgalandı.

— Demek öyle, ispirtoya bile yatırmışsınız onları Sırtınızı bu karışımla ovdurduktan sonra, şişedeki kalanı da, yalnız eşinizin bildiği önemli bir dua ile içmişsiniz, öyle mi?

-İçtim ya.

— Ne kadar içtiğinizi söyleyebilir misiniz? Tahminen ne kadar? Bir kadeh, iki kadeh?

— Bir bardak kadar.

-Yaa, bir bardak kadar içtiniz demek. Ama belki de içtiğiniz bir buçuk bardak ederdi, ne dersiniz?

Grigoriy sustu. Bir şeyler anlamış gibiydi.

— Bir buçuk bardak saf ispirto içmek hiç de fena şey değil, ne dersiniz? Bu kadarını içtikten sonra artık bahçeye açılan kapıyı değil, insan cennetin kapılarını bile açık görebilir. Öyle değil mi?

Grigoriy hep susuyordu. Salonda gene gülüşmeler duyul" du. Başkan kımıldadı. Fetyukoviç

gittikçe daha çok sıkıştı' rarak:

-Bahçeye bakan kapının açık olduğunu gördüğünüz sırada, uykuda olup olmadığınızı kesin olarak söyleyebilir mi siniz?

— O sırada ayaktaydım.

-Ama bu uykuda olmadığınızı ispat etmez ki.

-

323

Salonda tekrar tekrar gülüşmeler başladı.

__O anda, diyelim ki, biri size herhangi bir şeyi, örneğin hangi yılda olduğunuzu sorsaydı, karşılık verebilir miydiniz?

_ Bilmiyorum.

— Peki, şimdi milâdi hangi yıldayız. Bunu biliyor musunuz?

Grigoriy şaşkın bir tavırla kendisine işkence eden adama dik dik bakıyordu.

Ne gariptir, gerçekten hangi yılda olduklarını bilmiyordu.

— Ama herhalde elinizde kaç parmak var, onu biliyorsunuz değil mi?

Grigoriy, birden yüksek sesle ve sözlerinin üzerinde dura dura:

— Ben... bizler boyun eğmeye alışmış insanlarız, eğer büyüklerim benimle alay etmek istiyorlarsa, buna da bir diyeceğim yoktur, dedi.

Petyukoviç biraz bozulur gibi oldu. Bunun üzerine işe başkan da karıştı ve savunma avukatına öğüt verir bir tavırla daha uygun sorular sorması gerektiğini hatırlattı. Fetyukoviç başkanın sözlerini dinledikten sonra, ağırbaşlı bir tavırla eğilerek sorularını bitirdiğini söyledi. Tabiî, halkta da, jüri üyelerinde de belirtilen o tedavi şeklinden sonra, Cennet'in kapılarını bile açık> görebilecek hale gelen, bundan başka, o sırada hangi milâdi yılda olduklarını bile bilmeyen bir

insanın verdiği ifadenin doğruluğu konusunda küçücük de olsa bir şüphe kırıntısı uyanabilirdi. Bu bakımdan savunma avukatı gene de amacına ulaşmış oldu. Ama Grigoriy çıkmadan önce bir olay daha meydana geldi. Başkan sanığa dönerek, biraz önce verilmiş olan ifade konusunda söysözü

olup olmadığını sordu.

Mitya yüksek sesle:

-Kapı konusu bir tarafa, hepsini doğru söyledi, diye karşılık verdi. Bitlerimi ayıkladığı

için kendisine teşekkür ederim Attığım dayağı bağışladığı için de teşekkür ederim.

ihtiyar adam., ömrü boyunca dürüst yaşamış ve babama köprk gibi sadık kalmıştır. Başkan sert bir tavırla:

-Sanık, lütfen kul andığınız sözlere dikkat edin! dedi.324

KARAMAZOV KARDEŞLER

Grigoriy:

•— Ben köpek değilim, diye homurdandı. Mitya:

-Eh. madem öyle o halde köpek benim! diye bağırdı Madem alındı, bunu üzerime alıyor ve ondan özür diliyorum. Ona karşı hayvanca davrandım. Ona hiç acımadım! Ezop'a bile acımadım.

Başkan gene sert bir tavırla:

-Hangi Ezop'a? diye sordu.

-Canım, Piyero'ya işte!... Yani babama, Fiyodor Pavloviç'e.

Başkan, etkili bir tavırla, ve çok sert bir sesle Mitya'ya kul anacağı sözleri daha iyi seçmesini tekrar tekrar söyledi.

-Böyle konuşarak yargıçlarınızın hakkınızdaki düşüncelerini etkiliyor, kendinize zarar veriyorsunuz! dedi.

Savunma avukatı tanık Rakitin'in sorgusu esnasında da, aynı şekilde işi ustaca idare etti. Şunu da belirteyim ki, Rakitin en önemli tanıklardan biriydi. Bel iydi ki, savcı ona çok değer veriyordu.

Rakitin'in herşeyi bildiği, hayret edilecek kadar çok şeyler öğrendiği, herkese uğradığı, herşeyi gördüğü, herkesle konuştuğu ve Fiyodor Pavloviç ile tüm Karamazov'ların yaşantısını

ayrıntılarına varıncaya dek bildiği anlaşıldı. Gerçi içinde üç bin ruble bulunan paketi o da sadece Mitya'dan öğrenmişti. Ama buna karşılık, Mitya'nın Başkent meyhanesindeki marifetlerini tüm ayrıntıları ile an'attı, onu kötü duruma düşürecek tüm sözlerini davranışla/mı bir bir açıkladı, sonra yüzbaşı Snegirev ile ilgili olan hamam lifi hikâyesini de anlattı. Fiyodor Pavloviç'in çift lik üzerinde hesaplaşırken Mitya'ya bir miktar borçlu kalıp kalmadığı gibi özel bir konuda ise, Rakitin bile hiç

bir Sey söyleyebilecek durumda değildi. Ancak genel anlamda Mitya yi küçük düşürücü bazı

sözlerle yetindi.

-Karamazov'ların saçma tutumları içinde kimin haklı kimin suçlu olduğunu, kimin kime borçlu olduğunu . maya imkân var mı? Şeytan olsa bu arap saçına karışıklığın içinden çıkamaz!

dedi.

Dava konusu olan cinayetin meydana getirdiği tüm tra jediyi, kölelik devrinden kalma miyadı

dolmuş ahlâk ama yışları ile ihtiyaçlarına karşılık verecek kurumlardan yo olduğu için acı çeken ve karışıklık içine gömülmüş bir

va'nın eseri olarak tanımladı. Sözün kısası, bir şeyler söylemesine fırsat verdiler. Bay Rakitin kendini ilk olarak bu davada herkese tanıttı ve dikkati çekti. Savcı, tanığın dava konusu olan cinayetle ilgili olarak bir dergiye yazı hasırladığını biliyordu. Sonradan da iddianamesinde,' (daha aşağıda göreceğimiz gibi) bu yazıdan alınmış birkaç söz kul anacaktı, demek ki, yazıyı biliyordu.

Tanığın çizdiği tablo kaderin karanlık ve korkunç yönlerini yansıtan bir hava içindeydi ve savcılık makamı için büyük bir destek oldu. Rakitin durumu özetleyen sözleri, tarafsız düşünceleri, olağanüstü denecek derecede kibar ve yüksek ifadesiyle, halkın gönlünü satın almıştı. Özel ikle köylülerin köle olarak kul anıldığından ve acı çeken talihsiz Rusya'dan söz ettiği yerlerde birden iki üç kişinin, el erinde olmayarak alkışladıkları bile işitildi. Ama Rakitin, ne de olsa genç bir adam olarak küçük bir hata işledi. Savunma avukatı da hemen bu hatadan güzelce yararlandı.

Rakitin Gruşenka ile ilgili olan bazı bilmen sorulara karşılık verirken, artık herkesçe beğenildiğini hissettiği sözlerinin heyecanına kapılarak, tırmandığı o yükseklerden Agrafena Aleksandrovna'dan, onu küçümsediğini bel i eder bir Şekilde tüccar Samsonov'un kapatması

olarak söz etmek cüretini göstermişti. Sonradan bu sözünü almak için neler vermezdi! çünkü

Fetyukoviç onu işte bu söz üzerine kıstırdı. Bu da, Rakitin'in avukatın bu kadar kısa bir süre içinde davayı böylesine mahrem ayrıntılarına varıncaya dek inceleyebileceğini hiç tahmin etmemesinden oldu.

Savunma avukatı, soru sormak sırası kendisine gelince nazik, hatta saygılı bir tavırla: İzin verirseniz şunu öğrenmek istiyorum! Piskopos luk

makamının yayınladığı, Tanrı'nın Rahmetine Kavuşan

zosıma Dedenin Hayatı isimli, derin düşüncelerle dolu, aynı zamanda piskopos hazretlerine harikulade güzel bir şekilde

saygı ile ithaf edilmiş bulunan, geçenlerde büyük bir zevkle okuduğum broşürü hazırlayan Bay Rakitin, sizsiniz değil mi? Rakitin birden nedense şaşkınlığa uğramıştı, neredeyse Ben onu yayınlamak için yazmadım... Sonradan ya

lar onu, dedi.

Yaa, çok güzel olmuş öyleyse! Sizin gibi bir düşünür,326

toplumda meydana gelen her olayla geniş bir şekilde ilgilenebilir, hatta ilgilenmelidir. Çok saygıdeğer piskoposun himayeleri ile, o çok yararlı olan broşürünüz, her yere yayılmış ve belirli bir oranda etkili olmuştur... Ama ben asıl sizden şunu öğrenmek istiyordum: Demin, Bayan Svetlova ile oldukça yakından tanıştığınızı bildirdiniz.

(Not: Gruşenka'nın soyadının Svetlova olduğu o sırada meydana çıkmıştı. Bunu ilk kez olarak, bu dava görülürken, o gün öğrendim.)

Rakitin, kıpkırmızı oldu:

- Ben, bütün ilişkilerim konusunda hesap verememm... Ben, genç bir adamım... Hem, hayatına karışmış olan herkes için kim hesap verebilir?

Fetyukoviç sanki mahcup olmuş ve hemen özür dilemek için acele ediyormuş gibi:

-Anlıyorum, çok iyi anlıyorum! diye bağırdı. Siz de herhangi bir başka genç gibi, evinde kentin en kibar gençlerini seve seve kabul eden, genç ve güzel bir kadınla tanışmayı ilginç

bulabilirsiniz. Ama... bir şey öğrenmek istiyordum: Öğrendiğimize göre Svetlova, iki ay önce Karamazov'ların en küçüğü ile, Aleksey Piyodoroviç ile tanışmayı çok istemiş ve onu özel ikle o zamanki manastır giyimi içinde evine getirirseniz, size yirmi beş ruble vereceğini vaad etmiş: siz onu getirir getirmez, bu parayı verecekmiş. Öğrendiğimize göre, dava konusu olan feci olay işte o günün gecesinde meydana gelmiş. Siz gerçekten Aleksey Karamazov'u Bayan Svetlova'ya getirdiniz mi? Onu getirdiğiniz vakit de Svetlova'dan ödül olarak yirmi beş ruble aldınız mı?

-Ama bu şakaydı... Bununla neden ilgileniyorsunuz, anlayamadım, karayı şaka olsun diye aldım... sonradan geri vermek için...

-Demek aldınız. Ama şu ana kadar geri vermediniz. •• yoksa verdiniz mi?

Raki tin:

-Saçma, diye mırıldandı. Böyle sorulara karşılık verememm... tabiî geri vereceğim bu parayı.

Başkan araya girdi, ama savunma avukatı Bay Rakitin'e soracağı soruları bitirmiş olduğunu bildirdi. Bay "Rakitin,

tanıklık mevkiinden hafifçe lekelenmiş olarak ayrıldı. Ne de olsa o yüksekten atıp tutarak söylediği sözlerin yarattığı ha

-

va bozulmuştu ve Fetyukoviç onu gözleri ile izlerken halka: Bizi suçlayan o soylu hasımlarımız, böyle insanlar işte! diyor gibiydi. Hatırlıyorum, bu soruşturma da gene Mitya'nın yol açtığı bir olaydan yoksun kalmadı Mitva, Rakitin'in. Gruşenka'dan söz ederken takındığı tavırdan ötürü

çileden çıkarak, birden oturduğu yerden:

-Dalkavuk! diye bağırdı.

Sonra da başkan Bakitin'in sorgusu bitip de sanığa söylemek istediği bir şeyi olup olmadığını

surunca, etrafı çınlatan bir sesle:

-Bu adam benden sanık durumuna düştüğüm vakit de borç olarak para sızdırıp duruyordu!

Namussuz, kariyer düşkünü dalkavuğun biridir o! Üstelik Tanrı'ya da inanmıyor. Piskoposu da kandırdı işte!

Mitya'yı tabiî gene olmayacak sözler kul andığı için ikaz ettiler. Ama Bay Rakitin'in işi bitmişti.

Yüzbaşı Snegirev'in tanıklığı da işe yaramadı; ama bu artık bambaşka bir nedenden oldu.

Snegirev mahkemeye yırtık pırtık ve pis bir giysi, ayağında da kirli çizmelerle gelmişti. Alınan bütün tedbirlere ve yapılan incelemeye rağmen birden zilzurna sarhoş olduğu anlaşıldı. Mitya'nın ona yapmış olduğu hakaret konusunda

kendisine soru sordukları vakit ise birden karşılık vermeyi reddetti:

-Tanrı görsün halini, dedi. İlyuşeçka bu konuda konuşmamamı emretti. Tanrı öbür dünyada bana karşılığını verecektir, efendim.

-Konuşmamanızı kim emretti? Siz kimden söz ediyorsunuz?

-Oğlum ilyuşeçka, Babacığım, babacığım, seni ne kadar küçük düşürdü! demişti. Taşın bulunduğu yerde söylemişti bunu. Şimdi ise kendisi ölüm döşeğinde efendim.

Yüzbaşı birden hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı, sonra kendini yere atarak başkanın ayaklarına kapandı. Ken~ i halkın gülüşmeleri arasında, hemen dışarı çıkardılar. Savcının hazırlamış olduğu hava, hiç de istediği gibi bir sonuç vermemişti.

Savunma avukatı ise, her fırsattan yararlanmaya devam ediyor ve davayı en küçük ayrıntılarına kadar incelemiş olduğunu gösteren bilgisi ile herkesi gittikçe daha çok şaşırtıyordu, örneğin, Trifon Borisoviç'In ifadesi oldukça bü

yük bir etki yapmıştı ve tabi Mitya'nın çok aleyhinde idi Çünkü Trifon Borisoviç, ısrarla, neredeyse parmak hesabı yaparak, Mitya'nın Mokroye'ye ilk gelişinde yani o felaket meydana gelmeden bir ay önce, üç bin rubleden daha az pa. ra sarfetmiş olmasına imkân olmadığını söylemişti.

Belki birazcık daha azdı. Ama yalnız çingene kızlarına bile ne kadar para verdi? Kimbilir hele bizimkilere, bizim o bitli köylülere sokaklarda birer buçuk ruble yağdırmak şöyle dursun, en az kâğıt para olarak yirmi beşer ruble vermişlerdi. Daha az olamaz! Hele o vakit, ceplerinden kimbilir ne kadar

para çalındı efendim! Çalan adam, çaldığının üzerinde elini bırakmaz ki! Kendileri boşuna paraları avuç avuç savururken, hırsızı nasıl yakalarsın! Bizim insanlarımız hayduttur, hiç

bir şeyden çekinmez! Hele, köy kızlarına, bizim köy kızlarına neler vermedi! O günden sonra hepsi, zenginlediler. Benim bildiğim bu. Oysa eskiden fakirdiler! diyordu.

Sözün kısası yapılan her masrafı hatırladı, herşeyi sanki hesap veriyormuş gibi ortaya döktü...

Böylece yalnız bin beş yüz rublenin harcandığı, geriye kalan bin beş yüz rublenin ise, bir beze sarılıp ayrı bir yere konduğu düşüncesi akıl alacak bir şey gibi görünmüyordu. Trifon Borisoviç; Büyüklerinin gözüne girmek için, elinden geleni yapmak isteği ile:

-O üç bini, kuruşu kuruşuna kendi gözümle beyefendinin elinde gördüm. Artık biz hesap bilmezsek, kim bilecek? diye yüksek sesle söyleniyordu.

Ama soru sorma sırası kendisine gelince, savunma avukatı, verilen ifadeyi hiç çürütmeye çalışmadan, birden arabacı Timofey ile Akim isminde bir başka köylünün, Mckroye'de yapılan o eğlence sırasında, daha tevkiften bir ay önce, Mitya'nın sarhoş bir halde yere düşürdüğü bir yüz rubleliği, sofada, yerde bulduklarını, bu parayı alıp Trifon Borisoviç'e götürdüklerini, onun da buna karşılık, onlara birer ruble verdiğini söyleyerek:

-Peki, o zaman bu yüz rubleyi, Bay Karamazov'a' geri verdiniz mi, vermediniz mi? diye sordu.

Trifon Borisoviç, ne kadar lâfı dolandırmaya çalıştıysa da köylüler sorguya çekildikten sonra, yüz rubleliğin bulun duğunu kabul etmek zorunda kaldı, yalnız bu parayı daha °

zaman, kuruşuna bile dokunmadan Dimitriy Fiyodoroviç'e götürüp teslim ettiğini ileri sürdü.

— Namuslu bir adamım da onun için yaptım bunu! Yalnız kendileri o sırada iyice sarhoştular. Bu bakımdan bunu herhalde hatırlamıyorlardır, dedi. Ama tanık olarak köylüler sorguya çekilinceye dek, o yüz rubleliğin bulunmuş olduğunu inkâr ettiği için, sonradan parayı sarhoş olan Mitya'ya geri verdiğine dair söylediği sözler de tabiî büyük bir şüpheyle karşılandı. Böylece, savcının ortaya çıkardığı tanıklar arasında en tehlikeli olanlardan biri, gene şüphe altında ve adı oldukça lekelenmiş olarak çekilip gitti.

Polonyalılarla da aynı şey oldu: İkisi de mahkemeye hiçbir etki altında bulunmadıklarını belirten gururlu bir tavırla gelmişlerdi. Yüksek sesle, önce Çar'a hizmet ettiklerini, sonra da Pan Mityanın, kendilerine, namuslarını satın almak için, üç bin ruble teklif ettiğini söylediler; üstelik kendi gözleri ile Mitya'nın elinde büyük bir para gördüklerine tanıklık ettiler.

Pan Mussyaloviç, cümlelerine pek çok Lehçe sözler katıyordu. Böyle yapmakla başkan ile savcının gözünde yükseldiğini farkederek gittikçe daha ağdalı konuşmaya başladı. Artık tam anlamıyla Lehçe konuşuyordu.

Ama Fetyukoviç, onları da ağlarının içine düşürdü. Tekrar çağırılan Trifon Borisoviç, ağzında ne kadar geveledi yse, Pan Vrublevski'nin oynanan iskambil destesinin yerine, gizlice kendi destesini koyduğunu, Pan Mussyaloviç'in de bankoyu tutarken, hileli bir kâğıt kul andığını açıklamak zorunda kaldı. Bunu ifade verme sırası gelince, Kalganov da belirtti. Böylece her iki Pan, oldukça utanç içinde, hatta dinleyicilerin gülüşmeleri arasında çekilip gittiler.

Ondan sonraki en tehlikeli tanıkların tümünün başına da aynı şey çeldi. Fetyukoviç her birini, ahlâk yönünden ustaca lekelemeyi ve biraz bozulmuş olarak uzaklaştırmayı başarmıştı.

Meraklılar ve hukukçular yalnız olup bitenleri zevkle seyrediyor, ama gene de tüm bunların sonunda ne gibi bir büyük amaca yanyacağım bir türlü anlıyamıyorlardı. Çünkü, tekrar ediyorum, herkes gittikçe daha trajik bir şekilde tehlikesi artan suçlamanın sonuçlarından kaçınmanın imkânsız olduğunu hissediyordu. Ama gene ele üstat Sihirbazsın ken330

-

dine olan güvenine bakarak onun çok sakin olduğunu görüyor, sonucu bekliyorlardı.

Petersburg'dan böyle bir adam boşuna gelmemişti ya! Hem zaten o adam eli boş olarak geriye dönecek kişilerden değildi.

III

DOKTORLARIN İNCELEMELERİ VE YARİM KiLO FİNDİK

Doktorların incelemeleri de saniğa pek vardıma olmadı. Zaten, galiba Fetyukoviç'in kendisi de bu incelemeden pek birşey beklemiyordu. Sonradan gerçekte öyle olduğu anlaşıldı. Aslında bu inceleme, sadece Muskovadan mahsus bir doktor getirtmiş olan Katerina İvanovna'nın ısrarı

üzerine yapıldı. Tabiî savunma makamı bu înlemeden bir şey yitirmiş olmıyacaktı, hatta şans yardım ederse, belki bundan kazançlı bile çıkabilirdi. Bundan başka, iş doktorlar arasında bir anlaşmazlık çıktığı için, oldukça komik bir havaya da büründü.

Uzman olarak mahkemeye, Moskova'dan gelmiş olan o ünlü doktor, bizim doktor Hertzenstube, bir de genç doktor Varvinski çıktılar. Son iki doktor ayrıca savcı tarafından basit birer tanık olarak da ifade verdiler. Önce eksper olarak doktor Hertzenstube sorguya çekildi. Kendisi yetmiş

yaşında, saçlarının bir kısmı dökülmüş, öbürleri de ağarmış, orta boylu, sağlam yapılı bir ihtiyardı.

Bizim kentte herkes ona çok değer verir ve saygı beslerdi. Çok dürüst, çok iyi ve namuslu bir insandı. Ya Hernguter'lerdendi, ya da Moravya'lı Kardeşlerden. Artık kesin olarak bilmiyorum.

Çoktandır bizim kentte oturuyor ve daima ciddi davranıyordu.

İyi kalpliydi, insancıldı. Fakirlerle köylüleri bedavaya tedavi eder, kulübelerine, izbelerine gider, üstelik ilâç için para da bırakırdı. Ama bütün bu özel iklerinin yanında bir de katır gibi inatçıydı.

Eğer aklına birşey koymuşsa, onu bundan vazgeçirmek imkânsızdı. Bu arada, şunu da belirteyim ki kente yeni gelen o ünlü doktorun, bizde kaldığı iki üç günlük süre içinde, doktor Hertzenstube'nin doktor olarak yetenekleri

-

Konusunda son derece gurur kırıcı bazı sözler söylediği artık hemen hemen herkesçe duyulmuştu. Mesele şuydu; Moskova'dan gelen doktor, viziteleri için yirmi beş rubleden daha az para almadığı halde, gene de bizim kentte bazı kişiler gelişine sevinmiş, paralarını sakınmıyarak, ona başvurmuşlardı. Oysa bütün bu hastaları, o doktor gelinceye

dek, tabi doktor Hertzenstube tedavi etmişti. İşte ünlü doktor, bunlar kendisine başvurunca, çok sert şekilde her yerde doktor Hertzenstube'nin uyguladığı tedavileri eleştirmişti. Hatta sonunda bir hastaya geldiği vakit, doğrudan doğruya açıkça: Eh söyleyin bakalım, sizi ilâçlarla bu hale koyan kim, Hertzenstube mi?

He, he, be!... diye sormuştu.

Tabiî Doktor Hertzenstube, bütün bunları işitmişti.

Her üç doktor da, arka arkaya sorguya çekilmişlerdi. Doktor Hertzenstube, doğrudan doğruya sanığın akıl bakımından anormal bir durumda bulunduğu kendiliğinden görülmektedir, dedi.

Ondan sonra, burada belirtmeyi gerekli bulmadığım bazı kendine özgü düşünceler ileri sürerek, bu anormal iğin sanığın yalnız eski davranışlarından değil, şimdiki yani o andaki davranışlarından bile bel i olduğunu söyledi. Şimdi, şu anda derken, ne demek istediği sorulunca da, ihtiyar doktor kendisine özgü bir içtenlikle ve özel bir söyleyişle sanığın mahkeme salonuna girdiği vakit, içinde bulunduğu durumla kıyaslanırsa kendisinden hiç beklenmiyecek garip bir tavırla, asker gibi geniş

adımlarla, gözlerini yere dikmiş olarak yürüdüğünü, oysa sola, bayanların oturduğu kısma doğru bakmasının daha normal bir şey olacağını söyledi. Sözlerini bitirirden de kendisi Bayanlara düşkün bir erkek olduğu için şu anda bayanların kendisi için ne düşündüklerini pek çok merak ediyordur dedi.

Şunu da burada belirtmeli ki, kendisi çoğu zaman seve seve Rusça konuşurdu ama, her söylediği cümlede bir Almanca havası vardı. Bununla birlikte böyle konuştuğu için hiç de utanç

duymuyordu. Üstelik konuştuğu Rusça'nın örnek bir Rusça olduğunu, hatta Rusların konuştuğu dilden bile daha iyi olduğunu> ileri sürmek gibi bir zayıf tarafı vardı ve ömrünün sonuna dek bundan vazgeçmedi. Hatta Rus ata sözlerini kul anmaktan çok hoşlanır, her seferinde de Rus atasözlerinin bütün dünyadaki atasözlerinden daha iyi, daha anlamlı olduğunu belirtirdi. Bu arada şunu da söyliyeyim ki,

konuşurken, dalgınlıktan mıdır nedir, sık sık çok iyi bildiği ama nedense birden aklından çıkan en basit sözleri unuturdu Almanca konuştuğu vakit de, aynı şey olurdu. Böyle anlarda her zaman elini sanki yitirdiği kelimeyi arıyormuş gibi havada dolaştırırdı ve artık hiç kimse onu, o unuttuğu kelimeyi bulmadan söze devam etmeye zorlayamazdı.

Sanığın salona girince bayanlara bakması gerektiği konusunda söylediği sözler, dinleyiciler arasında neşeli fısıltılara yol açtı. Bizim kentte tüm bayanlar ihtiyar adamcağızı çok severlerdi.

Aynı zamanda biliyorlardı ki, ömrü boyunca bekâr yaşamış, dindar ve hiç günaha girmemiş bir adam olarak kadınlara üstün, ideal varlıklar gözü ile bakıyordu. Bu yüzden sözleri çok garip karşılanmıştı.

Sırası gelince ifadesi alınan Moskovalı doktor da kesin ve ısrarlı bir tavırla, sanığın anormal bir durumda olduğunu, hatta bu anormal iğin en aşırı şekli aldığını ileri sürdü. Uzun uzun aşın heyecan* ile .manyaklık tan söz etti ve toplanan bütün delil ere göre, sanığın daha tevkifinden birkaç gün önce şüphe götürmez bir şekilde hastalığa varan bir heyecan içinde bulunduğunu, eğer cinayeti bilinçli olarak işlemiş olsa bile, bunu neredeyse elinde olmayarak,

kendisini sürükleyen, hattâ tüm varlığını saran hastalıklı duygularla savaşmaya hiç gücü kalmadığı için yapmış olduğunu ileri sürdü. Bu aşırı heyecandan başka doktor, manyaklığın da göz önünde tutulması gerektiğini ileri sürüyordu. Söylediğine göre, bu manyaklık, artık sonradan meydana gelecek olan tam cinnet durumunun bir habercisi idi. (Not: Bunları kendime göre anlatıyorum, ama doktor tam anlamıyla bir bilim adamı gibi, özel bir dil kul anarak konuşuyordu.) Söze devam ederek:

— Sanığın tüm davranışları aklı selime ve mantığa aykırıdır, dedi. Artık kendi gözümle görmediğim cinayetten ve tüm o felâketten söz etmiyorum, ama bundan üç gün önce bile burada benimle konuşurken anlaşılmaz, hareketsiz bakışı vardı. Hiç gerekmediği yerde, birden beklenmedik bir şekilde gülüyordu. Anlaşılmaz, devamlı bir sinirlilik içindeydiBernard> ve Etik gibi daha bir çok gereksiz garip sözler söylüyordu. Ama doktor, asıl manyaklık belirtisini özel ikle sanığın aldatılmış olduğunu belirterek o üç bin rubleden

edişinde buluyordu. Söylediğine göre, sanık bu paradan söz

ederken, olağanüstü bir sinirlilik göstermeden duramıyordu. Oysa uğradığı başka başarısızlıklardan, hakaretlerden oldukça rahat söz ediyor ve onları kolaylıkla hatırlıyordu. Son olarak şu da söylenebilirdi: Yapılan soruşturmalardan, eskiden de bu üç bin rubleden söz açılınca, daima neredeyse kendini kaybedecek hal ere geldiği anlaşılmıştı. Oysa tanıklar onun, çıkarlarına düşkün ve para canlısı bir adam olmadığını belirtiyorlardı.

Moskovalı doktor, sözlerini bitirirken, alaylı bir tavırla şunları ekledi:

— Sayın bilim adamı ve meslek arkadaşım sanığın mahkeme salonuna girince, gözlerini yere indirerek yürüyecek yerde, bayanlara bakması gerektiğini ileri sürdü. Bu düşünce, ciddilikle ilgisi olmayan bir söz olmaktan başka, üstelik esas bakımından yanlıştır; gerçi sanığın kaderini çizecek olan mahkeme salonuna girdiği sırada gözlerini hareketsiz bir şekilde yere dikmesinin doğru olmadığını, bu davranışının o anda ruhsal bakımdan anormal bir durumda bulunduğunu gösterdiğini kabul ediyorum. Ama aynı zamanda şunu da belirtmek isterim ki, sanığın sola doğru yani bayanlara değil, aksine sağa bakması gerekirdi. Gözleri ile kendisini savunacak olanı, son umudunun bağlı olduğu kişiyi, kaderini tayin edecek savunmayı yapacak kişiyi aramalıydı.

Doktor, kendi düşüncesini kesin ve öğüt verir gibi bir tavırla açıklamıştı. Ama, uzman olarak başvurulan iki bilim adamının arasındaki anlaşmazlığa, asıl komik havayı veren şey, herkesten sonra sorguya çekilen doktor Varvinski'nin çıkardığı beklenmedik sonuç oldu. Ona göre, sanık şimdi de, daha önce de tam anlamıyla normal bir durumdaydı. Belki tevkifinden önce gerçekten sinirli ve olağanüstü denecek derecede heyecanlıydı; ama bu birçok belirli nedenlerden ileri Delebilirdi: Kıskançlık, öfke, devamlı bir sarhoşluk ve İL una er şeyler gibi. Ama onun bu sinirlilik durumunda, biraz söz edildiği gibi özel bir anormal ik bulunduğu i.eri sürülemezdi. Sanığın mahkeme salonuna girince sola m, yoksa sağa mı bakması

gerektiğine gelince, doktor kendi acizane Düşüncesine göre sanığın oraya girince önüne bakması

gerektiğini gerçekten de öyle bakmış olduğunu, belirtti. Öyle ı, çünkü kaderini çizecek olan başkan ile mahkeme334

üyeleri tam karşısında oturuyorlardı. Genç doktor, bu aci zane ifadesini:

-Bu bakımdan, yürürken önüne bakarak tam anlamıyla normal olduğunu ispat etmiş oldu, diye bitirdi.

Mitya, oturduğu yerden:

-Aferin sana tabip! diye bağırdı. Tam söylediğin gibi. dir!

Tabiî Mitya'yı hemen susturdular. Ama genç doktorun ileri sürdüğü düşüncelerin hem yargıçlar heyeti üzerinde, hem de dinleyiciler üzerinde kesin bir etkisi oldu. Çünkü sonradan hepsinin onun düşüncelerini kabul etmiş oldukları öğrenildi. Bu arada şunu da söyliyelim ki, Doktor Hertzenstube artık tanık olarak sorguya çekilirken, birden hiç beklenmedik bir şekilde, Mitya'nın yararına olan bazı şeyler söyledi. Daha önce kentimizde eskiden beri oturan ve Karamazov'ların ailesini yakından tanıyan bir kişi olarak savcı için oldukça ilgi çekici birkaç açıklamada bulunmuştu.

Sonra, birden aklına birşey gelmiş gibi sözlerine şunu ekledi:

- Bununla birlikte, şunu söylemek gerekir ki, zaval ı genç kendi hayatı ile kıyaslanamıyacak kadar iyi bir hayata hak kazanmıştı. Çünkü, iyi yüreklidir. Çocukluğunda da öyleydi, sonradan da.

Bunu biliyorum. Bir Rus atasözü der ki: Eğer birinde akıl varsa, bu iyi bir şeydir, ama akıl ı bir adam daha misafir gelirse, o zaman daha iyi olur, çünkü o zaman elde iki akıl olacak, bir tek akıl değil

ihtiyar adamın, başkalarını beklettiğini bile bile, bundan hiç çekinmeyerek ağır ağır, sözleri uzata uzata hatta aksine Alman'lara özgü, katı, aynı zamanda daima kendini beğendiğini ve bundan memnunluk duyduğunu bel i ederek konuştuğunu ve nükte savurma yeteneğini herşeyden üstün tuttuğunu çoktandır bilen savcı tükenerek:

-İki akıl, bir akıldan iyidir, diye fısıldadı. İhtiyar nükte yapmaya bayılırdı. İnatla:

-Evet, ya! Ben aynı şeyi söylüyordum. Bir akıl iyidir ama iki akıl çok çok daha iyi olur. Onun yanına bir baş akıl ı gelmeyince o da kendi aklını yitirdi... Nasıl oldu, nere ye bıraktı aklını?

Neydi o kelime? Aklını nereye gönder Hay Al ah unuttum...

Sözlerine devam ederek el erini gözlerinin önünde bir şey arar gibi dolaştırıp duruyordu:

-

335

-Haaa! Buldum! Spazîeren.(*)

-Gezmeye mi?

-Evet, ya, gezmeye, ben de aynı şeyi söylüyordum. İşte onun aklı gezmeye çıkmıştı ve geze geze öyle derin bir yere geldi ki, sonunda kendini orada yitirdi. Oysa kendisi iyilik bilir, duygulu bir delikanlıydı. Ah, onu çok iyi hatırlıyorum. Daha şu kadarcık mini mini bir çocuktu. Babası onu arka bahçeye bırakmıştı. O zamanlar toprağın üstünde yalınayak koşup' duruyordu. Ayağında sadece bir düğmesi olan kısacık bir pantolonu vardı...

Dürüst bir adam olan ihtiyarın sesinde, duygulu ve heyecanlandığını bel i eden bir anlam seziliyordu. Fetyukcviç hemen sanki birşey seziyormuş gibi irkildi ve bu fırsata dört el e sarıldı.

-Evet, ya, ben kendim o zaman daha gençtim... Daha... Eh, çok çok kırk beş yaşındaydım.

Buraya daha yeni gelmiştim. O zaman çocuğa acımış ve kendi kendime şuna yarım kilo kadar bir şey... Hay Al ah yarım kilo kadar ne almak istiyordum? Rusça buna ne denir? Unuttum... Yarım kilo kadar, çocukların o çok sevdiği şeyden, neydi... Hay Al ah neydi adı...

Doktor gene el erini sal amaya başlamıştı:

-Hani ağaçta büyür, hani sonradan toplayıp herkese hediye ederler...

-Elma mı?

-Hayır canım! yarım kilo dedim. Yarım kilo elma olmaz, on tane olur! Hayır, o dediklerimin hepsi küçüktür,

konur ve dişlerle çıtır, çıtır! diye kırılır. — Fındık mı? Doktor, sanki bu sözü hiç aramamış gibi çok sakin bir

7 Evet, evet fındık, ben de öyle diyordum ya! dedi. İşte' ona yarım kilo fındık getirmiştim. Çünkü

çocuğa hiçbir zaman, hiç kimse daha yarım kilo fındık bile getirmemişti. Ben kaldırdım ve çocuğa: Çocuk, Gott der Vater Güldü ve Gott der vater dedi. Gott der Sohn deO gene güldü, cıvıldar gibi: Gott der sohn. dedi. Gott Geist dedim. O zaman gene güldü ve söyliyebil (*) 'Gezmeye' anlamında (Almanca).336

digi kadar: Gott der hel ige Geist dedi. Sonra ben gittim. Ertesi günü yanından geçiyordum, kendiliğinden bana: Amca, Gott der vater, gott der Sohn> diye bağırdı. Yalnız, Gott der heilige Geist>;tı unutmuştu. Ama ona hatırlattın ve ço. cuga gene çok çok acıdın. Her neyse sonradan onu götürdüler. Ben de kendisini bir daha görmedim. İşte aradan

yirmi üç yıl geçti, bir gün çalışma odamda oturuyordum. Artık saçlarım ağarmıştı. Birden içeriye arşları gibi gene bir adam girdi. Kim olduğunu bir türlü anlayamadım. Ama o parmağını kaldırdı ve gülerek: Gott der vater, Gott der Sohn, und Gott der heilige Geist! (*) Şimdi size bana verdiğiniz yarım kilo fındık için teşekkür etmeye geldim. Çünkü hiç kimse, hiç bir zaman bana o vakitler yarım kilo fındık almamıştır. Bir tek siz bana yarım kilo fındık; aldınız, dedi. O zaman mutlu gençliğimi, avluda yalın ayak dolaşan zaval ı küçük çocuğu hatırladım ve sen teşekkür etmesini bilen bir gençsin, çünkü bütün ömrün boyunca sana çocukluğunda getirdiğim o yarım kilo fındığı unutmamışsın! dedim. Sonra onu kucaklıyarak kutsadım. Ağlamaya da başlamıştım. O ise hem gülüyor, hem ağlıyordu... çünkü, Rus'lar ağlanacak yerde çok zaman gülerler. Ama o ağlıyordu, bunu görüyordum. Şimdi ise, ne yazık!

Mitya, birden oturduğu yerden:

— Şimdi de ağlıyorum, Alman! Şimdi de ağlıyorum, Tanrı senden razı olsun! diye bağırdı.

Ne olursa olsun bu hikâyecik, dinleyicilerin üzerinde oldukça iyi bir etki yapmıştı. Ama Mitya'nın lehinde olan asıl etkiyi, şimdi anlatacağım Katerina îvanovna'nın ifadesi yapmıştır. Hem zaten â

decharçe tanıklar, yani savunma avukatının gösterdiği tanıklar sorguya çekilmeye başlayınca, kader birden, hatta ciddî olarak Mitya'ya gülmeye başladı. Hem de asıl şaşılacak olanı, bunun savunma makamı için bile beklenmedik bir şey olmasıydı. Ama Katerina İvanovna'dan önce Alyoşa sorguya çekildi. Onun da söyledikleri, savcının ileri sürdüğü en önemli noktalardan birine karşı, artık olumlu etki yapan bir tanıklık olmuştu.

C) Teslis denilen Hıristiyanlığın temel prensibi. Buna göre Tanrı; baba, oğul ve Ruhülkudüs'tür. (Burada Almanca olarak söyleniyor).

IV

TAlih MİTYA'YA GÜLÜYOR

Bu, Alyoşa için bile hiç beklenmedik bîr şeydi. Tanıklık etmek için çağırtıldığı vakit, kendisine yemin ettirilmedi ve hatırlıyorum ki, daha sorgusunun başlangıcında tarafların hepsi ona karşı çok yumuşak, hatta sana yakın bir tavır takındılar. Bel iydi ki, bu iyi bir genç olarak tanınmasından ileri geliyordu. Alyoşa, gösterişe başvurmadan alçak gönül ü ve ağırbaşlı bir tavırla ifade veriyordu ama, verdiği bu ifadelerde zaval ı ağabeyine karşı duyduğu sıcak yakınlık açıkça bel iydi.

Sorulardan birine karşılık verirken, ağabeyinin karakterini tanımlayarak, onu belki de zincire vurulmaz, hırslarının tutsağı, ama aynı zamanda soylu, gururlu, yüksek bir vicdana sahip, hatta eğer kendisinden fedakârlık istenirse, kendisini bile feda etmeye hazır bir insan olarak tanıttı.

Bununla birlikte, son günlerde ağabeyinin hem Gruşenka'ya olan tutkusundan hem de babası ile rakip duruma düştüğü için, dayanılmaz bir durumda bulunduğunu da açıklamaktan geri kalmadı.

Ama ağabeyinin babasını soymak amacı ile öldürmüş olabileceğinin ileri sürülmesine bile müthiş

bir öfke ile karşı çıktı. Buna rağmen o üç bin rublenin ağabeyinin zihninde garip bir engel haline geldiğini, Mitya'nın bu parayı mirastan kalan bir pay olarak kendisine

ait saydığını, öyleyken babasının kendisini aldatarak bu parayı ondan saklamış blduğunu ileri sürdüğünü, hatta bu paradan söz açılınca çıkarına hiç de düşkün bir insan olmadığı halde çileden çıkarak delirecek hal ere geldiğini kabul etmek zorunda kaldı. Savcının iki hanımefendi dediği Gruşenka ile Katya'nın rakipliği konusunda ise belirsiz karşılıklar verdi. Hatta bir ya da iki soruya hiç karşılık vermek istemedi.

Savcı:

- Ağabeyiniz hiç olmazsa size, babasını öldürmek niyetinde olduğunu söylemedi mi? diye sordu.

Bu soruya gerekli Bulursanız karşılık vermiyebilirsiniz.

Alyoşa:

-Açıktan açığa söylemedi, diye karşılık verdi.

-Peki, ne şekilde söyledi? İmalı olarak mı?338

KARAMAZOV KARDEŞLER

- Bana bir çok kez, babama, karşı, içinde bir nefret duyduğunu ve... dayanamıyacak bir duruma geldiği bir anda... nefretinin herşeyi aştığı bir sırada... onu belki de öldürebileceğini söylemiştir.

-Peki, siz, kendisinden bunu işittiğiniz vakit, buna inandınız mı?

-Korkarım ki evet. Yalnız, her zaman üstün bir varlığın onu o uğursuz anda kurtaracağına güveniyordum. Gerçekten de kurtarmıştır. Çünkü babamı öldüren o değildir.

Alyoşa, sözünü kesin bir tavırla ve bütün salona duyuracak kadar gür bir sesle bitirmişti.

Savcı, yarışın başladığını haber veren boru sesini duyan bir savaş atı gibi irkildi.

-Şuna inanın ki, bu kanının içten geldiğine tam olarak inanıyor ve onun zaval ı ağabeyinize karşı

duyduğunuz sevgiden ileri geldiğini ya da bu sevgiye bağlı olduğunu ileri sürmüyorum.

Ailenizde meydana gelen felâkete, kendinize göre bir açıdan baktığınız, daha önceki soruşturmadan ötürü artık bizce bilinmektedir. Sizden saklıyacak değilim; bu görüşünüz, apayrı

bir görüştür ve savcılığın başkalarından almış olduğu ifadelere tüm olarak aykırıdır. Bu yüzden size artık ısrarla şunu sormak gereğini duyuyorum: Düşüncelerinizi yönelten ve sonunda sizi, ağabeyinizin suçsuz olduğuna aynı zamanda, daha önceki soruşturmada açıkça suçluluğunu ileri sürdüğünüz kişinin gerçekten katil olduğuna inandıran hangi delil erdir?

Alyoşa, sakin bir tavırla ve alçak sesle:

- Daha önceki soruşturmada, yalnız sorulara karşılı* verdim. Doğrudan doğruya Smerdyakov'u suçlamak niyetinde değildim.

-Öyleyken suçlu olarak onu ileri sürdünüz, değil mi

- Ağabeyim Dimitriy'in sözlerine bakarak, ondan söz ettim. Daha soruşturmadan önce bana, ağabeyimin tevkifi sı rasında olup bitenleri ve kendisinin o zaman Smerdyakov u suçlu olduğunu söylediğini anlattılar. Ağabeyimin suçsuz duğuna kesin olarak inanıyorum. Madem o öldürmedi, o de... il e

-O halde Smerdyakov öldürdü, öyle mi? Peki ama. neden Smerdyakov diyorsunuz? Ve nasıl oluyor da, ağa , nizin suçsuz olduğuna bu kadar kesin karar verebiliyorsa

Ağabeyime inanmamazlık edemezdim. Bana yalan söyni biliyordum. Yüzünden bana yalan söylemediğini Alıyordum.

_ Yalnız yüzüne bakarak mı anladınız bunu? Bütün delil eriniz bundan mı ibaret?

-Bundan başka delilim yoktur.

-Peki Smerdyakov'un suçluluğunu ileri sürdüğünüz vakit bunu, gene ağabeyinizin sözlerinden ve yüzündeki ifadeden başka bir delile dayanmadan mı söylemiştiniz?

-Evet, başka bir delilim yoktu.

Savcı sorularını burada kesti. Alyoşa'nın verdiği karşılıklar., dinleyicilerde neredeyse bir hayal kırıklığı uyandırmıştı. Smerdyakov için daha mahkeme başlamadan önce söylentiler dolaşıyordu.

Birileri bir şeyler işitmişti. Birinin bir başkasını suçladığı söyleniyordu. Alyoşa'dan söz ediliyor, onun ağabeyi lehine ve uşağın suçlu olduğunu gösteren olağanüstü bir sürü delil er topladığı ileri sürülüyordu. Oysa sanığın kardeşi olarak duyması bu kadar normal olan ve ahlâk bakımından önemli sayılabilecek bir takım kanılardan başka hiçbir delili yoktu.

Ama o sırada Fetyukoviç sorulara başladı. Alyoşa'ya, sanığın, babasına karşı duyduğu öfkeden ve onu öldürebileceğinden ne zaman söz ettiğini sordu. Bunu felâketten önceki son görüşmelerinde işitip işitmediğini öğrenmek istedi. O vakit Alyoşa birden irkilir gibi oldu. Sanki ancak simdi aklına bir Şey gelmiş, ancak o anda düşüncelerini toparlamıştı:

-Şimdi birşey hatırlıyorum, neredeyse büsbütün unutmuştum bunu! Ama, o zaman bana öyle belirsiz olarak görünüyordu ki, şimdi ise...

Sonra Alyoşa, herhalde kendisi de ilk olarak o anda akına gelen bu düşünceye kendini kaptırarak, heyecanla, Mitya Ne son görüşmeyi yaptıkları akşam, manastıra giden yol , ağacın dibinde, onun göğsünü, göğsünün üst kıs' yumruklayarak birkaç kez namusunu temize çıkarmak için elinde bir vasıta bulunduğunu, kendisini temize çıkaracak olan şeyin, işte orada, göğsünün üzerinde olduğunu söylediğini hatırladı...

Sözüne devanı ederek:

o zaman, onun göğsünü yumruklarken, yüreğinden Atiğini sanıyordum, dedi. Onu bekleyen o utanç verici,

için340

KARAMAZOV KARDEŞLER

o korkunç, o açıklamak cesaretini bile bulamadığı durumdan kendisini kurtaracak gücü ancak yüreğinde bulabileceğinden söz ettiğini sanıyordum. İtiraf edeyim, o sırada babamdan söz ettiğini ve ona gidip kimbilir nasıl bir tecavüzde bulunacağını düşünmekten ötürü utancından tepeden tırnağa titrediğini düşündüm. Oysa ağabeyim o sırada, göğsünde bir şeyi işaret ediyordu!

Hatırlıyorum ki, daha o anda zihnimden bir düşünce geçti. Kalbin, göğsün o noktasında değil de, daha aşağıda olduğunu, onun ise daha yukarda bulunan bir yeri, boynunun hemen altında olan noktayı yumrukladığmı düşündüm, sanki o noktada bir şeye işaret ediyormuş gibiydi. O anda bu düşünce bana saçma göründü. Oysa belki ağabeyim o anda o bin beş yüz rublenin sarılıp dikildiği bez parçasını işaret ediyordu!

Mitya oturduğu yerden:

-Evet oydu! diye bağırdı. Gerçekten öyleydi Alyoşa! O sırada işte o bez parçasını

yumrukluyordum!

Fetyukoviç sakinleşmesi için yalvararak acele ile Mitya'ya doğru atıldı. Aynı zamanda Alyoşa'nın ifadesine sarıldı. Kendi anısının heyecanına kapılmış olan Alyoşa, ateşli ateşli konuşarak tahminlerini ileri sürüyordu; ona göre, Mitya için asıl utanılacak şey, üzerinde Katerina İvanovna'ya olan borcunun yarısı, yani geri verebileceği bin beş yüz ruble varken, herşeye rağmen, borcunun bu yarısını ona vermeyip, bir başka işe kul anmaya, daha doğrusu eğer kabul ederse. Gruşenka'yı bu parayla götürmeye karar vermesindeydi.

Alyoşa birden heyecana kapılarak:

-Evet, öyle oldu, tam söylediğim gibi oldu! diye bağıra bağıra konuşuyordu. Ağabeyim o sırada bana bağırarak, utancının yarısından, evet yarısından (bu .yarısından sözünü

birkaç kez tekrarlamıştı) kurtulabileceğini, ama karakter bakımından bunu yapamayacak kadar zayıf olduğunu.. bunu yapacak gücü kendinde bulamayacağını önceden bildiğini söyledi!

Fetyukoviç sabırsızlıkla:

-Kesin olarak, göğsünün gerçekten o noktasını dövdüğünü hatırlıyorsunuz, öyle mi?

diye soruyordu.

-Açıkça ve kesin olarak hatırlıyorum. Çünkü, o madem kalp daha aşağıda, o halde ne diye göğsünün o ka dar yukarısında olan bir yerine vuruyor? diye düşündüm

Ama o zaman düşüncem bana saçma göründü... Bunu hatırjıyorum evet, saçma göründüğünü

hatırlıyorum... Bir an içinde zihnimden gelip geçti. Onun için şimdi de hatırladım işte. Hem bunu şimdiye kadar nasıl unutabildim, bilmiyorum! Ağabeyim, o bez parçasını, kendini kurtaracak bir çareye sahip olduğunu belirterek işaret ediyordu. Ama bu bin beş yüz rubleyi geri vermeyeceğini de ima ediyordu! Mokroye'de tevkif edildiği zarnan da biliyorum ki, bunu (bana sonradan söylediler!) ömrü boyunca yapmış olduğu en rezilce davranışın, Katerina İvanovna'ya olan borcunun yansını (gerçekten yarısından söz etmiş) geri verebilecek durumdayken, onun karşısında bir hırsız durumuna düşmemek elindeyken. gene de parayı geri verip parasız kalmaktansa, onun gözünde bir hırsız olarak kalmayı tercih etmesi olduğunu bağıra bağıra söylemiş!

Alyoşa, sözlerini:

-Ah, bu borç yüzünden ne kadar üzüntü çekmiştir! Bu borç yüzünden kendine ne kadar eziyet etmiştir! diyerek bitirdi.

Tabiî işe savcı karıştı. Alyoşa'ya bütün bunların nasıl olup bittiğini anlatmasını rica etti, birkaç kez ısrarla: Sanık göğsünü döverken gerçekten bir şeyi işaret ediyor gibi miydi? Belki de sadece göğsünü yumrukluyordu. Ne dersiniz? diye sordu.

Alyoşa:

-Zaten yumruklamıyordu! diye yüksek sesle karşılık verdi. Tam anlamıyla parmaklan ile işaret ediyordu. İşte şurayı, taa yukarıyı işaret ediyordu... Nasıl olup da su ana kadar aklımdan çıktı!...

Başkan, Mitya'ya dönerek verilen ifade konusunda bir şey söyleyip, söylemeyeceğini sordu. Mitya herşeyin. gerçekten herşeyin öyle olduğunu, gerçekten göğsünde boynunun hemen alt tarafında taşıdığı o bin beş yüz rubleyi işaret ettiğini ve bu işin tabiî çok rezilce bir şey olduğunu söyledi.

-İnkâr etmiyorum, rezilce bir şeydi! Bütün ömrümce yaptığım şeyler arasında, en rezilcesi buydu! diye bağırdı. O sırada bunları geri verebilirdim, öyleyken vermedim. Onun Sözünde bir hırsız kalmayı tercih ettim. Yalnız vermemek olsa gene iyi, asıl rezalet bu paraları geri vermeyeceğimi önceden bilmemde! Haklısın Alyoşa! Teşekkür ederim!342

Alyoşa'nın sorgusu böylece bitti. Üzerinde durulması gereken ve önemli olan şuydu ki, hiç değilse bir tek olay, diyelim ki, çok küçük de olsa bir tek delil, daha doğrusu delil yerine geçecek bir ima şeklinde de olsa söylenen bu söz, sanığın daha önceki soruşturmasında, Mokroye'de bunlar benimdi dediği o bin beş yüz rublenin saklı olduğu bez parçasının da, o bez parçasının içindeki paranın da varlığını ileri sürerken yalan söylemediğini, bir parçacık olsun açığa vurmuş oluyordu.

Alyoşa sevinerek, kıpkırmızı olmuş bir halde, işaret edilen yeri gösterdi. Ondan sonra da uzun bir süre kendi kendine:

-Bunu nasıl unutabilirdim? Nasıl unutabilirdim! Nasıl da birden aklıma geldi! diye söylenip durdu.

Katerina İvanovna'nın sorgusu başladı. Kendisi daha görünür görünmez, salonda olağanüstü bir hava esti. Hanımlar tek saplı gözlüklerine, dürbünlerine sarıldılar. Erkekler kımıldamaya başladılar. Hatta bazıları daha iyi görebilmek için yerlerinden kalktılar. Sonradan herkes, 'genç

kadın içeri girer girmez, Mitya'nın birden mum gibi sapsarı olduğunu ileri sürmüştü. Genç kadın tepeden tırnağa siyahlar içinde, tevazu ile ve hemen hemen çekingen bir tavırla, kendisine gösterilen yere yaklaştı. Yüzünden heyecanlı olup olmadığını anlamaya imkân yoktu. Ama karanlık, somurtkan bakışında açıkça bir kararlılık seziliyordu. Şunu da belirtmeli ki, sonradan birçokları, o anda şaşılacak kadar güzel göründüğünü söyleyeceklerdi.

Genç kadın yavaşça, ama bütün salona duyuracak kadar seçik bir şekilde konuşmaya başladı.

Son derece sakin konuşması vardı ya da belki sakin görünmeye çalışıyordu. Başkan sorularına ihtiyatlı bir şekilde, sanki yarasına dokunmaktan korkuyormus gibi ve uğradığı felâkete saygı

göstererek, büyük bir nezaketle başlamıştı. Ama Katerina İvanovna, ona sorulan bir soru üzerine kendiliğinden daha ilk sözlerde, sanıkla nişanlı olduğunu açıkladı. Sonra da alçak sesle:

-Kendisi beni terkedinceye kadar nişanlı kaldık, diye ilâve etti.

Kendisine Mitya'ya akrabalarına göndermek üzere verdiği o üç bin rubleyi sordukları zaman, kesin bir tavırla:

-Ben ona bu parayı doğru postahaneye götürmesi için

vermedim dedi. O sırada paraya çok ihtiyacı olduğunu seziyordum... Bu üç bin rubleyi ona, eğer isterse bir ay

içinde göndermesi şartı ile verdim. Sonradan bu borç yüzünden kendi kendine boşuna acı çektirdi.

Genç kadına sorulan tüm soruları ve onun verdiği tüm karşılıkları kelimesi kelimesine vermiyorum, sadece sözlerindeki anlamı özetleyerek belirtmeye çalışıyorum. Sorulara karşılık vermeye devam ederek:

-Kesin olarak inanıyorum ki, nasıl olsa babasından parayı alır almaz, bu üç bini göndermeye fırsat bulacaktı. Çıkarcı olmadığına ve dürüstlüğüne... para konularında...

gösterdiği büyük dürüstlüğe daima inanmışımdır. Babasından üç bin ruble alacağına kesin olarak güveniyordu ve bunu birkaç kez bana söylemişti. Babası ile onun arasında bir anlaşmazlık olduğunu biliyordum. Her zaman da, evet bu güne dek her zaman, babasının hakkını

yemiş olduğuna inanmı simdir. Kendisinin babasını tehdit eder şekilde konuştuğunu hiç

hatırlamıyorum. Hiç değilse benim yanımda, hiç bir zaman hiç bir tehdit savurmamıştır. Eğer o zaman bana gelmiş olsaydı, ben hemen, bana borçlu olduğu o uğursuz üç bin ruble yüzünden duyduğu endişeyi giderirdim. Ama artık bana uğramıyordu... Ben ise... öyle bir duruma düşürülmüştüm ki... onu çağırtamazdım.

Birden sözlerine:

-Hem bu borç yüzünden ondan herhangi bir hak isteğinde bulunamazdım, diye ekledi ve sesi kararlı bir ifade ile çınladı: Ben de bir vakitler ondan üç bin rubleden çok daha büyük bir para yardımı görmüşümdür! Üstelik o zaman bir gün olup borcumu ödeyebileceğim bir duruma geleceğimi aklımdan bile geçirmediğim halde, bu yardımı kabul ettim...

Sesinin tonunda garip bir meydan okuyuş seziliyordu. İşte o sırada soru sorma sırası

Fetyukoviç'e geldi. Fetyukoviç, olumlu etki yapacak bir şeyle karşılaşacağını hemen hissederek, genç kadını ürkütmeden yavaşça:

— Bu dediğiniz, daha tanışıklığınızın başında oldu, değil mi? diye sordu.

Şunu parantez içinde söyleyeyim ki, kendisi Petersburg'dan, Katerina İvanovna tarafından çağırtıldığı halde, gene de Mitya'nın daha o kentteyken genç kadına verdiği beş bin344

ruble ile o yerlere kadar eğiliş olayı konusunda hiç bir şey bilmiyordu. Katerina İvanovna, ona bunu söylememiş, olayı kendisinden gizlemişti. Şaşılacak bir şey daha vardı. Kesin olarak denilebilirdi ki, Katerina İvanovna'nın kendisi de son dakikaya kadar bu olayı mahkemede anlatıp anlatmayacağını bilemiyor, bu konuda kendisine ilham gelmesini bekliyordu.

Hayır, o dakikaları hiç bir zaman unutamam! Genç kadın anlatmaya başlamıştı. Herşeyi anlattı.

Mitya'nın Alyoşa'ya anlattığı tüm olayı o yerlere eğilişsin nedenlerini, babasının durumunu, kendisinin Mitya'nın evine gidişini, herşeyi olduğu gibi açıkladı. Hem de bunları söylerken, Mitya'nın, kızkardeşi vasıtasıyla parayı almak için Katerina İvanovna'yı gönderin diye bir teklif yapmış olduğu konusunda bir tek söz bile söylemedi. Yüksek bir cömertlik göstererek, bunu sakladı ve hiç bir etki altında kalmadan, kendiliğinden, yapmış olduğu bu fedakârlıkla, birşeyler olacağını umut ederek... ondan para istemek üzere, genç

subayın evine koştuğunu açıkça söylemekten utanç duymadı.

Bu insanı sarsan bir şeydi. Onu dinlerken bütün vücudum buz gibi olmuştu. Tiril tiril titriyordum.

Koca salon, her sözünü can kulağı ile dinleyerek, bir ölüm sessizliğine gömülmüştü. Bu, benzeri olmayan bir şeydi; Katerina İvanovna gibi otoriter, herkese yukardan bakan, gururlu bir genç kızın böylesine açıktan açığa itiraflarda bulunarak ifade vermesi, böyle bir fedakârlıkta bulunması, kendini böylesine lekelemesi olacak şey değildi. Hem de bunu niçin, kimin için yapmıştı?

Kendisine ihanet eden, ona en büyük hakareti yapan bir adamı kurtarmak, küçücük bir şey de olsa, onun yararına olabilecek iyi bir izlenim bırakabilmek için, hiç değilse, küçük bir hareketle kurtuluşuna yardım edebilmek için! Gerçekten de elinde kalan son beş bin rubleyi, sahip olduğu tüm serveti veren ve hiç bir günahı olmayan bir genç kızın karşısında saygı ile eğilen bir subayın hayali oldukça cana yakın ve çekici göründü. Ama... nedense yüreğimde oir sızı duydum!

Sonradan bu işin iftiralara yol açacağını (ki gerçekten sonra böyle oldu!) seziyordum.

Sonradan tüm kentte pis pis gülerek hikâyenin belki de noktası noktasına doğru olmadığını, özel ikle subayın güya sadece saygı ile eğilerek genç kızın yanından ayrılmasına izin KARAMAZOV KARDEŞLER

345

m belirten bölümün gerçeğe aykırı olduğunu söyleyenler oldu. Bu bölümde bası şeylerin atlandığını ima ediyorlardı.

Bizim bayanlar arasınla, en saygı değer olanları bile:

-Hem ona, diyelim ki atlanmadı, diyelim ki, herşey gerçekten anlatıldığı gibi oldu, gene de bir genç kızın babasını kurtarmak için de olsa, böyle davranması yakışık alır bir şey mi orası

bel i değil, diyorlardı.

Hem Katerina İvanovna gibi zeki ve hastalık derecesinde keskin görüşlü titiz bir kadın nasıl olup da önceden böyle söylentilerin çıkacağını tahmin etmemişti? Muhakkak tahmin etmiştir.

Öyleyken, herşeyi söylemeye karar vermişti. Tabiî, hikâyenin gerçeğe uygun olup olmadığı

konusunda, tüm o kuşkular ancak sonradan ortaya çıktı. İlk anda ise herkes, ama herkes çok sarsılmıştı. Mahkeme üyelerine gelince, onlar Katerina İvanovna'yı nerdeyse utanç dolu, kutsal bir heyecan içinde susarak dinliyorlardı. Savcı bu konuda, kendisine bir tek soru olsun sormayı

gereksiz saydı. Fetyukoviç genç kadının karşısında yerlere kadar eğildi. Evet, nerdeyse zafere ulaşmış gibi bir tavrı vardı. Bu ifade ile birçok şeyler kazanılmıştı. İçinden gelen soylu bir davranışla, elinde kalan son beş bin rubleyi veren bir adam, sonra aynı adamın gece vakti, üç bin ruble çalmak için babasını öldürmesi... Bunlar birbirleri il; bağdaşmayan şeylerdi. Petyukoviç hiç

değilse şimdi hırsızlık suçlamasını uzaklaştırabilirdi. Dava> birden yepyeni bir ışık altında görünüyordu. Mitya'nızı yararına bir hava esmişti. Kendisi ise... söylendiğine göre, Katerina İvanovna ifaie verirken, bir iki kez yerinden fırlayacak olmuş, sonra tekrar oturduğu bankın üzerine düşmüş, iki eliyle yüzünü örtmüştü. Ama genç kadın sözünü

bitirince birden kol arın ona doğru uzatarak hıçkıra hıçkıra ağlamaklı bir sesle:

-Katya, beni neden mahvettin? diye bağırdı.

Sonra, bütün salonu çınlatırcasına hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Ama hemen sonra kendini toparladı ve gene:

-Şimdi artık kurtulanam! diye bağırdı.

Sonra, oturduğu yerde donmuş gibi, dişlerini sıkmış, kol arını da göğsünün üzerinle haç şeklinde kavuşturmuş olarak hareketsiz kaldı. Katerina İvanovna salonda kalmış ve kendisine gösterilen iskemleye oturmuştu. Yüzü sararmıştı,

gözlerini yere indirmiş olarak oturuyordu. Yakınında bulunanlar, genç kadının uzun bir süre sıtmaya tutulmuş gibi titrediğini anlattılar. Sorguya çekilmek üzere Gruşenka içeriye girdi.

Şimdi, birden meydana gelen ve belki de gerçekten Mitya'yı mahvetmiş olan felâketi anlatmanın sırası geliyor. Çünkü, şuna inanıyorum ki (herkes ve tüm hukukçular sonradan öyle olduğunu söylemişlerdir) eğer bu olay meydana gelmeseydi, sanığa hiç değilse hafifletici bir neden tanıyacaklardı. Ama bunları sonra anlatacağım. Daha önce biraz Gruşenka'dan söz edelim.

O da salona tepeden tırnağa siyahlar içinde, üzerinde o harikulade güzel siyah şalı ile gelmişti.

Bazen tombul kadınların yaptığı gibi, hafifçe salınarak, kayar gibi, sessiz adımlarla parmaklığa yaklaştı, Gözlerini başkana

dikmişti, ne sağa ne sola bakıyordu. Bana kalırsa, o anda çok güzeldi ve sonradan bayanların ileri sürdüğü gibi solgun değildi. Yine ileri sürdüklerine göre, yüzünde dikkatini bir noktaya topladığını bel i eden kızgın bir anlam varmış. Ama ben öyle sanıyorum ki, sadece sinirliydi ve bizim skandal ara susamış halkın, hakaret dolu, meraklı bakışlarını üzerinde ağır bir yük gibi hissediyordu. Gururlu, hakarete boyun eğmeyecek bir karakteri vardı. Böyle bir karakterde olanlar, herhangi bir kişiden hakaret göreceklerini hisseder etmez, hemen karşılığını

vermek için şiddetli bir istek duyarak öfke ile alevlenirler. Ayrıca, Gruşenka'nın tabiî bir çekingenliği: aynı zamanda öyle bir çekingenlik duyduğu için de, içten gelen bir utancı vardı. Bu bakımdan sözlerinin bazen öfkeli, bazen hakaret dolu ve kaba olmasına, bazen de hele kendisini suçladığı, kendisini sorumlu olarak gördüğünü belirttiği sıralarda birden sesinde bir içtenlik duyulmasına şaşmamak gerekir. Bazen de sanki kendisini bir uçuruma atıyormuş gibi ne olursa olsun artık herşeyi söyleyeceğim der gibi konuşuyordu...

Fiyodor Pavloviç ile olan ahbaplığı konusunda sert bir tavırla:

-Hepsi boş! Bana tutulduysa kabahat bende mi? dediBir an sonra da:

-Tüm suç bende! Ben hem onunla, hem de öteki ile hem ihtiyarla, hem de bununla alay ettim, ikisini de bu du

rurna dek sürükledim. Herşey benim yüzümden oldu, diye ekledi Bir ara Samsonov'a değindiler. Gruşenka hemen

küstah bir meydan okuyuşla:

— Ondan kime ne? dedi. O benim velinimetimdi. Akrabalarım beni evden kapı dışarı ettikleri vakit, yalınayak dolaştığnı sıralarda beni yanma almıştı.

Bu arada başkan oldukça nazik bir tavırla, Gruşenka'ya. gereksiz ayrıntılara girişmeden doğrudan doğruya sorulara karşılık vermesi gerektiğini hatırlattı. Gruşenka kızardı, gözleri kıvılcımlar saçtı.

Paraların bulunduğu paketi kendi gözü ile görmemişti, yalnız Fiyodor Pavloviç'in elinde içinde üç

bin ruble bulunan bir paket olduğunu katilden işitmişti.

— Yalnız, tüm bunlar saçmaydı, ben bunlara gülüyordum \e ne olursa olsun dünyada oraya gitmezdim!

Savcı:

— Demin katil derken kimi kasdettiniz? diye sordu.

— Uşağı, başka kimi olacak? Efendisini öldüren, dün de kendiri aşan Snıerdyakov'u kastettim.

Tabiî, ona hemen bu kadar kesin bir suçlama için elinde ne gibi delil er bulunduğunu sordular.

Ama onun da hiç bir delili Dîmadığı meydana çıktı.

— Dimitriy Fiyodoroviç'in kendisi bana öyle demişti, onun sözüne inanın! dedi.

Gıuşenka, bunu söyledikten sonra, duyduğu nefretten tePeden tırnağa titrer gibi sözlerine şunları

ekledi:

— Onu mahveden, aramızdan geçen kara kedidir. Herşey onun yüzünden oldu. Ben bunu

'bilirim, diye ekledi ve sesi öfke ile çınladı.

Kendisine gene kimi ima ettiğini sordular.

— Küçük hanımı, işte bu Katerina İvanovna'yı. O zamanlar beni evine çağırdı, çikolatalar ikram etti, beni elde etmek istedi, onda bir parçacık olsun utanma diye bir şey yoktur, işte bu kadar...

Bu sırada başkan artık sert bir tavırla, kul andığı sözdaha ölçülü olmasını rica ederek sözünü kesti. Ama ç kadının yüreği bir kez alev almıştı. Artık kendini bile atmaya hazırdı... Savcı:

— Mokroye'de tevkif sırasında herkes sizin koşarak öbür

odadan çıktığınızı görmüş ve bütün suç bende, Sibirya'ya ikimiz birlikte gideceğiz! diye bağırdığınızı işitmiş. Demek daha o anda onun baba katili olduğuna kesin olarak inanmıştınız, diye hatırlattı. Gruşenka:

-Ben o zamanki duygularımı hatırlamıyorum! diye kar şılık verdi. Herkes o zaman babasını

öldürdü! diye bağırıp duruyordu. Ben de suçlu olduğumu, onun benim yüzümden katil olduğunu hissettim. Ama suçlu olmadığını söylediği vakit, ona hemen inandım, şimdi de inanıyorum, her zaman da inanacağım. O yalan söyleyecek adam değildir.

Soru sorma sırası Fetyukoviç'e gelmişti. Bu arada hatırlıyorum ki. Fetyukoviç Gruşenka'ya Rakitin'i ve o yirmi beş ruble konusunu sorarak: Bunları ona Aleksey Fiyodoroviç Karamazov'u size getirmesi için vermişsiniz dedi.

Gruşenka hakaret dolu, öfkeli bir gülüşle:

-Parayı almasında şaşılacak ne var? dedi. Zaten benden para sızdırmak için hep gelirdi, dedi. Bazen bir ayda otuz ruble aldığı olurdu. Daha çok eğlence için isterdi: Ben yardım etmezsem, içki içecek para bulamazdı.

Fetyukoviç başkanın şiddetle oturduğu yerde kımıldadığını farketmesine rağmen, hemen bunun üzerinde durdu.

-Bay Rakitin'e bu kadar cömertçe davranmanızın nedenini açıklar mısınız? dedi.

-Nasıl cömert davranmam. O benim teyzemin çocuğudur. Benim annemle onun annesi özbeöz kardeştiler. Yalnız kendisi, bunu burada hiç kimseye söylememem için yalvarıp dururdu.

Benimle akraba olduğu için çok utanıyormuş.

Bu yeni açıklama, herkes için beklenmedik bir şey oldu Tüm kentte, şimdiye dek bunu hiç kimse bilmiyordu. Hatta manastırda bile bunu bilen yoktu. Mitya'nın da bundan haberi yoktu.

Anlattıklarına göre, Rakitin, utancından oturduğu iskemlede kıpkırmızı kesilmişti. Gruşenka ise, daha mahke me salonuna girmeden önce, her nasılsa onun Mitya'nın za rarına ifade verdiğini işitmiş, bu yüzden de müthiş öfkelen misti. Böylece Bay Rakitin'in daha önceki bütün sözlerisözlerindeki kibarlık, kölelik ile, Rusya'daki sosyal sizlik konusunda yaptığı bütün çıkışlar, hepsi bu sefer herkesin gözünde

alçalmış, sıfıra inmiş oldu. Fetku memnundu: Şans gene imdada yetişmişti. Zaten Gruşenka y

KARAMAZOV KARDEŞLER

349

pek uzun süre sorguya çekmediler, hem kendisi de tabiî, yeni bir şey söyleyecek durumda değildi.

Dinleyiciler arasında oldukça nahoş bir izlenim yaratmıştı. Genç kadın, ifadesini verdikten sonra, mahkeme salonunda Katerina İvanovna'dan epey uzakta bir yere oturduğu vakit, hakaret dolu yüzlerce bakış ona doğru çevrilmişti. Onu sorguya çektikleri tüm süre içinde, Mitya hep susmuş, sanki taşlaşmış gibi hareketsiz, gözlerini yere dikmiş olarak oturmuştu. Tanık İvan Fiyodoroviç

içeri girdi.

BİRDEN GELİP ÇATAN FELÂKET

Şunu belirteyim ki, îvan'ı daha Alyoşa'dan önce çağırmışlardı. Ama mübaşir, o vakit başkana tanığın birden rahatsızlanmasından mı, yoksa herhangi bir kriz geçirmesinden mi nedir, hemen mahkemeye çıkamayacağını, ancak durumu düzelir düzelmez, istendiği anda ifade vermeye hazır olduğunu bildirmişti. Ama, her nasılsa, bunu hiç kimse işitmemişti. Olup bitenleri sonradan öğrendiler.

İvan'ın gelişi ilk anda hemen hemen farkedilmedi: En önemli tanıklar, özel ikle rakip olan iki kadın, artık sorguya çekilmişlerdi; dinleyicilerin merak duygusu şimdilik tatmin edilmişti. Hatta birçoklarında yorgunluk belirtileri bile hissediliyordu. Daha birkaç tanığın dinlenmesi gerekiyordu.

Ama bunlar da, herhalde artık açıklanmış olanlardan fazla ve özel bir şey açıklayamazlardı.

Zaman geçiyordu.

İvan Fiyodoroviç yargı makamına hayret edilecek bir şekilde ağır ağır yürüyerek, hiç kimseye bakmadan, hatta baŞim eğmiş olarak ve sanki somurtarak bir şeyler düşünüyormuş gibi yaklaşmıştı. Tepeden tırnağa kusursuz giyinmişti, ama yüzü hiç değilse bende, hasta olduğu izlenimi yarattı: Bu yüzde, sanki toprağa bulanmış ölüm döşeğinde olan bir insanın yüzünü

andıran bir hava vardı. Gözleri bulanıktı; onterı kaldırdı, ağır ağır salonda dolaştırdı. Alyoşa birden, oturduğu iskemleden fırlayacak oldu ve ah! diye inledi. Bunu hatırlıyorum. Ama bunu da pek az kimse farketmişti.350

KARAMAZOV KARDEŞLER

351

Başkan, ona yeminsiz bir tanık olduğunu, isterse ifade vermekte ya da susmakta serbest olduğunu, ama ifade verecekse tabiî söyleyeceklerinin doğru olması gerektiğini ve buna benzer şeyleri söyleyerek söze başlayacak oldu. İvan Fjyodoroviç, onu dinliyor, yüzüne bulanık gözlerle bakıyordu. Ama birden yüzünde yavaş yavaş bir gülümseyiş yayılmaya başladı. Ona hayretle bakan başkan sözünü bitirir bitirmez. İvan birden gülmeye başladı. Yüksek sesle:

-Eh, başka? diye sordu.

Salonda herşey sessizliğe gömüldü. Herkes sanki bir şeyler seziyordu. Başkan endişeye kapıldı.

Gözleriyle mübaşiri arıyarak:

-Siz... belki de daha tamamen iyi olmadınız! dedi. İvan Fiyodoroviç birden çok sakin ve saygılı bir tavırla:

-Üzülmeyin efendim, sağlık durumum yeteri kadar iyidir, hatta size bazı meraklı şeyler anlatabilirim, dedi.

-Özel bir şey mi bildirmek niyetindesiniz?

Başkan bunu hep aynı güvensiz bir tavırla söylemişti. İvan Fiyodoroviç, gözlerini yere indirdi, birkaç saniye sustu, sonra basını kaldırarak kekeler gibi:

-Hayır... öyle bir niyetim yok. Özel olarak bildireceğim bir şey yok, dedi.

Kendisini sorguya çekmeye başladılar. İvan Fiyodoroviç büsbütün isteksiz bir tavırla, mahsus kestirip atıyormuş gibi. hatta gittikçe artan garip bir tiksinti ile karşılık veriyordu. Bununla birlikte söyledikleri oldukça anlaşılabiliyordu. Birçok şeylere, bilmiyorum diye karşılık verdi. Dimitriy Fiyodoroviç ile babası arasındaki hesaplardan haberi yoktu. BU konuda, bununla hiç ilgili değildim dedi. Babasını öldüreceği tehdidini, sanığın kendisinden işitmişti. Paketteki paraları ise, Smerdyakov'dan duymuştu...

Birden yorgun bir tavırla sözünü keserek:

-Hep aynı şeyler! dedi. Yargıçlar heyetine özel bir şey bildiremeyeceğim için üzgünüm!

Başkan:

- Görüyorum ki, rahatsızsınız, ve duygularınızı anlıyo rum... diye söze başlayacak oldu.

Çevresine, savcıya, savunma avukatına doğru döndü ve eğer gerekli bulurlarsa onları soru sormaya davet etti. o o sırada İvan Fiyodoroviç, bitkin bir sesle:

-Gitmeme izin verir misiniz, efendim? Kendimi çok rahatsız hissediyorum, diye rica etti.

Sonra, izin verilmesini beklemeden, birden kendisi arkasını döndü, salondan çıkmaya hazırlandı.

Ama dört adım kadar uzaklaştıktan sonra birden iyice düşünmüş ve hemen kararını d'eğiştirmiş

gibi, hafifçe gülerek gene eski yerine döndü.

-Ben tıpkı o köylü kızı gibiyim sayın başkanım, dedi. Biliyorsunuz, ne derler, kız: Gönlüm varsa giderim,, gönlüm yoksa... gitmem diyormuş ya. Hani peşinden gelinlikle mi duvakla mı ne koşuyorlarmış, kızı giydirip nikâha götürmek için... O da: Gönlüm varsa giderim... Gönlüm yoksa gitmem> diyormuş... Bu hikâyeyi bizim kabilelerden birinde anlatırlar...

Başkan:

-Ne demek istiyorsunuz? diye sordu.

İvan Fiyodoroviç birden bir deste para çıkardı.

-İşte, dedi. Para burda... şu pakette olan para var ya, (başı ile suç delil erinin bulunduğu masayı

işaret etti.) hani uğrunda babamı öldürdükleri para... İşte burada! Nereye koyayım? Bay mübaşir, şunları verir misiniz?

Mübaşir tüm desteyi alıp başkana verdi. Başkan hayretle:

-Bu paralar elinize nasıl geçti... eğer bunlar o paralarsa? diye sordu.

-Smerdyakov verdi bana bunları! Katilin kendisi verdi. Oün akşam... kendisini asmadan önce ona uğramıştım. Babamı Mitya ağabeyim değil, o öldürdü. Smerdyakov öldürdü... nasıl öldüreceğini de ben öğrettim... babamın ölmesini istemeyen var mıydı ki?

Başkan elinde olmayarak:

- Sizin aklınız başınızda mı, değil mi? diye sordu.

— İşin önemli yönü de bu ya, aklım başımda... Hem benimkisi alçakça bir akıl, tıpkı sizin aklınız gibi, bütün bu... iratsız heriflerin aklı gibi!

Birden dinleyicilere doğru dönmüştü. Müthiş bir nefret ve öfkeyle dişlerini gıcırdatarak:

-Babam öldürüldü diye, korkuyorlarmış gibi numara Diyorlar. Birbirlerine karşı rol yapıyorlar.

Yalancılar! Hep352

KARAMAZOV KARDEŞLER

si babamın ölmesini isliyorlardı. İtler birbirlerini yerler... Ortada bir babanın katli olmasa, hepsi darılır, öfke ile dağılırlardı... Eğlence istiyorlar! Ekmek ve eğlence!> başka bir şey düşünmezler.

Hoş, ben de onlardan pek iyi değilim ya! Birden el eri ile başım kavradı:

-Sizde su var mı, Tanrı aşkına bana içecek su verin! Mübaşir hemen ona yaklaştı. Alyoşa birden ayağa fırladı ve:

-O hastadır, ona inanmayın, şu anda beyin humması

geçiriyor! diye bağırdı.

Katerina İvanovna oturduğu iskemleden ayağa fırlamış, dehşet içinde hiç kımıldamadan ivan Fiyodoro'içe bakıyordu. Mitya da kalkmış, dudaklarında yüzünü buluşturan acayip bir gülümseyişle bir tek sözünü kaçırmadan ağabeyini dinliyordu. İvan, tekrar:

-Üzülmeyin, deli değilim! Sadece katilin! diye söze başladı.

Sonra nedense birden:

-Katilden güzel bir konuşma beklenmez ki... diye ekledi ve dudaklarını bükerek güldü.

Savcı bel i bir şaşkınlık içinde başkana doğn eğildi. Yargıçlar heyeti üyeleri endişe ile aralarında fısıldaşıyorlardı. Fetyukoviç kulaklarını dikmiş, söylenenleri dikkatle dinliyordu. Salondakiler bir ölüm sessizliği içinde bekliyorlardı Başkan birden aklı başına gelmiş gibi:

-Tanık, sözleriniz anlaşılmıyor. Burada öyle konuşamazsınız! Mümkünse sakinlesiniz, ondan sonra anlatınız eğer gerçekten anlatacak şeyiniz varsa. Eğer sayıklamıyorsanız...

Bu açıklamanın doğruluğunu neyle ispat edebilirsiniz?

-işin kötüsü de bu ya, hiç bir tanık gösteremem. Smerdyakov köpeği size öbür dünyadan...

paket içinde ifadesini gönderemez. Siz de hep paket beklersiniz. Bir tane var ya yeter!

Gösterebileceğim hiç bir tanık yok... Yahız birini gösterebilirim...

Bunu düşünceli bir tavırla, hafifçe gülerek söylemişti

-Kimdir tanığınız?

-Benim tanığım kuyrukludur, sayın baskın! Onu tan'

göstermem usul bakımından uygun düşmez! Le duble n'erâte point!(*) Birden gülmekten vazgeçerek, su söyler gibi;

-Siz ona bakmayın, adi, basit bir şeytandır, diye ekledi. Herhalde buralarda bir yerde, işte suç

unsuru delil erin bulunduğu masanın altındadır. Oradan başka nerede oturabilir? Bakın, beni dinleyin: Ben ona, Susmak istemiyorum* dedim, o ise bana, jeolojik düzenin alt üst olmasından söz etti... saçmalık! Haydi, canavarı serbest bırakmanıza... O Tanrıya övgü söylemeye başlamış. Kendini rahat hissediyor da ondan! Onun ilâhî okuması sarhoş bir serseminin avazı

çıktığı kadar Vanka Piter'e gidince şarkısını söylemesi gibi bir şey olur. Oysa ben iki saniyelik mutluluk için katrilyon kere katrilyon kilometreyi feda ederdim. siz banim nasıl adam olduğumu bilmezsiniz! Ah herşey sizde ne kadar saçma oluyor! Haydi onun yerine beni yakalasanıza! Buraya bir şey için geldim, değil mi ya... Neden, neden herşey, ne varsa herşey bu kadar saçma oluyor?

Bunu söyledikten sonra, derin düşünceler içindeymiş gibi, ağır ağır gözlerini salonda gezdirmeye bağladı. Artık herkes heyecana kapitalisti. Alyoşa, oturduğu yerden fırlayarak ona doğru atılacak oldu. Ama mübaşir daha çevk davranarak

İvan Fiyodoroviç'i kolundan yakalamıştı. ivar, mübaşirin yüzüne dik dik bakarak:

-Bu da ne? diye bağırdı ve onu birden omuzlarından yakalayarak, müthiş bir öfkeyle yere yıktı.

Ama nöbetçiler yetişmiş, onu yakalamışlardı, işte o za'man avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı.

Sonra onu götürürlerken de hep çığlıklar ata ata, anlaşılmaz bir şeyler bağırdı durdu.

Ortalık karıştı. Herşeyi düzenli olarak hatırtamıyorum, kendim de heyecana kapılmıştım ve artık olanları izleyemiyordum. Yalnız, şunu biliyorum ki, herkes artık sakinleştikten ve olup bitenleri anladıktan sonra, mübaşir gene de azarkndı. Oysa kendisi, tanığın tüm süre içinde sağlık bakımından iyi olduğunu, doktorun bir saat kadar önce; hafif bir Baygınlık geçirdiği sırada, onu muayene etmiş olduğunu, salona girmeden önce düzgün konuştuğunu, bu bakmadan böy (') Şeytan mevcut değildir, anlamında.354

le bir şeyin olacağını tahmin etmenin imkânsız olduğunu, ifade vermek için il e kendisinin ısrar etmiş olduğunu ayrıntılarıyla anlatmıştı.

Ortalık hiç değilse biraz yatışmadan ve herkes kendine gelmeden önce, bu sahnenin hemen arkasından bir başka sahne oldu, Katerina İvanovna sinir krizi geçirdi. Tiz sesle batırıyor, hıçkıra hıçkıra ağlıyor, ama gitmek istemiyor, kendini oradan oraya atıyor, onu götürmemeleri için yalvarıyordu, sonunda da birden başkana şöyle bağırdı:

-Bir açıklamada daha bulunmalıyım... Hemen... Hemen! İşte kâğıt, mektup... alın, okuyun, çabuk çabuk! Bu mektubu o

canavar yazdı. İşte bu canavar! İşte bu yazdı!

Mitya'yı işaret ediyordu:

-Babasını o öldürdü. Şimdi göreceksiniz. Bana babamnı nasıl öldürmüş olduğunu yazmış!

Öbürü ise hasta... hasta, beyin hummasına tutulmuş! Üç gündür farkettim humma geçirdiğini!

Kendinden geçmiş bir durumda işte böyle bağırıyordu. Mübaşir başkana uzattığı kâğıdı aldı.

Katerina İvanovna ise kendini iskemlenin üzerine atıp, yüzünü el eri ile kapadı ve Balondan sesini işitirler diye, korkudan en küçük bir inilti duyurmamaya çalışarak, titreye titreye, sessiz sessiz, sarsılarak hıçtara hıçkıra ağlamaya başladı. Vermiş olduğu kâğıt, Mitya'mn Başkent meyhanesinde yazdığı ve İvan Fiyodoroviç'ta matematik bir önemi olan belge dediği mektuptu.

Ne yazık ki bu mektubu gerçekten matematik bir delil olarak saydılar. Bu mektup olmasaydı, belki de Mitya mahvolmayacaktı ya da hiç değilse mahvoluşu o kadar feci olmayacaktı. Tekrar ediyorum, tüm ayrıntıları izlemek zordu. Şimdi bile tüm bunlar bana, öyle bir karışıklık içinde görünüyor ki... Herhalde başkan, yeni vesikayı hemen orada mahkeme üyelerine, savcıya, savunma avukatına ve jüri üyelerine göstermişti. Ben yalnız, tanık kadını nasıl sorguya çektiklerini hatırlıyorum. Başkanın kendisine doğru dönerek yumuşak bir tavırla, sakinleştiniz mi?'' sorusu üzerine, Katerina İvanovna birden:

-Hazırım, hazırım! diye bağırdı.

Sonra herhalde herhangi bir nedenden ötürü sözlerin dinlemezler diye, hâlâ büyük bir korku içinde:

-Her bakımdan sorularınıza karşılık verebilecek dayım! diye ekledi.

Kendisinden durumu daha ayrıntılı olarak anlatmasını rica ettiler: Bu mektup neydi? Onu hangi koşul ar altında sanıktan almıştı?

Katerina İvanovna nefesi tıkanırcasına:

— Mektup bana cinayetten bir gün önce geldi. Kendisi ise onu daha bir gün önce meyhaneden yazmış. Demek ki, cinayetten iki gün önce oluyor. Bakın, bir hesap pusulasının arkasına yazılmış!

diye bağıra bağıra anlatıyordu. O vayt, benden nefret ediyordu, çünkü kendisi âdice bir davranışta bulunmuş, o yaratığın peşinden gitmişti... Bundan başka, o üç bin rubleyi benden borç almıştı...

Evet, bu üç bin ruble yüzünden, kendi yaptığı adilikten ötürü gururu incinmişti! Bu üç bin ruble meselesi de şöyle oldu: Sizden rica ediyorum, size yalvarıyorum beni dinleyin: Kendisi daha babasını öldürmeden üç hafta önce bir sabah bana geldi. Ben, paraya muhtaç olduğunu, bu parayla ne yapacağını... iştebu yaratığı avlamak ve onu uzaklara götürmek için istediğini biliyordum. Gene de biliyordum ki, artık bana ihanet etmişti, beni bırakmak istiyordu. Öyleyken, o vakit bu paraları kendim ona uzattım. Kendim teklif ettim ona bu paralan. Güya Moskova'ya kızkardeşime göndermesi için... Paraları verirken de yüzüne baktım ve ne zaman isterse, o zaman gönderebileceğini söyledim. İstersen bir ay sonra olsun dedim. Bu durumda gözlerinin içine bakarak, açıkça, o yaratıkla birlikte bana ihanet etmek için paraya

ihtiyacın var, o halde al bu paralan, bunları sana kendim veriyorum, eğer bunları kabul edecek kadar namussuzsan al onları!

demek istediğimi anlamamasına imkân var mıydı? Ben suçunu yüzüne vurmak istiyordum. Peki ne oldu? Paraları aldı, evet aldı onları, sonra da gidip bu yaratıkla birlikte orada, bir gece içinde harcadı... Ama herşeyi öğreneceğimi anlamıştı, Anlamıştı! Şuna da inanmanızı isterim ki benim bu paraları ona verirken, sadece kendisini bunları benden alacak kadar Namussuz mu, değil mi diye sınadığımı da anlamıştı. Gözlerinin içine bakıyordum, o da benim gözlerimin içine bakıyor ve herşeyi anlıyordu. Herşeyi kavramıştı.' Öyleyken aldı. Alıp Götürdü paralarımı!

Mitya birden avazı çıktığı kadar:

—• Doğru Katya! Gözünün içine bakıyor ve bunu beni için yaptığını anlıyordum, öyleyken aldım paranı!356

Nefret edin benim gibi bir alçaktan, hepiniz nefret edin! Bunu hakettim. Başkan:

-Sanık, eğer bir söz daha söylerseniz sizi dışarı çıkarmalarını emrederim, diye ihtar etti.

Katya titreyerek acele ile devam etti.

— Bu para onu üzüyordu. Onları bana geri vermek istiyordu, burası doğru, ama o yaratık için de paraya ihtiyacı vardı. İşte babasını öldürdü, öyleyken paraları bana gene de geri vermedi, tersine onunla o köye, kendisini yakaladıkları köye gitti, öldürdüğü babasından çaldığı paraları orada gene eğlenerek har vurup, harman savurmus. Babasını öldürmeden bir gün önce ise, bana bu mektubu sarhoşken

yazmış. Bunu hemen anladım. Bana kızgın olduğu için. Hem de bunu kimseye, hatta cinayeti işlese bile kimseye göstermeyeceğimi kesin bir şekilde bilerek yazmış.

Başka türlü olsaydı yazmazdı. Ondan intikam almaya, onu mahvetmeye tenezzül etmeyeceğimi biliyordu! Ama okuyun, dikkatle okuyun, lütfen daha dikkatle okuyun, o zaman mektupta herşeyi anlattığını, herşeyi peşin olarak tasarladığını, babasını nasıl öldüreceğini, paraların da odasının neresinde bulunduğunu düşünmüş olduğunu anlarsınız. Bakın, rica ederim, şunu da gözden kaçırmayın; orada bir cümle var, öldüreceğim! Yeter ki İvan buradan gitsin diyor. Demek ki nasıl öldüreceğini artık önceden tasarlamıştı...

Katerina İvanovna zarar vermekten zevk duyarak, sinsi sinsi yargıçlar heyetine böyle söyleyerek, onları da aynı şekilde konuşmaya yöneltmek istiyordu. Evet bel iydi ki, o uğursuz mektubu en ince noktalarına kadar iyice okumuş, her harfini ayrı ayrı ezberlemişti:

-Eğer sarhoş olmasaydı, bana yazmazdı. Ama bakın burada herşey önceden anlatılmış. Harfi harfine herşey! Sonradan cinayeti nasıl işleyeceği falan... Tam bir program vermiş.

Çığrından çıkmış olarak işte böyle bağırıyor ve tabi artık bunun kendisi için nasıl bir sonuç

meydana getireceğini umursamıyordu. Bununla birlikte, muhakkak ki, bu sonuçları daha bir ay önce tahmin etmişti. Çünkü daha o zaman belki de öfkeden titreyerek: Şunu mahkemede okusam mı?> diye hayal kurmuştu. Şimdi ise kendisini tepeden boşluğa bırakıvermişti. Hatırlıyorum, galiba mektup da he

men orada yüksek sesle mahkeme kâtibi tarafından okundu ve herkesin üzerinde derin bir sarsıntı yaptı. . Mitya'ya bu mektubun kendisine ait olup olmadığını sordular. Mitya:

-Benim, benim! diye bağırdı. Eğer sarhoş>ş olmasaydım yazmazdım! Biz birbirimizden pek çok nedenlilerden ötürü nefret etmişizdir Katya, ama yemin ederim, yemin ederim ki, nefret ederken bile seni seviyordum. Ama sen beni sevmiyordun !

Umutsuzluk içinde parmaklarını bükerek, ototurduğu yere çöktü. Savcı ile savunma avukatı

karşılıklı olarak sorular sormaya başladılar. Hepsinin özet olarak asıl anlamı şuydu: Sizi böyle bir belgeyi daha önce saklamaya ve bundan önce bambaşka bir şekilde ifade vermeye sürükleyen n şey nedir?

Katya, deli gibi:

-Evet, evet! Demin yalan söyledim. Söylecediklerim hep yalandı. Vicdanıma, namusuma aykırı olarak ; yalan söyledim. Ama demin onu kurtarmak istiyordum. Berenden bu kadar nefret ettiği ve beni böylesine hor gördüğü ü halde! diye bağırdı. Evet, beni çok hor görüyordu. Her zaman da hor görmüştür. Hem biliyor musunuz, biliyor musunnuz... benden o vakit verdiği o para için ayaklarına kapandığım zaman, o anda nefret etmeye başlamıştır.

Bunu farketmiştim... Hemen hissetmiştim bunu. Ama uzun bir süre kendi düşünceme inanamadım. Kaç kez gözleri ile: Ne olursa ı olsun, o vakit sen benim ayağıma geldin! diyordu.

Evet, i anlamamıştı! Hiç. bir şey anlamamıştı. Neden o vakit koşup o ona geldiğimi anlamadı?

Çünkü o yalnız herşeyde adilikten şüphe edecek adamdır! Benim hakkımda kendisinden pay biçeçerek yargıda bulunuyordu. Herkesin kendisi gibi olduğunu sanıyordu.

Katya bunları artık büsbütün kendini yitirmiş olarak ve müthiş bir öfkeyle dişlerini sıkarak söylemişti. .

— Ama benimle sadece mirasa konduğum içicin evlenmek istemedi. Evet, onun için onun için!

Ben daima ı bunun böyle olduğundan şüphe etmişimdir! Ah, o ne canavardır! Tüm ömrümce, onun karşısında, o gün evine gitmiş olduğum için utançtan tiril tiril titreyeceğimi bu yüzden daima beni hor Sorabileceğini ve bu bakımdan benden üstün durumda olaca düşünmüştür. İşte bunun için benimle evlenmek isteÖyle • olmuştur, hepsi öyle olmuştur!

(Onu sevgiyle358

KARAMAZOV KARDEŞLER

sonsuz bir sevgiyle yenmeye çalıştım. Hatta ihanetine bile göz yummak istedim. Ama hiç bir şey, hiç bir şey anlamadı. Zaten o bir şey anlayabilir mi? O bir canavardır! Bu mektubu ertesi günün akşamı aldım. Bana meyhaneden getirmişlerdi onu. Oysa, daha o sabah, daha o günün sabahı

herşeyini bağışlamak istiyordum. Herşeyini hatta ihanetini bile!

Tabiî başkan ve savcı onu sakinleştirmeye çalışıyorlardı. Kesin olarak inanıyorum ki, hepsi belki de onun böyle kendini yitirişinden yararlandıkları ve bu çeşit açıklamalarını dinledikleri için utanç

duyuyorlardı. Ona durumunuzun ne kadar ağır olduğunu anlıyoruz. İnanın ki, biz de duygulu insanlarız gibi sözler söylediklerini hatırlıyorum. Öyleyken, kriz geçiren ve kendini büsbütün yitirmiş olan kadının ağzından bu ifadeyi almaktan geri kalmadılar. Genç kadın sinirlerinin bu kadar gergin olduğu anlarda bile, zaman zaman içten gelen şaşılacak bir açık yüreklilikle İvan Fiyodoroviç'in tüm o iki ay içinde ağabeyini, o canavarı, o katili kurtarmak için nasıl delirecek hal ere geldiğini anlattı.

Yüksek sesle:

-Kendi kendine eziyet ediyordu! diye anlattı. Hep onun suçunu küçültmek istiyor, kendisinin de babasını sevmediğini açıklıyor, belki kendisinin de babasının ölümünü istediğini ileri sürüyordu.

Evet, onun yüksek, çok yüksek bir vicdanı vardır! Vicdanlı olduğu için kendini perişan etti!

Bana herşeyi açıklıyordu, herşeyi! Hergün bana geliyor, tek dostu olarak benimle konuşuyordu.

Birden gözleri kıvılcımlar saçarak, meydan okur gibi:

-Onun tek dostu benim, bu şeref bana aittir! dedi kendisi. Smerdyakov'a iki defa gitmiştir. Bir gün bana gelip; Eğer ağabeyim değil de Smerdyakov öldürseydi, (çünkü burada herkes cinayeti Smerdyakov'un işlediğini ileri sürmüştür) o zaman belki ben de suçluyum. Çünkü

Smerdyakov babamı sevmediğimi biliyor ve belki de benim babamın ölmesini istediğimi düşünüyordu. dedi. O zaman bu mektubu çıkarıp ona gösterdim, o da cinayeti ağabeyinin işlediği kanısına vardı; bu kanı onu büsbütün mahvetti. Kendi öz kardeşinin bir baba katili olmasına dayanamıyordu! Daha bir hafta önce bu yüzden hastalandığını farkettim. Son

günlerinde, bizde otururken hep sayıklıyordu. Zihninin bulandı?1"

nı farketmiştim. Yürürken sayıklıyordu. Bu halde sokaklarda dolaştığını bile görmüşler. Dışardan gelen doktor, benim ricam üzerine üç gün önce onu muayene etti ve neredeyse hummaya tutulmak üzere (olduğunu söyledi. Hepsi de Onun, o canavarın yüzünden oldu! Dün de, Smerdyakov'un öldüğünü öğrendi... bu onu o kadar sarstı ki, aklı başından gitti... Hepsi de bu canavarım yüzünden, hepsi de bu canavarı kurtarmak için oldu.

Evet, muhakkak ki, insan bu tür konuşmaları, bu tür açıklamaları ömründe ancak bir kez, öleceği dakikada, örneğin darağacına çıkarken yapabilir. Ama Katya tam gerçek benliğini açıklayacak bir tfırsatı ele geçirmişti, ömrünün en önemli anını yaşıyordu. Bır vakitler babasını kurtarmak için, ahlâksız bir genç adamın ayaklarına kapanan herşeyi göze almış Katya, aynı Katya'ydı. Biraz önce, Mitya'yı bekleyen akıbeti hiç değilse biraz olsun hafifletmek için, onun soylu bir insana yakışır davranıışını anlatarak, tüm bu dinleyicilerin karşısında bir genç kız olarak haysiyetini feda eden gururlu ve iffetli Katya da gene aynı Katya'ydı. Şimdi de gene, aynı şekilde kendini feda ediyordu! Ama artık bunu bir başkası için yapıyorduı ve belki de bu başka msanın> kendisi için ne değerli olduğunu ancak şimdi, tam o anda ilk kez olarak hissetmiş, ilk olarak bunu o anda kavramıştı! Genç kız İvan'ın cinayeti, ağabeyinin değil de, kendisinin işlemiş olduğunu acıklayarak, kendini mahvettiğini birden kavrayınca, başına bir felâket geleceğinden korkarak fedakârlık göstermişti. Omu kurtarmak, onun onurunu, namusunu korumak için

kendini feda etmişti! Yalnız bir an için korkunç bir şey akla (gelebilir: acaba Mitya ile olan eski ilişkilerini anlatırken, yalan mı söylüyordu? İşte akla gelebilecek tek soru bu.

Hayır, hayır, ayaklarına kapanmış olduğu için Mitya'nın ondan nefret ettiğini bağıra bağıra söylerken, maksatlı olarak iftira etmiyordu! Gerçekten ta içten, belki de daha ayaklarına kapandığı

anda, henüz onu taparcasına seven açık yürekli Mitya'nın, kendisi ile alay ettiğine, onu hor gördüğüre inanıyordu. Zaten Kat,;ya sadece gururundan ötürü Mitya hastalığa varan, ve kendisine acı çektiren bir seviyle bağlanmıştı. Bu, yaralı gururundan ötürü olmuştu. Hem o sevgi aşka değil, daha çok intikama benziyordu. Evet, bel

ki de bu acı ile karışık aşk, günün birinde gerçek bir aşka çevrilebilirdi, hatta belki de bunun böyle olması Katya'nın dünyada ençok istediği şeydi! Mitya ona ihanet ederek ruhunda derin bir yara açmıştı. Genç kızın yaralı ruhu bunu hiç bir zaman bağışlamayacaktı.

Sonunda intikam anı beklenmedik bir anda gelip çatmıştı. Bu kadar uzun bir süre hakarete uğramış genç kadının içinde acı ile karışık olarak biriken ne varsa hepsi, beklenmedik bir şekilde patlak vermişti. Mitya'yı ele vermişti, ama kendisini de ele vermiş oluyordu! Tabiî daha sözlerini bitirir bitirmez, gerilen sinirleri boşaldı, hissettiği o utanç duygusu genç kızı mahvetti. Gene kriz geçirdi. Hıçkıra hıçkıra ağlayarak, çığlık çığlığa yere düştü. Kendisini alıp götürdüler. Kstya'yı

götürürlerken Gruşenka bir çığlık attı ve Mitya'ya doğru öyle atıldı ki, ona engel olmaya fırsat bulamadılar.

Avazı çıktığı kadar:

-Mitya! diye bağırdı! O yılan kan mahvetti seni! Yargıçlar heyetine doğru dönerek, öfkeden titreye titre

ye:

-İşte, o kadın ne mal olduğunu size de gösterdi diye bağırdı.

Başkanın bir işareti üzerine Gruşenka'yı yakalayıp, salondan çıkarmaya çalıştılar. Grusenka karşı

koyuyor, kendini oradan oraya atıyor, gerisin geriye Mitya'ya doğru atılıyordu. Mitya da avazı

çıktığı kadar bağırarak Gruşenka'ya doğru atılmıştı. Onu hemen tuttular.

Evet, sanıyorum ki, bizim gösteri meraklısı bayanlar memnun kalmışlardı: Zengin bir gösteri olmuştu. Hatırlıyorum, sonradan Moskova'dan getirilmiş olan doktor içeriye alındı. Galiba, başkan, daha önce de mübaşiri İvan Fiyodoroviç'e gereken yardım yapılsın diye göndermişti.

Doktor, hastanın çok tehlikeli bir beyin humması krizi geçirdiğini, hemen oradan götürülmesi gerektiğini bildirdi. Savcı ile sa~ Tunma avukatının sorularına karşılık vererek, hastanın w gün önce kendisine başvurduğunu ve daha o zaman, yakın hummaya tutulacağını bildirerek, onu uyarmış olduğunu ama hastanın tedaviye başvurmak istemediğini söyledi. Sözler bitirirken:

-Kendisi akıl bakımından tam anlamıyla sarsılmış rumdaydı. Bana kendiliğinden, uyanıkken hayal er gördüg

nü, sokakta artık ölmüş olan kişilere rastladığını ve şeytanın her akşam kendisini ziyaret ettiğini söyledi, dedi.

Ünlü doktor ifade verdikten sonra, gitti. Kateriıa İvanovna'nın ibraz ettiği mektup, cinayet delil eri arasına katıldı. Yargıçlar heyeti, tartışmaya çekildi, sonra gelip kararını bildirdi: Mahkemeye devam edilecek! Beklenmedik bir anda verilmiş olan her iki ifade de (Katerina İvanovna ile İvan Piyodoroviç'in ifadeleri) zapta geçirilecektir.

Artık mahkemenin bundan sonraki akışını anlatacak defilim. Zaten geri kalan tanıkların ifadeleri, herbirinin kendilerine göre özel ikler taşımasına rağmen, daha önceki ifadelerin bir tekrarından ve onları destekliyen açıklamalardan başka bir şey değildi. Yalnız tekrar ediyorum ki, şimdi vereceğim savcının konuşmasında bunların hepsi bir noktada birleşecektir. Herkes heyecan içinde ve son meydana gelen felâketle elektriklenmiş gibiydi ve müthiş bir sabırsızlıkla bir an önce işin bir çözüme bağlanmasını, tarafların sözlerini söylemelerini, sonra da kararın verilmesini bekliyordu. Bel iydi ki Petyukoviç, Katerina İvanovna'nın ifadesinden ötürü çok sarsılmıştı. Buna karşılık, savcı zafer kazanmış bir tavır takınmıştı. Mahkemedeki soruşturmalar sona erince, celseye hemen hemen bir saat süren bir ara verildi. Sonunda başkan, savcı ile savunma avukatının hukuk çatışması yapacakları celseyi açtı. Bizim savcı İppolit Kiril oviç konuşmasına başladığı zasaat tam akşamın sekiziydi.

VI

SAVCININ KONUŞMASI, KARAKTER TAHLİLLERİ

İppolit Kiril oviç, konuşmasına sinirden tepeden tırnağa , alnında ve şakaklarında ter damlacıklarıyla ve zazaman bütün vücudunun ateş gibi yandığını, zaman zaman üğünü

hissederek başladı. Bunu sonradan kendisi anlatBu konuşmayı kendi, chef d'oeuvre'si, tüm ömrünün chef oeuvre'rü, ölmeden önce meslek hayatında kuğunun ölüm şarkısı gibi bir son söz olarak kabul ediyordu! Gerçekten e dokuz ay sonra tez veremden öldü. Bu bakımdan eğer öle362

ceğini önceden sezmiş olsaydı, gerçekten bu benzetmeyi yapmakta haklı olacaktı. Yüreğinde ne kadar duygu, aklında ne kadar yetenek varsa, hepsini bu konuşmaya koymuş, beklenmedik bir şekilde, hem medenî bir cesaret sahibi olduğunu hem onun da içinde belâlı birtakım sorunların düğümlendiğini açığa vurmuş oldu; artık bizim zaval ı İppolit Kiril oviç'in zihni, bunlardan ne kadarını alabilirse...

Söylediği sözler asıl içten geldikleri için etkili oluyordu. Sanığın suçlu olduğuna emir üzerine değil, içten inanıyordu. Onu görevi bunu emrettiği için suçlamıyordu ve intikam duygularını

alevlendirirken, gerçekten, toplumu kurtarmak arzusu ile titriyordu. Bu yüzden bizim İppolit Kiril oviç'e düşmanca bir tavır takınmış olan bayan dinleyicilerimiz bile, sonunda son derece büyük bir etki altında kaldıklarını açıklamak zorunda kaldılar. İppolit Kiril oviç çatlak, arada bir kesilen sesle söze başlamıştı. Ama sonradan sesi çabucak güçlendi, tüm salonda çınlamaya başladı, konuşma sona erinceye kadar da öyle devam etti. Ama İppolit Kiril oviç konuşmasını

bitirdiği anda, hemen orada az kalsın bayılacaktı.

Savcı:

— Sayın jüri üyeleri, ele aldığımız dâva, tüm Rusya'da büyük bir gürültü koparmıştır. Ama bu dâvada şaşılacak, özel ikle bu kadar dehşet uyandıracak ne vardır? Bu bizim için, daha doğrusu bizler için bu kadar beklenmedik bir şey mi? Biz tüm bunlara o kadar alışmış insanlarız ki! Asıl dehşet verici olan bu kadar karanlık işlerin, artık bizde dehşet verici olmaktan çıkmış olmalarıdır!

İşte, asıl dehşet duymamız gereken şey, bu gibi şeylere alışmış olmamızdır. Yoksa filancanın, ya da filan kişinin bir fert olarak yaptığı canavarlıR değil. Peki, bu gibi işlere karşı, nasıl bir çağda yaşadığım bel i eden ve hiç de imrenilecek bir şey olmayan insanlarımız bulunduğunu önceden haber veren işaretlere karşı, azıcık ılım lı bir tavır takınmamızın nedeni nedir? Herşeye soğuk, ala? bir tavırla bakmamız mı? Daha bu kadar genç olduğu halde erkenden yıpranmış olan toplumumuzun aklını, hayal gücü erkenden yitirmesi mi? Ahlâk temel erimizin sarsılmış olması

mı? Yoksa sonunda belki de artık bu ahlâk temel erini olarak yitirmemiz mi?

Bu sorunları çözmeye çalışmayacağım. Hem bunla veren şeylerdir, her yurttaş bunların üzerinde düşünme

bunlara üzülmek zorunluluğunu duymalıdır. Bununla birlikte, henüz emekleme çağında olan ürkek basınımız, bugüne dek topluma bu bakımdan bazı hizmetlerde bulunmuştur diyebilirim. Çünkü o olmasaydı, yalnız bugünkü çarlık hükümetinin bize bağışladığı yeni mahkeme salonumuza gelen olayları değil, herkese açık olan

sayfalarında durmadan açıkladığı, zincirlerini koparmış iradelerin, ahlâk düşkünlüğünün yol açtığı dehşet verici olayları tam olarak öğrenmek şöyle dursun, bunlardan bir parçacık bile haberimiz olmazdı. Hemen her gün okuduğumuz nelerdir? Evet, hemen hergün öyle şeyler okuyoruz ki, şimdi söz konusu olan dâva, bunların yanında hiç kalır, hatta neredeyse olağan görülür. En önemli şey su ki: Rusya'da mil etçe ilgilendiğimiz bu cinayet dâvaları, genel olarak hepimizin ortaklaşa paylaşacağı bir felâket, aynı zamanda artık güçlükle karşı koyabildiğimiz, içimize işlemiş genel bir kötülüğe işarettir.

Bakın işte, ilerisi parlak yüksek sosyeteye mensup, daha mesleğe yeni atılmış bir subay, hiç bir vicdan üzüntüsü duymadan, bir bakıma velinimeti olan küçük bir memurla hizmetçisini, tek memurdan ona borçlu olduğunu gösteren belgeyi alabilmek için alçakça, sessizce bıçaklıyor, üstelik o arada yüksek sosyetedeki eğlencelerim ve ondan sonraki kariyerime lâzım olur diyerek, memurun geri kalan paracıklarını da alıp götürüyor. İkisinin boğazını kestikten sonra da, giderin her iki ölünün başları altına birer yastık koyuyor!

Öbür yanda cesareti için birçok nişanlar almış kahraman genç, ana yol üstünde velinimetinin ve komutanının anannesini haydutçasına öldürüyor, hem de suç ortaklarını bu işe teşvik ederken onlara, kadının kendisini öz oğlu gibi sevdiğini ve bu yüzden öğütlerine göre davranacağını, hiçbir tedbir almayacağını söylüyor, suç ortaklarını buna inandırıyor. Diyelim ki, şu anda yargılayacağımız adam bir canavardır, ama şu anda içinde yaşadığımız çağda, yalnız onun, ülkedeki tek canavar olduğunu söyleme cesaretini artık kendimde bulamıyorum. Bir başkası, belki kimseyi boğazlamaz, ama tıpkı bunu yapan gibi düşünür, tıpkı onun duygularını taşır, böylece için den geçirdiği şeylerle, tıpkı bu adam gibi şerefsiz bir kişi olur. Belki de öyle bir adam kendi

vicdanı ile başbaşa kalınca, kendi kendine canım, namus da neymiş? Kan dökmenin gü^ olduğu düşüncesi bir ön yargı değil midir? diye sorar.

birKARAMAZOV KARDEŞLER

365

364

KARAMAZOV KARDEŞLER

Belki bu sözlerim yüzünden beni kınarlar, benim hastalıklı sinirleri bozuk bir adam olduğumu, korkunç iftiralar savurduğumu, sayıkladığımı, işi abarttığımı söylerler. Varsın söylesinler, ziyanı

yok. Hem öyle birşey yaparlarsa, val ahi buna önce ben sevinirim! Evet, bana inanmayın! Bana hasta deyin, ama gene de sözlerimi unutmayın: çünkü sözlerim onda bir oranında, yirmide bir oranında bile doğruysa, bu bile müthiş korkunç bir şeydir!

Bakın baylar, bakın: bizde gençler tabanca ile nasıl intihar ediyorlar! Hem de bunu Hamlet'e yakışır biçimde öbür dünyada bizi ne bekliyor, acaba? diye kendi kendilerine sormadan, hatta bu sorularla yakından uzaktan ilgisi olan en küçük bir şeyi akıl arına getirmeden yapıyorlar. Sanki ruhumuzla ve bizi öbür dünyada bekliyen şeylerle ilgili olan sorunlar, çoktandır benliklerinden silinmiş, yok olmuş, üstü tamamen kül e örtülmüş. Sonra bizdeki ahlâksızlığa, bizde kendilerini zevke kaptırmış insanlara bakınız. Şimdi meşgul olduğumuz dâvanın zaval ı kurbanı Fiyodor Pavloviç bile onların yenında neredeyse hiç günahı olmayan bir yavru gibidir. Oysa hepimiz onu tanıyorduk. O bizim aramızda yaşıyan, bizlerden biriydi. Evet, belki günün birinde, bizde de, Avrupa'dakilerden üstün zekâlı insanlar Rusya'da işlenen

cinayetlerin psikololik yönü üzerine eğileceklerdir, çünkü bu üzerinde durmaya değer bir konudur.. Ama bu, daha başka bir zamanda, artık huzura kavuşulduğu vakit, şimdi yaşadığımız anların trajik karışıklığı daha arka plâna geçince, böylece onu örneğin bugünkü insanların yaptığından daha akıl ıca, daha tarafsız bir şekilde inceleme imkânı olunca yapılacaktır. Şimdi ise ya dehşet duyuyor, ya da dehşet duyuyormuş gibi rol yapıyoruz; oysa tersine ya içimizde herşeyi alaya alan, uyuşukluğu ve tembel ıe1 gıdıklayan alışılmamış, şiddetli izlenimlere bayılan insanla1 gibi, olup bitenlerden bir gösteri zevki alıyor ya da sonunda küçük çocuklar gibi karşımıza dikilen korkunç hayali kovma için elimizi kolumuzu sal ıyor, o hayal gelip geçinceye kadar başımızı yastığın altına sokuyor, sonra da onu oyunlarda, eğ lencede unutup gidiyoruz.

İyi ama, günün birinde hayatımıza ayık insanlara yakışır şekilde, düşünerek yemden başlamak gerekmez mi? Bir toplum olarak kendimize bir göz atmak gerekli değil mi? Toplumumu zun içinde bulunduğu durumu kavramamız, ya da hiç değ

Kavramaya başlamamız gerekmez mi? Bundan önceki çağda yaşamış yüce yazar, en büyük eserinin sonunda, tüm Rusya'yı bilinmeyen bir amaca doğru rüzgâr gibi dört nala giden bir troyka şeklinde canlandırarak, Ah, troyka, rüzgâr gibi giden yoyka, kim icat etti seni! diyor ve gururlu bir coşkunluk içinde o yıldırım gibi giden troykanın karsısında, tüm mil etlerin saygıyla yana çekildiklerini söylüyor. Evet, baylar, varsın yol versinler. Varsın çekilsinler. Ama bunu saygıyla yapıyorlarmış ya da öyle yapmıyorlarmış, bunun önemi yok, yalnız benim mütevazı görüşüme göre, dev sanatçı ya sorumsuz bir çocuk gibi güzel sözler söylemek tutkusuna kapılarak ya da o zamanki sansürden korkarak sözlerini bu şekilde sonuçlandırmıştır. Çünkü böyle bir troykaya kendisinin yaratmış olduğu kahramanları

Sabakeyeviç'leri, Nozdrev'leri ve Çîçikovları koşacak olsak, arabacı olarak kimi oturtursak oturtalım, böyle atlarla hiç bir yere gidemeyiz! Oysa onlar eski atlardı. Bugünkü atlarla boy bile ölçüşemezler. Bizimkiler daha da müthiştirler.

İppolit Kiril oviç'in sözleri bu noktada alkışlarla kesildi. Rusya'dan bir troyka olarak söz edilmesi hoşa gitmişti. Doğru söylemek gerekirse yalnız iki üç kişi el çırpmıştı. Bu bakımdan, başkan artık dinleyicilere dönerek, Salonu boşaltırım tehdidini savurmayı gerekli bile bulmadı, yalnız el çırpanlara sert bir tavırla baktı. Ama İppolit Kiril oviç cesaret bulmuştu. O güne dek hiç kimse onu alkışlamamıştı: Adamı bunca yıldır dinlemek istemiyorlardı, ama işte sonunda birden sesini tüm Rusya'ya duyurmak fırsatını bulmuştu.

— Gerçekten, böyle birden bütün Rusya'mızda kötü bir ün kazanan Karamazov ailesi, nedir, kimdir? Belki sözlerim aşırı derecede abartmalı, ama bana öyle geliyor ki, bu ailenin tablosunda, bizim bugünkü aydın toplumumuzda bulunan bazı ortak unsurlar belirip kayboluyor. Evet, gerçi tüm unsurlardan söz edilemez. Hem görünenler de sadece mikroskopik bir görüntü içinde, tıpkı

küçük bir su damlasında güneşin yansıması gibi belirip kayboluyorlar. Ama, gene de bir şey yansıttır, burada toplumdan yansıyan bir şey vardır.

Hayatını bu kadar üzücü bir şekilde sona erdiren şu za sapıtmış ve ahlâksız ihtiyara, şu aile babasına ba Kendisi, soylu bir aileden gelmiştir. Hayatına da onun rmn yanında karnını

doyuran fakir bir adam olarak başla

mıştı. Sonradan bir rastlantı sonucu olarak ve beklenmedik bir şekilde yaptığı evlilikle, eline çehiz olarak oldukça önemli bir sermaye geçirdi. Başlangıçta adi düzenbazın dalkavuğun biriydi. Zekâ

bakımından yetenekleri vardı, hatta bunlar oldukça önemli yeteneklerdi, ama herşeyden önce bir faizciydi. Görüyoruz ki yıl ar geçtikçe, daha doğrusu sermayesi arttıkça, cesareti de artıyor. Boyun eğikliği, dalkavukluğu yok oluyor. Geride yalnız herşeyi öfkeyle küçümseyen, hersevle alay eden, zevkine düşkün' biri kalıyor.. Tam anlamıyla ahlâkı bozulmuş bir adam. Oysa olağanüstü bir yasama hırsı var. Sonunda tüm istekleri bir noktada toplanmıştır. Artık hayatta cinsel zevklerini tatmin edecek şeylerden başka gözü hiçbir şeyi görmemektedir: Çocuklarını da öyle yetiştirmektedir. Bir baba olarak herhangi bir moral sorumluluğu yoktur. Bu sorumluluklarla alay etmekte, küçük çocuklarını evinin arka bahçesinde büyütmekte, hatta onları gelip kendisinden aldıkları vakit, sevinç duymaktadır. Sonra da onları tüm olarak aklından çıkarmaktadır. İhtiyarın tüm ahlâk prensipleri bir tek sözde özetlenebilir: Apres moi le delugelC) Uygar bir insan anlayışına aykırı olan ne varsa ondadır! Hatta toplumdan tam anlamıyla düşmanca uzaklaşmıştır: Varsın bütün dünya ateşler içinde yansın, yeter ki ben iyi olayım! der.

Durumu da iyidir, her bakımdan memnundur. Daha bu şekilde yirmi otuz yıl yaşamak için büyük bir istek duymaktadır. Kendi öz oğlunu bile dolandırıyor! Annesinden oğluna kalmış olan ve ona vermek istemediği paralarla, kendi oğlunun elinden metresini alıyor. Hayır, sanığın savunmasını

Petersbureg'dan gelmiş olan üstün yetenekli meslek arkadasıma Vermek istemiyorum. Doğruyu olduğu gibi söyliyeceğim. Öldürülen adamın oğlunun yüreğinde ne büyük bir nefret uyandırdığını

anlıyorum.

Ama bu kadar yeter! O zaval ı ihtiyardan artık söz etmeyelim! Çünkü sonunda intikamı

alınmıştır. Yalnız sunu unutmayalım ki, bu baba çağdaş babalardan biriydi. Ha toplumumuzda, onun gibi daha birçok babaların bulunduğunu söylersem, topluma hakaret etmiş

olmam, değil mi? Ne yazık ki. bugünkü babalardan bir çoğu, bu baba gibi açıkça herseyi hiçe sayan alaycı bir tavırla duygularını açığa vurmaz (*) Benden sonra tufan.

Çünkü daha iyi terbiye görmüşlerdir, daha iyi yetişmişlerdir, daha kültürlü insanlardır. Ama işin özüne bakılırsa, felsefeleri tıpkı onun felsefesi gibidir. Belki de karamsarım. Varsın öyle olsun.

Artık beni bağışlayacağınız konusunda önceden anlaşmıştık ya! Şimdi gene önceden anlaşalım: Bana inanmayın! Evet inanmayın! Ben söyliyeceğim, ama siz inanmıyacaksınız. Öyle de olsa izin verin, söyliyeceklerimi söyliyeyim, böylece hiç değilse sözlerimden bazılarını unutmazsınız.

Gelelim bu ihtiyarın, bu aile babasının çocuklarına: Biri sanık mevkiindedir. Bundan sonraki sözlerim hep onunla ilgili olacaktır. Öbürlerinden ise yalnız kısaca söz edeceğim. Bunlardan biri, ortancası parlak bir tahsil görmüş, oldukça parlak bir zekâya sahip, bununla birlikte artık hiç bir şeye inanmayan, artık pek çok şeyi tıpkı babası gibi red ve inkâr etmiş, çağdaş gençlerden biridir.

Hepimiz sözlerini dinlemişizdir. Sosyetemizde dostça kabul edilmiştir. Zaten düşüncelerini saklamıyordu. Hatta tersine, onları açıklıyordu. Bu da bize, şimdi onun hakkında herhangi bir kişi olarak değil de, sadece Karamazov ailesinin bir ferdi olarak oldukça açık bir şekilde konuşmak cesaretini vermektedir. Dün burada kentin öbür ucunda, görülen dava ile büyük bir ilgisi olan ve Fiyodor Pavloviç'in uşağı, hatta belki de meşru olmayan oğlu, Smerdyakov adında hasta, geri zekâlı bir adam intihar etmiştir. Bu adam, daha önceki soruşturmada, sinir krizleri içinde, gözyaşı

dökerek bana tvan Fiyodoroviç'in ahlâk konusunda hiç bir sınır tanımamasıyla kendisini dehşet içinde bırakmış olduğunu anlatk Kendilerine bakılırsa, dünyada her şey hoş görülmeli ve bundan böyle hiç bir şey yasak edilmemeliymiş. İşte bana tap böyle şeyler öğretiyorlardı! dedi.

Bana öyle geliyor ki, o geri zekâlı adam, kendisine öğretilen bu prensibe aklını takmış, sonunda iyice kaçırmıştır. Bununla birlikte, tabiî zihninin bozulmasında sara hastalığımın ve evlerinde meydana gelen tüm o korkunç felâketin de etkisi vardır. Yalnız o geri zekâlı adamın sözleri arasında, kendisinden çok, ama çok daha zeki bir adama yakışır, ilgi çekici bir söz vardı.

Bu sözü onun için belirtiyorum. Bana: Fiyodor Pavloviç'in oğul an arasında karakter bakımından kendisine benziyen biri varsa, o da İvan Fiyodoroviç'tir! demişti. Başlamış

olduğum karakter tahliline devam etmeyine nezaketsizce bir davranış saydığım için burada kesiyorum. Evet,368

bir baykuş gibi genç bir varlığa yalnız felâketini bildirmek ya da ilerisi ile ilgili başka sonuçlar çıkarmak istemiyorum.

Bugün, bu salonda gördük ki, daha genç olan o yürekte, hâlâ güçlü bir gerçeğe bağlılık vardır ve aile bağları, henüz gerçekten bozulmuş olan düşüncelerinden çok soydan gelen ahlâk değerlerini küçümseme alışkanlığının ve inançsızlığın yükü altında tam olarak ezilmiş değildir. Gelelim öbür oğluna: Bu oğlu, ağabeyinin herşeye karanlık bir açıdan bakan bozulmuş dünya görüşünün tam tersine, bir şeylere dört el e sarılmağa, başka deyişle bizim düşünürleri bol aydın çevrelerimizin teoriye meraklı topluluklarında moda olan gösterişli bir sözle, halkın özüne dört el e sarılmağa çalışan, dinine bağlı, uysal ve henüz delikanlı denecek yaşta bir gençtir. Örneğin, bakın: manastıra da tüm varlığı ile bağlanmıştır. O kadar ki, neredeyse rahip olmak üzere saçlarını

kestirecekti. Bana öyle geliyor ki, bu delikanlıda bizim zaval ı toplumumuzda birçok insanların duyduğu o ürkek ümitsizlik, daha bu yaşta uyanmıştır; bu tip insanlar, toplumun değerlerini alaya alma eğiliminden ve ahlâksızlığından korkup, yanlışlıkla tüm kötülüklerin Avrupa'dan gelen kültürden doğduğunu sanarak, tıpkı hayaletlerden korkan ve anlarının kupkuru göğsünde, hiç

değilse biraz olsun uyumak için şiddetli bir arzu duyan çocuklar gibi, kendi deyimleriyle Anavatanın bağrına, yurdun ana kucağına atılmaktadırlar. Hatta kendilerine korku veren o müthiş

olayları görmemek için, ömürlerinin sonuna dek bile uyumaya hazırdırlar. O iyi kalpli, yetenekli delikanlıya en iyi dileklerde bulunuyorum. Dilerim ki, onun körpe, temiz yürekliliği ve halkın dayandığı temel ere inme eğilimi, sonradan çok kez olduğu gibi, moral bakımından kötümser bir mistisizme ya da kaskatı bir mil iyetçiliğe dönüşmesin. Çünkü bu iki özel ik, belki de ağabeyine acı

çektiren ye çaba sarfetmeden elde edilmiş bir Avrupa kültürünün yanlış anlaşılmasından doğan vakitsiz bir bozulmadan daha tehlikelidir.

Mil iyetçilik ve mistisizm sözlerinden sonra, gene iki üç kişinin el çırptığı duyuldu. Ondan sonra da, artık İppo Kiril oviç kendini iyice kaptırdı. Gerçi tüm bunlar görülen dava ile pek az ilgili şeylerdi.

Ayrıca oldukça kolay anlaşılmayan belirsiz şeylerdi. Ama veremli ve yüreği öfke dolu adam.

ömründe bir kez olsun içini boşaltmak için dayanılmaz bir

istek duyuyordu. Sonradan bizim kentte anlatıldığına göre İppolit Kiril oviç'in, İvan. Fiyodoroviç'in karakterini tahlil ederken, nezaketsizce davranmasının nedenini, herkesin içinde yaptıkları

tartışmalar sırasında genç adamın onu bir iki kez bozması, îppolit Kiril oviç'in de bunu hatırlayarak, şimdi intikamını almak istemesiydi. Ama böyle bir sonuç çıkarmak doğru mu, bilmiyorum. Her neyse şimdiye kadar söyledikleri sadece bir önsözdü. Sonraki konuşmasında gittikçe daha açık olarak ve daha yakından konuya değindi.

İppolit Kiril oviç:

— İşte, çağdaş aile babasının üçüncü oğlu da burada, sanık mevkiinde karşınızda oturuyor! diye devam etti. İyi davranışları, yaşantısı ve yaptığı işler hep önümüze serilmiş: Saati çalınca her şey açılmış, her şey meydana çıkmış. Kendisi kardeşlerinin Avrupalılaşması ve halkın mil î

ilkelerine sarılmasıjmn tam tersine, Rusya'nın öz varlığını yansıtıyor gibidir. Ama tüm Rusya'yı, tüm Rusya'yı değil! Al ah korusun, tüm Rusya'yı yansıtsaydı ne yapardık! Öyleyken burada ana vatanın derinliklerinden gelen bir şey var, bunu hissediyoruz, korkusunu duyuyoruz, evet, burada da kendisini yansıtan halktır, ana vatandır. Evet, hepimiz içten gelen duygularımızın esiriyiz.

Hepimiz hayret edilecek bir iyilik ve kötülük karışımıyız. Kültüre de, Schil er'e de âşığız. Ama aynı

zamanda meyhanelerde azıyor, birlikte içki içtiğimiz sarhoşların sakal arını yoluyoruz. Evet, iyi kalpli, çok iyi kalpli oluruz; ama ancak kendimizi iyi ve çok rahat hissettiğimiz zaman! En yüksekt ideal ere bile kendimizi fırtına gibi kaptırırız. Tam anlamıyla bir fırtına gibi! Ama bir şartla, o ideal er bize gökyüzünden kendiliklerinden yağsınlar ve en önemlisi bize bedavaya, evet bedavaya mal olsunlar! Yeter ki, onlar için bir şey ödemiyelim!

Ödemekten hiç hoşlanmıyoruz. Oysa birşeyler almaktan Çok hoşlanırız. Hem de her konuda öyledir. Evet, versinler, bize dünyanın akla gelebilecek tüm nimetlerini versinler! Tam anlamıyla elde edilebilecek tüm nimetleri! Daha azına razı olmayız. Ayrıca keyfimize hiç bir şekilde karışmayınız. O zaman ne kadar iyi, ne kadar mükemmel insanlar olduğumuzu ispat ederiz. Aç

gözlü değiliz. Hayır değiliz ama, bize para veriniz. Daha çok, daha çok, mümkün olduğu kadar çok para veriniz. O zaman nasıl cömertçe, adî bir madenden başka bir 370

şey olmayan parayı küçümseyerek, ondan nefret ederek, çılgınca eğlenir ve bir gece içinde nasıl har vurup, harman savurduğumuzu gösteririz! Ama bize para vermezlerse, o

zaman; onu nasıl bulabileceğimizi gösteririz. Yeter ki onu almak için, içimizde büyük bir istek olsun! Her neyse tüm bunları sonradan sırayla gözden geçireceğiz.

Her şeyden önce demin, ne yazık ki, yabancı asıl ı saygı değer ve sayın bir yurttaşımızın dediği gibi, arka avluya yalınayak, başı kabak atılmış zaval ı bir çocuk var! Tekrar ediyorum, sanığı

savunmayı kimseye bırakacak değilim! Suçlayan da, savunan da ben olacağım. Evet, biz de insanız. Biz de insan yüreği taşıyoruz. Biz de baba ocağında çocuklukta edinilmiş ilk izlenimlerin karakter üzerinde nasıl bir etki yapacağını tartabiliriz. Ama işte o çocuk, artık bir delikanlı, genç bir adam, bir subay olmuştur. Bu sırada kendisini, aşırı davranışları ve birini düel oya davet ettiği için, uçsuz bucaksız Rusya'mızın uzak sınır kentlerinden birine sürüyorlar. Orada görevliyken kendini eğlenceye kaptırıyor, eh artık tabiî büyük gemiye büyük deniz ister. Bizim paraya ihtiyacımız var.

Her şeyden önce paraya! Böylece uzun tartışmalardan sonra, babası ile son olarak altı bin ruble üzerinde anlaşmaya varıyorlar, paralar da kendisine gönderiliyor. Bu arada şunu belirteyim ki, kendisi bu paraya karşılık bir belge de vermiştir. Bu altı bin rubleyi aldıktan sonra, mirasın geri kalan kısmından artık hemen hemen vazgeçtiğini, bu konuda babasına karşı mahkemelere başvurmayacağını açıklayan bir mektubu vardır. îşte bu sırada karakter bakımından çok yüksek ve iyi yetişmiş bir genç kızla karşılaşıyor. Evet, ayrıntılara tekrar girecek değilim. Bunları biraz önce işittiniz. Bu işin içinde bir onur meselesi, bir kendini feda etme vardır!

Söyliyeceğim bu kadar I Ciddî olmayan, ahlâksız bir genç olduğu halde, gerçekten soylu bir davranışta bulunuyor.

Yüksek bir ideal karşısında yerlere kadar eğiliyor. Böyle olunca da gözlerimizin önünde son derece sempatik bir hayal olarak canlanıyor. Ama ondan hemen sonra, gene bu mahkeme salonunda hiç beklenmedik bir şekilde, madalyonun ters tarafı da gözler önüne serildi. Neden öyle olmuştur? Gene tahminler yürütmek cesaretini gösteremiyeceğim ve tahlil er yapmaktan kendimi alıkoyacağım. Ama böyle bir durumun meydana gel

mesi için herhalde nedenler vardır. Aynı genç kadın bize, uzun bir süredir gizli tuttuğu bir öfkeden ileri gelen gözyaşları içinde, yapmış olduğu bu, belki de ihtiyatsız ve taşkın, ama gene de vicdanlı, aynı zamanda cömertçe davranış yüzünden, bu adamın kendisini önce hor gördüğünü

açıkladı. O alaycı gülümseyiş, herkesten önce nişanlısının dudaklarında belirmişti; oysa genç

kadın, asıl onun ve yalnız onun böyle gülümsemesine dayanamazdı. Kendisine ihanet edeceğini bilerek (ki nişanlısı, genç kadının kendisinden gelecek her davranışı, hatta ihanetini bile hoş

karşılayacağını düşünerek ona ihanet etmiştir) evet, bunu bilerek, ona mahsus o üç bin rubleyi teklif etmiştir. Bel idir ki, bu paraları genç adama, kendisine ihanet etsin diye vermektedir. Hiçbir şey söylemeden soğuk ve karşısındakini sınayan bakışı ile sanki, eh, bakalım kabul edecek misin? Etmiyecek misin? Bu paraları kabul edecek kadar dünyada hiçbir şeye değer vermeyen biri olduğunu gösterecek misin? diye soruyordu.

Nişanlısı ise ona bakıyor, düşüncelerini olduğu gibi anlıyor, (zaten kendisi de burada önünüzde herşeyi anladığını açıklamıştır) öyleyken bu üç bin rubleyi kendine mal edip yeni sevgilisiyle iki gün içinde eğlenerek har vurup harman savuruyor! Artık neye inanacağız? Yaşamak için elinde olan son imkânları da feda eden ve tertemiz bir varlık karşısında yerlere kadar eğilen adamın cömertliğine mi, yoksa bu kadar tiksindirici olan madalyonun ters tarafına mı? Genel olarak, hayatta öyle oluyor ki, iki zıt kutup arasında ortayı bulmak gerekiyor; söz ettiğimiz olayda da tam anlamıyla öyle yapmak zorundayız. Sanık herhalde ilk anlattığımız olayda gerçekten içtenlikle soylu bir davranışta bulunmuştur, ama ikinci olayda aynı derecede içten gelen bir alçaklık göstermiştir. Neden öyledir? Çünkü biz Karamazov'lar yaratılıştan hiçbir sınır tanımayan insanlarız. (Bütün bu sözlerim zaten bunu göstermek içindi.) Öyle varlıklarız ki, içimizde birbirinin karşıtı olan çeşit çeşit şeyler birleşmektedir. Ruhumuzda aynı anda iki sonsuzluk vardır: Biri sayısız yüksek ideal erle doludur, öbürü ayaklarımızın altında en alçakça, en adice şeylerle dolu olan bir uçurumdur...

Biraz önce tüm Karamazov ailesini derinden ve yakından incelemiş olan genç araştırıcı bay Rakitin'in ileri sürdüğü Parlak düşünceyi hatırlayınız. Kendisi: Bu zincirlerini kopar372

mış, hiç bir şey karşısında boyun eğmeyen varlıklar için, alç aldıklarını hissetmek kadar, yüksek, soylu bir davranışta bulunduklarını hissetmek de vazgeçilmez bir ihtiyaçtır demişti. Gerçekten de bu doğrudur. Birbirine karşıt olan bu duyguları durmadan sürekli olarak hissetmek, onlar için ihtiyaçtır. Aynı anda iki uçurum içindedirler. Evet iki uçurum içinde bulunuyoruz. Öyle olmazsa biz Karamazov'lar mutsuz,

doyumsuz varlıklar oluruz. Yaşantımız dolu olmaz. Bizim varlığımız geniştir, tıpkı ana vatanımız Rusya gibi. Biz herşeyi içimize sindirir, her şeye ayak uydurarak yaşarız. Sırası gelmişken söyleyeyim, sayın jüri üyeleri, şimdi bu üç bin rubleye değindiğimiz için olayları biraz atlayarak bazı şeyler anlatacağım, hoş görünüz.

Düşünün, bu adam o zaman paraları aldıktan, hem de onları böyle, bu kadar utanılacak, bu kadar rezilce bir şekilde, bu kadar alçalarak kabul ettikten sonra, aynı gün güya bunların yarısını

ayırıyor, bir bezin içine dikiyor ve bunları tam bir ay boynunda taşıyor! Canının çektiği bunca şeylere, olağanüstü ihtiyaçlarına rağmen onlara el sürmüyor! Sarhoş bir halde, meyhane meyhane dolaşırken de, sevgilisini rakibinden, babasından uzaklaştırabilmek amacıyla. muhtaç

olduğu paralan bilmem kimden bulabilmek için, kentten bilmem nereye gitmek zorunda kaldığı

zaman bile, o bez parçasındaki paralara el sürmek cesaretini göstermiyor!

Oysa hiç değilse sevgilisini, bu kadar kıskandığı ihtiyarın baştan çıkaran teklifleri karşısında bırakmaması, yanından bir an olsun ayrılmaması, genç kadının sonunda; Seninim diyeceği anda, onunla birlikte o uğursuz hayattan mümkün olduğu kadar uzak bir yere fırlayıp gidebilmek için o anı beklerken, söz konusu bez parçasını açması gerekirdi! Hayır, bunu yapacak yerde, tılsımına el bile sürmüyor! Hem de nasıl bir nedenle? İlk akla gelen neden, daha önceden de dediğimiz gibi, kendisine: Ben seninim, al beni nereye istersen götür! denildiği anda, yanında yol parası

olarak bir şey bulundurmak isteğiydi. Ama bu ilk akla gelen neden, sanığın kendi ağzından açıkladığı ikinci neden

yanında sönük kalıyor. Kendisi şunları söylemişti: Bu parayı üzerimde taşıdığım sürece, alçağın biriydim ama, hırsız değildim. Çünkü her an hakaret ettiğim nişanlıma gidip, onu aldatarak kendisinden almış olduğum paranın yarısını önüne koyabil^

Bak, paralarının yarısını eğlenerek sarfettim ve böylece zayıf, ahlâksız (hatta istersen alçak da diyebilirsin bir insan olduğumu gösterdim. (Bunları anlatırken sanığın kendi sözlerini tekrar ediyorum.) Ama alçağın biri de olsam, hırsız değilim, çünkü hırsız olsaydım paranın elimde kalan yarısını sana getirmez, öbür yarısına yaptığım gibi ona da el koyardım diyebilirdim.

Şaşılacak bir açıklayış! Bu kadar rezilce bir durumda üç bin rubleyi kabul etmekten kendini alamayan aynı çılgın, ama zayıf iradeli adam, birden içinde öyle güçlü bir irade hissediyor ki, boynunda bin beş yüz ruble taşıyor da onlara el dokundurmak cesaretini gösteremiyor! Bu anlattığımız, incelemeye çalıştığımız karakterle bağdaşabilir bir şey midir? Hayır, izin verirseniz gerçek Dimitriy Karamasov'un, (diyelim ki paralarını gerçekten bir bez parçasına dikmeye karar vermişti) böyle bir durumda, nasıl davranması gerektiğini söyliyeyim. Daha canı herhangi bir şeyi çektiği ilk anda, örneğin aynı paranın yarısını birlikte eğlenerek sarfettiği yeni sevgilisinin gönlünü

herhangi bir şeyle hoş etmek için, önce yüz ruble kadar bir şey almak üzere o bez parçasın: açar, içinden o yüz rubleyi ayırırdı. Neden paranın yarısını olduğu gibi götürmeliydi? Bin dört yüz ruble de yeterdi. Nasıl olsa aynı şeyi söyliyebilirdi: Alçağın biriyim ama, hırsız değilim. Çünkü

sana bin dört yüz ruble getirdim! Hırsız olsaydım, hepsini alır, hiç bir şey getirmezdim! diyebilirdi. Böylece aradan bir süre geçtikten sonra, bez parçasını gene açmıştır, içinden ikinci yüzlüğü, ondan sonra üçüncüsünü, dördüncüsünü ve böylece ayın sonuna dek devam ederek sondan bir evvelki yüzlüğü de almıştır... Kendi kendine de hep aynı şeyi söylemiş: Alçağın biriyim ama, hiç değilse hırsız değilim. Yirmi dokuz yüzlüğü har vurup, harman savurdum, ama hiç olmazsa bir tanesini geri getirdim, hırsız olsaydım onu da geri getirmezdim demiştir.

Sonunda, en son yüzlüğe bakıp, kendi kendine: Sahi bir tek yüzlüğü geri götürmeye değmez!

Şunu da alıp iyice bir eğleneyim! demiştir. İşte bizim tanıdığımız gerçek Dimitriy Karamazov öyle yapardı! O bez parçası efsanesi gerçekle öylesine bağdaşmaz bir şeydir ki, böylesini insan aklından bile geçiremez. Herşey akla gelebilir, yalnız bu olamaz! Ama bu konuya gene döneceğiz.374

KARAMAZOV KARDEŞLER

İppolit Kiril oviç, baba ile oğul arasındaki aile ilişkileri ile, aralarında meydana gelen anlaşmazlıklar konusunda mahkeme heyetine bildirilmiş olan şeyleri sırayla, tekrar tekrar belirttikten ve mirasın paylaşılması konusunda eldedeki delil ere göre, kimin kime borçlu kaldığını, kimin kimin hak kını

yediğini meydana çıkarmanın imkânsız olduğunu bir kez daha söyledikten sonra, Mitya'nın aklına sabit bir dü~ şünce olarak takılan o üç bin ruble konusunda doktorların uzman olarak yaptıkları

açıklamaya değindi.

VII

OLAYIN TARİHÇESİ

- Doktorlar incelemelerden sonra yaptıkları açıklama larla, bize sanığın aklı başında olmayan bir insan, bir man yak olduğunu ispat etmeye çalıştılar. Ben şunu iddia ediyo rum ki, aslında aklı başındadır. Ama işin asıl kötüsü de budur: Eğer aklı başında olmasaydı, belki de çok kurnazca davranırdı. Manyak olduğuna gelince, bunu kabul edebiliriz ama yalnız bir konuda: Doktorların da belirttikleri gibi, sa nığm güya babasının kendisine borçlu kaldığı o üç bin ruble konusunda... Bununla birlikte, sanığın bu paralar söz konusu olunca, hemen çileden çıkmasını

belki delilikten daha çok akla yakın bir şekilde açıklayan bir neden bulunabilir. Bana kalırsa, ben, sanığın akıl bakımından tüm yeteneklerini kul. lanabilecek ve normal bir durumda bulunduğunu ileri sü ren, yalnız sinirli ve öfkeli olduğunu söyleyen genç doktorun görüşünü

paylaşırım. Bence işin asıl önemli noktası bu; sa nığm devamlı bir şekilde çılgınca bir öfke içinde bulunma sının nedeni üç bin ruble gibi bir miktar değildi, aslinda öfkesini uyandıran bambaşka bir neden vardı. Bu da kıs kanclıktı!

Sözün burasında İppolit Kiril oviç, sanığın Gruşenka'ya karşı duyduğu ve kaderini alt üst eden tutkusunun ayrıntılı olarak tüm tablosunu gözler önüne serdi. Sözüne, sanığın genç

bir kadına temiz bir dayak çekmek için gidişindi başladı. (İppolit Kiril oviç bunları söylerken, sanığın

'mış olduğu sözleri aynen kul andığını belirtti). Ama genç adam kadını dövecek yerde, ayaklarının dibinde kalmıştı. İşte aşk böyle başlamıştı. Aynı sırada ihtiyar da, sanığın babası da, gözlerini aynı genç kadına doğru çeviriyor. Garip ve uğursuz bir rastlantı oluyor. Her iki yüreğin içinde, aynı

anda, hem de her iki erkek de, genç kadını daha önceden tanıdıkları halde, hiçbir sınır tanımayan, tam anlamıyla Karamazov'lara özgü bir tutku alevleniyor.

— Elimizde genç kadının kendi ağzından yaptığı bir açıklama var: Ben, her ikisiyle de alay ediyordum. diyor. Evet, aniden hem biriyle, hem de ötekiyle eğlenmek hevesine kapılmıştı.

Eskiden böyle bir şey istemiyordu. Sonra birden içinde böyle bir heves uyandı. Sonunda her iki erkek de ona yenilmiş olarak karşısında boyun eğdiler. Tanrıya tapar gibi paraya tapan ihtiyar, hemen, tek genç kadın evini ziyaret etsin diye, üç bin ruble hazırladı. Ama kısa bir süre sonra, genç kadına kendi ismini vermeyi, hatta ona varlığını bağışlamayı bile mutluluk sayacak bir duruma geldi. Yeter ki, genç kadın meşru eşi olmaya razı olsun. Bu konuda kesin delil erimiz vardır.

Sanığa gelince, yaşadığı trajediyi gözlerimizin önünde apaçık görüyoruz. Ama ne yapsın ki, genç

kadının keyfi öyle bir oyun oynamak istiyordu. Kendisini baştan çıkaran kadın, zaval ı genç

adama en küçük bir umut bile vermiyordu. Umuda, gerçek bir umuda, ancak son dakikada kendisine işkence eden kadının önünde diz çöktüğü, artık rakibi olan babasının kanına bulanmış

olan el erini ona uzattığı sırada kavuşabildi: İşte bu durumda tevkif edildi. Tevkif edildiği sırada, kadın, artık gerçekten içten gelen bir pişmanlık içinde: Beni de, beni de, onunla birlikte Sibirya'ya gönderin. Onu ben bu hale getirdim, herkesten önce ben suçluyum! diye bağırıyordu.

Dava konusu olayı anlatmak görevini üzerine alan yetenekli bir genç daha önceden de değindiğim bay Rakitin, kısa ama karakteristik birkaç cümle ile olayın kahramanı olan kadını şöyle tanıtıyor: Genç yaşta hayal kırıklığı, genç yaşta aldatılış, doğru yoldan sapma, baştan çıkaran ve kendisini bırakıp giden nişanlının ihaneti, ondan sonra fakirlik, namuslu ailelerin kendisini reddedişi, en sonunda da bugün bile, velinimet saydığı zengin bir ihtiyarın koruyuculuğu...

Belki de içinde pek çok iyi şeyler saklayan o genç yüreğe kin tohumları pek erken atılmıştı. Yavaş

yavaş hesabi, sermaye biriktiren bir kadın tipi ortaya çıktı. İçinde alaycılık ve topluma karşı

intikam duygulan besleyen bir tip!

Karakterinin böylece ortaya konmasından sonra, genç kadının sadece oyun olsun diye, sadece kötülük olsun diye nasıl olup da her ikisi ile eğlendiği anlaşılıyor. İşte, umutsuz bir aşk, moral bozukluğu, nişanlıya ihanet ve kendi namusuna bırakılmış, ama başkasına ait olan bir paraya el koymakla geçen o bir aylık süre içinde sanık, bütün bunlardan başka, durmadan içini yakan bir kıskançlık yüzünden neredeyse kendini kaybedecek, kuduracak hal ere geliyor! Hem de kime karşı duyuyor bu kıskançlığı? Kendi babasına karşı! Üstelik kaçık ihtiyar tutulduğu kadının

gönlünü çelmeye, onu elde etmeğe çalışıyor. Hem de bunu neyle yapıyor? Oğlunun iddiasına göre kendisine annesinden, kendi soyundan miras kalan ve oğlunun kendisini suçlamasına yol açan o üç bin rubleyle! Evet kabul ediyorum bu dayanılacak şey değildi! Bu durumda insan manyak bile olabilir! İş parada değildi, mutluluğun böylesine iğrenç bir umursamazlıkla, bu paralarla yok edilmesiydi!

Ondan sonra İppolit Kiril oviç, sanığın zihninde babasını öldürme düşüncesinin nasıl yavaş yavaş

doğup geliştiğini anlatmaya koyuldu ve sözlerini olaylarla ispatlamağa çalıştı:

-Önce yalnız meyhanelerde dolaşıp bağırıyoruz. Tüm o ay bağırıp duruyoruz. Evet, biz insanlar arasında yaşamayı severiz, bu insanlara hemen en korkunç, en tehlikeli düşüncelerimizi bile açıklarız, insanlarla herşeyimizi paylaşmaktan zevk duyarız! Üstelik neden olduğu bilinmez, o insanların hemen bize karşı tam bir sempati göstermelerini, tüm dertlerimizi, endişelerimizi anlamalarını, bize dalkavukluk etmelerini ve keyfimize karşı gelmemelerini isteriz. Yoksa kızar. hatta tüm meyhaneyi dağıtırız!

Sözün burasında yüzbaşı Snegirev'le ilgili gülünç küçük hikâye anlatıldı.

-Bu ay içinde sanığı gören ve sözlerini işitenler, eninde sonunda artık işin içinde yalnız bağırışlarla, tehditlerin bulunmadığım, böylesine çılgınlığa varan bir durumda, o tehditlerin de belki gerçek bir davranışa çevrileceğini hissediyorlardı.

Savcı bunu söyledikten sonra, manastırda yapılan aile toplantısını, Alyoşa ile olan konuşmaları, sanığın yemekten sonra babasının evine zorla girdiği vakit meydana gelen çirkin tecavüz sahnesini anlattı. Sonra devam etti:

— Sanığın daha bu olay meydana gelmeden önce artık soğukkanlılıkla, iyice düşünerek ve önceden beslediği bir niyetle babası ile olan anlaşmazlıklarına, onu öldürerek son vermeğe kararlı

olduğunu ısrarla ileri sürecek değilim. Bununla birlikte, bu düşünce birkaç kez aklına gelmişti.

Hatta bu konu üzerinde düşünmüştü. Bunu ispat etmek için olaylar, tanıklar gösterebiliriz, hatta kendi açıklamasını bile söz konusu edebiliriz. Size, şunu. belirtmek isterim ki, sayın jüri üyeleri, bugüne dek olayların zorladığı bu cinayeti işlemek için sanığın tam anlamıyla ve bilinçli olarak önceden niyet beslediğini ileri sürmek konusunda kararsızdım. Kesin olarak inanıyordum ki, ilerde meydana gelecek olan uğursuz anı. içinden çok kez geçirmiştir. Bunu yalnız şöylece aklından geçirdiğini, sadece mümkün bir şey olarak düşündüğünü, ama daha ne tarihini, ne de şartlarını

tasarlamış olduğunu sanıyordum. Bu konudaki kararsızlığım yalnız bugüne dek, bayan Verhovtzeva, o uğursuz belgeyi ibraz edinceye dek sürdü. Sözlerini kendiniz de işittiniz baylar: Bu bir plân, bu bir cinayet programıdır! İşte, talihsiz sanığın sarhoş ağzıyla yazdığı mutsuz mektubunu böyle nitelemiştir. Gerçekten de, bu mektupta tam bir program ve önceden beslenen bir niyet bulunduğunu belirten tüm işaretler vardır.. Mektup cinayetten iki gün önce yazılmıştır: böylece simdi kesin olarak öğrenmiş oluyoruz, ki, sanık korkunç niyetini gerçekleştirmeden iki gün önce, eğer ertesi günü para bulamazsa yastığının altında bulunan paraları almak için babasını

öldüreceğini yeminle açıklamıştır. Kırmızı kurdeleli pakette olan parayı alacağım. Yeter ki, İvan buradan gitsin demiştir. İşitiyorsunuz ya: Yeter ki İvan gitsin! Demek ki, herşey artık düşünülmüş, tüm koşul ar tartışılmıştır. Sonra ne oluyor? Herşey tam yazıldığı gibi yerine getiriliyor!

İşin içinde kesin olarak önceden beslenen bir niyet, bir tasarlama vardır. Cinayet hırsızlık niyetiyle işlenecekti. Bu açıkça bildirilmiş, yazılmış, altı da imza edilmiştir. Sanık, kendi imzasını inkâr etmiyor. Diyeceklerdir ki, Bunu bir sarhoş yazmıştır.* Ama bu hiç bir şeyi küçültmüyor. Hatta ak378

sine işi daha da önemli bir hale sokuyor: Sanık sarhoşken ayık olduğu sırada, tasarladığı şeyleri yazmıştır. Eğer ayıkken bunu düşünmemiş olsaydı, sarhoşken de yazmazdı. Peki, neden niyetini meyhanelerde bağıra bağıra söyledi? diyeceklerdir. Böyle bir işe önceden niyet besleyen insan susar, her şeyi içinde saklar diyeceklerdir. Doğru, ama sanık daha zihninde bir plân, bir niyet yokken sadece içinden bir istek geçirdiği sırada, daha içindeki eğilim iyice gelişmeden bunu bağıra bağıra söylüyordu. Sonradan görüyoruz ki artık, bundan bağıra bağıra söz etmesi azalıyor.

Bu mektubun yazıldığı akşam sanık, Başkent meyhanesinde iyice içtikten sonra, alışıldığının tersine hiç konuşmamış, bilardo oynamamış, bir kenara oturmuş ve hiç kimseyle sohbet etmemiştir. Yalnız kentteki dükkânlardan birinde satış memuru olarak çalışan birini yerinden kovmuştur. Ama bunu, hernen hemen bilinçsiz olarak, sadece artık meyhaneye girerken kavga çıkarmadan edemiyeceği için yapmıştır. Gerçi sanık, son kararı verirken aklına daha önceden, kentte bu konuda artık pek çok bağırıp çağırdığım ve niyetini yerine getirdiği vakit, bunun aleyhinde bir delil

olarak onu suçlamak için rahatça kul anılacağını aklından geçirmeliyiz. Ama bu konuda artık pek çok bağırıp çağırdığını ve niyetini yerine getirdiği vakit, bunun aleyhinde bir delil olarak onu suçlamak için rahatça kul anılacağını aklından geçirmeliydi. Ama ne yapmalı ki, bir kez artık bunu açıklamıştı. Ağzından çıkanı geri alamazdı. Hem sonra, daha önce talih onu kurtarmıştı

ya! Şimdi de kurtarabilirdi! İnanın ki, yıldızımıza güveniyorduk baylar!

Bununla birlikte şunu da açıklamalıyım ki, sanık bu uğursuz dakikanın gelip çatmaması, kanlı bir sonucun meydana gelmemesi için, pek çok çaba göstermiştir. Bunu kendisine özgü bir dil e yazmıştır: Yarın tüm insanlardan üç bin ruble isteyeceğim, insanlar parayı vermezlerse kan akacaktır! diye yazmıştır. Sarhoşken yazılan bu sözler ayıkken, tıpkı yazıldığı şekilde yerine getirilmiştir!

Sözün burasında İppolit Kiril oviç, Mityanın cinayeti İŞ" lemekten kaçınmak için gösterdiği tüm çabaların ayrıntılı olarak anlatımına geçti. Samsonov'a gidişini, Lyagaviy'le gö rüşmek için yaptığı

yolculuğu anlattı; hepsini de belgelerle ispatlıyordu. Sonunda sanık, bitkin, gülünç bir duruma düş

muş, aç bir halde ve yolculuğu yapmak için gereken parayı sağlamak üzere saatini satmış olarak (bununla birlikte üzerinde güya bin beşyüz rubleyle, ama güya evet, güya diyorum), sevdiği kadını

kentte bıraktığı için kıskançlıktan kendi kendini yiyip bitirerek orada bulunmadığı sırada kadının Fiyodor Pavloviç'e gideceğini düşünerek, kente dönüyor. Çok şükür! Kadın Fiyodor Pavloviç'e gitmemiştir! Sanık, onu kendi eliyle koruyucusu Samsonov'un evine kadar götürüyor.

Ne gariptir, Samsonov'a karşı kıskançlık göstemiyoruz. Bu da dava konusu olan olayın psikolojik yönünü yansıtan oldukça karakteristik bir noktadır. Ondan sonra sanık hemen, arka bahçede olan gözetleme yerine gidiyor. Ama orada Smerdyakov'un sara krizi geçirdiğini, öbür uşağın da hasta olduğunu öğreniyor. Artık meydan açıktır, işaretleri de bildiğine göre, durmasına imkân var mı? O

ne kışkırtıcı bir durumdur!

Öyleyken, sanık gene de herşeye rağmen, kendini tutuyor, hepimizin saygı duyduğu ve geçici bir zaman için burada oturan bayan Hohlakova'ya gidiyor. Çoktandır durumu ile ilgilenen bu bayan, ona en akıl ıca öğüdü veriyor: Bütün bu içki âlemlerini, bu iğrenç gönül macerasını, bu meyhane meyhane bos boş dolaşmayı, genç vücudunun gücünü boşuna harcamayı bırakıp, Sibirya'ya, altın madenlerine gitmek! İçinizde fırtına gibi esen güçleri, maceralara susamış romantik karakterinizi tatmin edecek tek yer orasıdır diyor.

İppolit Kiril oviç, konuşmanın nasıl sonuçlandığını, Gruşenka'nın Samsonov'a gitmediğini anlayınca, sinirleri fena bozulan mutsuz adamın, sevgilisinin kendisini aldattığını, o sırada muhakkak Fiyodor Pavloviç'in evinde bulunduğunu düşünerek, nasıl çileden çıktığını belirtti.

Böylece olayın, sanığın kaderi üzerine nasıl bir rol oynadığına dikkati çekerek Şöyle devam etti:

— Hizmetçi kadın ona, sevgilisinin eski göz ağrısı ve asıl hak sahibi olan erkeğiyle birlikte Mokroye'de olduğunu söylemek

fırsatını bulsa, hiçbir'şey olmayacaktı! Ama kadın, korkudan ne söyleyeceğini şaşırmış, yeminler etmeye, haç Çıkarmaya başlamıştı ve eğer sanık onu hemen orada öldürdiyse, bunu kendisine ihanet eden sevgilisini bulmak için, rüzgâr gibi yola koyulduğundan yapmamıştı. Yalnız şuna dikitinizi çekerim: Ne kadar kendinden geçmiş olursa olsun380

gene de yanına bakır havanelini almayı ihmal etmemiştir! Neden il e o bakır havanelini almıştı?

Neden başka bir silâh almamıştır, sorarım size? Eğer biz bir aydır olup biteceklerin tablosunu zihnimizde canlandırmışsak, ona hazırlanmışsak, gözümüze çarpan ve silâh olarak kul anabileceğimiz herhangi bir şeyi kapmamız normaldir. Zaten neyin bize silâh olabileceğini bir aydır tasarlamış bulunuyoruz. İste bu yüzden bir anda eşyayı görür görmez, kararsızlığa düşmeden onu silâh olarak kabul ederiz. Bu bakımdan gene diyebiliriz ki, sanık bu uğursuz bakır havanelini, bilinçsiz olarak, elinde olmayarak yakalamış değildi. İşte kendisini babasının bahçesinde görüyoruz... Alan boş, ortada hiç bir tanık yok, derin ve sessiz bir gece, karanlık... ve kıskançlık.

Sanık, kadının orada rakibi ile birlikte, rakibin kol ar: arasında bulunduğunu ve belki de o anda kendisi ile alay ettiğini düşünerek, boğulur gibi oluyordu. Hem bu yalnız şüphe değil ki... Artık hangi şüpheden söz edilebilir? Aldatılış apaçık ve bel idir. Kadın şurada, penceresinden ışık sızan odada, onun yanında, perdenin arkasındadır! İşte mutsuz adam, yavaşça pencereye yaklaşıyor, saygı ile içeriye bakıyor sonra. . olanlara uslu uslu boyun eğiyor ve kazadan belâdan uzak olmak, herhangi bir şeyin, tehlikeli ve ahlâksızca bir şeyin meydana gelmemesi için akıl ıca davranarak oradan çekilip gidiyor... İşte bizi buna

inandırmak istiyorlar. Biz ki, sanığın karakterini biliyor, onun moral bakımdan nasıl bir durumda olduğunu anlıyor, olup bitenlerden ötürü ne halde olduğunu kavrıyoruz. Onun bu haldeyken ve en önemlisi kapıyı hemen açtırıp içeriye girmesini sağlayacak işaretleri bildiği halde, oradan uzaklaştığına inanmanızı istiyor!

Söz işaretlere gelince, İppolit Kiril oviç suçlamalarına bir tarafa bırakarak, cinayeti Smerdyakov'un işlediğine dair baştaki bölümde ileri sürülen şüpheleri tüm olarak ortadan kaldırmak ve bu düşünceyi artık bir daha akla getirmiyecek şekilde silmek için, ayrıntılı olarak Smerdyakov'dan söz etmeyi zorunlu saydı. Bunu oldukça esaslı bir şekilde yaptı ve herkes ileri sürülen bu tahmini olmıyacak bir şey olarak kü cümsediği halde, gene de oldukça önemli saydığını anladı.

VIII

SMERDYAKOV ÜZERİNE ETÜD

İppolit Kirilioviç: Bir kez böyle bir şüphe nasıl akla gelebilirdi? diye bir soruyla söze başladı.

Smerdyakov tarafından cinayetin işlenmiş olduğunu, önce sanığın kendisi tevkifi sırasında bağırarak ileri sürmüştür. Böyleyken, bağırarak söylediği bu ilk sözden şu ana kadar, yaptığı bu suçlamayı destekleyebilecek bir tek olay, hatta olayı bırakalım, insanın olay olarak kabul edebileceği en küçük akla uygun bir şey gösterememiştir. Ondan sonra, bu suçlamayı yalnız üç

kişi tekrarlamıştır: Sanığın iki kardeşi ile Bayan Svetlova. Ama sanığın kardeşlerinden büyüğü

şüphesini ancak bugün, hasta bir halde, tam anlamıyla zihninin bulandığı, beyin humması

geçirdiği bir sırada açıkladı. Oysa, daha önce tüm bu iki ay içinde, (ki bu bizce kesin olarak bilinmektedir) ağabeyinin suçlu olduğu kanısını paylaşıyor, hatta bu düşünceye karşı gelmeyi aklından bile geçirmiyordu. Ama bu konuyu etraflı olarak daha sonra tekrar inceleriz.

Sonra, sanığın kardeşlerinden küçüğü, kendiliğinden, Smerdyakov'un suçluluğunu gösteren en küçük bir delili bile bulunmadığını, bu düşünceye ancak sanığın kendi sözlerine bakarak ve yüzündeki ifadeden ötürü varmış olduğunu bildirdi. Evet bu muazzam delil, biraz önce iki kez kardeşi tarafından ileri sürülmüştü. Bayan Svetlova ise, belki daha da müthiş bir şey söylemişti: Sanık size ne söylerse ona inanın, kendisi yalan söyliyecek adam değildir. İşte, sanığın akıbeti ile aşırı derecede ilgili olan bu üç kişinin Smerdyakov'un suçtoluğu konusunda ileri sürebildikleri, el e tutulur tüm delil er bundan ibaret. Bu arada Smerdyakov'un suçluluğu ağızdan dolaştı, tutundu ve belki de hâlâ tutuluyor. Buna inami? Böyle bir şey akla gelebilir mi?

Sözün burasında İppolit Kiril oviç, hayatına hastalık yüzünden krize tutulduğu bir sırada, zihni durumu bozulmuş,, cinnete uğramış bir durumda son veren Smerdyakov'un karakterini birkaç

sözle anlatmayı gerekli buldu. Smerdyakov'u bakımından fazla gelişmemiş, belirsiz bir tahsil kırıntısı ş, aklının almıyacağı felsefelerle zihni karışmış ve pra382

tik olarak efendisinin, hatta belki babası Fiyodor Pavloviç'ir. yaşadığı dizginsiz, sınır tanımaz hayatından, teorik olarak da efendisinin büyük oğlu ile yapmış olduğu çeşitli garip felsefe

tartışmalarından edindiği çağdaş görev ve sorumluluk teorilerinden ürkmüş bir insan olarak tanıttı; İvan Fiyodoroviç'in de onunla seve seve sohbet ettiğini, bunu herhalde can sıkıntısından ya da daha iyi bir eğlence bulamadığı için, onunla alay etmek ihtiyacından yaptığını belirtti.

-Efendisinin evinde geçirdiği son günlerdeki moral durumunu bana kendisi anlattı, diye açıkladı.

Ama başkaları da aynı şeyi tanıklık ederken söylediler. Sanığın kendisi, kardeş: hatta uşağı

Grigoriy bile, yani onu oldukça yakından tanıyan herkes aynı şeyi söylemiştir. Bundan başka, sara hastalığından bitkin bir halde olan Smerdyakov, tavuk gibi ürkekti. Sanığın kendisi daha henüz böyle bir açıklamanın kendi çıkarına uygun olmadığını idrak etmediği bir sırada, bize benim ayaklarıma kapanmış, ayaklarımı öpmüştür ve bu saralı bir tavuktan başka bir şey değil diyerek onu, kendisine özgü bir dil e tanımlamıştır. Öyleyken, sanık işte böyle bir adamı kendisine bir sırdaş olarak seçmiş, (ki bunu bize kendisi açıklamıştır) ve onu o kadar korkutmuştur ki, sonunda öbürü ona bir casus, bir haberci olarak hizmet etmeye razı olmuştur.

İşte evde gözcülük eden bir kişi olması sonucudur ki, efendisine ihanet etmekte, sanığa içinde para bulunan bir paketin varlığından ve efendisinin evine girebilmek içi" ne gibi işaretler vermesi gerektiğinden söz açmıştır. Hem bunu haber vermemesine imkân yoktu ki.

Sonradan, kendisim korkutarak eziyet etmiş olan adam, artık tevkif edildiği ve onu cezalandırmak için yanma gelebilecek durumda olmadığı halde, karşımızda tiril tiril titriyerek, beni öldürürlerdi efendim, bunu apaçık görüyorum, beni öldürürlerdi efendim di' yordu. Benden her an şüphe

ediyorlardı efendim, tek öfke lerini yatıştırmak için, kendiliğimden hemen her sırrı ken lerine haber vermekte acele ediyordum efendim, ki böylece karşılarında suçlu olmadığımı

görebilsinler ve beni sağ bırak sınlar.

İşte Smerdyakov'un söylediği sözler bunlardır. Bunları yere yazmış ve aklımda tutmuşumdur.

diz

— Bazen bana öyle bir bağırır ki, hemen karşılarında üstü yere atardım kendimi, diyordu. '

KARAMAZOV KARDEŞLER

383

Yaratılıştan çok namuslu bir genç olan ve yitirdiği parayı Kendisine geri verdiği vakit, bu davranışı ile ve dürüstlüğü sayesinde efendisinin güvenini kazanmış olan zaval ı Smerdyakov, öyle sanıyorum ki, velinimeti saydığı ve sevdiği efendisine ihanet ettiğinden ötürü müthiş vicdan azabı çekiyordu. En büyük psikologlara göre, saraya tutulup hastalıkları şiddetli olanlar, daima hiç durmadan tabiî hastalıklarından ileri gelen bir ısrarla; kendi kendilerini suçlarlar. Kendi suçluluklarından ötürü üzüntü çekerler, birilerine, bir şeylerden ötürü vicdan azabı duyarak kendilerine eziyet ederler çoğu zaman ortada hiçbir şey yokken olup bitenleri abartırlar, hatta işlemedikleri suçlan, cinayetleri işlediklerini uydururlar. İşte, böyle bir adam, korkudan ya da korkutulmaktan ötürü kabahatli, hatta suçlu olabilir. Bundan başka, gözünün önünde hazırlanan ortamda, kötü bir şeyin meydana gelebileceğini şiddetle hissediyordu. Fiyodor Pavloviç'in ortanca oğlu İvan

Fiyodoroviç, felâketten biraz önce Moskova'ya gideceği sırada, Smerdyakov kalması

için yalvarmıştı. Öyleyken korkak bir adam olduğu için tüm şüphelerini apaçık ve kesin bir şekilde ona açıklamak cesaretini kendinde bulamamıştı. Yalnız imalarla yetinmişti. Ama karşısındaki imalarını anlamadı. Bu arada şunu belirtmeli ki, Smerdyakov İvan Fiyodoroviç'i bir koruyucu, bir garanti olarak görüyordu; sanki o evdeyken hiç bir felâket olmazdı. Dimitriy Karamazov'un sarhoş ağzı ile yazdığı mektupta kul andığı sözleri hatırlayınız: İhtiyarı öldüreceğim, yeter ki İvan gitsin demek ki, İvan Fiyodoroviç'in orada bulunması herkese evde sakinliğin, düzenin bir garantisi olarak görünüyordu. İşte böyle sayılan bir adam. Çekilip gidiyor. Smerdyakov ise genç

efendisi gittikten hemen bir saat sonra sara krizine tutuluyor. Bunun artık anlaşılmıyacak bir yönü

yoktur. Burada şunu hatırlatmak gerekir ki, Çektiği korkulardan ve bir bakıma umutsuzluktan bitkin bir

gelen Smerdyakov, özel ikle son günlerde sara krizinin hissediyordu; zaten daha önceden bu kriz kenmoral gerginlik ve sarsıntı anlarında geliyordu. Tabi bu krizlerin gününü, saatini, önceden söylemeye imkân yoktur Ama her saralı krize tutulabilecek bir durumda olduğunu önceden hissedebilir. Tıpkı öyle söylüyor. İşte İvan Fiyodoro5 gider gitmez, Smerdyakov bu benzetme hoş

görülürse, kensini yetim ve koruyucusuz kalmış hissederek, görevi ge384

rektirdiği için bodruma gidiyor, merdivenden aşağı iniyor inerken de kriz gelir mi, gelmez mi? Ya gelirse o zaman ne

yaparım? diye düşünüyor.

İşte bu duygulardan, bu soruların kendisinde yarattığı kuşkulardan ötürü, birden boğazında sara krizi başlamadan önce daima hissettiği spazmı duyuyor. Birden ve taa yukardan yuvarlana yuvarlana, kendinden geçmiş bir halde bodrumun dibine düşüyor. Şimdi aslında çok tabiî bir raslantı olan bu olaydan ötürü, kurnazlık göstererek, sanki Smerdyakov mahsus hasta numarası

yapmış gibi bir şüphe ileri sürüyor, durumunun öyle gösterdiğini söylüyorlar! İyi ama, bunu mahsus yaptıysa o zaman şöyle bir soru akla geliyor: Niçin yaptı? Hangi hesapla, hangi amaçla yaptı? Artık tıptan söz etmiyorum: Diyelim ki, bilim yanılıyor, doktorlar da gerçeği yapmacıktan ayırmasını bilemediler. Öyle olsun, diyelim ki öyle oldu. Şimdi benim soruma karşılık verebilir misiniz? Böyle bir yapmacığa başvurmasının nedeni neydi? Cinayeti tasarladıktan sonra, böyle bir krize tutularak herkesin dikkatini daha önceden, mümkün olduğu kadar çabuk, evlerinde olup bitenlerin üzerine çekmek için olmasın?

Sayın jüri üyeleri cinayet gecesi Fiyodor Pavloviç'in evinde eskiden olduğu gibi beş kişi vardı: Birincisi Fiyodor Pavloviç'ti. Ama Fiyodor Pavloviç kendisini öldürmedi, bu bel i bir şey. İkincisi uşağı Grigoriy'di. Onu da az kalsın öldürüyorlardı. Üçüncüsü Grigoriy'in karısı Maria İgnatyevna.

Artık efendisinin katili olarak bu kadını göstermek ayıp bir şey olur. Geriye iki kişi kalıyor: Sanık ile Smerdyakov! Mademki, sanık cinayeti kendisinin işlemediğini kesin olarak söylüyor, o halde katil Smerdyakov olmalı. Başka biri gösterilemez. Başka bir katil arayıp bulmağa imkân yoktur! İşte dün intihar eden zaval ı geri zekâlıya kurnazca, böylesine büyük bir iftirada bulunmak düşüncesi, buradan doğuyor! Asıl neden, sadece katil olarak ileriye sürülecek

başka birini bulmak imkânının bulunmamasıdır! Bir başkası üzerinde, altıncı bir kişi üzerinde en küçük.de olsa, herhangi bir şüphe gölgesi düşmüş olsa, şu kanıdayım ki, sanığın kendisi bile o zaman Smerdyakov'a iftira etmekten utanır, bu altıncı şahsı ileri sürerdi. Çünkü bu cinayetle Smerdyakov'u suçlamak tam a lamıyla saçma bir şeydir!

Baylar, psikolojiyi, tıbbı, hatta mantığı bile bir yana

rakalım, yalnız olayları, sadece olayları ele alalım. Bakalım bu olaylar bize neler söylüyorlar.

Diyelim ki, cinayeti Smerdyakov işledi. İyi ama bu işi nasıl yaptı? Tek başına mı, yoksa sanıkla iş

birliği yaparak mı? Önce birinci tahmini inceliyelim. Yani Smerdyakov'un cinayeti tek başına islediğini kabul edelim. Tabiî eğer öldürdüyse, bunu bir nedenle, herhangi bir çıkarı olduğu için yapmıştır. Bu adamda cinayeti işlemek için sanıkta olduğu gibi, kıskançlık, nefret ve buna benzer birçok nedenler olmadığına göre, tabiî ki bu işi yalnız para için, efendisinin bir pakete doldurduğu o üç bin rubleyi almak için işleyecekti. Ama işte cinayeti tasarladıktan sonra, gelip bir başka kişiye, üstelik bu isle son derece ilgili olan birine, yani sanığa, para konusunda bildiği ne varsa hepsini ve işaretleri önceden açıklıyor. Paketin nerde bulunduğunu, üzerine ne yazıldığını, nasıl bir kâğıda sarılmış olduğunu ve en önemlisi, efendisinin evine girebilmek için hangi işaretlere başvurmak gerektiğini söylüyor. Peki bunları doğrudan doğruya kendini ele vermek için mi yapıyor? Yoksa karşısında tek başına içeriye girip paketi almak isteğine kapılacak bir rakip çıkarmak için mi? Evet, biliyorum diyecekler ki, bunu korkusundan haber verdi.

Ama bu nasıl olur? Böyle korkusuzca vahşice bir cinayeti gözünü kırpmadan tasarlayabildi, sonradan da onu işliyebi eeek karakterde olan bir insan, dünyada yalnız kendisinin bildiği, kimseye açıklamadığı takdirde dünyada hiç kimsenin aklına bile gelmiyecek böylesine önemli şeyleri başkasına açıklıyor, bu olamaz! Ne kadar korkak olursa olsun, madem ki böyle bir işi tasarlamıştır, artık ne pahasına olursa olsun bunu hiç kimseye söylememesi gerekirdi. Özel ikle paketten ve işaretlerden hiç söz açmazdı. Çünkü öyle bir şey yapmakla kendisini ele vermiş

olurdu. Eğer muhakkak bir şeyler bildirisi isteniyorsa, mahsus bir şey uydurur, ya da bir yalan söyler, ama bu konuda susardı! Aksine tekrar ediyorum ki: eğer bu paralardan söz etmeyip cinayeti işlemiş, sonra da bu pahları alınış olsaydı, hiç kimse, onu hiç değilse hırsızlık etmek amacı ile cinayet işlemiş olmakla suçlayamazdı. Çünkü bu Paralan ondan başka hiç kimse görmemişti! Bu paraların evde bulunduğunu hiç kimse bilmiyordu! Onu cinayetle suçlayacak olsalar bile, muhakkak bu cinayeti herhangi bir başka nedenden ötürü işlediğini düşünürlerdi. Ama daha önce386

den böyle bir şeyi yapacak nedenleri fark etmedikleri için aksine herkes efendisi tarafından sevildiğini, efendisinin ona karşı güven beslediğini, bu bakımdan gözde olduğunu bildiği için, tabiî

şüphe edilecekler arasında en son ona sıra gelirdi. Ondan önce cinayeti işlemek için nedenleri olan, hatta böyle nedenleri olduğunu saklamadan, bağıra bağıra herkese açıklıyan birinden, sözün kısası öldürülenin oğlundan. Dimitriy Fiyodoroviç'ten şüphe ederlerdi. Smerdyakov cinayeti işlemiş efendisini soymuş, öyleyken öldürülenin

oğlu suçlandırılmış olurdu. Böyle bir şey katil olan Smerdyakov'un çıkarına bir şey olacaktı, değil mi? İyi ama, işte Smerdyakov cinayeti tasarladıktan sonra, gidip efendisinin bu oğluna Dimitriy'e, para paketini ve işaretleri bildiriyor. Ne kadar mantıklı, ne kadar akla uygun bir şey değil mi?

Diyelim ki, Smerdyakov'un tasarladığı cinayetin günü gelip çatıyor, kendisi de numara yaparak, güya sara krizi geçiriyormuş gibi kendini başaşağı aşağıya atıyor. Bunu neden yapıyor? Tabiî

önce şunun için: Kendisini tedavi etmeyi aklına koyan Grigoriy, eve bekçilik edecek bir kimse kalmadığını görünce, tedavisini erteliyecek ve oturup bekçilik etmeye başlıyacaktı. İkincisi, muhakkak ki efendisi artık hiç kimsenin kendisine bekçilik etmediğini görünce ve oğlunun gelmesinden çok korktuğu için, (ki bu korkusunu hiç bir vakit gizlememiştir) daha da güvensiz, daha da ihtiyatlı davranacaktı. Sonunda da tabi kendisini, Smerdyakov'u geçirdiği Bizden bitkin bir halde, hemen mutfaktan, müştemilâtın taa öbür ucuna, Grigoriy'in odasına, karısıyla ikisinin yattıkları odaya, bölme ile ayrılmış yerin öbür tarafına, kendi yataklarının uç adım berisine taşıyacaklardı. Zaten sara krizine tutulur tutulmaz efendisinin emri ve yufka yürekli Marfa İgnatyevna'nın isteği üzerine daima öyle yapılırdı. Oysa mutfakta, herkesten ayrıydı, odasının ayrı

bir kapısı vardı, serbestçe girip çıkabıliyordu. İşte orada, perde ile ayrılmış bölmede, herhalde basta numarası yapmak için inlemeye başlıyacak, daha doğrusu iniltisi ile tüm gece onlan uyanık tutacak (ki Grigoriy karısı ifade verirken öyle olduğunu açıklamışlardır) ve bu bunları, evet bütün bunları birden yattığı yerden kalkarak gidip efendisini öldürmek daha rahat olsun diye yapacaktı

Evet, belki diyeceklerdir ki, Smerdyakov mahsus has numarası yapmıştır; hasta olduğunu sanarak kendisinden l

he etmesinler diye. Sanığa ise paraları ve işaretleri, aslında öbürü hevese kapılsın ve kendisi gelip cinayeti işlesin diye haber vermiştir. Öbürü gelip cinayeti işledikten, paraları alıp gittikten ve bu arada belki de gürültü, patırdı ederek tanıkları uyandırdıktan sonra, buraya dikkat ediyor musunuz. Smerdyakov da kalkacak, gidecek... evet, gidip ne yapacaktı? yoksa efendisini ikinci bir kez öldürecek ve zaten götürülmüş olan paralan ikinci bir kez alıp götürecekti. Baylar, siz benimle alay mı ediyorsunuz? Böyle saçma tahminleri yürütmekten bile utanç duyuyorum. Öyleyken sanık, işte tam bu söylediğim şeyleri ileri sürüyor: Ben evden çıkıp Grigoriy'i yere devirmiş etrafı

gürültüye vermiştim. Smerdyakov ondan sonra kalkmış, gidip cinayeti işlemiş, paralan da bu arada çalmış diyor. Artık Smerdyakov'un sanki bunları önceden görüyormuş gibi. yani efendisinin sinirleri bozuk, çileden çıkmış oğlunun sadece pencereden saygı ile bakmakla yetineceğini ve işaretleri bildiği halde ortadan çekilip, avı olduğu gibi Smerdyakov'un eline bırakacağını nasıl tahmin edebileceğinden söz açmıyorum! Soruyu ciddî olarak soruyorum: Smerdyakov cinayeti ne zaman işlemiştir? Bana zamanım gösterin! Çünkü zamanını göstermeden onu suçlayamayız!

Diyelim ki geçirdiği şey, gerçekten bir sara krizidir. Hasta birden kendine gelmiş bir çığlık işitmiş, dışarı çıkmıştı. Peki, sonra ne oldu? Etrafına bakıp kendi kendine: Dur, gidip fendimi öldüreyim mi? dedi. Peki, orada olup bitenleri,

meydana gelen olayları nereden bilebilirdi? Kendisi baygın Atıyordu değil mi ya? Her neyse, bunu burada keselim, hailin de bir sınırı vardır, baylar.

Bazı ince zekâlı kişiler, peki ya ikisi anlaştılarsa, ya cinayeri ikisi birlikte işlemişler, paraları da aralarında bölüşmüşlerse, o zaman ne olacak? diyebilirler. Evet, bu gerçekten önemli bir şüphedir. Bu şüpheyi doğrulayacak çok önemli deUer de ileri sürebiliriz: Biri cinayeti işliyor, tüm çabaları i üzerine alıyor, öbürü, suç ortağı ise güya sara krizine muş gibi yan gelip yatıyor: tek daha önceden herkeste

şüphe, efendisinde bir kuşku, Grigoriy'de de bir endişe diye! Marak edilecek bir şeydir, iki suç

ortağı böyle bir plânı hangi nedenlere dayanarak akıl arına koyBelki de Smerdyakov bu işte hiç

de doğrudan çalışmış bir suç ortağı değildi. Belki suç ortaklığı

bir388

KARAMAZOV KARDEŞLER

pasifti, belki acı çektiği için buna karışmıştı diyeceklerdir Belki de zaten korkutulmuş olan Smerdyakov, sadece cina yete karşı koymamaya razı olmuştu ve kendisini efendisinin öldürülmesine göz yumduğu için suçlayacaklarını önceden sezdiği halde, bağırmamış, karşı

koymamıştı; belki daha önceden Dimitriy Karamazov'dan tüm bu süre içinde, güya sara krizine tutulmuş gibi yatmak için izin koparmıştı. Belki; Sen istediğin gibi cinayeti işle, ben bu işte yokum demişti.

İyi ama, sara krizi, ne olursa olsun gene de evde gürültü patırdı koparacaktı. Dimitriy Karamazov'un bunu tahmin ederek böyle bir anlaşmaya girmesine imkân yoktu! Ama buna da razı olayım. Diyelim ki Dimitriy buna razı oldu. Öyle de olsa, o zaman katilin de, tüm bu işi planlıyanın da Dimitriy Karamazov olduğu, Smerdyakov'un ise sadece pasif bir suç ortağı, hatta suç ortağı bile değil, sadece korkudan, elinde olmıyarak, bu ise göz yuman biri olduğu anlaşılacaktı. Mahkeme bu farkı muhakkak ortaya koyacaktı! Oysa ne görüyoruz Sanığı tevkif ettikleri anda, kendisi hemen tüm suçu Smeryakov'unyakov'un üzerine yüklüyor. Hatta yalnız onu, bir tek onu suçluyor! Kendisi ile suç ortağı olduğunu bile söylemiyor. Tek başına onu suçluyor: Bu işi tek başına yaptı, cinayeti o işledi ve paraları da o çaldı, bu iş onun isi! dedi.

Bunlar ne biçim suç ortağı ki, hemen birbirlerini ele veriyorlar. Böyle şey hiçbir zaman olamaz.

Hem şu noktaya dikkat edin baylar! Karamazov ne kadar büyük bir tehlikeyi göze alıyor: Asıl katil kendisidir. Cinayeti yalnız bu işe zorla göz yuman ve tüm o süre boyunca bölmenin öbür tarafında yatmış olan adam işlememiştir. Katil değildir. Öyleyken Dimitriy, hepsini o yatmış olanın üzerine yüklemektedir. Böyle olunca, yatakta olan öfkelenebilir ve belki sadece kendisini korumak amacıyla hemen asıl gerçeği açıklıyabilirdi: İkimiz de bu işi birlikte yaptık. Yalnız asıl öldüren ben değilim. Ben sadece korkudan cinayete göz yumdum, işlenmesine ses çıkarmadım diyebilir di. Tabiî Smerdyakov mahkemenin suçluluk derecesini men ortaya koyacağını, kendisine ceza verilse bile, bu ce zanın herhalde tüm suçu onun üzerine yüklemek is asıl katile verecekleri cezadan çok daha hafif olacağını min edebilirdi. İşte, o zaman artık kendiliğinden açıkla bulunurdu. onu Oysa hiç de öyle bir şey görmedik. Katil

suçladığı ve tüm bu süre içinde katil olarak yalnız onu gösterdiği halde, Smerdyakov suç ortaklığı

konusunda en küçük bir imada bile bulunmadı. Yalnız bu kadar da değil; Smerdyakov içinde para bulunan paketle işaretleri sanığa, kendisinin bildirmiş olduğunu sorgu yargıçlığına söylediğine göre, bunu yapmamış olsaydı, sanık hiçbir zaman bir şey öğrenemiyecekti. Eğer gerçekten suç

ortağı, ya da suçlu olsaydı, bütün bunları yani biraz önce söylediklerimizin hepsini sanığa açıklamış olduğunu bu kadar rahat acıklıyabilir miydi? Aksine işi saklamağa ve olayları muhakkak olduğundan başka türlü göstermeğe, onları küçültmeye çalışırdı. Ama Smerdyakov olayları

olduğundan başka türlü ya da olduklarından daha küçük göstermeye çalışmadı. Ancak kendisini bir suç ortağı olarak suçlayacaklarından korkmayan, suçsuz bir insan öyle davranabilir. İşte bu adam tutulmuş olduğu sara hastalığının yarattığı melankoliden meydana gelen tüm bu felâketten ötürü, dün kendisini asmıştır. Bunu yapmadan önce de, kendine özgü bir tavırla yazdığı bir kâğıt bırakmıştır. Bu kâğıtta: Hayatıma kendi elimle, seve seve ve hiç kimseyi suçlamamak için son veriyorum diyordu. Ne olurdu bu kâğıtta katil Karamazov değil, benim! diye ekleseydi. Ama böyle bir şey eklemedi: birini yapmaya vicdanı yetti de. öbürüne yetmedi mi?

Peki sonra ne oldu? Biraz önce buraya mahkemeye para getirdiler, üç bin ruble getirdiler! Bu paralar işte o pakette suç delili olarak masanın üzerinde bulunan pakette olan paralardı. Bunları

dün akşam Smerdyakov bana verdi denildi. Zaten demin burada meydana gelen üzücü tabloyu kendiniz de hatırlıyorsunuz, sayın jüri üyeleri. Bu yüzden tekrar ayrıntılara girmiyeceğim, yalnız izin verirseniz, iki üç düşünce leri süreceğim. Aralarında en önemsizlerini. Önemsiz olduktun söylüyorum, çünkü herkesin aklına gelmiyecek ve unutacak şeylerdir. Bir kez gene şunu söyleyeyim: diyelim ki Smerdyakov bu paraları dün akşam vicdan azabı çektiği için verdi sonra da kendi kendini astı. (Öyle diyorum çünkü vicazabı çekmeseydi bu paraları vermezdi). Böyle olunca da, ancak dün akşam ilk kez olarak, İvan Karamazov'un açıkladığı gibi, cinayetini açıkladı. Başka türlü olsaydı, Karamazov şimdiye dek susabilir miydi? Demek ki Smer

erdyakov suçunu da açıkladı. O halde tekrar ediyorum, öl390

meden önce yazdığı kâğıtta hiç bir suçu olmayan sanık icin ertesi günü korkunç bir mahkemenin baslyacağını bile bile neden gerçeği olduğu gibi açıklamadı? Yalnız para bir deli! sayılmaz ki!

Örneğin ben ve bu salonda bulunan iki kis; daha bir raslantı olarak daha bir hafta önce bir şey öğrendik. O da şudur: İvan Fiyodorovic Karamazov, bozdurmak için il başkentine yüz'de beş faizli beşer binlik iki banknot göndermiş. Demek ki on bin oluyor. Bunu yalnız şunun için söylemek istiyorum: Para belirli bir tarihte herkesin elinde bulunabilir. Üç bin ruble getirerek bunların falanca çekmeceden ya da falanca paketten alınmış olduğunu kesin olarak ispat etmeğe imkân yoktur.

Son olarak da şunu söyliyebilirim: İvan Karamazov dün akşam gerçek katilden bu kadar önemli bir haber alıyor da sakin sakin duruyor. Peki, bunu neden hemen bildirmemiştir? Neden herşeyi ertesi sabaha kadar ertelemistir? Öyle sanıyorum ki, nedenini tahmin edebilirim. Bir haftadır sağlık durumu sarsılmıştır. Doktoruna ve yakınlarına hayal er gördüğünü, sokaklarda artık ölmüş

olan insanlara rastladığını kendi ağzı ile açıklayan genç adam, beyin hummasına tutulmadan bir gün önce, (ki hastalık kendisini ancak bugün yere vurmuştur) Smerdyakov'un ölümünü işitince birden zihninde şöyle bir tasarlama yapıyor: Adam öldü, suçu onun üzerine atabilirim. Böylece ağabeyimi kurtarırım. Elimde nasıl olsa para var, bir deste alıp bunu bana Smerdyakov'un ölmeden önce vermiş olduğunu söylerim.

Diyeceksiniz ki, ölü de olsa, kardeşini kurtarmak için de olsa iftira etmek dürüst olmayan bir davranıştır, öyle mi. Peki ama, kendisi bilinçsiz olarak yalan söylemişse, herşeyın öyle olduğunu sanmışsa, uşağın beklenmedik ölüm haberini alınca tüm olarak zihni bulanmışsa? Dünkü sahneyi ve bu adamın nasıl bir durumda bulunduğunu kendiniz de gördü nüz. Ayakta duruyor ve konuşuyordu ama, aklı nerdeydi. Beyin hummasına tutulmuş olan genç adamın deminki ifa desinden sonra, elimize bir belge, sanığın cinayetten iki gün önce Bayan Verhovtzeva'ya yazdığı ve içinde cinayetin ayrın tılı olarak önceden tasarlanmış programı bulunan mektubu geçti. O halde daha ne plânı, daha hangi tanıkları

arıyoruz Herşey tam bu plâna göre ve başka birinin eliyle degil plânı hazırlıyanın eliyle meydana getirilmiştir. Evet, s

jüri üyeleri herşey yazılmış olduğu gibi olmuştur! Evet, babamızın penceresinden ürkek ürkek ve saygı ile koşarak uzaklaşmış değiliz! Kaldı ki kesin olarak sevgilimizin orada olduğunu biliyorduk.

Evet, böyle bir şeyi düşünmek bile saçma ve gerçeğe aykırı olur. Katil içeri girmiş ve işini bitirmişti. Herhalde kinden, öfkeden tüm varlığı tutuşmuş olarak, nefret ettiği rakibine bakar bakmaz işlemiştir cinayeti. Ama onu öldürdükten sonra (ki bunu belki de bakır havanelini tutan elini bir savuruşta yapmıştır) etrafı iyice araştırıp da kadının orada bulunmadığı kanısına yarınca, gene de elini yastığın altından sokup paranın bulunduğu zarfı, burada masanın üzerindeki suç

delili olan eşyalar arasında bulunan sarfı almayı unutmuyor.

Bunu bence çok karakteristik olan bir noktayı gözden kaçırmamanız için söylüyorum. Eğer tecrübeli bir katil olmuş olsaydı, cinayeti sadece hırsızlık için işlemiş olsaydı, zarfın kâğıdını

yerde, sonradan onu cesedin yanında buldukları yerde bırakır mıydı? Diyelim ki, bunu yapan Smerdyakov'du ve cinayeti hırsızlık amacı ile yapmıştı. Öyle bir şey olsaydı, tüm paketi olduğu gibi götürür, onu kurbanının cesedi başında açmak zahmetine katlanmazdı! Çünkü nasıl olsa, paketin içinde Para bulunduğunu kesin olarak biliyordu. Paralar o pakete gözünün önünde konmuş ve zarf gözünün önünde kapatılmıştı. Paketi olduğu gibi götürseydi, o zaman tabi hırsızlığın da yapılıp yapılmadığı bel i olmayacaktı, öyle değil mi? Şimdi size soruyorum sayın jüri üyeleri Smerdyakov bu şekilde mi davranırdı? Zarfı yerde mi bırakırdı? Hayır, ancak kendini kaybettmiş, artık zihni iyi işlemeyen bir katil, hırsız olmayan, ömründe o güne dek hiç bir şey çalmamış o anda da yatağın finden paraları bir hırsız

gibi kapmamış, sadece kendisinden çalınmış olan paraları tekrar geri alıyormuş gibi alan bir katil, (ki Dimitriy Karamazov'un bu üç bin ruble konusunda Manyaklığa varan düşünceleri öyleydi) bu şekilde davranabilirdi!

Zaten öyle yapıyor. Daha önce hiç görmediği paketi kappaktıktan sonra içinde paraların bulunup bulunmadığını kendi sözüyle görmek için, zarfını yırtıyor, paraları cebine koyarak arkasında yerde yırtılmış bir kâğıt şeklinde, kendisine karşı bir delil bıraktığını aklına bile getirmeden oradan kouzaklaşıyor. Bütün bunlar, katil Smerdyakov değil de,392

Karamazov olduğu için oluyor! Dimitriy Karamazov deli) bıraktığını düşünemezdi, aklına bile getiremezdi. Kerden atlına gelebilirdi ki: Oradan koşarak kaçıyor. Arkasından kendisine yetişen uşağın çığlığını işitiyor. Uşak onu yakalıyor, durduruyor ve üzerine inen bakır havanelinin vuruşu ile yere düşüyor. Sanık ona acıyarak duvardan yanına atlıyor. Düşünün bir kez! Güya ona acımış, ona üzülmüş de onun için herhangi bir şekilde yardım edebilir miyim, diye öğrenmek amacıyla aşağıya atlamış! Bizi buna inandırmak istiyor. Ama o an, böyle bir acıma gösterisinde bulunabileceği bir an mıdır? Hayır sanık yaptığı kötülüğün tek tanığı acaba sağ mı, diye öğrenmek için aşağıya atlamıştır. Başka şekilde bir duyguya kapılması, bir başka nedenle aşağıya atlaması normal olamazdı! Şu noktaya da dikkat ediniz: Kendisi Grigoriy'in başında uğraşıyor, mendili ile başını siliyor ve öldüğü kanısına vararak, kendisini yitirmiş gibi üstü başı kan içinde gene oraya, sevgilisinin evine koşuyor. Peki, kan içinde olduğunu ve kendisini hemen yakalıyacaklarım hiç düşünmedi mi? Oysa sanık üstünün başının kan içinde olduğuna hiç dikkat etmediğine bizi

inandırmak istiyor. Ama böyle bir şeyi kabul etmek mümkündür. Öyle olabilir.

Zaten bu gibi anlarda katil er her zaman böyle şaşkınlık geçirirler. Bir taraftan şeytanca bir plânlanma vardır, öbür yanda ise akıl doğru dürüst çalışmaz. Ama şunu unutmamalı ki, o sırada kendisi kadının nerde olduğunu düşünüyordu. Bir an önce nerede olduğunu öğrenmeliydi! İşte kadının evine koşa koşa geliyor, orada beklenmedik ve kendisi için müthiş önemi olan bir haberle karşılıyor: Kadın: Eski sevgilisi ve asıl hak sahibi ile Mokroye'ye gitmişti!

- 393

IX

TAM BİR PSİKOLOJİ İNCELEMESİ

DÖRT NAL GİDEN TROYKA (Savcı'nın konuşmasının sonu)

İppolit Kiril oviç, sinir gerginliğinden ileri gelen heyecana kendini büsbütün kaptırmamak için, mahsus kesin sınırlarla çevrelenmiş konuşma şeklini çok seven titiz konuşmacıların yaptığı gibi, olayların belirtilmesinde tarih bakımından bir sıra izleyerek, sözün burasına geldiği vakit, özel ikle eski göz ağrısı ve asıl hak sahibi olan kişiden etraflıca söz etti. Bu konuda da kendine göre ilgi çekici düşünceler ileri sürdü.

— Sevgilisini çılgın gibi herkesten kıskanan Karamazov, eski göz ağrısı ve asıl hak sahibinin karşısında, birden boyun eğiyor ve ortadan çekiliveriyor. Beklenmedik bir rakibin kişiliği şeklinde karşısına çıkan bu yeni tehlikeye eskiden hemen hemen hiç önem vermediği düşünülürse böyle davranması daha da gariptir. Tabi eskiden bu tehlikenin daha çok uzak olduğunu düşünüyordu.

Oysa kendisi her zaman yalnız yaşadığı ana önem verirdi. Herhalde rakibinin ortaya çıkmasını

olmayacak bir şey sayıyordu. Kadın belki bu yeni rakibini o ana kadar kendisinden saklamıştır.

Daha önce de onu aldatmıştır. Öyleyken genç adam, o acı çeken yüreği ile yeni gelmiş olan bu rakibin, belki de sevgilisi için bir hayal ya da gerçekleşmesi imkânsız bir şey olmayıp, hayatının tek büyük aşkı olduğunu anlamış, anlayınca da hemen boyun eğmiştir!

Sayın jüri üyeleri, bizce sanığın ruhunda böyle bir duySurıun uyanması imkânsızdır! Ama onun bu özel iğinden

etmeden geçemeyeceğim. Sanığın içinde birden dayanılbir gerçek sevgisi, kadına karşı bir saygı

uyanıyor. Hem de ne zaman? Kendisi onun yüzünden hırsızlık ettiği ve el erini babasının kanına buladığı bir sırada! Gerçi döktüğü kanın intikamı kendisinden daha o anda alınmıştı! Çünkü kendi varlığını ve hayatını bir anda mahveden adam, elinde ol394

mayarak ne duruma düştüğünü hemen hissetmiştir. Kendi kendine daha o anda: Şimdi artık onun gözünde, canından çok sevdiğim o varlığın gözünde o eski göz ağrısı ve asıl hak sahibbne kıyasla ben neyim ki? O vaktiyle mahvettiği kadının yanına pişmanlık içinde dönmüştür, yepyeni bir aşkla, dürüst tekliflerle ve artık mutlu yepyeni bir hayat kurma vaadiyle gelmiştir. Oysa benini gibi mutsuz bir adam, şimdi artık o kadına ne verebilir? Ne teklif edebilir? diye sormuştur.

Karamazov bütün bunları anlamış, işlediği cinayetin kendisi için bütün yol arı tıkadığını, artık cezaya çarptırılacak olan bir suçludan başka bir şey olmadığını, yeni bir hayat yaşıyacak bir insan olmadığını kavramıştır! Bu düşünce onu mahvetmiş, onu bitirmiştir. İşte o zaman çılgınca, Karamazov'un karakterinde olan bir insanın aklına, çıkar yol olarak bundan başka bir şey gelemezdi! Bu tek çare intihardı! Bunun üzerine rehin bıraktığı tabancaları geri almak için memur Perhotin'e koşuyor. Yolda koşarken de biraz önce uğurlarında el erini kana buladığı tüm paraları

cebinden çıkarıyor. Evet, bu paralar şimdi ona herşeyden daha gereklidir: Karamazov ölmek üzeredir! Karamazov tabanca ile intihar edecektir. Bunu da herkes hatırlıyacaktır. Boşuna şair değiliz ya! Boşuna yaşantımızı her iki ucundan yakılmış bir mum gibi eritmedik ya! Şöyle düşünüyoruz: Onun yanına, oraya gideceğim. Orada öyle bir ziyafet vereceğim ki, daha kimse böylesini görmemiştir. Sonradan bunu hatırlasınlar ve uzun süre anlatsınlar diye. Çılgın bağırışlar, çingenelerin coşkun şarkıları ve oyunları arasında, şerefe bir kadeh kaldırıp taparcasına sevdiğim kadının, yeni kavuştuğu mutluluğu kutlayacağım. Sonra da ayaklarının dibinde başıma bir kurşun sıkıp hayatıma son vereceğim! Belki bir gün Mitya Karamazov'u hatırlayacak, Mitya'nın onu ne kadar sevdiğini anlayacak, Mitya'ya acıyacaktır!

Bu düşüncelerde çılgın bir romantiklik ve Karamazov lara özgü bir coşkunlukla, aşırı bir duygululuk seziliyorAma ruhunda bundan başka bir şey de vardı sayın jüri üyeleri! Acı içinde kıvranan zihnine rahat vermeyen, ona ölü derecesinde işkence eden bir şey. Bu vicdandır sayın juri üyeleri! Kendi vicdanının yargısı ve bu yargının korkunçilesidir. Ama tabanca herşeye son verecekti! Tabanca

çıkar yoldu! Ondan başka . bir çare kalmamıştı. Ölümden sonra olacaklara gelince... Artık o anda Karamazov öbür Dünya'da olacakları düşündü mü, bilmiyorum. Hem zaten bir Karamazov, bir Hamlet gibi orada ne olacağını düşünebilir mi? Hayır sayın jüri üyeleri. Onların Hamlet'leri var, biz ise daha sadece Karamazov'lardayız!

SÖZÜn burasında, İppolit Kiril oviç Mitya'nın yola nasıl hazırlandığını belirten geniş bir tablo çizdi.

Perhotin'in evinde ve dükkânında arabacılarla olan sahneyi anlattı. Tanıkların da doğruladığı bir sürü söz, bir sürü parlak cümle ve çeşit çeşit hareketlerle çizdiği tablo, dinleyicilerin üzerinde kandırıcı bir etki yaptı. En çok da olayların aynı anda rastlaması ve birbirini tamamlaması etkili oldu. Çılgın gibi, kendini oradan oraya atan ve artık kendini korumayan adamın suçluluğu apaçık ortaya çıkıyordu. İppolit Kiril oviç anlatmaya devam ederek:

— Artık kendisini korumayı gerekli bulmuyordu, diyordu. İki üç kez, az kalsın tam bir açıklamada bulunacaktı. Neredeyse imalarda bulunuyordu. Yalnız sözlerini tamamlamıyordu. (Sözünün burasında tanıkların ifadeleri belirtildi) Yolda arabacıya bile: Biliyor musun ki, şu anda bir katil götürüyorsun! diye bağırmıştı.

Tabiî herşeyi söyleyemezdi: Önce Mokroye köyüne gitmesi ve şairane davranışlarına orada son vermesi gerekiyordu. İyi ama, bu mutsuz adamı orada ne bekliyordu? Daha Mokroye'ye vardığı

anda, görüyor ki: asıl hak sahibi sandığı adam, belki de hiç de öyle bir hak sahibi değil! Sonradan öyle olmadığını da iyice anlıyor. Yeni bir mutlulukla kutlamak istediği ve onuruna kadeh kaldırdığı

kadın ise, bunları kendisinden istemiyor, kabul etmiyordu. Her neyse, olayları zaten mahkemenin yaptığı soruşturmadan siz de biliyorsunuz. Karamazov'un rakibine üstün çıktığı, artık inkâr kabul etmez bir şekilde anlaşılmıştı. İşte, o zaman ruhunda artık bambaşka bir durum meydana geliyor.

Hem de bu belki şimdiye dek bu ruhun geçirdiği ve belki de geçirebileceği en korkunç oluşumdur!

İppolit Kiril oviç sesini yükselterek:

— Kesin olarak şunu söyleyebiliriz ki, insanın kötülüğe sapmış bir varlık olduğunu kavraması ve içinde suçlu bir yürek taşıması, dünyada tüm mahkemelerin verebilecekleri396

cezalardan çok daha şiddetli bir cezadır! diye bağırdı. Yalnız bu kadar da değil: adalet cihazının verebileceği ceza, daha doğrusu bu dünyada verilebilecek tüm cezalar, insanın kendi kendine, kendi vicdanının verebileceği cezanın yanında hafif bile olur. Hatta adaletin ceza vermesi böyle zamanlarda suçlunun vicdanı için zorunlu bir şeydir. Onu umutsuzluktan kurtaracak bir şeydir.

Öyle diyorum, çünkü kadının kendisini sevdiğini, kendisi uğruna eski göz ağrısından ve asıl hak sahibinden vazgeçtiğini ve onu, Mitya'yı birlikte yeni bir hayat kurmaya çağırdığını, ona mutluluk vaadinde bulunduğunu, hem de bunu öyle bir anda yaptığını anladığı vakit, Karamazov'un düştüğü feci durum, çektiği o müthiş acı insan hayalini aşan bir şeydir; düşünün, sevgilisi bunu ne zaman yapmıştır? Artık Mitya için herşeyin bittiği, artık hiç bir şeyin olmayacağı bir sırada! Söz gelmişken, sanığın o zamanki

durumunu açıklamak için bizce önemli olan bir şeye üstün körü

değineyim: O kadın, sanığın gözünde ulaşılmaz, müthiş tutku ile istenen, ama erişilmez bir varlıktı. İyi ama, neden daha o anda tabanca ile intihar etmedi? Neden aklına koyduğu niyetten vazgeçti, hatta tabancasının nerede olduğunu unuttu? İşte, bunu yapmaktan onu alıkoyan şey, aşkı yaşamak için hırs derecesine varan tutkusu ve bu tutkusunu orada tatmin etmek umuduydu.

Görüyoruz ki eğlencenin insanı kendinden geçiren havası içinde sevgilisine, onunla birlikte eğlenen ve kendisine her zamandan daha güzel, daha çekici görünen sevgilisine âdeta

.yapışmıştı. Ondan bir an olsun ayrılmıyor, onu hayran hayran seyrediyor, onun karsısında eriyor.

Bu yaşama hırsı, bir an için olsun tevkif edilmenin korkusunu da, hatta vicdan üzüntüsünü de bastırabilirdi! Bir an için, evet yalnız bir an için, sanığın o sırada nasıl bir ruh hali içinde bulunduğunu düşünüyorum. O anda üç şeyin etkisi altında, tam anlamıyla tutsak haline gelmişti: bunlardan biri sarhoşluktu! İçerisi duman içindeydi, patırdı gürültü, oynayanların ayaklarını

vuruşları; şarkı söyleyenlerin tiz sesleri, sonra da o, evet şaraptan yüzü kızarmış şarkı söyleyen, oynayan, sarhoş ve kendisine gülen kadın! İkinci olarak ona cesaret veren bir umut vardı; işin meydana çıkmasına daha epey vakit olduğunu sanıyordu; hiç değilse hemen yakında bir şey olmayacaktı, belki de ertesi günü, ancaK

sabahleyin gelip onu alacaklardı. Demek ki birkaç saati vardı. Bu az bir zaman değildir, çok uzun bir zamandır! Birkaç saat içinde insan birçok şeyler düşünebilir. Bana öyle geliyor ki, o sırada tıpkı

idama, dar ağacına götürülen bir suçlu gibiydi. Daha uzun çok uzun bir yoldan geçirilecekti. Hem de adım adım yürünecekti, binlerce insanın önünden geçirilecekti, sonra köşeden başka bir sokağa sapılacaktı. O korkunç meydan işte orada, o öbür sokağın sonundaydı! Bana öyle geliyor ki, böyle bir yolculuğun başında idama mahkûm olan, o utanç verici arabanın içinde otururken, muhakkak kendisini daha uzun, hatta sonsuz bir hayatın beklediğini sanır. İşte; evler birer birer kayıp gidiyor, mahkûmu götüren araba ilerliyor... ama yine ziyanı yok. daha öbür sokağa sapan dönemece kadar epey vakit var. Bu yüzden mahkûm, daha cesaretini yitirmeden, sağa sola; gözlerini ona merakla dikmiş olan binlerce kayıtsız insana bakar. Ona öyle gelir ki, kendisi de onlar gibi bir insandır. İşte artık öbür sokağa sapan dönemeç de geliyor. Ama ziyam yok, ziyanı

yok, daha geçilecek uzun bir yol var. Yanlarından ne kadar ev kayıp geçse, mahkûm hep aynı

şeyi düşünecek, kendi kendine daha oraya kadar epey ev var diyecektir. Sonuna kadar, ta meydana varıncaya kadar öyle olacaktır.

Bana öyle geliyor ki, o sırada Karamazov'un duygulan da böyleydi işte. Daha orada bir şey yapmaya fırsat bulamamışlardır diye düşünmüştür. Daha bir şeyler aranıp bulunabilir. Daha savunmak için bir plan tasarlamaya, karşı koymak için çareler bulmaya vakit var. Şimdi ise, şimdi ise, şimdi ise, sevgilim o kadar güzel ki O anda Karamazov'un ruhunda bir bulanıklık ve müthiş bir korku var. Öyleyken,

paraların yarısını ayırabiliyor ve onları bir yere saklıyabiliyor! Başka türlü

babasının yastığı altından aldığı o üç bin rublenin yarısı kadar büyük bir paranın nereye kaybolduğunu açıklayabilecek durumda değilim. Kendisi Mokroye'ye ilk kez olarak gelmemiştir.

Orada daha önce iki gün, iki gece âlem yapmıştı. Bu kocaman ahşap evin yerini, tüm bodrumlarını koridorlarım biliyordu. Bana öyle geliyor ki, bu paralar daha o zaman, o evde, tevkiften biraz önce, herhangi bir aralığa, bir oyuk içine, bir tahtanın altına ya da çatının altında bir yere konulmuştur. Neden mi? Nasıl neden? Felâket her an gelip çatabilirdi. Tabiî daha onu nasıl kar398

KARAMAZOV KARDEŞLER

şılayabileceğimizi tasarlamış değildik. Zaten buna vaktimiz yoktu. Hem başımızın her noktası

zonklayıp duruyordu. Sonra o kadın gönlümüzü çeliyordu. Paraya gelince; insanın hangi durumda olursa olsun paraya ihtiyacı vardır. Paralı insan, her yerde insandır.

Belki de böyle bir anda. böylesine bir hesabîlik size anormal görünüyor, öyle mi? Ama daha bir ay önce, yine en tehlikeli, en korkunç bir anda üç bin rublenin yarısını ayırıp, bir bez parçasının içine koyduğunu, sonra da bezi diktiğini bize kendisi söyledi. Eğer tabiî bu sözü doğru değilse (ki bunun böyle olduğunu şimdi ispat edeceğiz) demek oluyor ki böyle bir düşünce Karamazov'a yabancı değildir. Bunu aklından geçirmiştir. Yalnız bu kadar da değil, belki de bunu sonradan sorgu yargıcını bin beş yüz rubleyi bir beş parçasına sarıp, diktiğini inandırmaya çalışırken (ki öyle bir bez ortada yoktur ve hiç bir zaman olmamıştır) bir anda aklına geldiği gibi söylemiş, yani

'uydurmuştur. Çünkü paraların yarısını ayırıp, iki saat önce daha gün doğmadan Mokroye'de bir yere herhangi bir şey olursa onlara ihtiyacım olur diye saklamıştı. Tek o paralar üzerinde bulunmasın diye. Bunu da birden içinden gelen bir ilhamla yapmıştır. Unutmayın ki sayın jüri üyeleri içinde iki kutup vardır. Karamazov birbirine karşıt iki kutbu aynı anda ruhunda birleştirebilecek bir insandır. O evde paraları aradık, ama bulamadık. Belki hâlâ oradadırlar, ya da belki ertesi günü oradan yok olmuşlardır ve şu anda sanığın elinde bulunmaktadırlar. Her ne olursa olsun, sanığı o kadının yanında., önünde diz çöktüğü bir sırada tevkif ettiler. Kadın yatağının üzerinde yatıyordu. Kendisi de kol arını ona doğru uzatmıştı. O kadar kendinden geçmişti ki, o anda kendisini tevkif etmeye gelenlerin yaklaştığını bile duymamıştır! Hatta nasıl bir karşılık vereceğini bile tasarlayamamıştır. Kendisi de. zekâsı da gafil avlanmıştır.

İşte şimdi, yargıçların, kaderini tayin edecek insanların karşısında bulunuyor. Sayın jüri üyeleri, bizim meslekte olan insanların yaşantısında öyle anlar olur ki, bir insanın karşısında ve o insanın akıbeti için müthiş bir korku duyarızBu anlar suçlunun artık herşeyin mahvolduğunu gördüğü, ama hâlâ çırpındığı, hâlâ bizimle savaşmaya niyetli olduğu ve o kapana kıstırılmış bir hayvanın korkusuna benzeyen

Korku içinde olduğunu hissettiğimiz dakikalardır. Böyle anlarda, suçlunun içinde kendisini korumak için ne kadar yaratılıştan doğan içgüdü varsa, hepsi birden ayağa kalkmıştır! Suçlu kendisini kurtarmak için çırpınırken, size içinizi okumak istiyormuş gibi keskin bir bakışla, yalvaran, acı çeken bir bakışla bakar. Her hareketinizi izler, yüzünüzü,

düşüncenizi anlamaya çalışır, hangi yönden kendisine bir darbe indireceğinizi araştırır. Sarsılan zihninde bir an içinde binlerce plan kurar, ama gene de konuşmaktan korkar, ağzından bir şey kaçırmaktan çekinir!

İnsan ruhunun bu küçük düşürücü çırpınışları, bir insanın çektiği çilelerin üzerinden yapılan bu geçiş, bu hayvanca kendini koruma tutkusu müthiş bir şeydir ve bazen suçluya karşı, savcıda bile içten gelen bir titreme, bir acıma uyandırır!

İşte biz tüm bunlara tanık olduk. Önce şaşırmıştı ve korku içinde dudaklarından kendisini feci bir şekilde ele veren birkaç söz döküldü: Kan! Bunu hak ettim! ama çabucak kendini toparladı. Ne söylemesi gerekirdi, nasıl bir karşılık vermeliydi? Bunlar daha henüz zihninde hazır değildi.

Yalnız, pek bir şey ifade etmeyen basit bir inkâr vardı:

-Babamı öldürmedim, suçlu değilim!

İşte, geçici olarak meydana getirebildiği tek sığınacak şey, tek siper buydu. Bu siperden sonra belki de bir fırsatını bulup bir barikat kurabilirdi. Kendisini ele veren ve bağırarak söylediği o ilk sözleri daha bu konuda kardeşine soru sormamıza fırsat vermeden, sadece uşak Grigoriy'i öldürmüş olmaktan ötürü suçlu olduğunu belirterek düzeltiyor:

— Bu kanın dökülmesinden suçluyum. Ama babamı kim öldürdü, baylar? Kim öldürdü? Onu benden başka kim öldürebilirdi?

İşitiyor musunuz? Kendisine bu soruyu sormak için gelmiş olan bizlere bunu soruyor! Daha ortada bir şey yokken söylenen bu: Eğer ben öldürmediysem! sözünü işitiyor musunuz, yasamaya devam edebilmek için başvurulan bu kurûazlığı, bu saflığı, bu Karamazov'lara özgü sabırsızlığı

görüyor musunuz? Demek istiyor ki: Ben öldürmedim, benim Sürdüğümü aklınıza bile getirmeyin!

Sonradan da hemen, acele ederek, evet, müthiş bir aceleyle:

-Öldürmek istiyordum baylar, öldürmek istedim! diye400

açıklamada bulunuyor, ama gene de suçlu değilim ben öldürmedim! diyor.

Lütfen öldürmek istemiş olduğunu kabul ediyor. Bize: Siz ne kadar içtenlikle konuştuğumu görüyorsunuz! Bunu ne kadar çabuk görürseniz, katilin ben olmadığıma o kadar çabuk inanırsınız demek istiyor: Evet, bu gibi durumlarda suçlu, bazen inanılmayacak kadar düşüncesiz ve herşeye çabucak inanan biri oluveriyor. İşte bu sırada, sorgu makamı, birden, kendine sorulabilecek en basit suali soruyor:

— Sakın Smerdyakov öldürmüş olmasın?

O zaman tam beklediğimiz gibi oldu: kendisine önceden haber verdiğimiz için, onu hazırlıksız ve daha Smerdyakov'u ne zaman ortaya çıkarmanın kendisi için daha uygun olduğunu düşünemediği, o anı seçemediği bir sırada yakaladığımız için kızdı. Yaratılışı bakımından inkarcı

olduğu için, hemen aşırılığa düşerek vargücü ile cinayeti Smerdyakov'un işlemiş olamayacağını

ileri sürdü, bizi Smerdyakov'un elinden cinayet çıkabilecek bir insan olmadığına inandırmaya çalıştı. Ama bu sözlerine inanmayın. Bu sadece bir kurnazlıktır: kendisi daha Smerdyakov'u ortaya çıkarmaktan vazgeçmemiştir. Hiç vazgeçmemiştir. Aksine, onu sonradan ortaya çıkarmaya

kararlıdır. Çünkü ondan başka kimi ortaya sürecektir. Ama bu işi başka bir zamanda yapacaktır.

Çünkü şimdilik işi bozulmuştur. Smerdyakov'u belki ancak ertesi günü ya da birkaç gün sonra, münasip anını bulunca ileri sürecek ve bize: görüyorsunuz, Smerdyakov'un cinayeti işleyebileceğine, ben, sizden daha büyük bir şiddetle itiraz etmişimdir. Bunu siz kendiniz de hatırlıyorsunuz. Ama şimdi ş" kanıya vardîm ki, Evet cinayeti o işlemiştir. Katil ondan başkası

olamaz diyecekti. Ama o an gelmeden önce, bizimle konuşurken somurtkan ve sinirli bir inkarcılığa başvuruyor. Bununla birlikte sabırsızlığı, öfkesi, onu en beceriksizce, en gerçeğe aykırı

bir açıklamayı yapmaya sürüklüyorbabasının pencereden içeriye baktığını, sonra da oradan saygıyla uzaklaştığını ileri sürüyor. İşin asıl önemlisi, bunu ileri sürerken, daha içinde bulunduğu koşul an, kendine gelmiş olan Grigoriy'in ifade verirken ne derece açıklamalarda bu lunduğunu bilmiyor. Sonra etraf gözden geçiriliyor ve arama yapılıyor. Bu aramalar sanığı öfkelendiriyor, ama aynı za manda ona cesaret de veriyor: çünkü üç bin rublenin heps KARAMAZOV KARDEŞLER

Bulamadık. Ancak yarısı bulunmuş oldu. İşte, öfke ile sustuğu ve herşeyi reddettiği o sırada, tabiî

birden aklına o bez parçası hikâyesini uydurmak geliyor. Muhakkak ki, uydurduğu bu hikâyenin inanılacak bir şey olmadığını kendisi de hissetmiştir. Hatta onu daha inanılabilir bir şey haline getirmek, artık gerçeğe benzeyen, tam anlamıyla bir roman uydurabilmek için, daha ne söyleyebileceğini müthiş bir üzüntü içinde düşünüp

durmuştur. Bu gibi olaylarda, soruşturma makamının ilk görevi, sanığa hazırlanmak imkânını vermemektir. Onu beklenmedik bir anda gafil avlamaktır. Öyle ki, suçlu en gizli düşüncelerini, onları ele veren tam bir içtenlikle, tüm o gerçeğe aykırılıkları ile ve birbirlerine olan karşıtlığı içinde açığa vursun.

Suçluyu konuşturmak ise önce ona sanki rastgeleymîş gibi, herhangi bir yeni olayı, dava ile ilgili herhangi bir durumu, önemi bakımından çok büyük bir rol oynayan, ama kendisinin o ana kadar hiç bir şekilde düşünmediği, aklına bile getirmediği bir şeyi dinletmekle olur. Böyle bir olay, elimizin altında bulunuyordu. Evet, çoktandır hazırlamıştık bunu: Bu kendisine gelmiş olan uşak Grigoriy'in kapının açık olduğuna dair verdiği ifadeydi: sanık işte o kapıdan çıkıp gitmişti. Ama onu büsbütün aklından çıkarmıştı. Grigoriy'in bunu görmüş olabileceği ise aklından bile geçmemişti.

Olay müthiş bir etki yaptı. Sanık, yerinden fırladı ve birden bize:

— Smerdyakov öldürdü. Smerdyakov! diye bağırdı. Böylece asıl tasarladığı gizli düşünceyi, en gerçeğe aykırı Şekilde açıklamış oldu. Çünkü Smerdyakov cinayeti ancak Dımitriy, Grigoriy'i yere yakıp kaçtıktan sonra işleyebilirdi. Kendisine Grigoriy'in daha yere düşmeden önce kapıyı açık gördüğünü, yatak odasından çıkarken de bölmenin arkasında Eleyen Smerdyakov'un sesini işittiğini haber verdiğimiz vakit, Karamazov bu sözlerin ağırlığı altında gerçekten ezildi.

Meslektaşım saygıdeğer ve nükte meraklısı Nikolay Parfenoviç'imiz, sonradan bana, o anda sanığa gözleri dolacak kadar acıdığını söyledi. İşte, bu sıradadır ki, sanık durumumu düzeltmek için, acele ile o sözü edilen dikili bez parçaaçıklıyor: Eh ne yapalım, bari bu masala inanın der ir.

Sayın jüri üyeleri, olaydan bir ay önce paraların bez parçasına içine sarılıp dikildiği konusunda söylenen405, KARAMAZOV KARDEŞLER

lerin, neden akla gelebilecek en saçma, aynı zamanda fn gerçeğe aykırı şey saydığımı, size bu hususta ki düşüncelerimi açıklayarak bildirmiştim. Bir bahse tutuşsak ve: Daha inanılmayacak ne bulunabilir? diye sorsak, inanın bundan daha kötü bir şey uydurulamaz. Bu noktada bazı

ayrıntıları, gerçek hayatta daima bol bol bulunan, ama el erinde olmayarak, kendi uydurdukları

düşünceleri ileri süren bu mutsuz kişilerin, hiç bir şey ifade etmeyen gereksiz küçük şeyler olarak küçümsedikleri, hatta akıl arına bile getirmedikleri ayrıntıları ileri sürerek, düşüncelerini çürütmek, sıfıra indirmek mümkündür. Evet, o anda böyle ayrıntıları düşünecek durumda değildirler. Akıl an sadece bir bütün meydana getirmeye uğraşır. Zihinleri böyle önemli şeylerle uğraşırken, kendilerine karşı böyle küçük şeyler ileri sürmek cesaretini gösteriyorlar! Ama işte, böyle önemsiz şeylerle tuzağa düşürürler!

Sanığa:

-Peki, o sizin sözünü ettiğiniz bez parçası için kumaşı nerden aldınız? Kim dikti size o bez parçasını? diye 'soruyorlar.

-Kendim diktim, diyor.

-Peki, bezini nereden aldınız?

O zaman sanık, güceniyor, bunu kendisi için nerdeyse hakaret anlamı taşıyan önemsiz bir şey sayıyor. Hem de bunu söylerken gerçekten içtenlikle konuşuyor! Evet hepsi öyledir.

-Gömleğimden yırttım, diyor.

-Çok güzel. Öyleyse yarın çamaşırınız arasında içinden bir parça koparılmış gömleğinizi buluruz, diyorlar.

Şunu unutmayın ki sayın jüri üyeleri, gerçekten bu gömleği bulmuş olsaydık (gerçekten bu gömlek varsa, onu muhakkak bavulunda ya da dolabında bulacaktık.. Başka türlü olmasına imkân yoktu) bu bile artık bir delil, ifadelerin doğruluğunu gösteren el e tutulur bir delil olacaktı! Ama kendisi bunu kavrayamıyordu.

-Hatırlamıyorum, belki de gömleğimden kopardım, ev sahibinin başlığının içine dikmiştim onu, diyor.

-Hangi başlığın içine?

-Eski basma, berbat bir başlığı vardı, yerlerde sürü yordu, onu aldım.

-Bunu kesin olarak hatırlıyor musunuz?

-Hayır, kesin olarak hatırlamıyorum.

Hem de bunu söylerken kızıyor, öfkeleniyor. Ama düşünün: Böyle bir şeyi hatırlamamaya imkân var mı? Hayatın en korkunç, anlarında, idama götürülürken bile insanın aklında asıl bu önemsiz şeyler kalır. Böyle bir insan herşeyi unutur da, yolda giderken gözünün takıldığı yeşil bir damı ya da örneğin haça konmuş bir kargayı unutmaz. Paraları o bez parçasına dikerken evdekilerden saklanıyordu, değil mi? Herhalde elinde iğne ile onu dikerken odasına girip de onu suç üstü

yakalamasınlar diye, nasıl gurur yaralayıcı bir korku içinde kaldığını hatırlaması gerekirdi.

Herhangi bir ses duyunca nasıl yerinden fırlayıp, bölmenin öbür tarafına kaçtığını (çünkü evinde bir bölme vardı) unutmuş olamaz ya!

îppolit Kiril ovic birden sesini yükseltti:

-Bütün bunları size ne diye bildiriyorum sayın jüri üyeleri? Neden size bütün bu küçük ayrıntılardan söz ediyorum? Çünkü sanık şu ana kadar o saçma sözlerinin üzerinde inatla duruyor! Tüm bu iki ay içinde, ta kendisi için uğursuz olan o geceden bu yana, hiç bir şey açıklamamış, eskiden ileri sürdüğü hayali aşan sözlerine hiç bir şey eklememiş, durumu açıklayacak gerçek bir olay gösterememiştir. Hep bunlar küçük şeyler, siz namusuma inanın!

der gibidir. Doğrusu seve seve inanmak isteriz: Buna inanmak için herşeye razıyız.

Sadece namusuna inanmaya hazırız! Biz, insan kanına susamış çakal ar mıyız sanki? Bize sanığın lehine bir tek olay gösterin, buna hemen seviniriz. Ama bize gerçek bir olay gösterin. Öz kardeşinin sanığın yüzüne bakarak çıkardığı bir sonucu ya da onun göğsünü

yumruklarken, üstelik karanlıkta muhakkak boynunda asılı bir bezi işaret ettiğini belirten sözleri değil, bir tek olay gösterirseniz, bizi sevindirmiş olursunuz! Hemen suçlamamızdan vazgeçeriz. Sözlerimizi derhal geri alırız. Şimdilik ise adalet, hakkın aran^asını istiyor, biz de sözlerimizde ısrar ediyor ve hiç bir sözümüzden vazgeçmiyoruz.

İppolit Kiril ovic sözün burasında konuşmasının son bö'ümüne geçti. Sıtmaya tutulmuş gibiydi, dökülen kan için,

hırsızlık etmek gibi adi bir amaçla oğlu tarafından öldürülen babanın kam için bağırdı durdu. Kesin bir tavırla olay404

ların trajik ve birbirlerini tamamlayan gerçekliliğine işaret etti.

— Burada sanığın ustalığı ile ün salmış savunucusundan (İppolit Kiril oviç ondan söz etmekten kendini alamamıştı) neler işitirseniz işitin, burada duygululuğunuzu uyandırmak için ne kadar güzel ve dokunaklı sözler söylenirse söylensin, şunu unutmayın ki, şu anda sizler adaletimizin ışığını temsil ediyorsunuz. Unutmayın ki, siz, bizim olan gerçeği, kutsal Rusya'mızı, evlâtlarını, ailelerini, kutsal olan nesi varsa hepsini savunan kişilersiniz! Evet, sizler şu anda burada Rusya'yı temsil ediyorsunuz, kararınız yalnız bu salonda değil, tüm Rusya'da duyulacaktır! Tüm Rusya, sizi kendi savunucuları ve yargıçları olarak dinleyecek, vereceğiniz karardan cesaret bulacak, ya da karamsarlığa düşecektir. Rusya'ya acı

çektirmeyiniz, bekleyişlerini boşuna çıkarmayınız. Kadere doğru giden troykamız belki de yıldırım hızıyla felâkete doğru gidiyor. Belki de çoktandır tüm Rusya'da, kol arını yukarı doğru kaldırarak, onun bu karşı durulmaz, dört nala çılgınca gidişini durdurmak için yalvaran vardır ve eğer başka mil etler rüzgâr gibi dört nala giden bu troykanın önünden iki yana çekiliyorsa, belki de bunu hiç de şairin dilediği gibi saygılarından ötürü değil, doğrudan doğruya korkudan yapıyorlardır. Buna parmak basın! Korkudan, hatta belki de ona karsı bir tiksinti duydukları için çekiliyorlar. Hem iyi ki öyle yapıyorlar. Yoksa bir de bakarsınız çekilmekten vazgeçerler ve dört nala gelen hayalet karşısında sağlam bir duvar halinde dikilerek kendilerini,

kültürü ve uygarlığı kurtarmak için, bizim bu doludizgin gidişimizi durdururlar!

Avrupa'dan gelen bu endişeli sesleri daha önceden de işittik. Şimdi artık iyiden iyiye duyulmaya başlandı bu sesler! Onları kışkırtmayın, özbeöz babasını öldüren bir adamı

beraat ettirerek, suçsuz gösterecek bir karar vererek, içlerinde her gün biraz daha artan nefreti kızıştırmayın!

Sözün kısası, İppoîit Kiril oviç, ölçüyü çok kaçırmasına rağmen, gene de sözlerini içten gelen bir seslenişle sona erdirdi ve sözleri gerçekten olağanüstü bir etki yaptı. Konuşmasını bitirdikten sonra acele ile dışarı çıktı ve tekrar ediyorum, öbür odada neredeyse baygın düştü. Salondakiler al~ kışlamıyorlardı. Ama ciddi insanların hepsi memnundu. Yal" nız bayanlar pek o kadar hoşnut olmamışlardı. Öyleyken bu

konuşmayı onlar da güzel bulmuşlardı. Zaten bu sözlerin sonucundan hiç korkmuyor ve Fetyukoviç'lerinin söze başlamasını bekliyorlardı: En sonunda o konuşmaya başlayacak ve tabiî

herkesin sözünü sıfıra indirecek! diyorlardı.

Herkes Mitya'ya bakıyordu; Mitya, savcının tüm konuşması boyunca el erini yumruk yapmış, dişlerini sıkmış, .gözlerini yere indirmiş olarak hiç konuşmadan oturdu. Ancak arada bir başını

kaldırıp konuşulanları dinliyordu. Özel ikle Gruşenka'dan söz açılınca, öyle yapıyordu. Savcı, Rakitin'in Gruşenka

hakkında düşüncesini bildirdiği vakit dudaklarında öfkeli bir gülümseyiş belirdi ve oldukça gür bir sesle:

-Bernard'lar; diye söylendi.

İppolit Kiril oviç, onu Mokroye'de nasıl sorguya çektiğini, ona nasıl eziyet ettiğini anlatırken, Mitya, başını kaldırmış, sözlerini merakla dinlemişti. Hatta bir ara yerinden fırlayarak birşeyler bağırmak istemiş, ama kendisini tutmuş, ancak nefretle omuzlarını silkmekle yetinmişti. Sonraları, savcının konuşmasının son bölümünde, suçlunun Mokroye'de sorguya çekilmesi sırasında kendisinin gösterdiği marifetlerlerden söz ettiğini söylerken sosyetede onunla alay ede ede sabredemedi, marifetleri ile övünmeden duramadı diyorlardı. Celseye ara verildi. Ama bu çok kısa süren bir ara idi. Ancak bir çeyrek saat kadar ya da en çok yirmi dakika sürdü. Dinleyiciler arasında çeşitli konuşmalar, yüksek sesle bağırmalar duyuluyordu. Bazı konuşmaları hatırlıyorum. Gruplardan birinde bir bay kaşlarım çatarak:

-Ciddî bir konuşma! diyordu. Bir başka ses duyuluyordu:

-Pek fazla psikoloji karıştırdı canım!

-Ama söyledikleri hep gerçek! Saklanması imkânsız gerçekler.

- Ha bakın, bu konuda ustadır.

-İşin özetini yaptı. Üçüncü bir ses araya karıştı:

-Bize de veriştirdi, bize de. Konuşmasının başlangıcında herkesin Fiyodor Pavloviç gibi olduğunu söylememiş miydi?

-Sonunda da öyle oldu. Ama burasını uydurdu.

-Evet, belirsiz kalan noktalar vardı.

-Azıcık fazla kaçırdı.

- Haksızlık etti! Haksızlık etti, doğrusu.

-Yok canım, ne de olsa ustaca lâf etti. Adamcağız konuşacağı günü uzun bir süre bekledi.

Sonunda da söyledi işte. He, ne, ne!

-Bakalım savunma avukatı ne diyecek? Başka bir grupta da şöyle konuşuluyordu:

-Petersburglu'yu demin boşuna gücendirdi. Hani duyguları etkilemeye çalışanlar demişti ya, hatırlıyor musunuz?

-Evet, o noktada beceriksizlik etti.

-Acele etti.

-Sinirli adam canım.

-Biz şimdi gülüyoruz, ama bakalım sanığın durumu nasıl?

-Orası öyle. Mityenka'nın durumu nasıl?

Üçüncü grupta ise şöyle demliyordu:

-O tek saplı gözlüğü olan ve kenarda oturan şişman kadın kim?

-Bir general karışıdır. Kocasından ayrıldı, kendisini iyi tanırım...

-Demek general karısı olduğu için tek saplı gözlük kul anıyor.

-Beş para etmez.

-Yok canım, hoş kadın.

-Yanında, iki koltuk ilerde bir sarışın oturuyor, o daha güzel.

-O vakit, Mitya'yı Mokroye'de nasıl da ustaca kıskıvrak yakalamışlar, değil mi?

-Ustaca olmasına belki öyledir. Savcı bunları önceden de anlatmıştı. Burada her gittiği evde neler neler anlatmadı!

-Şimdi de sabredemedi. Gururunu yenemedi.

-Ne yaparsın, gururu kırılmış adamın. He, he, he!

-Öyle de alıngan ki. Hem çok lâf etti. Nedir o uzun uzun cümleler?

-Hep de korkutup duruyordu. Dikkat edin bakın, hep bizi korkutmak istiyor. Troykadan söz ettiği yeri hatırlıyor musunuz? Onlarda Hamlet'ler var, bizde ise henüz yalnız Karamazov'lar Burasını çok güzel söyledi doğrusu.

-Bu lâfları liberalizmi eleştirmek için söyledi. Ondan korkuyor!

-Zaten avukattan da korkuyor.

-Orası öyle, bakalım Bay Fetyukoviç ne söyleyecek?

-Ne derse desin, bizim köylüleri kandıramaz.

-Öyle mi sanıyorsunuz?

Dördüncü grupta da şu konuşmalar duyuluyordu:

-Troykadan söz ederken güzel konuştu! Hani mil etlerden söz ettiği yerde.

-Gerçekten de doğru söyledi, hatırlıyor musun, hani mil etler beklemeyecek diyordu ya, gerçekten doğru.

-Ne olmuş ki?

-Canım, İngiliz parlamentosunda geçen hafta bir mil etvekili nihilistler konusunda bakanlığa soru yöneltmiş. Bu barbar mil eti ele alıp uygarlığa kavuşturmanın zamanı gelmedi mi? demiş.

İppolit onu kastetti, biliyorum. Ondan söz etti. Daha geçen hafta bunu söylemişti.

-O çaylaklara burası uzak gelir.

-Hangi çaylaklara? Hem neden uzak gelir diyorsun?

- Çünkü Kronştad'ı kapatırız ve onlara ekmek vermeyiz. O zaman ekmeği nereden bulacaklar?

-Amerika yok mu? Şimdi Amerika'dan buğday alıyorlar.

-Atma!

Ama bu sırada çıngırak çaldı ve herkes yerine koştu, Kürsüye Fetyukoviç çıktı.

SAVUNMA AVUKATININ KONUŞMASI

İki ucu sivri değnek

Konuşmacının ilk sözleri duyulduğu vakit, herkes sustu. Salonda bulunanların hepsi, gözlerini ona dikmişlerdi.

Kendisi söze dosdoğru, gösterişsiz ve güvenli bir tavırla, hiç züppelik taslamadan başlamıştı. Güzel lâflar etmek, sesine karşısmdakilerde acıma uyandıracak bir ton vermek, karşısındakiler! duygulandıran kelimeler kul anmak gibi şeylere408

KARAMAZOV KARDEŞLER

başvurmuyordu. Sadece, yakınlık beslediği ve söylediklerine ilgi gösterecek kişilerin arasında konuşan bir insan gibiydi Sesi çok güzeldi. Gür ve cana yakındı. Tonunda bile içten gelen, candan bir anlam vardı. Ama herkes hemen şunu anladı ki, konuşmacı birden gerçekten dramatik bir yüksekliğe tırmanabilir ve oradan beklenmeyen bir şiddetle yürekleri altüst edecek bir darbe indirebilirdi.

Belki de İppolit Kiril oviç kadar düzgün konuşmuyordu. Ama uzun cümleler yapmıyor ve daha kesin konuşuyordu. Yalnız bir tek şey bayanların hoşuna gitmemişti: konuşurien, özel ikle sözlerinin başlangıcında, hep iki büklüm eğilip duruyordu. Bunu selâm veriyormuş gibi değil, dinleyicilerine doğru atılıyormuş, daha doğrusu yaklaşmak istiyormuş gibi yapıyordu. Sanki ince uzun sırtının ortasında yerle tam bir dik açı meydana getirebilecek şekilde eğilmesini sağlayan bir yay vardı.

Başlangıçta, garip bir şekilde sanki hiç bir düzeni yokmuş gibi, olayları karmakarışık bir şekilde ele alarak konuşuyordu; ama sonunda sözlerinden bir bütün ortaya çıktı. Konuşmasını iki bölüme ayırmak mümkündü: Birinci yarısı, bir eleştiriydi, savcılık makamının iddialarını çürütüyordu ve bazen öfkeli ve alaycı sözlerle doluydu. Ama konuşmasının ikinci bölümünde, birden tonunu, hatta kul andığı metodu değiştirdi ve birden dramatik yüksekliklere tırmandı. Salondakiler de bunu bekliyorlarmış gibi heyecandan titremeye başlamışlardı.

Doğrudan doğruya dava konusu olayı ele alarak söze başladı ve önce aslında Petersburg'da çalıştığı halde, sanıkları savunmak için Rusya'nın başka kentlerine gidişinin ilk olmadığını, bunu daha önceden de yaptığını, ama yalnız suçsuz olduklarına inandığı ya da suçsuzluklarım tahmin ettiği kişilerin savunmasını üzerine aldığını belirtti.

— Şimdi de aynı şey oldu, diye anlattı. Daha gazetelerde çıkan ilk röportajlarda sanığın lehine olan ve beni olağanüstü şaşırtan bir şey îarketmiştim. Sözün kısası beni herşeyden önce, hukuk prosedüründe sık sık tekrarlanan, ama bana öyle geliyor ki, hiç bir zaman şimdi üzerinde tartıştığımız davada olduğu kadar, dolgun ve böylesine karakteristik özel iklerle belirmemiş bir nokta ilgilendirdi. Bu noktayı ancak konuşmanın sonunda, sözlerimi bitirirken

malıydım. Öyleyken düşüncemi daha başlangıçta açıklayacağım. Çünkü benim âdetim, etkileyeceğim hiç bir şeyi ertelemeden, izlenimleri azar azar kul anmaya çalışmadan, doğrudan doğruya konuyu ele almaktır. Bu belki benim tarafımdan hesaplı bir davranış olmaz, ama buna karşılık içten gelen bir şeydir. Düşüncem, daha doğrusu zihnimde tasarladığım plan şu: İleri sürülen olaylar özetlenirse, ezici bir çoğunluğu sanığın aleyhindedir. Öyleyken, bu olayları teker teker ele alıp, birbirlerinden ayrı olarak eleştirirsek, böyle bir eleştiriye dayanabilecek bir tek delil bulamayız! Söylentileri ve gazeteleri izledikçe, düşüncem gittikçe daha da kuvvetleniyordu. İşte o zaman birden sanığın akrabalarından onu savunmam için bir davet aldım. Hemen buraya hareket ettim. Buraya gelince de artık bu konuda tam olarak bir kanıya vardım. İşte, bu olaylar arasındaki korkunç bağı kırmak ve sanığı suçlayan her bir delilin, hiç bir şey ispat etmediğini, fantastik bir şey

olduğunu göstermek içindir ki, bu davada savunmayı üzerime aldım.

Sözün burasında savunma avukatı, birden sesini yükseltti:

-Sayın jüri üyeleri! Ben buraya yeni gelmiş bir insanım. Bütün izlenimlerimde hiç bir ön yargı

yoktur. Karakter bakımından öfkeli ve duygularında aşırı olan sanık, bu kentte belki yüzlerce insana yaptığı gibi, beni daha önceden kırmış değildir. (Oysa birçokları, onlara karşı iyi davranmadığı için, önceden ona karşı ön yargılar beslemektedirler). Tabiî şunu da kabul ederim ki, burada toplumun ahlâk duyguları haklı olarak gerçekten zedelenmiştir; sanık, azgın ve sınır tanımayan bir kişidir! Öyleyken sosyetede, hatta çok yüksek yetenekleri olan sayın savcının ailesinde bile çok iyi karşılanıyordu. (Not: Bu sözler üzerine halk arasında iki üç kişinin gülüştüğü duyuldu. Gerçi bu gülüşmeler hemen kesildi, ama herkes onları farketmişti) Bizde herkes biliyordu ki, savcı Mitya'yı kendi isteğine aykırı olarak, sadece son derece iyiliksever ve saygıdeğer, ama olmayacak şeyler yapan, daima kendi kafasına göre hareket eden ve bazı

durumlarda, özel ikle önemsiz şeylerde kocasına karşı koymaktan hoşlanan karısı ilgi çekici bulduğu için, evine kabul ediyordu. Bununla birlikte Mitya, onlara pek sık gitmezdi.

Savunma avukatı:

-Ama cesaretimi hoş görün, şunu belirtmek isterim ki,410

hasmım gibi hiç de etki altında kalmayan bir zekâya ve haksever bir karaktere sahip olan bir insanda bile,

müvekkilim konusunda bazı yanlış ön yargılar uyanmış olabilir, diye devam etti.

Evet, bu çok tabiî bir şeydir: o mutsuz adam kendisine karşı daima bir ön yargı beslemesine hak kazanmıştır. Moral bir hakaret, hatta estetik duygusunun zedelenmesi, bazen insanları

karşılarındakine hiç acımamaya yöneltir. Demin savcılık makamının o parlak konuşmasında sanığın karakterinin ve davranışlarının kesin bir tahlilini işittik. Dava konusu olayın sert bir şekilde eleştirildiğini duyduk. Asıl önemlisi, işin özünü bize anlatmak için, gözümüzün önüne öylesine psikolojik derinlikler serildi ki, sanığın kişiliğine karşı önceden birazcık olsun belirli bir niyet ile öfkeli bir ön yargı olmasa, böylesine derinliklere inmeye imkân yoktur. Ama bu gibi durumlarda, bir davaya önceden öfkeli ve önceden niyet besleyerek bakmaktan daha kötü, hatta daha kahredici şeyler vardır.

Özel ikle, diyelim ki, varlığımızı sanatçıya yakışır bir oyun gösterme hevesi sararsa, içimizde bir sanatçı olarak bir şeyler yaratmak, ortaya bir roman çıkarmak ihtiyacı uyanırsa; hele bir de psikolog olarak Tanrı vergisi sahip olduğumuz zengin yeteneklerimiz de varsa... Daha Petersburg'da iken daha buraya gelirken öğrenmiştim ki, (zaten bunu öğrenmeden de biliyordum) burada hasım olarak uzun bir süredir bu özel iği ile, henüz yeni gelişen hukuk dünyamızda, belirli bir ün kazanmış olan derin görüşlü ve ince bir psikologla karşılaşacağım. Ama psikoloji, derin olmakla birlikte, gene de iki ucu sivri olan bir değnektir. (Halk arasında gülüşmeler oldu.) Evet, tabiî ki, bu basit kıyaslamamdan ötürü beni bağışlarsınız; ben çok güzel konuşmasını bilmem.

Bununla birlikte, şimdi savcının konuşmasından rastgele bir örnek alayım. Sanık, gece vakti, bahçede koşarak kaçarken, duvarın üzerine tırmanıyor ve bakır bir havaneliyle, ayağına

sarılan uşağını yere seriyor. Hemen sonra da gene bahçeye atlıyor ve tam beş dakika yere serilmiş

olanın başında uğraşarak, onu öldürüp öldürmediğini anlamak istiyor. Sayın savcı, sanığın ihtiyar Grigoriy'in yanına, ona acıdığı için atlamış olduğunu söylerken, doğru söylemiş olduğuna bir türlü

inanmak istemiyor. Hayır, öyle bir anda insan bu kadar duygululuk gösterebilir mi, anormal bir şeydir. Aksine sanık yap

mış oduğu kötülüğün tek sanığı sağ mı, yoksa ölü mü, bunu anlamak için yere atladı. Böylece de o kötülüğü işlemiş olduğunu ispatlamış oldu. Çünkü bahçeye herhangi bir başka nedenle, içinden gelen bir eğilimle ya da bir duyguya kapılarak atlıyamazdı. diyor.

İşte, psikoloji budur. Ama aynı psikolojiyi aynı olaya, bu sefer öbür ucundan tutarak uygulayalım, göreceksiniz ki, gene tam anlamıyla mantıklı bir sonuç çıkar. Katil, ihtiyatlı davranmak isteği ile olayın tek sanığı sağ mı, yoksa ölü mü diye anlamak için yere atlıyor. Oysa öldürmüş olduğu babasının çalışma odasında (gene savcının kendi ağzı ile belirttiği gibi) üzerinde içinde üç bin ruble bulunduğu, yazılı, yırtık bir paketin kâğıdını unutarak aleyhinde müthiş bir delil bırakmış

oluyordu. Eğer bu paketi alıp götürseydi, dünyada hiç kimse böyle bir paketin bulunduğunu, içinde para olduğunu, bu paraların da sanık tarafından çalındığını bilmeyecekti. Bu sözleri savcının kendisi söylemiştir. Demek ki, bir tek şeye ihtiyatlığı yetmemişti. Adamcağız kendini kaybetmiş,

korkmuş ve yerde bir delil bırakarak kaçıp gitmişti. Öyleyken bir de bakıyorsunuz, iki dakika sonra bir başka insanı vuruyor, onu öldürüyor ve tam bu sırada içinde en acımak bilmez, en soğukkanlı ve hesabı insana yakışacak bir ihtiyatlılık duygusu uyanıyor!

Her neyse, ziyam yok, ziyanı yok, diyelim ki öyle oldu. Zaten psikolojinin inceliği de buradadır: Bazı koşul arda insan, bir Kafkas kartalı gibi kana susamış ve keskin bakışlı iken, hemen ondan sonraki anda köstebek gibi ürkek ve kör olur. Ama eğer duvardan sadece acaba aleyhimde tanıklık yapacak tek adam sağ mı diye öğrenmek için yanı başına atlayacak kadar kana susamış

ve acıma bilmez derecede soğukkanlıysam, o halde ne diye bu yeni kurbanımın başında belki de yeni yeni tanıkların dikkatini çekmek ihtimali varken, tam beş dakika kadar uğraşıp didineyim?

Neden mendilimi ıslatıp, yerde yatan adamın başındaki kanı şileyim? Sonradan aynı mendil benim aleyhime delil olarak kul anılsın diye mi? Hayır! Eğer herşeyi hesaba katıyorsak ve acıma bilmeyecek derecede katı yürekliysek, yere atladıktan sonra baygın yatan uşağın başına bir kez daha, sonra bir kez daha aynı havanla vurup işini bitirmemiz, tanığı ortadan kaldırmamız böylece yüreğimizdeki tüm endişeleri sil412

memiz daha doğru olmaz mıydı? Hem sonra aleyhimde tanıklık yapacak adam sağ mı, değil mi diye bakmak için yere atlıyorum, hem de aynı yerde yolun üzerinde bir başka delili, iki kadının evinden almış olduğum o bakır havanelini bırakıyorum. Oysa, o iki kadın her zaman için sonradan bu havanelini tanıyabilir ve onu kendi evlerinden almış olduğuma tanıklık edebilirlerdi. Hem de onu yolun üzerinde

unutmuş olmam, dalgınlıktan ya da kendimi bilmeyecek bir durumda bulunduğumdan ötürü düşürmüş olmam da söz konusu olamaz. Evet, işte silâhımızı uzağa fırlatıyoruz. Öyle olmuştur diyorum, çünkü o bakır havaneli Grigoriy'in yere serildiği noktadan on beş adım kadar ilerde bulunmuştur. O halde sorarım size: Neden öyle davrandık? Bu sorunun asıl karşılığı şudur: o havanelini fırlattık, çünkü yüreğimiz yanmıştır; çünkü bir insanı, ihtiyar bir uşağı

öldürdük. Bu yüzden umutsuzluk içinde kendi kendimize lanet ederek o havanelini bir cinayet âleti olduğu için, öfkeyle fırlatıp attık. Başka türlü olmasına imkân yoktur. Onu böyle var gücümüzle uzağa fırlatmamızın başka nasıl bir nedeni olabilir? Eğer içimizde bir insan öldürdüğümüz için pişmanlık ve acıma duyuyorsak, demek ki, babamızı öldürmüş değiliz. Eğer babamızı öldürmüş

olsaydık, yere serdiğimiz insana acıyarak duvardan aşağıya atlamazdık. O zaman içimizde bambaşka bir duygu olurdu. Acımaya vakit bile bulamazdık. Yalnız kendimizi kurtarmayı

düşünürdük. Bunun tersini söylemeye imkân yoktur.

Tekrar ediyorum: daha önce cinayet işlemiş olsaydık, uşağın kafatasını iyice parçalardık. Başında beş dakika uğraşıp durmazdık. İçimizde acıma ve temiz bir duygu uyandıysa, sadece daha önce vicdanımız lekelenmediği için öyle olmuştur. Demek ki, bu artık başka çeşit bir psikoloji oluyor.

Sayın jüri üyeleri, şimdi karşınızda mahsus psikolojiye başvuruyorum; amacım sadece, size, psikolojinin yardımıyla her çeşit sonuca varmanın mümkün olduğunu göstermektir. Bütün sorun, o psikolojinin kimin elinde bulunduğundadır. Psikoloji en ciddî insanlarda bile bir roman yaratmak isteğini uyandırır. Hem de bu, kendiliğinden olur, yani demek

istiyorum ki, aşırı derecede psikoloji yapmanın, bazı bakımlardan onu kötüye kul anmanın zararı olur.

Burada gene halk arasında savcı ile alay eden ve avü

katı destekleyen gülüşmeler duyuldu. Savunma avukatının tüm konuşmasını ayrıntılarıyla ele almayacağım. Yalnız içinden bazı yerleri, en önemli noktaları alacağım.

XI

ORTADA PARA DA YOKTU, HIRSIZLIK DA YAPILMAMIŞTI

Savunma avukatının konuşmasında, herkesi hayrette bırakan bir nokta vardı: bu da o uğursuz üç

bin rublenin varlığını kesin olarak inkâr edişi, böylece ortada hırsızlık diye bir şeyin bulunmayışını

ileri sürüşüydü.

Sözlerine:

— Sayın jüri üyeleri! diye başladı. Ele aldığımız davada önceden bir yargısı olmayan ve yeni konuya değinmiş her insanı şaşırtacak karakteristik bir özel ik var. O da bir hırsızlık yapıldığı ileri sürüldüğü halde çalınmış olan şeyin ne olduğunu el e tutulur bir şekilde ispat etmenin imkânsızlığıdır. Çalman şey nedir? Diyorlar ki, para çalınmış. Evet, üç bin ruble çalınmış. Ama bakalım bu paralar gerçekten var mıydı? Bunu hiç kimse bilmiyor. Siz de düşünün: ortada üç bin ruble olduğunu nasıl öğrendiniz? Bunları gözleriyle kim gördü? Paraları gören ve üzerine yazı

yazılmış bir pakete yerleştirildiğini açıklayan tek kişi Smerdyakov'dur. Bunu daha felâket meydana gelmeden önce, sanığa ve kardeşi îvan Fiyodoroviç'e bildiren de yine odur. Bayan Svetlova da bunu öğrenmiştir. Ama bunların her üçü de, bu paraları kendi gözleri ile görmemişlerdir. Paralan gene yalnız ve yalnız Smerdyakov görmüştür. Ama burada karşımıza bir soru çıkıyor: Eğer böyle bir para bulunduğu ve Smeröyakov'un onu gördüğü doğru ise, o zaman acaba onu son olarak ne zaman görmüştür? Ya efendisi bu paraları yatağının altından almış ve Smerdyakov'a haber vermeden çekmecesine koymuşsa? Dikkat ediniz, Smerdyakov'un söylediğine göre paralar, yatağın altında, şiltenin içindeydi. Demek ki, sanık onları şiltenin altından çekip almak zorundaydı.

Öyleyken yatak hiç de bozulmamıştı. Bu nokta titizlikte zapta geçirilmiştir.414

Peki, nasıl oluyor da sanık, bunu yatağı hiç bozmadan, üstelik el eri hâlâ kanlı olduğu halde, tam da o gün yatağa serilmiş olan, tertemiz, incecik çarşafları hiç kirletmeden yapabilmiştir? Ama bize: peki ya yerdeki paket ne oluyor? diye soracaklar. İşte, asıl bu paket üzerinde durmaya değer.

Biraz önce, sayın üstadımız bu paketten söz ederken, birden kendiliğinden, işitiyor musunuz sayın baylar, kendiliğinden, cinayetin Smerdyakov tarafından işlenmiş olduğunu ileri sürmenin saçma bir şey olacağını söylerken: Bu paket olmasaydı, kâğıdı bir delil olarak yerde kalmasaydı, hırsız onu birlikte götürmüş olsaydı, dünyada hiç kimsenin böyle bir paketten ve içinde para bulunduğundan haberi olmazdı, kimse bu paraların sanık tarafından çalınmış olduğunu da bilmeyecekti. dedi, o vakit hayretler içinde kaldım.

Demek, sanığın hırsızlıkla suçlanmasına yol açan şey kendi ağzıyla bile açıklamış olduğu o üzerinde yazı bulunan bir parça kâğıttır. Başka türlü olsaydı, kimse hırsızlık olduğunu, hatta belki de ortada bir para bulunduğunu bilemeyecekti. diyorlar. İyi ama, o kâğıt parçasının yerlerde sürüklenmesi, daha önce içinde bir para bulunduğuna ve bu paraların çalındığına delil olabilir mi?

Bana ama paraların pakette olduğunu Smerdyakov gördü diyerek karşılık veriyorlar. Peki, Smerdyakov bu paraları son kez olarak ne zaman görmüştür? Ne zaman? Benim sormak istediğim şey bu işte. Ben Smerdyakov'la konuştum. Kendisi bana bu paraları felâketten iki gün önce görmüş olduğunu söyledi! İyi ama örneğin şöyle bir düşünmeme engel olacak bir şey var mı? Ya, ihtiyar Fiyodor Pavloviç. evinde kapıyı içerden kilitleyerek oturduğu sırada, sevdiği kadını

sabırsızlık içinde, sinirli sinirli beklerken, yapılacak bir şey bulamayıp, birden paketi çıkararak açmaya karar verdiyse? Ya: Belki de paketi görünce inanmaz, ama bir deste içinde otuz yüzlük görürse, herhalde daha çok etkilenir, ağzının suyu akar, diye düşündüyse? Bir an için öyle oldu diyelim. Diyelim ki, zarfı parçalıyor, içinden paralan çıkarıyor, zarfı da, tabiî artık delil bırakmamak korkusu olmadan, serbest davranan bir ev sahibi hareketiyle yere atıyor. Söyleyin, sayın jüri üyeleri, böyle bir tahminde bulunmaktan, böyle bir olayın meydana gelmiş olduğunu ileri sürmekten daha akla yakın bir şey olabilir mi? Neden böyle bir şey imkânsız olsun? Eğer, buna KARAMAZOV KARDEŞLER

benzer herhangi bir şey olmuşsa, o zaman hırsızlık yapıldığı suçlaması kendiliğinden ortadan kalkıyor. Madem ortada para yoktu, o halde hırsızlık da yapılmamıştır. Bu paketin içinde daha önce para bulunduğunu gösteren bir delil olarak

yerde kaldığı ileri sürülüyorsa, neden ben tam aksini ileri sürmeyeyim? Neden paketin artık içinde bir şey bulunmadığı için yerde olduğunu, paranın daha önceden ev sahibinin kendisi tarafından alındığını ileri sürmeyeyim?

Diyeceklerdir ki: Peki ama, eğer parayı Fiyodor Pavloviç'in kendisi almışsa, o halde bu para nerde? Evet, onu evinde arama yapılırken bulamadıklarına göre, nerdedir? Bir kez, hemen söyleyeyim ki, çekmecesinde paranın bir kısmı bulunmuştur. İkincisi Fiyodor Pavloviç onları daha sabahleyin almış olabilirdi. Hatta nereye kul anacakları konusunda daha bir gün önceden emirler vermiş, onları birine teslim etmiş, birine göndermiş, sözün kısası düşüncesini, daha doğrusu hareket planını temelinden değiştirmiş olabilir ve bu konuda önceden Smerdyakov'a bilgi vermeyi gereksiz bulabilirdi. Böyle olunca yani böyle bir tahmini ileri sürebilirsek, o zaman bu kadar ısrarlı

ve bu kadar kesin olarak, sanığın cinayeti hırsızlık amacıyla işlemiş olduğu ve böyle bir hırsızlığın gerçekten yapıldığı nasıl söylenebilir? Böyle tahminler ileri sürersek, romanlara konu olacak hikâyeler uydurmuş oluruz. Bir şeyin çalınmış olduğunu iddia etmek için, herşeyden önce o şeyi göstermek, ya da hiç olmazsa kesin olarak, daha önce var olduğunu ispatlamak gerekir. Oysa, söz konusu olan şeyi hiç kimse görmemiştir.

Geçenlerde Petersburg'da genç bir adam, hemen hemen çocuk denecek, on sekiz yaşlarında bir işportacı, güpegündüz elinde baltayla bir sarraf dükkânına girdi ve alışılmamış tipik bir cüretle dükkânın sahibini öldürerek, bin beş yüz rubleyi çaldı. Beş saat kadar sonra, kendisini yakaladılar.

Üzerinde yalnız on beş rublesi eksik olan bütün parayı buldular. Bin beş yüz rubleden ancak on beşini o arada

sarfetmeye vakit bulmuştu. Ayrıca cinayetten sonra dükkâna dönen satıcı polise çaldığı paranın ne çeşit olduğunu da bildirdi. Yani aralarında kaç tane ne renk banknot olduğunu, kaç tane mavi, kaç tane kırmızı kâğıt para vardı, ne kadarı altındı, hepsini tek tek açıkladı. Tevkif edilen katilin üzerinde de aynı çeşit paralar bulunmuştu. Üstelik katil içtenlikle cinayeti kendisinin işlediğim ve bu paraları alıp götür416

düğünü açıklamıştı. İşte, benim delil dediğim şey,, budur sayın jüri üyeleri! Bu olayda paraları

görüyor, onlaıra el e dokunabiliyorum ve artık öyle bir paranın olmadığımı söyleyemiyorum. Oysa, bu davada öyle mi ya?

Ama söz konusu olan bir insanın hayat memat meselesidir. Bir insanın kaderidir. Diyeceklerdir ki: İyi ama, kendisi aynı gece âlem yapmış paralan har vurup, inarman savurmuştu. Bin beş yüz rublesi olduğu meydana çıkmıştı. Bu paraları nereden aldı? İyi ama, işte topu topu bin beş yüz ruble var ortada. Paranın öbür yarısını bulmalarıma, meydana çıkarmalarına imkân yok. Bu da gösteriyor ki, belki de sanığın üzerindeki paralar hiç bir zaman, hiç bir pakete konmamış

paralardır. Zamanı hesap edersek, (ki bu da dakikası dakikasına yapıldı) daha önce yapılan soruştuırmada, anlaşıldı ki, sanık hizmetçilerin yanından koşarak çıktıktan sonra memur Perhotin'in evine gitmişti. Kendi evime uğramamıştı. Zaten başka bir yere de gitmemişti. Ondanı

sonra hep göz önünde bulunmuştu. Böyle olunca, üç bin nubleden bin beş yüz rubleyi ayırıp da, kentte herhangi bir yere saklamasına imkân yoktu. İşte para bulunmadığı içindir ki, sayın savcı, sanığın bunları Mokroye köyünde herhangi

bir yerde sakladığını ileri sürdü. Sakın sanık bu paraları Udolph şatosunun bodrumlarından birine saklamış elmasım? Ama bu biraz hayali aşan, oldukça romantik bir tahmini olur, değil

nü?

Şuna da dikkat etmenizi rica ederim: eğer 'bu ileri sürülen tahmin, yani paraların Mokroye'de saklanıdığı düşüncesi yanlış çıkarsa, sanığın hırsızlık ettiğine dair ileri sürülen suçlama da boşta kalmış olur. Çünkü o zaman, o bin beş yüz ruble nereye gitmiştir? diye sorulacaktır. Madem sanığın hiç bir yere uğramadığı ispat edilmiştir, o halde bu paralar nasıl bir mucizeyle ortadan yok olmuştur? işte biz böyle uydurmalarla şu anda bir insanın hayatını mahvetmeye hazırlanıyoruz!

Diyeceklerdir ki: Ne olursa olsun!! Sanık üzerinde bulunan bin beş yüz rubleyi, nereden bulmuş

olduğunu söyleyemedi. Bundan başka herkes o geceye dek p>arası bulunmadığını biliyordu. Peki öyle olduğunu kim biliyordu? Sanık, üzerinde bulunan paraları nereden almış olduğunu açıkça ve kesin olarak söyledi. Bana kalırsa sayın jüri üyeleri, bana kalırsa, söylediğinden daha akla uygun bir şey olamaz.

Hatta sanığın karakterine ve içinde bulunduğu ruh haline bundan daha çok uyan bir şey bulunamaz. Savcılık makamı, kendi uydurduğu roma.ndan çok hoşlanmıştır: ama sanığın sözlerini kabul etmemiştir: Nişanlısı tarafından kendisine bu kadar utanç verici bir1 şekilde teklif edilmiş olan paraları, kabul eden zayıf iradeli bir adam, bu paraların yarısını

alamazmış da, onu bir bez parçasına koyup dikemezmiş de, dikmiş olsa bile o bez parçasının dikişini iki günde bir söküp açarmış da, paraları yiüzer yüzer alırmış da böylece hepsini bir ay içinde tüketirmiş de...

Hatırlayınız, tüm bunlar, hiç bir itiraz kabul etmez bir sesle söylenmişti.

Peki ya herşey hiç de bu uydurduğunuz roman gibi olmamışsa, ya o uydurduğunuz romanda canlandırdığınız tip bambaşka ise? Asıl sorun burada iste! Gözlerimizin önünde bambaşka bir tip canlandırdınız. Belki de sözlerime itiraz ederek: Sanığın felâketten bir ay önce bayan Verhovtzeva'dan almış olduğu tüm o üç bin rubleyi Mokroye köyünde bir çırpıda, sanki elinde bir tek kuruşmuş gibi sarfettiğini belirten tanıklar var. O halde bu paraların yarısını ayıramazdı!

diyeceklerdir. Peki ama kimdir bu tanıklar? Bu tanıkların sözlerinin ne derece doğru olduğu zaten mahkemede meydana çıkmıştır. Ayrıca başkasının yuttuğu lokma, insana daima büyük görünür.

Son olarak da şunu söyleyebilirim: bu tanıklardan hiç biri bu paraları kendisi saymamış, sadece göz kararı ile o kadar olduğunu sanmıştır. Tanık Maksimov, sanığın elinde yirmi bin ruble olduğunu belirterek ifade vermedi mi? Görüyorsunuz ki, sayın jüri üyeleri, psikoloji iki ucu sivri bir değnektir. Bu bakımdan izin verirseniz, ben bu değneğin öbür ucumu uygulayayım, bakalım ortaya ne çıkacak?

Felâketten bir ay önce sanığa postayla gönderilmesi için Bayan Verhovtzeva tarafından üç bin ruble veriliyor. Yalnız burada şunu sorabiliriz:: bu paraların burada demin açıklandığı gibi böylesine küçük düşürücü bir tavırla, böylesine rezil edici bir şekilde verildiği doğru mu acaba?

Bayan Verhovtzeva'nın bu konudaı vermiş olduğu ilk ifade, hiç de öyle değildi. İkinci ifadesinde ise, sadece kulağımıza öfkeli sesler, intikam çığlıkları, çoktandır gizli tutulan bir nefretin çığlıkları

geliyordu. Ama bayanın birinci ifadesinde doğruyu söylememiş olmasa, bize ikinci ifadesinin de belki doğ418

ru olmadığı sonucunu çıkarmak hakkını veriyor. Sayın savcı, bu gönül macerasına değinmek istemiyor, buna cüret etmiyor. (kendisi öyle dedi.) Varsın öyle olsun. Ben de ona değinmeyeyim.

Yalnız izin verin şunu belirteyim ki, eğer çok sayın Bayan Verhovtzeva gibi temiz ve ahlâklı bir bayan, evet, onun gibi bir bayan, diyorum; birden mahKemede doğrudan doğruya sanığı

mahvetmek amacıyla, birinci ifadesini değiştirmeyi göze alıyorsa, bel idir ki verdiği bu ifade tarafsiz değildir, serinkanlılıkla verilmiş bir ifade de sayılamaz. İntikam almak amacıyla davranan bir kadının, birçok şeyleri abartılmış olarak ileri sürebileceğini söylemek hakkını bize tanıyacaklar mı? Evet, asıl, teklif etmiş olduğu bu paralan, böylesine utanç verici, rezil edici bir tavırla verdiği konusunda durumu mahsus abartmış olabilir. Aksine bence bu paralar kabul edilebilecek bir şekilde, Özel ikle sanık gibi hiç bir şeyin üzerinde ciddî olarak durmayan bir erkeğin, daha rahat kabul edebileceği bir şekilde teklif edilmiştir. Asıl önemlisi de şudur: Sanık bunları kabul ederken yaptığı hesaba göre, babasının kendisine borçlu olduğu üç bin rubleyi yakında alacağını

düşünüyordu. Bu belki ciddî olmayan bir davranıştır. Ama işte asıl ciddî bir insan olmadığı içindir ki. babasının bu

paraları kendisine vereceğini, onları muhakkak alacağım, böyle olunca da Bayan Verhovtzeva'nın kendisine verdiği kadar bir parayı posta ile gönderebileceğini ve böylece borcunu ödeyebileceğini düşünüyordu.

Ama sayın savcı hiç bir şekilde, sanığın suclandırıldığı gün, evet, aynı gün almış olduğu paraların yarısını ayırıp bir bez parçasına dikmiş olduğunu kabul etmek istemiyor: Bunu yapacak karakterde değildir, bu tür duyguları olamaz diyorlar. Ama daha önce kendileri Karamazov'un cömert bir insan olduğunu bağıra bağıra söylemiş, birbirine karşıt iki kutuptan söz etmiştir. Oysa Karamazov gerçekten böyle iki yönlü, varlığında iki kutbu birleştiren bir varlıktır. O kadar ki, eğer başka bir yönden herhangi bir şey onu şaşırtacak olursa, çılgınca eğlenmek ihtiyacına zincir vuramayacak bir halde olsa bile, birden kendini tutabilir. Oysa, o başka yön dediğimiz, bir aşktı.

Evet, tıpkı barut gibi birden alev alan yeni bir aşktı. Bu aşk için paraya ihtiyacı vardı, Hem de sevgilisiyle eğlenmek için olduğundan çok daha fazla paraya ihtiyacı vardı. Genç kadın ona, seninim, Fiyatlar Pavloviç'i istemiyorum! dediği anda, onu alıp götü

recekti. O halde bunu yapabilmek için paracı olmalıydı. Bu eğlenmekten çok daha önemliydi: Karanıazov, bunu anlamıyor muydu sanki? Evet, onu hastalık derecesinde üzen asıl bu düşünceydi. Bu bakımdan bu paraları her ihtimale karşı yanında bulunsun diye ayırıp saklamasında şaşılacak ne var? Ama işte zaman geçiyor ve Fiyodor Pavlovic sanığa, üç bin rubleyi vermiyor. Tersine işitildiğine göre, aynı paraları sanığın sevgilisini avlamak için kul

anmaya karar veriyor. Sanki: Eğer Fiyodor Pavlovic parayı vermezse o zaman Katerina İvanovna karşısında hırsız durumuna düşeceğim! diye düşünüyor. İste o zaman, bir bez parçasının içine dikili olarak boynunda taşımaya devam ettiği parayı gidip Bayan Verhovtzeva'nın önüne koyarak ona ben alçağın biriyim ama. hırsız değilim, demek aklına geliyor.

Demek ki. bu bin beş yüz rubleyi göz bebeği gibi saklaması, bezi söküp içinden parayı almaması, yüzer yüzer de olsa'onu sarfetmemesi için, elimizde şimdi iki neden var. Sanığın namuslu bir insan olabileceğini neden kabul etmek istemiyorsunuz? Hayır, sanıkta namus duygusu vardır.

Diyelim ki yanlış, çok defa onu hataya düşüren bir namus anlayışı vardır. Ama bu duygu kendisinde vardır, hem de isnat ettiği gibi tutku derecesindedir. Yalnız iste durum gittikçe daha karışık bir hal alıyor. Kıskançlık yüzünden çektiği üzüntüler, dayanılmayacak bir dereceyi buluyor ve sanığın ateşler içinde yanan zihninde, gittikçe daha çok acı veren, daha üzücü bir şekilde iki soru ortaya çıkıyor: Parayı Katerina İvanovna'ya vereyim mi? Verirsem o zaman Gruşenka'yı

hangi paralarla götüreceğim? Eğer, tüm o ay içinde, bu kadar azgınlık etmiş, içip içip sarhoş

olmuş ve meyhanelerde gürültü patırdı çıkarmışsa, bu belki de acı çekmesinden, çektiği bu acıya dayanamamasından ileri geliyordu! Bu iki sorun, en sonunda zihninde öyle şiddetli bir hal almıştır ki, sanık umutsuzluğa düşmüştür. Küçük kardeşini, bu üç bin rubleyi son bir kez istemek üzere babasına gönderiyor. Sonra da karşılığı beklemeden zorla kendisi eve girip, tanıkların gözü

önünde ihtiyara dayak atıyor. Bu işten sonra, artık kimseden para bekleyemezdi! Dayak yiyen baba, para vermezdi. Aynı günün akşamı sanık, göğsünü dövüyor, tam göğsünün üst kısmını, o bez parçasının bulunduğu yeri yumrukluyor ve kardeşine yemin ederek, alçak olmadığını ispat eden bir çaresi olduğunu, ama bu çareden yararlanamayacağını, buna420

KARAMAZOV KARDEŞLER

moral gücünün, karakter sağlamlığının yetmeyeceğini, bu vüzden gene de bir alçak olarak kalacağım söylüyor! Savcılık makamı, Aleksey Karamazov'un bu kadar temiz yüreklilikle, bu kadar içten, hazırlıksız ve mantıklı bir şekilde verdiği ifadeye neden inanmıyor? Neden? Niçin beni, paraların, bilmem hangi tahta aralığında, Udolphe şatosunun bodrumlarının bilmem neresinde saklı olduğuna inanmaya zorluyor? Sanık aynı akşam, kardeşi ile konuştuktan sonra, o uğursuz mektubu yazıyor. İşte, sanığın hırsızlık ettiği konusunda ileri sürülen en büyük, en önemli delil budur! Mektupta Tüm insanlardan isteyeceğim, başkaları vermezlerse, gidip babamı

öldüreceğim ve yatağının altında, pembe bir kurdele ile bağlı paketteki paraları alacağım. Yeter ki İvan gitsin! diyor. Bu da, tam bir cinayet planıymış. Cinayeti o istememişse, kim işlemiş olabilir?

diye soruluyor. Savcılık makamı: Tıpkı yazıldığı gibi oldu!> diye bağırıyor. Ama bir kez, mektup, sarhoşluk halinde ve onu yazan şiddetli bir üzüntü içindeyken yazılmıştı. İkincisi, sanık paketten söz ederken gene de Smerdyakov'un sözlerini tekrarlamış oluyor. Çünkü kendisi paketi görmemiştir. Üçüncüsü, mektup yazılmış olmasına yazılmıştır, ama acaba olup bitenler, yazıldığı

gibi mi olmuştur? Bunu nasıl ispat edeceğiz? Sanık, yastığın altından paketi aldı mı? Paralan buldu mu? Hatta ortada gerçekten böyle bir para var mıydı? Hem sanık oraya koşarken para almaya mı gitmişti? Hatırlayın, hatırlayın! Sanık rüzgâr gibi oraya koşarken, hırsızlık etmek için gitmemişti! Sadece o kadın onu üzüntülere koyan kadın nerdedir, bunu öğrenmek için gitmişti.

Demek ki, iş plana göre, yazıldığı şekle uygun olarak olmamıştı. Yani sanık hırsızlık etmeyi önceden tasarlamamıştı. Birden koşarak gitmişti, hiç bir şey düşünmeden, kıskançlıktan çılgına dönmüş bir halde! Diyecekler ki: Evet, ama, gene de oraya koşup geldikten ve cinayeti işledikten sonra, paraları aldı! Yalnız, sonunda şunu da belirtmek gerekir, cinayeti işledi mi, işlemedi mi?

Hırsızlık etmekle suçlandırılmasına öfkeyle itiraz ediyorum: Çalman şeyin ne olduğunu kesin olarak göstermeye imkân yoksa, bir insan hırsızlık etmekle suçlandırılamaz! Bu bir hukuk prensibidir. Şimdi bakalım, hırsızlık etmediği halde, cinayeti işleyen gene o mudur? Bu ispat edilmiş bir şey midir? Sakın, bu da bir uydurma olmasın?

XII HAYIR, CİNAYET DE İŞLENMEMİŞTİR!

Sayın jüri üyeleri! Rica ederim, şunu unutmayın ki, burada söz konusu olan bir insan hayatıdır. Bu bakımdan daha ihtiyatlı olmalıyız. Daha önceden işittik ki, savcılık makamı (kendilerinin de belirttikleri gibi) son güne dek, evet bugüne, mahkeme gününe dek, sanığın cinayeti tam anlamıyla önceden beslenen bir niyetle işleyip işlemediği konusunda kararsızlık içinde kalmıştır.

Ta o bugün mahkemeye ibraz edilen ve sarhoş ağzı ile yazılmış mektup ortaya çıkıncaya kadar buna bir türlü karar verememiştir. Yazıldığı gibi olmuştur! deniliyor. Ama ben gene tekrar ediyorum ki: sanık o kadının yanına, onun peşinden, sadece nerede olduğunu öğrenmek için koşmuştur! Bu olayı değiştirmeye imkân yoktur! Eğer kadın evde olsaydı, sanık hiçbir yere koşmıyacak, onun yanında kalacak ve mektupta söylediği şeyi yerine getirmiyecekti. Elinde olmıyarak, birden koşmuştu oraya! Sarhoş ağzıyla yazdığı mektup ise, belki o sırada aklından tüm olarak silinmişti.

Havanelini alıp götürdü diyorlar. Hatırlıyorsunuz ya, bu havanelinden bile söz ederken, bir sürü

psikolojik tahminler ileri sürülmüştür. Bu havanelini neden silâh olarak almısmış, onu bir silâh olarak kul anmak amacı ile kaptıktan sonra, falan... filân. Şimdi aklıma çok basit bir düşünce geliyor: peki bu havaneli, göz önünde, rafın üstünde, sanığın onu aldığı rafın üstünde olmayıp, dolaba kaldırılmış olsaydı, o zaman sanığın gözlerine ilişmiyecekti değil mi? Sanık silâh almadan, el eri boş olarak koşup gidecekti, o zaman da hiç kimseyi öldürmiyecekti. O halde bu havanelinden söz ederken, sanığın silâhlandığını ve bunun önceden bir niyet beslediğini gösteren bir delil. olduğunu, nasıl ileri sürebilirim? Evet ama, meyhanelerde babasını öldüreceğini bağıra bağıra söylemişti ve iki gün önce, o sarhoş halde mektubu yazdığı akşam, sessizce oturmuş, meyhanede yalnız bir satıcı ile kavga etmişti, bunu da güya bir Karamazov kavga etmeden duramadığı için yapmıştı. Buna karşılık ben de şunu söyliyeceğim: eğer bir insan böyle bir cinayeti tasarlamış, üstelik plânını yapmış, yazdığı gibi ye422

rine getirmeye karar vermişse, herhalde bir satıcı ile kavga etmez, hatta belki meyhaneye bile uğramaz. Çünkü böyIs bir şey tasarlamış olan bir varlık, sakin bir yer, gizlenecek ,bir yer arar.

Kendisini görmesinler, yaptığı bir şeyi işitmesinler diye ortadan kaybolmak .ister: İmkân varsa beni unutun, aklınızdan çıkarın! der gibi davranır. Hem de bir takım hesapları olduğu için değil, sadece içinden öyle geldiği için yapar.

Sayın jüri üyeleri, psikoloji iki ucu .sivri bir değnektir. Biz de psikolojiden anlarız. Tüm bu ay içinde meyhanelerdeki o bağırıp çağırmalarına gelince: çocuklar, ya da eğlenceden çıkan sarhoşlar meyhanelerin önünde birbirleri ile kavga ederek az mı seni öldürürüm diye tehditler savururlar?

Ama gene de öldürmezler değil mi? Hem zaten o uğursuz mektup sinirli sinirli tehditler savurarak meyhanelerden çıkar, bir adamın sarhoş ağzıyla: Öldürürüm! Hepinizi öldürürüm! diye bağırması

değil mi? Neden herşey dediğimiz gibi olmasın? Niçin bunun böyle olabileceğini imkânsız sayıyoruz? Neden bu mektup kaderi altüst eden bir mektup sayılıyor da, tersine gülünç bir şey olarak kabul edilmiyor? Çünkü öldürülmüş bir babanın cesedi bulunmuştur. Çünkü bir tanık sanığın silâhlı olarak bahçeden koşarak kaçtığını görmüştür! Hatta kendisi de onun eliyle yere serilmiştir. Demek ki, her şey yazıldığı gibi olmuştur. Demek bu yüzden mektup gülünç bir şey değil, kaderi tayin edici bir şey olmuştur. Çok şükür sonunda belirli bir noktaya vardık. Madem bahçedeydi, demek ki o öldürdü. Şu halde bu iki söz, yani Bahçedeydi sözüyle demek ki* sözü

savcılık makamının ileri sürdüğü suçlamayı özetlemiş oluyor. Madem oradaydı, demek ki...

deniliyor. Peki ya. orada bulunduğu halde, demek ki diye ileri sürülen İŞi yapmadıysa? Evet, kabul ediyorum ki bu işte olaylar birbirini tamamlıyor, gerçekten birçok olaylar aynı ana rastlamıştır ve gerçekten oldukça anlamlı olaylardır. Ama tüm bu olayları bir de aynı zamanda meydana gelmelerinin etkisi altında kalmadan ayrı ayrı inceleyin. Savcılık makamı, neden sanığın babasının penceresi önünden koşarak kaçtığını açıklarken, doğru söylediğini kabul etmiyor?

Hatırlayın! Bu konuda savcılık makamı saygıdan hatta i bîrden uyanan iyi dürüst duygulardan söz ederek,

bile etmişti. Peki ama, bu işin içinde gerçekten böyle bir şey olmuşsa, yani bir saygı

diyemiyeceğim, ama dürüst bazı duygular rol oynamışsa, o zaman ne olacak? Sanık, soruşturma sırasında Herhalde o anda annem benim için dua etmiştir! diye ifade vermiştir. İşte, bu yüzden, Svetlova'nın babasının evinde bulunmadığını öğrenir öğrenmez, oradan koşarak uzaklaşmıştır.

Savcılık makamı: Ama bunu pencereden bakarak anlayamazdı diyor. Neden anlayamasın?

Pencere, sanığın işaret olarak kabul edilen vuruşları üzerine açılmıştı ya! Bu arada Fiyodor Pavloviç, herhangi bir söz söyleyebilir, birşeyler bağırabilirdi, sanık da bundan birden Svetlova'nın orada olmadığını anlayabilirdi. Neden il e hayalimizden geçirdiğimi?, gibi, daha doğrusu başkalarının hayalimizde uyandırdığı sahnelere göre tahminlerde bulunalım? Gerçekte en ince gözlemci olan bir roman

yasarının bile gözünden kaçan binlerce şey vardır! Ama Grigoriy kapıyı

açık görmüştü, demek ki sanık evdeydi, evde olduğuna göre de, cinayeti o işledi. diyorlar.

Gelelim bu kapı konusuna, sayın jüri üyeleri... bakın bu kapının açık olduğuna ancak bir kişi tanıklık ediyor. Oysa bu tanıklık eden kişi, o sırada öyle bir halde bulunuyor ki... Her neyse, varsın kapı açık olsun! Diyelim ki, sanık inkâr etti, kendisini korumak için yalan söyledi. Bu onun durumunda bulunan biri için o kadar anlaşılır bir şeydir ki! Diyelim ki, kendisi evdeydi, eve girmişti... Peki, neden eve girdiğine bakarak cinayeti muhakkak onun işlemiş olduğunu ileri sürelim? Zcrla içeri girmiş olabilir. Odadan odaya koşmuş, babasını itmiş, hatta onu vurmuş bile olabilir. Ama Svetlova'nın babasının yanında olmadığını görünce, koşarak oradan uzaklaşmıştır.

Kadının orada bulunmadığına, elinden bir kaza çıkıp babasını öldürmediğine sevine sevine koşa koşa uzaklaşmıştır. Belki de bir dakika sonra, kendinden geçtiği bir sırada yere serdiği Grigoriy'in yanına, duvardan aşağı atlaması da temiz bir duygu duyabilmesinden, başkasına acıyabilmesinden, o insan için üzülebilmeainden ileri gelmiştir. Babasını öldürmek istediği halde, bu işi yapmadığı, vicdanı lekesiz kaldığı, yani babasını öldürmediği için sevinç duymuştur. Bunun için atlamıştır yere!

Sayın savcı bize sanığın Mokroye'deki durumunu içimizde dehşet uyandıracak şekilde, parlak sözlerle, tüyleri424

KARAMAZOV KARDEŞLER

mizi diken diken ederek anlatmıştır: Aşkı yeniden tadacağı sırada, sevgilisi onu yeni bir hayat yaşamağa çağırdıfı sırada, artık sevmek imkânından yoksun bulunduğu bir anda, arkasında babasının kan içindeki cesedini bıraktığından ötürü ve cesedin arkasından da müthiş bir ceza geleceği için, bu aşkı yaşamasına imkân kalmadığını anlamıştı.) Bununla birlikte, sayın savcı, gene de sanığın bir sevgi duyabileceğini kabul etmiştir ve bunu kendine göre bir psikoloji ile açıklamıştır: Sarhoş bir durumdaydı! diyor. Bir idam mahkûmu idam yerine götürülürken, daha uzun bir süre beklemek gerektiğini düşünür... filân... falan. demişlerdir.

İyi ama savcı acaba karşımızda bambaşka bir tip canlandırmış olmuyorlar mı? Bunu gene soruyorum. Gerçekten, sanık el eri babasının kanına bulandığı halde, o anda aşkı ya da yargıçları

atlatmayı düşünecek kadar kaba, ruhsuz bir varlık mıydı? Hayır, hayır, hayır! Kadının onu sevdiğini, onu birlikte uzaklara gitmeğe çağırdığını, ona yeni bir mutluluk sunduğunu anladığı

anda yemin ederim ki, kendisini öldürmek için iki misli, üç misli daha şiddetli bir istek duymuştur ve eğer arkasında babasının cesedini bırakmış olsaydı, muhakkak kendini öldürürdü! Evet, tabancasının nerede olduğunu unutmazdı! Sanığı tanıyorum: sayın savcının onda bulunduğunu ileri sürdüğü vahşî, duygusuz, acımak bilmiyen katı yüreklilik, onun karakteri ile bağdaşamıyacak bir şeydir. Kendisini muhakkak öldürürdü! İntihar etmediyse, bunu annesi kendisi için dua ettiğinden ötürü ve el erini babasının kanına bulamadığı, bu işte suçsuz olduğu için yapmamıştır.

O gece, Mokroye'de, hep yere serdiği ihtiyar Grigoriy için acı çekmiş ve ihtiyar adam kendisine gelip ayağa kalksın, vuruşu öldürücü olmasın, Grigoriy yüzünden cezaya çarptırılmasın diye Tanrı'ya dua etmiştir. Neden olayların bu tür açıklanmasını kabul etmiyoruz? Sanığın bize yalan söylediğini gösteren kesin bir delilimiz var mı? Bize hemen İşte, babasının cesedi!? diyeceklerdir.

Sanık oradan koşarak çıkmıştı. Eğer o öldürmediyse, kim öldürdü ihtiyarı? diyeceklerdir.

Tekrar ediyorum, savcılık makamının dayandığı tüm mantık budur: O öldürmediyse, kim öldürdü?

Demek istiyorlar ki, onun yerine konacak bir sanık yoktur. Öyle de~

ğil mi sayın jüri üyeleri? Gerçekten, onun yerine bir başkasını koyamadıkları doğru mu? Hepimiz savcılık makamının o gece, o evde bulunan kişileri tek tek saydığını işittik. Beş kişi bulunmuştu orada! Kabul edelim ki, bunlardan üçü hiçbir şekilde suçlandırılmaz, bunlar da: öldürülen adamın kendisi, ihtiyar Grigoriy ve karışıdır. Geriye sanık ile Smerdyakov kalıyor. İşte sayın savcı, büyük bir ciddilikle, sanığın, başka birini suçlayamadığı için Smerdyakov'u suçlu olarak gösterdiğini ileri sürüyor. Eğer bir altıncı kişi hatta, altıncı bir kişinin bulunduğunu gösteren en küçük bir işaret olsa, sanık hemen Smerdyakov'u suçlamaktan vazgeçip, bu yaptığından utanarak o altıncı kişiyi suçlayacakmış!

İyi ama, sayın jüri üyeleri, bunun tam tersi bir sonuç çıkaramaz mıyız? Ortada iki kişi var: Sanık ile Smerdyakov. O halde, müvekkilimi sadece suçlayacak başka bir insan bulamadığınız için suçladığınızı ileri süremez miyim? Daha önce Smerdyakov'u tüm şüphelerden uzak tutmaya karar

verdiğiniz için başka bir şüpheli kişi bulamadığınızı ileri süremez miyim? Gerçi doğru söylemek gerekirse, Smerdyakov'u yalnız sanık, sanığın iki kardeşi, bir de Svetlova suçluyorlar.

Ama ifade veren tanıklar arasında da bu şekilde konuşan bazı kişiler vardır: sözlerinde gerçi belirsiz bir şey sezilmiştir. Ama zaten çevremizde de bir şey varmış, şüpheli bir şey kalmış gibi belirsiz söylentiler dolaşıyor. Bir bekleyiş seziliyor. Sonra, kesin olmamakla birlikte oldukça dikkati çeken bir olay rastlantısı var. Önce tam felâket günü gelip çatan sara krizi, savcının nedense gerÇek olduğunu savunmak zorunluluğunu duyduğu bir kriz 'ar. Sonra Smerdyakov'un mahkemenin başlıyacağı günöen bir gün önce intiharı geliyor. Ondan sonra da en az bu söylediklerim kadar beklenmedik bir şey ortaya çıkıyor: bu da, bugüne dek ağabeyinin suçlu olduğuna inanan ortanca kardeşin ifadesidir!

Evet, sayın yargıçlarla ve savcı ile bir noktada birleşiyorum o da şudur: İvan Karamazov hastadır, ateşler içindedir, verdiği ifade gerçekten sayıklarken tasarladığı ve suÇu intihar edenin üzerine yükleyerek ağabeyini kurtarmak için yaptığı umutsuz bir çırpınış olabilir. Ama gene de adı

geçmiştir ve gene de, ortada sanki bibir şey kalmıştır. Sanki son söz söylenmemiştir.426

KARAMAZOV KARDEŞLER

Bitmemiş bir şey vardır sayın jüri üyeleri! Belki de bu yarım kalan sözler, daha tamamlanacaktır.

Ama bu konuyu daha sonra ele alacağız, bunlar daha sonraki şeyler Sayın yargıçlar biraz önce celseye devam etmek kararını aldılar. Ama şimdi verecekleri kararı

beklerken, örneğin ölen Smerdyakov'un, savcı tarafından bu kadar ince ve bu kadar yetenekli olarak yapılan karakter tahlili konusunda bir şeyler söyliyebilirim. Sayın meslek arkadaşımın ustalığına hayran kalmakla birlikte, bu karakter tahlilini tam olarak kabul edemiyeceğim. Ben Smerdyakov'a gittim, onu gördüm ve kendisi ile konuştum. Smerdyakov, benim üzerimde bambaşka bir etki yaptı. Sağlık bakımından zayıf bir insandı, burası doğru. Ama karakter bakımından, yürek bakımından hayır, hiç de savcının sözlerinden çıkardığı sonuçta belirttiği gibi, zayıf bir insan değildi. Özel ikle onda bir çekingenlik, savcının bu kadar karakteristik bir şekilde belirttiği çekingenlikten eser görmedim, Saflığa gelince, onda hiç de öyle bir şey yoktu. Tersine, ben onu başkalarına hiç güvenmeyen sinsiliğini ve zekâsını saflık perdesi altında saklıyan ve birçok şeyleri kavrıyabilecek bir insan olarak gördüm! Evet! Savcılık makamı, onu zayıf, geri zekâlı biri sayarken, aşırı bir saflık göstermiştir. Smerdyakov benim üzerimde çok kesin bir izlenim yaratmıştır: yanından kesin olarak kötü yürekli, gözünü hırs bürümüş, kinci ve rahat vermiyecek derecede kıskanç bir varlık olduğu kanısı ile ayrıldım. Bu konuda bazı bilgiler de topladım: kendisi çıktığı aileden nefret ediyordu, ondan utanıyordu ve pis kokulu bir kadının oğlu olduğunu dişlerini gıcırdatarak hatırlıyordu. Çocukken kendisine karşı bir velinimet olarak davranmış olan Grigoriy ile karısına karşı saygısızca davranıyordu. Rusya'ya lanet ediyor ve onunla alay ediyordu.

Fransa'ya gitmek hayali ile yaşıyordu; orada bir Fransız haline gelmek için! Daha eskiden sık sık bu işi yapacak parası olmadığından söz etmişti. Bana öyle geliyor ki, kendinden başka hiç

kimseyi sevmiyordu. Kendisini de şaşılacak kadar yüksek bir varlık sayıyordu. Onun gözünde aydın olmak, güzel giysiler,

temiz gömlekler giymek ve parlatılmış çizmelerle dolaşmaktı.

Kendisini Fiyodor Pavloviç in meşru olmayan oğlu saydığı için, (ki bunu gösteren delil er vardır) efendisinin meşru çocuklarına kıyasla, içinde bulunduğu durumundan nefret edebilirdi. Onlar için her

şey var, benim için bir şey yok, tüm haklar onların, miras da onlara ait, ben ise sadece bir uşaktan başka bir şey değilim diyebilirdi.

Bana paralan pakete Fiyodor Pavloviç ile birlikte koyduğunu söylüyordu. Bu paranın, kendisine bir iş sağlıyabilecek olan bu paranın kul anılacağı amaç, tabi ona, nefret edilecek bir şey olarak görünüyordu. Bundan başka, üç bin rubleyii, pırıl pırıl, renk renk: banknotlar olarak görmuştu.

(Bu konuda kendisine mahsus soru sordum). Ah, kıskanç ve egoist bir insana hiçbir zaman büyük bir parayı bir arada göstermeyiniz. Smerdyakov ömründe ilk kez olarak, bu kadar çok paranın bir elde toplandığını görmüştü. O renk renk destenin izlenimi, hayalinde acı bir etki yapabilirdi. Bu etki, birinci seferinde hiçbir sonuç yaratmamış olabilir.

Üstadım sayın savcı, Srnerdyakov'u bu cinayetle suçlamak ihtimalinden söz ederken, bunun leh ve aleyhinde olan tüm noktaları olağanüstü bir incelikle belirtti ve özel ikle şu sorunun üzerinde durdu: Smerdyakov neden mahsus sara krizine tutulmuş gibi rol yapsın? Ama belki de rol yapmamıştır. Kriz, çok tabi bir şekilde gelmiş, hasta da sonradan kendine gelmiş olabilirdi. Tabi hastalıktan bir anda

kurtulamazdı. Ama gene de herhangi bir anda, kendine gelebilir, ayılabilirdi.

Saralılarda öyle olur. Savcılık makamı Smerdyakov cinayeti hangi anda işlemiş olabilir? diye soruyor. Bu anı göstermek o kadar kolaydır ki! Smerdyakev ayılıp, derin uykusundan (çünkü o sırada kendisi uykudaydı: sara krizinden sonra insan her zaman derin bir uykuya dalar) uyandığı

anda ihtiyar Grigoriy koşarak kaçan sanığı duvarın üzerinde ayağından yakalamıştır. Etrafı

çınlatırcasına baba katili! diye bağırmaktadır. İşte sanık o sırada uyanmıştır. Zaten onu uyandıran şey de belki sessiz ve karanlık gecede duyulan bu alışılmamış çığlıktır. O sırada uykusu belki de o kadar derin değildi. Tabi ki daha bir saat öncesinden yavaş yavaş uykusu hafiflemiş olabilir.

Yatağından kalkınca, hemen hemen bilinçsiz olarak ve hiç ard niyet beslemeden, bu çığlık nedir, diye bakmak için dışarı çıkmıştır. Başında hastalığın yarattığı bir karışıklık vardır. Zihni daha uyuşmuş bir haldedir. İşte bu durumda bahçeye çıkıyor, aydınlanmış pencerelere yaklaşıyor ve ta428

bu onu görünce sevinen efendisinden korkunç bir haber alıyor. O zaman, içi birden tutuşuveriyor.

Korku içinde bulunan efendisinden tüm ayrıntıları öğreniyor.

İşte o zaman bozulmuş, hasta zihninde bir düşünce, korkunç, ama çekici ve hiç de mantığa aykırı

olmayan bir düşünce doğuyor: Efendisini öldürüp, üç. bin rubleyi almak, sonra da herşeyi küçük beyin üzerine yıkmak!

Zaten katil olarak küçük beyden başka kimi akla getirebilirlerdi? Küçük beyden başka kimi suçluyabilirlerdi? Bütün delil er meydandaydı. Üstelik kendisi oraya girmişti, değil mi ya? Korkunç bir para hırsı, müthiş bir avı ele geçirmek isteği, yapacağı hareketin cezasız kalacağı düşüncesiyle birlikte, tüm varlığını sarmış olabilirdi. Ah, böyle beklenmedik, kaçınılmaz, içten gelen bir atılma ihtiyacı çoğu zaman böyle, bir fırsat çıkınca akla gelir. Asıl önemlisi, böyle bir istek bu tip katil erin içinde, daha bir dakika sonra cinayeti işlemek hevesine kapılacaklarını

akıl arına bile getirmedikleri bir sırada uyanır! İşte Smerdyakov efendisinin yanına girerek plânım böylece yerine getirmiş olabilir. Kem de bunu herhalde herhangi bir silâh yerine, bahçede elinin altına ilk gelen taşla yapmıştır. Peki ama bu işi niçin, hangi amaçla yapmış olabilir? O üç bin ruble, kendisi için bir kariyer yapma imkânıydı. Evet, kendi sözlerimle çelişkiye düşüyor değilim: Belki de öyle bir para vardı. Hatta belki de nerede bulabileceğini, efendisinin odasının neresinde bulunduğunu, yalnız Smeıdyakov bilebilirdi. Peki, ya paraların bulunduğu zarfın kâğıdı, ya yerde sürüklenen yırtık paket kâğıdı? diyeceksiniz. Demin sayın savcı, bu paketten söz ederken, sen derece ince bir düşünce ileri sürdü: Ona göre, bu kâğıdı ancak hırsızlık etmeye alışmamış, Karamazov gibi biri yerde bırakmış olabilirdi. Smerdyakov ise, arkasında böyle bir delili katiyen bırakmazdı. Demin bu sözleri dinlerken, bana yabancı gelemeyen bir şey işitiyormuşum gibi geldi sayın jüri üyeleri. Düşünün, aynı düşünceyi, aynı tahmini, yani Karamazov'n bu paketi nasıl açmış

olabileceğini, ben daha iki gün önce Smerdyakov'un kendisinden işitmiştim. Hatta Smerdyakov'un bu sözlerine şaşırmıştımBana öyle geldi ki, mahsus yapmacıklı, saf bir tavır takınıyor ve olayları

atlayarak bana bu düşünceyi kabul ettirmek istiyor, benim aynı sonuca varmamı bekliyor, hatta söy

liyeceklerimi bana dikte ediyordu. Acaba bu düşünceyi aynı şekilde sorgu yargıcına da Smerdyakov fısıldamış olmasın? Aynı şeyi üstadım sayın savcıya zorla kabul ettirmesin?

Diyeceklerdir ki: ya ihtiyar kadın, ya Grigoriy'in karısı? O kadın, hastanın tüm gece yanıbaşında inlediğini duymadı mı? Doğru! Duymuştur. Ama bu ileri sürülen itiraz, çok zayıf olur. Ben bir kadın tanırdım, acı acı tüm gece avluda havlayan bir köpeğin kendisini uyutmadığından şikâyet ederdi.

Oysa, zaval ı kepek, sonradan öğrenildiği gibi tüm gece içinde ancak iki kere havlıyordu. Bu tabi bir şeydir; bir insan uyurken birden bir inilti duyar, bu iniltinin kendisini uyandırdığına fena halde canı sıkılarak uyanır, ama sonradan birden gene uykuya dalar. İki saat kadar sonra, gene bir inilti olur, adam gene uyanır, sonra gene uykuya dalar. Sonunda aynı inilti, aradan iki saat geçtikten sonra bir kez daha duyulur. Yani uyuyan, tüm olarak bu iniltiyi üç kez duymuş olur. Ama sabahleyin uyandı mı, gece sabaha dek birinin inleyip durduğundan, bu yüzden gözünü bile kırpmadığından şikâyet eder. Grigoriy'in karısının basına da aynı şey gelmiştir. Her biri iki saat süren uykuları olmuştur, ama bunu hatırlamaz. Sadece uyandığı anları hatırlar. Bu yüzden de ona kendisini tüm gece uyandırmışlar gibi gelir.

Sayın savcı, ama Smerdyakov intihar etmeden önce yazdığı kâğıtta neden bir açıklamada bulunmadı? diye soruyor. Birini yapmaya vicdanı elverdi de, öbürüne elvermedi mi? diyor. Yalnız rica ederim, vicdan denildiği vakit, artık

pişmanlıktan söz edilmiş olur. İntihar eden adam pişmanlık duymıyabilirdi. İçinde yalnız umutsuzluk olabilirdi. Umutsuzluk ve pişmanlık... bunlar birbirinden apayrı şeylerdir. Umutsuzluk kinle karışık ve barışmayı imkânsız hale getiren bir duygu olabilir. İntihar eden adam, hayatına son verirken, ömrünün sonuna dek kıskandığı insanlara karsı

iki misli nefret duymuş olabilir. Sayın jüri üyeleri, adlî bir hata işlemekten sakının! Şimdi size söylediğim bu sözlerde ve anlattıklarımda akla uygun olmayan ne vardır? Yürüttüğüm düşünce zincirinde bir yanlış bulun, olması imkânsız saçma bir şey bulun! Ama eğer ileri sürdüğüm şeylerin bir kıl payı kadar da olsa, mümkün olabileceğini görüyorsanız, tahminlerimde bir parçacık olsun gerçeğe uy430

KARAMAZOV KARDEŞLER

KARAMAZOV KARDEŞLER

431

günlük varsa, suçluyu cezalandırmaktan kaçının! Hem burada söz konusu olan şeylerin doğruluğu yalnız bir kıl payı kadar mı? Tüm kutsal şeylerin üzerine yemin ederim ki, size cinayet konusunda ne söylemişsem, onu size anlatmışsam, hepsine kesin olarak inanıyorum. En önemlisi, evet en önemlisi de şudur: savcılık makamının sanığın aleyhinde ileri sürdüğü, üst üste yığdığı o koca delil er yığını arasında, birinin olsun bir parçacık da olsa, itiraz edilemiyecek bir yönünün bulunmamasına şaşıp kalıyorum. Böyle olması beni deli ediyor. Zaval ı adanı, sadece olayların aynı ana rastlamasından ötürü felâkete sürükleniyor. Evet bu rastlantılar feci bir şeydir: O kan, o parmaklardan akan kan, o kanlı iç çamaşırı, o baba katili! bağırışıyla çınlayan karanlık gece, o çığlık atan ve kafası kırılmış olarak yere

serilen adam, ondan sonra da o yığınla söz, ifade hareket bağırış... Tüm bunlar insana öyle bir etki yapabilir, insanı öyle kandırabilir ki! Ama tüm bunlar, sizi bir kanıya yöneltebilir mi? Siz buna kanar mısınız sayın jüri üyeleri? Hatırlayın ki.

size bir yetki verilmiştir, eli kolu bağlı bir insan hakkında karar verme yetkisi! Ama bu yetki ne kadar büyükse uygulaması da o derece korkunçtur!

Şimdi söylediklerimden bir sözümü olsun geri almıyorum. Ama ziyanı yok, öyle olsun! Bir an için savcılığın iddiasını kabul edeyim, zaval ı müvekkilimin el erini babasının kanına buladığmı kabul edeyim. Tabi bu, ancak sözde kalan bir kabul ediştir. Tekrar ediyorum: bana kalırsa suçsuz olduğundan hiç şüphe etmiyorum. Ama gene de bir an için, sanığın babasını öldürdüğünü kabul edeyim. Bu durumda bile, böyle bir düşünceyi kabul ettiğim halde, gene de söyliyeceğim sözü

dinleyin. Vicdanımın üzerinde ağır bir yük var. Size bir şey söylemek istiyorum, çünkü

hissediyorum ki, yüreklerinizde de, zihninizde de müthiş bir savaş var... Yüreklerinize ve aklınıza seslendiğim için özür dilerim, sayın jüri üyeleri. Ama sonuna dek içimden geldiği ve gerçeğin emrettiği gibi konuşmak istiyorum. Hepimiz olduğumuz gibi görünelim!

Bu sırada savunma avukatının konuşması, oldukça §i detli bir alkışla kesildi. Gerçekten de son sözlerini öyle iç ten gelen bir sesle söylemişti ki, herkesin içinde belki de, gerçekten söyliyeceği bir şey vardır, belki de şimdi

yacağı gerçekten en önemlidir diye bir his uyanmıştı. Ama başkan, alkışları duyunca, gür bir sesle: Böyle bir olay bir

daha tekrar edilirse mahkeme salonunu boşaltmak tehdidini savurdu.

Herşey sessizliğe gömüldü ve Fetyukoviç bambaşka, o zamana dek konuştuğundan apayrı, duygulu bir sesle söze başladı.

XIII

DÜŞÜNCEYE İHANET

Fetyukoviç:

— Müvekkilim! felâkete sürükleyen şey, yalnız olayların bir araya rastlaması değildi, diye söze taşladı. Hayır! Mü vekkilimi gerçekte yalnız bir tek şey felâkete sürüklüyor, o da babasının cesedidir! Eğer ortada basit bir cinayet olsaydı, delil eri aynı zamana rastlayan ve birbirine bağlı

şeyler olarak değil de, ayrı ayrı olarak ele almış olsaydınız, bunların önemsizliğini, hiç bir şeyi ispat edemediklerini, fantastik şeyler olduklarını görürdünüz, o zaman hiç değilse içinizde (gerçi sanığın hak ettiği) ama gene bir ön yargıdan başka bir şey olmayan düşüncenize dayanarak bir insanın kaderini mahvetmekten çekinirdiniz! Hem burada söz konusu olan basit bir cinayet değildir, bir babanın öldürülmesidir! Bu, insanı etkiler, hem de o kadar etkiler ki sanığı suçlamak için ileri sürülen delil er ne kadar önemsiz ne kadar hiçbir şeyi ispat edemiyen şeyler olursa olsun, en tarafsız insana bile artık pek o kadar değersiz ve bu derece hiçbir şey ispat etmeyen bir şey olarak görünmez.

Böyle bir sanık, nasıl beraat eder? Ya cinayeti işlediyse, ya cezasını görmezse? İşte, herkesin içinde, elinde olmıyarak duyduğu his budur. Evet, bir babanın, hayata kavuşturan, evlâdını seven, çocuğu için canını ve hayatını esirgettüyen, çocuğunun geçirdiği hastalıkları kendisi çekiyormuş

gibi acı duyan, ömrü boyunca evlâdının mutluluğu için uğraşıp didinen, onun sevinçleri ile, onun başarıları ile yaşayan bir babanın kanına girmek, korkunç bir şeydir! Sayın Jüri üyeleri, baba, gerçek bir baba ne demektir? Bu sözde

ne yüce bir anlam ne kadar derin bir düşünce gizlidir! Biraz önce, bir babanın ne olduğunu, gerçek bir babanın nasıl yaşaması gerektiğini biraz olsun anlattık. Davası görülen ve şu anda hepimizi uğraştıran ve hepimizin içinde acı uyandıran olayda ise ölü Fiyodor Pavloviç Karamazov, hiç de biraz önce, yürekten gelen bir duygu ile ortaya döktüğümüz baba anlayışına uymuyor.

Böyle bir babaya sahip olmak bir felâkettir! Evet, gerçekten bazı babalar felâkete benzerler. Şimdi bu felâketi biraz daha yakından inceliyelim. İleride verilecek kararın ne kadar önemli olduğu göz önünde bulundurulursa, artık düşünceleri açıklamaktan korkacak bir şey yok değil mi, sayın jüri üyeleri? Özel ikle şu anda korkmamalı ve bazı düşünceleri sayın üstadım olan savcının, biraz önce, çok yerinde belirttikleri gibi çocukların da ya da ürkek kadınların yaptıkları şekilde, elimizi, kolumuzu sal ıyarak kovmaya çalışmamalıyız! Ama sayın hasmım, o ateşli konuşmasında, (ki kendileri daha ben ilk sözümü söylemeden, bana karşı hasım bir tavır takınmışlardır) birkaç kez: Hayır, sanığı kimsenin savunmasına izin vermem, onun savunmasını Petersburg'tan gelmiş olan savunma avukatına bırakacak değilim. Suçlayan da, savunan da ben olacağım! diye bağırmıştı.

Bunu bir kaç kez bağırarak söylemişti. Ama şunu söylemeyi unutmuştur ki, korkunç bir adam olarak gösterilen sanık, tam yirmi üç yıl önce baba evindeyken, çocukluğunda kendine iyilik gösteren tek insanın kendisine verdiği yarım kilo fındığı unutmadıysa, daha doğrusu bunu unutamıyacak bir insansa, tüm o yirmi üç yıl boyunca, insanları seven, doktor Hertzenstube'nin deyimiyle: Babasının evinde, arka bahçede, yalınayak ve tek düğme ile tutturulmuş bir pantolonla koşuştuğunu da unutamaz! Sayın jüri üyeleri, bu felâket denilecek babayı daha yakından incelemeye ve artık herkesin bildiğini tekrar etmeye ne yarar var? Müvekkilim buraya, babasına geldiği vakit ne bulmuştur? Hem müvekkilimi neden, niçin duygusuz, egoist bir canavar olarak göstermeli?

Gerçi serseri yaratılışlı, sert, kavgacı bir adamdır ve şimdi onu bu yüzden muhakeme ediyoruz,

.ama kaderinin bu yolu tutmuş olmasında, iyi eğilimleri varken daha minnet duyabilecek kadar duygulu bir yüreğe sahipken, böyle saçma bir terbiye görmüş olmasında, kimin suçu vardır?

Kendisine herhangi bir kişi doğru yolu öğretmiş midir? Bilim ışıklarından yararlandı mı?

Çocukluğunda herhangi bir kişi ona biraz olsun sevgi gösterdi mi? Müvekkilim dağda bir ot gibi, daha doğrusu yabani bir hayvan gibi büyümüştür! Belki de uzun bir süre devam eden ayrılıktan sonra, babasını görmek için müthiş bir istek duyuyordu. Belki de buraya gelirken çocukluğunda gördüğü, tiksindirici hayal eri rüyada hatırlıyormuş gibi bin kez zihninden kovmaya çalışmış, babasını kucaklamak için

can atmıştır! Peki sonra ne olmuştur? Kendisini sadece herşeyi küçümseyen, alaycı gülücüklerle, şüpheyle ve tartışma konusu paralarla dolaplar çevirerek karşılıyorlar. Hergün konyak: ların içildiğini görüyor, o tiksindirici konuşmaları, o iğrenç hayat görüşlerini işitiyor. Bu da yetmezmiş gibi sonunda babasının sevgilisini almaya çalıştığını

farkediyor. Evet, babası, kendi oğlunun sevgilisini hem de onun parası ile baştan çıkarmağa çalışıyor. Evet. sayın jüri üyeleri! Bu ne iğrenç bir şeydir! Ne katı yürekliliktir! Üstelik ihtiyar, oğlunun kendisine karşı saygısızlık ettiğini, kendisine acımadığını ileri sürüyor, onu herkesin içinde lekeliyor, ona zarar veriyor, ona iftira ediyor, sonra da oğlunu cezaevine attırmak için, borç

senetlerini satın alıyor!

Sayın jüri üyeleri! Müvekkilim gibi görünüşte katı yürekli, kavgacı ve kendilerini tutamıyan insanlar, çoğu zaman son derece yufka yüreklidirler. Ama bunu bel i etmezler. Sözlerime sakın gülmeyin! Üstadım, sayın savcı biraz önce hiç acımadan müvekkilimle alay ederek Schil er'i sevdiğini, güzel olan ve iyi duygular uyandıran her şeyden hoşlandığını ileri sürdü. Onun yerinde ben olsaydım, bununla alay etmezdim! Evet, bu tip insanlar (rica ederim, baş.kalarının çok nadir anlayabildiği, çoğu zaman, bu derece yanlış anlaşılan insanları, savunmama izin verin) bu tipler gerçekten daha çok iyiliğe, güzele, doğruya özlem çekerler. Bilinçsiz olarak kendi azgınlıklarına, kendi katı yürekliliklerine, tam anlamıyla aykırı olan bu güzel şeylere susamıştırlar. Evet gerçekten onlara susamışlardır. Görünüşte hırslı ve katı yüreklidirler, ama aslında, örneğin bir kadını öle • siye severler, hem de bu sevgileri üstün, ruhsal bir sevgidir. Gene söylüyorum, bu sözlerime sakın

gülmeyin: Bu yaratılışta olan insanlar çoğu zaman öyledirler. Yalnız hırslarım434

KARAMAZOV KARDEŞLER

ve çoğu zaman kaba olan tutkularım bir türlü gizliyemezler. İşte herkesin gözüne çarpan budur.

Herkes bunu farkediyor. Ama o kabalığın altında gizlenen insanı göremiyor. Oysa tüm tutkuları

çabucak tatmin olur. Ama böyle görünüşte kaba ve katı yürekli olan bir insan soylu, mükemmel birinin yanında yepyeni bir varlık olmaya çalışır. Düzeltmeye, daha iyi, daha yüksek, daha namuslu olmaya çalışır. Evet, bana ne kadar gülerseniz gülün: Yüksek ve mükemmel olmayı ister diyorum.

Biraz önce müvekkilimin bayan Verhovtzeva ile olan gönül macerasına değinmiyeceğimi söyledim. Ama hiç değilse bir iki söz söyleyebilirim. Demin burada bir ifade değil, ne yapacağını

şaşırmış, intikam almak için çırpınan bir kadının çığlıklarını işittik. Oysa başkasını ihanetle suçlayacak durumda değildir. Çünkü daha önce kendisi ihanet etmiştir! Düşüncelerini toparlamak için bir iki dakika olsun vakit ayırabilseydi, böyle bir ifade vermezdi. Evet, ona inanmayın!

Müvekkilim onun dediği gibi canavar değildir! İnsanları seven varlık çarmıha gerilirken iyi yürekli bir çoban, sürüsü uğruna kendini feda eder, yeter ki koyunlarından biri olsun mahvolmasın!

demiştir... Biz de bu insanın ruhunu mahvetmiyelim! Biraz önce: bir baba nedir? diye sordum.

Bunun yüce bir ad olduğunu söyledim. Ama sözü yerinde kul anmak, ona karşı haksızlık etmemek gerekir, sayın jüri üyeleri. Bu yüzden, izninizle, söz konusu olan şeyi gereken adıyla, ona yakışan bir adla tanımlayacağım. Öldürülen ihtiyar Karamavoz gibi bir babaya, baba denemez. O böyle bir ada lâyık değildir. Bunu hal etmiyen bir babaya karşı sevgi, saçma bir şeydir, imkânsızdır. Sevgiyi yokluktan yaratamazsınız. Yokluktan ancak Tanrı var edebilir. Yüreği ateşli bir sevgiyle dolu havarilerden biri: Babalar çocuklarınızı incitmeyin diyor. Bu kutsal sözleri yalnız şu anda müvekkilim için ileri sürüyor değilim, bunları tüm babalar için hatırlıyorum. Babalara öğüt vermek hakkını kimden aldım? Hiç kimseden. Sadece bir insan, bir yurttaş olarak çağrıda bulunuyorum.

Vivos voco!(*) Bu dünyada uzun bir süre kalmıyacağız. Öyleyken bir çok kötü işler yapıyor, kötü

sözler söylüyoruz. Ama işte şimdi bir ara

(*) insanlara sesleniyorum! (Latince).

da bulunduğumuz şu uygun andan yararlanarak, hepimiz birlikte güzel bir söz söyliyelim. Ben daima böyle davranırım, şurada durduğum sürece benim için uygun olan bir andan yararlanmak istiyorum. Bu kürsü bize, Tann'nın iradesiyle boşuna verilmiş değildir. Bu kürsüden bizi tüm Rusya dinliyor. Yalnız buradaki babalar değil, tüm babalara: Babalar, çocuklarınızı ümitsizlik içinde bırakmayın! diyorum.

Gelin, önce kendimiz İsa'nın öğüdünü yerine getirelim, ondan sonra çocuklarımızdan birşey beklemek hakkını kendimizde bulalım. Başka türlü davranırsak, baba değiliz!

Çocuklarımız için birer düşmanız. Onlar da bizim çocuklarımız değil, bize düşman olan varlıklardır. Hem de onları

kendimize düşman haline yine biz getirdik! Başkalarını hangi ölçüye vurursanız, sizlere de aynı

ölçü uygulanacaktır! Bunu artık ben söylemiyorum. Bunu İncil söylüyor: başkaları için nasıl bir ölçü kul anıyorsanız, kendiniz için de aynı ölçüyü kul anmalısınız. Çocuklar bize karşı kendileri için kul andığımız ölçüyü kul anırlarsa, onları nasıl suçlarız? Geçenlerde Finlandiya'da, bir genç

kız, bir hizmetçi, gizlice bir çocuk doğurduğu şüphesi altında kalmış. Kendisim gözetlemeye başlamışlar ve evin tavan arasında, köşede, bir yığın olarak duran tuğlaların arkasında kimsenin varlığını bile bilmediği sandığını bulmuşlar. Sandığı açmışlar, içinden yeni doğmuş ve öldürülmüş

bir bebeğin cesedi çıkmış. Aynı sandıkta, genç kadının daha önceden doğurduğu ve gene kendi eliyle öldürdüğü iki bebeğin daha iskeleti varmış. Kadın, bunları öldürmüş olduğunu açıklamış.

Sayın jüri üyeleri! Böyle bir kadın, artık çocuklarının anası sayılır mı? Evet, onları doğurmuştur, ama onlara ana olmuş mudur? Aramızda kim ona o kutsal ana adını verebilir? Korkusuz olalım, sayın jüri üyeleri. Hatta atılgan olalım! Şu anda, öyle olmaya ihtiyacımız var. Akım ya da metal sözlerinden korkan Moskovalı cahil kadınlar gibi, bazı sözlerden ve düşüncelerden korkmamalıyız. Aksine, son yıl arda meydana gelen gelişmelerin bizi de etkilediğini ispat edelim ve doğrudan doğruya diyelim ki, çocuğun dünyaya gelmesini sağlayan daha baba sayılmaz. Baba hem hayat veren, hem de baba adına lâyık olandır.

Ama tabi bu söze başka bir anlam da verilebilir, baba436

sözü başka şekilde de tanımlanabilir. Böyle bir tanımlamaya göre örneğin, baba canavar da olsa, evlâtlarına işkence de etse, gene de baba sayılır, çünkü dünyaya gelmemizi sağlamıştır. Ama bu anlam, artık mistik bir şeydir. Onu sadece aklımla kavrıyamam. Ancak inancım varsa kabul ederim. Daha doğrusu, inancıma sığınarak kabul ederim, tıpkı başka anlıyamadığım, ama dinimin buna inanmamı emrettiği şeyleri kabul ettiğim gibi. Yalnız böyle bir durum varsa, o zaman bu inanç gerçek yaşantının dışında kalmalı. Bazı hakları veren ama, aynı zamanda yüce sorumluluklar yükleyen gerçek hayatta ise insan severliğe yakışır şekilde tam bir hıristiyan olarak davranmak istiyorsak, sadece bir mantık ve deneme süzgecinden geçmiş, üzerinde bir çok tahlil er yapılmış düşünceleri ileri sürmek, sözün kısası msana zarar vermemek, on acı

duyurmamak, felâketine yol açmamak için. rüyada ya da sayıklarken olduğu gibi değil de mantıklı

ve akla uygun şekilde davranmak zorundayız. İste o zaman yaptığımız gerçekten hıristıyana yakışan bir is olur... Sadece mistik bir davranış olmaz. Tabi anlamıyla insanları seven kişilere yakışan akıl ı bir davranış olur.

Sözün burasında salonun bir çok yerlerinde şiddetli aîkışlar koptu. Ama Fetyukoviç, sözünü

kesmemeleri ve bitirmesine imkân vermeleri için el erini sal adı. Herşsy hemen sessizliğe gömüldü. Konuşmacı devam etti:

— Sayın jüri üyeleri! Bu sorunların, çocuklarımızdan uzak kalacağını, diyelim ki, bizim delikanlılardan, artık düşünceler yürütmeye başlıyan delikanlılarımızdan uzak kalacağını sanıyor musunuz? Hayır, böyle bir şey olamaz. Bu bakımdan,

onlardan imkânsız bir şeyi, yani kendilerini baskı altına almalarını beklemiyelim! Baba denilmeye lâyık olmayan bir adamın davranışları

gerçekten baba denilmeye lâyık insanların davranışları ile kıyaslanınca. özel ikle yaşıt olan çocuklar arasında şaşkınlık yaratır. Delikanlının zihninde, elinde olmayarak acı sorunların düğümlenmesine yol açar. Sorduğu bu sorulara çoğu zaman beylik karşıklar verilir: Senin dünyaya gelmeni o sağladı, sen onun karandansın, onun için onu sevmelisin! derler. Delikanlı

elinde olmayarak: Peki ama, dünyaya gelmemi sağlarken beni seviyor muydu? diye düşünür...

Gittikçe daha çok hayret ederek: Sanki dünyaya gelişimi, beni düşündüğü için mi sağladı? O

ihtiras anında beni bilmiyordu ki! Hatta kız mi,

erkek mi olduğumu bile bilecek durumda değildi! Belki o sırada şarap içtiği için kafası dumanlıydı

ve içimde içkiye karşı bir eğilim kazandırmaktan başka bir şey yaıpmadı. Yaptığı iyilik işte bundan ibaret... Öyle olunca ne di ye onu, sadece dünyaya gelmemi sağladığı, sonra da ömrümün sonuna dek bana hiç sevgi göstermediği halde, sevmek zorunda olayım?

Ah, belki bu sorular size kaba, katı yüreklil ikle söylenmiş sözler olarak görünür, ama daha körpe olaın zihinden, imkânsız olan bir ağırbaşlılığı beklemeyin. Doğa'yi kapıdan kovsan, pencereden girer! derler. Cahil insanlaır için metal

ya da akım gibi sözlerden korkmıyalım ve bu sorunu mistik anlayışların emrettiği gibi değil de, akilimizin, insan severliğimizin emrettiği şekilde çözümliyelim.

Böyle bir soruna nasıl bir çözüm bulunabilir? Bence şöyle: Evlât babasına ciddi olarak: Baba, bana söyle, seni niçin sevmek zorundayım? Neden seni sevmek zorunda olduğumu bana ispat et desin. Eğer o baba buna bir karşılık verebilecek ve bunu ispat edebilecek durumda ise, o zaman ortada gercek. normal bir aile var demektir. Yalnız mistik bir talkım anlayışlara dayanan, temelinde sadece bir ön yargı bulunamayan, akla uygun, doğrulukları ispat edilmiş, insancıl!

prensiplere sık; sıkıya dayanan bir ailedir. Bunun aksi olunsa, yani baba, oğluna bunu ispat edemezse, o zaman ailenin sonu gelmiş demektir: Böyle bir baba çocuğuna baba olamaz. Oğlu da artık özgürdür. Artık babasını kendisine yabancı bir insan, hatta bir düşman saymak hakkını

kazanmıştır. Bizim kürsümüz, kusursuz gerçeğin ve aklın kürsüsü (olmalıdır sayın jüri üyeleri!

Burada konuşmacının sözleri artık açıktan açığa, nerdeyse corkun alkışlarla kesildi. Tabi tüm salon alkışlıyor değildi. Ama hiç değilse salondakilerin yansı alkışlıyordu. Alkışlayanlar anneler, babalardı. Hanımların olunduğu üst kısımda tiz sesler, çığlıklar duyuluyordu. Mendil sal ayanlar bile vardı. Başkan var gücü ile çıngırağı çalmağa başladı. Bel iydi ki dinleyicilerin davranışlarına sinirlenmişti. Ama biraz önce yaptığı gibi salonu boşaltmak tehdidini savurmaya cesaret edemedi.

Konuşmacıyı alkışlıyaınlar ve ona mendil sal ıyanlar arasında, yargıçların arkasında özel koltuklarda oturan önemli kişiler, fraklarının üzerinde nişanlar

takınmış ihtiyarlar da vardı. Başkan bu yüzden gürültü dindikten sonra, sadece daha önce yaptığı

gibi sert bir tavırla tekrar salonu boşaltırım tehdidini savurmakla yetindi. Basan kazanım?

olmasının heyecanı içinde olan Fetyukoviç, konuşmasına devam etti.

— Sayın jüri üyeleri! Bugün burada o kadar çok sözü edilecek o korkunç geceyi bir oğulun duvara tırmanarak babasının evine girdiği ve yalnız dünyaya gelişini sağlamış olan bir varlıkla, ama aslında düşmanı olan, gururunu kıran insanla yüz yüze geldiği geceyi hatırlıyorsunuz. Var gücümle şunu belirtmek isterim ki, oraya para çalmak için koşmamıştı. Onu hırsızlıkla suçlamak, daha önceden de belittiğim gibi saçma bir şeydir! Oraya öldürmek için de gitmemişti. Hayır, bu işi yapmak için gitmemişti. Gerçi babasının evine zorla girmişti, ama daha önceden öldürmeğe niyeti olsaydı, hiç değilse önceden bir silâh bulmaya çalışırdı. O havaneline gelince kesin olarak inanıyorum ki onu bir içgüdü ile, ne yaptığını bile bilmeden eline almıştır. Diyelim ki, babasını

işaret vererek aldatmıştır, diyelim ki, evine plzlice girmiştir. Öyle olsun. Daha önce de bunların bir masal olduğunu, bunlara bir an için olsun inanmadığımı belirtmiştim. Ama ziyanı yok, bir an için öyle olduğunu kabul edelim. Öyle olsa bile sayın jüri üyeleri dünyada kutsal olan ne varsa, hepsinin üzerine yemin ederim ki, eğer karşısındaki babası olmasaydı, sadece gururunu yaralamış bir yabancı olsaydı ve kendisi odaları koşarak dolaştıktan sonra, kadının evde olmadığını kesin olarak anlamış olsaydı, rakibine hiçbir zarar vermeden oradan hemen uzaklaşırdı. Belki de ona bir darbe

indirirdi, onu iterdi. Ama o kadarla yetinirdi. Çünkü o sıraca herhangi bir şey yapacak durumda değildi. Vakti yoktu. Herşeyden önce o kadının nerede olduğunu öğrenmesi gerekiyordu. Ama karşısındaki babası, kendi babasıydı. Evet ne oldu ise, sadece karşısında babasını gördüğü için olmuştu. Çocukluğundan bu yana ondan nefret ediyordu. O adam düşmanıydı, ona hakaret etmiş olan adamdı. Şimdi de... korkunç, âdi bir rakibi olmuştu. O zaman tüm varlığını birden elinde olmayarak müthiş bir nefret sarmıştı. Bu duyguya karşı koyamazdı. Düşünemezdi bile. İçinde ne kadar nefret varsa, hepsi bir anda ortaya dökülmüştü! Bu belki çılgınlığının, deliliğinin bir eseridir. Ama aynı zamanda do KARAMAZOV KARDEŞLER

ganin bir tepkisi olduğunu da söyliyebilirim. Doğa ölümsüz yasalar çiğnendiği için karşı konulmaz bir şekilde, bilinçsiz olarak intikamını almıştır. Zaten doğada herşey kaçınılmaz ve bilinçsizdir.

Öyleyken sanık cinayeti gene de işlememiştir. Bunu iddia ediyorum, bağıra bağıra söylüyorum!

Hayır, cinayet işlememiştir! Yalnız havanelini nefretle, öfkeyle savurmuştur. Ama öldürmek istememiştir. Öldüreceğini bilmeden yapmıştır bunu! Eğer elinde o uğursuz havaneli olmasaydı, belki de babasına sadece dayak atar, ama öldürmezdi. Oradan kaçarken herhalde yere sermiş

olduğu ihtiyar adamın ölüp ölmediğini bile bilmiyordu. Böyle bir cinayet, cinayet sayılmazdı. Böyle bir cinayet, bir babanın katli demek değildir. Hayır, bir babanın bu şekilde öldürülmesine bir baba katli denilemez. Böyle bir olay ancak ön yargısı olan kişilerce baba katil sayılabilir.

Bakalım böyle bir cinayet gerçekten olmuş mudur? Bilmiyoruz. Size varlığımın derinliklerinden sesleniyorum! Sayın jüri üyeleri, şimdi sanığı mahkûm edeceğiz. Bunu yaparsak kendi kendine şöyle diyecektir: Bu insanlar kaderimi değiştirmek için, tahsilim için, terbiyeli bir insan olarak yetişmem için, sözün kısası insan olmam için hiçbir şey yapmamışlardır. Bu insanlar, bana bir lokma ekmek, bir yudum su vermemiş, çıplak, karanlık hücremde bulunduğum sırada beni gelip görmemişlerdir. Şimdi ise yine aynı insanlar beni kürek cezasına mahkûm ediyorlar! Onlarla ödeştik. Arak kendilerine hiç bir borcum yoktur. Zaten hiç kimseye hiçbir borcum kalmadı. Madem onlar kötü yürekli, ben de kötü yürekli olacağım. Madeni bana acımıyorlar, ben de kimseye acımıyacağım! Evet, sanık bunları söyliyecektir sayın jüri üyeleri! Yemin ederim ki, suçlu olduğuna karar verirseniz vicdanındaki yükü hafifletmiş, onu rahatlatmış olursunuz. O zaman döktüğü kana lanet edecektir. O kanı döktüğü için pişmanlık duymıyaktır. Bununla birlikte, daha dürüst bir insan olabileceği sırada onu mahvetmiş olursunuz. Çünkü bu yüzden ömrü boyunca, herşeye karşı

öfkeli ve kör kalacaktır. Ama ona korkunç bir ceza vermek ister misiniz? Ona cezaların en büyüğünü, en müthişini vererek ruhunu kurtarmak, onu yeni bir insan olarak yaratmak ister misiniz? O zaman onu cömertliğinizin yükü altında bırakınız! O zaman ruhunun nasıl ürperdiğini, nasıl dehşet içinde kaldığını görürsünüz. Bu iyiliği bana mı gösterdiler, bun440

ca sevgi benim için mi, ben buna mı lâyıkım? İşte, sanık böyle bağıracaktır! Ah, o yüreği, o isyan dolu, ama soylu yüreği bilirim sayın jüri üyeleri. Bu yürek gösterdiğiniz bu büyüklük karşısında ezilecektir. Zaten yüce bir sevgi gösterisinde bulunmaya susamış bir yürektir. O zaman

birden alevlenecek, yepyeni, ölümsüz bir hayata kavuşmuş olacaktır. Bazı ruhlar dar görüşlülükleri içinde tüm dünyayı suçlarlar! Ama ona öyle yapmayınız, onu cömertliğinizle eziniz! Ona sevgi gösteriniz!

O zaman yapmış olduğu işe lanet edecektir. Çünkü içinde o kadar iyi eğilimler vardır ki! Bunu yaparsanız bu ruh, yücelecek ve Tann'nın ne kadar iyi, insanların da ne mükemmel, ne haksever olduğunu görecektir. Duyacağı pişmanlık ve bundan böyle hiç bir zaman ödeyemiyecegi bir borç

duygusu, ona dehşet verecektir. O zaman ödeştim diyemiyecektir, aksine tüm insanların karşısında suçluyum, tüm insanlar arasında insan olmaya en az lâyık olan benim! diyecektir.

Pişmanlık gözyaşları dökerek, yakıcı bir acı içinde kıvranarak:

— İnsanlar benden daha iyidir, çünkü beni mahvetmek değil, beni kurtarmak istemişlerdir! diye bağıracaktır.

Bunu yapmak sizin için o kadar kolay ki! Ona acımanız o kadar kolay ki! Ortada biraz olsun gerçeğe benzeyen delil er bulunmayınca, evet, suçludur demeniz, çok ağır birşey olur. Bir tek suçsuzu cezalandırmaktansa, on suçluyu serbest bırakmak daha iyidir! Güzel tarihimizin geçmiş

yüzyılından duyulan bu haşmetli sesi işitiyor musunuz? Rus mahkemesinin yalnız ceza vermediğini, aynı zamanda felâkete uğramış bir insanı kurtaran bir mahkeme olduğunu size hatırlatmak benim gibi değersiz birine mi düşer? Varsın, başka mil etlerde yasalar şekilden ve cezadan ibaret olsun! Biz yasaların anlamına, ruhuna, felâkete uğramış insanların kurtuluşuna ve yeniden doğuşuna önem veririz. Ancak böyle olursa, ancak Rusya re Rus mahkemesi gerçekten öyle ise...

memleketimiz ileri gidiyor diyebiliriz.. O zaman bizi o çılgın troykalarınızla, tüm mil etlerin nefret duyarak önünden kaçıştığı troykanızla korkutamazsınız. Amaca varacak olan çılgın bir troyka değil, haşmetli bir Rus zafer arabasıdır. Sakin sakin ilerleyen bir zafer arabası!

Müvekkilimin kaderi sizin elinizdedir. İnanıyorum ki, gerçeği kurtaracak, savunacak ve onu koruyacak kişilerin bulunduğu, iyi bir elde olduğunu ispat edeceksiniz.!

KARAMAZOV KARDEŞLER

441

XIV

KÖYLÜLER KENDİ DÜŞÜNCELERİNİ SAVUNUYORLAR...

Petyukoviç sözünü böyle bitirdi. Bu sefer dinleyicilerin coşkunluğu bir fırtına gibi karşı durulmaz bir şey oldu. Artık ona engel olmaya imkân yoktu: kadınlar da erkeklerden birçoğu da ağlıyordu.

Hatta önemli devlet memurlarından ikisinin gözleri yaşlanmıştı. Başkan bu fırtınaya göz yummak zorunda kaldı, çıngırağı çalmakta bile gecikti. Sonradan bizim bayanların dediği gibi: Böylesine bir heyecana karşı durmak, kutsal bir şeyi lekelemek olacaktı. Konuşmacının kendisi de içtenlikle duygulanmıştı.

İşte böyle bir anda İppolit Kiril oviç: Düşüncelerini belirtmek için ayağa kalktı. Ayağa kalktığını

görenler, ona nefretle baktılar. Bayanlar: Nasıl? Ne oluyor? Nasıl oluyor da hâlâ itiraz etmek cesaretini gösteriyor? diye mırıldanıyorlardı. Ama dünyanın bütün kadınları, evet başlarında savcı

İppolit Kiril oviç, kendi karısı olan dünyanın bütün kadınları bir araya gelip sızlansalar bile gene de bu anın gelip çatmasını önlemeye imkân yoktu. İppolit Kiril oviç sararmıştı. Heyecandan titriyordu, söylediği ilk sözleri, ilk cümleleri anlamaya imkân yoktu. Nefesi tıkanıyordu, kelimeleri doğru dürüst söyleyemiyordu. Şaşırıp duruyordu. Bununla birlikte kısa bir süre içinde kendini toparladı.

Ama bu ikinci konuşmasından ancak birkaç cümle vereceğim.

• Bizi roman uydurmakla suçluyorlar. Oysa savunmacının yaptığı nedir? O da roman üstüne roman uydurmuyor mu? Söylediklerinde yalnız bir şiir eksikti. Fiyodor Pavloviç sevgilisini beklerken, zarfı yırtıp yere atıyor. Hatta bu şaşılacak olay sırasında neler söylediği bile belirtiliyor.

Bu bir şiir değil de nedir? Hem paralan zarfın içinden aldığını ispat eden delil nerede? Neler söylediğini kim işitti? Geri zekâlı budala Smerdyakov, karşımıza Byron'un kahramanlarından biri olarak, meşru olamayan bir evlât olduğu için toplumdan intikam alan biri olarak çıkarılıyor. Bu tam Byron'a yakışacak şiir değil de nedir? Ya babasının evine zorla giren, onu öldüren, öyleyken öldürmüş sayılmayan oğlu? Bu442

KARAMAZOV KARDEŞLER

artık bir roman, bir şiir de değil. Bu bir masal, kendisinin bile çözemeyeceği bilmeceler soran bir sfenkstir savunmacı. Eğer öldürdüy'se, cinayeti işlemiş demektir. Öldürdüğü halde cinayeti işlememiş sayılmak ne demek? Kim anlar bunu? Ondan sonra üstelik kürsümüzün, gerçekleri, akla uygun anlayışları savunan bir kürsü olduğu ileri sürülüyor. Öyleyken yine bu kürsüden yemin edilerek bir babanın öldürülmesine cinayet denilmesinin sadece yanlış bir ön

yargıdan başka bir şey olmadığı ileri sürülüyor! İyi ama, eğer bir babayı öldürmeye cinayet demek bir ön yargı ise, eğer her çocuk babasına: Baba neden seni sevmek zorundayım? diye sorarsa, toplumun dayandığı temel er ne olur? Aile denen şey kalır mı? Demek oluyor ki, bir babanın katli, sadece Moskovalı cahil kadınların uğursuzluğundan başka bir şey değil. Rus yasalarının amacı, yarına yön verecek en değerli, en kutsal prensipler, burada bozulmuş olarak ve ciddilikten uzak bir şekilde gösterilmiştir! Sadece bir tek amaçla, beraat ettirilmesi imkânsız birinin beraatini sağlamak için kul anılmıştır. Savunma avukatı: Ah, onu cömertliğinizin ağırlığı altında e ziniz! diyor. Oysa suçlunun beklediği zaten budur. Yarından tezi yok, bu ağırlık altında nasıl ezildiği görülecektir.

Savunma avukatı, suçlunun sadece beraatini isterken çok alçak gönül ü davranmış olmuyor mu acaba? Bu baba katilinin yaptığı işin, sonraki kuşaklar tarafından sonsuzluğa dek göklere çıkarılmasını sağlamak için, kendisine maaş bağlanmasını istesek daha doğru olmaz mı? Burada İncil de, din de düzelmiş olarak ileri sürülmüştür. Deniliyor ki: Bütün bunlar mistisizmden başka bir şey değil! Asıl Hristiyanlık bizim anlayışımızdadır. Asıl aklın ve mantığın süzgecinden geçen Hristiyanlık bizde. İşte böylece karşımıza sahte bir İsa çıkarıyorlar!

Savunma avukatı: Başkaları için hangi ölçüyü kul anırsanız, sizin için de aynı ölçü kul anılacaktır!

diyor ve aynı anda, sanki İsa, bizim için kul anılmış olan ölçü neyse, başkalarına da o ölçüyü

kul anmak gerektiğini öğüt vermiş gibi bir sonuç çıkarıyor. Hem de bunu gerçekleri ve mantığa uygun anlayışları savunan bir kürsüde yapıyor! Demek ki, İncil'i ancak konuşma yapacağımız günlerin arifesinde, oldukça orijinal

ve belki de dinleyenlere bir etki yapmak için kul anabileceğimiz bir kitabı okur gibi okuyacağız ve okudu

ğumuzu belirterek bilgimizle göz kamaştıracağız. Ne kadar ihtiyacımız varsa, o kadarını

okumalıyız. Demek bizde hersey ihtiyaçlarımıza göre olmalı. Oysa İsa hiç de öyle yapmamızı

öğüt vermiyor. Aksine, biz bağışlamalıyız, bize tokat vurulunca, öbür yanağımızı uzatmalıyız! Bizi incitmiş olan kimselerin kul andıkları ölçüyü kul anmamalıyız. İşte bizini Tanrı'mız bize bunları

öğretmiştir. Çocuklara babalarını öldürmeyi yasak etmenin modası geçmiş bir ön yargı olduğunu öğretmemistir. Bu bakımdan, bu kürsüde Tanrı'mızın İncil'inde bulunan gerçekleri ve akla uygun prensipleri düzeltmeye çalışmayalım. O Tanrı ki, savunma avukatı burada onu, sadece: insanları

seven haca gerilmiş varlık olarak tanımlamıştır. Oysa tüm ortodoks Rusya, ona yalvararak: Sen bizini Tann'mızsınız! demektedir.

Bu sırada söze başkan karıştı ve konuşmasının heyecanına kapılmış olan savcının herşeyi büyütmemesini, gereken sınırda kalmasını ve yargıçlar heyeti başkanlarının bu gibi olaylarda söylediklerine benzer şeyleri söyledi. Zaten salonda bulunanlar da huzursuzdu. Halk kımıldayıp duruyor, hatta öfke ile bağıranlar oluyordu. Petyukoviç bunlara itiraz bile etmedi ve kürsüye sadece elini göğsünün üzerine bastırarak gücenmiş bir tavırla, ağırbaşlılıkla birkaç söz

söylemek için çıktı. Yalnız hafifçe ve alaylı olarak gene: Roman* ve psikoloji sözlerine değindi. Jüpiter!

Öfkeleniyorsun! Demek ki haksızsın! sözünü tam yerinde kul andı. Halk arasında sözlerini destekleyen birçok gülüşmeler oldu. Çünkü İppolit Kiril oviç. hiç de Jüpiter'e benzemiyordu.

Ondan sonra çok güvenli bir tavırla, güya genç kuşağa babalarını öldürmelerine izin veriyormuş

diye, kendisine karşı yapılan suçlamaya itiraz bile etmeyeceğini söyledi. Sahte bir İsa ortaya çıkarmış olmasına ve İsa'yı Tanrı olarak göstermeyip de, sadece haça gerilmiş insan sever varlık olarak tanımlamasının Ortodoksluğa aykırı olduğu ve gerçeklerle akla uygun prensipleri savunan bir kürsüden, bu gibi şeylerin söylenemeyeceği iddiasına gelince, Fetyukoviç, İmalı konuşarak, Buraya gelirken hiç değilse bir yurttaş olarak ve tam anlamıyla devlete sadık bir insan olarak bu kürsünün kişiliğim için tehlikeli bazı suçlamalardan uzak olduğuna inanıyordum dedi. Ama bu sözleri söyler söylemez, başkan onu susturdu. Bunun üzerine Fetyukoviç eğilerek selâm verdi vs444

sözlerini bitirip salonda bulunanların destekleyici mırıltıları arasında kürsüden çekildi. Bizim bayanlara göre İppolit Kiril oviç: Bir daha baş kaldıramayacak şekilde ezilmişti.

Ondan sonra sanığa söz verildi. Mitya ayağa kalktı, ama fazla konuşamadı. Hem moral bakımından, hem de vücutça gücünü yitirmişti. Bitkin bir haldeydi. Sabahleyin salona gelirken göze çarpan o kayıtsız ve güçlü tavrı hemen hemen yok olmuştu. Sanki o gün ömrünün sonuna dek üzerinde etki bırakacak ve kendisine eskiden kavrayamadığı çok önemli şeyleri öğreten müthiş bir acı yaşamıştı. Sesi gittikçe zayıflıyordu. Artık eskisi gibi bağırmıyordu. Sözlerinde artık

kaderine boyun eğdiğini, yenildiğini, ezildiğini gösteren bambaşka bir şey seziliyordu.

— Ne söyleyebilirim sayın jüri üyeleri! Artık hesap günüm geldi. Tanrı'nın elini üzerimde hissediyorum. Artık yolunu şaşırmış olan insanın sonu geliyor! Ama Tann'ya açıklar gibi size açıklıyorum: Ben babamın kanına girmedim! Kayır! Suçlu değilim! Son kez olarak tekrar ediyorum: ben öldürmedim! Gerçi çok serserilik ettim, ama iyilik etmeyi severdim. Her an kendimi düzeltmeye çalışıyordum. Ama vahşî bir hayvan gibi yaşıyordum. Savcıya teşekkür ederim, bana kendi hakkımda şimdiye dek benim bile bilmediğim birçok şeyler öğretti. Ama babamı öldürdüğüm doğru değil. Savcı bu konuda yanıldı! Savunma avukatına da teşekkür ederim. Onu dinlerken ağladım. Ama babamı öldürdüğüm yalan! Bunu bir an için olsun kabul etmemeliydi. Doktorlara ise. inanmayın. Aklım başımda. Yalnız yüreğimde bir ağırlık var. Erer bana acırsanız, beni serbest bırakırsanız sizin için dua ederim. Daha iyi „ bir insan olurum, söz veriyorum. Evet, Tanrı'nın karşısında söz veriyorum. Yok eğer mahkûm ederseniz, kılıcımı başımın üzerinde kendi elimle kırıp, parçalarını öperim! Ama bana acıyın, beni Tann'dan yoksun bırakmayın, nasıl bir insan olduğumu biliyorum, isyan ederim. İçimde bir ağırlık var sayın baylar... bana acıyın!

Kendini iskemlenin üzerine attı. Sesi birden kesilmişti. Son cümleyi güçlükle söylemişti. Sonra yargıçlar heyeti, jüri heyetine sorulacak sorulan tespit etti ve tarafların son sözünü sordu. Ama ayrıntılara girmeyeceğim. En sonunda jüri üyeleri, aralarında tartışmak için kalkıp gittiler. Başkan çok yorgundu. Bu yüzden onlara çok zayıf bir etki yapan,

öğüt verici birkaç söz söylemekle yetindi: Tarafsız kalın, savunma avukatının parlak sözlerine kapılmayın, ama gene

de herşeyi tartın, üzerinizde büyük bir görev bulunduğunu unutmayın falan filân...

Jüri üyeleri dışarı çıktılar. Oturuma ara verildi. Yerinden kalkmak gezinmek, biriken izlenimleri kararlaştırmak, büfeden çöplenmek serbestti. Vakit artık çok geçti. Gecenin hemen hemen biriydi.

Öyleyken hiç kimse evine gitmiyordu. Herkesin sinirleri o kadar gerilmişti ve herkes öyle bir ruh halinde bulunuyordu ki. artık eve gidip dinlenmek kimsenin aklına bile gelmiyordu. Herkes içi ürpererek bekliyordu. Bununla birlikte, herkes heyecanlı değildi. Yalnız bayanlar isteriye varan bir sabırsızlık içindeydiler. Ama yürekleri rahattı. Muhakkak beraat eder diyorlardı. Hepsi, herkesin dayanılmaz bir heyecana kapılacağı o son müthiş dakikaya hazırlanıyorlardı. Şunu söylemem gerekir ki, salonda erkeklerin bulunduğu bölümde de, sanığın muhakkak beraat edeceği kanısında olanların sayısı pek çoktu. Bazıları seviniyor, bazıları kaşlarını çatıyor, bazıları da üzgün tavır takınıyorlardı. Bunlar beraat etmesini istemiyorlardı; Fetyukoviç'e gelince, o başarısına kesin olarak inanıyordu. Çevresi kalabalıktı. Kendisini kutlayanlar vardı. Bazıları da gözüne girmeye çalışıyorlardı. Sonradan anlatıldığına göre Fetyukoviç konuştuğu gruplardan birinde:

- Savunma avukatı ile jüri üyelerini bağlayan, görünmez bağlar vardır, demişti. Evet, öyle bağlar vardır. Bunlar daha savunma avukatı konuşurken meydana gelirler ve kendilerini duyururlar. İşte ben bu bağların varlığını hissettim. Bu bağlar vardır. Hiç üzülmeyin, bu işi kazanacağız!

Çatık kaşlı, şişman, yüzü çiçek bozuğu bir bay, kentin kenarında çiftliği olan bir bay, konuşmaların bulunduğu bir gruba yaklaşarak:

-Bakalım şimdi bizim köylüler ne diyecekler? diye sordu.

-Ama orada yalnız köylüler yok ki! Dört tane de memur var.

Bölge kurulu üyelerinden biri yaklaşarak:

-Evet bakalım, memurlar da ne diyecekler?

-Siz Nazariyev'i Prohor İvanoviç'i tanıyor musunuz?445

KARAMAZOV KARDEŞLER

Hani göğsünde madalyası olan tüccar jüri üyesi var ya, nasıl adam olduğunu bilir misiniz?

- Neden soruyorsunuz?

- Çok kafalı adamdır da.

-İyi ama hep susuyor.

-Varsın sussun. Daha iyi ya. Petersburg'ludan ders öğrenecek değil. Kendisi tüm Petersburg'a akıl öğretebilir. On iki tane çocuğu var, düşünsenize!

Bir başka grupta genç memurlardan biri:

-Acaba gerçekten beraat ettirirler mi ne dersiniz? diye yüksek sesle soruyordu.

Kesin bir sesle:

- Muhakkak beraat ettireceklerdir! diyordu. Memur yüksek sesle:

-Beraat ettirmezlerse çok ayıp, rezilce bir şey olur! diye bağırıyordu. Öldürmüş de olsa! O

baba, ne babadır! Hem zaten o kadar kendinden geçmiştir ki. Belki de gerçekten havanelini sal amış, öbürü de yere düşmüştür. Yalnız işin içine uşağı karıştırmaları kötü

oldu. Gülünç bir şey. Savunma avukatının yerinde olsaydım, doğrudan doğruya: öldürdü, ama suçlu değildir. Al ah kahretsin hepinizi!

- Zaten öyle yaptı. Yalnız Al ah sizi kahretsin demedi.

Araya üçüncü bir adamın incecik sesi karıştı:

- Öyle deme Mihayıl Semyoniç! Bunu söylemiş kadar oldu.

-Rica ederim baylar! Büyük perhizden önce sevgilisinin karısının boğazını kesen tiyatro sanatçısını beraat ettirdiler ya!

- Canım tam kesmedi ki!

• — Olsun, olsun, kesmeye başladı ya! Siz ona bakın!

-Hele evlâtlardan söz ederken neler söyledi? Çok güzel konuştu doğrusu.

-Çok güzel!

-Peki ya, o mistisizm için söyledikleri? Ya mistisizm için ileri sürdükleri.

Biri daha:

- Canım bırakın şimdi mistisizmi! diye bağırdı. Siz şu İppolit'i bir düşünün, bugünden sonra ne yapacak, onu düşünün! Karısı yarından tezi yok Mityenka yüzünden gözlerini oyacak!

- Karısı bur da mı ki?

-Burada olur mu? Olsaydı burada oyardı gözlerini. Evde kalmış, dişleri ağrıyormuş! Ha, ha, ha!

- Ha, ha, ha!

Üçüncü grupta ise şöyle konuşuluyordu:

-Öyle görünüyor ki Mityenka'yı beraat ettirecekler.

- Bir de bakarsınız, yarın Başkent meyhanesini altüst eder, on gün durmadan içer.

-Hay, şeytan götürsün onu!

-Evet. Doğrusu şeytansız olmamıştır bu iş. Şeytan burda olmaz da, nerede olur?

-Doğru! Gerçekten güzel konuştu baylar. Ama babalarının kafalarını kantar topuzlarıyla parçalamak olur mu? Bunu hoş görürsek iş nereye varır?

-Ya arada, zafer arabası konusunda söylediklerini hahatırlıyor musunuz?

-Evet, taş arabasını zafer arabası yaptı!

-Yarın da zafer arabasından taş arabası yapar, ihtiyaç neyi gerektirirse o olmak değil mi ya, herşey ihtiyaca göre!

-Mil et ne açıkgöz olmuş! Zaten bizim Rusya'da artık gerçek diye bir şey kaldı mı baylar? Yoksa gerçek diye birşey yok muydu?

Bu sırada çıngırak çaldı. Jüri üyeleri tam bir saat tartışmışlardı. Ne daha az, ne daha fazla.

Dinleyiciler yerlerine oturur oturmaz, derin bir sessizlik oldu. Jüri üyelerinin salona girişlerini hatırlıyorum. Sonunda beklenen an gelip çatmıştı işte! Bütün sorulan harfi harfine belirtecek değilim. Zaten hepsini unuttum. Yalnız başkanın ilk ve en önemli sorusu yani hırsızlık için önceden niyet besleyerek mi öldürdü> sorusu, (nasıl sorulduğu aklımda kalmadı ama) üzerine herşey bir ölüm sessizliğine gömüldü. Jüri üyelerinin başkanı hepsinden daha genç olan memur üye, mahkeme salonunun derili sessizliği içinde gür ve kesin bir sesle:

-Evet, suçludur! dedi.

Ondan sonra ele alınan tüm noktalarda hep aynı şey söylendi: Suçludur, evet suçludur. Hem de en küçük bir hafifletici neden kabul etmediler! Bunu hiç kimse beklemiyordu. Herkes hiç değilse hafifletici bir neden tanınacağı ka448

KARAMAZOV KARDEŞLER

nısındaydı. Tüm salonun içine gömüldüğü ölüm sessizliği bozulmuyordu. Herkes taşlaşmış

gibiydi. Mahkûm olmasını çılgınca istiyenler de, büyük bir istekle beraatini bekliyenler de sanki donup kalmışlardı. Ama yalnız ilk anlarda öyle oldu. Ondan sonra müthiş bir karışıklık başladı.

Erkek dinleyiciler arasında memnunluk duyan birçok kişi vardı. Hatta bazıları sevinçlerini gizlemeden, el erini bile oluşturuyorlardı. Hoşnut olmayanlar ise ezilmiş gibiydiler. Omuzlarını

kaldırıyor, fısıldaşıyorlardı. Sanki daha akıl arı başlarına gelmemiş gibiydi. Hele bayanlar, tanrım onlar ne durumdaydı! Neredeyse, ayaklanacaklar sandım. Önce kendi kulaklarına inanamıyor gibiydiler. Sonra birden tüm salonu cınlatırcasına: Canım nedir bu? BU da ne böyle? sesleri duyuldu. Bayanlar yerlerinden fırlamışlardı. Herhalde bütün bunlar onlara hemen tekrar değiştirilebilirin.!;, düzeltilebi irmiş gibi geliyordu. Bu sırada. Mitya birden ayağa kalktı ve garip, insanın içini parçalayan bir sesle, kol arını ileri doğru uzatarak:

-Tanrı adına ve öbür dünyada beni bekliyecek olan korkunç yargıya yemin ederim ki, babamın kanına girmedim! Seni bağışlıyorum Katya! Kardeşler, dostlar, öbürüne acıyın!

Sözünü tamamlayamadı, tüm salonu çınlatan avaz avaz bir sesle, kendisininkine benzemiyen, bambaşka, beklenmedik; tâ içinden kopan bir sesle, birden hıckıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Yukarda balkonun arka köşesinde bir kadının tiz çiğliğa duyuldu: Bu Grusenka idi. Genç kadın hukukçuların tartışmaları başlamadan önce kendisini salona almaları için yalvarmış, sonunda bunu sağlamıştı. Mitya'yı alıp götürdüler. Kararın savcı tarafından okunması ertesi güne bırakıld:.

Bütün salon müthiş bir karışıklık içinde ayağa kalkmıştı. Ama ben artık beklemedim, söylenenleri de dinlemedim. Yalnız artık eşikte, dışarıya çıkacağım sırada, birkaç kişinin yüksek sesle konuştuklarını duydum.

-Maden ocaklarında en az yirmi yılı var!

-En az!

-İste böyle! Bizim köylüler ne mal olduklarını gösterdiler!

-Ve Mityenka'mızı mahvettiler!

BİTİŞ

MİTYA'YI KURTARMA PLÂNLARI...

Mitya'nın yargılanmasından beş gün sonra sabahleyin, erkenden, daha saat dokuzda, Alyoşa her ikisi için önemli olan bir iş için son konuşmaları yapmak ve kendisine verilen bir görevi yerine getirmek için Katerina îvanovna'ya gitti. Genç kadın Alyoşa'yi, bir vakitler Gruşenka'yı kabul ettiği odaya aldı. Onunla orada konuştu; yandaki odada ise ateşler içinde yanan İvan Fiyodoroviç kendinden geçmiş bir halde yatıyordu. Katerina İvanovna, mahkemedeki o sahneden sonra, hasta ve baygın İvan Fiyodoroviç'in evine getirilmesini emretmişti. Böylece ileride çıkacak söylentilerle, toplumun kendisini bu davranışından ötürü kaçınılmaz bir şekilde kötülemesine önem bile vermediğini göstermişti. Yanında oturan kadın akrabalarından biri o mahkemedeki sahneden hemen sonra Moskova'ya gitmiş, öbürü ise yanında kalmıştı. Ama ikisi de gitmiş olsaydı, Katerina İvanovna gene de kararını değiştirmiyecek, hastaya bakmaya devam edecek, gece gündüz baş ucundan ayrılmayacaktı.

İvan Fiyodoroviç'i, Varvinskiy ile Herztzenstube tedavi ediyorlardı. Petersburg'lu doktor ise hastalığın nasıl hir gelişme göstereceği konusundaki düşüncesini açıklamayı reddederek Moskova'ya dönmüştü. Kalan doktorlar ise gerçi Katerina İvanovna ile Alyoşa'yu cesaret vermeve devam ediyorlardı ama, bel iydi ki. kesin bir ümit verecek durumda değildiler. Alyoşa hasta ağabeyine günde iki kez uğruyordu. Ama bu sefer özel ve zihnini çok uğraştıran bir işi vardı. Hissediyordu ki, bu konuda söze başlaması bile çok zor olacaktı. Oysa çok acele ediyordu. Bundan başka, aynı

sabah, bir başka yerde, ertelenmesi imkânsız bir işi daha vardı.

Onun için bir an önce davranmalıydı. Katerina İvanovna ile bir çeyrek saattir konuşuyorlardı. Genç kadın yorgundu ve sararmıştı. Aynı zamanda hastalık derecesine varan bir sinir gerginliği içindeydi. Ayrıca Alyoşa'nın kendisine ne için geldiğini hissediyordu. Kesin bir tavırla ısrar ederek:450

KARAMAZOV KARDEŞLER

-Onun vereceği karardan hiç korkmayın! dedi. Öyle de, böyle de, nasıl olursa olsun aynı

sonuca varacaktır: Kaçmaktan başka çaresi yok! O zaval ı, o çok dürüst, o çok vicrianh bir adam... Öbürü değil, Dimitriy Fiyodoroviç değil, öteki... Kapının arkasında yatan ve kendisini ağabeyi için feda edenden söz ediyorum.

Katya bu sözü gözleri kıvılcımlanarak söylemişti.

-O kaçış plânını bana çoktandır bütünüyle açıklamıştı. Biliyor musunuz, birileriyle ilişkiler kurmuş bile... Zaten sise bu konuda bir şeyler söylemiştim... Sizin anlayacağınız, bu iş, herhalde burada Sibirya'ya sürülen mahkûmlar yola çıkarılınca, üçüncü kez konakladıklarından sonra olacakmış. Ah! Daha buna epey zaman var! İvan Fiyodoroviç

yolculuğun bu üçüncü bölümünü üzerine almış olan kafile komutanı ile görüştü bile! Yalnız asıl grup komutanının kim olduğu bilinmiyor. Ama bunu zaten daha önce bilmeğe imkân yokmuş.

Yarın, belki size plânı tüm ayrıntılarıyla göstereceğim. İvan Fiyodoroviç'in mahkemeden bir gün evvel, bir şey olursa... diye bana bırakmış olduğu plânı. Bunu bana tam o akşam, bizi tartışırken gördüğünüz zaman oldu, hatırlıyor musunuz?

Kendisi merdivenden aşağıya iniyordu, ben de sizi görünce onu zorla geri çevirmiştim. Hatırlıyor musunuz? O zaman neden kavga ettik biliyor musunuz?

Alyoşa:

- Hayır bilmiyorum! dedi.

-Tabiî, bilmezsiniz, o vakit bu işi sizden saklıyordu,: tşte bu kaçış plânı yüzünden tartışıyorduk, işin önemli kısmını bana daha üç gün önce açıklamıştı... O zaman kavga ettik.

Çünkü İvan, bana Dimitriy'in mahkûm olursa, o yaratıkla birlikte dış ülkelere kaçacağını

söylemişti. Bunu söylediği vakit birden kızdım... Neden kızdığımı söyliyemiyeceğim. Zaten kendim de bilmiyorum... Ha! Tabi o yaratığın, o kadının yüzünden öfkelendim. Evet, onun yüzünden! Onun da Dimitriy ile birlikte Avrupa'ya kaçacağına kızmıştım!

Katerina İvanovna, bunu birden sesini yükselterek, öfkeden dudakları titreye titreye bağırmıştı.

- İvan Fiyodoroviç benim o yaratık yüzünden ne kadar kızdığımı görünce, hemen Dimitriy'i kadından kıskançlığımı, kıskandığım için de Dimitriy'i sevmeye devam ettiğini sandı.

İşte ilk kavgamız böyle oldu. O zaman ne demek iste

diğimi açıklamak istemedim. Bağışlanmamı da diliyemedim. İvan gibi bir insanın öbürünü eskisi gibi sevdiğimden

şüphelenmesi bana çok ağır geliyordu... Hem de ne zaman? Yüzüne karşı

Dimitriy'i sevmediğimi, yalnız onu sevdiğimi söylememden sonra! Ben, sadece içimde o yaratığa karşı müthiş bir kin duyduğum için kızmıştım! Üç gün sonra, işte sizin geldiğiniz akşam İvan bana kapalı bir zarf getirmişti. Kendisine bir şey olursa, bu zarfı açamakmışım. Evet, hastalanacağını

önceden sezmişti! Bana kaçış plânının tüm ayrıntılarıyla birlikte o zarfın içinde bulunduğunu söyledi. Eğer kendisi ölürse ya da başına tehlikeli bir hastalık gelirse, ben Mitya'yı tek başıma kurtaracakmışım! Ayrıca o anda bana on bine yakın para da bıraktı. Savcının birilerinden bozdurmağa gönderdiği ve konuşmasında değindiği işte bu paraydı! İvan Fiyodoroviç'in beni hâlâ

kıskandığı ve Mitya'yı sevdiğime hâlâ kesin olarak inandığı halde, ağabeyini kurtarmak düşüncesinden vazgeçmemesine, kurtuluşunu sağlamak işini bana vermesine şaştım kaldım!

Fedakârlık buna denir işte! Siz öyle bir fedakârlığın ne olduğunu anlayamazsınız, Aleksey Fiyodoroviç !

İçimden hayranlık içinde ayaklarına kapanmak geliyordu! Ama o anda böyle bir şey yapacak olursam, bunu sadece Mitya'yı kurtaracaklarına sevindiğim için yaptığımı sanacağım düşündüm.

(Muhakkak öyle düşünecekti!) Bunu sanmakla, bana karşı ne kadar haksızlık etmiş olacaktı; bunu düşününce gene sinirlendim ve ayaklarına kapanacak yerde, onunla kavga etmeğe başladım. Ah, bu huyumdan ötürü ne kadar mutsuzum! Ama ne yapayım, karakterim öyle benim! Kötü, berbat bir huy işte! Göreceksiniz daha neler yapacağım. Şimdiden biliyorum, öyle şeyler yapacağım ki, eninde

sonunda beni bir başkasının uğruna, birlikte daha rahat yaşıyabileceği bir başkası uğruna bırakacak. Tıpkı Dimitriy'in yaptığı gibi. Ama o zaman... evet, o zaman artık buna dayanamam!

Öldürürüm kendimi! Geldiğinizde size seslendiğim, ona da geri dönmesini söylediğim vakit, sizinle birlikte içeri girdiği anda, bana öyle bir nefretle, öyle bir kinle baktı ki, bunu görünce öfkeden deli gibi oldum! Birden bağıra bağıra katilin Dimitriy olduğuna onun beni inandırdığını söyledim.

Mahsus iftira ettim! Tek onu bir daha iğnelemek için! Oysa, o hiç bir zaman bana katilin ağabeyi olduğunu' Söylememişti. Ak452

KARAMAZOV KARDEŞLER

KARAMAZOV KARDEŞLER

453

sine bu kanıyı onda ben uyandırmak istemişimdir! Ah, herşey, benim bu huysuzluğumdan oluyor!

Evet, mahkemedeki o uğursuz sahne de benim yüzümden oldu. İvan bana ne kadar vicdanlı

olduğunu, onun ağabeysini sevdiğim halde, gene de, ona karşı kin ve kıskançlık duyarak, Dimitriy'i mahvetmiyeceğini göstermek istedi. İşte mahkemeye onun için çıktı... Bütün bunların nedeni benim, suçlu olan yalnız benim!

Katya o zamana dek, Alyoşa'ya bu çeşit açıklamalarda bulunmamıştı. Alyoşa onun, şimdi gururlu bir insan için gerçekten katlanması zor bir an yaşadığını, kendi gururunu çiğnediğini, yerlere kapanacak hale geldiğini ve müthiş açı çektiğini hissediyordu. Ayrıca o anda genç kadının çektiği bu

acının bir nedeni daha vardı ve Alyoşa onu da biliyordu. Katya, Mitya'nın mahkûm oluşundan sonra bu nedeni ne kadar saklamaya çalıştıysa da, Alyoşa onu gene de sezmişti. Ama nedense hissediyordu ki, genç kadın o anda kendini yere atarak ona bu nedeni açıklayacak olsa, müthiş

bir üzüntü duyacaktı! Katya mahkemede Dimitriy'i ele verdiği için acı çekiyordu ve Alyoşa anlıyordu ki, duyduğu vicdan üzüntüsü o kadar şiddetliydi ki, o anda ağlaya ağlaya, bağıra bağıra, çırpına çırpına kendini suçlamak isteğini duyuyordu, içindeki duygu kendisini buna zorluyordu.

Ama Alyoşa böyle bir anın gelip çatmasından korkuyor, üzüntü içinde kendini mahveden genç

kadını böyle kendini perişan etmekten korumak istiyordu. Bu yüzden oraya gelirken üzerine almış

olduğu görev ona daha da ağır geliyordu. Bunun üzerine gene Mitya'dan söz açtı. Katya inatla ve kesin bir tavırla:

— Ziyanı yok, ziyam yok, siz onun için korkmayın! Onda herşey bir anlıktır. Ben onu bilirim! Onun nasıl bir yürek taşıdığını çok iyi bilirim ben. İnanın, kaçmaya razı olacaktır. Hem zaten bu şimdi olmıyacak ki, daha karar vermek için epey zamanı var! O vakte kadar İvan Fiyodoroviç iyi olacak ve işi kendisi idare edecektir. O zaman benim için yapılacak bir şey kalmaz! Üzülmeyin, kaçmaya razı olacaktır. Zaten razı olmuştur da: Hiç o yaratığı bırakabilir mi? O kadını Sibirya'ya bırakmazlar. Böyle olunca, kaçmayıp da ne yapacak? Aslında hep siz ahlâk bakımından onun kaçışım doğru bulmazsınız diye korkuyor. Evet, bundan korkuyor, ama bu konuda sizin karar vermeniz o kadar gerekli bir şeyse büyük

bir cömertlik göstererek onun bunu yapmasına izin vermelisiniz.

Katya, bunu mahsus kinle söylemişti. Bir süre sustu, sonra alaylı alaylı gülerek gene söze başladı:

- Orada söylenip duruyor! İlâhiler okuyacakmış, taşıyacağı bir hac varmış, falan filân! Artık hatırlamıyorum neler dediğini. İvan Fiyodoroviç, bana o zaman birçok şeyler söylemişti.

Ah!'Ne kadar çok şey söylemişti bir bilseniz!

Katya bunu birden karşı duyulmaz bir heyecanla ve yüksek sesle söylemişti.

- Bir bilseniz! Bana bunları söylediği sırada; zaval ıyı ne kadar sevdiğini: aynı zamanda ondan ne kadar nefret ettiğini bir bilseniz! Bana gelince, ah, ben o vakit anlattıklarını da, gözyaşlarını da gururlu, alaylı bir gülüşle karşıladım! Al ah beni kahretsin! Asıl âdi yaratık benim!

İvan benim yüzümden beyin hummasına tutuldu! Öbürüne, mahkûm olana gelince, o da şu anda ileride çekeceği tüm acılara hazır mı sanki? Zaten öyle bir adam acı çeker mi? Onun gibi insanlar hiçbir zaman acı çekmezler.

Katya sözlerini sinirlilik içinde bitirmişti. Söylediklerinde artık bir nefret, çirkin bir küçümseyiş

seziliyordu. Oysa Dimitriy'i kendisi ele vermişti. Alyoşa içinden: Kimbilir belki de şimdi kendisini onun karşısında ne kadar suçlu hissediyordur. Belki de zaman zaman ondan nefret ediyordur diye düşündü. İçinden bu nefretin sadece zaman zaman olmasını diliyordu. Katya'nın son sözlerinde bir meydan okuyuş sezmişti. Ama bu meydan okuyuşa

karşılık vermedi. Katya daha da şiddetli bir şekilde çatıyormuş gibi:

- Sizi bugün buraya onu bu işe razı etmeniz için çağırttım! dedi. Yoksa siz de mi kaçmayı

şerefsizce, yakışıksız ya da... insanlığa uymayan bir şey sayıyorsunuz?

Alyoşa:

- Hayır, ben bir şey demiyorum. Ona söylediklerinizin hepsini söyliyeceğim, diye mırıldandı.

Sonra kesin bir tavırla genç kadının gözlerinin içine bakarak birden:

-Ağabeyim sizi oraya çağırıyor, dedi.

Katya birden irkilerek, oturduğu divanın üzerinde geriye çekildi. Sapsarı olmuştu:

-Beni mi?... Öyle şey olur mu? diye mırıldandı.454

KARAMAZOV KARDEŞLER

Alyoşa ısrarla ve sanki yeniden canlanmış gibi:

-Olur ve olmalı, dedi. Onun asıl şimdi size çok ihtiyacı var. Eğer bir zorunluk olmasaydı, sizi vakti gelmeden üzmek ve bundan söz etmek istemezdim. Ağabeyim hasta. Neredeyse delirmiş gibi.

Hep sizi istiyor. Ama barışmak için çağırmıyor sizi. Tek gelin, sadece ona kapının eşiğinden görünün, yeter Ağabeyini o günden bu yana çok şeyler geçirdi. Sizin karşınızda ne kadar suçlu olduğunu ancak şimdi anlıyor. Ama bağışlamanızı dilemiyor. Beni bağışlaması imkânsız diyor.

Aynen öyle söyledi. Yalnız kapıda görünmeniz...

Katya:

-Beni birden... diye mırıldandı. Zaten ben tüm bu günlerde bana böyle bir şey söylemek için geleceğinizi hissediyordum... Beni çağıracağım biliyordum! Ama bu imkânsız bir şey!

-İmkânsız olsun! Siz gene bunu yapın! Düşünün ki, size ne büyük bir hakaret yapmış olduğunu hayatında ilk kez olarak anlamış ve şaşkınlık içinde kalmıştır. Şimdi hayatında ilk kez olarak kavrıyor bunu. Bugüne kadar hiç bir zaman bunu tam olarak kavramış değildi! Eğer gelmeyi reddederse, o zaman ömrümün sonuna dek mutsuz kalacağım. diyor. İşitiyor musunuz?

Sibirya'ya yirmi yıl kürek mahkûmu olarak gidecek olan bir adam, hâlâ mutlu olmaya hazırlanıyor. Bu acınacak bir şey değil de nedir? Bakın, eğer oraya giderseniz, hiç suçu yokken, mahvolan bir insanı ziyaret etmiş olursunuz !

Bu sözler Alyoşa'nın dudaklarından bir çağrı gibi dökülmüştü :

-Onun el eri temizdir. Kana bulanmış değildir! İleride çekeceği o sonsuz acılar uğruna ağabeyimi şimdi ziyaret etmelisiniz! Gelin, onu bu karanlık yolculuğa uğurlayın... Eşikte bir an durun, yeter... Bunu yapmalısınız, yapmalısınız!

Alyoşa sözlerini bitirirken, yapmalısınız kelimesi üzerinde şiddetle durmuştu. Katya inler gibi:

-Yapmalıyım, ama... yapamam, dedi. Onunla göz göze geleceğiz... Bunu yapamam.

-Onunla gözgöze gelmelisiniz, eğer şimdi buna karar vermezseniz, ömrünüzün sonuna dek nasıl yaşıyacaksınız?

-Ömrümün sonuna dek acı çekeyim, daha iyi. Alyoşa gene itiraz kabul etmez bir sesle:

-Gitmelisiniz, gitmelisiniz! dedi.

-İyi ama, neden bugün, neden hemen gitmeliyim? Hastayı bırakamam ki!

-Bir dakika için bırakabilirsiniz. Bir dakikadan bir şey olmaz. Fazla değil ki. Eğer gitmezseniz, ağabeyimin bu gece ateşi yükselir, kendisi de yatağa düşer. Bilirsiniz ki, size yalan söylemem ne olur, acıyın ona!

Katya acı acı:

-Asıl siz bana acıyın, diye sitem etti ve ağlamaya baş ladı.

Alyoşa ağladığını görünce kesin bir tavırla:

-Demek gideceksiniz, dedi. O halde şimdi geleceğinizi gidip kendisine söyleyeyim.

Katya korku içinde:

-Hayır, hayır, sakın söylemeyin! diye bağırdı. Gideceğim, ama kendisine bunu önceden söylemeyin. Belki giderim, ama içeri girmem... daha karar vermedim.

Sesi kesiliverdi. Güçlükle soluk alıyordu. Alyoşa gitmek için ayağa kalktı. Genç kadın gene sararark yavaşça:

-Peki ya orada biriyle karşılaşırsam? diye söylendi. Alyoşa ısrarla:

-İşte onun için şimdi gitmeniz gerekiyor. Hiç kimseyle karşılaşmamanız için! Merak etmeyin, gittiğiniz zaman orada kimse olmayacak! Doğru söylüyorum. Bekleriz! diyerek kapıdan dışarı

çıktı.

YALAN BİR AN İÇİN GERÇEK OLMUŞTU... '

Alyoşa aceleyle hastaneye gitti. Mitya şimdi orada yatıyordu. Mahkeme kararını bildirdikten sonra, ikinci günü sinirleri bozularak ateşi yükselmiş, bu yüzden de bizim kent hastanesinin mahkûmlara mahsus bölümüne gönderilmişti. Ama doktor Varsinskiy, Alyoşa ile birçok başka kişilerin ricası

üzerine (bu başka kişiler Hohlakova, Liza gibi kişilerdi) Mityaryı mahkûmlarla birlikte değil de, ayrı

bir yere, bir vakitler Smerdyakov'un yattığı küçücük odaya yatırmıştı. Bununla birlikte koridorun sonunda bir nöbetçi vardı,KARAMAZOV KARDEŞLER

pencere de parmaklıydı. Varvinskiy'in ona böyle ayrı bir muamele yaptığı için vicdanı rahat olabilirdi; gerçi bu davranışı pek yasaya uygun değildi ama, kendisi iyi yürekli ve başkalarının acısını paylasabilen bir gençti. Mitya gibi bir insan için, birden katil erin; hırsızların bulunduğu bir topluluğa girmenin ne kadar ağır olduğunu ve buna önce alışması gerektiğini anlıyordu.

Akrabalarla tanıdıkların ziyaretlerine ise hem doktor, hem cezaevi müdürü, hem de emniyet amiri izin vermişlerdi; hepsi zaten oradaydı. Ama o günlerde Mitya'yı yalnız Alyoşa ile Gruşenka ziyaret etmişlerdi. Bu iki kez Rakitin de onu

görmek istemişti ama; Mitya ısrarla Varvinskiy'den onu içeri bırakmamalarını rica etmişti.

Alyoşa içeriye girdiği vakit, Mitya'yı yatağının üzerinde oturmuş, sırtına hastanenin beylik sabahlıklarından birini . geçirmiş, biraz ateşi yükselmiş, basma da sirkeye batırılmış bir havlu sarmış olarak buldu. Mitya içeriye giren Alyoşa'ya gözlerinde belirsiz bir anlamla baktı. Bu bakışta korkuya benzeyen bir duygu belirip kaybolmuştu. Zaten mahkemeden ba yana çok düşünceli olmuştu. Bazen yarım saat kadar sustuğu oluyordu. O zaman sanki zihninin tüm gücünü

toplayarak müthiş bir üzüntü içinde bir şeyler düşünüyor, o sırada yanında bulunanı da unutmuş

görünüyordu. Düşüncelerinden sıyrılıp konuşmaya başlayacak olsa bile, daima söze garip bir şekilde birdenbire başlıyor ve muhakkak asıl söylenmesi gereken şeyle hiç bir ilgisi bulunmayan bir konudan söz açıyordu. Bazen kardeşine üzüntüyle bakıyordu. Gruşenka'nm yanında iken Alyoşa ile olduğundan daha az üzüntü duyuyor gibiydi. Bununla birlikte, onunla hemen hemen hiç

konuşmuyordu. Ama genç kadın içeriye girer girmez yüzü sevinçle aydınlanıyordu. Alyoşa, hiç

konuşmadan yatağın üzerine, yanına oturdu. Mitya onu bu sefer endişeyle beklemişti. Ama bir şey sormaya cesaret edemedi. Katya'nın gelmeye razı olacağını düşünmeyi bile olmayacak bir şey sayıyordu. Öyleyken hissediyordu ki, eğer Katya gelmeyecek olursa, o zaman daha da müthiş şeyler olacaktı. Alyoşa düşüncelerini anlıyordu.

Mitya önemli bir şey söylüyormuş gibi: — Baksana, diyorlar ki; Trifon Borisiç tüm hanını alt üst etmiş, diye söze başladı. Döşemeleri kaldırıyor, tahtala

n söküyormuş. Söylediklerine göre, tüm galerisini paramparça etmiş. Hep hazineyi arıyormuş, işte o parayı, savcının oraya sakladığını söylediği bin beş yüz rubleyi arıyormuş. Gelir gelmez hemen dört bir tarafı araştırmaya başlamış. Oh olsun keretaya! Buranın gardiyanı dün anlattı, kendisi oradan geldi de. Alyoşa:

— Bak bir şey söyleyeceğim, dedi. Katya gelecek. Yalnız ne zaman geleceğini bilmiyorum. Belki bugün, belki önümüzdeki günlerde. Bilmiyorum. Ama gelecek, muhakkak gelecek, bu artık kesin!

Mitya irkildi, bir şey söyleyecek oldu, ama söylemedi. Bu haber ona müthiş bir etki yapmıştı.

Bel iydi ki, Alyoşa'nın Katya ile yaptığı konuşmaların ayrıntılarını öğrenmek istiyordu. Ama o sırada gene ona bir şey sormaktan korkuyordu. Katya'nın acımasız, onu küçümseyen, nefretli bir karşılık verdiğini öğrenmesi o anda ona bıçak vuruşu gibi etki yapabilirdi.

-Şunu da söyleyeyim ki, Katya eğer kaçarsan vicdan üzüntüsü çekmemen için seni tesel i etmemi istedi. Eğer o zamana dek İvan iyi olmazsa, bu işi kendisi üzerine alacakmış.

Mitya düşünceli bir tavırla:

-Bunu, bana zaten daha önce söylemiştin, dedi. Alyoşa:

-Sen de hemen Gruşa'ya haber verdin değil mi? dedi. Mitya:

-Evet, diye itiraf etti. Gruşa bu sabah gelmeyecek. Bunu söylerken çekingen bir tavırla kardeşine baktı:

-Ancak akşama gelecek. Ona bu iş için Katya'nın uğraştığını söylediğim vakit, bir şey söylemedi ama, dudaklarını büktü. Yalnız varsın uğraşsın! dedi. İşin önemli olduğunu anladı. Onu daha fazla üzmek istemedim. Herhalde şimdi artık Katya'nın beni değil de İvan'ı sevdiğini anlamıştır, değil mi?

Alyoşa elinde olmayarak:

-Acaba? dedi.

-Belki de anlamıyordur, kimbilir?

Mitya bunu söyledikten sonra tekrar acele ile:

-Ama ne olursa olsun bu sabah buraya gelmeyecek, dedi. Ona bir görev verdim... Sana bir şey söyleyeyim mi, îvan458

KARAMAZOV KARDEŞLER

ağabeyim herkesi geride bırakacak. Asıl yaşamaya o lâyıktır, biz değil! Hastalığı geçecek, iyi olacak. Alyoşa:

-Gerçi Katya onu niçin korkudan tiril tiril titriyor ama, iyi olacağından hemen hemen hiç şüphe etmiyor.

-Öyleyse muhakkak öleceğini düşünüyordur. İyi olacağına inanmış görünmesi korkusundan ileri geliyor.

Alyoşa endişeyle:

-Ağabeyim sağlam yapılıdır! Ben de aynı şeyi umut ediyorum, inşal ah iyi olur!

-Olacaktır! Göreceksin, iyi olacak. Ama ne yaparsın, Katya öleceğine inanıyor. Ne de çilesi varmış kadının...

Bir sessizlik oldu, Mitya, çok önemli bir şeye üzülüyor gibiydi. Birden neredeyse ağlamaklı, titrek bir sesle:

-Alyoşa, Gruşa'yı çok seviyorum! dedi. Alyoşa hemen:

-Gideceğin yere bırakmazlar onu! diye karşılık verdi. Mitya garip, tiz bir sesle söze devam etti.

-Bak, sana bir şey daha söyleyeceğim! Eğer yoldayken ya da orada bana dayak atmaya kalkarlarsa, kendimi dövdürmem. Dayak atmaya kalkanı öldürürüm. O zaman beni kurşuna dizerler. Düşünsene yirmi yıl bu! Daha şimdiden benimle burada senli benli olmaya başladılar. Gardiyanlar bile bana: Sen diyorlar. Bu gece yattığım yerde hep kendimi sınadım: Hayır bu işe hazır değilim! Böyle bir şeyi yüklenmeye gücüm yok! Tanrıya övgüler söylemek istiyordum, ama şimdi gardiyanların benimle senli benli oluşuna bile dayanamıyorum! Gruşa uğruna her şeye katlanabilirim, herşeye... Dayaktan başka herşeye. Ama onu oraya bırakmazlar ki!

Alyoşa hafifçe gülümsedi:

-Dinle ağabey, sana ilk ve son kez olarak söylüyorum: Şimdi bu konuda düşüncelerimi açıklayayım sana. Biliyorsun değil mi? Sana hiç yalan söylemem. Onun için dinle: Sen bu işe daha hazır değilsin! Zaten böylesine büyük bir çileye katlanmak sana göre değil. Bundan başka, senin gibi bu işe hazır olmayan birinin büyük çilelere seve seve katlananlara özgü bir ceza çekmesi gerekmez! Eğer babamı öldürmüş olsaydın, o zaman cezanı kabul etmiyorsun diye üzülürdüm. Ama sen suçlu değilsin ki! Böyle bir ceza senin için aşırı

bir şey olur. Biliyorum, çile doldurarak kendi içinde bambaşka bir insan yaratmak istiyordun! Ama bence, nereye kaçarsan kaç, sadece ömrünün sonuna dek içinde yaratmak istediğin o başka insanı unutmaman bile yeterli. Bu büyük çileyi kabul etmemiş olman, sadece daha da büyük bir borç hissetmene yol açacaktır... Bundan böyle ömrünün sonuna dek bu borcu hissederek kendini yeni bir insan olarak yaratmak için daha çok imkân bulacaksın; belki de oraya gitmiş olsaydın, bu kadarını yapamıyacaktım. Çünkü oraya gidince başına gelenlere de dayanamayacak, isyan edecek, belki de sonunda borcumu ödedim artık! diyecektin. Avukat, bu konuda doğru söyledi.

Böyle ağır yükler herkesin harcı değil. Hatta bazılarına göre taşıması imkânsız şeylerdir. İste merak ediyorsan bu konudaki düşüncem bu. Kaçışından ötürü başkaları sorumluluk altında kalacak, subaylardan, erlerden hesap sorulacak olsaydı, kaçmana izin vermezdim. Alyoşa bunu söylerken gülümsemişti:

-Ama diyorlar ki, hem de bunu kesin olarak söylüyorlar (Hatta bunu İvan'a kafile başkanının kendisi söylemiş) pek fazla sorgu sual etmeyeceklermiş. İş ustalıkla yapılırsa, belki de ulak tefek şeylerle geciştirilebilirmis. Tabi rüşvet vermek, böyle bir durumda bile doğru olmayan bir davranıştır. Ama bu konuda bir yargıda bulunacak değilim. Çünkü İvan'la Katya bu işte senin için uğraşmak görevini bana vermiş olsalardı biliyorum ki, ben de rüşvet verirdim. Bunu sana açıkça söylemek zorundayım. Onun için davranışını yerememem. Yalnız şunu bil ki, seni hiç bir zaman suçlamam! Hem zaten bu işte ben seni nasıl yargılayabilirim? Garip şey!

Herneyse... galiba artık bu konuda herşeyi belirtmiş oldum.

Mitya:

-Asıl cezayı kendime ben vereceğim! Ben! diye bağırdı. Kaçacağım! Zaten bu iş bana sorulmadan kararlaştırılmış. Hiç Mitya Karamazov kaçmadan durabilir mi? Ama bunu yaparsam, kendimi suçlu hissedeceğim ve orada, ömrümün sonuna dek günahlarımın kefaretini ödemeye çalışacağım! Cizvitler öyle derler değil mi? İşte şu anda ikimizin de yaptığı gibi öyle değil mi?

Alyoşa hafifçe gülümsedi:

-Öyle.

Mitya rahatlayarak güldü:460

KARAMAZOV KARDEŞLER

— Beni neden severim, bilir misin? Daima gerçeği olduğu gibi söylediğin, hiç bir şeyi gizlemediğin için! diye bağırdı. Demek, eninde sonunda bizim Alyoşa'yı Cizvitler gibi düşünürken yakaladım!

Bunu söylediğim için yanaklarını öpmeliyim! Eh madem öyle, şimdi gerisini de dinle. Sana içimde gizlediğim diğer şeyleri de açıklayayım. Bak, neler düşündüm, nelere karar verdim: Eğer kaçarsam, yanımda para da, pasaport da olsa, hatta Amerika'ya da kaçsam; bana moral gücü

verecek olan tek şey şudur; ben oraya sevinç içinde ve mutlu bir hayat yaşamak için kaçmayacağım. Orası gerçekten benim için bir başka sürgün hayatı olacak. Hatta belki oradaki hayatım öbüründen hiç de daha rahat olmayacak. Orası, buradan aşağı kalmaz Aleksey! Doğru söylüyorum, aşağı kalmaz! O Amerika'dan daha şimdiden nefret ediyorum. Gruşa yanımda olsa bile, aynı şeyi duyacağım. Bir kez baksana ona: Hiç Amerikalı kadına benziyor mu? Tepeden tırnağa Rustur o! Vücudunun her bir parçacığı Rustur! Orada ana vatana özlem çekmeye

başlayacaktır. Ben de bu özlemi benim yüzümden çektiğini, böyle bir çileye benim için katlandığını her an, her saat göreceğim. Oysa onun bunda suçu ne? Sonra ben oradaki pis heriflere dayanabilecek miyim? Hatta hepsi benden iyi olsa bile. Evet Amerika'dan daha şimdiden nefret ediyorum! Amerikalıların hepsi her biri teknikte şaşılacak kadar ileri olsalar bile... yerin dibine batsınlar. Benimle aynı kanda, aynı ruhta olan insanlar mı? Ben Rusya'yı seviyorum Aleksey! Benim Tanrım Rusların Tanrısıdır! Kendim alçağın biri olsam bile! Orada geberir giderim be!

Bunu gözleri birden çakmak çakmak olmuş bir halde bağırarak söylemişti. Sesi ağlamaklıydı.

Duygularını bastırarak gene söze başladı.

— Onun için şu kararı verdim, Aleksey: Gruşa ile craya geldik mi, hemen toprağı sürmeye başlayacağız. Yaban ayılarının dolaştığı yerlerde çalışacağız. Mümkün olduğu kadar uzak bir yerde, yalnızlık içinde yaşıyacağız. Orada da uzak' bir yer bulunur herhalde! Diyorlar ki, oralarda hâlâ kızılderililer yaşıyormuş. Tâ cehennemin bucağında bir yere gideriz. Oraya yerleşiriz, son Mohikan'ların yaşadığı yere. Sonra hemen dil öğrenmeye başlarız, Gruşa da ben de çalışırız. Bir taraftan iş, bir taraftan gramer. Üç yılı böylece ge

çiririz. Bu üç yıl içinde, İngilizceyi tıpkı İngilizler gibi öğreniriz. Öğrenir öğrenmez de elveda Amerika! Hemen buraya Amerikan vatandaşı olarak Rusya'ya koşup geliriz. Merak etme, bu küçük kente gelecek değiliz. Uzaklarda bir yerde, kuzeyde ya da güneyde saklanırız. O zamana dek

tabiî değişirim... Gruşa Amerika'da bambaşka olur. Doktorun biri yüzüme bir ben yapar.

Boşuna teknikte ileri gitmediler ya. O da olmazsa, bir gözümü kör ederim, bir arşınlık sakal bırakırım. Kırlaşmış bir sakal (Rusya'nın özlemini çekerken sakalım ağaracak tabiî) Bir de bakarsın, beni burada tanımazlar. Tanırlarsa da, varsın sürgün etsinler. Ne yapayım? Demek kısmet değilmiş! derim. Burada da ıssız bir yerde toprağı işlerim. Ömrümün sonuna dek Amerikalıymışım gibi rol yaparım. Buna karşılık, hiç değilse ölümümüz ana vatanda olur. İşte benim planım bu! Artık bundan vazgeçmem. Nasıl beğendin mi?

Alyoşa ona itiraz etmek istemediği için:

-Beğendim! dedi.

Mitya bir an sustu; sonra birden:

-Ama mahkemede ne dolap çevirdiler! Nasıl oyun oynadılar?

Alyoşa içini çekti:

-Böyle dolap çevirmemiş olsalardı, gene de seni mahkûm ederlerdi, dedi.

Mitya üzüntüyle:

-Evet, buranın halkı artık benden bıktı! Eh, Tanrı görsün hal erini! Ama gene de bu iş bana öyle ağır geliyor ki! diye inledi.

Gene bir dakika kadar sustular. Sonra Mitya birden:

- Alyoşa, şöyle; indir hançeri göğsüme! diye bağırdı. Söyle Katya şimdi gelecek mi, gelmeyecek mi? Sana ne dedi? Neler söyledi?

Alyoşa çekingen bir tavırla ağabeyine baktı:

-Geleceğini söyledi, ama bugün gelir mi, bilmiyorum. Durumu kolay değil ki!

-Tabiî kolay değil. Kolay olur mu? Alyoşa, val ahi bunu düşündükçe deli olacağım. Gruşa hep bana bakıp duruyor. O da anlıyor. Ah Tanrım, beni uysal bir hale getir. İstediğim şey ne?

Katya'nın buraya gelmesini istiyorum! Ama bunu neden istediğimi anlıyor muyum? Bu da Karamazov'462

lara özgü bir aşırılıktan, bir arsızlıktan başka ne ki! Hayır, ben çile dolduracak insan değilim!

Alçağın biriyim! ben! Benim için bundan başka hiç bir şey söylenemez! Alyoşa:

-İşte geldi! diye bağırdı.

O anda eşikte birden Katya göründü. Genç kadın bir an için durakladı. Garip, şaşkın bir bakışla Mitya'yı tepeden tırnağa süzüyordu. Mitya birden ayağa fırladı. Yüzünde korku belirmişti. Sarardı, ama hemen sonra dudaklarında yalvaran, çekingen bir gülümseyiş titredi ve genç adam kendini tutamayarak her iki elini de Katya'ya doğru uzattı. Katya bunu görünce, hemen ona doğru atıldı.

Mitya'nın iki elini tuttu ve onu hemen zorla yatağa oturttu. Sonra kendisi de yanına oturdu. Hâlâ

el erini bırakmıyor, onları sinirli sinirli sıkıyordu. Birkaç kez ikisi de birbirlerine bir şeyler söylemek istediler. Ama hemen sonra gene susarak sanki gözlerini birbirlerinden

ayıramıyorlarmış gibi ve dudaklarında garip bir gülümseyişle bakıştılar. Böylece iki dakika kadar bir süre geçti. Sonunda Mitya:

-Beni bağışladın mı? diye kekeledi ve aynı anda Alyoşa'ya doğru dönerek, sevinçten yüzü

kırış kırış olmuş bir halde ona: Bak ne Koruyorum, işitiyor musun? İşitiyor musun? diye bağırdı.

Katya birden elinde olmayarak, ta yürekten gelen bir sesle:

-Zaten seni cömert bir yüreğin olduğu için seviyordum! dedi. Sen benden değil, ben senden özür dilemeliyim! Ama bağışlasan da, bağışlamasan da, ömrümün sonuna dek kalbimde bir yara olacak kalacaksın. Ben de senin içinde öyle kalacağım. Zaten hakettiğimiz de bu...

Soluk almak için bir an sustu, sonra gene heyecanla ve 'acele ederek söze başladı:

- Buraya niçin geldim? Ayaklarına kapanmak, el erini sıkmak için. Canını acıtırcasına elini sıkmak istiyorum! Hatırlıyor musun, Moskova'da nasıl sıkmıştım? Sana gene şu

.nu söylemek için geldim! Sen benim Tanrımsın, sen benim tek sevincirnsin! Bunu söylemeye geldim sana! Buraya, seni canım gibi sevdiğimi söylemeye geldim!

Bunu acı çekiyormuş gibi, inlercesine söylemişti. Birden müthiş bir heyecanla dudaklarını

Mitya'nın eline yapıştırdı.

Gözlerinden yaşlar fışkırmıştı. Alyoşa, hiç bir şey söylemeden utanç içinde duruyordu; o anda böyle bir şeyi görmeyi hiç beklemiyordu.

Katya tekrar söze başladı:

-Artık sevgi geçti Mitya! Ama geçmişe gömülen bu duygu benim için, onu andığım vakit acı

duyacak kadar değerlidir. Bunu ömrünün sonuna dek unutma! Şimdi, hiç olmazsa bir an için, vaktiyle olabilecek şeylerin olmasını istiyorum...

Bunu hüzünlü bir gülümseyişle, ama gene sevinçle gözlerinin içine bakarak kekelemişti:

-Şimdi sen bir başkasını seviyorsun. Ben de bir başkasını seviyorum. Öyleyken gene de ömrümün sonuna dek, seni seveceğim! Sen de beni seveceksin. Bunun böyle olacağını biliyor muydun? Bak dinle: Beni sev, ömrünün sonuna dek sev!

Bunu sesinde neredeyse tehdit eder gibi titreyişle söylemişti. Mitya her söylediği kelimeden sonra soluk alarak:

-Seveceğim... hem... biliyor musun, Katya... biliyor musun... ben seni beş gün önce, o akşam da seviyordum... yere düştüğüm ve seni alıp götürdükleri vakit de sevdim... ömrümün sonuna kadar da seveceğim! Hep öyle olacak, sonuna dek öyle...

İşte böyle ikisi de birbirlerine anlamsız, heyecanlı, hatta belki de gerçekle hiç ilgisi olmayan, ama o sırada bir an için gerçekleşen sözler söylüyor, söylediklerine de yürekten inanıyorlardı.

Mitya birden:

-Katya! Cinayeti benim işlediğime inanıyor musun? Şimdi buna inanmadığını biliyorum, ama o zaman... ifade verirken... inanıyor muydun? Söyle inanıyor muydun?

-O zaman da inanmıyordum! Hiç bir zaman da inanmamışımdır! Senden nefret ediyordum.

Bu yüzden birden kendimi öyle olduğuna inandırdım. Bir an için inandım... ifade verirken... inandırdım kendimi! Gerçekten inandırdım... ama ifademi verdikten hemen sonra buna inanmadığımı hissettim. Her şeyi olduğu gibi bilmelisin! Oraya asıl kendimi cezalandırmak için geldiğimi unutmuştum...

Katya, bunu biraz önce sevgi kelimeleri fısıldadığı sırada464

KARAMAZOV KARDEŞLER

olduğundan bambaşka bir tavırla söylemişti. Mitya tâ yürekten :

-Üzerine ne kadar ağır bir yük aldın! dedi. Katya:

-Şimdi izin ver gideyim, diye fısıldadı. Sonra gene gelirim. Şu anda çok acı çekiyorum!

Yerinden kalkacak oldu, sonra birden çığlık atarak geriye çekildi. Odaya sessizce Gruşenka girmişti. Hiç kimse onu beklemiyordu. Katya kapıya doğru atıldı, ama Gruşenka'nın yanma gelince birden durakladı. Yüzü mum gibi sapsarı olmuştu. Yavaşça, neredeyse fısıldayarak, inler gibi:

-Beni bağışlayın! dedi.

Gruşenka ona dik dik baktı, bir an sustu, sonra kin dolu öfkeli bir sesle, zehirler gibi:

-Sen de, ben de kötü yürekliyiz kızım! İkimiz de kötüyüz! Bundan sonra artık sen de ben de, kimden özür dileyebiliriz? Ama bak, onu kurtar, ömrümün sonuna dek senin için dua ederim!

Mitya Gruşenka'ya müthiş bir sitemle:

-Ama bağışlamak istemiyorsun! diye bağırdı. Katya aceleyle:

-İçin rahat etsin kurtaracağım onu! Senin olacak o! diye fısıldadı ve koşarak odadan çıktı.

Mitya acıyla:

-Sana bağışla beni demişti, gene de onu bağışlamadın, öyle mi? diye bağırdı.

Alyoşa heyecanla ağabeyine:

-Mitya, onu azarlama! Buna hakkın yok! diye bağırdı. Gruşenka garip bir tiksintiyle:

-O sözü sadece gururlu dudakları söylüyordu. Yürekten söylemedi onu, dedi. Ama seni kurtarsın, o zaman herşeyi bağışlarım!

Sonra sanki ruhunda gizlenen bir şeyi güçlükle bastırıyörmüş gibi sustu. Hâlâ kendini toparlayamıyordu. Sonradan, oraya böyle şeyle karşılaşacağını düşünmeden geldiği anlaşıldı. Hiç

bir şeyden kuşkulanmamış, orada o kadınla karşı karşıya geldiğini aklına bile getirmemişti.

Mitya, hemen kardeşine doğru dönerek:

-Arkasından koş Alyoşa! Ona söyle... bilmiyorum ne •söyleyeceğini... Yalnız böyle gitmesine fırsat verme!

Alyoşa:

-Akşam sana gelirim! diye bağırarak Katya'nın peşinden koştu.

Genç kadına artık hastanenin duvarı dibinde yetişti. Katya hızlı yürüyor, acele ediyordu. Ama Alyoşa ona yetişir yetişmez hemen:

-Hayır, o kadının karşısında kendimi cezalandıramam! Ona beni bağışla dediysem, kendi kendime sonuna dek eziyet etmek istediğim için yaptım bunu. Ama o bağışlamadı beni... Bu yüzden seviyorum onu!

Bu sözleri öfkeli bir sesle söylemişti. Gözlerinde müthiş bir kin kıvılcımlanmıştı. Alyoşa:

— Ağabeyim onu hiç beklemiyordu! diye mırıldandı. Gelmeyeceğini sanıyordu. Gelmeyeceğine güveniyordu.

Katya sözünü kesti:

— Tabiî öyle olmuştur. Ama şimdi bunu bırakalım. Size bir şey söyleyeceğim: Şimdi sizinle birlikte cenaze törenine gidemeyeceğim. Tabutun üzerine koymaları için çiçek gönderdim. Yanlarında daha para var galiba. Eğer daha para gerekirse söyleyin. Bundan böyle artık onları hiç

bırakmayacağım... Şimdi izin verin gideyim, lütfen bırakın beni! Zaten oraya geciktiniz, bakın, akşam ayini için çanlar çalıyor... Bırakın beni, rica ederim gideyim!

III

İLYUŞA'CIĞIN TOPRAĞA VERİLİŞİ, TAŞIN YANINDAKİ KONUŞMA...

Alyoşa gerçekten gecikmişti. Kendisini bekliyorlardı ve artık çiçeklerle süslü zarif küçük tabutu onsuz götürmeye karar vermişlerdi. Bu İlyuşa'cığın o zaval ı çocuğun tabutuydu. Uyuşa, Mitya mahkûm olduktan iki gün sonra ölmüştü. Alyoşa'yı evin dış kapısında, çocuklar, İlyuşa'nın arkadaşları bağırışlarla karşıladılar. Hepsi onu sabırsızlıkla beklemiş, sonunda gelişine sevinmişlerdi. On iki kişi kadar toplamıştı Hepsi sırtlarında okul çantaları, omuzlarında torbacıklarıyla gelmişlerdi. İlyuşa ölürken onlara; Babam ağlayacak, onu466

KARAMAZOV KARDEŞLER

yalnız bırakmayın* diye vasiyet etmişti, çocuklar da bunu unutmamışlardı. Başlarında Kolya Krasotkin vardı. Alyoşa'ya elini uzattı.

-Gelişinize o kadar sevindim ki, Karamazov! dîye bağırdı. Burası berbat. Olup bitenlere bakmak bile insana ağır geliyor. Snegirev sarhoş değil, bunu kesin olarak biliyorum. Bugün hiç bir şey içmedi. Öyleyken sarhoş gibi... Ben her zaman kendimi tartarım, ama bu feci bir şey!

Karamazov, rahatsız etmezsem içeriye girmeden önce size bir soru sormak istiyorum. Sorabilir miyim?

Alyoşa durakladı:

-Nedir Kolya?

-Ağabeyiniz suçlu mu, suçsuz mu? Babanızı o mu, yoksa uşak mı öldürdü? Siz ne derseniz, ona inanırım. Bunu

düşünerek dört gündür gözüme uyku girmedi.

Alyoşa:

-Babamı uşak öldürdü! Ağabeyimin hiç suçu yok, dedi. Çocuklardan Smurov birden:

— Ben de zaten öyle diyordum! diye bağırdı. Kolya yüksek sesle:

— Demek suçsuz olduğu halde gerçek uğruna kurban gidiyor! Ne mutlu ona! Gerçi mahvoluyor ama, ne mutlu ona! Neredeyse onu kıskanacağım.

Alyoşa hayretle ve yüksek sesle sordu:

-Ne diyorsunuz! Öyle şey olur mu? Neden? Kolya heyecanla:

— Keşke ben de kendimi gerçek uğruna feda edebilsem! dedi.

— İyi ama herhalde böyle bir davada değil, böyle rezil olarak, bu kadar feci bir şekilde değil!

-Tabu... Ben tüm insanlık uğruna ölmek isterdim. Rezil olmaya gelince, umurumda bite değil: Varsın adımız batsın! Ağabeyinize karsı saygı duyuyorum!

Kalabalığın arasından bir vakitler Tnıva'yı kimin kurmuş olduğunu bildiren çocuk, birden beklenmedik bir çıkış yaparak:

-Benim de saygım var ona! diye bağırdı, bağırdıktan sonra da, tıpkı o zaman olduğu gibi, ta kulaklarına kadaı gelincik gibi kızardı.

Alyoşa odaya girdi. Beyaz, kırmalı bir tul e süslü mavi

tabutun içinde İlyuşa el eri kavuşturulmuş ve gözleri kapalı olarak yatıyordu. Zayıf yüzünün çizgileri hemen hemen hiç değişmemişti ve gariptir ceset hemen hemen hiç kokmuyordu.

Yüzünde ciddî ve sanki derin düşünceye dalmış gibi bir anlam vardı. Özel ikle haç biçiminde konmuş küçük el eri güzeldi. Sanki oyma mermerdendi. Parmaklarının arasına çiçek sıkıştırmışlardı. Zaten tabut hem içten, hem dıştan Liza Hohlakova'dan gönderilmiş olan çiçeklerle süslüydü. Sonradan Katerina İvanovna'dan da çiçek gelmişti ve Alyoşa kapıyı açtığı

anda, yüzbaşı titrek parmaklarının arasında tuttuğu çiçekleri sevgili oğlunun tabutu üzerine serpmeye uğraşıyordu. Alyoşa'ya hemen hemen hiç bakmadı. Zaten hiç kimseye bakmak istemiyordu. Hatta hep hasta ayaklarının üzerinde doğrulmaya çalışarak ölü çocuğuna bakmak isteyen deli karısına, anneciğine bile. Ninoçka'yı ise çocuklar koltuğuyla birlikte kaldırmış, tabutun tâ yanına getirmişlerdi. Genç kız başını ona dayamıştı. Herhalde sessiz sessin ağlıyordu. Snegirev'in yüzünde heyecanlı, ama aynı zamanda hemen hemen şaşkın ve çek öfkeli bir anlam vardı. Hareketlerinde de, dudaklarından dökülen sözlerde de delice bir şey seziliyordu. İlyusa'ya bakarak ikide bir anam babam, sevgiji yavrum! diye yüksek sesle söylenip duruyordu. Zaten daha İlyuşa sağken ona şefkatle: Anam babam, yavrucuğum!;' derdi.

Deli, annecik hıçkırarak:

-Babacığım, bana da çiçek versene! Onun elinden alıver, işte şu beyazı veriver! diyordu.

İlyuşa'nın el erinin arasında olan beyaz küçük gül mü bu kadar hoşuna gitmişti? Yoksa hatıra olarak bir çiçek mi almak istiyordu? Bunu anlamaya imkân yoktu. Yalnız oturduğu yerde çırpınmaya başladı ve el erini çiçeği almak için uzattı.

Snegirev katı yüreklilikle:

-Hiç kimseye vermem! Hiç kimseye vermem! diye bağırdı. Bu çiçekler onun! Senin değil. Hepsi onun! Hiçbiri senin değil!

Ninoçka gözyaşlarıyla ıslanmış yüzünü kaldırdı:

— Baba, verin anneme çiçeği! dedi.

-Hiç bir şey vermem! Hele ona hiç vermem! Onu sev468

KARAMAZOV KARDEŞLER

miyordu! Topu bile ondan almıştı! O ise, topu ona hediye etmişti,..

Yüzbaşı, İlyuşa'nın o vakit oyuncak topu annesine nasıl verdiğini hatırlayarak hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Zaval ı deli kadın el eriyle yüzünü kapayarak sessiz sessiz ağlıyordu. Çocuklar babanın tabutu bir türlü bırakmadığını, oysa artık onu götürmek zamanının gelmiş olduğunu hissederek, birden tabutu her tarafından sarıp kaldırmaya başladılar.

Snegirev birden var gücüyle:

__Kilisenin bahçesine gömmek istemiyorum onu! diye

bağırdı. Taşın yanında toprağa vereceğim onu, bizim taşın yanında! İlyuşa öyle istedi. Bırakmam!

Daha önce de üç gün durmaksızın İlyuşa'yı taşın yanında gömeceğini söylemişti. Araya Alyoşa.

Krasotkin, ev sahibi kadın, onun kızkardeşi ve bütün çocuklar girdiler.

İhtiyar ev sahibi kadın, sert bir tavırla:

-Şuna bakın hele, pis bir taşın dibinde toprağa .verecekmiş! Sanki çocuk lanetlenmiş ya da intihar etmiş gibi... dedi. Orada, kilisenin bahçesinde toprağın üzerinde haç vardır. Orada herkes onun için dua eder. Kiliseden koro sesleri gelir, papaz yardımcısı tâ yürekten, öyle güzel okur ki! Her seferinde okudukları dualar, ilâhiler çocuğun yattığı yere kadar gelecek, sanki küçük mezarı başında okuyorlarmış gibi olacak.

Yüzbaşı sonunda: Eh, ne yapalım, nereye isterseniz götürün der gibi elini kolunu sal adı.

Çocuklar tabutu kaldırdılar, ama İlyuşa'nın annesinin önünden geçirirlerken bir an, kadın İlyuşa ile veda edebilsin diye durakladılar. Ama kadın tüm o üç gün ancak biraz uzaktan bakabildiği o sevgili küçük yüzü, ta yakınında görünce, birden tepeden tırnağa titredi, isterik bir hasta gibi saçlarına ak düşmüş başını tabutun üzerinde bir ileri bir geri sal amaya başladı. Ninoçka:

-Anne! Haç çıkar, kutsa onu, öp onu! diye bağırdı. Ama öbürü hâlâ robot gibi başım sal ayıp duruyordu,

sonra birden hiç bir şey söylemeden yüzünde müthiş bir acıyla göğsünü yumruklamaya başladı.

Tabutu ileriye doğru götürdüler. Ninoçka kardeşini yanından geçirdikleri sırada, onu son kez olarak dudaklarından öptü. Alyoşa evden çıkarken

ev sahibine doğru dönerek geride kalanlara göz kulak olmasını söyleyecek oldu, ama kadın sözünü bitirmesine fırsat vermedi.

-Ben yapacağımı bilirim! Yanlarından ayrılmayacağım. Biz de Hıristiyanız!

İhtiyar kadın bunu söylerken ağlıyordu. Tabutun götürüleceği yer pek uzakta değildi. Kiliseye kadar ancak üç yüz adım vardı. Hava aydınlık ve sakindi. Yalnız biraz ayaz vardı. Birinin öldüğünü bildiren çan sesi hâlâ duyuluyordu. Snegirev telâş içinde, şaşkın şaşkın ve sırtında eski püskü kısaimış ve daha çok yazlık sayılacak bir paltoyla, başı acık olarak, elinde de geniş kenarlı

fört bir şapka ile tabutun arkasından koşuyordu. Garip, anlaşılmaz bir uğraşma içindeydi. Bazen birden tabutun baş tarafını tutmak için kolunu uzatıyor, ama bu davranışıyla onu taşıyanlara yardımcı olacak yerde onlara engel oluyordu. Bazen de yandan, koşarak kalabalığın içine giriyor, tabutun yanında kendine bir yer bulmaya çalışıyordu. Çiçeklerden biri karın üzerine düşünce, yüzbaşı hemen sanki bu çiçek kaybından ötürü kırabilir neler olacakmış gibi telâşla onu yerden kaldırmak için ileri doğru atıldı. Müthiş bir korkuyla bağırdı:

-Ah, ekmek kabuğunu, ekmek kabuğunu unuttuk!

Çocuklar kendisine ekmek kabuğunu daha önce almış olduğunu, cebinde bulunduğunu hatırlattılar. O zaman Snegirev onu hemen cebinden çıkardı. Kabuğu unutmayıp aldığını görür görmez rahatlamıştı.

Hemen Alyoşa'ya:

-İlyuşeçka öyle tembih etti! İlyuçeska öyle istedi! diye açıkladı. Gece yatıyordu, ben de başucunda oturuyordum. Biröen bana: Babacığım, mezarımı örttükleri vakit, üzerine bir parça ekmek ufaltıp serpiver, serçeler gelip yesinler diye, onların uçup geldiklerini işitince neşelenirim, orada yalnız yatmadığıma sevinirim demişti.

Alyoşa:

-Çok iyi, dedi. Oraya sık sık ekmek götürmeli. Yüzbaşı birden yeniden canlanmış gibi:

-Hergün, hergün! diye mırıldandı.

Sonunda kiliseye vardılar, tabutu da ortasına koydular. Tüm çocuklar etrafını çevirdiler ve cenaze töreni bitinceye kadar öyle durdular. Kilise çok eski ve oldukça fakirdi. Bir 47ü

çok tasvirlerin üzerinde gümüş kapakları yoktu. Ama böyle kiliselerde nedense insan daha rahat dua eder. Ayin sırasında Snegirev zaman zaman herşeye rağmen, o bilinçsiz ve ne yanacağını

şaşırmış insanlara özgü telâşa kapıldığı halde biraz sakinleşti: Bazen tabuta yaklaşıp örtüsünü, çelengini düzeltiyor, bazen de bir mum, şamdandan aşağıya düşecek olsa hemen atılıyor, onu tekrar yerine koymak için usun uzun uğraşıyordu. Ondan sonra artık sakinleşti, donuk, düşünceli tve hemen hemen şaşkın bir yüzle tabutun başucunda durdu. Havarilerle ilgili bölüm okunduktan sonra, birden yanında duran Alyoşa'ya döndü, bu bölümün gerektiği gibi okunmadığını söyledi.

Ama bunu söylerken ne demek istediğini açıklamadı. Melekler ilâhisi okunurken koroya katılacak oldu, ama sonuna varmadan sustu, diz üstü çökerek kilisenin taş zeminine kapandı, böylece uzun bir süre kaldı. Sonunda artık günahların bağışlanması ilâhilerine sıra geldi. Mumlar dağıtıldı. Ne yapacağını şaşırmış olan Snegirev gene oraya buraya atılacak oldu. Ölüler için okunan o dokunaklı, o insanı sarsan ilâhiler, varlığını altüst etmişti. Birden sanki bütün vücudu süzülüyormus gibi oldu. Sık sık,, kesik kesik, hıçkıra hıckıra ağlamaya başladı. Önce sesini bastırmaya çalışıyordu, ama hıçkırıkları gittikçe yükseldi, etrafı çınlatmaya başladı. İlyusa ile vedalaşmaya başladıkları ve tabutu kapamaya kalkıştıkları vakit ise, Snegirev ona sanki İlyuşeçka'yı örtmelerine izin vermiyormuş gibi sarıldı. Ölü küçük oğlunu, arka arkaya dudaklarından öpmeye başladı.

Sonunda Snegirev'i yatıştırdılar. Neredeyse onu merdivenden indireceklerdi. Ama yüzbaşı birden kolunu uzattı, küçük tabutun üzerinden birkaç çiçek aldı. Çiçeklere aklına yeni bir şey gelmiş gibi bakıyordu; böylece bir an için, asıl önemli olanı unutmuş gibi göründü. Sanki derin bir düşünceye dalmıştı. Bu yüzden artık tabutu kaldırıp mezara götürdükleri vakit engel olmadı. Mezar uzakta değildi. Kilisenin tâ yakınında, bahçenin içindeydi. Pahalı bir mezardı parasını Katerina İvanovna vermişti. Gereken törenden sonra mezarcılar tabutu mezarın içine indirdiler. Snegirev acık mezarın üzerinde, elinde çiçeklerle öyle bir eğilmişti ki, çocuklar korku içinde paltosuna yapıştılar ve onu geri çekmeye başladılar. Ama Snegirev artık olup bitenleri pek anlamıyor gibiydi. Mezarı

toprakla örtmeye başladıkları vakit, bir

den telâşla çöken toprağı işaret etmeye ve bir şeyler söylemeye başladı. Ama ne söylediğini hiç

kimse anlayamıyordu. Birden sustu. O zaman kendisine ekmek kabuğunu ufaltmak gerektiğini hatırlattılar. Bunun üzerine gene heyecana kapıldı, telâşla cebinden ekmek kabuğunu çıkardı, içinden küçük ekmek parçalan koparark onları mezarın üzerine serpmeye başladı. Düşünceli düşünceli mırıldanıyordu:

-Haydi gelin kuşlar, gelin serçecikler!

Çocuklardan biri ona elinde çiçek varken ekmeği rahatça ufalayamadığını, çiçekleri tutması için başka birine vermesini söyledi. Ama Snegirev onları vermedi. Hatta sanki, onları zorla elinden alacaklarmış gibi korktu. Sonra mezara baktı ve artık her işin yapıldığını, ekmek parçacıklarının da gerektiği gibi serpildiğini gördükten sonra içi rahat etmiş gibi, birden beklenmedik bir şekilde, nerede ise sakin bir tanırla arkasını döndü, ağır ağır evine doğru yürümeye başladı. Adımları

gittikçe sıklaşıyor, hızlanıyordu. Acele ediyor, neredeyse koşuyordu. Çocuklarla Alyoşa da ondan geri kalmıyorlardı. Snegirev:

-Anneciğe çiçek götürelim, anneciğe çiçek götürelim! Anneciği gücendirdik! diye yüksek sesle söylenmeye başlamıştı.

Biri arkasından bağırarak şapkasını giymesini, havanın artık soğuduğunu hatırlattı. Snegirev bunu işitince, öfkeye kapılmış gibi şapkasını karların üzerine fırlattı:

- İstemem şapkayı, istemem şapkayı! diye tekrar etmeye başladı.

Çocuklardan Smurov arkasından şapkayı yerden kaldırıp götürdü. Çocukların hepsi ağlıyorlardı.

En çok da Kolya ile Truva'nın kimin tarafından kurulmuş olduğunu öğrenen çocuk ağlıyordu. Ama Smurov elinde yüzbaşının şapkası ile, öteki çocuklar gibi ağlaya ağlaya hemen hemen koşarak giderken, yolun kenarında, karların arasında, kırmızı kırmızı görünen bir parça tuğlayı kaldırdı

hızla yanlarından uçup giden bir serçe sürüsüne fırlatmaktan kendini alamadı. Tabiî hiç birini vuramadı ve ağlaya ağlaya koşmaya devam etti. Yolun yarısına geldikleri vakit, Snegirev birden durakladı. Yarım dakika kadar bir şeye şaşmış gibi kımıldamadan durdu. Sonra arkasını döndü, gerisin geriye kiliseye, arkada kalan küçük mezara doğru koşmaya başladı. Ama çocuklar bir472

anda ona yetişip her taraftan eline koluna sarıldılar. O zaman sanki birden gücünü yitirmiş gibi, vurulmuş gibi kendini karların üzerine attı ve çırpına çırpına, çığlık ata ata, hıçkıra hıçkıra bağırmaya başladı:

-Yavrum, İlyuşeçkam, sevgili yavrucuğum!

Alyoşa ile Kolya onu yerden kaldırmaya, yatıştırmaya, sakinleştirmeye çalıştılar. Kolya:

-Yeter yüzbaşı! Erkek adam bunlara dayanmalı! diye mırıldanıyordu.

Alyoşa:

-çiçekleri ezeceksiniz, oysa annecik onları bekliyor. Demin ona İlyuşeçka'nın çiçeklerinden vermediniz diye oturup

ağlıyordu. Orada daha İlyuşeçka'nın yatağı bile olduğu gibi duruyor...

Snegirev birden hatırlamış gibi:

-Evet evet, anneciğe gitmeli! diye söylendi. Yoksa yatağı kaldırırlar, kaldırırlar!

Bunu sanki gerçekten yatağı kaldıracaklarından korkuyormuş gibi tekrarlıyordu. Fırladı ve gene eve doğru koşmaya başladı. Ama artık ev pek uzak değildi. Oraya hep birlikte vardılar. Snegirev kapıyı birden açarak, biraz önce bu kadar katı yüreklilikle kavga ettiği karısına:

-Anneciğim, sevgili annecik, İlyuşeçka sana çiçek gönderdi, ayacıkların hasta olduğu için! diye bağırdı, sonra biraz önce karların üstünde çırpındığı sırada saplan kırılan, donmuş çiçek demetlerini ona uzattı.

Ama aynı anda İlyuşa'nın yatağı karşısında, köşede, İlyuşa'nın, yan yana duran ve biraz önce ev sahibi kadının toparlayıp oraya koyduğu, derisi kızıla çalan, buruşmuş, yamalı eski çizmelerini gördü. Görünce de kol arını kaldırdı ve onlara doğru atıldı, yere diz çöktü, çizmelerinden birini yakaladı, onu dudaklarına bastırarak, deli gibi öpmeye ve: Yavrum, İlyuşeçka'cığım, sevgili yavrum, nerede o ayacıkların şimdi? diye söylenmeye başladı.

Deli kadın yürek parçalayan bir sesle bağırdı:

-Onu nereye götürdün! Nereye götürdün onu?

O zaman Ninoçka da hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Kolya koşarak odadan çıktı. Arkasından çocuklar da çıkmaya başladılar. Onların arkasından en son Alyoşa dışarı çıktı ve Kolya'ya: KARAMAZOV KARDEŞLER

-Varsın ağlasınlar! Artık şimdi tesel i etmenin sırası değil! Bir dakika bekleyelim, sonra tekrar içeri gireriz!

-Evet, şimdi tesel i etmenin sırası değil! Biliyor musunuz bu feci bir şey, Karamazov!

Birden sesini kimse işitmesin diye alçaltarak:

-Çok üzülüyorum. Onu diriltmek imkânı olsaydı, bunu yapmak için dünyada herşeyi feda ederdim.

-Ah! Ben de, dedi, Alyoşa,

-Ne dersiniz Karamazov? Bu akşam buraya gelelim mi? Herhalde kafayı çekecek.

-Belki de. Ama gelsek bile yalnız siz ve ben, ikimiz gelelim. Başka kimse gelmesin. Anneleri ve Ninoçka ile birlikte bir saat kadar otururuz. Hepimiz birden gelecek olursak, onlara herşeyi tekrar hatırlatmış oluruz.

-Şimdi ev sahibi odalarında sofra kuruyor. Ölüleri ar.ma yemeği verecekler galiba. Papaz gelecekmiş. Tekrar oraya gidelim mi Karamazov? Ne dersiniz?

-Tabiî gidelim!

-Bu kadar büyük bir acı olsun da durup dururken blinl ikram etsinler, ne garip şey Karamazov! Şu bizim dinimizde ne anormal şeyler vardır:

Truva'nın nasıl kurulacağını bulmuş olan çocuk birden yüksek sesle:

-Som baliği da vereceklermiş, diye söze karıştı. Kolya ona doğru dönerek, sinirli sinirli:

-Ciddî olarak rica ediyorum Kartoşov! Artık saçmalamaktan vazgeç! Her yere burnunu sokma. Özel ikle kimse seninle konuşmadığı, hatta varlığınla ilgilenmek bile istemediği zaman.

Çocuk kıpkırmızı oldu ama, hiç bir şey söylemeye cesaret edemedi. O sırada hepsi ağır ağır patikadan yürüyorlardı. Smurov birden:

-İlyuşa'yı altına gömmek istedikleri taş bu işte! dedi.

Hepsi hiç konuşmadan büyük taşın önünde durdular. Alyoşa taşa baktı ve Snegirev'in anlattıklarını hatırladı, İlyuşeçka'nm nasıl ağlaya ağlaya, babasını kucaklayarak: Babacığım, babacığım! Seni ne kadar küçük düşürdü! diye bağırdığı zaman, olup bitenler hayalinde tekrar canlanmıştı. İçinde bir şey kırılıyormuş gibi oldu. Hüzünlü, ciddi bir tavırla gözlerini öğrencilerin yüzleri üzerinde, İlyuşa'nın ar

nadasları olan bu çocukların aydınlık yüzleri üzerinde gezdirdi. Sonra birden:

-Arkadaşlar! Burada size bir iki söz söylemek isterim,

dedi.

Çocuklar hemen etrafını sardılar, birşeyler bekleyen gözlerini ona diktiler.

-Arkadaşlar! Yakında ayrılacağız. Şimdilik kısa bir süre iki ağabeyimin yanında kalacağım.

Bunlardan biri, sürgüne gidecek, öbürü de ölüm döşeğinde yatıyor. Ama yakında bu kentten belki de bir daha uzun bir süre geri dönmemek üzere gideceğim. O zaman

birbirimizden ayrılacağız baylar! Onun için buraya, İlyuşa'nın taşı önünde, önce İlyuşecka'yı sonra birbirimizi bir daha hiç bir zaman unutmayacağımıza söz verelim! Sonradan hayatta başımıza ne gelirse gelsin, aradan yirmi yıl geçtikten sonra karşılaşsak bile, gene de vaktiyle taş yağmuruna tuttuğumuz zaval ı çocuğu nasıl toprağa verdiğimizi hatırlayalım. Onu köprünün orada nasıl taşlamıstık. hatırlıyor musunuz? Sonra da herkes onu ne kadar çok sevdi! Sevimli, iyi yürekli, cesaretli, onurlu bir çocuktu. Babası hakarete uğradığı için ne müthiş bir acı duymuş, nasıl isyan etmişti.

Onu ömrümüzün sonuna dek hatırlayacağız arkadaşlar ve ne kadar önemli işlerle uğraşırsak uğraşalım, ne kadar büyük mevkie ulaşırsak ulaşalım, ya da başımıza ne kadar büyük bir felâket gelirse gelsin, gene de burada toplandığımız sırada, yüreklerimizin ne kadar iyi ve temiz bir duyguyla dolduğunu unutmayalım. Bu zaval ı çocuğa karşı sevgi duyduğumuz süre içinde, belki de gerçekten daha iyi. birer insan haline geldiğimizi unutmayalım. Bizi daha iyi birer insan yapan duyguyu aklımızdan çıkarmayalım. Yavru güvercinlerim benim! İzin verin size öyle diyeyim, çünkü

hepiniz onlara, o pırıl pırıl güzel küçük kuşlara çok benziyorsunuz. Şimdi şu anda sizin o temiz, o sevimli yüzlerinize bakıyorum da, sevgili çocııklarım benim, düşünüyorum ki, belki şu anda söyleyeceğim sözleri anlamayacaksınız, çünkü ben çoğu zaman anlaşılmayan şeyler söylerim.

Ama gene de herşeyi hatırlayacak ve belki de sonradan bu sözlerimi kabul edeceksiniz. Şunu bilin ki, bu dünyada yaşamak için iyi bir anıdan, özel ikle çocuklukta yaşanmış, ana baba ocağıyla ilgili güzel bir anıdan daha yüce, daha güçlü, daha sağlam, daha KARAMAZOV KARDEŞLER

yararlı bir şey yoktur. Size terbiye konusunda birçok şeyler söyleyeceklerdir. Oysa belki de çocukluktan bu yana içinizde sakladığınız güzel, kutsal bir anı, belki de terbiyenin en güze) şeklidir: Bir insan bu çeşit birçok anıları toplayarak hayata atılırsa, ömrünün sonuna dek kurtulmuş olur. Eğer yüreğimizde sadece bir tek güzel anı kalmışsa, o bile bir gün bizim için bir kurtuluş çaresi olacaktır! Belki de sonradan kötü yürekli olacağız! Belki de en kötü bir davranışta bulunmaktan kendimizi alamayacağız! İnsanların gözyaşlarıyla alay edeceğiz ve daha önce bütün insanlar için acı çekmek istiyorum diyen Kolya gibi konuşan insanlar bize gülünç görünecek. Belki de katı yüreklilikle onlarla alay edeceğiz. öyleyken ne kadar kötü olursak olalım, Tanrı başımıza ne getirirse getirsin, İlyuşa'yı toprağa nasıl verdiğimizi son günlerde onu ne kadar sevdiğimizi ve işte şu anda bu taşın önünde nasıl dostça konuştuğumuzu anar anmaz, aramızda en kötü

yüreklimiz, en alaycı olanımız bile (eğer bu dediğim insanlar gibi olursak) şu anda ne kadar iyi, ne kadar temiz yürekli olduğunu hatırlayarak, bu haliyle alay etmeye cesaret edemeyecektir! Yalnız bu kadar da değil. Belki de bu anı onu büyük bir kötülük yapmaktan alıkoyacaktır. Belki akh başına gelecek ve: Evet, o zaman iyi yürekli, cesaretli ve namusluydum diyecektir. Varsın alay etsin! Ziyanı yok. İnsanın iyi ve güzel olanla alay ettiği olağan şeylerdendir. Bu sadece düşüncesizliktir; ama bana inanın arkadaşlar, o insan şimdiki davranışı ile alay eder etmez, yüreğinden gelen bir ses hemen ona: Hayır, alay etmekle kötü ettim, çünkü böyle bir şeyle alay edilmez! diyecektir.

Kolya, gözleri kıvılcımlar saçarak:

-Tabiî öyle olacak Karamazov, sizi anlıyorum Karamazov! diye bağırdı.

Çocuklar heyecana kapılmışlardı. Hepsi bağırarak birşeyler söylemek istiyorlardı. Ama kendilerini tutuyor ve duygulu bir tavırla konuşmacıya bakıyorlardı. Alyoşa:

-Bunu eğer günün birinde kötü birer insan olursak düşüncesiyle söylüyorum, diye devam etti. Ama neden kötü olalım, değil mi arkadaşlar? Bir kez herşeyden önce iyi yürekli ve dürüst birer insan olalım. Ondan sonra da birbirimizi hiç bir zaman unutmayalım. Bunu tekrar ediyorum.

Size ken76 KARAMAZOV KARDEŞLER

diliğimden söz veriyorum, bundan böyle hiçbirinizi unutmayacağım. Şu anda bana bakan her bir yüzü aradan otuz yıl geçse de gene hatırlayacağım. Demin Kolya, Kartoşov'a sanki biz onun: Dünyada var oluşuyla bile ilgilenmek istemiyormuşuz gibi bir söz söyledi. Oysa Kartoşov'un dünyada var olduğunu ve şimdi de tıpkı Truva'yı kuranların kim olduğunu bulduğu vakit olduğu gibi kızardığını, bana o sevimli, o iyi bakışlı, o neşeli küçük gözleriyle baktığını hiç unutabilir miyim? Arkadaşlar! Sevgili dostlarım benim, hepimiz İlyuşeçka gibi cömert ve korkusuz, Kolya gibi akıl ı, cesaretli ve vicdanlı, (şuna inanıyorum ki, kendisi büyüdüğü vakit, daha da akıl ı

olacaktır) ve Kartoşov gibi utangaç, aynı zamanda aklı başında ve sevimli insanlar olalım! İyi ama neden yalnız onlardan söz ediyorum? Bundan böyle hepiniz artık sevdiğim varlıklarsınız. Sizden rica ediyorum, yüreğinizde bana da bir yer açın. Peki bu iyi duygu içinde bizi birleştiren, ömrümüzün sonuna dek anacağımız, daha doğrusu anmaya karar verdiğimiz o iyi yürekli, o sevimli, o sonsuzluğa dek

bizim için değerli bir varlık olarak kalacak olan İlyusecka değilde kimdir? Gelin söz verelim: onu artık hiç bir zaman unutmayalım. Sonsuzluğa dek onu iyilikle analım. Bugünden sonra sonsuzluğa dek, yüreğimizde iyi bir çocuk olarak yasasın. Evet, bugünden sonra, sonsuzluğa dek, öyle olsun!

Çocuklar yüzlerinde duygulu bir anlamla etrafı çınlatan

incecik sesleriyle:

-Öyle olsun, öyle olsun, sonsuzluğa dek! Sonsuzluğa dek!

diye bağrıştılar.

-Onun yüzünü, elbisesini, eski çizmelerini, küçük tabutunu zaval ı günahkâr babasını ve İlyuşa'nın hasıl korkusuzca tüm sınıfa karşı tek başına karşı koyduğunu unutmayalım.

Çocuklar gene:

-Unutmayacağız unutmayacağız! diye bağırdılar. O cesurdu, iyi yürekliydi!

Kolya:

-Ah, onu ne kadar severdim! dedi.

- Yavrularım, sevgili dostlarım! Sakın hayattan korkmayın! iyi doğru bir şey yaptığınız vakit, hayat o kadar güzel olur ki.

Çocuklar heyecanla:

-Evet, evet! diye tekrar ettiler.

Biri (bu galiba Kartoşov idi) kendini tutamayarak:

-Sizi çok seviyoruz Karamazov! diye bağırdı.

-Evet, sizi seviyoruz, sizi seviyoruz, diye bütün çocuklar tekrar ettiler.

Birçoklarının gözlerinde yaşlar parlıyordu. Kolya heyecanla :

-Yaşasın Karamazov! diye bağırdı. Alyoşa içinden taşan bir duyguyla:

-Ölen yavrucağın anısı yüreğimizden ömrümüzün sonuna dek silinmesin! dedi.

Çocuklar gene:

-Silinmesin! diye bağırdılar. Kolya yüksek sesle:

-Karamazov, dinde söylendiği gibi gerçekten öldükten sonra dirilecek miyiz? Yeniden birbirimizi, herkesi, hatta, İlyuşeçka'yı da görecek miyiz? diye sordu.

Alyoşa:

-Tabiî dirileceğiz? Tabi göreceğiz birbirimizi ve o zaman neşeyle olup bitenleri birbirimize anlatacağız, dedi.

Bunu söylerken yarı gülüyor, yarı heyecan içinde konuşuyordu.

Kolya elinde olmayarak:

-Ah, o zaman ne kadar iyi olacak! dedi. Alyoşa güldü:

-Eh öyleyse, şimdi konuşmaları bitirip anma yemeğine gidelim. Blihi yiyeceğimiz için üzülmeyin. Bu çok eski,

ölümsüz bir gelenektir, hem iyi yanları da vardır. Haydi gidelim! İşte bakın, şimdi hepimiz el ele gidiyoruz.

Kolya bir kez daha heyecanla:

-Ömrümüzün sonuna dek! Tüm ömrümüzce el ele olalım! Yaşasın Karamazov! diye bağırdı.

Bütün çocuklar bu bağırışa bir kez daha katıldılar.

SON-

Cilt m IV

-

DOSTOYEVSKİ

. Çeviri: Leyla Soykut

Dizgi: Cem Yayınevi Aralık 1997

Baskı : Umut Matbaacılık

(0212)6370934

CEM YAYINEVİ

Küçükparmakkapı ipek Sok. No: 11

80060 Beyoğlu İSTANBUL Tel: (0212) 243 05 50. 243 20 23
Fak: (0212) 244 15 33

İ

DOSTOYEVSKİ

-

Rusçadan çeviren: Leyla Soykut

BEYAZIT OEVLET KÜTÜPHANESİ

Tasnif No:

Demirbaş No.

891.733 ,'\ ı . J O^.l 361528

cem

yayınevi

Üçüncü CiltDOKUZUNCU KiTAP

ÖN SORUŞTURMA

I

MEMUR PERHOTİN'İN KARYERİNDE BAŞLANGIÇ

Mal sahibi tüccar Morozova'nın evinin kilitli olan sağlam dış kapısını var gücü ile yumruklarken bıraktığımız Piyotr İlyiç Perhotin, tabiî en sonunda vuruşlarını duyurabildi. Dış kapıya böylesine şiddetle vurulduğunu işiten, iki saatten beri hâlâ heyecan içinde bulunan ve aklından silemediği düşünceler yüzünden uyumaktan korkan Fenya, şimdi tekrar nerdeyse kriz geçirecek kadar bir korku duymuştu. Kapıyı çalanın gene Dimitriy Fiyodoroviç olduğunu sanıyordu. (Oysa onun gittiğini kendi gözü ile görmüştü.) çünkü kapıyı böyle küstahça ondan başka hiç kimse çalamazdı.

Fenya, uyanmış olan ve vuruşları işiterek kapıyı açmaya giden kapıcıya koştu, açmaması için yalvarmağa başladı. Ama kapıcı kim o? diye sorduktan ve kapıyı çalanın kim olduğunu, aynı

zamanda çok önemli bir iş için Fedosya Markovna'yı görmek istediğini öğrendikten sonra, kapıyı

açmağa karar verdi.

Piyotr İlyiç, Fedosya Markovna'nın yanına, daha doğrusu aynı mutfağa girdikten sonra (ki Fenya iş daha iyi anlaşılsın diye ondan kapıcının da içeri girmesine izin vermesini rica etmişti) ona birçok sorular sormağa başladı ve hemen en önemli konuya değindi. Yani Dimitriy Fiyodoroviç'ina

-

Gruşenka'yı aramak için oradan koşarak giderken, havanın içinden havanelini kaptığını, dönüşte ise el erinin boş, ama kan içinde olduğunu öğrendi. Fenya anlatırken: Hem de kan hâlâ

damlıyordu. İşte böyle damlıyordu el erinden. İşte böyle!... diye yüksek sesle anlatıyordu.

Herhalde bu korkunç olay, dengesi bozulmuş zihninin uydurduğu bir şeydi. Ama o kanlı el eri Piyotr İlyiç de görmüştü. Gerçi üzerlerinden kan damlamıyordu ama, Piyotr İlyiç o el erin yıkanmasına yardım etmişti. Hem zaten asıl sorun, el erin çabuk kuruyup kurumadıklarında değil, Dimitriy Fiyodoroviç'in elindeki havan, eli ile nereye koştuğuydu. Daha doğrusu, Fiyodor Pavloviç'in evine gidip gitmediğini öğrenmeliydi. Oraya gittiği kesin olarak acaba nereden öğrenilebilirdi?

Piyotr İlyiç bu noktada ısrarla, ayrıntılı olarak duruyordu ve gerçi sonunda kesin olarak hiç bir şey öğrenemedi, ama gene de Dimitriy Fiyodoroviç'in babasının evinden başka hiç bir yere gidemeyeceği ve oraya gittiğine göre, muhakkak orada bir şeylerin olup bittiği kanısına vardı.

Fenya heyecanla: Döndüğü vakit ise, ona her şeyi açıkladım, sonra ona sorular sormağa başladım: 'Sevgili Dimitriy Fiyodoroviç, her iki eliniz de neden kan içinde?" diye sordum. O da bana el erindeki kanın, insan kanı olduğunu ve biraz önce bir insanı öldürdüğünü söyledi, diye devam etti. Öylece açıkladı hepsini. Şuracıkta bana suçunu bildirdi, sonra deli gibi koşarak evden dışarı çıktı. Ben de oturup düşünmeğe başladım, 'acaba o şimdi böyle deli gibi nereye koştu?'

diye; 'Mokroye'ye gidip, hanımefendiyi öldürecek' dedim kendi kendime. İşte o zaman hanımefendiyi öldürmesin diye

yalvarmak için evine gitmek üzere bir koşu dışarı çıktım. Bir de baktım ki, kendisi Plotnikov'ların dükkânı önünde gitmeğe hazırlanıyor. El eri de artık kan içinde değil.

Fenya bunu daha o zaman farketmiş ve aklında tutmuştu. İhtiyar büyük annesi de torununun sözlerini elinden geldiği kadar destekledi. Piyotr İlyiç, daha birkaç soru sorduktan sonra, evden girdiği andakinden daha da büyük bir heyecan ve endişe içinde çıktı.

Öyle düşünülür ki, en doğrusu ve en akla uygun olanı şimdi Fiyodor Pavloviç'in evine gidip, orada bir şeyler olup

olmadığını öğrenmek; ancak o zaman artık kesin bir kanıya varıp, Piyotr İlyiç'in kafasına koyduğu gibi komiserliğe gitmekti.

Ama gece karanlık, Fiyodor Pavloviç'in evinin kapısı ise çok sağlamdı. Onu gene yumruklamak gerekecekti. Sonra Piyotr İlyiç, Fiyodor Pavloviç ile uzaktan tanışıyordu. Ya sesini duyurduktan sonra, kapı açılınca içerde hiç bir şey olmadığı anlaşılır o alaycı Fiyodor Pavloviç de, ertesi günü

bütün kente, tanımadığı bir adamın, memur Perhotin'in acaba biri onu öldürdü mü diye gece yarısı evine geldiğini alay ede ede yayarsa ne olacaktı? Düpedüz skandal! Piyotr İlyiç ise dünyada en çok skandaldan korkardı.

Öyleyken kendini kaptırdığı duygu, o kadar şiddetliydi ki, ayağını yere vurup gene kendi kendine küfrederek hemen yeniden yola koyuldu, ama bu sefer Fiyodor Pavloviç'e değil, bayan Hohlakova'ya gidiyordu. Eğer o kadın: Daha önce falanca saatte Dimitriy Fiyodoroviç'e üç bin ruble verdiniz mi? sorusuna olumsuz bir karşılık verirse, o zaman hemen Fiyodor Pavloviç'e uğramadan doğru karakola giderim, diye

düşünüyordu. Ama bunun tersi olursa, o zaman herşeyi ertesi güne bırakacak ve evine dönecekti. Şimdi şunu belirtmek gerekir ki, genç

adamın gece vakti, hemen hemen saat on birde, sosyeteye mensup olan ve hiç tanımadığı bir hanımefendinin evine gidip, kendisine her bakımdan acaip sorular sormak için onu yatağından kaldırması, belki de Fiyodor Pavloviç'in evine gitmekten çok daha büyük bir skandala yol açabilirdi. Ama bazen, özel ikle buna benzer olaylarda, en titiz ve en serinkanlı insanların bile verdikleri kararlar böyle olur. Piyotr İlyiç ise o anda artık hiç serinkanlı değildi! Sonradan ömrü

boyunca yavaş yavaş tüm varlığını saran karşıkonulmaz bir huzursuzluğun, nasıl sonunda ona acı veren büyük üzüntü halini aldığını, hatta onu iradesi dışında oraya sürüklediğini hatırlayacaktı.

Tabiî, gene de yol boyunca o hanımın evine gittiği için kendi kendini azarlıyordu. Ama belki onuncu kez, dişlerini gıcırdata gıcırdata: Ne olursa olsun, ne olursa olsun işi sonuna dek götüreceğim! diye tekrarlıyordu ve gerçekten de niyetini yerine getirdi, işi sonuna dek götürdü.

Bayan Hohlakova'nın evine geldiği sırada saat tam on bir10

-

11

di. Avluya oldukça çabuk alındı ama, kapıcı hanımefendi uyudular mı, yoksa daha yatmadılar mı?

sorusuna verdiği karşılıkta genel olarak o saatte yattıklarını belirtmekten başka kesin bir şey söyleyemedi. Kendileri yukardalar; geldiğinizi bildirirsiniz isterlerse sizi kabul ederler, istemezlerse etmezler,> dedi.

Piyotr İlyiç yukarı çıktı, ama orada iş biraz zorlaştı. Uşak Piyotr l yiç'in geldiğini bildirmek istemiyordu; sonunda hizmetçi kızı çağırttı. Piyotr İlyiç, kıza nezaketle, ama ısrar ederek hanımefendiye buralı memurlardan Perhotin adında birinin önemli bir iş için gelmiş olduğunu, o önemli iş olmasaydı, hiç bir zaman oraya gelmek cesaretinde bulunamayacağını söylemesini rica etti: Bu sözleri aynen tekrarlarsınız, dedi Kız gitti. Piyotr İlyiç sofada kalarak bekledi.

Bayan Hohlakova'ya gelince, gerçi henüz uyumuyordu ama, artık yatak odasındaydı. Mitya'nın o günkü ziyaretinden beri sinirleri bozulmuştu ve bir önsezi ile bu gibi olaylardan sonra her zaman olduğu gibi gece migrenden artık kurtulamayacağını hissediyordu. Bayan Hohlakova kızın sözlerini hayretle dinledi, bununla birlikte sinirli bir tavırla ve böyle bir saatte tanımadığı buralı bir memurun ziyareti sonucu, bir hanım olarak içinde büyük bir merak duymasına rağmen, kabul edilmemesini emretti. Ama Piyotr İlyiç, bu sefer katır gibi inatçılık etti. Kabul edilmeyeceğini belirten sözleri dinledikten sonra, olağanüstü bir ısrarla ona tekrar kendisini görmek istediğini söylemelerini, hatta muhakkak aynı sözleri tekrarlayarak çok çok önemli bir iş için gelmiş

olduğunu ve eğer şimdi onunla görüşmeyi kabul etmezlerse, sonradan belki de pişman olacaklarını belirtmesini rica etti.

Sonradan bunları anlatırken: O anda sanki kendimi bir tepeden aşağı koyuvermiş gibiydim, diyecekti. Hizmetçi kız hayretle onu tepeden tırnağa süzdükten sonra bir kez daha durumu bildirmeğe gitti. Bayan Hohlakova derin bir şaşkınlık içinde kaldı. Biraz düşündü, gelenin nasıl bir adam olduğunu sordu ve çok temiz giyinmişler efendim, genç, hem de öyle nazik ki, karşılığını

aldı. Bu arada, parantez açıp şunu da belirtelim ki, Piyotr İlyiç oldukça yakışıklı bir gençti, böyle olduğunu da biliyordu.

Bayan Hohlakova, odasından çıkıp onunla görüşmeğe ka

rar verdi. Sırtında artık evde giydiği ince bir entari, ayağında da terlik vardı; ama omuzlarına siyah bir şal aldı. Memurun misafir odasına, daha önce Mitya'nın kabul edildiği aynı odaya geçmesini rica ettiler. Ev sahibi hanım, misafirin yanına yüzünde sert ve soran bir ifadeyle çıktı. Onu oturtmadan4 hemen ne istediğini sorarak söze başladı. Perhotin:

-Sizi ikimizin de tanıdığı Dimitriy Fiyodoroviç Karamazov için rahatsız ettim, diye söze başlayacak oldu, ama daha bu adı söyler söylemez ev sahibi hanımın yüzünde müthiş bir sinirlilik belirdi.

Bayan Hohlakova az kalsın çığlık atacaktı ve birden öfkeyle sözünü kesti. Delirmiş gibi:

— Daha ne kadar zaman bu korkunç adamın yüzünden bana acı çektirecekler? diye bağırdı.

Sayın bay, ne cesaretle tanımadığınız bir hanımı evinde bu saatte rahatsız ediyor... ve ona, aynı

misafir odasında daha üç saat önce beni öldürmeğe gelmiş olan bir adamdan, burada ayağını

yere vura vura,, namuslu bir evden hiç kimsenin çıkamayacağı bir tavırla çıkmış olan bir adamdan söz etmeye geliyorsunuz? Şunu bilin ki, sayın bay sizi şikâyet edeceğim! Bu yaptığınıza göz yummayacağım! Lütfen beni derhal rahat bırakınız... Ben bir anneyim, ben şimdi... ben...

ben... ben...

-Öldürmek mi? Demek sizi de öldürmek istedi, öyle mi? Bayan Hohlakova hemen:

-Yoksa başka birini mi öldürdü? diye sordu. Perhotin azimli bir tavırla:

-Lütfen beni yarım dakika kadar dinler misiniz? dedi. Size iki sözle herşeyi anlatacağım. Bugün öğleden sonra saat beşte, bay Karamazov benden dostça on ruble borç aldı ve çok iyi biliyorum ki o şurada elinde parası yoktu! Gene bugün, saat dokuzda ise elinde yüz rublelik bir deste para ile odama girdi, hemen hemen iki, hatta üç bin ruble kadar parası vardı. El eri ile yüzü hep kan içindeydi. Kendisi de delirmiş gibi görünüyordu. Bu kadar parayı nereden bulduğunu sorduğum vakit, bana kesin olarak bu parayı biraz önce sizden almış olduğunu ve güya sizin kendisine altın aramaya gitmesi için üç bin ruble kadar bir para vermiş olduğunuzu söyledi...

Bayan Hohlakova'nın yüzünde birden olağanüstü ve anor12

-

13

mal bir heyecan belirdi. Kol arını şiddetle iki yana indirerek:

-Aman Al ahım! Demek ihtiyar babasını öldürdü! diye bağırdı. Ben ona hiç para vermedim, hiç

vermedim! Eyvah! Koşun! Koşun! Artık hiç bir şey söylemeyin! İhtiyarı kurtarın! Babasına koşun!

Koşun!..

-Bir dakika, hanımefendi, demek ona para vermediniz, öyle mi? Ona hiç para vermediğinizi kesin olarak hatırlıyorsunuz, değil mi?

-Vermedim, vermedim!.. İsteğini reddettim. Çünkü değer vermek nedir bilmiyordu. Buradan deli gibi çıktı... Ayaklarını yere vurmağa başlamıştı. Üstüme atılacak oldu, ben kendimi bir yana attım... Hem artık kendisinden hiç bir şey saklamak niyetinde olmadığım bir insan olduğunuz için, şunu da söyliyeyim ki, yüzüme bile tükürdü... böyle bir şeyi düşünebilir misiniz? Ama ne diye öyle duruyoruz sanki? Hay Al ah! Oturun... Özür dilerim, ben... Ya da iyisi mi, koşun, koşun, siz koşup zaval ı ihtiyarı korkunç bir ölümden kurtarmalısınız!

-İyi ama, ya onu daha önce öldürdüyse?

-Aman Yarabbi! Öyle ya! Peki, ne yapacağız şimdi? Ne dersiniz, şimdi ne yapmalı?

Bu arada Piyotr İlyiç'i oturtmuş, kendisi de karşısına yerleşmişti. Piyotr İlyiç kısaca, ama oldukça açık bir şekilde işin bütün hikâyesini, hiç değilse hikâyenin o gün tanık olduğu kısmını anlattı ve biraz önce Fenya'nın anlattıkları ile havaneli meselesini de haber verdi. Bütün bu ayrıntılar, durup durup çığlık atan ve el eri ile gözlerini kapatan heyecanlı hanımefendiyi dayanılmaz derecede sarsmıştı...

-Düşünün, bütün bunların olacağını sezmiştim ben! Benim böyle bir özel iğim var işte! Aklıma ne gelirse, o mutlaka olur. Kaç kez o korkunç adama bakarak hep: İşte bu adam eninde sonunda beni öldürecek! diye düşünmüşümdür. Sonunda da öyle oldu işte... Gerçi şimdi beni öldürmedi, babasını öldürdü ama, herhalde bu işte Tanrı'nın beni koruyan parmağı rol oynadığı için böyle oldu. Hem zaten beni öldürmekten utanırdı, çünkü ben burada, kendi elimle

boynuna çile çeken büyük azize Barbara'nın tasvirini takmıştım. O anda ölüme ne kadar yaklaşmışım! Tâ

yakınma kadar gitmişim, o da bana boynunu uzatmıştı! Biliyor musunuz Piyotr İlyiç... (Özür dilerim, galiba bana adınızın Piyotr İlyiç oldu

ğunu söylemiştiniz?) biliyor musunuz? Ben mucizeye inanmam, ama bu tasvircik ve şu anda karşılaştığım mucize beni sarstı, bu yüzden gene her şeye, akla gelebilecek her şeye inanmağa başlıyorum. İhtiyar Zosima'yı duydunuz mu? Ah! Her neyse, ne söyliyeceğimi bilemiyorum...

Düşünün bir kez, boynunda o tasvir varken yüzüme tükürdü... Gerçi öldürmedi, sadece tükürdü

ama, sonra da... Koşa koşa nereye gittiğini şimdi anlıyorum! Ama şimdi biz kime, nereye başvuracağız? Piyotr İlyiç ayağa kalktı ve şimdi polis komiserine gidip ona her şeyi anlatacağını

söyledi. Komiser de artık ne gerekirse onu yapacaktı.

-Ah o harikulade, harikulade bir insandır. Ben Mihayıl Makaroviç'le tanışıyorum. Muhakkak ona gitmeli! Asıl ona gitmeli. Ne kadar yerinde buluşlarınız var, Piyotr İlyiç! Bunu da ne güzel düşündünüz! Biliyor musunuz? Ben sizin yerinizde olsaydım, bunu dünyada düşünemezdim.

Hâlâ ayakta duran ve veda edip yola çıkmasına bir türlü fırsat vermeyen geveze kadından kurtulmak istiyen Piyotr

İlyiç:

-Kaldı ki, polis komiserini ben de iyi tanırım, dedi.

Kadın:

-Hem biliyor musunuz? diye söylenmeye devam ediyordu. Orada göreceğiniz, öğreneceğiniz şeyleri... Meydana çıkacak olanları... Neye karar vereceklerini, onu nasıl bir cezaya çarptıracaklarını gelip bana anlatırsınız... Söyleyin, bizde ölüm cezası yok, değil mi? Ama muhakkak gelin! Saat üçte de olsa, dörtte de olsa, hatta dört buçuk bile olsa muhakkak gelin...

Beni uyandırmalarını, eğer uyanmıyorsam, beni sarsarak uyandırmalarını söylersiniz...

Aman Al ahım! Hem zaten şimdi gözüme uyku bile girmez. Bir şey söyliye ı mi? Sizinle birlikte ben de gelsem nasıl olur?

— Hayır, olmaz efendim, ama eğer her ihtimale karşı Dimitriy Piyodoroviç'e hiç bir zaman herhangi bir para vermediğinizi bildiren üç satırcık bir yazı yazarsanız, yerinde bir şey olur... Her ihtimale karşı...

Bayan Hohlakova yazı masasına doğru heyecanla zıplar

casına gitti: — Tabiî yazarım, dedi. Hem biliyor musunuz buluşlarınızla ve bu işlerdeki becerikliliğinizle beni şaşırtıyorsunuz.14

-

-

15

Bayağı heyecan duyuyorum... Burada görevli misiniz? Bizim kentte hizmet gördüğünüzü işitmek ne hoş bir şey...

Konuşurken mektup kâğıdına iri bir yazı ile acele acele şu üç cümleyi yazdı: Hayatımda hiç bir zaman zaval ı Dimitriy Fiyodoroviç Karamazov'a borç olarak (zaval ı diyorum, çünkü

şimdi artık kendisi zaval ı olmuştur) üç bin ruble'yi vermemişimdir! Ne bugün ne de herhangi bir zaman, hiç bir vakit başka bir para da vermedim! Bu konuda dünyamızda kutsal olan ne varsa hepsinin üzerine yemin ederim!

Hohlakova.

Çevik bir hareketle Piyotr îlyiç'e doğru döndü:

-İşte kâğıdı yazdım, dedi. Gidiniz, kurtarınız! Bu sizin yapacağınız büyük bir aşama olacaktır.

Sonra onu üç kez haçla kutsadı. Hatta onu uğurlamak için koşarak sofaya kadar gitti:

-Size ne kadar teşekkür etsem azdır! Önce bana geldiğiniz için size ne kadar minnettar kaldığımı

bilemezsiniz. Nasıl oldu da şimdiye kadar hiç karşılaşmadık? Sizi evime kabul etmek, benim için bir gurur vesilesi olur; bundan böyle de daima evime gelebilirsiniz... Hem burada hizmet gördüğünüzü işitmek ne hoş bir şey... Hem de görevinizde bu kadar titizlik gösterdiğinizi, böyle yerinde buluşlarınız olduğunu bilerek... Ama değerinizi bilmeleri gerekir! Artık sizin nasıl bir insan olduğunuzu anlamalıdırlar! İnanın, sizin için elimden ne gelirse hepsini... Ah, gençleri o kadar severim ki!.. Gençliğe âşığım ben. Bugün acı içinde kıvranan Rusya'nın bütün dayanağı

gençlerdir, bütün umutlan onlara bağlıdır... Ah, haydi güle güle!

Piyotr îlyiç, artık koşarak dışarı çıkmıştı, öyle yapmamış olsaydı, Hohlakova onu o kadar çabuk bırakmıyacaktı. Bununla birlikte bayan Hohlakova onun üzerinde oldukça hoş bir izlenim yaratmış, hatta böyle berbat bir işe burnunu sok• ması yüzünden içinde uyanmış olan endişeyi biraz

hafifletmişti. İnsanların zevki değişiktir, bu bilinen bir şeydir. Piyotr İlyiç içinde hoş bir his duyarak: Hem hiç de o kadar yaşlı değil, tersine ben onu kızı sanabilirdim! diye düşünüyordu.

Bayan Hohlakova'ya gelince, genç adam onu düpedüz bü

yülemişti: Ne kadar becerikli, ne kadar titiz! Çağımızın gençlerinden biri böyle olsun, bu kadar görgülü, üstelik derli toplu bir görünüşü olsun, hayret!.. Bir de çağdaş gençlerin hiç bir şeyi beceremediklerini söylerler. İşte tam tersini doğrulayan bir örnek! gibi şeyler düşünüyordu. Ö

kadar ki o korkunç olayı aklından büsbütün çıkarmıştı ve ancak yatağına yatarken, ölüme ne kadar yaklaşmış olduğunu hatırlıyarak:

— Ah, bu feci bir şey! Feci bir şey! diye mırıldandı...

Ama hemen sonra derin ve tatlı bir uykuya daldı. Bu arada şunu söyliyeyim ki, eğer şimdi anlatmış olduğum o genç memurla henüz hiç de o kadar yaşlı olmayan dul arasındaki eksantrik karşılaşma, sonradan bu titiz ve görevini tam olarak yerine getiren dikkatli genç adamın meslek hayatında, kentimizde şimdiye dek herkesin hayretle hatırladığı bir kariyer yapmasına yol açmamış olsaydı, bu önemsiz küçük olayları böyle ayrıntılarıyla birlikte anlatmazdım! Zaten Karâmazov kardeşlerin bu uzun hikâyesini sona erdirdiğimiz vakit, belki de bu konuda ayrıca bir sözümüz olacaktır...

II

TEHLiKE iŞARETi

Bizim komiser Mihayıl Makaroviç Makarov, emekli bir yarbaydı. Emekli olduktan sonra saray müşaviri olmuştu.

Karısını kaybetmiş, iyi bir adamdı. Kentimize ancak üç yıl önce gelmiş, ama bu süre içinde herkesçe toplumu düzene sokabilen bir insan olarak tanınmıştı. Evinden misafir eksik olmazdı ve görünüşe bakılırsa, kendisi de misafir olmadan rahat edemezdi. Evinde muhakkak, her gün yemekli misafir vardı. İsterse bir kişi olsun, ama mutlaka biri olurdu. Misafir olmadan sofraya oturulmazdı.

Ayrıca çeşit çeşit hatta bazan hiç akla gelmiyecek bahanelerle ziyafetler verilirdi. Sofraya, gerçi pek o kadar nadide olmamakla birlikte bol yiyecek gelirdi, nefis kulebyaka, {*) lar (*) Kulebyaka: Bir çeşit etli börek.16

-

17

pişirilirdi. Şaraplara gelince çeşit olarak belki o kadar iyi değildiler ama bol bol ikram edilişleri bunu unutturuyordu.

Kapıdan içeri girince oldukça güzel döşenmiş bir bilardo salonu vardı. Hatta .duvarlarında siyah çerçeveler içinde İngiliz yarış atlarının resimleri asılıydı. Bilindiği gibi her bekâr adamın bilardo salonunda bu yarış atı resimlerinin asılı olması zorunlu bir şeydi. Her akşam, hiç değilse bir masanın çevresinde toplanılır, iskambil oynanırdı. Ama Mihayıl Makaroviç'in evinde en çok kentimizin yüksek sosyetesinde en tanınmış insanlar ve anneleriyle genç kızlar dans etmek için toplanırlardı. Mihayıl Makaroviç, gerçi eşini kaybetmişti, ama mazbut bir aile hayatı

sürdürüyor ve çoktandır dul dalmış olan kızıyla birlikte oturuyordu. Kızının da iki kızı, yani Mihayıl Makaroviç'in iki tane de torunu vardı. Genç kızlar artık yetişkindi, çirkin sayılmazlardı; neşeli kızlardı ve herkes evlendikleri vakit, onlar için bir drahoma verilmiyeceğini bildiği halde,

dedelerinin evine bizim yüksek sosyetenin bütün gençlerini çekerlerdi.

Mihayıl Makaroviç, işten pek anlamazdı, ama görevini bir çok başka insanlardan aşağı

kalmıyacak şekilde yapıyordu. Doğru söylemek gerekirse, tahsili oldukça az olan bir insandı.

Hatta yetkilerinin sınırı konusunda oldukça açık ve kayıtsız bir havası vardı. O zamanki çarın yaptığı reformları tam olarak anlıyamıyordu demlemez, ama bunları bazan oldukça göze batacak şekilde yanlış anlıyordu. Bu da kişisel yeteneksizliğinden değil, karakter bakımından kayıtsız olmasından, her hangi bir şeyi incelemek için vakit bulamamasından ileri geliyordu.

Kendisi için efendim ben yaradılış olarak sivil olmaktan çok askerim derdi. Hatta yapılan köy reformlarını hâlâ tam ve kesin olarak anlayamıyor ve bu reformlar hakkında başkalarından her yıl bir şeyler daha öğreniyor, böylece bilgisini daha çok pratik olarak arttırıyordu. Oysa kendisi de çiftlik sahibiydi.

Piyotr İlyiç, kesin olarak o akşam Mihayıl Makaroviç'in evinde misafirlerinden biri ile karşılaşacağını biliyordu, ama bu misafir kim olacaktı, bunu tahmin edemiyordu. Oysa o akşam Mihayıl Makaroviç'in evinde savcı ve bölge hükümet

tabibi Varvinskiy oturmuş yeralaş (*) oynuyorlardı. Bu Varvinskiy, Petersburg tıp fakültesini pekiyi ile bitirmiş ve kentimize Petersburg'dan yeni gelmiş genç bir doktordu. Savcı ise, daha doğrusu savcı muavini olan ama bizde herkesin savcı dediği İppolit Kiril oviç özel iği olan bir adamdı, ihtiyar değildi. Ancak otuz yaşlarında vardı. Ama vereme tutulmaya çok yatkın bir bünyesi vardı.

Öyleyken oldukça şişman ve çocuksu bir hanımla evliydi. İzzetinefsine düşkün ve sinirli bir adamdı. Bununla birlikte zekiydi. Hatta iyi bir yüreği vardı. Galiba bütün felâket kendisini sahip olduğu özel iklerinden daha üstün bir varlık sanmasından ileri geliyordu. İste bunun için hep huzursuz görünüyordu. Bundan başka bazı yüksek eğilimler, hatta sanatçılara özgü iddialara sahipti: örneğin, insanların psikolojik durumunu, insan ruhunun özünü kavrama, hatta suçlunun kişiliğini ve işlediği suçu inceleme bakımından özel bir yeteneğe sahip olmak gibi. Bu bakımdan kendini hakkı çiğnenmiş ve meslek hayatında lâyık olduğu görevlere ulaşamamış bir insan olarak düşünür, daima üst makamların kendisini değerlendiremedikleri ve ona düşman oldukları kanısını

beslerdi. Canı sıkıldığı zamanlar meslekten ayrılıp adî âmme suçları ile uğraşan bir avukat olacağını söyliyerek tehditler bile savurduğu olurdu. Baba Karamazov'un çocukları tarafından öldürülmesi, onu büsbütün ayağa kaldırmış gibiydi: Bu öyle bir iş ki, bütün Rusya'ya duyurulabilir> diye düşünüyordu. Yalnız ben burada gene biraz ileri atlamış oluyorum.

Yandaki odada, bize Petersburg'dan ancak iki ay kadar önce gelmiş genç sorgu hâkimi Nikolay Parfenoviç Nelüdov, genç kızlarla birlikte oturuyordu. Sonradan, cinayet akşamı bütün bu insanların sanki mahsusmus gibi icra kuvvetini temsil eden bir adamın evinde toplandığından söz edilmiş, hatta herkes buna hayret etmiştir!

Oysa iş çok daha basit ve son derece normal olmuştu. İppolit Kiril oviç'in eşinin iki gündür dişleri ağrıyordu ve adamcağızın kadının iniltilerini duymamak için herhangi bir yere gitmesi gerekiyordu.

Doktor ise zaten alıştığı için akşamları •iskambil oynamadan duramazdı. Nikolay Parfenoviç

Nelüdov

(*) Yeralaş: Bir çeşit iskambil oyunu.18

-

-

19

ise daha üç gün önce, Mihayıl Makaroviç'in büyük kızı Olga Mihaliyovna'ya, sırrını bildiğini, güya lâf arasında söylüyormuş gibi birden açıklamak, böylece canını sıkmak düşüncesi ile o akşam evlerine gitmeyi tasarlamıştı; genç kıza o gün doğum günü olduğunu bildiğini, ama genç kızın mahsus, tek bütün kent halkını danslı bir toplantıya davet etmemek için bizim sosyeteden bunu saklamış olduğunu söyliyecekti. Genç kızın yaşı konusunda imalarda bulunarak çok güleceğini tahmin ediyordu. Ona: Yaşınızı açıklamaktan korkuyorsunuz, şimdi artık sırrınızı biliyorum, yarından tezi yok, bunu herkese anlatacağım, falan... filân... diyecekti. Sevimli genç, takılmayı çok severdi. Hanımlar bu yüzden ona yaramaz diyorlardı, bu da onun galiba hoşuna gidiyordu.

Bununla birlikte, oldukça iyi bir aileden, iyi terbiye görmüş, iyi duygular besliyen ve takılmayı

sevdiği halde, bunu kötü bir niyet beslemeden yapan ve daima terbiyeli davranan bir gençti.

Görünüşte kısa boylu, zayıf ve narindi. İnce solgun parmaklarında daima pırıl pırıl parlayan birkaç

yüzük göze çarpardı. Görevini yerine getirdiği vakit ise aşırı derecede ciddî olur, sanki görevinin önemini ve sorumluluklarını kutsal sayıyormuş gibi bir tavır takınırdı. Özel ikle sorgu sırasında basit halk arasındaki katil eri ve başka canileri müşkül duruma sokmayı beceriyor ve gerçekten onların içinde, kendisine fcarşı saygı olmasa bile, bir çeşit hayret uyandırıyordu.

Piyotr İlyiç, komiserin evine girince şaşırıp kaldı: Birden herkesin herşeyi bildiğini anladı.

Gerçekten de, herkes iskambili bırakmış ayakta tartışıyordu. Hatta Nikolay Parfenoviç bile genç

kızların yanından ayrılıp koşarak oraya gelmişti; savaşa hazır, atılgan bir hali vardı. Böylece Piyotr İlyiç şaşırtıcı bir haberle karşılaştı: İhtiyar Fiyodor Pavloviç gerçekten o gece, kendi evinde öldürülmüş ve soyulmuştu. Bu da, biraz önce, şu şekilde öğrenilmişti: Bahçe duvarının dibinde yığılıp kalmış olan Grigoriy'in karısı Marfa İgnatyevna, yatağında derin bir uykuda olduğu TC böylece sabaha kadar uyuyabileceği halde, birden uyanmıştı. Uyanmasının nedeni yandaki odada kendinden geçmiş olarak yatan Smerdyakov'un saralılar gibi korkunç bir çığlık atmasıydı. Sara krizine tutulduğu vakit daima böyle çığlıklar atardı ve bu çığlıklar ömür boyunca Marfa İgnatyevna'yı kor

kutur, onu hasta ederdi. Bu bağırışlara hiç bir zaman alışamamıştı. Uykulu uykulu yerinden fırlamış ve deli gibi Smerdyakov'un^ küçük odasına koşmuştu.

Ama orası karanlıktı, yalnız hastanın korkunç bir şekilde hırıltılar çıkarmaya başladığı ve çırpındığı duyuluyordu. O zaman Marfa İgnatyevna'nın kendisi de bir çığlık atmış ve kocasını

çağırmak istemişti, ama birden yatağından kalktığı sırada Grigoriy'in yanında bulunmadığını

hatırlar gibi olmuştu. Tekrar karyolaya koşmuş, üzerini el yordamı ile aramıştı. Ama karyola gerçekten boştu. Demek ki, Grigoriy gitmişti. Ama nereye? Marfa İgnatyevna kapıya koşmuş

çekingen bir tavırla ona oradan seslenmişti. Tabiî bir karşılık alamamıştı. Ama gecenin sessizliğinde bahçenin uzak bir yerinden bir takım iniltiler duyar gibi olmuştu. Kulak kabartmıştı: İniltiler tekrar duyulmuştu, o zaman bunların gerçekten bahçeden geldiğini kesin olarak anlamıştı.

Dengesi bozulmuş zihninden: Aman Yarabbi tıpkı o zamanlar pis kokulu Lizaveta'nın bağırdığı

gibi diye bir düşünce geçmişti. Ürkek bir tavırla basamaklardan aşağı inmiş ve dikkatle bakınca, bahçe kapısının açık olduğunu görmüştü. Herhalde zaval ıcık orada diye düşünmüş, bahçe kapısına yaklaşmış ve birden Grigoriy'in zayıf, iniltili, insana korku veren bir sesle: Marfa! Marfa!

diye onu çağırdığını iyice işitmişti. Marfa İgnatyevna Tanrım bizi felâketten koru diye fısıldayarak, kendisini çağıran sesin geldiği yöne doğru atılmış ve işte böyle Grigoriy'i bulmuştu. Ama onu bulduğu vakit, Grigoriy duvarın dibinde ilk olarak yığılıp kaldığı yerde yatmıyordu, artık duvardan yirmi adım kadar ilerde idi. Sonradan kendine gelince, yerde sürüne sürüne oraya kadar gittiği anlaşıldı. Herhalde uzun bir süre ve bir kaç kez kendini kaybederek, tekrar tekrar bayılarak sürüne sürüne ilerlemişti. Marfa İgnatyevna Grigoriy'in üstü başı kan içinde olduğunu farketmiş ve hemen çığlık çığlığa bağırmaya başlamıştı.

Grigoriy ise, alçak sesle ve aralarında bağlantısı olmayan sözler söyleyerek: Öldürdü... Babasını

öldürdü... Ne bağırıyorsun aptal... Koş, çağır, diye mırıldanmıştı. Ama Marfa İgnatyevna bir türlü

susmamış, hep bağırmıştı. Sonra birden beyin odasında pencerenin açık olduğunu içerde de ışık yandığını farketmiş, bunun üzerine ona koşmuş ve Fiyodor Pav 20

21

loviç'e seslenmeğe başlamıştı. Ama pencereden içeri bir göz atınca korkunç bir manzara görmüştü: Bey, sırtüstü yerde yatıyor hiç kımıldamıyordu. Sırtındaki beyaz robdöşambrın ve beyaz gömleğinin göğüs kısmı kan içindeydi. Masanın üzerinde duran mum parlak bir ışıkla kanı

da, Fiyodor Pavloviç'in hareketsiz, ölü yüzünü de aydınlatıyordu. İste o zaman, Marfa İgnatyevna müthiş bir dehşet içinde pencereden geri çekilerek koşa koşa bahçeden çıkmış, avludaki büyük kapının sürgüsünü çekmiş, var gücü ile komşu Mariya Kondratyevna'nın arka bahçesine doğru gitmişti.

Komşuları olan ana kız artık uykudaydılar. Ama Marfa İgnatyevna'nın pancurları şiddetle ve durmadan yumruklayarak bağırması üzerine onlar da uyanmış, pencereye doğru atılmışlardı.

Marfa İgnatyevna bağlantısız sözlerle, tiz çığlıklar ata ata, bağıra bağıra konuşmaya başlamış, bununla birlikte en önemli olan şeyleri onlara bildirmiş, yardım istemişti. Yeri yurdu olmayan Foma da tam o gece evlerinde yatıya kalmıştı. Kadınlar hemen onu uyandırmış ve üçü birden cinayet yerine koşmuşlardı. Yolda giderlerken Mariya Kondratyevna daha önce, saat dokuza doğru onların

bahçesinden tüm bölgeyi çınlatan korkunç ve tiz bir çığlık duyduğunu hatırlamıştı. Bu, tabiî Grigoriy'in artık duvarın üzerine çıkmış olan Dimitriy Fiyodoroviç'in ayağını yakalıyarak: Baba katili! diye bağırdığı anda attığı çığlıktı. Mariya Kondratyevna, sesin geldiği yönü işaret ederek: biri bir çığlık attı, sonra birden sustu! diyordu.

Grigoriy'in yattığı yere gelince, iki kadın Foma'nın yardımı ile onu yerden kaldırıp uşakların dairesine götürmüşlerdi. Işığı yakmış ve Smerdyakov'un hâlâ sakinleşmediğini, kendi küçücük odasında çırpındığını, gözlerinin yana kaydığını, dudaklarından da köpükler aktığını görmüşlerdi.

Grigoriy'in başını sirkeli su ile yıkamışlardı. O da suyun etkisi ile artık büsbütün kendine gelmiş ve hemen beyefendi öldürüldü mü, yoksa sağ mı? diye sormuştu. O zaman her iki kadın, beyin yanına gitmiş ve bahçeden içeri girdikleri zaman bu sefer artık yalnız pencerenin değil, evin bahçeye açılan kapısının da ardına kadar açık olduğunu görmüşlerdi. Oysa bey, son bir hafta, her gece kapıyı içerden iyice kilitliyor, hatta Grigoriy'in bile hangi nedenle olursa 'olsun, kapıyı

çalmasına izin

vermiyordu. İki kadın da, Foma da, kapının açık olduğunu görünce bey'in odasına sonradan başımıza bir iş gelmesin diyerek girmekten korkmuşlardı. Grigoriy ise, onlar yanına dönünce, hemen komisere koşmalarını söylemişti. İşte o zaman Mariya Kondratyevna oraya koşmuş ve komiserin evinde bulunan herkesi heyecana vermişti. Böylece, Piyotr İlyiç'ten ancak beş dakika önce gelmiş oluyordu ve Piyotr İlyiç geldiği vakit, artık sadece kendi tahminleri ve olup bitenlerden kendi kendine çıkardığı sonuçlarla gelen biri olarak değil, bir görgü tanığı gibi karşılanmıştı. Hele anlattığı şeyler, herkesin katilin kim olduğu konusunda yürüttüğü

tahminleri daha da kuvvetlendirmişti. (Bununla birlikte kendisi içinden son dakikaya kadar hâlâ bunun böyle olduğuna bir türlü inanmak istemiyordu.)

Hemen harekete geçmeye karar verdiler. Komiser yardımcısına hemen dört tanık bulmak görevini verdiler. Sonra da burada anlattığım gibi, kural ara uygun olarak Fiyodor Pavloviç'in evine girip yerinde araştırma yaptılar. Henüz yeni gelmiş ve heyecanlı bir adam olan hükümet tabibi kendiliğinden komiser, savcı ve zabıt memuru ile birlikte gitmek isteğinde bulundu. Bu arada yalnız kısaca sunu söyliyeyim: Fiyodor Pavloviç'in kafası kırılarak öldürülmüş olduğu anlaşılmıştı, ama bu neyle yapılmıştı? Herhalde sonradan Grigoriy'i de yere sermiş olan aynı âletle... O sırada âletin ne olduğunu öğrendiler ve elden gelen tıbbî yardımın yapıldığı Grigoriy'den zayıf bir sesle kesik kesik olarak nasıl yere serildiğinin hikâyesini dinlediler. Elde fenerle duvarın dibini araştırdılar ve bahçedeki patikanın üzerine en görünen yere atılmış olan bakır havanelini buldular.

Fiyodor Pavloviç'in yattığı odada pek öyle göze batan bir karışıklık görmediler, ama karyolasının önündeki perdeyi çekince, yerde kalın bir kâğıttan yapılmış, arşivlerde kul anılan çeşitten üzerinde, eğer gelmek isteğinde bulunursa Meleğim Gruşenka'ya verilecek olan üç bin rublelik hediye diye yazılı olan bir zarf buldular. Yazının altında da her halde sonradan Fiyodor Pavloviç'in kendi eli ile ilâve ettiği ve civcivime sözü yazılı idi. Zarfın üzerinde kırmızı bal mumundan üç

büyük mühür vardı. Ama zarf yırtılmıştı, içinde de bir şey yok22

-

tu: Paralar alınmıştı. Yerde zarfı bağlamak için kul anılmış olan ince pembe kurdeleyi buldulât...

Piyotr İlyic'in ifade verirken de söylediği başka sözler arasında özel ikle bir şey savcı ile sorgu yargıcının üzerinde olağanüstü bir etki yaptı. O da şuydu: Dimitriy Fiyodoroviç muhakkak gün doğarken tabanca ile intihar etmişti. Çünkü kendisi öyle karar vermişti. Piyotr İlyiç'e de bunu kendisi söylemişti. Hatta tabancayı onun yanında doldurmuş, bir de kâğıt yazarak onu cebine koymuştu...

Demek ki, bir an önce olay yerine, Mokroye'ye gitmek, belki de gerçekten kendini vurmayı aklına koymuş olan katili bunu yapmadan önce yakalamak gerekiyordu. Savcı müthiş bir heyecan içinde: Bu apaçık, bir şey! diye tekrar edip duruyordu. Böyle serseriler daima öyle yaparlar, yarın kendimi öldürürüm, ölmeden önce iyi bir keyfedeyim bari, derler.> Dimitriy'in dükkândan şarap ve yiyecek aldığı anlatıldığında ise, savcı daha da çok heyecanlandı.

— Hatırlar mısınız beyler, tüccar Olsufyev'i öldürüp bin beş yüz rublesini çalan delikanlı da cinayetten hemen sonra gidip saçlarım kıvırtmış, ardından da önemli bir parayı bir kenara bile koymadan tıpkı bunun gibi paraları elinde tutarak fahişelere gitmişti, dedi.

Bununla birlikte soruşturma, Fiyodor Pavloviç'in evini arama, kanunî formaliteler ve buna benzer şeyler işi geciktiriyordu. Bütün bunlar için zamana ihtiyaç vardı. Bu yüzden Mokroye'ye kendileri gitmeden iki saat önce, tam o akşam kent'e maaşını almak için gelmiş olan bölge zabıta memuru Mavrikiy Mavrikeviç Şmertzov'u gönderdiler. Mavrikiy Mavrikeviç'e şu görev verilmişti: Mokroye'ye gidince hiç kimseyi velveleye vermeden görevli üst makama mensup

kişiler gelinceye kadar, katili göz hapsine almak, muhafızları ve oradaki zabıta memurlarını

duruma hazırlamak. Bunlar ve buna benzer emirler verilmişti. Mavrikiy Mavrikeviç de, kendisine söylendiği gibi davrandı ve yalnız eski bir ahbabı olan Trifon Borisoviç'e ne için geldiğini gizli olarak kısmen anlattı. İşte Mitya'nın karanlıkta taraçada kendisini arayan hancıya rastlayışı ve Trifon Borisoviç'in yüzünde de, sözlerinde de birden bir değişiklik meydana gelmiş olduğunu farkedişi de bu sıraya rastlar. Böylece Mitya da, orada bulunan başkaları da göz hapsinde olduklarını hiç farketmediler. Tabancaların bulunduğu kutuyu ise Trifon Borisoviç

çoktan almış gizli bir yere koymuştu. Hükümet memurlarının hepsi ise ancak sabahleyin, saat beşte, nerdeyse ortalık ağardığı sırada geldiler. Komiser, savcı ve sorgu yargıcı iki fayton, iki de troyka ile gelmişlerdi. Doktor'a gelince, o sabahleyin otopsi yapmak niyeti ile Fiyodor Pavloviç'in evinde kalmıştı. Ama onu asıl ilgilendiren şey, hasta uşak Smerdyakov'un durumu idi. Yola koyulan arkadaşlanna:

— Bu kadar şiddetli ve böyle uzun, hiç durmadan iki gün iki gece süren sara krizlerine nadir rastlanır, böyle bir olay bilimin ilgilendiği bir olay sayılır, diyordu.

Onlar da gülerek bu buluşu için kendisini tebrik ettiler. Bu arada savcı ile sorgu yargıcı çok iyi hatırlıyorlardı ki, doktor çok kesin bir tavırla, Smerdyakov'un ertesi sabaha kadar yaşısamıyacağını sözlerine eklemişti.

Şimdi bu uzun ve bana öyle geliyor ki, zorunlu olan bu açıklamadan sonra, hikâyemize, daha önceki kitapta yarıda kesmiş olduğumuz âna dönelim.

III

BİR RUHUN ÇİLELERDEN GEÇİŞİ BİRİNCİ ÇİLE

İşte Mitya oturuyor, vahşi bir bakışla orada bulunanlara kendisine söylenenleri hiç anlamadan bakıyordu. Birden ayağa kalktı, el erini yukarı doğru uzatarak yüksek sesle:

-Suçlu değilim! Bu kandan ben suçlu değilim! Babamın kanını dökmekten suçlu değilim...

Öldürmek istedim ama suçlu değilim! Bunu ben yapmadım.

Ama bağırır bağırmaz, perdenin öbür tarafından Gruşenka fırladı ve komiserin ayaklarına kapandı. Yürek parçalıyan bir sesle göz yaşları içinde, kol arını herkese uzatarak:

-Suçlu olan benim, benim! Alçağın biri olan ben suçluyum! diye bağırdı. Benim yüzümden öldürmüştür onu! Acı çektirerek onu bu hale ben getirdim! O, zaval ı ölen ihtiyar

-

çığı da acı çektirerek mahvettim, içimdeki kötülük yüzünden onu da bu hale getirdim! Asıl suçlu, birinci suçlu, en önemli suçlu benim!..

Komiser ona el kaldıracak oldu:

-Evet suçlu sensin; diye bağırdı. Asıl suçlu sensin! Sen yo!a gelmez, ahlâksız bir kadınsın, asıl suç sende! diye haykırmaya başladı.

Ama onu hemen orada teskin ettiler. Hatta savcı ona iki eli ile sarıldı:

-Böyle yaparsanız düzensizlik olur Mihayıl Makaroviç! diye bağırdı. Düpedüz soruşturmaya engel oluyorsunuz... İşi

bozuyorsunuz...

Bunu; söylerken nerdeyse nefesi tıkanıyordu. Nikolay Parfenoviç. müthiş bir öfkeyle:

-Tedbir almak gerekir, tedbir almak, tedbir almak! diye bağırıyordu. Başka türlü imkânı yok olamaz!

Hâlâ yere diz çökmüş olan Gruşenka, çılgınca:

-İkimizi birden muhakeme edin! diye bağırmaya devam ediyordu. İkimizi birden cezalandırın! Şimdi gerekirse ölüm cezasını da onunla birlikte çekmeye razıyım!

Mitya ona doğru atılıp yere diz çökerek genç kadını sımsıkı kucakladı:

-Gruşa! Hayatım benim, canım benim, kutsal sevgilim benim! dedi. Ona inanmayın, onda hiç

bir suç yoktur, hiç kimsenin kanma girmemiştir o, hiç bir şeyden ötürü suçu yoktur! diye bağırıyordu.

Sonradan kendisini birkaç kişinin zorla ondan ayırdıklarını, Gruşenka'yı birden uzaklaştırdıklarını

ve artık masanın başında oturduğu vakit aklının başına geldiğini hatırlıyacaktı. Yanında ve arkasında palaskalı adamlar duruyorlardı. Karşısında, masanın öbür tarafında, divanın üzerinde sorgu yargıcı Nikolay Parfenoviç oturuyor ve hep ona masanın üzerinde duran bardaktan biraz su içsin diye rica ediyordu:

— Su içince rahatlarsınız, sakinleşirsiniz, korkmayın korkmayın, diye son derece nazik bir tavırla tekrarlıyordu.

Mitya ise birden (bunu sonradan hatırlıyacaktı) nedense parmaklarındaki o iri yüzüklere müthiş bir ilgi ile bakmaya başlamıştı; bunlardan biri bir gök yakuttu. Öbürü ise garip parlak sarı renkte, saydam bir taştı ve öyle güzel bir pa

rıltısı vardı ki! Sonradan uzun bir süre hayretle hatırlıyacaktı ki, bu yüzükler sorgunun o korkunç

saatleri süresince bakışlarını kaçınılmaz bir şekilde hep üzerlerine çekmişlerdi. O kadar ki, nedense onun durumunda bulunan birine hiç uymayan bu davranıştan bir türlü kendini kurtaramamış, gözlerini onlardan ayıramamış, o yüzükleri zihninden bir türlü silememişti.

Mitya'nın solunda, o akşam başlangıçta Maksimov'un oturduğu yerde şimdi savcı oturuyordu, sağında ise o vakit Gruşenka'nın oturduğu yere, şimdi sırtında avcı ceketine benzeyen oldukça eski bir ceket giymiş, al yanaklı bir genç yerleşmişti. Önünde de bir hokka ile kâğıt vardı. Bu gencin sorgu yargıcının gelirken birlikte getirdiği zabıt kâtibi olduğu anlaşıldı. Komiser ise şimdi odanın öbür ucunda pencerenin önünde, Kalganov'un yanında ayakta duruyordu. Kalganov da aynı pencerenin yanında bir iskemleye oturmuştu.

Sorgu yargıcı yumuşak bir tavırla belki onuncu kez;

-Su içsenize, diye tekrarladı.

Mitya, gözleri dışarı uğramış, korkunç, hareketsiz bir bakışla sorgu hâkimine bakarak:

-İçtim, beyler, içtim... Ama... Her neyse, ezin beni bayler, cezaya çarptırın, kaderimi tayin edin!

diye bağırdı.

Sorgu yargıcı yumuşak, ama ısrarlı bir tavırla:

-Demek babanız Fiyodor Pavloviç'in ölümünden suçlu olmadığınızı kesin olarak ileri sürüyorsunuz öyle mi? diye sordu.

-Suçlu değilim! Belki başka bir ihtiyarın kanına girmekten suçluyum, ama babamı

öldürmekten suçlu değilim! Hem arkasından göz yaşı döküyorum! Öldürdüm, öldürdüm ihtiyarı, öldürdüm ve yok ettim... Ama o döktüğüm kanın hesabını, bir başkasının kanını

dökmekle, korkunç bir cinayetle, hiç bir suçum olmayan bir cinayetle suçlandırılarak ödemek, bana çok ağır geliyor... Beni korkunç bir şeyle suçlandırdınız baylar, yıldırımla vurulmuş

gibi oldum! Ama babamı kim öldürdü, kim öldürdü? Madem ben öldürmedim, kim öldürmüş

olabilir onu? Akıl alacak şey değil! Saçma! İmkânsız bir şey!...

Sorgu yargıcı:26

-

27

-Asıl iş bunda ya! Kim öldürmüş olabilir?... diye söze başlayacak oldu...

Ama savcı İppolit Kiril oviç (gerçi kendisi savcı muaviniydi ama biz ona kısa olsun diye sadece savcı diyeceğiz) sorgu

yargıcı ile bakıştıktan sonra Mitya'ya doğru dönerek:

-İhtiyar uşak Grigoriy Vasilyeviç için boşuna üzülüyorsunuz. Şunu bilin ki, kendisi sağdır, ayılmıştır ve hem onun hem de sizin şimdi verdiğiniz ifadeye göre ona indirdiğiniz ağır darbelere rağmen, galiba sağ kalacaktır. Daha doğrusu doktorun açıkladığına göre öyle olacak...

Mitya birden kol arını iki yana şiddetle indirerek:

-Sağ mı? Demek sağ ha? diye avazı çıktığı kadar bağırdı...

Bütün yüzü aydınlandı:

-Tanrım benim için yaptığın, benim gibi günahkâr ve kötü kalpli bir adamın duasını işiterek gösterdiğin bu mucize için sana şükrediyorum! Evet evet duamı işitti, bütün gece dua ettim!

Bunu söylerken üç kez haç çıkardı. Neredeyse nefesi tıkanıyordu. Savcı:

-Zaten sizinle ilgili... o durum... konusunda, o önemli ifadeyi de Grigoriy vermiştir... diye devam edecek oldu.

Mitya birden iskemlesinden fırladı:

-Bir dakika baylar, Al ah rızası için! Bir dakika durun, onun yanına bir gidip geleyim...

Nikolay Parfenoviç de hemen tiz bir sesle bağırdı:

-Rica ederim! Şimdi, şu anda, katiyyen olmaz! dedi ve o da ayağa fırladı.

Palaskalı adamlar Mitya'yı yakaladılar. Zaten kendisi gene iskemlenin üzerine çökmüştü...

-Ne kadar yazık! Oysa ben ona sadece bir an içinde haber vermek istiyordum ki... Bütün gece, bir türlü rahat vermiyen o kan artık temizlenmiştir ve ben artık bir katil değilim! Ondan başka kime haber vereceğim? Benim nişanlımdır o baylar!

Bunu sevinçle ve kutsal bir şeyden söz eder gibi çevresindekilere göz gezdirerek söylemişti.

-Ah! Size ne kadar teşekkür etsem azdır, baylar! Ah

beni nasıl yeniden hayata kavuşturdunuz, bir an içinde beni nasıl dirilttiniz! O ihtiyar beni kucağında taşımıştı, beni teknede yıkamıştır, daha üç yaşında bir bebek olduğum ve terk edildiğim vakit, bana babalık etmiştir! Sorgu yargıcı:

-Demek siz... diye söze başlıyacak oldu.

Mitya iki dirseğini de masanın üzerine koyup el eriyle yüzünü kapıyarak:

-İzin verin baylar, bir dakikacık daha izin verin, diye sözünü kesti. Bırakın bir parçacık aklım başıma gelsin, biraz nefes alayım baylar! Bütün bunlar insanı müthiş sarsıyor, müthiş!

İnsanın yüzü davul değil ki, durmadan dövülsün!

Nikolay Parfenoviç tekrar:

-Azıcık daha su içseniz... diye mırıldandı.

Mitya el erini yüzünden çekerek güldü. Bakışında bir zindelik vardı. Sanki bir anda değişmişti.

Sesi de bambaşka olmuştu. Artık gene bütün insanlara eşit, eskiden tanıdığı bütün bu insanlarla aynı düzeyde olan bir varlıktı. Sanki orada, hepsi dün, daha hiç bir şey olmadan,

herhangi bir sosyete toplantısında bir araya gelmiş gibiydiler. Yalnız bu arada şunu söyliyelim ki, Mitya, ilk geldiği zamanlar komiserin evinde daima candan karşılanıyordu. Ama sonradan, özel ikle son ay içinde, Mitya, ona hemen hemen hiç uğramamış komiser de ona rastladığı vakit, örneğin, sokakta onunla karşılaşınca şiddetle kaşlarını çatmağa ve sadece nezakete aykın olmasın diye selamına karşılık vermeğe başlamıştı. Bunu Mitya da iyice farketmişti. Savcı'yla ise daha da uzak bir tanışıklığı vardı. Ama sinirli ve hayale düşkün bir kadın olan eşini bazan ziyaret ettiği oluyordu.

Gerçi bu ziyaretlerini en iyi niyetlerle yapıyordu, ama ona niçin gittiğini kendisi de bilmiyor, savcının karısı da her zaman onu candan karşılıyordu. Kadın nedense son zamanlara kadar onunla ilgilenmişti. Sorgu yargıcı ile henüz yakından tanışmamıştı, bununla birlikte onunla karşılaşmış, hatta bir iki kez kadınlar konusunda konuşulmuştu.

Birden neşeli neşeli gülerek:

-Görüyorum ki, siz en becerikli savcılardan birisiniz, dedi. Ama şimdi ben kendim size yardımda bulunacağım. Ah, baylar! Şimdi yeniden doğmuş gibiyim dünyaya... sakın size28

29

böyle basit bir şekilde hitap ediyorum diye bana darılmayın. Sonra biraz da sarhoşum. Bunu size açıkça söyliyebilirim. Galiba sizinle... akrabam Miusov'un evinde karşılaşmak şerefine kavuşmuştum, öyle değil mi Nikolay Parfeniç... Baylar, baylar, ben şu anda kendimi sizinle eşit saymak iddiasında değilim! Şu anda sizin karşınızda ne durumda bulunduğumu, ne şekilde oturduğumu biliyorum. Biliyorum

ki, eğer, Grigoriy benim için ifade vermişse... korkunç, evet tabiî

korkunç bir şüphe altındayım. Fecî bir şey! Fecî bir şey! Bunu anlamıyor değilim! Şimdi işe girişelim baylar. Ben hazırım, şimdi bu işi bir anda bitiririz. Çünkü dinleyin, dinleyin baylar. Madem ben kendim suçlu olmadığımı biliyorum, o halde işi bir anda bitiririz demektir! Öyle değil mi? Öyle değil mi?

Mitya hızlı hızlı, sinirli ve heyecanlı bir tavırla çok konuşuyor ve sanki kendisini dinliyenler, kesin olarak en iyi dostlarıymış gibi bir tavır takınıyordu.

Nikolay Parfenovîç, onu etkileyen bir tavırla:

-O halde şimdilik işlediğiniz söylenen suçu kesin olarak reddettiğinizi zapta geçirelim, diyerek zabıt memuruna doğru döndü, ona alçak sesle yazılması gerekeni yazdırmağa başladı.

-Zapta mı geçireceksiniz? Bunu zapta mı geçirmek istiyorsunuz? Peki öyleyse yazın! Ben razıyım, buna hiç itirazım yok baylar... Yalnız bakın... Durun, durun. Şöyle yazın: Serkeşlik etmekten, zaval ı bir ihtiyara şiddetli darbeler indirmekten suçludur. Gerçi kendimi içten suçluyorum, ama bunu yazmak gerekmez. (Birden zabıt memuruna doğru dönmüştü). Bu artık özel hayatım baylar! Bu, artık sizi ilgilendirmez. Yani benim içimde olanlar demek istiyorum... Ama ihtiyar babamın öldürülmesinden suçlu değilim. Bunu düşünmek vahşice bir şey olur. Tam anlamıyla vahşice bir düşünce olur bu! Size ispatlıyacağım, siz de hemen bunun böyle olduğunu göreceksiniz. Siz de güleceksiniz baylar, bu şüphenizden ötürü

kahkahalarla güleceksiniz.

Sorgu yargıcı, kendinden geçmiş olan Dimitriy'i sakin tavrıyla yenmek istiyormuş gibi:

— Sakin olun Dimitriy Fiyodoroviç, diye hatırlattı. Sorguya devam etmeden önce size bir soru sormak isterdim. Bu soruma karşılık vermeye razı olursanız, müteveffa Fiyodor Pavloviç'i galiba sevmediğinizi, onunla sürekli olarak dargınlık içinde yaşadığınızı bir kez daha sizin ağzınızdan işitmek isterim... Burada hemen hemen on beş dakika kadar önce, kendiniz de onu öldürmek istediğinizi söylediniz; Öldürmedim ama öldürmek istedim! diye bağırdınız.

__Ben rai bağırdım öyle? Ha, belki de bağırmışımdır baylar. Evet, ne yazık ki. gerçekten onu öldürmek istemişimdir. Hem de çok kez içimden geçmiştir bu... Ne yazık ki, öyle oldu!

-İstediniz demek. Peki babanıza karşı böyle bir nefret duymaya sizi yönelten düşünceler neydi, bunları bize açıklar mısınız?

Mitya omuzlarını silkerek hüzünle gözlerini yere indirdi.

-Bunda açıklanacak bir şey yok ki, baylar dedi. Ben duygularımı hiç bir zaman saklamamışımdır. .Bütün kent neler hissettiğimi biliyordu. Meyhanede bile bundan herkesin haberi vardı. Daha kısa bir süre önce manastırda, Zosima dedenin hücresinde de bildirmişimdir bunu... O günün akşamı babamı dövmüştüm, hatta az kalsın öldürecektim onu. Sonra da gene geleceğimi ve tanıkların gözü önünde onu öldüreceğimi söyledim... Bin tanık olsa bile yapacaktım bunu. Bir ay boyunca hep bunları bağırarak söylemişimdir, herkes tanık olmuştur bu sözlerime!.. Olaylar el e tutulur, olaylar kendini bel i eder, olaylar her şeyi açığa vurur ama duygular başka şeydir, baylar! Duygular bambaşka şeylerdir. Bakın baylar (Mitya bunu söylerken kaşlarını çatmıştı) bana öyle geliyor ki, duygularım

konusunda bana herhangi bir şey sormağa hakkınız yoktur. Gerçi görevlisiniz, bunu anlıyorum ama bu iş yalnız beni ilgilendirir, benim iç âlemimdir, bu mahrem tir şeydir... Ama... Madem ki duygularımı önceden saklamadım... Örneğin meyhanede de herkese açıkladım, o halde... Şimdi de bunu bir sır olarak saklamıya cağım. Bakın baylar, tabiî ki bu durumda aleyhimde korkunç delil erin ortaya çıktığını anlıyorum: Herkese onu öldüreceğimi söyledim, şimdi de işte onu öldürdüler, o halde onu benden başka kim öldürmüş olabilir? Ha, ha! ha!.. Sizi bağışlıyorum baylar, tam anlamıyla bağışlıyorum. Zaten kendim de ruhumun derinliklerine ka

sarsıldım, şaşırıp kaldım. Çünkü madem ki, ben onu öl30

31

dürmedim, o halde onu kim öldürmüş olabilir? Öyle değil mi ya? Madem ben değilim o halde kimdir, kimdir?!.. Birden:

-Baylar! diye bağırdı. Şunu öğrenmek istiyorum. Hatta sizden bunu ısrarla söylemenizi istiyorum: Babamı nerede öldürmüşler? Neyle, nasıl öldürülmüş? Bunu söyleyin bana!

Bunu söylerken bir savcıya, bir sorgu yargıcına bakmıştı. Savcı:

-Kendisini çalışma odasında, yerde başı yarılmış olarak yatmış bir durumda bulduk.

Mitya birden irkildi, dirseklerini masaya dayayarak sağ eli ile yüzünü kapadı:

-Bu korkunç bir şey baylar! Nikolay Parfenoviç:

-Devam edelim, diye sözünü kesti. Şimdi şunu söyleyin. Bu duyduğunuz nefret sizde ne uyandırdı? Galiba herkesin

içinde ona karşı kıskançlık duyduğunuzu açıklamıştınız, öyle değil mi?

-Evet kıskançlık vardı, ama yalnız kıskançlık değil.

-Para yüzünden yaptığınız tartışmalar oldu mu?

-Evet, para yüzünden de tartışmalar yaptık ya.

-Galiba üç bin ruble için aranızda tartışma çıkmış, güya miras hakkınızdan size borçlu olduğu ve vermediği üç bin ruble için.

Mitya birden atıldı:

— Ne üçü? Daha fazla, daha fazla, dedi. Belki altı binden, on binden fazla. Ben bunu herkese söylemişimdir, herkese bağıra bağıra açıklamışımdır. Ama artık ne yapalım. Üç bin rubleye razı olmuştum. Bu üç bine müthiş ihtiyacım vardı. O kadar ki, o yastığının altında Gruşenka için hazırladığı üç binlik paketi benden çalınmış sayıyordum, baylar. Evet onu

. kendi param olarak sayıyordum. Sanki benim malımdı...

Savcı, sorgu yargıcı ile bakıştı ve bir fırsatını bulup bel i etmeden ona göz kırptı. Sorgu yargıcı

hemen:

-Bu konuya sonradan tekrar döneceğiz! dedi. Yalnız izin verin, özel ikle şu nokta üzerinde duralım: Bu paraları, o zarfın içindeki paralan kendi malınız olarak Baydığınızı zapta geçirelim.

-Geçirin baylar, bunun bana karşı bir delil olacağını an

lamıyor değilim, ama delil erden korkmuyorum ve kendi kendimi kötülüyorum. İşitiyor musunuz ne dediğimi? Kendi

kendimi kötülüyorum. Bakın baylar, siz beni galiba olduğumdan bambaşka bir insan olarak görüyorsunuz...

Bunu birden üzüntülü ve somurtkan bir tavırla söylemişti.

-Sizinle şu anda konuşan soylu bir insandır. En soylu kişilerden biridir. Ve en önemlisi (bunu asla gözden kaçırmamanız gerekir) bir sürü alçaklıklar yapmış, ama her zaman şimdi olduğu gibi bir varlık olarak soylu kalmış, yani içten, yürekten soylu olan bir varlık olarak kalmış... Anlıyor musunuz, nasıl anlatacağımı bilemiyorum... Zaten ömrüm boyunca susadığım şey, uğrunda acı çektiğim şey bu soyluluktu. Bir bakıma yalnız bu soyluluk uğruna acı çekmiş, Diyojen gibi elde fenerle her yerde onu aramış, öyleyken bütün ömrünce yalnız alçakça davranışlarda bulunmuş, yani hepimiz gibi baylar, hepimiz gibi delilikler yapmış... Daha doğrusu yalnız ben öyle yapmışımdır baylar, herkes değil, yanlış söyledim. Bir ben böyle yapmışımdır. Bir tek ben!

Başım ağrıyor baylar...

Acı çektiğini bel i eden bir tavırla yüzünü buruşturdu.

-Bakın baylar, görünüşü hoşuma gitmiyordu, halinde bir şerefsizlik vardı, o küfürler, o kutsal olan her şeyi çiğneyiş, o alaylar, o inançsızlık hepsi adi, adice şeylerdi! Ama şimdi o öldükten sonra başka türlü düşünüyorum.

-Nasıl başka türlü?

-Başka türlü değil, ama ona karşı böyle bir nefret duyduğum için üzülüyorum.

-Pişmanlık mı duyuyorsunuz?

-Hayır, pişmanlık demiyeceğim. Bunu zapta geçirmeyin. Zaten kendim iyi değilim ki baylar, kendim o kadar yakışıklı

değilim ki! Bu bakımdan onu nefret edilecek bir varlık saymaya hakkım yoktu. Mesele bunda! İşte bunu zapta geçirebilirsiniz.

Mitya bunu söyledikten sonra birden olağanüstü bir hüzüne kapıldı. Zaten sorgu yargıcının sorularına karşılık vermeye başladığından bu yana gittikçe daha somurtkan, daha kederli görünmeye başlamıştı. Birden, tam o anda gene beklenmedik bir olay meydana geldi. Olup biten şuydu: Gerçi32

KARAMAZOV KARDEŞLER

33

Gruşenka'yı biraz önce uzaklaştırmışlardı ama, şimdi sorgunun yapıldığı o mavi odadan pek uzağa değil ancak ondan sonraki üçüncü odaya götürmüşlerdi. Bu, o gece büyük ziyafetin verildiği, herkesin dans ettiği büyük odanın yanındaki küçücük, tek pencereli odaydı.

Gruşenka orada oturuyordu, yanında da şimdilik yalnız fena halde şaşırmış, fena halde korkmuş ve sanki kurtuluşu ondan bekliyormuş gibi hep ona yapışan Maksimov vardı. Kapılarında göğsünde madenî plâka taşıyan bir köylü duruyordu. Gruşenka ağlıyordu. Birden, acısı artık dayanılmaz bir hâl alınca, ayağa fırlamış kol arını iki yanına vurarak tiz bir sesle: Ah nedir bu başıma gelenler, nedir bu başıma gelenler! diye bağırıp kendini odadan dışarı atarak Mitya'sına koşmuştu. Bu, o kadar beklenmedik bir şekilde olmuştu ki, hiç kimse onu durdurmaya vakit bulamadı. Mitya ise onun çığlığını işitince tiril tiril titredi. Sonra birden fırladı o da kendini kaybetmiş gibi bağırarak ona doğru atıldı. Ama bir araya gelmelerine imkân vermediler.

Öyleyken gene de birbirlerini görmüşlerdi. Mitya'yı sıkıca el erinden yakalamışlardı, çırpınıp duruyor, atılıyordu. Onu

tutmak için üç dört kişinin yardımı gerekti. Gruşenka'yı da yakalamışlardı

ve Mitya onu sürükleyerek götürürlerken genç kadının bağıra bağıra, kol arını ona doğru uzattığını görüyordu. Bu olay sona erdikten sonra, Mitya gene eski yerinde, masanın başında, sorgu yargıcının karşısında kendini toparlamıştı. Onlara doğru dönerek:

-Ondan ne istiyorsunuz? Neden ona işkence ediyorsunuz? Onun suçu yok! diye bağırıyordu.

Savcı ile sorgu yargıcı onu sakinleştirmeye çalışıyorlardı. Böylece on dakikakadar bir süre geçmişti. Sonunda odaya aceleyle oradan biraz önce ayrılmış olan Mihayıl Makaroviç girdi ve heyecan dolu yüksek bir sesle savcıya:

-Kadını uzaklaştırdık, şimdi aşağıda ama bu zaval ı adama bir tek söz söylemek istiyorum baylar.

İzin verir misiniz? Sizin yanınızda söyliyeceğim baylar, sizin yanınızda!

Sorgu yargıcı:

-Buyurun buyurun Mihayıl Makaroviç, diye karşılık verdi. Bu durumda hiç bir itirazımız yoktur.

Mihayıl Makaroviç, Mitya'ya doğru dönerek:

-Dimitriy Fiyodoroviç, beni dinle evlâdım, diye söze baş

ladı ve yüzünde sıcak bir baba sevgisi, karşısındaki zaval ı insanın nerdeyse derdini paylaşıyormuş gibi bir anlam belirdi. Senin Agrafena Aleksandrovna'yı kendi elimle aşağı

götürdüm ve hancının kızma teslim ettim. Şimdi yanında o ihyar Maksimov var, ondan hiç

ayrılmıyor, onu sakinleştirdim, işittin mi? Yalvardım yakardım sakinleştirdim. Senin kendini savunmak ihtiyacında olduğunu, bu bakımdan sana engel olmamasını, içinde üzüntü

uyandırmaması gerektiğini söyledim, yoksa şaşırabileceğini ve yanlış söyleyerek kendini kötü

duruma sokabileceğini belirttim, anladın mı? Yani kısaca her şeyi anlattım, o da anladı. O kadın akıl ı ve iyi yüreklidir evlâdım. Senin için yalvarırken benim gibi bir ihtiyarın el erini öpmeye kalkıştı. Buraya da beni kendisi gönderdi. Onun için üzülmemeni söylememi istedi". Evet, şimdi de benim gidip senin sakinleştiğini ve onun için üzülmediğini ona söylemem gerekiyor. Onun için sen de sakinleş. Bunun böyle olması gerektiğini anla. Ben ona karşı suçluyum, o tam bir Hıristiyan yüreği taşıyor. Evet baylar o, iyi yürekli ve hiç bir şeyde suçu olmayan varlıktır. Şimdi söyle Dimitriy Fiyodoroviç, ona gidip sakin duracağını söyleyebilir miyim?

İyi yürekli Mihayıl Makaroviç gereksiz olan bir çok şeyler söylemişti. Ama Gruşenka'nın acısı, bir insan olarak onun ta yüreğine işlemişti. Hatta gözlerinde yaşlar vardı. Mitya ayağa fırlayarak ona doğru atıldı.

-Özür dilerim baylar! İzin verin, ne olur izin verin! diye bağırdı. Siz melek, melek ruhlu bir adamsınız Mihayıl Makaroviç, onun namına size teşekkür ederim. Sakin olacağım, neşeli duracağım, o sonsuz iyiliğinizden kendisine şunu bildirmenizi beklerim: Artık neşeliyim, neşelendiğimi, hatta onun yanında sizin gibi koruyucu bir melek bulunduğunu bildiğim için, şimdi rahatça gülebileceğimi söyleyin ona. İşimi şimdi bitiririm ve buradan kurtulur

kurtulmaz ona koşacağım! Beni görecektir, söyleyin beklesin!

Birden savcı ile sorgu yargıcına doğru dönerek:

-Baylar, şimdi size yüreğimde ne varsa hepsini açıklayacağım, bütün ruhumu açacağım size! Bu işi hemencecik bitireceğiz, neşe ile bitireceğiz... Sonunda nasıl olsa hepimiz güleceğiz, güleceğiz değil mi? Yalnız baylar, bu kadın benim gönlümün sultanıdır! Ah, rica ederim bunu söylememe izin34

-

35

verin, artık bunu size açıklıyayım... Karşımda olan sizlerin dünyanın en soylu insanları

olduğunuzu görmüyor muyum? O benim hayatımın ışığı benim için kutsal bir varlıktır. Bir bilseniz!

Çığlıklarını duydunuz ya. Seninle birlikte ölüm cezasına çarptırılsam razıyım! diyordu. Oysa ben ona ne verdim? Ben fıkaranın biriyim, elimde avucumda bir şey yok, böyle bir sevgiye değer miyim? Biçimsiz, utanç verici ve utanılacak yüzlü bir varlık olan ben, böyle bir aşka lâyık mıyım?

Böyle bir kadının kürek cezasını çekmek için, benimle birlikte gitmesi olacak şey mi? Demin, benim için ayaklarınıza kapandı. Oysa gururlu bir kadındır ve hiç suçu yoktur. Nasıl olur da ona tapmam, nasıl olur da bağırıp çağırmam ve demin yaptığım gibi ona koşmam? Ah, özür dilerim baylar, her neyse... simdi tesel i buldum!

Sonra iskemlenin üzerine yığıldı ve yüzünü iki eliyle kapayarak hıçkıra hıckıra ağlamaya başladı.

Ama artık bunlar mutluluk gözyaşları idi. Bir an sonra kendine geldi. Sorgu yargıcı, çok memnundu. Hatta galiba öbür hukukçular da öyle. Hepsi şimdi sorgunun yeni bir safhaya gireceğini hissediyorlardı. Mitya, komiseri uğurladıktan sonra bayağı neşelenmiş ti.

— Eh şimdi tam anlamıyla emrinizdeyim, baylar. Hem,.. Bütün o ayrıntılara girilmese, hemen anlaşırdık. Gene o önemsiz şeylerden söz ediyorum... Baylar emrinizdeyim, ama karşılıklı olarak güven duymamız gerekir... Siz bana inanmalısınız, ben de size... Aksi halde hiç bir zaman bir sonuca varamayız. Bunu asıl sizin için söylüyorum, iş başına baylar, is başına! Asıl önemlisi de şu: Ruhumu böyle didik didik etmeyiniz, saçmalıklarla yüreğime işkence yapmayınız. Bana yal nız önemli şeyleri, olayları sorunuz. O zaman ben de sizi hemen tatmin ederim. Al ah kahretsin o önemsiz ufak tefek şeyleri!

Mitya, işte yüksek sesle böyle söyleniyordu. Sorgu yeniden başladı.

IV

İKİNCİ ÇİLE

Nikolay Parfenoviç, çok miyop, patlak, acık kül rengi iri gözleri parıl parıl parlayarak bel i bir memnunlukla ve heyecanlı bir tavırla konuşmaya başladı. Bir dakika kadar önce, gözlüğünü de çıkarmıştı:

-Böyle hazır olmakla bize ne kadar cesaret veriyorsunuz bilemezsiniz, dedi. Hem şimdi karşılıklı

olarak güven duymamızdan söz ederek gerçekten önemli bir noktaya dokundunuz. Şüphe altında olan kişi, gerçekten kendini savunmak istiyorsa, bunu umut ediyorsa ve suçsuz olduğunu ispatlıyabilecek durumda ise karşılıklı bir güven

olmadan böyle önemli işlerde sonuç almak imkânsızdır. Biz elimizden gelen her şeyi yapacağız. Zaten siz de şimdi bu isi nasıl idare ettiğimizi görmüş olmalısınız... Bu sözlerimi doğru buluyorsunuz değil mi İppolit Kirilioviç?

Bunu savcıya doğru dönerek söylemişti. Savcı, Nikolay Parfenoviç'in heyecanlı sözleri ile kıyaslanırsa biraz soğuk bir tavırla ama gene de sözlerini destekliyerek:

-Evet, tabiî! dedi.

Şunu ilk ve son olarak söyliyelim ki, bizim kente yeni gelmiş olan Nikolay Parfenoviç, daha görevine başladığı sıralarda bizim savcı İppolit Kiril ovic'e karşı olağanüstü bir saygı duymuş ve ona yürekten bağlanmıştı. Bizim meslekte haksızlığa uğramış İppolit Kiril oviç'in olağanüstü

psikoloji ve hatip olarak konuşma yeteneklerine itiraz kabul etmeyecek şekilde inanan tek kişi oydu ve gerçekten haksızlığa uğradığına inanıyordu. Onun nasıl bir insan olduğunu daha Petersburg'da iken işitmişti. Buna karşılık, o gencecik Nikolay Parfenoviç de bizim haksızlığa uğramış savcının dünyada iç

. ten olarak sevdiği tek kişiydi. Oraya gelirken daha yolda kendilerini bekliyen işten söz ederek, bazı noktalarda anlaşmış bazı şeyleri kararlaştırmışlardı. Şimdi de masa başında Ni kolay Parfenoviç'in keskin zekâsı kendisinden daha yaşlı olan meslek arkadaşının her davranışını, yüzündeki her anlamı daha

o bir söz söylemeden, bir bakışından, bir göz kırpışından kendisine verilen tüm işaretleri hemen anlıyordu. Mitya

sabırsızlık içinde'.

-Baylar, izin verin kendim anlatayım, sözümü önemsiz şeylerle kesmeyin, ancak o zaman her şeyi size bir anda anlatacağım, diyordu.

-Mükemmel! Teşekkür ederim! Yalnız sizin bize söyliyeceklerinizi dinlemeden önce izin verirseniz bizini merakımızı çeken bir olay üzerinde daha duracağını. O da şu: dün aksam saat beşte rehin olarak bıraktığınız tabancalarınızın karşılığında arkadaşınız Piyotr İlyiç

Perhotin'den almış olduğunuz o on rubleden söz etmek istiyorum.

-Rehine verdim baylar! Verdim. On rubleye rehin ettim! Bundan ne çıkar? Başka söylenecek bir şey yok. Yoldan

kente gelir gelmez, gidip onları rehine verdimi.

-Yaa, demek yoldan döndünüz. Kentin dışına mı çıkmıştınız?

- Gitmiştim efendim, kırk verstlik bir yere gittim. Siz bunu bilmiyor muydunuz?

Savcı ile Nikolay Parfenoviç bakıştılar.

-Zaten hikâyenize dün sabahtan bu yana neler yapmış olduğunuzu, sistemlice başından sonuna kadar anlatarak baslasanız nasıl olur? Örneğin izin verirseniz şunu öğrenmek istiyoruz: Kentten niçin çıktınız? Ne zaman yola koyuldunuz ve ne zaman döndünüz... Bütün bu olayları.

Mitya, yüksek sesle güldü:

-Başlangıçta öyle söyleseydiniz ya! Hem bunu istiyorsanız işe dünden değil, bundan üç gün öncesinden başlamak

gerekir, o zaman nereye nasıl ve niçin gittiğimi anlarsınız. Bundan üç

gün önce sabahleyin buranın tüccarlarından Samsonov'dan üç bin ruble istemeye gittim, karşılığında sağlam bir teminat göstererek... O para birden çok lâzım olmuştu baylar, birden çok ihtiyacım olmuştu ona...

Savcı nazik bir tavırla sözünü kesti.

-Bir dakika, sözünüzü kesebilir miyim? dedi. Böyle bir paraya yani üç bin rublelik bir paraya neden böyle bir ihtiyaç duydunuz? diye sordu.

-Ah baylar! Ne olur, gene ayrıntılara girmeyelim: Neden, nasıl, ne zaman ve niçin bu kadar paraya ihtiyacım oldu

da, neden şu kadara ihtiyacım olmadı ve bütün bu gevezelikler... Bütün bunları üç kitapta bile anlatamam, üstelik bir de son söz yazmam gerekir.

Mitya, bunları, bütün gerçeği olduğu gibi anlatmak isteyen ve en iyi niyetleri besleyen bir insanın candan ama sabırsız lâubaliliği ile söylemişti. Birden kendisini topladı:

— Efendim, böyle ikide bir baş kaldırdığım için bana darılmayın. Tekrar rica ediyorum; tekrar şuna inanmanızı isterim ki, size karsı büyük bir saygı duyuyorum ve şu andaki durumu anlıyorum.

Sarhoş olduğumu sanmayın. Şimdi artık ayıldım. Keşke sarhoş olsaydım, bu işe hiç de engel olmazdı. Benim sarhoşluğum şöyle olur:

Ayılınca akıl anır budala olurum İçtim mi aptal aşır akıl anırım.

Ha! ha! ha! Yalnız görüyorum ki, şimdilik karşınızda espri yapmam yakışık almıyor. Yani şimdilik birbirimizi anlayamayacağız. İzin verirseniz kendime karşı da daha saygılı olayım, saygı

duyulacak bir insan olduğumu göstereyim. Şimdiki farkı anlamıyor muyum sanıyorsunuz? Ne olursa olsun karşınızda şimdi bir suçlu olarak oturuyorum. Yani sizin gibi yüksek însanlarla hiç bir zaman eşit olamam. Size de beni göz hapsine almak görevi verilmiş: Grigoriy'e bunları yaptım diye bana aferin! diyecek değilsiniz ya! İhtiyarların kafasını kıran cezasız kalmaz ya. Ona bunu yaptım diye tabiî beni mahkemeye vereceksiniz. Sonra da altı ay ya da belki bir yıl hapis verirsiniz. Sizin hukukçular bana ne ceza verirler bilmem. Gerçi medenî haklardan yoksun kalacağımı biliyorum, medenî haklar elimden alınacak değil mi, bay savcı? Bundan da anlaşıldığı

gibi, aradaki farkı anlıyorum baylar... Ama şunu da kabul edin ki, bu sorduğunuz sorularla Tanrının kendisini de şaşırtabilirsiniz. Nereye bastın? Nasıl bastın? Ne zaman bastın? Neyin içine bastın?

Böyle giderse, ne karşılık vereceğimi şaşıracağım, siz de hemencecik kalemi elinize aldığınız gibi zapta geçirirsiniz, o zaman ne olacak? Hiç bir şey olmayacak, çünkü eğer yalan söylemeye başladıysam, sonuna kadar yalan söylerim siz de yüksek tahsil görmüş ve en soylu kişilerden olan sizler de beni bağışlarsınız. Sözlerimi bir rica ile bitireceğim. Bu beylik sorgu şeklinden vazgeçin. Daha doğrusu38

önce her hangi bir basit şeyden, önemsiz bir şeyden başlayın sorulara. Örneğin yatağından nasıl kalktın, ne

yedin, nasıl tükürdün, nereye tükürdün, sonra da suçlunun dikkatini uyuşturunca birden onu beyninden vurulmuşa döndüren soruyu sorun: Kimi öldürdün, kimi soydun? Ha! Ha!

Ha! işte sizin beylik sorularınız böyle. Bunlar sizde kanun olmuş. İşte sizin bütün kurnazlığınız bundan ibaret! Ama siz böyle kurnazlıklarla köylüleri uyutun, beni değil. Ben işin ne olduğunu anlıyorum. Kendim de görevde bulundum. Ha! Ha! Ha!

Onlara şaşılacak bir açık yüreklilikle bakarak:

-Bana darılmıyorsunuz ya baylar? Bu küstahlığımı bağışlıyorsunuz ya? diye bağırdı. Bunları Mitya Karamazov söylediğine göre bağışlamak mümkündür. Çünkü akıl ı bir insan bunu yaparsa bağışlanmaz. Ama Mitya bağışlanabilir! Ha! Ha! Ha!

Nikolay Parfenoviç, dinliyor ve o da gülüyordu. Savcı ise gerçi gülmüyordu, ama gözlerini hiç

ayırmadan, sanki en küçük bir sözünü, en küçük bir davranışını, yüzündeki en küçük titreyişi bile gözden kaçırmak istemiyormuş gibi Mitya'ya bakıyordu.

Nikolay Parfenoviç, gülmeye devam ederek:

-Zaten biz de sizinle başlangıçta öyle konuşmaya başlamıştık, diye karşılık verdi. Sizi sorularla şaşırtmıyorduk: Sabahleyin nasıl kalktığınızı, neler yediğinizi sormadık ama artık en basit şeylerden başladık.

-Anladım, anlıyorum ve bana karşı gösterdiğiniz o eşsiz, o en soylu kişilere yakışır iyi yürekliliğe değer verdim. Şimdi daha da büyük bir değer veriyorum. Biz burada bir araya gelmiş üç soylu kişiyiz. Bu bakımdan aramızda herşey iyi tahsil

görmüş, yüksek sosyeteye mensup, aralarında soyluluk ve şeref bağları olan insanlar gibi karşılıklı bir güven içinde olmalı.

Ne olursa olsun hayatımın şu anında, şerefimin ayaklar altında çiğnendiği sırada, sizleri en iyi dostlarım olarak saymama izin veriniz. Bu sizin için gurur kırıcı bir şey olmaz değil mi? Baylar.

Nikolay Parfenoviç ciddi ve destekliyen bir tavırla bunu kabul ederek:

-Aksine bunu o kadar güzel söylediniz ki, Dimitriy Pi

yodoroviç.

Mitya, zafer kazanmış bir tavırla:

-Önemsiz ayrıntılara gelince, bütün o kargacık burgacık ayrıntılar bir tarafa! diye bağırdı. Yoksa bu iş Al ah bilir neye varır, öyle değil mı?

Savcı Mitya'ya doğru dönerek birden söze karıştı:

-Bu akıl ıca öğütlerinize tam anlamında uyacağım, dedi. Yalnız soracağım sorudan vazgeçemem.

Sizin böyle bir paraya daha doğrusu o üç bin rubleye neden ihtiyaç duyduğunuzu kesin olarak öğrenmemiz gerekiyor.

-Neden mi ihtiyacım vardı? Söyliyeyim, şey için... onun için... Yani borç ödemek için.

-Kime ödeyecektiniz bu borcu?

-Buna karşılık vermeyi kesin olarak reddediyorum baylar! Bakın, işte bunu söyliyemiyeceğim.

Bunu söylemek cesaretini kendimde bulamıyacağımdan ya da bunu söylemekten korktuğumdan, bütün bunların bir tükürük kadar bile önemli şeyler olmadığından, saçma bir şey olduğundan ötürü değil, şunun için söylemiyeceğim: bu işin içinde prensip meselesi var. Bu benim özel hayatımla ilgilidir, özel hayatıma ise kimsenin karışmasına izin vermiyeceğim.

Benim prensibim bu. Bu sorunuz konu ile ilgili değil. Bu işle ilgili, olmayan her şey ise, benim özel hayatım ile ilgilidir! Birine borcumu ödemek istiyordum, birine şeref borcum vardı, ama kime?

Bunu söyle.miyeceğim.

Savcı:

-İzin verirseniz bunu zapta geçirelim, dedi.

- Buyurun, zapta geçirin. Öylece yazın: Söylemiyorum ve söylemiyeceğim! Hatta zapta şunu da geçirin baylar: Ben bunu açıklamayı şerefsizlik sayıyorum. Yazın bakalım, yazmaktan başka vaktinizi ne ile geçirirsiniz ki.

Savcı, garip ve oldukça sert, ama etkiliyen bir tavırla:

-İzin verirseniz size bir kez daha şunu hatırlatayım ve önceden söyliyeyim ki, eğer bunu bilmiyorsanız... size simdi sorduğumuz sorulara karşılık vermemekte serbestsiniz. Buna karşılık, şu ya da bu nedenden ötürü kendiliğinizden bize karşılık vermek istemiyorsanız, sizi, baskı yaparak bir karşılık vermeye zorlamaya hiç hakkımız yok. Bu iş tüm olarak sizin.40

kavrayışınıza bağlıdır. Ama gene de görevimiz böyle bir durumda size şu ya da bu açıklamada bulunmaktan

kaçınarak kendinize ne derece kötülük ettiğinizi belirtmektir. Şimdi lütfen devam edelim.

Mitya, kendisini etkileyen bu sözlerden biraz mahcup olmuş bir tavırla:

— Ben darılmıyorum ki baylar... Ben... diye mırıldandı. Jşte, bakın baylar. O zaman baş

vurduğum Samsonov var ya...

Tabiî okuyucuya artık bildiği ve Mitya'nın o sırada anlattığı hikâyeyi ayrıntıları ile verecek değiliz.

Mitya bunu anlatırken her şeyi en küçük noktasına kadar belirtmek ve mümkün olduğu kadar çabuk bitirmek için sabırsızlık gösteriyordu. Ama kendisi açıklamalarda bulundukça, bu açıklamalarını zapta geçiriyorlardı, bu yüzden de ikide bir onu dur; durmak sorunda kalıyorlardı.

Dimitriy Piyodoroviç bunu yanlış buluyor, ama boyun eğiyor, öfkeleniyordu. Bununla birlikte şimdilik öfkesi yumuşaktı. Gerçi arada bir Baylar, bu Tanrıyı bile çileden çıkarır ya da Baylar, biliyor musunuz ki, beni boşuna öfkelendiriyorsunuz? 'diye bağırıyordu. Ama bağırırken bile hâlâ

o dostça heyecanlı tavrını henüz değiştirmiyordu.

Böylece üç gün önce Samsonov'un ona nasıl kazık attığını anlattı. (Şimdi artık tam anlamıyla o zaman kendisini aldatmış olduklarını anlamıştı). Yol parası bulmak için, saatin altı rubleye satılması gibi sorgu yargıcı ile savcının henüz" hiç bilmedikleri bir olay, hemen, hemen olağanüstü

bir olaymış gibi dikkatlerini çekti. Sonra Mitya'nın artık sınırsız bir öfke göstermesine rağmen, bu olayı, bir gün önce

elinde beş parası olmadığını ikinci kez ispatlayan bir delil olarak tüm ayrıntıları

ile zapta geçirmeyi gerekli buldular.

Mitya yavaş yavaş somurtmaya başlamıştı. Lyagaviy'e gidişini, kömür dumanı ile dolu izbede geçirdiği geceyi ve ondan sonra olup bitenleri anlattıktan sonra, hikâyesini kente dönüşüne dek getirmiş, oraya gelince de artık ısrara gereklilik kalmadan, ayrıntılı olarak Gruşenka'yı kıskandığı

için çektiği acıları anlatmaya koyulmuştu. Kendisini hiç konuşmadan dinliyorlardı. Özel ikle büyük bir dikkatle Gruşenka'yı gözetlemek için Fiyodor Pavloviç'in arkasında> Mariya Kondrat 41

yevna'nın evinde, bir gözetleme yerinin bulunması ve haberleri kendisine Smerdyakov'un getirmiş

olması üzerinde durdular. Buna çok önem vererek anlattıklarını zapta, geçirdiler.

Mitya duyduğu kıskançlığı heyecanla, her şeyi olduğu gibi belirterek anlatıyor ve gerçi, doğru söylemek gerekirse, en gizli duygularını böyle herkesin utanç veren bakışları altına sermekten utanç duyuyordu, ama bel iydi ki, doğrusunu söylemek için, duyduğu bu utancı bastırmaya çalınıyordu.

Kendisi bunları anlatırken, sorgu yargıcının ve özel ikle cavcının, kayıtsız bir ciddilikle ona doğru çevrilmiş olan baKişları, sonunda Mitya'yı çok etkilemeğe başladı. Zihninden hüzünle şöyle bir düşünce geçti: Daha çocuk sayılacak bir yaşta olan ve daha bundan birkaç gün önce kadınlardan söz ederek kendisine saçma şeyler söylediğim o Nikolay Parfenoviç ve bu hasta savcı bu anlattıklarımı dinlemeğe lâyık değil er diye düşündü. Rezil oldum! Düşüncelerine şiirden bir parça ile son verdi: Yüreğim sabret,

boyun eğ ve sus! Ama anlatmaya devam etmek için gene de kendini toparladı.

Hohlakova ile olup bitenlere geçtiği vakit yeniden neşelenmeğe bile başladı. Hatta o hanımefendi için yeni çıkan ve konu ile hiç ilgisi bulunmayan öze! bir fıkra anlatmağa kalkıştı, ama sorgu yargıcı sözünü keserek nazik bir tavırla sadede gelmesinin rica etti.

Sonunda umutsuzluğunu açıkladıktan, bayan Hohlakova' nın evinden çıkınca nasıl paniğe kapıldığını anlattıktan sonra

üç bin rubleyi bulmak için gerekirse birini bıçaklamayı bile düşündüğünü söylediği sırada Mitya'yı

yine durdurup bıçaklamak istiyordu diye zapta geçirdiler. Mitya, bunu zapta geçirmelerine sesini çıkarmadı.

Nihayet sıra birden Gruşenka'nın kendisini aldattığını ve Mitya onu Samsonov'a götürdükten sonra, genç kadının gece yarısına kadar ihtiyarın yanında kalacağını söylemesine rağmen, oradan hemen çıkıp gittiğini anlatmaya geldi. Hikâyenin bu noktasında elinde olmayarak dudaklarından şu cümdöküldü: Val ahi o Fenya'yı o sırada öldürmediysem, bunu buna vakit bulamadığım için yapmadım, baylar! dedi. Bunu da dikkatle zapta geçirdiler. Mitya üzüntülü bir tavırla bekledi. Sonra babasının bahçesine nasıl koştuğunu anlatmaya42

koyuldu. Ama o sırada birden sorgu yargıcı onu durdurup, divanın üzerinde yanıbaşında duran büyük deri çantayı

açarak içinden bakır bir havaneli çıkardı. Onu Mitya'ya göstererek:

-Bunu tanıdınız mı? diye sordu. Mitya üzüntü ile güldü:

-Ha evet! Tanımaz olur muyum! Verir misiniz bir bakayım... Hay Al ah kahretsin. İstemez!

Sorgu yargıcı:

-Ondan söz etmeyi unuttunuz, diye belirtti.

-Hay Al ah kahretsin! Onu sizden saklamıyacaktım herhalde, onsuz olmayacaktı bu iş değil mi?

Ne dersiniz? Yalnız bir an için hatırımdan çıkmıştı.

-O halde lütfen esaslı olarak nasıl olup da onunla Bİlâhlanmış olduğunuzu anlatın.

-Hay hay. Onu da anlatayım baylar.

Mitya bunu söyledikten sonra havanelini nasıl aldığını ve nasıl koşup gittiğini anlattı.

-Ama böyle bir cisimle silâhlanırken nasıl bir amaç güdüyordunuz?

-Nasıl bir amaç mı? Hiç bir amacım yoktu! Yakaladığım gibi koştum işte.

-Bir amacınız yok idiyse, neden yaptınız bunu? Mitya'nın öfkesi başına çıkıyordu. Israrla delikanlıya

baktı ve somurtkan bir tavırla öfkeyle güldü. Mesele şuydu: Şimdi böyle açıktan açığa ve kıskançlığının hikâyesini bu adamlara böylesine her şeyini ortaya dökerek anlattığı için, gittikçe daha çok utanıyordu. Birden dudaklarından:

-Boş verin havaneline canım! diye bir söz döküldü.

-İyi ama...

-İşte köpeklerden korunmak için aldım. Sizin anlayacağınız ortalık karanlıktı... Yani her ihtimale karşı aldım.

-Peki, daha önce geceleri dışarıya çıktığınız vakit karanlıktan korktuğunuz için, yanınıza herhangi bir silâh alır mıydınız?

Mitya, artık dayanamıyacak derecede sinirlenerek:

-Tuh Al ah kahretsin! Sizinle konuşmaya imkân yok baylar! diye bağırdı ve zabıt kâtibine doğru dönerek öfke

den kıpkırmızı olmuş bir halde sesini çılgınca bir öfke ile hızlı hızlı konuşarak ona: Hemen zapta geç... Hemen... Babamı... Fiyodor Pavloviç'i başına vurarak öldürmek için yanıma bir havaneli almış olduğumu yaz! dedi.

Sonra sorgu yargıcına ve savcıya meydan okur gibi bakarak:

-Eh, şimdi memnun oldunuz mu baylar? İçiniz rahat

etti mi?

Savcı soğuk bir tavırla:

-Böyle bir ifadeyi bize şimdi sinirlendiğiniz ve size sorduğumuz sorulara kızdığınız için verdiğinizi çok iyi anlıyoruz. Siz bunları önemsiz şeyler sayıyorsunuz, ama bunlar aslında çok önemli, dedi.

-Canım rica ederim baylar! Eh havanelini aldım diyelim. Canım bu gibi olaylarda insan neden eline herhangi bir ,şeyi alır? Neden aldığımı bilmiyorum. Yakaladığım gibi koştum işte.

Hepsi bu kadar. Ayıp baylar, passons('), yoksa yemin ederim ki, anlatmaktan vaz geçeceğim!

Dirseklerini masaya, yanağını da eline dayadı. Onlara yanını dönmüştü, ve bu sahneye içinde uyanan kötü duyguyu bastırmaya çalışarak bakıyordu. Gerçekten de, o sırada kalkıp bir tek söz bile söylemiyeceğini bildirmek bana idam cezası verseniz bile* demek için. şiddetli bir istek duyuyordu. Birden güçlükle kendisini zorlayarak:

-Bakın baylar, bakın! diye söylendi. Sizi dinliyorum da hayal görüyor gibi oluyorum... Biliyor musunuz? Ben bazen bir rüya görürüm... Garip bir rüya... Sık sık görürüm bu rüyayı. Hep tekrar tekrar aynı şeyi görürüm. Rüyamda güya biri, müthiş korktuğum biri, gece karanlıkta peşimden koşar, beni arar, ben de ondan kapının arkasına ya da dolabın içine saklanırım. Saklandığım için küçüldüğümü hissederim. İşin en önemli yanı, o beni kovalayan, nereye saklandığımı çok iyi bilir. Ama bende uyandırdığı korkudan ötürü zevk duymak, bana daha çok işkence etmek için, mahsus nereye saklandığımı bilmiyormuş gibi davranır... İşte siz bana şimdi bunu yapıyorsunuz! Yaptığınız aynı şey!

Savcı:

(*) Passons: Geçelim (bunu geçelim anlamına).44

-

- Demek böyle rüyalar görüyorsunuz öyle mi? Mitya, acı acı gülümsedi:

-Evet böyle rüyalar görürüm... Yoksa bunu da mı zapta geçirmek istiyorsunuz?

-Hayır zapta geçirmek istemiyoruz, ama gene de acayip rüyalar görüyormuşsunuz.

-Şimdi gördüğüm artık rüya değil, gerçek baylar! Yaşamın gerçekçiliği! Ben bir kurdum, siz de avcısınız. Tabiî ki, kurdu pusuya düşürmeye çalışacaksınız.

Nikolay Parfenoviç, çok yumuşak bir tavırla:

-Böyle bir kıyaslama yapmanız boşuna... diye söze başlayacak oldu.

Ama Mitya, herhalde birden öfke gösterisinde bulunarak ruhundaki ağırlığı hafifletmek isteği ile:

-Boşuna değil! diye tekrar bağırdı. Ama sonradan söylediği her sözle gene gittikçe yumuşayarak devam etti: Bir caniye ya da sorularınızla işkence ettiğiniz bir zanlıya inanmıyabilirsiniz. Ama en soylu kişiye, ruhun en yüksek atılışlarına, (bunu cesaretle bağıra bağıra söylüyorum!) hayır buna, inanmamazlık edemezsiniz... Buna hakkınız bile yok... Ama...

Sus yüreğim

Sabret, boyun eğ ve sus!...

Birden canı sıkıldı. Hemen:

-Canım devam etmeye lüzum var mı? diye kestirip attı: Nikolay Parfenoviç:

-Tabiî, lütfen devam edin, diye karşılık verdi.

ÜÇÜNCÜ ÇİLE

Mitya gerçi soğuk bir tavırla konuşmaya oaşlarnıştı ama bel iydi ki, anlattıklarını unutmamak, söylediklerinin en küçük bir noktasını akıldan çıkarmamak için çaba sarfediyordu. Duvardan atlayarak babasının bahçesine nasıl girdiğini,

pencereye kadar nasıl yürüdüğünü, sonunda da pencerenin önün

de olup biten her şeyi anlattı. Gruşenka, babasının yanında mı, değil mi? diye öğrenmek için can attığı o sırada, bahçede tüm varlığını sarsmış olan duyguları, her sözü açık ve kesin bir tavırla, sanki kalıplaşmış şeyler söylüyormuş gibi bir bir anlattı. Ama ne gariptir ki, savcı da sorgu yargıcı

da bu kc3 onu ciddi bir tavırla dinliyor, soğuk bakıyor ve ona çok daha az soru soruyorlardı. Mitya, yüzlerinden hiç bir şey anlayamıyordu. Kızdılar, öfkelendiler, eh ne yapayım Al ah belâlarını

versin! diye düşündü.

Babasının pencereyi açması için, ona Gruşenka gelmiş gibi bir işaret verdiğini anlatmaya karar verdiği vakit, savcı da sorgu yargıcı da işaret sözüne hiç dikkat etmediler. Sanki bu sözün ne önemi olduğunu anlamıyorlardı, o kadar kayıtsız kaldılar ki, bunu Mitya bile farketti. Sonunda babasının pencereden sarktığı ve içinde müthiş bir nefret duyarak cebinden havanelini çıkardığı

anda, birden mahsusmus gibi durakladı. Oturduğu yerden duvara bakıyor ve herkesin gözünü

ona diktiğini biliyordu.

Sorgu yargıcı:

-Eli, sonra? dedi. Silâhı çektiniz, sonra... Sonra ne oldu?

Mitya, gözleri kıvılcımlar saçarak:

-Sonra mı? Sonra onu öldürdüm... Bir darbe indirerek kafatasnı yardım... Sizce öyle değil mi?

İçinde sönmeye yüz tutmuş olan tüm öfke birden ruhunda müthiş bir şiddetle tekrar uyanmıştı.

Nikolay Parfenoviç:

-Bizce öyle, diye onun sözünü tekrarladı. Peki, ya sizce

nasıl oldu?

Mitya gözlerini yere indirdi ve uzun süre sustu. Sonra al

çak sesle:

-Bence baylar, bence şöyle oldu, dedi. Neyin etkisi oldu bilmiyorum. Biri benim için gözyaşı mı

döktü, annem mi Tan"''ya yalvardı, yoksa o anda günahsız bir ruh üzerime doğru inip beni kucakladı mı, bilmiyorum. Yalnız bildiğim bir şeyvarsa, o anda şeytan yenildi! Pencerenin önünden fırlayarak duvara doğru koştum Babam korktu, beni ilk kez o zaman görmüştü, bir çığlık attı ve pencerenin önünden çekildi... Bunu çok iyi hatırlıyorum. Ben de bahçeden doğru duvara46

47

koştum... îşte o zaman Grigoriy bana yetişti, o sırada artık bahçe duvarına tırmanmıştım...

Tam bu noktada artık gözlerini kaldırıp kendisini dinleyenlere baktı. Kendisine büsbütün kayıtsız bir dikkatle bakıyor gibiydiler. Mitya'nın tüm varlığı bir öfke dalgası içinde titredi. Birden sözünü

keserek:

-Siz benimle şu anda alay ediyorsunuz, baylar! dedi. Nikolay Parfenoviç:

-Bunu nereden çıkarıyorsunuz? diye sordu.

-Çünkü benim hiç bir sözüme inanmıyorsunuz da ondan! Sanki en önemli noktaya geldiğimi bilmiyor muyum? İhtiyar orada kafatası yarılmış olarak yatıyor. Oysa ben size dramatik bir hava içinde onu nasıl öldürmek istediğimi ve artık havanelini cebimden çıkarmış olduğumu bile anlattıktan sonra birden pencerenin önünden koşarak ayrıldığımı söylüyorum... Baştanbaşa roman! Hem de şiir halinde! Sanki genç bir adamın sözüne inanılırmış gibi! Ha! Ha! Ha! Siz birer alaycıdan başka bir şey değilsiniz baylar!

Sonra bütün vücudu ile oturduğu iskemleden öyle bir döndü ki, iskemle çatırdadı. Savcı birden sanki Mitya'nın heyecanını görmemiş gibi:

-Peki farketmediniz mi? diye söze başladı. Pencereden koşarak uzaklaştığınız sırada evin öbür ucunda olan bahçe kapısının açık olup olmadığını farketmediniz mi?

-Hayır açık değildi.

-Açık değil miydi?

-Hayır, aksine kilitliydi. Kilitli olduğuna göre kim açabilirdi onu? Hay Al ah! Kapıyı diyorsunuz, değil mi, durun!

Bunu sanki yeni aklı başına gelmiş gibi söylemişti. Birden irkilir gibi oldu.

-Siz o kapıyı açık mı buldunuz yoksa?

-Açık bulduk ya.

Mitya birden şaşırıp kaldı:

-İyi ama eğer siz onu açmadınızsa, kim açmış olabilir o kapıyı?

Savcı, sözlerinin üzerinde dura dura, ağır ağır, ayrıntılı bir şekilde:

-Kapı açık duruyordu. Babanızın katili muhakkak o kapıdan içeri girmiş ve cinayetini işledikten sonra aynı kapı

dan çıkıp gitmiştir, dedi. Bizim için bu apaçık bir şey. Cinayetin odada işlendiği bel i. Ama bu cinayeti pencerenin öbür tarafında bulunan biri işlemedi. Bu, yerinde yapılan inceleme sonucunda cesedin duruşundan ve diğer her şeyden kesin olarak anlaşılmıştır. Bu noktada hiç bir şüphe olamaz.

Mitya hayretler içindeydi. Kendini tamamen kaybederek:

-İyi ama bu imkânsız baylar! diye bağırdı. Ben... Ben girmedim içeri... Kesin olarak, gerçeği olduğu gibi bildirerek size söylüyorum ki, bahçede bulunduğum bütün süre içinde ve bahçeden kaçtığım sırada kapı kapalıydı. Ben yalnız pencerenin önünde durdum ve onu pencereden gördüm. Sadece orada durdum, sadece... Son dakikaya kadar öyle olduğunu hatırlıyorum.

Hatırlamasam bile bundan bir şey çıkmaz, çünkü biliyorum ki o işaretler! bir Smerdyakov, bir ölen babam, bir de ben biliyorduk. O ise bu işaretleri almadan dünyada hiç kimseye kapıyı açmazdı!

Savcı, karşısındakini yutmak istiyormuş gibi müthiş bir merak içinde:

-İşaretler mi? Ne işaretleri? diye sordu ve o ağır başlı ciddi tavrı bir anda yok oluverdi.

Bu soruyu sanki çekine çekine, sürüne sürüne yaklasıyormuş gibi sormuştu. Önemli bir olaya, daha kendisinin bilmediği bir olaya parmak bastıklarını hissetmişti. Hemen de belki Mitya onu tam olarak açıklamaz diye bir korkuya kapıldı.

Mitya, alaylı bir tavırla ve öfkeyle gülümseyerek göz kırptı:

-Ya, demek bilmiyordunuz? dedi. Ya söylemezsem ne olacak? O zaman bunu kimden öğreneceksiniz? Bu işaretleri ölenden, Smerdyakov'dan ve benden başka kimse bilmiyordu ki!

Bir de Tanrı biliyordu tabiî! Ama O size bunların ne olduğunu söylemez ki! Oysa bu küçücük olay meraklı bir şey. Ona dayanarak Al ah bilir neler uy durulabilir, ha! ha! ha! Korkmayın baylar, korkmayın açıklayacağım. Aklınızdan geçenler saçma, siz karşınızdakinin nasıl bir insan olduğunu bilmiyorsunuz! Öyle bir insan karşısındasınız ki, kendi aleyhine delil er ileri sürüyor, kendi zararına ifade veriyor! Evet öyle baylar, çünkü ben mert bir insanım, ama siz öyle değilsiniz!

Savcı bu acı hapların hepsini yuttu, o yalnız yeni olayı48

49

öğrenmek için sabırsızlık içinde titriyordu. Mitya onlara Fiyodor Pavloviç'in Smerdyakov için icadettiği işaretlerle ilgili olan ne varsa hepsini olduğu gibi tüm ayrıntıları ile anlattı, hatta o vuruşları masayı tıkırdatarak tekrarladı ve Nikolay Parfenoviç, ona ihtiyarın penceresini Gruşenka gedi anlamına gelecek şekilde mi tıkırdattığını sorunca, doğru söyleyerek, gerçekten öyle yani: Gruşenka geldi anlamına gelecek şekilde tıkırdatmış olduğunu söyledi.

Sonra gene hakaret dolu bir tavırla öbür tarafa dönerek sözünü:

- Hadi bakalım, şimdi pireyi deve yapabilirsiniz, diye kesti.

Nikolay Parfenoviç, bir kez daha:

-Demek bu işaretleri yalnız müteveffa babanız, siz, bir de uşağınız Smerdyakov biliyordu. Başka hiç kimsenin haberi yoktu öyle mi? diye sordu.

- Evet. Uşağımız Smerdyakov, bir de Tanrı biliyordu. Tanrının da bildiğini zapta geçirin. Bunu zapta geçirmek gereksiz bir şey olmayacak. Çünkü sizin de Tanrıya ihtiyacınız olacak!

Sonra tabiî bunları da zapta geçirmeye başladılar. Ama zapta geçirirlerken, savcı birden sanki aklına yepyeni bir düşünce takılmış gibi:

-Madem bu işaretleri Smerdyakov da biliyordu ve siz babanızın ölümünden suçlu olduğunuzu kesin olarak reddediyorsunuz, o halde acaba, kararlaştırılan işaretleri vererek babanızı kendisine pencereyi açmaya zorlayan, sonra da cinayeti işleyen... o olmasın?

Mitya çok alaycı, aynı zamanda müthiş bir nefret taşıyan bir bakışla savcıya baktı. Gözlerini hiç

ayırmadan ve konuşmadan bakıyordu. O kadar ki sonunda savcının gözleri kırpışmaya başladı. O

zaman Mitya:

-Hah gene bir tilki yakaladınız! dedi. Keratanın kuyruğunu kapana kıstırdınız! Ha! Ha! Ha! Ben içinizden geçenleri okuyorum, bay savcı! Demek hemen yerimden fırlayarak bana söyletmek istediğiniz şeye, dört el e sarılıp avazım

çıktığı kadar: Ah, bunu yapan Smerdyakov'dur, işte katil odur! diye bağıracağımı sandınız. İtiraf edin ki, bunu düşündünüz. İtiraf ederseniz o zaman devam ederim.

Ama savcı bunu açıklamadı. Susuyor ve bekliyordu. Mitya:

-Yanıldınız işte, Smerdyakov'dur diye bağırmıyacağım!

- Ondan hiç şüphe etmiyorsunuz, öyle mi?

-Ya siz şüphe ediyor musunuz?

-Ondan da şüphe edilmiştir.

Mitya gözlerini yere indirdi. Somurtkan bir tavırla:

-Şaka bir tarafa, diye söylendi. Dinleyin: Daha başlangıçta, daha şu perdenin öbür tarafından çıkıp koşarak yanınıza geldiğim sırada, aklımdan bu düşünce geçmişti. Kendi kendime Smerdyakov'dur! dedim. Burada masa başında otururken, el erimi kana bulamadığımı

bağıra bağıra söylediğim vakit bile içimden: Smerdyakov'dur! diye düşünüyordum.

Smerdyakov'un düşüncesi beni bir türlü rahat bırakmıyordu. Sonunda birden gene Smerdyakov'dur! diye düşündüm. Ama yalnız bir saniye için. Hemen ardından Hayır, Smerdyakov değildir! dedim kendi kendime. Bu, onun işi olamaz baylar.

Nikolay Parfenoviç ihtiyatlı bir tavırla:

-O halde belki bir başka kimseden şüphe ediyorsunuz?

diye sordu.

Mitya kesin bir tavırla:

-Hayır. Ama kim, hangi insan bu işi yapmış olabilir? Yoksa bu gökten inme bir kuvvetin ya da şeytan'ın işi mi, bilmiyorum, ama... Smerdyakov olamaz! diye kestirip attı.

-Peki bu işi, onun yapmamış olduğunu neden bu kadar kesin ve bu kadar ısrarlı bir şekilde, söylüyorsunuz?

-Bu kanıdayım da ondan! Bende bıraktığı izlenimlerden. Çünkü Smerdyakov, yaratılış

bakımından alçağın biridir, üstelik korkaktır. Hatta onun için korkak demek bile azdır. Dünyada ne kadar korkaklıklar varsa bir araya getirilip o iki ayaklı varlığın içine doldurulmuştur. Tavuk yüreği vardır onda. Benimle konuşurken, her seferinde onu gebertirim diye tiril tiril titrerdi. Oysa elimi bile kaldırmadım ona. Ayaklarıma kapanır, onu korkutmayayım diye düpedüz yalvararak şu gördüğünüz çizmelerimi ağlaya ağlaya öperdi. Duydunuz ya korkutmamayım diye. O ne biçim sözdü! Oysa ben ona hediyeler bile verirdim. O hastalıklı, korkak, saralı, akılsız tavuğun biridir. Sekiz yaşında bir 'çocuk bile hakkından gelir onun! Öyle karakter olur mu?

Hayır Smerdyakov değildir bay50

lar. Hem zaten o parayı sevmez. Benden hiç hediye almazdı. Hem ihtiyarı neden öldürsün? Belki de onun meşru olmayan oğludur, ne bileceksiniz?

-Bu efsaneyi biz de işittik. Ama siz de babanızın oğlusunuz ve öyleyken kendiniz bile onu öldürmek istediğinizi herkese söylediniz.

-Bu taş basımı yardı! Hem de alçakça, kötü niyetle atılan bir taştı bu! Öyleyken korkmuyorum. Ah baylar, bunu benim yüzüme karşı söylemek çok alçakça bir şey oluyor! Alçakça

bir şey, çünkü bunu, ben kendim size söyledim. Yalnız öldürmek istemedim, öldürebilirdim de.

Hatta daha fazlasını da yaptım. Size kendiliğimden onu az kalsın öldürecektim dedim. Ama öldürmedim işte onu. Koruyucu meleğim bana engel cldu ya... Bunu bir türlü hesaba katmak istemiyorsunuz. İşte onun için alçakça bir şey oluyor, alçakça bir şey! Çünkü ben öldürmedim, öldürmedim, diyorum! İşitiyor musunuz beni bay savcı? Öldürmedim, öldürmedim, diyorum!

Az kalsın tıkanacaktı. Tüm sorgu süresince bir kez olsun böyle bir heyecana gelmemişti.

Bir süre sustuktan sonra birden:

-Peki, Smerdyakov size ne dedi baylar? Bunu sizden sorabilir miyim? diye sordu.

Savcı soğuk ve sert bir tavırla:

-Bize her şeyi sorabilirsiniz, dedi. Olayla ilgili olan her şey konusunda bize soru sorabilirsiniz. Biz de, tekrar ediyorum, her sorunuza karşılık vermek zorundayız. Sorduğunuz uşak Smerdyakov'u, belki arka arkaya onuncu kezdir tekrarlanan bir sara krizine tutulmuş olarak, kendinden geçmiş bir halde yatağında bulduk. Hatta yanımızda bulunan doktor, hastayı

muayene ettikten sonra bize belki yarına kadar hayatta kalmıyacağım söyledi.

Mitya'nın dudaklarından elinde olmayarak şu sözler döküldü:

-O halde babamı şeytan öldürdü!

Sanki o ana kadar hep durmadan kendisine Smerdyakov mu yoksa değil mi? diye sormuştu.

Nikolay Parfenoviç,

-Bu konuya yeniden döneceğiz, diye karar verdi. Şimdi isterseniz ifade vermeye devam edin.

51

Mitya, dinlenmesine izin vermelerini rica etti. Ona nezaketle izin verdiler. Dinlendikten sonra devam etti. Ama bel iydi ki, bu ona ağır geliyordu. Bitkin bir haldeydi. Kendisini hakarete uğramış

hissediyordu ve moral bakımından çok sarsılmıştı. Bundan başka, savcı şimdi artık sanki mahsusmuş gibi her an onu önemsiz konulara takılarak sinirlendirmeye başlamıştı. Mitya bahçe duvarının üzerine ata biner gibi oturduğu sırada sol bacağına yapışmış olan Grigoriy'in başına havaneli vurduğunu, sonra da yere yığılan adamın yanına atladığını anlatır anlatmaz, savcı onu durdurdu ve duvarın üzerine nasıl oturduğunu daha ayrıntılı bir şekilde anlatmasını istedi. Mitya şaşırdı:

- İşte böyle oturuyordum, ata biner gibi. Bir bacağım bir yanda, öbür bacağım bir yanda...

-Havaneli ne oldu?

-Havaneli elimdeydi.

- Cebinizde değil miydi? Bunu anlattığınız gibi iyice hatırlıyor musunuz? Kolunuzu şiddetle mi savur dunuz?

-Herhalde şiddetle savurmuşumdur. Neden bunun üzerinde duruyorsunuz?

- İskemlenin üzerine tıpkı duvarın üzerine çıktığınız zaman olduğu gibi otursanız ve bize durumu daha belirli olarak göstermek için aynı hareketleri yapsanız, kolunuzu nereye, nasıl savurduğunuzu bir gösterseniz, olmaz mı? dedi.

Mitya, kendisine soru soran adama yüksekten bakarak:

-Yoksa siz benimle alay mı ediyorsunuz? diye sordu.

Ama berikinin yüzünden kıl bile kıpırdamadı. Mitya titreyerek döndü, iskemlenin üzerine ata biner gibi bindi ve kolunu savurdu.

-İşte böyle vurdum! İşte böyle öldürdüm! Daha ne istiyorsunuz?

-Teşekkür ederim. Şimdi neden aşağıya atladığınızı, bunu ne amaçla yaptığınızı, niyetinizin ne olduğunu söyler misiniz?

-Hay Al ah kahretsin!... Yaralananın yanına atladım... Neden olduğunu bilmiyorum!

-Öyle bir heyecan içindeyken mi? O sırada oradan kaçmayaa çalıştığınız halde mi?52

-

-

53

-Evet, heyecan içinde olduğum ve oradan kaçmaya çalıştığım halde.

-Ona yardım etmek mi istiyordunuz?

-Ne yardımı? Evet belki de yardım etmek için. Hatırlamıyorum.

-Kendinizi mi kaybetmiştiniz? Yani ne yaptığınızı bilemeyecek durumda mıydınız?

-Yok canım, hiç de kendimi kaybetmiş değildim, her şeyi hatırlamıyorum, en ince noktasına kadar herşeyi. Ona bakayım diye yanına atladım ve mendil e yüzünü sildim.

-Mendilinizi gördük. Yaraladığınız adamı tekrar hayata kavuşturmak umudunda mıydınız?

-Bunu umut edip etmediğimi bilmiyorum. Sadece sağ mı, değil mi, onu anlamak istedim.

-Ya, bunu anlamak istediniz demek? Peki sonra ne oldu?

-Ben doktor değilim. Karar veremedim. Öldürdüm zannederek kaçtım. Meğer kendine gelmiş.

Savcı:

-Mükemmel! dedi. Size teşekkür ederim. Bana gereken yalnız bu idi. Lütfen bir zahmet devam ediniz.

Ne yazık ki, içinde bir acıma duygusu ile yere atlamış olduğunu söylemek Mitya'nın aklına bile gelmedi, oysa bunu hatırlıyordu, hatta Grigoriy'i öldürdüğünü sanarak birkaç acıklı söz bile söylemiş: Madem yakalandın ihtiyar, yapılacak bir şey yok, şimdi yat bakalım demişti. Savcı ise bundan yalnız bir tek sonuç çıkarmıştı: Öyle bir anda ve böyle bir heyecan> içinde bulunan bir adam duvardan sadece kesin olarak cinayetin tek görgü tanığı sağ mı yoksa değil mi, diye öğrenmek için yere atlamıştı! Böyle bir anda bile bunu yaptığına göre ne güçlü, ne kararlı, ne serinkanlı, hem de ne kadar hesabı bir insandı... Bu ve buna benzer şeyler aklına gelmişti. Savcı

memnundu. Sinirli bir adamı önemsiz şeyler üzerinde dura dura çileden çıkarmış, o da kendini ele vermişti.

Mitya, üzüntü içinde devam etti. Ama Nikolay Parfenoviç gene sözünü kesti:

-Nasıl oluyor da böyle el eriniz kanlı iken, hatta sonradan öğrenildiğine göre yüzünüz de kan içindeyken hizmetçi Fedosya Markovna'nın evine koştunuz?

Mitya:

-Canım zaten ben o zaman kan içinde olduğumu hiç farketmedim ki! diye karşılık verdi!

Savcı, Nikolay Parfenoviç ile bakıştı.

-Doğru söylüyorlar, öyle olur!

Mitya, birden savcının sözünü beğendiğini belirten buta vır la:

-Gerçekten farketmedim, bunu çok güzel söylediniz bay savcı, dedi.

Ama sonradan Mitya'nın birden aradan çekilme ve mutlu olanların yanından geçip gitmesine imkân verme hikâyesine sıra geldi. Tabiî bu sefer deminki gibi içinden geçenleri ortaya dökerek, onlara gönlünün sultanını anlatamazdı. Yüzüne deriye yapışan tahta kuruları gibi bakan o soğuk insanların karşısında bundan söz etmek ona hoş görünmüyordu. Bu yüzden tekrar tekrar sorulan sorulara kısaca ve kesin bir tavırla:

-Eh, ne yapalım kendimi öldürmeye karar verdim işte. Yaşamaya devam etmem için bir neden var mıydı? Bu soru

. zihnimde kendiliğinden ortaya çıkmıştı. Onun eski, itiraz edilemiyecek ve gururunu kırmış olan erkeği aradan beş yıl geçtikten sonra işi meşru bir nikâhla sonuçlandırmak için çıka gelmişti. O

gelince de ben artık benim için her şeyin mahvolduğunu anladım. Geride olanlara bakınca, işte bu rezaletler, bu kan, Grigoriy'in kanı aklıma geliyordu... Ne diye yaŞiyacaktım sanki? Bunu düşününce tabiî rehindeki tabancaları almaya gittim. Onları doldurup gün doğarken kafama bir kurşun sıkacaktım...

-Ama geceyi ziyafette geçirdiniz, değil mi?

- Gece de ziyafetteydim ya! Eee, Al ah kahretsin! Bu işi çabuk bitirin baylar. Tabanca ile kesin olarak intihar etetmeye kararlıydım. Surda köyün arkasında sabahın beşinde işimi bitirecektim. Bir kâğıt hazırlamış, Perhotin'de yazmışn onu, tabancalı doldururken, îşte kâğıt burada, okuyun. Birden küçümseyen bir tavırla:

-Bunları sizin için anlatmıyorum! dedi.

Yelek cebinden bir kâğıt çıkarıp masanın üzerine fırlattı, i Soruşturma memurları kâğıdı merakla okudular ve gerektiği Bibi onu evrakın arasına kattılar.54

-

55

-Peki. bay Perhotin'in evine girdiğiniz vakit, hâlâ el a. tinizi yıkamayı düşünmüyor muydunuz?

Demek şüphelerden korkmuyordunuz ?

- Ne şüphesi? İster şüphe etsinler ister etmesinler... Nasıl olsa dört nala buraya gelecek, saat beşte de kendimi tabanca ile vuracaktım ve bana bir şey yapmaya vakit bulamıyacaklardı.

Eğer babamla olan o işler olmasaydı, bir şey öğrenemeyecek buraya da gelemeyecektiniz! Ah!

Bu işi şeytan yapmıştır. Babamı şeytan öldürmüştür! Siz de olup bitenleri ou kadar çabuk şeytandan öğrendiniz herhalde. Nasıl oluya da, buraya bu kadar çabuk geldiniz? Şaşılacak şey! Öyle bir şey insanın hayalinden geçmez!

-Bay Perhotin bize onun evine girdiğiniz vakit el erinizde... Kanlı el erinizde... Paralarınızı...

Büyük bir parayı... Yüzer rubleliklerden koca bir desteyi tuttuğunuzu, bunu da orada hizmet eden bir çocuğun görmüş olduğunu söyledi.

-Öyle oldu baylar, hatırlıyorum, öyle oldu. Nikolay Parfenoviç çok yumuşaK bir tavırla:

-Şimdi küçük bir sorumuz daha var. Birden bu kadar çok parayı nereden bulduğunuzu bize söyler misiniz? Çünki olaylardan anlaşılıyor ki, aynı zamanda hesaba vurulursa meydana çıkıyor ki evinize uğramamışsınız...

Savcı, sorunun böyle açıktan açığa sorulmasından ötürü hafifçe yüzünü buruşturdu ama Nikolay Parfenoviç'in sözünü kesmedi.

Mitya, görünüşte çok sakin bir tavırla ama gözlerini yere indirmiş olarak:

-Evet, eve uğramadım, diye karşılık verdi.

Nikolay Parfenoviç sinsi bir tavırla sanki sokuluyormuş gibi:

-O halde izin verin size sorumuzu tekrar edelim, dedi. Bu kadar çok parayı böyle birden nasıl olup da buldunuz? Oysa kendi itirafınıza göre daha o gün saat beşte...

Mitya, sert bir tavırla sözünü kesti.

-On rubleye ihtiyacım vardı ve onları bulmak için Perhotin'e tabancamı rehin bıraktım. Sonra da üç bin ruble istemek için HohlaKova'ya gittim. O da bana bunları vermedi. falan, filan...

Evet baylar işte böyle. Parasızken birden ortaya binlikler çıktı, öyle değil mi? Biliyor musunuz?

Baylar şu anda

ikiniz de korku içindesiniz Ya onları nereden aldığını söylemezse? diyorsunuz.

Birden büyük bir kararlılıkla sözlerinin üzerinde dura dura:

-Gerçekten de öyle olacak: Söylemiyeceğim işte, baylar. Doğru tahmin ettiniz, bunu öğrenemiyeceksiniz.

Soruşturma memurları bir süre sustular. Nikolay Parfesoviç, alçak sesle ve uysal bir tavırla:

-Şunu anlamanızı istiyorum k: bunu muhakkak öğrenmemiz gerekiyor, bay Karamazov! dedi.

-Anlıyorum, ama gene de söylemiyeceğim.

Söze savcı karıştı ve sorguya çekilenin eğer bunu kendi çıkarına daha uygun bulursa, sorulara karşılık vermemekte serbest olduğunu, tekrar hatırlattı. Ama gene de zanlının susarak kendisine büyük bir zarar verebileceğine göre ve

özel ikle bu kadar büyük bir önem taşıyan sorular sorulunca, bu önemi...

Mitya, gene sözünü kesti:

-Falan, filân, feşmekân! Yeter baylar! Bu beylik laflan daha önceden de işittim! Kendim de işin ne kadar önemli olduğunu ve en esaslı noktanın bu olduğunu anlıyorum, ama gene de söylemiyeceğim.

Nikolay Parfenoviç sinirli bir tavırla:

-Canım bize ne? Bu iş bizim işimiz değil. Sizi ilgilendiren bir iş, söylemezseniz kendi kendinize zarar vermiş olursunuz.

Mitya gözlerim kaldırıp kararlı bir tavırla ikisine baktı.

- Bakın baylar! Şaka bir yana, ben daha başlangıçta 6u noktada çatışacağımızı seziyordum.

Ama başlangıçta size /fade vermeye başladığım sırada bütün bunlar sanki uzaklarda sislerin arasındaydı, her şey belirsiz bir şekilde dalgalanıyordu. Ben ise o kadar açık yüreklilikle davranıyordum ki, sözüme aramızda karşılıklı güven olsun, diye başladım. Şimdi kendim de görüyorum ki, böyle bir güven olamazdı. Çünkü hasıl olsa bu Al ahın belâsı duvara gelip çarpacaktık Şimdi de geldik iste! Buradan öteye geçilmez. Bu kadar Bununla birlikte sizi suçlu bulmuyorum, sözüme inanmanıza imkân yok. Bunu anlıyorum'

canı sıkılarak sustu.56

-

-

57

-Peki, en önemli konuda susmak hususunda verdiğiniz bu kararı hiç bozmadan, sizi ifade verirken böylesine tehlikeli bir anda susmaya zorlayacaK kadar Kuvvetli olan nedenlerin ne olduğunu bize ima ile açıklayamaz mısınız?

Mitya, garip, düşünceli bir tavırla acı acı güldü.

-Ben sizin zannettiğinizden daha yufka yürekliyim baylar! Size bunu neden yaptığımı

açıklıyacağım. Buna lâyık olmadığınız halde bir imada bulunacağım. Bu konuda susuyorum; çünkü bu benim için çok ayıplanacak bir şeydir. Bu paraları nereden bulduğum sorusuna vereceğim karşılıkta benim için o kadar utanılacak bir şey vardır ki, onunla cinayet... hatta babamın soyulması bile kıyaslanamaz. Babamı öldürmüş ve soymuş olsaydım bile bu kadar ayıp olmayacaktı, îşte onun için söyleyemiyorum. Utancımdan yapamıyorum bunu. Ne yapıyorsunuz baylar? Bunu zapta mı geçirmek istiyorsunuz yoksa?

Nikolay Parfenoviç:

-Evet, zapta geçireceğiz, diye mırıldandı.

- Bunu zapta geçirmeseydiniz daha iyi olurdu. Yani o ayıp olan şeyi. Ben bunu size sadece iyi yürekli olduğum için açıkladım. Oysa söylemeyebilirdim. Ben size bunu söylerken bir hediye vermiş gibiydim. Siz ise hemen yüzünüzü tekrar kâğıtlara yapıştırdınız.

Sözünü hakaret dolu ve tiksiintili bir tavırla:

-Eh yazın, ne isterseniz yazın! diye bitirdi. Sizden korkmuyorum ve... Karşınızda gurur duyuyorum.

Nikolay Parfenoviç:

-Peki, bize ne çeşit bir utanç duyduğunuzu söyleyebilir misiniz? diye soracak oldu.

Savcı yüzünü müthiş buruşturdu. Mitya:

- Ni... nü Söylemem. Hiç kendinizi yormayın... Hem kendimi lekelemeye değmez. Zaten size bulaşa bulasa kendimi lekeledim. Siz buna lâyık değilsiniz, kimse lâyık değil... Yeter baylar! Kesiyorum!

Bu söz aşın bir kararlılıkla söylenmişti. Nikolay Parfenoviç ısrar etmekten vazgeçti, ama İppolit Kiril oviçln bakışlarından onun henüz umudunu yitirmemiş olduğunu hemen farkedebildi.

-Peki hiç olmazsa bay Perhotin'in evine girdiğiniz sı

rada elinizde ne miktarda para bulunduğunu, daha doğrusu kaç ruble olduğunu bize söyleyebilir misiniz?

__ Bunu da söyleyemem.

__ Bay Perhotin'e galiba, güya bayan Hohlakova'dan aldığınız üç bin ruble'den söz etmişsiniz, öyle değil mi?

-Belki de söz etmişimdir. Yeter baylar! Ne kadar olduğunu söylemiyeceğim.

-O halde lütfen buraya nasıl geldiğinizi ve buraya geldikten sonra tüm yaptıklarınızı ayrıntılı olarak anlatır mısımz?

Mitya olup bitenleri anlattı. Ama hikâyesini artık burada vermiyeceğiz. Soğuk bir tavırla, acele ile anlatıyordu. Aşkının içinde uyandırdığı heyecanlardan hiç söz etmedi. Bununla birlikte tabanca ile intihar etmek kararından yeni olaylar ortaya çıktığı için vaz geçtiğini anlattı. Bir neden göstermeden, ayrıntıları ortaya koymadan anlatıyordu.

Zaten soruşturma memurları da bu kez onu pek rahatsız etmediler: Bel iydi ki, onlar için de şimdi asıl önemli olan nokta bu değildi.

Nikolay Parfenoviç, soruşturmayı:

-Bütün bunları kontrol ederiz, hepsine yeniden tanıkları sorguya çektiğimiz vakit tekrar değiniriz.

Bu sorgu da tabiî sizin yanınızda olacaktır, diye bitirdi. Şimdi ise sizden ricamız yanınızda bulunan ne varsa hepsini masanın üzerine koymanızdır. Özel ikle şu anda ne kadar paranız varsa hepsini.

-Parayı mı baylar? Hay hay! Öyle gerektiğim anlıyorum. Hatta nasıl oluyor da daha önce merak etmediniz diye hayret ediyorum. Gerçi hiç bir yere gidecek değilim, gözünüzün önündeyim ama...

Her neyse işte buyrun, paralarım bunlar. Buyrun sayın, hepsi bu kadar galiba.

Ceplerinde ne varsa hepsini, hatta ufak parayı, yeleğinin yan cebinde bulunan iki dvugrivennik'i (*) çıkardı. Parayı saydılar. Sekiz yüz otuz ruble kırk köpek vardı.

Sorgu hâkimi:

-Hepsi bu kadar mı? diye sordu.

Biraz önce ifade verirken Plotnikov'ların dükkânında

(*) Ovugrivennik: 20 köpeklik bir maden! para., 58

-

otuz ruble bırakmış olduğunuzu söylediniz, Perhotin'e on ruble, arabacıya yirmi ruble verdiniz, burada da iki yüz ruble kaybettiniz.

Nikolay Parfenoviç hepsini yeniden saydı, ne kadar para harcanmışsa hepsini hatırladılar, her bir kuruşu hesaba kattılar. Nikolay Parfenoviç, toplamını yaptı.

-Demek ki, bu sekiz yüzle birlikte başlangıçta yalnızca toplam olarak bin beş yüz ruble kadar para vardı.

Mitya:

-Öyle olacak, diye kestirip attı.

-Peki nasıl oluyor da herkes çok daha fazla olduğunu ileri sürüyor?

-Varsın ileri sürsünler.

-Siz kendiniz de böyle olduğunu ileri sürüyordunuz.

-Evet, kendim de ileri sürüyordum.

-Bütün bunları daha sorguya çekmediğimiz insanlara tanıklıkları ile de kontrol edeceğiz.

Paranız için endişe etmeyin. Onlar gereken yerde saklanacaktır ve herşey... başlamış olan herşey sona erdikten sonra... Bu paralar üzerinde kesin bir hakkınız olduğu anlaşılırsa, size geri verilecektir. Eh, şimdi...

Nikolay Parfenoviç, birden ayağa kalktı, kesin bir tavırla Mitya'ya giysinizi de, başka herşeyinizi de diyerek soyunmasını söyledi. Herşeyini daha ayrıntılı bir şekilde gözden geçirmek zorunda olduğunu, bu yüzden bunu muhakkak yapması gerektiğini ileri sürüyordu.

- Hay hay! Buyrun beyler, isterseniz bütün ceplerimi de ters çeviririm.

Gerçekten de neredeyse ceplerini ters çevirmeye kalkıştı.

-Giysinizi de muhakkak çıkarmanız gerekecek.

-Nasıl olur? Soyunmam mı gerekiyor? Hay Al ah kahretsin! Canım beni böyle olduğum gibi arasanıza! Öyle olmaz mı?

Hayır, olmaz Dimitriy Fiyodoroviç. Giysinizi çıkarmanın gerekiyor.

Mitya, canı sıkılarak:

-Nasıl isterseniz diye razı oldu. Yalnız lütfen bu iş burada değil, perdelerin arkasında olsun.

Aramayı kim yapacak?

Nikolay Parfenoviç, buna razı olduğunu belirten bir baş işaretiyle:

— Tabiî perdelerin arkasında, dedi.

Küçük yüzünde çok önemli bir iş yaptığım belirten özel bir ciddilik belirmişti.

VI

SAVCI MİTYA'YI YAKALIYOR

Mitya için beklenmedik ve şaşılacak bir şey başlamıştı. Daha önce, hatta bir an önce bile kendisine, Mitya Karamazov'a böyle bir muamele yapacakları aklından bile geçmezdi! İşin asıl önemli yanı; işe, onu alçaltan, ama onlara kendisini küçük görme ve hakaretle bakma imkânını

veren bir şeyin katılmış olmasıydı.

Eğer yalnız ceketini çıkarmış olsaydı, bir şey olmayacaktı, ama soyunmaya devam etmesini istediler. Hatta rica etmediler, aslında emrettiler, bunu çok iyi anlamıştı. Gururundan ve bu durumdan tiksindiğinden ötürü hiç bir şey söylemeden söyleneni kusursuz yerine getirdi. Perdenin öbür tarafına Nikolay Parfenoviç'den başka savcı da gelmişti, ayrıca birkaç köylü de vardı. Mitya herhalde kuvvete baş vurmak gerekir diye geldiler, ama belki de başka bir şey içindir, kimbilir?

diye düşündü. Sonra sert bir.tavırla:

-Ne yani? Gömleğimi de çıkarmalı mıyım? diye sordu. Ama Nikolay Parfenoviç, ona karşılık vermedi. Savcı ile

birlikte ceketi, pantolonu, yeleği ve kasketi inceliyordu. Bel iydi ki, bu inceleme her ikisinde büyük bir ilgi uyandırıyordu. Mitya'nın aklından hiç de çekinmiyorlar, hatta en basit nezaket kural arına bile dikkat etmiyorlar diye bir düşünce Seçti. Daha sert ve daha sinirli bir tavırla:

-Size ikinci kezdir soruyorum: Gömleğimi çıkarmam gerekiyor mu? diye söylendi.

Nikolay Parfenoviç:

-Üzülmeyin, gerekirse size söyleriz, dedi.

Bunu söylerken sanki bir amirmiş gibi konuşmuştu. Da60

-

-

ha doğrusu Mitya'ya öyle geldi. Sorgu yargıcı ile savcı arasında alçak sesle harıl harıl bir konuşma oluyordu. Konuşma konusu şu idi: Ceketin üzerinde özel ikle sol eteğinde, arkada artık kurumuş, katılaşmış ve daha pek o kadar yumuşamamış kocaman kan lekeleri bulunmuştu.

Pantolon da öyleydi. Bundan başka Nikolay Parfenoviç, orada bulunanların gözü önünde her şeyi yokluyor, parmaklarını yakanın, kol kapaklarının, ceketin ve pantolonun bütün dikiş yerleri üzerinde bir şey aradığını bel i ederek gezdiriyordu. Tabiî para arıyordu. Asıl önemlisi paraları

giysisinin içine dikebileceğinden şüphe ettiklerini Mitya'dan saklamadılar.

Mitya, kendi kendine: Şimdi artık bana bir subay gibi değil de, doğrudan doğruya sanki hırsızmışım gibi muamele ediyorlar diye söylendi. Araştırmayı yapanlar akıl arından geçen düşünceleri birbirlerine şaşılacak kadar açık söylüyorlardı. Örneğin, perdenin öbür tarafına ötekilerle birlikte gelmiş olan ve durmadan kımıldayan, üstlerine hizmet ediyormuş gibi davranan zabıt kâtibi, Nikolay Parfenovic'in dikkatini, öteki eşyalar gibi el yordamı ile iyice araştırılmış olan kasketin üzerine çekti.

-Kâtip Gridenka'yı hatırlıyor musunuz? dedi. Yazın,

bütün dairedekilerin maaşlarını almaya gitmişti, dönünce de sarhoş bir halde iken onları yitirdiğini söylemişti. Sonra nerede

.bulduk onları? İşte bu şeritlerin ve kasketin içinde, yüzlükler ince ince sarılmış şeritlerin içine dikilmişti.

Gridenka olayını sorgu yargıcı da, savcı da hatırlıyorlardı, bu yüzden de Mitenka'nın kasketini bir yana bıraktılar ve bunu,

hatta bütün giysiyi daha ciddi bir şekilde gözden geçirmeye karar verdiler.

Nikolay Parfenoviç birden Mitya'nın gömleğinin kan içinde kalan sağ kol kapağını farkederek:

- Bir dakika, bir dakika, bu nasıl oluyor böyle? Kan değil mi bu?

Mitya:

-Kan, diye kestirip attı.

— Yani, ne kanı? Hem bu kol kapağı neden içeriye doğru kıvrılmış öyle?

Mitya, kol kapağını daha Grigoriy ile uğraşırken kirletmiş

olduğunu ve bu kol kapağını daha Perhotin'de iken, el erini orada yıkadığı sırada içeriye doğru kıvırdığını anlattı.

-Gömleğinizi de almak zorunda kalacağız... Bu çok önemli bir şey... Olayı ispatlayan delil er olarak.

Mitya, kızararak müthiş öfkelendi:

-Ne olacak yani, ben çıplak mı kalacağım? diye bağırdı.

-Üzülmeyin... Bir çaresini bulur bu işi hal ederiz, şimdi lütfen çoraplarınızı da çıkarın.

Mitya gözleri kıvılcımlar saçarak:

-Şaka etmiyorsunuz ya? Bu gerçekten bu kadar önemli mi? dedi.

Nikolay Parfenoviç, sert bir tavırla karşı koyar gibi:

-Şaka etmeye vaktimiz yok! diye karşılık verdi.

Mitya:

-Eh ne yapalım, madem gerekiyor... Ben... diye mırıldandı ve karyolanın üzerine oturarak çoraplarını çıkarmaya başladı.

Bu ona dayanılamayacak derecede ayıp bir şey olarak görünüyordu. Herkes giyimliydi. Kendisi ise soyunmuştu ve ne gariptir ki soyunmuş olduğu için onların karşısında kendisini suçlu hissediyordu. Asıl önemlisi birden, gerçekten hepsinden daha aşağı bir duruma düştüğünü ve onların kendisini küçük görmekte haklı olduklarım kabul ediyordu. Tekrar tekrar: Eğer herkes soyunmuş olsaydı, o zaman ayıp olmazdı, ama insan tek başına soyunmuş olursa, herkes de ona bakarsa ayıp oluyor! diye düşünüyordu. Sanki rûyadaymışım gibi, oysa rüyada bile hiçbir zaman bu kadar utanılacak şeyler görmemişimdir. Hele çoraplarını çıkarmak ona müthiş bir üzüntü bile veriyordu: Çorapları pek temiz değildi. İç çamaşırı da Öyle... Ve şimdi bunu herkes görmüştü. Asıl önemlisi kendisi de ayaklarından hoşlanmazdı, nedense hayatı boyunca hep her iki ayağının bas parmağım çok çirkin görmüştü. Özel ikle sağ ayağında garip bir şekilde aşağı doğru kıvrılmış düz ve kaba tırnaklarından birini çok çirkin buluyordu. İşte Şimdi hepsi bunu görecekti. Dayanılmaz bir utanç duyduğu İÇin, birden daha kaba bir tavır takındı. Bunu artık mahsus yapıyordu. Üzerindeki gömleği kendiliğinden yırtarcasına çıkardı.62

-

63

-Eğer utanmıyorsanız, daha başka yerlerimi de arayın, ister misiniz? dedi.

-Hayır, şimdilik istemez. Mitya, öfkeli bir tavırla:

-Peki, ben böyle çıplak mı kalacağım? diye devam etti.

- Evet, şimdilik öyle gerekiyor... Lütfen şuraya oturun. İsterseniz, karyolanın üzerinden battaniyeyi alıp ona sarılabilirsiniz, ben ise... Ben bunların hepsini derler toplarım.

Bütün eşyaları teker teker orada bulunanlara gösterdiler. İncelemelerden çıkardıkları sonucu zapta geçirdiler, en sonra da Nikolay Parfenoviç dışarı çıktı. Giysileri de onun ardından alıp götürdüler. İppolit Kiril oviç de çıktı. Mitya'nın yanında yalnız köylüler kalmıştı. Hiç konuşmadan duruyor, gözlerini ondan ayırmıyorlardı. Mitya, battaniyeye sarındı, üşümüştü. Çıplak ayaklan dışarı çıkıyordu, .bir türlü battaniyeyi aşağı doğru çekerek onları örtemiyordu.

Nikolay Parfenoviç nedense uzun bir süre geri gelmedi. Mitya, dişlerini gıcırdatarak: İşkence edercesine uzun bir süre kaldı, bana köpek muamelesi yapıyor., O alçak savcı da çıkıp gitti, herhalde benden tiksindiği için: Çıplak bir adama bakmak herhalde ona çirkin görünmüştür diye düşünüyordu. Giysilerini oralarda bir yerde inceledikten sonra ne olursa olsun geri getireceklerini sanıyordu. Bu yüzden Nikolay Parfenoviç, birden arkasından gelen bir köylünün taşıdığı

bambaşka bir giysi ile dönünce öyle bir öfkelendi ki!

Nikolay Parfenoviç, dışarı çıkışının başarılı bir davranış olduğunu ve bundan büyük bir memnunluk duyduğunu belirten kayıtsız bir tavırla:

-İşte size bir giysi getirdik, dedi. Bunu, meraklı bulduğu bu olayda size yardımcı olmak için bay Kalganov bağışlıyor. Bir de temiz gömlek verdi. Al ahtan bunlar bavulunda varmış. İç

çamaşırınızı ve çoraplarınızı giyebilirsiniz...

Mitya müthiş öfkelenmişti. Tehdit edici bir tavırla:

-Başkasının giysilerini istemiyorum! diye bağırdı. Bana kendi giysilerimi verin.

-İmkânsız.

- Benim giysimi verin. Al ah belâsını versin o Kalganov'un. Giysisinin de kendisinin de Al ah belâsını versin!

Onu uzun bir süre kandırmaya çalıştılar. Sonunda güç belâ sakinleştirdiler. Giysisi kan içinde olduğundan ötürü,

olayı ispatlayan delil er arasına katılması gerektiğine, işin nasıl sonuçlanacağı bilinmediğine göre, bu giysiyi şimdi onun yanında bırakmaya hakları olmadığına inandırdılar. Mitya, sonunda güç belâ

bunu anladı. Canı sıkılarak sustu ve acele ile giyinmeye başladı. Yalnız giysiyi sırtına geçirirken, onun kendi eski giysisinden daha gösterişli olduğunu ve bundan yararlanmak istemediğini söyledi. Bundan başka: Bu giysi bana ayıp denecek kadar dar geliyor. Bu giyimle soytarılık nü

yapmamı istiyorsunuz... eğlenesiniz diye?... dedi.

Kendisine bu konuyu da gözünde büyüttüğünü, bay Kalganov'un gerçi kendisinden biraz daha boylu olduğunu, ama aradaki boy farkının pek büyük olmadığını, yalnız pantolonunun belki biraz uzun geleceğini söylediler. Ama ceketin omuz kısmı gerçekten dar geldi.

Mitya gene:

-Al ah kahretsin! Düğmelemek de zor, diye homurdandı. Lütfen benim tarafımdan bay Kalganov'a bu giysiyi

kendisinden isteyenin ben olmadığımı, beni isteğimin dışında olarak, bir soytarı gibi giydirdiklerini söyleyiniz.

Nikolay Parfenoviç:

-O da bunu çok iyi anlıyor ve buna üzülüyordur... Yani elbisesine değil de, tüm bu olaya... diye mırıldanacak oldu.

-Vız gelir bana onun üzülmesi! Eh şimdi nereye gidiyoruz? Yoksa burada mı oturacağız?

Kendisinden tekrar o odaya girmesini rica ettiler. Mitya, öfkesinden kaşları çatık olarak ve hiç

kimseye bakmamaya Çalışarak perdenin arkasından çıktı. Başkasının giysisi içinde kendisini büsbütün rezil olmuş hissediyordu. Hatta o köylülerden ve kapıda bir an için belirip kaybolan yüzünü farkettiği Trifon Borisoviç'den utanıyordu. Trifon Borisoviç için her halde acayipliğimi görmeye gelmiştir diye düşündü. Biraz önce oturduğu iskemleye yerleşti. Zihninden kâbus gibi, saçma Şeyler geçiyor, aklım kaçırdığını sanıyordu.

Dişlerini gıcırdatarak savcıya doğru döndü:

-Eh şimdi ne yapacaksınız, bana? Yoksa falakaya mı Çekeceksiniz. Artık başka bir şey de kalmadı!

Nikolay Parfenoviç'e doğru artık dönmek istemiyordu, onunla konuşmaya tenezzül etmiyordu.

Çoraplarıma dikkatli bakıyordu. Üstelik mahsus iç çamaşırlarım ne64

-

kadar kirli diye çoraplarımı ters çevirmemi bile istedi! diye düşündü.

Nikolay Parfenoviç, Dimitriy Fiyodorovlç'in sözüne karşılık verir gibi:

-Şimdi tanıkların sorgusuna geçmek zorunda kalacağız, dedi.

Savcı içinden bir şeyler geçirerek, düşüncen' bir tavırla:

-Evet efendim, dedi.

-Biz, sizin iyiliğiniz için elimizden ne gelirse onu yaptık, diye devam etti. Ama yanınızda bulunan paranın ne kadar olduğunu sorduğumuz vakit, sizden kesin olarak olumsuz bir karşılık alınca, şimdi şu anda...

Mitya, daldığı garip düşüncelerden sıyrılır gibi Nikolay Parfenoviç'in küçük sağ elini süsleyen üç

büyük yüzüklerden birini işaret ederek:

-O parmağınızdaki yüzüğün taşı nedir? diye sözünü kesti.

Nikolay Parfenoviç, şaşkınlıkla:

-Yüzük mü? diye soru ile karşılık verdi.

Mitya, tıpkı inatçı bir çocuk gibi garip bir sinirlilikle:

- Evet, işte şu... Orta parmağınızdaki damarlı taş, ne taşıdır?

Nikolay Parfenoviç, gülümsedi.

-Ha bu mu? Kül rengi bir gök yakuttur. Görmek isterseniz çıkarayım.

Mitya, birden aklı başına gelerek ve kendi kendine kızarak kızgın bir sesle:

-Hayır, hayır, çıkarmayın! diye bağırdı. Çıkarmayın istemez. Al ah kahretsin. Baylar, ruhumu kirlettiniz benim! Siz, babamı gerçekten öldürmüş olsaydım, kaçamak karşılıklar vereceğimi, yalan söyliyeceğimi, saklanacağımı mı sanıyorsunuz? Hayır, Dimitriy Karamazov, öyle bir insan değildir. Öyle bir şeye dayanamazdı ve eğer suçlu olsaydım, yemin ederim ki önceden kararlaştırdığım gibi sizin buraya gelmenizi, güneşin doğmasını, beklemezdim. Kendimi daha önceden, gün doğuşunu beklemeden öldürürdüm! Bunu şimdi içinde bulunduğum ruh halinden anlıyorum. Bu uğursuz gece boyunca o kadar çok şey öğrendim ki, bu kadarını tüm ömrümce öğrenemezdim! Hem, eğer gerçekten bir baba katili olsaydım, bu uğursuz gecede, §u anda sizinle otururken öyle mi konuşurdum,

-

öyle mi davranırdım, size ve dünyaya bu gözle mi bakardım? Kaldı ki, elimde olmayarak Origoriy'i öldürdüğümü düşünmekten bile bütün gece üzüntü içinde kıvrandım. Ama, korkudan, yalnız sizin vereceğiniz cezadan korktuğum için değil! Ayıp size! Üstelik bir de sizin gibi alaycılara, burnunun ucunu bile göremeyen hiç bir şeye inanmayan kör köstebeklere, yeni bir alçaklığımı daha, yeni bir rezaletimi daha açıklamamı, onu anlatmamı istiyorsunuz! Bu beni suçlandırmaktan kurtarsa bile değer mi? Kürek cezası bile bundan daha iyidir! Babamın kapısını kim açıp o kapıdan içeri girdiyse, onu o öldürmüş, o soymuştur. Kimdir bu adam? Bilemiyorum ve bu düşünce bana işkence oluyor. Ama bu Dimitriy Karamazov değildir. Bunu biliniz. Size söyleyeceğim de bu kadar.

Yeter, yeter artık ısrar etmeyin... Sürgün edin, idam edin, ama, beni artık sinirlendirmeyin.

Susuyorum artık. Çağırın bakalım tanıklarınızı...

Mitya, beklenmiyen bu monologunu daha önceden artık bir daha konuşmamaya büsbütün karar vermiş gibi söylemişti. Savcı, bütün bu süre içinde onu dinlemişti. Mitya susar susmaz en serinkanlı, en sakin tavrıyla, birden, sanki çok olağan bir şey söylüyormuş gibi şunu söyledi:

— işte, sırası gelmişken demin söz ettiğiniz o açılan kapı konusunda, şimdi size hem bizim, hem de sizin için çok önemli olan bir şeyi, yaralamış olduğunuz ihtiyar Grigoriy Vasilyeviç'in ifadesini açıklayabiliriz. Grigoriy Vasilyeviç, ayıldıktan sonra, kendisine sormuş olduğumuz sorulara karşılık olarak, daha o zaman, bahçede bir gürültü işiterek kapıya çıkıp da açık olan bahçe kapısından içeri girmeye karar verdiği ve bahçeye geçtiği sırada, daha önce sizin bize söylemiş olduğunuz gibi, babanızı gördüğünüz açık pencerenin önünden karanlıkta kaçtığınızı görmeden önce, sola doğru baktığını, o Pencerenin gerçekten açık olduğunu, ama aynı zamanda bulunduğu yere çok daha yakın olan kapının da ağzına kadar açılmış olduğunu farkettiğini söyledi. Oysa siz, bahçede bulunduğunuz süre içinde, o kapının kapalı olduğunu ileri sürdünüz. Sizden şunu da saklamıyacağım ki, Grigoriy Vasilyetanıklık ederken, o kapıdan koşarak çıktığınızı kendi gözile görmediği halde, bahçeye girdiği şurada, artık kendislbulunduğu yerden biraz ilerde, bahçenin ortasında, du

vara doğru koştuğunuzu görmüş olmasına rağmen, muhakkak o kapıdan koşarak çıkmış

olduğunuzu söyledi...

Mitya, savcı daha sözünün yansına geldiği sırada, birden kendini kaybederek avazı çıktığı kadar:

- Saçma! diye bağırdı. Alçakça bir yalan bu! Kapının açık olduğunu görmesine imkân yoktu!

Çünkü kapı kilitliydi... Yalan söylüyor!

-Görevim size şunu da tekrarlamamı emrediyor ki: verdiği ifade çok kesindir. Söylediklerinde ısrar etmektedir. Kendisini birkaç kez sorguya çektik.

Nikolay Parfenoviç, heyecanla:

-Ben kendim ona birkaç kez sordum bunu, diye savcıyı destekledi.

Mitya:

-Yalan, yalan! diye bağırmaya devam ediyordu. Bu ya iftiradır, ya da deli saçması! Düpedüz sayıklamış. Kan içindeyken, yara aldığından ötürü gözüne hayal görünmüş, ayıldığı vakit... İşte o zaman sayıklamaya başlamış.

-Evet ama kapının açık olduğunu ayıldığı vakit değil de, daha önce, kendi dairesinden çıkıp bahçeye girdiği zaman farketmiş.

-Yok canım, yalan, öyle şey olamaz! Bana kızdığı için iftira ediyor... Böyle bir şeyi göremezdi...

Ben koşarak kapıdan: çıkmış değilim.

Mitya'nın nefesi tıkanıyordu. Savcı, Nikolay Parfenoviç e doğru döndü ve etkili bir tavırla:

- Delili gösteriniz!

Nikolay Parfenoviç, masanın üzerine arşivlerde kul anılan zarfların büyüklüğünde, kalın kâğıttan yapılmış ve üzerinde hâlâ bozulmamış üç mühür bulunan büyük bir zarf koyarak:

-Bunu tanıdınız mı? diye sordu.

Zarf boştu ve bir yanı yırtıktı. Mitya, ona gözleri dışarı uğramış gibi baktı.

-Bu... Bu galiba babamın zarfı, diye mırıldandı. O üç binin bulunduğu zarf olacak... Üzerinde bir yazı olacak, müsaade buyurun: Civcivime... Evet üç bin ruble! Üç bin! Görüyor musunuz?

Mitya, bunu söylerken bağırıyordu.

-Görüyorsunuz, ama içinde para bulamadık. Bu zarf

boş olarak perdenin arkasında, karyolanın altında yere fırlatılmıştı.

Mitya, birkaç saniye yıldırımla vurulmuş gibi durdu. Birden olanca gücüyle:

-Baylar, bu Smerdyakov'dur! diye bağırdı. Öldüren odur, soyan odur! İhtiyarın zarfı nereye sakladığını bir o biliyordu... Şimdi artık her şey apaçık!

-Ama öyle bir zarf olduğunu ve yastığın altında bulunduğunu siz de biliyordunuz.

-Benim hiç bir zaman bundan haberim olmamıştı. Bunu hiç bir zaman görmedim. Şimdi ilk kez olarak görüyorum. Daha

önce yalnız Smerdyakov'dan işittim... Bir o biliyordu ihtiyarın odasında bu zarfın nerede olduğunu, benim haberim bile yoktu...

Mitya artık büsbütün tıkanıyordu:

-İyi ama, siz kendiniz biraz önce bu zarfın babanızın yastığı altında bulunduğunu söylediniz.

Bunu aynen belirttiniz. Yastığın altında dediniz. Demek ki, nerede olduğunu biliyordunuz.

Nikolay Parfenoviç:

-Biz de öyle zapta geçirdik! diye savcıyı destekledi.

-Saçma, akıl alacak şey değil! Ben hiç de yastığın altında, olduğunu bilmiyordum. Belki hiç

de yastığın altında değildi... Ben sadece tahminen yastığın altında olduğunu söyledim...

Smerdyakov ne diyor? Siz kendisine bu zarfın nerede olduğunu sordunuz mu? Smerdyakov ne diyor? Asıl önemli olan bu... Ben ise mahsus kendime iftira ettim... Yastığın altında bulunduğunu söyliyerek hiç düşünmeden yalan söyledim. Siz ise şimdi... Canım biliyorsunuz ya, insan bazen ağzından birşey kaçırır, sonra da yalanını geri almaz. Oysa zarfı yalnız Smerdyakov biliyordu, yalnız Smerdyakov, başka kimse bilmiyordu! Zarfın nerede olduğunu da bana kendisi açıkladı. Ama bunu yapan odur, odur! Babamı muhakkak o öldürmüştür! Şimdi artık bunu gün gibi apaçık görüyorum!

Mitya, gittikçe daha çok kendini kaybederek, sözlerini bağlantısız olarak tekrar ede ede, öfkelene öfkelene, heyecanla Değiriyordu.

- Bunun böyle olduğunu anlayın ve çabuk onu tevkif edin! Çabuk! Babamı muhakkak ben kaçtıktan sonra ve Gri

kendini kaybetmiş olarak yattığı sırada öldürmüştür.68

-

Bu apaçık bir şey... İşaretleri vermiştir, babam da ona kapıyı açmıştır... Çünkü verilecek işaretleri yalnız o biliyordu, çünkü babam o işaretleri almadan hiç kimseye kapıyı açmazdı.

Savcı, aynı ağırbaşlılıkla anıa artık zafer kazanmış birinin tavrıyla:

- Yalnız unuttuğunuz bir nokta var, dedi. Kapı zaten siz daha orada, bahçede bulunduğunuz şurada açık olduğuna göre, işaret vermeye gereklilik yoktu.

Mitya:

-Ha... Kapı... Kapı... diye mırıldandı. Sonra hiç konuşmadan gözlerini savcıya, dikti ve tekrar tüm gücünü yitirerek iskemlenin üzerine çöktü.

Herkes susmuştu. Mitya artık hiç bir şey düşünmeden gözlerini yere indirmiş olarak:

-Evet kapı! Bir hayal! Tanrının kendisi bile bana karşı! Savcı çok ciddi bir tavırla:

-îşte görüyorsunuz ya! dedi. Hem kendiniz bir yargıda bulunun Dimitriy Fiyodoroviç: Bir taraftan bu kapının açık olduğunu ve sizin o kapıdan koşarak çıktığınızı belirten bir ifade, sizi de bizi de ağırlığı altında ezen bir ifade var. Öbür yanda da kendi ifadenize göre, daha üç saat kadar önce sadece on ruble bulabilmek için tabancalarınızı rehin vermişken birden elinize geçen paraların nereden geldiğini

açıklamamak hususunda anlaşılmaz, öfkeli inadınız! Bütün bunlar göz önünde bulundurulursa, siz karar verin: Neye inanalım? Neyin üzerinde duralım? Soğuk, her şeyde kötülük gören alaycı insanlar olduğumuzu söyleyerek bizi suçlamayın, vicdanınızı, soylu duygularınızı anlamak yeteneğinden yoksun insanlar olduğumuzu söylemeyin. Aksine durumumuzu anlayın...

Mitya, anlatılamıyacak bir heyecan içindeydi. Sapsarı oldu. Birden:

-Peki öyleyse! diye bağırdı. Size sırrımı açıklayacağım. Paralan nereden bulduğumu söyliyeceğim. Bu rezaleti ortaya dökeceğim, tek sonradan sizi de kendimi de suçlamayayım, diye.

Nikolay Parfenoviç garip, sevinçli ve duygulu bir sesle:

-Hem bana inanın Dimitriy Fiyodoroviç, inanın ki, $u anda şimdi gerçekten içtenlikle ve tam olarak yapacağınız her açıklama sonradan durumunuzu hafifletmek bakımından sınırsız bir etki yapacaktır, hatta bundan başka...

- 69

Ama savcı masanın altından onu hafifçe ayağı ile dürttü. Bunun üzerine Nikolay Parfenoviç tam zamanında sustu. Zaten doğrusunu söylemek gerekirse Mitya onu dinlemiyordu.

VII

MİTYA'NIN BÜYÜK SIRRI ISLIKLAMA

Mitya, aynı heyecan içinde:

-Baylar, diye söze başladı. Bu paralar... Şimdi tam olarak açıklamak istiyorum... Bu paralar benimdi!

Savcı ile sorgu yargıcının yüzleri uzamış gibi oldu. Hiç de bunu beklemiyorlardı. Nikolay Parfenoviç:

-Nasıl oluyor da sizin oluyor, diye kekeledi. Kendi ifadenize göre daha saat beşte bile...

-Eeee, Al ah kahretsin o günü de, o saat beşi de, açıklamalarımı da! İş bunda değil ki! Bu paralar benimdir! Benim! Daha doğrusu çalmış olduğum bir paraydı... Bu bakımdan benim değildi.

Çaldığım, kendi elimle çaldığım bir paraydı... topu topu bin beş yüz ruble kadardı. Onlan hep yanımda bulundururdum, bütün o süre boyunca yanımda taşıdım...

-Peki ama nerden aldınız onları?

-Birisinin boynundan aldım, baylar! İşte şu boyundan, kendi boynumdan... Bu paraları bir beze dikilmiş olarak boynumda taşıyordum. Çoktandır, bir aydır onları utanç duyarak, bunun rezilce bir şey olduğunu bilerek boynumda taşıyordum.

-Peki onları kimden... alıp da kendinize mal ettiniz?

-Yani çaldınız demek istiyorsunuz. Sözünüzü açık söyleyiniz. Evet, kendimi onları çalmış

sayıyorum! Oysa doğrusunu isterseniz onları gerçekten, sadece kendime mal etmiştim, yani el koymuştum... Ama bence gene de çalmış sayılırım onları. Hele dün akşam, dün akşam artık bu paralar büsbütün çalınmış oldu...

-Dün akşam mı? Ama siz demin onları bir ay önce... ettiğinizi söylediniz!70

-

71

-Evet, ama babamdan çalmadım. Babamdan değil! Merak etmeyin, babamdan çalmadım onları. Ben bu paraları Ondan aldım. İzin verin de anlatayım. Ama sözümü kesmeyin. Bunları

anlatmak ağır geliyor. Bakın... Bir ay kadar önce eski nişanlım Katerina İvanovna Verhovtzeva beni yanına çağırdı... Onu tanıyorsunuz değil mi?

- Tabiî, tanımaz mıyız?

-Biliyorum tanıdığınızı. Çok yüksek ruhlu, en yüksek ruhlu insanlardan biridir o. Ama benden çoktandır nefret ediyordu. Evet, çoktan, çoktan... Hem de hak etmiştim, hak etmiştim onun bu nefretini!

Sorgu yargıcı:

-Katerina İvanovna'dan mı söz ediyorsunuz? diye hayretle sordu.

Savcı da müthiş bir hayretle gözlerini Mitya'ya dikmişti.

-Ah, ne olur onun adını bu işe karıştırmayın! Bu iste onun adından söz ettiğim için alçağın biriyim. Evet, onun benden nefret ettiğini görüyordum... Çoktandır farketmiştim bunu. Daha ilk gününden, orada, benim kira ile oturduğum evde olup bilen şeyler sırasında... Ama bu kadarı yeter, yeter. Bunu öğrenmeye bile lâyık değilsiniz. Bunu anlatmaya hiç lüzum yok.

Yalnız şunu anlatmalıyım... Katerina İvanovna beni bir ay önce yanına çağırdı, bana üç

bin ruble vererek, bunları kız kardeşine ve Moskova'da bulunan bir akrabasına göndermemi istedi. (Sanki kendisi bunu yapamazrruş gibi!) Ben ise... Bu gerçekten hayatımın uğursuz bir anında olmuştu. Benim... Yani kısaca söyliyeyim, benim bir başkasını, onu, şimdiki sevgilimi, şu anda sizin elinizde bulunan, aşağıda oturan Gruşenka'yı sevmeye başladığım sırada oldu...

O zaman Gruşenka'yı aldığım gibi buraya Mokroye'ye getirdim ve burada o uğursuz üç bin rublenin yarısını yani bin beş yüz rubleyi har vurup harman savurdum. Öbür yarısı ise yanımda duruyordu. İşte o harcamadığım bin beş yüzü boynumda, tasvir yerine boynumda taşıyordum, dün ise kâğıdını açtım ve onları da harcadım. Hesaptan geriye kalan sekiz yüz ruble şimdi sizin elinizdedir Nikolay Parfenoviç. Dünkü bin beş yüz rubleden geriye kalan budur.

— Bir dakika! Bu nasıl olur? Bundan bir ay önce burada bin beş yüz değil, üç bin ruble harcadınız, bunu herkes biliyor değil mi?

__ Kim biliyormuş bunu? Kim hesaplamış? Birine saydırdım mı bunları?

__ Rica ederim! Siz kendiniz herkese o zaman tam üç

bin ruble harcadığınızı söylemişsiniz.

-Doğru, söyledim ya! Bütün kente söyledim. Kentte de herkes aynı şeyi söylüyordu. Herkes öyle sanıyordu. Burada, Mokroye'de bile üç bin harcadığımı söylüyorlardı. Ama gene de ben o zaman üç bin değil, bin beş yüz rubleyi savurdum. Öbür bin beş yüz rubleyi bir kâğıda sarıp diktim. İşte iş böyle oldu baylar, dün elimde olan paralar bunlardı...

Nikolay Parfenoviç:

-Bu hemen hemen harikulade bir şey... diye söylendi. Sonunda savcı:

-İzin verirseniz, şunu sormak istiyorum, dedi. Bu durumu yani o bin beş yüz rubleyi daha o zaman bir ay önce yanınızda bırakmış olduğunuzu hiç kimseye açıkladınız mı?

-Hayır, hiç kimseye söylemedim.

- Garip şey, gerçekten hiç kimseye söylemediniz mi?

- Hiç kimseye, hiç ama hiç kimseye.

-Peki, o halde, bu susuşunuz neden ileri geliyor? Bunu böyle bir sır olarak herkesten saklamağa sizi yönelten nedir? daha açık konuşayım: sonunda sırrınızı bize açıkladınız, sizin deyiminizle o kadar ayıp olan şeyi bize söylediniz... Gerçi aslına bakılırsa ve tabiî başka suçlarla kıyaslanırsa, bu davranış, yani başkasına ait olan üç bin rubleye el koyuş (ki bu muhakkak geçici bir şeydi) bence, ne olursa olsun, sadece düşüncesizce bir harekettir. Hiç de o kadar utanç verici bir şey değildir, hele karakteriniz gözönünde bulundurulunsa... Haydi, diyelim ki, küstahça bir davranıştı, kabul... ama küstahça bir davranış başka, ayıp bir davranış başkadır.

Yani demek istiyorum ki bayan Verhovtzeva'dan almış olduğunuz o üç bini bu ay içinde harcadığınızı, zaten siz bu konuda bir açıklamada bulunmadan önce de, herkes tahmin diyordu.

Ben bile bu uydurmayı işittim... Hatta Mihayıl Makaroviç de işitti bunu. Bu bakımdan bu artık bir uydurma olttiaktan çıktı, bütün kentin ağzında olan bir dedikodu haline Seldi. Bundan başka, yanılmıyorsam, siz kendiniz de bunu itiraf etmişsiniz... yani paraları bayan Verhovtzeva'dan almış

olduğunuzu... Bu yüzden sizin şimdiye dek, daha doğrusu şu kadar, söylediğinize göre o paradan o bin beş yüz ruble72

-

yi ayırmış olduğunuzu olağanüstü önemi olan bir sır olarak saklamanıza ve bu sırra ayrıca müthiş

bir korku duygusu eklemenize, şaştım kaldım... Böyle bir sırrın açıklanmasının size bu kadar üzüntü çektirmesi inanılacak şey değil... Daha bundan biraz önce burada o sırrı açıklamaktansa kürek mahkûmu olmağa razı olduğunuzu bağırarak söylüyordunuz...

Savcı sustu. Kendisini fazla heyecana kaptırmıştı. Canının sıkıldığım, neredeyse öfkelenmek üzere olduğunu saklayamamış ve içinde biriken duygulan, sözlerin düzgünlüğüne önem vermeden, bağlantısız, hemen hemen karmakarışık bir şekilde ortaya dökmüştü...

Mitya, kesin bir tavırla:

— Ayıp olan, o bin beş yüz rubleyi almam değil, onları o üç bin rubleden ayırmış olmamdır, dedi.

Savcı, sinirli sinirli güldü:

-Canım bunun ayıbı nerede? dedi. Küstahça el koyduğunuz üç bin rubleden kendi ihtiyaçlarınıza göre yarısını ayırmanızda utanılacak ne var? Asıl önemli olan üç bin rubleye el koymanızdır, onları şu ya da bu şekilde kul anmış olmanız değil. Sırası gelmişken sorayım, neden bu kararı

verdiniz, yani bu paranın yansını neden ayırdınız? Bunu hangi amaçla yaptığınızı bize açıklayabilir misiniz?

Mitya:

— Ah haklısınız baylar! Evet, işin asıl özü de işte bu amaçta! diye bağırdı. Ben bu parayı, alçağın biri olduğum için ayırdım. Yani bazı hesaplar yaptım. Bu işte hesap yapmak ise, alçaklıktan başka bir şey değil... üstelik bu alçakça iş tam bir ay sürdü!

-Bundan bir şey anlaşılmıyor.

-Size hayret ediyorum. Ama, belki de gerçekten daha pek anlaşılabilecek şekilde konuşamıyorum. Bakın, sözlerimi dikkatle izleyin: diyelim ki namusuma güvenilerek bana verilmiş olan üç bin rublenin hepsini burada eğlenerek har vurup harman savurdum, ertesi günü

de ona gidip: Katya ben bir suç işledim, senin üç bin rubleni eğlencede har vurup harman savurdum diyorum. Bu nasıl bir davranış olurdu? İyi bir şey mi? Hayır, iyi olmazdı... Şerefsizce, alçakça bir şey olurdu. Ben de hayvanın biri, bir hayvan gibi kendisini tutmasını bilemeyen bir insan olurdum öyle değil mi? Ama ne de olsa, hırsız sayılmazdım değil mi? Bu durumda bana, dog

-

rudan doğruya bir hırsız diyemezdiniz. Kabul edin ki böyle olurdu. Eğlenmiş, parayı har vurup harman savurmuş ama çalmamış olurdum! Şimdi daha çok kârlı olan bir başka örnek vereyim.

Sözlerimi dikkatle izleyin, yoksa gene ne söyleyeceğimi şaşırırım... Nedense başım dönüyor... her neyse, gelelim ikinci olaya: diyelim ki, burada o üç binden yalnız bin beş yüzünü, yani yarısını

savuruyorum. Ertesi günü de paranın sarf etmediğim yansını gidip ona götürüyorum: Katya, şunları benden al, ben adi herifin, düşüncesiz alçağın biriyim, paranın bu yansını al, çünkü öbür yansını eğlencede harcadım, demek ki bunu da harcayacağım, iyisi mi kazaya uğramasın!

diyorum. Böyle bir şey yapmış olsaydım, ne olacaktı? O zaman bana istediğinizi söyleyebilirdiniz, hayvanın biri, adi herifin biri olduğumu söylerdiniz, ama bana hırsız diyemezdiniz, kesin olarak hırsız diyemezdiniz bana! Çünkü muhakkak ki, hırsız olan bir adam paranın yarısını geri götürmezdi. Onu kendisine saklardı. Katya paranın yarısını bu kadar çabuk getirdiğimi görünce: Madem bunu getirdi, demek ki öbür parayı da, geri kalanı da, eğlencede harcadıklarını da geri getirecek. Bütün ömrünce arıyacak, çalışıp çabalıyacak ama sonunda bu parayı bir araya getirip bana geri verecek diye düşünecekti. Böylece ben belki de adi herifin biri olacaktım ama hırsız sayılmayacaktım. Ne derseniz deyin, öyle olsaydı bana hırsız diyemezdiniz.

Savcı, soğuk bir tavırla gülerek:

— Diyelim ki, arada bir fark var, dedi. Yalnız gene de bunda kaderinizi değiştirecek kadar önemli bir fark gördühayret etmemek elden gelmiyor.

— Evet, işte böyle uğursuz bir fark görüyorum; Her insan alçakça davranabilir, hatta herkeste alçakça bir yön vardır. a ancak alçaklıkta en alt basamağa düşmüş biri hırsız olabilir. Her neyse, ben bu incelikleri belirtmesini bilemiyorum... Yalnız hırsız, alçaklık eden bir adamdan daha adidir; ben bu kanıdayım. Düşünün bir kere: parayı tam bir ay üzerimde taşıyorum, her günün sabahında onu geri verebilirim, verdim mi de artık adi bir insan sayılmam. Ama işte bir türlü karar veremiyorum, dâva burada! Her gün, bunu yapyapmaya

zorlayarak: Karar versene, karar versene, adi herif! diye durmadan tekrarladığım halde, tam bir ay boyunca bu74

-

75

kararı bir türlü veremedim. İşte asıl problem bu! Ne dersiniz, sizce doğru bu mu? Doğru mu, ha?

Savcı, ağır başlı bir tavırla:

-Diyelim ki, pek o kadar doğru bir şey değil. Bunu pekâlâ anlıyorum ve bu konuda sizinle tartışmıyorum, diye karşılık verdi. Hem genel olarak böyle ince konuları ve ayrıntıları bir tarafa bıraksak da, lütfen gene asıl konuya dönsek daha iyi olmaz mı? Asıl mesele şunda: Bu konuda size soru sorduğumuz halde, siz hâlâ bize başlangıçta o üç bin rubleyi neden böyle ikiye ayırdığınızı, yani yarısını harcayıp, yarısını neden sakladığınızı söylemediniz? Bu parayı neden sakladınız, bu ayırmış olduğunuz bin beş yüz rubleyi nerede harcamak istiyordunuz? Bu soruda ısrar ediyorum, Dimitriy Fiyodoroviç.

Mitya, elini alnına vurarak:

-Ha, evet, gerçekten öyle! diye bağırdı. Özür dilerim. Sizi üzüyorum ve en önemli olanı

açıklamıyorum. Açıklasaydım her şeyi bir anda hatırlardınız. Çünkü asıl utanılacak şey, işte o amaçtadır, o amaçta! Bakın, bu işte ölen ihtiyar babam suçluydu. Kendisi hep Agrafena Aleksandrovna'yı baştan çıkarıyordu, ben de onu kıskanıyordum. Sanıyordum ki, Agrafena Aleksandrovna onunla benim aramda kararsızlık içinde bocalıyor. İşte böyle bir durumda kendi kendime: Peki, birden kararını verirse, beni üzmekten vaz geçerek birden bana: Onu değil seni

seviyorum, beni dünyanın ta öbür ucuna götür! derse, ne yaparım? diye soruyordum. Oysa elimde sadece iki tane, iki grivennikten başka para yoktu. Bu durumda onu hangi parayla götürebilirsin? Ne yaparsın? Böyle bir şey oldu mu, mahvoldum, demektir, diyordum. Tabi , o zamanlar onun nasıl bir kadın olduğunu bilmiyordum, anlamıyordum. Sanıyordum ki, ona para lâzım ve fakirliğimden ötürü beni hiç bir zaman bağışlamayacaktır. İşte bu yüzden, sinsi sinsi o üç binin yarısını bir yana ayırdım. Hem de serinkanlılıkla, içimden hesap ederek, daha içmeye başlamadan önce, iğne iplikle bu paraları bir bezin içine diktim. Diktikten sonra da geri kalan parayı eğlence için sarfetmek üzere yola koyuluyorum! Hayır ne derseniz Jeyin, bu alçakça bir davranıştır! Şimdi anlıyor musunuz?

Savcı yüksek sesle güldü. Sorçu hâkimi de kahkahalarla gülmeye başladı. Nikolay Parfenoviç

Hi... Hi... Hi... diye gülerek:

__Bence bütün parayı harcamaktan kendinizi alıkoyarak hem ahlâklı hem de akıl ıca davranmış

oldunuz! dedi. Böyle yapmanızdan ne çıkar?

— Parayı çalmış olduğum ortaya çıkar. Anlatmak istediğim de bu! Hay Al ah! Bunu anlamamanız beni dehşet içinde bırakıyor! Göğsümde bezin içine sarılıp dikilmiş olan o bin beş yüz rubleyi taşıdıkça, sabah akşam kendi kendime Sen hırsızsın, sen hırsızsın! diyordum. Bütün bu ay içinde onun için edepsizlik ettim zaten, onun için meyhanede dövüştüm, onun için babama dayak attım, hep bunları kendimi hırsız olarak hissettiğim için yaptım! Kardeşim Alyoşa'ya bile bu bin beş yüz rubleyi sakladığımı açıklayamadım! O derece kendimi alçalmış, adileşmiş hissediyordum! Ama şunu da bilin, ki, o paraları taşıdığım sürece gene her gün, her saat

kendi kendime: Hayır Dimitriy Fiyodoroviç! Dur bakalım, belki daha hırsız değilsin! diyordum. Neden mi? Çünkü her gün, Ertesi günü o bin beş yüz rubleyi gidip Katya'ya geri verebilirsin diyordum kendi kendime. İşte, boynumdaki o beze dikili parayı ancak dün, koparmaya karar verdim. O ana kadar buna cesaret edemiyordum. Bunu yapar yapmaz da, hemen o anda artık tam anlamıyla ve itiraz kabul etmez bir şekilde hırsız oldum. Hem hırsız, hem de ömrümün sonuna kadar şerefsiz olarak yaşayacak bir insan oldum! Neden mı? Çünkü o boynumdan kopardığım bezle birlikte Katya'ya gidip Ben adi bir adam değilim, hırsız değilim! demek için beslediğim umudu da içimden sökmüş oldum! Şimdi anlıyor duşunuz? Anlıyor musunuz ne demek istediğimi?

Nikolay Parfenoviç:

-Peki, neden bu kararı tam da dün akşam verdiniz? sözünü kesti.

-Neden mi? Sormanız bile gülünç: Çünkü kendimi ölümahkûm etmiştim! Sabahın beşinde, burada, gün doğarken ölecektim: Ha alçak bir insan olarak ölmüşüm, ha soylu insan olarak benim için hepsi bir! diye düşünüyordum. işte öyle anlaşılıyor ki, hiç de hepsi bir değil! İnanır baylar? Bu gece bana en çok üzüntü veren şey, ihtiyar uşağı öldürmüş olmam ve Sibirya'ya sürülme tehlikesi ile karşı karşıya gelmem, değildi; üstelik bu sürgün tehlikesi ne zaman karşıma çıkmıştı? Sonunda aşkıma kavuştuğum ve cennet kapılarının bana yeniden açıldığı anda! Ah, gerçi bu

bir76

-

da beni üzüyordu ama, o kadar değil. Bu iş boynumdakl paraları eninde sonunda koparıp harcadığımı düşünmek ve böylece artık tam anlamıyla bir hırsız olduğumu kavramak

kadar üzmemiştir beni! Ah baylar, size yüreğim kan ağlayarak tekrar ediyorum: Bu gece pek çok şey öğrendim! Öğrendim ki be inim için yalnız alçak bir insan olarak yaşamak değil, alçak j olarak ölmek de imkânsız bir şey... Hayır baylar, insan şerefli '' bir varlık olarak ölmeli!

Mitya sararmıştı. Yüzünde bitkin ve çökmüş bir hal vardı. Buna rağmen son derece heyecan içindeydi. Savcı yumuşak bir tavırla, hatta üzüntüsünü paylaşır gibi:

-Sizi anlamaya başlıyorum Dimitriy Piyodoroviç, diye sözlerini uzata uzata karşılık verdi. Ama siz ne derseniz deyin, bence bütün bunlar sinirlerinizin bozuk olmasından ileri geliyor... Sizin sinirleriniz hasta! İş bunda! Ayrıca, hemen hemen tüm bir ay boyunca ou kadar üzüntü

çekecek yerde, neden gidip de o bin beş yüz rubleyi, onları size vermiş olan hanıma götürmediniz ve artık ona her şeyi açıkladıktan sonra neden bize bu kadar feci olduğunu söylediğiniz o zamanki durumunuzu gözönünde bulundurarak normal olarak akla ilk gelen şeyi denemediniz?

Yani niçin elinizi vicdanınıza koyarak, işlediğiniz hataları açıkladıktan sonra masraflarınızı

karşılamak için gereken parayı gene ondan istemediniz? Muhakkak ki, o hanım çok vicdanlı olduğu için, duyduğunuz derin üzüntüyü görerek size olumsuz bir karşılık vermezdi, hele karşılığında bir vesika ya da tüccar Samsonov ile bayan Hohlakova'ya teklif etmiş olduğunuz sağlam garantiler gibi bir garanti vermiş olsaydınız. Bu garantiyi şimdiye dek, değeri olan bir şey sayıyordunuz değil mi?

Mitya birden kızardı. Kulaklarına inanamıyormuş gibi bir tavırla savcının gözlerinin içine bakarak öfke ile:

-Canım, beni bu derece alçak mı sanıyorsunuz? diye sordu.

Şimdi şaşırma sırası savcıya gelmişti:

-inanın ki, ciddî söylüyorum... Neden ciddî olmadığımı sanıyorsunuz?

-Olur mu öyle şey! Bunu yapsaydım dünyanın en büyük adiliği olurdu! Beni ne kadar üzdüğünüzü

biliyor musunuz baylar? Ama madem istiyorsunuz ne yapayım? Artık siz içimde düğümlenen en kötü duygulan bile açıklıyorum. Yal

-

niz bunu, gene sizi utandırmak için yapıyorum. Siz de insan duygularının ne kadar alçakça bir tertip içine girebildiğine hayret edeceksiniz. Şunu bilin ki, ben de daha önce böyle bir tertip yapmayı, evet evet, demin söz ettiğiniz o tertibi yapmayı düşündüm bay savcı! Evet, baylar, bu uğursuz ay içinde benim de aklıma aynı düşünce geldi. O kadar ki, az kalsın Katya'ya gitmeye karar verecektim. O derece alçalmıştım! Ama ona gidip kendisine ihanet etmiş olduğumu açıklamak için ihanetimi gerçekleştirmek, yani onu yerine getirmek için yapacağım masrafları

karşılayacak parayı gene ondan, Katya'dan yalvararak istemek (yalvarmak diyorum, işitiyorsunuz, yalvarmak!) sonra da bir başka kadınla, ona rakip olan, en çok nefret ettiği ve gururunu yaralamış

olan bir kadınla kaçmak... Rica ederim, siz çıldırmışsınız, bay savcı!

-Çıldırmasına çıldırmadım, yalnız herhalde, heyecandan pek düşünemedim... o dediğiniz kadınca kıskançlık konusunu... Eğer gerçekten ileri sürdüğünüz gibi işin içinde bir kıskançlık olması mümkün olsaydı... hoş belki de işin içinde buna benzer bir şey olmuştur...

Savcı, bunu hafifçe gülerek söylemişti. Mitya, müthiş bir öfkeyle yumruğunu masanın üzerine indirdi.

-Ama bu artık öylesine bir alçaklık olurdu ki! diye bağırdı. Öylesine pis, öylesine tiksindirici bir iş

olurdu ki, artık ne diyeceğimi bilemiyorum! Hem biliyor musunuz ki, bunu yapsaydım, o bana bu parayı verirdi! Tek benden intikam alsın diye! intikamın tadını duysun diye. Benden nefret ettiği için verirdi bu parayı! Çünkü onun da ruhunda yanan bir cehennem vardır ve öfkesi müthiş olan bir kadındır! Bana gelin ben vereceği parayı alırdım. Ah! Alırdım, alırdım... Ondan sonra da artık bütün ömrümce... Aman yarabbi! Özür dilerim baylar, çok bağırıyorum, çünkü bu düşünce daha çok kısa bir süre önce, üç gün önce, tam Lyagaviy ile uğraştığım gece, sonra da dün akşam, evet dün, bütün gün süresince zihnimden hiç silinmedi. Bunu hatırlıyorum. Ta o olay meydana gelinceye kadar... Silinmedi zihnimden.

Nikolay Parfenoviç merakla:

~ Hangi olay? diye söze karışacak oldu.

Ama Mitya, ne dediğini duymadı. Somurtkan bir tavırla:

-Size korkunç bir açıklamada bulundum, diye sözüne

etti. Bu bakımdan, ona gereken değeri verin sayın78

-

-

baylar. Hem bu açıklamaya gereken değeri vermek yeterli değil, onu yalnız değerlendirmekle kalmayın! Ona apayrı yüksek bir değer verin! Eğer bunu yapmazsanız, eğer bu da yüreğinizi sarsmadan kulaklarınızın dibinden geçip giderse, o zaman açıktan açığa beni hiçe sayıyorsunuz demektir baylar. Size bu kadar söylerim işte! Öyle bir şey olursa, sizin gibi adamlara bunu açıklamadım diye utancımdan ölürüm! Evet kendimi tabanca ile vururum! Ne yazık ki daha şimdiden görüyorum ki bana inanmıyorsunuz! Sonra artık korku ile:.

-Ne oluyor? Bunu da mı zapta geçirmek istiyorsunuz? diye sordu.

Nikolay Parfenoviç hayretle ona bakıyordu:

-Evet, demin söylediğinizi, yani son dakikaya dek, hâlâ bayan Verhovtzeva'ya gidip bu parayı

ondan istemeyi düşündüğünüzü... İnanın, bu bizim için çok önemli bir açıklama, Dimitriy Fiyodoroviç, yani bütün bu olayla ilgili olarak... Hem daha çok sizin için, daha çok sizin için önemli bir şey bu.

Mitya, kol arını iki yana şiddetle vurarak:

-Rica ederim baylar, hiç değilse bunu yazmayın, utanın! Doğrusunu söylemek gerekirse, karşınızda yüreğimi parçalayarak ikiye ayırdım, siz ise fırsattan istifade ederek parmaklarınızı, o yırtılmış olan iki parçanın içinde dolaştırıyorsunuz... Aman yarabbi!

Umutsuzluk içinde, el eri ile yüzünü kapadı. Savcı:

-Canım bu kadar endişe etmeyin Dimitriy Fiyodoroviç! dedi. Şimdi zapta geçirilen her şeyi size okuyacağız. Bunları dinledikten sonra kabul etmediğiniz bir şey varsa, söyleyeceğiniz sözlere göre değiştiririz. Şimdi ise size üçüncü kez olarak, küçük bir sorguyu tekrarlayacağım: Bir kez bez parçasına sarıp diktiğiniz bu paralardan gerçekten hiç kimseye, ama hiç kimseye söz etmediniz mi? Size şunu söyleyeyim ki, bunu düşünmek hemen hemen imkânsız bir şey olarak görünüyor.

-Hiç kimseye, hiç kimseye! dedim ya. Aksini söylerseniz, demek ki sözlerimden hiç bir şey anlamadınız! Beni ra~ hat bırakın!

— Rica ederim, bu konuyu açığa kavuşturmamız gerekiyor, hem de bunu çok daha önce yapmak gerekirdi. Şimdi

kendiniz bir düşünün: Belki on kişinin almış olduğumuz ifadelerine göre, siz kendiniz o üç bin rubleden herkese söz etmiş, hatta bunları harcadığınızı orada burada yüksek sesle söylemişsiniz: Üç binden söz etmişsiniz, bin beş yüzden değil! Bundan başka dünkü paralan ortaya çıkardığınız vakit de gene birçok kişiye, tekrar üç bin ruble ile gelmiş olduğunuzu söylemişsiniz.

Mitya:

— On kişinin değil, yüzlerce kişinin, iki yüz kişinin ifadesini alsanız ne çıkar? Belki iki yüz kişi, belki de bin kişi is.itmiştir bunu!

-Gördünüz mü ya? Hepsi, hepsi tanıklık ediyorlar. Bu hepsi sözü bir şey ifade etmiyor mu size?

-Hiç bir şey ifade etmiyor. O zaman yalan söylemiştim. Onlar da, hepsi, sözlerimi tekrarlayarak yalan söylediler.

-Canım, neden böyle yalan söylemek ihtiyacını duydunuz? Yalan olduğunu söylüyorsunuz ya.

-Ben ne bileyim Al ah aşkına? Belki de böbürlenmek için... Laf olsun diye... Bak ne kadar çok para yedi desinler diye... Hatta belki de o beze diktiğim paralan unutmak için... Evet, asıl bu yüzden... Hay Al ah kahretsin... Kaç kezdir bana hep bu soruyu soruyorsunuz! Yalan söyledim diyorum ya! Bitti işte. Bir kez yalan söyledikten sonra, artık düzeltmek istemedim, insan bazan durup dururken neden yalan söyler?

Savcı, etkileyen bir sesle:

— Bir insanın durup dururken neden yalan söylediğini kestirmek çok zor bir şey, dedi. Yalnız o muska gibi dediğiniz şey, boynunuzda taşıdığınız o bez parçası büyük müydü?

-Hayır, büyük değildi.

-Örneğin büyüklüğü ne kadardı?

— Bir yüz rubleliği ikiye katlayın, büyüklüğü işte o kadarflı.

olmaz

Geriye kalmış küçük parçalarını gösterseniz daha iyi

mı? Herhalde üzerinizde bir yerde parçaları vardır.

— Eee... Al ah kahretsin! Ne biçim saçmalıklar bunlar? bileyim, nerededir parçaları?

-Rica ederim bize şunu söyler misiniz: O bez parçasını80

-

81

ne zaman, nerede boynunuzdan çıkardınız? Kendi ifadenize göre, eve uğramadınız değil mi?

-Fenya'dan çıkıp Perhotin'e gidiyordum ya, işte yolda boynumdan kopardım o bezi. İçinden de paraları çıkardım.

-Karanlıkta mı yaptınız bu işi?

-Bunu yapmak için mum gerekli miydi? Bir anda, parmağımla koparıverdim işte!

-Elinizde makas olmadan, sokak ortasında ha?

-Galiba meydanın orada. Makasa ne gereklilik vardı? Zaten çürük bir bezdi! Hemencecik yırtıldı.

-Sonra o bezi ne yaptınız?

-Oracıkta atıverdim.

-Nereye attınız?

-Meydana canım. Zaten her şey meydanda oldu! Ne bileyim ben meydanın neresinde? Hem bunu ne diye soruyorsunuz?

-Bu çok önemli bir şey Dimitriy Fiyodoroviç: Eşya olarak bulabileceğimiz tüm delil er sizin lehinizedir. Nasıl oluyor da anlamak istemiyorsunuz? Bir ay önce, bu parayı o bezin içine dikmenize kim yardım etti?

-Hiç kimse yardım etmedi, kendim diktim.

-Siz dikiş bilir misiniz?

-Askerlik yapmış adam dikiş bilir. Hem bu iş ustalık falan da istemez.

-Kumaşı nereden buldunuz? Yani o bezi, paralan içine diktiğiniz bezi nereden buldunuz?

-Benimle alay etmiyorsunuz değil mi?

— Ne münasebet! Şimdi şakanın sırası mı, Dimitriy Fiyodoroviç!

-Hatırlamıyorum bezi nereden aldığımı. Bir yerden almışımdır.

-insan bunu hatırlamaz olur mu?

-Val ahi hatırlamıyorum! Belki de çamaşırımdan bir parça yırtmışımdır.

-Çok enteresan! Belki de yarın evinizde içinden o parçayı yırttığınız şey, her neyse, diyelim ki, o gömlek bulunur. O bez nedendi? Pamuklu muydu, keten miydi?

— Ne bileyim ben nedendi? Durun... Galiba onu hiç bir

yerden yırtmadım. Basmadandı... Evet... Galiba paralan ev sahibi kadının başlığının (*) içine diktim.

-Ev sahibinizin başlığı içme mi?

-Evet, ondan yürütmüştüm onu.

-Nasıl yürütmüştünüz?

-Bakın. Gerçekten şöyle oldu. Şimdi iyice hatırlıyorum. Bir gün bez lâzım olmuştu, ben de bir başlık yürüttüm. Belki de mürekkep kalemimi sümek için. Gizlice alıverdim. Çünkü zaten işe yaramayan bir bezdi. Parçalan odamda yerlerde sürünüyordu. İşte o bin beş yüz rubleyi onun içine diktim... Galiba öyle oldu, evet. Parayı o bez başlığın içine diktim. Zaten basmadan yapılmış

berbat bir şeydi, belki bin kez yıkanmıştı.

-Bunu da artık kesin olarak hatırlıyorsunuz, öyle mi?

-Kesin olarak mı, değil mi bilemem. Bana öyle geliyor, galiba başlığın içine diktim. Hem öyle de olmasa, vız gelir bana!

-Eğer öyle ise, hiç değilse ev sahibeniz kendisine ait olan o şeyi ortadan yok olduğunu hatırlayabilirdi değil mi?

-Hayır, hiç de hatırlamadı, onu aramadı bile! Eski bir bezdi diyorum size, eski püskü bir bez, beş paralık değeri yoktu.

-Peki, iğneyi ipliği nereden aldınız? Mitya, sonunda kızdı:

-Burada kesiyorum, artık bir şey söylemek istemiyorum. Yeter!

-Gene de o... Dikili bez parçasını meydanın neresine attığınızı böyle büsbütün aklınızdan çıkarmanız da garip.

Mitya, alaylı alaylı güldü:

-Canım, emredin yarın meydanı süpürsünler, belki bulursunuz.

Sonra bitkin bir sesle:

-Yeter baylar! Yeter! dedi. Açıkça görüyorum ki, bana inanmadınız! Hiç bir sözüme, beş paralık önem vermediniz. Ama suç sizde değil, ben de, bunları ileriye sürmemeliydim! Ne diye, ne diye sırrımı açıklayarak kendimi küçük düşürdüm sanki! Sizin için bunlar bir alay konusu, gözlerinizden anlıyorum bunu. Beni buna siz sürüklediniz bay savcı!

C) Başlık: O zamanlar hanımların kul andığı başlıklardan.82

Şimdi kendinize zafer şarkıları söyleyin eğer bunu yapabilir, seniz... Al ah belânızı versin!

Cel âtlar!...

Başını önüne eğdi, el eriyle yüzünü kapadı. Savcı ile sorgu yargıcı susuyorlardı. Bir dakika sonra Dimitriy başım kaldırarak boş bakışlarla onlara baktı. Yüzünde artık son kerteye gelmiş, giderilmesi imkânsız bir umutsuzluk vardı, Garip bir tavırla susuyor, kendini yitirmiş gibi oturuyordu, Bu arada, işi sona erdirmek gerekiyordu: Hiç ertelemeden tanıkların sorgusuna geçilmeliydi. Artık sabahın sekizi olmuştu. Mumlar da çoktan söndürülmüştü. Sorgu süresince odaya girip çıkmış Mihayıl Makaroviç ile Kalganov, bu sefer gene birlikte çıkmışlardı. Savcı ile sorgu yargıcının da aşırı derecede yorgun bir hali vardı. Başlayan sabah kötüydü, Tüm gök bulutlarla örtülüydü ve bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Mitya, hiç bir şey düşünmeden pencerelere bakıyordu. Birden Nikolay Parfenoviç'e:

-Pencereden dışarı bakabilir miyim? diye sordu. Öbürü:

-Hay hay, istediğiniz kadar bakabilirsiniz! diye karşılık verdi.

Mitya, kalkıp pencereye yaklaştı. Yağmur pencerenin küçük, yeşile çalan camlarını dövüp duruyordu. Pencerenin tam altında pis bir yol, daha ilerde yağmurun loşluğunda dizi dizi, kara fakir ve çirkin izbeler görünüyordu; yağmurda daha da kararmış, daha da fakir bir hal eri vardı.

Mitya Altın saçlı, Febüs'ü ve onun ilk ışıkları altında nasıl tabanca ile intihar etmeyi düşündüğünü

hatırladı. Alaylı alaylı gülümseyerek: Böyle bir sabah o iş için daha iyi olurdu! diye düşündü ve birden elini aşağı doğru sal

ayarak, cel âtlara doğru döndü:

-Baylar! diye bağırdı. Artık mahvolduğumu görüyorum, ama o ne olacak? Bana söyleyin o ne olacak? Yalvarırım size söyleyin, yoksa o da benim gibi mahv mı olacak? Ama o suçsuzdur, dün her şeyden ben suçluyum diye bağırdığı vakit ne söylediğini kendi de bilmiyordu. Onun hiç

şeyde şeyde suçu yoktur! Sizinle burada otururken bütün gece içim içimi yedi... Acaba şimdi onu ne yapacağınızı bana söyleyemez misiniz?

Savcı, bel i bir acele ile hemen:

-Bu konuda içiniz rahat etsin, Dimitriy Fiyodoroviç. il

el endiğiniz hanımı herhangi bir şekilde rahatsız etmek için henüz elimizde hiç bir önemli neden yok. Öyle tahmin edi' yorum ki, işin bundan sonraki gelişmesi sırasında da aynı şey olacak...

Bu bakımdan elimizden ne gelirse, onun için yapacağız: İçiniz rahat etsin.

-Teşekkür ederim baylar! Zaten her şeye rağmen dürüst ve hak gözetir insanlar olduğunuzu biliyordum. Beni bir yükten kurtardınız... Eh, şimdi ne yapacağız? Ben hazırım.

-Evet, biraz acele etmemiz gerekiyor. İşi ertelemeden tanıkların sorguya çekilmesine geçmeliyiz. Bütün bunlar da, muhakkak sizin yanınızda olmalı, bu yüzden de...

Nikolay Parfenoviç savcının sözünü keserek:

-Önce bir çay içsek olmaz mı? Bana öyle geliyor ki, artık bunu hak ettik.

Aşağıda hazır çay varsa (ki Mihayıl Makaroviç de her halde keyif çayı içmek için gitmişti) birer fincan çay içilmesine, sonra da işe devam ederek sonuna dek götürmeye karar verildi. Asıl kahvaltı ise yanında mezesi ile birlikte daha serbest bir saate bırakılacaktı. Aşağıda gerçekten hazır çay bulundu ve hemen yukanya gönderildi. Mitya, Nikolay Parfenoviç'in nezaketle kendisine ikram ettiği bir bardak çayı önce reddetti, ama sonradan kendisi istedi ve kana kana içti. Genel olarak şaşılacak derecede bitkin görünüyordu. Oysa aslan gibi kuvvetli olduğuna göre, bir geceyi sabaha kadar eğlenerek geçirmesi, hatta en şiddetli sarsıntılardan geçmesi ona ne yapabilir? diye düşünülebilirdi. Ama kendisi de otur' maya bile gücü olmadığını, zaman zaman çevresindeki tüm eşyaların kaymaya, gözlerinin önünde dönüp durmaya başladığını hissediyordu. Biraz daha sürerse, herhalde sayıklamaya başlayacağım diye düşündü.

VIII

TANIKLARIN İFADELERİ

BEBE

Tanıkların sorgusu başladı. Ama artık hikâyemizi, şimdiye kadar yaptığımız gibi tüm ayrıntıları

vererek devam etz. Bu yüzden, Nikolay Parfenoviç'in çağırtılan her84

tanığa, vicdanına dayanarak ve gerçeğe uygun bir şekilde ifade vermesi gerektiğini, sonradan da verdiği bu ifadeyi yemin ederek tekrarlamak zorunda kalacağını nasıl ima etmiş olduğunu anlatmadan geçeceğiz. Her taraftan nasıl ifadesinin zaptını imzalamasını istendiğini ve buna benzer şeyler üzerinde de durmayacağız. Yalnız bir tek şeyi belirtelim: Sorguya çekilenlerin dikkatini en önemli noktanın

üzerinde topluyorlardı. Bu da hep o üç bin ruble sorunuydu. Daha doğrusu Dimitriy Fiyodoroviç buraya, Mokroye'ye bir ay önce, ilk gelişinde yanında üç bin mi yoksa bin beş yüz ruble mi olduğu ve ikinci âlemi yaptığı vakit, gene yanında üç bin mi yoksa bin beş yüz ruble mi bulunduğu soruluyordu.

Ne yazık ki, verilen tüm ifadeler, hepsi Mitya'nın çıkarına aykırı idi. Bir tanesi olsun, onu savunmuyordu. Hatta bazı ifadeler Mitya'nın vermiş olduğu ifadeye tamamen karşıt ve hemen hemen şaşırtıcı yeni faktörler ortaya atmıştı. İlk olarak Trifon Borisoviç sorguya çekildi. Kendisini sorguya çekenlerin karşısına içinde en ufak bir korku duymadan, aksine suçlandırılana karşı sert, somurtkan ve öfkeli bir tavırla çıktı. Böylece karşısındakilere son derece doğru söyleyen, haysiyetine düşkün bir adam olarak göründü. Ağırbaşlı bir tavır takmıyor, az konuşuyor, kendisine soru sorulmasını bekliyor, düşünerek ve kesin bir şekilde karşılık veriyordu. Hiç kararsızlık göstermeden kesin bir tavırla bir ay önce, üç bin rubleden daha az bir para harcanmış

olamayacağını, burada bulunan tüm köylülerin Mitriy (*) Fiyodoroviçin kendisinden elinde üç bin ruble olduğunu işittiklerine dair ifade vereceklerini söyledi. Yalnız çingenelere bile dünyanın parasını verdiler. Yalnız onlara bile herhalde bir rubleden fazla düşmüştür. dedi.

Mitya, somurtkan bir tavırla:

— Belki beş yüz bile vermemişimdir, dedi. Yalnız o zaman saymadım, sarhoştum, keşke saysaydım...

Şimdi sırtı perdelere dönük olarak yan oturuyor, söylenenleri somurtkan bir tavırla dinliyordu.

Üzgün, yorgun bir hali vardı. Sanki: Eeeh, istediğiniz gibi ifade verin, artık hiç bir şeyin önemi yok!

der gibiydi.

Trifon Borisoviç, kesin bir tavırla sözünü yalanladı.

(*) Mitriy: Mitya isminin değişik şekil.

-Onlara bin rubleden fazla harcamışsınızdır Mitriy Fiyodoroviç! dedi. Boşuna savurdunuz paraları! Onlar ise o savurduklarınızı kaldırıp alıyorlardı. Zaten bunlar insanın gözünden sürmeyi çalan hırsız, dolandırıcı adamlardır. Kovduk onları buradan! Yoksa kendileri gelip ifade vererek sizden kaç para kopardıklarını söylerlerdi. O zaman elinizde bir sürü para bulunduğunu kendi gözümle gördüm. Saymasına saymadım, bana saydırmadınız, bu konuda haklıydınız. Ama göz kararı ile söyleyebilirim, hatırlıyorum ki, bin beş yüz rubleden çok daha fazlaydı... Bin beş

yüz ruble de neymiş! Biz de ömrümüzde para nedir gördük, bu konuda söz sahibiyiz...

Bir gün önceki paranın miktarına gelince. Trifon Borisoviç, artık doğrudan doğruya Dimitriy Fiyodoroviç'in arabadan iner inmez üç bin ruble getirdiğini söylemiş olduğunu belirtti. Mitya:

-Artık yeter Trifon Borisoviç! diye itiraz etti. Demek sence açıkça ve kesin olarak üç bin ruble getirdiğimi söyledim öyle mi?

-Söylediniz ya Mitriy Fiyodoroviç! Andrey'in yanında söylediniz! işte Andrey'in kendisi de burada. Daha gitmedi! Onu çağırtın. Orada, salonda korodakilere ikramlarda bulunduğunuz sırada ise açıktan açığa artık altıncı binliği de burada bıraktığınızı bağıra bağıra söylediniz; geçen sefer sarf ettikleriniz de hesaba katılırsa, demek öyle oluyordu.

Stepan ile Semyon da duydular bunu. Sonra Piyotr Fomiç Kalganov da o sırada yanınızda duruyordu, belki onlar da bunu hatırlamışlardır...

Altın bin ruble harcandığına dair verilen ifade sorguya Çekenlerin üzerinde olağanüstü bir etki yaratmıştı. Yeni anlatılış hoşa gitmişti: Üç, üç daha altı ediyordu. Demek ki, o zaman üç bin, şimdi de üç bin daha harcanmıştı. Hepsi bir araya toplanınca altı ediyordu, bu apaçık bir şeydi.

Trifon Borisoviç'in işaret ettiği köylülerden Stepan ile Semyon'u, arabacı Andrey'i ve Piyotr Fomiç

Kalganov'u sorguya çektiler. Köylülerle arabacı hiç kararsızlık göstermeden, Trifon Borisoviç'in ifadesini destekllediler. Biradan başka özelde, Andrey'in yolda Mitya ile yaptığı konuşma konusundaki sözlerini zapta geçirdiler. Söylediğine göre, Mitya Ben Dimitriy Fiyodoroviç öldükten sonra nereye gideceğim acaba, cennete mi yoksa cehenneme mi? Acaba öbür dünyada bağışlar85

lar mı bağışlamazlar mı? demişti. Psikolog İppolit Kiril oviç tüm bunları dudaklarında ince bir gülümseyişle dinledi, sonunda da Dimitriy Fiyodorovic'in öldükten sonra nereye gideceğini sorduğunu belirten ifadenin de dâva ile ilgili delil er arasına katılmasını öğütledi.

Çağırtılan Kalganov, isteksiz bir tavırla, kaşlarını çatmış olarak, hırçınlıkla içeri girdi ve savcı ile olsun, Nikolay Parfenoviç ile olsun, sanki onları ömründe ilk kez olarak görüyormuş gibi konuşmaya başladı. Oysa onlarla eskidenberi tanışıyor ve her gün görüşüyordu. Söze: Bir şey bilmediğini, bilmek de istemediğini söyleyerek başladı. Ama

altı bin rubleden söz açılınca, kendisinin de bunu işitmiş olduğu anlaşıldı. O sırada Mitya'nın yanında atakta durduğunu açıklamıştı. Ona bakılırsa, Mitya'nın elinde çok para vardı. Ama bu paraların miktarı için: Bilmiyorum ne kadardı? dedi. Sonra Polonyalıların iskambil'de hile yaptıklarını kesin olarak belirtti. Ayrıca, tekrar tekrar sorulan sorulara karşılık, Polonyalılar kovulduktan sonra Mitya ile Agrafena Aleksandrovna'nın arasının gerçekten düzeldiğini, hattâ genç kadının kendiliğinden Mitya'yi sevdiğini söylemiş olduğunu anlattı. Agrafena Aleksandrovna'dan sanki genç kadın en yüksek sosyeteden bir hanımefendiymiş gibi ciddi ve saygılı bir tavırla söz ediyordu. Bir kez olsun ondan Gruşenka diye söz etmeyi kendine yakıştırmadı. Genç adamın ifade vermekten tiksindiği her halinden bel i olduğu halde. İppolit Kiril oviç ona uzun uzun sorular sordu ve Mitya'nın o gece yaşadığı aşk hikâyesini tüm ' ayrıntıları ile yalnız ondan öğrendi. Sonunda delikanlıyı bıraktılar, o da gizlemediği bir öfke ile oradan uzaklaştı.

Polonyalıları da sorguya çektiler. Gerçi onlar bulundukları küçük odada yatmışlardı, ama tüm gece uyuyamamış, devlet memurlarının gelişi üzerine de, kendiliklerinden, muhakkak onları da çağırtacaklarını anlayarak çabucak giyinmiş kuşanmışlardı. İçeriye biraz korku duymakla birlikte çok ciddî bir tavırla girmişlerdi. Önemlisi, yani kısa boylusunun on ikinci dereceden emekliye ayrılmış ve Sibirya'da baytarlık eden bir memur olduğu anlaşıldı. Soyadı Pan Mussyaloviç'tiPan Vrublevskiy'in ise serbest olarak çalışan bir dantist, Kusçası bir dişçi olduğu meydana çıktı. İkisi de, odaya girer girmez hemen kendilerini Nikolay Parfenoviç'in soru sormasına rağmen soruların karşılığını bir yana çekilmiş duran Mi

hayıl Makaroviç'e dönerek vermeye başlamışlardı. Bel iydi ki, bilmedikleri için, onu burada en önemli rütbeye sahip ve şef durumunda, bir adam sanmışlardı. Bu yüzden konuşurken

ikide bir Pane Pulkovniku(*) diyorlardı. Ancak birkaç kez ikaz edildikten sonra ve Mihayıl Makaroviç'in kendisi onlara bir iki söz söyleyince, sorulara karşılık verirken yalnız Nikolay Parfenoviç ile konuşmaları gerektiğini anladılar. İyi, hem de çok iyi Rusça konuşmasını bildikleri anlaşıldı. Yalnız bazı sözleri yanlış söylüyorlardı. Pan Mussyaloviç Grunşenka'ya karşı olan eskiden duyduğu ve şimdiki duygularını heyecanla, gururla açıklamaya koyulacak oldu. Ama Mitya hemen çileden çıktı

ve karşısında o alçağını' böyle konuşmasına izin vermeyeceğini belirterek bağırıp çağırmaya başladı. Pan Mussyaloviç hemen dikkati alçak kelimesi üzerine çekti ve bunu zapta geçirmelerini rica etti. Mitya, öfkeden deli gibi oldu:

— Alçaksın ya! Alçak! Bunu da zapta geçirin! Ayrıca şunu da yazın: bunun zapta geçirileceğini bile bile gene de işte alçağın biri olduğunu bağırarak söylüyorum! diye bağırdı.

Nikolay Parfenoviç, gerçi bunu da zapta geçirdi, ama bu tatsız olay sırasında takdir edilecek bir işgüzarlık ve işi idarede beceriklilik gösterdi: Mitya'ya sert bir tavırla ikazda bulunduktan sonra işin romantik yönü ile ilgili tüm soruları hemen kesti ve çabucak esasa geçti.

Esasta ise panların verdikleri ifadede soruşturma memurlarının aşırı derecede merakını

uyandıran bir şey vardı. O da Mitya'nın Pan Mussyaloviç'in bulunduğu o küçük odada kendisine aradan çekilsin diye üç bin ruble vermeyi teklif edişiydi; bu paranın yedi yüz rublesini nakit olarak hemen vermeyi teklif etmişti, geriye kalan iki bin üç yüz rubleyi ise yarın sabahleyin kentte veririm> demişti. Üstelik şerefinin üzerine yemin ederek o

sırada Mokroye'de üzerinde bu kadar Para bulunmadığını söylemiş, paraların kentte olduğunu be

öfke ile parayı muhakkak ertesi günü vereceğini söylememiş olduğunu ileri sürecek oldu. Ama Pan Vrublevskiy ifadesinde ısrar etti. Zaten Mitya'nın kendisi de bir an düündükten sonra, kaşlarını çatarak herhalde her şeyin pandediği gibi olduğunu, kendisinin o sırada heyecan için (") Polonya dilinde Sayın Albay..88

de bulunduğunu, bu yüzden de gerçekten öyle söylemiş masının çok mümkün olabileceğini kabul etti.

Savcı, bu ifadeye dört el e sarıldı: Sorgu makamı açıkça anlaşılıyor ki (sonradan belirtildiği gibi) Mitya'nın eline geçen üç bin rublenin bir kısmı ya da yarısı, gerçektea kentte ya da belki burada Mokroye'de herhangi bir yerde saklıydı. Böylece Mitya'nın elinde yalnız sekiz yüz rublenin bulunmuş olması gibi, sorgu makamı için nazik bir sorun da açıklığa kavuşturulmuş oldu. Oysa bu o zamana kadar gerçi tek olarak ileri sürülebilen ve oldukça önemsiz olan, ama gene de bir bakıma Mitya'nın lehine olan bir delildi. Şimdi ise onun lehine olan bu tek delil de elinden alınmış

oluyordu.

Savcı, kendisine, Madem yanınızda ancak bin beş yüz ruble bulunduğunda kendiniz ısrar ediyorsunuz, o halde ertesi günü pana vermek için geriye kalan iki bin üç yüz rubleyi nereden verecektiniz? Şeref sözü vererek vaadettiğiniz bu parayı nereden bulacaktınız? diye sorunca Mitya, kesin bir tavırla, o Polonyalı herife ertesi günü para değil, Çermaşnaya çiftliği üzerindeki hissesini ona devrettiğini

belirten resmî bir vesika vermeyi düşündüğünü söyledi. Samsonov ile Hohlakova'ya aynı hisseyi teklif etmişti. Savcı, bu safça çareye alaylı alaylı güldü.

-Demek onun nakit olarak iki bin üç yüz ruble yerine o, hissenizi almaya razı olacağını

sanıyordunuz öyle mi?

Mitya, heyecanla:

-Tabiî razı olacaktı ya! diye kestirip attı. Rica ederim, burada söz konusu olan yalnız iki bin ruble değil ki, bu işten dört, hatta altı bin koparabilirdi; Hemen ordan burdan Polonyalı olsun, yahudi olsun bir sürü avukatçıkları seferber eder ve üç bin ruble almak şöyle dursun ihtiyarın elinden tüm Çermaşnaya'yı alırlardı.

Tabiî, Pan Mussyaloviç'in ifadesini tüm ayrıntıları ile zapta geçirdiler. Sonra da panları serbest bıraktılar. İskambil oynarken yapılan hileden ise söz bile etmediler. Nikolay Par fenoviç, onlara karşı zaten büyük bir minnet duyuyor ve saçma sapan şeylerle onları üzmek istemiyordu. Kaldı ki, tüm bunlar sarhoş bir halde iken iskambil oyunu sırasında yapı lan önemsiz bir kavgadan başka bir şey değildi. O gece, az mı içki içilmiş ve yakışık almaz şeyler yapılmıştı... Böyle olunca da o paralar yani iki yüz ruble olduğu gibi panların cebinde kaldı.

Sonradan, ihtiyar Maksimov'u çağırdılar. Maksimov, ürkek bir tavırla, küçük küçük adımlar atarak geldi; üstü başı karma karışıktı, kendisi de çok üzgün görünüyordu. Tüm bu süre içinde aşağıda Gruşenka'nın yanında barınmış, onunla hiç konuşmadan oturmuştu. Sonradan Mihayıl Makaroviç'in anlattığı gibi durup durup ona bakarak ağlamış, gözlerini kareli bir mendil e silmişti.

O kadar ki, Gruşenka'nın kendisi onu tesel i ederek susturmaya çalışmıştı. İhtiyarcık, hemen ve gözlerinde yaşlarla Dimitriy Fiyodoroviç'ten borç aldığı için suçlu olduğunu söyledi, on ruble aldım efendim, fakir olduğum için efendim dedi, hem de aldığı parayı geri vermeye hazır olduğunu bildirdi... Nikolay Parfenoviç, ona, borç aldığı sırada Dimitriy Fiyodoroviç'e en yakın yerde bulunduğu için Mitya'nın elinde ne kadar para tuttuğunu herkesten iyi görebileceğini belirterek, o sırada elinde kaç para bulunduğunu sorunca, Maksimov çok kesin bir tavırla yirmi bin ruble vardı

efendim dedi.

Nikolay Parfenoviç gülümseyerek:

-Peki, siz daha önce hiç yirmi bin rubleyi bir arada gördünüz mü? diye sordu.

-Tabi efendim, gördüm efendim, yalnız yirmi bin değil de yedi bindi efendim, karım, benim köyü

rehine verdiği vafcit görmüştüm. Paraları ancak uzaktan seyretmeme izin vermişti, karşımda böbürlenmek için. Çok kalın bir deste idi efendim, hep renk renk paralardı Dimitriy Fiyodoroviç'in elindeki paraların da hepsi renk renkti...

Maksimov'u çabucak bıraktılar. Sonunda sıra Gruşenka'ya. geldi. Soruşturma memurları, herhalde Gruşenka'nın gelişinin Dimitriy Fiyodoroviç üzerinde yapacağı etkiden çekmiyorlardı; bu yüzden Nikolay Parfenoviç Mitya'ya ikaz olsun diye birkaç söz bile söyledi. Ama Mitya hiç

konuşmadan merak etmeyin karışıklık olmayacak anlamında başını eğdi.

Gruşenka'yı Mihayıl Makaroviç, kendi eliyle getirdi. Genç kadın ciddî ve hüzünlü, ama görünüşte hemen hemen sakin bir yüzle geldi. Sessizce Nikolay Parfenoviç'in karşısına kendisine gösterilen iskemleye oturdu. Çok solgundu, üşüyor gibi görünüyordu ve o harikulade güzel siyah şalına iyice sarınıyordu. Gerçekten ateşle karışık hafif bir titreme başlamıştı.90

Bu uzun bir hastalığın, genç kadının o geceden sonra çektiği hastalığın başlangıcıydı. Ciddî

görünüşü, açık ve ağırbaşlı bakışları, sakin tavırları herkesin üzerinde çok olumlu bir izlenim bırakmıştı. Hatta Nikolay Parfenovic birazcık Gönlünü kaptırır gibi oldu. Sonradan bazı yerlerde bunları anlatırken, ancak o anda bu kadının ne kadar güzel olduğunu farkettiğini, doğru söylemek gerekirse onu eskiden de birkaç kez görmüş olduğunu, ama her zaman onu taşralı bir aşifte saydığını açıkladı. Bir gün de kadınların bulunduğu bir toplantıda büyük bir hayranlıkla o kadında en yüksek sosyeteye mensup bir kadının tavırları var diye ağzından kaçırdı. Ama bu sözlerini müthiş bir öfke ile dinlediler ve bunları söylediği için siz çok yaramazsınız dediler. O da kendisine böyle denildiği için çok memnun kaldı.

Gruşenka odaya girince bel i etmeden göz ucuyla Mitya'ya bakmıştı. Mitya da o içeri girer girmez gözlerini ona çevirmişti. Ama o andaki hali, Mitya'yı hemen sakinleştirdi. Kaçınılması imkânsız ilk sorulardan ve öğütlerden sonra Nikolay Parfenovic, gerçi biraz kekeleyerek, ama gene de elinden geldiği kadar nazik bir tavırla ona emekliye ayrılmış bulunan teğmen Dimitriy Fiyodoroviç

Karamazov'la ilişkileriniz nedir? diye sordu. Buna Gruşenka alçak sesie, ama kesin olarak karşılık verdi:

— Ahbabımdı. Son ay içinde onu evime sadece bir ahbap olarak kabul ettim.

Ondan sonra merakla sorulan sorulara da açıkça zaman zaman hoşuna gitmekle birlikle, onu hiç

bir zaman sevmemiş olduğunu, ama mahsus baştan çıkardığını (bunu söylerken âdice bir hırstan ötürü demişti) tıpkı o ihtiyarcığı olduğu gibi gönlünü çeldiğini, Mitya'nın kendisini Fiyodor Pavîoviç'ten ve herkesten kıskandığını farkettiğini, ama bütün bunlarla yalnız için için eğlendiğini söyledi. Fiyodor Pavloviç'e gitmeyi ise hiç bir zaman aklından geçirmediğini, sadece onunla alay ettiğini açıkladı. O ay içinde ikisini de düşünecek halim yoktu: ben başka bir adamı bekliyordum, bana karşı suçlu olan birini... Yalnız öyle sanıyorum ki, bu konuda merak göstermeniz, benim de size karşılık vermem gerekmez, çünkü bu benim özel işim! diye sözünü bitirdi.

Nikolay Parfenovic de hemen dediği gibi yaptı: Hikâyenin romantik noktaları üzerinde ısrar etmekten vazgeçti

noğrudan doğruya ciddî konuya, aynı zamanda o sırada en önemli olan o üç bin ruble meselesine tekrar döndü. Gruşenta, bir ay önce Mokroye'de gerçekten üç. bin ruble'nin harcanmış olduğunu, gerçi kendisinin bu parayı saymadığını, ama Dimitriy Fiyodoviç'ten bunun üç bin ruble olduğunu işittiğini söyledi.

Savcı hemen:

-Kendisi sizinle başbaşa iken mi bunu söyledi? Yoksa bunu başkaları ile konuştuğu sırada mı

işittiniz? diye sordu:

Gruşenka, başkalarının yanında da, Mitya başka kimselere söylediği vakit de, kendisi ile başbaşa olduğu zamanlarda da bunu ondan işitmiş olduğunu bildirdi.

Savcı gene:

-Onunla başbaşa iken bir kez mi, yoksa birkaç kez mi işittiniz bunu kendisinden? diye sordu ve Gruşenka"nın bunu birkaç kez işitmiş olduğunu öğrendi.

İppolit Kirilîovic, bu ifadeden çok memnun kaldı. Daha sonra sorulan sorulardan da Gruşenka'nın, Dimitriy Fiyodoroviç'in bu parayı nereden bulduğundan, yani onları Katerina İvanovna'dan almış

olduğundan haberi olduğu meydana çıktı.

-Peki, bundan bir ay önce Dimitriy Fiyodoroviç'in burada üç bin değil de, daha az bir para harcamış olduğunu ve bu paranın tam yarısının kendisine ayırmış olduğunu hiç işitmediniz mi?

Grusenka:

-Hayır, bunu hiç işitmedim, diye ifade verdi.

Sonra Mitya'nın aksine tüm o ay içinde Gruşenka'ya sık sık beş parasız kaldığından söz etmiş

olduğu anlaşıldı. GruŞenka, sözlerini .hep babasından para almayı bekliyordu diye bitirdi.

Nikolay Parfenovic, birden:

Peki, sizin yanınızda... Şöyle lâf arasında ya da sinirbir sırada hiç babasının hayatına kastetmek niyetinde

söylemedi mi? Gruşenka içini çekti:

-Ah, söyledi ya!

-Bir kez mi, yoksa birkaç kez mi söyledi?

-Birkaç kez söyledi. Hep kızdığı zaman söylerdi.92

93

-Peki, siz bu niyetini gerçekleştireceğine inanıyor dunuz?

Gruşenka, kesin bir tavırla:

-Hayır, hiç bir zaman inanmadım, vicdanlı bir olduğuna güveniyordum.

Mitya, birden:

— Baylar izin verin! İzin verin, şurada, yanınızda Agrafer.a Aleksandrovna'ya bir tek söz söyleyeyim. Nikolay Parfenoviç:

-Buyurun söyleyin, diye izin verdi. Mitya, iskemleden kalktı:

-Agrafena Aleksandrovna, Tanrı'ya inanır gibi şu sözüme inan ki, dün öldürülen babamın katlinden ben suçlu değilim !

Mitya, bunu söyledikten sonra tekrar gene iskemlenin üzerine oturdu. Gruşenka yerinden kalkıp inançla tasvire doğru dönüp haç çıkardı. Heyecanlı, duygulu bir sesle:

-Şükürler olsun sana Tanrım! dedi. Sonra daha yerine oturmadan Nikolay Parfenoviç'e doğru döndü: Şimdi ne söylediyse, ona inanın! Ben onu tanırım; gevezelik etmesine eder, ya başkalarını güldürmek için, ya da inadından, ama

vicdanına aykırı olan bir şey yapmaz, hiç bir zaman yalan söylemez! Doğruyu olduğu gibi söyler, inanın buna!

Mitya, titrek bir sesle:

-Teşekkür ederim Agrafena Aleksandrovna, Bana cesaret verdin, dedi.

Dünkü paralar konusunda sorular sorulunca grusenka ne kadar para olduğunu bilmediğini ama Mitya'nın, bir akşam önce birçok insanlara yanında üç bin ruble getirmiş oldüğünü söylerken bunu işittiğini açıkladı. Bu paraları nereden aldığına gelince Gruşenka: Dimitriy bunların Katerina İvanovna'dan çalmış olduğunu söylemişti dedi, kendisinin de buna karşılık, o paraları çalmamış

olduğunu, onları hemen ertesi günü geri vermesi gerektiğini söylemiş olduğunu bildirdi. Savcı

Dimitriy Fiyodoroviç, Katerina İvanovna'dan Pa' ra çaldığını söylerken dünkü üç binden mi, yoksa burada bir ay önce harcanmış olan paralardan mı söz ediyordu? diye sorunca, Gruşenka, anladığına göre bir ay önceki paralardan bahsettiğini söyledi.

Gruşenka'yı sonunda serbest bıraktılar. Bu arada

lay Parfenoviç, hemen ona isterse derhal kente dönebileceğini, eğer herhangi bir yardımda bulunabilirse, örneğin at filân buldurmak gerekirse, ya da kendisini geçirecek bir adama ihtiyacı

varsa, elinden geleni...

Gruşenka, önünde eğilerek:

__ Çok teşekkür ederim, dedi. Ben o ihtiyarcıkla birlikte, o çiftçi ile birlikte giderim, onu evine kadar götürürüm. Ama şimdilik izin verirseniz, Dimitriy Fiyodoroviç için vereceğiniz kararı aşağıda bekleyeceğim.

Gruşenka dışarı çıktı. Mitya, sakindi, hatta büsbütün cesaret bulmuş gibi bir hali vardı. Ama bu yalnız bir an sürdü. Gittikçe garip, fizikî bir güçsüzlük, bir bitkinlik hissediyordu. Yorgunluktan gözleri kapanıyordu.

Artık tanıkların sorgusu bitmişti. Mitya, ayağa kalktı, iskemlesinden köşeye, perdenin bulunduğu yere geçti, hancının halı ile örttüğü büyük sandığın üzerine uzandı ve hemen uyudu. Bulunduğu yerle de, olup bitenlerle de hiç bir ilgisi olmayan garip bir rüya görüyordu. Güya bozkırda bir yerlerden çok eskiden görevli olduğu yerlerden geçiyordu; bir köylü onu iki at koşulmuş arabası

ile yağmurda çamurda götürüyordu. Yalnız Mitya üşüyor gibiydi. Kasımın başlangıcıydı ve gökten iri iri parçalar halinde kar yağıyor, kar tanecikleri de yere düşer düşmez eriyorlardı. Köylü de onu hızlı götürüyor, kamçısını savurup duruyordu. Şöyle uzun kızıl bir sakalı vardı. Kendisi de tam ihtiyar değil, belki el i yaşlarında, etine dolgun bir adamdı. Sırtında kül rengi bir köylü kaftanı

vardı, işte böyle giderken, birden biraz ilerde köy görünmüştü; kara, kapkara izbeler... İzbelerin yansı da yanmıştı. Geride yalnız yanmış, isten kararmış kalaslar görünüyordu. Köyün girişinde, köylü kadınları yanyana durmuşlardı. Dizi Dizi bir sürü kadın! Hepsi de zayıf, kanları çekilmiş, yüzleri de garip kahverengi bir renk almıştı. Özel ikle bir tanesi uzun boylu, kemikli, kırk yaşlarında kadar görünen, ama aslında belki de yalnız yirmi yaşında olan bir kadın dikkati çekiniyordu Uzun zayıf bir yüzü vardı. Kol

arının arasında da bir ağlıyordu. Göğüsleri de kendisi gibi öyle kurumuştu. İç

de herhalde bir damla bile süt yoktu. Bebek de ağlıyor, aglıyor ve mini mini kol arını, uzatıyordu.

Yumruk yaptığı

lak el eri nerdeyse soğuktan büsbütün kararmıştı.

Banlarından rüzgâr gibi geçerken Mitya:94

95

-Neden ağlıyorlar? Niçin gözyaşı döküyorlar? diye soruyordu.

Arabacı:

-Bebe, bebe ağlıyor, diye karşılık veriyordu. Köylünün çocuk demeyip köylülerin yaptığı gibi Bebe demesi Mitya'nın tuhafına gidiyordu. Köylünün bebe deyişi bir hoştu; sanki bu sözde büyük bir acıma vardı.

Mitya, aptal gibi ısrar ediyor:

-Canım niçin ağlıyor? Neden kol arı öyle çıplak, neden sarmıyorlar onu? diye soruyordu.

-Üşümüş bebe, giysileri donmuş, ısıtmıyor tabiî. Mitya, gene aptalca:

-Peki ama neden öyle? Niçin? diye sorup duruyordu.

-Fakirler de ondan, yangından çıkmışlar, bir parça ekmekleri bile yok, yangın yeri için dileniyorlar...

Mitya, güya gene söylenenleri anlamıyordu.

-Sen bana şunu söyle! Yangından çıkmış olan bütün anneler böyle mi dururlar? İnsanlar neden fakirdir? Bebe neden zaval ıdır? Bozkır neden çıplak? Neden birbirlerini kucaklamıyor, birbirlerini öpmüyor, neden neşeli şarkılar söylemiyorlar? Neden başlarına kapkara bir felâket gelmiş gibi karanlık içindeler? Neden bebenin karnını doyurmuyorlar?

Kendi kendine bu soruların akılsızca şeyler olduğunu, onları boşuna sorduğunu hissediyor, ama ne olursa olsun bu soruları sormak isteğini duyuyor ve muhakkak böyle sormak gerektiğini seziyordu. Bundan başka yüreğinde o zamana kadar hiç duymadığı yumuşak bir duygunun uyandığını, ağlamak arzusunu duyduğunu, herkese bir şeyler yapmak istediğini hissediyordu.

Öyle ki, artık bebe ağlamasın, bebenin kapkara ve vücudu kurumuş annesi göz yaşı dökmesin, o andan sonra artık hiç kimsenin gözü yaşlı olmasın... Hem de bunu hemen hiç ertelemeden ve hiç

bir şeye bakmadan, tam anlamıyla Karamazov'lara yakışır bir atılganlıkla yapmalıydı!

Birden, yanıbaşında Gruşenka'nın o duygulu, o tatlı sözleri duyuluyordu:

-Ben de senin yanındayım, artık seni hiç bırakmam, ömrümün sonuna kadar seninle yürüyeceğim.

İşte, o zaman yüreği alevleniyor ve tüm varlığı bir ışığa doğru yöneliyor; içinde yaşamak, hep yaşamak isteğini duyuyor. Yürümeli, yürümeli, uzun bir yola çıkmalı, kendisini çağıran ışığa doğru yürümeli, yürümeliydi. Hem de çabuk çahemen yürümeliydi! Hemen şimdi!

Birden:

-Ne var? Nereye? diye bağırarak gözlerini açtı ve uzandığı sandıktan doğrularak sanki bir baygınlıktan ayılmış gibi

oldu. Etrafa yüzü ışık saçarak gülümsüyordu.

Başucunda Nikolay Parfenoviç duruyor ve yazılmış olan zaptı imzalamasını rica ediyordu. O

zaman Mitya bir saat ya da daha fazla bir süre uyumuş olduğunu anladı. Ama Nitolay Parfenoviç'i dinlemiyordu. Başının altında bir yastığın bulunması onu birden şaşırtmıştı. Bitkin bir halde sandığın üzerine uzandığı sırada bu yastığın orada olmadığını biliyordu.

Sanki ona Al ah bilir ne kadar büyük bir iyilik yapmışlar gibi heyecanla, yüreği minnet dolu, garip ağlamaklı bir sesle:

-Başımın altına yastığı kim koydu? diye sordu. Kimdir o iyi yürekli insan?

O iyi yürekli insanın kim olduğu sonradan da anlaşılmadı. Kimbilir belki de soruşturma memurlarından biriydi, belki de Nikolay Parfenoviç'in kâtibi ona acıdığı için başının altına bir yastık konulmasını emretmişti. Ama Mitya'nın tüm varlığı sanki gözyaşlarıyla dolmuş gibi oldu.

Masaya yaklaştı ve ne isterlerse hepsim imzalayacağını söyledi.

Bambaşka, garip bir sesle ve yüzü sevinçle aydınlanmış olarak:

-Demin güzel bir rüya gördüm, baylar! dedi.

IX

MİTYA'YI GÖTÜRÜYORLAR

Zabıt imzalandıktan sonra, Nikolay Parfenoviç zafer kazanmış gibi bir tavırla sanığa doğru döndü

ve ona: kararı okudu. Bu kararda falanca yıl, falanca gün, falanca yerde, falanca mahkemenin sorgu yargıcının falanca kişiyi (yani Mitya'yı) falanca suçtan sanık olarak (Mitya'ya atfedilen suçlar dikkatle teker teker yazılmıştı) sorguya çektiği, sanığın kendisine yükletilen suçlan kabul etmediği, öyleyken suçsuz96

-

luğunu ispat için hiç bir delil göstermemiş olduğu ve tanıkların (falan, falan kimilerin) ifadelerinin de, mevcut şartların da, (falan Man durumların) suçu işlemiş olduğunu kesin olarak gösterdikleri gözönünde bulundurularak Ceza Kanununun falan, falan maddelerine uygun olarak, filânca kişinin (yani Mitya'nın) tahkikatın sonuçlarından, mahkeme huzuruna çıkmaktan kaçınmasını

önlemek düşüncesiyle falanca cezaevine kapatılması ve bu hususun kendisine bildirilmesi, kararın da bir kopyasının savcıya verilmek üzere savcı muavinine teslim edildiği yazılıydı. Sözün kısası, Mitya'ya o andan itibaren artık mahkûm olduğunu ve kendisini şimdi kente götüreceklerini, orada da hiç de hoş olmayan bir yere kapatacaklarını bildiriyorlardı. Mitya, dikkatle dinledikten sonra sadece omuzlarını silkti:

— Eh ne yapalım baylar! Sizi suçlamıyorum, ben hazırım... Sizin için, yapılacak başka bir şey kalmadığını anlıyorum.

Nikolay Parfenoviç, yumuşak bir tavırla, kendisini derhal tesadüfen orada bulunan zaptiye memuru Mavrikiy Mavrikiyeviç'in götüreceğini anlattı:

Mitya, birden bastıramadığı bir heyecanla, odada bulunan herkese doğru dönerek:

— Durun! diye sözünü kesti. Baylar! Hepimiz acımak nedir irilmeyen insanlarız. Hepimiz canavarız! Hepimiz insanlara gözyaşı döktürüyoruz, anaları, memedeki çocukları

ağlatıyoruz. Ama hepimizin arasında, (varsın artık böyle karar verilmiş olsun) hepimizin arasında en adî, en alçak varlık benim! Varsın öyle olsun! Ömrüm boyunca her gün göğsümü

yumruklayarak kendi kendime düzeleceğime söz veriyordum, ama her gün hep aynı kötülükleri yapıyordum. Şimdi anlıyorum ki, benim gibilerin düzelmesi için bir darbe, kaderin bir darbe indirmesi gerekir. Kader böyle bir varlığı ağlarının içme alıp dıştan gelen bir güçle hapsetmeli.

Ben'kendi kendime hiç bir zaman doğrulamazdım. Ama artık gökyüzü darbesini indirdi.

Suclandırılmanın vereceği acıyı ve herkesin gözünde rezil olmayı kabul ediyorum! Çile çekmeye razıyım. Çile çekerek varlığımı temize çıkaracağım! Belki de gerçekten temizlenirim öyle değil mi baylar? Yalnız son olarak şunu işitmenizi istiyorum ki, babamın katlinden ben suçlu değilim!

Cezayı onu öldürdüğüm için değil, onu öldürmeyi istemiş olduğu için ve belki de elimde olsaydı

öldüreceğim .için kabul ediyorum...

KARAMAZOV KARDEŞLER

sizinle gene de savaşacağım ve bunu size bildiriyorum. Sonuna kadar sizinle savaşacağım, ondan sonra artık

hakkımda Tanrı karar versin! Elveda baylar! Soruşturma sırasında size bağırdığım için bana darılmayın. Ah o zaman henüz o kadar budalaydım ki... Bir an sonra sadece bir mahkûm olacağım. Şimdi ise Dimitriy Karamazov henüz özgür olan bir insan gibi son kez olarak size elini uzatıyor. Size veda ederken tüm insanlara veda etmiş olacağım!

Sesi titredi ve gerçekten elini uzatır gibi oldu. Ama ona herkesten yakın duran Nikolay Parfenoviç, birden hemen hemen titriyormuş gibi bir hareketle kol arını arkasında sakladı. Mitya bunu hemen farketti ve irkildi. Uzattığı elini de hemen indirdi.

Nikolay Parfenoviç, biraz utangaç bir tavırla:

-Tahkikat daha bitmedi! diye söylendi. Daha kentte devam edeceğiz ve ben, tabiî size başarılar dilemeye hazırım... Suçsuzluğunuzu ispat edersiniz inşal ah. Doğrusunu söylemek gerekirse, size her zaman suçlu olmaktan çok zaval ı bir insan gözü ile bakmak istemişimdir, Dimitriy Piyodoroviç... Biz hepimiz burada, eğer burda bulunan kişilerin namına konuşmak cesaretini göstermek gerekirse, hepimiz sizi yaratılıştan soylu ama ne yazık ki, bazı hırslara biraz fazlaca kendini kaptırmış bir genç olarak kabul etmeğe hazırız.

Nikolay Parfenoviç'in küçük vücudu, söylevi sona ererken tam anlamıyla vekarlı bir hal almıştı.

Mitya'nın zihninden Bu delikanlı şimdi koluma girerek odanın öbür köşesine götürecek ve orada daha geçenlerde 'kızlardan' söz ederek yapöiış olduğumuz konuşmayı yeniden yapacak diye bir düşünce Seçti. Ama ölüm cezasına götürülen bir suçlunun zihninden bile durumu ile hiç bir ilgisi bulunmayan az mı düşünceler Selip geçer...

Mitya:

-Baylar çok iyi yürekli ve insancılsınız. Acaba son kez olarak onu görmeme izin verir misiniz?

-Tabiî, ama göz önünde... Yani şimdi artık yanınızda Bulunmamız gerekiyor, başka türlü olmaz.

-Olsun. Siz de yanımızda bulunun!

Gruşenka'yı getirdiler. Ama bu kısa, fazla konuşmadan kapılan ve Nikolay Parfenoviç'i tatmin etmeyen bir veda oldu. Gruşenka Mitya'nın önünde yerlere kadar eğilmişti.

-Sana daha önce de söylediğim gibi, artık seninim ve bundan böyle hep senin olacağım, ne kadar verirlerse versinler, ömrümün sonuna dek sen nereye gidersen, ben de oraya gideceğim.

Al ahaısmarladık suç işlemediği halde kendini mahveden adam!...

Dudakları titredi, gözlerinden yaşlar fışkırdı.

-Beni bağışla Gruşa! Sana olan aşkımdan ötürü ve bu aşkla seni de mahvettiğim için beni bağışla...

Mitya, birşey daha söylemek istiyordu ama birden kendisi sözünü kesti ve dışarı çıktı. Etrafını

hemen kendisinden gözlerini ayırmayan insanlar çevirdi. Aşağıda, bir akşam önce Andrey'in troykası ile öyle gürültü patırtı ederek yanaştığı kapının önünde artık yola hazır iki araba duruyordu. Kısa boylu, tıknaz ve yüzü şişkin olan

Mavrikiy Mavrikiyeviç, nedense sinirlenmişti, birden meydana gelen bir karışıklığa kızıyor, bağırıp çağırıyordu. Mitya'ya da artık çok sert bir tavırla arabaya binmesini söyledi. Mitya arabaya binerken eskiden meyhanede ona içki ikram ettiğim vakit adamın bambaşka bir yüzü vardı diye düşündü. Trifon Borisoviç de kapının önündeki basamaklardan aşağı indi. Kapıda bir çok insanlar, köylüler, kadınlar, arabacılar toplanmış, hepsi de gözlerini Mitya'ya dikmişlerdi...

Mitya birden arabadan:

- Hakkınızı helâl edin kardeşler! diye bağırdı.

-Sen de hakkını helâl et, diye iki üç ses duyuldu.

-Sen de hakkını helâl et Trifon Borisoviç!

Ama Trifon Borisoviç arkasına bile dönmedi. Belki de çok meşguldü. O da bir şeyler bağırıyor, uğraşıp duruyordu. Anlaşıldığına göre, Mavrikiy Mavrikiyeviç'le yolu birlikte yapmaları gereken iki zaptiye memurunun bineceği ikinci arabada hâlâ herşey hazır değildi. İkinci troykayı sürecek olan köylü, kaftanını sırtına güçlükle giyiyor ve sıranın kendisinde değil Akim'de olduğunu söyliyerek inat ediyordu. Ama Akim ortalarda yoktu. Onu çağırmağa koştular. Köylü ise hep ısrar ediyor, beklemeleri için yalvarıyordu.

Trifon Borisoviç:

-Şu bizim mil ette hiç utanma yoktur, Mavrikiy Mavrikiyeviç! diye söyleniyordu. Yahu sana Akim üç

gün önce yirmi beş ruble vermişti, sen de hepsini içkiye verdin, şimdi bağırıp duruyorsun! Yalnız sizin bu âdi halkımıza karşı gös

terdiğiniz iyiliğe şaşıp kalıyorum, Mavrikiy Mavrikiyeviç, . yalnız bunu bilir bunu söylerim! Mitya söze karışacak oldu:

-Canım neden ikinci bir troyka istiyorsunuz? Bir tek p troyka ile gidelim, Mavrikiy Mavrikiyeviç, merak etme isyan

etmem, senden kaçmam! Ne diye konvoy hazırlıyorsunuz sanki?

Mavrikiy Mavrikiyeviç birinden öfkesini çıkarmak fırsatına sevinmiş gibi, birden sert bir tavırla:

-Rica ederim sayın bay! Benimle nasıl konuşacağınızı biliniz. Eğer bunu daha öğrenmediyseniz, ben size öğreteyim, bana sen diyemezsiniz! Lütfen sözünüze dikkat edin, öğütlerinizi de başkasına saklayın! dedi.

Mitya sustu. Kıpkırmızı olmuştu. Bir an sonra, birden çok üşümeye başladı. Yağmur dinmişti ama bulanık gök bulutlarla kaplıydı. Sert bir rüzgâr, insanın tam yüzüne çarpıyordu. Mitya, omuzlarını

ileri geri hareket ettirerek: Kendimi üşüttüm mü nedir? diye düşündü. Sonunda arabaya Mavrikiy Mavrikiyeviç de bindi. Rahatça, geniş vücudunu iyice yerleştirerek ve sanki farkında değilmiş gibi Mitya'yı köşeye sıkıştırarak oturmuştu. Doğru söylemek gerekirse, canı sıkılıyordu, kendisine verilen görevden hiç hoşlanmıyordu.

Mitya gene:

-Hakkını helâl et Trifon Borisoviç! diye bağırdı ve bunu, içinden öyle geldiği için değil, sadece öfkesinden, elinde olmayarak öyle bağırdığını kendisi de hissetti.

Ama Trifon Borisoviç gururlu bir tavırla, her iki elini de arkasına atmış olarak duruyor, Mitya'ya dik dik bakıyordu. l

Bakışı sert ve öfkeliydi. Mitya'ya hiçbir karşılık vermedi. Birden nereden fırladığı bel i olmayan Kalganov'un sesi

— Güle güle Dimitriy Fiyodoroviç, güle güle! Arabaya koştu, Mitya'ya elini uzattı. Başında kasket yokMitya araba hareket edinceye kadar elini tutup sıkmağa bulabildi. Heyecanla: Elveda güzel kardeşim, bu vicdanlı davranışını unutağım diye bağırdı.

Çıngırak çın çın çınlamaya başladı... Mitya'yı götürdüler. Kalganov ise sofaya koştu, bir köşeye oturdu, başını önüne el eriyle yüzünü kapadı ve ağlamağa başladı. Uzun bir100

süre öyle oturduğu yerde ağladı durdu. Artık yirmi yaşında bir delikanlı gibi değil de, daha küçük bir çocukmuş gibi ağlıyordu. Ah, Mitya'nın suçlu olduğuna hemen hemen kesin olarak inanıyordu.

Öyleyken, .Bunlar ne biçim insanlar? Artık bundan sonra insanlara güvenilir mi? diye acı acı, hemen hemen umudunu yitirmiş olarak, bağlantısız sözler söyleyip duruyordu. O anda dünyada yaşamak bile istemiyordu. Umutları kırılmış delikanlı: Artık yaşamaya değer mi? diye tekrarlıyordu...

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Onuncu Kitap

ÇOCUKLAR

KOLYA KRASOTKİN

Kasım ayının başlangıcıydı. Sıfırın altında on bir derecelik bir soğuk ve bu soğukla birlikte don da vardı. Donmuş toprağın üzerine gece boyunca pek çok kuru bir ter yağmıştı. Kuru ve sert bir rüzgâr bu karları yerden kaldırıyor, küçük kentimizin

can sıkıcı sokaklarında ve özel ikle pazar yerinde savuruyordu. Puslu bir sabahtı ama kar durmuştu.

Meydanın biraz ilerisinde, Plotnikov'ların dükkânı yanında pek büyük olmayan ve içi de dışı da tertemiz görünen küçük bir ev, memur Krasotkin'in dul karısının evi vardı. Valinin kâtiplerinden olan memur Krasotkin çoktandır, aşağı yukarı on dört yıl kadar önce öldü. Ama dul kalan otuz yaşlarındaki karısı, hâlâ yüzüne bakılır bir hanımdır ve o temiz evinde kendi geliri ile yaşamaktadır.

Gürültüsüz, patırtısız namuslu bir yaşantısı vardır, karakteri de yumuşak, ama aynı zamanda oldukça neşelidir. Kocası öldüğü vakit, henüz on sekiz yaşındaydı. Kocası ile henüz ancak bir yıl kadar yaşamış ve ona daha yeni oğlan doğurmuştu. Kocasının ölümünden sonra, kendisini tamamen o kıymetli oğlu Kolya'yı yetiştirmeğe vermişti ve tüm bu on dört yıl boyunca onu çılgınca sevdiği halde, çocuğunun yü102

zünden tabiî ki sevinçten çok, her gün aman hastalanmasın, aman üşümesin, aman yaramazlık etmesin, aman sandalyenin üzerine çıkıp da yere düşmesin gibi... şeyler düşünerek korkudan içi titreye titreye üzüntü çekmişti.

Kolya okula gitmeğe başladığı, sonra da gimnazyaya geçtiği zaman ise, annesi ona yardım etmek ve dersleri onunla birlikte tekrarlamak için bütün bilim dal arını öğrenmeğe koyuldu. Hattâ

öğretmenlerle ve öğretmenlerin hanımları ile ahbaplık etmeğe başladı. Kolya'nın arkadaşlarını, öğrencileri bile tatlı dil e elde etmeğe çalışıyor, Kolya'ya dokunmasınlar, onunla

alay etmesinler, onu dövmesinler diye çocuklara kurnazca dil döküyordu. İşi o hale getirdi ki, çocuklar gerçekten onunla alay etmeğe, onu ana kuzusu diye kızdırmağa başladılar. Ama çocuk kendi kendini savunabildi. Cesaretli çocuktu. Üstelik sınıfta çabucak öğrenildiği gibi müthiş bir gücü vardı. Aynı

zamanda becerikli, inatçı, atılgan ve herkese meydan okumaktan hoşlanan bir karakteri vardı.

Çok iyi okuyordu, hattâ matematikle, evrensel tarihten öğretmenleri Dardanelov'a bile baskın çıkabileceği söyleniyordu. Ama çocuk herkese burnunu havaya kaldırarak biraz yüksekten bakmakla birlikte iyi bir arkadaştı ve böbürlenmiyordu. Öğrencilerin kendisine gösterdikleri saygıyı

hak ettiği bir şey olarak kabul ediyor, ama her zaman dostça bir tavır takınıyordu. En önemlisi her şeyde ölçüyü biliyordu. Gerekince kendini tutabiliyor ve okul müdürlüğüyle olan ilişkilerinde aşılması doğru olmayan son sınırı, hiç bir zaman aşmıyordu. Biliyordu ki, bu sınır aşılınca her davranış artık karışıklığa, isyana ve kanunsuzluğa dönen dayanılmaz bir şey oluyordu. Bununla birlikte, her fırsatta herhangi bir çocuk gibi yaramazlık etmiş olmak için değil, bir şeyler uydurmak, herkesi şaşırtmak, gösteriş yapmak, dikkati çekmek ve başkalarında hayranlık uyandırmak için...

Aslında çok gururluydu. Annesini bile sanki o kendisine tabiymiş gibi bir duruma sokmuştu. Ona nerdeyse diktatörlük ediyordu. Annesi de ona boyun eğiyordu. Evet, çoktandır boyun eğiyordu ve ancak bir tek düşünceyi bir türlü kabul edemiyordu, o da oğlunun kendisini az sevmesi idi. Ona daima Kolya kendisine karşı duygusuzmuş gibi görünüyordu. Hatta bu yüzden bazen bir isteri hastası gibi göz yaşı dökerek, kendisine karşı soğuk davrandığı için

çocuğa sitem etmeğe başlıyordu Çocuk bundan hoşlanmıyordu ve kendisinden ne Kadar çok sevgi gösterisi beklenirse, mahsus yapar gibi o kadar inatçılık ediyordu. Ama bunu maksatlı olarak yapmıyordu, elinde olmayarak öyle oluyordu. Karakteri öyleydi zaten. Annesi yanılıyordu: Kolya annesini çok seviyordu. Sevmediği şey, yalnız öğrencilerin kul andıkları deyimle, kuzu gibi sevilmekten hoşlanmıyordu.

Babasının ölümünden sonra içinde birkaç kitap bulunan bir dolap kalmıştı; Kolya kitap okumaktan hoşlanırdı ve kendi kendine bu kitaplardan bazılarını okumuştu bile. Annesi bundan rahatsız olmuyordu. Yalnız, bazen nasıl olup da çocuk oyun oynamaya gidecek yerde dolabın başında elinde herhangi bir kitapla saatlerce duruyor diye hayret ederdi. Böylece Kolya, onun çağında bulunan bir çocuğun okumaması gereken bazı şeyleri okumuş bulunuyordu. Şunu da belirtıask gerekir ki, çocuk yaramazlıklarında gerçi belirli bir sınırı aşmaktan hoşlanmıyordu, ama son zamanlarda annesini ciddî olarak korkutan bazı yaramazlıklar yapmaya başlamıştı; gerçi bunlar ahlâksızca şeyler değildi, ama müthiş bir cesaretle yapılan tehlikeli şeylerdi.

O yaz, temmuz ayında, okul ar tatilken ana oğul bir hafta için yetmiş verst ilerde bulunan başka bir ilde oturan uzak bir akrabalarına misafirliğe gitmişlerdi; bu kadının kocası demiryolu istasyonunda çalışıyordu. (Bu istasyon bizim kente en yakın olan ve bir ay kadar sonra İvan Fiyodoroviç Karamazov'uıı Moskova'ya gitmek için uğradığı istasyondu). Kolya ilk iş olarak demiryolunu tüm ayrıntıları ile inceleyerek yönetmeliği iyice öğrendi; böylece eve dönünce, edindiği bilgilerle okul arkadaşlarım şaşırtabileceğini anlamıştı. Ama o sırada orada birkaç çocuk daha vardı. Kolya bunlarla arkadaşlık etmeğe başladı. Bu çocuklardan bazıları istasyonda, bazıları komşu evlerde oturuyorlardı. Hepsi küçük yaşlardaydı. On iki ilâ onbeş yaşlarında idiler.

Altı yedi kişi bir araya gelmişlerdi; bunlardan ikisi de tesadüfen bizim kentdendi.

Çocuklar birlikte oyun oynuyor, yaramazlık ediyorlardı; iŞte Kolya'ların istasyonda misafir kaldıkları dördüncü ya da beşinci gün, budala çocuklar, iki rublesine akıl almaz bir bahse tutuştular: Hepsinin arasında hemen hemen en küçüğü olan, bu yüzden de daha büyükçe olanların yüksekten baktıkları , böbürlenmek için ya da gözünü budaktan esirgemedi104

KARAMAZOV KARDEŞLER

ğini isbat etmek istediği için gece, on bir treni geçmeden önce rayların arasında yüzüstü yere yatacağını ve tren üzerinden yıldırım gibi geçinceye dek, hareketsiz yatacağını ileri sürdü.

• Gerçi önceden bir inceleme yapılmış ve bundan anlaşılmıştı iki, gerçekten rayların arasında bu şekilde uzanılır, yere iyice yapışarak yatılırsa tren altta yatana hiç dokunmadan geçip gidebilirdi. Ama öyle yatmak kolay mıydı! Kolya kesin bir tavırla buna dayanacağını ileri sürüyordu. Önce onunla alay eettiler, yalancı olduğunu, böbürlendiğini söylediler, ama bütttün bunlar onu daha da kışkırttı.

İşin kötüsü o on beş yaşındaki çocuklar Kolya'nın karşıssında aşın derecede gururlu bir tavır takınıyorlardı. Hatta başlagıçta yaşı küçük olduğu için onunla arkadaşlık bile etmek istememişlerdi. İşte bu, gururunu dayanılamıyacak derrecede yaralamıştı. Böylece tren istasyondan kalktıktan sonra sartık iyice hızını almış olsun diye, bir verst kadar ileriye gitnneye karar verildi. Tüm çocuklar bir araya toplandılar. Aysız bir geceydi; ortalık yalnız karanlık değil, hemen hemen kapfekaraydı.

Koya, kararlaştırılan saatte, rayların arasına yattı. Bahsse girişmiş olan öbür beş çocuk da, yürekleri ağızlarına gelerrek, sonunda da artık korku ve pişmanlık içinde demiryolumun yan tarafındaki tümseğin altında, fundalıkların arasında bekliyorlardı. Sonunda istasyondan kalkmış

olan trenin mütl~hiş uğultusu duyuldu. Karanlıkta iki kırmızı farın ışığı görründü ve gittikçe yaklaşan canavarın kulakları sağır eden gürültüsü duyuldu. Fundalıkların arasında korkudan neredeyse bayılmak üzere olan çocuklar: Kaç, kaç, fırla rayların arassından! diye bağırdılar. Ama iş işten geçmişti: Tren yıldırım gibi gelmiş ve bir an içinde önlerinden kayıp gitmişti.

Çocuklar Kolya'ya doğru koştular: Kolya hareketsiz yatcıyordu. Çocuğu sarsmaya, yerden kaldırmaya başladılar. O zaman birden yerden kalktı ve hiç konuşmadan demiryolunun yan tarafındaki tümsekten aşağı indi. Aşağı inince çocuklara onları korkutmak için mahsus, sanki kendini kaybetmiş gibi yatmış olduğunu söyledi. Ama işin gerçeği başkaydı; uzun bir süre sonra annesine itiraf ettiği gibi, o sırada gerçekten bayvümıştı. Böylece yaman bir çocuk olarak ömrünün sonuna dek sürecek bir ün kazanmış oldu.

Eve, istasyona döndüğü vakit, yüzü kâğıt gibi bembeyaz

di. Ertesi günü kendisine sinirden hafif bir nöbet geldi, ama çok neşeli, sevinçli ve memnundu.

Olay hemen değil, ana oğul artık kente döndükten sonra duyuldu. Hatta dedikodusu ProgimnazyaC) müdürlüğüne kadar geldi. Ama Kolya'nın annesi hemen müdürlüğe koştu ve oğlu için yalvarıp yakarmaya başladı, sonunda da herkesin saygı duyduğu ve sözü geçen bir öğretmen olan

Dardanelov'un çocuğu savunmasını, onun için ricada bulunmasını sağladı. Böylece işi sanki hiç olmamış gibi hasır altı ettiler.

Bu Dardanelov, bekârdı ve yaşlı değildi. Bundan başka yıl ardır garip bir şekilde bayan Krasotkina'ya âşıktı. Hatta bir yıl kadar önce çok saygılı bir tavırla ve çekingenlikten, nezaketinden yüreği ağzına gelerek ona evlenme teklif etmek cesaretinde bile bulunmuştu. Ama bayan Krasotkina bunu kabul etmenin oğluna ihanet sayılacağını düşünerek, kesin bir şekilde reddetmişti. Bununla birlikte, Dardanelov, bazı gizli belirtilerden o güzel, ama aşırı derecede temiz yürekli ve şefkatli dulun kendisinden hiç de nefret etmediğini hissederek umuda kapılmak hakkını

kendisinde bulabilirdi.

Kolya'nın çılgınca yaramazlığı galiba aradaki soğukluğu kaldırmış ve Dardanelov'a çocuğu savunduğu için, çok belirsiz bir şekilde olmakla birlikte bir umut besliyebileceği ima edilmişti. Ama Dardanelov'un kendisi de şaşılacak bir temiz yüreklilik ve kibarlık örneği idi. Bu yüzden de şimdilik tam anlamıyla mutlu olması için, bu kadarı ona yetiyordu.

Çocuğu severdi. Bununla birlikte onun sevgisini kazanmağa çalışmayı kendisi için küçültücü bir şey sayıyor, bu yüzden de sınıfta Kolya'ya karşı sert ve titiz davranıyordu. Ama Kolya da kendisi ile onun arasında bir mesafe bırakıyor, saygı gösteriyor, derslerini üstün başarı ile yapıyordu.

Sınıfta ikinciydi. Dardanelov'a karşı da soğuk davranıyor ve tüm sınıf özel ikle evren tarihi konusunda Kolya'nın Dardanelov'u bile bastıracak kadar kuvvetli olduğuna inanıyordu.

Gerçekten de Kolya, ona sınıfta Truva'yı kim kurdu? diye sormuştu. Dardanelov bu soruya karşılık verirken genel

olarak mil etlerin uygarlığından, oradan oraya akın ve göç etmelerinden, bunların çağların derinliklerinde kaybolmuş şeyfcr olduğundan, efsanelerden söz etmiş ama Truva'nın kimin

(*) Orta öğrenim! sağlayan Gimnazya'ya hazırlayıcı okul.106

tarafından, yani hangi kişiler tarafından kurulmuş olduğunu söyleyememiş, hatta bu soruyu boş, hiç bir anlamı olmayan bir soru saymıştı. Ama çocuklar kesin olarak Dardanelov'un Truva'yı

kimlerin kurmuş olduğunu bilmediği kanısına varmış, bu kanıları da değişmemişti. Kolya ise Truva'yı kimlerin kurduğunu, babasının ölümünden sonra kalan kitap dolu dolapta bulunan Smaragdov'un tarihinden öğrenmişti. İşin sonunda herkes, hatta çocuklar bile Truva'yı kim kurdu diye merak etmeye başladı. Ama Krasotkin sırrını açmadı ve bilgili bir çocuk olarak ünü hiç

sarsılmadı.

Demiryolundaki olaydan sonra Kolya'nın annesine karşı olan ilişkilerinde belirsiz bir değişiklik olmuştu. Anna Fiyodorovna (dul bayan Krasotkina) oğlunun başarısını öğrendiği vakit az kalsın aklını kaçıracaktı. Bazen birkaç gün süren öyle korkunç isteri krizleri geçiriyordu ki, artık ciddî

olarak korkuya kapılan Kolya ona bir daha böyle yaramazlıkların hiç bir zaman olmayacağını

söyliyerek şerefinin üzerine söz verdi. Bayan Krasotkina'nın istediği gibi tasvirin önünde diz çökerek ölen babasının

adına yemin etmişti. Bunu yaparken de o gözünü budaktan esirgemeyen Kolya da duygulandığı için tıpkı altı yasında bir çocuk gibi ağlamağa başlamıştı. O gün sabahtan aksama kadar ana oğul sık sık birbirlerini kucaklayarak içleri yana yana gözyaşı döktüler.

Ertesi günü, Kolya gene eskisi gibi duygusuz bir çocuk ola rak uyandı. Bununla birlikte daha sessiz, daha ağırbaşlı, daha ciddî ve daha düşünceli olmuştu. Gerçi bir buçuk ay kadar sonra gene yaramazlık ederken az kalsın yakalanıyordu. Hatta bu yüzden adını bizim sulh yargıcımız bile işitti. Ama bu artık bambaşka bir çeşit yaramazlıktı. Gülünç ve budalaca bir şeydi. Zaten sonradan öğrenildiğine göre, bu yaramazlığı kendisi de yapmamıştı. Sadece o işe karışmıştı.

Ama bundan, bir fırsatını bulup daha sonra söz edeceğiz.

Kolya'nın annesi tiril tiril titremeye ve üzülmeye devam ediyordu. Dardanelov ise genç kadın endişe duydukça daha çok umutlanıyordu. Bu arada şunu söylemek gerekir ki, Kolya bu bakımdan Dardanelov'un durumunu anlıyor ve neler duyduğunu seziyordu. Tabiî bu duyguları

yüzünden ondan nefret ediyordu. Hatta daha eskiden bu nefretini annesinin önünde açıklayarak Dardanelov'un amacının ne olduğunu anladığını ima etmek nezaketsizliğini bile gösteriyordu.

Ama demiryo

lu olayından sonra bu bakımdan da tutumunu değiştirdi. Artık çok uzaktan bile imalar yapmayı

doğru bulmuyordu ve annesinin yanında Dardanelov'dan daha saygılı bir şekilde söz etmeye başladı. Duygulu bir kadın olan Anna Fiyodorovna, bunu hemen ve yüreğinde

derin bir minnet duyarak anlamıştı. Ama buna karşılık, herhangi bir yabancı misafir bile elinde olmayarak Dardanelov hakkında en küçük bir söz söylediği vakit, odada Kolya varsa, birden utancından yanakları gül gibi al al oluyordu. Kolya ise böyle anlarda ya kaşlarını çatarak pencereden dışarı

bakar, ya acaba çizmeleri boya ister mi, diye onları gözden geçirir, ya da var kuvveti ile kıvırcık tüylü, oldukça iri ve cins olmayan Çıngırak> adlı köpeğini çağırırdı. Bu köpeği bir ay kadar önce bir yerden bulup eve getirmişti. Nedense onu içerde gizli tutuyor, hiç bir arkadaşına göstermiyordu. Hayvana çeşitli oyunlar ve marifetler öğreterek fena halde eziyet ederdi. Zaval ı

köpeği öyle bir hale getirmişti ki, okula gitmek için evden ayrıldığı vakit, hayvan uluyup duruyor, döndüğü zaman ise sevincinden deli gibi kendini oraya buraya atıyor, ard ayakları üzerinde kalkıyor, kendini yere atarak ölü gibi yatıyor ve buna benzer şeyler yapıyordu. Sözün kısası, kendisine öğretilen ne varsa, hepsini birden ve artık emir üzerine değil de, sadece heyecandan ve minnet dolu, seven yüreğinden öyle geldiği için yapıyordu. Bu arada şunu söylemeyi unuttum: Kolya Krasotkin; artık okuyucunun tanıdığı İlyuşa'nın, emekli yüzbaşı Snegirev'in oğlu İlyuşa'nın, öğrencilerin hamam lifi diyerek alay ettikleri babasını savunurken kalçasından çakı ile yaralandığı

çocuktu.

MİNİKLER

Böylece o soğuk, ve karlı kasım sabahı. Kolya Krasotkin evde oturuyordu. Günlerden pazardı ve okul yoktu. Ama saat on birdi, Kolya'nın ise çok önemli olan bir iş için muhakkak evden çıkması

gerekiyordu. Oysa o sırada evde tek başına ve kesinlikle herşeye bakabilecek tek kişi olarak kalmıştı. Çünkü evin büyükleri birden meydana gelen acele ve çok garip bir108

durum yüzünden çıkıp gitmişlerdi. Dul bayan Krasotkina'nın oturduğu dairenin karşısında, sofanın öbür tarafında, iki küçük odası olan kiralık bir tek daire vardı. Bu daireyi iki küçük çocuğu olan bir doktorun karısı kiralamıştı.

Bu doktorun karısı Anna Fiyodorovna'nın çok iyi bir arkadaşıydı. Doktorun kendisi ise bir yıl kadar önce Orenburg'a. ondan sonra da Taşkent'e gitmişti ve altı aydır kendisinden hiç bir haber yoktu.

Denilebilir ki, eğer üzüntüsünü biraz olsun yumuşatan bayan Krasotkina'nın arkadaşlığı

olmasaydı, doktorun karısı muhakkak derdinden ölürdü. İşte kaderin indirdiği tüm darbelerin üzerine tüy diker gibi, o cumartesiyi pazara bağlıyan gece, doktorun karısının tek hizmetçisi Katerina, birden hiç beklenmedik şekilde hanımına sabahleyin bir bebek dünyaya getirmek niyetinde olduğunu açıkladı. Nasıl olmuş da daha önceden hiç kimse bunu farketmemişti. Bu herkes için hemen hemen bilmece gibi bir şeydi.

Şaşkınlık içinde kalan doktorun karısı, daha vakit varken Katerina'yı bizim kentte ebe ninenin evinde bu gibi olaylar için açılmış olan özel bir kuruma götürmeğe karar verdi. Bu hizmetçisine çok değer veriyordu, onun için hemen planını yerine getirdi. Kadını oraya götürdü, üstelik kendisi de onun yanında kaldı. Sonra sabahleyin her nedense bayan Krasotkina'nın dostça desteğine ve yardımına ihtiyaç duyuldu; böyle bir olayda birine ricalarda bulunabilir ve bazen yardımlar sağlıyabilirdi. Bu yüzden her iki kadın da evden ayrılmış, bayan Krasotkina'nın kendi hizmetçisi köylü

kadını Agafya ise pazara gitmişti. Kolya da bir zaman için doktorun karısının evde yalnız kalan miniklerine yani oğlu ile kızına bekçilik etmek ve evi beklemek zorunda kalmıştı.

Kolya evi beklemekten korkmuyordu. Zaten yanında bankın altında hiç kımıldamadan yatması

emredilen Çıngırak da vardı. Hayvan odadan odaya dolaşan Kolya'nın her hole girişinde irkilerek başını kaldırıyor, efendisinden işaret bekliyormus gibi kuyruğu ile bir iki kez yere vuruyor, ama ne yazık ki ıslık sesi bir türlü duyulmuyordu. Kolya, tehdit edici bir tavırla zaval ı köpeğe bir göz atıyor, o da gene söz dinl yerek dona kalmış gibi hareketsiz kalıyordu.

Kolya'yı endişelendiren tek şey miniklerdi. Katerina'nın durup dururken başına gelen bu maceraya tabi derin bir tiksintiyle bakıyordu. Ama babasız kalmış minikler! çok sevl

-

yordu. Onlara bir çocuk kitabı götürmüştü bile. Yaşı daha büyük olan sekiz yaşındaki Nastya, okumasını biliyordu, küçük oğlan yedi yaşındaki Kostya ise ablası ona masal okurken dinlemeye bayılırdı. Tabiî Krasotkin, çocukları daha ilginç şeylerle, yani ikisini yanyana koyup onlarla askerlik oyunu, ya da tüm evde saklambaç oynamakla avutabilirdi. Bunu daha önce de birkaç kez yapmıştı ve bundan kaçınmıyordu. O kadar ki bir gün sınıfta Krasotkin'in evde kiracısının küçük çocukları ile arabacılık oynadığı arabaya koşulu bir at gibi zıplayarak başını eğdiği dedikodusu ağızdan ağıza yayılmıştı. Ama Krasotkin gururlu bir tavırla bu suçlamaya karşı koymuş, kendi yaşıtları ile on üç yaşındaki çocuklarla gerçekten çağımızda arabacılık oynamanın ayıp sayılabileceğini, ama kendisinin bunu

miniklerin hatırı için, onlar; sevdiğinden ötürü yaptığını, duygularının hesabını ise kimseye vermek zorunda olmadığım söylemişti.

Buna karşılık, her iki minik de onu taparcasına seviyorlardı. Ama o sırada, oyun düşünecek durumda değildi. Kendisini çok önemli, hatta bir bakıma esrarengiz bir iş bekliyordu. Oysa, bu arada zaman akıp gidiyor, çocukları bırakabileceği Agafya ise bir türlü pazardan dönmüyordu.

Birkaç kez sofanın öbür tarafına geçerek doktorun karısının daire kapısını açmış ve verdiği emir üzerine oturup kitap okuyan miniklere bakmıştı. Onlar da her seferinde, Kolya kapıyı açar açmaz belki içeri girer de çok güzel ve eğlenceli bir şey yapar diye bekliyerek hiç konuşmadan neşeli neşeli gülümsüyorlardı.

Ama Kolya'nın içinde bir huzursuzluk vardı, bu yüzden içeri girmiyordu. Sonunda saat on biri çaldı. O zaman Kolya, kesin olarak, eğer o Al ahın belâsı Agafya on dakikaya kadar dönmezse, onu beklemeden evden çıkmaya karar verdi. Tabiî çıkmadan önce miniklerden korkmıyacaklarına, yaramazlık etmiyeceklerine ve korkudan ağlamıyacaklarma dair söz alacaktı. Bu düşünce ile sırtına yakası bir çeşit kunduz kürkünden yapılmış, pamuklu kışlık paltosunu giydi, çantasını

omuzuna aldı ve annesinin daha önce kaç kez bu soğukta dışarıya çıkarken her zaman ayağına lâstiklerini geçirmesini söyleyip durmasına rağmen sadece onlara sofadan geçerken yukardan bakmakla yetindi ve dışarıya yalnız Bağında çizme ile çıktı.110

Çıngırak, Kolya'nın giyinmiş olduğunu görünce sinirli sinirli tüm vücudunu titreterek kuyruğu ile döşemeyi şiddetle dövmeğe başladı. Hatta kendine acındırmak için ulur gibi bir

ses çıkardı. Ama Kolya, köpeğinin bu kadar hevesli olduğunu görünce, bunun disipline zarar verdiğini düşündü ve hiç olmazsa bir dakika kadar onu bankın altında tuttu. Artık sofanın kapısını açtığı sırada birden ıslık çaldı.

Köpek deli gibi fırladı, çocuğun önünde sevinçten zıplamaya başladı. Kolya, sofadan geçerek miniklerin oturduğu dairenin kapısını açtı. İkisi de masada oturuyor, ama kitap okumuyor, aralarında heyecanlı heyecanlı bir şeyler tartışıyorlardı. Bu çocuklar sık sık hayatın çeşitli konularında tartışırlardı. Bu arada Nastya yaşça daha büyük olarak daima baskın çıkardı; Kostya ise ablasiyle anlaşamadığı zamanlarda daima Kolya Krasotkin'e gidip onun hakemlik etmesini ister ve artık o nasıl karar verirse, her iki taraf da onu tartışmasız bir şey olarak kabul ederlerdi.

Bu sefer miniklerin tartışması Krasotkin'i oldukça ilgilendirdi. Bu yüzden kapıda durup onları

dinledi. Çocuklar Kolya'nın kendilerini dinlediğini görünce, tartışmalarına daha büyük bir şiddetle devam ettiler.

Nastya:

- Ben, ebe ninelerin çocukları bostanda, lahana kümeslerinin arasında bulduklarına hiç bir zaman, hiç bir zaman inanmam! diyordu. Şimdi artık kış! Bostanlarda öyle kümeler filân da yok. Bu yüzden, ebe nine Katerina'ya bir kız çocuk getiremez.

Kolya kendi kendine:

-füüt! diye bir ıslık çaldı.

- Yani senin anlıyacağm, şöyle oluyor: Bebekleri bir yerden alıp getiriyorlar, ama yalnız evlenenlere veriyorlar.

Kostya ısrarla Nastya'ya bakıyor, düşünceli düşünceli sözlerini dinliyor, zihninde bir şeyler tasarlıyordu. Sonunda heyecanlanmadan kesin bir tavırla:

-Sen ne aptalsın Nastya! dedi. Katerina'nın hiç çocuğu olabilir mi? Madem ki evli değil.

Nastya, fena halde heyecanlandı. Sinirli sinirli:

-Sen bir şey anlamıyorsun, diye sözünü kesti. Belki de kocası vardı, ama şimdi cezaevindedir. O

da doğurdu işte.

Her şeyin esasını arayan Kostya, çok ciddî bir tavırla:

-Kocası cezaevinde mi onun? diye sordu.

Nastya ilk ileri sürdüğü düşünceden vaz geçip onu hemen unutarak:

-Ya da şöyle olabilir, diye birden, tekrar kardeşinin sözünü kesti. Katerina'nın kocası yok, haklısın.

Ama belki evlenmek istiyor ve hep bunu düşünüyordu. Belki hep bunu kuruyordu. İşte o kadar düşündü ki, sonunda kocası değil de çocuğu oldu.

Artık büsbütün yenilgiyi kabul eden Kostya:

-Ya, demek öyle ha? dedi. Ama sen bunu bana daha önce söylemedin ki! Ben bunu nereden bilebilirdim?

Kolya, birden odalarına girerek:

-Eee, çocuklar. Görüyorum ki, tehlikeli bir mil etsiniz siz!

Kostya gülümseyerek:

- Çıngırak yanınızda mı? diye sordu ve parmaklarını şıkırdatarak Çıngırağı çağırmaya başladı.

Krasotkin, çok ciddî bir tavırla:

-Minikler, bir müşkülüm var, bana yardım eder misiniz? Agafya muhakkak ayağını kırmıştır, çünkü

hâlâ dönmedi. Artık bu bel i bir şey. Oysa benim muhakkak dışarı çıkmam gerekiyor. Gitmeme izin verip, benî bırakır mısınız?

Çocuklar düşünceli bir tavırla bakıştılar. Gülümsiyen yüzlerinde bir endişe belirdi. Bununla birlikte daha kendilerinden ne istendiğini anlamıyorlardı.

-Ben yokken yaramazlık etmezsiniz değil mi? Dolabın üzerine çıkmazsınız, ayaklarınızı

kırmazsınız değil mi? Yalnız kaldığınız için korkudan ağlamıyacaksınız değil mi?

Çocukların yüzlerinde büyük bir üzüntü belirdi.

-Bunları yapmazsanız size öyle bir şey gösteririm ki! Küçümencik madenî bir top gösteririm.

Sahici barutla ateş eden mini mini bir top.

Çocukların yüzü hemen aydınlandı. Kostya yüzü ışık saÇarak:

- Ne olur, topu gösterin, dedi.

Krasotkin elini çantasına soktu ve içinden küçük bronz bir top çıkararak onu masanın üzerine koydu.

-Gösteriyorum işte. Bak, tekerleri de var. Oyuncak topu masanın üzerinde gezdirdi:

- Bununla ateş edilebilir. İçi saçma ile doldurulur ve ateş edilir.

-Peki bu top insanı öldürür mü?

-Öldürür ya! Yalnız iyice nişan almalı.

Krasotkin bunu söyledikten sonra barutun nereye konulacağını, saçmanın nereye yerleştirileceğini ve top ağzı olarak kul anılan küçük deliği gösterdi, ayrıca geri tepme diye bir şey olduğunu anlattı. Çocuklar büyük bir merakla dinliyorlardı. Özel ikle geri tepme diye bir şey olması

hayal erini etkilemişti.

Nastya:

-Peki, sizde barut var mı? diye sordu.

- Var.

Nastya ışıl ışıl bir gülümseyişle:

-Barutu da gösterin ne olur! diye sözleri uzata uzata yalvardı.

Krasotkin elini gene çantasına daldırdı ve içinde gerçekten biraz barut bulunan bir şişe çıkardı.

Katlanmış bir kâğıdın içinde ise bir kaç saçma vardı. Kolya, çocuklarda bir etki yapsın diye şişeyi de açtı ve avucuna

biraz barut döktü:

-Aman bir yerde ateş olmasın, yoksa öyle bir patlar ki, hepimizi parçalar.

Çocuklar, baruta büyük bir merakla bakıyor, bu zevklerini daha 'da arttırıyordu. Ama saçma Kostya'nın daha çok hoşuna gitti.

-Saçma da yanar mı? diye sordu.

-Saçma yanmaz.

Kostya yalvaran incecik bir sesle:

-Ne olur bana bir parçacık saçma hediye edin, dedi.

-Peki saçma da hediye edeyim. Al bakalım. Ama bunu verdiğimi annene söyleme, ben geri gelinceye kadar. Yoksa bunun barut olduğunu sanarak korkudan ödü patlar. Size de bir güzel dayak atar.

Nastya:

-Annem bize hiç dayak atmaz, dedi.

- Biliyorum. Ben lâf olsun diye söyledim. Annenizi de hiç bir zaman aldatmayın. Yalnız bu seferlik ben gelinceye kadar bir şey söylemeyin. Haydi söyleyin bakalım minikler, şimdi gidebilir miyim? Ben yokken korkudan ağlamazsınız ya?

Kostya, artık ağlamaya hazır bir halde:

-Ağ... la... nz... diye söylendi.

Nastya, korkudan sözleri aceleyle söyliyerek:

-Ağlarız, tabi ağlarız! diye onu destekledi.

- Ah minikler, minikler. Sizin bu yaşlarınız ne kadar tehlikeli. Ama yapılacak bir şey yok, yavrularım. Madem öyle, sizinle kimbilir daha ne kadar zaman oturmam gerekecek! Oysa zaman, zaman öyle geçiyor ki! Ah!...

Kostya:

-Çıngırağa emretsenize, ölü gibi yatsın!

-Evet başka çare yok, Çıngırağa da baş vurmak gerekecek. îci(*), Çıngırak!

Sonra Kolya köpeğe emirler vermeğe, o da tüm bildiklerini yapmağa başladı. Bu uzun tüylü, alelade bir sokak köpeği büyüklüğünde ve tüyleri eflâtuna yakın garip kül renginde bir köpekti.

Sağ gözü şaşı idi, sol kulağı ise nedense kesikti. Tiz bir sesle havlıyor, zıplıyor, arka ayaklan üzerinde duruyor ve o pozda yürüyor, sırtüstü yatıp dört ayağını dikiyor, ölü gibi hareketsiz yatıyordu. Bu son yaptığı oyun sırasında kapı açıldı ve bayan Krasotkina'nın pazardan dönen şişman hizmetçisi, kırk yaşlarında, çiçek bozuğu bir kadın olan Agafya, kolunda aldığı yiyeceklerle dolu bir kese kâğıdı ile eşikte göründü. Durdu, kese kâğıdını aşağı doğru sarkıtarak köpeğin yaptıklarına bakmağa başladı. Kolya, Agafya'yı bu kadar beklemesine rağmen, gösteriyi yarıda kesmedi ve Çıngırağı belirli bir süre ölüymüş gibi yatırdıktan sonra, sonunda onu ıslıkla çağırdı: Hayvan fırladı ve görevini yaptığı için sevinçten zıplamaya başladı.

Agafya hayretle:

-Amma da köpekmiş! dedi. Krasotkin tehdit edici bir tavırla:

-Söyle bakalım eksik etek, niye geciktin?

- Hıh, eksik etekmiş! Acemi çaylak sen de.

-Acemi çaylak mı?

Agafya, ocağın etrafında uğraşmaya koyularak:

-Acemi çaylaksın ya... Neden geciktiysem geciktim! Sana ne? Gecikmişsem, demek öyle gerekiyordu, diye söylendi.

Ama bunu hiç de kızgın ve öfkeli bir sesle söylememişti, aksine sanki o neşeli küçük beyle sohbet etmeye fırsat çıktı diye seviniyormuş gibi, memnun bir tavırla söylemişti.

(*) Fransızca "buraya gel' anlamına.114

-

-

115

Krasotkin divandan kalkarak:

-Dinle beni, bunak ihtiyar, diye söze başladı. Bana bu dünyada kutsal olarak bildiğin ne varsa hepsinin üzerine ve daha başka şeylerin üstüne, ben burada yokken, şu miniklerden gözünü

ayırmadan onlara bakacağına yemin edebilir misin? Ben dışarı çıkacağım.

Agafya gülerek:

-Ne diye yemin edeyim? Ben öyle de bakarım onlara, dedi.

-Hayır, bunu yapamazsan, ruhum öbür dünyada selâmete ermesin diye yemin etmezsen, olmaz.

Yoksa gitmem burdan.

-Gitme! Bana ne? Zaten dışarısı ayaz. Evde otur. Kolya çocuklara doğru döndü.

-Minikler, bu kadın, ben ya da anneniz gelinceye kadar yanınızda kalacak. Zaten annenizin artık çoktan dönmesi gerekiyor. Bundan başka size kahvaltı da verecek. Vereceksin değil mi Agafya?

-Olur veririm. Kolya:

—. Haydi Al ahaısmarladık minikler, şimdi yüreğim rahat olarak gidiyorum, dedi. .

Sonra Agafya'nın yanından geçerken alçak sesle ve ciddi ciddi:

-Sana gelince nine, inşal ah onlara Katerina hakkında siz kadınların daima anlattığınız o saçmalıkları anlatmazsın! Daha çocuk olduklarını unutma. İçi, Çıngırak.

Agafya artık öfkeyle:

-Hay Al ah cezanı versin! diye karşılık verdi. Ne bici konuşuyorsun! Bunları söylediğin için, sana dayak atmalı! Dayak!

ııı l

ÖĞRENCİ

Ama Kolya artık dinlemiyordu. Eninde sonunda gitmesi mümkün olmuştu. Kapıdan dışarı çıkınca, etrafına bakındı. omuzlarını bir ileri, bir geri hareket ettirdi ayazmış!

söylendikten sonra sokakta ilerledi ve sağa, yan sokağa sapıp oradan pazar meydanına gitti.

Meydandaki evlerden birine yaşmadan önce kapıda durdu, cebinden bir düdük çıkardı ve sözleşilmiş bir işaret verir gibi, var gücü ile öttürdü. Bir dakikadan fazla beklemesine ihtiyaç

kalmadı. Bahçe kapısından dışarıya, birden al yanaklı, on bir yaşlarında ve o da sıcacık, temiz hatta şık bir palto giymiş olan bir çocuk çıkıp ona doğru koştu.

Bu çocuk hazırlama sınıfında okuyan Smurov'du. (Oysa Kolya Krasotkin artık ondan iki sınıf yukardaydı.) Smurov, varlıklı bir memurun oğluydu ve annesi ile babası çılgınca yaramazlıklarıyla ün saldığı için galiba Krasotkin ile arkadaşlık etmesine izin vermiyorlardı. Bu yüzden Smurov, her halde o sırada evden gizli olarak çıkmıştı. Eğer okuyucu unutmadıysa, Smurov adındaki bu çocuk iki ay kadar önce hendeğin üzerinden îlyuşa'ya taş atan çocuklardan biriydi. İlyuşa'nın durumunu Alyoşa Karamazov'a anlatan da oydu.

Smurov kararlı bir tavırla:

-Sizi tam bir saattir bekliyorum. Krasotkin, dedi. Sonra iki çocuk meydanda yürümeye başladılar.

Krasotkin:

- Geç kaldım! diye karşılık verdi. Bazı durumlar oldu da ondan. Benimle birlikte olduğun için sana dayak atmazlar mı?

-Yok canım, ne münasebet? Beni dövüyorlar mı ki? Çında yanınıza aldınız, öyle mi?

-Evet, Çıngırak da yanımda!

- Onu da mı oraya götüreceksiniz?

-Evet onu da götüreceğim.

- Ah, Böcek olsaydı!

Böceği götüremem. Böcek yok oldu. Ortadan kayboldu.

nerede

g,

e olduğu bilinmiyor. Smurov birden durakladı.

şöyle yapılamaz mı... diye söylendi, îlyuşa, Böce

tıpkı çıngırak gibi kıvırcık uzun tüylü, kül rengine çalan kirli bir renkte olduğunu söylüyor. Ona bunun Böcek

oldugunu söyliyemez miyiz? Belki de buna inanır, kimbilir? ögrenci! Yalandan kaçın! Bu bir!

İkincisi, iyilik etetmek için bile olsa yalan söyleme. Sonra... işin asıl önemlisi, geleceğimi haber vermedin ya?

-Al ah korusun! Ben durumu anlamıyor muyum sanki? Ama Çıngırak ona tesel i olmaz...

Smurov, bunu söylerken içini çekmişti:

- Biliyor musun, babası, o yüzbaşı, hani hamam lifi, dedikleri var ya, işte o bize, bugün ona karaburunlu hakiki bir çoban köpeği yavrusu getireceğini söyledi. Bunu yapmakla

İlyuşa'nın tesel i bulacağını sanıyor, ama bunu başarır mı bilmem ki?

-Peki İlyuşa'nın kendisi nasıl?

-Ah, kötü çok kötü! Öyle sanıyorum ki, verem var onda! Aklı başında, ama öyle garip soluk alıyor ki! Çok kötü bir soluk alması var. Dün ayağına çizmelerini giydirip kendisini gezdirsinler diye rica etti, yürüyecek oldu ama neredeyse düşüyordu. Ah babacığım, sana daha önceden de bu eski çizmelerimin kötü olduğunu söylemiştim, eskiden de bunlarla hiç rahat yürüyemiyordum dedi.

Çizmelerin kötülüğünden öyle durup durup düştüğünü sanıyordu. Oysa düpedüz gücü

kalmadığı için öyle oluyordu. Herhalde bir haftadan fazla yaşayamaz. Hertszenstube bakıyor ona. Şimdi zengin oldular El erinde çok para var.

-Alçaklar!

-Alçaklar dediğin kim?

-Doktorlar... Genel olarak tıpla kimin ilgisi varsa onlar. Ayrıca tabiî, özel olarak bu doktor. Ben tıp bilimini kabul etmiyorum. Gereksiz bir bilim dalı. Bununla birlikte bütün bunları bir gün inceleyeceğim. Hem nedir o romantikliğiniz söylesene ha? Galiba bütün sınıf birlik olup oraya gidiyor muşsunuz öyle mi?

-Hepimiz değil! Bizim sınıftan on kişi kadar, her gün. her zaman oraya gidiyorlar. Ama bundan bir şey çıkmaz ki- Bütün bunlarda beni en çok şaşırtan şey, Aleksey Karamazov'un oynadığı roldür: Ağabeysin! yarın ya da öbür günü böyle bir cinayetten ötürü mahkemeye verecekler, o

ise çocuklarla romantik romantik şeyler yapmak için bunca harcıyor!

-Bunda romantiklik falan yok canım! Kendin de İlyuşa ile barışmaya gidiyorsun işte.

- Barışmaya mı? Gülünç bir söz doğrusu! Hem ben kimsenin davranışlarımı incelemesine izin vermem

-Ah, Uyuşa gelişine o kadar sevinecek ki! Geleceğini

aklına bile getirmiyor. Neden, neden bu kadar uzun bir süre gitmek istemedin sanki?

Smurov, bunu birden büyük bir heyecanla söylemişti.

-Oğlum, bu beni ilgilendirir, seni değil! Ben oraya kendiliğimden gidiyorum. Öyle istediğim için yapıyorum bunu. Sizleri ise, hepinizi oraya Aleksey Karamazov götürdü, demek ki, arada bir fark var. Hem ne biliyorsun? Belki de ben hiç de barışmak için gitmiyorum oraya. Saçma bir lâf ettin.

-Bizi oraya götüren Karamazov değil. Hiç de değil işte. Doğrudan doğruya kendimiz oraya gitmeye başladık. Tabiî önce Karamazov'la birlikte gidiyorduk. Hem orada hiç bir şey olmadı ki. Hiç de dediğin gibi budalalıklar yapılmadı. Önce biri gitti, sonra bir başkası falan.

Babası gelişimize çok sevindi. Biliyor musun? Eğer İlyuşa ölürse babası muhakkak aklını kaçırır.

İlyuşa'nın öleceğini anlıyor. Bizim İlyuşa ile barışmamıza nasıl seviniyor, anlatamam. İlyuşa seni de sordu, ama başka bir şey söylemedi. Seni sorduktan sonra hep susuyordu. Ölürse babası

ya delirir, ya intihar eder. Zaten eskiden de deli gibi davranıyordu. Biliyor musun? O adam soylu bir insan.. O zaman da yanlışlık olmuş. Bütün kabahat o baba katilin.de. O vakit adamcağıza dayak atanda.

-Ne olursa olsun Karamazov benim için bir bilmecedir. Onunla çoktandır tanışabilirdim. Ama bazı durumlarda gururlu davranmaktan hoşlanıyorum. Bundan başka onun hakkında bazı

düşüncelerim var. Bunların doğru olup olmadıklarını öğrenmem, işi açıklığa kavuşturmam gerekiyor!

Kolya, önemli bir şey söylemiş gibi sustu. Smurov da öyle. Tabi Smurov, Kolya Krasotkin'e hayrandı ve kendisinin onunla eşit bir durumda olabileceğini aklından bile geçirmiyordu. Şimdi de büyük bir merak içindeydi. Çünkü Kolya İlyuşa'ya kendiliğinden gittiğini söylemişti. Böyle olunca, işin içinde Muhakkak bir sır vardı. Kolya'nın böyle durup dururken tanı a o gün İlyuşa ya gitmesinde muhakkak bir şey vardı. Pazar Sarinden geçiyorlardı; bu sefer pazarda birçok arabalar duruyordu ve pek çok da kümes hayvanı getirilmişti. Kentin adınları üzerine tente gerilmiş tezgâhların arkasında çörek, iplik ve buna benzer şeyler satıyorlardı. Böyle pazar günleri Püan alış verişe bizim kentte biraz safça olarak panayır derler ve bir yıl içinde böyle birkaç

panayır olur.

Çıngırak büyük bir neşeyle koşuyor, arada bir her hangi118

119

bir şeyi koklamak için sağa sola sapıp duruyordu. Başka kö peklerle karşılaşınca da büyük bir heyecanla, köpeklerin ara.

sındaki tüm kural ara uygun olarak onlarla seve seve kot. laşıyordu.

Kolya birden:

-Ben gerçeği seyretmeyi severim, Smurov, dedi. Köpek lerin karşılaşınca nasıl koklaştıklarını hiç

farkettin mi? BU onların arasında genel doğa kuralı gibi bir şey olmuş.

-Evet, gülünç bir kural.

-Hayır gülünç değil, bunu yanlış söyledin. Doğada gülünç olan hiç bir şey yoktur. Peşin yargıları

olan insana nasıl görünürse görünsün! Eğer köpekler düşünebilselerdi ve olayları

eleştirebilselerdi, onlar da muhakkak insanların arasındaki sosyal ilişkilerde aynı derecede, hatta belki daha da fazla gülünç yönler bulacaklardı. Çok daha gülünç bulurlardı onları. Bunu tekrar ediyorum. Çünkü kesin olarak inanıyorum ki, bizde çok daha fazla saçmalık vardır. Rakitin'in düşüncesi çok güzel bir düşünce. Ben de sosyalistim, Smurov.

-Sosyalist ne demek?

-Herkes eşitse herkesin ortaklaşa bir tek çiftliği varsa, evlilik diye bir şey yoksa, din ve tüm yasalarla geriye kalan şeyler herkesin keyfine göre ise, buna sosyalistlik derler. Sen daha bunu anlayacak kadar büyümedin. Senin için bunları konuşmak daha erken. Hava da amma soğuk.

-Evet. Sıfırın altında on iki derece! Demin babam termometreye baktı.

-Hem farkında mısın Smurov? Kışın ortasında, sıfınn altında on beş hatta on sekiz derece olduğu zaman, hava; kışın başında birden ayaza çektiği sıralar olduğu gibi, örneği ısı daha on iki derece kadarken, üstelik daha kar yağmadığı halde o kadar soğuk olmaz. Bu neden olur biliyor musun? İnsanlar soğuğa daha alışmamışlardır da ondan. İnsanların her şeye alışkanlıkları

vardır. Devlet işlerinde de, siyasî ilişki lerde de hep alışkanlıklar rol oynar. Alışkanlık en önemli itici güçtür. Şu köylüye bak, ne garip!

Kolya, bunu söylerken sırtına gocuk giymiş, güler iri yarı bir köylüyü işaret etmişti; köylü

arabasının b el erine köylü eldiveni geçirmiş, soğuktan durup durup e çırpıyordu. Kızıla çalan uzun sakalı soğuktan kırağı gibi olmuştu.

Kolya, yanından geçerken yüksek sesle ve meydan okur

gibi:

-Köylüye bak, sakalı donmuş! diye bağırdı.

Köylü, sakin ve ciddi bir tavırla:

-Birçok kişilerinki dondu! dedi.

Smurov:

__ Takılma ona! diye söylendi.

—' Ziyam yok canım, kızmaz, iyi adam o! Hoşça kal. Matyev.

-Güle güle.

-Senin adın Matyev mi idi?

-Matyev ya! Bilmiyor muydun?

-Bilmiyordum; tahmin ederek söyledim.

-Şuna bak hele! Öğrenci misin nesin?

-Öğrenciyim ya!

-Falakaya yatırıyorlar mı seni?

-Sık sık değil, ama bazen oluyor.

-Canın acır mı?

-Acımaz mı ya?

Köylü, tâ yürekten gelen bir acıma ile:

-Eeeh, hayat, ne yaparsın! diye içini çekti.

-Hoşça kal, Matyev!

-Güle güle. İyi çocuksun sen! İyi çocuksun! Çocuklar, yürümeye devam ettiler. Kolya, Smurov'a:

— Bu köylü iyi adam, dedi. Ben halkla konuşmayı severim, her zaman da haklarını tanırım: Smurov:

-Bizim okulda falakaya yatırıyorlar, diye neden yalan söyledin ona? diye sordu.

-Hoşuna gitsin diye!

-Ne demek yani?

-Bak Smurov, bana tekrar tekrar soru sorulmasından hoşlanmam. Lep demeden leblebiyi anlamalı. Bazı şeyler vardır anlatılamaz. Köylünün kafasına göre bir öğrenci falakaya pyatırılır, yatırılmalı da! Ona göre falakaya yatırılmayan öğrenci olur mu hiç Diyelim ki, ona bizim okulda falaka

cezasının olmadığını söyliyeyim, adam buna düpedüz üzülür.

Her

neyse, sen bunları anlamazsın. Halkla konuşmasını bil120

121

-Yalnız ne olur ona buna takılma! Yoksa gene başımıza bir iş gelir, tıpkı o zaman o kaz meselesinde olduğu gibi

-Korkuyor musun yoksa?

-Alay etme Kolya! Val ahi korkuyorum. Babam müthiş kızar. Zaten seninle dolaşmamı kesin olarak yasak ettiler.

Kolya:

-Üzülme canım, bu sefer bir şey olmaz! dedi. Ve tenteli bir tezgâhın arkasında duran satıcı

kadınlardan birine:

-Merhaba Natasa! diye bağırdı.

Hiç de o kadar yaşlı bir kadın olmayan satıcı kadın tiz bir sesle bağırır gibi:

-Ne Nataşa'sı? Benim adım Mariya! diye karşılık verdi.

-İyi ki Mariyaymış, hoşça kal. Mariya!

— .Ah, seni gidi bacaksız. Boyuna bakmadan birde lâf atıyor!

Kolya, el erini sal ıyarak sanki kendisi kadına takılmıyormuş da kadın ona takılıyormuş gibi:

-Seninle uğraşacak vaktim yok! Gelecek pazar günü anlatırsın, dedi.

Mariya:

-Ne anlatacakmışım sana pazar günü? Ben sana takılmadım ki! Sen bana takıldın! Bağırmaya başladı. Bir güzel dayak lâzım sana. İşte bu kadar. Herkes senin ne mal olduğunu bilir. Bu kadar işte!

Mariya'nın yanında kendi tezgâhlarında mal arını satan öbür satıcı kadınlar arasında gülüşmeler duyuldu. Birden kentin kemerli dükkânlarından birinden durup dururken sinirli adamın biri çıktı.

Tezgâhtar gibi bir şeydi. Bizim kentteki satıcılardan değildi, dışardan gelmeydi. Sırtında uzun lâcivert bir kaftan, başında da siperliği olan bir kasket vardı. Daha gençti. Koyu kumral kıvırcık saçları ve çiçek bozuğu uzun solgun bir yüzü vardı. Garip, budalaca bir öfke içinde hernen Kolya'ya doğru yumruğunu sal amaya başladı. Sinirli sinirli-Ben seni bilirim! Ben seni bilirim! diye bağırıyordu. Kolya, ona dik dik baktı. Bu adamla bir çatışması olduğu'

nü hiç de hatırlamıyordu. Ama sokaklarda başkaları ile mı çatışması olmuştu? Hepsini hatırlamasına imkân Alaylı alaylı köylüye:

-Bilir misin? diye sordu. Satıcı aptal gibi:

__Ben seni bilirim! Ben seni bilirim! diye tekrarlıyordu.

__ İyi öyleyse. Eh, seninle tartışmaya vaktim yok. Haydi

hoşça kal!

Satıcı:

__ Ne muzırlık ediyorsun? diye bağırdı. Gene yaramazlık

ediyorsun ha? Ben seni bilirim! Gene yaramazlık ediyorsun, ha?

Kolya durup onu tepeden tırnağa süzmeğe devam ederek:

-Yaramazlık da etsem seni ilgilendirmez, arkadaş! dedi.

-Nasıl ilgilendirmez?

-İlgilendirmez işte!

-Kimi ilgilendirir ya? Söyle bakalım kimi?

-Şimdi artık Trifon Nikitiç'i ilgilendirir. Seni değil, kardeşim.

Delikanlı gözlerini gene öfke ile, ama aynı zamanda budalaca bir hayretle Kolya'ya dikti. Kolya aşırı bir ciddiyetle onu tepeden tırnağa süzdükten sonra sert ve ısrarlı bir tavırla:

-Sen Vozneseniye'ye (*) gittin mi bakalım? diye sordu. Delikanlı ne karşılık vereceğini biraz şaşırarak:

-Hangi Vozneseniye'ye? Niçin? Hayır gitmedim! dedi. Kolya daha ısrarlı ve daha sert bir tavırla:

- Sabaneyev'i tanıyor musun? diye sordu.

~ Hangi Sabaneyev'i soruyorsun? Hayır tanımıyorum. Kolya birdenbire:

-Eh madem tanımıyorsun, kes bakalım lâfı! diye kestirip attı ve sert bir dönüş yaparak sağa döndü, sanki Sabaneyev'i bile tanımayan bir budala ile konuşmaya tenezzül etmiyormuş

gibi kendi yolunda hızlı hızlı yürümeye başladı.

Delikanlının neden sonra akü başına geldi. Gene büyük bir sinirlilik içinde:

-Dur! Hey! Hangi Sabaneyev'i soruyorsun? diye bağırdı.

Sonra birden satıcı kadınlara doğru döndü, aptal aptal onlara bakarak:

-Ne dedi Al ahaşkına? diye sordu.

Kadınlar kahkahalarla güldüler. Aralarından biri: •— Yaman çocukmuş! dedi.

(*) Bir yortu adı.122

123

, Delikanlı sağ elini sal ayarak hâlâ kendinden geçmiş gibi:

-Hangi Sabaneyev'i, hangi Sabaneyev'i soruyordu? diye tekrarlamaya devam ediyordu.

Kadınlardan biri:

-Hani, herhalde Kuzmiçyev'lerde çalışmış olan Sabaneyev'i arıyordu, diye bir tahmin yürüttü.

Delikanlı deli gibi gözlerini ona dikti. Bi r başka kadın:

-Kuzmiçyev'lerde mi? Onun adı Trifon değil ki! Kuz ; ma'dır onun adı, Trifon değil. Çocuk Trifon Nikitiç'ten söz etmişti. Demek ki o, değil. : O zamana kadar ciddi bir tavırla hiç konuşmadan söyle nenleri dinlemiş olan üçüncü bir kadın lâfa karıştı: î

-Seni anlayacağın onun adı ne Trifon, ne Sabaneyev' dir. Çijov'dur! Aleksey İvanoviç'dir adı.

Aleksey İvanoviç Çi i jov!

Dördüncü bir kadın ısrarla:

-Öyle ya, Çijovdur onun soyadı, diye tekrarladı. l Şaşkın delikanlı bir ona, bir ötekine bakıyordu. Neredeyse

çileden çıkacakmış gibi. î

-İyi ama neden soruyordu? Neden soruyordu onu, bacı i lar? diye söyleniyordu. Sabaneyev'i tanıyor musun? dedi. Ben i ne bileyim kimmiş Sabaneyev denen adam?

Satıcı kadınlardan biri: j

-Ne lâf anlamaz adamsın! Diyorlar ya sana Sabaneyev i değildir! Çijov'dur diye. Aleksey İvanoviç Çijov'dur aradığı! î

— Hangi Çijov? Söyle hangisi? Biliyorsan söyle. |

- Uzun boylu, gürültücü patırtıcı bir adam vardı ya, î hani yazın pazarda oturuyordu.

|

-Bana ne o Çijov'dan? Bacılar? Bana ne, değil mi ya? Neden arıyordu onu?

|

-Ben ne bileyim, Çijov'u neden aradığını? t Bir başka kadın daha: i

-Onu niye aradığını biz ne bilelim, diye lâfa karıştı. î Madem o kadar kafa şişiriyorsun, demek seninle ilgili bir şey f bu. Hem çocuk bize değil ki, sana söyledi, budala! Yoksa gerçekten tanımıyor musun?

-Kimi?

-Çijov'u.

- Hay Al ah kahretsin, o Çijov'u da seni de! Ona bir dayak atarsam görür o! Benimle alay etti.

-Çijov'a mı dayak atarsın? Bak, dikkat et, o seni dövmesin! Aptalın birisin sen, işte bu kadarı

-Çijov'a değil. Çijov'a değil, o oğlana dayak atacağım! Sen de ne fesat, ne kötü kansın!

Getirin sunu, getirin o oğlanı buraya! Benimle alay etti!

Kadınlar kahkahalarla gülüyorlardı. Kolya ise artık uzaklaşmış, yüzünde sanki zafer kazanmış gibi bir tavırla yürüyordu. Smurov, yanında yürüyor, ikide bir arkasına dönerek uzakta bağırıp çağıran gruba bakıyordu. Kolya ile birlikte başına bir iş gelir diye hâlâ korkuyordu, öyleyken, o da çok neşelenmişti.

Nasıl bir karşılık vereceğini bir önsezi ile hissettiği halde Kolya'ya:

-Adama hangi Sabaneyev'i sordun? dedi.

-Ben ne bileyim hangisini? Şimdi akşama kadar bağırıp çağıracak. Toplumun her tabakasındaki budalaları böyle arada bir dürtüklemekten hoşlanırım. Bak işte, şurada bir ahmak daha duruyor, surdaki köylü var ya, işte o! Bak sana bir şey söyliyeyim. Budala bir Fransızdan daha budala bir varlık yoktur derler ama bizim Rus'ların suratları da hemen ne olduklarını bel i eder. Şimdi şuna bak, suratından budala olduğu bel i değil mi, al ahaşkına, söyle, ha?

-Bırak onu Kolya, geçip gidelim yanından.

-Hayır, bırakmam onu! Bir kez artık coştum. Hey! Merhaba köylü.

Yanlarından ağır ağır geçen ve herhalde içkili olan iri yarı, safça, yuvarlak yüzlü, sakalına kır düşmüş köylü başını kaldırarak delikanlıya baktı:

-Eh, eğer şaka etmiyorsan merhaba, diye acele etmeden karşılık verdi.

Kolya güldü:

-Ya şaka ediyorsam?

-Eh, şaka da ediyorsan, öyle olsun. Ziyanı yok. Şakadan bir şey çıkmaz. İnsan her zaman şaka edebilir.

-Kabahat ettim, ağabey, şaka yaptım seninle!

-Eh ne yapalım, Tanrı bağışlasın seni!

-Peki ama, sen bağışlıyor musun?

- Tabi ya! Hem de candan bağışlıyorum. Haydi güle güle!

-Bak hele! Öyle görünüyor ki, akıl ı bir köylüsün sen!

124

125

Köylü hiç beklenmedik bir şekilde ve gene eskisi gibi kendine önem verdiğini bel i eden güvenli bir tavırla

- Senden akıl ıyım ya! diye karşılık verdi. Kolya, biraz şaşırdı.

-Hiç sanmam! dedi.

- Doğru söylüyorum.

-Hoş, belki de öyledir.

-Hah şöyle, bunu bilesin oğlum.

-Haydi al ahaısmarladık, köylü.

-Haydi, güle güle.

Kolya bir süre sustuktan sonra Smurov'a:

-Köylüler çeşit çeşittir, dedi. Ben nereden bileyim akıl ı bir adama çatacağımı? Halk arasında akıl ı

birine rastlamadım mı, bunun böyle olduğunu kabul etmeye daima hazırım.

Uzakta, kilisenin saati on bir buçuğu çaldı. Çocuklar adımlarını sıklaştırdılar ve yüzbaşı

Snegirev'in evine kadar geriye kalan oldukça uzun yolu artık hiç konuşmadan geçtiler. Eve gelmeden, yirmi adım kala Kolya durdu ve Smurov'a önden gidip Karamazov'u dışarıya yanına çağırmasını söyledi.

-Önce bir tanışalım bakalım, diye söylendi. Smurov:

-Canım, neden çağıracaksın? Öyle de gir, seni görünce öyle sevinecekler ki! Ne diye burada ayazda tanışacaksın sanki?

Kolya, otoriter bir tavırla:

-Neden burada ayazda tanışacağım? Orasını ben bilirim, diye kestirip attı.

Küçüklerce karşı böyle otoriter bir tavır takınmaktan hoşlanırdı. Bunun üzerine Smurov verdiği emri yerine getirmeğe koştu.

IV BÖCEK

Kolya, çok ciddî bir tavırla bahçe duvarına yaslandı, Alyoşa'nın gelmesini beklemeğe başladı.

Zaten onunla karşılaşmayı çoktandır istiyordu. Çocuklardan onunla ilgili şey işitmişti. Ama şimdiye dek kendisine Alyoşa hakkında bir şey söylemedikleri vakit, onu hor görüyormuş gibi kayıtsız bir tavır takınıyor, hatta davranışlarını eleştiriyordu.

Ama içinden onunla tanışmayı çok çok istiyordu: Kendisine Alyoşa hakkında anlatılan tüm hikâyelerde cana yakın ve çekici bir şey vardı. Bu bakımdan o an kendisi için çok önemliydi. Bir kez onun yanında bir yanlışlık yapıp da küçük düşmemeğe, kimseye boyun eğmeyeceğini göstermeye çalışması gerekiyordu: Yoksa benim on üç yaşında bir çocuk olduğumu düşünerek, benim de ötekiler gibi olduğumu sanır. Hem bu çocuklarla işi ne? Onunla karşılaşınca soracağım bunu kendisine. Hay Al ah! Bu kadar kısa boylu olmam da ne kadar kötü bir şey! Tuzikov benden küçük, ama benden yarım baş kadar daha kısa boylu. Bununla birlikte benim yüzümde zekice bir anlam var; gerçi yakışıklı değilim.

Biliyorum: yüzce çirkin olduğumu. Ama zekice bir anlamı var yüzümün. Bundan başka içimdekileri pek de öyle ortaya dökmemeliyim. Yoksa ona hemen öyle kucak açmağa kalkarsam kendisi, sanır ki... Tuh! Öyle bir şey düşünürse rezalet olur val ahi!

Kolya, var gücü ile kayıtsız bir tavır takınmağa çalışarak iste böyle heyecanlanıyordu. Onu asıl üzen o âdi yüzünden çok, kısa boyluydu. Kısa boylu oluşuna üzülüyordu. Evinde, duvarın bir köşesinde; daha bir yıl önce boyunu ölçtükten sonra, kurşun kalem ile çizdiği bir çizgi vardı. O

günden bu yana, her iki ayda bir, heyecanla, tekrar tekrar boyunu ölçmek için o çizgiye yaklaşıyor: Acaba ne kadar uzadım? diye boyunu ölçüyordu. Ne yazık ki, çok az boy atıyor, bu da bazan onu büyük bir üzüntü içinde bırakıyordu. Yüzüne gelince, hiç de âdi değildi. Aksine, beyaz, solgun ve çil eri olan oldukça sevimli bir yüzdü. Pek büyük olmayan, ama canlı, kül rengi gözleri cesaretle bakıyor ve sık sık heyecandan pırıl pırıl oluyordu. Elmacık kemikleri biraz geniş, ağzı

küÇüktü. Dudakları çok kalın değildi ama kıpkırmızıydı. Burnu küçük, ucu da iyice yukarı kalkıktı.

Aynaya baktığı vakit her zaman; tam anlamıyla kopça burunluyum! Kopça burunlu diye buna derler işte! diye söylenir, daima öfkeyle ayöadan uzaklaşırdı.

Kimi zaman da: Bakalım, gerçekten yüzümde zekice bir anlam var mı? diye bundan kuşku bile duyuyordu. Bununla126

-

127

birlikte aklının fikrinin yalnız yüzü ve boyu ile uğraştığım sanmak da doğru bir şey olmaz. Aksine aynanın karşısında geçirdiği o anlar ne kadar üzücü olursa olsun, onları çabucak unutuyor, hatta uzun bir süre aklına bile getirmeyerek, kendi deyimi ile bütün varlığını ideal ve gerçek hayatla ilgilenmeye veriyordu.

Alyoşa, kısa bir süre sonra çıktı, acele etmeden Kolya'ya yaklaştı. Kolya, Alyoşa kendisine yaklaşmadan önce, daha birkaç adım kala onun yüzünün çok sevinçli olduğunu gördü.

Memnunlukla: Yoksa gelişime mi bu kadar sevindi? diye düşündü. Bu arada şunu belirteyim ki, Alyoşa'yı bıraktığımızdan beri genç adam çok değişmişti: Rahip giysilerini çıkarmıştı. Şimdi sırtında çok güzel dikilmiş bir ceket, başında da yuvarlak yumuşak bir şapka vardı. Saçları da kısa kesilmişti. Tüm bunlar ona çok yakışmıştı. Gerçekten çok yakışıklı olmuştu. Sevimli yüzünde her zaman bir neşe vardı. Ama bu garip, sakin ve sessiz bir neşeydi. Kolya, Alyoşa'nın yanına içerdeyken sırtında ne varsa onunla, hatta paltosunu bile almadan çıkmış olduğunu farkederek hayret etti. Bel iydi ki, acele etmişti. Alyoşa, Kolya'ya hiç kararsızlık göstermeden elini uzattı:

-işte sonunda siz de geldiniz. Sizi o kadar bekledik ki!

-Gelmeyişimin bazı nedenleri vardı. Onların ne olduğunu şimdi öğreneceksiniz. Her neyse, sizinle tanıştığıma memnunum. Çoktandır tanışmak fırsatını bekliyordum ve sizinle ilgili pek çok şey işitmiştim.

Kolya, bunu hafifçe nefesi tıkanarak mırıldanmıştı.

-Canım, biz zaten sizinle nasıl olsa tanışacaktık. Ben de sizin için birçok şeyler işittim. Ama buraya... Buraya biraz geç kaldınız.

-Söyleyin, durum nasıl burada?

-İlyuşa çok kötü durumda. Her halde ölecek. Kolya öfkeyle:

-Ne diyorsunuz! Şunu kabul edin ki, bu tıp berbat bir şey, Bay Karamazov! dedi.

-Uyuşa sizi sık sık, sık sık hatırlıyordu. Hatta biliyor musunuz, rüyasında, sayıklarken bile sîzi söylüyordu. Bel i ki, size o bıçaklama olayından önce... Çok değer veriyorduGerçi o işin bir nedeni vardı ama... Kuzum bu köpek

mi?

__ Benim. Adı Çıngırak.

Alyoşa, üzgün bir tavırla Kolya'nın gözlerinin içine baktı.

__ Böcek değil mi? diye sordu. Demek Böcek durup dururken ortadan kayboldu öyle mi?

Kolya, sakladığı bir sır varmış gibi esrarengiz bir tavırla gülümseyerek:

— Biliyorum, hepiniz Böceği bulmamı isterdiniz, söylenenleri hep işittim, dedi. Beni dinleyin Karamazov! Size her şeyi olduğu gibi anlatacağım. Zaten sizi buraya ikimiz içeriye girmeden önce olup bitenleri anlatmak için çağırttım.

Sonra heyecanla anlatmaya koyuldu:

__Bakın şöyle oldu, Karamazov! İlkbaharda tlyuşa hazırlama sınıfına girdi. Eh, bizim hazırlama sınıfı ne olacak? Siz de bilirsiniz: hep çoluk çocuk, îlyuşa ile hemen takışmaya başladılar. Ben iki sınıf daha yukardaydım ve tabi her şeye uzaktan, işin içine karışmadan bakıyordum. Bakıyorum

çocuk küçük, çelimsiz bir şey. Ama onlara boyun eğmiyor, hatta onlarla dövüşüyor. Gururlu bir çocuk, gözleri pırıl pırıl yanıyor. Ben böyle çocukları severim.

Çocuklar bu tavrını görünce onu daha da çok kızdırmaya başladılar. Asıl önemlisi, o zaman sırtında eski püskü bir palto vardı. Pantolonunun paçaları yukarı doğru çekiliyordu. Çizmeleri boyasızdı. Çocuklar onu bu yüzden tartaklıyorlardı. Çocuğun gururunu yaralıyorlardı. Hayır, artık buna dayanamazdım! Böyle şeyleri sevmem. Hemen onu savundum. Oğlanlara Hanyayı Konyayı

gösterdim. Biliyor musunuz onları döverim, onlar gene de beni taparcasına severler Karamazov!

Kolya bunu söylerken gösteriş yapar gibi övünmüştü.

~ Zaten çocuklara bayılırım. Şu anda bile evde iki tane

Eniğim var. Hatta bugün buraya gelirken onların yüzünden

Seçiktim, işte böylece îlyuşa'yı dövmekten vazgeçtiler. Ben de onu korumağa başladım. Görüyordum ki, gururuna düş

suskun bir çocuktur. Bunu size gerçekten söylüyorum; gururlu çocuktur. Öyleyken sonunda bana köle gibi bağlandı. En küçük Eklerimi bile yerine getiriyor, her sözümü dinliyor, beni tan gibi seviyor, hatta davranışlarımı kopya etmeğe çalışıyor

birlikte tenefüse çıktık mı, hemen bana geliyordu. Onunla bir BİZ dolaşmaya başlıyorduk. Pazar günleri de öyle oluyordu.

bizim gimnazyada büyük sınıfta olan bir çocuk, kendisinden128

küçük olan bir çocukla aynı düzeye indi mi, herkes alay eder. Ama bu saçma bir ön yargı. Madem canım öyle istemiş, kime ne? Öyle değil mi? Ona bir şeyler öğretiyor, onu geliştirmeye çalışıyordum. Madem hoşuma gidiyordu, neden gelişmesine yardım etmeyecektim? Öyle değil mi, söyleyin? Bakın siz de bütün bu çocuklarla ahbap oldunuz Karamazov Demek yeni kuşağı

etkilemek, bu çocukları geliştirmek ya rarlı olmak istiyorsunuz, değil mi? Hem doğrusunu, söyleyeyim, karakterinizde bana anlattıkları asıl bu yön en çok ilgj. mi çekti.

Her neyse, konumuza dönelim: Baktım çocukta aşın bir duygululuk, bir romantiklik başlıyor. Oysa, ben, biliyor musunuz? Öyle aşırı duygu gösterilerinden nefret ederim. Yaratılışım öyle. Sonra bazı

çatışmalar da vardı: Gururlu çocuktu, öyleyken bana köle gibi bağlıydı. Köle gibi bağlı olduğu halde birden gözleri kıvılcımlar saçıyor, düşüncelerimi kabul etmek istemiyor, benimle tartışıyor, yırtınıyordu. O zamanlar bazı düşüncelerim vardı: Baktım onun karşı durduğu şey benim o düşüncelerim değil. Düpedüz bana karşı isyan ediyor! Çünkü ben onun o aşırı duygululuğuna serinkanlılıkla karşılık veriyordum, îşte onu biraz olsun frenlemek için, o ne kadar duygulu davranırsa, ben de o derece serinkanlı olmaya başladım. Bunu mahsus yapıyordum, böylece onu yola getirmek kanısında olduğum için. Niyetim karakterini sağlamlaştırmak, onu pişirmek, olgun bir insan haline getirmekti... Artık gerisini anlatmam gereksiz, herhalde ne demek istediğimi çok iyi anlıyorsunuz.

Birden baktım, bir gün, iki gün, üç gün üzüntülü üzüntülü dolaşıp duruyor. Ama artık onu üzen duygululuğu filan değil. Bambaşka bir şeye, daha büyük, daha önemli bir şeye

üzülüyor. Kendi kendime ne oluyor buna? diye düşündüm Üzerine vardım, bir de ne öğreneyim: îlyuşa her nasılsa ölen babanızın uşağı ile (o zaman babanız sağdı) Smerdyakov'la tanışmış. O da aptal çocuğa budalaca bir oyun, daha doğrusu vahşîce, âdice bir oyun öğretmiş: Bir parça ekmeğin içi alını yor, içine toplu iğne sokuluyor, sonra bu ekmek parçası her hangi bir sokak köpeğine, açlıktan lokmaları çiğnemeden yu tan köpeklerden birine atılıyor ve bunun hayvanda nasıl bir etki yapacağına bakılıyor. İşte l yuşa ile Smerdyakov böyle bir lokma hazırlamışlar, sonra da bunu şimdi bu kadar gürül'

tü patırdı edilen kıvırcık Böcek'e atmışlar. Bu Böcek, bir evin avlusunda duruyordu, ama öyle bir evdi ki orası hayvana bir lokma bile vermiyorlardı. O da sabahtan akşama kadar havlayıp duruyordu. Siz böyle aptalca havlamalardan hoşlanır jusinız Karamazov? Ben nefret ederim.

işte, hayvan lokmanın üzerine atılmış, onu kaptığı gibi yutmuş, sonra da tiz bir sesle bağıra bağıra, olduğu yerde fini fırıl dönmüş, sonunda da koşa koşa uzaklaşmış. Hem koşuyor hem de can acısıyla ciyak ciyak bağırıyormuş, böylece gözden kaybolmuş. Bunu bana îlyuşa'nın kendisi anlatmıştı. Bana bunu açıklamıştı, ama kendisi öyle bir ağlıyor, öyle bir ağlıyordu ki! Hem ağlıyor, hem de bütün vücudu sarıla sarsıla bana sarılarak: Hem koşuyor, hem ciyak ciyak bağırıyordu, hem koşuyor, hem ciyak ciyak bağırıyordu diye tekrarlayıp duruyordu. Anlaşılan bu sahne onu iyice etkilemiş. Baktım vicdan azabı çekiyor. Bu işi ciddî olarak ele aldım. Ama asıl daha önceki davranışlarından ötürü ona bir ders vermek istiyordum, itiraf edeyim ki, sinsice davrandım.

Mahsus böyle bir durumda benden beklenebilecek bir öfkeyi hiç de duymuyormuşum gibi davrandım. Yalnız ona:

— Sen âdice bir davranışta bulundun. Alçağın birisin. Tabiî bu işi herkese bildirmeyeceğim! Ama şimdilik seninle ilişkilerimi kesiyorum. Bu işin üzerinde düşüneceğim ve sana Smurovla (demin benimle birlikte gelen çocuk var ya, ve bana daima bağlı kalan bir çocuktur, adı da Smurov'dur) bundan böyle seninle arkadaşlık etmeye devam edecek miyim, yoksa alçağın biri olduğun için seni ölünceye kadar kendi haline mi bırakacağım, haber veririm, dedim.

Bu onu müthiş şaşırttı. Şunu açıklayayım ki, daha o zabüe belki ona karşı aşırı derecede sert davranmış oldudüşündüm. Ama ne yapayım, o zamanki düşüncem öyleydi Aradan bir gün geçtikten sonra kendisine Smurov'u Sonderdim ve onunla artık hiç konuşmayacağımı haber verBizde iki arkadaş aralarındaki ilişkilerini tüm olarak kopardılar.mı, öyle denir. Onu böyle yalnız birkaç gün kızgın ateş üzerinde tutmayı,, sonra da pişmanlığını görerek ona ge el uzatmayı düşündüğümü gizli tutkum. Oysa kesin olarak buydu Sonra ne oldu dersiniz? İlyuşa, Smurov'u dinsonra birden gözleri kıvılcımlar saçarak: Krasotkin'e bundan böyle tüm köpeklere içinde toplu iğne olan ek130

-

-

131

mek parçaları atacağım! Hepsine, hepsine! diye bağırmış. Bunun üzerine: Ya öyle mi? Demek içinde bir isyan uyandı, bunu yok etmeli! diye düşündüm ve ona karşı tam anlamıyla nefret göstermeye başladım. Ne zaman karşılaşırsak, başımı mahsus öbür yöne çeviriyor ya da alaylı

alaylı gülümsûyordum. İşte o sırada birden babasının başına o iş geldi, hani hamam lifi olayı var ya, hatırlıyor musunuz?

Şunu anlamanızı istiyorum ki, İlyuşa zaten daha önceden olup bitenler yüzünden müthiş bir sinir gerilimi içindeydi. Çocuklar, onu kendi haline bıraktığımı görünce, üzerine atılmaya, onu hamam lifi, hamam lifi! diye kızdırmaya başlamışlardı. İşte o zaman aralarında muharebeler başladı.

Bunlara çok üzülüyordum, çünkü galiba o zaman onu bir seferinde fena halde dövdüler. İşte, bir gün, sınıftan çıktığımız bir sırada İlyuşa bahçede tüm çocukların üzerine atıldı. Ben ise on adım kadar geride duruyor, ona bakıyordum. Hem yemin ederim ki, o sırada onunla alay ettiğimi hatırlamıyorum. Aksine o sırada ona çok çok acıdım. Bir an daha geçseydi, ben de onu savunmak için ileri atılacaktım. Ama birden benimle göz göze geldi. O sırada durumum ona nasıl göründü bilmiyorum. Bildiğim tek bir şey varsa, o da çakısını çektiği gibi üzerime atıldığı ve kalçamdan işte şuradan sağ bacağımın Burasından yaraladığıdır.

Ben hiç kımıldamadım. Şunu söyleyeyim ki, bazen gerçekten korkusuz olurum, Karamazov. O

bana bunu yapınca, sadece yüzüne: Haydi istersen, sana gösterdiğim dostluğa karşılık gene vur beni, işte karşında hazır duruyorum, buyur der gibi nefretle baktım. Ama beni bir kez daha bıçaklamadı. Sonra dayanamadı, korkuya kapıldı. Çakıyı elinden fırlattığı gibi, avazı çıktığı kadar ağlaya ağlaya koşarak kaçtı. Tabu müzevirlik yapmadım. Hepsine bu iş müdürlüğün kulağına git"

meşin, diye susmalarını emrettim. Anneme bile yara artık iyi olduktan sonra söyledim. Zaten önemsiz bir yaraydı, basit bir çizik. Sonradan işittim ki, aynı gün çocuklarla taş

muharebesi yapmış, sizin de parmağınızı ısırmış. Ama nasıl bir durumda olduğunu çınlıyorsunuz ya! Her neyse, biliyorum. Yapılacak bir şey yok, budalaca davrandım, îlyuşa hastalandığı vakit onu bağışladığımı söylemeye, daha doğrusu barışmaya gelme dim. Bundan pişmanlık duyuyorum şimdi. Ama o sırada ba

zı amaçlar edinmiştim. İşte bütün hikâyem bu... Yalnız galiba budalaca davrandım... Alyoşa heyecanla:

-Ah, onunla sizin aranızda böyle ilişkilerin bulunduğunu bilmiyordum, ne yazık! Yoksa çoktandır size gelir, benimle birlikte oha gitmenizi rica ederdim. İnanır mısınız, hastalanınca, ateşler içindeyken bile hep sizi sayıklıyordu. Size ne kadar değer verdiğini hiç bilmiyordum! Hem gerçekten, gerçekten Böceği bulamadınız değil mi? İlyuşa'mn babası da, bütün çocuklar da köpeği bulmak için kenti altüst ettiler. İnanır mısınız? İlyuşa hasta hasta üç kez benim yanımda bile gözleri yaşla dölü olarak babasına; Ben neden hastayım biliyor musun baba? Böceği o gün öldürdüğüm için. Şimdi tanrı beni onun için cezalandırıyor dedi. Zihninden bu düşünceyi silmeye imkân yok. Eğer şimdi o Böceği bir yerden bulup ona gösterseler, hayvanın ölmediğini, sağ olduğunu ona ispat etseler, bana öyle geliyor ki, sevincinden dirilir. Bu bakımdan hepimizin umudu sizdeydi.

Kolya, büyük bir merakla:

— Peki, neden Böceği benim bulacağımı düşündünüz? Yani bunu neden asıl benden beklediniz? diye sordu. Niçin başkasından değil de benden bekliyordunuz bunu?

— Onu arıyorsunuz, bulunca alıp getireceksiniz diye bir söylenti dolaşıyordu ortada. Smurov buna benzer bir şeyler söylüyordu. Tabi hepimiz Böceğin sağ olduğuna, onu bir

yerlerde gördüklerine inandırmağa çalışıyoruz İlyuşa'yı. Çocuklar ona canlı bir tavşan bulup getirmişler.

Ama İlyuşa sadece hayvana bel i belirsiz gülümseyerek baktı ve kırlara serbest bırakılmasını

istedi. Biz de öyle yaptık. Babası hemen sonra döndü ve ona küçük bir yerden sahici bir çoban köpeği yav, rusu getirdi. Onu da bir yerden almıştı. Çocuğu onunla tetesel i edeceğini sanıyordu.

Yalnız galiba iş daha kötü oldu.

-Söyleyin Bay Karamazov, babası ne biçim bir adam? Ben adamı tanırım. Ama sizin ona ne gözle baktığınızı öğrenistiyorum: Sizce nedir o adam? Soytarı mı, palyaço mu?

Hayır, canım. Her şeyi derinden duyan, ama garip bir 1de ezilmiş bazı insanlar vardır. Onların soytarılığı uzun bir süre küçük düşürücü, bir kölelikle bağlı oldukları kişileo gerçeği olduğu gibi söylemek cesaretini bulamayarak, oldukları insanlarla bir çeşit öfkeli alaydan 132

-

133

başka bir şey defildir. Şuna inanın ki, böyle bir soytarılık bazan çok feci olur. Şimdi o adam için dünyada her şey ilyu. şa üzerinde toplanmıştır. İlyuşa ölürse, ya çıldırır, ya intihar eder. Şimdi ona baktıkça buna hemen hemen kesin olarak inanıyorum.

Kolya, onu anladığını belirten duygulu bir tavırla:

-Ne demek istediğinizi anlıyorum Bay Karamazov. Görüyorum ki, siz insanları iyi tanıyorsunuz.

-Yanınızda bir köpekle geldiğinizi görünce, hemen aynı Böceği getirdiğinizi sandım.

-Durun bakalım Bay Karamazov. Belki de onu gerçekten buluruz. Bu ise Çıngırak'tır. Şimdi onu odaya sokacağım ye belki de Üyuşa'yı o çoban köpeği yavrusu ile olduğundan çok daha fazla neşelendireceğim. Durun bakalım Bay Karamazov, şimdi bazı şeyler öğreneceksiniz.

Kolya bunu söyledikten sonra birdenbire aklı başına gelir gibi:

-Hay Al ah, ne diye sizi burada tutuyorum! diye bağırdı. Bu soğukta sırtınızda bir ceketle duruyorsunuz. Ben ise sizi burada tutuyorum. Görüyor musunuz, ne kadar egoistim! Zaten biz hepimiz egoistiz Bay Karamazov!

-Üzülmeyin, gerçi sahiden hava soğuk, ama ben üşümem. Her neyse gidelim. Ha söz gelmişken sorayım: Adınız ne sizin? Küçük, adınızın Kolya olduğunu biliyorum, ama soyadınız?

-Adım Nikolay îvanov Krasotkin ya da dairelerde söylendiği gibi: Krasotkin'in oğluyum ben...

Kolya bunu söylerken nedense gülmüştü. Ama birden:

-Tabiî adımdan, yani Nikolay adından nefret ediyortzm.

-Neden?

-Beylik bir ad, âdi bir ad da ondan. Alyoşa:

-On üç yasındasınız değil mi? diye sordu.

-Daha doğrusu on dört yaşındayım. İki hafta sonra on dört yaşında olacağım. İki hafta oldukça kısa bir süre. Size önceden bir zayıf noktamı açıklayacağım Bay Karamazov. Buna ilk tanışıklığımız şerefine, karakterimi olduğu gibi hemen göresiniz diye söyleyeceğim: bana yaşımı

sormalarından ederim, hatta nefretten de daha şiddetli bir şey bu...

benim için dolaşan bir dedikodu var. Bana geçen hafta hazırlık sınıfından olan çocuklarla hırsız polis oynadım diye iftira ediyorlar. Oynadığım doğrudur. Ama kendim eğleneyim diye, bu bana zevk verdiği için oynadığım iftiradan başka bir şey değil Öyle sanıyorum ki, bu dedikodu sizin de kulağınıza gelmiştir. Yalnız ben kendim için değil, çocukların hatırı için, ben olmadan kendi kendilerine hiç bir oyun oynayamıyorlar diye oynadım onlarla. İşte böyle, aramızda durup dururken daima böyle saçma dedikodular ortaya çıkar. Bana inama öyle dedikoducu bir kent ki burası.

-Kendi zevkiniz için oynasanız bile, bundan ne çıkar?

-Yok canım, insan böyle şeyi kendisi için yapar mı... Siz arabacılık oynar mısınız?

Alyoşa gülümsedi:

-Ama şöyle düşünün: Örneğin büyükler çeşit çeşit kahramanların serüvenlerinin canlandırıldığı, hatta bazen haydutların, savaşların bile canlandırıldığ) tiyatrolara gidiyorlar, değil mi? Bu ise tabi başka bir çeşit, ama gene de bir oyun sayılır, öyle değil mi? Çocukların teneffüs zamanlarında savaş oyunu ya da hırsız polis oynamaları da onların ruhlarında uyanan bir çeşit sanat eğilimidir. Ruhlarında kendilerini sanata vermek için duydukları bir ihtiyacın açığa vurulmasıdır. Hatta bu oyunlar bazen tiyatrodaki gösterilerden daha akla uygun uydurulur. Yalnız

bir farkla: Tiyatrolara aktörleri seyretmek için gidilir, burada ise gençlerin kendileri aktördürler.

Ama bu tabiî bir şeydir.

Kolya ona dikkatle bakarak:

-Siz öyle mi düşünüyorsunuz? Demek siz bu kamdası^ öyle mi? dedi. Biliyor musunuz? Oldukça meraklı bir düSünce ileri sürdünüz. Şimdi eve gidince bu konuyu düşüneceEİm. Şunu açıklayayım ki, zaten böyle olmasını bekliyordum. Sizden bazı şeyleri öğreneceğimi biliyordum.

Ben sizden ders almaya geldim, Bay Karamazov.

Kolya bunu duygulu ve heyecanını açığa vurarak söyle' mişti Alyoşa elini sıkarak:

— Ben de sizden, dedi.

Kolya, Alyoşa'dan çok memnun kalmıştı. Onun kendine tam anlamıyla eşit durumdaymış gibi bir tavır takınmasına sanki onunla aralarında en büyük oymuş gibi konuşmaşaşıp kalmıştı. Sinirli sinirli gülerek:134

-

135

-Şimdi size bir numara göstereceğim, Bay Karamazoy dedi. Bu da bir tiyatro gösterisi olacak.

Zaten bunun için geldim.

-Önce sola ev sahiplerine bir uğrayalım. Sizinkilerin hepsi paltolarını orada bırakıyorlar. Çünkü

odada yer yok, içe risi de çok sıcak.

- Zaten ben bir saniye için gireceğim, içerde sırtımda palto ile otururum. Çıngırak burada kalacak. Sofada kalıp ölü gibi yatacak. İçi! Çıngırak, couche (*) ve öl! Görüyor musunuz nasıl ölü numarası yapıyor? Önce içeri girip bir duruma bakacağım. Sonra gerekince bir ıslık çalıp: İçi Çıngjrak! diye bağıracağım, o zaman nasıl sanki tutuşmuş gibi kendini içeriye atacak.

Yalnız yeter ki, Smurov o anda kapıyı açmayı unutmasın. Ben artık gereken tenbihleri yapacağım.

Siz de numaraları görürsünüz...

İLYUŞA'NIN BAŞ UCUNDA

Ahbabımız emekli yüzbaşı Snegirev'in ailesinin oturduğu o bildiğimiz odada, o sırada içerde toplanmış olan büyük kalabalık yüzünden boğucu bir hava vardı. Kımıldayacak yer yoktu. Bu sefer l yuşa'nın yanına birkaç çocuk toplanmıştı. Gerçi hepsi tıpkı Smurov gibi, onlan Uyuşa ile barıştıranın Alyoşa olduğunu inkâr etmeye hazırdılar, ama aslında gerçekten öyle olmuştu. Bütün başarısı da onlan îlyuşa'ya fazla romantikliğe kaçmadan birbiri ardından, sanki bunu mahsus yap mamış gibi, her şey kendiliğinden olup bitmiş gibi götürmesiydi.

Bu ziyaretler ise İlyuşa'nın acısını çok hafifletiyordu. Ço" cuk eskiden kendisine düşman olan bütün bu çocukların ona gösterdikleri şefkati, arkadaşlığı ve yakınlığı gördükçe çok duygulanıyordu. Yalnız Krasotkin eksikti, bu da l yuşa'nın yüreginde reğinde bir taş gibi duruyordu, fiyuşeçka'nın acı anılan

sında kendisine en çok üzüntü veren bir şey varsa, o da

tek

(*) Yere yat (Fransızca).

arkadaşı ve savunucusu olduğu halde, o vakit çakıyla üzerine atıldıgı Krasotkin ile kendisi arasında olup bitenlerdi. Akıl ı bir çocuk olan Smurov da (İlyuşa ile barışmak için önce o gelmişti) aynı şekilde düşünüyordu. Ama Krasotkin, Smurov kendisine Alyoşa'nın bir iş görüşmek üzere ona gelmek istediğini söylediği vakit, hemen sözünü keserek yapılması istenen yaklaşmaya engel olmuş ve Smurov'a hemen gidip Karamazov'a ne yapacağını, nasıl davranacağını çok iyi bildiğini, kimseden öğüt istemediğini ve eğer hastanın yanına gitmiyorsa bunu ne zaman gitmesi gerektiğini bildiği için yapmadığını, gitmemesinde özel bir hesabı olduğunu bildirmesini söyledi.

Bu, daha o pazardan iki hafta önce olmuştu. İşte Alyoşa, Krasotkin'e daha önce niyetlendiği gibi bu yüzden gitmemişti. Bununla birlikte gelmesini beklerken, Krasotkin'e Smurov'u arka arkaya iki kez daha göndermişti. Ama her iki defasında da Krasotkin son derece kararlı ve sert bir tavırla gelmeyi reddetmiş ve Alyoşaya, eğer kendisi onu almaya gelirse, bir daha hiç bir zaman îlyuşa'ya gitmeyeceğini, artık canını sıkmamalarını bildirmişti.

Hatta Smurov, son güne dek Kolya'nın o sabah îlyuşa'ya gideceğinden haberli olmamıştı. Ancak bir gün önce akşam vakti, Kolya Smurov'la vedalaşırken ona sabahleyin kendisini evde beklemesini söylemiş, onunla birlikte Snegirev'lere gitmek niyetinde olduğunu açıklamış, ama oraya gideceğini hiç kimseye bildirmemesini tenbih etmiş, böylece oraya habersiz gitmek istediğini belirtmişti. Smurov, tenbih ettiği gibi yapyapmıştı. Krasotkin'in kaybolan Böcek'i bulup getireceğini hayalinden geçirmesine gelince, bu Krasotkin'in bir gün laf arasında Eğer sağ olduğu halde, hepsi bir olup da hâlâ bula^yorlarsa hepsi eşektir demesinden ileri geliyordu. Ama Smurov bir süre bekledikten sonra, Krasotkin'e

köpeğinin Böcek olduğunu tahmin ettiğini çekingen bir tavırla ima ettiği vakit, Krasotkin birden müthiş kızmış: Kendi köpeğim, k gırağım varken, elâlemin köpeğini tüm kentte arayacak kadar eşek miyim ben? Hem toplu iğne yutmuş bir köpeo sağ

kaldığı nerede görülmüş? Romantiklik bunlar, başka bir şey değil! diye bağırmıştı.

Bu arada l yuşa yatağa düşmüştü: iki haftadır odanın tasvirlerin altında bulunan yatağından hemen he136

-

137

men hiç kalkmıyordu. Okula ise Alyoşa ile karşılaşıp da parmağını ısırdığından bu yana gitmiyordu. Zaten aynı gün hastalanmıştı. Bununla birlikte, daha bir ay boyunca çok nadir olarak yatağından kalkıp odada ve sofada güç belâ dolaşabilmisti. Ancak sonunda gücünü tüm olarak yitirdi. O kadar ki, babasının yardımı olmadan adim atamıyordu. Babası ise üstüne titriyordu.

İçkiyi büsbütün bırakmıştı. Çocuk ölür diye korkudan çıldıracak gibiydi. Sık sık özel ikle çocuğun koluna girerek onu odada dolaştırdıktan, tekrar yatacığına yatırdıktan sonra, birden koşarak sofaya çıkıyor, karanlık bir köşeye sokuluyor ve orada alnını duvara dayıyarak bütün vücudunu sarsan garip, birbirini izleyen hıçkırıklarla ağlıyordu. Bu hıçkırıkları îlyuşeçka'ya duyulmasın diye de kendini yar gücü ile tutmaya çalışıyordu.

Odaya döndüğü vakit ise, biricik sevgili oğlunu her hangi bir şeyle eğlendirmeye, tesel i etmeye çalışıyor, ona masal ar, gülünç fıkralar anlatıyor, rastladığı çeşit çeşit gülünç

insanların, hatta hayvanların taklidini yapıyor, ne kadar komik bir şekilde bağırdıklarını, ya da uluduklarını

gösteriyordu. Ama İlyuşa, babası takla attığı ve palyaçoluk ettiği vakit bundan hiç hoşlanmıyordu.

Bundan hoşlanmadığını bel i etmemeye çalışmakla birlikte, babasının bu yüzden toplumda küçük düştüğünü kavrıyor ve her zaman hamam lifi ile o korkunç günü hatırlıyor, bu anılan bir türlü

zihninden silemiyordu.

İlyuşeçka'nın sessiz, yumuşak karakterli ayaksız kızkardeşi Ninoçka da babası takla attığı vakit bundan hoşlanmazdı. Varvara Nikolayevna'ya gelince o çoktandır Petersburg'a kursa gitmişti.

Buna karşılık yarım akıl ı anneleri, kocası bazen gösterilerde bulunmaya, ya da gülünç bazı

hareketler yapmaya başladığı vakit; çok eğleniyor, tâ yürekten kahkahalar atarak gülüyordu.

Ancak bununla tesel i buluyordu. Geri kalan zamanda ise, hiç durmadan, herkes onu unuttu, art)k hiç kimse ona saygı göstermiyor, herkes onu üzüyor diye şikâyetlerde bulunarak sızlanıyor, ağlıyordu.

Ancak son günlerde birden tüm olarak değişmiş gibiydiSık sık köşeye, ilyuşa'ya bakmaya ve düşüncelere dalmaya başlamıştı. Şimdi çok daha sesi duyulmaz olmuştu ve Çok daha az konuşuyordu. Ağladığı vakit de sesini işitmesinler diye sessizce gözyaşı döküyordu. Yüzbaşı

ondaki bu değişiklik

acı bir şaşkınlıkla farketmişti. Çocukların ziyaretleri, başlangıçta hiç hoşuna gitmiyor ve sadece onu öfkelendiriyordu. Ama sonradan çocukların neşeli bağırışları ve anlattıkları hikâyeler onu eğlendirmeye başlamıştı. Sonunda da bunlardan o kadar zevk almaya başlamıştı ki, çocuklar ziyaretlerini kesecek olsalar, muhakkak içinde büyük bir özlem duyacaktı. Çocuklar bir şeyler anlattıkları, ya da oyun oynamaya koyuldukları vakit gülüyor, el çırpıyordu. Bazılarını da yanına çağırıp yanaklarından öpüyordu. En çok sevdiği de Smurov adlı çocuktu.

Yüzbaşıya gelince, ilyuşa'yı neşelendirmek için evine çocukların gelmesi daha başlangıçta ruhunu büyük bir sevinçle doldurmuştu. Hatta ilyuşa'nın şimdi artık üzülmeyeceği ve belki de bu yüzden daha çabuk iyi olacağı umuduna kapılmıştı. Son günlere dek ve İlyuşa için duyduğu tüm korkuya rağmen, çocuğun günün birimde birden iyileşeceği umudunu bir an olsun yitirmedi.

Küçük misafirleri derin bir heyecanla karşılıyor, etrafında dönüp duruyor, hizmet ediyordu. Onları

sırtında taşımaya bile hazırdı, hatta bunu gerçekten yapmaya kalkışmıştı, ama bu oyunlar İlyuşa'nın hoşuna gitmemişti. Bu yüzden bırakıldı. Yüzbaşı çocuklar için hediyeler, priyannikler, cevizler alıyor, çay pişiriyor, ekmek dilimlerine tereyağ sürüyordu. Şunu da belirtmek gerekir ki tüm bu 'süre içinde parası bitmiyordu. O zamanlar Katerina İvanovna'nın iki yüz rublesini tam Alyoşa'nın anlattığı gibi kabul etmişti. Ondan sonra Katerina İvanovna, yüzbaşının durumu ile İlyuşa'nın hastalığını ayrıntılı olarak öğrendikten sonra, kendisi evlerine gelmiş, tüm aile ile tanışmış, hatta yüzbaşının yan deli Barısının bile gönlünü kazanmıştı. O günden bu yana kesenin ağzını açmıştı. Yüzbaşının kendisi de, çocuğu ölür diye müthiş bir korkunun etkisi altında

ezildiği için, eski gurubu unutmuş, uslu uslu kendisine verilen sadakayı kabul etmeye başlamıştı.

Tüm bu süre içinde Katerina İvanovna'nın daveti üzerine hastayı her" gün, düzenli bir şekilde, doktor Hertzenstube işaret etmeye başlamıştı. Ama bu ziyaretlerden pek sonuç çıkmıyordu.

Yalnız doktor çocuğa çeşit çeşit ilâçlar veriyordu.

Bununla birlikte o gün, yani o pazar sabahı, yüzbaşının138

-

139

evinde, Moskova'dan gelmiş ve orada büyük üne sahip dok torlardan biri sayılan, yeni bir doktor bekleniyordu. Bu dol toru özel olarak Moskova'dan Katerina Ivanovna büyük bir para karşılığında, ama ilyuşeçka için değil, daha sonra ye: gelince söz edeceğimiz başka bir amaçla getirtmişti. Ama artık geldiğine göre l yuşeçka'yı da ziyaret etmesini rica etmiş, geleceği de yüzbaşıya daha önceden haber verilmişti.

Kolya Krasotkin'in geleceğini ise, yüzbaşı aklından bile geçinniyordu. Bununla birlikte çoktandır ilyuşeçka'nın, bu kadar üzülerek düşündüğü o çocuğun artık evlerine gelmesini bekliyordu.

Krasotkin kapıyı açıp da odaya girdiği anda, yüzbaşı da, çocuklar da, hepsi hastanın yatağı

başında toplanmış, biraz önce getirilmiş mini mini çoban köpeği yavrusuna bakıyorlardı; yavru ancak bir gün önce doğmuştu ama bir hafta öncesinden yüzbaşı tarafından hâlâ ortadan kaybolmuş olan ve herhalde artık ölmüş bulunan Böcek'i özleyen Üyuşeçka"yı tesel i etmek için ısmarlanmıstı.

Ama kendisine küçük bir köpek yavrusu hem de öyle âdi bir köpek değil, hakiki bir çoban köpeği yavrusu (tabiî köpeğin cinsi çok, çok önemliydi) hediye edileceğini daha üç gün öncesinden işitmiş olan ve bunu bilen İlyuşa, ince duygulu bir çocuk olduğu için, hediyeye sevindiğini göstermekle birlikte, öbür çocuklar da babası da hatta çocuğun kendisi de enliyorlardı

ki, yeni gelen küçük köpek belki de yüreğinde taşıdığı, işkence ettiği o zaval ı Böcek'in anısını

daha şiddetli bir şekilde canlandırmaktan başka bir işe yaramamıştı. Yavru köpek yanında yatıyor, kımıldayıp duruyor, İlyuşa da dudaklarında hastalıklı bir gülümseyişle ince solgun, kupkuru küçük eliyle onu okşuyordu. Hatta yavru köpekten hoşlandığı bile bel iydi, ama... Gene de Böcek ortalarda yoktu. Ne de olsa, bu Böcek değildi Ah, eğer bu yavru köpekle birlikte bir de Böcek olsaydı, o zaman artık tam bir mutluluk olacaktı!

Birden, çocuklardan biri, herkesten önce içeriye girmiş olan Kolya'yi farkederek:

— Krasotkin! diye bağırdı.

Ortada bir heyecan dalgası gezindi. Çocuklar iki yana çekilerek karyolanın iki yanında durdular.

Böylece İlyuşeçka olduğu gibi birden göründü. Yüzbaşı ileri doğru atılarak Kolya'yı karşıladı.

-Buyurun, buyurun... Sevgili misafirimiz! diye mırıldandı. İlyuçeşka! Bay Krasotkin seni ziyarete geldi...

Ama Krasotkin acele ile elini sıkarak görgü kural arını da çok iyi bildiğini gösterdi. Hemen önce yüzbaşının koltuğunda oturan karısına doğru döndü. (Kadın o anda hoşnutsuzluk

içindeydi ve çocuklar İlyuşa'nın yatağının başına toplanarak yeni köpeği görmesine engel oluyorlar diye sızlanıp duruyordu) Sonra çok nazik bir tavırla onun karşısında topuklarım birbirine vurdu ve Ninoçka'ya doğru dönerek onu da, bir hanımefendi olarak aynı şekilde selâmladı. Bu nazik davranış, hasta kadının üzerinde olağanüstü denecek kadar iyi bir etki yaratmıştı. İki elini yana doğru açarak yüksek sesle:

-İşte, iyi terbiye görmüş bir delikanlı hemen.bel i olur! dedi! Oysa öbür misafirleriniz neredeyse birbirlerinin sırtına binmiş olarak geliyorlar.

Yüzbaşı, şefkatli bir tavırla, ama biraz da annecik saçmalar diye korkarak:

-Ne demek istiyorsun, anacığım? Nasıl birbirlerinin sırtına, binmiş olarak yani?

-Basbayağı öyle geliyorlar işte! Sofada biri diğerinin omuzuna çıkıp sırtına bindi mi, haydi bakalım içeri! Namuslu bir ailenin evine işte böyle dalıveriyorlar. Böylesine misafir denir mi?

-İyi ama, evimize kim bu şekilde girdi anacığım? Kim girdi bu şekilde evimize?

-İşte, şu çocuk başkasının sırtına binmiş olarak geldi. Şurada var ya, işte onun sırtına...

Ama Kolya artık İlyuşa'nın yatağı başında duruyordu. Hasta çocuk göz çarpacak kadar sararmıştı. Yatağında doğruldu ve büyük bir dikkatle uzun uzun Kolya'ya baktı. Kolya, eski küçük arkadaşını görmeyeli artık bir iki ay olmuştu. Bu yüzden onun karşısında derin bir şaşkınlık içinde hareketsiz kaldı. Bu kadar zayıflamış, bu kadar sararmış küçük bir yüz, ateşten böylesine pırıl pırıl parlayan o küçük yüzde korkunç

denecek kadar irileşmiş gözler, böylesine zayıflamış küçük el er göreceğini aklından bile geçirmemişti. Acı bir şaşkınlık e, îlyuşa'nın derin derin ve sık sık nefes alışına, dudakda ne kadar kuruduğuna bakıp duruyordu.

Ona doğru140

141

bir adım attı* elini uzattı, sonra da ne söyleyeceğini büsbütün şaşırarak:

-Eee, söyle bakalım dostum... Nasılsın? dedi.

Ama sesi birden kesildi, devam edemedi. Kayıtsız bir tavır takınmaya cesareti yetmedi, yüzü

birden garip bir şekilde çekildi ve dudaklarının ucu titremeye başladı. İlyuşa, hâlâ bir tek söz söyleyecek gücü kendinde bulamayarak ona hasta hasta gülümsemeye devam ediyordu. Kolya birden elini kaldırdı ve bunu neden yaptığını kendisi de bilmeden İlyuga'nın saçlarını okşadı. Ona alçak sesle:

-Ziyanı yok! diye fısıldadı.

Bunu İlyuşa'ya cesaret vermek için mi, yoksa bir başka şey için mi söylemişti, bunu kendisi de bilmiyordu. Bir an gene sustular.

Kolya birden elinden geldiği kadar kayıtsız bir tavırla:

-Ne o? Sana yeni bir köpek yavrusu mu aldılar? diye sordu.

İlyuşa, uzun uzun fısıldar gibi:

-Eveeet! dedi.

Bunu söylerken nerdeyse nefesi tıkanacakmış gibi oluyordu.

Kolya, sanki en önemli şey köpek yavrusuymuş. kara burunlu bir köpek olmasıymış gibi ciddî ve kesin bir tavırla:

-Madem kara bir burnu var, demek ki yaman bir köpek! Zincir vursan bile onu tutamazsın! dedi.

Ama asıl önemli olan tüm gücü ile içinde uyanan bir duyguyu bastırmaya çalışmasıydı. Hemen orada küçük bir çocuk gibi ağlamamak için kendisini zor tutuyordu.

-Bak göreceksin, büyüdüğü vakit zincire vurmak zorunda kalacaksın, ben bu köpekleri bilirim!

Kalabalıktan bir çocuk:

-Kocaman bir köpek olacak! diye bağırdı. Birden, birkaç ses duyuldu.

-Tabi ya, çoban köpeği bu! Çoban köpekleri kocaman, iste bu kadar, bir buzağı kadar olurlar.

Yüzbaşı onlara doğru atılarak:

-Buzağı kadar olurlar ya! Tam bir buzağı kadar. Ben mahsus en azılısını arayıp buldum. Bunun anası babası da en azgın köpeklerden, telsinin de boyu yerden işte şu ka dar... Otursanıza efendim. Şuraya îlyusa'nın karyolasına buy

run Ya da isterseniz sedirin üzerine. Hoş geldiniz sevgili misafirimiz... Aleskey Fiyodoroviç'le geldiniz değil mi?

Krasotkin, İlyuşa'nın ayak ucuna karyolanın üzerine oturdu. Gerçi yolda kayıtsız bir tavırla nasıl ve nereden başlayarak konuşacağını tasarlamıştı, ama şimdi iyice ipin ucunu kaçırmıştı:

-Hayır... Ben Çıngırak'la geldim. Şimdi benim Çıngırak adında bir köpeğim var. Tam bir Slav ismi. Dışarda bekliyor... Bir ıslık çaldım mı, rüzgâr gibi gelir.

Birden İlyuşa'ya doğru döndü.

-Benim de köpeğim var! dedi. Sonra sanki İlyuşa'nın başından aşağıya kaynar bir su döker gibi:

-Böcek'i hatırlıyor musun arkadaş? diye sordu. İlyuşeçka'nın küçük yüzü karıştı. Acıyla Kolya'ya baktı.

Kapının yanında duran Alyoşa, Böcek'ten söz etmesin diye Kolya'ya gizlice başı ile işaret edecek oldu. Ama Kolya bunu farketmedi, ya da farketmek istemedi. İlyuşa bitkin bir sesle:

-Peki Böcek... Nerde? diye sordu.

-Senin Böcek mi? Ohooo! Yokoldu senin Böcek! İlyuşa bir şey söylemedi, yalnız bir kez daha Kolya'ya dik

dik baktı. Alyoşa, bir fırsatını bulup Kolya ile göz göze gelince, var gücü ile gene başını sal amaya başladı. Ama Koiya, gene sanki bu sefer de bunu farketmemiş gibi gözlerini Öbür yöne çevirdi ve ona hiç acımıyormuş gibi darbeleri indirmeye devam etti.

-Herhalde bir yerlere koşup gitmiş, ortadan kaybolmuştur. Böyle bir ikramdan sonra nasıl ortadan kaybolmaz...

Öyleyken, nedense konuşurken tıkanır gibi oluyordu.

— Benim ise Çıngırağım var... Tam bir Slav adı... Onu sana getirdim...

İlyuşeçka birden:

-İstemez! dedi.

-Hayır, hayır. İstemez deme, muhakkak görmelisin onu. Eğlenirsin. Mahsus getirdim...

Tıpkı öbürü gibi kıvırcık tüylü...

Kolya bunu söyledikten sonra artık anlaşılmayacak mütbir heyecan içinde bayan Snegireva'ya doğru döndü.

-Köpeğimi buraya getirmeme izin verir misiniz? diye142

-

-

143

İlyuşa, acı dolu, bitkin bir sesle:

-tstemez, istemez! diye bağırdı.

Gözlerinde sitemli bir ışık yanmıştı. Yüzbaşı birden duvarın dibinde ilişir gibi olduğu sandığın üzerinden fırlayarak:

-Siz şey... Siz şey... Başka bir zaman getirseniz... diye mırıldandı.

Ama Kolya, karşı durulamayacak bir ısrarla acele ederek Smurov'a:

-Smurov, kapıyı aç! diye seslendi.

Smurov kapıyı açar açmaz Kolya düdüğünü öttürdü. Çıngırak rüzgâr gibi odaya daldı. Kolya yerinden fırlayarak:

-Zıpla! Çıngırak! Salta dur! Salta dur! diye avazı çıktığı kadar bağırdı ve köpek ard ayaklarının üzerinde kalkarak îlyuşeçka'nın karyolasının tam önünde salta durdu.

O zaman hiç kimsenin beklemediği bir şey oldu: İlyusa birden irkildi, var gücü ile ileri doğru atıldı, Çıngırak'a doğru eğildi. Nefesini tutarak ona baktı. Sonra birden hem acıdan, hem de mutluluktan kısılmış bir sesle:

-Bu, Böcek... Bu Böcek! diye bağırdı.

Krasotkin, çın çın çınlayan mutlu bir sesle avazı çıktığı kadar:

— Sen ne sanıyordun ya? diye bağırdı ve köpeğe doğru eğilerek onu kucaklayıp İlyuşa'ya doğru kaldırdı.

-Bak, arkadaşım, görüyor musun? Gözü şaşı, sol kulağı da kesik. Tıpkı bana anlattığın vakit tanımladığın gibi. Ben onu senin söylediğin bu işaretlere bakarak tanıdım! Daha o zaman, kısa bir süre sonra bulmuştum onu. Kimsenin değildi ki, kimsenin değildi ki!

Kolya, bunu söyleyerek acele ile bir yüzbaşıya, bir karısına, bir Alyoşa'ya, sonra da gene ilyuşa'ya dönerek anlatıyordu:

-Pedotov'lardaymış, arka avlularında. Oraya sığınmış. Ama onlar hayvanı beslemiyorlardı.

Oysa hayvan kaçmıştı, köye kaçmıştı... Ben de onu arayıp buldum işte... Yani anlıyor musun, dostum, o zaman senin verdiğin ekmeği yutmamış. Eğer yutmuş olsaydı, muhakkak ölürdü.

Orası muhakkak! Madem şimdi sağ, demek ki bir fırsatını bulup, lokmayı tükürerek ağzından çıkarmış. Sen tükürdüğünü görmemişsin! Tükürmüş ama gene de tükürürken diline iğne batmış

tabiî, işte bu yüzden o vakit can acısı ile tiz bir sesle bağırmış. Hem koşuyor hem de tiz bir sesle bağırıyordu

herhalde, sen de artık lokmayı büsbütün yuttuğunu sanmışsın. Herhalde çok bağırmıştır, çünkü köpeklerin ağızlarının içindeki deri çok hassastır...

İnsanda olduğundan çok daha hassastır!

Kolya, durmadan heyecandan sevinçten, yüzü ateş gibi yanarak bağırıp duruyordu.

İlyuşa ise hiç konuşmuyordu. O iri ve korkunç bir şekilde dışarı uğramış gibi bakan gözlerini Kolya'ya dikmiş, ağzı açık olarak, yüzü kâğıt gibi sapsarı olmuş bir halde bakıyordu. Eğer hiç bir şeyden haberi olmayan Krasotkin, böyle bir anın hasta çocuğun sağlık durumu üzerinde ne kadar öldürücü ve acı veren bir etki yaptığını bilseydi bu şakayı hiç bir zaman yapmaya cesaret edemezdi. Ama odada bulunanlardan bunu belki yalnız Alyoşa anlıyordu. Yüzbaşıya gelince, o da sanki birden küçücük bir çocuk oluvermişti. Müthiş bir heyecan içinde:

— Böcek ha! Demek bu Böcek ha? diye bağırıyordu. il yuşeçka, baksana bu Böcek'miş! Senin Böcek! Anacığım bu Böcek'miş!

Nerdeyse ağlayacakta. Smurov üzüntülü bir tavırla:

-Bunu nasıl düşünemedim! dedi. Aferin Krasotkin! Dedim ya Böcek'i bulur diye. işte buldu!

Biri daha sevinçle:

-İşte buldu; diye karşılık verdi. Bir üçüncü incecik ses:

— Yaşa Krasotkin! diye ortalığı çınlattı. Bütün çocuklar:

— Yaşa, yaşa! diye bağırdılar ve alkışlamaya başladılar! Krasotkin, hepsinin sesini bastırmaya çalışarak:

-Durun canım, durun! diye bağırıyordu. Size bunun nasıl olduğunu anlatayım. Asıl iş bunda.

Başka bir şeyde değil de, asıl onda iş! Onu arayıp buldum ya. hemen evime götürdüm ve bir yere saklayarak üzerine kapıyı kilitledim. Son Süne dek de hiç kimseye göstermedim. Yalnız Smurov iki hafk önce bir köpeğim olduğunu öğrendi. Ama ben onu köpetaıin Çıngırak adında başka bir köpek olduğuna inandırdım, o da bunun Böcek olduğunu aklına bile getirmedi. Ben de Böcek'e bu arada birçok şeyler öğrettim. Bakın neler biliniyor, bakın! Tek onu sana artık terbiye edilmiş, uslanmış olarak getirmek için bunları öğrettim. Sana: İşte bak, senin144

-

-

145

Böcek şimdi nasıl olmuş demek için. Bir parçacık sığır eti falan yok mu? Şimdi size öyle bir numara yapacak ki, gül mekten yerlere yatacaksınız! Bir parçacık sığır eti yeter. Yok mu hiç?

Yüzbaşı, rüzgâr gibi fırladı, sofadan geçerek aile yemeklerinin piştiği ev sahibinin dairesine koştu.

Kolya ise çok değerli olan zamanı yitirmemek için çılgın gibi acele ederek Çıngırak'a: Haydi öl!

diye bağırdı. Bunun üzerine Çıngı. rak olduğu yerde birden fırıl fırıl dönmeye başladı, sırtüstü yattı

ve dört ayağını birden yukarı dikerek hareketsiz kaldı. : Çocuklar gülüyorlardı. İlyuşa, eskisi gibi hüzünlü hüzünlü

gülümseyerek bakıyordu. Ama Çıngırak'm ölüşü en çok annenin nin hoşuna gitti.

Köpeğe bakarak kahkahalarla gülmeye ve parmaklarını şıkırdatarak:

-Çıngırak! Çıngırak! diye seslenmeye başladı. " j Kolya, zafer kazanmış gibi bir tavırla ve haklı olarak gururlanarak:

-Ne yapsanız kalkmaz! Dünyada kalkmaz! diye bağırdı. Avazının çıktığı kadar bağırsanız bile... Ama ben bir bağırayım, hemen fırlar: İçi, Çıngırak!

Köpek fırladı ve sevincinden tiz bir sesle bağırarak zıp [

lamaya başladı. Yüzbaşı elinde haşlanmış bir parça sığır eti i ile koşarak içeri girdi. Kolya, acele ile ve önemli bir iş yapı j yormuş gibi:

-Sıcak değil ya? diye sordu. Hayır, sıcak değilmiş. Kö ; pekler sıcak sevmezler de. Şimdi hepiniz bakın. İlyuşeçka, bak j bak. Baksana, bak, bak, arkadaşım, niye bakmıyorsun? Kö peği getirdim de bakmıyor bile!

Yeni numara şuydu: hareketsiz duran ve burnunu uzatan

hayvanın burnunun ta ucuna o lezzetli sığır parçası kona ı

çaktı. Zaval ı köpek, burnunun üzerinde o parça ile sahibi nin söyleyeceği kadar bir zaman hiç kımıldamadan, hiç hareket etmeden, gerekirse yarım saat bile duracaktı. Ama Çın

gırak'ı bu pozda yalnız bir saniyecik tuttular. Kolya:

-Pile! diye bağırdı ve et parçası bir anda Çıngırakın burnundan ağzının içine uçtu.

• Seyirciler tabi sevinçli bir hayret gösterdiler. elinde olmayarak sitemle:

-Hay Al ah! Köpeği sadece ona bu numaraları

K için mi tüm bu süre içinde getirmediniz! diye bağırdı. mek Kolya, açık yüreklilikle: Tabi ya! Onu en kusursuz durumda göstermek istedim! dedi.

İlyuşa birden incecik parmaklarını şıkırdatarak köpeği yanına çağırdı:

__ Çıngırak! Çıngırak!

Kolya:

__ Canım sen ne diye rahatsız olacaksın! O senin karyolanın üzerine fırlasın. İçi, Çıngırak!

Bunu söylerken eliyle karyolaya hafif hafif vurdu. Çıngırak ok gibi fırlayarak İlyuşa'nın yanına zıpladı. İlyuşa öne doğru atılarak iki eliyle hayvanın başına sarıldı. Çıngırak ise bir anda bunu yaptığı için hemen yanağını yalayıverdi. İlyuşeçka, ona sokuldu, yatağının üzerinde uzandı ve yüzünü herkesten gizleyerek hayvanın kıvırcık tüyleri arasına sakladı. Yüzbaşı:

-Aman Al ahım! Aman Al ahım! diye söyleniyordu. Kolya, gene İlyuşa'nın karyolasına oturdu.

-İlyuşa, sana bir şey daha gösterebilirim. Sana küçük bir top getirdim. Hatırlıyor musun? Sana daha o zaman bu toptan söz etmiş, sen de: Ah onu bir görsem! demiştin, îşte şimdi onu getirdim!

Kolya bunu söyledikten sonra çantasının içinden bronz küçük topu çıkardı. Acele ediyordu çünkü

kendisi de çok mutluydu. Başka bir zaman olsa Çıngırak'ın yaptığı numaraların etkisi geçer diye beklerdi. Ama şimdi her türlü ağırbaşlılığı bir tarafa bırakarak acele etti: Madem o kadar mutlusunuz, alın bakalım size bir mutluluk daha vereyim! der gibiydi. Kendisi de derin bir mutlulukla sarhoş gibiydi.

— Ben bunu çoktandır memur Morozov'da gözüme kes

. Senin için, dostum senin için! Boşuboşuna onda du, kardeşinden ona kalmış. Ben de ona karşılık bir kitap verdim babamın dolabından. Muhammed'in akrabası, da şifa verici akılsızlıklar. Belki yüz yaşında bir kitap. Açık saçık bir şey. Moskova'da yayınlanmış, daha sansür olfdığı zamanlarda. Morozov böyle şeylere bayılır. Üstelik teşekkür etti...

Kolya küçük topu elinin üzerine koymuş, herkes onu rahat rahat görsün ve zevk alsın diye uzatmış, tutuyordu. İlyu

ça sağ kolu ile Çıngırak'a sarılmaya devam ederek doğrulmuş ve hayran hayran oyuncağı

seyrediyordu. Kolya kendisinde barut bulunduğunu ve hemen orada eğer bu hanımları rahatsız etmezse ateş bile edebileceğini söylediği vakit, oyun. cağın yaptığı tepki son dereceyi buldu.

Anne hemen oyuncağı daha yakından görmesine izin verilmesini rica etti. Tabi isteğini derhal yerine getirdiler.

Tunçtan yapılmış araba son derece hoşuna gitmişti. Kadıncağız onu dizlerinin üzerinde gezdirmeye başladı. Topla ateş edilmesine müsaade edip etmeyeceği sorulunca, kendisine ne sorduklarını anlamamakla birlikte hay hay buyrun diyerek buna her bakımdan razı

olduğunu bildirdi. Yüzbaşı, eski bir asker olarak topu kendi eliyle doldurdu. Avucuna azıcık barut koymuştu. Saçmayı ise başka bir sefer kul anmak için ayırmalarını rica etti. Topu, namlusu boş bir yere gelecek şekilde yere koydular. Funya deliğine üç barut tozu koydular ve kibrit çaktılar. Çok güzel bir ateş oldu. Anne, ilk anda irkilmişti, ama hemen sonra sevinçten gülmeye başladı.

Çocuklar, bir törendeymişler gibi hiç konuşmadan ciddî bir tavırla bakıyorlardı. Ama İlyuşa'ya bakarak en çok sevmen yüzbaşıydı. Kolya topu kaldırdı, onu hemen saçmaları ve barutu ile birlikte İlyuşa'ya hediye etti. Tam anlamıyla derin bir mutluluk içinde:

- Bunu senin için, senin için aldım! diye tekrarladı. Çoktandır hazırlamıştım onu!

Annecik sanki küçük bir çocukmuş gibi:

-Ah, bana hediye" edin onu! Hayır, topu bana hediye edin!

Yüzünde topu ona hediye etmezler diye üzüntülü ve endişeli bir anlam belirmişti. Kolya şaşırıp kaldı. Yüzbaşı hu sursuzluk içindeydi. Heyecana kapılmıştı. Ona doğru atılarak:

-Anacığım, anacığım, top zaten senin! dedi. Yalnız şimdilik bırak İlyuşa'da kalsın. Çünkü

onu İlyuşa'ya hediye ettiler. Ama öyle de olsa yine senin sayılır. İlyuşeçka oynıyasın sın diye onu her zaman sana verir. Varsın ortaklaşa ikiniz de olsun.

cAnnecik:

-Hayır, istemiyorum! Ortaklaşa olmasın. Hayır, benim olsun, îlyuşa'nın değil, diye devam etti ve iyiden iyiye maya hazırlandı.

ilyuşa birden:

__ Anne! Al, senin olsun, bak işte veriyorum! Al senin olsun! diye bağırdı.

Birden sanki Krasotkin vermiş olduğu hediyeyi bir başkasına yerdiği için kızacak diye korkuyormuş gibi yalvaran bir tavırla ona doğru döndü:

__ Krasotkin. onu anneme hediye edebilir miyim? dedi.

Krasotkin hemen razı oldu.

_ Tabi edebilirsin! dedi ve topu İlyuşa'nın elinden alıp, onu kendi eliyle ve mümkün olduğu kadar nazik bir şekilde yerlere kadar eğilerek Anneciğe verdi.

Kadın, o kadar duygulanmıştı ki, ağlamağa bile başladı. Duygulu bir tavırla:

-İlyuşeçka, yavrum! İşte, kim seviyormuş annesini şimdi anladım! diye bağırarak .hemen topu dizlerinin üzerinde gezdirmeye başladı.

Kocası ona doğru atıldı ve:

— Annecik, ver elini öpeyim, dedi, hemen sonra da bu niyetini yerine getirdi.

Eşi memnunlukla Krasotkin'i işaret ederek:

-En sevimli delikanlı kimdir biliyor musun? İşte bu iyi yürekli çocuktur!

Kolya:

— Ben sana şimdi artık istediğin kadar barut getiririm! diyordu. Biz şimdi barutu kendimiz yapıyoruz. Borovikov içinde olan maddeleri öğrenmiş: Yirmi dört kısım küherçile, on kısım kükürt ve altı kısım akağaç kömürü alınıyor, bunların hepsi bir arada dövülüyor, içine su konuyor, hepsi yumuşak bir madde meydana gelinceye dek karıştırılıyor ve elde edilen Karışım davul ar için kul anılan derinin içinden geçirilerek Gülüyor, işte sana barut!

Uyuşa:

-Smurov, bana daha önce barutu nasıl hazırladığınızı söyledi. Ama babamın söylediğine göre bu sahici barut de

gilmiş diye karşılık verdi. kolya kızardı:

her — Nasıl sahici değilmiş? Biz ateşledik mi, pekâlâ yanıyor! her neyse, bilmiyorum...

Yüzbaşı birden suçlu bir tavırla Krasotkin'e doğru atıldı: ~ Hayır, ben bir şey söylemedim! dedi.

Gerçi, sahici ba148

-

rutun böyle yapılamayacağını söyledim, ama ziyanı yok, öt le de olur efendim.

'

-Bilmiyorum. Tabiî siz daha iyi bilirsiniz. Taştan, yapıl mış boş bir pomat kutusunun içinde yaktık, mükemmel yar di. Hepsi,

olduğu gibi yandı. Geride yalnız pek az is kale Ama bu yalnız o yumuşak karışımdı, bu karışım bir deparçasından geçirilirse... Her neyse, siz daha iyi bilirsiniz. Ben bilemem...

Krasotkin birden İlyuşa'ya doğru döndü.

-Bulkin'in babası onu barut yüzünden dövmüş duydur, mu? diye sordu.

İlyuşa:

-Duydum, diye karşılık verdi.

Büyük bir ilgi ve zevkle Kolya'yı dinliyordu.

-Tam bir şişe barut hazırlamıştık, Bulkin bunu karyolasının altında bulunduruyordu. Babası

görmüş. Burasını uçurabilir demiş. Hemen orada da bir güzel dayak atmış. Üste lik gimnazyaya gelip beni şikâyet edecekmiş. Zaten sime hiç kimseyi benimle oynatmıyorlar. Smurov'u da bırakmıyor larmış. Tanınmış adam oldum yani. Yamanmışım öyle diyorlar, benim için.

Kolya, bunu söylerken hoşnutsuz bir tavırla hafifçe gül dü.

-Bütün bunlar o demiryolu hikâyesinden sonra başladı Yüzbaşı:

-Ha! Biz de sizin o hikâyenizi işittik! diye bağırdı. Orada nasıl yattınız Al ahaşkına? Gerçekten trenin altında yatarken hiç korkmadınız mı?

Yüzbaşı, Kolya'ya çok dalkavukluk ediyordu. Kolya kayıtsız bir tavırla:

-Pek o kadar değil! diye karşılık verdi. Tekrar İlyuşa'ya doğru dönerek:

-Burada böyle bir ün kazanmama en çok o Al ahın belası lası kaz yol açtı.

Gerçi Krasotkin, bunları anlatırken mahsus, gösteriş ol sun diye kayıtsız bir tavırla konuşmuyordu ama hâlâ bir tür lü kendini toparlayamıyordu. Sesi de ikide bir kısılıyormuş gibi oluyordu.

îlyuşa, yüzü ışık saçarak güldü.

-Ha, o kaz işini de işittim! Bana anlatmışlardı, ama

-

149

iyice

anlayamadım. Seni gerçekten hakimlerin huzuruna mı

kardılar?

Kolya, laubali bir tavırla:

_ Senin anlayacağın, saçma bir şeydi. Hiç önemi olmayan bir şeydi Pireyi deve yaptılar, bizde sık sık yaptıkları gibi, diye anlatmaya koyuldu. Bir gün meydandan geçiyordum. Tam o gün pazara sürü ile kazlar getirmişlerdi. Durdum, kazlara baktım. Birden bizim delikanlılardan biri, Vişniyakov adında biri (şimdi kendisi Plotnikov'larda çırak olarak çalışıyor) bana bakarak ne diye kazlara bakıyorsun? dedi. Yüzüne baktım: Yusyuvarlak, aptal bir surat. Delikanlı yirmi yaşında kadar vardı. Ben halkla konuşmaktan hiç bir zaman kaçınmam. Halkla konuşmak hoşuma gider... Bizler halktan kopmuş insanlarız... Bu bir gerçek... Galiba bu sözüme gülüyorsunuz, öyle mi Karamazov?

Alyoşa, mümkün olduğu kadar candan bir tavırla:

-Hayır! Al ah korusun, ne münasebet! Sizi can kulağı ile dinliyorum, dedi.

O alıngan Kolya, hemen cesaret buldu. Karamazov bu karşılığı verir vermez hemen acele ile ve sevinçle:

-Benim basit ve apaçık bir teorim var, diye söze devam etti. Ben halka inanırım ve daima hakkını vermeye hazınm, ama bunu ona şımartmadan yapmak isterim, bu sine qua.(*) Ha, evet kazı anlatıyordum. İşte o aptala doğru dönerek ona, işte acaba kaz ne düşünüyor, diye düşünüyorum dedim. Yüzüme saf, saf baktı:

-Peki, ne düşünür kaz? diye sordu.

-Bak görüyor musun? Üzeri yulafla dolu bir araba duruyor. Çuvaldan, yulaf dökülüyor, kaz da boynunu tam tekerin dibinden ileri doğru uzatmış yulafı gagalıyor, görüyor olusun? dedim.

-Evet, hem de çok iyi görüyorum diye karşılık verdi.

-Şimdi, araba azıcık ileriye doğru itilirse, tekerlek kakazın boynunu koparır mı, koparmaz mı?

-Tabiî koparır, dedi. Bunu söylerken ağzı kulaklarına varıyordu, zevkinden eriyordu sanki.

-Öyleyse haydi gel gidip itelim, delikanlı, dedim. — Haydi, dedi.

Bu bir prensiptir, anlamında (Lâtince).150

-

İşi becermek için uzun bir süre çaba göstermemize gerek lilik kalmadı. Delikanlı hiç bel i etmeden atın dizginini tuta' bilecek şekilde yanına gitti, ben de kazı o yöne göndermek için yanında durdum. Köylü ise o sırada biri ile konuşur öyle bir dalmıştı ki, kazı oraya sürmeme bile ihtiyaç kal madı: Kaz kendiliğinden boynunu yulaf tanelerini almak için öyle bir uzatmıştı ki, boynu tam arabanın altına, tekerleğin alt tarafına geliyordu. . Delikanlıya göz kırptım, o da dizgini çekti ve birden... Gırç! Gıfç! Kazın boynu tekerleğin altında kalarak ezildi! Tam o sırada aksilik olmasın mı? Tura köylüler bizi görüp, her bir ağızdan:

-Bunu mahsus yaptın! diye bağırmaya başladılar.

-Hayır mahsus yapmadım, hayır mahsus yapmadım! dediyse de, hepsi: Mahkemeye götürelim! diye bağırıyorlardi. Beni de yakalayıp madem sen de hurdaydın, demek bu işte yardımcı oldun, bütün pazardakiler ne mal olduğunu biliyor! dediler.

Kolya bunu anlatırken kendinden memnun bir tavırla:

-Beni ise, gerçekten tüm pazardakiler tanıyordu, diye devam etti. Hepimiz sürü sepet hâkimin huzuruna çıktık. Kazı bile götürüyorlardı. Baktım bizim delikanlı korkmuş, ağlamaya başlamış...

Val ahi kadın gibi ağlıyordu. Toptancı: Böyle bir metotla dünya kadar kaz ezilebilir! diye bağırıyordu.

Tabiî tanıklar da vardı. Sulh yargıcı bir dakikada işi bitirdi: Kaza karşılık toptancıya bir ruble verilecekti, kazı ise delikanlı alacaktı. Bundan böyle de, böyle şakalar yapmayacaktı. Delikanlı ise hep kadın gibi ağlıyor:

-Beni o kışkırttı, beni o kışkırttı! diyerek beni işaret ediyordu.

Ben tam bir serinkanlılıkla ona bunu hiç de öğretmediğimi, yalnız ana fikri verdiğimi ve sadece teorik olarak Konuştuğumu söyledim. Sulh yargıcı Nefedov, hafifçe güldü v böyle güldüğü için de kendi kendine kızdı. Bana:

-Bundan böyle bu çeşit plânlar yapmaktansa, kitapların basma oturup ders çalışasınız diye, bu işi hemen raporla oklunuzun müdürlüğüne bildireceğim, dedi.

Gerçi müdürlüğe rapor falan vermedi, bunu şaka söy lemisti, ama iş gerçekten dal andı, budaklandı ve idarede lerin kulağına kadar geldi: Onların kulakları da delik mi, ilktir! En çok da klâsik edebiyat öğretmeni Kolbasnikov

-

gürültü etti. Ama Dardanelov beni gene savundu. Şimdi ise Kolbasnikov, hepimize azgın bir eşek gibi köpürüp duruyor. gen Kolbasnikov'un evlendiğini işitmiş miydin? Mihailov'lardan bin ruble drahoma aldı, gelini görsen, suratsızın, çirkinin biri. Üçüncü sınıftakiler hemen ona bir taşlama yazmışlar:

Üçüncü sınıf şaştı bu habere Pasaklı Kolbasnikov evlendi diye.

Gerisi çok komiktir, sonra bunu sana yazılı olarak getiririm. Bak Dardanelov için hiç bir şey söylemiyorum: O gerçekten bilgili adamdır. Kesin olarak söyleyebilirim bunu, bilgili adamdır. Ben böyle insanlara karşı saygı duyarım, ayrıca hiç de beni savunduğu için değil...

Smurov, o anda kesin olarak Krasotkin'le arkadaşlık ettiği için gurur duyarak:

—. Öyle ama Truva'yı kim kurdu? diye sorarak onu fena halde sıkıştırmıştın! diye söze karıştı.

Krasotkin'in anlattığı kaz hikâyesi çok hoşuna gitmişti.

Yüzbaşı, Krasotkin'in gururunu okşamak istediğini bel i eden bir tavırla:

• — Gerçekten sıkıştırdınız ha? diye sordu. Demek Truva'yı kim kurdu diye sorarak onu şaşırttınız, öyle mi? Bunu daha önce de işitmiştik, fena halde bozmuşsunuz onu. İlyuşeçka bunu bana daha o zaman anlatmıştı.

İlyuşeçka söze karıştı:

-A, o her şeyi bilir. Bizim arkadaşlar arasında her şeyi şeyi o bilir! Mahsus öyle bilmiyormuş gibi davranıyor. BiBizim sınıfta bütün derslerden birinci...

ilyuşa sınırsız bir mutluluk içinde Kolya'ya bakıyordu.

-Canım, o Truva hikâyesi saçma, boş bir şey. Ben bile bu konuyu önemsiz sanıyorum.

Kolya, bunu gururlu bir tevazu içinde söylemişti. Artık kendini toplamıştı. Bununla birlikte, içinde hâlâ bir huzursuzluk da vardı: Hissediyordu ki, büyük bir heyecan içindey ve örneğin o kaz hikâyesini anlatırken her şeyi aşın bir açık yüreklilikle açığa vurmuştu.

Alyoşa'nın ise bütün bu hl**yeyi dinlerken sustuğunu ve çok ciddî bir tavırla dinlediğini etmişti.. Gururuna düşkün bir çocuk olduğu için, içinde ını kaçıran bir düşünce uyanmıştı: Yoksa bu işten ötükendimi başkalarına beğendirmek istediğimi sandığı için152

-

mi susuyor? Eğer böyle bir şey düşünmek cesaretini gösteri. yorsa o halde ben...

Birden tekrar gururlu bir tavırla:

-Ben bu konuyu kesin olarak önemsiz buluyorum! diye kestirip attı.

Birden, o ana kadar hiç konuşmayan, on bir yaşlarında, çok güzel ve çekingen olduğu her halinden bel i, soyadı da Kartaşov olan ve zaten konuşmasını pek sevmeyen bir çocuk, beklenmedik bir şekilde:

— Ama ben Truva'yı kimin kurduğunu biliyorum, dedi.

Tâ kapının yanında oturuyordu. Kolya şaşkınlıkla ve ciddî bir tavırla ona baktı. Çünkü: Truva'yı

kim kurdu? sorusu bütün sınıflarda bir sır gibi gizli bir şey sayılıyordu. Bu sırrı çözmek için de Smaragdov'un kitabını okumak gerekiyordu. Ama Kolya'dan başka hiç kimsede Smaragdov'un kitabı yoktu. İşte Kartaşov adındaki çocuk, bir gün Kolya'da iken, onun arkasını döndüğü bir sırada, fırsattan yararlanarak, hemencecik kitapların arasında bulunan Smaragdov'un kitabına gizlice bir göz atmış, tam da Truva'yı kurmuş olanlardan söz edilen bölümü görmüş, onu bir çırpıda okumuştu. Bunun üzerinden epey bir süre geçmişti. Ama çocuk hâlâ garip bir utanç

duyuyor ve Truva'yı kimlerin kurmuş olduğunu herkesin içinde açıklamaktan korkuyordu; böyle bir şey yaparsa, basma bir şey gelir ya da Kolya, bu yüzden onu utandırır diye çekiniyordu. Oysa, şimdi birden nedense kendini tutamamış ve bildiğini söylemişti. Zaten bunu çoktandır istiyordu.

Kolya, çocuğun yüzüne bakar bakmaz onun bunu gerçekten bildiğini anlayarak ve tabiî hemen bundan çıkabilecek sonuçlara kendini hazırlayarak yüksekten bakan, küçümseyen bir tavırla:

-Söyle .bakalım kim kurmuş? diye sordu.

Ortada huzur bozan bir hava meydana gelmişti. Çocuk:

-Truva, Teucer, Dardanus, İl ius ve Frocius tarafından kurulmuştur, diye bir çırpıda hepsini ortaya döktü ve bir anda kıpkırmızı oldu. O kadar kızarmıştı ki, insan ona bakıncaiçinden bir acıma duyuyordu.

Ama, çocukların hepsi ona dik dik bakıyorlardı. Bir dakika kadar böyle baktıktan sonra birden bütün bu dik bakan çocuklar, bir anda Kolya'ya doğru döndüler. hâlâ küçümseyen serinkanlı

bir ifadeyle böyle bir cüret

iş olan çocuğu tepeden tırnağa süzüyordu. Sonunda tenezzül göstererek: __ Nasıl kurmuşlar yani? diye sordu. Hem bir kenti ya da bir devleti kurmak ne demektir? Ne yani? Gelip teker teKer bir tuğlayı öteki tuğlanın üzerine koyarak mı kurdular?

Gülüşmeler duyuldu. Suçlu çocuğun yanakları pembe iken koyu kırmızı oldu. Susuyordu, nerdeyse ağlıyacaktı. Kolya, onu bu durumda bir dakika daha bekletti, sonra öğüt olsun diye sert bir tavırla sözleri kesin bir şekilde söyleyerek:

— Bir mil etin kuruluşu gibi tarihî olaylardan söz edebilmek için, önce bunun ne demek olduğunu bilmek gerekir, dedi.

Zaten ben bütün bu kadınlara yakışır masal ara önem vermiyorum, evren tarihi konusuna da hiç saygım yok.

Bunu birden kayıtsız bir tavırla ve artık genel olarak herkese hitap ederek söylemişti. Yüzbaşı, birden garip bir endişe ile:

-Yani evren tarihini önemsiz mi sayıyorsunuz? diye sordu.

Kolya: Evet, evren tarihini. Zaten bu tarih insanlığın yaptığı bir dizi budalalıkları öğrenmekten başka bir şey delildir ki! Ben yalnız matematiğe ve doğa ile ilgili bilim dal arına saygı duyarım!

diye gösteriş yapar gibi konuştu ve yan gözle Alyoşa'ya baktı; orada bulunanlar arasında yalnız onun düşüncesinden çekiniyordu.

Ama Alyoşa hep susuyor ve ciddî bir tavırla bakıyordu. Eğer, o sırada bir şey söylemiş olsaydı, iş

bununla kapanır Merdi. Ama Alyoşa hep susuyordu, bu susuşu da bir küÇutnseme anlamı

taşıyabilirdi. Bu ise Kolya'nın büsbütün sinirini bozuyordu.

-Bizde öğretilen eski klâsik dil er de öyle: saçmalıktan başka bir şey değil... Siz galiba gene benimle aynı düşünce

de değilsiniz, öyle mi Karamazov? Alyoşa, ağır başlı bir tavırla gülümsedi:

— Aynı düşüncede değilim, dedi.

Kolya, konuşurken yavaş yavaş gene nefesi tıkanır gibi

a başlamıştı.

a ~~ Klâsik dil er konusundaki düşüncemi sorarsanız, ben b unlar sadece polis baskısı gibi bir şey olsun diye program lara alınmış, diye devam etti. Bunlar insanın canını sıkıyor itenekleri körletiyor diye programlara almışlar. Zaten 154

-

-

155

programlar sıkıcıydı, daha sıkıcı olmalarını sağlamak için başka ne yapılabilirdi? Zaten programlar saçmaydı, daha saç. ma olmalarını sağlamak için yapılacak başka bir şey vat mıydı?

İşte bunu düşünerek sonunda klâsik dil eri ortaya attılar. Benim bu dil er konusunda asıl düşüncem budur ve öyle sanıyorum ki, bu düşüncemi hiç bir zaman değiştirmeyeceğim.

Kolya, sözünü sert bir tavırla bitirmişti. Her iki yanağında iki leke halinde kırmızılık belirmişti.

Çocuğun sözlerini dikkatle dinleyen Smurov, kesin ve gür bir sesle:

-Doğru söylüyor! dedi. Kalabalığın arasından birden bir çocuk:

-Oysa, Lâtinceden kendisi birinci oldu! diye bağırdı, l yuşa:

-Evet baba, kendisi öyle söylüyor ama, bizim sınıfta lâtinceden birincidir.

Kolya, onu övmelerinden hoşlandığı halde, kendini savunmak ihtiyacım duyarak:

-Bundan ne çıkar? dedi. Lâtinceyi, öyle gerekiyor da onun için ezberliyorum, anneme lâtince kursunu bitireceğime söz verdim diye, bundan başka, bence insan eline bir şey aldı mı, artık onu iyi yapmalı. Ama bunu yaptığım halde içimden bütün bu klâsik edebiyattan ve tüm bu adiliklerden nefret ediyorum... Benimle aynı düşüncede değil misiniz, Karamazov?

Alyoşa, gene hafifçe gülerek:

-Canım, neden adilikler diyorsunuz? diye sordu.

-Ama rica ederim, tüm klâsikler artık bütün dil ere Çev rilmiştir. Demek ki lâtinceyi okul arda öğretmek gereklilik" ni klâsiklerin anlaşılması için duymamışlardır. Bunu sadece bir polis baskısı gibi kul anmak ve yetenekleri körletmek İÇin programlara koydular. Tüm bunlardan sonra artık buna adi lik denmez de ne denir?

Alyoşa, sonunda hayretle:

-Bütün bunları size kim öğretti Al ahaşkma? diye yük sek sesle sordu.

-Bir kez, ben bunu kendim de anlayabilirim, bunu bana öğretmesi gerekli değil, ikincisi demin size sikler bütün dil ere çevrildi dedim ya, bunu öğretmen basnikov, üçüncü sınıfa açıkça kendisi söylemiştir...

Bütün bu süre içinde susmuş olan Ninoçka:

-Doktor geldi, diye bağırdı.

Gerçekten evin kapısı önünde bayan Hohlakova'nın arabası durmuştu. Tüm o sabah doktoru beklemiş olan yüzbaşı, yıldırım gibi onu karşılamaya koştu. Annecik oturduğu yerde toparlandı ve çok ciddî bir tavır takındı. Alyoşa, İlyuşa'nın

yanına gitti ve yastığını düzeltmeye başladı. Ninoçka, oturduğu koltuktan huzursuzluk içinde Alyoşa'nın yatağı nasıl düzelttiğine bakıyordu. Çocuklar acele ile veda etmeğe başladılar. Bazıları o akşam geleceklerini söylüyorlardı Kolya, Çıngırak'a seslendi, o da karyolanın üzerinden aşağı atladı.

Kolya, acele ile l yuşa'ya:

— Ben gitmeyeceğim! Ben gitmeyeceğim! diyordu. Sofada bekleyeceğim, doktor gidince, gene gelirim. Çıngırakla birlikte gelirim!

Ama sırtında ayı postundan yapılmış kürkü, koyu renk favorileri ile önemli bir kişi olduğu hemen bel i olan, sinek kaydı tıraş olmuş doktor içeriye girmişti bile. Adımını eşikten içeriye atar atmaz birden şaşırmış gibi durakladı. Herhalde yanlış yere geldiğini sanmıştı. Kürkünü ve siperliği de kürklü olan kasketini çıkarmadan:

-Nedir bu? Nereye girdim ben? diye mırıldandı.

içerdeki kalabalık, odanın fakir döşemesi, köşede ipe dizilmiş olan çamaşır onu şaşırtmıştı.

Yüzbaşı, doktorun karşıda yerlere kadar eğildi. El etek öper gibi bir tavırla:

— Burası efendim, burası efendim! diye mırıldandı. Burası benim evim efendim. Bize geldiniz, zaten bize gelecektiniz, endim.

Doktor, önemli bir kişi olduğunu belirten bir tavırla ve yüksek sesle: Snegirev? diye sordu. Bay Snegirev siz misiniz? ~~ Benim efendim.

-Ya!

doktor bir kez daha küçümseyen bir tavırla odaya göz gezdaki sonra kürkünü sırtından attı. O

zaman herkes boynundaki pırıl Pırıl nişanı gördü. Yüzbaşı doktorun fırlattığı kürhavada yakalamıştı. Doktor kasketini de çıkardı. Yüksek

e ciddî bir tavırla:

Hasta nerde? diye sordu.156 KARAMAZOV KARDEŞLER

VI VAKİTSİZ GELİŞME

Kolya, acele ile konuşarak:

-Acaba doktor ona ne diyecek? diye sordu. Amma da berbat bir suratı var, öyle değil mi? Ben tıptan nefret ederim!

Alyoşa hüzünle:

-İlyuşa ölecek. Bana öyle geliyor ki, bu artık kesin bir şey.

-Alçaklar! Bu tıp, adilikten başka bir şey değil! Bununla birlikte sizi tanıdığıma memnunum, Karamazov. Sizinle çoktandır tanışmak istiyordum. Yalnız yazık ki, böyle hüzünlü bir günde tanıştık...

Kolya, daha içten, daha gösterişli bir şey söylemek istiyordu, ama nedense içini ürperten bir şey vardı. Alyoşa, bunu farketti ve gülümseyerek elini sıktı. Kolya:

-Size, nadir rastlanan bir varlık olarak saygı duymayı öğrendim, diye mırıldandı.

Gene söyleyeceği sözü şaşırıyor, kekeliyordu:

-Sizin bir mistik olduğunuzu ve manastırda bulunduğunuzu işittim. Mistik olduğunuzu biliyorum, ama... bu beni sizle

tanışmaktan alıkoymadı. Gerçeklerle yüzyüze gelme sizin bu mistik yanınızı tedavi edecektir... Sizin gibi yaratılmış olan insanlarda başka türlü olmaz.

Alyoşa, biraz şaşırmış olarak:

-Sizin mistik dediğiniz şey nedir? Neyimi tedavi edecektir gerçekler?

-İşte canım Tanrı, falan, filân.

-Ne diyorsunuz? Siz tanrıya inanmıyor musunuz?

-Yok canım, benim Tanrı'ya karşı hiç bir kötü düşüncem yok. Tabi Tanrı sadece bir hipotezdir...

Ama... Kabul ederim ki, düzeni korumak için... Evet, evrendeki düzeni korumak için gereklidir, falan, filân. Eğer Tanrı olmasaydı, O nu icat etmek gerekirdi.

Kolya, bu son sözü söylerken kızarmaya başlamıştı. Bir den Alyoşa'nın şimdi onun hakkında bilgilerini ortaya dök mek ve ne kadar büyük olduğunu göstermek istiyor diye düşündüğünü

sandı. Öfkeyle: Oysa ben hiç de bilgilerimi c

-

taya dökerek gösteriş yapmak istemiyorum diye düşündü. Birden içinde müthiş bir can sıkıntısı duydu.

-Şunu açıklamak isterim ki, tüm bu tartışmalara girişmekten nefret ederim 'diye, kestirip attı. İnsan Tanrı'ya inanmadan da insanlığı sevebilir, değil mi? Siz ne dersiniz? Voltaire de

Tanrı'ya inanmıyordu, öyleyken insanlığı seviyordu, öyle değil mi?

Bunu söylerken bilgiçlik taslıyorum gene diye düşün

dü.

Alyoşa, sanki kendisi İle yaşıt, hatta kendisinden daha yaşlı olan bir insanla konuşur gibi ağır başlı bir tavırla ve alçak sesle, çok tabiî bir şey söyler gibi:

-Voltaire, Tanrı'ya inanıyordu, ama galiba inancı azdı. Ve bana öyle geliyor ki insanlığı da, az seviyordu.

Kolya, Alyoşa'nın Voltaire hakkındaki düşüncesinde fark edilen kararsızlığa ve onun bu sorunun çözümlenmesini yaşça kendisinden küçük olan kendisine bırakmasına hayret etti. Alyoşa:

-Siz Voltaire'i okudunuz demek, öyle mi? dedi,

-Hayır, buna okudum denmez... Bununla birlikte Candide'di okudum, tabiî Rusça çevirisini... Eski berbat, gülünç bir çeviri idi...

Kendi kendine gene, gene aynı şeyi yapıyorum! diye düşündü.

-Peki, okuduğunuzu anladınız mı?

-Aaa, tabiî hepsini anladım... Benim bunu anlayamayacağımı neden düşünüyorsunuz? Tabiî bu kitapta birçok açık saçık berbat şeyler var... Ama tabiî bunun felsefesi olan bir roman olduğunu ve bir ideyi ortaya atmak için yazıldığını anlıyorum...

Kolya, artık iyiden iyiye ne söyleyeceğini şaşırmıştı. Birden hiç ilgisi yokken:

-Ben bir sosyalistim, Bay Karamazov, tedavi kabul etmez bir sosyalist.

Alyoşa güldü:

~ Sosyalist misiniz? Canım sosyalist olmaya ne zaman akit buldunuz? Galiba sadece on üç

yaşındasınız, öyle de

kolya, içine bir iğne batmış gibi oldu. Kıpkırmızı kesildi. Bir kez on üç değil, on dört yaşındayım.

İki hafta sonr

158

-

159

ra on'dört yaşında olacağım, dedi. İkincisi bu işle yaşımın ne ilgisi var? Burada önemli olan kaç

yaşında olduğum değil beslediğim kanılardır, öyle değil mi? Alyoşa uysal ve sakin bir tavırla:

-Biraz daha büyüdüğünüz vakit, yaşın insanın kanılan üzerinde nasıl bir etki yaptığını anlarsınız.

Ayrıca bana öyle geliyor ki, bu söylediğiniz sözler kendi sözleriniz değil, dedi.

Ama Kolya heyecanla sözünü kesti:

-Rica ederim, sizin istediğiniz şey, insanların boyun eğmesi ve mistisizmdir. Şunu kabul edin ki, örneğin Hıristiyan dini sadece alt sınıfların zenginlere ve ünlü kişilere köle olmasına hizmet etmiştir, öyle değil mi?

Alyoşa:

-Bunu nerde okuduğunuzu biliyorum, size bunu muhakkak biri öğretmiştir!

-Rica ederim, neden bunu muhakkak bir yerde okuduğumu sanıyorsunuz? Hem bana kimse bunu öğretmedi. Zaten kendim de bunları düşünebilirim... İşin doğrusunu isterseniz, İsa'ya karşı

değilim. O gerçekten insancıl bir kişiydi ve eğer çağımızda yaşamış olsaydı, muhakkak ihtilâlcilere katılırdı, hatta belki de önemli bir rol oynardı... Hem de muhakkak öyle olurdu.

Alyoşa:

-Canım, canım nereden kaptınız bu düşünceleri? Hangi budala ile ilişki kurdunuz?

-Rica ederim, gerçekler saklanamaz. Tabiî bir yolunu bulduğum için sık sık bay Rakitin ile konuşuyorum... Ama diyorlar ki, bunu ihtiyar Belinskiy bile söylemiş.

-Belinskiy mi söylemiş? Hatırlamıyorum. Belinskiy böyle bir şeyi hiç bir eserinde yazmamıştır.

-Yazmadı ise bile anlattıklarına göre bunu söylemiş. Bunu birinden işittim... Hem canım, Al ah kahretsin!...

-Siz, Belinskiy'i okudunuz mu?

— Bakın size size söyleyeyim... Hayır... Buna okudum denmez. Yalnız... Tatyana için yazdıklarını, "Tatyana'nın neden Onyeginle(') gitmediğini anlatan bölümü okudum.

-Nasıl Onyegin'le gitmediğini? Hay Al ah! siz bunu mı... anlıyorsunuz?

da

(*} Puşkln'ın Yevgenly Onyegln isimli eserinin kahramanları.

Kolya, sinirli sinirli gülümsedi.

_ Rica ederim, siz galiba beni küçük Smurov sanıyorsunuz, dedi. Hem benim lütfen öyle azılı bir ihtilâlci olduğumu sanmayın, Rakitinle sık sık anlaşmazlığa düşüyoruz. Tatyana'ya gelince, ben hiç de kadınların özgürlüğe kavuşmasını savunuyor değilim. Şunu kabul ediyorum ki, kadın başkasına bağlı bir varlıktır ve söz dinlemesi gerekir. Napolyon'un dediği gibi, varsın Leş femmes tricottent (*)

Kolya bunu söylerken nedense hafifçe gülmüştü:

-Hiç olmazsa bu konuda o, sözümona büyük adamın kanısını tam olarak paylaşıyorum.

Aynı zamanda örneğin vatanı terk edip Amerika'ya kaçmanın bir adilik, hatta adilikten de beter bir şey, bir budalalık olduğunu düşünüyorum. Bizde de insanlığa yararlı birçok şeyler yapılırken, ne diye Amerika'ya kaçmalı? Hem de özel ikle şu sırada. Şimdi verimli olabilecek ve yapılması gereken o kadar çok şey var ki. Zaten ben de öyle karşılık veriyordum.

-Nasıl karşılık veriyordunuz? Kime? Biri sizi daha önce Amerika'ya davet mi etti?

— Size şunu açıklayayım ki, beni gerçekten öyle bir şey yapmam için kandırmak istediler, ama ben reddettim. Tabiî bu aramızda kalsın," Karamazov, işitiyor musunuz? Hiç kimseye bir tek söz söylemeyeceksiniz bu konuda. Ben yalnız size söylüyorum bunu. Hiç de üçüncü şubenin (**) eline düşmek ve Zincirli Köprü'nün orada ders almak istemiyorum.

Anısını silemezsin zihninden Zincirli Köprü'deki binanın!

... ~~ Hatırlıyor musunuz? Ne güzel söylemişler! Neden gütoyorsunuz? Yoksa siz hep söylediklerimin yalan mı olduğunu sanıyorsunuz?

Kolya'nın zihninden bir anda, ama içini ürperterek bir Düşünce geçti. Ya babamın dolabında Çan dergisinin yalnız bir tek sayısının bulunduğunu ve benim başka hiç bir şey okumadığımı

öğrenirse, o zaman ne olacak?

— Yok canım, gülmüyorum, bana yalan söylediğinizi de

um, İşin asıl önemli noktası da bu. öyle bir şey dü

(*) Fransızca: Kadınlar örgü örsünler (evde otursunlar) anlamında. (*) Çar polisinde siyasi şubeye verilen ad.160

-

1

-

161

sunmuyorum, çünkü bütün bunlar ne yazık ki çok doğru!

di söyleyin bakayım, Puşkin'i okudunuz mu? Yani Onyegin'i...

Bakın demin Tatyana'dan söz ettiniz.

-Hayır daha okumadım, ama okumak istiyorum. Benim hiç bir ön yargım yok Karamazov. Ben hem bir tarafı, hem öbür tarafı dinlemek isterim. Neden sordunuz?

-Hiç, öyle... Kolya birden:

-Söyleyin, benden çok nefret ediyorsunuz değil mi Karamazov? dedi ve Alyoşa'nın karşısında sanki hazırol durumuna girmiş gibi dimdik durdu. Lütfen sözü dolandırmadan söyleyin!

Alyoşa hayretle yüzüne baktı.

-Sizden nefret mi ediyorum? Canım neden nefret edeyim? Yalnız sizin gibi daha yeni yazmağa başlayan çok güzel bir varlık daha şimdiden bu kaba saçmalıklarla bozulmuş diye acıyorum.

Kolya, kendinden memnun bir tavırla sözünü kesti:

-Siz benim varlığım için üzülmeyin, dedi. Alıngan olduğuma gelince bu doğru, gerçekten öyleyim.

Aptalca, budalaca bir alınganlığım var. Demin hafifçe güldünüz ya, bana öyle geldi ki sanki siz...

-A... ben bambaşka bir şeye güldüm. Bakın söyleyeyim size niye güldüğümü. Kısa bir süre önce Rusya'da oturmuş bir yabancının, bir Alman'ın şimdiki okuyan gençliğimiz konusundaki düşüncelerini okudum da. Adam... Bir Rus öğrencisine gökyüzündeki yıldızları gösteren bir harita verin, öğrenci o zamana dek hiç görmediği bu haritayı ertesi günü

size düzeltilmiş olarak geri verecektir! diye yazmış. Alman, Rus öğrencisinde hiç bir bilgi olmadığını, buna karşılık sınırsız bir kendi değerini gözünde büyütme sevdasının bulunduğunu belirtmek istemiş.

Kolya, birden kahkahalarla gülmeye başladı.

-Ha, evet. Ama bu gerçekten çok doğru bir şey! Çok doğru! Aferin o Alman'a! Yalnız gâvur herif iyi yönleri farkedememiş, öyle değil mi, ne dersiniz? Kendi değerini gözünde büyütme gerçekten vardır ama olsun! Bu gençlikten ileri ge len bir şey. Eğer düzeltilmesi gerekiyorsa, zamanla düzelir Ama buna karşılık bizde özgür bir ruh vardır, hem de neler deyse ta çocukluktan... Buna karşılık cesaretle düşünceleri

ni, kanılarını açıklama yeteneği de var... Onlardaki gibi, o salamcılar gibi otoritelerin karşısında kölelere yakışır bir boyuneğme yoktur... Her neyse Alman güzel söylemiş! Aferin Almana! Gerçi tüm Alman'ları gene de gebertmeli ama... Varsın bilim dal arında bu kadar güçlü olsunlar, gene de gebertmeli onları...

Alyoşa gülümsedi:

-Neden gebertmeli canım?

-Eh diyelim ki, saçmaladım, kabul ediyorum. Bazen çok çocukça davranıyorum, bir şeye sevindiğim zaman, bir türlü kendimi tutamıyor, o zaman saçmalayıp duruyorum. Ama dinleyin, biz sizinle burada boş şeylerden söz edip duruyoruz. Oysa doktor içerde epey uzun bir süre kaldı.

Belki de Anneciği bir de o ayaksız Ninoçka'yı muayene ediyordur. Biliyor musunuz, bu Ninoçka, hoşuma gitti, içeriye girdiğim sırada birden bana Daha önce neden gelmediniz?

diye fısıldadı. Hem de öyle bir sesle, öyle bir sitemle söylemişti ki, bunu! Bana öyle geliyor ki, çok iyi kalpli, zaval ı bir kızcağız o...

-Evet, evet! Bakın buraya sık sık gelmeye başlayınca, nasıl bir varlık olduğunu anlarsınız. Böyle varlıklarla tanışmak, sizin için çok yararlı olur Sonradan değer vermesini öğrenirsiniz, hem böyle varlıklarla ahbaplık etmekten daha birçok şeyler öğrenmeniz mümkün. Bu sizi her şeyden daha çabuk ve kolay değiştirecektir.

Kolya büyük bir üzüntüyle:

-Ah, daha önce gelmediğime o kadar üzülüyorum ve bunu yapmadığım için kendime o kadar kızıyorum ki!...

-Evet, çok yazık oldu. Zaval ı küçük çocuğun üzerinde ne kadar sevinçli bir etki yaptığınızı kendi gözünüzle gördünüz! Sizi beklerken o kadar üzülüyordu ki!...

-Bunu bana söylemeyin! Beni çok üzüyorsunuz. Bununla birlikte bunu hakettim: Buraya gururumdan, egoistçe bir gururdan ve başkalarını etkim altına almak gibi âdice bir duygudan ötürü geliniyordum. Bundan kurtulmak için tüm ömrümce uğraştım, kendi kendimi değiştirmeye çalıştım, ama

onu bir türlü başaramadım. Şimdi görüyorum ki, birçok bakımlardan alçağın biriyim Karamazov! Alyoşa heyecanla:

-Hayır, siz çok iyi bir insansınız, gerçi biraz duygula düşünceleriniz bozulmuş ama gene de iyisiniz ve o soy162

-

lu, o hastalık derecesinde, her şeyi çabuk kapan, her şeyden etkilenen çocuğun üzerinde bu kadar derin bir etki yaptı. gınızı çok iyi anlıyorum! Kolya:

-Hem de bunu bana siz söylüyorsunuz! diye bağırdı. Oysa biliyor musunuz, buraya geldiğimden bu yana birkaç kez hep benden nefret ettiğinizi düşündüm. Sizin düşüncelerinize ne kadar değer verdiğimi bir bilseniz?...

-A! Siz gerçekten bu kadar alıngan mısınız? Hem de bu yaşta. O halde bakın size şunu da söyleyeyim; demin orada odada size bakarken hep onları anlattığınız sırada, sizin için her halde çok alıngandır diye düşündüm.

-Gerçekten düşündünüz mü? Bakın herşeyi nasıl önceden görüyorsunuz, gördünüz mü? Bunu o kaz hikâyesini anlattığım sırada düşündüğünüze bahse girerim. Bana tam o sırada öyle geldi ki, kendimi mükemmel bir varlık olarak göstermek istediğim için, bana karşı büyük bir nefret duydunuz. Öyle düşündüğüm için de birden size karşı büyük bir kızgınlık uyandı içimde. O zaman saçmalamaya başladım işte. Sonradan gene (bu söylediğim şimdi, burada oldu) size eğer Tanrı

yoksa onu icad etmek gerekirdi dediğim vakit, bana gene tahsilimi belirtmek için çok acele ediyormuşum gibi geldi. Kaldı ki, o cümleyi bir kitapta okumuştum. Ama yemin ede rim, bilgimi öyle kendimi beğendiğim için ortaya dökmüş değilim. Öyle, lâf olsun diye yaptım bunu. Neden olduğunu bile bilmiyorum. Belki de sevinçten... Val ahi galiba sevinçten. Gerçi bir insanın sevinçten artık ne yapacağını şaşırması, Çok utanılacak bir şeydir. Ama bunun böyle olduğunu iyice biliyorum. Çünkü şimdi şu kanıya vardım ki, beni küçümsemiyorsunuz. Bütün bunlar da benim kendi kuruntummuş. Ah Karamazov, ben çok mutsuz bir insanım! Bazen neler düşünürüm bilemezsiniz. Herkesin, bütün

dünyanın benimle ettiğini düşünürüm ve işte o zaman tüm düzeni yok hazır bir hale gelirim.

Alyoşa gülümsedi:

-Çevrenizdekilere de üzüntü verirsiniz.

-Evet çevremdekileri de üzerim, özel ikle annemi. söyleyin Karamazov, şu anda çok gülüncüm değil mi?

Alyoşa:

— Canım, siz bunu hiç düşünmeyin! Hiç düşünmeyin

nu! Hem zaten gülünç olmak ne demek? insan ömrü boyunca az mı gülünç olur, ya da görünür?

Bundan başka bugün yetenekleri olan tüm insanlar gülünç olmaktan müthiş korkuyorlar, bu da onlara mutsuzluk veriyor. Beni şaşırtan tek şey, sizin bunu bu kadar erken duymaya başlamanızdır. Bununla birlikte ben bunu çoktandır farkettim, hem de yalnız sizde değil. Bugün daha bebek denecek çocuklar bile bundan ötürü üzüntü çekiyorlar. Bu hemen hemen delilik gibi bir şey. Bu, kendi kendini beğenme duygusu, şeytanın ta kendisidir, bugün tüm yeni kuşağın içine şeytan girmiştir... Alyoşa, bu sözü, hiç de ona dikkatle bakan ve gülerek konuştuğunu sanan Kolya'nın düşündüğü gibi söylememişti. Sözünü bitirerek:

— Siz de herkes gibisiniz, daha doğrusu birçok insanlar gibisiniz. Ama öyle olmamalı. Bütün sorun burada zaten.

-Herkesin öyle olmasına rağmen mi, öyle olmamalı?

-Evet, herkesin öyle olmasına rağmen. Bir siz öyle olmayın. Zaten gerçekten de başkaları gibi değilsiniz siz. Bakın, şimdi kötü, hatta gülünç bir şeyi bana açıklamaktan kaçınmadınız.

Oysa şimdi kim öyle bir şeyi açıklayabiliyor? Hiç kimse. Zaten kendilerini yargılamak gerekliliğini de duymuyorlar. Siz de başkaları gibi olmayınız, bir tek siz başkalarından farklı olsanız bile, yine öyle kalın.

-Çok güzel! Sizin hakkınızda yanılmamışım. Siz insanı tesel i edebilirsiniz. Ah, bilseniz size nasıl yaklaşmak istiyor

um, Karamazov. Sizinle çoktandır karşılaşmak istiyordum. de beni düşünmüşsünüz öyle mi?

Demin sizin de beni düşündüğünüzü söylemiştiniz. Öyle değil mi?

-Evet, ben de sizin hakkınızda bazı şeyler işittim ve ben de sizi düşünüyordum... Gerçi sizi bana bunu sormaya

elten şey gururunuzdur, ama ziyanı yok. kolya, zayıf ve utangaç bir sesle: Biliyor musunuz Karamazov, bizim buradaki konuşmailtifatına benziyor, dedi. Bu gülünç bir şey değil değil mi?

, yüzü ışık saçarak gülümsedi. de gülünç değil. Zaten gülünç olsa bile, ne ziyanı

bu iyi bir şeydir. Biliyor musunuz Karamazov... Şunu kabul edin ki, şu 164

KARAMAZOV KARDEŞLER

165

anda siz de benimle böyle konuşmaktan biraz utanç yorsunuz... Bunu gözlerinizden okuyorum.

Bunu kurnazca bir tavırla ve garip bir mutluluk içinde gü. lerek söylemişti.

-Bunda utanılacak ne var?

-Peki neden kızardınız? Alyoşa güldü:

-Canım, sizin yüzünüzden oldu, sizin yüzünüzden kızardım! dedi ve gerçekten kıpkırmızı oldu.

Eh, doğrusunu isterseniz gerçekten biraz utanıyorum, ama neden olduğunu Al ah bilir, nedenini anlayamıyorum.

Bunu mırıldanarak, hatta hemen hemen utançla söylemişti. Kolya, açıktan açığa büyük bir heyecanla:

-Ah, şu anda benimle konuştuğunuz için nedense utandığınızdan ötürü sizi o kadar seviyorum ki!... Çünkü siz benim gibisiniz! diye bağırdı.

Yanakları al al olmuştu, gözleri pırıl pırıl parlıyordu. Alyoşa birden nedense:

-Beni dinleyin Kolya, lâf aramızda size şunu söyleyeyim ki, siz hayatta çok mutsuz bir insan olacaksınız.

Kolya hemen:

-Biliyorum, biliyorum. Siz bunları nasıl önceden bile

biliyorsunuz!

-Bununla birlikte tüm olarak yaşantıyı seveceksiniz, onu kutsal bir şey sayacaksınız.

-Gerçekten öyle! Yaşasın! Siz bir peygambersiniz! Ah çok iyi anlaşacağız Karamazov! Biliyor musunuz en çok şuna hayran oluyorum: Siz benimle sanki eşitmişiz gibi konuşu yorsunuz.

Oysa biz eşit değiliz, hayır değiliz, siz çok daha yük seksiniz! Öyleyken gene anlaşacağız. Biliyor musunuz tüm bir son ay içinde hep kendi kendime: Ya birden anlaşıp öm rumuzun sonuna dek dost olacağız, ya da ilk anda anlaşama yacağız ve ölünceye kadar birbirimize düşman olacağız diye" yordum.

Alyoşa gülerek:

-Böyle söylerken bile tabiî beni sevmeye

dedi.

.

— Seviyordum ya, çok seviyordum sizi, hep haya geçiriyordum!... Hem bütün bunları nasıl da önceden biliyor sunuz? Hah, işte doktor da geldi. Aman Al ahım! Her bir şey söyleyecek! Yüzüne baksanıza?...

hayalimden

VII

İLYUŞA

Doktor, odadan artık kürküne sarılmış, baş'ına da kasketini geçirmiş olarak çıkıyordu. Yüzünde öfkeli ve sanki hâlâ üstü başı kirlenir diye korkuyormuş gibi tiksintili bir anlam vardı. Sofaya bir göz gezdirdi ve sert bir tavırla Alyoşa ile Kolya'ya baktı. Alyoşa, kapıdan arabacıya bir işaret yaptı

ve doktoru getirmiş olan araba dış kapıya yanaşıp durdu. Yüzbaşı, doktorun peşinden dışarı

fırladı ve onun önünde iki büklüm olmuş halde, ezile büzüle, kendisine son bir söz söylemek için durdurdu. Zaval ı

adamın yüzünde müthiş bir üzüntü vardı, bakışları da korkuluydu:

-Ekselans, ekselans... Gerçekten mi? diye söze başlayacak oldu, ama devam edemedi, sanki zaval ı çocuğun kaderi yalnız doktorun söyleyeceği sözlerle gerçekten değişebilirmıs gibi, iki elini umutsuzlukla aşağı doğru indirerek son bir yalvarışla ona baktı.

Doktor, her zaman karşısındakine etki yapan, bununla birlikte kayıtsız bir sesle:

-Ne yapalım! Ben tanrı değilim, dedi.

-Doktor... Ekselans... Peki çabuk mu, çabuk mu olacak

bu?

Doktor, her hecenin üzerinde ayrı ayrı durarak:

-Kendinizi herşeye hazırlayın, diyerek gözlerini

yere indirdi ve eşikten geçip arabaya doğru yürümeye hazırlandı.

Yüzbaşı, korku ile onu bir kez daha durdurdu.

-Ekselans, Al ah rızası için! Ekselans... Demek artık hiç şey, hiç ama hiç bir şey onu kurtaramaz öyle mi? Doktor sabırsızlıkla:

m . ~~ Artık bu bana bağlı bir şey değil, dedi. Bununla birlikte ; Hım, hım...

Şirden duraklamıştı, devam etti:

Eğer, örneğin... Hastanızı şimdi... Hiç vakit yitirmeden,

sözlerini (doktor hemen şimdi, hiç vakit yitirmeden sözlerini sert olmak şöyle dursun, hemen hemen öfkeli bir tavırla söylemişti, o kadar ki yüzbaşı irkildi bile) Si... ra... ku...

bir

za... ya gönderebilirseniz... Yeni ve iyi iklim şartlarının etki si altında... Belki de...

Yüzbaşı sanki hiç bir şey anlamıyormuş gibi:

-Sirakuza'ya demek! diye bağırdı.

Kolya, doktorun ne dediğini açıklamak için yüksek sesle

-Sirakuza'ya, dedi. Bu Sicilya'da bir yerdir. Doktor ona baktı. Yüzbaşı, şaşırıp kaldı.

-Sicilya'ya mı? Ama babacığım, ekselans... Görmediniz mi içerisini! Bizim anneciğimiz, bizim aile ne olacak?...

Bunu söylerken iki elini açmış, evin içerisini işaret ediyordu.

- Hayır, ailenizi Sicilya'ya değil, ailenizi Kafkasya'ya, baharın ilk günlerinde... Kızınızı

Kafkasya'ya, eşinizi de... Romatizmalarını göz önünde bulundurarak yine Kafkasya'da içmelere götürdükten sonra... Hemen Paris'e psikiatri uzmanı doktor Lepel etier'in kliniğine götürmelisiniz.

Size, ona verilmek üzere bir mektup verebilirim... O zaman belki durumda bir değişiklik...

Yüzbaşı gene el erini açarak umutsuzluk içinde keresteden yapılmış çıplak duvarları işaret ederek:

-Doktor, doktor! Durumu görmüyor musunuz? dedi. Doktor hafifçe güldü:

-Orası beni ilgilendirmez. Ben yalnız, siz bana son olarak hangi çarelere baş vurabileceğinizi sorduğunuz için, bu soruya bilimin verebileceği karşılığı bildirdim, gerisi... Bunu çok üzülerek söylüyorum, ama...

Kolya, doktorun eşikte duran Çıngırak'a biraz endişeli bir tavırla baktığını görerek yüksek sesle:

- Korkmayın, bay tabip, köpeğim sizi ısırmaz, dedi.

Sesinde öfkeli bir titreyiş vardı. Doktor yerine tabip sözünü sonradan kendisinin de açıkladığı gibi mahsus ona hakaret etmek düşüncesi ile söylemişti.

Doktor, Kolya'ya gözlerini hayretle dikerek başını kaldırdı:

-Ne dediniz?

Birden sanki kendisinden hesap soruyormuş gibi şa'ya doğru döndü:

-Kimdir bu?

Kolya gene sözlerinin üzerinde dura dura:

-

__ Bu dediğiniz Çıngırak'ın sahibidir, bay tabip! Benim olduğumu merak etmenize ihtiyaç yok.

Doktor, Çmgırak> sözünü anlayamıyarak:

__Çıngırak mı diye sordu?

__ Çıngırak ya! Ne sandınız, peki. Hoşça kalın, bay tabip, Sirakuza'da görüşürüz.

Doktor, birden fena halde öfkelenerek:

-Kimdir bu? Kim? Kim?... diye söylendi. Alyoşa kaşlarını çatarak acele acele: __ Bizim öğrencilerden biri, doktor! Yaramaz bir çocuk, kusuruna bakmayın, dedi. Krasotkin'e doğru döndü:

-Kolya, susun! diye bağırdı. Sonra, biraz daha sabırsız bir tavırla:

-Kusuruna bakmayın doktor! diye tekrar etti. Nedense artık çileden çıkan doktor neredeyse ayaklarını

yere vurarak:

— Falakaya, falakaya yatırmalı, falakaya!...

Kolya, sarardı, sonra gözleri kıvılcımlar saçarak incecik, i trek bir sesle:

— Biliyor musunuz bay tabip, benim Çıngırak adamı ısırır da! dedi. İçi Çıngırak.

Alyoşa otoriter bir tavırla:

-Kolya, bir söz daha söylerseniz, sizinle ömrümün sonuna kadar bozuşurum.

Kolya, Alyoşa'yı işaret ederek:

— Bay Tabip, dünyada Nikolay Krasotkin'e emredebilecek bir tek insan vardır, o da bu adamdır.

Onun sözünü dinterim, Al ahaısmarladık!

Yerinden fırladı ve kapıyı açarak hızla odaya daldı. Çıngırak da peşinden koştu. Doktor, yıldırımla vurulmuş gibi bir saniye kadar Alyoşa'ya bakarak hiç kımıldamadan durdu, sonra birden tükürdü

ve hızla arabaya doğru yürüdü. Giderken yüksek sesle:

-Bu ne biçim, bu ne biçim, bu ne biçim şey! BilmiyoNe biçim şey bu! diye tekrarlıyordu.

Yüzbaşı onu arabaya oturtmak için atıldı. Alyoşa ise Kolpeşinden odaya girdi. Kolya, artık îlyuşa'nın yatağı ndaydı. Uyuşa onu elinden tutmuş babasını çağırıyordu, dakika sonra yüzbaşı da yanına geldi, îlyuşa:168

-

-Baba, baba, buraya gel... Biz... diye müthiş bir heyecan içinde kekeledi, ama bel iydi ki söze devam etmeye gücü yoktu, birden iki zayıf kolunu ileri doğru uzattı ve var gücü ile hem babasına, hem Kolya'ya sarılarak her ikisini aynı kucaklayış içinde birleştirdi, kendisi de başını onlara dayadı. Yüzbaşı birden sessiz hıçkırıklarla sarsıldı. Kolya'nın da dudaklarıyla çenesi titremeye başladı. İlyuşa, acı acı:

-Baba, baba! Sana o kadar acıyorum ki, baba! diye inledi.

Yüzbaşı:

-İlyuşeçka... Yavrucuğum... Doktor dedi ki... İyileşeceksin... Mutlu olacağız hepimiz...

Doktor...

İlyuşa:

-Ah babacığım! Yeni doktorun sana benim için ne söylediğini biliyorum... Bunu anlamadım mı

sanki! diye bağırdı ve gene var gücü ile ikisini de kendisine doğru çekerek bağrına bastı. Yüzünü

babasının omuzuna bastırmıştı.

-Baba, ağlama... Öldüğüm vakit kendine iyi bir çocuk al, bir başka çocuk... Hepsinin arasında en iyisini seç, ona îlyuşa adını ver ve benim yerime onu sev.

Krasotkin birden kızmış gibi:

-Sus kardeşim! Sen iyi olacaksın! diye bağırdı, îlyuşa devam etti:

-Ama beni hiç bir zaman unutma, hiç bir zaman. Mezarıma gel... Hem bak sana bir şey söyleyeyim. Beni seninle gezmeye gittiğimiz o büyük kayanın dibine göm ve akşamlan Krasotkin'le birlikte oraya gel... Yanınıza Çıngırak'ı da alın... Ben sizi orada beklerim...

babacığım, babacığım!...

Sesi kesiliverdi. Her üçü de öyle kucaklaşmış olarak duruyor ve artık konuşmıyorlardı. Ninoçka, oturduğu iskemlede sessiz sessiz ağlıyordu. Anneleri de hepsinin ağladığını görünce hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

-İlyuşeçka, İlyuşeçka! diye bağırdı. '

Krasotkin, birden İlyuşa'nın kol arından kurtularak acele ile:

-Al ahaısmarladık dostum! Annem beni yemeğe bekliyor, dedi. Yazık ki ona haber vermedim! Beni çok merak eder... Ama yemekten sonra gene yanma geleceğim. Bütün gün,

bütün akşam senin yanında kalacağım ve sana o kadar çok şey anlatacağım, o kadar çok şey anlatacağım ki! Çın

-

169

gırak'ı da getiririm, ama şimdi onu götüreceğim, çünkü ben yokken burada ulumaya başlar ve seni rahatsız eder. Haydi Al ahaısmarladık.

Bunu söyledikten sonra koşarak sofaya çıktı. Ağlamak istemiyordu. Ama sofada gene de ağlamaya başladı. Alyoşa, onu işte bu halde buldu. Ona ısrarla:

-Kolya, muhakkak sözünü tutmalı ve gelmelisiniz! Yoksa çok üzülecektir, dedi.

Kolya, ağlayarak ve artık ağladığı için hiç utanmadan:

-Muhakkak geleceğim! Ah daha önce gelmediğim için kendime öyle küfrediyorum ki...

Tam o sırada yüzbaşı, odadan, birden rüzgâr gibi dışarı çıktı ve hemen arkasından kapıyı kapadı.

Yüzünde çılgın bir anlam vardı, dudakları titriyordu. İki delikanlının karşısında durdu ve iki elini de yukarı kaldırdı. Dişlerini sıkarak deli gibi:

-İyi bir çocuk istemiyorum! Başka bir çocuk istemiyorum, diye fısıldadı. Eğer seni unutursam, Kudüsüm benim, dilim kurusun...

Sözünü tamamlayamadı. Boğazı düğümleniyormus gibi oldu ve bitkin bir halde tahta bankın önünde yere diz çöktü. Başını, yumruk yaptığı el eriyle sıkıştırdı, garip bir şekilde,

arada bir tiz sesler çıkara çıkara hıçkırarak ağlamaya başladı. Bununla birlikte bu tiz seslerin içerden duyulmaması için elinden geleni yapıyordu. Kolya sokağa fırladı. Alyoşa'ya sert ve öfkeli bir tavırla:

-Al ahaısmarladık Karamazov! Bana söylediniz ama siz gelecek misiniz? diye bağırdı.

-Akşam muhakkak gelirim.

-Neydi o Kudüs için söylediği? Ne demek istiyordu Al ah aşkına?

-Bu İncil'den bir parçadır. Orada şöyle denilir. Eğer seni unutursam Kudüs, (burada Kudüs sahip olduğum en değerli şey anlamına geliyor) eğer seni bir başka şeye değişirsem, dilim...

-Anlıyorum, yeter! Siz de gelin olmaz mı? İçi Çıngırak.

Kolya, artık sert bir tavırla köpeğine seslendi ve iri, hızlı adımlarla eve doğru yürüdü.ONBIRİNCİ

KiTAP

AĞABEY. İVAN FİYODOROVlÇ

GRUŞENKA'DA

Alyoşa, Sobornaya meydanına, tüccar karısı Morozova'nın evine Gruşenka'ya gitmişti. Gruşenka, daha sabahleyin erkenden ona Fenya'yı göndermiş ısrarla ona uğramasını istemişti. Alyoşa, Penya'ya sorular sorduktan sonra kadından hanımının bir gün öncesinden bu yana çok derin ve özel bir endişe içinde olduğunu öğrenmişti. Mitya, tevkif edildikten sonraki bu iki ay boyunca Alyoşa, Morozova'nın evine, hem

kendiliğinden, hem de Mitya'nın tenbihleri üzerine sık sık uğramıştı.

Mitya tevkif edildikten üç gün kadar sonra Gruşenka, Şiddetli bir hastalığa tutulmuş, ve hemen hemen beş hafta kadar hasta yatmıştı. Bu beş haftanın birini yatağında kendisini bilmeden yatarak geçirmişti. Gerçi şimdi iki haftadır dışarı çıkabiliyordu, ama çok değişmiş, zayıflamış ve sararmıştı. Ama Alyoşa'ya göre yüzü daha da güzel eşmişti ve evine girdiği vakit onunla göz göze gelmekten hoşlanıyordu. Genç kadının bakıcında kesin ve özlü bir şey gittikçe güç bulmuş gibiydi.

Bel iydi ki, ruhunda her şeyi alt üst eden bir değişiklik olmuştu. Şimdi tavırlarında hiç değişmeyen, uysal ama huzur dolu ve artık değişmesi de imkânsız bir kararlılık var Kaşlannın arasında büyük olmayan uzunlamasına bir

çizgi meydana gelmişti ve bu çizgi yüzüne, derin bir düşünce içinde olduğunu gösteren anlamlı, hatta ilk bakışta soğuk bir görünüm kazandırmıştı. Örneğin, eski hafifliğinden artık hiç bir iz kalmamıştı. Bununla birlikte Alyoşa, korkunç bir cinayetle suçlandırılan bir adamın nişanlısı olan zaval ı kadının, başına gelen felâkete, (üstelik bu suçlama tam onunla nişanlanacağı sırada yapılmıştı) ve sonradan geçirdiği hastalıkla mahkemenin ileride vereceği kararın tehdidi altında bulunmasına rağmen, gene de gençliğinden ileri gelen eski neşesini yitirmediğini görüyordu.

Eskiden gururla bakan gözlerinde şimdi garip, sakin bir ışık yanıyordu. Bununla birlikte, yüreğinde, sönmek şöyle dursun, hatta şiddetlenmiş olan eski derdi yeniden uyandığı vakit, bu gözlerde, nadir olarak öfkeli kıvılcımlar beliriyordu. Bu dert hep aynıydı. Gruşenka'nın daha hasta iken sık sık

sayıkladığı Katerina İvanovna idi. Alyoşa anlıyordu ki, Gruşenka Mitya'yı cezaevinde ancak bir kez (bunu istediği vakit yapmakta serbest olduğu halde) ziyaret etmemiş olan Katerina İvanovna'dan kıskanıyordu. Tüm bunlar Alyoşa için garip bir görev haline gelmişti; çünkü

Gruşenka yüreğindekileri yalnız ona açıklıyor, hep ondan öğüt bekliyordu. O ise bazen hiç bir şey söyleyecek gücü bulamıyordu.

Eve derin bir üzüntü ile girdi. Gruşenka eve yeni dönmüştü. Mitya'nın yanından yarım saat önce gelmişti ve Alyoşa genç kadının onu karşılamak için masanın önündeki koltuğundan nasıl çevik bir hareketle fırladığını görünce, kendisini büyük bir sabırsızlıkla beklemiş olduğunu anladı.

Masanın üzerinde iskambil kâğıtları vardı ve kâğıtlar papaz kaçtı oynanacak şekilde dizilmişti.

Masanın öbür tarafında deri kaplı bir divan üzerine yatak serilmişti ve sırtında bir robdöşambr, başında da keten bir başlık bulunan Maksimov, bu yatağa yarı yatmış bir durumda uzanmıştı.

Bel iydi ki, hem hasta hem de gücünü yitirmiş bir haldeydiÖyleyken tatlı tatlı gülümsüyordu.

Gidecek yeri olmayan ihtiyarcık, daha o zaman, iki ay kadar önce Gruşenka ile birlikte Mokroye'den döndükten sonra, onun evinde kalmış ve o zamandan bu yana ondan hiç

ayrılmamıştı. O gün, yağmurda, çamurda sırılsıklam olmuş ve korku içinde Gruşenka ile birlikte eve gelince, divana oturup, çekingen, yalvaran bir gülümseyişle hiç konuşmadan gözlerini ona dikmişti. Büyük bir

-

üzüntü içinde bulunan ve artık hastalığı başlamak üzere olan Gruşenka, evine döndükten sonra ilk yarım saat içinde çeşitli işlerle uğraşırken, onu neredeyse tüm olarak aklından çıkarmıştı, ama sonra birden garip bir şekilde uzun uzun ona bakmış, ihtiyarcık da zaval ılığını bel i eden şaşkın bir tavırla gözlerinin içine bakarak hi, hi, hi! diye gülmüştü.

Gruşenka, .Fenya'ya seslenmiş, ihtiyara yemek vermesini emretmişti. Maksimov, o gün akşama kadar yerinden hiç kımıldamadan oturmuş, hava kararıp da pancurlar kapandığı vakit de, Fenya hanımına:

-Ne yapacağız hanımefendi? Yoksa gece yatısına mı kalacaklar diye sormuştu.

Gruşenka:

-Evet, ona divanın üzerine bir yatak ser, demişti.

Sonradan ihtiyarcığa daha ayrıntılı olarak birçok sorular sorunca, Gruşenka adamcağızın gerçekten o sırada gidecek bir yeri bulunmadığını öğrenmişti. Maksimov: Velinimetim Bay Kalganov, açıktan açığa artık beni evlerine kabul etmeyeceklerini söylediler ve bana beş ruble hediye ettiler, demişti.

Üzüntü içinde olan Gruşenka:

— Eh, ne yapalım, kal bari, diye karar vererek, durumunun kötülüğünü anladığını bel i eden bir tavırla gülümsemişti.

İhtiyar, onun bu gülümseyişini görünce çok duygulanmış, dudakları titremişti. Neredeyse minnetle ağlamaya başlayacaktı. İşte o günden sonra, ordan oraya giderek her bulduğu yere sığınan ihtiyar adam, Gruşenka'nın evinde

kalmıştı. Genç kadın hastalandığı vakit bile oradan çıkıp gitmemişti.

Fenya ile Gruşenka'nın ahçısı olan annesi de, onu kovmamış, ihtiyarı beslemeye ve her gece divanın üzerine onun için yatak sermeye devam etmişlerdi. Hatta Gruşenka, ona alışmıştı bile.

Mitya'nın yanından döndüğü vakit, (ki ayağa kalkar kalkmaz, daha iyice iyileşmeden Mitya'yı

ziyaret etmeye başlamıştı) üzüntüsünü unutmak için Maksimuskamın yanına oturuyor, tek derdini düşünmemek için onunla saçma sapan Şeylerden söz ediyordu. İhtiyar adamcağızın bazı şeyler anlatmasını bildiği meydana çıktı. Böylece eninde sonunda GruSenka için vazgeçilmez bir arkadaş oldu.

Gruşenka, kendisine her gün değil, arada bir gelen, her zaman da pek uzun bir süre yanında kalmayan Alyoşa'dan

başka hemen hemen hiç kimseyi kabul etmiyordu. Genç kadının, ihtiyar tüccarı ise o sırada çok hasta idi. Kentte onun için bir ayağı çukurda diyorlardı ve gerçekten de Mitya mahkûm olduktan bir hafta sonra öldü. Ölmeden üç hafta önce, yakında ömrünün sona ereceğini hissederek, sonunda, eşleri ve çocukları ile birlikte oğul arını yanına çağırtmış ve artık yanından ayrılmamalarını emretmişti. Gruşenka'ya gelince, ihtiyar adam uşaklarına onu yukarı hiç

sokmamalarını emretmiş, eğer gelirse kendisine beyefendi uzun yıl ar neşe içinde yaşamanızı

diliyor, ama kendisini artık tamamen unutmanızı istiyor demelerini tenbih etmişti. Bununla birlikte Gruşenka, hemen

her gün birini gönderip hatırını soruyordu.

Genç kadın iskambil eri elinden atarak sevinçle Alyoşa ile merhabalaştıktan sonra:

-Nihayet geldin! diye bağırdı. Oysa Maksimuşka artık herhalde hiç gelmiyeceksin diye beni çok korkutmuştu! Ah sana o kadar ihtiyacım var ki! Otur masanın basma, söyle ne istersin, kahve mi?

Alyoşa sofraya oturarak:

-Eh kahve de olabilir, çok karnım acıktı, dedi. Gruşenka:

— İyi ya! Fenya, Fenya kahve getir! diye bağırdı. Kahvem çoktandır kaynıyordu, seni bekliyordu.

Fenya, pirojki de getir, ama sıcak olsun. Hayır, dur o pirojkilerle bugün başım belâya girdi. Bunları

cezaevine götürmüştüm, ama Mitya hepsini geri fırlattı. Ağzına bile komadı onları inanır mısın?

Hatta birini yere attı ve ayaklarının altımda çiğnedi. O zaman da ben ona: Bunları gardiyana bırakacağım. Akşama kadar yemezsen demek ki yalnız kötülük, yalnız öfke ile beslenen bir adamsın! dedim ve oradan öylece ayrıldım! Gene darıldık birbirimize, inanır mısın? Zaten ne zaman gitsem hep kavga ediyoruz.

Gruşenka bütün bunlar bir çırpıda, heyecan içinde söylemişti. Maksimov hemen ürkekliğe kapılmıştı. Hep gözlerini yere indirerek gülümsüyordu. Alyoşa:

. — Peki bu sefer niçin kavga ettiniz? diye sordu.

-Val ahi bunun böyle olacağını hiç beklemiyordum! Düşün bir kez beni eski adamımdan kıskandı.

Ne diye ona bakıyorsun. Demek şimdi ona bakmaya başladın öyle mi? deyip duruyordu. Hep kıskanıyor, hep beni kıskanıyor! Yiyip

-

içmiyor, oturup kıskanıyor beni... Hatta geçen hafta Kuzma' dan bile kıskandı.

-İyi ama o eskisinin olduğunu biliyordu, değil mi?

-Sen git ona anlat. Daha başından biliyordu onu. Ama gelgelelim bu gün birden yerinden kalktığı

gibi, küfretmeğe başladı. Öyle şeyler söyledi ki, insan tekrarlamaya utanır. Aptal! Ben çıkarken Rakitka yanına girdi. Belki de onu kışkırtan Rakitkadır, ha? Ne dersin?

Gruşenka, bunu dalgın bir tavırla söylemişti.

- Seni çok seviyor, hep bundan oluyor, çok seviyor da ondan! Şimdi üstelik sinirli de...

-Sinirli olmaz olur mu, yarın mahkemesi olacak. Zaten ben ona yarın için bir şeyler söylemek üzere gitmiştim, Alyoşa. Çünkü, yarın ne olacağını düşündükçe tüylerim ürperiyor! Sen sinirli olduğunu söylüyorsun. Ama ben ne kadar sinirliyim, onu soran yok. Mitya ise hep Polonyalıdan söz edip duruyor! Ne aptal şey! Bak Maksimuşka'dan kıskanmıyor ama!

Maksimov da bir söz söylemek gerekliliğini duyarak:

-Beni de karım çok kıskanıyordu, dedi. Gruşenka, isteksiz bir tavırla güldü:

- Haydi canım, seni kim kıskanır? Zaten seni kimden kıskanabilirdi?

-Hizmetçi kızlardan, efendim.

-Eee, sus Maksimuşka! Şimdi gülecek halim yok. Düşündükçe öfkem kabarıyor. Plrojki'lere göz atayım deme, vermem sana! Senin için zararlı. Balzam likörü de vermem. Üstelik bir de bununla uğraş: Sanki evim bir düşkünler yurdu.

Gruşenka bunu söylerken gülmüştü. Maksimov, gözleri dolu dolu olmuş bir halde ve ağlamaklı bir sesle:

-Ben sizin yardımlarınıza lâyık değilim efendim, ben buna değmem efendim, dedi. İyiliklerinizi benden daha muhtaç olan kişilere yapsanız daha iyi olur efendim.

-Eh, herkes muhtaçtır, Maksimuşka. Hem kim, kimden daha çok muhtaçtır bunu nasıl anlayacağız? Hiç değilse o Polonya'lı olmasaydı bari Alyoşa! O da bu gün durup dururken hastalandı. Ona da gittim. Şimdi işte mahsus ona pirojki Göndereceğim. Şimdiye kadar göndermiyordum. Öyle olduğu kaide, Mitya ona bunları gönderiyorum diye suçladı beni! İşte şimdi mahsus göndereceğim, mahsus göndereceğim! İşte Fen176

-

ya geldi, elinde de bir mektup var! Eh demedim mi ben size? Gene Polonyalılardan, gene para istiyorlar!

Pan Mussyaloviç, gerçekten olağanüstü uzunlukta ve bin bir dereden su getirerek yazdığı bir mektup göndermişti; bu

mektupta Grusenka'dan kendisine üç ruble vermesini rica ediyordu.

Mektuba bir de paranın alındığına ve üç ay içinde ödeneceğine dair bir kâğıt iliştirmişti. Bu kâğıtta Pan Vrublevskiy'in de imzası vardı. Gruşenka, eski göz ağrısından yine aynı çeşit ve gene kâğıtlar iliştirilmiş bir çok mektuplar almıştı. Bu iş Gruşenka'nın iki hafta kadar önce iyileştiği gün başlamıştı. Bununla birlikte, genç kadın biliyordu ki, her iki Pan da hastalığı sırasında sağlık durumunu öğrenmek için evine uğramışlardı. Gruşenka'nın ilk aldığı mektup büyük kâğıda yazılmış, zarfı da soyadı taşıyan büyük bir mühürle yapıştırılmıştı. ÇoK belirsiz ve karışık bir şekilde yazılmıştı. Bu yüzden Gruşenka yalnız yarısını okumuş ve hiç bir şey anlamadan atmıştı.

Zaten, o şurada mektup düşünecek durumda değildi.

O ilk mektuptan sonra, ikinci günü bir mektup daha gelmişti. Bu mektupta Pan Mussyaloviç, kendisine en kısa zamanda ödenmek üzere iki bin ruble borç olarak vermesini rica ediyordu.

Gruşenka bu mektubu da karşılıksız bıraktı. Ondan sonra artıK bir seri mektup geldi. Her gün bir tane geliyordu. Hepsi de aynı şekilde çok ciddî ve dolambaçlı bir ifadeyle yazılmıştı, ama mektupta borç olarak istenen para gittikçe azalıyordu. Yüz rubleye, 'yirmi beş rubleye, on rubleye düşmüştü. En sonunda da Gruşenka birden her iki Panın da kendisinden sadece bir ruble istediklerini bildiren bir mektup almıştı. Mektuba ikisinin de imzaladıkları bir kâğıt iliştirilmişti.

O zaman Gruşenka birden içinde bir acıma duymuş ve akşama doğru, kendisi bir koşu Pan'a gitmişti. Her iki Poîonya'lıyı da korkunç bir fakirlik, hemen hemen bir sefalet

içinde bulmuştu. Ne yiyecekleri, ne odunları, ne sigaraları vardı. EV sahiplerine de borç yapmışlardı. Mokroye'de Mitya'dan kumarda kazandıkları iki yüz ruble çabucak eriyivermişti. Bununla birlikte Gruşenka her iki Pan'ın da kendisini kibirli bir tavırla ve sanki hiç kimseye muhtaç değil ermiş gibi son derece nezaket kural arına dikkat ederek, büyük büyük 'sözler ederek karşılamalarına şaşmış kalmıştı.

Bunlara yalnız gülmüş

-

eski gözağrısına on ruble vermişti. Yine o sırada gülerek bu yaptığını Mitya'ya anlatmış, o da hiç

kıskançlık duymamıştı. Ama o günden bu yana Pan'lar Gruşenkaya dört el e sarılmışlardı. Her gün ona para istediklerini bildiren mektuplar yağdırıyor, o da her seferinde onlara birazcık para gönderiyordu. İşte o gün Mitya birden müthiş bir kıskançlığa kapılıvermişti.

Gruşenka, gene endişe ile ve acele ederek:

-Ben de aptal gibi, Mitya'ya giderken, ona da bir dakikacık uğramıştım. Çünkü benim eski Pan'ım da hastaydı diye tekrar söze başladı. Bunu gülerek Mitya'ya anlatıyordum. Oraya gittiğim vakit, Benim eski Polonya'n gitar çalıp, eski şarkıları okumaya kalkışmasın mı? Herhalde duygulanarak onunla evleneceğimi sanıyor dedim. Bunu der demez Mitya, bir fırladı, bir küfretti...

Öyle mi? Al sana! İşte ben de Pan' lara pirojkiler göndereceğim! Fenya! Kimi gönderdiler? Kim var orada? Kız mı gönderdiler? Al ona üç ruble gönder. Bir de on kadar pirojki al, kâğıda sar, kıza bunları onlara götürmesini söyle.

Sen de Mitya'ya Pan'lara pirojki gönderdiğimi muhakkak anlat, e mi Alyoşa?

Alyoşa gülümsedi:

-Anlatır mıyım hiç? Gruşenka acı acı:

-Yani üzülüyor mu sanıyorsun? Mahsus kıskanmış gibi davrandı. Yoksa umurunda bile değilim ben!

Alyoşa:

-Nasıl mahsus? diye sordu.

-Sen safsın Alyoşenka. Ne kadar akıl ı olsan gene.de hiç bir şey anlamıyorsun, doğrusu bu! Ben böyle olduğum için kıskandı diye gücenmiyorum. Ama hiç kıskanmasaydı gücefcirdim. Ben öyleyim işte. Kıskançlığa hiç kızmam. Benim de yüreğim ateş doludur. Ben de kıskanırım! Asıl gücüme giden şey şu: Mitya beni hiç de sevmiyor, şimdi de mahsus kıskan^ış gibi görünüyor.

Kör müyüm, görmüyor muyum sanki? Kendisi bile bana bugün durup dururken Katya'dan söz etti: Bendim şöyleymiş, böyleymiş, benim için Moskova'dan bir doktor getirtti. Beni kurtarmak için en iyi, en bilgili, en birinci avukatı getirtti dedi. Madem benim gözlerime baka baka onu r, demek ki onu seviyor! Utanmaz, arlanmaz adam! Kenbana karşı suçlu, öyleyken beni suçlayıp da zeytinyağı178

gibi BU yüzüne çıkmak, bütün kabahati benim üzerime yüklemek için: Sen benden önce o Polonyalıyla yaşıyordun, öyle olunca ben artık Katya ile ilgilenebilirim demek istiyor. Asıl istediği bu! Bütün suçu benim üzerime yüklemek istiyor. Mahsus bir bahane yaratıp kavga çıkardı

benimle, diyorum sana! Yalnız ben...

Gruşenka ne yapacağını söylemedi, yalnız gözlerini mendil e örterek hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Alyoşa kesin bir tavırla:

-O Katerina tvanovna'yı sevmez! dedi.

Gruşenka, mendili gözlerinden ayırmadan sesinde tehdit edici bir anlamla:

— Eh, seviyor mu, sevmiyor mu, bunu yakın zamanda kendim öğrenirim, dedi.

Yüzü çirkinleşmişti. Alyoşa büyük bir üzüntü ile o yumuşak ve sakin bir neşe ile parlayan yüzün birden somurtkan kızgın bir yüz haline geldiğini gördü. Gruşenka birden:

-Eh, saçmalık yeter! diye kestirip attı. Ben seni buraya hiç de bunun için çağırmadım. Alyoşa, yavrum yarın ne olacak, yarın ne olacak?... İşte benim üzüldüğüm bu! Yalnız buna üzülüyorum! Herkese bakıyorum da hiç kimse bunu düşünmüyor, bari sen bunu düşünüyor musun? Ayol yarın onu muhakeme edecekler; bana anlat nasıl muhakeme edecekler onu? Bel i ki uşak, uşak öldürdü! Uşak! Aman Al ahım! Yoksa gerçekten onu uşağın yerine mahkûm mu edecekler? Hiç kimse ortaya çıkıp da onu savunmayacak mı? Uşağı hiç rahatsız etmediler değil mi?

Alyoşa düşünceli bir tavırla:

-Onu iyice sorguya çektiler, dedi. Ama herkes suçlunun o olmadığı kanısında. Şimdi kendisi çok hasta yatıyor. Daha o günden bu yana hasta. Eskidenberi sara hastalığı vardı ya, ona gene tutulmuş.

' Sonra sözünü:

-Gerçekten hasta, diye tamamladı.

-Hay Al ah! Hiç değilse sen o avukata gidip, kendisine her şeyi olduğu gibi anlatsaydın. Diyorlar ki, onu üç bin rubleye Petersburg'dan getirtmişler.

-O üç bini üçümüz birlikte verdik. Ben, tvan ağabeyin' bir de Katerina İvanovna. Doktoru ise Moskova'dan Katerin İvanovna'nın kendisi getirtti. Avukat Fetyukoviç daha d f

-

fazla alırdı, alırdı ama, iş tüm Rusya'ya yayıldı. Tüm gazeteler, dergiler hep bu davadan söz ediyorlar. Fetyukoviç de, daha çok, artık da~va dil ere destan oldu diye, ona daha da büyük bir ün kazandıracak diye o ücrete razı oldu. Kendisini dün akşam gördüm.

Gruşenka acele ile atıldı:

-Peki sonra ne oldu? Ona söyledin mi?

-Beni dinledi, ama, hiç bir şey söylemedi. Yalnız belirli bir düşünceye varmış olduğunu bildirdi.

Ama sözlerimi de dikkate alacağını ifade etti.

-Nasıl dikkate alacakmış? Ah, bu adamlar ne üç kâğıtçıdır! Mitya'yı felâkete sürüklüyorlar! Peki, öteki doktoru neden getirtmiş?

Alyoşa, hafifçe gülümsedi:

-Uzman olarak. Ağabeyimin deli olduğunu, kendisini bilmeyecek bir durumda bulunduğunu, çıldırdığı için babamı

öldürmüş olduğunu ileri sürmek istiyorlar. Ama ağabeyim buna razı olmaz.

Gruşenka:

-Ah, babanı öldürmüş olsaydı, bunu söylemek mümkündü! diye bağırdı. O zaman deliydi, tam anlamıyla deli. Hem de onun bu hale gelmesinden ben, alçağın biri olan ben sorumluyum! Ama o öldürmedi ki! O öldürmedi! Üstelik de herkes ona yükleniyor, hep onun öldürdüğünü

söylüyorlar, tüm kent öyle söylüyor. Fenya bile öyle ifade verdi. Sözlerine bakılırsa, o öldürmüş

gibi oluyor. Hele dükkândaıkiler, hele o memur... Sonra meyhanede daha önce söyledikleri ni duyanlar! Herkes ona karşı! Neler, neler söylüyorlar!

Alyoşa canı sıkılarak:

-Evet, ifadelerin sayısı korkunç denecek kadar çoğaldı, dedi.

-Hele Grigoriy, Grigoriy Vasilyiç, kendi sözünde öyle ısrar ediyor ki! Kapının açık olduğunu söyleyip duruyor. Kafasına koymuş bir kez onu öyle gördüğünü. Artık kimse onu Düşüncesinden caydıramaz. Ben bir koşu ona gittim, kendisi ile uzun uzun konuştum. Üstelik küfür de ediyor.

Alyoşa:

-Evet onu ifadesi belki de ağabeyimin aleyhindeki en kuvvetli ifadedir.180

-

Gruşenka birden çok endişeli bir tavırla gizli bir şey söylüyormuş gibi:

-Mityanın delirdiğine gelince, şimdi bile birazcık öyle görünüyor, dedi. Biliyor musun Alyoşenka? Bunu sana çoktandır söylemek istiyordum. Ona her gün gidiyorum ve şaşıp kalıyorum. Söyle bakayım, sen ne dersin? Şimdi hep söyleyip durduğu şeyler nedir Al ahaşkına?

Bir söze başladı mı, konuşuyor, konuşuyor... Ne dediğini bir türlü anlayamıyorum. Kendi kendime her halde akıl ı insanların anlayabileceği bir şeyler söylüyor, ben aptalın biriyim, bunu nereden anlarım diyorum. Yalnız, dün akşam, birden bana bir bebeden, daha doğrusu kim olduğunu bilmediğim bir çocuktan söz etmeye başladı. Bebe neden fakirdir? İşte ben şimdi o zaval ı çocuğun durumundan ötürü, Sibirya'ya gidiyorum. Ben kimseyi öldürmedim ama Sibirya'ya gitmem gerekiyor diyordu. Neymiş o bebe? Bir şeycik anlayamadım. Ama, o konuşurken ağlamaya başladım. Çünkü çok güzel konuşuyordu. Kendisi de ağlıyordu. Ben de ağlamaya başladım. O zaman birden beni öptü, ve haç çıkararak beni kutsadı. Söyle bana Alyoşa, kimmiş o yavru bebek? anlat bana...

Alyoşa gülümsedi:

-Bunlar herhalde Rakitin'den geliyor, Rakitin nedense sık sık ona gitmeye başladı. Bununla birlikte... Bu söz Rakitin'in sözü değil... Her neyse anlarız, dün akşam ona gitmiştim. Bu gün de gideceğim.

Gruşenka:

-Hayır bu iş Rakitinka'nın işi değil, bunları kafasına ağabeyin Ivan Fiyodoroviç koyarak onu şaşırtıyor, yanma giden odur! Senin anlayacağın... diye söylendi, sonra birden sustu.

Alyoşa, Gruşenka'ya gözlerini dikerek şaşırmış gibi:

-Ne demek istiyorsun? Ağabeyim Mitya'yı ziyaret mı etti? Ama Mitya ağabeyim, İvan'ın bir kez olsun ona uğramadığını söyledi.

Gruşenka ne söyleyeceğini şaşırmış bir halde, birden kı

zararak:

-Aman... Ne biçim insanım ben! Ağzımdan kaçırdım ' te! diye bağırdı. Dur, Alyoşa, konuşma!

Madem ağzımdan kaçırdım, artık bütün gerçeği soyliyeyim: Ivan ağabeyin, İ ' ya'ya iki kez uğramış. Birinci ziyaretini gelir gelmez

-

Biliyorsun ya, hemen Moskova'dan dört nala gelmişti. Daha ben hastalığa tutulmamıştım bile.

İkinci kez olarak da, bir hafta önce gitmiş. Ama Mitya'ya onu ziyaret ettiğini sana söylememesini tenbih etmiş. Zaten kimseye söylemesini istemiyormuş. Gizli gizli gidiyormuş ona.

Alyoşa derin bir düşümce içinde oturuyor, birşeyler tasarlıyordu. Bel iydi ki bu haber onu şaşırtmıştı. Ağır ağır konuşarak :

-İvan ağabeyim, Miltya'nın işini benimle konuşmuyor, dedi. Zaten tüm bu iki ay içinde çok az konuştu. Ona uğradığım vakit de, her zaman geldiğime canı sıkılıyor. Onun için üç haftadır ona gitmiyorum. Hım, hımm... Eğer bir hafta önce ona uğramışsa... Bu hafta içinde gerçekten Mitya'da garip bir değişiklik oldu.

Gruşenka acele ile sözünü destekledi:

-Değişti ya! Değişti ya! dedi. Aralarında bir sır var... Gizli bir sır vardı aralarında!... Bunu Mitya'nın kendisi bana söyledi. Hem biliyor muşum, öyle bir sırmış ki, Mitya bir türlü huzura kavuşamıyor. Oysa eskiden neşeli idi. Hoş şimdi de neşeli ya... Yalnız biliyor musun? Başını

şöyle oraya buraya sal amaya, odada bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya, sağ elinin şu parmağı ile şakağındaki saçları karıştırmağa başladı mı, ben artık içinde kendisine endişe veren bir şeyin bulunduğunu anlarım... Artık bunu iyice öğrendim! Oysa eskiden neşeliydi. Bugün bile neşeli gördüm onu!

-Ama sen sinirli demiştin.

- Sinirli de olsa, yine neşelidir o. Zaten hep sinirlidir, ama bir anda neşeleniveriyor işte. Sonra da gene sinirli oluyor. Hem biliyor musun Alyoşa, ona bakıp hep hayret ediyorum. Kendisini korkunç bir şey bekliyor, o ise öyle saçma Şeylere gülüyor ki! Tıpkı çocuk gibi.

-İvan'ın onu ziyaret ettiğini bana söylememeni tenbih etti mi, gerçek mi? Sana gerçekten söyleme mi dedi?...

-Öyle dedi ya. Söyleme dedi. Zaten Mitya yalnız senden korkuyor. Çünkü bu işin içinde bir sır varmış. Kendisi söyledi bunu.

Gruşenka, birden atılıp yalvararak:

. — Kuzum Alyoşa, ne olur ona git, ağzını ara, ne imiş ararındaki o sır öğren, sonra da gelip bana söyle! Benim gibi182

r

-

zaval ı bir kadını üzüntüden kurtar. Artık o uğursuz kaderinneyse bileyim. Seni bunun için çağırdım.

- Sen o sırrın seninle ilgili olduğunu mu sanıyorsunEğer öyle olsaydı, Mitya, bunun bir sır olduğunu senin yanında söylemezdi!

-Bilmiyorum. Belki bana söylemek istiyor, ama cesaret edemiyor. Önceden haber veriyor. Bir sır var demek istiyor ama nasıl bir sır olduğunu söylemiyor.

-Peki sen bunun ne olduğunu düşünüyorsun?

-Ne mi düşünüyorum? Artık benim için felâket gete; çattı, öyle düşünüyorum. Hem de felâketimi her üçü birlik hazırladılar. Çünkü bu işin içinde Katya var. Bütün bunlar Katya'dan çıkıyor. Mitya: Şöyleymiş, böyleymiş diyor, onur. için! O kadın gibi değilim demek! Mitya bunu önceden söylüyor. Bana haber veriyor. Beni bırakmayı aklına koymuş! İste bütün sırrı bu! Üçü

bunu düşünmüşler, üçü... Yani Mitya, Katya, bir de İvan Fiyodoroviç. Alyoşa, ben sana çoktandır bir şey sormak istiyordum: Mitya, bir hafta önce bana birden durup dururken İvan'ın Katya'ya âşık olduğunu söyledi. Bunu da onun sık sık evine gitmesinden çıkarmış. Bana doğru mu söyledi, yoksa yalan mı? Elini vicdanına koy, indir hançeri göğsüme! Söyle!

— Sana hiçbir zaman yalan söylemem. İvan, Katerina İvanovna'ya âşık değil. Benim düşüncem bu...

-İşte, ben de o zaman öyle düşünmüştüm! Bana yalan söyledi utanmaz. İş burada! Şimdi de beni mahsus kıskanmış gibi davranıyor, sonradan ayrılırsak kabahati bana yüklemek için. Öyle saf ki!

Hiç bir şeyi gizli tutamıyor, öyle açık yürekli ki!... Ama ben ona gösteririm! Ona gösteririm ben dünyanın kaç bucak olduğunu! Bana sen benim öldürdüğüme inanıyor" sun dedi. Bunu bana söyledi! Beni bununla suçladı! Düşünse ne! Tanrı suçunu bağışlasın! Dur! O Katya'ya mahkemede neler yapacağım! Orada ona öyle bir söz söyleyeceğim ki... Her şeyi söyleyeceğim!

•

Gruşenka bunu söyledikten sonra gene acı acı ağlamaya başladı. Alyoşa yerinden kalkarak:

— Bak, sana kesin olarak bir şey söyleyebilirim, Gruşenfcadedi. Birincisi şu: Mitya, seni seviyor, dünyada herkesten çok seni seviyor. Yalnız seni!... Bu sözüme inan. Bunu iyice biliyorum. Artık bunu benden başka kimse bilemez. İkincisi onun ağzını aramak istemiyorum. Eğer bugün bana kendiliğinden o sırrını söylerse, sana açıklamağa söz verdiğimi kendisine açıkça bildireceğim. O zaman, bugün gene gelir, sana ne olduğunu söylerim. Yalnız... Bana öyle geliyor ki... 3u işle Katerina îvanovna'nın hiç ilgisi yok! Bu sır bambaşka bir şeyle ilgili. Öyle sanıyorum. Bana öyle geliyor ki, Katerina İvanovna ile bu iş

arasında hiçbir ilişki yok. Eh, şimdilik hoşça kal!

Alyoşa elini sıktı. Gruşenka hâlâ ağlıyordu. Alyoşa, genç kadının tesel i olsun diye söylediği bu sözlere pek inanmadığını görüyordu. Ama yine de hiç olmazsa derdini dökmesi için iyi bir şey olmuştu. Genç kadını bu durumda

bırakmak onu üzüyordu, ama Alyoşa'nın acelesi vardı. Daha birçok görevler onu bekliyordu.

II

HASTA AYAK

Görevlerinden birincisi, onu bayan Hohlakova'nın evinde bekliyordu. Alyoşa, oradaki işini biran önce bitirip, Mitya'yı ziyarete gecikmemek için, acele ile oraya gitti. Bayan Hohlafcova, üç haftadır rahatsızlanmıştı: Nedense ayağı şişmişti. Gerçi, yatakta değildi ama, gündüzleri sırtında zarif ve pek açık saçık olmayan bir sabahlıkla, boudoir'ında kanepenin üzerinde yarı uzanmış bir durumda yatıyordu. Alyoşa bu vesile ile kötü bir niyet taşımayan hafif bir alayla, kendi kendine, Bayan Hohlakova'nın hastalığına rağmen, neredeyse şıklaşdüşünmekten kendini alamıyordu.

Durup dururken saçdantel er, kurdeleler takılıyor, zarif lizözler giyiliyordu. Alyoşa, bunların niçin yapıldığını anlıyordu, ama bunları saçma düşünceler olarak zihninden kovmaya çalışıyordu.

Son günlerde Bayan Hohlakova'yı başka misafirlerin arasında Perhotin adında bir genç ziyaret etmeye başlamıştı. Alyoşa, dört gün kadar bir süredir onlara uğramamıştı ve eve girer girmez acele ile Liza'nın yanına gitmek istedi, çün

asıl onunla işi vardı. Liza daha bir gün önce, ona. çok bir durumu> görüşmek üzere hemen gelmesi için ıs184

-

f

-

rarla ricada bulunmasını tenbihleyerek bir hizmetçi kız gön. dermişti. Bu da bazı nedenlerle Alyoşa'da bir ilgi uyandırmıştı Ama hizmetçi kız Alyoşa'nın geldiğini Liza'ya haber verinceye kadar, Bayan Hohlakova, gelmiş olduğunu birinden öğrenerek hemen ona başka bir hizmetçisini göndermiş ve yalnız bir dakika için yanına gelmesini rica etmişti. Alyoşa, önce annenin ricasını

yerine getirmenin daha doğru olacağını düşündü. Öyle yapmayacak olursa. Bayan Hohlakova, muhakkak Alyoşa, Liza'nın yanında iken, ikide bir ona birini gönderip rahatsız edecekti.

Bayan Hohlakova bayram günüymüş gibi özel bir itina ile giyinmiş olarak ve olağanüstü bir sinir gerginliğiyle heyecan içinde divanın üzerinde yatıyordu. Alyoşa'yı sevinç çığlıkları ile karşıladı.

— Kırk yıldır, kırk yıldır evet, tam kürk yıldır sizi görmedim! Koca bir hafta geçti de... Bir dakika, ha... Sahi, dört gün önce, çarşamba günü bizdeydiniz. Siz, Liza'ya gidiyordunuz, değil mi?

Biliyordum zaten. Herhalde ben duymayayım diye ayaklarınızın ucuna basa basa doğru ona gitmek istiyordunuz. Ah, sevgili, sevgili Aleksey Fiyodoroviç. Beni ne kadar endişe içinde bıraktığınızı bir bilseniz! Ama bunu sonra konuşuruz. Gerçi en önemli olan bu, ama gene de sonra konuşuruz bu konuyu.

Sevgili Aleksey Fiyodoroviç, Liza'cığımı tam anlamıyla artık size emanet ediyorum. Zosima dedenin ölümünden sonra nur içinde yatsın (bunu söylerken haç çıkarmıştı) size bir rahip olarak bakıyorum. Hoş yeni giysinizi kendinize çok yakıştırıyorsunuz doğrusu? Nereden buldunuz böyle bir

terziyi? Ama hayır, hayır. Asıl önemli olan bu değil, bunları sonra konuşuruz. Size bazen Alyoşa dediğim için sakın bana kızmayın olmaz mı? Ben ihtiyar bir kadınım. Her şeyim hoş

görülür (bunu söylerken nazlı nazlı gülümsemişti), ama bunu da sonra konuşuruz. Yeter ki, en önemli şeyi unutmayalım! Çok rica ederim, bana bunu hatırlatın, olmaz mı? Konuşurken konudan ayrıldım mı, bana asıl önemli olan neydi? diye sorutulmaz mı? Ah, şimdi en önemli olanın ne olduğunu ben nereden bileyim! Liza, sizinle evlenmek konusunda vermiş ol düğü o çocukça sözü

geri aldığı günden bu yana, herhalde bu tün bunların, uzun bir süre tekerlekli iskemlede kalmış, zaval ı hasta küçük bir kızın bir hayal oyunundan başka birşey ol madiğini anlamışsınızdır. Aleksey Fiyodoroviç, çok şükür, şimdi artık yürüyor. Bunu da Katya'nın, Moskova'dan o zaval ı ağabeyinize... yarın... şey edecekleri ağabeyiniz için getirttiği yeni doktora borçluyuz... Ah, yarından niçin söz ediyorum! Yarın olacakları düşündükçe ölecek gibi oluyorum.

Meraktan öleceğim val ahi... Sözün kısası, o doktor, dün akşam bize geldi ve Liza'yı gördü...

Vizitesine el i ruble ödedim. Hey Al ah gene olmayacak şeyler söylüyorum! Gene asıl söyleyeceğimi söylemiyorum. Görüyorsunuz ya, artık büsbütün sözlerimi şagırıyorum. Acele ediyorum. Hem neden acele ediyorum? Bilmiyorum. Şimdi artık korkunç denecek bir şekilde, hiçbir şey bilmiyorum. Benim için herşey karmakanşık bir yumak haline geldi. Korkarım ki, can sıkıntısından şimdi yanımdan pırr diye uçacaksınız, artık sizi kim görür? Hay Al ah, ne diye oturuyoruz? Bir kez kahve içelim. Yulya, Glafira! Kahve getirin.

Alyoşa, acele ile teşekkür ederek, daha biraz önce kahve içtiğini söyledi.

-Kimde içtiniz?

- Agrafena Aleksandrovna'da!

— Yani... Yani o kadınla! Ah, herkesi mahveden o zaten. Hoş bilmiyorum. Diyorlar ki, şimdi çok namusluymuş. Gerçi iş işten geçti, ama eskiden gerektiği vakit öyle olsaydı, daha iyi olurdu. Şimdi öyle olması neye yarar? Susun Aleksey Fiyodoroviç, susun! Çünkü o kadar çok şey söylemek istiyorum ki. galiba hiç bir şey söyleyemeyeceğim. Bu korkunç dava... Muhakkak gideceğim. Ona hazırlanıyorum. Beni mahkeme saloluna koltukta götürecekler. Zaten orada oturabilirim.

Yanımda insanlar olacak. Hem biliyor musunuz? Tanıklar arasında ben de varım. Ah neler söyleyeceğim! Biliyorum ben neler söyleyeceğimil Yemin etmek gerekecek, öyle değil mi?

-Öyledir. Ama sizin oraya gidebileceğinizi sanmıyorum. — Ama oturabiliyorum. Ah, ne söyleyeceğimi şaşırtıyor

sunuz! o dava, o vahşice davranış yok mu? Sonra herkes Sibirya'ya gidiyor... Başkaları da evleniyor... Hepsi de herşey hızla, çabuçak değişiyor. Sonunda da hiç bir şey kalmıyor, herkes bir ayağı çukurda olan birer ihtiyar haline geliyor. En, varsın öyle olsun, yoruldum artık! O Katya, cette charmante Personne yok mu? Benim bütün umutlarımı yok etti. ağabeylerinizden birinin peşinden Sibirya'ya gidecek.186

-

Öbür ağabeyiniz de onu izleyecek ve komşu kentlerden birin'de oturacak. Sonra da hepsi birbirlerine acı

çektirecekler!... Buna deli oluyorum, en ömemlisi işin böyle dal anıp budaklanması: Petersburg'da ve Moskova'da tüm gazeteler de bir milyon kez yazdılar bunu... Ha, evet düşünün bir kez, benim için bile bir şeyler yazmışlar, güya ağabeyinizin çok sevdiği bir arkadaşıymışım, kötü bir söz söylemek istemiyorum, ama düşünün, bir düğünün bunu!

-Öyle şey olamaz! INerde, nasıl yazmışlar bunu?

- Şimdi gösteririm!! Dün aldım ve dün okudum. İşte bakın, Petersburg'da yayınlanan Dedikodu> gazetesi, bu yıl çıkmaya başladı. Ben söylentilere bayılırım. Bu yüzden abone oldum, kendi başıma iş açtım. Gördünüz mü, nssılmış o dedikodular? işte bakın, şu.rada yazıyor, okuyun.

Alyoşa'ya yastığının altında bulunan bir gazete yaprağını uzattı.

Belki gerçekten üzüntülü değil, garip bir bitkinlik içindeydi ve belki d gerçekten zihninde herşey karmakarışık bir yumak haline gelmişti. (Gazetedeki haber oldukça taşı gediğine koyan cinstendi ve herhalde onu çok rahatsız etmişti. Ama iyi ki kendisi o anda dikkatini bir nokta üzerinde toplayabilecek durumda değildi. Bu yüzden biraz sonra o gazeteyi de unutabilir ve bambaşka bir konuya atlayabilirdi. O korkunç davanın, Rusya'nın her yerinde dil ere destan olduğunu Alyoşa çoktandır biliyordu ve o iki ay içinde bazı doğru haberler arasında ağabeyi için de, genel olarak, tüm Karamazov'lar için de, hatta Ikendi hakkında bile o kadar olmayacak haberler ve röportajlar okumuştu ki...

Gazetelerden, birinde ağabeyinin işlediği cinayetten sonra korkudan rahip olduğu ve manastıra kapandığı bile yazılıydı. Bir başka gazetede bu yalanlanıyor ve aksine kendisinin Zosima dede ile birlikte manastırdaki kasayı kırdıktan sonra Toz oldukları 3leri sürülüyordu. Dedikodu gazetesindeki

şimdiki haberin başlığı ise Karamazov'un davasından önce Skotoprigonyevskdı.

(Ne yazık ki kentimizin adı budur. Uzun zamandır adını gizledim ama.) Haber kısacıktı ve Bayan Hohlakova'dan açıktan açığa söz edilmiyordu. Zaten tüm isimler gizli tutulmuştu . Yalnız, şimdi bu kadar gürültü patırdı ile muhakeme etmeye hazırlandıkları suçlunun, vaktiyle orduda bulunan emekliye ayrılmıış, küstah davranışları ile

tembel ve köylülerini azat etmemiş bir teğmen olduğu, durmadan gönül işleri ile vakit geçirdiği ve özel ikle yalnızlıktan canı sıkılan bazı hanımların üzerinde büyük etkisi olduğundan söz ediliyordu.

Hatta söylendiğine göre, o canı sıkılan ve hâlâ gençlik taslayan dul hanımlardan biri, kocaman bir kızı olduğu halde, ona o kadar tutulmuştu ki, daha cinayetten iki saat önce, ona tek kendisi ile birlikte altın madenlerine kaçsın diye, üç bin ruble teklif etmişti! Ama canavar, kırk yaşındaki canı

sıkılan hanımın güzel iklerine kapılıp onunla birlikte Sibirya'ya sürüklenmektense bu iş için ceza görmeyeceğini sanarak gene üç bin ruble için babasını öldürüp soymayı tercih etmişti.

Baştanbaşa söz oyunları ile dolu olan bu yazıda gerektiği gibi, baba katili olmanın, ahlâka aykırı

birşey olduğu kabul ediliyor, ama sonunda gene de, yeni ortadan kaldırılan serfliğe karşı ateş

püskürülüyordu. Alyoşa, yazıyı merakla okuduktan sonra, gazete yaprağını katlayarak onu gene Bayan Hohlakova'ya verdi. Bayan Hohlakova:

-Siz söyleyin, orada yazdıkları ben değil miyim? Ona, hemen hemen bir saat kadar önce, altın madenlerine gitmesini teklif eden bendim, şimdi durup dururken, kırk yaşındaki hanımın güzel ikleri! diyorlar. Hem sanki ben ona, bunu onun için mi teklif etmiştim? Bunu mahsus yazıyor!

Tanrım! kırk yaşındaki hanımın güzel ikleri! diye yazdığı için onu, benim bağışladığım gibi bağışla... Hem bunu yazan kimdir?... Kimdir bunu yapan biliyor musunuz? Dostunuz Rakitin!

Alyoşa:

- Belki de, dedi. Ama ben bu konuda hiçbir şey işitmedim,

-Odur! Odur! Belki demeyin! Ben onu kovdum ya... Olup bitenlerin tüm hikâyesini biliyorsunuz değil mi?

- Bundan böyle sizi ziyaret etmemesini söylemişsiniz, bunu biliyorum. Ama bunu niçin yaptığınızı... hiç değilse sizden işitmedim.

-O halde ondan işittiniz demek! Peki, şimdi bana küfrediyor mu, sövüp sayıyor mu?

-Evet, sövüyor. Ama o zaten herkese söver. Hem neden evinize gelmesini yasak ettiniz? Bunun nedenini bana söylemedi. Zaten onunla nadir olarak karşılaşıyoruz, aramızda bir arkadaşlık yok.188

-

— Eh, öyleyse size hepsini açıklayayım. Yapılacak başka birşey yok, bari itiraf edeyim. Çünkü, bu işin içinde belki de bir noktada suçluyum. Yalnız en küçük, küçümencik, mini mini bir nokta... O

kadar küçük ki, hani hiç yok deseniz olur Anlıyor musunuz yavrum? (Bayan Hohlakova birden garip yaramazca bir tavır takınmış, dudaklarında da sevimli, âmâ aynı zamanda bir şey sakladığını bel i eden bir gülümseyiş belirmişti.) Anlıyorsunuz ya! Öyle tahmin ediyorum ki... Özür dilerim Alyoşa, şimdi sizinle bir anne gibi konuşuyorum. Ah, hayır, hayır, aksine, şu anda size tıpkı

babammışsınız gibi... Çünkü, anne demek buraya hiç uymuyor... Her neyse, tıpkı günah çıkarırken Zosima Dede'ye yaptığım gibi, en doğrusu bu. Öyle demek çok uygun oluyor. Size biraz önce, rahip> demiştim ya... Her neyse, işte o zaval ı genç, dostunuz Rakitin var ya, (aman Al ahım, ona hiç mi hiç darılamıyorum! Gerçi kızıyorum, öfkeleniyorum, ama o kadar çok değil) yani sizin anlayacağınız, bu aklı havada olan delikanlı, birden, düşünün bir kez, galiba bana âşık oldu.

Bunu daha sonra, çok daha sonra birden farkettim. Daha başlangıçta, yani bundan bir ay kadar önce, evime daha sık gelmeye başlamıştı. Hemen hemen hergün geliyordu. Gerçi onunla daha önceden de tanışıyorduk ama... Ben hiçbir şey bilmiyordum... Sonra birden, sanki zihnim aydınlanır gibi oldu ve hayretle bazı şeyler farketmeye başladım. Biliyor musunuz? Burada görevli olan ağırbaşlı, cana yakın ve çok değerli bir genci, Piyotr İlyiç Perhotin'i de bundan iki ay önce evime kabul etmeye başlamıştım. Siz de ona kaç kez burada rastladınız. Kendini bilen, ciddî bir gençtir, öyle değil mi? Uç günde bir gelir., Hergün gelmez. (Gerçi hergün de gelse,

bundan ne çıkar?) Hem, her zaman öyle güzel giyinmiştir kiBen zaten yetenekleri olan, gösterişi sevmeyen gençleri daima överim, Alyoşa! Bu gencin ise hemen hemen bir devlet adamı kadar derin bir zekâsı var, öyle güzel konuşur ki! Muhakka onun için gereken kimselere ricada bulunacağım, muhakka ileride diplomat olabilir. O korkunç gün, beni az kalsın ölüm den kurtarmıştı evime gelerek...

Dostunuz Rakitin ise, her zaman ayağında öyle

gelirdi ve o çizmeli ayaklarını halının üzerine uzatırdı zün kısası, artık bana bazı imalarda da bulunmaya başlamıştı Hatta birgün, birden burdan giderken, elimi kuvvetle sı

-

189

O elimi sıkınca, birden ayağım ağrımaya başladı. Zaten Rakitin daha önce de evimde Piyotr İlyiç'e rastlamıştı. Hem inanır mısınız, hep onu iğneliyor, kızdırıp duruyor, nedense ona söylenip duruyordu. Bir araya geldiler mi, ikisine bakıyor, içimden gülüyordum. İşte birgün, tek başıma oturuyordum. Hayır, doğru söylemek gerekirse yatmak üzereydim! Evet! Birgün tek başıma yatıyordum, işte bu sırada Mihayıl İvanoviç geliyor ve düşünün bir kez, bana kendisinin yazmış

olduğu bir şiiri getiriyor, hasta ayağım için yazılmış kısacık bir şiir... Daha doğrusu benim hasta ayağımı şiir halinde anlatmış. Durun, nasıldı?

O ayacık, o ayacık Hasta olmuştu birazcık...

Öyleydi galiba... Nasıldı?... İşte bakın şiirleri hiç aklımda tutamam! Şurada saklıyorum onu.

Herneyse, sonra size gösteririm. Yalnız şunu söyleyeyim ki, çok güzel, çok güzel bir şeydi, hem biliyor musunuz? Yalnız küçük bir ayacıktan söz etmiyordu. Aynı zamanda içinde bir ders vardı, çok güzel bir fikir taşıyordu. Sözün kısası, hâtıra defterim için yazmıştı onu, Eh ben, tabiî teşekkür ettim. Bel iydi ki, o da bundan gururlanmıştı. Daha ona henüz teşekkür etmiştim ki, birden içeriye Pîyotr İlyiç girdi. O vakit, Mihayıl İvanoviç'in yüzü birden gece gibi karardı. Piyotr İlyiç'in ona nedense bir engel olarak göründüğünü artık anlıyordum. Çünkü, Mihayıl İvano'iÇı şiirlerden hemen sonra bir şeyler söylemek istiyordu. Bunu seziyordum. İşte Piyotr İlyiç, tam o sırada içeri girmişti.

Birden Piyotr İlyiç'e şiirleri gösterdim. Yalnız kimin yazdıSini söylemedim. Ama kesin olarak inanıyorum ki, evet kesin olarak biliyorum ki, bunu kimin yazdığını hemen anlamıştı. Gerçi kendisi şimdiye kadar bunu açıklamıyor ve bunu o sırada hiç tahmin etmediğini ileri sürüyor ama...

biliyorum ki bunu mahsus öyle diyor. Piyotr İlyiç, hemen kahkahalarla ülmeye ve şiiri eleştirmeye başladı.

~ Berbat bir şiir! Bunu herhalde ilahiyat fakültesi öğrencilerinden biri yazmıştır, diyordu.İste Hem de öyle ateşli, öyle ateşli söylüyordu ki bunları! ° zaman dostunuz kahkahalarla gülecek yerde, birden büsbütün çileden çıktı!... Aman yarabbi! Birbirlerini dövediye düşündüm.190

191

-Bunu ben yazdım, dedi. Şaka olsun diye yazdım, çünkü şiir yazmayı adilik sayıyorum... Yalnız benim yazdığım şiirler güzel şiirlerdir. Sizin Puşkin'e kadın ayağını şiirde dile ge tirdi diye anıtlar dikmek istiyorlar! Oysa, benim şiirlerimin belirli bir yönü var. Siz ise serf çalıştıran bir adamsınız. Siz

nerede, hümanist olmak nerede? Siz şimdiki aydınların sahip oldukları

duygulardan hiçbirine sahip değilsiniz! Toplumun gelişmesi sizi hiç etkilememiş! Siz bir memursunuz, üstelik rüşvet alıyorsunuz! diyordu.

İşte o zaman artık bağırmağa ve kavga etmesinler diye yalvarmaya başladım. Piyotr îlyiç ise, biliyor musunuz? Hiç de korkak değilmiş! Birden en soylu kişilere yakışır bir tavır takındı. Rakitin'e alaylı alaylı bakıyor, dinliyor ve özür diliyordu.

-Bilmiyordum, diyordu. Eğer bilmiş olsaydım bu şiirleri överdim... Zaten şairlerin hepsi işte böyle sinirlidirler.

Yani, sizin anlayacağınız, en nazik tavırları takındığı halde, öyle bir alay ediyordu ki!... Sonradan kendisi de bana, tüm o sözlerinin alay olduğunu söyledi. Ben ise gerçekten ciddî olarak söylediğini sanıyordum. Yalnız, tıpkı sizin karşınızda olduğum gibi, yattığım yerden şöyle düşündüm: Şimdi, Mihayıl İvanoviç'i evimde, misafirime bağırıp çağırdığı için kapı dışarı edersem, acaba nezakete aykırı mı, yoksa yerinde bir şey mi olur? İşte, inanır mısınız, yattığım yerde gözlerimi kapamış hep bunu düşünüyordum: Böyle bir şey soylu bir kadına yakışır mı, yakışmaz mı? Bir türlü de karar veremiyordum. Kendi kendimi üzüp duruyordum. Kalbim de çarpıyordu.

Bağırayım mı, bağırmayayım mı? diye kendi kendime soruyordum. İçimdeki seslerden biri bağır!, öbür hayır bağırma diyordu. Yalnız, işte öbür ses bunu mez, birden bağırdım ve hemen oracıkta bayılıverdim. ardından gürültü patırtı koptu.

Birden kalkıp Mihayıl İvanoviç'e:

-Bunu size bildirmek benim için acı bir şey ama,

sizi evimde kabul etmek istemiyorum, dedim.

Öylece kovdum işte! Ah, Aleksey Fiyodoroviç! Kötü bir şey yaptığımı kendim de biliyorum, hep yalan söyledim, as lında ona hiç de kızmamıştım, ama işin doğrusu, birden öyle bir sahne olursa, çok güzel bir şey olacak gibi geldi bana Yalnız inanır mısınız? Bu sahne gerçekten tabiî

oldu.

Tabi

art*

mağa bile başlamıştım. Hatta ondan sonra birkaç gün daha hep al ayıp durdum. Sonradan birgün, öğleden sonra, birden hepsini aklımdan çıkardım. İşte Rakitin, iki haftadır bize hiç imiyor. Ben de, Yoksa hiç mi gelmeyecek? diye düşünüyorum Daha dün öyle düşünüyordum. Sonra birgün akşama doğru bu Dedikodu gazetesi geldi. Onu okur okumaz bir çığlık attım. Bunu başka kim yazabilir? Muhakkak o yazmıştır! O gün eve dönünce oturmuş yazmıştır! Yazdıktan sonra göndermiş, onlar da yayınlamışlardır. Tüm bunlar olalı iki hafta oldu. Yalnız bu söylediklerim berbat şeyler Alyoşa. Hiç de asıl gerekli şeyleri söyleyemiyorum! Ah, ne yapayım! Sözler ağzımdan kendiliğinden dökülüyor. Alyoşa:

— Benim bugün ağabeyime muhakkak zamanında gitmem gerekiyor! diye mırıldanacak oldu.

— Tam üstüne bastınız, tam üstüne bastınız! Şimdi bana hepsini hatırlattınız. Beni dinleyin, sabit fikir nedir?

Alyoşa hayretle:

-Ne sabit fikri? diye sordu.

-Hukukî anlamda sabit fikir. Bağışlanmanıza yol açan bir sabit fikir. Öyle bir sabit fikir ki, sizi hemen bağışlarlar.

-Ne demek istiyorsunuz efendim, anlayamadım?

-Anlatmak istediğim şey şu: O, Katya yok mu? Ah, o ne sevimli, o ne cici varlıktır! Yalnız, kime âşık olduğunu bir türlü bilemiyorum. Geçenlerde bende idi, ama ağzından hiçbir lâf alamadım.

Kaldı ki, şimdi kendisi benimle konuşurken, herseyi hafiften alıyor. Yani sağlığından filân söz ediyor. başka hiçbir şey söylemiyor. Üstelik öyle bir tavır da takını**• Ben de kendi kendime, eh varsın öyle olsun, ne hali varsa örsün! dedim... Ha, o sabit fikri söyleyecektim: İşte o doktor da geldi, siz doktorun geldiğini biliyor muydunuz? Bilmez da musunuz? Hani deli doktoru var ya, o işte! Canım onu siz getirtiniz ya. Daha doğrusu, siz değil, Katya getirtti! Her şeyin altından da hep Katya çıkıyor!

İşte bakın, şöyle oluyor: Adamın biri var, hiç de deli deliyorBirden aklıma bir sabit fikir takılıyor.

Kendini biliyor

ne yaptığının farkında. Öyleyken zihninde bir sabit fikir var Şimdi yeni kanunlar bu sabit fikir sorununu ortaya çıkardılar. Yeni kanunların bir iyiliği bu. Doktor bana akşam. hani o altın madenleri var ya, onu sordu. Yani:192

-

Mitya'nın durumu o zaman nasıldı? diye soruyordu! o anda kafasında sabit bir fikir var mıydı, yok muydu? Gelmiş, bağırıp çağırmaya başlamıştı. Para, para, bana üç bin verin,

üç bin verin! diye bağırıyordu. Sonra gitti ve durup dururken cinayet işledi. Belki de hep: Öldürmek istemiyorum, öldürmek istemiyorum! diye düşünüyordu. Ama birden elinde olmayarak gidip öldürdü. İşte bu yüzden onu bağışlayacaklardır. Tek kendi kendisine karşı koyduğu, öyleyken öldürdüğü için.

Alyoşa biraz sertçe bir tavırla:

-Canım, o öldürmedi ki! diye kadının sözünü kesti. Gittikçe daha çok huzursuzluk ve sabırsızlık duymağa başlamıştı.

-Biliyorum, cinayeti işleyen o ihtiyardır. Grigoriy'dir. Alyoşa:

-Nasıl Grigoriy? diye bağırdı.

-Odur, odur! Grigoriy'dir. Dimitriy Fiyodoroviç ona bir darbe indirmişti ya, işte o zaman adam yattığı yerde bir süre kalmıştır. Sonra da kalkmış kapının açık olduğunu görmüş, içeriye girmiş

ve Piyodor Pavloviç'i öldürmüştür...

-İyi ama neden? Neden?...

-Kafasına bir sabit fikir geldiği için, Dimitriy Fiyodoroviç, kafasına bir darbe indirmiş. O da ayılınca bu sabit fikirce kapılmış, gidip adamı öldürmüş. Kendisinin öldürmediğini söylemesine bakmayın, belki de hatırlamıyor bile. Yalnız bakın: Katilin Dimitriy Fiyodoroviç olması çok daha iyi olur. Hem de herhalde öyledir. Siz bu işi Grigoriy'in yaptığını söylediğime bakmayın. Bunu herhalde Dimitriy Fiyodoroviç yapmıştır. Böylesi çok daha iyi! Hay Al ah! Yani oğulun babayı

öldürmesi iyidir diye söylemedim bunu. Bu işi övüyor değilim! Aksine çocuklar ana babayı

saymalıdırlar. Ama gene de katilin Dimitriy olması daha iyi, çünkü o zaman ağlamanız gereksiz. Çünkü o kendini bilmeyerek, daha doğrusu herşeyi bilerek, ama içinde olup bitenleri anlayamıyarak işlemiştir bu cinayeti!

Evet, bağışlasınlar onu! Onu bağışlamaları o kadar in" sanca bir şey qlur ki! Hem böylece herkes yeni kanunların iyiliklerini görür. Ben ise bunun öyle olduğunu bilmiyorduniOysa diyorlar ki, bu eskiden beri böyleymiş. Ben bunu dün öğrenince, o kadar şaşırdım ki. Bu yüzden sizi çağırmaları

için

-

193

birini göndermek istedim. Hem eğer, onu bağışlarlarsa, mahkemeden sonra onu doğru buraya, yemek yemeğe getireceksiniz. Ahbaplarımı çağırırım. Yeni kanunların şerefine içeriz. Bunun tehlikeli birsey olacağını sanmıyorum. Hem zaten bir çok misafirler davet edeceğim. Bu bakımdan, eğer herhangi bir şey olursa, onu heran dışarı çıkarabilirler. Sonradan kendisi herhangi bir kentte bir sulh yargıcı ya da, bir başka şey olabilir. Çünkü, felâket geçirmiş insanlar herkesten daha iyi yargı verebilirler.

Hem zaten şimdi kimin bir sabit fikri yoktur ki? Herkesin bir sabit fikri vardır. Kaç örneği görülmüştür: Adara oturuyor, şarkı söylüyor, sonra birden hoşuna gitmeyen bir şey örüyor, tabancasını kaptığı gibi önüne geleni vuruyor. Sonra da onu bağışlıyorlar. Bunu kısa bir süre önce bir yerde okumuştum. Doktorlar da onaylamışlar bunu. Zaten doktorlar şimdi hep onaylıyorlar, hep bir şeyleri onaylıyorlar. Hem bunda ne var ki? Benim Liza'nın zihninde bile bir sabit fikir var.

Daha dün akşam onun yüzünden ağladım. Üç gün önce de gözyaşı döktüm, onun yüzünden.

Ama bugün anladım, zihninde düpedüz bir sabit fikir var. Ah, Liza, beni o kadar üzüyor ki! Bence tam anlamıyla aklını kaçırmış. Neden durup dururken sizi çağırdı? O mu sizi çağırdı, yoksa siz kendiliğinizden mi ona geldiniz?

Alyoşa kesin bir tavırla kalkacak oldu.

-Evet, beni çağırmıştı. Zaten şimdi onun yanına gideceğim, dedi.

Bayan Hohlakova birden ağlamaya başlayarak:

-Ah, sevgili, biricik Aleksey Fiyodoroviç! Bu .işte belki de en önemli olan başka bir nokta daha var! diye bağırdı. Tanrı bilir ya, gerçekten size güvenerek Liza'nın sizinle kokuşmasına izin veriyorum! Onun annesinden gizli olarak sizi Yırtmış olması hiç önemli değil. Ama ağabeyiniz, özür dilerim İvan Fiyodoroviç'e güvenemem! Kızımın onunla arkadaşlık etmesine öyle rahatça göz yumamam. Gerçi onu hâlâ Şövalye ruhu taşıyan bir genç adam olarak kabul ediyorum, ama... Düşünün bir kez, durup dururken Liza'ya da Aramış. Oysa benim bundan hiç haberim yoktu!

Alyoşa derin bir hayretle:

-Nasıl? Ne dediniz? Ne zaman? diye sordu.194

195

Artık oturmuyor ve Bayan Hohlakova'yı ayakta dinliyor du.

-Size anlatacağım. Galiba zaten sizi bunun için çağır. dım. Hoş, artık sizi niçin çağırdığımı bile kesin olarak bilemiyorum ya! Bakın şöyle oldu: İvan Fiyodoroviç, Moskova'dan

dönüşünden bu yana iki kez beni ziyaret etti. Birincisinde sadece bir ahbap olarak görüşmek için gelmişti. İkinci kez ise, bundan kısa bir süre önce geldi. O gün Katya bendeydi, o da Katya'nın bizde olduğunu öğrenmiş, onun için gelmişti. Tabiî onun bizi böyle sık sık ziyaret etmesini beklemiyordum.

Çünkü, vous comprenez, cette affaire et la mort terrible de votre para(*), bundan ötürü, zaten işinin başından aşkın olduğunu biliyorum. Yalnız birden öğreniyorum ki, bize yine uğramış, hem de bana hiç uğramadan doğrudan doğruya Liza"yı ziyaret etmiş. Bu iş, beş altı gün önce olmuş. İvan Fiyodoroviç gelmiş, beş dakika oturmuş ve çıkıp gitmiş. Bunu tam üç gün sonra Glafira'dan öğrendim. Ziyaret bu yüzden birden dikkatimi çekti. Hemen Liza'yı çağırdım. Ama o bana güldü: İvan Fiyodoroviç uyuduğunuzu sanıyordu, bana da sizin sağlık durumunuzu öğrenmek için uğramıştı. dedi.

Gerçekten de öyle olmuş. Yalnız Liza, aman Al ahım Liza, beni ne kadar üzüyor! Bakın bir gece, birden (bu, siz bize son olarak gelip gittikten dört gün sonra olmuştu) kriz geçirdi. Çığlıklar, tiz sesler, sizin anlayacağınız, tam bir isteri krizi! Bende neden hiçbir zaman öyle isteri krizi olmuyor?

Ertesi günü bir kriz daha, sonra da üçüncü günü ve dün akşam, evet dün akşam kendini bir sabit fikre kaptırdı. Bana birden durup dururken:

-Ben İvan Fiyodoroviç'den nefret ediyorum ve bundan böyle onu evimize kabul etmemenizi istiyorum! diye bağırdı.

Bu beklenmedik istek karşısında ne yapacağımı şaşırdımBöyle değerli ve bu kadar bilgisi olan, ayrıca böyle bir fe lâket geçirmiş (çünkü tüm bu hikâyeler ne de olsa mutsuzluktur, mutluluk sayılmaz değil mi?) bir gence durup dururken evimin kapısını ne diye kapayayım?

Liza, birden bu sözlerime kahkahalarla gülmeğe başla, • hem de hakareti! bir tavırla! Eh ben de sevindim: Onu güldurdum ya, artık krizleri geçer diye düşündüm. Hem za (*) Anlıyor musunuz, bu iş ve babanızın feci ölümü.

ben de iznim olmadan yaptığı o garip ziyaretler yüzünden, jvan Fiyodoroviç'ten bir açıklama yapmasını isteyerek, bize artık gelmemesini söylemek istiyordum.

Ama bugün birden işitiyorum ki, Liza uyandığı vakit Yulya'ya kızmış ve düşünün bir kez, kadının yüzüne bir tokat atmış. Bu vahşice bir şey! Ben kendi hizmetçi kızlarıma siz diyorum. Hem Liza, bir saat kadar sonra birden Yuiya'ya sarılıyor, ayaklarını öpüyor. Bana da birini gönderip bundan böyle bana artık hiç gelmiyeceğini, hiçbir zaman benimle görüşmek istemediğini bildiriyor. Ama ben, ayağımı sürüye sürüye ona gittiğim vakit üzerime atıldı, yüzümü gözümü öpmeye, ağlaya ağlaya öpmeye başladı. Sonra da aynı şekilde, hiçbir şey söylemeden beni odasından dışarı

çıkardı. Böylece ben de hiçbir şey öğrenemedim. Şimdi sevgili Aleksey Fiyodoroviç, bütün umutlarım sizde. Tabiî, çünkü kaderim sizin elinizde! Sizden açıkça rica ediyorum, Liza'ya gidip herşeyi öğrenin. Ancak siz başarabilirsiniz bunu, sonra da gelip bir ana olarak bana herşeyi anlatın. Çünkü anlıyor musunuz? Eğer bu iş böyle sürüp giderse, Öleceğim! Ya düpedüz öleceğim, ya da evden kaçıp gideceğim. Artık dayanamam! Benim de bir sabrım var. Ama bu sabır tükenebilir. O zaman... İşte o zaman felâketler olacak!

Bayan Hohlakova, o sırada içeriye giren Pivotr İlyiç Perhotin'i görünce tüm yüzü ışık saçarak:

-Ah, çok şükür sonunda geldiniz, Piyotr İıyiç! diye bağırdı. Geç kaldınız, geç kaldınız! Eh söyleyin ne oldu? Oturun,

söyleyin bakalım, kaderi bağlayacak son sözü söyleyin! Ne

'yor o avukat? Aleksey Fiyodoroviç, nereye gidiyorsunuz?

-Ben Liza'ya gidiyorum.

Ha, evet! Öyleyse unutmayın! Sizden rica ettiğim şeyi

unutmayın olmaz mı? Bu bir hayat memat meselesi! Bir kader sorunu!

Ama Alyoşa elinden geldiği kadar çabuk, oradan çıkmaya ça

lışarak Tabiî unutmam, eğer elimden gelirse... Ama o kadar geçiktim ki.

Bayan Hohlakova peşinden:

hayır, sonradan muhakkak, muhakkak uğrayın bana! elimden gelirse demeyin, yoksa ölürüm!

diye bağırdı. Alyoşa artık odadan çıkmıştı.196 KARAMAZOV

KARDEŞLER

III

KÜÇÜK BİR ŞEYTAN

Alyoşa. Liza'nın odasına girince, genç kızı daha yürüyemediği zamanlarda, onu gezdirdikleri tekerlekli koltuğun üzerinde, yan yatmış bir durumda gördü. Liza, onu karşılamak için yerinden bile kımıldamadı. Ama keskin, içini okumak isteyen bakışı Alyoşa'ya saplandı. Bu bakı; biraz hasta olan bir insanın bakışını andırıyordu. Genç kızın yüzü de solcun ve sarımtırak bir renkteydi.

Alyoşa üç gün içinde ne kadar değişmiş olduğuna hatla ne kadar zayıfladığına şaştı kaldı. Genç

kız elini ona uzatmamıstı. Alyoşa kendiliğinden onun elbisesi üzerinde hareketsiz duran incecik, uzun parmaklarını öptü. sonra hiç konuşmadan karsısına oturdu.

Liza sert bir tavırla:

- Biliyorum, cezaevine gitmek için acele ediyorsunuz, dedi. Öyleyken annem sizi iki saat yanında tuttu. Hemen de beni ve Yulya'yı anlatmıştır!

Alyoşa:

- Nereden bildiniz? diye sordu.

-Kapıdan dinledim! Neden öyle dik dik bakıyorsunuz? Kapıdan dinlemek istedim, dinledim işte. Bunda kötü bir şey yok ki. Bağışlanmam için de yalvarmıyorum.

- Bir şeye mi sıkıldınız?

- Tersine, çok sevinçliyim. Yalnız simdi gene otuzuncu kezdir kendi kendime eşiniz olmayı

reddetmekle ne kadar iyi ettiğimi düşünüyordum. Siz koca olacak adam değilsiniz! Diyelim ki sizinle evlendim, sonra birden sizden daha çok seveceğim birine götürmeniz için elinize bir mektup verdim, öyle bir şey olsa siz onu alır ve muhakkak o adama götürürsünüz, üstelik onun karşılığım da alıp bana getirirsiniz. Kırk yaşına da bassanız, gene böyle benim mektuplarımı

getirip götürmeye devam edersiniz...

Birden kahkahalarla gülmeye başladı. Alyoşa, gülümseyerek:

-Sizin içinizde, öfkeli ama, aynı zamanda içten gelen bir şey var, dedi.

-İçten olması sundan ileri geliyor: Sizden utanmıyorum da ondan. Sizden utanmak şöyle dursun, utanmak isteğini de

duymuyorum. Asıl sizin karşınızda, asıl sizden utanmak istemiyorum. Alyoşa, size karşı neden saygı duymuyorum? Sizi çok seviyorum oysa! Eğer saygı duysaydım, hiç utanmadan öyle konuşmazdım değil mi?

-Evet.

- Peki, sizden utanmadığıma inanıyor musunuz?

-Hayır, inanmıyorum.

Liza, gene sinirli sinirli güldü. Acele ile hızlı hızlı konuşuyordu :

-Ağabeyiniz Dimitriy Fiyodorovic'e, cezaevine şeker gönderdim. Alyoçâ, ne kadar yakışıklı

olduğunuzu biliyor musunuz? Sizi çok seveceğim, çünkü, sizi çabucak sevmeme izin.

verdiniz!

- Siz beni bugün buraya neden çağırdınız, Liza?

-Size bir isteğimi bildirmek arzusunu duyuyordum. Birinin benimle evlenmesini, sonra işkence etmesini, aldatmasını, beni bırakıp buradan başka yere gitmesini istiyorum. Mutlu olmak istemiyorum!

- Demek karışıklığı sevmeğe başladınız öyle mi?

-Ah, karışıklık istemiyorum. İçimde hep bir evi ateşe vermek isteğini duyuyorum. Hayalimde canlandırıyorum bunu: Eve nasıl yaklaşacağımı, onu yavaşça nasıl yakacağımı

düşünüyorum, ama muhakkak yavaşçacık, yavaşçacık, olmalı. İtfaiyeciler söndürmeye çalışsınlar ama ev gene de inadına çatır çatır yansın!... Ben ise kimin yaktığını bileyim, ama susayım. Ah, saçmalık! Ne kadar can sıkıcı şeyler bunlar!

Tiksinerek elini sal adı. Alyoşa yavaşça:

-Desenize, zengin yaşıyorsunuz?

-Fakir olmak, daha mı iyi?

-Daha iyi ya.

-Bunu size ölen o rahip söylemiştir. Ama doğru bir şey degil ki! Ben zengin olayım, varsın ötekiler fakir olsun! Ben şeker, kaymak yiyeceğim, kimselere de bir şeycik vermeyeceğim Ah, söylemeyin, hiçbir şey söylemeyin. (Bunu küçük elini sal ayarak söylemişti, oysa Alyoşa ağzını

bile açmamıştı.) Siz zaten daha önceden de tüm bunları söylediniz, artık herşeyi ezbere biliyorum. Hep can sıkıcı şeyler. Eğer fakir olursam, birini öldürürüm. Zengin olursam da gene belki birini öldüreceğim. Ne diye oturayım sanki? Oysa ben, biliyor musunuz, harman dövmek istiyorum! Evet, harman dövmek!193

Sizinle evleneceğim, siz de köylü olacaksınız, evet gerçekten bir köylü. Bir tayımız olsun. İster misiniz? Siz Kalganov'u tanıyor musunuz?

-Tanıyorum. •

- Kalganov hep dolaşıyor ve hayal kuruyor. Diyor ki: .Gerçek hayatı yaşamak neye gerek?

Hayal kurmak daha iyi İnsan hayalinden en neşeli şeyleri geçirebilir. Oysa yaşamak can sıkıcı

bir şey! Ama kendisi yakında evlenecek. Öyleyken bana âşık olduğunu söyledi. Siz topaç

çevirmesini biliyor musunuz?

-Biliyorum.

-İşte Kalganov tıpkı bir topaç gibi: İnsan onu döndürmek, sonra da kırbaçla bir temiz dövmek istiyor, öyle bir dövmeli ki, onu! Kalganov'ia evlenirsem, ömrümün sonuna dek fırıl tırıl döndüreceğim onu! Benimle oturmaktan utanç duyuyor musunuz?

-Hayır.

- Kutsal şeylerden söz etmiyorum diye herhalde bana müthiş kızıyorsunuz. Ben kutsal olmak istemiyorum. Öbür dünyada en büyük günah için ne yaparlar insana? Siz bunu kesin olarak biliyorsunuz herhalde...

Alyoşa ona dik dik bakarak:

- Vereceği cezayı ancak Tanrı bilir, dedi.

- Ben de öyle olmasını istiyorum iste! Ortaya çıkmak isterdim, beni yargılasınlar. Sonra da ben birden herkesin gözünün içine bakarak kahkahalarla güleyim. İçimden bir evi yakmak geliyor. Alyoşa! Bizim evi yakmak istiyorum. Bana inanmıyor musunuz?

-Neden inanmayayım? On iki yaşında bile herhangi bir şeyi yakmak için büyük bir istek duyan çocuklar vardır. Yakarlar da. Bu hastalık gibi bir şeydir.

-Yalan, yalan, yalan! Çocuklar da olsa, beni ilgilendirmez. Ben bunu söylemek istemiyordum.

-Siz, kötülüğü iyilik olarak kabul ediyorsunuz; bu geçici bir krizdir. Belki de bu eskiden geçirdiğiniz hastalıktan ileri geliyor.

-Ama siz gene de benden nefret ediyorsunuz! Ben düpedüz iyilik yapmak istemiyorum. Kötülük etmek istiyorumBu hastalık filân değil.

-Neden kötülük etmeli sanki?

-Hiç bir yerde, hiç bir şey kalmasın diye! Ah, dünyada hiç bir şey kalmasaydı ne kadar iyi olurdu1

Biliyor musunuz? Bazen içimde müthiş kötülükler, pek çok kötülükler etmek isteğini duyuyorum. Gizli gizli uzun bir süre kötülük edeyim sonra günün birinde herkes bunları

öğreniversin! O zaman herkes etrafımı saracak ve beni parmağı ile işaret edecek. Ben de herkese bakacağım. Çok hoş bir şey olacak. Neden zevkli bir şey olacak, biliyor musunuz Alyoşa?

-Ne bileyim, öyle işte. Herhalde iyi bir şeyi yok etmek ya da demin söylediğiniz gibi bir şeyi ateşe vermek ihtiyacını duyuyorsunuz. Bu da olağan bir şeydir.

-Siz benim söylediğime bakmayın, bunları gerçekten de yaparım.

-İnanıyorum.

-Ah, inanıyorum dediğiniz için sizi o kadar seviyorum ki. Hem siz hiç bir zaman, hiç bir zaman yalan söylemezsiniz. Oysa belki de bütün bunları size mahsus, sizi kızdırmak için söylediğimi düşünüyorsunuz, öyle değil mi?

-Hayır, öyle olduğunu sanmıyorum... Gerçi belki bu ihtiyacı da biraz duyuyorsunuz, ama...

-Gerçekten duyuyorum. Size hiç bir zaman yalan söylemem.

Liza, bunu gözlerinde garip bir parıltıyla söylemişti. Alyoşa'yı en çok şaşırtan şey, ciddîliğiydi.

Şimdi yüzünde bir Parçacık olsun şaka ya da neşe sezilmiyordu. Bununla birlikte, eskiden en ciddî dakikalarında bile neşeli, şakacılığı yok olmuyordu. Alyoşa düşünceli bir tavırla:

-Öyle anlar olur ki, insanlar cinayetten hoşlanırlar dedi.

-Evet, evet! Tam zihninden geçen düşünceyi söylediniz. herkes, her zaman hoşlanır bundan.

Yalnız bazı dakikalarda değil. Biliyor musunuz herşey, sanki herkes günün birinde yalan söylemeğe sözleşmiş de, ondan sonra bugüne dek hep yalan söylemiş gibi oluyor. Herkes kötülükten nefret ettiğini söylüyor. Oysa için için kötülükten hoşlanıyor.

-Peki, siz eskiden olduğu gibi kötü kitaplar okuyor musunuz?

—Okuyorum ya! Annem okuyor, okuduktan sonra da onları yastığının altına saklıyor. Ben de onları oradan çalı

-Kendi kendinizi mahvetmekten utanmıyor musunuz?

-Kendimi mahvetmek istiyorum ben! Burada bir ço, cuk var, demiryolunun ortasına yatmış, üzerinden de vagonlar geçmiş. Ne mutlu ona! Dinleyin, şimdi ağabeyinizi muhakeme ediyorlar, babanızı öldürdü diye. Oysa herkes babasını öldürdü diye zevk duyuyor.

Alyoşa yavaşça:

-Herkesden söz ederken söylediğiniz o sözlerde biraz gerçek payı var.

Liza, sevinçle:

-Ah, bakın zihninizden ne düşünceler geçiyor! diye bağırdı. Hem de sizin gibi rahip olan birinin aklından! Hiç bir zaman yalan söylemediğiniz için, size karşı ne kadarv saygı duyuyorum, bilemezsiniz. Alyoşa. Ah, size bir rüyamı anlatacağım: Bazen rüyamda şeytanlar görürüm. Güya gece, odamda bir mum yanıyor, ben yatıyorum; etrafta birden şeytanlar beliriyor. Ama her kösede, masanın altında bile... Hem de kapıyı açıp kalabalık olarak kapının arkasında da duruyorlar. Hep de içeri girip beni yakalamak istiyorlar. Artık yanıma yaklaşıyorlar, neredeyse, o zaman hepsi birden geri çekiliyorlar. Korku içinde kalıyorlar. Ama büsbütün gitmiyorlar. Hep kapıda köşelerde kalıp bekliyorlar. Birden içimde yüksek sesle Tanrrya küfretmek için büyük bir istek uyanıyor. O zaman küfretmeye başlıyorum. Onlar da birden hep birlikte üzerime geliyorlar. Öyle seviniyorlar ki. Artık neredeyse beni yakalayacaklar, o zaman birden haç çıkarıyorum. Bunun üzerine hepsi, birden, gene geriye gidiyorlar. Öyle eğlenceli bir şey ki! Heyecandan nefesim tıkanıyor.

Alyoşa birden:,

-Ben de aynı rüyayı görmüşümdür, dedi. Liza şaşkınlık içinde:

-Yok canım? diye bağırdı. Beni dinleyin Alyoşa! Sakın gülmeyin. Bu çok, çok önemli bir şey; iki ayrı insan, aynı rüyayı görebilir mi?

-Demek ki görebiliyor.

Liza, bu sefer daha büyük bir şaşkınlık içinde:

-Alyoşa, diyorum ya size, bu çok, çok önemli bir şeydiye devam etti. Yani rüya değil, sizin de benim görmüş olduğum rüyayı görmeniz önemli. Siz bana hiç bir zaman yalan 201

lan söylemezsiniz, şimdi de söylemeyin! Bu doğru, değil mi?

Şaka etmiyorsunuz, değil mi?

-Doğru söylüyorum.

Liza, nedense müthiş şaşırmıştı. Yarım dakika kadar sustu. Sonra birden yalvaran bir sesle:

-Alyoşa, beni ziyaret edin. Bana daha sık gelin! dedi. Alyoşa kesin bir tavırla:

-Ben ömrümün sonuna dek her zaman sizi ziyarete geleceğim, diye cavapladı.

Liza gene:

-Bakın, bunu yalnız size söylüyorum, diye tekrar söze başladı. Yalnız kendime, bir de size söylüyorum. Tüm dünyada bir size söyleyebilirim bunu. Hem de içimi size kendi kendime olduğundan çok daha istekle açabiliyorum. Sizden de hiç utanç duymuyorum. Neden sizden hiç mi hiç

utanç duymuyorum Alyoşa? Söyleyin Alyoşa, yahudilerin paskalya yortusunda çocukları çalıp kestikleri doğru mu?

-Bilmiyorum.

-Bakın, bende bir kitap var, onda okudum: Bir yerde, bir mahkeme yapılmış, yahudinin biri dört yaşında bir erkek çocuğunu almış, önce her iki elindeki tüm parmaklarını kesmiş, sonra çocuğu duvara çivilemiş. Mahkemede de çocuğun kısa bir süre içinde, dört saat sonra öldüğünü açıklamış. Ne çabuk ölmüş değil mi? Hep inliyor, inliyor duruyordu diyormuş, kendisi de duruyor, zevkle onu seyrediyormuş. Aman ne güzel!

-Güzel mi?

-Tabi . Bazen kendim de bir çocuğu duvara çakabileceğimi düşünüyorum. Çocuk duvarda asılı

kalıyor, inleyip duruyor... O böyle inlerken, ben karşısına oturup ananas kompostosu yiyebiliyorum. Ananas kompostosunu çok severim. Siz sever misiniz?

Alyoşa susuyor, ona bakıyordu. Genç kızın solgun, sarı yüzü birdenbire çirkinleşmiş, gözleri kıvılcımlanmıştı.

-Biliyor musunuz? O yahudi hikâyesini okuduktan sonra, tüm gece hıçkıra hıçkıra ağladım.

Çocukcağızın, nasıl babağırdığını, nasıl inlediğini hayalimde canlandırıyordum. (Dört yaşındaki çocuklar artık her şeyi anlarlar). Öyleyken o komPosto meselesi zihnimden bir türlü

gitmiyordu. Ertesi sabah, birine mektup gönderdim, muhakkak bana gelsin diye. O202

mektup gönderdiğim geldi, hemen ona, o çocukcağızı ve komposto meselesini, yani her şeyi, her şeyi anlattım. Üstelik bunun güzel bir şey olduğunu söyledim. Birden gülmeye başladı ve bunun gerçekten güzel olduğunu ileri sürdü. Sonra ayağa kalkıp gitti. Yanımda, sadece beş dakika oturmuştu. Benden nefret mi etti ha? Nefret mi etti? Söyleyin, söyleyin Alycşa o anda benden nefret etti mi, etmedi mi?

Divanın üzerinde doğrulmuştu. Gözleri kıvılcımlar saçıyordu. Alyoşa heyecanla:

-Söyleyin, o adamı siz kendiniz mi çağırdınız?

- Evet, ben çağırdım.

-Ona mektup mu göndermiştiniz?

-Mektup göndermiştim ya.

-Yalnızca bu çocuk meselesini sormak için mi?

- Hayır, onun için değil, hiç de onun için değil. Ama buraya girer girmez hemen ona bunu sordum. O da karşılık verdikten sonra güldü, ayağa kalktı ve çıkıp gitti.

Alyoşa, alçak sesle:

-O adam size karşı dürüst davranmış! dedi.

-Peki, benden nefret mi etti? Yoksa alay mı etti benimle?...

-Hayır, belki kendisi de o ananas kompostosu meselesine inanmıştır da ondan öyle söylemiştir.

Zaten kendisi şimdi çok hasta, Liza.

Liza'nın gözleri ışıl ışıl oldu.

-Tabiî ya, inanıyor işte! diye bağırdı. Alyoşa devam etti:

-Onun kimseden nefret ettiği yok! Yalnız kimseye inanmıyor. İnanmayınca da, tabiî nefret duyuyor.

-O halde, benden de nefret ediyor, değil mi? Benden de?

-Sizden de ya.

Liza, garip bir tavırla dişlerini sıkarak:

-Güzel! dedi. İçeri girip de gülmeye başladığı vakit nefret duymanın güzel bir şey olduğunu hissettim. Parmaklan kesik çocuk da güzel bir şey, nefret duymak da güzel...

Bunu söyledikten sonra garip bir öfke ile Alyoşa'nın gözlerinin içine bakarak sayıklıyormuş gibi güldü. Birden uzandığı koltuktan ayağa fırladı, Alyoşa'ya doğru atıldı, onu kol arı ile sımsıkı sardı:

-

-Biliyor musunuz Alyoşa, biliyor musunuz? İsterdim ki... Alyoşa kurtarın beni! diye bağırdı.

Neredeyse inliyordu:

-Kurtarın beni! Size simdi söylemiş olduklarımı dünyada herhangi bir başka insana söyler miyim?

Ben doğruyu, gerçeği söyledim? Kendimi öldüreceğim, çünkü her şey bana adî görünüyor!

Yaşamak istemiyorum, çünkü her şey bana çirkin görünüyor! Her şey adi, her şey adi!...

Sözlerini çılgın gibi:

— Alyoşa, beni neden hiç, ama hiç sevmiyorsunuz? diyerek bitirdi.

Alyoşa heyecanla:

-Hayır, seviyorum! diye .karşılık verdi.

-Peki, benim için ağlayacak mısınız? Söyleyin, ağlayacak mısınız?

-Ağlayacağım ya...

-Yani, eşiniz olmadım diye değil, sadece beni yitirdiğiniz için, sadece bunun için ağlar mısınız?

-Ağlarım.

- Teşekkür ederim! Benim sadece sizin gözyaşlarınıza ihtiyacım var. Başkaları varsın beni cezaya çarptırsınlar! Varsın, beni ayakları altında çiğnesinler, hem de hepsi! Çiğnesinler beni!

Hiç kimseyi ayırmak istemiyorum! Çünkü, hiç kimseyi sevmiyorum. İşitiyor musunuz, hiç

kimseyi! Aksine, herkesten nefret ediyorum ben!

Birden Alyoşa'nın kol arının arasından sıyrıldı.

-Haydi gidin Alyoşa! Ağabeyinize gitme zamanı geldi... Alyoşa, neredeyse korku içinde:

-İyi ama, siz nasıl kalacaksınız? diye sordu.

-Siz ağabeyinize gidin! Cezaevi kapanacak, gidin! İşte şapkanız! Mitya'yı öpün, haydi gidin, haydi gidin!

Liza, neredeyse zorla Alyoşa'yı kapidan dışarı çıkardı. O ise, üzüntülü bir şaşkınlık içinde Liza'ya bakakalmıştı. Birden sağ eline bir mektup, sımsıkı katlanmış, üzeri de damgalan^ış bir mektup sıkıştırıldığını farketti. Gözünü indirdi ve bir an içinde adresi okudu: İvan Fiyodoroviç

Karamazov'a. Bunu okuyunca hemen gözlerini kaldırıp Liza'ya baktı. Liza'nın Vüzünde hemen hemen tehdit edici bir anlam belirmişti. Kendinden geçmiş gibi, tir tir titreyerek:

- Muhakkak verin, muhakkak verin ona! diye emretti.204

-

205

Bugün, hemen vereceksiniz! Yoksa kendimi zehirlerim! Sizi zaten bunun için çağırmıştım!

Bunu söyler söylemez kapıyı çarparak kapadı. İçerden sürgünün çekildiği işitildi. Alyoşa, mektubu cebine koydu ve doğru merdivene gitti. Bayan Hohlakova'ya uğramamıştı. Hatta onu unutmuştu bile. Liza ise, Alyoşa oradan uzaklaşır uzaklaşmaz sürgüyü tekrar çekti, kapıyı biraz araladı, arasına parmağını koydu ve kapayarak, var gücü ile parmağını sıkıştırdı. Beş saniye kadar sonra elini kurtararak, ağır adımlarla yavaş yavaş koltuğuna gitti, dimdik oturdu ve kararmış parmağı ile tırnağının altında kan oturmuş, şişmiş yere baktı. Dudakları titreyerek hızlı hızlı kendi kendine:

— Adi bir kızım ben, adi, adî, adî!... diye söylendi..

IV ÖVGÜ VE SIR

Alyoşa, cezaevinin kapısını çaldığı vakit, artık büsbütün geç olmuştu. Hava kararmaya bile başlamıştı. Ama, Alyoşa biliyordu ki, onu hiç bir engel göstermeden içeri alacaklardı.

Bizim küçük kentte bu işler her yerde olduğu gibidir. Başlangıçta, ilk soruşturma bittiği vakit. Mitya'nn akrabaları ile ve bazı diğer kişilerle görüşmesi, boyun eğilmesi zorunlu bazı formalitelere bağlıydı.

Ama sonradan bu formaliteler, gevşememekle birlikte, Mitya'yı ziyarete gelen, hiç değilse bazı

kişıier için kendiliğinden ayırımlar yapıldı. O kadar ki, mahkûmları ziyaret için ayrılan odada görüşmeler hemen hemen başbaşa oluyordu.

Bununla birlikte, böyle ayrı muamele gören kişiler çok azdı: Yalnız Gruşenka, Alyoşa, bir de Rakitin. Ayrıca. Gruşenka'ya Mihayıl Makaroviç'in büyük bir zaafı vardı. İhtiyar adam, Mokroye'de ona bağırdığı için pişmanlık duyuyordu. Ama, sonradan işin özünü öğrenince Gruşenka hakkında düşüncelerini tüm olarak değiştirmişti. Aynı zamanda gariptir ki, Mitya'nın cinayeti işlediğine kesin olarak inandığı halde, genç adam cezaevine kapatıldıktan sonra, ona gittikçe daha yumuşak bir tavırla bakmağa başlamıştı: Belki de özü iyi olan bir insandı. Ama işte sarhoşluktan, düzensiz bir yaşan

tıdan aptal gibi mahvetti kendini! diyor gibiydi. Eskiden duyduğu dehşetin yerini şimdi bir acıma duygusu almıştı.

Alyosa'ya gelince, onu eok severdi ve onunla çoktandır tanışıyordu. Cezaevine kapatılan genç

adamı sonradan sık sık ziyaret etmeye başlayan Rakitin ise. kendi deyimi ile ısJahfvindeki hanım kızlarım en yakın dostlarından biriydi ve hergün onların bulunduğu ıslahevinde dolaşıp duruyordu.

Cezaevinin, görevine çok bağlı bir adam olmakla birlikte, iyi yürekli bir ihtiyar olan müdürüne gelince, Rakitin onun

evine gidip çocuklarına ders veriyordu. Alyoşa da genel olarak onunla bilimsel konularda söz açmaktan hoşlanan müdürün özel bir önem verdiği eski bir ahpabıydı. İvan Fiyodoroviç'e gelince, müdür ona saygı duymaktan başka, yargılarından korkardı bile. Oysa, kendisi de büyük bir felsefe meraklısıydı ve tabi bir çok şeylerin özüne kendi aklı ile varmıştı.

Yalnız. Alyosa'ya karşı saklayamadığı bir sempati duyuyordu. Son yıl içinde, ihtiyar adam sahte incil'leri incelemeye koyulmuştu ve bu incelenmenin üzerinde bıraktığı izlenimleri her zaman genç

arkadaşına bildiriyordu. Hatta eskiden manastıra geliyor ve hem Alyoşa ile, hem de orada bulunan papaz rütbesindeki başka rahiplerle tartışmalar yapıyordu. Bu bakımdan, Alyoşa cezaevine geç vakitte gelse bile. işi hal etmek için müdüre gidip görünmesi yetiyordu. Bundan başka, cezaevinde en son gardiyana kadar herkes Alyoşa'ya alışmıştı. Nöbetçi de tabiî ona zorluk çıkarmıyordu. Yeter ki, Alyoşa müdürlükten izin almış olsun.

Mitya, kendisini çağırdıkları vakit, daima hücresinden aşağı, ziyaretler için ayrılan yere iniyordu.

Alyoşa odaya girer girmez artık Mitya'nın yanından aynlmak üzere olan Rakitin'le burun buruna geldi. İkisi de yüksek sesle konuşuyorlardı. Mitya, onu uğurlarken nedense Çok gülüyordu.

Rakitin ise homurdanıyor gibiydi. Son zamanlarda Rakitin, Alyoşa ile karşılaşmaktan hiç

hoşlanmıyor, onunla hemen hemen hiç konuşmuyor, hatta zoraki bir tavırla selâmlaşıyordu. Şimdi de Alyoşanın içeri girdiğini görünce. mahsus somurtkan bir tavırla kaşlarını çattı, gözlerini de, sanki o sırada sıcak tutan kalın, kürk

yakalı paltosunun Düğmelerini iliklemekle uğraşıyormuş gibi aşağı indirdi. Sonra da hemen şemsiyesini aramaya koyuldu. Sadece bir şey söylemiş olmak için:206

-Bir şeyimi unutmayayım da, diye mırıldandı. Mitya:

-Dikkat et, başkasının bir şeysini unutmayasın! diye şaka etti ve hemen savurduğu bu şakaya kahkahalarla güldü...

Rakitin, bir anda öfkeye kapıldı. Kızgınlıktan titreyerek birden:

-Sen bunu kendi Karamazov'larına söyle! Sizin o köleler çalıştıran soyunuzdan olanlara söyle, Rakitin'e değil! diye bağırdı.

Mitya yüksek sesle:

-Ne oluyorsun canım? Şaka ettim! diye karşılık verdi. Sonra, başı ile oradan hemen gitmek üzere olan Rakitin'i

işaret ederek Alyoşa'ya doğru döndü:

- Hep böyledir işte! dedi. Az öncesine kadar oturuyor, gülüyor, neşeli görünüyordu. Şimdi ise birden öfkeye kapıldı! Sana başı ile bile selâm vermedi, birbirinize büsbütün mü darıldımz nedir?

Sen neden böyle geç kaldın? Ben, beklemek ne kelime, sabahtan öğleye kadar yolunu gözledim durdum. Her neyse zararı yok! Acısını çıkarırız.

Alyoşa, Rakitin'in çıkıp gittiği kapıyı başı ile işaret ederek:

-Neden sana böyle sık sık geliyor? Onunla arkadaş mı oldun yoksa? diye sordu.

r Mıhayıl'la mı arkadaş oldum? Hayır, bunu söyleyemem. Hem zaten onunla arkadaş olunur mu?

Domuzun biridir o! Onun gözünde alçağın biriyim ben. Sonra şakadan da anlamıyorlar bu tip insanlar... Asıl önemli yönleri bu. Hiç şakadan anlamazlar. Hem, kupkuru, derinliği olmayan bir yürekleri vardır. Cezaevine gelirken buranın duvarlarına bakmıştım, işte onun ruhu tıpkı bu duvarlar gibidir. Ama 2eki adam, zeki olmasına zeki! Eh Aleksey, şimdi artık iyiden iyiye mahvoldum!

Bankın üzerine oturdu, Alyoşa'yı da yanına oturttu. Alyoşa çekingen bir tavırla:

-Evet, yarın mahkeme var! Peki, hiç bir umudun yok mu ağabey? diye sordu.

Mitya, belirsiz bir tavırla ona baktı:

-Ne demek istiyorsun? dedi. Ha! Sen mahkemeden söz ediyorsun! Hay Al ah kahretsin! Biz şimdiye dek, seninle

saçmalıklardan söz ettik. Bu mahkemeden filân. Yalnız senin yanında en önemli olandan hiç söz etmedim. Evet, yarın mahkeme var. Ama ben mahvoldum derken, mahkemeden söz etmedim.

Mahvolan varlığım değil, başımın içinde olan ne varsa, o mahvoldu işte. Neden yüzünde böyle bir beğenmezlikle bana bakıyorsun?

-Sen ne demek istiyorsun. Al ah aşkına Mitya?

-İde'lerden, ide'lerden, anlaşana! Ahlâktan. Ahlâk .nedir? Alyoşa şaşırıp kaldı.

- Ahlâktan mı?

-Evet, ahlâk dedikleri şey bir bilim midir?

-Evet, evet... Öyle bir bilim vardı... Yalnız... Şunu açıklayayım ki, bunun nasıl bir bilim olduğunu anlatabilecek durumda değilim.

-Rakitin biliyor ama! Birçok şeyler biliyor Rakitin keratası! Rahip olmayacakmış. Petersburg'a gidecekmiş. Söylediğine göre, orada edebiyat fakültesinin eleştiri bölümüne girecekmiş, ama niyeti ahlâk yönünden eleştiri yapmak. Belki de yararlı olur ve meslekte kariyer yapar. Off bu tipler kariyer yapmakta öyle ustadırlar ki! Al ah belâsını versin o ahlâkın! Ben mahvoldum Aleksey, mahvoldum diyorum, Tanrı kulu Aleksey! Seni herkesten çok severim. Seni düşündüğüm vakit, içim titriyor, val ahi! Nedir o Cari Bernard?

Alyoşa gene şaşırdı:

-Hangi Cari Bernard?

-Hayır, Cari değildi, dur, yanlış söyledim: Claude Bernard. Bu adam, neyin nesiydi Al ah aşkına?

Kimya ile mi uğraşıyordu, neydi?

Alyoşa:

-Herhalde bir bilim adamıydı, diye karşılık verdi. Yalnız Şunu açıklayayım ki, onun hakkında sana pek çok şey söylemeyeceğim. Sadece, bir bilim adamı olduğunu işittim, ama hangi bilimle ilgisi var, bilmiyorum.

Mitya:

— Eee, canı cehenneme! diye küfretti. Ben de bilmiyorum kira olduğunu. Herhalde alçağın biriydi.

Zaten hepsi adî heheriflerdir. Ama, Rakitin kendine bir yer bulur. Gerekirse iğne deliginden geçer.

O da Bernard gibi biri. Ah, o Bernard'lar yok mu! Her yer sürü ile Bernard'larla doldu.

Alyoşa ısrarla:208

209

-Canım neden öyle diyorsun? diye sordu.

-Benim için, benim davamla ilgili bir yazı yazmak is tiyormuş, edebiyattaki başlangıcı öyle olacakmış. Bunun için, beni ziyarete geliyormuş, kendisi söyledi. Yazısına bir yöı, vermek istiyormuş, Öldürmeden yapamazdı, onu çevre mahvetti:* gibi şeyler yazacakmış. Yazısında biraz sosyalizm koku su olacakmış, öyle dedi. Eh, varsın öyle olsun, madem yonüolacak, varsın öyle olsun, bana vız gelir! İvan ağabeyimi sevmiyor, ondan nefret ediyor. Senden de pek hoşlanmıyor. Ama onu kovmuyorum. Çünkü zeki adam. Yalnız çok böbürleniyor Bak demin ona: .Karamazoviar akak değildirler, filozofturlar çünkü gerçekten Rus olan tüm insanlar filozofturlar. Sen ise gerçi tahsil gürdün, ama filozof değilsin, sen adî herifin birisin dedim.

Öfkeyle güldü. Bunun üzerine ona. de misliebüs non est disputarıdum! *) dedim. Nasıl taşı

gediğine koydun: mu? Hiç olmazsa klâsikleri bildiğimi ortaya döktün; Mitya bunu söylerken birden kahkahalarla gülmeye başlamıştı. Alyoşa, gülmesini keserek:

-Peki neden mahvoluyormussun? Demin öyle dedin ya? diye sordu.

-Neden mi mahvoldum? Hım, hım! İşin özüne bakarsan... Hepsini tüm olarak ele alırsak, Tanrı'ya yazık oluyor Ben onun için mahvoluyorum işte!

- Nasıl Tanrı "ya yazık oluyor yani?

-Düşünsene bir kez: herşey o sinirlerde; insanın başında, yani orada beynin içinde sinirler var ya... Hay Al ah kahretsin onları. Bunların işte böyle küçücük kuyrukları var... Yani senin anlayacağın sinirlerin küçük kuyrukları var. İşte o kuyruklar titredi mi... Yani senin anlayacağın, ben herhangi bir şeye gözlerimi çevirip baktım mı, o kuyruklar titremeye başlıyorlar... Onlar titredi mi de, zihinde, gördüğüm şeyin hayali canlanıyor... Hem de hemen değil, kısa bir andan sonra... Bir saniyecik geçiyor... Böylece an dediğimiz şey meydana geliyor. Daha doğrusu an değil... Hay Al ah Al ah kahretsin o anı... Bir hayal, yani bir cisim, ya da bir olay her ne kann ağrısı ise gördüğüm o şey, ne ise hayalimde canlanıyor... İşte gördüğümü onun için görebiliyorum, gördükten sonra da düşünebiliyorum... Bunlar hep sinirlerin kuy

(*) Lâtince: Bu düşünce tartışılmaz. (Düşünce, Rusça yazılmıştır).

rıkları titreşiyor diye oluyor, yoksa benim bir ruhum var, ben bir şeyin suretiyim, birinin benzeriyim diye olmuyor. Tüm bunlar saçmalıktan başka bir şey değil. Bunları bana daha dün Mihayıl anlattı, bu sözleri dinler dinlemez bütün varlığım tutuşur gibi oldu. Bilim harika bir şey Alyoşa! Bundan sonra yeni insanlar olacak, bunu anlıyorum... Öyleyken gene de Tann'ya yazık oluyor.

Alyoşa:

-Bu da iyi! dedi.

- Yani Tanrı'ya yazık olması iyi, öyle mi? Her şeyin özü kimya, kardeşim kimya! Yapılacak şey yok, sayın rahibini, lütfen azıcık öteye gidin, kimya geliyor! Tanrı'ya gelince, Rakitin onu sevmiyor, ah, hiç. sevmiyor! Hepsinin en zayıf noktası bu! Ama bunu, saklıyorlar. Yalan söylüyorlar. Yapmacık tavırlar takmıyorlar. Peki, sen eleştirilerinde bunları mı ileri süreceksin?*

diye sordum. Güldü: Açıktan açığa öyle bir şey yapmama imkân vermezler !;• dedi. Peki, nasıl olur? Bundan sonra insan ne yapar? Tanrı'sız ve ahiretsiz nasıl yaşar? Böyle bir şeyi ileri sürmek her şeye izin verileceğini, her şeyin yapılabileceğini savunmak değil mi? dedim. Güldü.

Peki, sen bunu bilmiyor muydun? Zeki bir insan her şey yapabilir. Zeki adam karda yürür de izini bel i etmez, sen ise öldürdün ama yakalandın, şimdi de hapiste çürüyorsun! dedi. Hem de bunları kime söyledi? Bana. Domuzoğlu domuz! Eskiden böylelerini kapı dışarı atardım, şimdi ise dinliyorum. Birçok doğru dürüst şeyler de söylüyor. Akıl ıca şeyler de yazıyor. Bundan bir hafta önce bana bir yazısını okumaya başladı. Mahsus o yazının içinden üç satın kopya ettim, işte bak burada.

Mitya, acele ile yeleğinin cebinden bir kâğıt çıkarıp okumaya başladı: Bu sorunu çözümlemek için, insanın herşeyden önce kendi kişiliğini, gerçek yaşantısı ile çatışma haline getirmesi gerekir!

-Anladın mı, anlamadın mı? Alyoşa:

- Hayır, anlamıyorum, dedi.

Merakla, dikkatle Mitya'ya bakıyor, sözlerini dinliyordu.

-Ben de anlamıyorum. Anlaşılmaz, belirsiz bir şey. Buna k, akıl ıca söylenmiş. Rakitin, şimdi herkes yazı yazı210

yor, çünkü çevre öyle diyor... Çevreden korkuyorlar. Si r de yazıyor namussuz herif.

Hohlakova'nın ayağına övgü yazmış, ha, ha, ha!

Alyoşa:

-Duydum, dedi.

-Duydun mu? Şi ri dinledin mi?

- Hayır.

-Bende var, dur sana okuyayım Sen bilmiyorsun, sana anlatmadım, bu başlı başına bir hikâye! Namussuz herif! Üç hafta önce beni kızdırmayı aklına koydu! Bak, sen aptal gibi üç bin ruble yüzünden yakayı ele verdin, ben ise yüz el i bin rubleyi kıvıracağım, dul bir kadınla evlenip Petersburg'da kârgir bir ev alacağım. diyordu. Sonra bana Hohlakova'ya kur yaptığım anlattı. O

kadın gençken zeki değildi, kırk yaşında ise anlaşılan tümden aklını kaçırmış. Rakitin: Evet, duygulu, kadın, çok duygulu kadın diyordu. İşte ben de onu bu yönünden yakalayıp ele geçireceğim. Evlendikten sonra, onu Petersburg'a götüreceğim, oraya gidince de bir gazete yayınlayacağım. Bunları söylerken zevkten pis pis ağzı sulanıyordu. Ağzının sulanması

Hohlakova ile ilgili değildi. O yüz el i bin rubleyi düşündükçe sulanıyordu ağzı.

Sonunda beni de inandırdı. İnandırdı ya! Bana geliyor, her gün: Oltaya geliyor diyordu. Sevinçten etekleri zil çalıyordu. Sonra birden durup dururken kovulmuş: Perhotin Piyotr İlyiç daha baskın çıkmış. Aferin ona! Val ahi o aptal kadını sadece bunu kovdu diye, öyle bir öperdim ki! İşte Rakitin beni ziyaret ettiği sıralarda o şiirciği yazmış. Ömrümde ilk kez, el erimi kirletip şiir yazıyorum, birinin gönlünü çelmek için! Yani yararlı bir iş için. Ama o budala kadının elindeki paraları aldıktan sonra, vatandaşlarımıza yararlı olacak bir işte kul anabilirim onları! diyordu. Zaten hepsi her adiliği savunmak için, vatandaşa yararlı olacak bir bahane bulurlar! Ne dersen de, senin o bayıldığın Puşkin'den daha güzel yazdım işte. Çünkü şaka niyetine yazdığım bir şiirin içine bile vatandaşın duyduğu acıları sokabildim. diyorduPuşkin için ne demek istediğini anladım. Demek istiyordu ki eh Puşkin gerçekten yetenekleri olan bir adamdı, ama sadece şiirlerinde kadın ayaklarını dile getirdi. Üstelik şiirleri ile öyle bir böbürleniyordu ki!... Bu tiplerde öyle bir kendini mişlik, öyle bir kibir vardır ki. Gönlümün perisinin

yi olsun diye! Şi rine bu ismi düşünmüş. Amma da kaçık

lıerif!

Ab, ne ayaktır, o ayak,

Azıcık şişmiş ayak!

Doktorlar yazar ilâç,

Karıştırırlar işleri, eziyet ederler ona.

Üzüntüm ayacıklar için değil, Varsın Fuşkiıı övsün onları, Özlemini çekiyorum küçük bir başın, Anlamayan

düşünceleri.

Azıcık anlıyordu önceleri Ama işte engel oldu ayacık. Baş düşünebilsin diye artık İyi olsun ayacık.

Köpoğlu köpek, doğrusunu söylemek gerekirse, güzel bir söz oyunu yapmış! Gerçekten, vatandaşı da sokmuş şiirin içine. Kovulduğu zaman öyle bir kızmış ki! Dişlerini gıcırdatıp duruyordu.

Alyoşa:

-İntikamını aldı bile, dedi. Hohiakova için bir yazı yaz

mış.

Alyoşa bunu söyledikten sonra, kısaca Dedikodu gazetesinde yayınlanmış olan röportajı anlattı.

Mitya kaşlarını Çatarak:

- Muhakkak odur, odur! diye tekrarlıyordu. Muhakkak onur! BU röportajlar... Bilmez miyim ben... Şimdiye dek,

örnegin Grusa için? alçaklıklar yazılmıştır! Öbürü için de, Katya için de öyle! Hım, hinim...

Düşünceli bir tavırla odada bir aşağı, bu yukarı dolaştı.

Alyoşa bir süre sustuktan sonra:

p. ~~~ Ağabey, yanında fazla kalamam, dedi. Yarın senin için korkunç bir gündür: Tanrı, senin için ne yargıda bulunursa o olacak... Öyleyken şaşıyorum sana, dolaşıp , yor, asıl önemli olan işten söz edecek yerde, nelerden söz Diyorsun...

Mitya heyecanla sözünü kesti:

~~~ Hayır, şaşma, dedi. Neden söz edeyim istiyorsun? O212

KARAMAZOV KARDEŞLER

Pis kokulu köpekten mi söz edeyim? O katilden mi? Bu konuda seninle yeteri kadar konuştuk.

Artık o pis kokuludan o pis kokulu kadının oğlundan*' söz etmek istemiyorum. Tanrı canını

alacaktır, bak göreceksin. Sus konuşma!

Heyecanla Alyoşa'ya yaklaştı ve birden onu öptü. Gözlerinde kıvılcımlar oynaşıyordu. Garip bir coşkunluk içinde:

— Rakitin bunu anlamaz, diye söze başladı. Ama sen, sen her şeyi anlarsın. Onun için senin yolunu gözlüyordum işte. Bak, çoktandır burada, bu çıplak duvarların arasında sana bir çok şeyler söylemek istiyordum. Ama en önemlisini bir türlü söylemiyordum. Daha zamanı gelmemiş gibi geliyordu bana. Şimdi, artık son dakika geldi. Artık sana içimi dökebilirim. Son iki ay içinde kendimi yepyeni bir insan olarak hissettim kardeşim. İçimde yeni bir insan doğdu! Şimdiye dek içimde hapismis. Eğer başıma bu felâket gelmeseydi, belki de hiç bir zaman ortaya çıkmayacaktı.

Korkunç bir şey! Madenlerde yirmi yıl boyunca çekiçle maden kıracakmışım. Korkmuyorum bundan hiç! Şimdi başka bir şey bana korkunç görünüyor: O içimde uyanan yeni insanın benden uzaklaşması! Orada, toprağın altında, madenlerde bile, insan, yanıbaşında kendisi gibi kürek mahkûmu ve katil olan bir insanda bir yürek bulabilir ve onunla anlaşabilir. Çünkü insanın orada da yaşaması, sevmesi, acı çekmesi mümkündür!
~~~

O kürek cezasına çarptırılmış insanın içinde donmuş olan yüreğini yeniden diriltmek, yıl arca onu tedavi etmek ve sonunda artık yüksek bir ruhu, acı çeken bir varlık olarak karanlıklardan aydınlığa çıkarmak, bir melek yaratmak, bir kahraman yaratmak mümkündür! Oysa, orada bunların sayısı

yüzleri bulur, hepsinin durumundan da hepimiz suçluyuz! Neden bana öyle bir anda, rüyamda o yavru göründü? Yavru neden zaval ı idi? Öyle bir anda onu görmüş olmam, ilerde olacakları

bildiren bir şeydi. Ben yavru> için oraya gideceğim işte. Gideceğim, çünkü herkes, herkesten sorumludur. Tüm yavrular için gideceğim. Çünkü yavruların küçüğü de. büyüğü de vardır. Hepsi çoluk çocuktur işte. Ben hepsi için gideceğim. Çünkü birinin, herkesin yerine gitmesi gerekirBen babamı öldürmedim, ama oraya gitmem gerekiyor. Cezamı kabul ediyorum! Bu düşünce içime burada, şu ç duvarların arasında doğdu!

Orada o kadar çok insan 'var ki, toprağın altında,

-

rinde çekiç vüzlerce insan var. Ah, evet, zincire vurulmuş olacağız, özgürlüğümüz olmayacak, ama o zaman, o büyük acımız içinde hepimiz sevin' Kavuşarak yeniden doğmuş gibi olacağız; sevinçsiz ne insan yaşayabilir, ne Tanrı varolabilir, çünkü sevinci Tanrı yaratır, biz işte ona kavuşacağız. Bu sevinci vermek Onun bir üstünlüğüdür. Onun yüceliğidir... İnsan dua içinde erimeli! Ben orada, toprağın altında Tanrısız ne yaparım? Rakitin yalan söylüyor! Tanrı'yi dünya yüzünden kovsalar da, biz orada, toprağın altında, O'na sığınacak bir yer buluruz! Kürek mahkûmu olan bir insanın

Tanrısız yaşaması imkânsızdır, kürek mahkûmu olmayan bir insandan daha da imkânsızdır! İşte o zaman bizler, toprak altında yaşayanlar, toprağın derinliklerinde neşeyi veren Tanrı'ya, yüreğimizden kopan bir övgü şarkısı okuyacağız! Yasasın Tanrı ve Tanrı'nın insanlara verdiği sevinç! Seviyorum onu ben!

Mitya, acayip söylevini verirken neredeyse tıkanacak gibi oluyordu. Yüzü sararmıştı, dudakları

titriyor, gözlerinden yaşlar akıyordu.

— Evet, hayat dopdolu bir şeydir ve toprağın alımda da .bir hayat vardır, diye tekrar söze başladı.

Şimdi ne kadar yaşamak istediğimi, yaşamak için ne kadar müthiş bir istek duyduğumu bir bilsen.

bu isteğin tam da bu çıplak duvarların arasında olduğum bir sırada içimde uyanmasına şaşar kalırsın! Rakitin bunu anlamıyor. Onun tek istediği bir ev yaptırmak ve içine kiracı oturtmaktır.

Ama ben seni bekliyordum. Hem acı çekmek nedir ki? Ben acı çekmekten korkmuyorum, hatta acının sonu gelmese bile! Şimdi korkusuzum artık. Ama eskiden korkuyordum. Biliyor musun, belki mahkemede bile hiçbir karşılık vermeyeceğim... Hem bana öyle geliyor ki, şimdi içimde müthiş bir güç var. İçimde bu güç varken, tüm acıları yenebilirim. Yeter ki, kendi kendime her an Ben varım diyebileyim! Binlerce acı içinde kıvransam da, işkence altında inleyip çırpınsam da varım! İşkence cenderesi içinde de olsam varım, güneşi görüyorum ya! Hatta Sünesi görmesem bile onun varlığını biliyorum ya. Güneşin var olduğunu bilmek ise, zaten hayatın kendisidir.

Alyoşa, koruyucu meleğim benim, bütün bu felsefi düşünceler beni Mahvediyor. Al ah kahretsin bunları! İvan ağabeyim...

Alyoşa:214

215

-Ne olmuş İvan ağabeyine? diye sözünü kesecek oldu, ama Mitya işitmedi.

-Biliyor musun? Eskiden içimde hiç şüphe yoktu. Ama, herşey içimde gizliydi. Belki de bütün düşünceler bilinçaltında bulunduğu için sarhoşluk ediyor, dövüşüyordum herhalde. Onları

uslandırmak, ezmek için. İvan ağabeyim, Rakitin gibi değil, onun da gizli bir ide'si var. İvan ağabeyim, Sfenks gibidir, hep susuyor, hep susuyor! Bana ise Tanrı işkence ediyor. Zaten üzüldüğüm tek şey de budur. Ya Tanrı diye bir şey yoksa? Ya Rakitin haklıysa, ya bu insanlığın uydurduğu bir düşünceyse? Eğer Tanrı yoksa, demek ki Dünya'nın şefi, Evren'in şefi insandır.

Çok güzel bir şey doğrusu! İyi ama Tanrı olmazsa insan nasıl iyi olabilir? Sorun bu işte! Benim hep düşündüğüm budur. Çünkü, eğer Tanrı yoksa, o zaman insan kimi sevecek, kime karsı

minnet duyacaktır? Kime övgü dolu ilâhiler okuyacaktır? Rakitin alay ediyor. Rakitin Tanrı da olmasa, insanlığı sevmenin mümkün olduğunu söylüyor. Ama bunu ancak o sümüklü oğlan ileri sürebilir. Ben öyle bir şeyi kabul edemem. Rakitin için yaşamak kolay. Bugün bana, insan haklarının genişletilmesi için uğraşırsan, daha iyi edersin. Hatta örneğin, sığır etinin pahahlaşmaması için de olsa... böyle bir şey için uğraşırsan, insanlığa, felsefe yürütmekten

çok daha büyük bir yarar saglamıs olursun! dedi. Buna karşılık ona hemen iyi ama. Tanrı'ya inancım olmazsa, o sığır etinin fiyatını fırsat bulursan kendin yükseltirsin, her bir kuruşun üzerine bir ruble koyarak! dedim. Bana kızdı. İyi ama iyilik nedir? Bana karşılık ver. Aleksey.

Benim iyilik olarak kabul ettiğim şey başka, Çinli'nin iyilikten anladığı şey başkadır. Demek ki, iyilik değişen bir şeydir. Öyle değil mi? Yoksa insana göre değişen bir sev değil mi? Çetin bir sorun bu. Bunu düşünerek iki gece uyku uyumadığımı söylersem, benimle alay etmezsin değil mi? Simdi orada, insanlar nasıl olup da bu konuda hiç bir sev düşünmeden yaşayabiliyorlar, diye hayret ediyorum. Bir hayhuydur gidiyor! İvanın Tanrısı yok. Onun sadece bir ide'si var. Ama benim ölçüme göre değil. Hem İvan susuyor. Öyle sanıyorum ki İvan masondur. Kendisine sordum... sustu. Onun içtiği pınardan su içmek istedim... hiç bir şey söylemedi, hep sustu. Yalnız bir tek söz söyledi.

Alyoşa hemen:

-Ne dedi? diye sordu.

-Ona madem öyle, demek ne yapılırsa yapılsın, hepsi hoş görülebilir, öyle mi? diye sormuştum. Kaşlarını çattı: Babanız Fiyodor Pavloviç domuzun biriydi, ama doğru düşünüyordu diye karşılık verdi. Bundan başka hiçbir şey söylemedi. Bu Rakitının sözlerinden daha da önemli.

Alyoşa acı acı:

-Evet, dedi. Ne zaman sana gelmişti?

-Bunu sonra söylerim, şimdi konuşacağımız başka şeyler var. Şimdiye dek sana İvan için hemen hemen hiç bir şey söylemedim. Hep sona bırakıyordum bunu. Buradaki işim bitip de mahkemenin kararı bildirildikten sonra sana bazı

şeyler anlatacağım. Her şeyi anlatacağım! Burada, bu işin içinde korkunç bir şey var... sen de bana bu işte hakem olursun. Şimdi ise, bundan söz etmeye başlama! Şimdi sus. Bak sen yarından, o mahkemeden söz ediyorsun, oysa inanır mısın ben bu konuda hiçbir şey bilmiyorum.

-Sen o avukatla konuştun mu?

-Avukat da neymiş? Ona herşeyi söyledim. Yumuşak herifin, başkentin züppelerinden biri.

Bemard'ın teki o! Yalnız benim hiç bir sözüme en küçük bir inancı bile yok Cinayeti benim işlediğimi sanıyor, düşünsene! Artık bunu anlıyorum. Peki, madem öyle, neden buraya beni savunmaya geldiniz?* diye sordum. Hepsinin suratına tüküreyirn. Bir de doktor getirtmişler, beni deli olarak göstereceklermiş. Buna razı olamam. Katerina İvanovna, görevini sonuna dek yapmak istiyor.

Mitya bunu söylerken acı acı güldü.

-Kadın değil, kedi! Acıma bilmeyen bir yürek! Oysa daha o zaman Mokroye'de onun hakkında o yüce bir öfke gösterebilecek bir kadındır* dediğimi biliyor! Kendisine bildirmişler.

Evet, ifadeler çoğaldı, denizde kum gibi! Grigoriy hep kendi bildiğini okuyor. Grigoriy namuslu adamdır, ama aptalın biridir. Birçok insanlar aptal oldukları için namusludurlar. Rakitin öyle düşünüyor. Grigoriy bana düşman. Bazı Asanlarla dost olmaktansa, düşman olmak daha çıkarlı

oluyor. Bunu söylerken Katerina İvanovna'yı kastetmek istiyorum. Korkuyorum! Ah öyle korkuyorum ki, mahkemede beş bin rubleyi aldıktan sonra o yerlere kapanışı anlatır diye.

sonuna kadar borcunu ödeyecektir. Ama fedakârlığını isten

miyorum. Herhalde mahkemede beni utandıracaklar. Buna nasıl dayanırım? Ona gidip rica et, bunu mahkemede söylemesin, Alyoşa! Olmaz mı? Hay Al ah! Ziyanı yok, buna da dayanırım!

Ama ona acımıyorum. Kendisi istedi bunu. İnsan ne ekerse onu biçer. Ben de söyleyeceğimi söylerim, Aleksey! Gene acı acı güldü:

-Yalnız... yalnız, Gruşa, Grusa ne olacak? Hay Al ah! Birden gözleri yaşararak:

- Gruşa ne diye şimdi böyle bir üzüntüye katlanıyor sanki? diye bağırdı. Beni mahvediyor. Onu düşünmek beni kahrediyor, beni öldürüyor! Biraz önce buradaydı.

-Bana anlattı. Bugün onu çok üzmüşsün.

-Biliyorum, Al ah kahretsin o huyumu. Kıskandım onu! Kendisi yanımdan ayrılırken pişman oldum, öptüm onu. Ama, özür dilemedim.

Alyoşa:

-Neden dilemedin? diye bağırdı.

Mitya. birden hemen hemen neşeli bir tavırla gülmeye başladı:

-Al ah senin gibi sevimli bir çocuğu günün birinde işlediğin bir kabahat için özür dilemekten korusun! Özel ikle sevdiğin kadından! Özel ikle ondan! Ona karsı ne kadar büyük bir kabahat işlemiş olursan ol özür dileme. Çünkü, kadın denilen varlık, öyle Al ahın belâsı bir şey ki! Artık onlardan anlarım

ben, başka şeyden anlamasam bile hiç değilse kadından anlarım! Hele bir kabahatini açıkla, Suçluyum, beni bağışla, özür dilerim de, bak suçlamalar nasıl yağıyor üzerine! Taş çatlasa kadın düpedüz ve gürültü patırdı etmeden bağışlamaz! Seni yerin dibine batırır, işlemediğin suçları bile bir bir ortaya döker, hiç bir şeyi unutmaz, üstelik kendinden de bir şeyler katar, ancak o zaman bağışlar. Hem de en iyisi. aralarından en iyisi de olsa öyle yapar! Ne varsa dibine kadar kazır, tüm kalıntıları başına kakar. Tüm kadınların içinde, böyle canavarca bir yaratık vardır. O melek dediğimiz kendilerinden yoksun yaşayamadığımız varlıklar var ya, hepsinde aynı canavarlık vardır! Bak sana bir şey söyleyeyim, yavrum; bunu yürekten ve açıktan açığa söylüyorum: Her na muslu erkek muhakkak, herhangi bir kadının boyunduruk altındadır. Ben bu kanıdayım; hem bu bir kanı değil, içimden gelen bir duygu. Erkek, vicdanlı

olmalı. Hem böyle

duygular beslemesi, ona leke getirmez! Bir kahramanı bile, hatta Sezar'ın kendisi bile lekeleyemez! Ama ne olursa olsun, hiç bir zaman, hiç bir şey için özür dileme! Bu kuralı aklında tut: Bunu sana, kadın yüzünden mahvolmuş olan ağabeyin Mitya söylüyor... Evet, Gruşa'dan özür dilemektense, gönlünü herhangi bir başka şeyle alırım, daha iyi. Ona tapıyorum Aleksey, ona tapıyorum! Yalnız o bunu farketmiyor. Hayır, hep sevgiyi az buluyor. Beni de, sevgiyi de mahvediyor. Eskiden öyle miydi ya! Eskiden beni deli eden vücudunun o çıldırtan Kıvrımlarıydı, şimdi ise ruhuna âşık oldum, onu kendi ruhumun içine aldım, onun sayesinde adam oldum! Bizi evlendirirler mi dersin? Eğer böyle bir şey olmazsa kıskançlıktan ölürüm! Her gün rüyamda bir şeyler görüyorum... sana benim için ne söyledi?

Alyoşa, daha önce Gruşenka'dan duyduğu bütün sözleri tekrarladı. Mitya, hepsini ayrıntılı olarak dinledi, birçok şeyleri tekrar tekrar sordu ve duyduklarından memnun kaldı.

-Demek kıskandığım için kızmıyor, öyle mi? diye bağırdı. Tam anlamıyla kadın işte! Benim de acımak bilmeyen, zalim bir yüreğim var demişti ha! Ah, zalim olanları öylle severim ki.

Gerçi beni kıskandıkları vakit, buna dayanamam. Onunla ömrümüz döğüşmekle geçecek. Ama, onu seveceğim, ölünceye kadar seveceğim! Bizi evlendirirler mi dersin.? Mahkûmlar arasında nikâh kıymazlar mı? Al sana bir soru! Bunu yapmazlarsa onsuz yaşayamam...

Mitya, kaşlarım çatarak odada bir aşağı, bir yukarı dolaştı, içerisi hemen hemen karanlık olmuştu.

Mitya, birden müthiş bir üzüntüye kapılmıştı:

- Demek bir sır var diyor, bir sır varmış öyle mi? Demek üçümüz ona karşı bir tertip hazırlıyormuşuz, işin içinöe de o Katya varmış, öyle mi? Hayır, kızım Gruşenka, bu iş

bildiğin gibi değil. Sen burada azıcık yanıldm, o budala küçücük kadın aklınla yanıldım! Alyoşa, kardeşim söyle. Sana sırrımızı açacağım da ne olacak sanki!

Çevresine bakındı, hızlı adımlarla karşısında duran Alyoşa'ya yaklaştı ve gerçekte hiç kimse onları işitemeyeceği halde, gizli bir şey yapıyormuşcasına ona bir şeyler fısıldaöıaığa başladı.

Oysa onları hiç kimse işitemezdi: İhtiyar gardiyan, köşede bankın üzerinde uyukluyordu, Mitya'nın soy218

lediği sözlerin nöbetçi erlerin bulunduğu yere kadar duyulmasına da imkân yoktu. Mitya acele ederek:

— Sana sırrımızı olduğu gibi açacağım! diye fısıldıyordu. Sonradan açılacaktım zaten, çünkü

sana danışmadan hiç karar verebilir miyim? Sen benim her şeyimsin. Gerçi İvan'ın hepimizden büyük olduğunu söylerim ama, sen benim koruyucu meleğimsin. Yalnız senin kararına göre hareket ederim. Belki de asıl hepimizden üstün olan sensin, İvan değil. Bu iş, bir vicdan meselesi... Söyleyeceğim çok büyük bir sırdır, o kadar büyük ki, kendim bu işle baş edemiyorum, bu yüzden herşeyi sen gelinceye kadar erteledim. Bununla birlikte şimdi karar vermek için henüz erken. Çünkü mahkemenin kararını beklemek gerekiyor: Mahkeme kararını verdi mi, sen de kaderimi tayin edersin.

Şimdi karar verme: Şimdi sana söyleyeceğim, ne olduğunu işiteceksin ama, daha karar verme.

Dur ve sus. Sana herşeyi açıklayacağım. Sana yalnız düşüncemi söyleyeceğim. Ayrıntılara girmeyeceğim, ama sen sus. Ne bir soru sor, ne bir hareket yap. Kabul ediyor musun? Hay Al ah, peki gözlerini ne yapacağım? Korkuyorum ki, sussan bile gözlerin doğrusunu söyleyecektir. Ah, öyle korkuyorum ki! Alyoşa dinle: İvan ağabeyim bana kaçmayı teklif ediyor. Ayrıntılarını

açıklamıyorum! Her şey önceden hesap edilmiş, herşey düzenlenecekmiş. Sus, kararını verme.

Gruşa ile Amerika'ya gidecekmişiz. Ben Gruşa'sız yaşayamam ki! Eğer orada onu benim yanıma bırakmazlarsa ne olacak? Mahkûmları evlendiriyorlar mı? İvan ağabeyim: Hayır, evlendirmezler diyor. İyi ama ben orada, toprak

altında elimde çekiçle Gruşa'sız ne yaparım? O çekiçle kafamı

param parça ederim! Öbür türlü davransam, ayıp olmaz mı? Öyle yaparsam acı çekmekten kaçınmış olacağım. Yolum gösterilmişken, gösterilen yolu reddetmiş olacağım. Varlığımı temize çıkaracak yol varken, sola saparak, doğru yoldan ayrılmış olacağım, ivan, Amerika'da İnsanın içinde iyi niyet varsa! toprağın altında olduğundan, daha yararlı olabilirmiş, öyle diyor. İyi ama, bizim toprak altında Tanrıya okuyacağımız ilâhiler ne olacak?

Amerika ne ki? Amerika'da yine bir uğraşma, bir didinme başlayacak. Hem öyle sanıyorum ki, Amerika'da pek çok dolandırıcılık da var. Ben ise haça gerilmekten kaçmış olaca
219

ğım! İşte onun için sana söylüyorum Aleksey. Bir sen bunu anlayabilirsin, başka kimse anlayamaz. Başkaları için bunlar saçmalık, deli saçması gibi bir şey, o sana minnet dolu ilâhiler konusunda söylediklerim. Başkaları, delirmiş ya da .budala derler adama! Oysa ben delirmedim, budala da değilim. İvan, Tanrı'yı öven ilâhiler dediğim vakit, ne dediğimi anlıyor. Ah çok iyi anlıyor.

Ama karşılık vermiyor, susuyor. Tanrı'yı öven ilâhilere inanmıyor. Bir şey söyleme, bir şey söyleme, bana nasıl baktığını görmüyor muyum? Kararını verdin bile! Verine kararını! Bana acı, ne olursun, ben Gruşa'sız yaşayamam! Mahkemeyi bekie!

Mitya, sözlerini bitirdi. Kendinden geçmiş gibiydi. Alyoşa'yı iki omuzundan tutmuş ve bir şeylere susamış o ateşli gözlerini, taa ağabeyinin gözlerinin içine dikmişti. Üçüncü kez olarak yalvaran bir sesle:

-Mahkûmları evlendirirler mi? diye sordu.

Alyoşa, derin bir şaşkınlık içinde dinliyordu. Tüm varlığı sarsılmıştı.

-Bana yalnız şunu söyle! dedi. İvan çok mu İsrar ediyor? Hem bu ilk olarak kimin aklına geldi?

-Onun. onun aklına geldi. O ısrar ediyor! Önce bana gelmiyordu. Sonra birden bundan bir hafta önce geldi ve sözlerine hemen bu işten söz ederek başladı. Çok, çok ısrar ediyor.

Rica bile etmiyor! Emrediyor! Kendisine, sana yapmış olduğum gibi, içimdekileri açıkladığım ve Tanrı'yı öven ilâhilerden söz ettiğim halde, sözünü dinleyeceğimden hiç kuşkusu yok.

Bana herşeyi nasıl düzenleyeceğini anlattı. Bu konuda ne öğrenmek gerekirse, hepsini öğrenmiş, hazırlamış. Ama, bunları sonra anlatırım. Neredeyse çıldıracak kadar istiyor bunu. En önemlisi de para: Kaçman için en bin ruble, Amerika'da yerleşmen için de yirmi bin veririm diyor. On binle mükemmel bir kaçış düzenleriz diyor.

Alyoşa gene:

-Bana da bunu hiç söylememeni tembih etti öyle mi? diye sordu,

-Hiç bildirmeyecekmişim, hiç kimseye, en önemlisi sana bildirmeyecekmişim. Ne olursa olsun, sana hiç söylemeyecekmişim! Herhalde senin karşında sanki kendi vicdanım varmış gibi konuşacağımdan korkuyor. Bunu sana açıkladığımı kendisine söyleme. Sakın söyleme!220

Alyoşa:

-Haklısın! dedi. Mahkeme kararını vermeden önce bu konuda karar vermek imkânsız!

Mahkemeden sonra kendin karar verirsin. Zaten o zaman içinde yepyeni bir insan bulacaksın, işte kararı o yeni insan verecek.

Mitya, acı acı gülümseyerek:

-Yeni bir insan mı bulacağım, yoksa bir Bernard mı? İçimde bir Bernard bulursam, o ancak Bernard'lara yakışır bir karar verir! Öyle söylüyorum, çünkü galiba adi bir Bernard'dan başka bir şey değilim.

-İyi ama, iyi ama,, beraat etmekten hiç umudun yok mu ağabey?

Mitya, sinirli sinirli omuzlarını silkerek hayır anlamında başını sal adı. Birden acele ile:

-Alyoşa, yavrum, gitme zamanı geldi! Gardiyan avluda bağırıyor. Şimdi buraya gelecek. Artık geç

kaldık... Yönetmeliğe karşı gelmeyelim... Çabuk beni kucakla, öp beni ve hacla kutsa yavrum, ne olursun, yarın beni bekleyen o korkunç haçtan önce beni kutsamanı istiyorum...

Kucaklaşarak öpüştüler. Mitya birden:

- İvan'a bak, bir taraftan kaçmayı teklif ediyor, öbür taraftan cinayeti işlediğime inanıyor!

Dudaklarında hüzünlü bir gülümseyiş belirmişti. Alyoşa:

- Sen, kendisine buna inanıp inanmadığını sordun mu ki?

-Hayır sormadım. Sormak istiyordum ama. gücüm yetmedi, soramadım. Hem ne ziyanı var?

Zaten gözlerinden anlıyorum. Her neyse, hadi güle güle!

Bir kez daha acele ile öpüştüler. Alyoşa artık çıkacağı sırada Mitya birden ona tekrar seslendi:

-Karşımda bir dursana, evet, işte öyle.

Sonra Alyoşa'yı gene iki eliyle omuzlarından yakaladı. Yüzü birden bembeyaz olmuştu. Öyle ki karanlıkta bile çok bel i oluyordu. Dudakları çarpılmıştı. Alyoşa'nın gözlerinin içine bakıyordu.

Birden kendinden geçmiş gibi:

-Alyoşa, Tann'nın karşısındaymışım gibi bana gerçeği' bütün gerçeği olduğu gibi söyle: benim öldürdüğüme inanıyor musun, inanmıyor musun? Gerçeği söyle, yalan söyleme Alyoşa sanki gizli bir güç kendisini yakalayıp sarsmış gibi

.

oldu ve yüreğine sivri bir şeyin saplandığını hissetti. Şaşkın şaşkın:

-Yeter canım, ne oluyorsun?... diye kekeledi. Mitya:

-Gerçeği söyle bana! Tüm gerçeği, olduğu gibi! Yalan söyleme! diye tekrarladı.

Alyoşa birdenbire göğsünün derinliğinden geliyormuş gibi titrek bir sesle:

-Senin katil olduğuna bir an bile inanmadım! dedi ve bu sözlerinin doğru olduğuna Tanrı'yı

tanık gösteriyormuş gibi sağ elini yukarı doğru kaldırdı.

Derin bir mutluluk Mitya'nın yüzünü birden aydınlattı. Baygınlıktan sonra kendine gelirken içini çekiyormuş gibi sözlerini uzata uzata:

-Teşekkür ederim sana! dedi. Şimdi beni yeniden hayata kavuşturdun... İnanır mısın? Şimdiye dek sana bunu sormaktan korkuyordum. Evet senden, senden korkuyordum! Her neyse, git, git! Yarın için bana güç verdin, Tanrı senden razı olsun.

Mitya bunları söyledikten sonra son olarak içinden gelen bir istekle:

-Haydi güle güle, İvan'ı sev! dedi.

Alyoşa Mitya'nın yanından göz yaşları içinde çıktı. Mitya'nın böyle bir alınganlık göstermesi, kendisine Alyoşa'ys karşı bile böyle bir güvensizlik duyması, zaval ı kardeşinin nasıl çıkar yolu bulunmayan bir acı ve umutsuzluk uçurumunun dibinde bulunduğunu gözlerinin önüne serivermisti. Daha önce onun böylesine bir umutsuzluk içinde bulunduğunu aklına bile getirmemişti. Birden onun acısını paylaşmak isteğinden doğan sonsuz bir arı. tüm benliğini sardı

ve onu bir anda bitkin bir hale getirdi. İçini yakan bir ateş vardı, müthiş bir acı içindeydi. Birden biraz önce Mitya'nın İvar.'ı sev!, sözlerini hatırladı. Zaten kendisi de o sırada İvan'a gidiyordu işte.

Onu daha sabahleyin muhakkak görmeliydi. İvan'a da en az Mitya'ya olduğu kadar üzülüyordu.

Hele şimdi Mitya ile görüştükten sonra, üzüntüsü her za^ankinden daha da artmıştı.222

-

-

223

SEN DEĞİLSİN, SEN DEĞİLSİN!

Alyoşa îvan'a giderken Katerina İvanovna'nın kiracı olarak oturduğu evin önünden, geçmek zorunda k:aldı. pence relerde ışık vardı. Alyoşa birden durdu, içeri girmeğe karar verdi. Katerina İvanovna'yı görmeyeli artık bir haftadan fazla bir süre geçmişti. Bundan başka belki de İvan'ın o anda genç kadının evinde olacağı aklına gelmişti. Özel ikle böyle bir günün arifesinde orada bulunması daha aklla uygundu Kapıyı çalıp bir cin feneri ile aydınlatılmış olan merdivenden yukarı

çıkmaya başladığı sırada, birinin aşağıya i ndiğini gördü. Onunla karşı karşıya gelince de bunun ağabeyi olduğunu farketti. Demek ki İvan, artık Katerina İvanovna'nın yanından ayrılıyordu.

İvan Fiyodoroviç, soğuk bir tavırla:

-Ah, demek gelen sendin öyle mi? dedi. Eh, Al ahaısmarladık. Onun yanma mı gidiyorsun?

- Evet.

-Gitmesen daha iyi olur, çünkü, heyecan icinde, yanma gidersen, daha çok sinirlerini bozarsın.

Yukardan, o anda açılan kapıdan bir ses işitildi:

-Hayır, hayır, Aleksey Fiyodoroviç! Onun yanından mı geliyorsunuz?

-Evet, onu ziyaret etmiştim.

-Bana bir şey söylemeniz için mi, gönderdi sizi? Girin Alyoşa, siz de geri dönün İvan Fiyodoroviç! Muhakkak geri dönün, işitiyor musunuz beni?

Katya'nın sesinde öyle emredici bir anlam vardı ki, İvan Fiyodoroviç, bir an kararsızlık göstermekle birlikte, gene de Alyoşa ile tekrar yukarı çı kmaya karar verdi.

Kendi kendine, sinirli sinirli:

- Demek dinliyordu! dire fısıldadı, ama Alyoşa ne dediğini işitmemişti.

İvan Fiyodoroviç salona girerek:

-İzin verirseniz paltoma çıkarmayayım! dedi. Oturmayacağım da. Bir dakikadan fazla kalmayacağım/

Katerina İvanovna:

-Oturun Aleksey Fiyodoroviç! dedi ama kendisi ayakta

saldı.

Bu süre içinde az değişmişti. Ama koyu renk gözlerinde jfkeli bir ateş yanıyordu. Alyoşa, sonradan genç kadının kendisine o anda olağanüstü denilecek derecede güzel göründüğünü hatırlayacaktı.

-Bana söylemenizi tembih ettiği şey, neydi? Alyoşa, genç kadının yüzüne bakarak:

-Sizden bir tek şey istiyor, dedi. Kendinize acımanızı ve mahkemede...

Bunu söylerken ne diyeceğini bilemiyormuş gibi bir an zararsız kaldı, sonra devam etti:

-a...aranızda... daha ilk tanıştığınız sıralarda... o kentte... olup biten şeyleri açıklamamanızı.

Genç kadın acı acı gülerek:

-Yaa, o paralar için onun karşısında yerlere kapandığımı söylemeyeyim demek! Peki kendisi için mi, yoksa benim için mi korkuyor? Korumamı istiyor... ama kimi? Onu mu, kendimi mi?

Söyleyin Aleksey Fiyodoroviç?

Alyoşa ne demek istediğini anlamak için ona dikkatle bakarak yavaşça:

- Onu da, kendinizi de! dedi.

Gene kadın, öfkeyle ve sert bir tavırla:

-Öyle desenize, dedi ve birden kızardı. Sonra, tehdit eder gibi:

-Siz daha benim nasıl bir insan olduğumu bilmiyorsunuz Aleksey Fiyodoroviç, dedi. Hoş ben de daha kendimi Onmuyorum ya! Belki de yarın sorgu bittikten sonra, beni faklarınızın altında çiğnemek istediğini duyacaksınız.

Alyoşa:

-Dürüst bir ifade vereceksiniz! dedi. Zaten gereken de budur.

Katerina İvanovna, dişlerini sıkarak:

- Kadınlar, sık sık dürüstlükten ayrılırlar! dedi. Daha bir saat öncesine dek, o canavara elimi sürmenin bile benim için korkunç bir şey olduğunu düşünüyordum... Yılana dokunmak gibi bir şeydi... Oysa şimdi görüyorum ki, hayır, hiç de öyle değil, o benim için hâlâ insan! Hem bakalım, o mu

öldürdü? Bakalım o mu öldürdü?

birden hızla İvan Fiyodoroviç'e doğru dönerek isr

KARAMAZOV KARDEŞLER

terik bir kadın gibi tiz bir sesle sormuştu. Alyoşa, hemen genç kadının aynı soruyu kendisi daha gelmeden belki bir dakika önce İvan Fiyodoroviç'e sormuş olduğunu, hatta bunu ilk olarak değil, belki yüzüncü kezdir sorduğunu ve konuşmalarının bir kavga ile sona erdiğini anladı. Katerina

İvanovna, gene İvan Fiyodoroviç'e doğru dönmüş olarak devam etti.

-Smerdyakov'a gittim... Bir baba katili olduğuna beni sen inandırmıştın! Yalnız sana inanmıştım!

İvan Fiyodorovic, kendisini zorluyormuş gibi hafifçe güldü. Alyoşa, Katerina İvanovna'nın ona Sen dediğini duyunca irkildi. Böyle ilişkileri olduğunu aklından bile geçiremezdi. İvan:

-Eh. her neyse, yeter, diye kestirip attı. Ben gidiyorum, yarın gelirim.

Hemen sonra da arkasını dönerek odadan çıktı ve doğru merdivene gitti. Katerina İvanovna birden garip, emredici bir tavırla Alyoşa'nın iki elini tuttu. Hızlı hızlı:

-Arkasından gidin! Ona yetişin! Onu bir an yalnız bırakmayın, diye fısıldadı. Çıldırmış. Delirdiğini bilmiyor muydunuz? Beyin humması geçiriyor, sinir bozukluğundan hummaya tutulmuş! Bana doktor söyledi! Gidin, arkasından koşun...

Alyoşa fırladı, İvan Fiyodoroviç'in peşinden koştu, îvan, daha el i adım kadar uzaklaşmamıştı.

Alyoşa'nın kendisine yetişmeye çalıştığını görünce birden arkasına dönerek:

-Ne istiyorsun? diye sordu. Delirdiğimi söyleyerek seni arkamdan gönderdi, değil mi?

Sinirli sinirli:

-Artık ne yapacağını ezbere biliyorum; diye ilâve etti.
Alyoşa:

-Tabi, yanılıyor. Ama hasta olduğunu söylemekte haklı. Demin evindeyken yüzüne baktım. Seni çok halsiz gördüm. İyi olmadığın yüzünden bel i, çok, çok hastasın!

İvan, hiç duraklamadan yürüyordu. Alyoşa da peşinden gidiyordu. İvan birden hiç de sinirli olmayan ve beklenmedik, içten gelen bir merakla dolu, değişik, alçak bir sesle:

-Bir insan nasıl delirir? Sen biliyor musun Aleksev. Fiyodorovic? diye sordu.

-Hayır bilmiyorum; öyle sanıyorum ki, çeşit çeşit çok delilikler vardır.

-İnsan nasıl delirdiğini kendi kendine farkedebilir mi? Alyoşa hayretle:

-Bana öyle geliyor ki, öyle bir durumda insan kendi Kendini kesin olarak inceleyemez!

diye karşılık verdi.

İvan, yarım dakika kadar sustu. Sonra birden:

-Eğer benimle konuşmak istiyorsan, rica ederim konuvu değiştir, dedi.

Alyoşa, çekingen bir tavırla:

-Ha, bak, unutmayayım, sana bir mektup var! dedi ve cebinden Liza'nın İvan'a yazdığı mektubu çıkarıp ona uzattı.

Sokak fenerine yaklaştılar. İvan hemen yazıyı tanıdı. Öfkeyle gülerek:

-Ha, o küçük şeytandan, öyle mi? dedi ve zarfı açmadan onu yırtarak birkaç parçaya ayırdı, parçaları da rüzgâra doğru

fırlattı.

Kâğıt parçacıkları havada dağıldı. İvan, gene sokağın ilerisine doğru yürümeye başlayarak hor gören bir tavırla:

-Daha on altı yaşına basmadı galiba, öyleyken kendini teklif ediyor!

Alyoşa:

-Nasıl kendini teklif ediyor yani?

-Bilinen şekilde. Ahlâksız kadınlar kendilerini nasıl teklif ederlerse öyle işte.

Alyoşa, üzüntü ile ve içten gelen bir heyecanla Liza'yı savundu:

-Sen neler söylüyorsun, İvan, neler söylüyorsun! dedi. O çocuktur. Böyle söyleyerek bir çocuğa kötülük etmiş oluyorsun! O hastadır, hem de çok hasta. Belki de aklını kaçırmak üzere... Sana onun mektubunu vermemezlik edemezdim. Ama aksine senden bazı şeyler işitmek istiyordum...

onu kurtarabilmek için.

-Benden işiteceğin bir şey yok, eğer çocuksa ona dadı olamam. Sus Aleksey! Devam etme! Şu anda onu düşünmüyorum bile.

Gene bir dakika kadar sustular. Sonra İvan birden gene öfikeli ve sert bir tavırla:

-Şimdi, bütün gece Hazreti Meryem, yarın kendisine Mahkemede nasıl davranacağını

göstersin diye, dua edip, duracak, dedi.

-Sen... sen Katerina İvanovna'dan mı söz ediyorsun?226

KARAMAZOV KARDEŞLER

-Evet. Mahkemeye Mitenka'nın kurtarıcısı olarak mı gitsin, yoksa onu mahvedecek bir tanık olarak m;ı? Tann ona bir yol göstersin diye dua ediyor. Kendisi ne yapacağını bilemiyor. Daha o işe hazırlanamadı. Beni de yol gösterici yerine koyuyor, kendisini avutmamı istiyor.

Alyoşa hüzünle:

-Katerina İvanovna, seni seviyor, ağabey,, dedi.

-Olabilir. Yalnız benim onda gözüm yok. Alyoşa çekingen bir tavırla:

-Ama o acı çekiyor. Madem gözün yok, neden ona... bazen... umut veren sözler söylüyorsun?

diye sitem etti. Senin ona umut verdiğini biliyorum. Öyle söylediğim i çin özür dilerim.

İvan sinirli sinirli:

-Bu işte gerektiği gibi davranamıyorum. Omunla ilişkilerimi koparıp, herşeyi açık açık söyleyemiyorum! Katile verilecek olan cezanın bildirilmesini beklemek gerekiyor. Eğer o kadınla şimdi ilişkilerimi kesecek olursam, intikam almak için o alçağı mahkemede mahveder. Çünkü omdan nefret ediyor. Nefret ettiğini biliyor!... Bu işte hep yalan üstüne yalan yığılmış! Şimdi de onunla ilişkilerimi koparmadığını' sürece, içinde bir umut besleyecek ve benim Dimitriy'i felâketten kurtarmak istediğimi bildiği için de hatırım için, onu mahvetmeyecek. Ah o Al ah'ın belâsı mahkeme kararı bir bildirilse!

Katil ve canavar sözleri Alyoşanın içimde bir sızı uyandırmıştı. Ivan'ın söylediği sözlerin üzerinde düşünerek:

-Peki ama o kadın, ağabeyimi nasıl mahvedebilir? Mahkemede Mitya'yı doğrudan doğruya mahvedecek gibi bir söz söyleyebilir?

-Sen daha bunu bilmiyorsun. Onun elinde Mitya'nım kendi eliyle yazdığı ve Fiyodor Pavloviç'i öldürmüş olduğunu matematik olarak ispat eden bir vesika var.

Alyoşa:

-Öyle bir şey olamaz? Kendim okudum! Alyoşa heyecanla:

-Böyle bir vesikanın olması imkânsızdır! diye tekrar etti. Olamaz, çünkü katil o değildir.

Babamı o öldürmedi' katil o değil!

İvan Fiyodoroviç birden durakladı. Garip, soğuk bir tavırla:

-Peki, katil kim sizce? diye sordu, sesinde karşısındakini

küçümsediğini belirten bir anlam seziliyordu. Alyoşa dokunaklı, hafif bir sesle yavaşça:

-Kim olduğunu sen de pekâlâ biliyorsun, dedi.

.— Kimdir? Yoksa o aklını kaçırmış budalayı, o saralıyı mı kastediyorsun, Smerdyakov'dan mı söz ediyorsun?

Alyoşa birden tepeden tırnağa titrediğini hissetti. Tüm gücünü yitirmişti. Dudaklarından:

-Kim olduğunu sen de biliyorsun, sözleri döküldü: Nefesi tıkanıyordu, boğulur gibi idi.

İvan, artık çileden

çıkarak:

-İyi ama, kim, kim? diye bağırdı.

Deminki ağırbaşlılığı tüm olarak birden yok oluvermişti. Alyoşa gene aynı şekilde, hemen hemen fısıldıyarak:

-Benim dediğim tek bir şey var, o da şu: Babamı öldüren sen değilsin!

İvan şaşırıp kaldı.

-Sen değilsin! ne demek? Ne demek, sen değilsin? Alyoşa kesin bir tavırla:

— Babamı sen öldürmedin, katil sen değilsin! diye tekrar etti.

Yarım dakika kadar bir sessizlik oldu. İvan, sararmıştı, dudaklannı bükerek güldü.

-Canım, katil olmadığımı kendim de biliyorum. Sayıkmusun ne? dedi.

Gözlerini Alyoşa'nın içini okumak istiyormuş gibi ona diktiti. ikisi de gene sokak fenerinin altında duruyorlardı.

-Hayır İvan, sen birkaç kez kendi kendine, katil beMm demişsindir.

İvan şaşkınlıktan büsbütün kendini kaybetmiş gibi: Ne zaman dedim bunu? Ben burada değildim ki. Mos

... ne zaman söylemişim bunu? a, gene alçak sesle ve sözlerinin üstünde dura dura etti.

Bu korkunç iki ay süresince, vicdanınla haşhaşa kalvakit, kendi kendine bunu kimbilir kaç kez söylemişr, dedi.

bunu, artık kendinden geçmiş gibi, sanki iradesi228

KARAMAZOV KARDEŞLER

r.e uyarak değil de, karşı konulmaz bir başka varlığın em. rine boyun eğiyormuş gibi söylüyordu.

-Kendi kendini suçlamışsındır, katilin senden başkası olamayacağını kendi kendine tekrarlamış, kendi kendine iti. rafta bulunmussundur. Ama, sen öldürmedin. Yanılıyorsun.

Katil sen değilsin! İşitiyor musun sözümü? Sen öldürmedin! Sana bunları söylemem için beni buraya Tanrı göndermiştir.

İkisi de sustular. Bu sessizlik, uzun sürdü, hemen hemen bir dakika kadar. İkisi de duruyor, birbirlerinin gözlerinin içine bakıyorlardı. İkisi de sararmıştı. Birden İvan tepeden tırnağa titredi ve Alyoşa'yı var gücü ile omuzundan tuttu. Dişlerini sıkarak:

-Demek bendeydin! diye fısıldadı. Demek o bana geldiği vakit bende idin... Açıkla bunu... Bana geldiği vakit içerde onu gördün, gördün değil mi?

Alyoşa, şaşkınlık içinde:

-Kimden söz ediyorsun... Mityadan mı? diye sordu. İvan, kendinden geçmiş gibi:

-Hayır ondan söz etmiyorum, Al ah belâsını versin o canavarın! diye bağırdı. .Onun bana geldiğini bilmiyor

musun? Hem bunu nerden öğrendin? Söyle!

Alyoşa, artık korku içinde:

-O dediğin kim? Kimden söz ettiğini bilmiyorum. __Hayır biliyorsun... Öyle olmasaydı, nasıl... bilmemene imkân yok!

Ama birden kendini tutuyormuş gibi sustu. Durduğu yerde bir şeyler düşünüyor gibiydi.

Dudaklarında garip bir gülümseyiş belirmişti.

Alyoşa titrek bir sesle tekrar:

__ Ağabey, diye söze başladı. Bunu, sana sözlerime inan'

dığın için söyledim. İnandığını biliyorum. Ömrünün sonuna dek bunu unutmıyasın diye, sana öldüren sen değilsin dedim. İşitiyor musun? Ömrünün sonuna dek taunu unutma ma! Şu andan sonra, benden artık ömrün boyunca nefret_ etsen bile, bunu sana söylememi Tanrı emretti!

İçimde nü söylemek isteğini, O uyandırdı.

Ama, bel iydi ki, İvan Fiyodorovic, artık iyice ken toplamıştı. Soğuk bir tavırla gülümseyerek:

-Ben, Peygamberler'den ve saralılardan nefret e

rum. Hele Tanrı elçilerine karşı daha da büyük bir nefretim vardır. Sizler, pek çok şey bilirsiniz. Şu andan sonra, sizinle olan bağlarımı koparıyorum ve bana öyle geliyor ki, artık ömrümün sonuna dek hep öyle olacak. Sizden rica ediyorum, beni bu dört yol ağzında bırakın! Zaten evinize de

bu sokaktan gitmeniz gerekiyor. Hem özel ikle bugün, sakın bana ugramayın! İşitiyor musunuz?

Döndü, kararlı adımlarla, arkasına bakmadan ileriye doğru yürüdü. Alyoşa, peşinden:

— Ağabey, diye bağırdı. Eğer bugün başına herhangi bir şey gelirse, herşeyden önce beni düşün!

Ama İvan karşılık vermedi. Alyoşa. İvan karanlıkta büsbütün gözden kaybolunca ya kadar fenerin altında durdu. Ancak o zaman döndü, ağır ağır yürüyerek evine gitmek için yan sokağa saptı.

Kendisi de, İvan Fiyodorovic de mahsus ayrı ayrı evler kiralamışlardı: Hiç biri Fiyodor Pavlovic'in boş kalan evinde oturmak istememişlerdi.

Alyoşa, bir küçük esnaf ailesinin evinde, döşeli bir oda kiralamıştı. İvan Fiyodorovic ise, ondan epey uzakta oturuyordu ve bir memurun oldukça varlıklı dul karısına ait güzel bir evde, oldukça konforlu, geniş bir daire tutmuştu. kendisine, o koca dairede, yalnız yaşlı, büsbütün sağırş, tepeden tırnağa romatizmalar içinde ve akşamlan saat altıda yatıp, sabahlan saat altıda kalkan bir ihtiyarcık. hizmet ediyordu.

İvan Fiyodorovic, bu son iki ay içinde garip denecek titizlikten vazgeçmiş, tek başına kalmaktan çok hosya başlamıştı. Yattığı odayı bile kendi eliyle derleyip topluyordu. Hem de, kiraladığı

dairenin öbür odalarında oturmak şöyle dursun, oraya nadiren giriyordu.

Evinin kapısına vardıktan, hatta elini zile götürdükten sonra durakladı. Öfke içinde tiril tiril titrediğini hissedi yordu.

Birden elini zilden çekti, tükürdü, geriye döndü ve hızla adımlarla kentin, öbür ucuna, evinden iki vers kadar ileride, bir yana eğrilmiş mini ahşap küçük bir eve git

• Bu evde Fiyodor pavloviç'in eski komşusu olan, çorba al

mak için onun mutfağına sık sık gelen ve o zamanlar Smerdyakov

'un şarkılar söyleyip, gitar çaldığı Mariya Kondrat ile oturuyordu. Eski küçük evini satmıştı. Şimdi annesi

"birlikte hemen hemen izbe denecek kadar küçük bir230

-

evde yaşıyordu. Neredeyse ölüm döşeğinde bulunan hasta Smerdyakov ise Fiyodor Pavloviç'in öldürüldüğü günden sonra, onların evine yerleşmişti. İşte birden içinde uyanan ve karşı

koyamadığı düşüncelerin etkisi ile yola koyulan İvan Piyodoroviç, şimdi ona gidiyordu.

VI SMERDYAKOV'LA İLK GÖRÜŞME

İvan Fiyodoroviç, Moskova'dan dönüşünden sonra, ömerdyakov'la üçüncü kezdir görüşmeye gidiyordu. Onu ilk olarak, o felâketten sonra ve kendisi kente gelir gelmez, daha ilk gür. görmüştü.

Aradan iki hafta geçtikten sonra da ikinci kez ziyaret etmişti. Ama ikinci görüşmeden sonra, yaptığı ziyaretleri kesmişti. Bu yüzden Smerdyakov'u görmeyeli artık hemen hemen bir aydan fazla bir zaman olmuştu ve bu süre içinde onun hakkında hemen hemen hiç bir şey isitmemişti.

İvan Fiyodoroviç, Moskova'dan ancak babası öldürüldükten sonra beşinci günü dönmüştü. Bu bakımdan onu tabutunda bile görememişti: Cenaze töreni gelişinden tam bir gün önce olmuştu.

İvan Fiyodoroviç'in gecikmesinin nedeni, Moskova'daki adresini tam olarak bilmediği için, Alyoşa'nın telgraf çekmek üzere Katerina İvanovna'ya baş vurması, o da İvanin asıl adresini bilmediği için genç adamın Moskova'ya gelir gelmez hemen kızkardeşine ve teyzesine uğrayacağını düşünerek, telgrafı onlara çekmiş olmasıydı. Ama İvan Fiyodoroviç onlara, ancak Moskova'ya gelişinin dördüncü günü uğramış, telgrafı okur okumaz da tabiî yıldırım gibi bizim kente dönmüştü.

Bizim kente döner dönmez, önce Alyoşa ile karşılaşmıştı. Ama onunla konuştuktan sonra, kardeşinin Mityadan şüphe etmeyi aklından bile geçirmediğini, açıkça katilin Smerdyakov olduğunu ima etttiğini (ki bu bizim kentte başkalarının düşüncelerine büsbütün aykırı bir düşünceydi) farkederek derin bir hayret içinde kalmıştı. Sorgu hakimi ve sav cıyla görüşüp de, suçlamanın ve tevkifin gerekçelerini ay

rıntılı olarak öğrendikten sonra ise, Alyoşa'nın tutucuna daha da çok şaşmış, onun böyle düşünmesini, sadece son derece alevlenmiş olan kardeşlik duygusuna ve Mityanın acısını

paylaşmak isteğine vermişti. Çünkü biliyordu ki, Alyoşa Mitya'yı çok severdi.

Söz gelmişken ilk ve son olarak, İvan'ın ağabeyi Dimitriy Fiyodoroviç'e karşı beslediği duygulardan söz edelim: İvan ağabeyini, kesin olarak sevmezdi, olsa olsa bazen ona karşı

bir acıma duyardı. Ama bu acıma da büyük bir küçümsemeyle karışıktı. Mitya'nın dış görünüşü bile ona aşırı derecede sevimsiz görünüyordu. Katerina İvanovna'nın Mityaya karşı gösterdiği sevgiye müthiş bir öfke ile yakıyordu.

Bununla birlikte, sanık durumundaki Mitya ile daha gelişinin ilk günü görüşmüş, bu görüşme de onu suçluluğu konusunda beslediği düşünceleri zayıflatmak şöyle dur.sun, hatta daha da güçlendirmişti. O zaman Mitya'yı endişeli ve hastalanacak kadar heyecanlı bulmuştu. Mitya, çok konuşuyordu, ama dalgın ve dağınık bir hali vardı. Çok sert sözler söylüyor, Smerdyakovu suçluyor, söyledikleri de karmakarışık oluyordu. En çok da, ölen babasının kendisinden çaldığı o üç bin rubleden söz edip duruyordu. Hep: Paralar benimdi. Benimdi o paralar! Eğer onları çalmış

olsaydım, gene haklı olacaktım !> diyordu.

Kendisine karşı gösterilen delil erin üzerinde hemen hemen hiç tartışmıyordu. Kendi lehine delil er gösterse bile, gene de bunu birbirini tutmayan sözler söyleyerek beceriksiz bir şekilde yapıyor, genel olarak sanki hiç kimsenin karşısında, hatta İvan'nın karşısında bile, kendini temize çıkarmayı hiç düşünmüyormuş gibi davranıyor, tersini gururlu bir tavırla suçlamaları küçümsüyor, küfrediyor, öfkeyle söylenip duruyordu. Grigoriy'in tanıklık ederken kapının açık olduğunu söylemesine öfkeli öfkeli gülüyor ve karşısındakiler! buna inandırmak istiyormuş gibi, kapıyı

'şeytan açmıştır diyordu. Ama, bu olayı aydınlatacak doğru dürüst, akla yatkın hiç bir açıklamada bulunmuyordu. Hatta İvan Fiyodoroviç'in yaptığı bu ilk ziyaret sırasında, sert bir tavırla, herşeyin hoş görülebileceğini ileri sürenlerin ondan şüphe etmeye ve onu sorguya çekmeye hakları

olmadığını söyleyerek, ona Akaret etmek fırsatını bile bulmuştu.

Zaten genel olarak, o ilk görüşmede, tvan Fiyodoroviç'e232

karşı, hiç de dostça olmayan bir tavır takınmıştı, işte ivan Fiyodoroviç, Mitya ile yaptığı bu görüşmeden sonra, Smerdyakov'a gitmişti. Zaten trende, Moskova'dan bizim kente ge. ürken, hep gidişinden bir gün önce, akşam vakti, Smerdyakovla sön olarak yaptığı konuşmayı düşünüp durmuştu. Birçok şeyler onu şaşırtıyor, birçok şeyler ona şüpheli görünüyordu. Ama, İvan Piyodoroviç, sorgu yargıcına .ifade verirken, Smerdyakov'la yapmış olduğu bu konuşmayı

açıklamamıştı. Her şeyi Smerdyakovla yapacağı görüşmeye bırakmıştı.

Smerdyakov. o sırada, kent hastanesinde bulunuyordu. Doktor Hertzenstube ile İvan Fiyodoroviç'in hastanede rastladığı doktor Varvinski, onun ısrarlı sorularına karşılık vererek, Smerdyakov'un saralı olduğundan şüphe edemeyeceğini söylemiş, hatta felâket gününde acaba rol yapmadı mı? sorusuna şaşıp kalmışlardı. İvan'a, açıklamada bulunarak, bunun olağanüstü bir kriz olduğunu, birkaç gün süre ile devam ettiğini ve tekrar tekrar meydana geldiğini, bu bakımdan hastanın kesin olarak ölüm tehlikesi bile geçirdiğini, ancak şimdi, tedbir alındıktan sonra, kesin olarak hastanın sağ kalacağını söylemenin artık mümkün olduğunu, bununla birlikte (doktor Hertzenstube'nin ilâve ettiği gibi1 zihin bakımından sarsılmış bir insan olarak kalacağını, bu durumun ömrünün sonuna dek olmasa bile oldukça uzun bir süre devam edeceğini söylemişlerdi.

İvan Fiyodoroviç'in sabırsızlıkla, desenize şimdi deli oldu? diye sorması üzerine, kendisine karşılık vererek: şim dilik

tam öyle olduğu söylenemez, ama bazı anormal ikler görülmektedir diye görüşlerini belirtmişlerdi. İvan Fiyodoroviç, bunların ne gibi anormal ikler olduğunu, kendi ken dine öğrenmek istemişti. Hastanede Smerdyakov'u hemen zi" yaret etmesine izin vermişlerdi.

Smerdyakov ayrı bir koğuşta yatakta yatıyordu. Hemen yanında bir başka yatak daha vardı ve yatakta esnaftan, damla hastalığına tutulmuş. vu cudu şişmiş, tüm gücünü yitirmiş bir adam yatıyordu. Beliydi ki, ya ertesi günü, ya da ondan bir gün sonra ölecek konuşmaya bir engel sayılamazdı.

Smerdyakov, İvan Fiyodoroviç'i görünce, gözlerine ina namıyörmüş gibi hafifçe gülümsemiş ve ilk anda ürker S bi olmuştu. Daha doğrusu, İvan Fiyodoroviç'in zihninden

böyle bir düşünce geçmişti. Ama bu yalnız bir an sürmüştü. Geri kalan tüm süre içinde ise, Smerdyakov aksine, sakinliği ile İvan Fiyodoroviç'i neredeyse şaşkına çevirmişti. İvan Fiyodoroviç, daha ona ilk bakışta onun çok hasta olduğu kanısına varmıştı: Smerdyakov, çok bitkindi ağır ağır, sanki dilini güç belâ hareket ettiriyormuş gibi konuşuyordu. Çok zayıflamış, sararmıştı. Görüşmenin sürdüğü yirmi dakika boyunca, hep başağrısından ve mafsal arındaki ağrılardan şikâyet edip durmuştu. Zayıf, kuru yüzü sanki küçücük olmuştu. Şakaklarındaki saçlar kabarmıştı. Tepesindeki kıvırcık saçların yerinde yalnız yukarı doğru kalkmış, incecik bir tutam saç görünüyordu. Ama, bir şey ima ediyormuş gibi kısılmış olan sol gözü, eski Smerdyakov'un, içinde hâlâ ölmediğini gösteriyordu. İvan Fiyodoroviç, onu görür görmez, hemen, akıl ı bir insanla konuşmak ilgi çekici şeydir sözü aklına gelmişti.

Smerdyakov'un ayak ucuna oturmuştu. Smerdyakov, ağrı duyarak, tüm vücudunu kımıldatmış, ama önce İvan Fiyodoroviç'in konuşmasını beklemişti. Susmuş hattâ onunla pek o kadar ilgilenmiyormuş gibi bir tavırla bakmıştı. İvan Fiyodoroviç :

-Benimle konuşabilir misin? diye sormuştu. Seni fazla yormayacağım.

Smerdyakov zayıf bir sesle:

-Tabi konuşabilirim, diye mırıldanmıstı.

Sonra, sanki onu rahatsız ettiği için utanan ziyaretçisini konuşturmak istiyormuş gibi hoşgörü ile:

-Çoktan mı teşrif ettiniz? diye sormuştu.

-Hayır, ancak bugün gelebildim... Sizin pirincin taşını ayıklamaya geldim.

Smerdyakov içini çekmişti. İvan Fiyodoroviç:

-Ne içini çekiyorsun? olacakları bilmiyor muydun sanki? diye yüzüne karşı homurdanmıştı.

Smerdyakov, ciddî bir tavırla susmuştu. Sonra:

-Bilmez olur muydum? Her şey önceden bel iydi. Bu Bundan, bu işi yapacaklarını

tahmin etmemeğe imkân var mıydı? dedi.

-Bu işi yapacaklarını tahmin etmek ne demek? Sözü

budaklandırma! Daha önceden bodruma iner in234

mez, sara krizi geçireceğini söyledin ya? Olacakları önceden biliyormuş gibi bodrumdan söz etmiştin. Smerdyakov, sakin sakin:

-Bunu, sorguya çekildiğinizde açıkladınız mı? diye merakla sormuştu.

İvan Fiyodoroviç, birden öfkelenmişti:

-Hayır, daha açıklamadım, ama muhakkak açıklayacağım. Sen şimdi, bana birçok şeyleri anlatmak zorundasın, oğlum! Şunu da bil ki, bana numara yapmana göz yummayacağım yavrum!

Smerdyakov, gene aynı sakinlikle ve yalnız bir dakika için gözlerini kapıyarak:

-Size ne diye oyun oynayayım? Madem ki tek umudum sizde. Madem, tek umudum sizsiniz.

Tıpkı Tanrı"ya güvenir gibi size güveniyorum! demişti.

İvan Fiyodoroviç, hemen sorulara başlayarak:

-Bir kez, sara krizinin önceden tahmin edilemeyeceğini biliyorum, demişti. Bunu soruşturup öğrendim,, bana maval okuma. İnsan, sara krizinin gününü, saatini önceden söyleyemez. Peki, nasıl oluyor da, sen bana o zaman gününü de, saatini de, üstelik işin bodrumda olacağını da bildirerek önceden söyledin? Mahsus, sara krizine tutulmuş gibi bir rol yapmadıysan, nasıl oluyor da, krize tutularak o bodruma düşeceğini önceden bilebildin?

Smerdyakov, acele etmeden, sözlerini uzata uzata:

- Bodruma zaten inmem gerekiyordu demişti. Hatta, günde birkaç kez iniyordum oraya.

Zaten bir yıl önce de, tıpkı bunun gibi tavan arasından aşağı düşmüştüm efendim.

Tabi ki, sara krizinin gününü ve saatini önceden söylemeye imkân yoktur. Ama insan her zaman bir önsezi duyabilir.

-Yalnız sen, hem gününü, hem de saatini önceden söyledin!

-Siz en iyisini benim hastalığım konusunda, buradaki doktorlardan bilgi alın, beyefendi. O

zaman bana. gerçekten mi kriz geldiğini, yoksa gerçekte öyle bir şey olmadığını n öğrenmiş

olursunuz. Benim ise, bu konuda size söyleyecek hiç bir şeyim yok.

— Peki, ya o bodrum meselesi? Bodrumu nasıl oldu da, daha önce söyleyebildin?

-

-Bir bodrumdur, tutturmuşsunuz! Ben o bodruma indiğim vakit, korku ve kuşku içindeydim.

Asıl korkum, sizi kaybetmiş olmamdan ileri geliyordu, artık dünyada hiç kimsenin beni savunmayacağını biliyor, kimseden bunu beklemiyordum. Bodruma inerken şöyle düşünüyordum! Şimdi, ister misin, bir sara krizi gelip beni çarpsın, o zaman aşağı yuvarlanır mıyım, yuvarlanmaz mıyım! İşte, bu kuşku birden boğazımın düğümlenmesine yol açtı... Ben de olduğum gibi aşağıya uçtum. Bütün bunları, bir gün önce akşam kapıda sizinle yaptığım konuşmayı, o zaman size açıklamış olduğum tüm ayrıntılarıyla doktor Hertzenstube ile sorgu yargıcı Nikolay

Parfenoviç'e, açıkladım. Hepsi de bunu, ifademe yazdılar. Buranın doktoru, bay Varvinski ise, herkesin önünde bu durumun özel ikle düşünceden ileri geldiğini, daha doğrusu: Acaba düşer miyim, düşmez miyim? diye kuşku içinde bulunmamdan ileri geldiğini ısrarla öne sürdü. Bu kuşkuya kapıldığım anda kriz de gelip. çatmış. Öylece yazdılar efendim. Öyle olması

gerektiğini, yani başıma bu işin kendi korkumdan ileri geldiğini yazdılar efendim.

Smerdyakov, bunları söyledikten sonra, yorgunluktan bitkin bir hale gelmiş gibi derin derin içini çekmişti. Biraz şaşırmış olan İvan Fiyodoroviç:

-Demek ifadeni verirken bunu açıkladın bile, öyle mi? diye sormuştu.

Kendisi o zamanki konuşmalarını açıklayacağını söyleyerek Smerdyakov'u korkutmak istemişti.

Oysa şimdi anlaşılıyordu ki, Smerdyakov hepsini kendisi açıklamıştı.

Smerdyakov kesin bir tavırla:

-Neden korkacak mışım? Varsın tüm gerçeği olduğu gibi yazsınlar, demişti.

-Kapıda yaptığımız konuşmayı da tüm ayrıntılarıyla anlattın mı?

-Hayır, her sözü olduğu gibi tekrarladım diyemem.

-O gün ağzından kaçırdığın gibi, sara krizine tutulmuş rolü oynamasını bildiğini de söyledin mi?

-Hayır, bunu da söylemedim.

-Şimdi bana şunu söyle: Sen beni o zaman, Çermaşnaya'ya neden gönderiyordun?

— Moskovaya gideceğinizden korkuyordum. Çermeşnaya, ne de olsa daha yakındı

efendim.236

-Yalan söylüyorsun! Gitmem için sen beni kandırmaya çalışıyordun! Buradan gidin, başınız belâdan uzak olsun u diyordun.

-Ben bunu yalnız size karşı olan dostluğumdan, size candan bağlı olduğum için evde bir felâket olacağını sezerek, size acıdığımdan ötürü söylemiştim. Yalnız, kendime daha çok acıyordum efendim. Onun için de: Günahtan uzak durun diyordum. Evde işin kötüye döneceğini anlayasınız ve evde kalıp babanızı koruyasınız diye.

İvan Fiyodoroviç birden öfkelenmişti.

-Bunu daha açık söyleseydin ya, aptal!

-Daha açık nasıl söyleyebilirdim efendim? O zaman bana bu sözleri söyleten sadece korkuydu, efendim. Hem. siz de bana kızabilirdiniz. Dinıitriy Fiyodoroviç'in bir rezalet koparacağından ve o paraları alıp götüreceğinden korkmam tabiî bir şeydi. Kaldı ki. o paralan zaten kendisine ait sayıyordu. Bununla birlikte, işin böyle bir cinayetle sonuçlanacağını kim bilebilirdi? Ben, sadece beyefendinin yatağının altında paket içinde bulunan o üç bin rubleyi çalacaklarını sanıyordum. Oysa, işte cinayet işlediler. Bunu nasıl tahmin edebilirdim beyefendi?

İvan Fiyodoroviç, bu sözlerin üzerinde düşünerek:

-Peki, madem kendin bunun önceden tahmin edilemeyeceğini söylüyorsun, ben nasıl olur da bu işlerin olacağını önceden düşünerek burada kalabilirdim? Lâfı ne karıştırıyorsun?

-Bunu şundan ötürü tahmin edebilirdiniz: Ben sizi Moskova yerine Çermaşnaya'ya gönderiyordum! İşte bundan anlayabilirdiniz.

-Canım, nasıl tahmin edebilirdim!

Smerdyakov, çok yorgun görünüyordu ve gene bir dakika kadar susmuştu.

-Şundan tahmin edebilirdiniz, efendim: madem, ben sizin yol değiştirip, Moskova yerine Çermaşnaya'ya gitmenizi öğüt veriyorum, demek ki sizin burada yakında bir yerde bulunmanızı istiyordum. Çünkü Moskova uzak. Dinıitriy Fiyodoroviç ise, sizin uzak bir yerde olmadığınızı bilirse, bu kadar cesaret bulamaz. Bundan başka, herhangi bir şey olursa, çabucak gelip, beni bile savunabilirdiniz. Kaldı ki, size Grigoriy Vasilyeviç'in hastalığım da söyledim.

Ayrıca başı

ma bir sara krizi gelir diye korktuğumu da açıkladım... Hele ölen beyefendinin yanına girmek için nereye, nasıl vurulacağını ve bunları Dinıitriy Fiyodoroviç'in benden öğrenmiş olduğunu size açıkladıktan sonra, artık onun muhakkak bir şeyler yapacağını tahmin edeceğinizi ve Çermaşnaya'ya gitmek şöyle dursun, bir yere kımıldamadan burada kalacagını"! sanıyordum.

İvan Fiyodoroviç: <:Gerçi sözleri ağzında geveliyor, ama söyledikleri çok mantıklı şeyler.

Hertzenstube'nin söylediği o zihin bozukluğu nerede? diye düşünmüştü. Sonra, öfkelenerek:

-Beni kandırmak istiyorsun, kerata! diye bağırmıştı. Smerdyakov en saf tavrıyla:

-Oysa ben o zaman sizin artık herşeyi anladığınızı düşünmüştüm, diye karşılık vermişti.

İvan Fiyodoroviç tekrar öfkelenrek:

-Tahmin etseydim, kalırdım! diye bağırmıştı.

-Oysa ben herşeyi önceden anlayarak, biran önce günahtan uzaklaşmak, korkudan yalnız kendinizi kurtarmak düşüncesiyle bir yerlere kaçmak için gittiğinizi sanmıştım.

-Herkesin senin kadar korkak olduğunu mu sanıyorsun?

-Özür dilerim, efendim. Sizin de benim gibi olduğunuzu düşünüyordum.

İvan heyecan içinde:

-Tabiî tahmin etmeliydim, demişti. Zaten, senin alçakÇa bir şey yapacağını önceden seziyordum... Yalnız yalan söylüyorsun, gene yalan söylüyorsun!

Birden bir şey hatırlıyarak bağırmıştı.

-Hatırlıyor musun, arabaya yaklaştığım vakit bana: Akıl ı bir insanla sohbet etmek bile ilgi çekici bir şey demiştin. Demek, benim gitmeme seviniyordun, madem beni o anda övüyordun, buna sevinmiştin öyle değil mi?

Smerdyakov tekrar tekrar içini çekti. Yüzü biraz kızarîftış gibi olmuştu. Hafifçe nefesi tıkanır gibi:

- Eğer sevindiysem, yalnız Moskova'ya değil, Çermasîiayaya gideceğinize sevinmişimdir.

Çünkü ne de olsa daha yakındı; yalnız ben o zaman bu sözleri sizi "övmek için söylememiştim. Sitem etmek için söylemiştim efendim. Bunu Anlayamadınız.238

-Nasıl sitem olsun diye?

-Şu bakımdan: Böyle bir felâketin olacağını önceden tahmin ettiğiniz halde, kendi babanızı

bırakıyor, bizi de korumak istemiyordunuz. Çünkü, o üç bin ruble için, onları benim çaldığımı ileri sürerek pekâlâ beni yakalayabilirlerdi.

İvan gene:

-Al ah belânı versin! diye bağırmıştı. Dur: O işaretleri, o vuruşları da sorgu yargıcına ve savcıya söyledin mi?

-Herşeyi olduğu gibi söyledim, efendim.

İvan Fiyodoroviç, içinden gene hayret etmişti. Tekrar söze başlıyarak:

-O sırada ancak bir tek şey düşünmüşümdür, o da yalnız senden gelecek bir adilikti.

Dimitriy cinayet işleyebilirdi, ama hırsızlık edebileceğine o zaman inanmıyordum... Senden ise her çeşit adiliği bekliyordum. Kendin bile bana saralı gibi rol yapabileceğini söylemiştin. Bunu ne diye söylemiştin sanki?

-Saflığımdan! Başka neden olacak? Hem zaten ömrümde hiç bir zaman kasıtlı olarak saralı rolü oynamamışımdır. Sadece, sizin karşınızda böbürlenmek için söylemiştim bunu.

Aptal ığımdan söylemişimdir efendim. O zaman sizi çok seviyordum ve sizin karşınızda daima olduğum gibi görünürdüm. •

-Ağabeyim doğrudan doğruya seni suçluyor. Katilin sen olduğunu, hırsızlığı da senin yaptığını söylüyor.

Smerdyakov acı acı gülümsemişti.

-Kendileri için başka bir çare kaldı mı ki? Hem tüm o delil erden sonra, kendilerine kim inanır ki?

Grigoriy Vasilyeviç, kapının açık olduğunu görmüş, efendim. Bundan sonra ne denebilir?

Artık, günahlarını Tanrı bağışlasın! Kendilerini kurtarmak için tiril tiril titreyerek...

Bir süre hiç konuşmadan sessiz durmuş, sonra birden aklına gelmiş gibi sözlerine şunları eklemişti:

-Bakın işte şimdi gene aynı şey oluyor: kendileri işi bana yüklemek istiyorlar. Bu işin benim elimden çıktığı nı söylüyorlar efendim. Bunu daha önceden de işittim efe dim. Oysa şimdi aynı

noktaya parmak basacağım; gene sa ralı rolü oynamakta usta olduğum konusuna değineceği Eğer babanız için gerçekten herhangi bir kötü niyetim o saydı, saralı rolü

oynamakta usta olduğumu size söyler miy

? Madem öyle bir cinayeti aklıma koymuştum, hiç öyle bir budalalık yapmama imkân var mıydı?

Beni ele verecek öyle bir delili önceden açıklar mıydım. Üstelik öldüreceğim adamın oğluna bunu söyler miydim' Rica ederim! Böyle bir şey gerçekten olabilir mi? Bunun mümkün olduğunu kimse söyleyemez! Tersine böyle bir şey hiç bir zaman olamaz elendim. Şimdi işte bakın, o konuşmamızı Tanrı'dan başka kimse işitmedi. Ama eğer şimdi siz savcıya ve Nikolay Parfenoviç'e gidip o konuşmamızı kendilerine söyleseniz bile, bu davranışınızla beni tam anlamıyla savunmuş

olursunuz efendim: Çünkü, önceden bu kadar saf davranan bir insan, kötü bir adam olabilir mi?

Bunların hepsini düşünebilirler.

İvan Fiyodoroviç, Smerdyakov'un çıkardığı bu sonuca hayret etmiş, konuşmayı keserek yerinden kalkıp:

-Dinle, demişti. Ben, senden hiç de şüphe etmiyorum, hatta seni suçlamalarını gülünç

buluyorum... Aksine, sana teşekkür ediyorum. Beni üzüntüden kurtardın. Şimdi gidiyorum, ama gene geleceğim. Şimdilik hoşça kal, iyi olmaya bak. Bir şeye ihtiyacın var mı?

-Her şey için teşekkür ederim efendim. Eksik, olmasın, Marta İgnatyevna beni unutmuyor ve eğer bir şeye ihtiyacım olursa, hepsini yerine getiriyor. Eskisi gibi bana iyilik etmeye devam ediyor. Sonra hergün başka iyi insanlar da beni ziyaret ediyorlar.

-Haydi Al ahaısmarladık. Şunu da söyleyeyim ki, senin saralı numarası yapabildiğini söylemeyeceğim...

İvan bunu söyledikten sonra, birden nedense:

-Senin de ifade verirken bunu açıklamamanı öğütlerim, demişti.

-Anladım çok iyi anladım, efendim. Eğer siz ifadenizde bunu açıklamazsanız, ben de sizinle o vakit kapıda yapmış Buğumuz konuşmayı açıklamam...

işte o zaman, İvan Fiyodoroviç, dışarı çıkıp da koridordan

on adım kadar yürüdükten sonra, birden Smerdyakov'un

son söylediği sözde gururunu yaralayan garip bir anlam bu

uğunu hissetmişti. Hemen geri dönecekti, ama bu duygu

ten bir an sürmüştü ve İvan Fiyodoroviç, saçma! dedik

gitmişti sonra elinden geldiği kadar çabuk hastaneden çıkıp gitmişti. En önemlisi, gerçekten artık sakinleştiğini ve bu sa240

kinleşmenin suçlu olanın Smerdyakov değil de, ağabeyi Mitya olmasından ileri geldiğini hissediyordu. Oysa, bunun tersi olması gerekirdi. Neden öyle bir his duyduğunu o zaman incelemek istememişti. Hatta içindeki duygulan araştırmaktan bir tiksinti duymuştu.

Bir an önce bir şeyleri aklından büsbütün çıkarmak, unutmak istemişti. Ondan sonraki günler içinde, Mitya'yı kötü duruma düşüren bütün delil eri daha esaslı olarak ve iyice öğrendikten sonra ise, Mitya'nın suçlu olduğuna artık kesin olarak karar vermişti. İfadeler arasında en değersiz insanların açıklamaları vardı, ama bunlardan bazıları insanı sarsar gibi oluyordu. Örneğin Fenya ile annesinin ifadesi öyleydi. Hele Perhotin'in, meyhanede, Plotnikov'ların

dükkânında olup bitenlerin, Mokroye'deki tanıkların verdiği ifadelerin sözü bile olamazdı. En çok da önemsiz sayılan ayrıntılar insana müthiş etki yapıyordu.

Gizli vuruşlar konusunda yapılan açıklama, sorgu yargıcı ile savcıyı, Grigoriy'in kapının açık olduğu konusunda verdiği ifade kadar şaşırtmıştı. Grigoriy'in karısı Marîa İgnatyevna, İvan Fiyodoroviç'in kendisine sorduğu soruya karşılık olarak, kesinlikle, Smerdyakov'un tüm geceyi onların evinde, bölmenin öbür tarafında geçirmiş olduğunu söyleyerek: Bizim yataktan üç adım kadar bile mesafe yoktur demiş, uykusunun derin olmasına rağmen, o gece nasıl inlediğini duyarak, sık sık uyandığım belirtmiş ve hep inliyordu, hiç durmadan inliyordu! diye anlatmıştı.

îvan Fiyodoroviç, Hertzenstube ile konuşup da Smerdyakov'un kendisine hiç de deli görünmediğini, sadece zayıf göründüğünü söylediği vakit, ihtiyar adamın dudaklarında ince bir gülümseyiş belirmişti. Hertzenstube:

— Peki, şimdi neyle uğraştığını biliyor musunuz? diye sormuştu. Fransızca sözleri ezberliyor.

Yastığının altında bir defter var, Fransızca sözler Rus harfleriyle yazılmış bu deftere. He, he, he!

diye karşılık vermişti.

Sonunda, İvan Fiyodoroviç, tüm kuşkuları bir tarafa bırakmıştı. Bununla birlikte, bir şey ona hâlâ

garip görünüyordu, o da Alyoşa'nın ısrarla Dimitriy'in öldürmediğini ileri sürmesi, cinayeti herhalde Smerdyakov'un işlemiş olduğu üzerinde durması idi. İvan, Alyoşa'dan işittiği sözlerin kendisi için daima büyük bir önem taşıdığım hissederdi. Bu yüzden

onun bu tutumuna şaşıp kalıyordu. Alyoşa'nın onunla Mitya konusunda konuşmak için fırsat aramaması ve hiç bir zaman bu konuda önce kendisinin söze başlamaması, yalnız İvan'ın sorularına karşılık vermekle yetinmesi de garip bir şeydi. Bu, İvan Fiyodoroviç'in çok dikkatini çekmişti.

Bununla birlikte, kendisi o sırada, bunlarla hiç ilgili olmayan bambaşka bir konu ile uğraşıyordu: Moskova'dan dönüşünde, daha ilk günlerde, kendini tüm olarak ve artık geri dönülmez bir şekilde Katerina İvanovna'ya karşı duyduğu ateşli ve çılgınca tutkuya kaptırmıştı. Sonradan İvan Fiyodoroviç'in bütün hayatında büyük bir etki bırakan bu yeni tutkusundan şimdi söz etmenin sırası değil: Bütün bunlar, artık başka bir hikâyeye, başka bir romana konu olabilir. Ama bu romanı bir gün yazabilecek miyim bilmiyorum. Bununla birlikte, gene de İvan Fiyodoroviç'in, daha önce anlattığım gibi, o gece Alyoşa ile birlikte yürürken Katerina İvanovna'dan söz ederek, Benim artık onda gözüm yok dediği vakit, büyük bir yalan söylemiş olduğunu belirtmeden geçemem.

İvan zaman zaman genç kadına karşı onu öldürebilecek kadar büyük bir nefret duymasına rağmen, çılgınca seviyordu.

Bu işin içinde bir çok nedenler rol oynuyordu: Katerina İvanovna, Mitya'nın başına gelenlerle o kadar sarsılmıştı ki, tekrar kendisine dönen İvan Fiyodoroviç'e bir kurtarıcıya sarılır gibi dört el e sarılmıştı. Genç kadının kalbi kırılmış, kendisini hakarete uğramış ve küçük düşmüş hissediyordu.

İşte öyle olduğu bir sırada, onu eskiden bu kadar seven bir insan, tekrar yanına dönmüştü... Evet, onun kendisini ne

kadar sevdiğini çok iyi biliyordu... Hem de, o insanın zekâsını, duygularını

kendinden o kadar üstün tutuyordu ki! Öyleyken, prensiplerine sıkı sıkıya bağlı olan genç kız, sevgilisinin Karamazov'lara özgü, dizginsiz isteklerine ve üzerinde yaptığı tüm etkiye rağmen, tam olarak kendini ona kaptırmamıştı.

Çünkü, aynı zamanda, Mitya'ya ihanet etmiş olduğu için, durmadan pişmanlık duyuyor ve İvan'la kavga ettiği, ona tehditler savurduğu anlarda (ki o anlar pek çoktu) bunu ona açıkça söylüyordu.

İşte İvan'ın, Alyoşa ile konuşurken, yakn üstüne yalan! dediği buydu. Tabiî bu işin içinde gerçekten pek çok yalan vardı ve gerçekten İvan Fiyodoroviç'i en kızdıran da buydu... Ama bütün bunlardan sonradan söz z. Sözün kısası, İvan, bir süre için Smerdyakov'u he242

men hemen unutmuştu. Bununla birlikte, onu ilk ziyaretin, den iki hafta sonra, içinde yine eskisi gibi kendisini üzen ga, rip düşünceler uyanmıştı.

Bunların ne olduğunu anlatmak için İvan Fiyodoroviç'h babası Fiyodor Pavloviç'in evinde geçirdiği o son gece (git,, medarı önceki gece) neden bir hırsız gibi yavaşça merdivenden aşağı inip, babası aşağıda ne yapıyor diye kulak kabarttığını, kendi kendine sorup durduğunu söylemek yeterlidir. Neden bunu sonradan tiksintiyle hatırlamıştı? Neden ertesi günü Moskova'ya giderken birden içinde büyük bir üzüntü duymuş ve kendi kendine: Ben alçağın biriyim demişti, işte şimdi, bütün bu üzüntülü düşünceler yüzünden, neredeyse Katerinâ İvanovna'yı bile unutacak hale geldiğini hissediyordu. Bu sorular tüm varlığını o kadar etkiliyordu işte! Tam bunu düşündüğü

sırada sokakta Alyoşa'ya rastlamıştı. Onu hemen durdurmuş ve damdan düşer gibi:

-Hatırlıyor musun, Dimitriy öğleden sonra eve zorla girip babamı dövdüğü gün, sana olaydan sonra avluda, istemek hakkını mahfuz tutuyorum demiştim. Şimdi söyle, o vakit babamın ölümünü istediğimi düşündün mü, düşünmedin mi? diye sormuştu.

Alyoşa, alçak bir sesle:

-Düşündüm, diye karşılık vermişti.

-Doğru söylemek gerekirse gerçekten öyleydi. Bunu anlamak için kâhin olmak gerekmez. Ama, o sırada, aynı zamanda varsın alçaklar birbirini yesin demiştim, o vakit, gerçekten Dimitriy'in babamı öldürmesini, belki de bunu mümkün olduğu kadar çabuk yapmasını istediğimi... hatta, ona bu işte yardım etmekten bile kaçınmayacağımı hiç düşündün mü?

Alyoşa hafifçe sararmış ve hiç konuşmadan ağabeyini" gözlerinin içine bakmıştı. İvan:

-Söylesene! diye bağırmıştı. Senin o anda ne düşündüğünü öğrenmek istiyorum. Ben gerçeği istiyorum! Gerçeğe ihtiyacım var benim!

Güçlükle içini çekmiş ve Alyoşa'nın vereceği karşılığı önceden biliyormuş gibi garip bir öfkeyle ona bakmıştı. Alyoşa:

-Bağışla beni ağabey! o vakit bunu da düşünmüştüm

diye fısıldamış, sonra hiç bir hafifletici neden ileri sürmeden susmuştu.

O zaman İvan:

__ Teşekkür ederim, diyerek Alyoşa'nın yanından ayrılmış, hızla kendi yoluna gitmişti.

O günden sonra Alyoşa, İvan ağabeyinin garip bir şekilde, kesin olarak kendisinden gittikçe uzaklaştığını, hatta artık onu sevmediğini hissetmeye başlamıştı. Bu yüzden kendisi de artık evine uğramıyordu. Ama İvan Fiyodoroviç, o gün Alyoşa ile karşılaştıktan hemen sonra, evine uğramadan birden tekrar Smerdyakov'la gitmişti.

VII

SMERDYAKOV'A İKİNCİ ZİYARET

Smerdyakov artık hastaneden taburcu edilmişti. İvan Fiyodorovic, yeni kiraladığı evi biliyordu: Smerdyakov işte o kerestelerden yapılmış, eğrilmiş ve bir sofayla ayrılmış iki izbeden ibaret küçük evde oturuyordu. İzbelerden birine Marya Kondratyevna i!e annesi, öbürüne de Smerdyakov'un kendisi yerleşmişti. Evlerine onlarla ne şekilde anlaşarak yerleşmişti? Bedava mı oturuyor, yoksa kira mı veriyordu? Bunu ancak Al ah bilirdi. Sonradan, evlerine Mariya Kondratyevna'nın nişanlısı

sıfatıyla yerleşmiş olduğu ve yanlarında bedava olarak oturduğu ileri sürülmüştür.

Ana kız ona büyük bir saygı gösteriyor ve onu kendilerinden daha üstün bir insan sayıyorlardı.

İvan Fiyodoroviç, kapıyı çalıp da vuruşlarını duyurduktan sonra, Mariya Kondratyevna'nın işareti üzerine, doğrudan

doğruya sola, Smerdyakov'un oturduğu, beyaz izbeye geçti.

BU izbede topraktan yapılmış, sırlı ve iyice yakılmış bir peç duruyordu. Duvarlar mavi kâğıtla kaplıydı. Ama doğru söylernek gerekirse yırtık pırtıktı ve çatlakların altında yığınla karafatma kıpırdayıp duruyor, bu yüzden odada hiç dinmeyen bir hışırtı duyuluyordu. Eşyalar da değersizdi: İki duvarın dibinde banklar, masanın yanında da iki iskemle var• , tahtadan yapılmış basit bir şeydi ama üzeri pem244

be işlemelerle süslüydü, İki küçük pencerede içinde ıtır çi_ çekleri bulunan iki saksı duruyordu.

Köşede tasvirlerin asıldığı bir .girinti vardı. Masanın üzerinde yamru yumru ve pek büyük olmayan madenî bir semaverle, üzerinde iki fincan bulunan bir tepsi görülüyordu.

Ama Smerdyakov artık çayını içmiş, semaver de sönmüştü... Kendisi ise masanın başında, bankta oturuyor, deftere bakarak elindeki mürekkep kalemiyle bir şeyler yazıyordu. Hokka hemen yanında idi. Bir de kısacık tunç bir şamdan, şamdanın içinde de stearinli bir mum vardı. İvan Fiyodoroviç, daha Smerdyakov'un yüzüne bakar bakmaz hastalığının artık tam anlamıyla geçmiş

olduğu kanısına vardı. Smerdyakov'un yüzü daha dolgundu. Alnının üzerindeki saçlar kabartılmış, şakaklarındakiler ise iyice yatırılmıştı. Sırtında, pamuklu bir robdöşambr ile oturuyordu. Ama, robdöşambrı iyice yıpranmış, eskimişti. Gözlüğü burnunun üzerinde idi. Oysa İvan Fiyodoroviç.

gözlük taktığını hiç görmemişti. Bu ö. nemsiz şey, birden, nedense İvan Fiyodoroviç'in kızgınlığını

iki misli arttırdı: Ama ne yaratık! Üstelik bir de gözlük takmış! diye düşündü.

Smerdyakov, ağır ağır başını kaldırdı, gözlüğünün üzerinden içeriye girene dikkatle baktı. Sonra, gözlüğünü yavaşça çıkardı, kendisi de bankın üzerinden doğruldu. Ama bu doğrulusu artık hiç de o kadar saygılı değildi. Bunu garip, hatta tembelce denilecek bir şekilde, sanki sadece, artık gösterilmemesi imkânsız en basit bir nezaket kuralına boyun eğiyormuş gibi bir tavırla yapmıştı.

İvan tüm bunları bir anda farketmiş, hepsini birden kavramıştı. En önemlisi Smerdyakov'un bakışını, kesin olarak öfkeli, hoşnutsuz, hatta küçümseyen bakışını farketmişti. Smerdyakov'un bakışı; Ne gelip duruyorsun? O zaman seninle hepsini konuştuk ya? Ne diye yine geldin? der gibiydi. İvan Fiyodoroviç, kendini güçlükle tuttu. Daha ayakta dururken paltosunun düğmelerini çözerek

-Odan da ne sıcakmış! dedi. Smerdyakov:

-Buyrun paltonuzu çıkarın! diye izin verdi. • İvan Fiyodoroviç, .paltosunu çıkardı, onu bankın üzeri

attı, titreyen el eriyle bir iskemle aldı, onu hızla masaya doğru

çekti ve üzerine oturdu. Smerdyakov banka ondan önce otu muştu. İvan Fiyodoroviç, hemen sert bir tavırla:

-Önce hemen şunu sorayım: Burada yalnız mıyız? diye sordu. Bizi oradan işitmezler mi?

-Hiç kimse, hiç bir şey işitmez efendim. Kendiniz de gördünüz ya; arada bir sofa var.

-Bana baksana oğlum, o vakit hastanede yanından ayrıldığım zaman senin saralı numarası

yapmakta usta olduğunu söylemezsem, sen de sorgu yargıcına bizim bahçe kapısında konuştuğumuz herşeyi açıklamayacağını söylemiştin, o vakit, neyi kasdetmek istiyordun? Her şeyi dediğin neydi? Ne demek istemiştin? Beni tehdit mi ediyordun, nedir? Seninle bir anlaşmam mı vardı? Senden korkuyor muyum yoksa? Öyle mi sanıyorsun?

İvan Fiyodoroviç bunları büsbütün çileden çıkmış bir halde söylüyordu ve bel iydi ki, mahsus, bütün kaçamak yol arını küçümsediğini, lâfı dolandırmasına göz yummayacağını, elindeki kozları

açıkça oynadığını belirtmek istiyordu. Smerdyakov'un gözlerinde öfkeli ışıklar belirdi. Sol gözü

kırpıştı. Karşılığını hemen verdi. Gerçi her zamanki gibi ağır başlılıkla ve ölçülü olarak konuşmuştu ama, madem açıktan açığa konuşmak 'istiyorsun, al bakalım sana, işte açıktan açığa konuşuyorum der gibiydi.

-Ben o zaman, bu sözü şunun için söylemiştim efendim: Siz, babanızın öldürüleceğini önceden bile bile, onu feda ederek yalnız bıraktınız. Başkaları bunu öğrendikten sonra, duygularınız konusunda, hatta belki de başka şeylerden kötü sonuçlar çıkarmasınlar diye, bunu yargıçlara açıklamamayı ödetmiştim.

Smerdyakov bunu gerçi acele etmeden, kendine hakim olarak söylemişti ama, artık sesinde garip bir sertlik, ısrar" bir anlam ve öfke ile meydan okuyan bir hava seziliyordu. Küstah bir tavırla gözlerini İvan Fiyodoroviç'e dikmişti. İvanın ise daha ilk anda gözleri bulanır gibi olmuştu:

-Ne dedin? Ne? Deli misin, sen?

-Çok şükür aklım başımda, efendim.

İvan Fiyodoroviç, sonunda kendini tutamayarak: ~ Canım, ben o zaman cinayet işleneceğini biliyor muyum? diye bağırdı ve şiddetle masayı yumrukladı. Daha baş

ka Şeylerden ne demek? Söyle alçak herif, ne demek istiyorsun ?246

Smerdyakov susuyor, aynı küstah bakışla, İvan Fiyodoroviç'i süzmeye devam ediyordu.

İvan Fiyodoroviç avazı çıktığı kadar:

-Söyle, pis kokulu alçak herif! Neymiş o başka şeyler diye bağırdı.

-Başka şeyler derken neyi kasdettiğimi şimdi anladım. Siz herhalde daha o zaman babanızın ölmesini çok istiyordunuz.

İvan Fiyodoroviç ayağa fırladı ve var gücü ile Smerdyakov'un omuzuna bir yumruk indirdi. O

kadar şiddetle vurmuştu ki, Smerdyakov duvara çarptı. Bütün yüzü bir anda gözyaşları ile ıslandı.

cAyıp beyefendi! Gücü olmayan bir insanı dövmek ayıp! dedikten sonra, burnunu sile sile büsbütün ıslattığı mavi kareli mendili ile gözlerini örttü ve alçak sesle ağlamağa başladı. Böylece bir dakika kadar geçti. Sonunda İvan Fiyodoroviç emreden bir tavırla:

-Yeter! Kes artık! diyerek yine iskemlenin üzerine oturdu. Kalan sabrımı da tüketme!

Smerdyakov gözlerini örttüğü o bez parçasını çekti. Buruşmuş yüzünün her noktasında, uğradığı

hakaretin izi okunuyordu.

-Demek sen o zaman Dimitriy ile birlikte, babamı öldürmek istediğimi düşündün, öyle mi alçak?

-Ben, o zamanki düşüncelerinizi bilmiyordum efendim. Zaten sizi bahçe kapısında durdurmamın nedeni, sizi bu noktada denemekti efendim.

-Neyi deneyecektin? Neyi?

-Yani şunu öğrenmek istiyordum: Babanızın bir an önce öldürülmesini istiyor musunuz, istemiyor musunuz?

İvan Fiyodoroviç'i en çok kızdıran şey Smerdyakov'un bir türlü vazgeçmediği o ısrarlı ve küstah tavrıydı. Birden:

-Onu sen öldürdün! diye bağırdı.

Smerdyakov, onu küçümseyen bir tavırla hafifçe güldü:

-Benim öldürmediğimi hem de çok kesin olarak siz de biliyorsunuz Hem bana öyle geliyor ki, akıl ı bir insanın bu konuda artık söyleyecek sözü yoktur.

-İyi ama, o zaman benden niçin öyle şüphe ettin?

-Sizin de bildiğiniz gibi sadece korkudan efendim. Çünkü o zaman öyle bir durumdaydım ki, korktuğum için herkesten şüphe ediyordum. Sizi de denemeye niyetliydim, çün 247

kü kendi kendime, eğer siz de ağabeyinizin istediği şeyi istiyorsanız, o zaman herşeyin sonu geldi, beni de onunla birlikte sinek gibi yok edebilirler! diye düşünüyordum.

-Dur bakalım, iki hafta önce öyle demiyordun.

- Hastanede sizinle konuşurken de aynı şeyleri düşünüyordum, ama fazla söze ihtiyaç

kalmadan herşeyi anladığınızı ve akıl ı bir insan olarak, açıktan açığa konuşmak istemediğinizi sanıyordum, efendim.

-Şuna bakın hele! Ama şimdi söyle, söyle, ısrar ediyorum: Hangi davranışımla, hangi davranışımla o pis ruhunda hakkımda öyle alçakça bir şüphe uyandırdım?

-Öldürme işine gelince... kendiniz hiç bir zaman bunu yapamazdınız, efendim. Zaten böyle bir şeyi istemezdiniz de. Ama, bir başkası öldürsün; bunu istiyordunuz?

-Şuna bakın! Üstelik bunu ne kadar sakin, ne kadar serinkanlı bir tavırla söylüyor! Canını, ben bunu neden isteyeyim? İsteyip de ne yapacağım?

Smerdyakov karşısındakini yaralamak isteyen, hatta intikamcı bir tavırla:

-Neden mi isteyecektiniz? Peki, miras meselesi yok muydu efendim? diye atıldı. Babanızın ölümünden sonra, üç kardeş olarak her birinize, hemen hemen kırk bin ruble, hatta belki de daha fazlası kalabilirdi. Oysa, Fiyodor Pavloviç, o vakit bayan Agrafena Aleksandrovna ile evlenmiş

olsaydı, o kadın nikâh kıyılır kıyılmaz, babanızın tüm servetini hemen kendi üzerine çevirirdi. Çünkü kendileri, öyle aptal kadınlardan değildirler, efendim. O zaman da size, her üç

kardeşe de babanızın ölümünden sonra iki ruble bile kalmazdı: O vakit nikâh sanki çok mu uzaktı? Bir kıl payı kalmıştı, efendim. O hanımefendi küçük parmağı ile babanıza şöyle bir işaret etti mi, beyefendi hemen onun peşinden dili bir karış dışarda kiliseye koşardı.

İvan Fiyodoroviç üzüntü ile kendini tuttu. Sonunda:

-Peki, görüyorsun ki, yerimden fırlamadım! Seni dövmedim. Öldürmedim. Devam et bakalım: Demek sence ben, ağabeyim Dimitriy'i bu işi yapmakla görevli sayıyordum, ona güveniyordum öyle mi?

-Nasıl güvenmezdiniz efendim? Ağabeyiniz öldürürse, hemen bir soylu olarak tüm haklarından, unvanlarından, rütbelerinden ve mal arından yoksun kalmış olacak ve kürek248

L

mahkûmu olarak sürgün edilecekti. Demek ki öyle bir şey olursa, babanızın ölümünden sonra kardeşiniz Aleksey Fiyodoroviç ile birlikte ikinize eşit miktarda bir miras kalacaktı, yani her birinize artık kırkar değil, altmışar bin kalacaktı, efendim. Bu bakımdan o zaman bu işi Dimitriy Fiyodoroviç'in yapacağına muhakkak güvenmişsinizdir!

-Aman Al ahım! Nelerine dayanıyorum senin! Beni dinle, alçak herif: Eğer o vakit bu işi falanca yapar diye düşünseydim, herhalde herkesten önce sana güvenirdim. Dimitriy'e değil, hatta yemin ederim o zaman senin bir alçaklık yapacağını seziyordum... Daha o vakit... İçimde uyanan duyguyu hatırlıyorum...

Smerdyakov alaylı bir tavırla gülümsedi.

-Ben de o zaman biran için bana da güvendiğinizi düşünmüştüm, dedi. Bu bakımdan, daha o zaman, kendinizi ele vermiş oldunuz. Çünkü madem benim öyle bir şey yapacağımı

hissediyordunuz, öyleyken niçin gidiyordunuz, demek ki böyle davranarak bana: Babamı sen öldürebilirsin, ama sana engel olmuyorum demek istiyordunuz.

-Alçak! Bunu sen öyle anlamışsmdır!

-Hepsi de o Çermaşnaya yüzünden oldu, efendim. Rica ederim! Moskova'ya gitmeye hazırlanıyorsunuz ve babanızın Çermaşnaya'ya gitmeniz için yaptığı bütün ricaları

reddediyorsunuz! Sonra da benim aptalca söylediğim bir söz üzerine birden razı oluyorsunuz, efendim! O zaman ne diye o Çermaşnaya'ya gitmeye razı oldunuz? Madem ortada hiç bir sebep yoktu, neden tek benim sözüm üzerine Moskova'ya değil de Çermaşnaya'ya gittiniz?

Demek benden birşeyler bekliyordunuz!

İvan, dişlerini gıcırdatarak:

-Hayır, beklemiyordum, yemin ederim ki, hayır! diye bağırdı.

-Nasıl olur da, hayır diyorsunuz efendim? Öyle olsaydı size düşen şey, o zamanki sözlerim için babanızın oğlu olarak beni herşeyden önce polise teslim etmek, dövdürmekti efendim... Hiç

değilse hemen oracıkta suratımı dağıtabilirdiniz. Oysa, siz tersine hiç de öfkelenmeyerek hemen dostça bir tavırla, aptalca söylediğim bir sözü harfi harfine yerine getiriyorsunuz ve yola koyuluyorsunuz. Bu ise büsbütün saçma bir şeydi efendim. Çünkü, babanızın hayatını korumak 249

için kalmanız gerekirdi... Böyle olunca ben, bunlardan başka bir sonuç çıkarabilir miydim?

İvan somurtmuş olarak oturuyordu. Sinirden iki elini de yumruk yapmış sımsıkı dizlerine dayamıştı. Acı acı gülerek:

-Evet, o sırada suratını dağıtmadığıma yazık oldu, dedi. Seni polise sürükleyemezdim. Sözlerime kim inanırdı? Neyi neyle ispat edebilirdim? Ama, suratını... Hay Al ah, yazık! Düşünemedim bunu!

Gerçi şimdi surat dağıtmak yasak ama, senin suratını seve seve çorbaya çevirirdim.

Smerdyakov, ona hemen hemen zevkle bakıyordu. Fiyodor Pavloviç'in sofrasına hizmet ettiği zamanlar, masanın arkasında durup da, Grigoriy Vasilyeviç'le din konusunda tartışarak onu kızdırdığı zamanki gibi kendinden memnun, bilgiççe bir tavırla:

-Günlük hayatın olağan olaylarında, yani basit olaylarda bir adamın suratını dağıtmak gerçekten yasalarla yasaklanmış bir şeydir ve artık herkes dayak atmaktan vaz geçmiştir. Ama hayatın özel olaylarında, bizi bırakın, tüm dünyada, hatta ortada tam bir Fransız Demokrasisi olsa bile, yine aynı sekilde, tıpkı Adem'le Havva çağında olduğu gibi dayak atmaya devam ediyorlar. Hem hiç bir zaman da bundan vazgeçmeyeceklerdir. Siz ise, o vakit özel bir olay olduğu halde, bu cesareti gösteremediniz efendim.

İvan, masanın üzerinde duran defteri başı ile işaret etti:

-Ne o, Fransızca sözler mi öğreniyorsun?

-Neden öğrenmeyeyim? Belki böylece tahsilimi tamamlamış olacağım. Sanıyorum ki, bu bilgi o mutlu Avrupa ülkelerine gideceğim vakit, işime yarayacaktır.

İvan'ın gözleri kıvılcımlandı, tüm vücudu tepeden tırnağa titredi.

-Dinle canavar! dedi. Senin suçlamalarından korkmuyorum! İfade verirken, benim için istediğini söyleyebilirsin ve eğer

şimdi sana gebertinceye kadar bir dayak atmıyorsam, bunu yalnız bu cinayeti senin işlediğinden şüphe ettiğim için,

mahkemeye vereceğim için yapmıyorum! Seni ele vereipucu bulacağım!

~ Bence sussanız daha iyi olacak, efendim. Çünkü, tam anlamıyla suçsuz olduğuma göre, beni nasıl suçlayabilirsiniz? size kim inanacaktır? Eğer öyle bir şeye başvuracak olur250

sanız, ben de hemen her şeyi anlatırım efendim, çünkü kendimi savunmadan duramam değil mi?

-Şimdi senden korktuğumu mu sanıyorsun?

-Varsın mahkemede yargıçlar şimdi size söylediğim sözlere inanmasınlar efendim; halk arasında inananlar olacak ya! Onlar inanınca da mahcup olacaksınız efendim.

İvan dişlerini sıkarak:

-Bak, bak yine akıl ı bir adamla konuşmak yararlı oluyor demek istiyorsun, öyle değil mi?

-Tam üstüne bastınız efendim. Akıl ısınız ve tabiî akıl ı bir insan gibi davranacaksınız efendim.

İvan Fiyodoroviç, ayağa kalktı, öfkeden titreyerek paltosunu giydi, sonra artık Smerdyakov'a hiç

bir karşılık verme.den, hatta yüzüne bile bakmadan hızlı adımlarla odadan çıktı. Akşamın taze havası ona serinlik verdi. Göklerde ay pırıl pırıl parlıyordu. Zihninde karmakarışık düşünceler vardı, ruhundaki duygular da karışıktı.

İvan Fiyodoroviç kendi kendine: Şimdi gidip Smerdyakov'u ihbar edeyim mi? Ama neyi ihbar edeceğim? Ne de olsa suçsuz. Aksine o beni suçlayabilir diye söyleniyor, durup durup: Gerçekten, o vakit ne diye Çermaşnaya'ya gittim sanki? Keden yaptım bunu? Niçin gittim? diye soruyordu. Evet, tabiî bir şeyler bekliyordum. Smerdyakov haklı.

Sonra, yine belki yüzüncü kezdir babasının evindeyken o son gece, merdivende durup aşağıda olup bitenlere nasıl kulak kabarttığını hatırladı. Ama bu sefer öyle bir acıma duygusu ile hatırlamıştı ki bunu, birden olduğu yerde sanki kalbine bir hançer saplanmış gibi durakladı: Evet ben, daha o zaman bu işin olmasını bekliyordum. Gerçek bu! İstiyordum, tam anlamıyla istiyordum cinayetin işlenmesini! Ama gerçekten öyle miydi? İstiyor muydum bu cinayeti? İstiyor muydum? Şu Smerdyakov'u gebertmeli! Eğer şimdi Smerdyakov'u öldürmek cesaretini gösteremezsem, yaşamaya bile değmez!

Bunun üzerine İvan Fiyodoroviç evine uğramadan doğru Katerina İvanovna'ya gitti ve gelişi ile onu korkuttu: Çılgın gibiydi. Smerdyakov'la yapmış olduğu konuşmayı olduğu gi bi, harfi harfine ona anlattı. Genç kadın onu ne kadar sakinleştirmeye çalışırsa çalışsın, bir türlü sakinleşemiyor, orada bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, kesik kesik garip bir

konuşuyordu. Sonunda oturdu, dirseklerini masaya dayadı, başını da iki elinin üzerine indirdi ve garip bir söz söyledi.

— Eğer cinayeti işleyen Dimitriy olmayıp, Smerdyakov olsaydı, o zaman düşüncesini kabul edebilirdim, çünkü onu teşvik ettim. Daha doğrusu, teşvik ettim mi, daha bunu da

iyice bilemiyorum. Ama, eğer Dimitriy değil de, Smerdyakov öldürdüyse, tabiî ben de katil sayılırım!

Katerina İvanovna, bu sözleri dinledikten sonra, konuşmadan ayağa kalktı, yazı masasına doğru yürüdü, masanın üzerinde duran kutuyu açtı, içinden bir kâğıt çıkardı ve İvan'in önüne koydu. Bu kâğıt İvan Fiyodoroviç'in sonradan Alyoşa'ya babalarını Dimitriy'in öldürdüğünü matematik bir şekilde ispat eden vesikaydı. Bir mektuptu. Mitya bu mektubu sarhoş bir halde manastıra giden Alyoşa ile kırda karşılaştığı akşam, Katerina İvanovna'nın evinde Gruşenka'nın genç kad:na hakaretler savurduğu rezaletten sonra yazmıştı.

O akşam, Alyoşadan ayrıldıktan sonra Mitya, Gruşenka'ya gitmeye niyetlenmişti. Onunla gerçekten görüşüp görüşmediği bilinmiyordu. Yalnız gece olunca, başkent meyhanesinde görülmüş ve orada iyice kafayı çekmişti. Sonra, mürekkep kalemi ve kâğıt istemiş ve kendisini ele verecek önemli bir vesika meydana getirmişti. Bu çileden çıkmış bir adamın, çeşit çeşit lâflarla dolu, cümleleri arasında bağlantılar bulunmayan, tam anlamıyla, sarhoş işi mektubuydu. Tıpkı

sarhoş bir adamın, eve döndükten sonra, olağanüstü bir öfkeyle karışma, ya da evde bulunan kişilere, biraz önce kendisine nasıl hakaret edildiğini, hangi alçağın ona ne gibi hakaretler savurduğunu, kendisinin ise aksine ne kadar mükemmel bir insan olduğunu, o alçağa neler yapacağını uzun uzun, bağlantısız, karmakarışık bir şekilde heyecanla, üstelik masayı

yumruklayarak ve gözlerinde de sarhoşluğunu bel i eden gözyaşları ile bağınp çağırarak anlatışı

gibi bir şeydi...

Kendisine meyhanede verdikleri kâğıt, özel iği olmayan basit, kötü cins, kirli bir mektup kâğıdı

parçasıydı. Arkasında da bir hesap yazılıydı. Sarhoşlukla içten gelen sözlere herhalde yer kalmamıştı ki, Mitya yalnız kâğıdın kenarlarına değil, ayrıca son satırların üst kısımlarına da birşeyler karalamıştı. Mektupta şöyle deniliyordu:

Hayatımı mahveden Katya! Yarın senin o üç bin rubleni geri vereceğim, ondan sonra elveda...

yüreğinde yüce bir252

kin taşıyan kadın! ama, aynı zamanda elveda sevgilim; Bu işi burada bitirelim! Yarın herkesten isteyeceğim, başkalarından bulanazsam, sana namusum üzerine söz veriyorum, babama gideceğim, kafasını kırıp yastığının altındaki parayı alacağım. Yeter ki buradan İvan gitsin. Kürek cezasına çarptırılıp sürülsem bile üç binini geri vereceğim. Beni bağışla. Karşında yerlere kadar eğiliyorum, çünkü sana alçaklık ettim. Beni bağışla! Hayır, bağışlama daha iyi olur: Hem ben daha rahat ederim, hem sen! Sevgini kabul etmektense, kürek mahkûmu olayım daha iyi! Çünkü

başkasını seviyorum. Sen de bugün onu iyice tanıdın. Artık beni nasıl bağışlayabilirsin? Benim malımı çalan hırsızı öldüreceğim! Hepinizden uzaklaşıp Doğu'ya gideceğim. Hiç kimse bilmesin diye. Onu da bırakacağım. Çünkü, bana acı çektiren yalnız sen değilsin, o da bana acı çektiriyor.

Elveda!...

P. S. Sana lanetler yağdırıyorum, ama sana tapıyorum! Göğsümün içinde bir tel var, işitiyorum, ses veriyor. İyisi mi kalbimi ikiye parçalayayım! Kendimi öldüreceğim, ama yine de önce o köpeği geberteceğim. Elinden üç bini koparıp

sana fırlatacağım. Gerçi senin karşında alçağın biriyim ama, hırsız değilim. Üç bini bekle. O para köpeğin yatağı altında duruyor, pembe bir kurdele ile bağlı olarak. Ben hırsız değilim, ama benim malımı çalanı öldüreceğim. Katya, bana nefretle bakma. Dimitriy hırsız değil, katildir! Babasını öldürdü, kendisini de mahvetti, tek sana karşı

durabilsin, senin gururuna boyun eğmesin diye. Üstelik seni de sevmiyor!

P. S. Ayaklarını öperim, elveda!...

P. S. Katya, Tann'ya dua et, başkaları bana parayı versinler. O zaman elimi kana bulamam, vermezlerse... kana bulanacağım! Öldür beni!

, Kölen ve düşmanın

D. Karamazov.

İvan, vesikayı okuduktan sonra, yerinden artık kanıya varmış olarak kalktı. Demek ki, öldüren ağabeyi idi. Smerdyakov değildi. Smerdyakov olmayınca da, demek kendisi de, İvan da katil sayılmazdı! Mektup birden onun gözünde matematik bir anlam kazanmıştı. Artık onun için Mitya'nın suçlu olduğu şüphe götürmez bir şeydi. Bununla birlikte, şunu da söylemek gerekirse, Mitya'nın cinayeti Smerdyakov'la

-

isleyebileceği İvan'ın aklından bile geçmiyordu. Zaten böyle bir şey olaylara da uymuyordu. İvan tam anlamıyla huzura

kavuşmuştu.

Ertesi sabah Smerdyakov'u ve alaylı sözlerini sadece nefretle hatırlıyordu Birkaç gün sonra da, artık nasıl olup da, onun açıkladığı şüphelerden ötürü bu kadar gücendiğine hayret ediyordu Ona karşı nefret duymaya başladı ve olup bitenleri unutmaya karar verdi. Böylece bir ay geçti.

Smerdyakov'u artık hiç kimseye sormuyordu. Yalnız bir iki kez, çok hasta olduğunu hatta aklını

kaçırdığını işitti. Bir ara genç doktor Varvinski, smerdyakov'dan söz ederek sonunda cinnet getirecek demiş, İvan da bu sözünü unutmamıştı.

O ayın son haftası içinde İvan'ın kendisi de büyük bir rahatsızlık hissetmeye başlamıştı. Katerina İvanovna'nın getirtmiş olduğu ve tam mahkeme başlayacağı sırada Moskova'dan gelmiş olan doktora gidip, onunla görüşmüştü bile. Tam o sırada da Katerina İvanovna ile olan ilişkileri son derece bozulmuştu Katerina İvanovna'nın Mitya'ya, sadece bir kaç dakika sürmekle birlikte, çok şiddetli olan dönüşleri, Ivan'ı çileden çıkarıyordu. Gariptir ki Alyoşa, Mitya'nın yanından çıkıp Katerina İvanovna'ya geldiği zaman, İvan meydana gelen ve daha önce anlattığımız o son sahneye kadar, Katerina İvanovna'nın kendisini deli eden tüm o dönüşlerine rağmen, genç

kadından o ay içinde bir kez Mitya'nın suçlu olduğundan şüphe ettiğini gösteren bir tek söz işitmemişti. Aynca şuna da dikkati çekmek gerekir: İvan, Mitya'dan hergün gittikçe daha fazla nefret ettiğini hissederken, bu nefretin Katyâ'nın ona dönüşlerinden ileri gelmediğini, babasını

öldürmüş olmasından doğduğunu anlıyordu! Bunu hissediyor, kavrıyordu Öyle olduğu halde, mahkeme başlamadan on gün kadar önce Mitya'ya gitmiş, ona bir

kaçış planı teklif etmişti Bel iydi ki bu Plan çok daha önceden düşünülmüştü.

Kendisini öyle bir adım atmaya yönelten şey, Smerdyafcov'un'bir sözünden ötürü içinde açılan ve bir türlü kapanlayan küçük bir yaraydı. Smerdyakov, Ivan'a ağabeyinin suçkumasmın çıkarına uygun olduğunu, çünkü öyle bir şey olursa babasından kendisine ve Alyoşa'ya kalacak olan mirasın, kırkar binden altmış bine yükseleceğini söylemişti. İvan kendi Payına düşen otuz bini Mitya'nın kaçışını sağlamak için feda etmeye karar vermişti.-

O zaman, Mitya'nın yanından dönüşte, büyük bir hüzün ve şaşkınlık içindeydi: Öyle hissediyordu ki, Dimitriy'in kaçmasını yalnız bu işe otuz bin ruble feda etmek için değil, aynı zamanda bir başka şey için de istiyordu. Kendi kendine, Yoksa ben de onun gibi bir katil miyim? Onun için mi istiyorum bunu? diye soracak oldu. Bir türlü yakalayamadığı, ama yakıcı bir şey içini dağlıyordu.

Asıl önemlisi gururu yaralandığı için tüm o ay boyunca çok üzüntü duyuyordu. Ama bunu sonra anlatırız.

İvan Fiyodoroviç, Alyoşa ile konuştuktan sonra, kendi evinin kapısını çalacağı sırada, birden Smerdyakov'a gitmeye karar verdiği vakit, içinde büyük bir öfke patlak vermişti. Katerina İvanovna biraz önce, ona, Alyoşa'nın yanında onun (yani Mitya'nın) katil olduğuna beni yalnız sen inandırdın! demişti. Bu aklına gelince İvan, şaşkınlıktan olduğu yerde durakladı: Katerina İvanovna'yı Mitya'nın katil olduğuna inandırmak için hiç bir şey söylememişti. Aksine, Smerdyakov'un yanında:! döndüğü vakit, kendinden şüphe ettiğini ona söylemişti. Aslında, Katerina İvanovna'nın kendisi o zaman ona, vesikayı göstermiş, böylece ağabeyi Dimitriy'in suçlu olduğunu ispat etmişti! Şimdi de birden Ben Smerdyakov'a gittim !> diye bağırıyordu. Ne zaman

gitmişti oraya? İvan'ın bu konuda hiç bir bilgisi yoktu. Demek ki Katerina İvanovna, Mitya'ıiın suçlu olduğuna hiç de o kadar kesinlikle inanmıyordu! Hem Smerdyakov ona ne diyebilirdi? Gerçekten ne demişti ona? İvan'ın yüreğinde müthiş bir öfke alevlenmişti. Nasıl olup da o zaman neden bağırmadığına bir türlü akıl erdiremiyordu. Elini zilden çekip, Emerdyakov'a gitmek üzere yola koyuldu. Bu kez belki onu öldürürüm! diyordu.

VIII

SMERDYAKOV'LA ÜÇÜNCÜ VE SON GÖRÜŞME

Daha yarı yolda, tıpkı o sabahki gibi sert, kuru bir rüzgâr çıktı ve yine kuru yoğun bir kar ince ince yağmağa başladı. Yere düşüyor, ama toprağa yapışmıyor, rüzgâr da onu fırıl fırıl döndürüyordu.

Kısa bir süre sonra tam bir tipi baş

-

ladı. Bizim kentte, Smerdyakov'un oturduğu semtte, sokaklarda hemen hemen hiç fener yoktu.

İvan Fiyodoroviç, tipiyi farketmeden yolunu • bir önsezi ile bularak yürüyordu. Başı ağrıyor, şakakları müthiş bir ağrı ile zonkluyordu. Hissediyordu ki, bileklerinde bir kasılma vardı.

Mariya Kondratyevna'nın küçük evine varmadan önce, birden tek başına yürüyen, sırtına yamalı

bir gocuk giymiş, kısa boylu bir köylüyle karşılaştı; köylü, yalpalaya yalpalaya yürüyor, homurdanıyor, küfrediyor,

sonra birden küfretmekten vaz geçerek uykulu bir sesle, sarhoş sarhoş

şarkı söylemeye başlıyordu.

Ah, gitti Vanka Piter'e Bekler miyim o dönecek diye?

Daha ikinci satırda şarkıyı kesiyor, yine birine küfretmeye başlıyor, sonra tekrar aynı şarkıyı

söylemeye koyuluyordu. İvan Fiyodoroviç, daha ne olduğunu, kim olduğunu bile düşünmeden, ona karşı müthiş bir öfke duymaya başlamıştı. Birden karşısında nasıl bir insan bulunduğunu kavradı. Hemen sonra da, köylünün tepesine bir yumruk indirmek için kaçınılmaz bir istek duydu.

Tam o sırada yanyana gelmişlerdi. Köylü şiddetle yalpalayarak birden vargücü ile İvan'a çarptı.

İvan kudurmuş gibi onu itti. Köylü geriye fırladı ve bir kütük gibi donmuş toprağın üzerine şırrak!

diye düştü. Canı acıyarak yalnız bir kez: Ah! diye bakırdı, hemen sonra da sustu. İvan ona doğru yürüdü. Köylü hiç kımıldamadan, baygın bir halde sırt üstü yatıyordu. İvan: Donacak! diye düşündü. Tekrar Smerdyakov'un evine doğru yürümeye başladı.

Elinde bir mumla İvan'ı karşılamak" için koşup gelmiş olan Mariya Kondratyevna, daha sofada İvan Fiyodoroviç'e, Pavei Fiyodoroviç'in (yani Smerdyakov'un) çok hasta olduğumu, gerçi yatakta yatmadığını ama, hemen hemen aklını kaçırmış gibi bir durumda bulunduğunu, hatta semaveri sofradan kaldırmalarını emrettiğini, çayı bile içmek istemediğini İvan Fiyodoroviç kaba bir tavırla:

-Ne yani, azgınlık mı ediyor? diye sordu. Mariya Kondratyevna:

-Yok canım, aksine hiç sesleri çıkmıyor, yalnız siz kendileriyle pek uzun konuşmayın olmaz mı

efendim? diye rica etti.256

-

İvan Fiyodoroviç kapıyı açıp içeri girdi, içerde, geçen seferki gibi ortalık iyice ısıtılmıştı. Ama odada bazı değişiklikler göze çarpıyordu: Yanda duran banklardan biri dışarıya götürülmüştü ve yerine maundan yapılmış eski ve meşin kaplı bir divan getirilmişti. Üzerine bir yatak serilmiş ve oldukça temiz beyaz yastıklar konmuştu. Yatağın üzerinde Smerdyakov oturuyordu. Sırtında da yine aynı robdöşambr vardı. Masa, divanın önüne götürülmüştü. Böylece oda çok daralmıştı.

Masanın üzerinde sarı kâğıtla kaplanmış, kalın bir kitap duruyordu. Ama Smerdyakov onu okumuyordu, galiba oturuyor ve hiç bir şey yapmıyordu, îvan Fiyodoroviç'i hiç konuşmadan ona uzun uzun bakarak karşılamıştı. Bel iydi ki gelişine hiç hayret etmemişti. Yüzü çok değişmişti.

Zayıflamış ve sararmıştı. Gözleri içeriye doğru gömülmüş, altları morarmıştı.

İvan Fiyodoroviç olduğu yerde durarak:

-Hay Al ah! sen gerçekten hastaymışsın dedi. Seni fazla yoracak değilim, paltomu bile çıkarmayacağım. Nereye oturabilirim?...

Masanın öbür tarafından dolaşarak bir iskemleyi ona doğru çekti ve oturdu.

-Ne bakıp susuyorsun? Sana bir tek şey soracağım ve yemin ederim ki karşılığını almadan buradan gitmem. Bayan Katerina İvanovna evine geldi mi?

Smerdyakov, uzun, uzun sustu. Hâlâ, hiç ses çıkarmadan İvan'a bakıp duruyordu. Sonra birden elini sal ayarak başını öbür tarafa çevirdi. İvan:

-Ne oluyorsun? diye bağırdı.

-Hiç!

-Nasıl hiç? ,

-Geldi, ama bu sizi ilgilendirmez. Rahat bırakın beni efendim.

-Hayır bırakmayacağım! Söyle ne zaman geldi? Smerdyakov nefretle hafifçe gülerek:

-Ben onun varlığını bile unuttum, dedi ve birden yü zünü İvan'a doğru çevirerek, tıpkı bir ay önce görüştükleri kit yaptığı gibi, garip, çılgın ve nefret dolu bir tavırla S lerini ona dikti:

-Siz de galiba hastasınız? Baksanıza amma da sunuz, sararıp solmuşsunuz, dedi.

__ Sen benim sağlığımı bırak şimdi, ne soruyorsam onu

söyle!

__ Peki, gözlerinizin akları neden sararmış? Sapsarı olmuş. Yoksa çok mu üzülüyorsunuz?

Hafifçe güldü, sonra artık açıktan açığa gülmeye başladı. İvan, müthiş bir sinirlilik içinde:

-Bana bak! Sana buradan soruma karşılık almadan gitmem diyorum! diye bağırdı, Smerdyakov acı çekiyormuş gibi bir tavırla:

— Ne diye üstüme varıyorsunuz, efendim? Neden bana işkence ediyorsunuz? diye söylendi.

-Eee!... Al ah belanı versin! Benim seninle ilgim yok. Soruma karşılık ver! O zaman hemen giderim.

Smerdyakov yine gözlerini yere indirdi:

-Benim size vereceğim bir karşılık yoktur!

-Ama ben bu karşılığı senden zorla alacağım! Smerdyakov birden ona nefretle değil de, artık garip bir

tiksintiyle gözlerini dikti.

-Ne diye hepiniz endişe ediyorsunuz? Yarın mahkeme başlıyor diye mi? Canım merak etmeyin size bir şey yapmazlar, artık buna inanın! Evinize gidin, yatıp uyuyun. Hiç birşeyden korkunuz olmasın...

İvan hayretle:

-Ne demek istediğini anlamıyorum... Yarın olacaklardan neden korkacak mışım? diye sordu ve birden gerçekten Karip bir korkunun buz gibi bütün ruhunu sardığını hissetti.

Smerdyakov onu tepeden tırnağa süzdü. Sonra İvan'ı Barlar gibi:

-Demek anlamıyorsunuz öyle mi? diye sözleri uzata uzata karşılık verdi. Akıl ı bir insan böyle bir komedi oynasın,

hayret val ahi!...

İvan ona hiç konuşmadan bakıyordu. Eski uşağının, şim

onunla konuşurken takındığı bu beklenmedik ve büsbütün

yukardan bakıyormuş gibi alışılmamış tavır bile, olmayacak bir şeydi. Geçen seferki görüşmelerinde, hiç değilse böyle bir tavrı yoktu!

size söylüyorum, korkmanız için hiçbir neden yok. Si'

bir kötü duruma sokacak hiçbir şey söylemeyeceğim. Elimde delil yok ki. Şu halinize bakın! El eriniz titriyor. Parmak 25S

-

larınız ne diye öyle kımıldıyor sanki? Haydi evinize gidin, katil siz değilsiniz!...

İvan ir kildi; o anda Alyoşa'nın sözleri aklına gelmişti.

-Öldürmediğimi biliyorum... diye mırıldanacak oldu. Smerdyakov hemen karşılık verdi:

-Demek biliyorsunuz? dedi.

İvan yerinden fırlayarak onu omuzundan yakaladı.

-Söyle hepsini, alçak herif! Hepsini söyle!

Smerdyakov hiç de korkmamıştı. Yalnız, çılgınca bir nefretle gözlerini ona dikmiş bakıyordu.

Müthiş bir kızgınlık içinde:

-Madem öyle, söyleyeyim, siz öldürdünüz işte! diye fısıldadı.

tvan, zihninde birşeyler düşünmüş gibi iskemlenin üzerine çöktü. Öfkeyle hafifçe gülerek:

-Demek hâlâ o zamanki sözleri söylüyorsun öyle mi? Geçen sefer ne dediysen hep onları

söylüyorsun.

-Zaten siz de geçen sefer hep karşımda duruyor ve hepsini anlıyordunuz. Şimdi de anlıyorsunuz.

-Ben bir tek şey anlıyorum, o da şu: Sen delisin.

-Hay Al ah, hiç de bıkmıyor bunlardan! Artık burada karşı karşıyayız, ne diye birbirimize numara yapalım, komedi oynayalım? Yoksa, herşeyi yalnız benim sırtıma mı yüklemek istiyorsunuz? Hem de gözüme baka baka, öyle mi? Onu siz öldürdünüz! Asıl katil sizsiniz. Ben ise, bu işte sadece sizin yardakçımzdım, sizin sadık kulunuzdum ve bu işi sizin sözünüz üzerine yaptım...

-Yaptın mı? Yoksa sen mi öldürdün?

İvan bu soruyu sorarken, bütün vücudu buz gibi olmuştu. Aklını kaçırıyormuş gibi oldu. Sanki üşüyordu, tepeden tırnağa hafif hafif titremeye başlamıştı. O zaman, Smerdyakov da ona hayretle baktı. Herhalde sonunda, îvan'nın korkusu içtenliği ile onu şaşırtmıştı. Gözlerinin içine bakarak eğri bir gülümseyiş ile buna hiç inanmıyormuş gibi:

-Yoksa, gerçekten hiç birşey bilmiyor muydunuz? diye mırıldandı.

İvan, hâlâ ona bakıyordu. Sanki dili tutulmuştu. Kulaklarında bir ses çınladı: Ah, gitti Vanka Piter'e Bekler iniyim o dönecek diye?

-

259

— Biliyor musun, senin bir rüya, karşımda oturan bir hayalet olmandan korkuyorum, diye kekeledi.

-Burada hayalet filan yok efendim. İkimizden başka kimse yok! Yalnız belki de bir üçüncü

kişi daha var. Evet, muhakkak o da, o üçüncü kişi de şimdi burada ikimizin arasındadır.

İvan Fiyodoroviç, etrafına bakınarak ve acele ile gözlerini köşelerde gezdirip birini aradı, sonra korku ile:

-Kimmiş o? Aramızda olan kim? Üçüncü dediğin kim? diye sordu.

-Üçüncü dediğim, Tanrı efendim, Tann'nm kendisi. İşte yanımızda olan O'dur. Yalnız siz onu aramayın, bulamazsınız...

İvan, çileden çıkarak avazı çıktığı kadar:

-Bana yalan söyledin, katil olduğunu söyleyerek yalan söyledin! diye bağırdı. Sen ya delisin, ya da beni geçen seferki gibi mahsus kızdırıyorsun!...

Smerdyakov daha önceki gibi hiç korkmadan keskin bakışlarla İvan Fiyodoroviç'i gözetliyordu.

Hâlâ içindeki o inanmamazlık duygusunu yenemiyordu. Hâlâ ona İvan herşeyi biliyormuş ama, mahsus herşeyi yalnız onun sırtına yüklemek için gözlerinin önünde rol yapıyormuş gibi geliyordu.

Sonunda zayıf bir sesle:

-Bir dakika efendim, dedi. Ve birden sol ayağını masanın altından çekerek, pantolonunun paçalarını yukarı doğru kıvırmaya başladı. Ayağında, uzun beyaz bir çorap ve terlik vardı. !

Smerdyakov lâstiği çözdü ve elin! çorabın içine, daldırıp ta aşağı kadar indirdi. İvan Fiyodoroviç

ona bakıyordu, birden korkudan tüm vücudu kasıldı, titremeye başladı:

-Sen çıldırmışsın! diye avazı çıktığı kadar bağırdı, yerinden fırladı, kendini geriye doğru öyle bir attı ki, vücudu duvara çarptı ve öylece ip gibi dimdik duvara yapıştı kaldı...

Çılgın bir korku içinde Smerdyakov'a bakıyordu. Öbürü ise, İvan'ın korkusundan hiç de çekinmeyerek hâlâ çorabının içini karıştırıyor, parmakları ile bir şey yakalayıp çekmek istiyormuş

gibi davranıyordu. Sonunda, bir şey yakaladı ve çekbaşladı. İvan Fiyodoroviç bunun birtakım kâğıtlar ya da deste kâğıt olduğunu farketti. Smerdyakov onu çekip çıkamasanın üzerine koydu.

Alçak sesle:

-Buyurun, efendin! dedi. İvan titreyerek:

-Nedir o? diye sordu.

Smerdyakov, yine aynı şekilde alçak sesle:

-Buyurun, bir göz atın efendim, dedi.

İvan, masaya doğru bir adım attı. Kâğıt destesini tutup açacakmış gibi bir hareket yaptı, sonra birden sanki

parmakları iğrenç, korkunç bir yaratığa değmiş gibi elini çekti...

Smerdyakov:

-Parmaklarınız hep titriyor efendim, ıspazmoza tutulmuş gibi titriyorsunuz, dedi ve acele etmeden kendisi paketin dışındaki kâğıdı açtı. Kağıdın altında hepsi yüzlük olan, renk renk üç

deste para vardı.

Smerdyakov paralan başı ile işaret etti: — Hepsi burada efandim, tam üç bin, isterseniz saymayabilirsiniz. Buyrun alın ;fendim.

İvan iskemlenin üzerine çöktü. Mum gibi sapsarı olmuştu. Garip bir tavırla gülümseyerek:

-Beni korkuttun... çorabınla! diye mırıldandı. Smerdyakov tekrar sordu:

-Gerçekten, gerçekten şimdiyedek bilmiyor muydunuz?

-Hayır biliniyordun. Ben hep Dimitriy'dir diye düşünüyordum. Ağabeyim! Ağıbeyim! Ah!...

Birden basını iki el araşma almıştı:

-Dinle, cnu tek başına mı öldürdün? Ağabeyimin yardımı olmadan mı? Yoksa ağabeyim ile birlikte mi?

-Ben bu işi yalnız sizinle yaptım efendim. Sizinle birlikte öldürdüm. Dimitri Fiyodoroviç'in ise bu işte hiç suçu yok efendim.

-Peki, peki... Benlen sonra söz ederiz. Ne diye hep titriyorum sanki. Bir tek söz söyleyemiyorum.

Smerdyakov, şaşkınlık içinde:

-O zaman korkusuzdunuz efendim. Her şey hoş görülebilir diyordunuz, Şimd ise bakın ne kadar korktunuz! diye mırıldandı. Limonata işemez misiniz? Şimdi emrederim getirirler efendim. İnsana ok serinlik verir. Yalnız, şunları önce örtelim efendim.

Desteleri tekrar baş ile işaret etti. Limonata yapıp getir sin diye, Mariya KodraVevna'ya seslenmek için yerinden kalkıp, kapıya doğru yürüyecek oldu, ama daha önce kadın Pa

raları görmesin diye, onları birşeyle örtmek için önce mendilini çıkardı. Mendilin çok kirli olduğunu görünce, o zaman masanın üzerinden İvan'ın oraya girerken gözüne çarpan kalın san kitabı aldı, onunla paralan bastırdı. Kitabın adı, Kutsal pederimiz İshak Sirin'in Sözleri idi. İvan Fiyodoroviç, farkında olmadan adını okumaya fırsat bulmuştu.

__ limonata istemem, dedi. Benimle sonra ilgilenirsin. Otur, şeyle bakalım: Bu işi nasıl yaptın?

Her şeyi söyle...

__giç değilse paltonuzu çıkarsaydınız efendim, yoksa ter

içinde Kalacaksınız...

İvan Fiyodoroviç sanki ancak şimdi farkına varmış gibi paltosunu üstünden sıyınrcasına çıkarıp, onu iskemleden kalkmadan bankın üzerine fırlattı.

__Söyle rica ederim söyle!

Birden artık konuşamayacakmış gibi oldu. Smercyakov'un şimdi herşeyi anlatacağına güvenerek bekliyordu. Smerdyakov içini çekti:

-T ani, bu iş nasıl oldu, onu mu öğrenmek istiyorsunuz efendim? Çok tabi bir şekilde olup bitti efendim. Sizin o zaman söylediğiniz sözler...

İvan yine sözünü kesti:

-Benîm söylediklerimi sonra anlatırsın! dedi.

Ama eskisi gibi bağırmıyordu, sözleri artık büsbütün kendini toplamış gibi kesin olarak söylüyordu.

-gen yalnız bu işi nasıl yaptığını ayrıntılı olarak anlat, yeter... Herşeyi sırasıyla anlatacaksın.

Hiçbir şeyi unutmayacaksın. Asıl önemlisi ayrıntıları ihmal etmeyeceksin, evet ayrıntıları. Haydi bekliyorum.

-giz gitmiştiniz. Ben de o zaman bodruma düşmüştüm efendim...

-Gerçekten sara krizi mi geçirdin? Yoksa numara mı yaptın?

-Tabiî numara yaptım efendim. Her şeyi mahsus yaptoöi. Merdivenden yavaşça, sakin sakin indim efendim. Taa aşağıya kadar indim. Sakin sakin yere yattım. Yata yatmaz da avazım çıktığı

kadar bağırmaya başladım. Çırpınıp durdum. Taaa beni oradan alıp dışarı çıkardıkları ana kadar...

__ Dur! Ondan sonraki süre içinde hastanede de hep rol mü yaptın?...

— Hayır efendim. Ertesi günü, sabahleyin, daha beni has

taneye kaldırmamışlardı, işte o sırada, gerçekten bir kriz geçirdim, hem de öyle şiddetli bir krizdi ki, böylesini yıl ardır geçirmemiştim. Tam iki gün, hiç kendimi bilemedim.

-Peki, peki. Devam et!...

-İşte beni o yatağın üzerine koymuşlardı. Ben zaten bölmenin öbür tarafındaki karyolaya yatıracaklarını biliyordum. Çünkü, Marfa İgnatyevna, hastalandığım vakit, her seferinde geceyi geçirmem için beni kendi evlerinde, o bölmenin öbür tarafına yatırırdı, efendim. Zaten, bana karşı

öteden beri daima büyük bir şefkat göstermişlerdir efendim. Gece hep inledim, ama yavaşça.

Hep Dimitriy Fiyodoroviç'i bekliyordum.

-Nasıl bekliyordun? Sana gelsin diye mi?

-Bana ne diye gelsin? Eve girmesini bekliyordum. Çünkü, tam o gece geleceklerinden hiç şüphe etmiyordum. Benim yardımımdan yoksun kalınca ve hiçbir haber alamayınca, muhakkak duvarın üzerinden tırmanarak eve girmek zorunda kalacaklardı efendim. Bunu yapabiliyorlardı. İçeri girmelerini ve ne yapacaklarsa onu yapmalarını bekliyordum.

-Peki ya gelmeseydi?

-O zaman hiç bir şey olmayacaktı efendim. Dimitriy Fiyodoroviç olmadan, bu işe cesaret edemezdim.

-Peki, peki... Daha açık söyle, acele etme. En önemlisi... hiç bir şeyi ihmal etme!

-Dimitriy Fiyodoroviç'in Fiyodor Pavloviç'i öldürmelerini bekliyordum efendim... Muhakkak bunu yapacaklarını

düşünüyordum. Çünkü, artık kendilerini bu işe hazırlamıştım... Son günlerde efendim... En önemlisi de o işaretler... onları artık öğrenmişlerdi. Kendilerinde o evham, o son günlerde içlerinde biriken kin varken, muhakkak bu işaretlerden yararlanarak evin içine gireceklerdi efendim. Burası muhakkaktı. Ben de böyle olmasını bekliyordum.

İvan sözünü kesti:

-Dur! Eğer Mitya babamı öldürseydi, paraları da alıp götürecekti. Öyle düşünmen gerekirdi, değil mi? O zaman sana ne kalırdı? Pek anlayamıyorum.

-İyi ama, paraları hiç bir zaman bulamayacaklardı ki, efendim. Onların yatağın altında olduğunu ben kendilerine haber vermiştim. Ama bu doğru değildi efendim. Paralar daha önce bir kutuda idi. Sonra ben dünyada benden başka kimseye güvenmeyen Fiyodor Pavloviç'e içinde paralar olan

-

ti köşeye, tasvirlerin arkasına götürüp saklamasını söyledim; çünkü paraların orada olduğunu hiç

kimse tahmin edemezdi. Hele acele ile içeri giren onları hiç bulamazdı. İşte bu paket, beyefendinin odasında, köşede, tasvirlerin arkasında öylece duruyordu efendim. Onları yatağın altında bulundurmak ise, büsbütün gülünç bir şey olacaktı. Kutuda iken hiç değilse kilit altında idiler. Burada ise herkes paraların yatağın altında olduğuna inandı. Aptalca bir düşünce efendim.

İste, eğer Dimitriy Fiyodoroviç, bu cinayeti işleselerdi, bir şey bulamayınca ya bütün katil erin yaptıkları gibi, her hışırtıdan korkarak acele ile oradan kaçacaklardı ya da tevkif

edileceklerdi efendim. O zaman ben istediğim vakit, ister ertesi günü, ister hemen o gece gidip tasvirlerin arkasından paralan alıp götürebilirdim. Nasıl olsa herşey Dimitriy Fiyodoroviç'in sırtına yüklenecekti. Buna her zaman güvenim vardı.

-Peki, ya babamı öldürmeyip sadece dövecek olsaydı?

-Öldürmeyecek olursa o zaman tabiî paralan almaya cesaret edemezdim. Herşey de olduğu gibi kalacaktı. Ama, bir başka hesap daha vardı işin içinde: Eğer Dimitriy Fiyodoroviç, babanızı

bayıltacak kadar döverse, ben de o parayı almak fırsatını bulabilirsem, sonradan Fiyodor Pavloviç'e bu paraları, kendilerini dövdükten sonra Dimitriy Fiyodoroviç'den başkasının almış

olamayacağını bildirebilirdim...

-Dur!... Şaşırıyorum. Demek yine de Dimitriy öldürdü. Sen ise yalnız paraları aldın, öyle mi?

-Hayır, Dimitriy Fiyodoroviç öldürmediler efendim. Ne olacak yani? Şu anda da katilin beyefendi olduğunu söyleyebilirdim... Ama şimdi karşınızda yalan söylemek istemiyorum, çünkü... çünkü

eğer gerçekten şimdi gördüğüm gibi şu ana kadar hiçbir şey anlamadınızsa ve göz göre göre suçlu olduğunuz halde, kendi suçunuzu gözümün içine baka baka, benim sırtıma yüklemek için karşımda rol yapmadınızsa, yine de herŞeyden siz suçlusunuz! Çünkü, cinayet işleneceğini biliyordunuz ve öldürme işini bana bıraktınız efendim. Kendiniz ise, her şeyi bile bile gittiniz. İşte bu yüzden, bu akşam gözlerinizin içine baka baka size ispat etmek istiyorum ki, bütün bunlardan suçlu olan bir kişi, bir katil

varsa, o da sizsiniz!... Bafia gelince, gerçi cinayeti ben işledim, ama en önemli suçlu ben değilim. Siz ise, kanun bakımından tam anlamıyla katil Sayılırsınız!...

-Şurada, köşede.

-Bir dakika bekleyin, dedim.

Etrafı araştırmak için köşeye doğru gittim. Duvarın dibinde ayağım, yerde kanlar içinde, kendinden geçmiş bir halde yatan grigoriy Vasilyeviç'e takıldı. Hemen aklımdan: Demek ki, Dimitriy Fiyodoroviç, gerçekten gelmişler diye bir düşünce geçti. İşi hemen orada biran içinde bitirmeye karar verdim. Çünkü, gerçi Grigoriy Vasilyeviç daha sağ olmakla birlikte, kendinden geçmiş bir durumdayken, hiçbir şey göremezlerdi. Yalnız bir tek tehlike vardı efendim, o da Marfa İgnatyevna'nın birden uyanmasıydı. Bunu o anda .hissettim, ama artık bu işin heyecanı, hırsı tüm varlığımı öyle bir sarmıştı ki, nerdeyse nefesim tıkanacaktı. Tekrar beyefendinin penceresi altına gittim ve ona:

-Hanımefendi burada! Gelmiş!... Agrafena Aleksandrovna gelmiş! Kendisini içeri alalım diye rica ediyor, dedim.

Beyefendi, tepeden tırnağa titredi. Çocuk gibi olmuştu.

-Burada diyorsun, nerede? Nerede? diye sordu. İnleyip duruyor ama, hâlâ bana inanmıyordu.

-Şurada duruyorlar, açın kapıyı! dedim.

Bana pencereden bakıyordu. Hem inanıyor, hem inanmıyordu. Arna kapıyı açmaktan korkuyordu.

Bu sefer benden korkuyor diye düşündüm. Öyle gülünç bir şey oldu ki: Birden aklıma geldi, pencerenin kenarına güya Gruşenka gelmiş gibi, o sözleştiğimiz şekilde vurmaya karar verdim.

Hem de gözünün önünde yaptım bunu! Beyefendi, sözlerime inanmıyor gibiydi, ama ben pencerenin kenarına böyle vurunca, hemen kapıyı açmaya koştular. Açtılar kapıyı. Girecek oldum. Beyefendi karşımda dimdik duruyor, bütün vücudu ile içeri girmeme engel oluyordu. Bana bakarak titreye titreye:

-Nerde o, nerde o? diye sordu.

Kendi kendime: Eh, madem benden bu kadar korkuyorlar, o halde iş kötü! diye düşündüm. İşte o zaman korkudan kendi ayaklarımda kesiklik hissettim. Beni içeriye bırakmaz, bağırmaya başlar, Marfa İgnatyevna koşup gelir ya da başıma herhangi başka bir iş açılır diye, artık neler düşündüğümü hatırlamıyorum. O vakit korkuya kapıldım. Herhalde kendim de karşılarında sapsarı olmuş bir halde duruyordum. Kendilerine:

-Orada canım, pencerenin altında duruyorlar, nasıl gör' mediniz? diye fısıldadım.

-Sen git, onu getir buraya! Git onu buraya getir!

-Canım, korkuyor! Çığlıktan korktu. Fundalığın içine saklandı, gidip çalışma odasının penceresinden kendiniz seslenin, dedim.

Koşa koşa gitti, pencereye yaklaştı, mumu kenara koyarak:

-Gruşenka, Gruşenka burada mısın? diye bağırdı.

Kendisi bağırıyor, ama korkudan pencereden aşağıya eğilmek, benden uzaklaşmak istemiyordu.

Çünkü artık benden müthiş korkmuştu. Yanımdan uzaklaşmaya bile cesareti yoktu.

-İşte orada, dedim.

Pencereye yaklaştım ve iyice aşağı sarkarak:

-İşte bakın! Fundanın içinde, size gülüyor, görüyor musunuz? dedim.

Birden bana inandı. Tiril tiril titremeye başladı. O kadına müthiş tutulmuşlardı efendim. Bunu işitince olduğu gibi pencereden aşağıya sarktı. İşte o zaman dökme demir pressepapier'si aldım, hani hatırlıyor musunuz masalarının üzerinde öyle bir pressepapier'si vardı. Herhalde ağırlığı üç

funt kadardı. Kolumu kaldırdığım gibi onu arkadan tam kafasının üst tarafına indirdim.

Bir çığlık bile atmadı. Sadece aşağıya doğru • kaydı. Ben ise, bir kez daha sonra üçüncü bir kez daha vurdum. Ancak darbeyi üçüncü indirişimde kemiğin kırıldığını hissettim. Birden sırtüstü

devriliverdi. Yüzü yukarı bakıyordu, kan içinde kalmıştı. Üstüme başıma baktım, benim üzerimde kan yoktu. Hiç fışkırmamıştı üstüme. Pressepapier'yi sildim, yerine koydum, gidip tasvirlerin arkasından paketi aldım, içinden paraları çıkardım, paketin kâğıdını da yere fırlattım, o pembe kurdeleyi de yanma attım. Bahçeye indim. Tepeden tırnağa titriyordum. Doğru o gövdesi oyuk elma ağacına gittim. Siz de o kovuğu biliyorsunuz. Onu çoktandır gözüme kestirmiştim. Kovukta, bir bez, bir 4e kâğıt vardı. Bunları çoktandır hazırlamıştım. Tüm parayı önce kâğıda, sonra da

beze sardım ve kovuğun taaa dibine soktum. İşte bu paralar, o kovuğun içinde iki haftadan fazla bir süre kaldı. Onları ancak hastaneden çıkınca oradan aldım.

Yatağıma dönüp yattım. Korku içinde Eğer, Grigoriy Vaç öldürüldüyse, çok kötü bir durum meydana gelebilir, eğer öldürülmediyse ve kendine gelirse, o zaman çok iyi olacak. Çünkü, o zaman Dimitriy Fiyodoroviç'in oraya gelmiş266

-Şurada, köşede.

-Bir dakika bekleyin, dedim.

Etrafı araştırmak için köşeye doğru gittim. Duvarın dibinde ayağım, yerde kanlar içinde, kendinden geçmiş bir halde yatan grigoriy Vasilyeviç'e takıldı. Hemen aklımdan: Demek ki, Dimitriy Fiyodoroviç, gerçekten gelmişler diye bir düşünce geçti. İşi hemen orada biran içinde bitirmeye karar verdim. Çünkü, gerçi Grigoriy Vasilyeviç daha sağ olmakla birlikte, kendinden geçmiş bir durumdayken, hiçbir şey göremezlerdi. Yalnız bir tek tehlike vardı efendim, o da Marfa İgnatyevna'nın birden uyanmasıydı. Bunu o anda .hissettim, ama artık bu işin heyecanı, hırsı tüm varlığımı öyle bir sarmıştı ki, nerdeyse nefesim tıkanacaktı. Tekrar beyefendinin penceresi altına gittim ve ona:

-Hanımefendi burada! Gelmiş!... Agrafena Aleksandrovna gelmiş! Kendisini içeri alalım diye rica ediyor, dedim.

Beyefendi, tepeden tırnağa titredi. Çocuk gibi olmuştu.

-Burada diyorsun, nerede? Nerede? diye sordu. İnleyip duruyor ama, hâlâ bana inanmıyordu.

-Şurada duruyorlar, açın kapıyı! dedim.

Bana pencereden bakıyordu. Hem inanıyor, hem inanmıyordu. Arna kapıyı açmaktan korkuyordu.

Bu sefer benden korkuyor diye düşündüm. Öyle gülünç bir şey oldu ki: Birden aklıma geldi, pencerenin kenarına güya Gruşenka gelmiş gibi, o sözleştiğimiz şekilde vurmaya karar verdim.

Hem de gözünün önünde yaptım bunu! Beyefendi, sözlerime inanmıyor gibiydi, ama ben pencerenin kenarına böyle vurunca, hemen kapıyı açmaya koştular. Açtılar kapıyı. Girecek oldum. Beyefendi karşımda dimdik duruyor, bütün vücudu ile içeri girmeme engel oluyordu. Bana bakarak titreye titreye:

-Nerde o, nerde o? diye sordu.

Kendi kendime: Eh, madem benden bu kadar korkuyorlar, o halde iş kötü! diye düşündüm. İşte o zaman korkudan kendi ayaklarımda kesiklik hissettim. Beni içeriye bırakmaz, bağırmaya başlar, Marfa İgnatyevna koşup gelir ya da başıma herhangi başka bir iş açılır diye, artık neler düşündüğümü hatırlamıyorum. O vakit korkuya kapıldım. Herhalde kendim de karşılarında sapsarı olmuş bir halde duruyordum. Kendilerine:

-Orada canım, pencerenin altında duruyorlar, nasıl gör' mediniz? diye fısıldadım.

-Sen git, onu getir buraya! Git onu buraya getir!

-Canım, korkuyor! Çığlıktan korktu. Fundalığın içine saklandı, gidip çalışma odasının penceresinden kendiniz seslenin, dedim.

Koşa koşa gitti, pencereye yaklaştı, mumu kenara koyarak:

-Gruşenka, Gruşenka burada mısın? diye bağırdı.

Kendisi bağırıyor, ama korkudan pencereden aşağıya eğilmek, benden uzaklaşmak istemiyordu.

Çünkü artık benden müthiş korkmuştu. Yanımdan uzaklaşmaya bile cesareti yoktu.

-İşte orada, dedim.

Pencereye yaklaştım ve iyice aşağı sarkarak:

-İşte bakın! Fundanın içinde, size gülüyor, görüyor musunuz? dedim.

Birden bana inandı. Tiril tiril titremeye başladı. O kadına müthiş tutulmuşlardı efendim. Bunu işitince olduğu gibi pencereden aşağıya sarktı. İşte o zaman dökme demir pressepapier'si aldım, hani hatırlıyor musunuz masalarının üzerinde öyle bir pressepapier'si vardı. Herhalde ağırlığı üç

funt kadardı. Kolumu kaldırdığım gibi onu arkadan tam kafasının üst tarafına indirdim.

Bir çığlık bile atmadı. Sadece aşağıya doğru • kaydı. Ben ise, bir kez daha sonra üçüncü bir kez daha vurdum. Ancak darbeyi üçüncü indirişimde kemiğin kırıldığını hissettim. Birden sırtüstü

devriliverdi. Yüzü yukarı bakıyordu, kan içinde kalmıştı. Üstüme başıma baktım, benim üzerimde kan yoktu. Hiç fışkırmamıştı üstüme. Pressepapier'yi sildim, yerine koydum, gidip tasvirlerin arkasından paketi aldım, içinden paraları çıkardım, paketin kâğıdını da yere fırlattım, o pembe kurdeleyi de yanma attım. Bahçeye indim. Tepeden tırnağa

titriyordum. Doğru o gövdesi oyuk elma ağacına gittim. Siz de o kovuğu biliyorsunuz. Onu çoktandır gözüme kestirmiştim. Kovukta, bir bez, bir 4e kâğıt vardı. Bunları çoktandır hazırlamıştım. Tüm parayı önce kâğıda, sonra da beze sardım ve kovuğun taaa dibine soktum. İşte bu paralar, o kovuğun içinde iki haftadan fazla bir süre kaldı. Onları ancak hastaneden çıkınca oradan aldım.

Yatağıma dönüp yattım. Korku içinde Eğer, Grigoriy Vaç öldürüldüyse, çok kötü bir durum meydana gelebilir, eğer öldürülmediyse ve kendine gelirse, o zaman çok iyi olacak. Çünkü, o zaman Dimitriy Fiyodoroviç'in oraya gelmiş

olduğuna, geldiğine göre de, cinayeti onun işlediğine, paralan da onun aldığına tanıklık edebilir diye düşündüm.

O zaman hem endişeden, hem de sabırsızlıktan, Marîya İgnatyevna'yı bir an önce uyandırayım diye inlemeye başladım. Sonunda uyandı, kalktı, bana doğru koşacak oldu, ama birden Grigoriy Vasilyeviç'in yatağında olmadığını farketti Koştuğunu ve bahçede avazı çıktığı kadar bağırmaya başladığını işittim. Ondan sonra bütün gece olanlar oldu. Ama artık ben her bakımdan rahata kavuşmuştum.

Olup bitenleri anlattıktan sonra sustu. İvan Fiyodoroviç bütün bu süre içinde onu bir ölü gibi hiç

konuşmadan, hiç kımıldamadan ve gözlerini ondan hiç ayırmadan dinlemişti. Smerdyakov ise, bunları anlatırken, yalnız arada bir ona bakmış, daha çok gözlerini hep yana doğru kaydırarak konuşmuştu. Hikâyesini bitirdiği vakit, herhalde kendisi de heyecanlanmıştı. Güçlükle nefes alıyordu. Yüzü. ter içinde kalmıştı. Bununla birlikte,

pişmanlık mı duyuyordu, yoksa bir başka duygu içinde miydi, bunu anlamaya imkân yoktu. İvan, söylediklerini düşünerek:

-Dur, dedi. Peki kapı ne oluyor? Eğer kapıyı yalnız sana açtıysa, o halde nasıl oluyor da Grigoriy sen gelmeden önce kapının açık olduğunu görüyor? Grigoriy kapıyı senden önce açık gördü ya!

Şaşılacak bir şeydi. İvan bunu çok sakin, bambaşka, hiç de öfkeli olmayan yumuşak bir sesle sormuştu. O kadar ki, o sırada biri gelip oturdukları odanın kapısını açsa ve eşikten onlara baksaydı, muhakkak sakin sakin oturduklarını, ilgi çekici olmakla birlikte, olağan bir şeyden söz ettiklerini sanırdı.

Smerdyakov dudaklarını eğrilterek gülümsedi.

-O kapı meselesine ve Grigoriy Vasilyeviç'in onu güya açık olarak gördüğü meselesine gelince; kendisi öyle görmüştü, dedi. Bir kez size şunu söyleyeyim ki, o insan değil, inatçı katırın biridir.

Bunu gözüyle görmedi sadece, ona öyle

Gel gelelim düşüncesinden caydıramazsınız. Böyle bir şeyi fasına koyması, artık sizinle benim için bir şans oldu; çünkü, o böyle dedikten sonra, artık Dimitriy Fiyodoroviç'i mahkûm ederler.

îvan Fiyodoroviç yine ne söyleyeceğini şaşırmıştı. Düşüncelerini toparlayıp bir şeyler anlamaya çalışarak:

— Dinle, dedi. Dinle... Sana daha bir çok şeyler sormak

istiyordum, ama unuttum... Hep de unutuyor, herşeyi karıştırıyorum... Haa, evet! Bana. hiç değilse şunu söyle:

Paketi neden açıp kâğıdını hemen orada yere bıraktın? Düpedüz paketle neden götürmedin? Demin bunları anlatırken, bana öyle geldi ki, bu paket konusuna değinerek, öyle davranmak gerektiğini söyledin... Ama, neden öyle gerekiyordu, bunu anlayamıyorum.

— Bunu özel bir maksatla yapmıştım efendim. Çünkü diyelim ki. benim gibi buranın yabancısı

olmayan, herşeyi bilen, bu paraları daha önce gören, hatta belki de onları kendi eliyle saran ve paketin nasıl kapatıldığını, üzerine nasıl bir yazı yazıldığını görmüş olan bir insan, katil olsa da, ne diye cinayetten sonra paketi açmaya kalkışsın? Hem de paketin içinde o paraların muhakkak bulunduğunu bile bile, o acele içinde ne diye bunu yapsın? Aksine, benini gibi biri olsaydı, paketi hiç açmadan doğrudan doğruya cebine koyar, onunla birlikte kaçıp giderdi efendim. Dimitriy Fiyodoroviç'in durumu ise bambaşka: Kendileri, paketin varlığını sadece kulaktan dolma işitmişlerdi. Bu bakımdan onu, diyelim ki yatağın altından aldı ve alır almaz da tabiî acaba içinde gerçekten para var mı? diye çabucak hemen oracıkta açardı, öyle değil mi? Paketin kâğıdını da oraya atarlardı. Bu kâğıdın arkalarında bir delil olarak kalacağını akıl arına bile getirmezlerdi.

Çünkü, kendileri hırsızlık etmeye alışmamışlardır efendim. Daha önce de hiç bir zaman, hiçbir şey çalmamışlardır. Çünkü, doğuştan soylu bir insandırlar efendim. Şimdi hırsızlık etmeye karar verdilerse, bunu hırsızlık olsun diye değil, sadece kendilerine ait olan bir şeyi geri almak için yapmaya karar vermişlerdir. Zaten daha önce de bütün kente öyle yaPacaklarmı haber vermiş, hatta yüksek sesle, herkesin içinde, gidip Fiyodor Pavloviç'den kendi mal arını geri alacaklarını

söyleyerek böbürlenmislerdi. Aklıma gelen bu düşünceyi, soresnasında açıktan açığa değil de, aksine ima ederek, sankendim de bunu anlayamıyormuşum gibi bir tavırla açıkı. Böylece sanki bunu yargıçların kendileri bulmuşlar, ben bunu onlara fısıldamamışım gibi oldu efendim. Be| nim bu ima edişim üzerine, savcının ağzı bile sulandı... İvan Fiyodoroviç, derin bir şaşkınlık içinde: —

Gerçekten tüm bunları daha o zaman olay yerinde mi sarladm? diye bağırdı.270

Smerdyakov'a yine korku içinde bakıyordu.

-Rica ederim, insan öyle acele ederken hiç bütün bunları tasarlayabilir mi? Her şey daha önceden düşünülmüş, tasarlanmıştı.

İvan Fiyodoroviç:

-Desene sana şeytanın kendisi bile yardım etmiş! diye yine bağırdı. Evet, aptal değilsin, sandığımdan çok daha zekiymissin!

Odada dolaşmak niyeti ile ayağa kalkmıştı. İçinde müthiş bir üzüntü vardı. Ama masa yolu kapıyordu. Onunla duvar arasından geçebilmek için sürünerek ilerlemek gerekiyordu. Bundan ötürü sadece olduğu yerde döndü ve tekrar oturdu. Belki o sırada odada dolaşamaması onu sinirlendirdi. O kadar ki, daha önceden olduğu gibi, birden çılgın gibi bağırarak konuşmaya başladı.

-Beni dinle, namussuz! Alçak! Şimdiyedek seni öldürmediysem, bunu ancak yarın mahkemede hesap vermen için yapmadığımı anlamıyor musun? Al ah bilir...

İvan bunu söylerken elini yukarı doğru kaldırmıştı.

-... Belki ben de suçluydum. Belki gerçekten benim de içimde gizli bir istek vardı, belki de babamın ölmesini istemişimdir, ama yemin ederim sana ki sandığın kadar suçlu değilim ben!

Hatta belki seni bu işe kışkırtmadım. Hayır, hayır kışkırtmadım! Ama ziyam yok, yarın kendi kendimi ele vereceğim! Yarından'tezi yok, bunu yapacağım. Mahkemede söyleyeceğim, artık karar verdim! Her şeyi açıklayacağım, her şeyi. Seninle birlikte çıkacağız mahkemeye! Hem mahkemede benim hakkımda ne söylersen, nelere tanıklık edersen et! Hepsini kabul ediyorum ve senden korkmuyorum. Kendim, hepsini destekleyeceğim!... Ama sen, mahkemede suçunu açıklamalısın! Bunu yapmalısın, yapmalısın. İkimiz birlikte gideceğiz! Öyle olacak işte!

İvan, bunu zafer kazanmış bir tavırla, şiddetle söylemişti ve kıvılcımlar saçan gözlerinden bel iydi ki, gerçekten öyle olacaktı.

Smerdyakov hiç alay etmeden, sanki durumuna üzülüyormuş gibi bir tavırla:

-Görüyorum ki, hastasınız efendim, tam anlamıyla hastasınız. Gözlerinizin akı sapsarı olmuş, dedi.

İvan:

-

-İkimiz birlikte gideceğiz! Sen gitmezsen, ziyanı yok. gen tek başıma gider açıklarım herşeyi.

Smerdyakov bu sözleri düşünüp tartıyormuş gibi sustu. Sonunda, itiraz kabul etmez bir tavırla:

-Bunların hiç biri olmayacak! Siz de gitmeyeceksiniz, diye karar verdi.

İvan sitemle:

-Sen beni anlamıyorsun! dedi.

-Eğer, herşeyi olduğu gibi açıklarsanız çok utanacaksınız efendim. Hem öyle bir şey yapsanız bile, hiç bir şeye de yaramayacak. Çünkü ben, düpedüz size hiçbir vakit bir şey, söylemediğimi, sizin de o sırada ya hasta olduğunuzu, (ki bu halinizden de bel i efendim) ya da kardeşinize kendinizi feda edecek kadar acıdığınızı, bana da iftira ettiğinizi, zaten ömrünüz boyunca beni insan saymadığınızı, bana bir kedi kadar? bile önem vermediğinizi söyleyeceğim. O zaman size kim ina ' nır? Söyleyin! Hem, elinizde bir tek delil var mı?

-Bana bak! Sen şimdi bu paraları bana, tabiî beni kandırmak için gösterdin.

Smerdyakov, para destelerinin üzerinden İzaak Sirin'in kitabını kaldırıp bir yana bıraktı. İçini çekerek:

-Bu paraları alıp götürün, dedi.

İvan ona daha büyük bir hayretle baktı.

-Tabi götüreceğim ya! Ama madem bu paralar için işledin cinayeti, onları neden bana veriyorsun?

Smerdyakov, elini sal ayarak titrek bir sesle:

-Bunlara hiç ihtiyacım yok, efendim, dedi. Eskiden öyle bir parayla Moskova'da, ya da en iyisi Avrupa'da yeni bir hayata başlarım diye bir düşüncem vardı. Aslında bunu herşey hoş görülebilir diye düşündüğüm için aklıma koymuştum. Bunu da gerçekten siz bana öğrettiniz efendim.

Çünkü bana o zaman şöyle demiştiniz: Eğer, ölümsüz bir Tanrı yoksa, dünyada iyilik diye de bir şey yoktur. Hem Tanrı yoksa öyle bir şeye gereklilik de kalmaz. Siz bunu gerçekten söylediniz.

Ben de öyle düşündüm.

İvan, dudaklarını eğrilterek hafifçe güldü:

-Demek bunu kendi aklınla buldun öyle mi?

-Sizin sayenizde. Bunu siz öğrettiniz.

-Demek simdi, parayı geri verdiğine göre Tann'ya inanıyorsun öyle mi?272

Smerdyakov:

-Hayır, efendim, O'nun varlığına iman getirmiş değilim, diye fısıldadı.

-O halde neden veriyorsun? Smerdyakov yine elini sal adı.

-Yeter... Veriyorum işte! Bakın, siz kendiniz o zaman herşey hoş görülür diyordunuz. Şimdi ise neden öyle kuşku içindesiniz? Hatta neredeyse kendinizi ele vermek bile istiyorsunuz... Hoş

öyle bir şey olmayacak ya! Gidip kendinizi ele vermezsiniz siz.

İvan:

-Göreceksin! dedi.

-Öyle şey olamaz! Siz çok akıl ısınız, efendim. Parayı seviyorsunuz; çünkü çok gururlusunuz. Sonra, kadın güzel iğine aşırı bir tutkunuz vardır. En çok da kimseye muhtaç

olmadan rahat rahat bol uk içinde yaşamaktan hoşlanırsınız. En çok hoşlandığınız şey, budur efendim. Mahkemede sizin için bu kadar utanılacak bir şeyi kabul ederek yaşantınızı ömrünüzün sonunadek altüst etmek istemezsiniz. Siz tıpkı Fiyodor Pavloviç gibisiniz. Çocukları arasında en çok sız orıa çektiniz. Onunla aynı ruhtansınız efendim.

İvan, derin bir şaşkınlık içinde kalmış gibi:

-Hiç aptal degilmişsin, dedi.

Kıpkırmızı olmuştu. Smerdyakov'a birden bambaşka bir tavırla bakmaya başlamıştı.

-Eskiden aptal olduğunu sanıyordum. Ama şimdi mantıklı konuşuyorsun.

-Siz kibrinizden ötürü beni aptal sanıyordunuz. Paralan alsanıza!

İvan, üç para destesini aldı ve onları hiçbir şeye sarmadan cebine soktu.

-Yarın onları mahkemede gösteririm, dedi.

-Size hiç kimse inanmaz, efendim. Kaldı ki, şimdi yeter derecede paranız var. Kutudan alıp getirdiğinizi söyleyeceklerdir efendim.

İvan yerinden kalktı.

-Tekrar ediyorum, eğer seni öldürmediysem, bunu yal nızca yarın sana ihtiyacım olacağı için yapmadım. Bunu dai ma aklında tut ve unutma!

Smerdyakov birden garip bir tavırla:

-Öldürün efendim, ne çıkar? Şimdi öldürün beni! dedi. İvan'a garip garip bakıyordu. Sonra acı acı

gülümseyerek:

-Bunu yapmak cesaretini gösteremezsiniz, dedi. Hiçbir şeye cesaret edemezsiniz! Siz ki, eskiden korkusuz bir adamdınız!

diye ekledi.

İvan:

-Yarın görüşürüz! diye bağırdı ve gitmeye hazırlandı.

-Durun... Bana onları bir kez daha gösterin.

İvan, kâğıt paraları çıkarıp ona gösterdi. Smerdyakov, paralara on saniye kadar baktı.

Sonra, elini sal ayarak:

-Eh, şimdi gidin artık! dedi.

Sonra, İvan'ın peşinden birden tekrar:

-İvan Fiyodoroviç! diye seslendi. İvan giderken dönüp arkasına baktı.

-Ne istiyorsun?

-Hakkınızı helâl edin efendim!

İvan tekrar:

-Yarın görüşürüz! diye bağırdı ve odadan dışarı çıktı. Tipi hâlâ devam ediyordu. İvan Fiyodoroviç, önce zinde

adımlarla gidiyordu. Sonra birden sal anır gibi yürümeğe başladı. Hafifçe gülerek: Bu fizikî bir şey diye düşündü. Şimdi nedense içinde sevinç gibi garip bir duygu uyanmıştı. Kendisinde sonsuz bir güç hissediyor gibiydi: Son zamanlarda, ona o kadar üzüntü veren bocalamaları sona ermişti!

Karar verilmişti artık. Mutlu bir duygu içinde; Bundan böyle kararım da değişmeyecek! diye düşündü. O sırada birden

ayağı bir şeye takıldı, az kalsın düşüyordu.

Duraklayınca, ayaklarının dibinde, yere yıkmış olduğu köylüyü farketti; köylü hâlâ aynı yerde, kendinden geçmiş olarak hareketsiz yatıyordu. Tipi artık hemen hemen tüm yüzünü örtmüştü.

İvan, birden onu kaldırdığı gibi sırtına aldı. sağda, küçük bir evde ışık görünce yaklaştı, pancurlara vurdu ve içerden karşılık veren evsahibinden köylüyü merkeze taşımak için yardım etmesini rica ederek, ona bu iş için üç ruble vermeyi vaad etti. Küçük evin sahibi toparlanarak didışarı çıktı. İvan Fiyodoroviç'in amacına nasıl ulaşabildiğini, hemen doktor muayenesinden geçirilmesi şartıyla, köylüyü merkeze yerleştirdiğini ve bu arada yine cömertçe, mas274

-

raflan karşılamak için nasıl para verdiğini ayrıntılarıyla anlatmayacağım. Yalnız, bu işin hemen hemen bir saat kadar bir süre aldığını belirteceğim. Ama, İvan Fiyodoroviç, çok memnun kalmıştı.

Düşünceleri dağınıktı ve zihninden hızlı hızlı geçiyor lardı Birden zevkle: Eğer, yarın yapacağım şeye bu kadar kesin karar vermemiş olsaydım yolda durup köylüyü yerleştirme? . için tam bir saat uğraşmazdım. Yanından geçip gider, donsa, da umursamazdım... Öyleyken hâlâ kendi davranışlarıma sa hip olabiliyorum! diye düşündü ve aynı anda zihninden ona, daha çok zevk veren bir düşünce geçti: Oysa, onlar orada aklımı .kaçırdığıma karar vermişlerdi!

Evine varınca, birden durakladı, kafasında bir soru düğümlenmişti. Yoksa hemen şimdi gidip savcıya herşeyi söylemeli miyim? Bu soruya, Yarın herşeyi birlikte yaparım b diye kendi kendine fısıldayarak karşılık verdi, sonra tekrar evine doğru döndü; ama ne gariptir, bir anda yokoluvermiş

ti. Odasına girer girmez de, birden sanki kalbine buzdan bir el dokunmuş gibi oldu.

Sanki içinde bir anı uyanmıştı. Daha doğrusu odasında ona çok üzüntü veren, içinde tiksinti uyan dıran bir şeyin bulunduğunu, hatta yalnız şimdi değil dahî önceden de orada olduğunu hatırlamış

gibiydi. Yorgun bir tavırla divanın üzerine çöktü.

îhtiyar kadın ona semaveri getirdi, tvan Fiyodoroviç demliğe su koydu, ama suya dudaklarını bile dokundurmadı. Kadına da ertesi sabaha kadar izin verdi. Divanın üzerine oturmuştu, başı

dönüyordu. Hasta olduğunu, gücünü yitirdiğini hissediyordu. Az kalsın uyuyacaktı. Sonra birden huzursuzlukla ayağa kalktı ve uykusunu dağıtmak için odada bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya başladı. Bazı anlarda, sayıklıyor gibiydi. Ama onu en çok düşündüren şey, hastalığı değildi: Tekrar oturunca arada bir gözlerini sanki birşey arıyormuş gibi etrafta dolaştırmağa başladı. Bunu birkaç

kez yaptı. Sonunda gözü bir noktaya dikildi. İvan, hafifçe güldü, ama yüzü kıpkırmızı oldu. Uzun bir süre olduğu yerde aynı noktaya, karşı duvarın dibinde duran divana bakmaktan kendini alamayarak oturdu. Bel iydi ki, orada bulunan bir şey, bir varlık kendisini müthiş rahatsız ediyor, ona büyük bir üzüntü veriyordu.

IX

ŞEYTAN... İVAN FİYODOROVİÇ'İN KÂBUSU

Ben doktor değilim, bununla birlikte hissediyorum ki, artık İvan Fiyodoroviç'in hastalığı

konusunda, hiç değilse bir iki şey açıklamak zorunda olduğum an gelmiştir. Olayları atlayarak yalnız şunu söyleyebilirim: İvan Fiyodoroviç'in, o akşam, daha doğrusu o sırada, çoktandır sarsılmış bulunan, ama yine de inatla hastalığa karşı koyan vücudu artık beyin hummasına yenilmek üzereydi, hastalık ertesi günü patlak verecekti. Tıpta bir bilgim olmadığını bile bile, şu tahmini ileri sürmeyi göze alıyorum: Belki de, İvan gerçekten iradesini kul anarak, bir süre için hastalığı ertelemeyi başarmıştı. Hatta, belki de onu büsbütün yenmeyi hayalinden geçiriyordu.

Hasta olduğunu biliyordu. Ama ileride kaderini tayin edecek o anlarda, herkese karşı cesaretle ve kesin olarak sözünü söyleyeceği sırada, yani kendini kendisine karşı temize çıkaracağı bir zamanda yatağa düşmek, ona iğrenç bir şey olarak görünüyordu. Bununla birlikte, bir ara Katerina İvanovna'nın, (daha önceden anlattığımız gibi sadece hevese kapılarak) Moskova'dan getirtmiş olduğu yeni doktora uğramıştı. Doktor, İvan'ı muayene ettikten ve şikâyetlerini dinledikten sonra, onda bir çeşit zihin bozukluğu gibi bir şey bulunduğu sonucuna varmış, hatta onun tiksintiyle kendisine yaptığı bazı açıklamalara hiç şaşmamıştı. Kararını açıklarken de:

— Hayal görmek, sizin durumunuzda olan biri için çok normal bir şeydir, yalnız öyle bir şey olup olmadığını kontrol etmeli... Zaten bir dakika bile yitirmeden genel ve ciddî bir tedaviye başlamalı, yoksa iş fena olur! demişti.

Ama İvan Fiyodoroviç doktorun yanından çıktıktan sonra, onun akıl ıca verdiği öğüdü yerine getirmemiş, tedavisini ihmal etmişti. Durumunu umursamayarak, Yürüyebiliyorum

ya! demek ki daha gücüm var, yatağa düşersem o başka, o zaman kim isterse tedavi etsin beni! diye karar vermişti.

Böylece, o sırada sayıkladığını hemen hemen kendisi de anlayarak, daha önce söylediğim gibi gözlerini inatla karşı duvarın dibindeki divanın üzerinde bulunan bir cisme dikmiş "Akıyordu.

Birden orada oturan biri belirdi. Tanrı bilir içeri276

ye nasıl girmişti. Çünkü, İvan Fiyodoroviç, Smerdyakov'un yanından dönüp de odaya girdiği vakit, odada böyle biri yoktu. Bu, bir beyefendi idi. Daha doğrusu bilinen tipte bir Rus centilmeniydi.

Artık pek genç değildi. Fransızların dediği gibi Qui frisait la cinquantaine(*) bir adamdı. Oldukça uzun ve hâlâ gür olan koyu renk saçları pek ağarmamıştı. Sivri kesilmiş bir sakalı vardı. Sırtında basit, kahverengi bir ceket vardı. Bel iydi ki, en iyi terzinin elinden çıkmıştı ama, epey giyilmişti ve herhalde üç yıl kadar önce dikilmiş, şimdi de modası büsbütün geçmişti; o kadar ki, artık iki yıldır varlıklı insanlardan hiç biri bu tip ceketler giymiyorlardı. Gömleği, eşarp şeklindeki uzun kravatı, herşeyi, şık giyinen tüm centilmenlerde olduğu gibiydi. Ama eğer dikkatle bakılırsa iç çamaşırı

oldukça kirli, geniş atkısı da çok yıpranmıştı. Misafirin kareli pantolonu ayağında çok iyi duruyordu, ama yine de aşırı derecede açık renk ve garip bir şekilde, aşırı denecek kadar dardı.

Şimdi böylelerini hiç kimse giymiyordu. Misafirin mevsime hiç uymayan ve birlikte getirdiği beyaz, yumuşak fötr şapkası da öyleydi.

Sözün kısası, oldukça dar imkânlarına rağmen, derli toplu bir görüntüsü vardı. Daha köleliğin kaldırılmadığı zamanlarda, rahat bir hayat süren ve hiçbir şey ve hiçbir mesleği ol.mayan mal sahiplerinden biriymiş hissini veriyordu. Herhalde iyi bir hayat görmüş geçirmiş, doğru dürüst bir çevrede yaşamış, bir vakitler önemli kişilerle ilişkiler kurmuş, hatta belki de o günedek bu ilişkileri korumuştu, ama gençlikteki çılgın yaşantısından sonra yavaş yavaş fakirleşerek, özel ikle kölelik ortadan kaldırıldıktan sonra, kendisini yumuşak başlılığı sayesinde, aynı zamanda dürüst bir insan olduğu için evlerine kabul eden eski ahbaplarının yanında kibar bir yanaşma haline gelmişti.

Öyle bir yanaşma ki, sofraya davet edilmiş olan kim olursa olsun, insan onu mütevazi bir yere oturtmakla birlikte, sofrasına davet etmekten utanç duymazdı.

Böyle yumuşak huylu, konuşmasını, anlatmasını bilen, bir iskambil oyununda oyuncu sayısını

tamamlayan ve kendilerine angarya olarak bir iş verilirse bunlardan hiç hoşlanma?' yan bu tip dalkavuklar genel olarak yalnızdırlar. Ya bekârdırlar ya da eşlerini kaybetmiş insanlardır. Hatta çocukları

(*) El iye basmak üzere, anlamında.

bile olabilir. Ama, çocukları uzaklarda bir yerde, teyzelerinin, halalarının evlerinde yetiştirilirler.

Böyle bir centilmen, doğru dürüst bir sosyetede, sanki öyle evlâtları olduğu için biraz utanç

duyuyormuş gibi, çocuklarından hemen hemen hiçbir zaman söz etmez. Zaten onlardan yavaş

yavaş, gittikçe büsbütün uzaklaşır. Çocuklarından yalnız isim gününde ve Noel'de tebrik mektupları alır, hatta bazen onlara karşılık bile verir.

Beklenmedik misafirin yüzünde candan bir anlam değil, yine de çevrede olup bitenlere göre her çeşit nazik anlama çevrilebilecek, duruma uygun, herşeye hazır bir anlam vardı. Cebinde köstekli saat yoktu ama, siyah kurdeleli ve çerçevesi kaplumbağa kabuğundan yapılmış monoklü vardı.

Sağ elinin orta parmağında, pahalı olmayan bir akikle süslü, som altından yapılmış bir yüzük göze çarpıyordu.

İvan Fiyodoroviç, öfkeyle susuyor, konuşmak istemiyordu. Misafir de bekliyor ve tıpkı yukarda kendisine ayrılmış olan odadan biraz önce ev sahibine arkadaşlık etmek üzere, onunla birlikte çay içmeye inmiş, ama ev sahibi somurtarak bir şeyler düşündüğü için, uslu uslu susan, bununla birlikte o söze başlar başlamaz nazik bir tavırla her konuda sohbet etmeğe hazır bir dalkavuk gibi oturuyordu. Birden yüzünde bir üzüntü belirdi. İvan Fiyodoroviç'e:

-Dinle, diye söze başladı. Özür dilerim, sadece sana şunu hatırlatmak istiyordum: Sen Smerdyakov'a, Katerina İvanovna meselesini öğrenmek için gitmiştin, oysa onun hakkında hiçbir şey öğrenmeden ayrıldın. Herhalde unutmuşsundur...

İvan'ın dudaklarından:

-Haa, evet! Sözleri döküldü ve yüzü üzüntüyle karardı. Evet unuttum...

Sonra, kendi kendine:

-Ziyam yok, nasıl olsa her şey yarına kaldı, diye mırıldandı.

Sonra sinirli bir tavırla misafire doğru döndü.

-Sana ne? dedi. Bunu kendim hatırlamalıydım. Çünkü, asıl buna müthiş üzülüyordum! Sen ne diye ortaya çıkıyorsun? Sanki bunu ben kendim hatırlamadım da, sen bana hatırlatmışsın diye inanacak mıyım?

Centilmen, şefkatli bir tavırla:278

-İstersen inanma! dedi. Zorla inancın değeri ne ki? Bundan başka, işin içinde inanç varsa, hiçbir delilin, özel ikle maddi delilin yardımı olamaz. Thomas (*), İsa'nın dirilmiş olduğunu gördüğü için değil, daha önceden inanmak arzusunu duyduğu için inanmıştır. Bak, bir şey söyleyeyim: Örneğin ruh çağıranları ele alalım... Ben onları çok severim... Düşün bir kez, şeytanlar onlara öbür dünyadan boynuzlarını gösterdiler diye kendilerinin iman için yararlı kişiler olduklarını sanıyorlar. Artık bu, öbür dünyanın varlığını ispat eden maddî bir delildir! diyorlar.

Öbür dünya... ve maddî delil er... Aman, aman! Hem sonunda şeytanın varlığı istoat edilmiş

olsa bile, Tanrı'nın varlığı ispat edilmiş olur mu? Ben, idealistlerin kurduğu bir derneğe üye olmak istiyorum, onların arasında muhalefet yapacağım: Ben realistim, materyalist değil! diyeceğim.

Ha! Ha! Ha!

İvan Fiyodoroviç, birden masanın önünden kalkarak:

-Dinle, dedi! Ben şimdi sayıklıyor gibiyim... hem gerçekten sayıklıyorum... Bana ne? Yalan söylersen söyle! Vız gelir bana! Geçen seferki gibi beni çileden çıkaramazsın. Yalnız, nedense utanıyorum... Odada dolaşmak istiyorum... Baen seni görmüyorum, sesini bile işitmiyorum, tıpkı

geçen sefer olduğu gibi. Ama neler mırıldandığını her zaman seziyorum, çünkü konuşan, söyleyen benim, sen değil! Yalnız bilmiyorum, geçen sefer seni rüyamda mı görmüştüm? Yoksa uyanıkken mi? Bak, şimdi bir havluyu soğuk suya batınp başıma yapıştıracağım, belki o zaman ortadan kaybolursun.

İvan Fiyodoroviç, köşeye doğru yürüdü, bir havlu aldı, deföigi. gibi yaptı, sonra başında o ıslak havluyla odada bir aşağı bir' yukarı dolaşmaya başladı. Misafir:

-Seninle birbirimize doğrudan doğruya, sen dememiz hoşuma gidiyor, diye söze başladı.

İvan güldü:

-Aptal, ne yani sana siz mi demeye başlayacaktım? Bak, şimdi neşeliyim, yalnız şakağım ağrıyor... bir de başımın üst kısmı... Yalnız rica ederim, geçen seferki gibi felsefe yürütme. Eğer buradan defolup gidemiyorsan, hiç değilse neşeli

(*) St. Thomas: Hz. isa'nın diritdiğine, ancak ona elini değdirdiği zama" inanacağını söyleyen havari.

(f

-

bir şeyler uydur. Dedikodu et, yanaşma değil misin? Dedikodu et bari! Hay Al ah! Böyle bir kâbus gelir ya adam! Ama senden korkmuyorum. Seni yeneceğim. Beni akıl hastanesine götüremeyecekler.

-C'est charmantC), yanaşma olmak! Doğru, ben bir çeşit yanaşmayım. Dünya yüzünde yanaşma değil de, ne olabilirim ben? Bu arada şunu da belirteyim, seni dinlerken azıcık hayret ediyorum: Val ahi sen beni galiba yavaş yavaş artık gerçekten geçen sefer ısrarla söylediğin gibi, yalnız hayalinin yarattığı bir şey olarak değil de, gerçekten var olan bir şey olarak kabul etmeye başlıyor gibisin...

îvan garip bir tavırla ve büyük bir öfkeyle:

-Seni bir an için bile olsun gerçekten var olan birşey olarak kabul etmiyorum! diye bağırdı. Sen bir yalansın, hastalığımın yarattığı bir şeysin! Bir hayaletsin! Yalnız seni ne ile yok edeceğimi bilemiyorum ve görüyorum ki daha bir süre acı çekmem gerekiyor. Sen benim vehmimsin/ Sen, kendi varlığımın bir kopyasısın, yalnız bir yönümün kopyasısın... Düşüncelerimin, duygularımın bir kopyası! Ama en adî, en aptalca düşüncelerimin ve duygularımın kopyası.

Seninle uğraşmaya vaktim olsaydı; benim için ilginç bile olabilirdin...

-Özür dilerim, özür dilerim, seni suçüstü yakalayacağım şimdi: Demin, sokak fenerinin altında Alyoşa'nın üzerine yürüyüp ona, sen bunu ondan öğrendin! Onun beni ziyaret ettiğini nereden biliyorsun?' diye bağırdığın vakit, benden söz etmiştin. Demek ki, küçücük bir an için de olsa, benim gerçekten var olduğuma inanıyordun. Gerçekten inanıyordun!

Centilmen bunu söylerken yumuşak bir tavırla gülmüştü. İvan:

-Evet, bu karakterimin zayıf bir yönü... Ama sana inanamazdım. Geçen sefer uyuyor muydum, yoksa yürüyor muydum, bunu bilmiyorum. Belki seni sadece rüyamda gördüm, hiç de uyanıkken görmedim... dedi.

-Peki, o halde neden Alyoşa'ya o kadar soğuk davran4ın? O sevimli bir çocuktur, Zosima dedeye yaptıklarım yüzünden ona karşı suçluyum.

__Alyoşa'dan söz etme! Buna nasıl cüret edersin, uşak

(*) Fransızca 'çok hoş' anlamında.

1

-

İvan bunu söylerken yine gülmüştü. Centilmen:

-Küfrediyorsun ama, kendin gülüyorsun. Bu iyiye işa~ ret. Hem bugün, bana karşı geçen seferkinden çok daha nazik davranıyorsun, neden olduğunu da anlıyorum: Büyük bir karar verdin de ondan! dedi.

İvan deli gibi:

-Sus, karardan söz etme! diye bağırdı.

-Anlıyorum, anlıyorum, c'est noble, c'est charmant!(*). Yarın ağabeyini savunmaya gidecek ve kendini feda edeceksin... C'est chevaleresque(**).

-Sus, şimdi sana dayak atacağım.

-Buna memnun olurum. Çünkü o zaman amacıma ulaşmış olacağım. Madem dayak atacaksın, öyleyse benim gerçek bir varlık olduğuma inanıyorsun. Çünkü, hayaletlere dayak atılmaz.

Şaka bir tarafa: İstersen küfret, benim için hepsi bir. Ama hiç değilse biraz daha nazik olsan daha iyi olur. Hiç olmazsa benimle olduğun zaman. Yok aptalmış, yok uşakmış, ne biçim sözler bunlar?

İvan yine güldü:

-Sana küfrediyorum... Yani kendime küfrediyorum! Sen, benimsin. Benim özvarlığımsın, yalnız suratın başka. Söylediğin şeyler, benim daha önceden düşündüğüm şeylerdir... Bana hiçbir yeni şey söyleyecek durumda da değilsin!

Centilmen nazik ve kendine güvendiğini bel i eden bir tavırla :

-Eğer, seninle düşüncelerde birleşiyorsak, bu benim için sadece bir şereftir, dedi.

-Sen yalnız benim en kötü düşüncelerimi ve asıl önemlisi en aptalca olanlarını alıyorsun. Sen aptal ve adisin. Müthiş aptalsın. Hayır, sana dayanamayacağım! Ah, ne yapmalı? Ne. yapmalı?

İvan bunu dişlerini gıcırdatarak söylemişti. Misafir tam dalkavuklara özgü ve artık herşeyi peşinen kabul ettiğini bel i eden candan bir hava yaratmaya çalışarak:

-Dostum, ne olursa olsun centilmen olarak kalmak ve kendimi öyle kabul ettirmek istiyorum, dedi. Ben fakirini' ama... Çok namuslu olduğumu söyleyemem. Öyleyken... Genel (*) Soylu bir davranış, çok hoş, anlamında. (") Şövalyelere yakışırcasına, anlamında.

olarak toplumda, beni prensip bakımından düşmüş bir melek olarak kabul ederler. Val ahi bir gün, nasıl olup da melek olduğuma bir türlü akıl erdiremiyorum. Eğer gerçekten

melek olmuşsam, bu o kadar eskiden olmuştur ki, artık bunu unutsam da, günah sayılmaz. Şimdi, yalnız dürüst bir adam olarak tanınmaya değer veriyorum ve hoş görülmeye çalışarak yaşantımı sürdürüyorum. Ben insanları içten severim. Oysa ah, bana öyle çok iftiralar savurdular ki! Burada, zaman zaman aranıza yerleştiğim vakit, hayatım gerçek bir hayatmış gibi sürüp gidiyor. En çok hoşuma giden de budur. Çünkü ben de, senin gibi aşırı hayal erden, fantastik şeylerden acı çekiyorum, onun için dünyada yaşayan 'sizlerin gerçekçiliğinden hoşlanıyorum...

Burada sizde herşey sınırlıdır. Filân şeyler formül ere bağlanmıştır, falan şeyler geometri kural arına göredir, bizde ise hep belirsiz birtakım düzenlemeler var! Ben burada dolaşırken hayal kuruyorum. Hayal kurmaktan çok hoşlanırım. Sonra burada dünyada iken batıl inançlara da kapılıyorum. Gülme, rica ederim! Asıl batıl inançlara kapılmam hoşuma gidiyor. Burada iken sizin bütün alışkanlıklarınızı benimsiyorum: Tüccarların gittiği hamama gitmekten hoşlanmaya başladım. Düşünebiliyor musun? Tüccarlar ve papazlarla vücudumu buhara tutmak hoşuma gidiyor. Benim en büyük hayalim, bir başka varlık olarak, ama artık bir daha asıl benliğime dönmeden, son olarak, bir başka varlık şeklinde dünyaya gelmek! Örneğin yedi pudluk, şişman bir tüccar karısı olayım ve onun inandığı herşeye inanayım yeter. Benim idealim, bir kiliseye girip temiz yüreklilikle bir mum yakmaktır. Val ahi öyle!

O zaman işte acılarım sona ermiş olacak. Sonra sizin aranızda tedavi edilmekten de hoşlanmaya başladım: İlkbaharda çiçek salgını çıkmıştı, gittim fakirler için açılmış bir dernekte kendime çiçek aşısı yaptırdım. O gün ne kadar memnundum, bir bilsen: İslav kardeşlerimiz için on ruble bağışta bile bulundum! Ama sen dinlemiyorsun. Biliyor musun? Bugün çok rahatsız görünüyorsun...

Centilmen bunu söyledikten sonra kısa bir süre sustu.

— Biliyorum. Dün o doktora gittin... Söyle bakalım sağlık durumun nasıl? Doktor sana ne dedi?

îvan:28?

— Aptal diye kestirip attı.

-Sen de amma akıl ısın! Yine ne küfrediyorsun? Sana bunu acıdığımdan söylemedim ki! Lâf olsun diye sordum! Madem öyle, karşılık verme. Bak şimdi yine ortalıkta romatizma başladı...

İvan yine:

— Aptal! diye tekrarladı.

— Hep aynı şeyi söylüyorsun. Ben ise geçen yıl öyle bir romatizmaya yakalandım ki, bugünedek hatırlıyorum.

-Şeytanda romatizma olur mu?

-Madem bazen insan kılığına giriyorum, neden olmasın? İnsan kılığına girince tabi tüm sonuçlarını da kabul etmiş oluyorum. İblis sum et nihil humanum a me alienum puto(*).

-Ne dedin, ne dedin? İblis sum et nihil humanum mu? Bu şeytan için hiç de aptalca bir lâf değil!

-Eninde sonunda bir sözü beğendirdiğime memnun oldum.

İvan birden şaşırmış gibi:

-İyi ama, bu sözü sen benden çaldın! dedi. Daha önceden hiç aklıma gelmemişti, garip şey...

— C'est du nouveau, n'estce pas?(*). Bu sefer dürüst davranacağım ve sana açıklayacağım.

Dinle: Bazen insan rüyasında özel ikle kâbuslarında, mide bozukluğundan mı, yoksa herhangi bir başka şeyden mi öylesine sanatkârca, öyle karışık ve insana o kadar gerçek görünen sahneler, öyle olaylar, hatta tüm bir olay zinciri görür ki! Bunlar da öyle karışık bağlarla birbirine bağlanmış

öylesine beklenmedik ayrıntılar için de canlanır ki sizlerin en belirli görüntüler dediğiniz şeylerden bile daha belirlidirler. Örneğin, giysinin üstündeki son düğmeyedek hepsi görülür. Böyle sahneleri Lev Tolstoy bile uyduramaz. Oysa bu tip rüyaları bazen yazarlıkla hiç de ilgisi olmayan basit insanlar, memurlar, gazeteciler, papazlar go rürler... Bu başlıbaşına bir sorun teşkil ediyor: Hatta bakan, lardan biri bana, en güzel düşüncelerin uyurken aklına ger diğini açıkladı. İşte şimdi de öyle oluyor. Gerçi şu anda, senin zihninde doğan bir vehimden başka bir şey değilin, öy leyken kâbusta görülen varlıklar gibi, şimdiyedek aklına

(*) insana ait hiç bir şey bana yabancı değildir. (") Yeni bir şey değil mi?

-

gelmeyen orijinal şeyler söylüyorum. Böyle olunca, artık senin düşüncelerini tekrarlıyor sayılmam.

Oysa sadece senin kâbusunum, başka hiç bir şey değilim!

_ Yalan söylüyorsun! Senin asıl amacın, beni, gerçekten bir kâbus olmadığına, kendiliğinden var olduğuna inandırmaktır. Öyleyken şimdi işte kendin de bir rüyadan başka bir şey olmadığını

söylüyorsun.

_ Dostum, bugün sana karşı özel bir metod kul anıyorum. Sana sonra bunu anlatırım. Dur, nerde kalmıştım? Haa, işte o zaman soğuk almıştım, ama sizde değil, daha orada iken...

İvan hemen hemen umutsuzluk içinde çırpınır gibi:

-Orada dediğin neresi? Söyle, daha yanımda çok mu kalacaksın? Kalkıp gidemez misin?

Odada dolaşmaktan vazgeçti, divana oturdu, dirseklerini masaya dayadı, başını iki eliyle sıktı.

Islak havluyu üzüntü ile üzerinden fırlatıp atmıştı: Bel iydi ki, havlu bir işe yaramamıştı.

Centilmen kayıtsız, aşırı derecede serbest, bununla birlikte tam anlamıyla dostça bir tavırla:

— Senin sinirlerin bozulmuş! dedi. Bana soğuk aldığım için bile kızıyorsun, öyleyken bu çok basit bir şekilde olmuştu. Ö sırada bakanlarda gözü olan yüksek sosyeteden Peters"burg'lu bir hanımefendinin diplomatlar için verdiği bir suaraya gitmek için acele ediyordum. Eh, tabiî sırtımda frak, boynumda kravat, elimde beyaz eldiven vardı. Öyleyken hâlâ daha taa nerelerde idim!

Dünyanıza gelebilmem için daha kos

koca bir boşluğu uçarak geçmem gerekiyordu... Tabiî, bu sadece bir an sürecekti, ama güneş

ışığı bile tam sekiz dakikada geliyor oradan. Benim ise sırtımda bir frak ve göğüs kısmı açık bir yelek vardı. Gerçi ruhlar donmaz, ama madem ben an şekline girmiştim, o halde... Sözün kısası

saçma bir şey yaptım, kendimi kapıp koyuverdim. Oysa o boşluklarda, esir denilen boşlukta, yeryüzünün üstündeki o deryada... öyle bir ayaz var ki... Ayaz da neymiş? Buna ayaz bile denilmez. Dübilinen,bir kez sıfırdan aşağı yüz el i derece! Köylü kızlarının en bir eğlencesi vardır: Otuz derecelik bir soğukta, ace

birine baltanın demirini yalamasını teklif ederler, o dil bir an içinde donar ve o budala oğlan dilinin üzederiyi kanata kanata sıyırmaya çalışır. Ama bu eksi284

otuz derecelik bir soğukta olur. Yüz el i derecelik bir soğukta ise, öyle sanıyorum ki insan parmağını baltanın demirine dayasa o parmak yok oluverir. Tabiî oralarda... bir balta bulunursa...

İvan Piyodoroviç dalgın dalgın ve tiksinir gibi:

-Oralarda balta filân olur mu? diye sordu.

Kendi zihninin yarattığı evhama inanmamak ve artık büsbütün kendini cinnete kaptırmamak için vargücü ile direniyordu. Konuğu hayretle:

-Balta mı? diye sordu.

İvan Fiyodoroviç birden çileden çıkmış gibi inatçı ve ısrarla:

-Tabiî ya, orada balta ne olur?

-Boşlukta balta ne mi olur? Quel e idee!(*) Eğer oldukça uzağa fırlatılırsa, öyle sanıyorum ki, kendisi de nedenini bilmeden bir uydu gibi, dünyanın çevresinde dönmeğe başlar. O zaman Astronomlar baltanın doğuşunu ve batışını hesaplamağa başlarlar. Gatzuk da bunu takvime yazar. O kadar işte!

îvan inatla:

-Sen aptalsın! Müthiş aptalsın! Daha akıl ıca uydur! Yoksa seni dinlemem. Beni gerçekçilikle yenmek istiyorsun, beni var olduğuna inandırmak istiyorsun, ama ben senin var olduğuna inanmak istemiyorum! İnanmayacağım.

-Canım ben yalan söylemiyorum ki! Söylediklerimin hepsi doğru. Ne yazık ki gerçek hemen hemen her zaman saçma görünür. Görüyorum ki, benden yüce, hatta belki de harikulade güzel bir şey bekliyorsun. Çok yazık! Çünkü ben elimden ne geliyorsa ancak onu verebilirim...

-Felsefe yürütme, eşek!

-Tüm sağ tarafım tutulmuşken, inleyip ah vah ettiğim bir sırada, ne felsefesi yürütebilirim? Tüm tıp bilimini denedim: Her şeyi mükemmel bir şekilde meydana çıkarabiliyorlar. Tüm hastalığını sanki avuçlarının içindeymiş gibi sana etraflı olarak anlatırlar. Gel gelelim tedavi etmesini bilmezler. Burada heyecanlı bir üniversite öğrencisine rastladım, bana: Merak etmeyin, ölseniz bile. hiç değilse hangi hastalıktan ölmüş olduğunuzu bileceksiniz!

-

dedi. Hep de adamı uzmanlara göndermeğe alışmışlar, Biz ancak olanı meydana çıkarırız, siz ise falanca uzmana gidin, artık o sizi tedavi eder derler. Sana diyeceğim, eskiden tüm hastalıkları

tedavi eden doktor tipi, artık yok oldu. Şimdi yalnız uzmanlar var, hepsi de gazetelerde kendilerini reklâm edip duruyorlar.

Burnun ağrıdı mı, seni Paris'e gönderirler. Orada burun tedavi eden Avrupa çapında bir uzman var, derler. Paris'e gidersin, adam burnunu muayene eder, ben ancak burnunuzun sağ deliğini tedavi edebilirim, çünkü sol delikleri tedavi etmek benim bilgimin dışındadır. İyisi mi siz Viyana'ya gidin, orada özel bir uzman sol deliğinizi tedavi eder der. Bu durumda ne yaparsın? Ben halkın kul andığı çarelere başvurdum. Bir Alman doktor, bana hamama gidip tahtaların üzerine uzanarak, vücudumu bal ve tuzla oğmayı öğütledi. Ben bir kez daha hamama gideyim diye yaptım dediğini: Üstümü başımı kirlettim, hiç bir yararı olmadı! Umutsuzluk içinde Milano'ya, Kont Mattei'ye yazdım. Bana bir kitap, bir de damla gönderdi. Al ah iyiliğini versin! Ama düşün bir kez, bana Hoff'un malt tozu iyi ge.ldi! Tesadüfen satın almıştım onu. Bir buçuk fincan içtim, neredeyse dans edebilecektim. Hepsi geçti. Sanki büyü yapmışım gibi.

Gazetelerde Hoff'a muhakkak bir teşekkür ilânı yayınlatmaya karar vermiştim. İçimde bir minnet duygusu uyanmıştı. O zaman da bambaşka bir iş geldi başıma: Hangi gazetenin yazı işlerine gitsem, hiç biri teşekkürümü kabul etmiyor. Gerici bir havası olur, kimse inanmaz, le diable R'esiste point!>î(") dediler. İmzanızı atmadan, anonim bir teşekkür yazın diye öğüt verdiler. Hiç

adımı bildirmeden, teşekkür yazmak olur mu? Gazetedeki ilân memurlarına güldüm: Sizin çağınızda Tanrıya inanmak gericilik olur. ben Tanrı değilim ki! Ben şeytanım, bana inanılabilir, im. Tabi , anlıyoruz, şeytana kim inanmaz? Ama gene de bunu yayınlayanlayız, gazetemizin yönüne aykırı olur. Ama isterseniz fıkra olarak yayınlayalım, olur mu? dediler. Eh, ben de düşündüm ki, fıkra olarak yayınlamak hiç de zekice bir şey olmaz. Senin anlayacağın yayınlamadılar. İnanır mısın bu iş hâlâ yüreğimde derttir. En iyi duygular, örneğin (*) Ne biçim düşünce (aklına neler de geliyor), anlamında.

(*) Şeytan diye bir şey yoktur, anlamında.286

minnet bile, sadece sosyal durumum bakımından bana yasaktır.

İvan nefretle dişlerini gıcırdattı.

-Gene mi felsefe yapıyorsun?

-Al ah korusun! Ama bazen şikâyet etmeden olmuyor, Ben iftiraya uğramış bir insanım. Bak sen her an bana aptal olduğumu söyleyip duruyorsun. Bu sözünden bile genç bir adam olduğun bel i. Dostum, iş yalnız akılda değil ki! Ben doğuştan iyi yürekli ve neşeliyim. Ben de her çeşit vodvil er yazmışımdır. Sen galiba beni saçları ağarmış bir Hlestakov sanıyorsun. Oysa benim çok daha ciddî bir durumum var. Daha zamandan önce var olan, ama benim bir türlü kavrayamadığım bir kurala göre, herşeyi inkâr etmem kararlaştırılmış. Oysa, ben içtenlikle iyi yürekliyim ve inkâr etmek benim yeteneklerim dışında olan bir şeydir.

Hayır, il e inkâr edeceksin! inkâr diye bir şey olmasa, eleştiri de olmaz. Oysa, eleştiri bölümü

olmayan bir gazete olur mu? Eleştirici olmazsa hersey, sadece bir hosannah(*) olur. Ama yaşam için sadece, hosannah yeterli değil. Hosannah'ın bir yığın kuşkunun üstünden geçerek gelmesi gerekir, senin anlayacağın, bunun gibi birçok şeyler daha söylenebilir. Bununla birlikte, tüm bunlara girmiyorum, eleştiriyi ben yaratmadım ya! Ben yaratmayınca bundan sorumlu da tutulamam. İşte, kendilerine hırslarını alacakları bir varlık bulmuşlar, ona zorla, eleştiri bölümüne yazı yazdırmaya başlamışlar. Böylece hayat meydana gelmiş. Biz bu komediyi çok iyi anlıyoruz: Örneğin ben doğrudan doğruya ve apaçık olarak yok edilmemi istiyorum!

Hayır, sen yaşa, çünkü sen olmasan hiç bir şey olmaz! diyorlar. Dünyada her şey akla uygun olsaydı, hiç bir olay olmayacaktı! Sen olmazsan, • hiç bir şey olmayacaktır, oysa olayların meydana gelmesi gerekiyor. İşte ben de yüreğim sızlaya sızlaya, olaylar meydana gelsin diye, uğraşıyor ve bana verilen emre uyarak, akla ay kırı şeyler yapıyorum.

İnsanlar tüm bu komediyi, o tartışma kabul etmez akıl ılıklarına rağmen, ciddî bir şey olarak kabul ediyorlar. Bütün trajedileri de bundan ileri geliyor. Tabiî acı çekiyorlar ama... Ne de olsa yaşıyorlar.

Gerçekten yaşıyorlar, fantastik

(*) Tanrı'yı övmek için kul anılan bir söz.

-

birer varlık olarak değil, gerçekten yaşıyorlar, çünkü zaten acı çekmek yaşamak demektir. Eğer acı çekmek olmasaydı, hayatın ne zevki kalırdı? Hersey sonsuz bir dinî törenhalini alırdı: Dinî

tören ise, kutsaldır ama, azıcık can sıkıcıdır. Peki, benim durumum ne oluyor? Ben acı çekiyorum, ama benimkisi yaşama olmuyor. Ben çözülmez bir denklemde bir X'im. Tüm sonuçları, tüm başlangıçları yitirmiş bir hayaletim, hatta sonunda kendi kendime nasıl bir ad vereceğimi bile unuttum. Gülüyorsun... Hayır, gülmüyorsun, gene öfkeleniyorsun. Hep de öfkelenirsin, hep de her yerde zekâ belirtisi ararsın. Oysa sana gene tekrar ediyorum, yıldızların ötesindeki tüm o hayatı, tüm rütbeleri ve unvanları tek yedi pudluk(*) bir tüccar karısı haline gelip, Tanrı'ya mum yakayım diye feda ederdin, îvan nefretle:

-Yoksa sen de mi Tanrı'ya inanıyorsun?

-Yani nasıl söyliyeyim?? Eğer gerçekten ciddî olarak soruyorsan...

İvan öfkeli bir ısrarla, gene:

-Tanrı var mı, yok mu? diye bağırdı.

-Yaa, demek ciddî olarak soruyorsun, öyle mi? Val ahi bilmiyorum yavrum. İşte, sana son sözümü söyledim!

-Bilmiyor musun? Tanrı'yı gözünle gördüğün halde bilmiyorsun, demek öyle mi? Hayır, sen ayrı bir varlık değilsin. Sen, bensin. Benden başka bir şey değilsin sen! Sen âdi bir varlıksın, hayalimin yarattığı bir varlıksın!

-Daha doğrusu, seninle aynı felsefe ekolündenim diyelim, daha doğru olur Je pense, done je suis(*"), bunu kesin olarak biliyorum. Geriye kalanlar ise, çevremde bulunan hersey, tüm o dünyalar, Tanrı, hatta iblisin kendisi bile, hepsi benim için ispat edilmemiş şeylerdir.

Kendiliklerinden mi vardırlar? Yoksa sadece benim varlığımdan çıkmış, geÇici olarak ve tek tek meydana gelmiş şeyler midir?... Her neyse bunları burada kesiyorum. Çünkü galiba şimdi kalkıp beni döveceksin.

İvan, müthiş bir sıkıntı içinde:

-Bir fıkra anlatsan daha iyi olur! dedi.

C) Rus ağırlık ölçüsü. (") Düşünüyorum, öyleyse varım, anlamında.288

— Bir fıkra biliyorum, hem de bizim ele aldığımız bu konu hakkında. Daha doğrusu bu bir fıkra değil de, öyle bir efsane

işte! Bak, sen beni inançsızlıkla suçluyorsun: Gözünle görüyor ama, hâlâ

inanmıyorsun diyorsun. Ama dostum bir ben öyle değilim ki, bizim orada herkesin aklı karıştı, sizin bu bilimlerinizden. Sadece atomlar, beş duyumuz, bir de evrenin dört unsuru varken, herşey az çok birbirine uyuyordu. Zaten atomlar, eski çağlarda da vardı. Ama sizin, molekülün kimyasal yapısını, üstelik protoplazma>yı ve daha bilmem neyi bulduğunuzu öğrenince, bizim orada herkes kuyruğunu kıstı. Düpedüz karıştı ortalık. Asıl önemlisi batıl inançlar, dedikodular başladı. Bizde de, sizde olduğu kadar dedikodu vardır. Hatta belki de biraz daha fazladır. Sonra bizde de ihbarlar yapılır. Bizim de bilmen bazı bilgileri toplayan bir dairemiz var. İşte bu efsane acayip bir şeydir.

Daha bizim ortaçağda ortaya atılmış... ama sizin ortaçağda değil, bizdeki ortaçağda... Kimse de ona inanmıyor. Bizde bile yedi pudluk tüccar karılarından başka, hiç kimse bu efsaneye inanmıyor. Ama yedi pudluk tüccar karısı derken, gene bizdeki tüccar karılarım kastediyorum, sizinkileri değil. Zaten, sizde ne varsa, bizde de vardır. Böylece artık seninle dost olduğum için, gerçi yasaktır ama, sırlarımızdan birini açıklamış oluyorum.

Bu efsane cennet konusudur. Bir vakitler dünyanızda büyük bir düşünür, bir filozof varmış.

Herşeyi; yasaları, vicdanı, dini, herşeyi inkâr edermiş. Asıl önemlisi, öbür dünyayı kabul etmezmiş. Ölünce karanlığa gömüleceğini, yok olacağını sanırmış. Bir de bakmış ki, öbür dünyada bir hayat var. Derin bir şaşkınlık ve öfke içinde kalmış: Bu benim kanılarıma tüm olarak aykırı bir şey! demiş. İşte bu yüzden kendisini cezaya çarptırmışlar... Bak sana söyliyeyim. beni bağışla: çünkü görüyorsun ki, sadece daha önceden işittiklerimi anlatıyorum, bu sadece bir

efsane... kendisine verdikleri ceza şu: Karanlıklarda bir katrilyon kilometre geçecek... (Şimdi bizim orada da kilometre kul anılıyor) an çak bu katrilyon kilometreyi geçtikten sonra, cennetin kaplı

larını açacaklarmış ona, o zaman herşeyini bağışlayacaklar mış...

İvan garip bir heyecanla:

-Sizin öbür dünyada o katrilyondan başka ne gibi çileler var? diye sordu.

-Ne gibi çileler mi var? Ah hiç sorma: Eskiden, şöyle böyle idi, şimdi ise daha çok moral cezalar başladı, vicdan azabı gibi saçmalıklar. Bu da bize sizden bulaştı, sizdeki ahlâk kural arının yumuşamasından. Peki bu işten kim kazançlı çıktı dersin? Sadece vicdansızlar. Çünkü

bir adamın vicdanı yoksa, o zaman nerden vicdan azabı çekecek? Buna karşılık hâlâ

vicdanları ve namusları olan dürüst insanlar zarar gördüler... İşte, hazır olmayan bir temel üzerine reformlar, üstelik yabancı kurumlardan alınmış yenilikler oturtmak, zarardan başka bir şey getirmez! Babadan kalma ateşte yakma cezası daha iyiydi. İşte o cezaya çarptırılan adam, katrilyonluk yola çıkmış, durmuş, çevresine bakınmış, sonra yolun üzerine enlemesine yatmış. Gitmeyeceğim işte, prensip bakımından gitmeyeceğim! demiş. Aydın bir Rus ateistinin ruhunu al, onu üç gün üç gece bir balinanın karnında kalmış olan Hazreti Yunus'un ruhu ile karıştır... İşte sana o yolun üzerine uzanmış olan bilim adamının karakteri!

-Peki, orada neyin üzerine uzanmış?

-Ne bileyim ben? Herhalde orada da uzanacak bir şey vardı. Alay etmiyorsun değil mi?

İvan gene aynı garip heyecan içinde:

— ' Aferin adama ! diye bağırdı.

Şimdi artık beklenmedik bir merakla dinliyordu.

-Peki ne oldu sonra9 Hâlâ orada mı yatıyor?

— Asıl sorun da bu işte! Yatmıyor. O şekilde hemen bin yıl kadar yatmış, sonra kalkmış yürümüş. İvan hâlâ birşeyler kavramak için kendi kendini zorlu

gibi, sinirli sinirli gülerek: Amma da eşekmiş! diye bağırdı. Sonsuzluğa dek ora yatmakla, katrilyon verst yürümek aynı şey değil mi?

da ,

bu Mesafeyi yürümek bir milyar yıl alır, öyle değil mi? dı ~~ Hatta daha da fazla sürer. Surda kalem kâğıt olsay•• bunu hesaplayabilirdik. Zaten adam çoktandır yerine varmış fıkra da aslında burada başlıyor.

— Nasıl varmış? Bir milyar yılı nereden buldu ki? ~ Canım sen hep şimdiki dünyamıza göre konuşuyorsun. sizin Şimdiki dünyanız bile belki bir milyon kez tekrar mey290

dana gelmiştir: yani üzerindeki hayat bitmiş, donmuş, çatlamış, toz haline gelmiş, kendisini meydana getiren temel unsurlarına ayrılmış, gökyüzünü gene sular kaplamış. Sonra gene bir kuyruklu yıldız olmuş, gene güneş meydana gelmiş, güneşten de gene dünya olmuş... Bu bir oluşumdur. Sonsuzluğa dek tıpatıp, noktası noktasına aynı şekilde

tekrarlanabilir. Senin anlayacağın çok yakışıksız, can sıkıcı bir şey işte...

-Peki, peki, adam yerine vardığı vakit ne oldu?

- Kendisine cennetin kapılarını açtıkları anda, içeriye girer girmez, aradan daha iyi saniye geçmeden... hem de bunu saat tutarak, saate göre söylemek gerektir, (gerçi bence, adamın saatinin, daha kendisi yolda giderken cebinde çoktan temel unsurlarına ayrılmış olması gerekirdi), her neyse, daha aradan iki saniye geçmeden, Bu iki saniye için yalnız katrilyon kilometre değil, katrilyon kere katrilyon kilometre yürünebilir, üstelik bu katrilyon kere katrilyon kilometre, katrilyonuncu bir sayı ile çarpılabilir! demiş. Yani, senin anlayacağın bir hosannah çekmiş, üstelik işi o kadar abartmış ki, orada bulunan ve daha soylu düşünceleri olan kişiler, başlangıçta elini bile sıkmak istememişler: Pek de çabuk tutuculuğa döndü demişler. Rus karakteri, ne yaparsın! Tekrar ediyorum. Bu bir efsane.

Kaça aldıysam, sana gene o fiyata satıyorum. İşte bizim orada tüm bu konularda böyle düşünceler dolaşıyor.

İvan sanki sonunda bir şeyi hatırlamış gibi, hemen hemen çocuksu bir sevinçle:

-Yakaladım seni! diye bağırdı. O katrilyon yıl için anlattığın hikâye var ya... Onu ben uydurmuştum! O zaman daha on yedi yaşındaydım, gimnazyada okuyordum.Bu hikâyeyi o zaman bir arkadaşıma anlatmıştım. Soyadı Korovkin'dir. Bu anlattığım Moskova'da olmuştu... Hikâyenin öyle bir özel iği vardı ki, onu hiç bir yerden almış olamazdım.

Neredeyse aklımdan çıkmıştı... Ama şimdi elimde olmayarak hatırladım... Kendiliğimden hatırladım! Sen anlatmış değilsin! İnsan bazen bilinçsiz olarak binlerce şeyi hatırlar, hatta idama götürülürken bile... Bu hikâyeyi rüyamda

hatırladım. İşte sen o rüyasın! Sen bir rüyadan baş ka bir şey değilsin, var olan bir şey değilsin!

Centilmen güldü:

-Senin beni bu kadar ateşli bir şekilde inkâr etmenden bile şu kanıya varıyorum ki, herşeye rağmen bana inanıyorsun.

-Hiç de inanmıyorum! Yüzde bir bile inanmıyorum.

-Ama binde bir inancın var. Şunu unutma ki, homeopatikO ilâçların dozları, belki de en şiddetli etkiyi yapan dozlardır. Ne olursun, inandığını söyle, açıkla. Diyelim ki, on binde bir inanıyorsun...

İvan öfkeyle:

-Bir dakika olsun inanmadım! diye bağırdı. Sonra birden garip bir tavırla:

-Bununla birlikte şunu söyleyeyim ki, senin var olduğuna inanmak isterdim.

-Bak hele! Her neyse, bu da açıklama sayılır! Ama ben iyi yürekliyim, sana burada da yardım edebilirim. Dinle, sen beni değil, ben seni yakaladım! Ben sana gene, senin uydurduğun ve artık unuttuğun bir hikâyeyi, mahsus bana inanasın diye anlattım.

-Yalan söylüyorsun! Sen beni var olduğuna inandırmak için karşıma çıktın.

- Tabi ya, ama kararsızlık, huzursuzluk. inanmakla inanmamak arasında bocalama ve savaş, bu bazen diyelim

ı senin gibi vicdanlı bir insan için öyle bir işkencedir ki, asıintihar etmek bile bundan iyidir. Ben asıl bana birazcık inandığını bildiğim için, sana bu hikâyeyi anlatarak, senin içinde, artık kesin olarak biraz inançsızlık uyandırdım. Ben seni inanmakla inanmamak arasında dolaştırıp duruyorum.

Bunda da kendime göre bir amaç güdüyorum. Bu yeni bir metodtur: Çünkü, artık bana olan inancını tüm olarak yitirdiğin anda, hemen gözümün içine baka baka bejoı bir rüya olmadığımı, gerçekten var olduğumu ileri sürbaşlayacaksın. Artık seni tanıyorum; işte bunu ileri anda amacıma ulaşmış olacağım! Oysa, benim yüksek bir amacım var. İçine mini mini bir inanç tohumu attım mı, bu tohumdan koca bir meşe ağacı çıkar. hem de öyle bir meşe ağacı ki, üzerine tüneyip, çölde çile dolduran dedelerden, ya da günahsız kadınlardan biri olisteğini duyarsın. Çünkü, sen bunu gizli gizli çok, hem

(*)' Bitkilerden yapılan Haçlar.

daha292

de pek çok istiyorsun. Çekirge yiyecek, ruhunun selâmeti için çöl erde sürükleneceksin!

— Demek sen benim ruhumun kurtuluşu için uğraşıyorsun, öyle mi alçak?

-Hiç olmazsa bir gün iyilik etmek gereklidir, değil mi ya? Gene öfkeleniyorsun, görüyorum ki öfkeleniyorsun!

-Seni soyratı seni! Söyle, o çekirge yiyenleri ve çıplak çöl erde dolaşarak vücutları yosun tutanları hiç baştan çıkarmaya çalıştın mı?

-Yavrum, zaten ömrüm boyunca başka bir şey yapmadım ki! Böyle birine yapıştın mı, tüm dünyayı, tüm yıldızlan

unutursun. Çünkü öyle bir ruh, artık çok kıymetli bir elmastır. Böyle bir ruh bazen tüm yıldızlara değer! Bizim kendimize göre bir hesabımız vardır. Böyle bir ruhu yenmek çok değerli bir şeydir! Ama bunlardan bazıları, gelişme bakımından, belki buna inanmazsın ama. senden hiç aşağı kalmazlar. Onların ruhuna da baktığım vakit, bazen aynı

anda, öyle bir inanç ve öyle bir inançsızlık uçurumu görürüm ki, bana o insan bir kıl payı kadar daha ileri gidecek olsa, aktör Gorbunov'un dediği gibi, tepetaklak> aşağı düşecekmiş gibi gelir.

-Peki, sonra ne oluyordu, burnun kırılmış olarak uzaklaşmak zorunda kalıyordun, değil mi?

Misafir, bilgiç bir tavırla:

— Dostum, daha geçenlerde hasta bir marki'ye (herhalde onu da bir uzman tedavi ediyordur) günah çıkarırken din hocası olan bir cizvit papazının söylediği gibi, bazen büsbütün burunsuz kalmaktansa, biraz burnu kırılmış olarak çekilip gitmek daha iyidir! Papaz o marki'ye bunu söylerken, ben de yanında idim; Çok tatlı bir şey olmuştu. Hep göğsünü yumruklayıp duruyordu.

Peder ise, bin dereden su getirerek, oğlum, herşey Yaradanın bizim bilemeyeceğimiz iradesine göre olur ve bazen görünen bir felâket, peşinden görünmemekle birlikte, büyük bir iyilik getirir.

Eğer acımak bilmeyen kader, sizi burunsuz bıraktıysa, bunda çıkarınız şu dur ki, artık ömrünüzün sonuna kadar hiç kimse sizin İçin burnu kırıldı diyemez. diye karşılık veriyordu. Adamcağız umutsuzluk içinde, kutsal pederim, bu bir tesel i değ ki! diye bağırdı. Ömrümün sonuna dek her gün burnum kırılsaydı, razı olurdum, yeter ki burnum yerinde kalsın !> 293

peder içini çekerek ona şu karşılığı verdi: Oğlum, insan tüm iyilikleri birden istememeli, bu böyle durumlarda bile, bizi unutmayan Tanrrya karşı bir isyandır. Çünkü, şimdi ömrünüzün sonuna dek, burnunuzun kırılmasına memnun olacağınızı söylediğinize göre, istediğiniz hemen o anda yerine getirilmiş oluyor: Çünkü, burnunuz yok olunca, aynı zamanda burnunuz kırılmış gibi oluyor. İvan:

-Tuh, amma aptalca bir şey!

— Dostum, ben sadece seni güldürmek istiyordum. Bu cisvitlere özgü bir mantık zinciridir ve yemin ederim ki. bütün bunlar harfi harfine sana söylediğim gibi olmuştur. Bu olay meydana geleli çok olmadı, ama beni çok uğraştırdı. Zaval ı genç aynı gece eve dönünce, tabanca ile intihar etti; son dakikaya kadar yanından ayrılmadım... Hele cizvitlerin o günah çıkarma kulübeleri yok mu. onlar gerçekten hayatımın hüzünlü anlarında benim en sevimli eğlencelerimdir. Bak. sana bir olay daha anlatayım, daha geçenlerde oldu. İhtiyar bir pedere Normandiya'lı, yirmi yaşlarında sarışın bir kızcağız geliyor. Güzel mi güzel, eti budu yerinde, bir içim su! Eğilmiş, kulübedeki deliğe doğru pedere günahını fısıldıyarak söylüyormuş. Peder:

-Ne diyorsunuz kızım? Gene yeniden mi günaha girdiniz? diye yüksek sesle sormuştu.

Oh, Santa Maria. Neler işitiyorum. Demek aynı adamla değil, iyi ama, bu daha ne kadar devanı edecek?... Siz hiç utanmıyor musunuz?... Günah işlemiş olan kız derin bir vicdan azabı içinde ağlıyarak: Ah Mon pere! Ça lui f ait tant de pîaisir et a moi si Peu de peine!(*) Düşün bir kez, öyle bir karşılık vermiş! Artık o zaman ben bile aradan çekildim: Çünkü, onda konuşan Doğa'nın kendi sesiydi. Artık öyle demek gerekiyor. Bu ise, günahsız olmaktan daha iyi bir şey!

O zaman ona günah işletmekten hemen orada vazgeçtim, neredeyse çekilip gidecektim.

Ama hemen sonra geri dönmek zorunda kaldım. İşitiyorum ki, peder deliğin öbür tarafından kıza o aksanı için randevu veriyor. Oysa ihtiyar, kaya gibi sapasağlam adamdı! O bile C) Ah, sayın pederim, bu ona öyle büyük bir zevk, bana da o kadar zahmet veriyor ki!

anlamında.294

bir anda düştü işte! Doğa, Doğa'nın gerçeği ona baskın ti! Gene ne burun kıvırıyorsun? Gene mi kızıyorsun? hoşuna gideyim diye, ne yapacağımı bilemiyorum!

İvan, kendi hayalinin yarattığı bu varlık karşısında da yanamıyacağını hissederek acı ile:

— Bırak beni. bir türlü kurtulamadığım bir kâbus gibi şakaklarımı zonklatıyorsun! dedi. Canımı

sıkıyorsun! Bar.â acı çektiriyorsun. Seni buradan kovmak için neler vermez. dim.

Centilmen etkili bir sesle:

— Tekrar ediyorum, isteklerinde ölçülü ol! Benden yüce ve mükemmel bir şey bekleme.

Göreceksin ki. seninle dostça anlaşacağız, doğrusunu söylemek gerekirse, sen, karşısına kırmızı

bir ışık içinde, etrafı çınlata çınlat a, ısıl ışıl bir halde, kanatlarının uçları ateşten hafifçe kavrulmuş

olağanüstü bir varlık olarak değil de, basit bir görüntü içinde çıktım diye bana kızıyorsun. Bir kez estetik duyguların

zedelendi. İkinci olarak da gururun yaralandı, kendi kendine: Nasıl oluyor da benim gibi yüksek bir insana, öyle adi bir şeytan görünüyor? diye soruyorsun. Evet, ne olursa olsun, sende Belinskiy'in bu kadar alaya aldığı romantik bir yön var.

Eh ne yapalım delikanlı? Bak. demin sana gelirken, şaka olsun diye, karşına, frakının üzerine: Aslan ve Güneş nişanın: takınmış bir emekli devlet müşaviri olarak çıkmak istiyordum. Ama doğrusu korktum, çünkü öyle birşey yapmış olsaydım, sen bu sefer göğsüme kutup yıldızını, ya da Sirius'u değil de, Aslan ve Güneş;, nişanını takt.m diye kı zacaktın. Bu yüzden vazgeçtim. Hep de benini aptal olduğumumu söylersin. Ama val ahi, kendimi seninle kıyaslamak iddi asında değilim. Faust'un karşısına çıkan Mefistofeles, kotü luk etmek istediğini belirterek kendini tanıtmıştır, öyleyken yalnız iyilik etmiştir. Ama bu yalnız onu ilgilendirir. Ben bambaşka bir şekilde davranırım.

Belki de tüm doğada gerçeği seven ve içtenlikle iyilik et mek isteyen tek insan benim! Haç

üzerinde can veren, lam kucağında haça gerilerek idam edilmiş olan haydudun ruhunu taşıyarak, gökyüzüne uçtuğu vakit, ben

daydım. Meleklerin sevinçli çığlıklarını işittim. İlâhiler yan ve Hosannah! diye bağıran melekleri duydum, onlar

butun gökyüzünü ve tüm Evreni sarsan coşkun bağrışmaları kulağıma kadar geldi. Kutsal olan ne varsa, herşeyin üzerine yemin ederim ki, ben de onların korosuna katılmak ve hepsi ile birlikte, Hosannah! diye bağırmak istiyordum! BU ses neredeyse göğsümden kopmak, dudaklarımdan dökülmek üzereydi... Biliyorsun ki, çok duygulu ve güzel şeyler

karşısında çabuk etkilenen bir varlığım. Ama mantığım (yaratılışımın en mutsuz yönü de zaten odur) beni o sırada gereken ölçüler içinde tuttu. Böylece o anı kaçırdım! Çünkü, aynı anda, Hosannah! diye bağıracak olursam sonra ne olacak? diye düşündüm. O zaman dünyada herşey sönecek ve artık hiç bir olay olmayacaktı.

İste ancak bu görev duygusu ve içinde bulunduğum sosyal durum yüzünden, o güzel ana katılmak isteğini içimde bastırarak, gene pislikler arasında olmak zorunda kaldım. İyilik etmek şerefini biri tüm olarak kendine alıyor. Bana ise yalnız kötülük etmek imkânı kalıyor. Ama ben, başkasının sırtından şanlara ve onurlara kavuşmayı kıskanmam! Hiç kıskanç değilim! Ama tüm evren içinde, bütün dürüst insanlar arasında neden bir ben lanetlere uğramağa, hatta bazılarının beni tekmelemelerine mahkûm oldum? Çünkü, insan şeklinde dünyaya indiğim vakit, bazen öyle davranışlarla da karşılaşıyorum.

Biliyorum, bu işte bir sır var. Ama bu sırrı bana bir türlü açiklamak istemiyorlar. Çünkü ben o zaman neyin ne olduğunu anlayırca Hosannah! diye avazım çıktığı kadar bağıracağım, o vakit dünyada var olması zorunlu olan olumsuzluk yok olacak ve tüm dünyada herseye aklı selim üstün geleceğiz: o zaman da. tabi her şey, hatta gazetelerle dergiler bile oradan kalkacaklar! Çünkü

artık hiç kimse oniara abone olmayarak. Sanki, eninde sonunda barısı kabul edece'Ru. o hikâyedeki adam gibi kendi katrilyonumu geçtikten sonra. o sırrı öğreneceğimi bilmiyor muyum?

Ama şimdilik, bu oluncaya kadar sıkıntı çekeceğim ve o güne dek istemeye istemeye görevimi yerine getireceğim: Bir tek kisi kurtul^ diye binlerce insanı mahvedeceğim! Eyüp gibi dürüst olan bir tek insan elde etmek için. kaç ruhu

mahvetmek, Kaç kişinin ününü lekelemek gerekiyor bir bilsen! Kaldı ki

Hazreti Eyüb'ü bahane ederek, bir vakitler benimle ne kadar kötü bir şekilde alay etmişlerdir!296

Hayır, daha sır açıklanmadığına göre, benim için iki çeşit gerçek vardır: Biri, oradaki, onların ve henüz tüm olarak bilinmeyen gerçek. Öbürü de benim, kendi gerçeğim Bunlardan hangisi daha iyidir, şimdilik bilinmiyor... Ne o? Uyudun mu yoksa?

İvan öfkeyle:

-Uyumak ne demek? dedi. Şimdiye dek, yaratılışımda ne kadar saçma, çoktandır yaşıyarak denediğim ve zihnimde öğüttükten sonra çöp diye bir kenara attığım şey varsa, hepsini bana yeni birşeymiş gibi sunuyorsun.

-Demek gene beğendiremedik kendimizi! Oysa ben, senin hiç değilse edebi bir ifade şekliyle olsun, gönlünü celeceğimi sanıyordum. O gökyüzündeki Hosannahı anlattığım vakit, hiç de fena olmadı değil mi? Sonra da hemen, a la Hcine(") alaycı bir tavır takınmam da güzel oldu, değil mi?

-Hay Al ah! Ben hiç bir vakit kimseye öyle uşak olmadım! Nasıl oldu da kendi hayalim senin gibi uşak ruhlu birini yarattı?

-Dostum ben çok sevimli, çok cana yakın bir Rus beyzadesini tanıyorum: Kendisi genç bir düşünürdür, aynı zamanda edebiyatı ve zarif şeyleri çok seven bir adamdır.

İlerde ün salacak Büyük Engizitör isimli şiiri yazdı. Bunları söylerken, hep onu düşünüyordum.

İvan birden utancından kıpkırmızı kesilerek:

-Büyük Engizitörden söz etmeni yasak ediyorum! diye bağırdı.

-Peki, ya Coğrafyada Bir İhtilâbe ne dersin? Hatırlıyor musun? Ah, işte o gerçekten bir şiirdir.

-Sus yoksa seni öldürürüm!

-Beni mi öldürürsün? Hayır, özür dilerim, artık söyleyeceğim! Zaten buraya sana bu zevki sunmak için geldim. Ah, yaşamak için içi titreyen, heyecanlı ve genç dostlarımın hayal kurmalarından o kadar hoşlanırım ki! Daha geçen bahar, buraya gelirken: Orada yepyeni insanlar vardır, bu insanlar herşeyi yıkmayı ve işe yeniden yamyamlıktan başlamayı

düşünüyorlar diye karar vermiştim. Aptal ar, bana sormadılar! Bence hiç bir şeyi yıkmaman, sadece insanlığın

(*) Alman şairi Helne'nin dediği gibi...

içinde yaşıyan Tanrı düşüncesini yok etmeli. İşte işe oradan başlamalı diyordum genç dostum!

Evet oradan, oradan işe başlamalı... O insanlar, hiç bir şeyi göremeyen birer körden başka bir şey değildirler. Bir kez insanlık Tanrı'yı reddettikten sonra, (ki inanıyorum böyle bir çağ, coğrafyadaki çağlara paralel olarak muhakkak meydana gelecektir) o zaman yamyamlığa ihtiyaç kalmadan, tüm eski dünya görüşleri ve en önemlisi eski ahlâk anlayışları kendiliğinden yıkılacak ve yerine yenileri gelecektir.

İnsanlar, yalnız bu dünyada kendilerine sevinç ve mutluluk verecek olan ne varsa, yani yaşamak, bu dünyada kendilerine neleri verebilecekse, yalnız onları elde etmek

için birleşeceklerdir. İnsan, ruh bakımından bir Tanrı, bir Titan gururuna ulaşacak, o zaman dünyaya bir Tanrıinsan gelecektir.

İşte bu insan artık doğayı sınırsız bir şekilde, kendi iradesi ve bilimi ile yenerek, her an öyle yüksek bir zevk duyacak ki, duyacağı bu zevk yanında eskiden cennette duyacağını hayal ettiği tüm zevkler sıfıra inecektir. Her insan, ölümlü olduğunu, ölümsüzlük diye bir şey olmadığını

bilecek ve ölümü gururla, sakin bir ruh hali içinde, bir Tanrı gibi heyecanlanmadan kabul edecektir. Gururlu olduğu için anlayacaktır ki, yaşamın bir an kadar kısa sürmesine isyan etmenin bir yaran yoktur. Bu yüzden de insan, kardeşlerine karşı artık içinde hiç bir intikam arzusu duymadan sevgi duyacaktır. Sevgi, hayatın yalnız bir anında, yalnız o an için insanı tatmin edecektir, ama onun bir anlık olduğunu kavramak bile, insana, eskiden, öbür dünyadaki ölümsüz sevgiyi düşünerek, geniş bir nehir gibi akan yaşantısından çok daha büyük bir heyecan verecek, tüm varlığını alevlendirecektir... diyor ve buna benzer, bunun gibi daha birçok şeyler söylüyordu.

Çok hoş doğrusu!

İvan iki eliyle kulaklarını kapamış, gözlerini yere dikmiş, kımıldamadan oturuyordu, ama tepeden tırnağa tiril tiril titremeye başlamıştı. Misafir devam etti:

— Genç düşünürüm, şöyle düşünüyordu: Asıl sorun şuöur: Günün birinde böyle bir çağ gelebilir, değil mi? Eğer öyle bir çağ gelirse, herşey artık çözümlenmiş ve insanlık sonunda sağlam bir temele oturmuş olacaktır. Ama insandın derinlere kök salmış budalalığı göz önünde bulundurulursa, herhalde bu sağlam temele oturma işi daha bin yıl Gecikecektir; böyle olunca daha şimdiden gerçeği sezen bir

insanin tam anlamiyla keyfinin istedigi gibi, yeni ölçülere göre yasamaya baslamasına izin verilmeli. O halde böyle bir insanin neyi isterse yapmasi uygundur. Bu kådan da yeterli degil: O

cag hic bir zaman gelmese bile, Tanri ve ölumsiizluk diye birşey bulunmadiğına göre, yeni insanin tüm evren icinde tek olarak da olsa bir Tanri insan olmasina izin verilebilir. Böylecc kendisi tabi artik yeni bir rütbeye kavusmus olarak, gerekirse. hic yüregi sizlamadan, eski köle insani sınırlandırılan tum ahläk sınırlarını aşacaktir. Tanri icin yasa diye bir şey yoktur! Tanri nereye ayak atarsa, orasi artik Tanrıya ait bir yer olur! §imdi ben nereye ayak basarsam, orasi ilk olarak ayak basilmis. bir yer olacaktir... Herşey hos görülebilir. O kadar iste! Tüm bunlar cok sevimli seyler; yalniz, madem sahtekarlık yapmak istedin, o halde neden gercegi bir ceza olarak kabul etmeli, degil mi ya? Ama ne yaparsın Bizim modern Rus'lar öyledir: Ceza olmadan sahtekarlık yapmaya cesaret edemez. Gercege o kadar aşıktir...

Misafir, kendi sözlerinin gi zel igine kapildigini bel i ederek gittikce daha yüksek sesle ve arada bir ev sahibine alaylı bir gözle bakarak konuşuyordu; ama sözunü bitiremedi: Ivan, birden masanın üzerinden bir bardak yakaladi, kolunu kaldirarak bardagi var gucü ile konusmacının üzerine firlatti.

Öburi divandan firlayarak cay damlaciklarını üzerinden temizlemeye calisti.

-Ah, mais c'est bete enfinl(*) diye bagirdi. Şuna bakin! lutherin hokkasını hatirladi galiba!

Hem beni kendi ruyası olarak kabul ediyor, hem de bardaklan ruyasının i zerine firlatiyor!

Tam kadinca bir iş! Zaten ben, sadece kulaklanm kapiyormussun gibi davrandigini, aslında sözleriv mi dinledigini seziyordum...

Birden disardan pencerenin camına vuruldu. Ivan Fiyo doroviç divanin üzerinden firladi.

Misafir:

-isitiyor musun? Gidip açsan daha iyi olur! diye di. Bu gelén kardeşin Alyoşa'dir, sana beklenmedik, ilgi kici bir haberi var. Bunu sana ben söyluyorum!

Ivan çilgın gibi:

(*) Iyi ama. bu aptalca bir şey!

299

- Sus, yalanci! diye bagirdi. Ben gelenin Alyoşa oldugunu senden önce biliyordum. Onun geldigini sezmiştim. Geldigine göre, tabi bana verilecek bir haberi vardir!

-Açsana kapiyi ona! Acsana! Disarida tipi var. Disardaki kardesin Mr. saitil le temps qu'il fait? C'est a ne pas metre un chien dehors...{**)

Vuruslar devam ediyordu. Ivan pencereye dogru koşacak oldu. ama birden ayaklarmda ve kol arında bir kesiklik hissetti. sanki kiskivrak baglanmisti. Var gücü ile baglarim koparmak istiyormus gibi geriliyordu ama, baglarim bir ti rli koparamiyordu. Penceredeki vuruslar gittikce şiddetleniyordu. Sonunda baglar birden koptu ve Ivan Fiyodorovic divanin üzerinde irkilerek sicradi.

Vahsi bakislarla cevresine bakindi. Her iki mum da neredeyse sönmek i zereydi. Biraz önce misafirinin üzerine firlattigi bardak karsisında, masanın uzerinde duruyordu. Karsi duvarda ise hic kimse yoktu. Biri cama israrla vurrnaya devam ediyordu ama, artik bu vuruslar hiç de biraz önce rüyada duydugu gibi siddetli degildi. Aksine cok ölcülü vuruslardi. Ivan Fiyodoroviç: Rüya degildi! Hayir yemin ederim ki rüya degildi! Demin olup bitenler gercekten oldu, diye bagirdi.

Pencereye dogru atilip cami acti. Avazi ciktigi kadar kardeşine:

-Alyosa, sana gelme dedim ya! diye seslendi. Biriki kelimeyle söyle, ne istiyorsun?

Yalniz iki kelime söyleye

ceksin. isitiyor musun?

Alyoşa, avludan karşilik verdi:

-Bir saat önce Smerdyakov kendini asmiş!

Ivan:

-Kapiya gel, şimdi aciyorum kapiyi sana, dedi ve ka

pıyı Alyosa'ya agmaya gitti.

(*) Beyefendi dişarda havanın nasil oldugunu bl iyorlar mi? Bu havada bile dişan atilmaz.

Alyoşa içeri girince İvan Fiyodoroviç'e bir saat kadar önce evine Mariya Kondratyevna'nın geldiğini ve kendisine Smerdyakov'un intihar ettiğini haber verdiğini söyledi. Kadın, odasına semaveri alıp götürmek için girmiştim. Bir de baktım duvarda kendini çiviye asmış, öyle asılı

duruyor demişti. Alyoşa'nın: Gerekenlere haber verdiniz mi? sorusuna kadın, hiç kimseye haber vermediğini söylemiş, Önce doğru size koştum, yolda koşa koşa geldim demişti. Alyoşa'mn anlattığına göre, kadın delirmiş gibiydi. Tepeden tırnağa yaprak gibi titriyordu.

Alyoşa onunla birlikte, koşa koşa evlerine gittiği vakit, Smerdyakov'u hâlâ olduğu yerde asılı

görmüştü. Masanın üzerinde Kimseyi suçlamamak için hayatıma kendi elimle ve isteyerek son veriyorum diye yazılı bir kâğıt vardı. Alyoşa kâğıdı olduğu gibi masanın üzerinde bırakmış, oradan doğru zabıta memurluğuna giderek herşeyi haber vermişti. Sözlerini bitirdikten sonra İvan'ın yüzüne dik dik baktı:

-Oradan da doğru sana geldim! diye sözünü bitirdi. Hem zaten olup bitenleri anlattığı sürece, sanki İvan'ın

yüzündeki anlamda çok şaştığı bir şey varmış gibi, ondan hiç gözlerini ayıramamıştı.

Birden:

-Ağabey, herhalde çok hastasın! diye bağırdı. Bana sanki söylediğimi anlamıyormussun gibi bakıyorsun.

İvan düşünceli bir tavırla ve Alyoşa'nın bu bağırışını işitmemiş gibi:

-İyi ki geldin! dedi. Hem ben onun kendisini astığını biliyordum.

-Kimden öğrenmiştin?

-Kimden öğrendiğimi bilmiyorum. Ama biliyordum iş" te. Sahi nereden biliyordum? Ha, evet. O

söylemişti. Demin söyledi...

İvan odanın ortasında duruyor, hâlâ aynı düşünceli tavırla yere bakıyordu. Alyoşa elinde olmayarak çevresine ba~ kındı:

-O dediğin kim?

-

İvan başını kaldırdı ve sessizce gülümsedi:

-Tüymüş! Senden korktu, senin gibi zararsız bir insandan. Sen tertemiz bir meleksin, Dimitriy sana melek diyor. Melek... Yedi kanatlı meleklerin coşkun sevinç çığlıklarının uğultusu... yedi kanatlı melek nedir? Belki de tüm bir yıldız yığınıdır. Belki de o yıldız grubu da, sadece kendine göre kimyasal yapısı olan bir molekülden başka bir şey değildir... Aslan ve Güneş yıldız grubu vardır, biliyor musun?

Alyoşa korku içinde:

-Ağabey, otur! diye söylendi. Divana otur Al ah aşkına. Sayıklıyorsun, yastığın üzerine uzan, hah şöyle! Başına ıslak bir havlu koyayım mı? Belki kendini daha iyi hissedersin, ha?

-Şurada iskemlenin üzerindeki havluyu ver, demin oraya atmıştım.

Alyoşa:

-Burada öyle birşey yok. Merak etme, havluların nerede olduğunu biliyorum. İşte burada, dedi ve odanın öbür ucunda, İvan'ın tuvalet masasının bulunduğu yerde daha kul anılmamış

bir havlu buldu.

İvan, garip bir tavırla havluya baktı; bir anda herşeyi hatırlamıştı. Divanda doğrularak:

-Dur! dedi. Ben bir saat önce, aynı havluyu gene oradan alıp suyla ıslattım. Onu başıma koydum, sonra da şuraya fırlattım... Peki, nasıl oluyor da şimdi kuru oluyor? Ortada başka bir havlu yoktu ki?

Alyoşa:

-Sen bu havluyu başına mı koydun? diye sordu.

-Evet, bir saat kadar önce başıma koyup, odada dolaştım... Mumlar neden öyle sönmeye yüz tutmuş? Saat kaç?

-On ikiye geliyor. İvan birden:

-Hayır, hayır, hayır... diye bağırdı. Bu rüya değildi. Buradaydı o! Şurada oturuyordu, surdaki divanın üzerinde. Sen pencereye vurduğun sırada, üzerine bardağı atmıştım... Bak, işte şu bardağı... Dur, daha önceden de uyumuştum.

bu rüya, rüya değildi. Daha önce de öyle olmuştu. Şimrüyalar görüyorum Alyoşa. Ama bunlar jüya değil, uyagörüyorum onlan, yürüyorum, konuşuyorum, duyu302

-

303

yorum... öyleyken uykudayım. Ama kendisi burada oturuyordu. Burada idi, işte şu divanın üzerinde... öyle aptal şey ki Alyoşa!

İvan bunu söylerken birden güldü, sonra da odada dolaşmaya başladı. Alyoşa üzüntüyle:

-Aptal olan kim? Sen kimden söz ediyorsun Al ah aşçına ağabey?

-Şeytan'dan! Bana musal at oldu. Gelip duruyor, iki kez geldi, hatta üç kez sayılır. Sanki kendisi kanatlarının uçları kavrulmuş, gürültü patırtı ederek, ışıl ışıl karşıma çıkan bir iblis olarak değil de, bir şeytan olarak çıktığı için kendisine kızıyormuşum gibi benimle alay ediyordu.

Ama zaten, iblis değil ki, yalan söylüyor! Başkasının adını kul anıyor! Kendisi adî, ufak bir şeytandan başka birşey değil. Hamama bile gidermiş, düşünsene! Kendisini soysan, herhalde altında Danimarka cinsi bir köpeğinki gibi, dümdüz, neredeyse bir arşın uzunlukta kızıl bir kuyruk görürsün... Alyoşa buz gibi olmuşsun, çay ister misin? Ne dedin? Soğuk mu?

İster misin söyleyeyim yeniden ısıtsınlar? C'est â ne pas mettre un chien dehors...(*) Alyoşa, bir koşu musluğa kadar gitti, havluyu ıslattı, İvan'ı gene yalvararak oturttu ve ıslak havluyu başına sardı. Kendisi de yanına oturdu. İvan tekrar: r Bana demin Liza için ne demiştin? diye söze başladı.

Konuşmaktan hoşlanmaya başlamıştı:

-Liza hoşuma gidiyor. Onun hakkında sana kötü birşey söyledim. Ama yalandı, ondan hoşlanıyorum... Yarın Katya için korkuyorum. En çok ondan korkuyorum. İlerisi içinYarın beni terk edip, ayaklarının altında çiğneyecek. Sanıyor ki, ona olan kıskançlığımdan ötürü

Mitya'yı felakete sürüklüyorum! Evet öyle düşünüyor! Oysa hiç öyle değil! Yarın haç var, darağacı değil. Hayır, kendimi asmıyacağım. Biliyor musun Alyoşa? Başıma ne gelirse gelsin, intihar edemem! Adilikten midir nedir? Ama korkak değilim, yaşamaya susamış olduğum için yapamam bunu! Smerdyakov'un kendisini asacağını nereden biliyordum? Ha evet, bunu bana O söylemişti.

(*) Bu havada köpek bile dışarı atılmaz.

Alyoşa:

-Demek birinin burada oturmuş olduğuna kesin olarak inanıyorsun öyle mi?

-Şuradaki divanda, köşede oturuyordu. Onu kovsaydın iyi olurdu. Ha! Zaten onu kovan da sensin ya! Sen girdiğin anda, ortadan kayboldu. Senin yüzün hoşuma gidiyor Alyoşa. Yüzünden hoşlandığımı biliyor musun? o dediğim var ya! İşte O benim, Alyoşa! Benim öz varlığım odur işte. Bende adi, alçakça ve nefret edilecek ne varsa, odur işte! Evet, ben romantik bir insanım O da bunu farketti... gerçi bana romantik diyenler iftira etmiş oluyorlar. Kendisi çok aptal, ama bu aptal ığı ile kazanıyor işte. Hem çok kurnazdır da. Tilki gibi kurnazdır. Beni ne ile, nasıl çileden çıkaracağını çok iyi biliyordu. Hep beni kendisine inandığımı söyleyerek kızdırıyordu. Bu sözleri ile de, kendisini dinlemeye zorladı. Beni bir çocuk gibi kandırdı.

Bununla birlikte bana kendi hakkımda gerçek olan birçok şeyler de söyledi. Ben bunları kendi kendime hiçbir zaman söyleyemezdim.

İvan sır söyler gibi çok ciddî bir tavırla:

-Biliyor musun Alyoşa? Biliyor musun? onun gerçekten varolmasını, benden ayrı bir varlık olmasını çok isterdim!

Alyoşa, ağabeyinin üzüntüsünü paylaştığını bel i eden bir tavırla:

-Seni üzüntüden mahvetmiş! dedi.

-Beni kızdırıyordu! Hem biliyor musun, öyle becerikli, öyle becerikli bir şekilde yapıyordu ki bunu: Vicdanmış! Nedfr ki vicdan? Ben onu kendim yaratıyorum. O halde ne diye acı

çekiyorum? Alışkanlıktan. Yedi bin yıldır tüm Insanlığın vazgeçemediği alışkanlıktan. O

halde, bu alışkanlığı bırakıp, birer Tanrı olalım. İşte öyle diyordu, öyle söyyordu!

Alyoşa, dikkatle ağabeyinin yüzüne bakıyordu, elinde ol

-Bunları sen söylemedin, sen söylemedin öyle mi? Maem öyle, ne söylerse söylesin, bırak onu, unut onu! Varsın

şuanda nelere lanet ediyorsan, hepsini, kendisi ile birlikte götürsün! Bir daha da gelmesin!

İvan gücendiğini bel i eden bir tavırla titreyerek:

-Evet ama, o kötü bir varlıktır. Benimle alay etti, baa karşı küstahlık etti Alyoşa. Ama bana iftira ediyordu, bir304

çok bakımlardan iftira etti bana. Gözlerimin içine baka bana yalan söyledi. Ah, sen yok musun, sen iyilik ederek kahraman olmaya hazırlanıyorsun, gidip babanı öldürdüğünü, uşağın, senin öğüdün üzerine babanı öldürdüğünü söyleyeceksin diyordu...

Alyoşa, İvan'ın sözünü kesti:

-Ağabey, kendine gel: Sen kimseyi öldürmedin. Katil olduğunu söyleyen yalan söylemiş olur.

-O öyle söylüyordu. Öyle diyordu. Ama yalan olduğunu biliyor. Sen iyilikte bir aşama yapmaya gidiyorsun. Oysa iyiliğe inanmıyorsun. İşte seni kızdıran, sana üzüntü veren budur. Bu kadar hırslı

olman bundan ileri geliyor! Bunları beni kastederek söyledi. Ama o ne dediğini bilir...

Alyoşa, üzüntü içinde:

-Bunları sen söylüyorsun, o söylemiyor! Hem de hasta, sayıklarken, kendi kendine acı

çektirerek söylüyorsun bunları!

-Hayır, o ne dediğini bilir. Sen, gururundan bunu yapmaya gidiyorsun. Karşılarında durup: Katil benim! Ne diye dehşet içinde büzülüyorsun? Yalandır bu yaptığınız!

Düşüncelerinizden nefret ediyorum. Duyduğunuz bu dehşetten tiksiniyorum, diyeceksin diyordu. Bunları benim için söylüyordu. Sonra birden: Biliyor musun, seni övmelerini istiyorsun. Gerçi kendisi katildir ama, ne kadar yüksek duyguları var, ağabeyini kurtarmak istedi ve gelip suçunu açıkladı! demelerini istiyorsun dedi. İşte burası yalan Alyoşa!

İvan bunu birden, gözleri kıvılcımlar saçarak bağırmıştı:

-Pis heriflerin beni övmesini hiç de istemiyorum! Yalan söylüyordu Alyoşa. Sana yemin ederim ki yalandır! Üstüne bardağı attım. Bardak suratına çarpınca paramparça oldu.

Alyoşa:

-Ağabey, sakinleş, ne olursun, yeter! diye yalvarıyordu.

İvan onu dinlemeden:

-Hayır, o insana nasıl işkence edeceğini biliyor. O acıma nedir bilmez! diye devam ediyordu. Ben her zaman onun niçin bana geldiğini önceden sezmişimdir. Diyelim ki sen gururundan bunu yapmaya hazırlanıyordun, ama gene de sözlerinde bir ip ucu bulup Smerdyakov'u suçlarlar ve kü rek cezasına çarptırırlar, Mitya'yı beraat ettirirler, seni ıs

-

sadece moral bakımından suçlarlar hatta bazıları seni överler diye bir umut var diyordu söylerken, işitiyor musun beni, gülüp duruyordu. Ama işte Smerdyakov kendini astı. Şimdi mahkemede tek başına bunları söylediğin vakit sana içim inanır? Ama gene de oraya gideceksin! Gidiyorsun! Ne olursa olsun gideceksin! Bir kez karar vermişsin gitmeye. Smerdyakov intihar ettikten sonra ne diye gidiyorsun sanki ? > Bu korkunç bir şey Alyoşa, ben böyle sorulara dayanamıyorum. Bana böyle sorular sormaya kimin hakkı vardır? Alyoşa, korkudan içi ürpererek, ama gene de bir yolunu bulup İvan'ın aklını başına getireceğini düşünerek:

-Ağabey, diye sözünü kesti. Ben gelmeden önce sana Smerdyakov'un ölümünden nasıl söz edebilirdi? Madem ki, daha hiç kimse onu bilmiyordu. Zaten kimsenin öğrenmesine henüz fırsat çıkmamıştı ki.

İvan, hiç bir itiraz kabul etmez, kesin bir tavırla:

-Söyledi, dedi. Hem doğrusunu istersen yalnız bundan söz etti. İyiliğe inansam gene iyi diyordu.

Ama sen, varsın bana inanmasınlar, ben yalnızca prensibime uymak için gidiyorum! diyorsun.

İşin doğrusu, sen de Fiyodor Pavloviç gibi domuzun birisin! Hem iyilik senin için nedir ki? Eğer yaptığın fedakârlık hiç bir işe yaramazsa, ne diye oraya sürükleneceksin? Kaldı ki, kendin de oraya ne diye gideceğini bilmiyorsun! Ah bunu neden yapmak istediğini bilöjek için neleri feda etmezdim! Hem sanki karar verdin mi? Henüz kararım vermiş değilsin sen! Tüm gece oturup; gideyim mi, gitmeyeyim mi, diye düşüneceksin. Ama gene de Edeceksin ve gideceğini biliyorsun. Kendin de biliyorsun ki, kararını ne kadar kesin olarak verirsen ver, bu karar artık sana bağlı değildir. Gideceksin, çünkü gitmemek cesareti bulamazsın kendinde. Bu cesareti neden bulamayacaksın, artık bunu kendin bul. İşte sana bir bilmece!

Bunu söyledi, kalkıp gitti.

Sen geldin, o da gitti. Bana korkak demişti Alyoşa! korkağım, le mot de l'enigmei(*) Kanat açıp dünyanın dolaşacak kartal öyle olmaz! Sözlerine bunu da ekbunu da söyledi! Smerdyakov da öyle demişti. Onu ölü Katya, benden nefret ediyor. Bunu bir aydır se. Hem Liza da nefret etmeye başlayacak! Bana ora

(*) Bilmeceyi çözen gerçek bu.306

ya Seni övsünler diye, gidiyorsun! diyecekler. Bu korkunç bir yalan! Sen de beni adi görüyorsun Alyoşa! Şimdi senden gene nefret edeceğim! O Mitya denen canavardan da nefret ediyorum!

Nefret ediyorum ondan! Canavarı kurtarmak istemiyorum, varsın Sibirya'da çürüsün! Tanrı'ya ilahiler, övgüler okuyormuş! Ah, yarın bir olsun! Gidip karşılarında duracağım ve hepsinin suratlarına tüküreceğim!

Kendinden geçerek ayağa kalktı, başından havluyu çekip fırlattı, odada dolaşmaya başladı.

Alyoşa, biraz önce söylediği sözleri hatırladı: Sanki uyanıkken rüya görüyormuş gibi... Yürüyorum, konuşuyorum, duyuyorum, öyleyken uykudayım. demişti. Şimdi işte öyle oluyordu. Alyoşa yanından ayrılmıyordu. Aklından, bir koşu gidip doktor getirsem! diye bir düşünce geçti ama, ağabeyini yalnız bırakmaktan korkuyordu: Onu bırakacak bir kimse yoktu.

Sonunda İvan, yavaş yavaş büsbütün kendinden geçmeye başladı. Hâlâ konuşuyor, hiç

durmadan birseyler söylüyordu ama, artık söylediklerinde hiç bir anlam yoktu. Sözleri bile iyice söyleyemiyordu. Sonra da birden olduğu yerde şiddetle sal andı. Ama Alyoşa, tam zamanında onu yakaladı. İvan, Alyoşa'nın kendini yatağa kadar götürmesine karşı koymadı. Alyoşa güç belâ

ağabeyini soyup yatağa yatırdı. Kendisi de yanında daha iki saat kadar kaldı. Hasta derin bir uykudaydı. Hiç hareket etmeden yatıyor, düzenli ,bir şekilde yavaş yavaş nefes alarak uyuyordu.

Alyoşa bir yastık alıp, soyunmadan divanın üzerine yattı. Uykuya dalarken hem Mitya, hem de İvan için dua etti. İvan'ın hastalığını anlamaya başlıyordu. Bu gururlu bir adamın verdiği kesin karardan doğan bir acıdan başka bir şey değil. Çok vicdanlı bir insanmış! diye düşündü.

İnanmadığı Tanrı ve gerçek, artık hâlâ direnen, hâlâ boyun eğmek istemeyen varlığına hâkim olmuştu! Alyoşa, başını yastığa koyduktan sonra zihninden evet, madem SmerdyaKo öldü, artık İvan'ın ifadesine hiç kimse inanmaz. Öyleyken. gene gidip açıklamada bulunacak! diye bir düşünce geçti_ Hafifçe gülümsedi: Tanrı onu yenecek!? diye düşündü. * zaman İvan, ya gerçeğin ışıkları altında yeni bir hayata, vuşacak, ya da... nefret içinde kendisinden de, inanç masına

yol açanlardan da intikam ala ala mahvolacak! son düşünce ona büyük bir üzüntü vermişti. Sonra gene için dua etmeye başladı.

DÖRDÜNCÜ CİLTOn ikinci Kitap

ADLÎ HATA

KADERİN ORTAYA KONDUĞU GÜN

Anlattığım olaylardan sonra, ertesi günü saat onda. bizim bölgenin mahkemesinde. Dimitriy Karamazov davasının ilk oturumu açıldı.

Önceden ısrarla şunu belirtmeliyim ki. kendimi, mahkemede olup biten herşeyi tam bir şekilde olmak şöyle dursun, gerektiği gibi, sırayla anlatabilecek durumda bir kimse saymıyorum. Bana öyle geliyor ki, herşeyi hatırlamak, herşeyi gerektiği gibi yansıtmak için tüm bir kitap, hatta büyük bir kitap yazmak gerekir. Bu yüzden, ancak beni şaşırtan ve özel ikle aklımda kalan şeyleri bildirmekle yetinirsem beni suçlamasınlar. İkinci derecede olan şeyleri .en önemli şeyler sayabilir, hatta en keskin, en vazgeçilmez olayları gözden kaçırmış olabilirim... Bununla birlikte, görüyorum ki, özür dilememek daha iyi olacak. Elimden nasıl gelirse öyle yapacağım. Okuyucular da ancak elimden geldiği kadarını yansıttotıım kendiliklerinden anlasınlar.

Herşeyden önce mahkeme salonuna girmeden, beni o gün özel ikle şaşırtan bir şeye değineyim.

Doğru söylemek gerekirse, bu yalnız beni değil, sonradan öğrenildiğine göre herkesi şaşırtmıştı.

Olan şuydu: Herkes, dava ile sayısız kilerin ilgilendiğini, herkesin acaba mahkeme ne zaman baş310

layacak diye sabırsızlıktan kıvrandığını, bizim kentin sosyetesinde bu konuda birçok şeylerin konuşulduğunu, birçok tahminlerin yürütüldüğünü, ah, vah edildiğini ve herkesin iki aydır birçok şeyleri hayalinden geçirdiğini biliyordu. Yine herkes biliyordu ki, bu dava tüm Rusya'da duyulmuştu. Bununla birlikte, hiç kimse, bu davanın hepimizi, herbirimizi, herkesi o gün mahkemede görüldüğü gibi derinden sarsacağını ve herkesin ruhunda böylesine derin, yakıcı bir iz bırakacağını tahmin etmemişti.

O gün, yalnız bizim eyalet başkentinden değil, Rusya'nın bazı başka kentlerinden, sonunda da Moskova ile Petesburg'dan da misafirler gelmişti. Her yerden hukukçular akın etmiş, hatta birkaç

ünlü kişi de gelmişti. Bu arada bazı bayanlar da görülüyordu. Tüm davetiyeler kapışılmıştı.

Erkekler arasında özel ikle saygı değer ve ünlü olan ziyaretçiler için yargıçlar heyetinin oturduğu kürsünün arkasında, hiç alışılmadığı halde bir dizi koltuk sıralanmış, bunlar da, çeşitli tanınmış

kişilere ayrılmıştı. Oysa, daha önce böyle şeylere bizde hiç bir zaman izin verilmezdi. Dinleyiciler arasında, bizden olsun., dışardan olsun, özel ikle pek çok bayan olduğu göze çarpıyordu; hatta bana öyle geliyor ki. dinleyicilerin yarısı onlardandı. Yalnız hukukçulardan bile gelenler o kadar çoktu ki, davetiyeler artık bin bir rica ve yalvarış üzerine çoktandır dağıtıldığı için, tüm bu kişilerin nereye, nasıl yerleştirileceğine kimse akıl erdiremiyordu. Kendi gözümle, salonun arkasında dinleyicilere ayrılan yerin gerisinde, geçici olarak çabucak özel bir bölme yapıldığını ve gelmiş

olan tüm hukukçuları oraya aldıklarını, gördüm. Bu bölmenin arka tarafında ayakta durmayı bile kendileri için bir şans

sayıyorlardı. Çünkü, bölmenin arkasındaki iskemleler, yerden kazanılsın diye oradan tüm olarak kaldırılmıştı. Bu yüzden toplanmış olan tüm kalabalık: davayı, yoğun bir şekilde bir araya toplanmış olarak başından sonuna kadar, omuz omuza ayakta izledi.

Bayanlardan bazıları, özel ikle dışardan gelmiş olanlar, salonun dinleyicilere ayrılan bölümüne, son derece süslenmiş olarak gelmişlerdi; ama çoğu süslenmeyi akıl arına bile getirmemişlerdi.

Öyleyken yüzlerinde isteriklere özgü, bir şeyler öğrenmeye susamış, nedereyse hastalıklı bir merak vardıO gün, mahkeme salonundaki toplulukta, göze çarpan ve

-

311

belirtmeden geçemeyeceğimiz, sonradan da birçok izlenimlerle doğru olduğu anlaşılan, özel iklerden biri de şuydu; hemen hemen tüm hanımlar, hiç değilse büyük bir çoğunluğu, Mitya'nın tarafını tutuyor, beraatini istiyorlardı. Bu, belki de Mitya'yı kadınların gönlünü fetheden bir erkek saymalarından ileri geliyordu. Mahkemeye birbirlerine rakip olan iki kadının çıkacağını

biliyorlardı. Bunlardan biri, yani Katerina İvanovna özel ikle herkesi ilgilendiriyordu; onun hakkında pek çok alışılmamış şeyler anlatıyorlardı. İşlediği cinayete rağmen, Mitya'ya karşı olan tutkusunu belirten şaşılacak hikâyelerdi bunlar. Özel ikle gururlu bir kadın olması üzerinde duruluyor, (kendisi bizim kentte hemen hemen hiç kimseyi ziyarete gitmemişti) Aristokrasi çevreleri ile olan ilişkilerinden söz ediliyordu. Kendisinin hükümet makamlarından, katilin kürek mahkûmu olarak sürüleceği yere onunla birlikte gitmesine ve toprağın

altında bir madende nikâhlanmalarına izin verilmesi için ricada bulunmağa niyetli olduğunu söylüyorlardı.

Gruşenka'nın da mahkemeye Katerina İvanovna'ya rakip olarak çıkmasını, ondan aşağı

kalmayan bir heyecanla bekliyorlardı. Aristokrasiye mensup gururlu bir genç kızla, feleğin çemberinden geçmiş bir kadım meraktan kıvranarak bekliyorlardı; söz gelmişken belirteyim: Bizim bayanlar Gruşenka'yı Katerina İvanovna'yı olduğundan daha iyi tanıyorlardı çünkü, Piyodor Pavloviç ile zaval ı oğlunu felakete sürükleyen kadını, daha önce de görmüşlerdi ve hemen hemen hepsi, nasıl olup da baba ile oğulun böyle, hiç bir özel iği bulunmayan, hatta hiç de güzel olmayan orta hal i bir Rus kadımna bu derece âşık olmalarına şaşıp kalıyorlardı.

Sözün kısası pekçok söylentiler vardı. Kesin olarak şunu da öğrendim ki, özel ikle bizim kentte, Mitya yüzünden birkaç ciddî aile kavgası da olmuştu. Birçok bayanlar, bu korkunç dava ile ilgili herşeyde, ayrı düşünceler ileri sürdükleri için eşleri ile müthiş kavga etmişlerdi. Tabiî böyle olunca tüm bu bayanların kocaları, mahkeme salonuna artık sanık durucunda olana karşı dostça duygular beslemek şöyle dursun, içlerinde büyük bir öfke ile gelmişlerdi. Genel olarak, kesin bir şekilde denilebilir ki, kadın dinleyicilerin takındıkları tavırların tam tersine, tüm erkek dinleyiciler, sanığa kötü Duygular besliyorlardı. Dinleyiciler arasında sert, somurtkan,312

-

hatta açıktan açığa öfkeli yüzler göze çarpıyordu. Hem de bunlar çoğunluktaydı.

Doğrusu, Mitya bunlardan birçoğuna bizim kentte geçirdiği süre içinde şahsen hakaret etmekten kaçınmamıştı. Tabi ,

ziyaretçiler arasında hemen hemen neşeli bir tavır takman ve Mitya'nın başına geleceklerle hemen hemen hiç ilgilenmeyen kişiler de vardı. Ama, onlar da davaya karşı

tüm olarak kayıtsız değildiler! Herkes davanın nasıl biteceğini merak ediyor ve erkeklerin çoğu suçlunun muhakkak cezalandırılmasını istiyorlardı. Yalnız, işin ahlâk yönü ile değil de. sadece çağdaş hukuk yönü ile ilgilenen hukukçular bunların dışında kalıyorlardı.

Ünlü Fetyukoviç'in gelişi herkesi heyecanlandırmıştı. Petyukoviç'in ustalığı, her yerde biliniyordu Ve bu onun taşrada çok gürültü koparan bir amme davasında sanığı savunmak için ilk gelişi değildi. Onun savunma söylevinden sonra, bu gibi davalar, her zaman tüm Rusya'da ün kazanıyor uzun bir süre unutulmuyorlardı. Bizim savcı ile yargıçlar heyeti başkanı hakkında da birkaç hikâye ağızdan ağıza dolaşıyordu. Söylendiğine göre, bizim savcı, Petyuköviç'le karşılaşmayı heyecandan içi titreyerek bekliyordu. İkisi daha Petesburg dan meslek hayatlarının başlangıcından bu yana iki eski düşmandılar. Bu gururlu ve daha Petesburg'da iken yeteneklerini gerektiği gibi değerlendirmediği için, daima kendisini başkaları tarafından hakkı yenmiş sayan İppolit Kiriloviç. Karamazov'ların davası eline geçince, neredeyse yeniden dünyaya gelmiş gibi olmuş, bu dava ile artık sönmeye yüz tutar. ününü yeniden canlandırmak hayaline kapılmıştı; yalnız Fetyukoviç'den korkuyordu.

• İppolit Kiriloviç'in Fetyukoviç karşısında tiril tiril titrediği konusunda anlatılanlar pek yerinde değildi. Bizim savcı, tehlike karşısında morali bozulan tiplerden değildi. Tersine asıl tehlike büyüdükçe gururu artan, cesaretlenen tiplerdendi. Genel olarak ise, onun hakkında şöyle denilebilir: Bizim savcı aşırı derecede heyecanlı ve hastalık derecesinde etki altında kalan bir insandı. Bazı davalara tüm

varlığı ile sarılır, onu, sanki kendi kaderi, hatta tüm varlığı verilecek karara bağlıymış gibi yürütürdü. Hukukçular arasında onun bu tutumuyla oldukça alay edilirdi.

Çünkü bizim savcı bu özel iği ile belki her yerde değil ama hiç değilde, bizim kentte

-

mahkemedeki mütevazı mevkiden beklenmeyecek derecede geniş bir ün kazanmıştı. Özel ikle psikolojiye olan tutkusu ile alay ediyorlardı. Bence herkes yanılıyordu: Bizim savcı, Karakter bakımından birçoklarının düşündüğünden de çok ciddî bir insandı. Ama bu hastalıklı adam, daha meslek hayatının başlangıcında, kendisini gerektiği gibi kabul ettirememiş, sonra da ömrü

boyunca öyle kalmıştı.

Bizim mahkeme heyeti başkanına gelince, onun hakkında yalnız bir tek şey söylenebilirdi. O da, kültürlü, insancıl, işin pratik uygulamasını çok iyi bilen, ve modern düşünceleri benimsemiş bir insan olduğuydu. Oldukça gururluydu ama, kariyer yapmak için pek o kadar uğraşmıyordu. Onun için yaşamda en önemli şey, önde gelen bir insan olmaktı. Bundan başka, önemli ilişkileri vardı ve varlıklı adamdı. Karamazov'ların davasına heyecanla sarılmıştı ama sonradan öğrenildiğine göre onu yalnız genel anlamda, belirli bir kategoriye giren bir şey, bizim toplumun sosyal temel erinin bir meyvesi, Rus halkının karakteristik unsurlarını ve buna benzer şeyleri yansıtan bir olay olarak ele alıyordu. Davanın özel karakteri ve içindeki trajedi ile olduğu kadar, bu dava ile ilgili olan sanıktan başlıyarak, diğer kişilere varıncaya dek, herkese karşı oldukça kayıtsız

ve tarafsız bir tavır takınmıştı. Belki de aslında öyle olması gerekiyordu.

Daha yargıçlar gelmeden salon iğne atılmayacak kadar dolmuştu. Bizim mahkeme salonu kentin en büyük salonudur; geniş, tavanı yüksek ve sesi çok iyi yansıtan bir salondur. Biraz çıkıntılı olan bir yerde oturan mahkeme heyetinin sağında bir masa, onun arkasında da jüri üyeleri için iki dizi koltuk vardı. Sanık ile avukatının yeri soldaydı. Salonun ortasında, mahkeme heyetinin oturduğu yerin yakınında, üzerinde suç delil erinin bulunduğu masa duruyordu. Masanın üzerinde Fiyodor Pavloviç'in kan içindeki ipek beyaz robdöşambrı, cinayet âleti olduğu tahmin edilen uğursuz bakır havaneli; Mitya'nın, kolu kan içinde olan gömleği, o anda kandan sırılsıklam olmuş mendilini soktuğu arka cebi ile sırt kısmı yer yer kanlanmış ceketi, şimdi artık büsbütün sarı bir renk almış

ve kandan katılaşmış mendili. perhotin'in yanında iken intihar etmek için doldurduğu sonradan da Mokroye'de Tifon Borisoviç'in gizlice ondan alıp sakladığı tabanca, Gruşenka için hazırlanmış

paraların bulunduğu, üstü yazılı zarf, paketin bağlandığı incecik, pembe314

kurdele ve hatırlamayacağım daha birçok eşya vardı.

Masanın biraz ilerisinde, salonun dip tarafında, halka ayrılan yerler başlıyordu. Ama daha parmaklığın hemen öbür tarafına, ifadeleri alındıktan sonra mahkeme salonunda kalmaları

istenecek olan tanıklar için birkaç koltuk duruyordu.

Saat onda, bir başkandan, bir üyeden ve fahri bir sulh yargıcından olan yargıçlar heyeti geldi.

Tabiî, savcı da hemen göründü. Başkan, sağlam yapılı, etine dolgun, boyu ortadan biraz daha aşağı, el i yaşlarında, kırmızı yüzlü bir adamdı. Yer yer ağarmış koyu renkli saçları kısa kesilmişti ve üzerinde ' artık hangisi olduğunu hatırlayamadığım bir nişanı vardı. Savcı ise bana, hatta yalnız bana değil, herkese, çok solgun, yüzü neredeyse yeşil bir renk almış olarak hatta birden zayıflamış göründü; belki de bir gece içinde bu duruma gelmişti. Çünkü onu daha üç gün önce hiç

de öyle değil, normal bir halde görmüştüm.

Başkan mübaşire:

— Jüri üyelerinin hepsi geldi mi? diye sorarak işe başladı.

Ama görüyorum ki, böyle devam edemeyeceğim. Çünkü, pek çok şeyi iyice işitemedim, birçoklarını anlayamadım, birçoklarını da akılda tutamadım. Asıl önemli nokta şu: Yukarda belirttiğim gibi, orada söylenen ve olup biten herşeyi harfi harfine anlatmaya kalkışırsam, buna ne zaman, ne de yer yetecektir. Yalnız şunu söyleyebilirim ki, her iki taraf da, yani hem savunma avukatı, hem savcı, jüri üyesi olarak gösterilenler arasında pek çoğuna itiraz etmemişlerdi. On iki jüri üyesinin kimler olduğunu hatırlıyorum: Bizim kentten iki memur, iki tüccar, altı köylü ve gene bizim kent esnafından iki kişi.

Hatırlıyorum, bizim sosyetede daha mahkeme başlamadan çok önce özel ikle bayanlar: Böyle ince, karışık ve psikolojik bir davada karar verme işi, nasıl oluyor da birtakı memurlara, üstelik köylülere bırakılıyor? diye hayretle sormuş, hem bu işten bir memur, hele bir köylü ne anlar?*

demişlerdi. Gerçekten de jüri üyesi olarak heyete sokulmuş olan dört memurun, dördü de memuriyetleri önemsiz, ak saÇ' h (aralarından yalnız biri biraz daha gençti) bizim sosye tede pek tanınmamış, küçük maaşlarla geçinen, herhalde hiç bir yere götüremeyecekleri yaşlı karıları ile belki de ya

lınayak dolaşan sürü sepet çocukları olan, boş zamanlarında da bir yerde olsa olsa azıcık iskambil oynamayı büyük bir eğlence sayan adamlardı; tabiî ömürlerinde bir tek kitap okumamış

kişilerdi. İki tüccara gelince: Bunlar gerçi oturaklı görünüyorlardı ama, garip denecek kadar sessiz hareketsiz insanlardı. Biri sakalsızdı ve Alman biçimi giyinmişti. Öbürünün ağarmış küçük bir sakalı vardı ve boynuna kırmızı bir kurdele ile, hangisi olduğu bilinmeyen bir madalya takmıştı.

Esnaftan olan adamlara ve köylülere gelince, bunlar için söylenecek bir şey bile yok. Bizim Skotoprigonyevsk'li esnaf, hemen hemen köylü gibidir. Çift bile sürerler. Aralalarından ikisi, gene Alman biçimi elbise giymişlerdi ve belki de bu yüzden öbür dördünden daha kirli, daha sevimsiz görünüyorlardı. Bu bakımdan, onları iyice gözden geçirdikten sonra, bu adamlar böyle bir davadan ne anlarlar? düşüncesi gerçekten akla gelebilirdi. Ben de onları iyice gözden geçirdikten sonra aynı şeyi düşündüm. Bununla birlikte, yüzlerindeki anlam, garip, hemen hemen tehdit edici bir etki yapıyordu. Sert ve somurtkan yüzleri vardı.

Sonunda başkan, emekliye ayrılmış müşavir unvanına sahip olan Fiyodor Pavloviç Karamazov'un cinayet davasında celsenin açıldığım bildirdi. O sırada söylediği sözleri tam

olarak iyice hatırlamıyorum. Mübaşire sanığı getirmesi için emir verildi; iste o zaman Mitya göründü.

Salonda herşey derin bir sessizliğe gömülmüştü. Sinek uçsa duyulurdu. Başkaları üzerinde nasıl bir etki bıraktığını bilmiyorum ama, benim üzerime Mitya'nın görünüşü hiç de hoş olmayan bir etki yaptı. En önemlisi mahkemeye çok sık giyinmiş olarak, yepyeni bir elbise ile gelmişti. Sonradan işittiğime göre, kendisi mahsus o güne yetiştirilmek üzere ölçüsünü bilen Moskova'daki terzisine bir giysi ısmarlamıştı• El erinde siyah, yepyeni bir eldiven, sırtında da sık bir gömlek vardı. Hemen hemen uzun adımlarla, gözlerini yere Dikmiş olarak, dümdüz yürüdü ve kılı bile titremeden kendisine ayrılan yere oturdu. Hemen sonra savunma avukatı olan unlu Petyukoviç de göründü

ve salonda hafif bir uğultu dolaşır gibi oldu. Fetkuyoviç uzun boylu, kupkuru bir adamdı, uzun ince bacakları, son derece uzun, ince ve solgun parmakları, traşlı bir yüzü, fazla göze çarpmayacak şekilde oldukça kısa saçları ve bazen alaylı alaylı, ya da316

-

gülümseyerek eğrilen ince dudakları vardı. Görünüşe bakılırsa, kırk yaşlarında kadar vardı. Eğer pek büyük olmayan, bakışları anlamsız, ancak uzun, ince burnunun ayırdığı ve şaşılacak kadar birbirlerine yakın olan gözleri böyle olmasa, belki de yüzü insana hoş görünebilirdi. Sözün kısası, yüzünde bir sertlik ve, onu kuşa benzeten bir şey vardı. Bu da insanı şaşırtıyordu. Sırtında Irak, boynunda da beyaz bir kravat vardı.

Başkanın Mitya'ya ilk sorduğu soruları, daha doğrusu adını, unvanını ve buna benzer şeyleri soruşunu hatırlıyorum. Mitya sert bir tavırla ama garip, beklenmedik kadar yüksek

sesle karşılık verdi; o kadar ki başkan bile başını sal ayarak ona hayretle baktı. Sonra, dava ile ilgili olarak getirtilen kişilerin, yani tanıklarla eksperlerin listesi okundu. Liste uzundu; tanıkların dördü, o sırada Paris'te bulunan, ama ifadesi daha önceki soruşturmada alınmış olan Mlusov, hastalık nedeniyle bayan Hohlakova, çiftlik sahibi Maksimov, bir de ani ölümü nedeniyle Smerdyakov, gelmemişlerdi. Smerdyakov'un ölümü ile ilgili olarak mahkemeye polisten gelmiş bir vesika sunulmuştu.

Smerdyakov'un ölüm haberi salonda birden şiddetli bir harekete ve fısıltılara yol açtı. Tabiî, halk arasında birçokları, bu ani intihar faslını hiç bilmiyorlardı. Ama herkesi en çok Mitya'nın beklenmedik çıkışı şaşırttı: Smerdyakov'un intihan bildirilir bildirilmez, birden oturduğu yerden bütün salona duyuracak şekilde:

-Köpeğin biriydi, köpek gibi de geberdi! diye bağırdı. Avukatın ona doğru nasıl atıldığını, başkanın nasıl ona

doğru dönerek eğer bir daha öyle bir çıkışta bulunursa, sert tedbir almak tehdidini savurduğunu hatırlıyorum. Mitya kesik kesik başım sal ıyarak, ama hiç de pişman olmamış gibi birkaç kez alçak sesle avukatına:

-Bir daha yapmam, yapmam! Ağzımdan kaçtı! Bir daha yapmam! diye tekrarladı.

Tabiî bu kısacık çıkış, jürinin ve dinleyicilerin üzerinde hiç de onun lehinde bir etki yapmadı.

Onlara göre karakterini açıklamış, kendi kendini bel i etmişti. İşte mahkeme kâtibi iddianameyi bu izlenimin yarattığı hava içinde okudu.

iddianame kısa ama, esaslıydı. Falancanın neden

mevkiinde bulunduğunu, l kendisini neden mahkemeye vermek gerektiğini belirten en önnemli nedenler ileri sürülmüştü. Bununla birlikte iddianame, benim üzerimde şiddetli bir etki yaptı.

Mahkeme kâtibi, gür bir sesle sözlerinin üzerinde ayrı ayrı, belirli bir şekilde durarak okuyordu.

Bütün trajedi, sanki yeniden herkesin gözleri önünde bir kabartma olarak özetlenmiş ve kaçınılmaz bir kaderin çiğ ışıkları altında aydınlanmış olarak yenideni oynanıyordu. Hatırlıyorum ki, iddianame okunduktan hemen sonra başkan, gür ve etkili bir sesle Mitya'ya:

-Sanık, suçlu olduğunuzu kabul ediyor musunuz? diye sordu.

Mitya birden yerindeen kalktı ve gene beklenmedik bir şekilde hemen hemen avvazı çıktığı kadar:

-Sarhoşluk, ahlâksıızlık. tembel ik ve serserilik ettiğim için kendimi suç.lu olarak kabul ediyorum, dedi. Kaderin bana oyun oynadığı anda, ömrümün sonuna dek artık namuslu bir insan olmak i istiyorum! Ama ihtiyarın, düşmanımın yani babamın öldürülmesinden suçlu değilim! Onun soyulmasında da suçlu değilim. Hayır, hayır, suçlu değilim! Zaten bu suçu işleyemezdim: Dimitriy Karamazov adi bir adam olabilir ama, hırsız değildir!

Bunları bağırarak söyledikten sonra yerine oturdu. Bel iydi ki, tiril tiril titriyordu. Başkan gene ona doğru döndü ve kısaca yalnız sorulara karşılık vermesini, dava i!e ilgili olmayan davranışlarda bulunmamasını, çılgınca

bağırışlarından vazgeçmesini ihtar etti. Sonra tekrar davaya bakılmasını

emretti. Yemin için tüm tanıkları getirdiler. O zaman hepsini birden gördüm. Şunu da belirteyim ki, sanığın kardeşterinin yemin etmeden tanıklık etmelerine izin verildi. PaPazla başkan öğütlerde tbulundular ve tanıklar dışarı çıkankp mümkün olduğu kadar ayrı yerlere oturtuldular. Ondan sonra herbirini ayrı ayrı çağırmaya başladılar318 KARAMAZOV

KARDEŞLER

TEHLİKELİ TANIKLAR

Savcının gösterdiği tanıklarla, savunmayı yapan avukatın gösterdiği tanıkların herhangi bir şekilde gruplara ayrılıp ayrılmadıklarını ve nasıl bir düzen içinde içeri çağrıldıklarını bilmiyorum.

Herhalde bütün bunlar yapılmıştı. Bildiğim tek şey varsa, o da önce savcının gösterdiği tanıkların çağırtıldığıdır. Tekrar ediyorum, tüm soruşturmaları noktası noktasına anlatmak niyetinde değilim.

Bundan başka, zaten bunu anlatmam bir bakıma gereksiz bir şey olacaktır. Çünkü, hukuk açısından tartışmaya girişen savcı ile sanığı savunan avukatın söylevlerinde, alınmış olan ifadelerin bütün gelişmesi, anlamı ve özel ikleri parlak bir ışık altında bir noktaya toplanmış

gibiydi. Bu harikulade güze! iki .söylevi ise, hiç değilse yer yer, tam olarak yazdım; zamanı gelin linçe onları açıklayacağım. Aynı zamanda daha hukuki çatışmalar başlamadan önce, hiç

beklenmedik bir anda meydana gelen ve davanın felâketli, uğursuz bir sonuca sürüklenmesinde muhakkak etkisi olan beklenmedik bir olayı da anlatacağım.

Yalnız sunu belirteyim ki, daha ilk anlarda davanın özel bir karakter taşıdığı, göz kamaştırıcı bir şekilde ortaya çıktı. Herkes bunu farketti. Bu özel ik de savunmanın elinde bulunan imkânlarla kıyaslanınca, suçlamanın olağanüstü bir şiddetle yapılmasıydı. Bunu herkes, daha başlangıçla, o insana korku veren mahkeme salonunda, bütün olaylar bir araya toplanıp özetlendiği ve işlenen cinayet bütün o dehşet uyandırıcı çıplaklığı ile ortaya dökülüp de yavaş yavaş gözler önüne serilince anladı. Belki herkes daha ilk sözlerden, bu davanın hiç de tartışılacak bir dava olmadığını, şüphe götürür bir yönü bulunmadığını, hatta doğru söylemek gerekir se hukuk prosedürünün sadece âdet yerini bulsun diye ya pıldığını. sanığın da suçlu hem de apaçık su götürmez bir şekilde suçlu olduğunu kavradı.

Hatta bana öyle geliyor ki, ilgi çekici sanığın beraat etmesini bu kadar sabırsızlıkla bekleyen o bayanların h (hiç biri bunun dışında değildi) beraatini isterken, aynı

-

manda kesin olarak suçlu olduğuna inanıyorlardı. Yalnız bu kadar da değil. Eğer sanığın suçluluğu bu kadar apaçık bir şekilde belirtilmemiş olsaydı, üzüntü bile duyarlardı! Çünkü o zaman sanık beraat edince davanın çözülmesi bu kadar gösterişli olamazdı. Sanığın beraatine gelince, ne gariptir kadınların hepsi kesin olarak, hemen hemen son dakikaya kadar buna inandılar: Suçludur ama, yargıçlar onu hümanist bir düşüncenin etkisi altında ve yeni akımlara uyarak, şimdi

moda olan yeni duygulara kapılarak beraat ettireceklerdir! falan, filân diyorlardı.

İşte, oraya bu kadar sabırsızlıkla koşup gelmelerinin asıl nedeni buydu.

Erkekler ise daha çok savcı ile sempatik Fetyukoviç'in arasında meydana gelecek olan çatışma ile ilgileniyorlardı. Hepsi de hayretle kendi kendilerine: Fetyukoviç gibi yeteneği olan bir avukat bile, böyle çürük, böyle daha başında yitirilmiş bir davadan ne çıkarabilir? diye soruyor, bu yüzden sözlerini adım adım izliyorlardı. Ama Fetyukoviç, sonuna dek, taa savunmasını açıklayıncaya kadar herkes için bir bilmece olarak kaldı. Tecrübeli insanlar, onun kendine göre bir sistemi olduğunu, daha başlangıçta bir plan hazırladığını seziyorlardı. Bir amacı vardı ama, o amacın ne olduğunu anlamak hemen hemen imkânsızdı. Bununla birlikte. kendine olan güveni, kararlılığı

hemen göze çarpıyordu. Bundan başka, herkes, memnunlukla, onun bizde geçirdiği o kısa süre içinde, (ki geleli belki ancak üç gün kadar olmuştu) davayı şaşılacak bir şekilde iyice öğrenmiş ve en ince noktalarına kadar incelemiş olduğunu farketmişti. Örneğin, sonradan savcının gösterdiği tüm tanıkları, tam zamanında, nasıl tökezlettiğini, fırsat çıkınca onları nasıl şaşırttığını ve en önemlisi ahlâk yönünden çürük taraflarını nasıl belirttiğini, böylece verdikleri ifadelerin kendiliğinden önemini yitirmesine yol açtığını zevkle anlatıyorlardı. Bunu olsa olsa, bir söz düel osu yapılmış olsun, davaya hukuk bakımından

renk katılsın da avukatların alışılmış taktiklerinden hiç

biri

unutulmasın, diye yaptığını sanıyorlardı: Çünkü herkes

onun bütün bu çürüğe çıkarma çabaları ile sonuca et*' yapacak herhangi bir büyük yarar elde edemeyeceği, bunu da herkesten çok kendisinin bildiği kanısındaydı. Onlara Fetyukoviç'in daha açıklamadığı kendine göre bir dü, henüz ortaya çıkarmadığı, zamanı gelince bir den

ortaya atacağı gizli bir savunma silâhı vardı. Buna rağ320

-

men, kendi gücünü idrak ederek sanki oyun yapıyor, kendi kendine eğleniyordu.

Bu yüzden, örneğin bahçeye bakan kapının açık olduğu konusunda davanın en önemli ifadesini vermiş olan ve Fiyodor Pavloviç'in eski uşağı Grigoriy Vasilyeviç'i sorguya çektikleri vakit, savunma avukatı soru sormak sırası kendisine gelince, onu sanki kıskaç içine aldı. Şunu belirteyim ki, Grigoriy Vasilyeviç mahkemenin karşısına, yargıçların haşmetinden de kendisini dinleyen halkın kalabahklığından da hiç şaşırmamış olarak, sakin, hatta nerdeyse çok gururlu bir tavırla çıkmıştı. İfadesini sanki, Marfa İgnetyevna ile başbaşa sohbet ediyormuş gibi güvenli bir tavırla veriyordu; yalnız belki biraz daha saygılı bir tavrı vardı. Onu şaşırtmaya imkân yoktu.

Savcı, önce Karamazov'ların ailesi konusunda uzun sorular sordu. Böylece aile panoraması

açıkça ortaya çıktı. Tanığın açık yürekli ve tarafsız olduğu, sözlerinden anlaşılıyordu. Örneğin eski efendisini anarken ona karşı beslediği derin saygıya rağmen, gene de onun Mitya'ya karşı

haksızlık ettiğini, çocuklarını gerektiği gibi büyütmediğini açıkladı. Mitya'nın çocukluk yıl arını

anlatırken de, Eğer ben olmasaydım, onu, o mini mini çocuğu bitler yerdi. diye devam ederek: Hem zaten, bir babaya oğlunun, üstelik annesine ait ve oğluna, annesinin soyundan kalan bir çiftlikle, böyle hakkını yemesi yakışır şey değildi, dedi

Savcı, Grigoriy'e Fiyodor Vasilyeviç'in hesaplarda oğlunun hakkını yediğini söylerken neye dayandığını sorunca, Grigoriy Vasilyeviç herkesi hayrette bırakarak, hiç bir esaslı delil ileri süremedi. Ama yine de onun oğlu ile hesaplaşırken: Doğru davranmadığını söyledi ve Oğluna daha birkaç bin vermesi gerekirdi, dedi. Bu arada şunu söyleyeyim ki Fiyodor Pavloviç'in gerçekten mi Mitya'ya hakkı olan parayı tam olarak ödemediği sorusunda savcı, sonradan özel ikle ısrar ederek, Alyoşa ile İvan Fiyodoroviç de dahil olmak üzere, hangi tanıklara sorabilecekse hepsine sormuş, ama tanıkların hiç birinden bu konuda kesin bir bilgi edinememiş"

ti. Herkes olayın doğru olduğunu kabul ediyor, ama hiç kimse herhangi kesin bir delil gösteremiyordu.

Grigoriy, sofrada olup bitenleri, Dimitriy Fiyodoroviç zorla eve girip de, babasını dövdüğünü ve tekrar geriye dönerek onu öldüreceği tehdidini savurduğu vakit olanları anla 321

yınca mahkeme salonunda kötü bir hava dalgalandı. kaldı ki içi, ihtiyar uşak bunları fazla dal andırıp budaklandırma dan kendine özgü bir dil e anlatıyordu, öyleyken anlatıkları; müthiş bir etki yaratıyordu. Kendisisi tokatlayan ve yere düşüren Mitya'ya, ona karşı yapmış olduğu bu hakarette; ötürü, hiç kızmadığını, onu çoktandır bağışladığını söyledi Ölen Smerdyakov'dan söz ederken, haç çıkardı ve onun icin: Yetenekleri olan bir delikanlıydı, ama aptaldı ve baskı al: tında olduğu için hastalık derecesine varan bir boyun egikliği; vardı, üstelik Tanrı'ya da inanmıyordu.

Tanrı'ya ise Bunamayı isc ona Fiyodor Pavloviç ile en büyük oğlu öğretmişlerdi. dedi. Ama Smerdyakov'un dürüstlüğü söz konusu olan, da Grjporiy neredeyse heyecanla namuslu bir adam olduğunu söyleyerek bir gün efendisinin yere düşürdüğü parayı: bulduğunu, uasıl kendisine saklamayıp, efendisine teslim ettiğini, onun da bu davranışı için kendisine bir altın hediye ettiğini ondan sonra da artık her bakımdan ona güvenmeye başladığını anlattı.

Bahçeye açılan kapıya gelince; bu konuda sözlerini büyük bir ısrarla tekrarlayıp duruyordu. Ama Grgoriy'e o kadar çok şey sordular ki, hepsini hatırlamama imkan, yok. Sonunda, soru sorma sırası savunma avukatına geldi:. o .da herşeyden önce, Fiyodor Pavloviç'in güya kimliği bilinen bir bayana verilmek üzere hazırladığı üç bin rublelik paket kolsunda sorulara başladı.

-Siz ki, efendinize bunca yıldır hizmet etmiş bir yakıcısınız, bu paketi kendi gözünüzle gördünüz mü?

Grigoriy karşılık vererek, paketi görmediğini, hatta böyle bir paranın bulunduğunu hiç kimseden işitmediğini söy

-Şimdiye dek, yani herkes bundan söz etmeye başlayincaya dek, bunu hiç kimseden işitmedim dedi.

Savcı, çiftliğin paylaşılması konusunda nasıl herkese ısısrarla soru sormuşsa, Fetyukoviç de bu paket konusunda tanıklardan hangisine soru sorabilecekse, hepsine bunu sordu ve.herkesten hep aynı karşılığı aldı Birçokları bu paketin varlığını işittikleri halde, hiç kimse onu kendi gözü ile görmemişti Herkes savunma avukatının bu soru üzerinde ısrar edişini daha başlangıçta farketmişti. petyukoviç, birden hiç beklenmedik bir şekilde:322

-

— Şimdi izin verirseniz, size bir soru sormak istiyorum

dedi. Bundan önceki soruşturmada belirtiğiniz gibi, o gece uykuya yatmadan önce, ağrıyan belinize iyi geleceğini umut ederek sürdüğünüz merhem ya da karışım neydi, söyleyebilir misiniz?.

Grigoriy, donuk bir tavırla kendisine soru sorana baktı kısa bir süre sustu, sonra:

— Adaçayı sürdüler, diye mırıldandı.

-Yalnız adaçayı mı? Hatırlayın bakalım, başka bir şey yok muydu?

— Devedikeni de vardı. Petyukoviç, merakla:

— Belki biber de vardı, dedi.

— Biber de vardı ya.

— Başka şeyler de. Bunların hepsi de votkaya yatırılmıştı, öyle değil mi?

— İspirtoya.

Salonda hafif gülüşmeler dalgalandı.

— Demek öyle, ispirtoya bile yatırmışsınız onları Sırtınızı bu karışımla ovdurduktan sonra, şişedeki kalanı da, yalnız eşinizin bildiği önemli bir dua ile içmişsiniz, öyle mi?

-İçtim ya.

— Ne kadar içtiğinizi söyleyebilir misiniz? Tahminen ne kadar? Bir kadeh, iki kadeh?

— Bir bardak kadar.

-Yaa, bir bardak kadar içtiniz demek. Ama belki de içtiğiniz bir buçuk bardak ederdi, ne dersiniz?

Grigoriy sustu. Bir şeyler anlamış gibiydi.

— Bir buçuk bardak saf ispirto içmek hiç de fena şey değil, ne dersiniz? Bu kadarını içtikten sonra artık bahçeye açılan kapıyı değil, insan cennetin kapılarını bile açık görebilir. Öyle değil mi?

Grigoriy hep susuyordu. Salonda gene gülüşmeler duyul" du. Başkan kımıldadı. Fetyukoviç

gittikçe daha çok sıkıştı' rarak:

-Bahçeye bakan kapının açık olduğunu gördüğünüz sırada, uykuda olup olmadığınızı kesin olarak söyleyebilir mi siniz?

— O sırada ayaktaydım.

-Ama bu uykuda olmadığınızı ispat etmez ki.

-

Salonda tekrar tekrar gülüşmeler başladı.

__O anda, diyelim ki, biri size herhangi bir şeyi, örneğin hangi yılda olduğunuzu sorsaydı, karşılık verebilir miydiniz?

_ Bilmiyorum.

— Peki, şimdi milâdi hangi yıldayız. Bunu biliyor musunuz?

Grigoriy şaşkın bir tavırla kendisine işkence eden adama dik dik bakıyordu.

Ne gariptir, gerçekten hangi yılda olduklarını bilmiyordu.

— Ama herhalde elinizde kaç parmak var, onu biliyorsunuz değil mi?

Grigoriy, birden yüksek sesle ve sözlerinin üzerinde dura dura:

— Ben... bizler boyun eğmeye alışmış insanlarız, eğer büyüklerim benimle alay etmek istiyorlarsa, buna da bir diyeceğim yoktur, dedi.

Petyukoviç biraz bozulur gibi oldu. Bunun üzerine işe başkan da karıştı ve savunma avukatına öğüt verir bir tavırla daha uygun sorular sorması gerektiğini hatırlattı. Fetyukoviç başkanın sözlerini dinledikten sonra, ağırbaşlı bir tavırla eğilerek sorularını bitirdiğini söyledi. Tabiî, halkta da, jüri üyelerinde de belirtilen o tedavi şeklinden sonra, Cennet'in kapılarını bile açık> görebilecek hale gelen, bundan başka, o sırada hangi milâdi yılda olduklarını bile bilmeyen bir insanın verdiği ifadenin doğruluğu konusunda küçücük de olsa bir şüphe kırıntısı uyanabilirdi. Bu bakımdan savunma avukatı gene de amacına ulaşmış oldu. Ama Grigoriy çıkmadan önce bir olay daha meydana geldi. Başkan sanığa dönerek, biraz önce verilmiş olan ifade konusunda söysözü

olup olmadığını sordu.

Mitya yüksek sesle:

-Kapı konusu bir tarafa, hepsini doğru söyledi, diye karşılık verdi. Bitlerimi ayıkladığı

için kendisine teşekkür ederim Attığım dayağı bağışladığı için de teşekkür ederim.

ihtiyar adam., ömrü boyunca dürüst yaşamış ve babama köprk gibi sadık kalmıştır. Başkan sert bir tavırla:

-Sanık, lütfen kul andığınız sözlere dikkat edin! dedi.324

KARAMAZOV KARDEŞLER

Grigoriy:

•— Ben köpek değilim, diye homurdandı. Mitya:

-Eh. madem öyle o halde köpek benim! diye bağırdı Madem alındı, bunu üzerime alıyor ve ondan özür diliyorum. Ona karşı hayvanca davrandım. Ona hiç acımadım! Ezop'a bile acımadım.

Başkan gene sert bir tavırla:

-Hangi Ezop'a? diye sordu.

-Canım, Piyero'ya işte!... Yani babama, Fiyodor Pavloviç'e.

Başkan, etkili bir tavırla, ve çok sert bir sesle Mitya'ya kul anacağı sözleri daha iyi seçmesini tekrar tekrar söyledi.

-Böyle konuşarak yargıçlarınızın hakkınızdaki düşüncelerini etkiliyor, kendinize zarar veriyorsunuz! dedi.

Savunma avukatı tanık Rakitin'in sorgusu esnasında da, aynı şekilde işi ustaca idare etti. Şunu da belirteyim ki, Rakitin en önemli tanıklardan biriydi. Bel iydi ki, savcı ona çok değer veriyordu.

Rakitin'in herşeyi bildiği, hayret edilecek kadar çok şeyler öğrendiği, herkese uğradığı, herşeyi gördüğü, herkesle konuştuğu ve Fiyodor Pavloviç ile tüm Karamazov'ların yaşantısını

ayrıntılarına varıncaya dek bildiği anlaşıldı. Gerçi içinde üç bin ruble bulunan paketi o da sadece Mitya'dan öğrenmişti. Ama buna karşılık, Mitya'nın Başkent meyhanesindeki marifetlerini tüm ayrıntıları ile an'attı, onu kötü duruma düşürecek tüm sözlerini davranışla/mı bir bir açıkladı, sonra yüzbaşı Snegirev ile ilgili olan hamam lifi hikâyesini de anlattı. Fiyodor Pavloviç'in çift lik üzerinde hesaplaşırken Mitya'ya bir miktar borçlu kalıp kalmadığı gibi özel bir konuda ise, Rakitin bile hiç

bir Sey söyleyebilecek durumda değildi. Ancak genel anlamda Mitya yi küçük düşürücü bazı

sözlerle yetindi.

-Karamazov'ların saçma tutumları içinde kimin haklı kimin suçlu olduğunu, kimin kime borçlu olduğunu . maya imkân var mı? Şeytan olsa bu arap saçına karışıklığın içinden çıkamaz!

dedi.

Dava konusu olan cinayetin meydana getirdiği tüm tra jediyi, kölelik devrinden kalma miyadı

dolmuş ahlâk ama yışları ile ihtiyaçlarına karşılık verecek kurumlardan yo olduğu için acı çeken ve karışıklık içine gömülmüş bir

va'nın eseri olarak tanımladı. Sözün kısası, bir şeyler söylemesine fırsat verdiler. Bay Rakitin kendini ilk olarak bu davada herkese tanıttı ve dikkati çekti. Savcı, tanığın dava konusu olan cinayetle ilgili olarak bir dergiye yazı hasırladığını biliyordu. Sonradan da iddianamesinde,' (daha

aşağıda göreceğimiz gibi) bu yazıdan alınmış birkaç söz kul anacaktı, demek ki, yazıyı biliyordu.

Tanığın çizdiği tablo kaderin karanlık ve korkunç yönlerini yansıtan bir hava içindeydi ve savcılık makamı için büyük bir destek oldu. Rakitin durumu özetleyen sözleri, tarafsız düşünceleri, olağanüstü denecek derecede kibar ve yüksek ifadesiyle, halkın gönlünü satın almıştı. Özel ikle köylülerin köle olarak kul anıldığından ve acı çeken talihsiz Rusya'dan söz ettiği yerlerde birden iki üç kişinin, el erinde olmayarak alkışladıkları bile işitildi. Ama Rakitin, ne de olsa genç bir adam olarak küçük bir hata işledi. Savunma avukatı da hemen bu hatadan güzelce yararlandı.

Rakitin Gruşenka ile ilgili olan bazı bilmen sorulara karşılık verirken, artık herkesçe beğenildiğini hissettiği sözlerinin heyecanına kapılarak, tırmandığı o yükseklerden Agrafena Aleksandrovna'dan, onu küçümsediğini bel i eder bir Şekilde tüccar Samsonov'un kapatması

olarak söz etmek cüretini göstermişti. Sonradan bu sözünü almak için neler vermezdi! çünkü

Fetyukoviç onu işte bu söz üzerine kıstırdı. Bu da, Rakitin'in avukatın bu kadar kısa bir süre içinde davayı böylesine mahrem ayrıntılarına varıncaya dek inceleyebileceğini hiç tahmin etmemesinden oldu.

Savunma avukatı, soru sormak sırası kendisine gelince nazik, hatta saygılı bir tavırla: İzin verirseniz şunu öğrenmek istiyorum! Piskopos luk

makamının yayınladığı, Tanrı'nın Rahmetine Kavuşan

zosıma Dedenin Hayatı isimli, derin düşüncelerle dolu, aynı zamanda piskopos hazretlerine harikulade güzel bir şekilde

saygı ile ithaf edilmiş bulunan, geçenlerde büyük bir zevkle okuduğum broşürü hazırlayan Bay Rakitin, sizsiniz değil mi? Rakitin birden nedense şaşkınlığa uğramıştı, neredeyse Ben onu yayınlamak için yazmadım... Sonradan ya

lar onu, dedi.

Yaa, çok güzel olmuş öyleyse! Sizin gibi bir düşünür,326

toplumda meydana gelen her olayla geniş bir şekilde ilgilenebilir, hatta ilgilenmelidir. Çok saygıdeğer piskoposun himayeleri ile, o çok yararlı olan broşürünüz, her yere yayılmış ve belirli bir oranda etkili olmuştur... Ama ben asıl sizden şunu öğrenmek istiyordum: Demin, Bayan Svetlova ile oldukça yakından tanıştığınızı bildirdiniz.

(Not: Gruşenka'nın soyadının Svetlova olduğu o sırada meydana çıkmıştı. Bunu ilk kez olarak, bu dava görülürken, o gün öğrendim.)

Rakitin, kıpkırmızı oldu:

- Ben, bütün ilişkilerim konusunda hesap verememm... Ben, genç bir adamım... Hem, hayatına karışmış olan herkes için kim hesap verebilir?

Fetyukoviç sanki mahcup olmuş ve hemen özür dilemek için acele ediyormuş gibi:

-Anlıyorum, çok iyi anlıyorum! diye bağırdı. Siz de herhangi bir başka genç gibi, evinde kentin en kibar gençlerini seve seve kabul eden, genç ve güzel bir kadınla tanışmayı ilginç

bulabilirsiniz. Ama... bir şey öğrenmek istiyordum: Öğrendiğimize göre Svetlova, iki ay önce Karamazov'ların en küçüğü ile, Aleksey Piyodoroviç ile tanışmayı çok istemiş ve onu özel ikle o zamanki manastır giyimi içinde evine

getirirseniz, size yirmi beş ruble vereceğini vaad etmiş: siz onu getirir getirmez, bu parayı verecekmiş. Öğrendiğimize göre, dava konusu olan feci olay işte o günün gecesinde meydana gelmiş. Siz gerçekten Aleksey Karamazov'u Bayan Svetlova'ya getirdiniz mi? Onu getirdiğiniz vakit de Svetlova'dan ödül olarak yirmi beş ruble aldınız mı?

-Ama bu şakaydı... Bununla neden ilgileniyorsunuz, anlayamadım, karayı şaka olsun diye aldım... sonradan geri vermek için...

-Demek aldınız. Ama şu ana kadar geri vermediniz. •• yoksa verdiniz mi?

Raki tin:

-Saçma, diye mırıldandı. Böyle sorulara karşılık veremem... tabiî geri vereceğim bu parayı.

Başkan araya girdi, ama savunma avukatı Bay Rakitin'e soracağı soruları bitirmiş olduğunu bildirdi. Bay "Rakitin, tanıklık mevkiinden hafifçe lekelenmiş olarak ayrıldı. Ne de olsa o yüksekten atıp tutarak söylediği sözlerin yarattığı ha

-

va bozulmuştu ve Fetyukoviç onu gözleri ile izlerken halka: Bizi suçlayan o soylu hasımlarımız, böyle insanlar işte! diyor gibiydi. Hatırlıyorum, bu soruşturma da gene Mitya'nın yol açtığı bir olaydan yoksun kalmadı Mitva, Rakitin'in. Gruşenka'dan söz ederken takındığı tavırdan ötürü

çileden çıkarak, birden oturduğu yerden:

-Dalkavuk! diye bağırdı.

Sonra da başkan Bakitin'in sorgusu bitip de sanığa söylemek istediği bir şeyi olup olmadığını

surunca, etrafı çınlatan bir sesle:

-Bu adam benden sanık durumuna düştüğüm vakit de borç olarak para sızdırıp duruyordu!

Namussuz, kariyer düşkünü dalkavuğun biridir o! Üstelik Tanrı'ya da inanmıyor. Piskoposu da kandırdı işte!

Mitya'yı tabiî gene olmayacak sözler kul andığı için ikaz ettiler. Ama Bay Rakitin'in işi bitmişti.

Yüzbaşı Snegirev'in tanıklığı da işe yaramadı; ama bu artık bambaşka bir nedenden oldu.

Snegirev mahkemeye yırtık pırtık ve pis bir giysi, ayağında da kirli çizmelerle gelmişti. Alınan bütün tedbirlere ve yapılan incelemeye rağmen birden zilzurna sarhoş olduğu anlaşıldı. Mitya'nın ona yapmış olduğu hakaret konusunda kendisine soru sordukları vakit ise birden karşılık vermeyi reddetti:

-Tanrı görsün halini, dedi. İlyuşeçka bu konuda konuşmamamı emretti. Tanrı öbür dünyada bana karşılığını verecektir, efendim.

-Konuşmamanızı kim emretti? Siz kimden söz ediyorsunuz?

-Oğlum ilyuşeçka, Babacığım, babacığım, seni ne kadar küçük düşürdü! demişti. Taşın bulunduğu yerde söylemişti bunu. Şimdi ise kendisi ölüm döşeğinde efendim.

Yüzbaşı birden hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı, sonra kendini yere atarak başkanın ayaklarına kapandı. Ken~ i halkın gülüşmeleri arasında, hemen dışarı çıkardılar.

Savcının hazırlamış olduğu hava, hiç de istediği gibi bir sonuç vermemişti.

Savunma avukatı ise, her fırsattan yararlanmaya devam ediyor ve davayı en küçük ayrıntılarına kadar incelemiş olduğunu gösteren bilgisi ile herkesi gittikçe daha çok şaşırtıyordu, örneğin, Trifon Borisoviç'In ifadesi oldukça bü

yük bir etki yapmıştı ve tabi Mitya'nın çok aleyhinde idi Çünkü Trifon Borisoviç, ısrarla, neredeyse parmak hesabı yaparak, Mitya'nın Mokroye'ye ilk gelişinde yani o felaket meydana gelmeden bir ay önce, üç bin rubleden daha az pa. ra sarfetmiş olmasına imkân olmadığını söylemişti.

Belki birazcık daha azdı. Ama yalnız çingene kızlarına bile ne kadar para verdi? Kimbilir hele bizimkilere, bizim o bitli köylülere sokaklarda birer buçuk ruble yağdırmak şöyle dursun, en az kâğıt para olarak yirmi beşer ruble vermişlerdi. Daha az olamaz! Hele o vakit, ceplerinden kimbilir ne kadar para çalındı efendim! Çalan adam, çaldığının üzerinde elini bırakmaz ki! Kendileri boşuna paraları avuç avuç savururken, hırsızı nasıl yakalarsın! Bizim insanlarımız hayduttur, hiç

bir şeyden çekinmez! Hele, köy kızlarına, bizim köy kızlarına neler vermedi! O günden sonra hepsi, zenginlediler. Benim bildiğim bu. Oysa eskiden fakirdiler! diyordu.

Sözün kısası yapılan her masrafı hatırladı, herşeyi sanki hesap veriyormuş gibi ortaya döktü...

Böylece yalnız bin beş yüz rublenin harcandığı, geriye kalan bin beş yüz rublenin ise, bir beze sarılıp ayrı bir yere konduğu düşüncesi akıl alacak bir şey gibi görünmüyordu.

Trifon Borisoviç; Büyüklerinin gözüne girmek için, elinden geleni yapmak isteği ile:

-O üç bini, kuruşu kuruşuna kendi gözümle beyefendinin elinde gördüm. Artık biz hesap bilmezsek, kim bilecek? diye yüksek sesle söyleniyordu.

Ama soru sorma sırası kendisine gelince, savunma avukatı, verilen ifadeyi hiç çürütmeye çalışmadan, birden arabacı Timofey ile Akim isminde bir başka köylünün, Mckroye'de yapılan o eğlence sırasında, daha tevkiften bir ay önce, Mitya'nın sarhoş bir halde yere düşürdüğü bir yüz rubleliği, sofada, yerde bulduklarını, bu parayı alıp Trifon Borisoviç'e götürdüklerini, onun da buna karşılık, onlara birer ruble verdiğini söyleyerek:

-Peki, o zaman bu yüz rubleyi, Bay Karamazov'a' geri verdiniz mi, vermediniz mi? diye sordu.

Trifon Borisoviç, ne kadar lâfı dolandırmaya çalıştıysa da köylüler sorguya çekildikten sonra, yüz rubleliğin bulun duğunu kabul etmek zorunda kaldı, yalnız bu parayı daha °

zaman, kuruşuna bile dokunmadan Dimitriy Fiyodoroviç'e götürüp teslim ettiğini ileri sürdü.

— Namuslu bir adamım da onun için yaptım bunu! Yalnız kendileri o sırada iyice sarhoştular. Bu bakımdan bunu herhalde hatırlamıyorlardır, dedi. Ama tanık olarak köylüler sorguya çekilinceye dek, o yüz rubleliğin bulunmuş olduğunu inkâr ettiği için, sonradan parayı sarhoş olan Mitya'ya geri verdiğine dair söylediği sözler de tabiî büyük bir şüpheyle karşılandı. Böylece, savcının ortaya çıkardığı tanıklar arasında en tehlikeli olanlardan biri, gene şüphe altında ve adı oldukça lekelenmiş olarak çekilip gitti.

Polonyalılarla da aynı şey oldu: İkisi de mahkemeye hiçbir etki altında bulunmadıklarını belirten gururlu bir tavırla gelmişlerdi. Yüksek sesle, önce Çar'a hizmet ettiklerini, sonra da Pan Mityanın, kendilerine, namuslarını satın almak için, üç bin ruble teklif ettiğini söylediler; üstelik kendi gözleri ile Mitya'nın elinde büyük bir para gördüklerine tanıklık ettiler.

Pan Mussyaloviç, cümlelerine pek çok Lehçe sözler katıyordu. Böyle yapmakla başkan ile savcının gözünde yükseldiğini farkederek gittikçe daha ağdalı konuşmaya başladı. Artık tam anlamıyla Lehçe konuşuyordu.

Ama Fetyukoviç, onları da ağlarının içine düşürdü. Tekrar çağırılan Trifon Borisoviç, ağzında ne kadar gevelediyse, Pan Vrublevski'nin oynanan iskambil destesinin yerine, gizlice kendi destesini koyduğunu, Pan Mussyaloviç'in de bankoyu tutarken, hileli bir kâğıt kul andığını açıklamak zorunda kaldı. Bunu ifade verme sırası gelince, Kalganov da belirtti. Böylece her iki Pan, oldukça utanç içinde, hatta dinleyicilerin gülüşmeleri arasında çekilip gittiler.

Ondan sonraki en tehlikeli tanıkların tümünün başına da aynı şey çeldi. Fetyukoviç her birini, ahlâk yönünden ustaca lekelemeyi ve biraz bozulmuş olarak uzaklaştırmayı başarmıştı.

Meraklılar ve hukukçular yalnız olup bitenleri zevkle seyrediyor, ama gene de tüm bunların sonunda ne gibi bir büyük amaca yanyacağım bir türlü anlıyamıyorlardı. Çünkü, tekrar ediyorum, herkes gittikçe daha trajik bir şekilde tehlikesi artan suçlamanın sonuçlarından kaçınmanın imkânsız olduğunu hissediyordu. Ama gene ele üstat Sihirbazsın ken330

-

dine olan güvenine bakarak onun çok sakin olduğunu görüyor, sonucu bekliyorlardı.

Petersburg'dan böyle bir adam boşuna gelmemişti ya! Hem zaten o adam eli boş olarak geriye dönecek kişilerden değildi.

III

DOKTORLARIN İNCELEMELERİ VE YARİM KiLO FİNDİK

Doktorların incelemeleri de saniğa pek vardıma olmadı. Zaten, galiba Fetyukoviç'in kendisi de bu incelemeden pek birşey beklemiyordu. Sonradan gerçekte öyle olduğu anlaşıldı. Aslında bu inceleme, sadece Muskovadan mahsus bir doktor getirtmiş olan Katerina İvanovna'nın ısrarı

üzerine yapıldı. Tabiî savunma makamı bu înlemeden bir şey yitirmiş olmıyacaktı, hatta şans yardım ederse, belki bundan kazançlı bile çıkabilirdi. Bundan başka, iş doktorlar arasında bir anlaşmazlık çıktığı için, oldukça komik bir havaya da büründü.

Uzman olarak mahkemeye, Moskova'dan gelmiş olan o ünlü doktor, bizim doktor Hertzenstube, bir de genç doktor Varvinski çıktılar. Son iki doktor ayrıca savcı tarafından basit birer tanık olarak da ifade verdiler. Önce eksper olarak doktor Hertzenstube sorguya çekildi. Kendisi yetmiş

yaşında, saçlarının bir kısmı dökülmüş, öbürleri de ağarmış, orta boylu, sağlam yapılı bir ihtiyardı.

Bizim kentte herkes ona çok değer verir ve saygı beslerdi. Çok dürüst, çok iyi ve namuslu bir insandı. Ya Hernguter'lerdendi, ya da Moravya'lı Kardeşlerden. Artık kesin olarak bilmiyorum.

Çoktandır bizim kentte oturuyor ve daima ciddi davranıyordu.

İyi kalpliydi, insancıldı. Fakirlerle köylüleri bedavaya tedavi eder, kulübelerine, izbelerine gider, üstelik ilâç için para da bırakırdı. Ama bütün bu özel iklerinin yanında bir de katır gibi inatçıydı.

Eğer aklına birşey koymuşsa, onu bundan vazgeçirmek imkânsızdı. Bu arada, şunu da belirteyim ki kente yeni gelen o ünlü doktorun, bizde kaldığı iki üç günlük süre içinde, doktor Hertzenstube'nin doktor olarak yetenekleri

-

Konusunda son derece gurur kırıcı bazı sözler söylediği artık hemen hemen herkesçe duyulmuştu. Mesele şuydu; Moskova'dan gelen doktor, viziteleri için yirmi beş rubleden daha az para almadığı halde, gene de bizim kentte bazı kişiler gelişine sevinmiş, paralarını sakınmıyarak, ona başvurmuşlardı. Oysa bütün bu hastaları, o doktor gelinceye dek, tabi doktor Hertzenstube tedavi etmişti. İşte ünlü doktor, bunlar kendisine başvurunca, çok sert şekilde her yerde doktor Hertzenstube'nin uyguladığı tedavileri eleştirmişti. Hatta sonunda bir hastaya geldiği vakit, doğrudan doğruya açıkça: Eh söyleyin bakalım, sizi ilâçlarla bu hale koyan kim, Hertzenstube mi?

He, he, be!... diye sormuştu.

Tabiî Doktor Hertzenstube, bütün bunları işitmişti.

Her üç doktor da, arka arkaya sorguya çekilmişlerdi. Doktor Hertzenstube, doğrudan doğruya sanığın akıl bakımından

anormal bir durumda bulunduğu kendiliğinden görülmektedir, dedi.

Ondan sonra, burada belirtmeyi gerekli bulmadığım bazı kendine özgü düşünceler ileri sürerek, bu anormal iğin sanığın yalnız eski davranışlarından değil, şimdiki yani o andaki davranışlarından bile bel i olduğunu söyledi. Şimdi, şu anda derken, ne demek istediği sorulunca da, ihtiyar doktor kendisine özgü bir içtenlikle ve özel bir söyleyişle sanığın mahkeme salonuna girdiği vakit, içinde bulunduğu durumla kıyaslanırsa kendisinden hiç beklenmiyecek garip bir tavırla, asker gibi geniş

adımlarla, gözlerini yere dikmiş olarak yürüdüğünü, oysa sola, bayanların oturduğu kısma doğru bakmasının daha normal bir şey olacağını söyledi. Sözlerini bitirirden de kendisi Bayanlara düşkün bir erkek olduğu için şu anda bayanların kendisi için ne düşündüklerini pek çok merak ediyordur dedi.

Şunu da burada belirtmeli ki, kendisi çoğu zaman seve seve Rusça konuşurdu ama, her söylediği cümlede bir Almanca havası vardı. Bununla birlikte böyle konuştuğu için hiç de utanç

duymuyordu. Üstelik konuştuğu Rusça'nın örnek bir Rusça olduğunu, hatta Rusların konuştuğu dilden bile daha iyi olduğunu> ileri sürmek gibi bir zayıf tarafı vardı ve ömrünün sonuna dek bundan vazgeçmedi. Hatta Rus ata sözlerini kul anmaktan çok hoşlanır, her seferinde de Rus atasözlerinin bütün dünyadaki atasözlerinden daha iyi, daha anlamlı olduğunu belirtirdi. Bu arada şunu da söyliyeyim ki,

konuşurken, dalgınlıktan mıdır nedir, sık sık çok iyi bildiği ama nedense birden aklından çıkan en basit sözleri

unuturdu Almanca konuştuğu vakit de, aynı şey olurdu. Böyle anlarda her zaman elini sanki yitirdiği kelimeyi arıyormuş gibi havada dolaştırırdı ve artık hiç kimse onu, o unuttuğu kelimeyi bulmadan söze devam etmeye zorlayamazdı.

Sanığın salona girince bayanlara bakması gerektiği konusunda söylediği sözler, dinleyiciler arasında neşeli fısıltılara yol açtı. Bizim kentte tüm bayanlar ihtiyar adamcağızı çok severlerdi.

Aynı zamanda biliyorlardı ki, ömrü boyunca bekâr yaşamış, dindar ve hiç günaha girmemiş bir adam olarak kadınlara üstün, ideal varlıklar gözü ile bakıyordu. Bu yüzden sözleri çok garip karşılanmıştı.

Sırası gelince ifadesi alınan Moskovalı doktor da kesin ve ısrarlı bir tavırla, sanığın anormal bir durumda olduğunu, hatta bu anormal iğin en aşırı şekli aldığını ileri sürdü. Uzun uzun aşın heyecan* ile .manyaklık tan söz etti ve toplanan bütün delil ere göre, sanığın daha tevkifinden birkaç gün önce şüphe götürmez bir şekilde hastalığa varan bir heyecan içinde bulunduğunu, eğer cinayeti bilinçli olarak işlemiş olsa bile, bunu neredeyse elinde olmayarak, kendisini sürükleyen, hattâ tüm varlığını saran hastalıklı duygularla savaşmaya hiç gücü kalmadığı için yapmış olduğunu ileri sürdü. Bu aşırı heyecandan başka doktor, manyaklığın da göz önünde tutulması gerektiğini ileri sürüyordu. Söylediğine göre, bu manyaklık, artık sonradan meydana gelecek olan tam cinnet durumunun bir habercisi idi. (Not: Bunları kendime göre anlatıyorum, ama doktor tam anlamıyla bir bilim adamı gibi, özel bir dil kul anarak konuşuyordu.) Söze devam ederek:

— Sanığın tüm davranışları aklı selime ve mantığa aykırıdır, dedi. Artık kendi gözümle görmediğim cinayetten ve tüm o

felâketten söz etmiyorum, ama bundan üç gün önce bile burada benimle konuşurken anlaşılmaz, hareketsiz bakışı vardı. Hiç gerekmediği yerde, birden beklenmedik bir şekilde gülüyordu. Anlaşılmaz, devamlı bir sinirlilik içindeydiBernard> ve Etik gibi daha bir çok gereksiz garip sözler söylüyordu. Ama doktor, asıl manyaklık belirtisini özel ikle sanığın aldatılmış olduğunu belirterek o üç bin rubleden

edişinde buluyordu. Söylediğine göre, sanık bu paradan söz

ederken, olağanüstü bir sinirlilik göstermeden duramıyordu. Oysa uğradığı başka başarısızlıklardan, hakaretlerden oldukça rahat söz ediyor ve onları kolaylıkla hatırlıyordu. Son olarak şu da söylenebilirdi: Yapılan soruşturmalardan, eskiden de bu üç bin rubleden söz açılınca, daima neredeyse kendini kaybedecek hal ere geldiği anlaşılmıştı. Oysa tanıklar onun, çıkarlarına düşkün ve para canlısı bir adam olmadığını belirtiyorlardı.

Moskovalı doktor, sözlerini bitirirken, alaylı bir tavırla şunları ekledi:

— Sayın bilim adamı ve meslek arkadaşım sanığın mahkeme salonuna girince, gözlerini yere indirerek yürüyecek yerde, bayanlara bakması gerektiğini ileri sürdü. Bu düşünce, ciddilikle ilgisi olmayan bir söz olmaktan başka, üstelik esas bakımından yanlıştır; gerçi sanığın kaderini çizecek olan mahkeme salonuna girdiği sırada gözlerini hareketsiz bir şekilde yere dikmesinin doğru olmadığını, bu davranışının o anda ruhsal bakımdan anormal bir durumda bulunduğunu gösterdiğini kabul ediyorum. Ama aynı zamanda şunu da belirtmek isterim ki, sanığın sola doğru yani bayanlara değil, aksine sağa bakması gerekirdi. Gözleri ile kendisini

savunacak olanı, son umudunun bağlı olduğu kişiyi, kaderini tayin edecek savunmayı yapacak kişiyi aramalıydı.

Doktor, kendi düşüncesini kesin ve öğüt verir gibi bir tavırla açıklamıştı. Ama, uzman olarak başvurulan iki bilim adamının arasındaki anlaşmazlığa, asıl komik havayı veren şey, herkesten sonra sorguya çekilen doktor Varvinski'nin çıkardığı beklenmedik sonuç oldu. Ona göre, sanık şimdi de, daha önce de tam anlamıyla normal bir durumdaydı. Belki tevkifinden önce gerçekten sinirli ve olağanüstü denecek derecede heyecanlıydı; ama bu birçok belirli nedenlerden ileri Delebilirdi: Kıskançlık, öfke, devamlı bir sarhoşluk ve İL una er şeyler gibi. Ama onun bu sinirlilik durumunda, biraz söz edildiği gibi özel bir anormal ik bulunduğu i.eri sürülemezdi. Sanığın mahkeme salonuna girince sola m, yoksa sağa mı bakması

gerektiğine gelince, doktor kendi acizane Düşüncesine göre sanığın oraya girince önüne bakması

gerektiğini gerçekten de öyle bakmış olduğunu, belirtti. Öyle ı, çünkü kaderini çizecek olan başkan ile mahkeme334

üyeleri tam karşısında oturuyorlardı. Genç doktor, bu aci zane ifadesini:

-Bu bakımdan, yürürken önüne bakarak tam anlamıyla normal olduğunu ispat etmiş oldu, diye bitirdi.

Mitya, oturduğu yerden:

-Aferin sana tabip! diye bağırdı. Tam söylediğin gibi. dir!

Tabiî Mitya'yı hemen susturdular. Ama genç doktorun ileri sürdüğü düşüncelerin hem yargıçlar heyeti üzerinde, hem de dinleyiciler üzerinde kesin bir etkisi oldu. Çünkü sonradan hepsinin onun düşüncelerini kabul etmiş oldukları

öğrenildi. Bu arada şunu da söyliyelim ki, Doktor Hertzenstube artık tanık olarak sorguya çekilirken, birden hiç beklenmedik bir şekilde, Mitya'nın yararına olan bazı şeyler söyledi. Daha önce kentimizde eskiden beri oturan ve Karamazov'ların ailesini yakından tanıyan bir kişi olarak savcı için oldukça ilgi çekici birkaç açıklamada bulunmuştu.

Sonra, birden aklına birşey gelmiş gibi sözlerine şunu ekledi:

- Bununla birlikte, şunu söylemek gerekir ki, zaval ı genç kendi hayatı ile kıyaslanamıyacak kadar iyi bir hayata hak kazanmıştı. Çünkü, iyi yüreklidir. Çocukluğunda da öyleydi, sonradan da.

Bunu biliyorum. Bir Rus atasözü der ki: Eğer birinde akıl varsa, bu iyi bir şeydir, ama akıl ı bir adam daha misafir gelirse, o zaman daha iyi olur, çünkü o zaman elde iki akıl olacak, bir tek akıl değil

ihtiyar adamın, başkalarını beklettiğini bile bile, bundan hiç çekinmeyerek ağır ağır, sözleri uzata uzata hatta aksine Alman'lara özgü, katı, aynı zamanda daima kendini beğendiğini ve bundan memnunluk duyduğunu bel i ederek konuştuğunu ve nükte savurma yeteneğini herşeyden üstün tuttuğunu çoktandır bilen savcı tükenerek:

-İki akıl, bir akıldan iyidir, diye fısıldadı. İhtiyar nükte yapmaya bayılırdı. İnatla:

-Evet, ya! Ben aynı şeyi söylüyordum. Bir akıl iyidir ama iki akıl çok çok daha iyi olur. Onun yanına bir baş akıl ı gelmeyince o da kendi aklını yitirdi... Nasıl oldu, nere ye bıraktı aklını?

Neydi o kelime? Aklını nereye gönder Hay Al ah unuttum...

Sözlerine devam ederek el erini gözlerinin önünde bir şey arar gibi dolaştırıp duruyordu:

-

335

-Haaa! Buldum! Spazîeren.(*)

-Gezmeye mi?

-Evet, ya, gezmeye, ben de aynı şeyi söylüyordum. İşte onun aklı gezmeye çıkmıştı ve geze geze öyle derin bir yere geldi ki, sonunda kendini orada yitirdi. Oysa kendisi iyilik bilir, duygulu bir delikanlıydı. Ah, onu çok iyi hatırlıyorum. Daha şu kadarcık mini mini bir çocuktu. Babası onu arka bahçeye bırakmıştı. O zamanlar toprağın üstünde yalınayak koşup' duruyordu. Ayağında sadece bir düğmesi olan kısacık bir pantolonu vardı...

Dürüst bir adam olan ihtiyarın sesinde, duygulu ve heyecanlandığını bel i eden bir anlam seziliyordu. Fetyukcviç hemen sanki birşey seziyormuş gibi irkildi ve bu fırsata dört el e sarıldı.

-Evet, ya, ben kendim o zaman daha gençtim... Daha... Eh, çok çok kırk beş yaşındaydım.

Buraya daha yeni gelmiştim. O zaman çocuğa acımış ve kendi kendime şuna yarım kilo kadar bir şey... Hay Al ah yarım kilo kadar ne almak istiyordum? Rusça buna ne denir? Unuttum... Yarım kilo kadar, çocukların o çok sevdiği şeyden, neydi... Hay Al ah neydi adı...

Doktor gene el erini sal amaya başlamıştı:

-Hani ağaçta büyür, hani sonradan toplayıp herkese hediye ederler...

-Elma mı?

-Hayır canım! yarım kilo dedim. Yarım kilo elma olmaz, on tane olur! Hayır, o dediklerimin hepsi küçüktür,

konur ve dişlerle çıtır, çıtır! diye kırılır. — Fındık mı? Doktor, sanki bu sözü hiç aramamış gibi çok sakin bir

7 Evet, evet fındık, ben de öyle diyordum ya! dedi. İşte' ona yarım kilo fındık getirmiştim. Çünkü

çocuğa hiçbir zaman, hiç kimse daha yarım kilo fındık bile getirmemişti. Ben kaldırdım ve çocuğa: Çocuk, Gott der Vater Güldü ve Gott der vater dedi. Gott der Sohn deO gene güldü, cıvıldar gibi: Gott der sohn. dedi. Gott Geist dedim. O zaman gene güldü ve söyliyebil (*) 'Gezmeye' anlamında (Almanca).336

digi kadar: Gott der hel ige Geist dedi. Sonra ben gittim. Ertesi günü yanından geçiyordum, kendiliğinden bana: Amca, Gott der vater, gott der Sohn> diye bağırdı. Yalnız, Gott der heilige Geist>;tı unutmuştu. Ama ona hatırlattın ve ço. cuga gene çok çok acıdın. Her neyse sonradan onu götürdüler. Ben de kendisini bir daha görmedim. İşte aradan yirmi üç yıl geçti, bir gün çalışma odamda oturuyordum. Artık saçlarım ağarmıştı. Birden içeriye arşları gibi gene bir adam girdi. Kim olduğunu bir türlü anlayamadım. Ama o parmağını kaldırdı ve gülerek: Gott der vater, Gott der Sohn, und Gott der heilige Geist! (*) Şimdi size bana verdiğiniz yarım kilo fındık için teşekkür etmeye geldim. Çünkü hiç kimse, hiç bir zaman bana o vakitler yarım kilo fındık almamıştır. Bir tek siz bana yarım kilo fındık; aldınız, dedi. O

zaman mutlu gençliğimi, avluda yalın ayak dolaşan zaval ı küçük çocuğu hatırladım ve sen teşekkür etmesini bilen bir gençsin, çünkü bütün ömrün boyunca sana çocukluğunda getirdiğim o yarım kilo fındığı unutmamışsın! dedim. Sonra onu kucaklıyarak kutsadım. Ağlamaya da başlamıştım. O ise hem gülüyor, hem ağlıyordu... çünkü, Rus'lar ağlanacak yerde çok zaman gülerler. Ama o ağlıyordu, bunu görüyordum. Şimdi ise, ne yazık!

Mitya, birden oturduğu yerden:

— Şimdi de ağlıyorum, Alman! Şimdi de ağlıyorum, Tanrı senden razı olsun! diye bağırdı.

Ne olursa olsun bu hikâyecik, dinleyicilerin üzerinde oldukça iyi bir etki yapmıştı. Ama Mitya'nın lehinde olan asıl etkiyi, şimdi anlatacağım Katerina îvanovna'nın ifadesi yapmıştır. Hem zaten â

decharçe tanıklar, yani savunma avukatının gösterdiği tanıklar sorguya çekilmeye başlayınca, kader birden, hatta ciddî olarak Mitya'ya gülmeye başladı. Hem de asıl şaşılacak olanı, bunun savunma makamı için bile beklenmedik bir şey olmasıydı. Ama Katerina İvanovna'dan önce Alyoşa sorguya çekildi. Onun da söyledikleri, savcının ileri sürdüğü en önemli noktalardan birine karşı, artık olumlu etki yapan bir tanıklık olmuştu.

C) Teslis denilen Hıristiyanlığın temel prensibi. Buna göre Tanrı; baba, oğul ve Ruhülkudüs'tür. (Burada Almanca olarak söyleniyor).

IV

TAlih MİTYA'YA GÜLÜYOR

Bu, Alyoşa için bile hiç beklenmedik bîr şeydi. Tanıklık etmek için çağırtıldığı vakit, kendisine yemin ettirilmedi ve hatırlıyorum ki, daha sorgusunun başlangıcında tarafların hepsi ona karşı çok yumuşak, hatta sana yakın bir tavır takındılar. Bel iydi ki, bu iyi bir genç olarak tanınmasından ileri geliyordu. Alyoşa, gösterişe başvurmadan alçak gönül ü ve ağırbaşlı bir tavırla ifade veriyordu ama, verdiği bu ifadelerde zaval ı ağabeyine karşı duyduğu sıcak yakınlık açıkça bel iydi.

Sorulardan birine karşılık verirken, ağabeyinin karakterini tanımlayarak, onu belki de zincire vurulmaz, hırslarının tutsağı, ama aynı zamanda soylu, gururlu, yüksek bir vicdana sahip, hatta eğer kendisinden fedakârlık istenirse, kendisini bile feda etmeye hazır bir insan olarak tanıttı.

Bununla birlikte, son günlerde ağabeyinin hem Gruşenka'ya olan tutkusundan hem de babası ile rakip duruma düştüğü için, dayanılmaz bir durumda bulunduğunu da açıklamaktan geri kalmadı.

Ama ağabeyinin babasını soymak amacı ile öldürmüş olabileceğinin ileri sürülmesine bile müthiş

bir öfke ile karşı çıktı. Buna rağmen o üç bin rublenin ağabeyinin zihninde garip bir engel haline geldiğini, Mitya'nın bu parayı mirastan kalan bir pay olarak kendisine ait saydığını, öyleyken babasının kendisini aldatarak bu parayı ondan saklamış blduğunu ileri sürdüğünü, hatta bu paradan söz açılınca çıkarına hiç de düşkün bir insan olmadığı halde çileden çıkarak delirecek hal ere geldiğini kabul etmek zorunda kaldı. Savcının iki hanımefendi dediği Gruşenka ile Katya'nın rakipliği konusunda ise belirsiz karşılıklar verdi. Hatta bir ya da iki soruya hiç karşılık vermek istemedi.

Savcı:

- Ağabeyiniz hiç olmazsa size, babasını öldürmek niyetinde olduğunu söylemedi mi? diye sordu.

Bu soruya gerekli Bulursanız karşılık vermiyebilirsiniz.

Alyoşa:

-Açıktan açığa söylemedi, diye karşılık verdi.

-Peki, ne şekilde söyledi? İmalı olarak mı?338

KARAMAZOV KARDEŞLER

- Bana bir çok kez, babama, karşı, içinde bir nefret duyduğunu ve... dayanamıyacak bir duruma geldiği bir anda... nefretinin herşeyi aştığı bir sırada... onu belki de öldürebileceğini söylemiştir.

-Peki, siz, kendisinden bunu işittiğiniz vakit, buna inandınız mı?

-Korkarım ki evet. Yalnız, her zaman üstün bir varlığın onu o uğursuz anda kurtaracağına güveniyordum. Gerçekten de kurtarmıştır. Çünkü babamı öldüren o değildir.

Alyoşa, sözünü kesin bir tavırla ve bütün salona duyuracak kadar gür bir sesle bitirmişti.

Savcı, yarışın başladığını haber veren boru sesini duyan bir savaş atı gibi irkildi.

-Şuna inanın ki, bu kanının içten geldiğine tam olarak inanıyor ve onun zaval ı ağabeyinize karşı

duyduğunuz sevgiden ileri geldiğini ya da bu sevgiye bağlı olduğunu ileri sürmüyorum.

Ailenizde meydana gelen felâkete, kendinize göre bir açıdan baktığınız, daha önceki soruşturmadan ötürü artık bizce bilinmektedir. Sizden saklıyacak değilim; bu görüşünüz, apayrı

bir görüştür ve savcılığın başkalarından almış olduğu ifadelere tüm olarak aykırıdır. Bu yüzden size artık ısrarla şunu sormak gereğini duyuyorum: Düşüncelerinizi yönelten ve sonunda sizi, ağabeyinizin suçsuz olduğuna aynı zamanda, daha önceki soruşturmada açıkça suçluluğunu ileri sürdüğünüz kişinin gerçekten katil olduğuna inandıran hangi delil erdir?

Alyoşa, sakin bir tavırla ve alçak sesle:

- Daha önceki soruşturmada, yalnız sorulara karşılı* verdim. Doğrudan doğruya Smerdyakov'u suçlamak niyetinde değildim.

-Öyleyken suçlu olarak onu ileri sürdünüz, değil mi

- Ağabeyim Dimitriy'in sözlerine bakarak, ondan söz ettim. Daha soruşturmadan önce bana, ağabeyimin tevkifi sı rasında olup bitenleri ve kendisinin o zaman Smerdyakov u

suçlu olduğunu söylediğini anlattılar. Ağabeyimin suçsuz duğuna kesin olarak inanıyorum. Madem o öldürmedi, o de... il e

-O halde Smerdyakov öldürdü, öyle mi? Peki ama. neden Smerdyakov diyorsunuz? Ve nasıl oluyor da, ağa , nizin suçsuz olduğuna bu kadar kesin karar verebiliyorsa

Ağabeyime inanmamazlık edemezdim. Bana yalan söyni biliyordum. Yüzünden bana yalan söylemediğini Alıyordum.

_ Yalnız yüzüne bakarak mı anladınız bunu? Bütün delil eriniz bundan mı ibaret?

-Bundan başka delilim yoktur.

-Peki Smerdyakov'un suçluluğunu ileri sürdüğünüz vakit bunu, gene ağabeyinizin sözlerinden ve yüzündeki ifadeden başka bir delile dayanmadan mı söylemiştiniz?

-Evet, başka bir delilim yoktu.

Savcı sorularını burada kesti. Alyoşa'nın verdiği karşılıklar., dinleyicilerde neredeyse bir hayal kırıklığı uyandırmıştı. Smerdyakov için daha mahkeme başlamadan önce söylentiler dolaşıyordu.

Birileri bir şeyler işitmişti. Birinin bir başkasını suçladığı söyleniyordu. Alyoşa'dan söz ediliyor, onun ağabeyi lehine ve uşağın suçlu olduğunu gösteren olağanüstü bir sürü delil er topladığı ileri sürülüyordu. Oysa sanığın kardeşi olarak duyması bu kadar normal olan ve ahlâk bakımından önemli sayılabilecek bir takım kanılardan başka hiçbir delili yoktu.

Ama o sırada Fetyukoviç sorulara başladı. Alyoşa'ya, sanığın, babasına karşı duyduğu öfkeden ve onu öldürebileceğinden ne zaman söz ettiğini sordu. Bunu felâketten önceki son görüşmelerinde işitip işitmediğini öğrenmek istedi. O vakit Alyoşa birden irkilir gibi oldu. Sanki ancak simdi aklına bir Şey gelmiş, ancak o anda düşüncelerini toparlamıştı:

-Şimdi birşey hatırlıyorum, neredeyse büsbütün unutmuştum bunu! Ama, o zaman bana öyle belirsiz olarak görünüyordu ki, şimdi ise...

Sonra Alyoşa, herhalde kendisi de ilk olarak o anda akına gelen bu düşünceye kendini kaptırarak, heyecanla, Mitya Ne son görüşmeyi yaptıkları akşam, manastıra giden yol , ağacın dibinde, onun göğsünü, göğsünün üst kıs' yumruklayarak birkaç kez namusunu temize çıkarmak için elinde bir vasıta bulunduğunu, kendisini temize çıkaracak olan şeyin, işte orada, göğsünün üzerinde olduğunu söylediğini hatırladı...

Sözüne devanı ederek:

o zaman, onun göğsünü yumruklarken, yüreğinden Atiğini sanıyordum, dedi. Onu bekleyen o utanç verici,

için340

o korkunç, o açıklamak cesaretini bile bulamadığı durumdan kendisini kurtaracak gücü ancak yüreğinde bulabileceğinden söz ettiğini sanıyordum. İtiraf edeyim, o sırada babamdan söz ettiğini ve ona gidip kimbilir nasıl bir tecavüzde bulunacağını düşünmekten ötürü utancından tepeden tırnağa titrediğini düşündüm. Oysa ağabeyim o sırada, göğsünde bir şeyi işaret ediyordu!

Hatırlıyorum ki, daha o anda zihnimden bir düşünce geçti. Kalbin, göğsün o noktasında değil de, daha aşağıda olduğunu, onun ise daha yukarda bulunan bir yeri, boynunun hemen altında olan noktayı yumrukladığmı düşündüm, sanki o noktada bir şeye işaret ediyormuş gibiydi. O anda bu düşünce bana saçma göründü. Oysa belki ağabeyim o anda o bin beş yüz rublenin sarılıp dikildiği bez parçasını işaret ediyordu!

Mitya oturduğu yerden:

-Evet oydu! diye bağırdı. Gerçekten öyleydi Alyoşa! O sırada işte o bez parçasını

yumrukluyordum!

Fetyukoviç sakinleşmesi için yalvararak acele ile Mitya'ya doğru atıldı. Aynı zamanda Alyoşa'nın ifadesine sarıldı. Kendi anısının heyecanına kapılmış olan Alyoşa, ateşli ateşli konuşarak tahminlerini ileri sürüyordu; ona göre, Mitya için asıl utanılacak şey, üzerinde Katerina İvanovna'ya olan borcunun yarısı, yani geri verebileceği bin beş yüz ruble varken, herşeye rağmen, borcunun bu yarısını ona vermeyip, bir başka işe kul anmaya, daha doğrusu eğer kabul ederse. Gruşenka'yı bu parayla götürmeye karar vermesindeydi.

Alyoşa birden heyecana kapılarak:

-Evet, öyle oldu, tam söylediğim gibi oldu! diye bağıra bağıra konuşuyordu. Ağabeyim o sırada bana bağırarak, utancının yarısından, evet yarısından (bu .yarısından sözünü

birkaç kez tekrarlamıştı) kurtulabileceğini, ama karakter bakımından bunu yapamayacak kadar zayıf olduğunu.. bunu yapacak gücü kendinde bulamayacağını önceden bildiğini söyledi!

Fetyukoviç sabırsızlıkla:

-Kesin olarak, göğsünün gerçekten o noktasını dövdüğünü hatırlıyorsunuz, öyle mi?

diye soruyordu.

-Açıkça ve kesin olarak hatırlıyorum. Çünkü, o madem kalp daha aşağıda, o halde ne diye göğsünün o ka dar yukarısında olan bir yerine vuruyor? diye düşündüm

Ama o zaman düşüncem bana saçma göründü... Bunu hatırjıyorum evet, saçma göründüğünü

hatırlıyorum... Bir an içinde zihnimden gelip geçti. Onun için şimdi de hatırladım işte. Hem bunu şimdiye kadar nasıl unutabildim, bilmiyorum! Ağabeyim, o bez parçasını, kendini kurtaracak bir çareye sahip olduğunu belirterek işaret ediyordu. Ama bu bin beş yüz rubleyi geri vermeyeceğini de ima ediyordu! Mokroye'de tevkif edildiği zarnan da biliyorum ki, bunu (bana sonradan söylediler!) ömrü boyunca yapmış olduğu en rezilce davranışın, Katerina İvanovna'ya olan borcunun yansını (gerçekten yarısından söz etmiş) geri verebilecek durumdayken, onun karşısında bir hırsız durumuna düşmemek elindeyken. gene de parayı geri verip parasız kalmaktansa, onun gözünde bir hırsız olarak kalmayı tercih etmesi olduğunu bağıra bağıra söylemiş!

Alyoşa, sözlerini:

-Ah, bu borç yüzünden ne kadar üzüntü çekmiştir! Bu borç yüzünden kendine ne kadar eziyet etmiştir! diyerek bitirdi.

Tabiî işe savcı karıştı. Alyoşa'ya bütün bunların nasıl olup bittiğini anlatmasını rica etti, birkaç kez ısrarla: Sanık göğsünü döverken gerçekten bir şeyi işaret ediyor gibi miydi? Belki de sadece göğsünü yumrukluyordu. Ne dersiniz? diye sordu.

Alyoşa:

-Zaten yumruklamıyordu! diye yüksek sesle karşılık verdi. Tam anlamıyla parmaklan ile işaret ediyordu. İşte şurayı, taa yukarıyı işaret ediyordu... Nasıl olup da su ana kadar aklımdan çıktı!...

Başkan, Mitya'ya dönerek verilen ifade konusunda bir şey söyleyip, söylemeyeceğini sordu. Mitya herşeyin. gerçekten herşeyin öyle olduğunu, gerçekten göğsünde boynunun hemen alt tarafında taşıdığı o bin beş yüz rubleyi işaret ettiğini ve bu işin tabiî çok rezilce bir şey olduğunu söyledi.

-İnkâr etmiyorum, rezilce bir şeydi! Bütün ömrümce yaptığım şeyler arasında, en rezilcesi buydu! diye bağırdı. O sırada bunları geri verebilirdim, öyleyken vermedim. Onun Sözünde bir hırsız kalmayı tercih ettim. Yalnız vermemek olsa gene iyi, asıl rezalet bu paraları geri vermeyeceğimi önceden bilmemde! Haklısın Alyoşa! Teşekkür ederim!342

Alyoşa'nın sorgusu böylece bitti. Üzerinde durulması gereken ve önemli olan şuydu ki, hiç değilse bir tek olay, diyelim ki, çok küçük de olsa bir tek delil, daha doğrusu delil yerine geçecek bir ima şeklinde de olsa söylenen bu söz, sanığın daha önceki soruşturmasında, Mokroye'de bunlar benimdi dediği o bin beş yüz rublenin saklı olduğu bez parçasının da, o bez parçasının içindeki paranın da varlığını ileri sürerken yalan söylemediğini, bir parçacık olsun açığa vurmuş oluyordu.

Alyoşa sevinerek, kıpkırmızı olmuş bir halde, işaret edilen yeri gösterdi. Ondan sonra da uzun bir süre kendi kendine:

-Bunu nasıl unutabilirdim? Nasıl unutabilirdim! Nasıl da birden aklıma geldi! diye söylenip durdu.

Katerina İvanovna'nın sorgusu başladı. Kendisi daha görünür görünmez, salonda olağanüstü bir hava esti. Hanımlar tek saplı gözlüklerine, dürbünlerine sarıldılar. Erkekler kımıldamaya başladılar. Hatta bazıları daha iyi görebilmek için yerlerinden kalktılar. Sonradan herkes, 'genç

kadın içeri girer girmez, Mitya'nın birden mum gibi sapsarı olduğunu ileri sürmüştü. Genç kadın tepeden tırnağa siyahlar içinde, tevazu ile ve hemen hemen çekingen bir tavırla, kendisine gösterilen yere yaklaştı. Yüzünden heyecanlı olup olmadığını anlamaya imkân yoktu. Ama karanlık, somurtkan bakışında açıkça bir kararlılık seziliyordu. Şunu da belirtmeli ki, sonradan birçokları, o anda şaşılacak kadar güzel göründüğünü söyleyeceklerdi.

Genç kadın yavaşça, ama bütün salona duyuracak kadar seçik bir şekilde konuşmaya başladı.

Son derece sakin konuşması vardı ya da belki sakin görünmeye çalışıyordu. Başkan sorularına ihtiyatlı bir şekilde, sanki yarasına dokunmaktan korkuyormus gibi ve uğradığı felâkete saygı

göstererek, büyük bir nezaketle başlamıştı. Ama Katerina İvanovna, ona sorulan bir soru üzerine kendiliğinden daha ilk sözlerde, sanıkla nişanlı olduğunu açıkladı. Sonra da alçak sesle:

-Kendisi beni terkedinceye kadar nişanlı kaldık, diye ilâve etti.

Kendisine Mitya'ya akrabalarına göndermek üzere verdiği o üç bin rubleyi sordukları zaman, kesin bir tavırla:

-Ben ona bu parayı doğru postahaneye götürmesi için

vermedim dedi. O sırada paraya çok ihtiyacı olduğunu seziyordum... Bu üç bin rubleyi ona, eğer isterse bir ay içinde göndermesi şartı ile verdim. Sonradan bu borç yüzünden kendi kendine boşuna acı çektirdi.

Genç kadına sorulan tüm soruları ve onun verdiği tüm karşılıkları kelimesi kelimesine vermiyorum, sadece sözlerindeki anlamı özetleyerek belirtmeye çalışıyorum. Sorulara karşılık vermeye devam ederek:

-Kesin olarak inanıyorum ki, nasıl olsa babasından parayı alır almaz, bu üç bini göndermeye fırsat bulacaktı. Çıkarcı olmadığına ve dürüstlüğüne... para konularında...

gösterdiği büyük dürüstlüğe daima inanmışımdır. Babasından üç bin ruble alacağına kesin olarak güveniyordu ve bunu birkaç kez bana söylemişti. Babası ile onun arasında bir anlaşmazlık olduğunu biliyordum. Her zaman da, evet bu güne dek her zaman, babasının hakkını

yemiş olduğuna inanmı simdir. Kendisinin babasını tehdit eder şekilde konuştuğunu hiç

hatırlamıyorum. Hiç değilse benim yanımda, hiç bir zaman hiç bir tehdit savurmamıştır. Eğer o zaman bana gelmiş olsaydı, ben hemen, bana borçlu olduğu o uğursuz üç bin ruble yüzünden duyduğu endişeyi giderirdim. Ama artık

bana uğramıyordu... Ben ise... öyle bir duruma düşürülmüştüm ki... onu çağırtamazdım.

Birden sözlerine:

-Hem bu borç yüzünden ondan herhangi bir hak isteğinde bulunamazdım, diye ekledi ve sesi kararlı bir ifade ile çınladı: Ben de bir vakitler ondan üç bin rubleden çok daha büyük bir para yardımı görmüşümdür! Üstelik o zaman bir gün olup borcumu ödeyebileceğim bir duruma geleceğimi aklımdan bile geçirmediğim halde, bu yardımı kabul ettim...

Sesinin tonunda garip bir meydan okuyuş seziliyordu. İşte o sırada soru sorma sırası

Fetyukoviç'e geldi. Fetyukoviç, olumlu etki yapacak bir şeyle karşılaşacağını hemen hissederek, genç kadını ürkütmeden yavaşça:

— Bu dediğiniz, daha tanışıklığınızın başında oldu, değil mi? diye sordu.

Şunu parantez içinde söyleyeyim ki, kendisi Petersburg'dan, Katerina İvanovna tarafından çağırtıldığı halde, gene de Mitya'nın daha o kentteyken genç kadına verdiği beş bin344

ruble ile o yerlere kadar eğiliş olayı konusunda hiç bir şey bilmiyordu. Katerina İvanovna, ona bunu söylememiş, olayı kendisinden gizlemişti. Şaşılacak bir şey daha vardı. Kesin olarak denilebilirdi ki, Katerina İvanovna'nın kendisi de son dakikaya kadar bu olayı mahkemede anlatıp anlatmayacağını bilemiyor, bu konuda kendisine ilham gelmesini bekliyordu.

Hayır, o dakikaları hiç bir zaman unutamam! Genç kadın anlatmaya başlamıştı. Herşeyi anlattı.

Mitya'nın Alyoşa'ya anlattığı tüm olayı o yerlere eğilişsin nedenlerini, babasının durumunu, kendisinin Mitya'nın evine gidişini, herşeyi olduğu gibi açıkladı. Hem de bunları söylerken, Mitya'nın, kızkardeşi vasıtasıyla parayı almak için Katerina İvanovna'yı gönderin diye bir teklif yapmış olduğu konusunda bir tek söz bile söylemedi. Yüksek bir cömertlik göstererek, bunu sakladı ve hiç bir etki altında kalmadan, kendiliğinden, yapmış olduğu bu fedakârlıkla, birşeyler olacağını umut ederek... ondan para istemek üzere, genç subayın evine koştuğunu açıkça söylemekten utanç duymadı.

Bu insanı sarsan bir şeydi. Onu dinlerken bütün vücudum buz gibi olmuştu. Tiril tiril titriyordum.

Koca salon, her sözünü can kulağı ile dinleyerek, bir ölüm sessizliğine gömülmüştü. Bu, benzeri olmayan bir şeydi; Katerina İvanovna gibi otoriter, herkese yukardan bakan, gururlu bir genç kızın böylesine açıktan açığa itiraflarda bulunarak ifade vermesi, böyle bir fedakârlıkta bulunması, kendini böylesine lekelemesi olacak şey değildi. Hem de bunu niçin, kimin için yapmıştı?

Kendisine ihanet eden, ona en büyük hakareti yapan bir adamı kurtarmak, küçücük bir şey de olsa, onun yararına olabilecek iyi bir izlenim bırakabilmek için, hiç değilse, küçük bir hareketle kurtuluşuna yardım edebilmek için! Gerçekten de elinde kalan son beş bin rubleyi, sahip olduğu tüm serveti veren ve hiç bir günahı olmayan bir genç kızın karşısında saygı ile eğilen bir subayın hayali oldukça cana yakın ve çekici göründü. Ama... nedense yüreğimde oir sızı duydum!

Sonradan bu işin iftiralara yol açacağını (ki gerçekten sonra böyle oldu!) seziyordum.

Sonradan tüm kentte pis pis gülerek hikâyenin belki de noktası noktasına doğru olmadığını, özel ikle subayın güya sadece saygı ile eğilerek genç kızın yanından ayrılmasına izin KARAMAZOV KARDEŞLER

345

m belirten bölümün gerçeğe aykırı olduğunu söyleyenler oldu. Bu bölümde bası şeylerin atlandığını ima ediyorlardı.

Bizim bayanlar arasınla, en saygı değer olanları bile:

-Hem ona, diyelim ki atlanmadı, diyelim ki, herşey gerçekten anlatıldığı gibi oldu, gene de bir genç kızın babasını kurtarmak için de olsa, böyle davranması yakışık alır bir şey mi orası

bel i değil, diyorlardı.

Hem Katerina İvanovna gibi zeki ve hastalık derecesinde keskin görüşlü titiz bir kadın nasıl olup da önceden böyle söylentilerin çıkacağını tahmin etmemişti? Muhakkak tahmin etmiştir.

Öyleyken, herşeyi söylemeye karar vermişti. Tabiî, hikâyenin gerçeğe uygun olup olmadığı

konusunda, tüm o kuşkular ancak sonradan ortaya çıktı. İlk anda ise herkes, ama herkes çok sarsılmıştı. Mahkeme üyelerine gelince, onlar Katerina İvanovna'yı nerdeyse utanç dolu, kutsal bir heyecan içinde susarak dinliyorlardı. Savcı bu konuda, kendisine bir tek soru olsun sormayı

gereksiz saydı. Fetyukoviç genç kadının karşısında yerlere kadar eğildi. Evet, nerdeyse zafere ulaşmış gibi bir tavrı vardı. Bu ifade ile birçok şeyler kazanılmıştı. İçinden gelen soylu bir davranışla, elinde kalan son beş bin rubleyi veren bir adam, sonra aynı adamın gece vakti, üç bin ruble çalmak için babasını öldürmesi... Bunlar birbirleri il; bağdaşmayan şeylerdi. Petyukoviç hiç

değilse şimdi hırsızlık suçlamasını uzaklaştırabilirdi. Dava> birden yepyeni bir ışık altında görünüyordu. Mitya'nızı yararına bir hava esmişti. Kendisi ise... söylendiğine göre, Katerina İvanovna ifaie verirken, bir iki kez yerinden fırlayacak olmuş, sonra tekrar oturduğu bankın üzerine düşmüş, iki eliyle yüzünü örtmüştü. Ama genç kadın sözünü bitirince birden kol arın ona doğru uzatarak hıçkıra hıçkıra ağlamaklı bir sesle:

-Katya, beni neden mahvettin? diye bağırdı.

Sonra, bütün salonu çınlatırcasına hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Ama hemen sonra kendini toparladı ve gene:

-Şimdi artık kurtulanam! diye bağırdı.

Sonra, oturduğu yerde donmuş gibi, dişlerini sıkmış, kol arını da göğsünün üzerinle haç şeklinde kavuşturmuş olarak hareketsiz kaldı. Katerina İvanovna salonda kalmış ve kendisine gösterilen iskemleye oturmuştu. Yüzü sararmıştı,

gözlerini yere indirmiş olarak oturuyordu. Yakınında bulunanlar, genç kadının uzun bir süre sıtmaya tutulmuş gibi titrediğini anlattılar. Sorguya çekilmek üzere Gruşenka içeriye girdi.

Şimdi, birden meydana gelen ve belki de gerçekten Mitya'yı mahvetmiş olan felâketi anlatmanın sırası geliyor. Çünkü, şuna inanıyorum ki (herkes ve tüm hukukçular sonradan öyle olduğunu söylemişlerdir) eğer bu olay meydana gelmeseydi, sanığa hiç değilse hafifletici bir neden tanıyacaklardı. Ama bunları sonra anlatacağım. Daha önce biraz Gruşenka'dan söz edelim.

O da salona tepeden tırnağa siyahlar içinde, üzerinde o harikulade güzel siyah şalı ile gelmişti.

Bazen tombul kadınların yaptığı gibi, hafifçe salınarak, kayar gibi, sessiz adımlarla parmaklığa yaklaştı, Gözlerini başkana dikmişti, ne sağa ne sola bakıyordu. Bana kalırsa, o anda çok güzeldi ve sonradan bayanların ileri sürdüğü gibi solgun değildi. Yine ileri sürdüklerine göre, yüzünde dikkatini bir noktaya topladığını bel i eden kızgın bir anlam varmış. Ama ben öyle sanıyorum ki, sadece sinirliydi ve bizim skandal ara susamış halkın, hakaret dolu, meraklı bakışlarını üzerinde ağır bir yük gibi hissediyordu. Gururlu, hakarete boyun eğmeyecek bir karakteri vardı. Böyle bir karakterde olanlar, herhangi bir kişiden hakaret göreceklerini hisseder etmez, hemen karşılığını

vermek için şiddetli bir istek duyarak öfke ile alevlenirler. Ayrıca, Gruşenka'nın tabiî bir çekingenliği: aynı zamanda öyle bir çekingenlik duyduğu için de, içten gelen bir utancı vardı. Bu bakımdan sözlerinin bazen öfkeli, bazen hakaret dolu ve kaba olmasına, bazen de hele kendisini suçladığı, kendisini sorumlu olarak gördüğünü belirttiği sıralarda birden sesinde bir içtenlik duyulmasına şaşmamak gerekir. Bazen de sanki kendisini bir uçuruma atıyormuş gibi ne olursa olsun artık herşeyi söyleyeceğim der gibi konuşuyordu...

Fiyodor Pavloviç ile olan ahbaplığı konusunda sert bir tavırla:

-Hepsi boş! Bana tutulduysa kabahat bende mi? dediBir an sonra da:

-Tüm suç bende! Ben hem onunla, hem de öteki ile hem ihtiyarla, hem de bununla alay ettim, ikisini de bu du

rurna dek sürükledim. Herşey benim yüzümden oldu, diye ekledi Bir ara Samsonov'a değindiler. Gruşenka hemen küstah bir meydan okuyuşla:

— Ondan kime ne? dedi. O benim velinimetimdi. Akrabalarım beni evden kapı dışarı ettikleri vakit, yalınayak dolaştığnı sıralarda beni yanma almıştı.

Bu arada başkan oldukça nazik bir tavırla, Gruşenka'ya. gereksiz ayrıntılara girişmeden doğrudan doğruya sorulara karşılık vermesi gerektiğini hatırlattı. Gruşenka kızardı, gözleri kıvılcımlar saçtı.

Paraların bulunduğu paketi kendi gözü ile görmemişti, yalnız Fiyodor Pavloviç'in elinde içinde üç

bin ruble bulunan bir paket olduğunu katilden işitmişti.

— Yalnız, tüm bunlar saçmaydı, ben bunlara gülüyordum \e ne olursa olsun dünyada oraya gitmezdim!

Savcı:

— Demin katil derken kimi kasdettiniz? diye sordu.

— Uşağı, başka kimi olacak? Efendisini öldüren, dün de kendiri aşan Snıerdyakov'u kastettim.

Tabiî, ona hemen bu kadar kesin bir suçlama için elinde ne gibi delil er bulunduğunu sordular.

Ama onun da hiç bir delili Dîmadığı meydana çıktı.

— Dimitriy Fiyodoroviç'in kendisi bana öyle demişti, onun sözüne inanın! dedi.

Gıuşenka, bunu söyledikten sonra, duyduğu nefretten tePeden tırnağa titrer gibi sözlerine şunları

ekledi:

— Onu mahveden, aramızdan geçen kara kedidir. Herşey onun yüzünden oldu. Ben bunu

'bilirim, diye ekledi ve sesi öfke ile çınladı.

Kendisine gene kimi ima ettiğini sordular.

— Küçük hanımı, işte bu Katerina İvanovna'yı. O zamanlar beni evine çağırdı, çikolatalar ikram etti, beni elde etmek istedi, onda bir parçacık olsun utanma diye bir şey yoktur, işte bu kadar...

Bu sırada başkan artık sert bir tavırla, kul andığı sözdaha ölçülü olmasını rica ederek sözünü kesti. Ama ç kadının yüreği bir kez alev almıştı. Artık kendini bile atmaya hazırdı... Savcı:

— Mokroye'de tevkif sırasında herkes sizin koşarak öbür

odadan çıktığınızı görmüş ve bütün suç bende, Sibirya'ya ikimiz birlikte gideceğiz! diye bağırdığınızı işitmiş. Demek daha o anda onun baba katili olduğuna kesin olarak inanmıştınız, diye hatırlattı. Gruşenka:

-Ben o zamanki duygularımı hatırlamıyorum! diye kar şılık verdi. Herkes o zaman babasını

öldürdü! diye bağırıp duruyordu. Ben de suçlu olduğumu, onun benim yüzümden katil olduğunu hissettim. Ama suçlu olmadığını söylediği vakit, ona hemen inandım, şimdi de inanıyorum, her zaman da inanacağım. O yalan söyleyecek adam değildir.

Soru sorma sırası Fetyukoviç'e gelmişti. Bu arada hatırlıyorum ki. Fetyukoviç Gruşenka'ya Rakitin'i ve o yirmi beş ruble konusunu sorarak: Bunları ona Aleksey Fiyodoroviç Karamazov'u size getirmesi için vermişsiniz dedi.

Gruşenka hakaret dolu, öfkeli bir gülüşle:

-Parayı almasında şaşılacak ne var? dedi. Zaten benden para sızdırmak için hep gelirdi, dedi. Bazen bir ayda otuz ruble aldığı olurdu. Daha çok eğlence için isterdi: Ben yardım etmezsem, içki içecek para bulamazdı.

Fetyukoviç başkanın şiddetle oturduğu yerde kımıldadığını farketmesine rağmen, hemen bunun üzerinde durdu.

-Bay Rakitin'e bu kadar cömertçe davranmanızın nedenini açıklar mısınız? dedi.

-Nasıl cömert davranmam. O benim teyzemin çocuğudur. Benim annemle onun annesi özbeöz kardeştiler. Yalnız kendisi, bunu burada hiç kimseye söylememem için yalvarıp dururdu.

Benimle akraba olduğu için çok utanıyormuş.

Bu yeni açıklama, herkes için beklenmedik bir şey oldu Tüm kentte, şimdiye dek bunu hiç kimse bilmiyordu. Hatta manastırda bile bunu bilen yoktu. Mitya'nın da bundan haberi yoktu.

Anlattıklarına göre, Rakitin, utancından oturduğu iskemlede kıpkırmızı kesilmişti. Gruşenka ise, daha mahke me salonuna girmeden önce, her nasılsa onun Mitya'nın za rarına ifade verdiğini işitmiş, bu yüzden de müthiş öfkelen misti. Böylece Bay Rakitin'in daha önceki bütün sözlerisözlerindeki kibarlık, kölelik ile, Rusya'daki sosyal sizlik konusunda yaptığı bütün çıkışlar, hepsi bu sefer herkesin gözünde alçalmış, sıfıra inmiş oldu. Fetku memnundu: Şans gene imdada yetişmişti. Zaten Gruşenka y

pek uzun süre sorguya çekmediler, hem kendisi de tabiî, yeni bir şey söyleyecek durumda değildi.

Dinleyiciler arasında oldukça nahoş bir izlenim yaratmıştı. Genç kadın, ifadesini verdikten sonra, mahkeme salonunda Katerina İvanovna'dan epey uzakta bir yere oturduğu vakit, hakaret dolu yüzlerce bakış ona doğru çevrilmişti. Onu sorguya çektikleri tüm süre içinde, Mitya hep susmuş, sanki taşlaşmış gibi hareketsiz, gözlerini yere dikmiş olarak oturmuştu. Tanık İvan Fiyodoroviç

içeri girdi.

Şunu belirteyim ki, îvan'ı daha Alyoşa'dan önce çağırmışlardı. Ama mübaşir, o vakit başkana tanığın birden rahatsızlanmasından mı, yoksa herhangi bir kriz geçirmesinden mi nedir, hemen mahkemeye çıkamayacağını, ancak durumu düzelir düzelmez, istendiği anda ifade vermeye hazır olduğunu bildirmişti. Ama, her nasılsa, bunu hiç kimse işitmemişti. Olup bitenleri sonradan öğrendiler.

İvan'ın gelişi ilk anda hemen hemen farkedilmedi: En önemli tanıklar, özel ikle rakip olan iki kadın, artık sorguya çekilmişlerdi; dinleyicilerin merak duygusu şimdilik tatmin edilmişti. Hatta birçoklarında yorgunluk belirtileri bile hissediliyordu. Daha birkaç tanığın dinlenmesi gerekiyordu.

Ama bunlar da, herhalde artık açıklanmış olanlardan fazla ve özel bir şey açıklayamazlardı.

Zaman geçiyordu.

İvan Fiyodoroviç yargı makamına hayret edilecek bir şekilde ağır ağır yürüyerek, hiç kimseye bakmadan, hatta baŞim eğmiş olarak ve sanki somurtarak bir şeyler düşünüyormuş gibi yaklaşmıştı. Tepeden tırnağa kusursuz giyinmişti, ama yüzü hiç değilse bende, hasta olduğu izlenimi yarattı: Bu yüzde, sanki toprağa bulanmış ölüm döşeğinde olan bir insanın yüzünü

andıran bir hava vardı. Gözleri bulanıktı; onterı kaldırdı, ağır ağır salonda dolaştırdı. Alyoşa birden, oturduğu iskemleden fırlayacak oldu ve ah! diye inledi. Bunu hatırlıyorum. Ama bunu da pek az kimse farketmişti.350

KARAMAZOV KARDEŞLER

Başkan, ona yeminsiz bir tanık olduğunu, isterse ifade vermekte ya da susmakta serbest olduğunu, ama ifade verecekse tabiî söyleyeceklerinin doğru olması gerektiğini ve buna benzer şeyleri söyleyerek söze başlayacak oldu. İvan Fjyodoroviç, onu dinliyor, yüzüne bulanık gözlerle bakıyordu. Ama birden yüzünde yavaş yavaş bir gülümseyiş yayılmaya başladı. Ona hayretle bakan başkan sözünü bitirir bitirmez. İvan birden gülmeye başladı. Yüksek sesle:

-Eh, başka? diye sordu.

Salonda herşey sessizliğe gömüldü. Herkes sanki bir şeyler seziyordu. Başkan endişeye kapıldı.

Gözleriyle mübaşiri arıyarak:

-Siz... belki de daha tamamen iyi olmadınız! dedi. İvan Fiyodoroviç birden çok sakin ve saygılı bir tavırla:

-Üzülmeyin efendim, sağlık durumum yeteri kadar iyidir, hatta size bazı meraklı şeyler anlatabilirim, dedi.

-Özel bir şey mi bildirmek niyetindesiniz?

Başkan bunu hep aynı güvensiz bir tavırla söylemişti. İvan Fiyodoroviç, gözlerini yere indirdi, birkaç saniye sustu, sonra basını kaldırarak kekeler gibi:

-Hayır... öyle bir niyetim yok. Özel olarak bildireceğim bir şey yok, dedi.

Kendisini sorguya çekmeye başladılar. İvan Fiyodoroviç büsbütün isteksiz bir tavırla, mahsus kestirip atıyormuş gibi. hatta gittikçe artan garip bir tiksinti ile karşılık veriyordu. Bununla birlikte söyledikleri oldukça anlaşılabiliyordu.

Birçok şeylere, bilmiyorum diye karşılık verdi. Dimitriy Fiyodoroviç ile babası arasındaki hesaplardan haberi yoktu. BU konuda, bununla hiç ilgili değildim dedi. Babasını öldüreceği tehdidini, sanığın kendisinden işitmişti. Paketteki paraları ise, Smerdyakov'dan duymuştu...

Birden yorgun bir tavırla sözünü keserek:

-Hep aynı şeyler! dedi. Yargıçlar heyetine özel bir şey bildiremeyeceğim için üzgünüm!

Başkan:

- Görüyorum ki, rahatsızsınız, ve duygularınızı anlıyo rum... diye söze başlayacak oldu.

Çevresine, savcıya, savunma avukatına doğru döndü ve eğer gerekli bulurlarsa onları soru sormaya davet etti. o o sırada İvan Fiyodoroviç, bitkin bir sesle:

-Gitmeme izin verir misiniz, efendim? Kendimi çok rahatsız hissediyorum, diye rica etti.

Sonra, izin verilmesini beklemeden, birden kendisi arkasını döndü, salondan çıkmaya hazırlandı.

Ama dört adım kadar uzaklaştıktan sonra birden iyice düşünmüş ve hemen kararını d'eğiştirmiş

gibi, hafifçe gülerek gene eski yerine döndü.

-Ben tıpkı o köylü kızı gibiyim sayın başkanım, dedi. Biliyorsunuz, ne derler, kız: Gönlüm varsa giderim,, gönlüm yoksa... gitmem diyormuş ya. Hani peşinden gelinlikle mi duvakla mı ne koşuyorlarmış, kızı giydirip nikâha götürmek için... O da: Gönlüm varsa giderim... Gönlüm yoksa gitmem>

diyormuş... Bu hikâyeyi bizim kabilelerden birinde anlatırlar...

Başkan:

-Ne demek istiyorsunuz? diye sordu.

İvan Fiyodoroviç birden bir deste para çıkardı.

-İşte, dedi. Para burda... şu pakette olan para var ya, (başı ile suç delil erinin bulunduğu masayı

işaret etti.) hani uğrunda babamı öldürdükleri para... İşte burada! Nereye koyayım? Bay mübaşir, şunları verir misiniz?

Mübaşir tüm desteyi alıp başkana verdi. Başkan hayretle:

-Bu paralar elinize nasıl geçti... eğer bunlar o paralarsa? diye sordu.

-Smerdyakov verdi bana bunları! Katilin kendisi verdi. Oün akşam... kendisini asmadan önce ona uğramıştım. Babamı Mitya ağabeyim değil, o öldürdü. Smerdyakov öldürdü... nasıl öldüreceğini de ben öğrettim... babamın ölmesini istemeyen var mıydı ki?

Başkan elinde olmayarak:

- Sizin aklınız başınızda mı, değil mi? diye sordu.

— İşin önemli yönü de bu ya, aklım başımda... Hem benimkisi alçakça bir akıl, tıpkı sizin aklınız gibi, bütün bu... iratsız heriflerin aklı gibi!

Birden dinleyicilere doğru dönmüştü. Müthiş bir nefret ve öfkeyle dişlerini gıcırdatarak:

-Babam öldürüldü diye, korkuyorlarmış gibi numara Diyorlar. Birbirlerine karşı rol yapıyorlar.

Yalancılar! Hep352

KARAMAZOV KARDEŞLER

si babamın ölmesini isliyorlardı. İtler birbirlerini yerler... Ortada bir babanın katli olmasa, hepsi darılır, öfke ile dağılırlardı... Eğlence istiyorlar! Ekmek ve eğlence!> başka bir şey düşünmezler.

Hoş, ben de onlardan pek iyi değilim ya! Birden el eri ile başım kavradı:

-Sizde su var mı, Tanrı aşkına bana içecek su verin! Mübaşir hemen ona yaklaştı. Alyoşa birden ayağa fırladı ve:

-O hastadır, ona inanmayın, şu anda beyin humması

geçiriyor! diye bağırdı.

Katerina İvanovna oturduğu iskemleden ayağa fırlamış, dehşet içinde hiç kımıldamadan ivan Fiyodoro'içe bakıyordu. Mitya da kalkmış, dudaklarında yüzünü buluşturan acayip bir gülümseyişle bir tek sözünü kaçırmadan ağabeyini dinliyordu. İvan, tekrar:

-Üzülmeyin, deli değilim! Sadece katilin! diye söze başladı.

Sonra nedense birden:

-Katilden güzel bir konuşma beklenmez ki... diye ekledi ve dudaklarını bükerek güldü.

Savcı bel i bir şaşkınlık içinde başkana doğn eğildi. Yargıçlar heyeti üyeleri endişe ile aralarında fısıldaşıyorlardı. Fetyukoviç kulaklarını dikmiş, söylenenleri dikkatle

dinliyordu. Salondakiler bir ölüm sessizliği içinde bekliyorlardı Başkan birden aklı başına gelmiş gibi:

-Tanık, sözleriniz anlaşılmıyor. Burada öyle konuşamazsınız! Mümkünse sakinlesiniz, ondan sonra anlatınız eğer gerçekten anlatacak şeyiniz varsa. Eğer sayıklamıyorsanız...

Bu açıklamanın doğruluğunu neyle ispat edebilirsiniz?

-işin kötüsü de bu ya, hiç bir tanık gösteremem. Smerdyakov köpeği size öbür dünyadan...

paket içinde ifadesini gönderemez. Siz de hep paket beklersiniz. Bir tane var ya yeter!

Gösterebileceğim hiç bir tanık yok... Yahız birini gösterebilirim...

Bunu düşünceli bir tavırla, hafifçe gülerek söylemişti

-Kimdir tanığınız?

-Benim tanığım kuyrukludur, sayın baskın! Onu tan'

göstermem usul bakımından uygun düşmez! Le duble n'erâte point!(*) Birden gülmekten vazgeçerek, su söyler gibi;

-Siz ona bakmayın, adi, basit bir şeytandır, diye ekledi. Herhalde buralarda bir yerde, işte suç

unsuru delil erin bulunduğu masanın altındadır. Oradan başka nerede oturabilir? Bakın, beni dinleyin: Ben ona, Susmak istemiyorum* dedim, o ise bana, jeolojik düzenin alt

üst olmasından söz etti... saçmalık! Haydi, canavarı serbest bırakmanıza... O Tanrıya övgü söylemeye başlamış. Kendini rahat hissediyor da ondan! Onun ilâhî okuması sarhoş bir serseminin avazı

çıktığı kadar Vanka Piter'e gidince şarkısını söylemesi gibi bir şey olur. Oysa ben iki saniyelik mutluluk için katrilyon kere katrilyon kilometreyi feda ederdim. siz banim nasıl adam olduğumu bilmezsiniz! Ah herşey sizde ne kadar saçma oluyor! Haydi onun yerine beni yakalasanıza! Buraya bir şey için geldim, değil mi ya... Neden, neden herşey, ne varsa herşey bu kadar saçma oluyor?

Bunu söyledikten sonra, derin düşünceler içindeymiş gibi, ağır ağır gözlerini salonda gezdirmeye bağladı. Artık herkes heyecana kapitalisti. Alyoşa, oturduğu yerden fırlayarak ona doğru atılacak oldu. Ama mübaşir daha çevk davranarak İvan Fiyodoroviç'i kolundan yakalamıştı. ivar, mübaşirin yüzüne dik dik bakarak:

-Bu da ne? diye bağırdı ve onu birden omuzlarından yakalayarak, müthiş bir öfkeyle yere yıktı.

Ama nöbetçiler yetişmiş, onu yakalamışlardı, işte o za'man avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı.

Sonra onu götürürlerken de hep çığlıklar ata ata, anlaşılmaz bir şeyler bağırdı durdu.

Ortalık karıştı. Herşeyi düzenli olarak hatırtamıyorum, kendim de heyecana kapılmıştım ve artık olanları izleyemiyordum. Yalnız, şunu biliyorum ki, herkes artık sakinleştikten ve olup bitenleri anladıktan sonra, mübaşir gene de azarkndı. Oysa kendisi, tanığın tüm süre içinde sağlık bakımından iyi olduğunu, doktorun bir saat kadar önce; hafif bir Baygınlık geçirdiği sırada, onu muayene etmiş

olduğunu, salona girmeden önce düzgün konuştuğunu, bu bakmadan böy (') Şeytan mevcut değildir, anlamında.354

le bir şeyin olacağını tahmin etmenin imkânsız olduğunu, ifade vermek için il e kendisinin ısrar etmiş olduğunu ayrıntılarıyla anlatmıştı.

Ortalık hiç değilse biraz yatışmadan ve herkes kendine gelmeden önce, bu sahnenin hemen arkasından bir başka sahne oldu, Katerina İvanovna sinir krizi geçirdi. Tiz sesle batırıyor, hıçkıra hıçkıra ağlıyor, ama gitmek istemiyor, kendini oradan oraya atıyor, onu götürmemeleri için yalvarıyordu, sonunda da birden başkana şöyle bağırdı:

-Bir açıklamada daha bulunmalıyım... Hemen... Hemen! İşte kâğıt, mektup... alın, okuyun, çabuk çabuk! Bu mektubu o canavar yazdı. İşte bu canavar! İşte bu yazdı!

Mitya'yı işaret ediyordu:

-Babasını o öldürdü. Şimdi göreceksiniz. Bana babamnı nasıl öldürmüş olduğunu yazmış!

Öbürü ise hasta... hasta, beyin hummasına tutulmuş! Üç gündür farkettim humma geçirdiğini!

Kendinden geçmiş bir durumda işte böyle bağırıyordu. Mübaşir başkana uzattığı kâğıdı aldı.

Katerina İvanovna ise kendini iskemlenin üzerine atıp, yüzünü el eri ile kapadı ve Balondan sesini işitirler diye, korkudan en küçük bir inilti duyurmamaya çalışarak, titreye titreye, sessiz sessiz, sarsılarak hıçtara hıçkıra ağlamaya başladı. Vermiş olduğu kâğıt, Mitya'mn Başkent

meyhanesinde yazdığı ve İvan Fiyodoroviç'ta matematik bir önemi olan belge dediği mektuptu.

Ne yazık ki bu mektubu gerçekten matematik bir delil olarak saydılar. Bu mektup olmasaydı, belki de Mitya mahvolmayacaktı ya da hiç değilse mahvoluşu o kadar feci olmayacaktı. Tekrar ediyorum, tüm ayrıntıları izlemek zordu. Şimdi bile tüm bunlar bana, öyle bir karışıklık içinde görünüyor ki... Herhalde başkan, yeni vesikayı hemen orada mahkeme üyelerine, savcıya, savunma avukatına ve jüri üyelerine göstermişti. Ben yalnız, tanık kadını nasıl sorguya çektiklerini hatırlıyorum. Başkanın kendisine doğru dönerek yumuşak bir tavırla, sakinleştiniz mi?'' sorusu üzerine, Katerina İvanovna birden:

-Hazırım, hazırım! diye bağırdı.

Sonra herhalde herhangi bir nedenden ötürü sözlerin dinlemezler diye, hâlâ büyük bir korku içinde:

-Her bakımdan sorularınıza karşılık verebilecek dayım! diye ekledi.

Kendisinden durumu daha ayrıntılı olarak anlatmasını rica ettiler: Bu mektup neydi? Onu hangi koşul ar altında sanıktan almıştı?

Katerina İvanovna nefesi tıkanırcasına:

— Mektup bana cinayetten bir gün önce geldi. Kendisi ise onu daha bir gün önce meyhaneden yazmış. Demek ki, cinayetten iki gün önce oluyor. Bakın, bir hesap pusulasının arkasına yazılmış!

diye bağıra bağıra anlatıyordu. O vayt, benden nefret ediyordu, çünkü kendisi âdice bir davranışta bulunmuş, o yaratığın peşinden gitmişti... Bundan başka, o üç bin rubleyi benden borç almıştı...

Evet, bu üç bin ruble yüzünden, kendi yaptığı adilikten ötürü gururu incinmişti! Bu üç bin ruble meselesi de şöyle oldu: Sizden rica ediyorum, size yalvarıyorum beni dinleyin: Kendisi daha babasını öldürmeden üç hafta önce bir sabah bana geldi. Ben, paraya muhtaç olduğunu, bu parayla ne yapacağını... iştebu yaratığı avlamak ve onu uzaklara götürmek için istediğini biliyordum. Gene de biliyordum ki, artık bana ihanet etmişti, beni bırakmak istiyordu. Öyleyken, o vakit bu paraları kendim ona uzattım. Kendim teklif ettim ona bu paralan. Güya Moskova'ya kızkardeşime göndermesi için... Paraları verirken de yüzüne baktım ve ne zaman isterse, o zaman gönderebileceğini söyledim. İstersen bir ay sonra olsun dedim. Bu durumda gözlerinin içine bakarak, açıkça, o yaratıkla birlikte bana ihanet etmek için paraya ihtiyacın var, o halde al bu paralan, bunları sana kendim veriyorum, eğer bunları kabul edecek kadar namussuzsan al onları!

demek istediğimi anlamamasına imkân var mıydı? Ben suçunu yüzüne vurmak istiyordum. Peki ne oldu? Paraları aldı, evet aldı onları, sonra da gidip bu yaratıkla birlikte orada, bir gece içinde harcadı... Ama herşeyi öğreneceğimi anlamıştı, Anlamıştı! Şuna da inanmanızı isterim ki benim bu paraları ona verirken, sadece kendisini bunları benden alacak kadar Namussuz mu, değil mi diye sınadığımı da anlamıştı. Gözlerinin içine bakıyordum, o da benim gözlerimin içine bakıyor ve herşeyi anlıyordu. Herşeyi kavramıştı.' Öyleyken aldı. Alıp Götürdü paralarımı!

Mitya birden avazı çıktığı kadar:

—• Doğru Katya! Gözünün içine bakıyor ve bunu beni için yaptığını anlıyordum, öyleyken aldım paranı!356

KARAMAZOV KARDEŞLER

Nefret edin benim gibi bir alçaktan, hepiniz nefret edin! Bunu hakettim. Başkan:

-Sanık, eğer bir söz daha söylerseniz sizi dışarı çıkarmalarını emrederim, diye ihtar etti.

Katya titreyerek acele ile devam etti.

— Bu para onu üzüyordu. Onları bana geri vermek istiyordu, burası doğru, ama o yaratık için de paraya ihtiyacı vardı. İşte babasını öldürdü, öyleyken paraları bana gene de geri vermedi, tersine onunla o köye, kendisini yakaladıkları köye gitti, öldürdüğü babasından çaldığı paraları orada gene eğlenerek har vurup, harman savurmus. Babasını öldürmeden bir gün önce ise, bana bu mektubu sarhoşken yazmış. Bunu hemen anladım. Bana kızgın olduğu için. Hem de bunu kimseye, hatta cinayeti işlese bile kimseye göstermeyeceğimi kesin bir şekilde bilerek yazmış.

Başka türlü olsaydı yazmazdı. Ondan intikam almaya, onu mahvetmeye tenezzül etmeyeceğimi biliyordu! Ama okuyun, dikkatle okuyun, lütfen daha dikkatle okuyun, o zaman mektupta herşeyi anlattığını, herşeyi peşin olarak tasarladığını, babasını nasıl öldüreceğini, paraların da odasının neresinde bulunduğunu düşünmüş olduğunu anlarsınız. Bakın, rica ederim, şunu da gözden kaçırmayın; orada bir cümle var, öldüreceğim! Yeter ki İvan buradan gitsin diyor. Demek ki nasıl öldüreceğini artık önceden tasarlamıştı...

Katerina İvanovna zarar vermekten zevk duyarak, sinsi sinsi yargıçlar heyetine böyle söyleyerek, onları da aynı şekilde

konuşmaya yöneltmek istiyordu. Evet bel iydi ki, o uğursuz mektubu en ince noktalarına kadar iyice okumuş, her harfini ayrı ayrı ezberlemişti:

-Eğer sarhoş olmasaydı, bana yazmazdı. Ama bakın burada herşey önceden anlatılmış. Harfi harfine herşey! Sonradan cinayeti nasıl işleyeceği falan... Tam bir program vermiş.

Çığrından çıkmış olarak işte böyle bağırıyor ve tabi artık bunun kendisi için nasıl bir sonuç

meydana getireceğini umursamıyordu. Bununla birlikte, muhakkak ki, bu sonuçları daha bir ay önce tahmin etmişti. Çünkü daha o zaman belki de öfkeden titreyerek: Şunu mahkemede okusam mı?> diye hayal kurmuştu. Şimdi ise kendisini tepeden boşluğa bırakıvermişti. Hatırlıyorum, galiba mektup da he

men orada yüksek sesle mahkeme kâtibi tarafından okundu ve herkesin üzerinde derin bir sarsıntı yaptı. . Mitya'ya bu mektubun kendisine ait olup olmadığını sordular. Mitya:

-Benim, benim! diye bağırdı. Eğer sarhoş>ş olmasaydım yazmazdım! Biz birbirimizden pek çok nedenlilerden ötürü nefret etmişizdir Katya, ama yemin ederim, yemin ederim ki, nefret ederken bile seni seviyordum. Ama sen beni sevmiyordun !

Umutsuzluk içinde parmaklarını bükerek, ototurduğu yere çöktü. Savcı ile savunma avukatı

karşılıklı olarak sorular sormaya başladılar. Hepsinin özet olarak asıl anlamı şuydu: Sizi böyle bir belgeyi daha önce

saklamaya ve bundan önce bambaşka bir şekilde ifade vermeye sürükleyen n şey nedir?

Katya, deli gibi:

-Evet, evet! Demin yalan söyledim. Söylecediklerim hep yalandı. Vicdanıma, namusuma aykırı olarak ; yalan söyledim. Ama demin onu kurtarmak istiyordum. Berenden bu kadar nefret ettiği ve beni böylesine hor gördüğü ü halde! diye bağırdı. Evet, beni çok hor görüyordu. Her zaman da hor görmüştür. Hem biliyor musunuz, biliyor musunnuz... benden o vakit verdiği o para için ayaklarına kapandığım zaman, o anda nefret etmeye başlamıştır.

Bunu farketmiştim... Hemen hissetmiştim bunu. Ama uzun bir süre kendi düşünceme inanamadım. Kaç kez gözleri ile: Ne olursa ı olsun, o vakit sen benim ayağıma geldin! diyordu.

Evet, i anlamamıştı! Hiç. bir şey anlamamıştı. Neden o vakit koşup o ona geldiğimi anlamadı?

Çünkü o yalnız herşeyde adilikten şüphe edecek adamdır! Benim hakkımda kendisinden pay biçeçerek yargıda bulunuyordu. Herkesin kendisi gibi olduğunu sanıyordu.

Katya bunları artık büsbütün kendini yitirmiş olarak ve müthiş bir öfkeyle dişlerini sıkarak söylemişti. .

— Ama benimle sadece mirasa konduğum içicin evlenmek istemedi. Evet, onun için onun için!

Ben daima ı bunun böyle olduğundan şüphe etmişimdir! Ah, o ne canavardır! Tüm ömrümce, onun karşısında, o gün evine gitmiş olduğum için utançtan tiril tiril titreyeceğimi bu yüzden daima beni hor Sorabileceğini ve bu bakımdan

benden üstün durumda olaca düşünmüştür. İşte bunun için benimle evlenmek isteÖyle • olmuştur, hepsi öyle olmuştur!

(Onu sevgiyle358

sonsuz bir sevgiyle yenmeye çalıştım. Hatta ihanetine bile göz yummak istedim. Ama hiç bir şey, hiç bir şey anlamadı. Zaten o bir şey anlayabilir mi? O bir canavardır! Bu mektubu ertesi günün akşamı aldım. Bana meyhaneden getirmişlerdi onu. Oysa, daha o sabah, daha o günün sabahı

herşeyini bağışlamak istiyordum. Herşeyini hatta ihanetini bile!

Tabiî başkan ve savcı onu sakinleştirmeye çalışıyorlardı. Kesin olarak inanıyorum ki, hepsi belki de onun böyle kendini yitirişinden yararlandıkları ve bu çeşit açıklamalarını dinledikleri için utanç

duyuyorlardı. Ona durumunuzun ne kadar ağır olduğunu anlıyoruz. İnanın ki, biz de duygulu insanlarız gibi sözler söylediklerini hatırlıyorum. Öyleyken, kriz geçiren ve kendini büsbütün yitirmiş olan kadının ağzından bu ifadeyi almaktan geri kalmadılar. Genç kadın sinirlerinin bu kadar gergin olduğu anlarda bile, zaman zaman içten gelen şaşılacak bir açık yüreklilikle İvan Fiyodoroviç'in tüm o iki ay içinde ağabeyini, o canavarı, o katili kurtarmak için nasıl delirecek hal ere geldiğini anlattı.

Yüksek sesle:

-Kendi kendine eziyet ediyordu! diye anlattı. Hep onun suçunu küçültmek istiyor, kendisinin de babasını sevmediğini açıklıyor, belki kendisinin de babasının ölümünü istediğini ileri sürüyordu.

Evet, onun yüksek, çok yüksek bir vicdanı vardır! Vicdanlı olduğu için kendini perişan etti!

Bana herşeyi açıklıyordu, herşeyi! Hergün bana geliyor, tek dostu olarak benimle konuşuyordu.

Birden gözleri kıvılcımlar saçarak, meydan okur gibi:

-Onun tek dostu benim, bu şeref bana aittir! dedi kendisi. Smerdyakov'a iki defa gitmiştir. Bir gün bana gelip; Eğer ağabeyim değil de Smerdyakov öldürseydi, (çünkü burada herkes cinayeti Smerdyakov'un işlediğini ileri sürmüştür) o zaman belki ben de suçluyum. Çünkü

Smerdyakov babamı sevmediğimi biliyor ve belki de benim babamın ölmesini istediğimi düşünüyordu. dedi. O zaman bu mektubu çıkarıp ona gösterdim, o da cinayeti ağabeyinin işlediği kanısına vardı; bu kanı onu büsbütün mahvetti. Kendi öz kardeşinin bir baba katili olmasına dayanamıyordu! Daha bir hafta önce bu yüzden hastalandığını farkettim. Son günlerinde, bizde otururken hep sayıklıyordu. Zihninin bulandı?1"

nı farketmiştim. Yürürken sayıklıyordu. Bu halde sokaklarda dolaştığını bile görmüşler. Dışardan gelen doktor, benim ricam üzerine üç gün önce onu muayene etti ve neredeyse hummaya tutulmak üzere (olduğunu söyledi. Hepsi de Onun, o canavarın yüzünden oldu! Dün de, Smerdyakov'un öldüğünü öğrendi... bu onu o kadar sarstı ki, aklı başından gitti... Hepsi de bu canavarım yüzünden, hepsi de bu canavarı kurtarmak için oldu.

Evet, muhakkak ki, insan bu tür konuşmaları, bu tür açıklamaları ömründe ancak bir kez, öleceği dakikada, örneğin darağacına çıkarken yapabilir. Ama Katya tam gerçek benliğini açıklayacak bir tfırsatı ele geçirmişti, ömrünün en önemli anını yaşıyordu. Bır vakitler babasını kurtarmak için, ahlâksız bir genç adamın ayaklarına kapanan herşeyi göze almış Katya, aynı Katya'ydı. Biraz önce, Mitya'yı bekleyen akıbeti hiç değilse biraz olsun hafifletmek için, onun soylu bir insana yakışır davranıışını anlatarak, tüm bu dinleyicilerin karşısında bir genç kız olarak haysiyetini feda eden gururlu ve iffetli Katya da gene aynı Katya'ydı. Şimdi de gene, aynı şekilde kendini feda ediyordu! Ama artık bunu bir başkası için yapıyorduı ve belki de bu başka msanın> kendisi için ne değerli olduğunu ancak şimdi, tam o anda ilk kez olarak hissetmiş, ilk olarak bunu o anda kavramıştı! Genç kız İvan'ın cinayeti, ağabeyinin değil de, kendisinin işlemiş olduğunu acıklayarak, kendini mahvettiğini birden kavrayınca, başına bir felâket geleceğinden korkarak fedakârlık göstermişti. Omu kurtarmak, onun onurunu, namusunu korumak için kendini feda etmişti! Yalnız bir an için korkunç bir şey akla (gelebilir: acaba Mitya ile olan eski ilişkilerini anlatırken, yalan mı söylüyordu? İşte akla gelebilecek tek soru bu.

Hayır, hayır, ayaklarına kapanmış olduğu için Mitya'nın ondan nefret ettiğini bağıra bağıra söylerken, maksatlı olarak iftira etmiyordu! Gerçekten ta içten, belki de daha ayaklarına kapandığı

anda, henüz onu taparcasına seven açık yürekli Mitya'nın, kendisi ile alay ettiğine, onu hor gördüğüre inanıyordu. Zaten Kat,;ya sadece gururundan ötürü Mitya hastalığa varan, ve kendisine acı çektiren bir seviyle bağlanmıştı. Bu, yaralı gururundan ötürü olmuştu. Hem o sevgi aşka değil, daha çok intikama benziyordu. Evet, bel

ki de bu acı ile karışık aşk, günün birinde gerçek bir aşka çevrilebilirdi, hatta belki de bunun böyle olması Katya'nın dünyada ençok istediği şeydi! Mitya ona ihanet ederek ruhunda derin bir yara açmıştı. Genç kızın yaralı ruhu bunu hiç bir zaman bağışlamayacaktı.

Sonunda intikam anı beklenmedik bir anda gelip çatmıştı. Bu kadar uzun bir süre hakarete uğramış genç kadının içinde acı ile karışık olarak biriken ne varsa hepsi, beklenmedik bir şekilde patlak vermişti. Mitya'yı ele vermişti, ama kendisini de ele vermiş oluyordu! Tabiî daha sözlerini bitirir bitirmez, gerilen sinirleri boşaldı, hissettiği o utanç duygusu genç kızı mahvetti. Gene kriz geçirdi. Hıçkıra hıçkıra ağlayarak, çığlık çığlığa yere düştü. Kendisini alıp götürdüler. Kstya'yı

götürürlerken Gruşenka bir çığlık attı ve Mitya'ya doğru öyle atıldı ki, ona engel olmaya fırsat bulamadılar.

Avazı çıktığı kadar:

-Mitya! diye bağırdı! O yılan kan mahvetti seni! Yargıçlar heyetine doğru dönerek, öfkeden titreye titre

ye:

-İşte, o kadın ne mal olduğunu size de gösterdi diye bağırdı.

Başkanın bir işareti üzerine Gruşenka'yı yakalayıp, salondan çıkarmaya çalıştılar. Grusenka karşı

koyuyor, kendini oradan oraya atıyor, gerisin geriye Mitya'ya doğru atılıyordu. Mitya da avazı

çıktığı kadar bağırarak Gruşenka'ya doğru atılmıştı. Onu hemen tuttular.

Evet, sanıyorum ki, bizim gösteri meraklısı bayanlar memnun kalmışlardı: Zengin bir gösteri olmuştu. Hatırlıyorum, sonradan Moskova'dan getirilmiş olan doktor içeriye alındı. Galiba, başkan, daha önce de mübaşiri İvan Fiyodoroviç'e gereken yardım yapılsın diye göndermişti.

Doktor, hastanın çok tehlikeli bir beyin humması krizi geçirdiğini, hemen oradan götürülmesi gerektiğini bildirdi. Savcı ile sa~ Tunma avukatının sorularına karşılık vererek, hastanın w gün önce kendisine başvurduğunu ve daha o zaman, yakın hummaya tutulacağını bildirerek, onu uyarmış olduğunu ama hastanın tedaviye başvurmak istemediğini söyledi. Sözler bitirirken:

-Kendisi akıl bakımından tam anlamıyla sarsılmış rumdaydı. Bana kendiliğinden, uyanıkken hayal er gördüg

nü, sokakta artık ölmüş olan kişilere rastladığını ve şeytanın her akşam kendisini ziyaret ettiğini söyledi, dedi.

Ünlü doktor ifade verdikten sonra, gitti. Kateriıa İvanovna'nın ibraz ettiği mektup, cinayet delil eri arasına katıldı. Yargıçlar heyeti, tartışmaya çekildi, sonra gelip kararını bildirdi: Mahkemeye devam edilecek! Beklenmedik bir anda verilmiş olan her iki ifade de (Katerina İvanovna ile İvan Piyodoroviç'in ifadeleri) zapta geçirilecektir.

Artık mahkemenin bundan sonraki akışını anlatacak defilim. Zaten geri kalan tanıkların ifadeleri, herbirinin kendilerine göre özel ikler taşımasına rağmen, daha önceki ifadelerin bir

tekrarından ve onları destekliyen açıklamalardan başka bir şey değildi. Yalnız tekrar ediyorum ki, şimdi vereceğim savcının konuşmasında bunların hepsi bir noktada birleşecektir. Herkes heyecan içinde ve son meydana gelen felâketle elektriklenmiş gibiydi ve müthiş bir sabırsızlıkla bir an önce işin bir çözüme bağlanmasını, tarafların sözlerini söylemelerini, sonra da kararın verilmesini bekliyordu. Bel iydi ki Petyukoviç, Katerina İvanovna'nın ifadesinden ötürü çok sarsılmıştı. Buna karşılık, savcı zafer kazanmış bir tavır takınmıştı. Mahkemedeki soruşturmalar sona erince, celseye hemen hemen bir saat süren bir ara verildi. Sonunda başkan, savcı ile savunma avukatının hukuk çatışması yapacakları celseyi açtı. Bizim savcı İppolit Kiril oviç konuşmasına başladığı zasaat tam akşamın sekiziydi.

VI

SAVCININ KONUŞMASI, KARAKTER TAHLİLLERİ

İppolit Kiril oviç, konuşmasına sinirden tepeden tırnağa , alnında ve şakaklarında ter damlacıklarıyla ve zazaman bütün vücudunun ateş gibi yandığını, zaman zaman üğünü

hissederek başladı. Bunu sonradan kendisi anlatBu konuşmayı kendi, chef d'oeuvre'si, tüm ömrünün chef oeuvre'rü, ölmeden önce meslek hayatında kuğunun ölüm şarkısı gibi bir son söz olarak kabul ediyordu! Gerçekten e dokuz ay sonra tez veremden öldü. Bu bakımdan eğer öle362

ceğini önceden sezmiş olsaydı, gerçekten bu benzetmeyi yapmakta haklı olacaktı. Yüreğinde ne kadar duygu, aklında ne kadar yetenek varsa, hepsini bu konuşmaya koymuş, beklenmedik bir şekilde, hem medenî bir cesaret sahibi olduğunu hem onun da içinde belâlı birtakım sorunların

düğümlendiğini açığa vurmuş oldu; artık bizim zaval ı İppolit Kiril oviç'in zihni, bunlardan ne kadarını alabilirse...

Söylediği sözler asıl içten geldikleri için etkili oluyordu. Sanığın suçlu olduğuna emir üzerine değil, içten inanıyordu. Onu görevi bunu emrettiği için suçlamıyordu ve intikam duygularını

alevlendirirken, gerçekten, toplumu kurtarmak arzusu ile titriyordu. Bu yüzden bizim İppolit Kiril oviç'e düşmanca bir tavır takınmış olan bayan dinleyicilerimiz bile, sonunda son derece büyük bir etki altında kaldıklarını açıklamak zorunda kaldılar. İppolit Kiril oviç çatlak, arada bir kesilen sesle söze başlamıştı. Ama sonradan sesi çabucak güçlendi, tüm salonda çınlamaya başladı, konuşma sona erinceye kadar da öyle devam etti. Ama İppolit Kiril oviç konuşmasını

bitirdiği anda, hemen orada az kalsın bayılacaktı.

Savcı:

— Sayın jüri üyeleri, ele aldığımız dâva, tüm Rusya'da büyük bir gürültü koparmıştır. Ama bu dâvada şaşılacak, özel ikle bu kadar dehşet uyandıracak ne vardır? Bu bizim için, daha doğrusu bizler için bu kadar beklenmedik bir şey mi? Biz tüm bunlara o kadar alışmış insanlarız ki! Asıl dehşet verici olan bu kadar karanlık işlerin, artık bizde dehşet verici olmaktan çıkmış olmalarıdır!

İşte, asıl dehşet duymamız gereken şey, bu gibi şeylere alışmış olmamızdır. Yoksa filancanın, ya da filan kişinin bir fert olarak yaptığı canavarlıR değil. Peki, bu gibi işlere karşı, nasıl bir çağda yaşadığım bel i eden ve hiç de imrenilecek bir şey olmayan insanlarımız bulunduğunu önceden haber veren işaretlere karşı, azıcık ılım lı bir tavır takınmamızın nedeni nedir? Herşeye soğuk, ala? bir tavırla bakmamız mı? Daha bu kadar genç olduğu halde erkenden yıpranmış olan

toplumumuzun aklını, hayal gücü erkenden yitirmesi mi? Ahlâk temel erimizin sarsılmış olması

mı? Yoksa sonunda belki de artık bu ahlâk temel erini olarak yitirmemiz mi?

Bu sorunları çözmeye çalışmayacağım. Hem bunla veren şeylerdir, her yurttaş bunların üzerinde düşünme

bunlara üzülmek zorunluluğunu duymalıdır. Bununla birlikte, henüz emekleme çağında olan ürkek basınımız, bugüne dek topluma bu bakımdan bazı hizmetlerde bulunmuştur diyebilirim. Çünkü o olmasaydı, yalnız bugünkü çarlık hükümetinin bize bağışladığı yeni mahkeme salonumuza gelen olayları değil, herkese açık olan sayfalarında durmadan açıkladığı, zincirlerini koparmış iradelerin, ahlâk düşkünlüğünün yol açtığı dehşet verici olayları tam olarak öğrenmek şöyle dursun, bunlardan bir parçacık bile haberimiz olmazdı. Hemen her gün okuduğumuz nelerdir? Evet, hemen hergün öyle şeyler okuyoruz ki, şimdi söz konusu olan dâva, bunların yanında hiç kalır, hatta neredeyse olağan görülür. En önemli şey su ki: Rusya'da mil etçe ilgilendiğimiz bu cinayet dâvaları, genel olarak hepimizin ortaklaşa paylaşacağı bir felâket, aynı zamanda artık güçlükle karşı koyabildiğimiz, içimize işlemiş genel bir kötülüğe işarettir.

Bakın işte, ilerisi parlak yüksek sosyeteye mensup, daha mesleğe yeni atılmış bir subay, hiç bir vicdan üzüntüsü duymadan, bir bakıma velinimeti olan küçük bir memurla hizmetçisini, tek memurdan ona borçlu olduğunu gösteren belgeyi alabilmek için alçakça, sessizce bıçaklıyor, üstelik o arada yüksek sosyetedeki eğlencelerim ve ondan sonraki

kariyerime lâzım olur diyerek, memurun geri kalan paracıklarını da alıp götürüyor. İkisinin boğazını kestikten sonra da, giderin her iki ölünün başları altına birer yastık koyuyor!

Öbür yanda cesareti için birçok nişanlar almış kahraman genç, ana yol üstünde velinimetinin ve komutanının anannesini haydutçasına öldürüyor, hem de suç ortaklarını bu işe teşvik ederken onlara, kadının kendisini öz oğlu gibi sevdiğini ve bu yüzden öğütlerine göre davranacağını, hiçbir tedbir almayacağını söylüyor, suç ortaklarını buna inandırıyor. Diyelim ki, şu anda yargılayacağımız adam bir canavardır, ama şu anda içinde yaşadığımız çağda, yalnız onun, ülkedeki tek canavar olduğunu söyleme cesaretini artık kendimde bulamıyorum. Bir başkası, belki kimseyi boğazlamaz, ama tıpkı bunu yapan gibi düşünür, tıpkı onun duygularını taşır, böylece için den geçirdiği şeylerle, tıpkı bu adam gibi şerefsiz bir kişi olur. Belki de öyle bir adam kendi vicdanı ile başbaşa kalınca, kendi kendine canım, namus da neymiş? Kan dökmenin gü^ olduğu düşüncesi bir ön yargı değil midir? diye sorar.

birKARAMAZOV KARDEŞLER

365

364

KARAMAZOV KARDEŞLER

Belki bu sözlerim yüzünden beni kınarlar, benim hastalıklı sinirleri bozuk bir adam olduğumu, korkunç iftiralar savurduğumu, sayıkladığımı, işi abarttığımı söylerler. Varsın söylesinler, ziyanı

yok. Hem öyle birşey yaparlarsa, val ahi buna önce ben sevinirim! Evet, bana inanmayın! Bana hasta deyin, ama

gene de sözlerimi unutmayın: çünkü sözlerim onda bir oranında, yirmide bir oranında bile doğruysa, bu bile müthiş korkunç bir şeydir!

Bakın baylar, bakın: bizde gençler tabanca ile nasıl intihar ediyorlar! Hem de bunu Hamlet'e yakışır biçimde öbür dünyada bizi ne bekliyor, acaba? diye kendi kendilerine sormadan, hatta bu sorularla yakından uzaktan ilgisi olan en küçük bir şeyi akıl arına getirmeden yapıyorlar. Sanki ruhumuzla ve bizi öbür dünyada bekliyen şeylerle ilgili olan sorunlar, çoktandır benliklerinden silinmiş, yok olmuş, üstü tamamen kül e örtülmüş. Sonra bizdeki ahlâksızlığa, bizde kendilerini zevke kaptırmış insanlara bakınız. Şimdi meşgul olduğumuz dâvanın zaval ı kurbanı Fiyodor Pavloviç bile onların yenında neredeyse hiç günahı olmayan bir yavru gibidir. Oysa hepimiz onu tanıyorduk. O bizim aramızda yaşıyan, bizlerden biriydi. Evet, belki günün birinde, bizde de, Avrupa'dakilerden üstün zekâlı insanlar Rusya'da işlenen cinayetlerin psikololik yönü üzerine eğileceklerdir, çünkü bu üzerinde durmaya değer bir konudur.. Ama bu, daha başka bir zamanda, artık huzura kavuşulduğu vakit, şimdi yaşadığımız anların trajik karışıklığı daha arka plâna geçince, böylece onu örneğin bugünkü insanların yaptığından daha akıl ıca, daha tarafsız bir şekilde inceleme imkânı olunca yapılacaktır. Şimdi ise ya dehşet duyuyor, ya da dehşet duyuyormuş gibi rol yapıyoruz; oysa tersine ya içimizde herşeyi alaya alan, uyuşukluğu ve tembel ıe1 gıdıklayan alışılmamış, şiddetli izlenimlere bayılan insanla1 gibi, olup bitenlerden bir gösteri zevki alıyor ya da sonunda küçük çocuklar gibi karşımıza dikilen korkunç hayali kovma için elimizi kolumuzu sal ıyor, o hayal gelip geçinceye kadar başımızı yastığın altına sokuyor, sonra da onu oyunlarda, eğ lencede unutup gidiyoruz.

İyi ama, günün birinde hayatımıza ayık insanlara yakışır şekilde, düşünerek yemden başlamak gerekmez mi? Bir

toplum olarak kendimize bir göz atmak gerekli değil mi? Toplumumu zun içinde bulunduğu durumu kavramamız, ya da hiç değ

Kavramaya başlamamız gerekmez mi? Bundan önceki çağda yaşamış yüce yazar, en büyük eserinin sonunda, tüm Rusya'yı bilinmeyen bir amaca doğru rüzgâr gibi dört nala giden bir troyka şeklinde canlandırarak, Ah, troyka, rüzgâr gibi giden yoyka, kim icat etti seni! diyor ve gururlu bir coşkunluk içinde o yıldırım gibi giden troykanın karsısında, tüm mil etlerin saygıyla yana çekildiklerini söylüyor. Evet, baylar, varsın yol versinler. Varsın çekilsinler. Ama bunu saygıyla yapıyorlarmış ya da öyle yapmıyorlarmış, bunun önemi yok, yalnız benim mütevazı görüşüme göre, dev sanatçı ya sorumsuz bir çocuk gibi güzel sözler söylemek tutkusuna kapılarak ya da o zamanki sansürden korkarak sözlerini bu şekilde sonuçlandırmıştır. Çünkü böyle bir troykaya kendisinin yaratmış olduğu kahramanları Sabakeyeviç'leri, Nozdrev'leri ve Çîçikovları koşacak olsak, arabacı olarak kimi oturtursak oturtalım, böyle atlarla hiç bir yere gidemeyiz! Oysa onlar eski atlardı. Bugünkü atlarla boy bile ölçüşemezler. Bizimkiler daha da müthiştirler.

İppolit Kiril oviç'in sözleri bu noktada alkışlarla kesildi. Rusya'dan bir troyka olarak söz edilmesi hoşa gitmişti. Doğru söylemek gerekirse yalnız iki üç kişi el çırpmıştı. Bu bakımdan, başkan artık dinleyicilere dönerek, Salonu boşaltırım tehdidini savurmayı gerekli bile bulmadı, yalnız el çırpanlara sert bir tavırla baktı. Ama İppolit Kiril oviç cesaret bulmuştu. O güne dek hiç kimse onu alkışlamamıştı: Adamı bunca yıldır dinlemek istemiyorlardı, ama işte sonunda birden sesini tüm Rusya'ya duyurmak fırsatını bulmuştu.

— Gerçekten, böyle birden bütün Rusya'mızda kötü bir ün kazanan Karamazov ailesi, nedir, kimdir? Belki sözlerim aşırı derecede abartmalı, ama bana öyle geliyor ki, bu ailenin

tablosunda, bizim bugünkü aydın toplumumuzda bulunan bazı ortak unsurlar belirip kayboluyor. Evet, gerçi tüm unsurlardan söz edilemez. Hem görünenler de sadece mikroskopik bir görüntü içinde, tıpkı

küçük bir su damlasında güneşin yansıması gibi belirip kayboluyorlar. Ama, gene de bir şey yansıttır, burada toplumdan yansıyan bir şey vardır.

Hayatını bu kadar üzücü bir şekilde sona erdiren şu za sapıtmış ve ahlâksız ihtiyara, şu aile babasına ba Kendisi, soylu bir aileden gelmiştir. Hayatına da onun rmn yanında karnını

doyuran fakir bir adam olarak başla

KARAMAZOV KARDEŞLER

mıştı. Sonradan bir rastlantı sonucu olarak ve beklenmedik bir şekilde yaptığı evlilikle, eline çehiz olarak oldukça önemli bir sermaye geçirdi. Başlangıçta adi düzenbazın dalkavuğun biriydi. Zekâ

bakımından yetenekleri vardı, hatta bunlar oldukça önemli yeteneklerdi, ama herşeyden önce bir faizciydi. Görüyoruz ki yıl ar geçtikçe, daha doğrusu sermayesi arttıkça, cesareti de artıyor. Boyun eğikliği, dalkavukluğu yok oluyor. Geride yalnız herşeyi öfkeyle küçümseyen, hersevle alay eden, zevkine düşkün' biri kalıyor.. Tam anlamıyla ahlâkı bozulmuş bir adam. Oysa olağanüstü bir yasama hırsı var. Sonunda tüm istekleri bir noktada toplanmıştır. Artık hayatta cinsel

zevklerini tatmin edecek şeylerden başka gözü hiçbir şeyi görmemektedir: Çocuklarını da öyle yetiştirmektedir. Bir baba olarak herhangi bir moral sorumluluğu yoktur. Bu sorumluluklarla alay etmekte, küçük çocuklarını evinin arka bahçesinde büyütmekte, hatta onları gelip kendisinden aldıkları vakit, sevinç duymaktadır. Sonra da onları tüm olarak aklından çıkarmaktadır. İhtiyarın tüm ahlâk prensipleri bir tek sözde özetlenebilir: Apres moi le delugelC) Uygar bir insan anlayışına aykırı olan ne varsa ondadır! Hatta toplumdan tam anlamıyla düşmanca uzaklaşmıştır: Varsın bütün dünya ateşler içinde yansın, yeter ki ben iyi olayım! der.

Durumu da iyidir, her bakımdan memnundur. Daha bu şekilde yirmi otuz yıl yaşamak için büyük bir istek duymaktadır. Kendi öz oğlunu bile dolandırıyor! Annesinden oğluna kalmış olan ve ona vermek istemediği paralarla, kendi oğlunun elinden metresini alıyor. Hayır, sanığın savunmasını

Petersbureg'dan gelmiş olan üstün yetenekli meslek arkadasıma Vermek istemiyorum. Doğruyu olduğu gibi söyliyeceğim. Öldürülen adamın oğlunun yüreğinde ne büyük bir nefret uyandırdığını

anlıyorum.

Ama bu kadar yeter! O zaval ı ihtiyardan artık söz etmeyelim! Çünkü sonunda intikamı

alınmıştır. Yalnız sunu unutmayalım ki, bu baba çağdaş babalardan biriydi. Ha toplumumuzda, onun gibi daha birçok babaların bulunduğunu söylersem, topluma hakaret etmiş

olmam, değil mi? Ne yazık ki. bugünkü babalardan bir çoğu, bu baba gibi açıkça herseyi hiçe sayan alaycı bir tavırla

duygularını açığa vurmaz (*) Benden sonra tufan.

Çünkü daha iyi terbiye görmüşlerdir, daha iyi yetişmişlerdir, daha kültürlü insanlardır. Ama işin özüne bakılırsa, felsefeleri tıpkı onun felsefesi gibidir. Belki de karamsarım. Varsın öyle olsun.

Artık beni bağışlayacağınız konusunda önceden anlaşmıştık ya! Şimdi gene önceden anlaşalım: Bana inanmayın! Evet inanmayın! Ben söyliyeceğim, ama siz inanmıyacaksınız. Öyle de olsa izin verin, söyliyeceklerimi söyliyeyim, böylece hiç değilse sözlerimden bazılarını unutmazsınız.

Gelelim bu ihtiyarın, bu aile babasının çocuklarına: Biri sanık mevkiindedir. Bundan sonraki sözlerim hep onunla ilgili olacaktır. Öbürlerinden ise yalnız kısaca söz edeceğim. Bunlardan biri, ortancası parlak bir tahsil görmüş, oldukça parlak bir zekâya sahip, bununla birlikte artık hiç bir şeye inanmayan, artık pek çok şeyi tıpkı babası gibi red ve inkâr etmiş, çağdaş gençlerden biridir.

Hepimiz sözlerini dinlemişizdir. Sosyetemizde dostça kabul edilmiştir. Zaten düşüncelerini saklamıyordu. Hatta tersine, onları açıklıyordu. Bu da bize, şimdi onun hakkında herhangi bir kişi olarak değil de, sadece Karamazov ailesinin bir ferdi olarak oldukça açık bir şekilde konuşmak cesaretini vermektedir. Dün burada kentin öbür ucunda, görülen dava ile büyük bir ilgisi olan ve Fiyodor Pavloviç'in uşağı, hatta belki de meşru olmayan oğlu, Smerdyakov adında hasta, geri zekâlı bir adam intihar etmiştir. Bu adam, daha önceki soruşturmada, sinir krizleri içinde, gözyaşı

dökerek bana tvan Fiyodoroviç'in ahlâk konusunda hiç bir sınır tanımamasıyla kendisini dehşet içinde bırakmış olduğunu anlatk Kendilerine bakılırsa, dünyada her şey hoş görülmeli ve bundan böyle hiç bir şey yasak

edilmemeliymiş. İşte bana tap böyle şeyler öğretiyorlardı! dedi.

Bana öyle geliyor ki, o geri zekâlı adam, kendisine öğretilen bu prensibe aklını takmış, sonunda iyice kaçırmıştır. Bununla birlikte, tabiî zihninin bozulmasında sara hastalığımın ve evlerinde meydana gelen tüm o korkunç felâketin de etkisi vardır. Yalnız o geri zekâlı adamın sözleri arasında, kendisinden çok, ama çok daha zeki bir adama yakışır, ilgi çekici bir söz vardı.

Bu sözü onun için belirtiyorum. Bana: Fiyodor Pavloviç'in oğul an arasında karakter bakımından kendisine benziyen biri varsa, o da İvan Fiyodoroviç'tir! demişti. Başlamış

olduğum karakter tahliline devam etmeyine nezaketsizce bir davranış saydığım için burada kesiyorum. Evet,368

bir baykuş gibi genç bir varlığa yalnız felâketini bildirmek ya da ilerisi ile ilgili başka sonuçlar çıkarmak istemiyorum.

Bugün, bu salonda gördük ki, daha genç olan o yürekte, hâlâ güçlü bir gerçeğe bağlılık vardır ve aile bağları, henüz gerçekten bozulmuş olan düşüncelerinden çok soydan gelen ahlâk değerlerini küçümseme alışkanlığının ve inançsızlığın yükü altında tam olarak ezilmiş değildir. Gelelim öbür oğluna: Bu oğlu, ağabeyinin herşeye karanlık bir açıdan bakan bozulmuş dünya görüşünün tam tersine, bir şeylere dört el e sarılmağa, başka deyişle bizim düşünürleri bol aydın çevrelerimizin teoriye meraklı topluluklarında moda olan gösterişli bir sözle, halkın özüne dört el e sarılmağa çalışan, dinine bağlı, uysal ve henüz delikanlı denecek yaşta bir gençtir. Örneğin, bakın: manastıra da tüm varlığı ile bağlanmıştır. O kadar ki, neredeyse rahip olmak üzere saçlarını

kestirecekti. Bana öyle geliyor ki, bu delikanlıda bizim zaval ı toplumumuzda birçok insanların duyduğu o ürkek ümitsizlik, daha bu yaşta uyanmıştır; bu tip insanlar, toplumun değerlerini alaya alma eğiliminden ve ahlâksızlığından korkup, yanlışlıkla tüm kötülüklerin Avrupa'dan gelen kültürden doğduğunu sanarak, tıpkı hayaletlerden korkan ve anlarının kupkuru göğsünde, hiç

değilse biraz olsun uyumak için şiddetli bir arzu duyan çocuklar gibi, kendi deyimleriyle Anavatanın bağrına, yurdun ana kucağına atılmaktadırlar. Hatta kendilerine korku veren o müthiş

olayları görmemek için, ömürlerinin sonuna dek bile uyumaya hazırdırlar. O iyi kalpli, yetenekli delikanlıya en iyi dileklerde bulunuyorum. Dilerim ki, onun körpe, temiz yürekliliği ve halkın dayandığı temel ere inme eğilimi, sonradan çok kez olduğu gibi, moral bakımından kötümser bir mistisizme ya da kaskatı bir mil iyetçiliğe dönüşmesin. Çünkü bu iki özel ik, belki de ağabeyine acı

çektiren ye çaba sarfetmeden elde edilmiş bir Avrupa kültürünün yanlış anlaşılmasından doğan vakitsiz bir bozulmadan daha tehlikelidir.

Mil iyetçilik ve mistisizm sözlerinden sonra, gene iki üç kişinin el çırptığı duyuldu. Ondan sonra da, artık İppo Kiril oviç kendini iyice kaptırdı. Gerçi tüm bunlar görülen dava ile pek az ilgili şeylerdi.

Ayrıca oldukça kolay anlaşılmayan belirsiz şeylerdi. Ama veremli ve yüreği öfke dolu adam.

ömründe bir kez olsun içini boşaltmak için dayanılmaz bir

istek duyuyordu. Sonradan bizim kentte anlatıldığına göre İppolit Kiril oviç'in, İvan. Fiyodoroviç'in karakterini tahlil ederken, nezaketsizce davranmasının nedenini, herkesin içinde yaptıkları

tartışmalar sırasında genç adamın onu bir iki kez bozması, îppolit Kiril oviç'in de bunu hatırlayarak, şimdi intikamını almak istemesiydi. Ama böyle bir sonuç çıkarmak doğru mu, bilmiyorum. Her neyse şimdiye kadar söyledikleri sadece bir önsözdü. Sonraki konuşmasında gittikçe daha açık olarak ve daha yakından konuya değindi.

İppolit Kiril oviç:

— İşte, çağdaş aile babasının üçüncü oğlu da burada, sanık mevkiinde karşınızda oturuyor! diye devam etti. İyi davranışları, yaşantısı ve yaptığı işler hep önümüze serilmiş: Saati çalınca her şey açılmış, her şey meydana çıkmış. Kendisi kardeşlerinin Avrupalılaşması ve halkın mil î ilkelerine sarılmasıjmn tam tersine, Rusya'nın öz varlığını yansıtıyor gibidir. Ama tüm Rusya'yı, tüm Rusya'yı değil! Al ah korusun, tüm Rusya'yı yansıtsaydı ne yapardık! Öyleyken burada ana vatanın derinliklerinden gelen bir şey var, bunu hissediyoruz, korkusunu duyuyoruz, evet, burada da kendisini yansıtan halktır, ana vatandır. Evet, hepimiz içten gelen duygularımızın esiriyiz.

Hepimiz hayret edilecek bir iyilik ve kötülük karışımıyız. Kültüre de, Schil er'e de âşığız. Ama aynı

zamanda meyhanelerde azıyor, birlikte içki içtiğimiz sarhoşların sakal arını yoluyoruz. Evet, iyi kalpli, çok iyi kalpli oluruz; ama ancak kendimizi iyi ve çok rahat hissettiğimiz zaman! En yüksekt ideal ere bile kendimizi fırtına gibi kaptırırız. Tam anlamıyla bir fırtına gibi! Ama bir

şartla, o ideal er bize gökyüzünden kendiliklerinden yağsınlar ve en önemlisi bize bedavaya, evet bedavaya mal olsunlar! Yeter ki, onlar için bir şey ödemiyelim!

Ödemekten hiç hoşlanmıyoruz. Oysa birşeyler almaktan Çok hoşlanırız. Hem de her konuda öyledir. Evet, versinler, bize dünyanın akla gelebilecek tüm nimetlerini versinler! Tam anlamıyla elde edilebilecek tüm nimetleri! Daha azına razı olmayız. Ayrıca keyfimize hiç bir şekilde karışmayınız. O zaman ne kadar iyi, ne kadar mükemmel insanlar olduğumuzu ispat ederiz. Aç

gözlü değiliz. Hayır değiliz ama, bize para veriniz. Daha çok, daha çok, mümkün olduğu kadar çok para veriniz. O zaman nasıl cömertçe, adî bir madenden başka bir 370

şey olmayan parayı küçümseyerek, ondan nefret ederek, çılgınca eğlenir ve bir gece içinde nasıl har vurup, harman savurduğumuzu gösteririz! Ama bize para vermezlerse, o zaman; onu nasıl bulabileceğimizi gösteririz. Yeter ki onu almak için, içimizde büyük bir istek olsun! Her neyse tüm bunları sonradan sırayla gözden geçireceğiz.

Her şeyden önce demin, ne yazık ki, yabancı asıl ı saygı değer ve sayın bir yurttaşımızın dediği gibi, arka avluya yalınayak, başı kabak atılmış zaval ı bir çocuk var! Tekrar ediyorum, sanığı

savunmayı kimseye bırakacak değilim! Suçlayan da, savunan da ben olacağım. Evet, biz de insanız. Biz de insan yüreği taşıyoruz. Biz de baba ocağında çocuklukta edinilmiş ilk izlenimlerin karakter üzerinde nasıl bir etki yapacağını tartabiliriz. Ama işte o çocuk, artık bir delikanlı, genç bir adam, bir subay olmuştur. Bu sırada kendisini, aşırı davranışları ve birini düel oya davet ettiği için, uçsuz

bucaksız Rusya'mızın uzak sınır kentlerinden birine sürüyorlar. Orada görevliyken kendini eğlenceye kaptırıyor, eh artık tabiî büyük gemiye büyük deniz ister. Bizim paraya ihtiyacımız var.

Her şeyden önce paraya! Böylece uzun tartışmalardan sonra, babası ile son olarak altı bin ruble üzerinde anlaşmaya varıyorlar, paralar da kendisine gönderiliyor. Bu arada şunu belirteyim ki, kendisi bu paraya karşılık bir belge de vermiştir. Bu altı bin rubleyi aldıktan sonra, mirasın geri kalan kısmından artık hemen hemen vazgeçtiğini, bu konuda babasına karşı mahkemelere başvurmayacağını açıklayan bir mektubu vardır. îşte bu sırada karakter bakımından çok yüksek ve iyi yetişmiş bir genç kızla karşılaşıyor. Evet, ayrıntılara tekrar girecek değilim. Bunları biraz önce işittiniz. Bu işin içinde bir onur meselesi, bir kendini feda etme vardır!

Söyliyeceğim bu kadar I Ciddî olmayan, ahlâksız bir genç olduğu halde, gerçekten soylu bir davranışta bulunuyor. Yüksek bir ideal karşısında yerlere kadar eğiliyor. Böyle olunca da gözlerimizin önünde son derece sempatik bir hayal olarak canlanıyor. Ama ondan hemen sonra, gene bu mahkeme salonunda hiç beklenmedik bir şekilde, madalyonun ters tarafı da gözler önüne serildi. Neden öyle olmuştur? Gene tahminler yürütmek cesaretini gösteremiyeceğim ve tahlil er yapmaktan kendimi alıkoyacağım. Ama böyle bir durumun meydana gel

mesi için herhalde nedenler vardır. Aynı genç kadın bize, uzun bir süredir gizli tuttuğu bir öfkeden ileri gelen gözyaşları içinde, yapmış olduğu bu, belki de ihtiyatsız ve taşkın, ama gene de vicdanlı, aynı zamanda cömertçe

davranış yüzünden, bu adamın kendisini önce hor gördüğünü

açıkladı. O alaycı gülümseyiş, herkesten önce nişanlısının dudaklarında belirmişti; oysa genç

kadın, asıl onun ve yalnız onun böyle gülümsemesine dayanamazdı. Kendisine ihanet edeceğini bilerek (ki nişanlısı, genç kadının kendisinden gelecek her davranışı, hatta ihanetini bile hoş

karşılayacağını düşünerek ona ihanet etmiştir) evet, bunu bilerek, ona mahsus o üç bin rubleyi teklif etmiştir. Bel idir ki, bu paraları genç adama, kendisine ihanet etsin diye vermektedir. Hiçbir şey söylemeden soğuk ve karşısındakini sınayan bakışı ile sanki, eh, bakalım kabul edecek misin? Etmiyecek misin? Bu paraları kabul edecek kadar dünyada hiçbir şeye değer vermeyen biri olduğunu gösterecek misin? diye soruyordu.

Nişanlısı ise ona bakıyor, düşüncelerini olduğu gibi anlıyor, (zaten kendisi de burada önünüzde herşeyi anladığını açıklamıştır) öyleyken bu üç bin rubleyi kendine mal edip yeni sevgilisiyle iki gün içinde eğlenerek har vurup harman savuruyor! Artık neye inanacağız? Yaşamak için elinde olan son imkânları da feda eden ve tertemiz bir varlık karşısında yerlere kadar eğilen adamın cömertliğine mi, yoksa bu kadar tiksindirici olan madalyonun ters tarafına mı? Genel olarak, hayatta öyle oluyor ki, iki zıt kutup arasında ortayı bulmak gerekiyor; söz ettiğimiz olayda da tam anlamıyla öyle yapmak zorundayız. Sanık herhalde ilk anlattığımız olayda gerçekten içtenlikle soylu bir davranışta bulunmuştur, ama ikinci olayda aynı derecede içten gelen bir alçaklık göstermiştir. Neden öyledir? Çünkü biz Karamazov'lar yaratılıştan hiçbir sınır tanımayan insanlarız. (Bütün bu sözlerim zaten bunu göstermek içindi.) Öyle varlıklarız ki,

içimizde birbirinin karşıtı olan çeşit çeşit şeyler birleşmektedir. Ruhumuzda aynı anda iki sonsuzluk vardır: Biri sayısız yüksek ideal erle doludur, öbürü ayaklarımızın altında en alçakça, en adice şeylerle dolu olan bir uçurumdur...

Biraz önce tüm Karamazov ailesini derinden ve yakından incelemiş olan genç araştırıcı bay Rakitin'in ileri sürdüğü Parlak düşünceyi hatırlayınız. Kendisi: Bu zincirlerini kopar372

mış, hiç bir şey karşısında boyun eğmeyen varlıklar için, alç aldıklarını hissetmek kadar, yüksek, soylu bir davranışta bulunduklarını hissetmek de vazgeçilmez bir ihtiyaçtır demişti. Gerçekten de bu doğrudur. Birbirine karşıt olan bu duyguları durmadan sürekli olarak hissetmek, onlar için ihtiyaçtır. Aynı anda iki uçurum içindedirler. Evet iki uçurum içinde bulunuyoruz. Öyle olmazsa biz Karamazov'lar mutsuz, doyumsuz varlıklar oluruz. Yaşantımız dolu olmaz. Bizim varlığımız geniştir, tıpkı ana vatanımız Rusya gibi. Biz herşeyi içimize sindirir, her şeye ayak uydurarak yaşarız. Sırası gelmişken söyleyeyim, sayın jüri üyeleri, şimdi bu üç bin rubleye değindiğimiz için olayları biraz atlayarak bazı şeyler anlatacağım, hoş görünüz.

Düşünün, bu adam o zaman paraları aldıktan, hem de onları böyle, bu kadar utanılacak, bu kadar rezilce bir şekilde, bu kadar alçalarak kabul ettikten sonra, aynı gün güya bunların yarısını

ayırıyor, bir bezin içine dikiyor ve bunları tam bir ay boynunda taşıyor! Canının çektiği bunca şeylere, olağanüstü ihtiyaçlarına rağmen onlara el sürmüyor! Sarhoş bir halde,

meyhane meyhane dolaşırken de, sevgilisini rakibinden, babasından uzaklaştırabilmek amacıyla. muhtaç

olduğu paralan bilmem kimden bulabilmek için, kentten bilmem nereye gitmek zorunda kaldığı

zaman bile, o bez parçasındaki paralara el sürmek cesaretini göstermiyor!

Oysa hiç değilse sevgilisini, bu kadar kıskandığı ihtiyarın baştan çıkaran teklifleri karşısında bırakmaması, yanından bir an olsun ayrılmaması, genç kadının sonunda; Seninim diyeceği anda, onunla birlikte o uğursuz hayattan mümkün olduğu kadar uzak bir yere fırlayıp gidebilmek için o anı beklerken, söz konusu bez parçasını açması gerekirdi! Hayır, bunu yapacak yerde, tılsımına el bile sürmüyor! Hem de nasıl bir nedenle? İlk akla gelen neden, daha önceden de dediğimiz gibi, kendisine: Ben seninim, al beni nereye istersen götür! denildiği anda, yanında yol parası

olarak bir şey bulundurmak isteğiydi. Ama bu ilk akla gelen neden, sanığın kendi ağzından açıkladığı ikinci neden yanında sönük kalıyor. Kendisi şunları söylemişti: Bu parayı üzerimde taşıdığım sürece, alçağın biriydim ama, hırsız değildim. Çünkü her an hakaret ettiğim nişanlıma gidip, onu aldatarak kendisinden almış olduğum paranın yarısını önüne koyabil^

Bak, paralarının yarısını eğlenerek sarfettim ve böylece zayıf, ahlâksız (hatta istersen alçak da diyebilirsin bir insan olduğumu gösterdim. (Bunları anlatırken sanığın kendi sözlerini tekrar ediyorum.) Ama alçağın biri de olsam, hırsız değilim, çünkü hırsız olsaydım paranın elimde kalan yarısını

sana getirmez, öbür yarısına yaptığım gibi ona da el koyardım diyebilirdim.

Şaşılacak bir açıklayış! Bu kadar rezilce bir durumda üç bin rubleyi kabul etmekten kendini alamayan aynı çılgın, ama zayıf iradeli adam, birden içinde öyle güçlü bir irade hissediyor ki, boynunda bin beş yüz ruble taşıyor da onlara el dokundurmak cesaretini gösteremiyor! Bu anlattığımız, incelemeye çalıştığımız karakterle bağdaşabilir bir şey midir? Hayır, izin verirseniz gerçek Dimitriy Karamasov'un, (diyelim ki paralarını gerçekten bir bez parçasına dikmeye karar vermişti) böyle bir durumda, nasıl davranması gerektiğini söyliyeyim. Daha canı herhangi bir şeyi çektiği ilk anda, örneğin aynı paranın yarısını birlikte eğlenerek sarfettiği yeni sevgilisinin gönlünü

herhangi bir şeyle hoş etmek için, önce yüz ruble kadar bir şey almak üzere o bez parçasın: açar, içinden o yüz rubleyi ayırırdı. Neden paranın yarısını olduğu gibi götürmeliydi? Bin dört yüz ruble de yeterdi. Nasıl olsa aynı şeyi söyliyebilirdi: Alçağın biriyim ama, hırsız değilim. Çünkü sana bin dört yüz ruble getirdim! Hırsız olsaydım, hepsini alır, hiç bir şey getirmezdim! diyebilirdi. Böylece aradan bir süre geçtikten sonra, bez parçasını gene açmıştır, içinden ikinci yüzlüğü, ondan sonra üçüncüsünü, dördüncüsünü ve böylece ayın sonuna dek devam ederek sondan bir evvelki yüzlüğü de almıştır... Kendi kendine de hep aynı şeyi söylemiş: Alçağın biriyim ama, hiç değilse hırsız değilim. Yirmi dokuz yüzlüğü har vurup, harman savurdum, ama hiç olmazsa bir tanesini geri getirdim, hırsız olsaydım onu da geri getirmezdim demiştir.

Sonunda, en son yüzlüğe bakıp, kendi kendine: Sahi bir tek yüzlüğü geri götürmeye değmez!

Şunu da alıp iyice bir eğleneyim! demiştir. İşte bizim tanıdığımız gerçek Dimitriy Karamazov öyle yapardı! O bez parçası efsanesi gerçekle öylesine bağdaşmaz bir şeydir ki, böylesini insan aklından bile geçiremez. Herşey akla gelebilir, yalnız bu olamaz! Ama bu konuya gene döneceğiz.374

KARAMAZOV KARDEŞLER

İppolit Kiril oviç, baba ile oğul arasındaki aile ilişkileri ile, aralarında meydana gelen anlaşmazlıklar konusunda mahkeme heyetine bildirilmiş olan şeyleri sırayla, tekrar tekrar belirttikten ve mirasın paylaşılması konusunda eldedeki delil ere göre, kimin kime borçlu kaldığını, kimin kimin hak kını

yediğini meydana çıkarmanın imkânsız olduğunu bir kez daha söyledikten sonra, Mitya'nın aklına sabit bir dü~ şünce olarak takılan o üç bin ruble konusunda doktorların uzman olarak yaptıkları

açıklamaya değindi.

VII

OLAYIN TARİHÇESİ

- Doktorlar incelemelerden sonra yaptıkları açıklama larla, bize sanığın aklı başında olmayan bir insan, bir man yak olduğunu ispat etmeye çalıştılar. Ben şunu iddia ediyo rum ki, aslında aklı başındadır. Ama işin asıl kötüsü de budur: Eğer aklı başında olmasaydı, belki de çok kurnazca davranırdı. Manyak olduğuna gelince, bunu kabul edebiliriz ama yalnız bir konuda: Doktorların da belirttikleri gibi, sa nığm güya babasının kendisine borçlu kaldığı o üç bin ruble konusunda... Bununla birlikte, sanığın bu paralar söz konusu olunca, hemen çileden çıkmasını

belki delilikten daha çok akla yakın bir şekilde açıklayan bir neden bulunabilir. Bana kalırsa, ben, sanığın akıl bakımından tüm yeteneklerini kul. lanabilecek ve normal bir durumda bulunduğunu ileri sü ren, yalnız sinirli ve öfkeli olduğunu söyleyen genç doktorun görüşünü

paylaşırım. Bence işin asıl önemli noktası bu; sa nığm devamlı bir şekilde çılgınca bir öfke içinde bulunma sının nedeni üç bin ruble gibi bir miktar değildi, aslinda öfkesini uyandıran bambaşka bir neden vardı. Bu da kıs kanclıktı!

Sözün burasında İppolit Kiril oviç, sanığın Gruşenka'ya karşı duyduğu ve kaderini alt üst eden tutkusunun ayrıntılı olarak tüm tablosunu gözler önüne serdi. Sözüne, sanığın genç

bir kadına temiz bir dayak çekmek için gidişindi başladı. (İppolit Kiril oviç bunları söylerken, sanığın

'mış olduğu sözleri aynen kul andığını belirtti). Ama genç adam kadını dövecek yerde, ayaklarının dibinde kalmıştı. İşte aşk böyle başlamıştı. Aynı sırada ihtiyar da, sanığın babası da, gözlerini aynı genç kadına doğru çeviriyor. Garip ve uğursuz bir rastlantı oluyor. Her iki yüreğin içinde, aynı

anda, hem de her iki erkek de, genç kadını daha önceden tanıdıkları halde, hiçbir sınır tanımayan, tam anlamıyla Karamazov'lara özgü bir tutku alevleniyor.

— Elimizde genç kadının kendi ağzından yaptığı bir açıklama var: Ben, her ikisiyle de alay ediyordum. diyor. Evet, aniden hem biriyle, hem de ötekiyle eğlenmek hevesine kapılmıştı.

Eskiden böyle bir şey istemiyordu. Sonra birden içinde böyle bir heves uyandı. Sonunda her iki erkek de ona yenilmiş olarak karşısında boyun eğdiler. Tanrıya tapar gibi paraya tapan ihtiyar, hemen, tek genç kadın evini ziyaret etsin diye, üç bin ruble hazırladı. Ama kısa bir süre sonra, genç kadına kendi ismini vermeyi, hatta ona varlığını bağışlamayı bile mutluluk sayacak bir duruma geldi. Yeter ki, genç kadın meşru eşi olmaya razı olsun. Bu konuda kesin delil erimiz vardır.

Sanığa gelince, yaşadığı trajediyi gözlerimizin önünde apaçık görüyoruz. Ama ne yapsın ki, genç

kadının keyfi öyle bir oyun oynamak istiyordu. Kendisini baştan çıkaran kadın, zaval ı genç

adama en küçük bir umut bile vermiyordu. Umuda, gerçek bir umuda, ancak son dakikada kendisine işkence eden kadının önünde diz çöktüğü, artık rakibi olan babasının kanına bulanmış

olan el erini ona uzattığı sırada kavuşabildi: İşte bu durumda tevkif edildi. Tevkif edildiği sırada, kadın, artık gerçekten içten gelen bir pişmanlık içinde: Beni de, beni de, onunla birlikte Sibirya'ya gönderin. Onu ben bu hale getirdim, herkesten önce ben suçluyum! diye bağırıyordu.

Dava konusu olayı anlatmak görevini üzerine alan yetenekli bir genç daha önceden de değindiğim bay Rakitin, kısa ama karakteristik birkaç cümle ile olayın kahramanı olan kadını şöyle tanıtıyor: Genç yaşta hayal kırıklığı, genç yaşta aldatılış, doğru yoldan sapma, baştan çıkaran ve kendisini bırakıp giden nişanlının ihaneti, ondan sonra fakirlik, namuslu ailelerin kendisini reddedişi, en sonunda da bugün bile, velinimet saydığı zengin bir ihtiyarın koruyuculuğu...

KARAMAZOV KARDEŞLER

Belki de içinde pek çok iyi şeyler saklayan o genç yüreğe kin tohumları pek erken atılmıştı. Yavaş

yavaş hesabi, sermaye biriktiren bir kadın tipi ortaya çıktı. İçinde alaycılık ve topluma karşı

intikam duygulan besleyen bir tip!

Karakterinin böylece ortaya konmasından sonra, genç kadının sadece oyun olsun diye, sadece kötülük olsun diye nasıl olup da her ikisi ile eğlendiği anlaşılıyor. İşte, umutsuz bir aşk, moral bozukluğu, nişanlıya ihanet ve kendi namusuna bırakılmış, ama başkasına ait olan bir paraya el koymakla geçen o bir aylık süre içinde sanık, bütün bunlardan başka, durmadan içini yakan bir kıskançlık yüzünden neredeyse kendini kaybedecek, kuduracak hal ere geliyor! Hem de kime karşı duyuyor bu kıskançlığı? Kendi babasına karşı! Üstelik kaçık ihtiyar tutulduğu kadının gönlünü çelmeye, onu elde etmeğe çalışıyor. Hem de bunu neyle yapıyor? Oğlunun iddiasına göre kendisine annesinden, kendi soyundan miras kalan ve oğlunun kendisini suçlamasına yol açan o üç bin rubleyle! Evet kabul ediyorum bu dayanılacak şey değildi! Bu durumda insan manyak bile olabilir! İş parada değildi, mutluluğun böylesine iğrenç bir umursamazlıkla, bu paralarla yok edilmesiydi!

Ondan sonra İppolit Kiril oviç, sanığın zihninde babasını öldürme düşüncesinin nasıl yavaş yavaş

doğup geliştiğini anlatmaya koyuldu ve sözlerini olaylarla ispatlamağa çalıştı:

-Önce yalnız meyhanelerde dolaşıp bağırıyoruz. Tüm o ay bağırıp duruyoruz. Evet, biz insanlar arasında yaşamayı severiz, bu insanlara hemen en korkunç, en tehlikeli

düşüncelerimizi bile açıklarız, insanlarla herşeyimizi paylaşmaktan zevk duyarız! Üstelik neden olduğu bilinmez, o insanların hemen bize karşı tam bir sempati göstermelerini, tüm dertlerimizi, endişelerimizi anlamalarını, bize dalkavukluk etmelerini ve keyfimize karşı gelmemelerini isteriz. Yoksa kızar. hatta tüm meyhaneyi dağıtırız!

Sözün burasında yüzbaşı Snegirev'le ilgili gülünç küçük hikâye anlatıldı.

-Bu ay içinde sanığı gören ve sözlerini işitenler, eninde sonunda artık işin içinde yalnız bağırışlarla, tehditlerin bulunmadığım, böylesine çılgınlığa varan bir durumda, o tehditlerin de belki gerçek bir davranışa çevrileceğini hissediyorlardı.

Savcı bunu söyledikten sonra, manastırda yapılan aile toplantısını, Alyoşa ile olan konuşmaları, sanığın yemekten sonra babasının evine zorla girdiği vakit meydana gelen çirkin tecavüz sahnesini anlattı. Sonra devam etti:

— Sanığın daha bu olay meydana gelmeden önce artık soğukkanlılıkla, iyice düşünerek ve önceden beslediği bir niyetle babası ile olan anlaşmazlıklarına, onu öldürerek son vermeğe kararlı

olduğunu ısrarla ileri sürecek değilim. Bununla birlikte, bu düşünce birkaç kez aklına gelmişti.

Hatta bu konu üzerinde düşünmüştü. Bunu ispat etmek için olaylar, tanıklar gösterebiliriz, hatta kendi açıklamasını bile söz konusu edebiliriz. Size, şunu. belirtmek isterim ki, sayın

jüri üyeleri, bugüne dek olayların zorladığı bu cinayeti işlemek için sanığın tam anlamıyla ve bilinçli olarak önceden niyet beslediğini ileri sürmek konusunda kararsızdım. Kesin olarak inanıyordum ki, ilerde meydana gelecek olan uğursuz anı. içinden çok kez geçirmiştir. Bunu yalnız şöylece aklından geçirdiğini, sadece mümkün bir şey olarak düşündüğünü, ama daha ne tarihini, ne de şartlarını

tasarlamış olduğunu sanıyordum. Bu konudaki kararsızlığım yalnız bugüne dek, bayan Verhovtzeva, o uğursuz belgeyi ibraz edinceye dek sürdü. Sözlerini kendiniz de işittiniz baylar: Bu bir plân, bu bir cinayet programıdır! İşte, talihsiz sanığın sarhoş ağzıyla yazdığı mutsuz mektubunu böyle nitelemiştir. Gerçekten de, bu mektupta tam bir program ve önceden beslenen bir niyet bulunduğunu belirten tüm işaretler vardır.. Mektup cinayetten iki gün önce yazılmıştır: böylece simdi kesin olarak öğrenmiş oluyoruz, ki, sanık korkunç niyetini gerçekleştirmeden iki gün önce, eğer ertesi günü para bulamazsa yastığının altında bulunan paraları almak için babasını

öldüreceğini yeminle açıklamıştır. Kırmızı kurdeleli pakette olan parayı alacağım. Yeter ki, İvan buradan gitsin demiştir. İşitiyorsunuz ya: Yeter ki İvan gitsin! Demek ki, herşey artık düşünülmüş, tüm koşul ar tartışılmıştır. Sonra ne oluyor? Herşey tam yazıldığı gibi yerine getiriliyor!

İşin içinde kesin olarak önceden beslenen bir niyet, bir tasarlama vardır. Cinayet hırsızlık niyetiyle işlenecekti. Bu açıkça bildirilmiş, yazılmış, altı da imza edilmiştir. Sanık, kendi imzasını inkâr etmiyor. Diyeceklerdir ki, Bunu bir sarhoş yazmıştır.* Ama bu hiç bir şeyi küçültmüyor. Hatta ak378

sine işi daha da önemli bir hale sokuyor: Sanık sarhoşken ayık olduğu sırada, tasarladığı şeyleri yazmıştır. Eğer ayıkken bunu düşünmemiş olsaydı, sarhoşken de yazmazdı. Peki, neden niyetini meyhanelerde bağıra bağıra söyledi? diyeceklerdir. Böyle bir işe önceden niyet besleyen insan susar, her şeyi içinde saklar diyeceklerdir. Doğru, ama sanık daha zihninde bir plân, bir niyet yokken sadece içinden bir istek geçirdiği sırada, daha içindeki eğilim iyice gelişmeden bunu bağıra bağıra söylüyordu. Sonradan görüyoruz ki artık, bundan bağıra bağıra söz etmesi azalıyor.

Bu mektubun yazıldığı akşam sanık, Başkent meyhanesinde iyice içtikten sonra, alışıldığının tersine hiç konuşmamış, bilardo oynamamış, bir kenara oturmuş ve hiç kimseyle sohbet etmemiştir. Yalnız kentteki dükkânlardan birinde satış memuru olarak çalışan birini yerinden kovmuştur. Ama bunu, hernen hemen bilinçsiz olarak, sadece artık meyhaneye girerken kavga çıkarmadan edemiyeceği için yapmıştır. Gerçi sanık, son kararı verirken aklına daha önceden, kentte bu konuda artık pek çok bağırıp çağırdığım ve niyetini yerine getirdiği vakit, bunun aleyhinde bir delil olarak onu suçlamak için rahatça kul anılacağını aklından geçirmeliyiz. Ama bu konuda artık pek çok bağırıp çağırdığını ve niyetini yerine getirdiği vakit, bunun aleyhinde bir delil olarak onu suçlamak için rahatça kul anılacağını aklından geçirmeliydi. Ama ne yapmalı ki, bir kez artık bunu açıklamıştı. Ağzından çıkanı geri alamazdı. Hem sonra, daha önce talih onu kurtarmıştı

ya! Şimdi de kurtarabilirdi! İnanın ki, yıldızımıza güveniyorduk baylar!

Bununla birlikte şunu da açıklamalıyım ki, sanık bu uğursuz dakikanın gelip çatmaması, kanlı bir sonucun meydana gelmemesi için, pek çok çaba göstermiştir. Bunu kendisine özgü bir dil e yazmıştır: Yarın tüm insanlardan üç bin ruble

isteyeceğim, insanlar parayı vermezlerse kan akacaktır! diye yazmıştır. Sarhoşken yazılan bu sözler ayıkken, tıpkı yazıldığı şekilde yerine getirilmiştir!

Sözün burasında İppolit Kiril oviç, Mityanın cinayeti İŞ" lemekten kaçınmak için gösterdiği tüm çabaların ayrıntılı olarak anlatımına geçti. Samsonov'a gidişini, Lyagaviy'le gö rüşmek için yaptığı

yolculuğu anlattı; hepsini de belgelerle ispatlıyordu. Sonunda sanık, bitkin, gülünç bir duruma düş

muş, aç bir halde ve yolculuğu yapmak için gereken parayı sağlamak üzere saatini satmış olarak (bununla birlikte üzerinde güya bin beşyüz rubleyle, ama güya evet, güya diyorum), sevdiği kadını

kentte bıraktığı için kıskançlıktan kendi kendini yiyip bitirerek orada bulunmadığı sırada kadının Fiyodor Pavloviç'e gideceğini düşünerek, kente dönüyor. Çok şükür! Kadın Fiyodor Pavloviç'e gitmemiştir! Sanık, onu kendi eliyle koruyucusu Samsonov'un evine kadar götürüyor.

Ne gariptir, Samsonov'a karşı kıskançlık göstemiyoruz. Bu da dava konusu olan olayın psikolojik yönünü yansıtan oldukça karakteristik bir noktadır. Ondan sonra sanık hemen, arka bahçede olan gözetleme yerine gidiyor. Ama orada Smerdyakov'un sara krizi geçirdiğini, öbür uşağın da hasta olduğunu öğreniyor. Artık meydan açıktır, işaretleri de bildiğine göre, durmasına imkân var mı? O

ne kışkırtıcı bir durumdur!

Öyleyken, sanık gene de herşeye rağmen, kendini tutuyor, hepimizin saygı duyduğu ve geçici bir zaman için burada oturan bayan Hohlakova'ya gidiyor. Çoktandır durumu ile ilgilenen bu bayan, ona en akıl ıca öğüdü veriyor: Bütün bu içki âlemlerini, bu iğrenç gönül macerasını, bu meyhane meyhane bos boş dolaşmayı, genç vücudunun gücünü boşuna harcamayı bırakıp, Sibirya'ya, altın madenlerine gitmek! İçinizde fırtına gibi esen güçleri, maceralara susamış romantik karakterinizi tatmin edecek tek yer orasıdır diyor.

İppolit Kiril oviç, konuşmanın nasıl sonuçlandığını, Gruşenka'nın Samsonov'a gitmediğini anlayınca, sinirleri fena bozulan mutsuz adamın, sevgilisinin kendisini aldattığını, o sırada muhakkak Fiyodor Pavloviç'in evinde bulunduğunu düşünerek, nasıl çileden çıktığını belirtti.

Böylece olayın, sanığın kaderi üzerine nasıl bir rol oynadığına dikkati çekerek Şöyle devam etti:

— Hizmetçi kadın ona, sevgilisinin eski göz ağrısı ve asıl hak sahibi olan erkeğiyle birlikte Mokroye'de olduğunu söylemek fırsatını bulsa, hiçbir'şey olmayacaktı! Ama kadın, korkudan ne söyleyeceğini şaşırmış, yeminler etmeye, haç Çıkarmaya başlamıştı ve eğer sanık onu hemen orada öldürdiyse, bunu kendisine ihanet eden sevgilisini bulmak için, rüzgâr gibi yola koyulduğundan yapmamıştı. Yalnız şuna dikitinizi çekerim: Ne kadar kendinden geçmiş olursa olsun380

gene de yanına bakır havanelini almayı ihmal etmemiştir! Neden il e o bakır havanelini almıştı?

Neden başka bir silâh almamıştır, sorarım size? Eğer biz bir aydır olup biteceklerin tablosunu zihnimizde canlandırmışsak, ona hazırlanmışsak, gözümüze çarpan ve silâh olarak kul anabileceğimiz herhangi bir şeyi kapmamız

normaldir. Zaten neyin bize silâh olabileceğini bir aydır tasarlamış bulunuyoruz. İste bu yüzden bir anda eşyayı görür görmez, kararsızlığa düşmeden onu silâh olarak kabul ederiz. Bu bakımdan gene diyebiliriz ki, sanık bu uğursuz bakır havanelini, bilinçsiz olarak, elinde olmayarak yakalamış değildi. İşte kendisini babasının bahçesinde görüyoruz... Alan boş, ortada hiç bir tanık yok, derin ve sessiz bir gece, karanlık... ve kıskançlık.

Sanık, kadının orada rakibi ile birlikte, rakibin kol ar: arasında bulunduğunu ve belki de o anda kendisi ile alay ettiğini düşünerek, boğulur gibi oluyordu. Hem bu yalnız şüphe değil ki... Artık hangi şüpheden söz edilebilir? Aldatılış apaçık ve bel idir. Kadın şurada, penceresinden ışık sızan odada, onun yanında, perdenin arkasındadır! İşte mutsuz adam, yavaşça pencereye yaklaşıyor, saygı ile içeriye bakıyor sonra. . olanlara uslu uslu boyun eğiyor ve kazadan belâdan uzak olmak, herhangi bir şeyin, tehlikeli ve ahlâksızca bir şeyin meydana gelmemesi için akıl ıca davranarak oradan çekilip gidiyor... İşte bizi buna inandırmak istiyorlar. Biz ki, sanığın karakterini biliyor, onun moral bakımdan nasıl bir durumda olduğunu anlıyor, olup bitenlerden ötürü ne halde olduğunu kavrıyoruz. Onun bu haldeyken ve en önemlisi kapıyı hemen açtırıp içeriye girmesini sağlayacak işaretleri bildiği halde, oradan uzaklaştığına inanmanızı istiyor!

Söz işaretlere gelince, İppolit Kiril oviç suçlamalarına bir tarafa bırakarak, cinayeti Smerdyakov'un işlediğine dair baştaki bölümde ileri sürülen şüpheleri tüm olarak ortadan kaldırmak ve bu düşünceyi artık bir daha akla getirmiyecek şekilde silmek için, ayrıntılı olarak Smerdyakov'dan söz etmeyi zorunlu saydı. Bunu oldukça esaslı bir şekilde yaptı ve herkes ileri sürülen bu tahmini olmıyacak bir şey olarak kü cümsediği halde, gene de oldukça önemli saydığını anladı.

VIII

SMERDYAKOV ÜZERİNE ETÜD

İppolit Kirilioviç: Bir kez böyle bir şüphe nasıl akla gelebilirdi? diye bir soruyla söze başladı.

Smerdyakov tarafından cinayetin işlenmiş olduğunu, önce sanığın kendisi tevkifi sırasında bağırarak ileri sürmüştür. Böyleyken, bağırarak söylediği bu ilk sözden şu ana kadar, yaptığı bu suçlamayı destekleyebilecek bir tek olay, hatta olayı bırakalım, insanın olay olarak kabul edebileceği en küçük akla uygun bir şey gösterememiştir. Ondan sonra, bu suçlamayı yalnız üç

kişi tekrarlamıştır: Sanığın iki kardeşi ile Bayan Svetlova. Ama sanığın kardeşlerinden büyüğü

şüphesini ancak bugün, hasta bir halde, tam anlamıyla zihninin bulandığı, beyin humması

geçirdiği bir sırada açıkladı. Oysa, daha önce tüm bu iki ay içinde, (ki bu bizce kesin olarak bilinmektedir) ağabeyinin suçlu olduğu kanısını paylaşıyor, hatta bu düşünceye karşı gelmeyi aklından bile geçirmiyordu. Ama bu konuyu etraflı olarak daha sonra tekrar inceleriz.

Sonra, sanığın kardeşlerinden küçüğü, kendiliğinden, Smerdyakov'un suçluluğunu gösteren en küçük bir delili bile bulunmadığını, bu düşünceye ancak sanığın kendi sözlerine bakarak ve yüzündeki ifadeden ötürü varmış olduğunu bildirdi. Evet bu muazzam delil, biraz önce iki kez kardeşi tarafından ileri sürülmüştü. Bayan Svetlova ise, belki daha da müthiş bir şey söylemişti: Sanık size ne söylerse ona inanın, kendisi yalan söyliyecek adam değildir. İşte, sanığın

akıbeti ile aşırı derecede ilgili olan bu üç kişinin Smerdyakov'un suçtoluğu konusunda ileri sürebildikleri, el e tutulur tüm delil er bundan ibaret. Bu arada Smerdyakov'un suçluluğu ağızdan dolaştı, tutundu ve belki de hâlâ tutuluyor. Buna inami? Böyle bir şey akla gelebilir mi?

Sözün burasında İppolit Kiril oviç, hayatına hastalık yüzünden krize tutulduğu bir sırada, zihni durumu bozulmuş,, cinnete uğramış bir durumda son veren Smerdyakov'un karakterini birkaç

sözle anlatmayı gerekli buldu. Smerdyakov'u bakımından fazla gelişmemiş, belirsiz bir tahsil kırıntısı ş, aklının almıyacağı felsefelerle zihni karışmış ve pra382

tik olarak efendisinin, hatta belki babası Fiyodor Pavloviç'ir. yaşadığı dizginsiz, sınır tanımaz hayatından, teorik olarak da efendisinin büyük oğlu ile yapmış olduğu çeşitli garip felsefe tartışmalarından edindiği çağdaş görev ve sorumluluk teorilerinden ürkmüş bir insan olarak tanıttı; İvan Fiyodoroviç'in de onunla seve seve sohbet ettiğini, bunu herhalde can sıkıntısından ya da daha iyi bir eğlence bulamadığı için, onunla alay etmek ihtiyacından yaptığını belirtti.

-Efendisinin evinde geçirdiği son günlerdeki moral durumunu bana kendisi anlattı, diye açıkladı.

Ama başkaları da aynı şeyi tanıklık ederken söylediler. Sanığın kendisi, kardeş: hatta uşağı

Grigoriy bile, yani onu oldukça yakından tanıyan herkes aynı şeyi söylemiştir. Bundan başka, sara hastalığından bitkin bir halde olan Smerdyakov, tavuk gibi ürkekti. Sanığın kendisi daha henüz böyle bir açıklamanın kendi çıkarına uygun

olmadığını idrak etmediği bir sırada, bize benim ayaklarıma kapanmış, ayaklarımı öpmüştür ve bu saralı bir tavuktan başka bir şey değil diyerek onu, kendisine özgü bir dil e tanımlamıştır. Öyleyken, sanık işte böyle bir adamı kendisine bir sırdaş olarak seçmiş, (ki bunu bize kendisi açıklamıştır) ve onu o kadar korkutmuştur ki, sonunda öbürü ona bir casus, bir haberci olarak hizmet etmeye razı olmuştur.

İşte evde gözcülük eden bir kişi olması sonucudur ki, efendisine ihanet etmekte, sanığa içinde para bulunan bir paketin varlığından ve efendisinin evine girebilmek içi" ne gibi işaretler vermesi gerektiğinden söz açmıştır. Hem bunu haber vermemesine imkân yoktu ki.

Sonradan, kendisim korkutarak eziyet etmiş olan adam, artık tevkif edildiği ve onu cezalandırmak için yanma gelebilecek durumda olmadığı halde, karşımızda tiril tiril titriyerek, beni öldürürlerdi efendim, bunu apaçık görüyorum, beni öldürürlerdi efendim di' yordu. Benden her an şüphe ediyorlardı efendim, tek öfke lerini yatıştırmak için, kendiliğimden hemen her sırrı ken lerine haber vermekte acele ediyordum efendim, ki böylece karşılarında suçlu olmadığımı

görebilsinler ve beni sağ bırak sınlar.

İşte Smerdyakov'un söylediği sözler bunlardır. Bunları yere yazmış ve aklımda tutmuşumdur.

diz

— Bazen bana öyle bir bağırır ki, hemen karşılarında üstü yere atardım kendimi, diyordu. '

Yaratılıştan çok namuslu bir genç olan ve yitirdiği parayı Kendisine geri verdiği vakit, bu davranışı ile ve dürüstlüğü sayesinde efendisinin güvenini kazanmış olan zaval ı Smerdyakov, öyle sanıyorum ki, velinimeti saydığı ve sevdiği efendisine ihanet ettiğinden ötürü müthiş vicdan azabı çekiyordu. En büyük psikologlara göre, saraya tutulup hastalıkları şiddetli olanlar, daima hiç durmadan tabiî hastalıklarından ileri gelen bir ısrarla; kendi kendilerini suçlarlar. Kendi suçluluklarından ötürü üzüntü çekerler, birilerine, bir şeylerden ötürü vicdan azabı duyarak kendilerine eziyet ederler çoğu zaman ortada hiçbir şey yokken olup bitenleri abartırlar, hatta işlemedikleri suçlan, cinayetleri işlediklerini uydururlar. İşte, böyle bir adam, korkudan ya da korkutulmaktan ötürü kabahatli, hatta suçlu olabilir. Bundan başka, gözünün önünde hazırlanan ortamda, kötü bir şeyin meydana gelebileceğini şiddetle hissediyordu. Fiyodor Pavloviç'in ortanca oğlu İvan Fiyodoroviç, felâketten biraz önce Moskova'ya gideceği sırada, Smerdyakov kalması

için yalvarmıştı. Öyleyken korkak bir adam olduğu için tüm şüphelerini apaçık ve kesin bir şekilde ona açıklamak cesaretini kendinde bulamamıştı. Yalnız imalarla yetinmişti. Ama karşısındaki imalarını anlamadı. Bu arada şunu belirtmeli ki, Smerdyakov İvan Fiyodoroviç'i bir koruyucu, bir garanti olarak görüyordu; sanki o evdeyken hiç bir felâket olmazdı. Dimitriy Karamazov'un sarhoş ağzı ile yazdığı mektupta kul andığı sözleri hatırlayınız: İhtiyarı öldüreceğim, yeter ki İvan gitsin demek ki, İvan Fiyodoroviç'in orada bulunması herkese evde sakinliğin, düzenin bir garantisi olarak görünüyordu. İşte böyle sayılan bir adam. Çekilip gidiyor. Smerdyakov ise genç

efendisi gittikten hemen bir saat sonra sara krizine tutuluyor. Bunun artık anlaşılmıyacak bir yönü

yoktur. Burada şunu hatırlatmak gerekir ki, Çektiği korkulardan ve bir bakıma umutsuzluktan bitkin bir

gelen Smerdyakov, özel ikle son günlerde sara krizinin hissediyordu; zaten daha önceden bu kriz kenmoral gerginlik ve sarsıntı anlarında geliyordu. Tabi bu krizlerin gününü, saatini, önceden söylemeye imkân yoktur Ama her saralı krize tutulabilecek bir durumda olduğunu önceden hissedebilir. Tıpkı öyle söylüyor. İşte İvan Fiyodoro5 gider gitmez, Smerdyakov bu benzetme hoş

görülürse, kensini yetim ve koruyucusuz kalmış hissederek, görevi ge384

rektirdiği için bodruma gidiyor, merdivenden aşağı iniyor inerken de kriz gelir mi, gelmez mi? Ya gelirse o zaman ne yaparım? diye düşünüyor.

İşte bu duygulardan, bu soruların kendisinde yarattığı kuşkulardan ötürü, birden boğazında sara krizi başlamadan önce daima hissettiği spazmı duyuyor. Birden ve taa yukardan yuvarlana yuvarlana, kendinden geçmiş bir halde bodrumun dibine düşüyor. Şimdi aslında çok tabiî bir raslantı olan bu olaydan ötürü, kurnazlık göstererek, sanki Smerdyakov mahsus hasta numarası

yapmış gibi bir şüphe ileri sürüyor, durumunun öyle gösterdiğini söylüyorlar! İyi ama, bunu mahsus yaptıysa o zaman şöyle bir soru akla geliyor: Niçin yaptı? Hangi hesapla, hangi amaçla yaptı? Artık tıptan söz etmiyorum: Diyelim ki, bilim yanılıyor, doktorlar da gerçeği yapmacıktan ayırmasını bilemediler. Öyle olsun, diyelim ki öyle oldu. Şimdi benim soruma karşılık verebilir misiniz? Böyle bir yapmacığa başvurmasının nedeni neydi? Cinayeti tasarladıktan sonra, böyle bir krize tutularak herkesin

dikkatini daha önceden, mümkün olduğu kadar çabuk, evlerinde olup bitenlerin üzerine çekmek için olmasın?

Sayın jüri üyeleri cinayet gecesi Fiyodor Pavloviç'in evinde eskiden olduğu gibi beş kişi vardı: Birincisi Fiyodor Pavloviç'ti. Ama Fiyodor Pavloviç kendisini öldürmedi, bu bel i bir şey. İkincisi uşağı Grigoriy'di. Onu da az kalsın öldürüyorlardı. Üçüncüsü Grigoriy'in karısı Maria İgnatyevna.

Artık efendisinin katili olarak bu kadını göstermek ayıp bir şey olur. Geriye iki kişi kalıyor: Sanık ile Smerdyakov! Mademki, sanık cinayeti kendisinin işlemediğini kesin olarak söylüyor, o halde katil Smerdyakov olmalı. Başka biri gösterilemez. Başka bir katil arayıp bulmağa imkân yoktur! İşte dün intihar eden zaval ı geri zekâlıya kurnazca, böylesine büyük bir iftirada bulunmak düşüncesi, buradan doğuyor! Asıl neden, sadece katil olarak ileriye sürülecek başka birini bulmak imkânının bulunmamasıdır! Bir başkası üzerinde, altıncı bir kişi üzerinde en küçük.de olsa, herhangi bir şüphe gölgesi düşmüş olsa, şu kanıdayım ki, sanığın kendisi bile o zaman Smerdyakov'a iftira etmekten utanır, bu altıncı şahsı ileri sürerdi. Çünkü bu cinayetle Smerdyakov'u suçlamak tam a lamıyla saçma bir şeydir!

Baylar, psikolojiyi, tıbbı, hatta mantığı bile bir yana

rakalım, yalnız olayları, sadece olayları ele alalım. Bakalım bu olaylar bize neler söylüyorlar.

Diyelim ki, cinayeti Smerdyakov işledi. İyi ama bu işi nasıl yaptı? Tek başına mı, yoksa sanıkla iş

birliği yaparak mı? Önce birinci tahmini inceliyelim. Yani Smerdyakov'un cinayeti tek başına islediğini kabul edelim. Tabiî eğer öldürdüyse, bunu bir nedenle, herhangi bir çıkarı

olduğu için yapmıştır. Bu adamda cinayeti işlemek için sanıkta olduğu gibi, kıskançlık, nefret ve buna benzer birçok nedenler olmadığına göre, tabiî ki bu işi yalnız para için, efendisinin bir pakete doldurduğu o üç bin rubleyi almak için işleyecekti. Ama işte cinayeti tasarladıktan sonra, gelip bir başka kişiye, üstelik bu isle son derece ilgili olan birine, yani sanığa, para konusunda bildiği ne varsa hepsini ve işaretleri önceden açıklıyor. Paketin nerde bulunduğunu, üzerine ne yazıldığını, nasıl bir kâğıda sarılmış olduğunu ve en önemlisi, efendisinin evine girebilmek için hangi işaretlere başvurmak gerektiğini söylüyor. Peki bunları doğrudan doğruya kendini ele vermek için mi yapıyor? Yoksa karşısında tek başına içeriye girip paketi almak isteğine kapılacak bir rakip çıkarmak için mi? Evet, biliyorum diyecekler ki, bunu korkusundan haber verdi.

Ama bu nasıl olur? Böyle korkusuzca vahşice bir cinayeti gözünü kırpmadan tasarlayabildi, sonradan da onu işliyebi eeek karakterde olan bir insan, dünyada yalnız kendisinin bildiği, kimseye açıklamadığı takdirde dünyada hiç kimsenin aklına bile gelmiyecek böylesine önemli şeyleri başkasına açıklıyor, bu olamaz! Ne kadar korkak olursa olsun, madem ki böyle bir işi tasarlamıştır, artık ne pahasına olursa olsun bunu hiç kimseye söylememesi gerekirdi. Özel ikle paketten ve işaretlerden hiç söz açmazdı. Çünkü öyle bir şey yapmakla kendisini ele vermiş

olurdu. Eğer muhakkak bir şeyler bildirisi isteniyorsa, mahsus bir şey uydurur, ya da bir yalan söyler, ama bu konuda susardı! Aksine tekrar ediyorum ki: eğer bu paralardan söz etmeyip cinayeti işlemiş, sonra da bu pahları alınış olsaydı, hiç kimse, onu hiç değilse hırsızlık etmek amacı ile cinayet işlemiş olmakla suçlayamazdı. Çünkü bu Paralan ondan başka hiç kimse görmemişti! Bu paraların evde bulunduğunu hiç kimse bilmiyordu! Onu cinayetle suçlayacak olsalar bile, muhakkak bu cinayeti herhangi bir

başka nedenden ötürü işlediğini düşünürlerdi. Ama daha önce386

den böyle bir şeyi yapacak nedenleri fark etmedikleri için aksine herkes efendisi tarafından sevildiğini, efendisinin ona karşı güven beslediğini, bu bakımdan gözde olduğunu bildiği için, tabiî

şüphe edilecekler arasında en son ona sıra gelirdi. Ondan önce cinayeti işlemek için nedenleri olan, hatta böyle nedenleri olduğunu saklamadan, bağıra bağıra herkese açıklıyan birinden, sözün kısası öldürülenin oğlundan. Dimitriy Fiyodoroviç'ten şüphe ederlerdi. Smerdyakov cinayeti işlemiş efendisini soymuş, öyleyken öldürülenin oğlu suçlandırılmış olurdu. Böyle bir şey katil olan Smerdyakov'un çıkarına bir şey olacaktı, değil mi? İyi ama, işte Smerdyakov cinayeti tasarladıktan sonra, gidip efendisinin bu oğluna Dimitriy'e, para paketini ve işaretleri bildiriyor. Ne kadar mantıklı, ne kadar akla uygun bir şey değil mi?

Diyelim ki, Smerdyakov'un tasarladığı cinayetin günü gelip çatıyor, kendisi de numara yaparak, güya sara krizi geçiriyormuş gibi kendini başaşağı aşağıya atıyor. Bunu neden yapıyor? Tabiî

önce şunun için: Kendisini tedavi etmeyi aklına koyan Grigoriy, eve bekçilik edecek bir kimse kalmadığını görünce, tedavisini erteliyecek ve oturup bekçilik etmeye başlıyacaktı. İkincisi, muhakkak ki efendisi artık hiç kimsenin kendisine bekçilik etmediğini görünce ve oğlunun gelmesinden çok korktuğu için, (ki bu korkusunu hiç bir vakit gizlememiştir) daha da güvensiz, daha da ihtiyatlı davranacaktı. Sonunda da tabi kendisini, Smerdyakov'u

geçirdiği Bizden bitkin bir halde, hemen mutfaktan, müştemilâtın taa öbür ucuna, Grigoriy'in odasına, karısıyla ikisinin yattıkları odaya, bölme ile ayrılmış yerin öbür tarafına, kendi yataklarının uç adım berisine taşıyacaklardı. Zaten sara krizine tutulur tutulmaz efendisinin emri ve yufka yürekli Marfa İgnatyevna'nın isteği üzerine daima öyle yapılırdı. Oysa mutfakta, herkesten ayrıydı, odasının ayrı

bir kapısı vardı, serbestçe girip çıkabıliyordu. İşte orada, perde ile ayrılmış bölmede, herhalde basta numarası yapmak için inlemeye başlıyacak, daha doğrusu iniltisi ile tüm gece onlan uyanık tutacak (ki Grigoriy karısı ifade verirken öyle olduğunu açıklamışlardır) ve bu bunları, evet bütün bunları birden yattığı yerden kalkarak gidip efendisini öldürmek daha rahat olsun diye yapacaktı

Evet, belki diyeceklerdir ki, Smerdyakov mahsus has numarası yapmıştır; hasta olduğunu sanarak kendisinden l

he etmesinler diye. Sanığa ise paraları ve işaretleri, aslında öbürü hevese kapılsın ve kendisi gelip cinayeti işlesin diye haber vermiştir. Öbürü gelip cinayeti işledikten, paraları alıp gittikten ve bu arada belki de gürültü, patırdı ederek tanıkları uyandırdıktan sonra, buraya dikkat ediyor musunuz. Smerdyakov da kalkacak, gidecek... evet, gidip ne yapacaktı? yoksa efendisini ikinci bir kez öldürecek ve zaten götürülmüş olan paralan ikinci bir kez alıp götürecekti. Baylar, siz benimle alay mı ediyorsunuz? Böyle saçma tahminleri yürütmekten bile utanç duyuyorum. Öyleyken sanık, işte tam bu söylediğim şeyleri ileri sürüyor: Ben evden çıkıp Grigoriy'i yere devirmiş etrafı

gürültüye vermiştim. Smerdyakov ondan sonra kalkmış, gidip cinayeti işlemiş, paralan da bu arada çalmış diyor. Artık Smerdyakov'un sanki bunları önceden görüyormuş gibi. yani efendisinin sinirleri bozuk, çileden çıkmış oğlunun sadece pencereden saygı ile bakmakla yetineceğini ve işaretleri bildiği halde ortadan çekilip, avı olduğu gibi Smerdyakov'un eline bırakacağını nasıl tahmin edebileceğinden söz açmıyorum! Soruyu ciddî olarak soruyorum: Smerdyakov cinayeti ne zaman işlemiştir? Bana zamanım gösterin! Çünkü zamanını göstermeden onu suçlayamayız!

Diyelim ki geçirdiği şey, gerçekten bir sara krizidir. Hasta birden kendine gelmiş bir çığlık işitmiş, dışarı çıkmıştı. Peki, sonra ne oldu? Etrafına bakıp kendi kendine: Dur, gidip fendimi öldüreyim mi? dedi. Peki, orada olup bitenleri, meydana gelen olayları nereden bilebilirdi? Kendisi baygın Atıyordu değil mi ya? Her neyse, bunu burada keselim, hailin de bir sınırı vardır, baylar.

Bazı ince zekâlı kişiler, peki ya ikisi anlaştılarsa, ya cinayeri ikisi birlikte işlemişler, paraları da aralarında bölüşmüşlerse, o zaman ne olacak? diyebilirler. Evet, bu gerçekten önemli bir şüphedir. Bu şüpheyi doğrulayacak çok önemli deUer de ileri sürebiliriz: Biri cinayeti işliyor, tüm çabaları i üzerine alıyor, öbürü, suç ortağı ise güya sara krizine muş gibi yan gelip yatıyor: tek daha önceden herkeste

şüphe, efendisinde bir kuşku, Grigoriy'de de bir endişe diye! Marak edilecek bir şeydir, iki suç

ortağı böyle bir plânı hangi nedenlere dayanarak akıl arına koyBelki de Smerdyakov bu işte hiç

de doğrudan çalışmış bir suç ortağı değildi. Belki suç ortaklığı

pasifti, belki acı çektiği için buna karışmıştı diyeceklerdir Belki de zaten korkutulmuş olan Smerdyakov, sadece cina yete karşı koymamaya razı olmuştu ve kendisini efendisinin öldürülmesine göz yumduğu için suçlayacaklarını önceden sezdiği halde, bağırmamış, karşı

koymamıştı; belki daha önceden Dimitriy Karamazov'dan tüm bu süre içinde, güya sara krizine tutulmuş gibi yatmak için izin koparmıştı. Belki; Sen istediğin gibi cinayeti işle, ben bu işte yokum demişti.

İyi ama, sara krizi, ne olursa olsun gene de evde gürültü patırdı koparacaktı. Dimitriy Karamazov'un bunu tahmin ederek böyle bir anlaşmaya girmesine imkân yoktu! Ama buna da razı olayım. Diyelim ki Dimitriy buna razı oldu. Öyle de olsa, o zaman katilin de, tüm bu işi planlıyanın da Dimitriy Karamazov olduğu, Smerdyakov'un ise sadece pasif bir suç ortağı, hatta suç ortağı bile değil, sadece korkudan, elinde olmıyarak, bu ise göz yuman biri olduğu anlaşılacaktı. Mahkeme bu farkı muhakkak ortaya koyacaktı! Oysa ne görüyoruz Sanığı tevkif ettikleri anda, kendisi hemen tüm suçu Smeryakov'unyakov'un üzerine yüklüyor. Hatta yalnız onu, bir tek onu suçluyor! Kendisi ile suç ortağı olduğunu bile söylemiyor. Tek başına onu suçluyor: Bu işi tek başına yaptı, cinayeti o işledi ve paraları da o çaldı, bu iş onun isi! dedi.

Bunlar ne biçim suç ortağı ki, hemen birbirlerini ele veriyorlar. Böyle şey hiçbir zaman olamaz.

Hem şu noktaya dikkat edin baylar! Karamazov ne kadar büyük bir tehlikeyi göze alıyor: Asıl katil kendisidir. Cinayeti yalnız bu işe zorla göz yuman ve tüm o süre boyunca

bölmenin öbür tarafında yatmış olan adam işlememiştir. Katil değildir. Öyleyken Dimitriy, hepsini o yatmış olanın üzerine yüklemektedir. Böyle olunca, yatakta olan öfkelenebilir ve belki sadece kendisini korumak amacıyla hemen asıl gerçeği açıklıyabilirdi: İkimiz de bu işi birlikte yaptık. Yalnız asıl öldüren ben değilim. Ben sadece korkudan cinayete göz yumdum, işlenmesine ses çıkarmadım diyebilir di. Tabiî Smerdyakov mahkemenin suçluluk derecesini men ortaya koyacağını, kendisine ceza verilse bile, bu ce zanın herhalde tüm suçu onun üzerine yüklemek is asıl katile verecekleri cezadan çok daha hafif olacağını min edebilirdi. İşte, o zaman artık kendiliğinden açıkla bulunurdu. onu Oysa hiç de öyle bir şey görmedik. Katil

suçladığı ve tüm bu süre içinde katil olarak yalnız onu gösterdiği halde, Smerdyakov suç ortaklığı

konusunda en küçük bir imada bile bulunmadı. Yalnız bu kadar da değil; Smerdyakov içinde para bulunan paketle işaretleri sanığa, kendisinin bildirmiş olduğunu sorgu yargıçlığına söylediğine göre, bunu yapmamış olsaydı, sanık hiçbir zaman bir şey öğrenemiyecekti. Eğer gerçekten suç

ortağı, ya da suçlu olsaydı, bütün bunları yani biraz önce söylediklerimizin hepsini sanığa açıklamış olduğunu bu kadar rahat acıklıyabilir miydi? Aksine işi saklamağa ve olayları muhakkak olduğundan başka türlü göstermeğe, onları küçültmeye çalışırdı. Ama Smerdyakov olayları

olduğundan başka türlü ya da olduklarından daha küçük göstermeye çalışmadı. Ancak kendisini bir suç ortağı olarak suçlayacaklarından korkmayan, suçsuz bir insan öyle davranabilir. İşte bu adam tutulmuş olduğu sara hastalığının

yarattığı melankoliden meydana gelen tüm bu felâketten ötürü, dün kendisini asmıştır. Bunu yapmadan önce de, kendine özgü bir tavırla yazdığı bir kâğıt bırakmıştır. Bu kâğıtta: Hayatıma kendi elimle, seve seve ve hiç kimseyi suçlamamak için son veriyorum diyordu. Ne olurdu bu kâğıtta katil Karamazov değil, benim! diye ekleseydi. Ama böyle bir şey eklemedi: birini yapmaya vicdanı yetti de. öbürüne yetmedi mi?

Peki sonra ne oldu? Biraz önce buraya mahkemeye para getirdiler, üç bin ruble getirdiler! Bu paralar işte o pakette suç delili olarak masanın üzerinde bulunan pakette olan paralardı. Bunları

dün akşam Smerdyakov bana verdi denildi. Zaten demin burada meydana gelen üzücü tabloyu kendiniz de hatırlıyorsunuz, sayın jüri üyeleri. Bu yüzden tekrar ayrıntılara girmiyeceğim, yalnız izin verirseniz, iki üç düşünce leri süreceğim. Aralarında en önemsizlerini. Önemsiz olduktun söylüyorum, çünkü herkesin aklına gelmiyecek ve unutacak şeylerdir. Bir kez gene şunu söyleyeyim: diyelim ki Smerdyakov bu paraları dün akşam vicdan azabı çektiği için verdi sonra da kendi kendini astı. (Öyle diyorum çünkü vicazabı çekmeseydi bu paraları vermezdi). Böyle olunca da, ancak dün akşam ilk kez olarak, İvan Karamazov'un açıkladığı gibi, cinayetini açıkladı. Başka türlü olsaydı, Karamazov şimdiye dek susabilir miydi? Demek ki Smer

erdyakov suçunu da açıkladı. O halde tekrar ediyorum, öl390

meden önce yazdığı kâğıtta hiç bir suçu olmayan sanık icin ertesi günü korkunç bir mahkemenin baslyacağını bile bile

neden gerçeği olduğu gibi açıklamadı? Yalnız para bir deli! sayılmaz ki!

Örneğin ben ve bu salonda bulunan iki kis; daha bir raslantı olarak daha bir hafta önce bir şey öğrendik. O da şudur: İvan Fiyodorovic Karamazov, bozdurmak için il başkentine yüz'de beş faizli beşer binlik iki banknot göndermiş. Demek ki on bin oluyor. Bunu yalnız şunun için söylemek istiyorum: Para belirli bir tarihte herkesin elinde bulunabilir. Üç bin ruble getirerek bunların falanca çekmeceden ya da falanca paketten alınmış olduğunu kesin olarak ispat etmeğe imkân yoktur.

Son olarak da şunu söyliyebilirim: İvan Karamazov dün akşam gerçek katilden bu kadar önemli bir haber alıyor da sakin sakin duruyor. Peki, bunu neden hemen bildirmemiştir? Neden herşeyi ertesi sabaha kadar ertelemistir? Öyle sanıyorum ki, nedenini tahmin edebilirim. Bir haftadır sağlık durumu sarsılmıştır. Doktoruna ve yakınlarına hayal er gördüğünü, sokaklarda artık ölmüş

olan insanlara rastladığını kendi ağzı ile açıklayan genç adam, beyin hummasına tutulmadan bir gün önce, (ki hastalık kendisini ancak bugün yere vurmuştur) Smerdyakov'un ölümünü işitince birden zihninde şöyle bir tasarlama yapıyor: Adam öldü, suçu onun üzerine atabilirim. Böylece ağabeyimi kurtarırım. Elimde nasıl olsa para var, bir deste alıp bunu bana Smerdyakov'un ölmeden önce vermiş olduğunu söylerim.

Diyeceksiniz ki, ölü de olsa, kardeşini kurtarmak için de olsa iftira etmek dürüst olmayan bir davranıştır, öyle mi. Peki ama, kendisi bilinçsiz olarak yalan söylemişse, herşeyın öyle olduğunu sanmışsa, uşağın beklenmedik ölüm haberini alınca tüm olarak zihni bulanmışsa? Dünkü sahneyi ve bu adamın nasıl bir durumda bulunduğunu kendiniz de gördü

nüz. Ayakta duruyor ve konuşuyordu ama, aklı nerdeydi. Beyin hummasına tutulmuş olan genç adamın deminki ifa desinden sonra, elimize bir belge, sanığın cinayetten iki gün önce Bayan Verhovtzeva'ya yazdığı ve içinde cinayetin ayrın tılı olarak önceden tasarlanmış programı bulunan mektubu geçti. O halde daha ne plânı, daha hangi tanıkları

arıyoruz Herşey tam bu plâna göre ve başka birinin eliyle degil plânı hazırlıyanın eliyle meydana getirilmiştir. Evet, s

jüri üyeleri herşey yazılmış olduğu gibi olmuştur! Evet, babamızın penceresinden ürkek ürkek ve saygı ile koşarak uzaklaşmış değiliz! Kaldı ki kesin olarak sevgilimizin orada olduğunu biliyorduk.

Evet, böyle bir şeyi düşünmek bile saçma ve gerçeğe aykırı olur. Katil içeri girmiş ve işini bitirmişti. Herhalde kinden, öfkeden tüm varlığı tutuşmuş olarak, nefret ettiği rakibine bakar bakmaz işlemiştir cinayeti. Ama onu öldürdükten sonra (ki bunu belki de bakır havanelini tutan elini bir savuruşta yapmıştır) etrafı iyice araştırıp da kadının orada bulunmadığı kanısına yarınca, gene de elini yastığın altından sokup paranın bulunduğu zarfı, burada masanın üzerindeki suç

delili olan eşyalar arasında bulunan sarfı almayı unutmuyor.

Bunu bence çok karakteristik olan bir noktayı gözden kaçırmamanız için söylüyorum. Eğer tecrübeli bir katil olmuş olsaydı, cinayeti sadece hırsızlık için işlemiş olsaydı, zarfın kâğıdını

yerde, sonradan onu cesedin yanında buldukları yerde bırakır mıydı? Diyelim ki, bunu yapan Smerdyakov'du ve cinayeti hırsızlık amacı ile yapmıştı. Öyle bir şey olsaydı, tüm paketi olduğu gibi götürür, onu kurbanının cesedi başında açmak zahmetine katlanmazdı! Çünkü nasıl olsa, paketin içinde Para bulunduğunu kesin olarak biliyordu. Paralar o pakete gözünün önünde konmuş ve zarf gözünün önünde kapatılmıştı. Paketi olduğu gibi götürseydi, o zaman tabi hırsızlığın da yapılıp yapılmadığı bel i olmayacaktı, öyle değil mi? Şimdi size soruyorum sayın jüri üyeleri Smerdyakov bu şekilde mi davranırdı? Zarfı yerde mi bırakırdı? Hayır, ancak kendini kaybettmiş, artık zihni iyi işlemeyen bir katil, hırsız olmayan, ömründe o güne dek hiç bir şey çalmamış o anda da yatağın finden paraları bir hırsız gibi kapmamış, sadece kendisinden çalınmış olan paraları tekrar geri alıyormuş gibi alan bir katil, (ki Dimitriy Karamazov'un bu üç bin ruble konusunda Manyaklığa varan düşünceleri öyleydi) bu şekilde davranabilirdi!

Zaten öyle yapıyor. Daha önce hiç görmediği paketi kappaktıktan sonra içinde paraların bulunup bulunmadığını kendi sözüyle görmek için, zarfını yırtıyor, paraları cebine koyarak arkasında yerde yırtılmış bir kâğıt şeklinde, kendisine karşı bir delil bıraktığını aklına bile getirmeden oradan kouzaklaşıyor. Bütün bunlar, katil Smerdyakov değil de,392

Karamazov olduğu için oluyor! Dimitriy Karamazov deli) bıraktığını düşünemezdi, aklına bile getiremezdi. Kerden atlına gelebilirdi ki: Oradan koşarak kaçıyor. Arkasından kendisine yetişen uşağın çığlığını işitiyor. Uşak onu yakalıyor, durduruyor ve üzerine inen bakır havanelinin vuruşu ile yere düşüyor. Sanık ona acıyarak duvardan yanına atlıyor. Düşünün bir kez! Güya ona acımış, ona

üzülmüş de onun için herhangi bir şekilde yardım edebilir miyim, diye öğrenmek amacıyla aşağıya atlamış! Bizi buna inandırmak istiyor. Ama o an, böyle bir acıma gösterisinde bulunabileceği bir an mıdır? Hayır sanık yaptığı kötülüğün tek tanığı acaba sağ mı, diye öğrenmek için aşağıya atlamıştır. Başka şekilde bir duyguya kapılması, bir başka nedenle aşağıya atlaması normal olamazdı! Şu noktaya da dikkat ediniz: Kendisi Grigoriy'in başında uğraşıyor, mendili ile başını siliyor ve öldüğü kanısına vararak, kendisini yitirmiş gibi üstü başı kan içinde gene oraya, sevgilisinin evine koşuyor. Peki, kan içinde olduğunu ve kendisini hemen yakalıyacaklarım hiç düşünmedi mi? Oysa sanık üstünün başının kan içinde olduğuna hiç dikkat etmediğine bizi inandırmak istiyor. Ama böyle bir şeyi kabul etmek mümkündür. Öyle olabilir.

Zaten bu gibi anlarda katil er her zaman böyle şaşkınlık geçirirler. Bir taraftan şeytanca bir plânlanma vardır, öbür yanda ise akıl doğru dürüst çalışmaz. Ama şunu unutmamalı ki, o sırada kendisi kadının nerde olduğunu düşünüyordu. Bir an önce nerede olduğunu öğrenmeliydi! İşte kadının evine koşa koşa geliyor, orada beklenmedik ve kendisi için müthiş önemi olan bir haberle karşılıyor: Kadın: Eski sevgilisi ve asıl hak sahibi ile Mokroye'ye gitmişti!

- 393

IX

TAM BİR PSİKOLOJİ İNCELEMESİ

DÖRT NAL GİDEN TROYKA (Savcı'nın konuşmasının sonu)

İppolit Kiril oviç, sinir gerginliğinden ileri gelen heyecana kendini büsbütün kaptırmamak için, mahsus kesin sınırlarla çevrelenmiş konuşma şeklini çok seven titiz konuşmacıların yaptığı gibi, olayların belirtilmesinde tarih bakımından bir

sıra izleyerek, sözün burasına geldiği vakit, özel ikle eski göz ağrısı ve asıl hak sahibi olan kişiden etraflıca söz etti. Bu konuda da kendine göre ilgi çekici düşünceler ileri sürdü.

— Sevgilisini çılgın gibi herkesten kıskanan Karamazov, eski göz ağrısı ve asıl hak sahibinin karşısında, birden boyun eğiyor ve ortadan çekiliveriyor. Beklenmedik bir rakibin kişiliği şeklinde karşısına çıkan bu yeni tehlikeye eskiden hemen hemen hiç önem vermediği düşünülürse böyle davranması daha da gariptir. Tabi eskiden bu tehlikenin daha çok uzak olduğunu düşünüyordu.

Oysa kendisi her zaman yalnız yaşadığı ana önem verirdi. Herhalde rakibinin ortaya çıkmasını

olmayacak bir şey sayıyordu. Kadın belki bu yeni rakibini o ana kadar kendisinden saklamıştır.

Daha önce de onu aldatmıştır. Öyleyken genç adam, o acı çeken yüreği ile yeni gelmiş olan bu rakibin, belki de sevgilisi için bir hayal ya da gerçekleşmesi imkânsız bir şey olmayıp, hayatının tek büyük aşkı olduğunu anlamış, anlayınca da hemen boyun eğmiştir!

Sayın jüri üyeleri, bizce sanığın ruhunda böyle bir duySurıun uyanması imkânsızdır! Ama onun bu özel iğinden

etmeden geçemeyeceğim. Sanığın içinde birden dayanılbir gerçek sevgisi, kadına karşı bir saygı

uyanıyor. Hem de ne zaman? Kendisi onun yüzünden hırsızlık ettiği ve el erini babasının kanına buladığı bir sırada! Gerçi döktüğü kanın intikamı kendisinden daha o anda alınmıştı! Çünkü kendi varlığını ve hayatını bir anda mahveden adam, elinde ol394

mayarak ne duruma düştüğünü hemen hissetmiştir. Kendi kendine daha o anda: Şimdi artık onun gözünde, canından çok sevdiğim o varlığın gözünde o eski göz ağrısı ve asıl hak sahibbne kıyasla ben neyim ki? O vaktiyle mahvettiği kadının yanına pişmanlık içinde dönmüştür, yepyeni bir aşkla, dürüst tekliflerle ve artık mutlu yepyeni bir hayat kurma vaadiyle gelmiştir. Oysa benini gibi mutsuz bir adam, şimdi artık o kadına ne verebilir? Ne teklif edebilir? diye sormuştur.

Karamazov bütün bunları anlamış, işlediği cinayetin kendisi için bütün yol arı tıkadığını, artık cezaya çarptırılacak olan bir suçludan başka bir şey olmadığını, yeni bir hayat yaşıyacak bir insan olmadığını kavramıştır! Bu düşünce onu mahvetmiş, onu bitirmiştir. İşte o zaman çılgınca, Karamazov'un karakterinde olan bir insanın aklına, çıkar yol olarak bundan başka bir şey gelemezdi! Bu tek çare intihardı! Bunun üzerine rehin bıraktığı tabancaları geri almak için memur Perhotin'e koşuyor. Yolda koşarken de biraz önce uğurlarında el erini kana buladığı tüm paraları

cebinden çıkarıyor. Evet, bu paralar şimdi ona herşeyden daha gereklidir: Karamazov ölmek üzeredir! Karamazov tabanca ile intihar edecektir. Bunu da herkes hatırlıyacaktır. Boşuna şair değiliz ya! Boşuna yaşantımızı her iki ucundan yakılmış bir mum gibi eritmedik ya! Şöyle düşünüyoruz: Onun yanına, oraya gideceğim. Orada öyle bir ziyafet vereceğim ki, daha kimse böylesini görmemiştir. Sonradan bunu hatırlasınlar ve uzun süre anlatsınlar diye. Çılgın bağırışlar, çingenelerin coşkun şarkıları ve oyunları arasında, şerefe bir kadeh kaldırıp taparcasına sevdiğim kadının, yeni kavuştuğu mutluluğu kutlayacağım. Sonra da ayaklarının dibinde başıma bir kurşun sıkıp hayatıma son vereceğim! Belki bir gün Mitya Karamazov'u hatırlayacak, Mitya'nın onu ne kadar sevdiğini anlayacak, Mitya'ya acıyacaktır!

Bu düşüncelerde çılgın bir romantiklik ve Karamazov lara özgü bir coşkunlukla, aşırı bir duygululuk seziliyorAma ruhunda bundan başka bir şey de vardı sayın jüri üyeleri! Acı içinde kıvranan zihnine rahat vermeyen, ona ölü derecesinde işkence eden bir şey. Bu vicdandır sayın juri üyeleri! Kendi vicdanının yargısı ve bu yargının korkunçilesidir. Ama tabanca herşeye son verecekti! Tabanca

çıkar yoldu! Ondan başka . bir çare kalmamıştı. Ölümden sonra olacaklara gelince... Artık o anda Karamazov öbür Dünya'da olacakları düşündü mü, bilmiyorum. Hem zaten bir Karamazov, bir Hamlet gibi orada ne olacağını düşünebilir mi? Hayır sayın jüri üyeleri. Onların Hamlet'leri var, biz ise daha sadece Karamazov'lardayız!

SÖZÜn burasında, İppolit Kiril oviç Mitya'nın yola nasıl hazırlandığını belirten geniş bir tablo çizdi.

Perhotin'in evinde ve dükkânında arabacılarla olan sahneyi anlattı. Tanıkların da doğruladığı bir sürü söz, bir sürü parlak cümle ve çeşit çeşit hareketlerle çizdiği tablo, dinleyicilerin üzerinde kandırıcı bir etki yaptı. En çok da olayların aynı anda rastlaması ve birbirini tamamlaması etkili oldu. Çılgın gibi, kendini oradan oraya atan ve artık kendini korumayan adamın suçluluğu apaçık ortaya çıkıyordu. İppolit Kiril oviç anlatmaya devam ederek:

— Artık kendisini korumayı gerekli bulmuyordu, diyordu. İki üç kez, az kalsın tam bir açıklamada bulunacaktı. Neredeyse imalarda bulunuyordu. Yalnız sözlerini tamamlamıyordu. (Sözünün burasında tanıkların ifadeleri belirtildi) Yolda arabacıya bile: Biliyor musun ki, şu anda bir katil götürüyorsun! diye bağırmıştı.

Tabiî herşeyi söyleyemezdi: Önce Mokroye köyüne gitmesi ve şairane davranışlarına orada son vermesi gerekiyordu. İyi ama, bu mutsuz adamı orada ne bekliyordu? Daha Mokroye'ye vardığı

anda, görüyor ki: asıl hak sahibi sandığı adam, belki de hiç de öyle bir hak sahibi değil! Sonradan öyle olmadığını da iyice anlıyor. Yeni bir mutlulukla kutlamak istediği ve onuruna kadeh kaldırdığı

kadın ise, bunları kendisinden istemiyor, kabul etmiyordu. Her neyse, olayları zaten mahkemenin yaptığı soruşturmadan siz de biliyorsunuz. Karamazov'un rakibine üstün çıktığı, artık inkâr kabul etmez bir şekilde anlaşılmıştı. İşte, o zaman ruhunda artık bambaşka bir durum meydana geliyor.

Hem de bu belki şimdiye dek bu ruhun geçirdiği ve belki de geçirebileceği en korkunç oluşumdur!

İppolit Kiril oviç sesini yükselterek:

— Kesin olarak şunu söyleyebiliriz ki, insanın kötülüğe sapmış bir varlık olduğunu kavraması ve içinde suçlu bir yürek taşıması, dünyada tüm mahkemelerin verebilecekleri

cezalardan çok daha şiddetli bir cezadır! diye bağırdı. Yalnız bu kadar da değil: adalet cihazının verebileceği ceza, daha doğrusu bu dünyada verilebilecek tüm cezalar, insanın kendi kendine, kendi vicdanının verebileceği cezanın yanında hafif bile olur. Hatta adaletin ceza vermesi böyle zamanlarda suçlunun vicdanı için zorunlu bir şeydir. Onu umutsuzluktan kurtaracak bir şeydir.

Öyle diyorum, çünkü kadının kendisini sevdiğini, kendisi uğruna eski göz ağrısından ve asıl hak sahibinden vazgeçtiğini ve onu, Mitya'yı birlikte yeni bir hayat kurmaya çağırdığını, ona mutluluk vaadinde bulunduğunu, hem de bunu öyle bir anda yaptığını anladığı vakit, Karamazov'un düştüğü feci durum, çektiği o müthiş acı insan hayalini aşan bir şeydir; düşünün, sevgilisi bunu ne zaman yapmıştır? Artık Mitya için herşeyin bittiği, artık hiç bir şeyin olmayacağı bir sırada! Söz gelmişken, sanığın o zamanki durumunu açıklamak için bizce önemli olan bir şeye üstün körü

değineyim: O kadın, sanığın gözünde ulaşılmaz, müthiş tutku ile istenen, ama erişilmez bir varlıktı. İyi ama, neden daha o anda tabanca ile intihar etmedi? Neden aklına koyduğu niyetten vazgeçti, hatta tabancasının nerede olduğunu unuttu? İşte, bunu yapmaktan onu alıkoyan şey, aşkı yaşamak için hırs derecesine varan tutkusu ve bu tutkusunu orada tatmin etmek umuduydu.

Görüyoruz ki eğlencenin insanı kendinden geçiren havası içinde sevgilisine, onunla birlikte eğlenen ve kendisine her zamandan daha güzel, daha çekici görünen sevgilisine âdeta

.yapışmıştı. Ondan bir an olsun ayrılmıyor, onu hayran hayran seyrediyor, onun karsısında eriyor.

Bu yaşama hırsı, bir an için olsun tevkif edilmenin korkusunu da, hatta vicdan üzüntüsünü de bastırabilirdi! Bir an için, evet yalnız bir an için, sanığın o sırada nasıl bir ruh hali içinde bulunduğunu düşünüyorum. O anda üç şeyin etkisi altında, tam anlamıyla tutsak haline gelmişti: bunlardan biri sarhoşluktu! İçerisi duman içindeydi, patırdı gürültü, oynayanların ayaklarını

vuruşları; şarkı söyleyenlerin tiz sesleri, sonra da o, evet şaraptan yüzü kızarmış şarkı söyleyen, oynayan, sarhoş ve kendisine gülen kadın! İkinci olarak ona cesaret veren bir umut vardı; işin meydana çıkmasına daha epey vakit olduğunu sanıyordu; hiç değilse hemen yakında bir şey olmayacaktı, belki de ertesi günü, ancaK

sabahleyin gelip onu alacaklardı. Demek ki birkaç saati vardı. Bu az bir zaman değildir, çok uzun bir zamandır! Birkaç saat içinde insan birçok şeyler düşünebilir. Bana öyle geliyor ki, o sırada tıpkı

idama, dar ağacına götürülen bir suçlu gibiydi. Daha uzun çok uzun bir yoldan geçirilecekti. Hem de adım adım yürünecekti, binlerce insanın önünden geçirilecekti, sonra köşeden başka bir sokağa sapılacaktı. O korkunç meydan işte orada, o öbür sokağın sonundaydı! Bana öyle geliyor ki, böyle bir yolculuğun başında idama mahkûm olan, o utanç verici arabanın içinde otururken, muhakkak kendisini daha uzun, hatta sonsuz bir hayatın beklediğini sanır. İşte; evler birer birer kayıp gidiyor, mahkûmu götüren araba ilerliyor... ama yine ziyanı yok. daha öbür sokağa sapan dönemece kadar epey vakit var. Bu yüzden mahkûm, daha cesaretini yitirmeden, sağa sola; gözlerini ona merakla dikmiş olan binlerce kayıtsız insana bakar. Ona öyle gelir ki, kendisi de onlar gibi bir insandır. İşte artık öbür sokağa sapan dönemeç de geliyor. Ama ziyam yok, ziyanı

yok, daha geçilecek uzun bir yol var. Yanlarından ne kadar ev kayıp geçse, mahkûm hep aynı

şeyi düşünecek, kendi kendine daha oraya kadar epey ev var diyecektir. Sonuna kadar, ta meydana varıncaya kadar

öyle olacaktır.

Bana öyle geliyor ki, o sırada Karamazov'un duygulan da böyleydi işte. Daha orada bir şey yapmaya fırsat bulamamışlardır diye düşünmüştür. Daha bir şeyler aranıp bulunabilir. Daha savunmak için bir plan tasarlamaya, karşı koymak için çareler bulmaya vakit var. Şimdi ise, şimdi ise, şimdi ise, sevgilim o kadar güzel ki O anda Karamazov'un ruhunda bir bulanıklık ve müthiş bir korku var. Öyleyken, paraların yarısını ayırabiliyor ve onları bir yere saklıyabiliyor! Başka türlü

babasının yastığı altından aldığı o üç bin rublenin yarısı kadar büyük bir paranın nereye kaybolduğunu açıklayabilecek durumda değilim. Kendisi Mokroye'ye ilk kez olarak gelmemiştir.

Orada daha önce iki gün, iki gece âlem yapmıştı. Bu kocaman ahşap evin yerini, tüm bodrumlarını koridorlarım biliyordu. Bana öyle geliyor ki, bu paralar daha o zaman, o evde, tevkiften biraz önce, herhangi bir aralığa, bir oyuk içine, bir tahtanın altına ya da çatının altında bir yere konulmuştur. Neden mi? Nasıl neden? Felâket her an gelip çatabilirdi. Tabiî daha onu nasıl kar398

KARAMAZOV KARDEŞLER

şılayabileceğimizi tasarlamış değildik. Zaten buna vaktimiz yoktu. Hem başımızın her noktası

zonklayıp duruyordu. Sonra o kadın gönlümüzü çeliyordu. Paraya gelince; insanın hangi durumda olursa olsun paraya ihtiyacı vardır. Paralı insan, her yerde insandır.

Belki de böyle bir anda. böylesine bir hesabîlik size anormal görünüyor, öyle mi? Ama daha bir ay önce, yine en tehlikeli, en korkunç bir anda üç bin rublenin yarısını ayırıp, bir bez

parçasının içine koyduğunu, sonra da bezi diktiğini bize kendisi söyledi. Eğer tabiî bu sözü doğru değilse (ki bunun böyle olduğunu şimdi ispat edeceğiz) demek oluyor ki böyle bir düşünce Karamazov'a yabancı değildir. Bunu aklından geçirmiştir. Yalnız bu kadar da değil, belki de bunu sonradan sorgu yargıcını bin beş yüz rubleyi bir beş parçasına sarıp, diktiğini inandırmaya çalışırken (ki öyle bir bez ortada yoktur ve hiç bir zaman olmamıştır) bir anda aklına geldiği gibi söylemiş, yani

'uydurmuştur. Çünkü paraların yarısını ayırıp, iki saat önce daha gün doğmadan Mokroye'de bir yere herhangi bir şey olursa onlara ihtiyacım olur diye saklamıştı. Tek o paralar üzerinde bulunmasın diye. Bunu da birden içinden gelen bir ilhamla yapmıştır. Unutmayın ki sayın jüri üyeleri içinde iki kutup vardır. Karamazov birbirine karşıt iki kutbu aynı anda ruhunda birleştirebilecek bir insandır. O evde paraları aradık, ama bulamadık. Belki hâlâ oradadırlar, ya da belki ertesi günü oradan yok olmuşlardır ve şu anda sanığın elinde bulunmaktadırlar. Her ne olursa olsun, sanığı o kadının yanında., önünde diz çöktüğü bir sırada tevkif ettiler. Kadın yatağının üzerinde yatıyordu. Kendisi de kol arını ona doğru uzatmıştı. O kadar kendinden geçmişti ki, o anda kendisini tevkif etmeye gelenlerin yaklaştığını bile duymamıştır! Hatta nasıl bir karşılık vereceğini bile tasarlayamamıştır. Kendisi de. zekâsı da gafil avlanmıştır.

İşte şimdi, yargıçların, kaderini tayin edecek insanların karşısında bulunuyor. Sayın jüri üyeleri, bizim meslekte olan insanların yaşantısında öyle anlar olur ki, bir insanın karşısında ve o insanın akıbeti için müthiş bir korku duyarızBu anlar suçlunun artık herşeyin mahvolduğunu gördüğü, ama hâlâ çırpındığı, hâlâ bizimle savaşmaya niyetli olduğu ve o kapana kıstırılmış bir hayvanın korkusuna benzeyen

Korku içinde olduğunu hissettiğimiz dakikalardır. Böyle anlarda, suçlunun içinde kendisini korumak için ne kadar yaratılıştan doğan içgüdü varsa, hepsi birden ayağa kalkmıştır! Suçlu kendisini kurtarmak için çırpınırken, size içinizi okumak istiyormuş gibi keskin bir bakışla, yalvaran, acı çeken bir bakışla bakar. Her hareketinizi izler, yüzünüzü, düşüncenizi anlamaya çalışır, hangi yönden kendisine bir darbe indireceğinizi araştırır. Sarsılan zihninde bir an içinde binlerce plan kurar, ama gene de konuşmaktan korkar, ağzından bir şey kaçırmaktan çekinir!

İnsan ruhunun bu küçük düşürücü çırpınışları, bir insanın çektiği çilelerin üzerinden yapılan bu geçiş, bu hayvanca kendini koruma tutkusu müthiş bir şeydir ve bazen suçluya karşı, savcıda bile içten gelen bir titreme, bir acıma uyandırır!

İşte biz tüm bunlara tanık olduk. Önce şaşırmıştı ve korku içinde dudaklarından kendisini feci bir şekilde ele veren birkaç söz döküldü: Kan! Bunu hak ettim! ama çabucak kendini toparladı. Ne söylemesi gerekirdi, nasıl bir karşılık vermeliydi? Bunlar daha henüz zihninde hazır değildi.

Yalnız, pek bir şey ifade etmeyen basit bir inkâr vardı:

-Babamı öldürmedim, suçlu değilim!

İşte, geçici olarak meydana getirebildiği tek sığınacak şey, tek siper buydu. Bu siperden sonra belki de bir fırsatını bulup bir barikat kurabilirdi. Kendisini ele veren ve bağırarak söylediği o ilk sözleri daha bu konuda kardeşine soru sormamıza fırsat vermeden, sadece uşak Grigoriy'i öldürmüş olmaktan ötürü suçlu olduğunu belirterek düzeltiyor:

— Bu kanın dökülmesinden suçluyum. Ama babamı kim öldürdü, baylar? Kim öldürdü? Onu benden başka kim öldürebilirdi?

İşitiyor musunuz? Kendisine bu soruyu sormak için gelmiş olan bizlere bunu soruyor! Daha ortada bir şey yokken söylenen bu: Eğer ben öldürmediysem! sözünü işitiyor musunuz, yasamaya devam edebilmek için başvurulan bu kurûazlığı, bu saflığı, bu Karamazov'lara özgü sabırsızlığı

görüyor musunuz? Demek istiyor ki: Ben öldürmedim, benim Sürdüğümü aklınıza bile getirmeyin!

Sonradan da hemen, acele ederek, evet, müthiş bir aceleyle:

-Öldürmek istiyordum baylar, öldürmek istedim! diye400

açıklamada bulunuyor, ama gene de suçlu değilim ben öldürmedim! diyor.

Lütfen öldürmek istemiş olduğunu kabul ediyor. Bize: Siz ne kadar içtenlikle konuştuğumu görüyorsunuz! Bunu ne kadar çabuk görürseniz, katilin ben olmadığıma o kadar çabuk inanırsınız demek istiyor: Evet, bu gibi durumlarda suçlu, bazen inanılmayacak kadar düşüncesiz ve herşeye çabucak inanan biri oluveriyor. İşte bu sırada, sorgu makamı, birden, kendine sorulabilecek en basit suali soruyor:

— Sakın Smerdyakov öldürmüş olmasın?

O zaman tam beklediğimiz gibi oldu: kendisine önceden haber verdiğimiz için, onu hazırlıksız ve daha Smerdyakov'u ne zaman ortaya çıkarmanın kendisi için daha uygun olduğunu düşünemediği, o anı seçemediği bir sırada yakaladığımız için kızdı. Yaratılışı bakımından inkarcı

olduğu için, hemen aşırılığa düşerek vargücü ile cinayeti Smerdyakov'un işlemiş olamayacağını

ileri sürdü, bizi Smerdyakov'un elinden cinayet çıkabilecek bir insan olmadığına inandırmaya çalıştı. Ama bu sözlerine inanmayın. Bu sadece bir kurnazlıktır: kendisi daha Smerdyakov'u ortaya çıkarmaktan vazgeçmemiştir. Hiç vazgeçmemiştir. Aksine, onu sonradan ortaya çıkarmaya kararlıdır. Çünkü ondan başka kimi ortaya sürecektir. Ama bu işi başka bir zamanda yapacaktır.

Çünkü şimdilik işi bozulmuştur. Smerdyakov'u belki ancak ertesi günü ya da birkaç gün sonra, münasip anını bulunca ileri sürecek ve bize: görüyorsunuz, Smerdyakov'un cinayeti işleyebileceğine, ben, sizden daha büyük bir şiddetle itiraz etmişimdir. Bunu siz kendiniz de hatırlıyorsunuz. Ama şimdi ş" kanıya vardîm ki, Evet cinayeti o işlemiştir. Katil ondan başkası

olamaz diyecekti. Ama o an gelmeden önce, bizimle konuşurken somurtkan ve sinirli bir inkarcılığa başvuruyor. Bununla birlikte sabırsızlığı, öfkesi, onu en beceriksizce, en gerçeğe aykırı

bir açıklamayı yapmaya sürüklüyorbabasının pencereden içeriye baktığını, sonra da oradan saygıyla uzaklaştığını ileri sürüyor. İşin asıl önemlisi, bunu ileri sürerken, daha içinde bulunduğu koşul an, kendine gelmiş olan Grigoriy'in ifade verirken ne derece açıklamalarda bu lunduğunu bilmiyor. Sonra etraf gözden geçiriliyor ve arama yapılıyor. Bu aramalar sanığı öfkelendiriyor, ama aynı za manda ona cesaret de veriyor: çünkü üç bin rublenin heps KARAMAZOV KARDEŞLER

Bulamadık. Ancak yarısı bulunmuş oldu. İşte, öfke ile sustuğu ve herşeyi reddettiği o sırada, tabiî

birden aklına o bez parçası hikâyesini uydurmak geliyor. Muhakkak ki, uydurduğu bu hikâyenin inanılacak bir şey olmadığını kendisi de hissetmiştir. Hatta onu daha inanılabilir bir şey haline getirmek, artık gerçeğe benzeyen, tam anlamıyla bir roman uydurabilmek için, daha ne söyleyebileceğini müthiş bir üzüntü içinde düşünüp durmuştur. Bu gibi olaylarda, soruşturma makamının ilk görevi, sanığa hazırlanmak imkânını vermemektir. Onu beklenmedik bir anda gafil avlamaktır. Öyle ki, suçlu en gizli düşüncelerini, onları ele veren tam bir içtenlikle, tüm o gerçeğe aykırılıkları ile ve birbirlerine olan karşıtlığı içinde açığa vursun.

Suçluyu konuşturmak ise önce ona sanki rastgeleymîş gibi, herhangi bir yeni olayı, dava ile ilgili herhangi bir durumu, önemi bakımından çok büyük bir rol oynayan, ama kendisinin o ana kadar hiç bir şekilde düşünmediği, aklına bile getirmediği bir şeyi dinletmekle olur. Böyle bir olay, elimizin altında bulunuyordu. Evet, çoktandır hazırlamıştık bunu: Bu kendisine gelmiş olan uşak Grigoriy'in kapının açık olduğuna dair verdiği ifadeydi: sanık işte o kapıdan çıkıp gitmişti. Ama onu büsbütün aklından çıkarmıştı. Grigoriy'in bunu görmüş olabileceği ise aklından bile geçmemişti.

Olay müthiş bir etki yaptı. Sanık, yerinden fırladı ve birden bize:

— Smerdyakov öldürdü. Smerdyakov! diye bağırdı. Böylece asıl tasarladığı gizli düşünceyi, en gerçeğe aykırı Şekilde açıklamış oldu. Çünkü Smerdyakov cinayeti ancak Dımitriy, Grigoriy'i yere yakıp kaçtıktan sonra işleyebilirdi. Kendisine Grigoriy'in daha yere düşmeden önce kapıyı açık gördüğünü, yatak odasından çıkarken de bölmenin

arkasında Eleyen Smerdyakov'un sesini işittiğini haber verdiğimiz vakit, Karamazov bu sözlerin ağırlığı altında gerçekten ezildi.

Meslektaşım saygıdeğer ve nükte meraklısı Nikolay Parfenoviç'imiz, sonradan bana, o anda sanığa gözleri dolacak kadar acıdığını söyledi. İşte, bu sıradadır ki, sanık durumumu düzeltmek için, acele ile o sözü edilen dikili bez parçaaçıklıyor: Eh ne yapalım, bari bu masala inanın der ir.

Sayın jüri üyeleri, olaydan bir ay önce paraların bez parçasına içine sarılıp dikildiği konusunda söylenen405,

lerin, neden akla gelebilecek en saçma, aynı zamanda fn gerçeğe aykırı şey saydığımı, size bu hususta ki düşüncelerimi açıklayarak bildirmiştim. Bir bahse tutuşsak ve: Daha inanılmayacak ne bulunabilir? diye sorsak, inanın bundan daha kötü bir şey uydurulamaz. Bu noktada bazı

ayrıntıları, gerçek hayatta daima bol bol bulunan, ama el erinde olmayarak, kendi uydurdukları

düşünceleri ileri süren bu mutsuz kişilerin, hiç bir şey ifade etmeyen gereksiz küçük şeyler olarak küçümsedikleri, hatta akıl arına bile getirmedikleri ayrıntıları ileri sürerek, düşüncelerini çürütmek, sıfıra indirmek mümkündür. Evet, o anda böyle ayrıntıları düşünecek durumda değildirler. Akıl an sadece bir bütün meydana getirmeye uğraşır. Zihinleri böyle önemli şeylerle uğraşırken, kendilerine karşı böyle küçük şeyler ileri sürmek cesaretini gösteriyorlar! Ama işte, böyle önemsiz şeylerle tuzağa düşürürler!

Sanığa:

-Peki, o sizin sözünü ettiğiniz bez parçası için kumaşı nerden aldınız? Kim dikti size o bez parçasını? diye 'soruyorlar.

-Kendim diktim, diyor.

-Peki, bezini nereden aldınız?

O zaman sanık, güceniyor, bunu kendisi için nerdeyse hakaret anlamı taşıyan önemsiz bir şey sayıyor. Hem de bunu söylerken gerçekten içtenlikle konuşuyor! Evet hepsi öyledir.

-Gömleğimden yırttım, diyor.

-Çok güzel. Öyleyse yarın çamaşırınız arasında içinden bir parça koparılmış gömleğinizi buluruz, diyorlar.

Şunu unutmayın ki sayın jüri üyeleri, gerçekten bu gömleği bulmuş olsaydık (gerçekten bu gömlek varsa, onu muhakkak bavulunda ya da dolabında bulacaktık.. Başka türlü olmasına imkân yoktu) bu bile artık bir delil, ifadelerin doğruluğunu gösteren el e tutulur bir delil olacaktı! Ama kendisi bunu kavrayamıyordu.

-Hatırlamıyorum, belki de gömleğimden kopardım, ev sahibinin başlığının içine dikmiştim onu, diyor.

-Hangi başlığın içine?

-Eski basma, berbat bir başlığı vardı, yerlerde sürü yordu, onu aldım.

-Bunu kesin olarak hatırlıyor musunuz?

-Hayır, kesin olarak hatırlamıyorum.

Hem de bunu söylerken kızıyor, öfkeleniyor. Ama düşünün: Böyle bir şeyi hatırlamamaya imkân var mı? Hayatın en korkunç, anlarında, idama götürülürken bile insanın aklında asıl bu önemsiz şeyler kalır. Böyle bir insan herşeyi unutur da, yolda giderken gözünün takıldığı yeşil bir damı ya da örneğin haça konmuş bir kargayı unutmaz. Paraları o bez parçasına dikerken evdekilerden saklanıyordu, değil mi? Herhalde elinde iğne ile onu dikerken odasına girip de onu suç üstü

yakalamasınlar diye, nasıl gurur yaralayıcı bir korku içinde kaldığını hatırlaması gerekirdi.

Herhangi bir ses duyunca nasıl yerinden fırlayıp, bölmenin öbür tarafına kaçtığını (çünkü evinde bir bölme vardı) unutmuş olamaz ya!

îppolit Kiril ovic birden sesini yükseltti:

-Bütün bunları size ne diye bildiriyorum sayın jüri üyeleri? Neden size bütün bu küçük ayrıntılardan söz ediyorum? Çünkü sanık şu ana kadar o saçma sözlerinin üzerinde inatla duruyor! Tüm bu iki ay içinde, ta kendisi için uğursuz olan o geceden bu yana, hiç bir şey açıklamamış, eskiden ileri sürdüğü hayali aşan sözlerine hiç bir şey eklememiş, durumu açıklayacak gerçek bir olay gösterememiştir. Hep bunlar küçük şeyler, siz namusuma inanın!

der gibidir. Doğrusu seve seve inanmak isteriz: Buna inanmak için herşeye razıyız.

Sadece namusuna inanmaya hazırız! Biz, insan kanına susamış çakal ar mıyız sanki? Bize sanığın lehine bir tek olay gösterin, buna hemen seviniriz. Ama bize gerçek bir olay gösterin. Öz kardeşinin sanığın yüzüne bakarak çıkardığı bir sonucu ya da onun göğsünü

yumruklarken, üstelik karanlıkta muhakkak boynunda asılı bir bezi işaret ettiğini belirten sözleri değil, bir tek olay gösterirseniz, bizi sevindirmiş olursunuz! Hemen suçlamamızdan vazgeçeriz. Sözlerimizi derhal geri alırız. Şimdilik ise adalet, hakkın aran^asını istiyor, biz de sözlerimizde ısrar ediyor ve hiç bir sözümüzden vazgeçmiyoruz.

İppolit Kiril ovic sözün burasında konuşmasının son bö'ümüne geçti. Sıtmaya tutulmuş gibiydi, dökülen kan için, hırsızlık etmek gibi adi bir amaçla oğlu tarafından öldürülen babanın kam için bağırdı durdu. Kesin bir tavırla olay404

ların trajik ve birbirlerini tamamlayan gerçekliliğine işaret etti.

— Burada sanığın ustalığı ile ün salmış savunucusundan (İppolit Kiril oviç ondan söz etmekten kendini alamamıştı) neler işitirseniz işitin, burada duygululuğunuzu uyandırmak için ne kadar güzel ve dokunaklı sözler söylenirse söylensin, şunu unutmayın ki, şu anda sizler adaletimizin ışığını temsil ediyorsunuz. Unutmayın ki, siz, bizim olan gerçeği, kutsal Rusya'mızı, evlâtlarını, ailelerini, kutsal olan nesi varsa hepsini savunan kişilersiniz! Evet, sizler şu anda burada Rusya'yı temsil ediyorsunuz, kararınız yalnız bu salonda değil, tüm Rusya'da duyulacaktır! Tüm Rusya, sizi kendi savunucuları ve yargıçları olarak dinleyecek, vereceğiniz karardan cesaret bulacak, ya da karamsarlığa düşecektir. Rusya'ya acı

çektirmeyiniz, bekleyişlerini boşuna çıkarmayınız. Kadere doğru giden troykamız belki de yıldırım hızıyla felâkete doğru gidiyor. Belki de çoktandır tüm Rusya'da, kol arını yukarı doğru kaldırarak, onun bu karşı durulmaz, dört nala

çılgınca gidişini durdurmak için yalvaran vardır ve eğer başka mil etler rüzgâr gibi dört nala giden bu troykanın önünden iki yana çekiliyorsa, belki de bunu hiç de şairin dilediği gibi saygılarından ötürü değil, doğrudan doğruya korkudan yapıyorlardır. Buna parmak basın! Korkudan, hatta belki de ona karsı bir tiksinti duydukları için çekiliyorlar. Hem iyi ki öyle yapıyorlar. Yoksa bir de bakarsınız çekilmekten vazgeçerler ve dört nala gelen hayalet karşısında sağlam bir duvar halinde dikilerek kendilerini, kültürü ve uygarlığı kurtarmak için, bizim bu doludizgin gidişimizi durdururlar!

Avrupa'dan gelen bu endişeli sesleri daha önceden de işittik. Şimdi artık iyiden iyiye duyulmaya başlandı bu sesler! Onları kışkırtmayın, özbeöz babasını öldüren bir adamı

beraat ettirerek, suçsuz gösterecek bir karar vererek, içlerinde her gün biraz daha artan nefreti kızıştırmayın!

Sözün kısası, İppoîit Kiril oviç, ölçüyü çok kaçırmasına rağmen, gene de sözlerini içten gelen bir seslenişle sona erdirdi ve sözleri gerçekten olağanüstü bir etki yaptı. Konuşmasını bitirdikten sonra acele ile dışarı çıktı ve tekrar ediyorum, öbür odada neredeyse baygın düştü. Salondakiler al~ kışlamıyorlardı. Ama ciddi insanların hepsi memnundu. Yal" nız bayanlar pek o kadar hoşnut olmamışlardı. Öyleyken bu

konuşmayı onlar da güzel bulmuşlardı. Zaten bu sözlerin sonucundan hiç korkmuyor ve Fetyukoviç'lerinin söze başlamasını bekliyorlardı: En sonunda o konuşmaya başlayacak ve tabiî

herkesin sözünü sıfıra indirecek! diyorlardı.

Herkes Mitya'ya bakıyordu; Mitya, savcının tüm konuşması boyunca el erini yumruk yapmış, dişlerini sıkmış, .gözlerini yere indirmiş olarak hiç konuşmadan oturdu. Ancak arada bir başını

kaldırıp konuşulanları dinliyordu. Özel ikle Gruşenka'dan söz açılınca, öyle yapıyordu. Savcı, Rakitin'in Gruşenka hakkında düşüncesini bildirdiği vakit dudaklarında öfkeli bir gülümseyiş belirdi ve oldukça gür bir sesle:

-Bernard'lar; diye söylendi.

İppolit Kiril oviç, onu Mokroye'de nasıl sorguya çektiğini, ona nasıl eziyet ettiğini anlatırken, Mitya, başını kaldırmış, sözlerini merakla dinlemişti. Hatta bir ara yerinden fırlayarak birşeyler bağırmak istemiş, ama kendisini tutmuş, ancak nefretle omuzlarını silkmekle yetinmişti. Sonraları, savcının konuşmasının son bölümünde, suçlunun Mokroye'de sorguya çekilmesi sırasında kendisinin gösterdiği marifetlerlerden söz ettiğini söylerken sosyetede onunla alay ede ede sabredemedi, marifetleri ile övünmeden duramadı diyorlardı. Celseye ara verildi. Ama bu çok kısa süren bir ara idi. Ancak bir çeyrek saat kadar ya da en çok yirmi dakika sürdü. Dinleyiciler arasında çeşitli konuşmalar, yüksek sesle bağırmalar duyuluyordu. Bazı konuşmaları hatırlıyorum. Gruplardan birinde bir bay kaşlarım çatarak:

-Ciddî bir konuşma! diyordu. Bir başka ses duyuluyordu:

-Pek fazla psikoloji karıştırdı canım!

-Ama söyledikleri hep gerçek! Saklanması imkânsız gerçekler.

- Ha bakın, bu konuda ustadır.

-İşin özetini yaptı. Üçüncü bir ses araya karıştı:

-Bize de veriştirdi, bize de. Konuşmasının başlangıcında herkesin Fiyodor Pavloviç gibi olduğunu söylememiş miydi?

-Sonunda da öyle oldu. Ama burasını uydurdu.

-Evet, belirsiz kalan noktalar vardı.

-Azıcık fazla kaçırdı.

- Haksızlık etti! Haksızlık etti, doğrusu.

-Yok canım, ne de olsa ustaca lâf etti. Adamcağız konuşacağı günü uzun bir süre bekledi.

Sonunda da söyledi işte. He, ne, ne!

-Bakalım savunma avukatı ne diyecek? Başka bir grupta da şöyle konuşuluyordu:

-Petersburglu'yu demin boşuna gücendirdi. Hani duyguları etkilemeye çalışanlar demişti ya, hatırlıyor musunuz?

-Evet, o noktada beceriksizlik etti.

-Acele etti.

-Sinirli adam canım.

-Biz şimdi gülüyoruz, ama bakalım sanığın durumu nasıl?

-Orası öyle. Mityenka'nın durumu nasıl?

Üçüncü grupta ise şöyle demliyordu:

-O tek saplı gözlüğü olan ve kenarda oturan şişman kadın kim?

-Bir general karışıdır. Kocasından ayrıldı, kendisini iyi tanırım...

-Demek general karısı olduğu için tek saplı gözlük kul anıyor.

-Beş para etmez.

-Yok canım, hoş kadın.

-Yanında, iki koltuk ilerde bir sarışın oturuyor, o daha güzel.

-O vakit, Mitya'yı Mokroye'de nasıl da ustaca kıskıvrak yakalamışlar, değil mi?

-Ustaca olmasına belki öyledir. Savcı bunları önceden de anlatmıştı. Burada her gittiği evde neler neler anlatmadı!

-Şimdi de sabredemedi. Gururunu yenemedi.

-Ne yaparsın, gururu kırılmış adamın. He, he, he!

-Öyle de alıngan ki. Hem çok lâf etti. Nedir o uzun uzun cümleler?

-Hep de korkutup duruyordu. Dikkat edin bakın, hep bizi korkutmak istiyor. Troykadan söz ettiği yeri hatırlıyor musunuz? Onlarda Hamlet'ler var, bizde ise henüz yalnız Karamazov'lar Burasını çok güzel söyledi doğrusu.

-Bu lâfları liberalizmi eleştirmek için söyledi. Ondan korkuyor!

-Zaten avukattan da korkuyor.

-Orası öyle, bakalım Bay Fetyukoviç ne söyleyecek?

-Ne derse desin, bizim köylüleri kandıramaz.

-Öyle mi sanıyorsunuz?

Dördüncü grupta da şu konuşmalar duyuluyordu:

-Troykadan söz ederken güzel konuştu! Hani mil etlerden söz ettiği yerde.

-Gerçekten de doğru söyledi, hatırlıyor musun, hani mil etler beklemeyecek diyordu ya, gerçekten doğru.

-Ne olmuş ki?

-Canım, İngiliz parlamentosunda geçen hafta bir mil etvekili nihilistler konusunda bakanlığa soru yöneltmiş. Bu barbar mil eti ele alıp uygarlığa kavuşturmanın zamanı gelmedi mi? demiş.

İppolit onu kastetti, biliyorum. Ondan söz etti. Daha geçen hafta bunu söylemişti.

-O çaylaklara burası uzak gelir.

-Hangi çaylaklara? Hem neden uzak gelir diyorsun?

- Çünkü Kronştad'ı kapatırız ve onlara ekmek vermeyiz. O zaman ekmeği nereden bulacaklar?

-Amerika yok mu? Şimdi Amerika'dan buğday alıyorlar.

-Atma!

Ama bu sırada çıngırak çaldı ve herkes yerine koştu, Kürsüye Fetyukoviç çıktı.

SAVUNMA AVUKATININ KONUŞMASI

İki ucu sivri değnek

Konuşmacının ilk sözleri duyulduğu vakit, herkes sustu. Salonda bulunanların hepsi, gözlerini ona dikmişlerdi. Kendisi söze dosdoğru, gösterişsiz ve güvenli bir tavırla, hiç züppelik taslamadan başlamıştı. Güzel lâflar etmek, sesine karşısmdakilerde acıma uyandıracak bir ton vermek, karşısındakiler! duygulandıran kelimeler kul anmak gibi şeylere408

başvurmuyordu. Sadece, yakınlık beslediği ve söylediklerine ilgi gösterecek kişilerin arasında konuşan bir insan gibiydi Sesi çok güzeldi. Gür ve cana yakındı. Tonunda bile içten gelen, candan bir anlam vardı. Ama herkes hemen şunu anladı ki, konuşmacı birden gerçekten dramatik bir yüksekliğe tırmanabilir ve oradan beklenmeyen bir şiddetle yürekleri altüst edecek bir darbe indirebilirdi.

Belki de İppolit Kiril oviç kadar düzgün konuşmuyordu. Ama uzun cümleler yapmıyor ve daha kesin konuşuyordu. Yalnız bir tek şey bayanların hoşuna gitmemişti: konuşurien, özel ikle sözlerinin başlangıcında, hep iki büklüm eğilip duruyordu. Bunu selâm veriyormuş gibi değil, dinleyicilerine doğru atılıyormuş, daha doğrusu yaklaşmak istiyormuş gibi yapıyordu. Sanki ince uzun sırtının ortasında yerle tam bir dik açı meydana getirebilecek şekilde eğilmesini sağlayan bir yay vardı.

Başlangıçta, garip bir şekilde sanki hiç bir düzeni yokmuş gibi, olayları karmakarışık bir şekilde ele alarak konuşuyordu; ama sonunda sözlerinden bir bütün ortaya çıktı. Konuşmasını iki bölüme ayırmak mümkündü: Birinci yarısı, bir eleştiriydi, savcılık makamının iddialarını çürütüyordu ve bazen öfkeli ve alaycı sözlerle doluydu. Ama konuşmasının ikinci bölümünde, birden tonunu, hatta kul andığı metodu değiştirdi ve birden dramatik yükseklikliere tırmandı. Salondakiler de bunu bekliyorlarmış gibi heyecandan titremeye başlamışlardı.

Doğrudan doğruya dava konusu olayı ele alarak söze başladı ve önce aslında Petersburg'da çalıştığı halde, sanıkları savunmak için Rusya'nın başka kentlerine gidişinin ilk olmadığını, bunu daha önceden de yaptığını, ama yalnız suçsuz olduklarına inandığı ya da suçsuzluklarım tahmin ettiği kişilerin savunmasını üzerine aldığını belirtti.

— Şimdi de aynı şey oldu, diye anlattı. Daha gazetelerde çıkan ilk röportajlarda sanığın lehine olan ve beni olağanüstü şaşırtan bir şey îarketmiştim. Sözün kısası beni herşeyden önce, hukuk prosedüründe sık sık tekrarlanan, ama bana öyle geliyor ki, hiç bir zaman şimdi üzerinde tartıştığımız davada olduğu kadar, dolgun ve böylesine karakteristik özel iklerle belirmemiş bir nokta ilgilendirdi. Bu noktayı ancak konuşmanın sonunda, sözlerimi bitirirken

malıydım. Öyleyken düşüncemi daha başlangıçta açıklayacağım. Çünkü benim âdetim, etkileyeceğim hiç bir şeyi ertelemeden, izlenimleri azar azar kul anmaya çalışmadan, doğrudan doğruya konuyu ele almaktır. Bu belki benim tarafımdan hesaplı bir davranış olmaz, ama buna karşılık içten gelen bir şeydir. Düşüncem, daha doğrusu

zihnimde tasarladığım plan şu: İleri sürülen olaylar özetlenirse, ezici bir çoğunluğu sanığın aleyhindedir. Öyleyken, bu olayları teker teker ele alıp, birbirlerinden ayrı olarak eleştirirsek, böyle bir eleştiriye dayanabilecek bir tek delil bulamayız! Söylentileri ve gazeteleri izledikçe, düşüncem gittikçe daha da kuvvetleniyordu. İşte o zaman birden sanığın akrabalarından onu savunmam için bir davet aldım. Hemen buraya hareket ettim. Buraya gelince de artık bu konuda tam olarak bir kanıya vardım. İşte, bu olaylar arasındaki korkunç bağı kırmak ve sanığı suçlayan her bir delilin, hiç bir şey ispat etmediğini, fantastik bir şey olduğunu göstermek içindir ki, bu davada savunmayı üzerime aldım.

Sözün burasında savunma avukatı, birden sesini yükseltti:

-Sayın jüri üyeleri! Ben buraya yeni gelmiş bir insanım. Bütün izlenimlerimde hiç bir ön yargı

yoktur. Karakter bakımından öfkeli ve duygularında aşırı olan sanık, bu kentte belki yüzlerce insana yaptığı gibi, beni daha önceden kırmış değildir. (Oysa birçokları, onlara karşı iyi davranmadığı için, önceden ona karşı ön yargılar beslemektedirler). Tabiî şunu da kabul ederim ki, burada toplumun ahlâk duyguları haklı olarak gerçekten zedelenmiştir; sanık, azgın ve sınır tanımayan bir kişidir! Öyleyken sosyetede, hatta çok yüksek yetenekleri olan sayın savcının ailesinde bile çok iyi karşılanıyordu. (Not: Bu sözler üzerine halk arasında iki üç kişinin gülüştüğü duyuldu. Gerçi bu gülüşmeler hemen kesildi, ama herkes onları farketmişti) Bizde herkes biliyordu ki, savcı Mitya'yı kendi isteğine aykırı olarak, sadece son derece iyiliksever ve saygıdeğer, ama olmayacak şeyler yapan, daima kendi kafasına göre hareket eden ve bazı

durumlarda, özel ikle önemsiz şeylerde kocasına karşı koymaktan hoşlanan karısı ilgi çekici bulduğu için, evine kabul ediyordu. Bununla birlikte Mitya, onlara pek sık gitmezdi.

Savunma avukatı:

-Ama cesaretimi hoş görün, şunu belirtmek isterim ki,410

hasmım gibi hiç de etki altında kalmayan bir zekâya ve haksever bir karaktere sahip olan bir insanda bile, müvekkilim konusunda bazı yanlış ön yargılar uyanmış olabilir, diye devam etti.

Evet, bu çok tabiî bir şeydir: o mutsuz adam kendisine karşı daima bir ön yargı beslemesine hak kazanmıştır. Moral bir hakaret, hatta estetik duygusunun zedelenmesi, bazen insanları

karşılarındakine hiç acımamaya yöneltir. Demin savcılık makamının o parlak konuşmasında sanığın karakterinin ve davranışlarının kesin bir tahlilini işittik. Dava konusu olayın sert bir şekilde eleştirildiğini duyduk. Asıl önemlisi, işin özünü bize anlatmak için, gözümüzün önüne öylesine psikolojik derinlikler serildi ki, sanığın kişiliğine karşı önceden birazcık olsun belirli bir niyet ile öfkeli bir ön yargı olmasa, böylesine derinliklere inmeye imkân yoktur. Ama bu gibi durumlarda, bir davaya önceden öfkeli ve önceden niyet besleyerek bakmaktan daha kötü, hatta daha kahredici şeyler vardır.

Özel ikle, diyelim ki, varlığımızı sanatçıya yakışır bir oyun gösterme hevesi sararsa, içimizde bir sanatçı olarak bir şeyler yaratmak, ortaya bir roman çıkarmak ihtiyacı uyanırsa; hele bir de psikolog olarak Tanrı vergisi sahip olduğumuz zengin yeteneklerimiz de varsa... Daha Petersburg'da iken daha buraya gelirken öğrenmiştim ki, (zaten bunu öğrenmeden de biliyordum) burada hasım olarak uzun bir süredir bu özel iği ile, henüz yeni gelişen hukuk dünyamızda, belirli bir ün kazanmış olan derin görüşlü ve ince bir psikologla karşılaşacağım. Ama psikoloji, derin olmakla birlikte, gene de iki ucu sivri olan bir

değnektir. (Halk arasında gülüşmeler oldu.) Evet, tabiî ki, bu basit kıyaslamamdan ötürü beni bağışlarsınız; ben çok güzel konuşmasını bilmem.

Bununla birlikte, şimdi savcının konuşmasından rastgele bir örnek alayım. Sanık, gece vakti, bahçede koşarak kaçarken, duvarın üzerine tırmanıyor ve bakır bir havaneliyle, ayağına sarılan uşağını yere seriyor. Hemen sonra da gene bahçeye atlıyor ve tam beş dakika yere serilmiş

olanın başında uğraşarak, onu öldürüp öldürmediğini anlamak istiyor. Sayın savcı, sanığın ihtiyar Grigoriy'in yanına, ona acıdığı için atlamış olduğunu söylerken, doğru söylemiş olduğuna bir türlü

inanmak istemiyor. Hayır, öyle bir anda insan bu kadar duygululuk gösterebilir mi, anormal bir şeydir. Aksine sanık yap

mış oduğu kötülüğün tek sanığı sağ mı, yoksa ölü mü, bunu anlamak için yere atladı. Böylece de o kötülüğü işlemiş olduğunu ispatlamış oldu. Çünkü bahçeye herhangi bir başka nedenle, içinden gelen bir eğilimle ya da bir duyguya kapılarak atlıyamazdı. diyor.

İşte, psikoloji budur. Ama aynı psikolojiyi aynı olaya, bu sefer öbür ucundan tutarak uygulayalım, göreceksiniz ki, gene tam anlamıyla mantıklı bir sonuç çıkar. Katil, ihtiyatlı davranmak isteği ile olayın tek sanığı sağ mı, yoksa ölü mü diye anlamak için yere atlıyor. Oysa öldürmüş olduğu babasının çalışma odasında (gene savcının kendi ağzı ile belirttiği gibi) üzerinde içinde üç bin ruble bulunduğu,

yazılı, yırtık bir paketin kâğıdını unutarak aleyhinde müthiş bir delil bırakmış

oluyordu. Eğer bu paketi alıp götürseydi, dünyada hiç kimse böyle bir paketin bulunduğunu, içinde para olduğunu, bu paraların da sanık tarafından çalındığını bilmeyecekti. Bu sözleri savcının kendisi söylemiştir. Demek ki, bir tek şeye ihtiyatlığı yetmemişti. Adamcağız kendini kaybetmiş, korkmuş ve yerde bir delil bırakarak kaçıp gitmişti. Öyleyken bir de bakıyorsunuz, iki dakika sonra bir başka insanı vuruyor, onu öldürüyor ve tam bu sırada içinde en acımak bilmez, en soğukkanlı ve hesabı insana yakışacak bir ihtiyatlılık duygusu uyanıyor!

Her neyse, ziyam yok, ziyanı yok, diyelim ki öyle oldu. Zaten psikolojinin inceliği de buradadır: Bazı koşul arda insan, bir Kafkas kartalı gibi kana susamış ve keskin bakışlı iken, hemen ondan sonraki anda köstebek gibi ürkek ve kör olur. Ama eğer duvardan sadece acaba aleyhimde tanıklık yapacak tek adam sağ mı diye öğrenmek için yanı başına atlayacak kadar kana susamış

ve acıma bilmez derecede soğukkanlıysam, o halde ne diye bu yeni kurbanımın başında belki de yeni yeni tanıkların dikkatini çekmek ihtimali varken, tam beş dakika kadar uğraşıp didineyim?

Neden mendilimi ıslatıp, yerde yatan adamın başındaki kanı şileyim? Sonradan aynı mendil benim aleyhime delil olarak kul anılsın diye mi? Hayır! Eğer herşeyi hesaba katıyorsak ve acıma bilmeyecek derecede katı yürekliysek, yere atladıktan sonra baygın yatan uşağın başına bir kez daha, sonra bir kez daha aynı havanla vurup işini bitirmemiz, tanığı ortadan kaldırmamız böylece yüreğimizdeki tüm endişeleri sil412

memiz daha doğru olmaz mıydı? Hem sonra aleyhimde tanıklık yapacak adam sağ mı, değil mi diye bakmak için yere atlıyorum, hem de aynı yerde yolun üzerinde bir başka delili, iki kadının evinden almış olduğum o bakır havanelini bırakıyorum. Oysa, o iki kadın her zaman için sonradan bu havanelini tanıyabilir ve onu kendi evlerinden almış olduğuma tanıklık edebilirlerdi. Hem de onu yolun üzerinde unutmuş olmam, dalgınlıktan ya da kendimi bilmeyecek bir durumda bulunduğumdan ötürü düşürmüş olmam da söz konusu olamaz. Evet, işte silâhımızı uzağa fırlatıyoruz. Öyle olmuştur diyorum, çünkü o bakır havaneli Grigoriy'in yere serildiği noktadan on beş adım kadar ilerde bulunmuştur. O halde sorarım size: Neden öyle davrandık? Bu sorunun asıl karşılığı şudur: o havanelini fırlattık, çünkü yüreğimiz yanmıştır; çünkü bir insanı, ihtiyar bir uşağı

öldürdük. Bu yüzden umutsuzluk içinde kendi kendimize lanet ederek o havanelini bir cinayet âleti olduğu için, öfkeyle fırlatıp attık. Başka türlü olmasına imkân yoktur. Onu böyle var gücümüzle uzağa fırlatmamızın başka nasıl bir nedeni olabilir? Eğer içimizde bir insan öldürdüğümüz için pişmanlık ve acıma duyuyorsak, demek ki, babamızı öldürmüş değiliz. Eğer babamızı öldürmüş

olsaydık, yere serdiğimiz insana acıyarak duvardan aşağıya atlamazdık. O zaman içimizde bambaşka bir duygu olurdu. Acımaya vakit bile bulamazdık. Yalnız kendimizi kurtarmayı

düşünürdük. Bunun tersini söylemeye imkân yoktur.

Tekrar ediyorum: daha önce cinayet işlemiş olsaydık, uşağın kafatasını iyice parçalardık. Başında beş dakika uğraşıp durmazdık. İçimizde acıma ve temiz bir duygu uyandıysa, sadece daha önce vicdanımız lekelenmediği için öyle olmuştur. Demek ki, bu artık başka çeşit bir psikoloji oluyor.

Sayın jüri üyeleri, şimdi karşınızda mahsus psikolojiye başvuruyorum; amacım sadece, size, psikolojinin yardımıyla her çeşit sonuca varmanın mümkün olduğunu göstermektir. Bütün sorun, o psikolojinin kimin elinde bulunduğundadır. Psikoloji en ciddî insanlarda bile bir roman yaratmak isteğini uyandırır. Hem de bu, kendiliğinden olur, yani demek istiyorum ki, aşırı derecede psikoloji yapmanın, bazı bakımlardan onu kötüye kul anmanın zararı olur.

Burada gene halk arasında savcı ile alay eden ve avü

katı destekleyen gülüşmeler duyuldu. Savunma avukatının tüm konuşmasını ayrıntılarıyla ele almayacağım. Yalnız içinden bazı yerleri, en önemli noktaları alacağım.

XI

ORTADA PARA DA YOKTU, HIRSIZLIK DA YAPILMAMIŞTI

Savunma avukatının konuşmasında, herkesi hayrette bırakan bir nokta vardı: bu da o uğursuz üç

bin rublenin varlığını kesin olarak inkâr edişi, böylece ortada hırsızlık diye bir şeyin bulunmayışını

ileri sürüşüydü.

Sözlerine:

— Sayın jüri üyeleri! diye başladı. Ele aldığımız davada önceden bir yargısı olmayan ve yeni konuya değinmiş her insanı şaşırtacak karakteristik bir özel ik var. O da bir hırsızlık yapıldığı ileri sürüldüğü halde çalınmış olan şeyin

ne olduğunu el e tutulur bir şekilde ispat etmenin imkânsızlığıdır. Çalman şey nedir? Diyorlar ki, para çalınmış. Evet, üç bin ruble çalınmış. Ama bakalım bu paralar gerçekten var mıydı? Bunu hiç kimse bilmiyor. Siz de düşünün: ortada üç bin ruble olduğunu nasıl öğrendiniz? Bunları gözleriyle kim gördü? Paraları gören ve üzerine yazı

yazılmış bir pakete yerleştirildiğini açıklayan tek kişi Smerdyakov'dur. Bunu daha felâket meydana gelmeden önce, sanığa ve kardeşi îvan Fiyodoroviç'e bildiren de yine odur. Bayan Svetlova da bunu öğrenmiştir. Ama bunların her üçü de, bu paraları kendi gözleri ile görmemişlerdir. Paralan gene yalnız ve yalnız Smerdyakov görmüştür. Ama burada karşımıza bir soru çıkıyor: Eğer böyle bir para bulunduğu ve Smeröyakov'un onu gördüğü doğru ise, o zaman acaba onu son olarak ne zaman görmüştür? Ya efendisi bu paraları yatağının altından almış ve Smerdyakov'a haber vermeden çekmecesine koymuşsa? Dikkat ediniz, Smerdyakov'un söylediğine göre paralar, yatağın altında, şiltenin içindeydi. Demek ki, sanık onları şiltenin altından çekip almak zorundaydı.

Öyleyken yatak hiç de bozulmamıştı. Bu nokta titizlikte zapta geçirilmiştir.414

Peki, nasıl oluyor da sanık, bunu yatağı hiç bozmadan, üstelik el eri hâlâ kanlı olduğu halde, tam da o gün yatağa serilmiş olan, tertemiz, incecik çarşafları hiç kirletmeden yapabilmiştir? Ama bize: peki ya yerdeki paket ne oluyor? diye soracaklar. İşte, asıl bu paket üzerinde durmaya değer.

Biraz önce, sayın üstadımız bu paketten söz ederken, birden kendiliğinden, işitiyor musunuz sayın baylar, kendiliğinden, cinayetin Smerdyakov tarafından işlenmiş olduğunu ileri

sürmenin saçma bir şey olacağını söylerken: Bu paket olmasaydı, kâğıdı bir delil olarak yerde kalmasaydı, hırsız onu birlikte götürmüş olsaydı, dünyada hiç kimsenin böyle bir paketten ve içinde para bulunduğundan haberi olmazdı, kimse bu paraların sanık tarafından çalınmış olduğunu da bilmeyecekti. dedi, o vakit hayretler içinde kaldım.

Demek, sanığın hırsızlıkla suçlanmasına yol açan şey kendi ağzıyla bile açıklamış olduğu o üzerinde yazı bulunan bir parça kâğıttır. Başka türlü olsaydı, kimse hırsızlık olduğunu, hatta belki de ortada bir para bulunduğunu bilemeyecekti. diyorlar. İyi ama, o kâğıt parçasının yerlerde sürüklenmesi, daha önce içinde bir para bulunduğuna ve bu paraların çalındığına delil olabilir mi?

Bana ama paraların pakette olduğunu Smerdyakov gördü diyerek karşılık veriyorlar. Peki, Smerdyakov bu paraları son kez olarak ne zaman görmüştür? Ne zaman? Benim sormak istediğim şey bu işte. Ben Smerdyakov'la konuştum. Kendisi bana bu paraları felâketten iki gün önce görmüş olduğunu söyledi! İyi ama örneğin şöyle bir düşünmeme engel olacak bir şey var mı? Ya, ihtiyar Fiyodor Pavloviç. evinde kapıyı içerden kilitleyerek oturduğu sırada, sevdiği kadını

sabırsızlık içinde, sinirli sinirli beklerken, yapılacak bir şey bulamayıp, birden paketi çıkararak açmaya karar verdiyse? Ya: Belki de paketi görünce inanmaz, ama bir deste içinde otuz yüzlük görürse, herhalde daha çok etkilenir, ağzının suyu akar, diye düşündüyse? Bir an için öyle oldu diyelim. Diyelim ki, zarfı parçalıyor, içinden paralan çıkarıyor, zarfı da, tabiî artık delil bırakmamak korkusu olmadan, serbest davranan bir ev sahibi hareketiyle yere atıyor. Söyleyin, sayın jüri üyeleri, böyle bir tahminde bulunmaktan, böyle bir olayın meydana gelmiş olduğunu ileri sürmekten daha akla yakın bir şey olabilir mi? Neden böyle bir şey imkânsız olsun? Eğer, buna

benzer herhangi bir şey olmuşsa, o zaman hırsızlık yapıldığı suçlaması kendiliğinden ortadan kalkıyor. Madem ortada para yoktu, o halde hırsızlık da yapılmamıştır. Bu paketin içinde daha önce para bulunduğunu gösteren bir delil olarak yerde kaldığı ileri sürülüyorsa, neden ben tam aksini ileri sürmeyeyim? Neden paketin artık içinde bir şey bulunmadığı için yerde olduğunu, paranın daha önceden ev sahibinin kendisi tarafından alındığını ileri sürmeyeyim?

Diyeceklerdir ki: Peki ama, eğer parayı Fiyodor Pavloviç'in kendisi almışsa, o halde bu para nerde? Evet, onu evinde arama yapılırken bulamadıklarına göre, nerdedir? Bir kez, hemen söyleyeyim ki, çekmecesinde paranın bir kısmı bulunmuştur. İkincisi Fiyodor Pavloviç onları daha sabahleyin almış olabilirdi. Hatta nereye kul anacakları konusunda daha bir gün önceden emirler vermiş, onları birine teslim etmiş, birine göndermiş, sözün kısası düşüncesini, daha doğrusu hareket planını temelinden değiştirmiş olabilir ve bu konuda önceden Smerdyakov'a bilgi vermeyi gereksiz bulabilirdi. Böyle olunca yani böyle bir tahmini ileri sürebilirsek, o zaman bu kadar ısrarlı

ve bu kadar kesin olarak, sanığın cinayeti hırsızlık amacıyla işlemiş olduğu ve böyle bir hırsızlığın gerçekten yapıldığı nasıl söylenebilir? Böyle tahminler ileri sürersek, romanlara konu olacak hikâyeler uydurmuş oluruz. Bir şeyin çalınmış olduğunu iddia etmek için, herşeyden önce o şeyi göstermek, ya da hiç olmazsa kesin olarak, daha önce var olduğunu ispatlamak gerekir. Oysa, söz konusu olan şeyi hiç kimse görmemiştir.

Geçenlerde Petersburg'da genç bir adam, hemen hemen çocuk denecek, on sekiz yaşlarında bir işportacı, güpegündüz elinde baltayla bir sarraf dükkânına girdi ve

alışılmamış tipik bir cüretle dükkânın sahibini öldürerek, bin beş yüz rubleyi çaldı. Beş saat kadar sonra, kendisini yakaladılar.

Üzerinde yalnız on beş rublesi eksik olan bütün parayı buldular. Bin beş yüz rubleden ancak on beşini o arada sarfetmeye vakit bulmuştu. Ayrıca cinayetten sonra dükkâna dönen satıcı polise çaldığı paranın ne çeşit olduğunu da bildirdi. Yani aralarında kaç tane ne renk banknot olduğunu, kaç tane mavi, kaç tane kırmızı kâğıt para vardı, ne kadarı altındı, hepsini tek tek açıkladı. Tevkif edilen katilin üzerinde de aynı çeşit paralar bulunmuştu. Üstelik katil içtenlikle cinayeti kendisinin işlediğim ve bu paraları alıp götür416

KARAMAZOV KARDEŞLER

düğünü açıklamıştı. İşte, benim delil dediğim şey,, budur sayın jüri üyeleri! Bu olayda paraları

görüyor, onlaıra el e dokunabiliyorum ve artık öyle bir paranın olmadığımı söyleyemiyorum. Oysa, bu davada öyle mi ya?

Ama söz konusu olan bir insanın hayat memat meselesidir. Bir insanın kaderidir. Diyeceklerdir ki: İyi ama, kendisi aynı gece âlem yapmış paralan har vurup, inarman savurmuştu. Bin beş yüz rublesi olduğu meydana çıkmıştı. Bu paraları nereden aldı? İyi ama, işte topu topu bin beş yüz ruble var ortada. Paranın öbür yarısını bulmalarıma, meydana çıkarmalarına imkân yok. Bu da gösteriyor ki, belki de sanığın üzerindeki paralar hiç bir zaman, hiç bir pakete konmamış

paralardır. Zamanı hesap edersek, (ki bu da dakikası dakikasına yapıldı) daha önce yapılan soruştuırmada, anlaşıldı ki, sanık hizmetçilerin yanından koşarak çıktıktan

sonra memur Perhotin'in evine gitmişti. Kendi evime uğramamıştı. Zaten başka bir yere de gitmemişti. Ondanı

sonra hep göz önünde bulunmuştu. Böyle olunca, üç bin nubleden bin beş yüz rubleyi ayırıp da, kentte herhangi bir yere saklamasına imkân yoktu. İşte para bulunmadığı içindir ki, sayın savcı, sanığın bunları Mokroye köyünde herhangi bir yerde sakladığını ileri sürdü. Sakın sanık bu paraları Udolph şatosunun bodrumlarından birine saklamış elmasım? Ama bu biraz hayali aşan, oldukça romantik bir tahmini olur, değil

nü?

Şuna da dikkat etmenizi rica ederim: eğer 'bu ileri sürülen tahmin, yani paraların Mokroye'de saklanıdığı düşüncesi yanlış çıkarsa, sanığın hırsızlık ettiğine dair ileri sürülen suçlama da boşta kalmış olur. Çünkü o zaman, o bin beş yüz ruble nereye gitmiştir? diye sorulacaktır. Madem sanığın hiç bir yere uğramadığı ispat edilmiştir, o halde bu paralar nasıl bir mucizeyle ortadan yok olmuştur? işte biz böyle uydurmalarla şu anda bir insanın hayatını mahvetmeye hazırlanıyoruz!

Diyeceklerdir ki: Ne olursa olsun!! Sanık üzerinde bulunan bin beş yüz rubleyi, nereden bulmuş

olduğunu söyleyemedi. Bundan başka herkes o geceye dek p>arası bulunmadığını biliyordu. Peki öyle olduğunu kim biliyordu? Sanık, üzerinde bulunan paraları nereden almış olduğunu açıkça ve kesin olarak söyledi. Bana kalırsa sayın jüri üyeleri, bana kalırsa, söylediğinden daha akla uygun bir şey olamaz.

Hatta sanığın karakterine ve içinde bulunduğu ruh haline bundan daha çok uyan bir şey bulunamaz. Savcılık makamı, kendi uydurduğu roma.ndan çok hoşlanmıştır: ama sanığın sözlerini kabul etmemiştir: Nişanlısı tarafından kendisine bu kadar utanç verici bir1 şekilde teklif edilmiş olan paraları, kabul eden zayıf iradeli bir adam, bu paraların yarısını alamazmış da, onu bir bez parçasına koyup dikemezmiş de, dikmiş olsa bile o bez parçasının dikişini iki günde bir söküp açarmış da, paraları yiüzer yüzer alırmış da böylece hepsini bir ay içinde tüketirmiş de...

Hatırlayınız, tüm bunlar, hiç bir itiraz kabul etmez bir sesle söylenmişti.

Peki ya herşey hiç de bu uydurduğunuz roman gibi olmamışsa, ya o uydurduğunuz romanda canlandırdığınız tip bambaşka ise? Asıl sorun burada iste! Gözlerimizin önünde bambaşka bir tip canlandırdınız. Belki de sözlerime itiraz ederek: Sanığın felâketten bir ay önce bayan Verhovtzeva'dan almış olduğu tüm o üç bin rubleyi Mokroye köyünde bir çırpıda, sanki elinde bir tek kuruşmuş gibi sarfettiğini belirten tanıklar var. O halde bu paraların yarısını ayıramazdı!

diyeceklerdir. Peki ama kimdir bu tanıklar? Bu tanıkların sözlerinin ne derece doğru olduğu zaten mahkemede meydana çıkmıştır. Ayrıca başkasının yuttuğu lokma, insana daima büyük görünür.

Son olarak da şunu söyleyebilirim: bu tanıklardan hiç biri bu paraları kendisi saymamış, sadece göz kararı ile o kadar olduğunu sanmıştır. Tanık Maksimov, sanığın elinde yirmi bin ruble olduğunu belirterek ifade vermedi mi? Görüyorsunuz ki, sayın jüri üyeleri, psikoloji iki ucu sivri bir değnektir. Bu bakımdan izin verirseniz, ben bu değneğin öbür ucumu uygulayayım, bakalım ortaya ne çıkacak?

Felâketten bir ay önce sanığa postayla gönderilmesi için Bayan Verhovtzeva tarafından üç bin ruble veriliyor. Yalnız burada şunu sorabiliriz:: bu paraların burada demin açıklandığı gibi böylesine küçük düşürücü bir tavırla, böylesine rezil edici bir şekilde verildiği doğru mu acaba?

Bayan Verhovtzeva'nın bu konudaı vermiş olduğu ilk ifade, hiç de öyle değildi. İkinci ifadesinde ise, sadece kulağımıza öfkeli sesler, intikam çığlıkları, çoktandır gizli tutulan bir nefretin çığlıkları

geliyordu. Ama bayanın birinci ifadesinde doğruyu söylememiş olmasa, bize ikinci ifadesinin de belki doğ418

ru olmadığı sonucunu çıkarmak hakkını veriyor. Sayın savcı, bu gönül macerasına değinmek istemiyor, buna cüret etmiyor. (kendisi öyle dedi.) Varsın öyle olsun. Ben de ona değinmeyeyim.

Yalnız izin verin şunu belirteyim ki, eğer çok sayın Bayan Verhovtzeva gibi temiz ve ahlâklı bir bayan, evet, onun gibi bir bayan, diyorum; birden mahKemede doğrudan doğruya sanığı

mahvetmek amacıyla, birinci ifadesini değiştirmeyi göze alıyorsa, bel idir ki verdiği bu ifade tarafsiz değildir, serinkanlılıkla verilmiş bir ifade de sayılamaz. İntikam almak amacıyla davranan bir kadının, birçok şeyleri abartılmış olarak ileri sürebileceğini söylemek hakkını bize tanıyacaklar mı? Evet, asıl, teklif etmiş olduğu bu paralan, böylesine utanç verici, rezil edici bir tavırla verdiği konusunda durumu mahsus abartmış olabilir. Aksine bence bu paralar kabul edilebilecek bir şekilde, Özel ikle sanık gibi hiç bir şeyin üzerinde ciddî olarak durmayan bir erkeğin, daha rahat kabul edebileceği bir şekilde teklif edilmiştir. Asıl

önemlisi de şudur: Sanık bunları kabul ederken yaptığı hesaba göre, babasının kendisine borçlu olduğu üç bin rubleyi yakında alacağını

düşünüyordu. Bu belki ciddî olmayan bir davranıştır. Ama işte asıl ciddî bir insan olmadığı içindir ki. babasının bu paraları kendisine vereceğini, onları muhakkak alacağım, böyle olunca da Bayan Verhovtzeva'nın kendisine verdiği kadar bir parayı posta ile gönderebileceğini ve böylece borcunu ödeyebileceğini düşünüyordu.

Ama sayın savcı hiç bir şekilde, sanığın suclandırıldığı gün, evet, aynı gün almış olduğu paraların yarısını ayırıp bir bez parçasına dikmiş olduğunu kabul etmek istemiyor: Bunu yapacak karakterde değildir, bu tür duyguları olamaz diyorlar. Ama daha önce kendileri Karamazov'un cömert bir insan olduğunu bağıra bağıra söylemiş, birbirine karşıt iki kutuptan söz etmiştir. Oysa Karamazov gerçekten böyle iki yönlü, varlığında iki kutbu birleştiren bir varlıktır. O kadar ki, eğer başka bir yönden herhangi bir şey onu şaşırtacak olursa, çılgınca eğlenmek ihtiyacına zincir vuramayacak bir halde olsa bile, birden kendini tutabilir. Oysa, o başka yön dediğimiz, bir aşktı.

Evet, tıpkı barut gibi birden alev alan yeni bir aşktı. Bu aşk için paraya ihtiyacı vardı, Hem de sevgilisiyle eğlenmek için olduğundan çok daha fazla paraya ihtiyacı vardı. Genç kadın ona, seninim, Fiyatlar Pavloviç'i istemiyorum! dediği anda, onu alıp götü

recekti. O halde bunu yapabilmek için paracı olmalıydı. Bu eğlenmekten çok daha önemliydi: Karanıazov, bunu anlamıyor muydu sanki? Evet, onu hastalık derecesinde

üzen asıl bu düşünceydi. Bu bakımdan bu paraları her ihtimale karşı yanında bulunsun diye ayırıp saklamasında şaşılacak ne var? Ama işte zaman geçiyor ve Fiyodor Pavlovic sanığa, üç bin rubleyi vermiyor. Tersine işitildiğine göre, aynı paraları sanığın sevgilisini avlamak için kul anmaya karar veriyor. Sanki: Eğer Fiyodor Pavlovic parayı vermezse o zaman Katerina İvanovna karşısında hırsız durumuna düşeceğim! diye düşünüyor. İste o zaman, bir bez parçasının içine dikili olarak boynunda taşımaya devam ettiği parayı gidip Bayan Verhovtzeva'nın önüne koyarak ona ben alçağın biriyim ama. hırsız değilim, demek aklına geliyor.

Demek ki. bu bin beş yüz rubleyi göz bebeği gibi saklaması, bezi söküp içinden parayı almaması, yüzer yüzer de olsa'onu sarfetmemesi için, elimizde şimdi iki neden var. Sanığın namuslu bir insan olabileceğini neden kabul etmek istemiyorsunuz? Hayır, sanıkta namus duygusu vardır.

Diyelim ki yanlış, çok defa onu hataya düşüren bir namus anlayışı vardır. Ama bu duygu kendisinde vardır, hem de isnat ettiği gibi tutku derecesindedir. Yalnız iste durum gittikçe daha karışık bir hal alıyor. Kıskançlık yüzünden çektiği üzüntüler, dayanılmayacak bir dereceyi buluyor ve sanığın ateşler içinde yanan zihninde, gittikçe daha çok acı veren, daha üzücü bir şekilde iki soru ortaya çıkıyor: Parayı Katerina İvanovna'ya vereyim mi? Verirsem o zaman Gruşenka'yı

hangi paralarla götüreceğim? Eğer, tüm o ay içinde, bu kadar azgınlık etmiş, içip içip sarhoş

olmuş ve meyhanelerde gürültü patırdı çıkarmışsa, bu belki de acı çekmesinden, çektiği bu acıya dayanamamasından ileri geliyordu! Bu iki sorun, en sonunda zihninde öyle şiddetli bir hal almıştır ki, sanık umutsuzluğa düşmüştür.

Küçük kardeşini, bu üç bin rubleyi son bir kez istemek üzere babasına gönderiyor. Sonra da karşılığı beklemeden zorla kendisi eve girip, tanıkların gözü

önünde ihtiyara dayak atıyor. Bu işten sonra, artık kimseden para bekleyemezdi! Dayak yiyen baba, para vermezdi. Aynı günün akşamı sanık, göğsünü dövüyor, tam göğsünün üst kısmını, o bez parçasının bulunduğu yeri yumrukluyor ve kardeşine yemin ederek, alçak olmadığını ispat eden bir çaresi olduğunu, ama bu çareden yararlanamayacağını, buna420

moral gücünün, karakter sağlamlığının yetmeyeceğini, bu vüzden gene de bir alçak olarak kalacağım söylüyor! Savcılık makamı, Aleksey Karamazov'un bu kadar temiz yüreklilikle, bu kadar içten, hazırlıksız ve mantıklı bir şekilde verdiği ifadeye neden inanmıyor? Neden? Niçin beni, paraların, bilmem hangi tahta aralığında, Udolphe şatosunun bodrumlarının bilmem neresinde saklı olduğuna inanmaya zorluyor? Sanık aynı akşam, kardeşi ile konuştuktan sonra, o uğursuz mektubu yazıyor. İşte, sanığın hırsızlık ettiği konusunda ileri sürülen en büyük, en önemli delil budur! Mektupta Tüm insanlardan isteyeceğim, başkaları vermezlerse, gidip babamı

öldüreceğim ve yatağının altında, pembe bir kurdele ile bağlı paketteki paraları alacağım. Yeter ki İvan gitsin! diyor. Bu da, tam bir cinayet planıymış. Cinayeti o istememişse, kim işlemiş olabilir?

diye soruluyor. Savcılık makamı: Tıpkı yazıldığı gibi oldu!> diye bağırıyor. Ama bir kez, mektup, sarhoşluk halinde ve onu yazan şiddetli bir üzüntü içindeyken yazılmıştı. İkincisi, sanık paketten söz ederken gene de Smerdyakov'un

sözlerini tekrarlamış oluyor. Çünkü kendisi paketi görmemiştir. Üçüncüsü, mektup yazılmış olmasına yazılmıştır, ama acaba olup bitenler, yazıldığı

gibi mi olmuştur? Bunu nasıl ispat edeceğiz? Sanık, yastığın altından paketi aldı mı? Paralan buldu mu? Hatta ortada gerçekten böyle bir para var mıydı? Hem sanık oraya koşarken para almaya mı gitmişti? Hatırlayın, hatırlayın! Sanık rüzgâr gibi oraya koşarken, hırsızlık etmek için gitmemişti! Sadece o kadın onu üzüntülere koyan kadın nerdedir, bunu öğrenmek için gitmişti.

Demek ki, iş plana göre, yazıldığı şekle uygun olarak olmamıştı. Yani sanık hırsızlık etmeyi önceden tasarlamamıştı. Birden koşarak gitmişti, hiç bir şey düşünmeden, kıskançlıktan çılgına dönmüş bir halde! Diyecekler ki: Evet, ama, gene de oraya koşup geldikten ve cinayeti işledikten sonra, paraları aldı! Yalnız, sonunda şunu da belirtmek gerekir, cinayeti işledi mi, işlemedi mi?

Hırsızlık etmekle suçlandırılmasına öfkeyle itiraz ediyorum: Çalman şeyin ne olduğunu kesin olarak göstermeye imkân yoksa, bir insan hırsızlık etmekle suçlandırılamaz! Bu bir hukuk prensibidir. Şimdi bakalım, hırsızlık etmediği halde, cinayeti işleyen gene o mudur? Bu ispat edilmiş bir şey midir? Sakın, bu da bir uydurma olmasın?

XII HAYIR, CİNAYET DE İŞLENMEMİŞTİR!

Sayın jüri üyeleri! Rica ederim, şunu unutmayın ki, burada söz konusu olan bir insan hayatıdır. Bu bakımdan daha ihtiyatlı olmalıyız. Daha önceden işittik ki, savcılık makamı (kendilerinin de belirttikleri gibi) son güne dek, evet

bugüne, mahkeme gününe dek, sanığın cinayeti tam anlamıyla önceden beslenen bir niyetle işleyip işlemediği konusunda kararsızlık içinde kalmıştır.

Ta o bugün mahkemeye ibraz edilen ve sarhoş ağzı ile yazılmış mektup ortaya çıkıncaya kadar buna bir türlü karar verememiştir. Yazıldığı gibi olmuştur! deniliyor. Ama ben gene tekrar ediyorum ki: sanık o kadının yanına, onun peşinden, sadece nerede olduğunu öğrenmek için koşmuştur! Bu olayı değiştirmeye imkân yoktur! Eğer kadın evde olsaydı, sanık hiçbir yere koşmıyacak, onun yanında kalacak ve mektupta söylediği şeyi yerine getirmiyecekti. Elinde olmıyarak, birden koşmuştu oraya! Sarhoş ağzıyla yazdığı mektup ise, belki o sırada aklından tüm olarak silinmişti.

Havanelini alıp götürdü diyorlar. Hatırlıyorsunuz ya, bu havanelinden bile söz ederken, bir sürü

psikolojik tahminler ileri sürülmüştür. Bu havanelini neden silâh olarak almısmış, onu bir silâh olarak kul anmak amacı ile kaptıktan sonra, falan... filân. Şimdi aklıma çok basit bir düşünce geliyor: peki bu havaneli, göz önünde, rafın üstünde, sanığın onu aldığı rafın üstünde olmayıp, dolaba kaldırılmış olsaydı, o zaman sanığın gözlerine ilişmiyecekti değil mi? Sanık silâh almadan, el eri boş olarak koşup gidecekti, o zaman da hiç kimseyi öldürmiyecekti. O halde bu havanelinden söz ederken, sanığın silâhlandığını ve bunun önceden bir niyet beslediğini gösteren bir delil. olduğunu, nasıl ileri sürebilirim? Evet ama, meyhanelerde babasını öldüreceğini bağıra bağıra söylemişti ve iki gün önce, o sarhoş halde mektubu yazdığı akşam, sessizce oturmuş, meyhanede yalnız bir satıcı ile kavga etmişti, bunu da güya bir Karamazov kavga etmeden duramadığı için yapmıştı. Buna karşılık ben de şunu söyliyeceğim: eğer bir

insan böyle bir cinayeti tasarlamış, üstelik plânını yapmış, yazdığı gibi ye422

KARAMAZOV KARDEŞLER

rine getirmeye karar vermişse, herhalde bir satıcı ile kavga etmez, hatta belki meyhaneye bile uğramaz. Çünkü böyIs bir şey tasarlamış olan bir varlık, sakin bir yer, gizlenecek ,bir yer arar.

Kendisini görmesinler, yaptığı bir şeyi işitmesinler diye ortadan kaybolmak .ister: İmkân varsa beni unutun, aklınızdan çıkarın! der gibi davranır. Hem de bir takım hesapları olduğu için değil, sadece içinden öyle geldiği için yapar.

Sayın jüri üyeleri, psikoloji iki ucu .sivri bir değnektir. Biz de psikolojiden anlarız. Tüm bu ay içinde meyhanelerdeki o bağırıp çağırmalarına gelince: çocuklar, ya da eğlenceden çıkan sarhoşlar meyhanelerin önünde birbirleri ile kavga ederek az mı seni öldürürüm diye tehditler savururlar?

Ama gene de öldürmezler değil mi? Hem zaten o uğursuz mektup sinirli sinirli tehditler savurarak meyhanelerden çıkar, bir adamın sarhoş ağzıyla: Öldürürüm! Hepinizi öldürürüm! diye bağırması

değil mi? Neden herşey dediğimiz gibi olmasın? Niçin bunun böyle olabileceğini imkânsız sayıyoruz? Neden bu mektup kaderi altüst eden bir mektup sayılıyor da, tersine gülünç bir şey olarak kabul edilmiyor? Çünkü öldürülmüş bir babanın cesedi bulunmuştur. Çünkü bir tanık sanığın silâhlı olarak bahçeden koşarak kaçtığını görmüştür! Hatta kendisi de onun eliyle yere serilmiştir. Demek ki, her şey yazıldığı gibi olmuştur. Demek bu yüzden mektup gülünç bir şey değil, kaderi tayin edici bir şey olmuştur. Çok şükür sonunda belirli

bir noktaya vardık. Madem bahçedeydi, demek ki o öldürdü. Şu halde bu iki söz, yani Bahçedeydi sözüyle demek ki* sözü

savcılık makamının ileri sürdüğü suçlamayı özetlemiş oluyor. Madem oradaydı, demek ki...

deniliyor. Peki ya. orada bulunduğu halde, demek ki diye ileri sürülen İŞi yapmadıysa? Evet, kabul ediyorum ki bu işte olaylar birbirini tamamlıyor, gerçekten birçok olaylar aynı ana rastlamıştır ve gerçekten oldukça anlamlı olaylardır. Ama tüm bu olayları bir de aynı zamanda meydana gelmelerinin etkisi altında kalmadan ayrı ayrı inceleyin. Savcılık makamı, neden sanığın babasının penceresi önünden koşarak kaçtığını açıklarken, doğru söylediğini kabul etmiyor?

Hatırlayın! Bu konuda savcılık makamı saygıdan hatta i bîrden uyanan iyi dürüst duygulardan söz ederek,

bile etmişti. Peki ama, bu işin içinde gerçekten böyle bir şey olmuşsa, yani bir saygı

diyemiyeceğim, ama dürüst bazı duygular rol oynamışsa, o zaman ne olacak? Sanık, soruşturma sırasında Herhalde o anda annem benim için dua etmiştir! diye ifade vermiştir. İşte, bu yüzden, Svetlova'nın babasının evinde bulunmadığını öğrenir öğrenmez, oradan koşarak uzaklaşmıştır.

Savcılık makamı: Ama bunu pencereden bakarak anlayamazdı diyor. Neden anlayamasın?

Pencere, sanığın işaret olarak kabul edilen vuruşları üzerine açılmıştı ya! Bu arada Fiyodor Pavloviç, herhangi bir söz söyleyebilir, birşeyler bağırabilirdi, sanık da bundan birden Svetlova'nın orada olmadığını anlayabilirdi. Neden il e hayalimizden geçirdiğimi?, gibi, daha doğrusu başkalarının hayalimizde uyandırdığı sahnelere göre tahminlerde bulunalım? Gerçekte en ince gözlemci olan bir roman yasarının bile gözünden kaçan binlerce şey vardır! Ama Grigoriy kapıyı

açık görmüştü, demek ki sanık evdeydi, evde olduğuna göre de, cinayeti o işledi. diyorlar.

Gelelim bu kapı konusuna, sayın jüri üyeleri... bakın bu kapının açık olduğuna ancak bir kişi tanıklık ediyor. Oysa bu tanıklık eden kişi, o sırada öyle bir halde bulunuyor ki... Her neyse, varsın kapı açık olsun! Diyelim ki, sanık inkâr etti, kendisini korumak için yalan söyledi. Bu onun durumunda bulunan biri için o kadar anlaşılır bir şeydir ki! Diyelim ki, kendisi evdeydi, eve girmişti... Peki, neden eve girdiğine bakarak cinayeti muhakkak onun işlemiş olduğunu ileri sürelim? Zcrla içeri girmiş olabilir. Odadan odaya koşmuş, babasını itmiş, hatta onu vurmuş bile olabilir. Ama Svetlova'nın babasının yanında olmadığını görünce, koşarak oradan uzaklaşmıştır.

Kadının orada bulunmadığına, elinden bir kaza çıkıp babasını öldürmediğine sevine sevine koşa koşa uzaklaşmıştır. Belki de bir dakika sonra, kendinden geçtiği bir sırada yere serdiği Grigoriy'in yanına, duvardan aşağı atlaması da temiz bir duygu duyabilmesinden, başkasına acıyabilmesinden, o insan için üzülebilmeainden ileri gelmiştir. Babasını öldürmek istediği halde, bu işi yapmadığı, vicdanı lekesiz kaldığı, yani babasını öldürmediği için sevinç duymuştur. Bunun için atlamıştır yere!

Sayın savcı bize sanığın Mokroye'deki durumunu içimizde dehşet uyandıracak şekilde, parlak sözlerle, tüyleri424

KARAMAZOV KARDEŞLER

mizi diken diken ederek anlatmıştır: Aşkı yeniden tadacağı sırada, sevgilisi onu yeni bir hayat yaşamağa çağırdıfı sırada, artık sevmek imkânından yoksun bulunduğu bir anda, arkasında babasının kan içindeki cesedini bıraktığından ötürü ve cesedin arkasından da müthiş bir ceza geleceği için, bu aşkı yaşamasına imkân kalmadığını anlamıştı.) Bununla birlikte, sayın savcı, gene de sanığın bir sevgi duyabileceğini kabul etmiştir ve bunu kendine göre bir psikoloji ile açıklamıştır: Sarhoş bir durumdaydı! diyor. Bir idam mahkûmu idam yerine götürülürken, daha uzun bir süre beklemek gerektiğini düşünür... filân... falan. demişlerdir.

İyi ama savcı acaba karşımızda bambaşka bir tip canlandırmış olmuyorlar mı? Bunu gene soruyorum. Gerçekten, sanık el eri babasının kanına bulandığı halde, o anda aşkı ya da yargıçları

atlatmayı düşünecek kadar kaba, ruhsuz bir varlık mıydı? Hayır, hayır, hayır! Kadının onu sevdiğini, onu birlikte uzaklara gitmeğe çağırdığını, ona yeni bir mutluluk sunduğunu anladığı

anda yemin ederim ki, kendisini öldürmek için iki misli, üç misli daha şiddetli bir istek duymuştur ve eğer arkasında babasının cesedini bırakmış olsaydı, muhakkak kendini öldürürdü! Evet, tabancasının nerede olduğunu unutmazdı! Sanığı tanıyorum: sayın savcının onda bulunduğunu ileri

sürdüğü vahşî, duygusuz, acımak bilmiyen katı yüreklilik, onun karakteri ile bağdaşamıyacak bir şeydir. Kendisini muhakkak öldürürdü! İntihar etmediyse, bunu annesi kendisi için dua ettiğinden ötürü ve el erini babasının kanına bulamadığı, bu işte suçsuz olduğu için yapmamıştır.

O gece, Mokroye'de, hep yere serdiği ihtiyar Grigoriy için acı çekmiş ve ihtiyar adam kendisine gelip ayağa kalksın, vuruşu öldürücü olmasın, Grigoriy yüzünden cezaya çarptırılmasın diye Tanrı'ya dua etmiştir. Neden olayların bu tür açıklanmasını kabul etmiyoruz? Sanığın bize yalan söylediğini gösteren kesin bir delilimiz var mı? Bize hemen İşte, babasının cesedi!? diyeceklerdir.

Sanık oradan koşarak çıkmıştı. Eğer o öldürmediyse, kim öldürdü ihtiyarı? diyeceklerdir.

Tekrar ediyorum, savcılık makamının dayandığı tüm mantık budur: O öldürmediyse, kim öldürdü?

Demek istiyorlar ki, onun yerine konacak bir sanık yoktur. Öyle de~

ğil mi sayın jüri üyeleri? Gerçekten, onun yerine bir başkasını koyamadıkları doğru mu? Hepimiz savcılık makamının o gece, o evde bulunan kişileri tek tek saydığını işittik. Beş kişi bulunmuştu orada! Kabul edelim ki, bunlardan üçü hiçbir şekilde suçlandırılmaz, bunlar da: öldürülen adamın kendisi, ihtiyar Grigoriy ve karışıdır. Geriye sanık ile Smerdyakov kalıyor. İşte sayın savcı, büyük bir ciddilikle, sanığın, başka birini suçlayamadığı için Smerdyakov'u suçlu olarak gösterdiğini ileri sürüyor. Eğer bir altıncı kişi hatta, altıncı bir kişinin bulunduğunu gösteren en küçük bir işaret olsa, sanık hemen Smerdyakov'u suçlamaktan vazgeçip, bu yaptığından utanarak o altıncı kişiyi suçlayacakmış!

İyi ama, sayın jüri üyeleri, bunun tam tersi bir sonuç çıkaramaz mıyız? Ortada iki kişi var: Sanık ile Smerdyakov. O halde, müvekkilimi sadece suçlayacak başka bir insan bulamadığınız için suçladığınızı ileri süremez miyim? Daha önce Smerdyakov'u tüm şüphelerden uzak tutmaya karar verdiğiniz için başka bir şüpheli kişi bulamadığınızı ileri süremez miyim? Gerçi doğru söylemek gerekirse, Smerdyakov'u yalnız sanık, sanığın iki kardeşi, bir de Svetlova suçluyorlar.

Ama ifade veren tanıklar arasında da bu şekilde konuşan bazı kişiler vardır: sözlerinde gerçi belirsiz bir şey sezilmiştir. Ama zaten çevremizde de bir şey varmış, şüpheli bir şey kalmış gibi belirsiz söylentiler dolaşıyor. Bir bekleyiş seziliyor. Sonra, kesin olmamakla birlikte oldukça dikkati çeken bir olay rastlantısı var. Önce tam felâket günü gelip çatan sara krizi, savcının nedense gerÇek olduğunu savunmak zorunluluğunu duyduğu bir kriz 'ar. Sonra Smerdyakov'un mahkemenin başlıyacağı günöen bir gün önce intiharı geliyor. Ondan sonra da en az bu söylediklerim kadar beklenmedik bir şey ortaya çıkıyor: bu da, bugüne dek ağabeyinin suçlu olduğuna inanan ortanca kardeşin ifadesidir!

Evet, sayın yargıçlarla ve savcı ile bir noktada birleşiyorum o da şudur: İvan Karamazov hastadır, ateşler içindedir, verdiği ifade gerçekten sayıklarken tasarladığı ve suÇu intihar edenin üzerine yükleyerek ağabeyini kurtarmak için yaptığı umutsuz bir çırpınış olabilir. Ama gene de adı

geçmiştir ve gene de, ortada sanki bibir şey kalmıştır. Sanki son söz söylenmemiştir.426

Bitmemiş bir şey vardır sayın jüri üyeleri! Belki de bu yarım kalan sözler, daha tamamlanacaktır.

Ama bu konuyu daha sonra ele alacağız, bunlar daha sonraki şeyler Sayın yargıçlar biraz önce celseye devam etmek kararını aldılar. Ama şimdi verecekleri kararı

beklerken, örneğin ölen Smerdyakov'un, savcı tarafından bu kadar ince ve bu kadar yetenekli olarak yapılan karakter tahlili konusunda bir şeyler söyliyebilirim. Sayın meslek arkadaşımın ustalığına hayran kalmakla birlikte, bu karakter tahlilini tam olarak kabul edemiyeceğim. Ben Smerdyakov'a gittim, onu gördüm ve kendisi ile konuştum. Smerdyakov, benim üzerimde bambaşka bir etki yaptı. Sağlık bakımından zayıf bir insandı, burası doğru. Ama karakter bakımından, yürek bakımından hayır, hiç de savcının sözlerinden çıkardığı sonuçta belirttiği gibi, zayıf bir insan değildi. Özel ikle onda bir çekingenlik, savcının bu kadar karakteristik bir şekilde belirttiği çekingenlikten eser görmedim, Saflığa gelince, onda hiç de öyle bir şey yoktu. Tersine, ben onu başkalarına hiç güvenmeyen sinsiliğini ve zekâsını saflık perdesi altında saklıyan ve birçok şeyleri kavrıyabilecek bir insan olarak gördüm! Evet! Savcılık makamı, onu zayıf, geri zekâlı biri sayarken, aşırı bir saflık göstermiştir. Smerdyakov benim üzerimde çok kesin bir izlenim yaratmıştır: yanından kesin olarak kötü yürekli, gözünü hırs bürümüş, kinci ve rahat vermiyecek derecede kıskanç bir varlık olduğu kanısı ile ayrıldım. Bu konuda bazı bilgiler de topladım: kendisi çıktığı aileden nefret ediyordu, ondan utanıyordu ve pis kokulu bir kadının oğlu olduğunu dişlerini gıcırdatarak hatırlıyordu. Çocukken kendisine karşı bir velinimet olarak davranmış olan Grigoriy ile karısına karşı saygısızca davranıyordu. Rusya'ya lanet ediyor ve onunla alay ediyordu.

Fransa'ya gitmek hayali ile yaşıyordu; orada bir Fransız haline gelmek için! Daha eskiden sık sık bu işi yapacak parası olmadığından söz etmişti. Bana öyle geliyor ki, kendinden başka hiç

kimseyi sevmiyordu. Kendisini de şaşılacak kadar yüksek bir varlık sayıyordu. Onun gözünde aydın olmak, güzel giysiler, temiz gömlekler giymek ve parlatılmış çizmelerle dolaşmaktı.

Kendisini Fiyodor Pavloviç in meşru olmayan oğlu saydığı için, (ki bunu gösteren delil er vardır) efendisinin meşru çocuklarına kıyasla, içinde bulunduğu durumundan nefret edebilirdi. Onlar için her

şey var, benim için bir şey yok, tüm haklar onların, miras da onlara ait, ben ise sadece bir uşaktan başka bir şey değilim diyebilirdi.

Bana paralan pakete Fiyodor Pavloviç ile birlikte koyduğunu söylüyordu. Bu paranın, kendisine bir iş sağlıyabilecek olan bu paranın kul anılacağı amaç, tabi ona, nefret edilecek bir şey olarak görünüyordu. Bundan başka, üç bin rubleyii, pırıl pırıl, renk renk: banknotlar olarak görmuştu.

(Bu konuda kendisine mahsus soru sordum). Ah, kıskanç ve egoist bir insana hiçbir zaman büyük bir parayı bir arada göstermeyiniz. Smerdyakov ömründe ilk kez olarak, bu kadar çok paranın bir elde toplandığını görmüştü. O renk renk destenin izlenimi, hayalinde acı bir etki yapabilirdi. Bu etki, birinci seferinde hiçbir sonuç yaratmamış olabilir.

Üstadım sayın savcı, Srnerdyakov'u bu cinayetle suçlamak ihtimalinden söz ederken, bunun leh ve aleyhinde olan tüm noktaları olağanüstü bir incelikle belirtti ve özel ikle şu sorunun üzerinde durdu: Smerdyakov neden mahsus sara krizine tutulmuş gibi rol yapsın? Ama belki de rol yapmamıştır. Kriz, çok tabi bir şekilde gelmiş, hasta da sonradan kendine gelmiş olabilirdi. Tabi hastalıktan bir anda kurtulamazdı. Ama gene de herhangi bir anda, kendine gelebilir, ayılabilirdi.

Saralılarda öyle olur. Savcılık makamı Smerdyakov cinayeti hangi anda işlemiş olabilir? diye soruyor. Bu anı göstermek o kadar kolaydır ki! Smerdyakev ayılıp, derin uykusundan (çünkü o sırada kendisi uykudaydı: sara krizinden sonra insan her zaman derin bir uykuya dalar) uyandığı

anda ihtiyar Grigoriy koşarak kaçan sanığı duvarın üzerinde ayağından yakalamıştır. Etrafı

çınlatırcasına baba katili! diye bağırmaktadır. İşte sanık o sırada uyanmıştır. Zaten onu uyandıran şey de belki sessiz ve karanlık gecede duyulan bu alışılmamış çığlıktır. O sırada uykusu belki de o kadar derin değildi. Tabi ki daha bir saat öncesinden yavaş yavaş uykusu hafiflemiş olabilir.

Yatağından kalkınca, hemen hemen bilinçsiz olarak ve hiç ard niyet beslemeden, bu çığlık nedir, diye bakmak için dışarı çıkmıştır. Başında hastalığın yarattığı bir karışıklık vardır. Zihni daha uyuşmuş bir haldedir. İşte bu durumda bahçeye çıkıyor, aydınlanmış pencerelere yaklaşıyor ve ta428

bu onu görünce sevinen efendisinden korkunç bir haber alıyor. O zaman, içi birden tutuşuveriyor.

Korku içinde bulunan efendisinden tüm ayrıntıları öğreniyor.

İşte o zaman bozulmuş, hasta zihninde bir düşünce, korkunç, ama çekici ve hiç de mantığa aykırı

olmayan bir düşünce doğuyor: Efendisini öldürüp, üç. bin rubleyi almak, sonra da herşeyi küçük beyin üzerine yıkmak! Zaten katil olarak küçük beyden başka kimi akla getirebilirlerdi? Küçük beyden başka kimi suçluyabilirlerdi? Bütün delil er meydandaydı. Üstelik kendisi oraya girmişti, değil mi ya? Korkunç bir para hırsı, müthiş bir avı ele geçirmek isteği, yapacağı hareketin cezasız kalacağı düşüncesiyle birlikte, tüm varlığını sarmış olabilirdi. Ah, böyle beklenmedik, kaçınılmaz, içten gelen bir atılma ihtiyacı çoğu zaman böyle, bir fırsat çıkınca akla gelir. Asıl önemlisi, böyle bir istek bu tip katil erin içinde, daha bir dakika sonra cinayeti işlemek hevesine kapılacaklarını

akıl arına bile getirmedikleri bir sırada uyanır! İşte Smerdyakov efendisinin yanına girerek plânım böylece yerine getirmiş olabilir. Kem de bunu herhalde herhangi bir silâh yerine, bahçede elinin altına ilk gelen taşla yapmıştır. Peki ama bu işi niçin, hangi amaçla yapmış olabilir? O üç bin ruble, kendisi için bir kariyer yapma imkânıydı. Evet, kendi sözlerimle çelişkiye düşüyor değilim: Belki de öyle bir para vardı. Hatta belki de nerede bulabileceğini, efendisinin odasının neresinde bulunduğunu, yalnız Smeıdyakov bilebilirdi. Peki, ya paraların bulunduğu zarfın kâğıdı, ya yerde sürüklenen yırtık paket kâğıdı? diyeceksiniz. Demin sayın savcı, bu paketten söz ederken, sen derece ince bir düşünce ileri sürdü: Ona göre, bu kâğıdı ancak hırsızlık etmeye alışmamış, Karamazov gibi biri yerde bırakmış olabilirdi. Smerdyakov ise, arkasında böyle bir delili katiyen bırakmazdı. Demin bu sözleri dinlerken, bana yabancı gelemeyen bir şey işitiyormuşum gibi geldi sayın jüri üyeleri.

Düşünün, aynı düşünceyi, aynı tahmini, yani Karamazov'n bu paketi nasıl açmış

olabileceğini, ben daha iki gün önce Smerdyakov'un kendisinden işitmiştim. Hatta Smerdyakov'un bu sözlerine şaşırmıştımBana öyle geldi ki, mahsus yapmacıklı, saf bir tavır takınıyor ve olayları

atlayarak bana bu düşünceyi kabul ettirmek istiyor, benim aynı sonuca varmamı bekliyor, hatta söy

liyeceklerimi bana dikte ediyordu. Acaba bu düşünceyi aynı şekilde sorgu yargıcına da Smerdyakov fısıldamış olmasın? Aynı şeyi üstadım sayın savcıya zorla kabul ettirmesin?

Diyeceklerdir ki: ya ihtiyar kadın, ya Grigoriy'in karısı? O kadın, hastanın tüm gece yanıbaşında inlediğini duymadı mı? Doğru! Duymuştur. Ama bu ileri sürülen itiraz, çok zayıf olur. Ben bir kadın tanırdım, acı acı tüm gece avluda havlayan bir köpeğin kendisini uyutmadığından şikâyet ederdi.

Oysa, zaval ı kepek, sonradan öğrenildiği gibi tüm gece içinde ancak iki kere havlıyordu. Bu tabi bir şeydir; bir insan uyurken birden bir inilti duyar, bu iniltinin kendisini uyandırdığına fena halde canı sıkılarak uyanır, ama sonradan birden gene uykuya dalar. İki saat kadar sonra, gene bir inilti olur, adam gene uyanır, sonra gene uykuya dalar. Sonunda aynı inilti, aradan iki saat geçtikten sonra bir kez daha duyulur. Yani uyuyan, tüm olarak bu iniltiyi üç kez duymuş olur. Ama sabahleyin uyandı mı, gece sabaha dek birinin inleyip durduğundan, bu yüzden gözünü bile kırpmadığından şikâyet eder. Grigoriy'in karısının basına da

aynı şey gelmiştir. Her biri iki saat süren uykuları olmuştur, ama bunu hatırlamaz. Sadece uyandığı anları hatırlar. Bu yüzden de ona kendisini tüm gece uyandırmışlar gibi gelir.

Sayın savcı, ama Smerdyakov intihar etmeden önce yazdığı kâğıtta neden bir açıklamada bulunmadı? diye soruyor. Birini yapmaya vicdanı elverdi de, öbürüne elvermedi mi? diyor. Yalnız rica ederim, vicdan denildiği vakit, artık pişmanlıktan söz edilmiş olur. İntihar eden adam pişmanlık duymıyabilirdi. İçinde yalnız umutsuzluk olabilirdi. Umutsuzluk ve pişmanlık... bunlar birbirinden apayrı şeylerdir. Umutsuzluk kinle karışık ve barışmayı imkânsız hale getiren bir duygu olabilir. İntihar eden adam, hayatına son verirken, ömrünün sonuna dek kıskandığı insanlara karsı

iki misli nefret duymuş olabilir. Sayın jüri üyeleri, adlî bir hata işlemekten sakının! Şimdi size söylediğim bu sözlerde ve anlattıklarımda akla uygun olmayan ne vardır? Yürüttüğüm düşünce zincirinde bir yanlış bulun, olması imkânsız saçma bir şey bulun! Ama eğer ileri sürdüğüm şeylerin bir kıl payı kadar da olsa, mümkün olabileceğini görüyorsanız, tahminlerimde bir parçacık olsun gerçeğe uy430

KARAMAZOV KARDEŞLER

günlük varsa, suçluyu cezalandırmaktan kaçının! Hem burada söz konusu olan şeylerin doğruluğu yalnız bir kıl payı kadar mı? Tüm kutsal şeylerin üzerine yemin ederim ki, size cinayet konusunda ne söylemişsem, onu size anlatmışsam, hepsine kesin olarak inanıyorum. En önemlisi, evet en önemlisi de şudur: savcılık makamının sanığın aleyhinde ileri sürdüğü, üst üste yığdığı o koca delil er yığını arasında,

birinin olsun bir parçacık da olsa, itiraz edilemiyecek bir yönünün bulunmamasına şaşıp kalıyorum. Böyle olması beni deli ediyor. Zaval ı adanı, sadece olayların aynı ana rastlamasından ötürü felâkete sürükleniyor. Evet bu rastlantılar feci bir şeydir: O kan, o parmaklardan akan kan, o kanlı iç çamaşırı, o baba katili! bağırışıyla çınlayan karanlık gece, o çığlık atan ve kafası kırılmış olarak yere serilen adam, ondan sonra da o yığınla söz, ifade hareket bağırış... Tüm bunlar insana öyle bir etki yapabilir, insanı öyle kandırabilir ki! Ama tüm bunlar, sizi bir kanıya yöneltebilir mi? Siz buna kanar mısınız sayın jüri üyeleri? Hatırlayın ki.

size bir yetki verilmiştir, eli kolu bağlı bir insan hakkında karar verme yetkisi! Ama bu yetki ne kadar büyükse uygulaması da o derece korkunçtur!

Şimdi söylediklerimden bir sözümü olsun geri almıyorum. Ama ziyanı yok, öyle olsun! Bir an için savcılığın iddiasını kabul edeyim, zaval ı müvekkilimin el erini babasının kanına buladığmı kabul edeyim. Tabi bu, ancak sözde kalan bir kabul ediştir. Tekrar ediyorum: bana kalırsa suçsuz olduğundan hiç şüphe etmiyorum. Ama gene de bir an için, sanığın babasını öldürdüğünü kabul edeyim. Bu durumda bile, böyle bir düşünceyi kabul ettiğim halde, gene de söyliyeceğim sözü

dinleyin. Vicdanımın üzerinde ağır bir yük var. Size bir şey söylemek istiyorum, çünkü

hissediyorum ki, yüreklerinizde de, zihninizde de müthiş bir savaş var... Yüreklerinize ve aklınıza seslendiğim için özür dilerim, sayın jüri üyeleri. Ama sonuna dek içimden geldiği ve gerçeğin emrettiği gibi konuşmak istiyorum. Hepimiz olduğumuz gibi görünelim!

Bu sırada savunma avukatının konuşması, oldukça §i detli bir alkışla kesildi. Gerçekten de son sözlerini öyle iç ten gelen bir sesle söylemişti ki, herkesin içinde belki de, gerçekten söyliyeceği bir şey vardır, belki de şimdi

yacağı gerçekten en önemlidir diye bir his uyanmıştı. Ama başkan, alkışları duyunca, gür bir sesle: Böyle bir olay bir daha tekrar edilirse mahkeme salonunu boşaltmak tehdidini savurdu.

Herşey sessizliğe gömüldü ve Fetyukoviç bambaşka, o zamana dek konuştuğundan apayrı, duygulu bir sesle söze başladı.

XIII

DÜŞÜNCEYE İHANET

Fetyukoviç:

— Müvekkilim! felâkete sürükleyen şey, yalnız olayların bir araya rastlaması değildi, diye söze taşladı. Hayır! Mü vekkilimi gerçekte yalnız bir tek şey felâkete sürüklüyor, o da babasının cesedidir! Eğer ortada basit bir cinayet olsaydı, delil eri aynı zamana rastlayan ve birbirine bağlı

şeyler olarak değil de, ayrı ayrı olarak ele almış olsaydınız, bunların önemsizliğini, hiç bir şeyi ispat edemediklerini, fantastik şeyler olduklarını görürdünüz, o zaman hiç değilse içinizde (gerçi sanığın hak ettiği) ama gene bir ön yargıdan başka bir şey olmayan düşüncenize dayanarak bir insanın kaderini mahvetmekten çekinirdiniz! Hem burada söz konusu olan basit bir cinayet değildir, bir babanın öldürülmesidir! Bu, insanı etkiler, hem de o kadar etkiler ki sanığı suçlamak için ileri sürülen delil er ne kadar önemsiz ne kadar hiçbir şeyi ispat edemiyen şeyler olursa olsun, en

tarafsız insana bile artık pek o kadar değersiz ve bu derece hiçbir şey ispat etmeyen bir şey olarak görünmez.

Böyle bir sanık, nasıl beraat eder? Ya cinayeti işlediyse, ya cezasını görmezse? İşte, herkesin içinde, elinde olmıyarak duyduğu his budur. Evet, bir babanın, hayata kavuşturan, evlâdını seven, çocuğu için canını ve hayatını esirgettüyen, çocuğunun geçirdiği hastalıkları kendisi çekiyormuş

gibi acı duyan, ömrü boyunca evlâdının mutluluğu için uğraşıp didinen, onun sevinçleri ile, onun başarıları ile yaşayan bir babanın kanına girmek, korkunç bir şeydir! Sayın Jüri üyeleri, baba, gerçek bir baba ne demektir? Bu sözde

ne yüce bir anlam ne kadar derin bir düşünce gizlidir! Biraz önce, bir babanın ne olduğunu, gerçek bir babanın nasıl yaşaması gerektiğini biraz olsun anlattık. Davası görülen ve şu anda hepimizi uğraştıran ve hepimizin içinde acı uyandıran olayda ise ölü Fiyodor Pavloviç Karamazov, hiç de biraz önce, yürekten gelen bir duygu ile ortaya döktüğümüz baba anlayışına uymuyor.

Böyle bir babaya sahip olmak bir felâkettir! Evet, gerçekten bazı babalar felâkete benzerler. Şimdi bu felâketi biraz daha yakından inceliyelim. İleride verilecek kararın ne kadar önemli olduğu göz önünde bulundurulursa, artık düşünceleri açıklamaktan korkacak bir şey yok değil mi, sayın jüri üyeleri? Özel ikle şu anda korkmamalı ve bazı düşünceleri sayın üstadım olan savcının, biraz önce, çok yerinde belirttikleri gibi çocukların da ya da ürkek kadınların yaptıkları şekilde, elimizi, kolumuzu sal ıyarak kovmaya çalışmamalıyız! Ama sayın hasmım, o ateşli konuşmasında,

(ki kendileri daha ben ilk sözümü söylemeden, bana karşı hasım bir tavır takınmışlardır) birkaç kez: Hayır, sanığı kimsenin savunmasına izin vermem, onun savunmasını Petersburg'tan gelmiş olan savunma avukatına bırakacak değilim. Suçlayan da, savunan da ben olacağım! diye bağırmıştı.

Bunu bir kaç kez bağırarak söylemişti. Ama şunu söylemeyi unutmuştur ki, korkunç bir adam olarak gösterilen sanık, tam yirmi üç yıl önce baba evindeyken, çocukluğunda kendine iyilik gösteren tek insanın kendisine verdiği yarım kilo fındığı unutmadıysa, daha doğrusu bunu unutamıyacak bir insansa, tüm o yirmi üç yıl boyunca, insanları seven, doktor Hertzenstube'nin deyimiyle: Babasının evinde, arka bahçede, yalınayak ve tek düğme ile tutturulmuş bir pantolonla koşuştuğunu da unutamaz! Sayın jüri üyeleri, bu felâket denilecek babayı daha yakından incelemeye ve artık herkesin bildiğini tekrar etmeye ne yarar var? Müvekkilim buraya, babasına geldiği vakit ne bulmuştur? Hem müvekkilimi neden, niçin duygusuz, egoist bir canavar olarak göstermeli?

Gerçi serseri yaratılışlı, sert, kavgacı bir adamdır ve şimdi onu bu yüzden muhakeme ediyoruz,

.ama kaderinin bu yolu tutmuş olmasında, iyi eğilimleri varken daha minnet duyabilecek kadar duygulu bir yüreğe sahipken, böyle saçma bir terbiye görmüş olmasında, kimin suçu vardır?

Kendisine herhangi bir kişi doğru yolu öğretmiş midir? Bilim ışıklarından yararlandı mı?

Çocukluğunda herhangi bir kişi ona biraz olsun sevgi gösterdi mi? Müvekkilim dağda bir ot gibi, daha doğrusu yabani bir hayvan gibi büyümüştür! Belki de uzun bir süre devam eden ayrılıktan sonra, babasını görmek için müthiş bir istek duyuyordu. Belki de buraya gelirken çocukluğunda gördüğü, tiksindirici hayal eri rüyada hatırlıyormuş gibi bin kez zihninden kovmaya çalışmış, babasını kucaklamak için can atmıştır! Peki sonra ne olmuştur? Kendisini sadece herşeyi küçümseyen, alaycı gülücüklerle, şüpheyle ve tartışma konusu paralarla dolaplar çevirerek karşılıyorlar. Hergün konyak: ların içildiğini görüyor, o tiksindirici konuşmaları, o iğrenç hayat görüşlerini işitiyor. Bu da yetmezmiş gibi sonunda babasının sevgilisini almaya çalıştığını

farkediyor. Evet, babası, kendi oğlunun sevgilisini hem de onun parası ile baştan çıkarmağa çalışıyor. Evet. sayın jüri üyeleri! Bu ne iğrenç bir şeydir! Ne katı yürekliliktir! Üstelik ihtiyar, oğlunun kendisine karşı saygısızlık ettiğini, kendisine acımadığını ileri sürüyor, onu herkesin içinde lekeliyor, ona zarar veriyor, ona iftira ediyor, sonra da oğlunu cezaevine attırmak için, borç

senetlerini satın alıyor!

Sayın jüri üyeleri! Müvekkilim gibi görünüşte katı yürekli, kavgacı ve kendilerini tutamıyan insanlar, çoğu zaman son derece yufka yüreklidirler. Ama bunu bel i etmezler. Sözlerime sakın gülmeyin! Üstadım, sayın savcı biraz önce hiç acımadan müvekkilimle alay ederek Schil er'i sevdiğini, güzel olan ve iyi duygular uyandıran her şeyden hoşlandığını ileri sürdü. Onun yerinde ben olsaydım, bununla alay etmezdim! Evet, bu tip insanlar (rica ederim, baş.kalarının çok nadir anlayabildiği, çoğu zaman, bu derece yanlış anlaşılan insanları, savunmama izin verin) bu tipler gerçekten daha çok iyiliğe, güzele, doğruya özlem çekerler.

Bilinçsiz olarak kendi azgınlıklarına, kendi katı yürekliliklerine, tam anlamıyla aykırı olan bu güzel şeylere susamıştırlar. Evet gerçekten onlara susamışlardır. Görünüşte hırslı ve katı yüreklidirler, ama aslında, örneğin bir kadını öle • siye severler, hem de bu sevgileri üstün, ruhsal bir sevgidir. Gene söylüyorum, bu sözlerime sakın gülmeyin: Bu yaratılışta olan insanlar çoğu zaman öyledirler. Yalnız hırslarım434

KARAMAZOV KARDEŞLER

ve çoğu zaman kaba olan tutkularım bir türlü gizliyemezler. İşte herkesin gözüne çarpan budur.

Herkes bunu farkediyor. Ama o kabalığın altında gizlenen insanı göremiyor. Oysa tüm tutkuları

çabucak tatmin olur. Ama böyle görünüşte kaba ve katı yürekli olan bir insan soylu, mükemmel birinin yanında yepyeni bir varlık olmaya çalışır. Düzeltmeye, daha iyi, daha yüksek, daha namuslu olmaya çalışır. Evet, bana ne kadar gülerseniz gülün: Yüksek ve mükemmel olmayı ister diyorum.

Biraz önce müvekkilimin bayan Verhovtzeva ile olan gönül macerasına değinmiyeceğimi söyledim. Ama hiç değilse bir iki söz söyleyebilirim. Demin burada bir ifade değil, ne yapacağını

şaşırmış, intikam almak için çırpınan bir kadının çığlıklarını işittik. Oysa başkasını ihanetle suçlayacak durumda değildir. Çünkü daha önce kendisi ihanet etmiştir! Düşüncelerini toparlamak için bir iki dakika olsun vakit ayırabilseydi, böyle bir ifade vermezdi. Evet, ona inanmayın!

Müvekkilim onun dediği gibi canavar değildir! İnsanları seven varlık çarmıha gerilirken iyi yürekli bir çoban, sürüsü

uğruna kendini feda eder, yeter ki koyunlarından biri olsun mahvolmasın!

demiştir... Biz de bu insanın ruhunu mahvetmiyelim! Biraz önce: bir baba nedir? diye sordum.

Bunun yüce bir ad olduğunu söyledim. Ama sözü yerinde kul anmak, ona karşı haksızlık etmemek gerekir, sayın jüri üyeleri. Bu yüzden, izninizle, söz konusu olan şeyi gereken adıyla, ona yakışan bir adla tanımlayacağım. Öldürülen ihtiyar Karamavoz gibi bir babaya, baba denemez. O böyle bir ada lâyık değildir. Bunu hal etmiyen bir babaya karşı sevgi, saçma bir şeydir, imkânsızdır. Sevgiyi yokluktan yaratamazsınız. Yokluktan ancak Tanrı var edebilir. Yüreği ateşli bir sevgiyle dolu havarilerden biri: Babalar çocuklarınızı incitmeyin diyor. Bu kutsal sözleri yalnız şu anda müvekkilim için ileri sürüyor değilim, bunları tüm babalar için hatırlıyorum. Babalara öğüt vermek hakkını kimden aldım? Hiç kimseden. Sadece bir insan, bir yurttaş olarak çağrıda bulunuyorum.

Vivos voco!(*) Bu dünyada uzun bir süre kalmıyacağız. Öyleyken bir çok kötü işler yapıyor, kötü

sözler söylüyoruz. Ama işte şimdi bir ara

(*) insanlara sesleniyorum! (Latince).

da bulunduğumuz şu uygun andan yararlanarak, hepimiz birlikte güzel bir söz söyliyelim. Ben daima böyle davranırım, şurada durduğum sürece benim için uygun olan bir andan yararlanmak istiyorum. Bu kürsü bize, Tann'nın iradesiyle boşuna verilmiş değildir. Bu kürsüden bizi tüm

Rusya dinliyor. Yalnız buradaki babalar değil, tüm babalara: Babalar, çocuklarınızı ümitsizlik içinde bırakmayın! diyorum.

Gelin, önce kendimiz İsa'nın öğüdünü yerine getirelim, ondan sonra çocuklarımızdan birşey beklemek hakkını kendimizde bulalım. Başka türlü davranırsak, baba değiliz! Çocuklarımız için birer düşmanız. Onlar da bizim çocuklarımız değil, bize düşman olan varlıklardır. Hem de onları

kendimize düşman haline yine biz getirdik! Başkalarını hangi ölçüye vurursanız, sizlere de aynı

ölçü uygulanacaktır! Bunu artık ben söylemiyorum. Bunu İncil söylüyor: başkaları için nasıl bir ölçü kul anıyorsanız, kendiniz için de aynı ölçüyü kul anmalısınız. Çocuklar bize karşı kendileri için kul andığımız ölçüyü kul anırlarsa, onları nasıl suçlarız? Geçenlerde Finlandiya'da, bir genç

kız, bir hizmetçi, gizlice bir çocuk doğurduğu şüphesi altında kalmış. Kendisim gözetlemeye başlamışlar ve evin tavan arasında, köşede, bir yığın olarak duran tuğlaların arkasında kimsenin varlığını bile bilmediği sandığını bulmuşlar. Sandığı açmışlar, içinden yeni doğmuş ve öldürülmüş

bir bebeğin cesedi çıkmış. Aynı sandıkta, genç kadının daha önceden doğurduğu ve gene kendi eliyle öldürdüğü iki bebeğin daha iskeleti varmış. Kadın, bunları öldürmüş olduğunu açıklamış.

Sayın jüri üyeleri! Böyle bir kadın, artık çocuklarının anası sayılır mı? Evet, onları doğurmuştur, ama onlara ana olmuş mudur? Aramızda kim ona o kutsal ana adını verebilir? Korkusuz olalım, sayın jüri üyeleri. Hatta atılgan olalım! Şu anda, öyle olmaya ihtiyacımız var. Akım ya da metal sözlerinden korkan Moskovalı cahil kadınlar gibi, bazı sözlerden ve düşüncelerden korkmamalıyız. Aksine, son yıl

arda meydana gelen gelişmelerin bizi de etkilediğini ispat edelim ve doğrudan doğruya diyelim ki, çocuğun dünyaya gelmesini sağlayan daha baba sayılmaz. Baba hem hayat veren, hem de baba adına lâyık olandır.

Ama tabi bu söze başka bir anlam da verilebilir, baba436

KARAMAZOV KARDEŞLER

sözü başka şekilde de tanımlanabilir. Böyle bir tanımlamaya göre örneğin, baba canavar da olsa, evlâtlarına işkence de etse, gene de baba sayılır, çünkü dünyaya gelmemizi sağlamıştır. Ama bu anlam, artık mistik bir şeydir. Onu sadece aklımla kavrıyamam. Ancak inancım varsa kabul ederim. Daha doğrusu, inancıma sığınarak kabul ederim, tıpkı başka anlıyamadığım, ama dinimin buna inanmamı emrettiği şeyleri kabul ettiğim gibi. Yalnız böyle bir durum varsa, o zaman bu inanç gerçek yaşantının dışında kalmalı. Bazı hakları veren ama, aynı zamanda yüce sorumluluklar yükleyen gerçek hayatta ise insan severliğe yakışır şekilde tam bir hıristiyan olarak davranmak istiyorsak, sadece bir mantık ve deneme süzgecinden geçmiş, üzerinde bir çok tahlil er yapılmış düşünceleri ileri sürmek, sözün kısası msana zarar vermemek, on acı

duyurmamak, felâketine yol açmamak için. rüyada ya da sayıklarken olduğu gibi değil de mantıklı

ve akla uygun şekilde davranmak zorundayız. İste o zaman yaptığımız gerçekten hıristıyana yakışan bir is olur... Sadece mistik bir davranış olmaz. Tabi anlamıyla insanları seven kişilere yakışan akıl ı bir davranış olur.

Sözün burasında salonun bir çok yerlerinde şiddetli aîkışlar koptu. Ama Fetyukoviç, sözünü

kesmemeleri ve bitirmesine imkân vermeleri için el erini sal adı. Herşsy hemen sessizliğe gömüldü. Konuşmacı devam etti:

— Sayın jüri üyeleri! Bu sorunların, çocuklarımızdan uzak kalacağını, diyelim ki, bizim delikanlılardan, artık düşünceler yürütmeye başlıyan delikanlılarımızdan uzak kalacağını sanıyor musunuz? Hayır, böyle bir şey olamaz. Bu bakımdan, onlardan imkânsız bir şeyi, yani kendilerini baskı altına almalarını beklemiyelim! Baba denilmeye lâyık olmayan bir adamın davranışları

gerçekten baba denilmeye lâyık insanların davranışları ile kıyaslanınca. özel ikle yaşıt olan çocuklar arasında şaşkınlık yaratır. Delikanlının zihninde, elinde olmayarak acı sorunların düğümlenmesine yol açar. Sorduğu bu sorulara çoğu zaman beylik karşıklar verilir: Senin dünyaya gelmeni o sağladı, sen onun karandansın, onun için onu sevmelisin! derler. Delikanlı

elinde olmayarak: Peki ama, dünyaya gelmemi sağlarken beni seviyor muydu? diye düşünür...

Gittikçe daha çok hayret ederek: Sanki dünyaya gelişimi, beni düşündüğü için mi sağladı? O

ihtiras anında beni bilmiyordu ki! Hatta kız mi,

erkek mi olduğumu bile bilecek durumda değildi! Belki o sırada şarap içtiği için kafası dumanlıydı

ve içimde içkiye karşı bir eğilim kazandırmaktan başka bir şey yaıpmadı. Yaptığı iyilik işte bundan ibaret... Öyle olunca

ne di ye onu, sadece dünyaya gelmemi sağladığı, sonra da ömrümün sonuna dek bana hiç sevgi göstermediği halde, sevmek zorunda olayım?

Ah, belki bu sorular size kaba, katı yüreklil ikle söylenmiş sözler olarak görünür, ama daha körpe olaın zihinden, imkânsız olan bir ağırbaşlılığı beklemeyin. Doğa'yi kapıdan kovsan, pencereden girer! derler. Cahil insanlaır için metal ya da akım gibi sözlerden korkmıyalım ve bu sorunu mistik anlayışların emrettiği gibi değil de, akilimizin, insan severliğimizin emrettiği şekilde çözümliyelim.

Böyle bir soruna nasıl bir çözüm bulunabilir? Bence şöyle: Evlât babasına ciddi olarak: Baba, bana söyle, seni niçin sevmek zorundayım? Neden seni sevmek zorunda olduğumu bana ispat et desin. Eğer o baba buna bir karşılık verebilecek ve bunu ispat edebilecek durumda ise, o zaman ortada gercek. normal bir aile var demektir. Yalnız mistik bir talkım anlayışlara dayanan, temelinde sadece bir ön yargı bulunamayan, akla uygun, doğrulukları ispat edilmiş, insancıl!

prensiplere sık; sıkıya dayanan bir ailedir. Bunun aksi olunsa, yani baba, oğluna bunu ispat edemezse, o zaman ailenin sonu gelmiş demektir: Böyle bir baba çocuğuna baba olamaz. Oğlu da artık özgürdür. Artık babasını kendisine yabancı bir insan, hatta bir düşman saymak hakkını

kazanmıştır. Bizim kürsümüz, kusursuz gerçeğin ve aklın kürsüsü (olmalıdır sayın jüri üyeleri!

Burada konuşmacının sözleri artık açıktan açığa, nerdeyse corkun alkışlarla kesildi. Tabi tüm salon alkışlıyor değildi. Ama hiç değilse salondakilerin yansı alkışlıyordu. Alkışlayanlar anneler, babalardı. Hanımların olunduğu üst kısımda tiz sesler, çığlıklar duyuluyordu. Mendil sal ayanlar

bile vardı. Başkan var gücü ile çıngırağı çalmağa başladı. Bel iydi ki dinleyicilerin davranışlarına sinirlenmişti. Ama biraz önce yaptığı gibi salonu boşaltmak tehdidini savurmaya cesaret edemedi.

Konuşmacıyı alkışlıyaınlar ve ona mendil sal ıyanlar arasında, yargıçların arkasında özel koltuklarda oturan önemli kişiler, fraklarının üzerinde nişanlar438

KARAMAZOV KARDEŞLER

takınmış ihtiyarlar da vardı. Başkan bu yüzden gürültü dindikten sonra, sadece daha önce yaptığı

gibi sert bir tavırla tekrar salonu boşaltırım tehdidini savurmakla yetindi. Basan kazanım?

olmasının heyecanı içinde olan Fetyukoviç, konuşmasına devam etti.

— Sayın jüri üyeleri! Bugün burada o kadar çok sözü edilecek o korkunç geceyi bir oğulun duvara tırmanarak babasının evine girdiği ve yalnız dünyaya gelişini sağlamış olan bir varlıkla, ama aslında düşmanı olan, gururunu kıran insanla yüz yüze geldiği geceyi hatırlıyorsunuz. Var gücümle şunu belirtmek isterim ki, oraya para çalmak için koşmamıştı. Onu hırsızlıkla suçlamak, daha önceden de belittiğim gibi saçma bir şeydir! Oraya öldürmek için de gitmemişti. Hayır, bu işi yapmak için gitmemişti. Gerçi babasının evine zorla girmişti, ama daha önceden öldürmeğe niyeti olsaydı, hiç değilse önceden bir silâh bulmaya çalışırdı. O havaneline gelince kesin olarak inanıyorum ki onu bir içgüdü ile, ne yaptığını bile bilmeden eline almıştır. Diyelim ki, babasını

işaret vererek aldatmıştır, diyelim ki, evine plzlice girmiştir. Öyle olsun. Daha önce de bunların bir masal olduğunu,

bunlara bir an için olsun inanmadığımı belirtmiştim. Ama ziyanı yok, bir an için öyle olduğunu kabul edelim. Öyle olsa bile sayın jüri üyeleri dünyada kutsal olan ne varsa, hepsinin üzerine yemin ederim ki, eğer karşısındaki babası olmasaydı, sadece gururunu yaralamış bir yabancı olsaydı ve kendisi odaları koşarak dolaştıktan sonra, kadının evde olmadığını kesin olarak anlamış olsaydı, rakibine hiçbir zarar vermeden oradan hemen uzaklaşırdı. Belki de ona bir darbe indirirdi, onu iterdi. Ama o kadarla yetinirdi. Çünkü o sıraca herhangi bir şey yapacak durumda değildi. Vakti yoktu. Herşeyden önce o kadının nerede olduğunu öğrenmesi gerekiyordu. Ama karşısındaki babası, kendi babasıydı. Evet ne oldu ise, sadece karşısında babasını gördüğü için olmuştu. Çocukluğundan bu yana ondan nefret ediyordu. O adam düşmanıydı, ona hakaret etmiş olan adamdı. Şimdi de... korkunç, âdi bir rakibi olmuştu. O zaman tüm varlığını birden elinde olmayarak müthiş bir nefret sarmıştı. Bu duyguya karşı koyamazdı. Düşünemezdi bile. İçinde ne kadar nefret varsa, hepsi bir anda ortaya dökülmüştü! Bu belki çılgınlığının, deliliğinin bir eseridir. Ama aynı zamanda do KARAMAZOV KARDEŞLER

ganin bir tepkisi olduğunu da söyliyebilirim. Doğa ölümsüz yasalar çiğnendiği için karşı konulmaz bir şekilde, bilinçsiz olarak intikamını almıştır. Zaten doğada herşey kaçınılmaz ve bilinçsizdir.

Öyleyken sanık cinayeti gene de işlememiştir. Bunu iddia ediyorum, bağıra bağıra söylüyorum!

Hayır, cinayet işlememiştir! Yalnız havanelini nefretle, öfkeyle savurmuştur. Ama öldürmek istememiştir. Öldüreceğini bilmeden yapmıştır bunu! Eğer elinde o uğursuz havaneli olmasaydı, belki de babasına sadece

dayak atar, ama öldürmezdi. Oradan kaçarken herhalde yere sermiş

olduğu ihtiyar adamın ölüp ölmediğini bile bilmiyordu. Böyle bir cinayet, cinayet sayılmazdı. Böyle bir cinayet, bir babanın katli demek değildir. Hayır, bir babanın bu şekilde öldürülmesine bir baba katli denilemez. Böyle bir olay ancak ön yargısı olan kişilerce baba katil sayılabilir.

Bakalım böyle bir cinayet gerçekten olmuş mudur? Bilmiyoruz. Size varlığımın derinliklerinden sesleniyorum! Sayın jüri üyeleri, şimdi sanığı mahkûm edeceğiz. Bunu yaparsak kendi kendine şöyle diyecektir: Bu insanlar kaderimi değiştirmek için, tahsilim için, terbiyeli bir insan olarak yetişmem için, sözün kısası insan olmam için hiçbir şey yapmamışlardır. Bu insanlar, bana bir lokma ekmek, bir yudum su vermemiş, çıplak, karanlık hücremde bulunduğum sırada beni gelip görmemişlerdir. Şimdi ise yine aynı insanlar beni kürek cezasına mahkûm ediyorlar! Onlarla ödeştik. Arak kendilerine hiç bir borcum yoktur. Zaten hiç kimseye hiçbir borcum kalmadı. Madem onlar kötü yürekli, ben de kötü yürekli olacağım. Madeni bana acımıyorlar, ben de kimseye acımıyacağım! Evet, sanık bunları söyliyecektir sayın jüri üyeleri! Yemin ederim ki, suçlu olduğuna karar verirseniz vicdanındaki yükü hafifletmiş, onu rahatlatmış olursunuz. O zaman döktüğü kana lanet edecektir. O kanı döktüğü için pişmanlık duymıyaktır. Bununla birlikte, daha dürüst bir insan olabileceği sırada onu mahvetmiş olursunuz. Çünkü bu yüzden ömrü boyunca, herşeye karşı

öfkeli ve kör kalacaktır. Ama ona korkunç bir ceza vermek ister misiniz? Ona cezaların en büyüğünü, en müthişini vererek ruhunu kurtarmak, onu yeni bir insan olarak yaratmak ister misiniz? O zaman onu cömertliğinizin yükü altında bırakınız! O zaman ruhunun nasıl ürperdiğini, nasıl

dehşet içinde kaldığını görürsünüz. Bu iyiliği bana mı gösterdiler, bun440

KARAMAZOV KARDEŞLER

ca sevgi benim için mi, ben buna mı lâyıkım? İşte, sanık böyle bağıracaktır! Ah, o yüreği, o isyan dolu, ama soylu yüreği bilirim sayın jüri üyeleri. Bu yürek gösterdiğiniz bu büyüklük karşısında ezilecektir. Zaten yüce bir sevgi gösterisinde bulunmaya susamış bir yürektir. O zaman birden alevlenecek, yepyeni, ölümsüz bir hayata kavuşmuş olacaktır. Bazı ruhlar dar görüşlülükleri içinde tüm dünyayı suçlarlar! Ama ona öyle yapmayınız, onu cömertliğinizle eziniz! Ona sevgi gösteriniz!

O zaman yapmış olduğu işe lanet edecektir. Çünkü içinde o kadar iyi eğilimler vardır ki! Bunu yaparsanız bu ruh, yücelecek ve Tann'nın ne kadar iyi, insanların da ne mükemmel, ne haksever olduğunu görecektir. Duyacağı pişmanlık ve bundan böyle hiç bir zaman ödeyemiyecegi bir borç

duygusu, ona dehşet verecektir. O zaman ödeştim diyemiyecektir, aksine tüm insanların karşısında suçluyum, tüm insanlar arasında insan olmaya en az lâyık olan benim! diyecektir.

Pişmanlık gözyaşları dökerek, yakıcı bir acı içinde kıvranarak:

— İnsanlar benden daha iyidir, çünkü beni mahvetmek değil, beni kurtarmak istemişlerdir! diye bağıracaktır.

Bunu yapmak sizin için o kadar kolay ki! Ona acımanız o kadar kolay ki! Ortada biraz olsun gerçeğe benzeyen delil er bulunmayınca, evet, suçludur demeniz, çok ağır birşey olur.

Bir tek suçsuzu cezalandırmaktansa, on suçluyu serbest bırakmak daha iyidir! Güzel tarihimizin geçmiş

yüzyılından duyulan bu haşmetli sesi işitiyor musunuz? Rus mahkemesinin yalnız ceza vermediğini, aynı zamanda felâkete uğramış bir insanı kurtaran bir mahkeme olduğunu size hatırlatmak benim gibi değersiz birine mi düşer? Varsın, başka mil etlerde yasalar şekilden ve cezadan ibaret olsun! Biz yasaların anlamına, ruhuna, felâkete uğramış insanların kurtuluşuna ve yeniden doğuşuna önem veririz. Ancak böyle olursa, ancak Rusya re Rus mahkemesi gerçekten öyle ise... memleketimiz ileri gidiyor diyebiliriz.. O zaman bizi o çılgın troykalarınızla, tüm mil etlerin nefret duyarak önünden kaçıştığı troykanızla korkutamazsınız. Amaca varacak olan çılgın bir troyka değil, haşmetli bir Rus zafer arabasıdır. Sakin sakin ilerleyen bir zafer arabası!

Müvekkilimin kaderi sizin elinizdedir. İnanıyorum ki, gerçeği kurtaracak, savunacak ve onu koruyacak kişilerin bulunduğu, iyi bir elde olduğunu ispat edeceksiniz.!

XIV

KÖYLÜLER KENDİ DÜŞÜNCELERİNİ SAVUNUYORLAR...

Petyukoviç sözünü böyle bitirdi. Bu sefer dinleyicilerin coşkunluğu bir fırtına gibi karşı durulmaz bir şey oldu. Artık ona engel olmaya imkân yoktu: kadınlar da erkeklerden birçoğu da ağlıyordu.

Hatta önemli devlet memurlarından ikisinin gözleri yaşlanmıştı. Başkan bu fırtınaya göz yummak zorunda kaldı, çıngırağı çalmakta bile gecikti. Sonradan bizim bayanların

dediği gibi: Böylesine bir heyecana karşı durmak, kutsal bir şeyi lekelemek olacaktı. Konuşmacının kendisi de içtenlikle duygulanmıştı.

İşte böyle bir anda İppolit Kiril oviç: Düşüncelerini belirtmek için ayağa kalktı. Ayağa kalktığını

görenler, ona nefretle baktılar. Bayanlar: Nasıl? Ne oluyor? Nasıl oluyor da hâlâ itiraz etmek cesaretini gösteriyor? diye mırıldanıyorlardı. Ama dünyanın bütün kadınları, evet başlarında savcı

İppolit Kiril oviç, kendi karısı olan dünyanın bütün kadınları bir araya gelip sızlansalar bile gene de bu anın gelip çatmasını önlemeye imkân yoktu. İppolit Kiril oviç sararmıştı. Heyecandan titriyordu, söylediği ilk sözleri, ilk cümleleri anlamaya imkân yoktu. Nefesi tıkanıyordu, kelimeleri doğru dürüst söyleyemiyordu. Şaşırıp duruyordu. Bununla birlikte kısa bir süre içinde kendini toparladı.

Ama bu ikinci konuşmasından ancak birkaç cümle vereceğim.

• Bizi roman uydurmakla suçluyorlar. Oysa savunmacının yaptığı nedir? O da roman üstüne roman uydurmuyor mu? Söylediklerinde yalnız bir şiir eksikti. Fiyodor Pavloviç sevgilisini beklerken, zarfı yırtıp yere atıyor. Hatta bu şaşılacak olay sırasında neler söylediği bile belirtiliyor.

Bu bir şiir değil de nedir? Hem paralan zarfın içinden aldığını ispat eden delil nerede? Neler söylediğini kim işitti? Geri zekâlı budala Smerdyakov, karşımıza Byron'un kahramanlarından biri olarak, meşru olamayan bir evlât olduğu için toplumdan intikam alan biri olarak çıkarılıyor. Bu tam Byron'a yakışacak şiir değil de nedir? Ya babasının evine zorla giren, onu öldüren, öyleyken öldürmüş sayılmayan oğlu? Bu442

artık bir roman, bir şiir de değil. Bu bir masal, kendisinin bile çözemeyeceği bilmeceler soran bir sfenkstir savunmacı. Eğer öldürdüy'se, cinayeti işlemiş demektir. Öldürdüğü halde cinayeti işlememiş sayılmak ne demek? Kim anlar bunu? Ondan sonra üstelik kürsümüzün, gerçekleri, akla uygun anlayışları savunan bir kürsü olduğu ileri sürülüyor. Öyleyken yine bu kürsüden yemin edilerek bir babanın öldürülmesine cinayet denilmesinin sadece yanlış bir ön yargıdan başka bir şey olmadığı ileri sürülüyor! İyi ama, eğer bir babayı öldürmeye cinayet demek bir ön yargı ise, eğer her çocuk babasına: Baba neden seni sevmek zorundayım? diye sorarsa, toplumun dayandığı temel er ne olur? Aile denen şey kalır mı? Demek oluyor ki, bir babanın katli, sadece Moskovalı cahil kadınların uğursuzluğundan başka bir şey değil. Rus yasalarının amacı, yarına yön verecek en değerli, en kutsal prensipler, burada bozulmuş olarak ve ciddilikten uzak bir şekilde gösterilmiştir! Sadece bir tek amaçla, beraat ettirilmesi imkânsız birinin beraatini sağlamak için kul anılmıştır. Savunma avukatı: Ah, onu cömertliğinizin ağırlığı altında e ziniz! diyor. Oysa suçlunun beklediği zaten budur. Yarından tezi yok, bu ağırlık altında nasıl ezildiği görülecektir.

Savunma avukatı, suçlunun sadece beraatini isterken çok alçak gönül ü davranmış olmuyor mu acaba? Bu baba katilinin yaptığı işin, sonraki kuşaklar tarafından sonsuzluğa dek göklere çıkarılmasını sağlamak için, kendisine maaş bağlanmasını istesek daha doğru olmaz mı? Burada İncil de, din de düzelmiş olarak ileri sürülmüştür. Deniliyor ki: Bütün bunlar mistisizmden başka bir şey değil! Asıl Hristiyanlık bizim anlayışımızdadır. Asıl aklın ve mantığın süzgecinden geçen Hristiyanlık bizde. İşte böylece karşımıza sahte bir İsa çıkarıyorlar!

Savunma avukatı: Başkaları için hangi ölçüyü kul anırsanız, sizin için de aynı ölçü kul anılacaktır!

diyor ve aynı anda, sanki İsa, bizim için kul anılmış olan ölçü neyse, başkalarına da o ölçüyü

kul anmak gerektiğini öğüt vermiş gibi bir sonuç çıkarıyor. Hem de bunu gerçekleri ve mantığa uygun anlayışları savunan bir kürsüde yapıyor! Demek ki, İncil'i ancak konuşma yapacağımız günlerin arifesinde, oldukça orijinal ve belki de dinleyenlere bir etki yapmak için kul anabileceğimiz bir kitabı okur gibi okuyacağız ve okudu

ğumuzu belirterek bilgimizle göz kamaştıracağız. Ne kadar ihtiyacımız varsa, o kadarını

okumalıyız. Demek bizde hersey ihtiyaçlarımıza göre olmalı. Oysa İsa hiç de öyle yapmamızı

öğüt vermiyor. Aksine, biz bağışlamalıyız, bize tokat vurulunca, öbür yanağımızı uzatmalıyız! Bizi incitmiş olan kimselerin kul andıkları ölçüyü kul anmamalıyız. İşte bizini Tanrı'mız bize bunları

öğretmiştir. Çocuklara babalarını öldürmeyi yasak etmenin modası geçmiş bir ön yargı olduğunu öğretmemistir. Bu bakımdan, bu kürsüde Tanrı'mızın İncil'inde bulunan gerçekleri ve akla uygun prensipleri düzeltmeye çalışmayalım. O Tanrı ki, savunma avukatı burada onu, sadece: insanları

seven haca gerilmiş varlık olarak tanımlamıştır. Oysa tüm ortodoks Rusya, ona yalvararak: Sen bizini Tann'mızsınız! demektedir.

Bu sırada söze başkan karıştı ve konuşmasının heyecanına kapılmış olan savcının herşeyi büyütmemesini, gereken sınırda kalmasını ve yargıçlar heyeti başkanlarının bu gibi olaylarda söylediklerine benzer şeyleri söyledi. Zaten salonda bulunanlar da huzursuzdu. Halk kımıldayıp duruyor, hatta öfke ile bağıranlar oluyordu. Petyukoviç bunlara itiraz bile etmedi ve kürsüye sadece elini göğsünün üzerine bastırarak gücenmiş bir tavırla, ağırbaşlılıkla birkaç söz söylemek için çıktı. Yalnız hafifçe ve alaylı olarak gene: Roman* ve psikoloji sözlerine değindi. Jüpiter!

Öfkeleniyorsun! Demek ki haksızsın! sözünü tam yerinde kul andı. Halk arasında sözlerini destekleyen birçok gülüşmeler oldu. Çünkü İppolit Kiril oviç. hiç de Jüpiter'e benzemiyordu.

Ondan sonra çok güvenli bir tavırla, güya genç kuşağa babalarını öldürmelerine izin veriyormuş

diye, kendisine karşı yapılan suçlamaya itiraz bile etmeyeceğini söyledi. Sahte bir İsa ortaya çıkarmış olmasına ve İsa'yı Tanrı olarak göstermeyip de, sadece haça gerilmiş insan sever varlık olarak tanımlamasının Ortodoksluğa aykırı olduğu ve gerçeklerle akla uygun prensipleri savunan bir kürsüden, bu gibi şeylerin söylenemeyeceği iddiasına gelince, Fetyukoviç, İmalı konuşarak, Buraya gelirken hiç değilse bir yurttaş olarak ve tam anlamıyla devlete sadık bir insan olarak bu kürsünün kişiliğim için tehlikeli bazı suçlamalardan uzak olduğuna inanıyordum dedi. Ama bu sözleri söyler söylemez, başkan onu susturdu. Bunun üzerine Fetyukoviç eğilerek selâm verdi vs444

sözlerini bitirip salonda bulunanların destekleyici mırıltıları arasında kürsüden çekildi. Bizim bayanlara göre İppolit Kiril oviç: Bir daha baş kaldıramayacak şekilde ezilmişti.

Ondan sonra sanığa söz verildi. Mitya ayağa kalktı, ama fazla konuşamadı. Hem moral bakımından, hem de vücutça gücünü yitirmişti. Bitkin bir haldeydi. Sabahleyin salona gelirken göze çarpan o kayıtsız ve güçlü tavrı hemen hemen yok olmuştu. Sanki o gün ömrünün sonuna dek üzerinde etki bırakacak ve kendisine eskiden kavrayamadığı çok önemli şeyleri öğreten müthiş bir acı yaşamıştı. Sesi gittikçe zayıflıyordu. Artık eskisi gibi bağırmıyordu. Sözlerinde artık kaderine boyun eğdiğini, yenildiğini, ezildiğini gösteren bambaşka bir şey seziliyordu.

— Ne söyleyebilirim sayın jüri üyeleri! Artık hesap günüm geldi. Tanrı'nın elini üzerimde hissediyorum. Artık yolunu şaşırmış olan insanın sonu geliyor! Ama Tann'ya açıklar gibi size açıklıyorum: Ben babamın kanına girmedim! Kayır! Suçlu değilim! Son kez olarak tekrar ediyorum: ben öldürmedim! Gerçi çok serserilik ettim, ama iyilik etmeyi severdim. Her an kendimi düzeltmeye çalışıyordum. Ama vahşî bir hayvan gibi yaşıyordum. Savcıya teşekkür ederim, bana kendi hakkımda şimdiye dek benim bile bilmediğim birçok şeyler öğretti. Ama babamı öldürdüğüm doğru değil. Savcı bu konuda yanıldı! Savunma avukatına da teşekkür ederim. Onu dinlerken ağladım. Ama babamı öldürdüğüm yalan! Bunu bir an için olsun kabul etmemeliydi. Doktorlara ise. inanmayın. Aklım başımda. Yalnız yüreğimde bir ağırlık var. Erer bana acırsanız, beni serbest bırakırsanız sizin için dua ederim. Daha iyi „ bir insan olurum, söz veriyorum. Evet, Tanrı'nın karşısında söz veriyorum. Yok eğer mahkûm ederseniz, kılıcımı başımın üzerinde kendi elimle kırıp, parçalarını öperim! Ama bana acıyın, beni Tann'dan yoksun bırakmayın, nasıl bir insan olduğumu biliyorum, isyan ederim. İçimde bir ağırlık var sayın baylar... bana acıyın!

Kendini iskemlenin üzerine attı. Sesi birden kesilmişti. Son cümleyi güçlükle söylemişti. Sonra yargıçlar heyeti, jüri heyetine sorulacak sorulan tespit etti ve tarafların son

sözünü sordu. Ama ayrıntılara girmeyeceğim. En sonunda jüri üyeleri, aralarında tartışmak için kalkıp gittiler. Başkan çok yorgundu. Bu yüzden onlara çok zayıf bir etki yapan,

öğüt verici birkaç söz söylemekle yetindi: Tarafsız kalın, savunma avukatının parlak sözlerine kapılmayın, ama gene de herşeyi tartın, üzerinizde büyük bir görev bulunduğunu unutmayın falan filân...

Jüri üyeleri dışarı çıktılar. Oturuma ara verildi. Yerinden kalkmak gezinmek, biriken izlenimleri kararlaştırmak, büfeden çöplenmek serbestti. Vakit artık çok geçti. Gecenin hemen hemen biriydi.

Öyleyken hiç kimse evine gitmiyordu. Herkesin sinirleri o kadar gerilmişti ve herkes öyle bir ruh halinde bulunuyordu ki. artık eve gidip dinlenmek kimsenin aklına bile gelmiyordu. Herkes içi ürpererek bekliyordu. Bununla birlikte, herkes heyecanlı değildi. Yalnız bayanlar isteriye varan bir sabırsızlık içindeydiler. Ama yürekleri rahattı. Muhakkak beraat eder diyorlardı. Hepsi, herkesin dayanılmaz bir heyecana kapılacağı o son müthiş dakikaya hazırlanıyorlardı. Şunu söylemem gerekir ki, salonda erkeklerin bulunduğu bölümde de, sanığın muhakkak beraat edeceği kanısında olanların sayısı pek çoktu. Bazıları seviniyor, bazıları kaşlarını çatıyor, bazıları da üzgün tavır takınıyorlardı. Bunlar beraat etmesini istemiyorlardı; Fetyukoviç'e gelince, o başarısına kesin olarak inanıyordu. Çevresi kalabalıktı. Kendisini kutlayanlar vardı. Bazıları da gözüne girmeye çalışıyorlardı. Sonradan anlatıldığına göre Fetyukoviç konuştuğu gruplardan birinde:

- Savunma avukatı ile jüri üyelerini bağlayan, görünmez bağlar vardır, demişti. Evet, öyle bağlar vardır. Bunlar daha

savunma avukatı konuşurken meydana gelirler ve kendilerini duyururlar. İşte ben bu bağların varlığını hissettim. Bu bağlar vardır. Hiç üzülmeyin, bu işi kazanacağız!

Çatık kaşlı, şişman, yüzü çiçek bozuğu bir bay, kentin kenarında çiftliği olan bir bay, konuşmaların bulunduğu bir gruba yaklaşarak:

-Bakalım şimdi bizim köylüler ne diyecekler? diye sordu.

-Ama orada yalnız köylüler yok ki! Dört tane de memur var.

Bölge kurulu üyelerinden biri yaklaşarak:

-Evet bakalım, memurlar da ne diyecekler?

-Siz Nazariyev'i Prohor İvanoviç'i tanıyor musunuz?445

KARAMAZOV KARDEŞLER

Hani göğsünde madalyası olan tüccar jüri üyesi var ya, nasıl adam olduğunu bilir misiniz?

- Neden soruyorsunuz?

- Çok kafalı adamdır da.

-İyi ama hep susuyor.

-Varsın sussun. Daha iyi ya. Petersburg'ludan ders öğrenecek değil. Kendisi tüm Petersburg'a akıl öğretebilir. On iki tane çocuğu var, düşünsenize!

Bir başka grupta genç memurlardan biri:

-Acaba gerçekten beraat ettirirler mi ne dersiniz? diye yüksek sesle soruyordu.

Kesin bir sesle:

- Muhakkak beraat ettireceklerdir! diyordu. Memur yüksek sesle:

-Beraat ettirmezlerse çok ayıp, rezilce bir şey olur! diye bağırıyordu. Öldürmüş de olsa! O

baba, ne babadır! Hem zaten o kadar kendinden geçmiştir ki. Belki de gerçekten havanelini sal amış, öbürü de yere düşmüştür. Yalnız işin içine uşağı karıştırmaları kötü

oldu. Gülünç bir şey. Savunma avukatının yerinde olsaydım, doğrudan doğruya: öldürdü, ama suçlu değildir. Al ah kahretsin hepinizi!

- Zaten öyle yaptı. Yalnız Al ah sizi kahretsin demedi.

Araya üçüncü bir adamın incecik sesi karıştı:

- Öyle deme Mihayıl Semyoniç! Bunu söylemiş kadar oldu.

-Rica ederim baylar! Büyük perhizden önce sevgilisinin karısının boğazını kesen tiyatro sanatçısını beraat ettirdiler ya!

- Canım tam kesmedi ki!

• — Olsun, olsun, kesmeye başladı ya! Siz ona bakın!

-Hele evlâtlardan söz ederken neler söyledi? Çok güzel konuştu doğrusu.

-Çok güzel!

-Peki ya, o mistisizm için söyledikleri? Ya mistisizm için ileri sürdükleri.

Biri daha:

- Canım bırakın şimdi mistisizmi! diye bağırdı. Siz şu İppolit'i bir düşünün, bugünden sonra ne yapacak, onu düşünün! Karısı yarından tezi yok Mityenka yüzünden gözlerini oyacak!

- Karısı bur da mı ki?

-Burada olur mu? Olsaydı burada oyardı gözlerini. Evde kalmış, dişleri ağrıyormuş! Ha, ha, ha!

- Ha, ha, ha!

Üçüncü grupta ise şöyle konuşuluyordu:

-Öyle görünüyor ki Mityenka'yı beraat ettirecekler.

- Bir de bakarsınız, yarın Başkent meyhanesini altüst eder, on gün durmadan içer.

-Hay, şeytan götürsün onu!

-Evet. Doğrusu şeytansız olmamıştır bu iş. Şeytan burda olmaz da, nerede olur?

-Doğru! Gerçekten güzel konuştu baylar. Ama babalarının kafalarını kantar topuzlarıyla parçalamak olur mu? Bunu hoş görürsek iş nereye varır?

-Ya arada, zafer arabası konusunda söylediklerini hahatırlıyor musunuz?

-Evet, taş arabasını zafer arabası yaptı!

-Yarın da zafer arabasından taş arabası yapar, ihtiyaç neyi gerektirirse o olmak değil mi ya, herşey ihtiyaca göre!

-Mil et ne açıkgöz olmuş! Zaten bizim Rusya'da artık gerçek diye bir şey kaldı mı baylar? Yoksa gerçek diye birşey yok muydu?

Bu sırada çıngırak çaldı. Jüri üyeleri tam bir saat tartışmışlardı. Ne daha az, ne daha fazla.

Dinleyiciler yerlerine oturur oturmaz, derin bir sessizlik oldu. Jüri üyelerinin salona girişlerini hatırlıyorum. Sonunda beklenen an gelip çatmıştı işte! Bütün sorulan harfi harfine belirtecek değilim. Zaten hepsini unuttum. Yalnız başkanın ilk ve en önemli sorusu yani hırsızlık için önceden niyet besleyerek mi öldürdü> sorusu, (nasıl sorulduğu aklımda kalmadı ama) üzerine herşey bir ölüm sessizliğine gömüldü. Jüri üyelerinin başkanı hepsinden daha genç olan memur üye, mahkeme salonunun derili sessizliği içinde gür ve kesin bir sesle:

-Evet, suçludur! dedi.

Ondan sonra ele alınan tüm noktalarda hep aynı şey söylendi: Suçludur, evet suçludur. Hem de en küçük bir hafifletici neden kabul etmediler! Bunu hiç kimse beklemiyordu. Herkes hiç değilse hafifletici bir neden tanınacağı ka448

KARAMAZOV KARDEŞLER

nısındaydı. Tüm salonun içine gömüldüğü ölüm sessizliği bozulmuyordu. Herkes taşlaşmış

gibiydi. Mahkûm olmasını çılgınca istiyenler de, büyük bir istekle beraatini bekliyenler de sanki donup kalmışlardı.

Ama yalnız ilk anlarda öyle oldu. Ondan sonra müthiş bir karışıklık başladı.

Erkek dinleyiciler arasında memnunluk duyan birçok kişi vardı. Hatta bazıları sevinçlerini gizlemeden, el erini bile oluşturuyorlardı. Hoşnut olmayanlar ise ezilmiş gibiydiler. Omuzlarını

kaldırıyor, fısıldaşıyorlardı. Sanki daha akıl arı başlarına gelmemiş gibiydi. Hele bayanlar, tanrım onlar ne durumdaydı! Neredeyse, ayaklanacaklar sandım. Önce kendi kulaklarına inanamıyor gibiydiler. Sonra birden tüm salonu cınlatırcasına: Canım nedir bu? BU da ne böyle? sesleri duyuldu. Bayanlar yerlerinden fırlamışlardı. Herhalde bütün bunlar onlara hemen tekrar değiştirilebilirin.!;, düzeltilebi irmiş gibi geliyordu. Bu sırada. Mitya birden ayağa kalktı ve garip, insanın içini parçalayan bir sesle, kol arını ileri doğru uzatarak:

-Tanrı adına ve öbür dünyada beni bekliyecek olan korkunç yargıya yemin ederim ki, babamın kanına girmedim! Seni bağışlıyorum Katya! Kardeşler, dostlar, öbürüne acıyın!

Sözünü tamamlayamadı, tüm salonu çınlatan avaz avaz bir sesle, kendisininkine benzemiyen, bambaşka, beklenmedik; tâ içinden kopan bir sesle, birden hıckıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Yukarda balkonun arka köşesinde bir kadının tiz çiğliğa duyuldu: Bu Grusenka idi. Genç kadın hukukçuların tartışmaları başlamadan önce kendisini salona almaları için yalvarmış, sonunda bunu sağlamıştı. Mitya'yı alıp götürdüler. Kararın savcı tarafından okunması ertesi güne bırakıld:.

Bütün salon müthiş bir karışıklık içinde ayağa kalkmıştı. Ama ben artık beklemedim, söylenenleri de dinlemedim.

Yalnız artık eşikte, dışarıya çıkacağım sırada, birkaç kişinin yüksek sesle konuştuklarını duydum.

-Maden ocaklarında en az yirmi yılı var!

-En az!

-İste böyle! Bizim köylüler ne mal olduklarını gösterdiler!

-Ve Mityenka'mızı mahvettiler!

BİTİŞ

MİTYA'YI KURTARMA PLÂNLARI...

Mitya'nın yargılanmasından beş gün sonra sabahleyin, erkenden, daha saat dokuzda, Alyoşa her ikisi için önemli olan bir iş için son konuşmaları yapmak ve kendisine verilen bir görevi yerine getirmek için Katerina îvanovna'ya gitti. Genç kadın Alyoşa'yi, bir vakitler Gruşenka'yı kabul ettiği odaya aldı. Onunla orada konuştu; yandaki odada ise ateşler içinde yanan İvan Fiyodoroviç kendinden geçmiş bir halde yatıyordu. Katerina İvanovna, mahkemedeki o sahneden sonra, hasta ve baygın İvan Fiyodoroviç'in evine getirilmesini emretmişti. Böylece ileride çıkacak söylentilerle, toplumun kendisini bu davranışından ötürü kaçınılmaz bir şekilde kötülemesine önem bile vermediğini göstermişti. Yanında oturan kadın akrabalarından biri o mahkemedeki sahneden hemen sonra Moskova'ya gitmiş, öbürü ise yanında kalmıştı. Ama ikisi de gitmiş olsaydı, Katerina İvanovna gene de kararını değiştirmiyecek, hastaya bakmaya devam edecek, gece gündüz baş ucundan ayrılmayacaktı.

İvan Fiyodoroviç'i, Varvinskiy ile Herztzenstube tedavi ediyorlardı. Petersburg'lu doktor ise hastalığın nasıl hir gelişme göstereceği konusundaki düşüncesini açıklamayı

reddederek Moskova'ya dönmüştü. Kalan doktorlar ise gerçi Katerina İvanovna ile Alyoşa'yu cesaret vermeve devam ediyorlardı ama, bel iydi ki. kesin bir ümit verecek durumda değildiler. Alyoşa hasta ağabeyine günde iki kez uğruyordu. Ama bu sefer özel ve zihnini çok uğraştıran bir işi vardı. Hissediyordu ki, bu konuda söze başlaması bile çok zor olacaktı. Oysa çok acele ediyordu. Bundan başka, aynı sabah, bir başka yerde, ertelenmesi imkânsız bir işi daha vardı.

Onun için bir an önce davranmalıydı. Katerina İvanovna ile bir çeyrek saattir konuşuyorlardı. Genç kadın yorgundu ve sararmıştı. Aynı zamanda hastalık derecesine varan bir sinir gerginliği içindeydi. Ayrıca Alyoşa'nın kendisine ne için geldiğini hissediyordu. Kesin bir tavırla ısrar ederek:450

-Onun vereceği karardan hiç korkmayın! dedi. Öyle de, böyle de, nasıl olursa olsun aynı

sonuca varacaktır: Kaçmaktan başka çaresi yok! O zaval ı, o çok dürüst, o çok vicrianh bir adam... Öbürü değil, Dimitriy Fiyodoroviç değil, öteki... Kapının arkasında yatan ve kendisini ağabeyi için feda edenden söz ediyorum.

Katya bu sözü gözleri kıvılcımlanarak söylemişti.

-O kaçış plânını bana çoktandır bütünüyle açıklamıştı. Biliyor musunuz, birileriyle ilişkiler kurmuş bile... Zaten sise bu konuda bir şeyler söylemiştim... Sizin anlayacağınız, bu iş, herhalde burada Sibirya'ya sürülen mahkûmlar yola çıkarılınca, üçüncü kez konakladıklarından sonra olacakmış. Ah! Daha buna epey zaman var! İvan Fiyodoroviç

yolculuğun bu üçüncü bölümünü üzerine almış olan kafile komutanı ile görüştü bile! Yalnız asıl grup komutanının kim

olduğu bilinmiyor. Ama bunu zaten daha önce bilmeğe imkân yokmuş.

Yarın, belki size plânı tüm ayrıntılarıyla göstereceğim. İvan Fiyodoroviç'in mahkemeden bir gün evvel, bir şey olursa... diye bana bırakmış olduğu plânı. Bunu bana tam o akşam, bizi tartışırken gördüğünüz zaman oldu, hatırlıyor musunuz? Kendisi merdivenden aşağıya iniyordu, ben de sizi görünce onu zorla geri çevirmiştim. Hatırlıyor musunuz? O zaman neden kavga ettik biliyor musunuz?

Alyoşa:

- Hayır bilmiyorum! dedi.

-Tabiî, bilmezsiniz, o vakit bu işi sizden saklıyordu,: tşte bu kaçış plânı yüzünden tartışıyorduk, işin önemli kısmını bana daha üç gün önce açıklamıştı... O zaman kavga ettik.

Çünkü İvan, bana Dimitriy'in mahkûm olursa, o yaratıkla birlikte dış ülkelere kaçacağını

söylemişti. Bunu söylediği vakit birden kızdım... Neden kızdığımı söyliyemiyeceğim. Zaten kendim de bilmiyorum... Ha! Tabi o yaratığın, o kadının yüzünden öfkelendim. Evet, onun yüzünden! Onun da Dimitriy ile birlikte Avrupa'ya kaçacağına kızmıştım!

Katerina İvanovna, bunu birden sesini yükselterek, öfkeden dudakları titreye titreye bağırmıştı.

- İvan Fiyodoroviç benim o yaratık yüzünden ne kadar kızdığımı görünce, hemen Dimitriy'i kadından kıskançlığımı, kıskandığım için de Dimitriy'i sevmeye devam ettiğini sandı.

İşte ilk kavgamız böyle oldu. O zaman ne demek iste

diğimi açıklamak istemedim. Bağışlanmamı da diliyemedim. İvan gibi bir insanın öbürünü eskisi gibi sevdiğimden şüphelenmesi bana çok ağır geliyordu... Hem de ne zaman? Yüzüne karşı

Dimitriy'i sevmediğimi, yalnız onu sevdiğimi söylememden sonra! Ben, sadece içimde o yaratığa karşı müthiş bir kin duyduğum için kızmıştım! Üç gün sonra, işte sizin geldiğiniz akşam İvan bana kapalı bir zarf getirmişti. Kendisine bir şey olursa, bu zarfı açamakmışım. Evet, hastalanacağını

önceden sezmişti! Bana kaçış plânının tüm ayrıntılarıyla birlikte o zarfın içinde bulunduğunu söyledi. Eğer kendisi ölürse ya da başına tehlikeli bir hastalık gelirse, ben Mitya'yı tek başıma kurtaracakmışım! Ayrıca o anda bana on bine yakın para da bıraktı. Savcının birilerinden bozdurmağa gönderdiği ve konuşmasında değindiği işte bu paraydı! İvan Fiyodoroviç'in beni hâlâ

kıskandığı ve Mitya'yı sevdiğime hâlâ kesin olarak inandığı halde, ağabeyini kurtarmak düşüncesinden vazgeçmemesine, kurtuluşunu sağlamak işini bana vermesine şaştım kaldım!

Fedakârlık buna denir işte! Siz öyle bir fedakârlığın ne olduğunu anlayamazsınız, Aleksey Fiyodoroviç !

İçimden hayranlık içinde ayaklarına kapanmak geliyordu! Ama o anda böyle bir şey yapacak olursam, bunu sadece Mitya'yı kurtaracaklarına sevindiğim için yaptığımı sanacağım düşündüm.

(Muhakkak öyle düşünecekti!) Bunu sanmakla, bana karşı ne kadar haksızlık etmiş olacaktı; bunu düşününce gene sinirlendim ve ayaklarına kapanacak yerde, onunla kavga etmeğe başladım. Ah, bu huyumdan ötürü ne kadar mutsuzum! Ama ne yapayım, karakterim öyle benim! Kötü, berbat bir huy işte! Göreceksiniz daha neler yapacağım. Şimdiden biliyorum, öyle şeyler yapacağım ki, eninde sonunda beni bir başkasının uğruna, birlikte daha rahat yaşıyabileceği bir başkası uğruna bırakacak. Tıpkı Dimitriy'in yaptığı gibi. Ama o zaman... evet, o zaman artık buna dayanamam!

Öldürürüm kendimi! Geldiğinizde size seslendiğim, ona da geri dönmesini söylediğim vakit, sizinle birlikte içeri girdiği anda, bana öyle bir nefretle, öyle bir kinle baktı ki, bunu görünce öfkeden deli gibi oldum! Birden bağıra bağıra katilin Dimitriy olduğuna onun beni inandırdığını söyledim.

Mahsus iftira ettim! Tek onu bir daha iğnelemek için! Oysa, o hiç bir zaman bana katilin ağabeyi olduğunu' Söylememişti. Ak452

KARAMAZOV KARDEŞLER

sine bu kanıyı onda ben uyandırmak istemişimdir! Ah, herşey, benim bu huysuzluğumdan oluyor!

Evet, mahkemedeki o uğursuz sahne de benim yüzümden oldu. İvan bana ne kadar vicdanlı

olduğunu, onun ağabeysini sevdiğim halde, gene de, ona karşı kin ve kıskançlık duyarak, Dimitriy'i mahvetmiyeceğini

göstermek istedi. İşte mahkemeye onun için çıktı... Bütün bunların nedeni benim, suçlu olan yalnız benim!

Katya o zamana dek, Alyoşa'ya bu çeşit açıklamalarda bulunmamıştı. Alyoşa onun, şimdi gururlu bir insan için gerçekten katlanması zor bir an yaşadığını, kendi gururunu çiğnediğini, yerlere kapanacak hale geldiğini ve müthiş açı çektiğini hissediyordu. Ayrıca o anda genç kadının çektiği bu acının bir nedeni daha vardı ve Alyoşa onu da biliyordu. Katya, Mitya'nın mahkûm oluşundan sonra bu nedeni ne kadar saklamaya çalıştıysa da, Alyoşa onu gene de sezmişti. Ama nedense hissediyordu ki, genç kadın o anda kendini yere atarak ona bu nedeni açıklayacak olsa, müthiş

bir üzüntü duyacaktı! Katya mahkemede Dimitriy'i ele verdiği için acı çekiyordu ve Alyoşa anlıyordu ki, duyduğu vicdan üzüntüsü o kadar şiddetliydi ki, o anda ağlaya ağlaya, bağıra bağıra, çırpına çırpına kendini suçlamak isteğini duyuyordu, içindeki duygu kendisini buna zorluyordu.

Ama Alyoşa böyle bir anın gelip çatmasından korkuyor, üzüntü içinde kendini mahveden genç

kadını böyle kendini perişan etmekten korumak istiyordu. Bu yüzden oraya gelirken üzerine almış

olduğu görev ona daha da ağır geliyordu. Bunun üzerine gene Mitya'dan söz açtı. Katya inatla ve kesin bir tavırla:

— Ziyanı yok, ziyam yok, siz onun için korkmayın! Onda herşey bir anlıktır. Ben onu bilirim! Onun nasıl bir yürek taşıdığını çok iyi bilirim ben. İnanın, kaçmaya razı olacaktır. Hem zaten bu şimdi olmıyacak ki, daha karar vermek için epey zamanı var! O vakte kadar İvan Fiyodoroviç iyi olacak ve işi kendisi idare edecektir. O zaman benim için yapılacak bir şey kalmaz! Üzülmeyin, kaçmaya razı olacaktır. Zaten

razı olmuştur da: Hiç o yaratığı bırakabilir mi? O kadını Sibirya'ya bırakmazlar. Böyle olunca, kaçmayıp da ne yapacak? Aslında hep siz ahlâk bakımından onun kaçışım doğru bulmazsınız diye korkuyor. Evet, bundan korkuyor, ama bu konuda sizin karar vermeniz o kadar gerekli bir şeyse büyük

J

bir cömertlik göstererek onun bunu yapmasına izin vermelisiniz.

Katya, bunu mahsus kinle söylemişti. Bir süre sustu, sonra alaylı alaylı gülerek gene söze başladı:

- Orada söylenip duruyor! İlâhiler okuyacakmış, taşıyacağı bir hac varmış, falan filân! Artık hatırlamıyorum neler dediğini. İvan Fiyodoroviç, bana o zaman birçok şeyler söylemişti.

Ah!'Ne kadar çok şey söylemişti bir bilseniz!

Katya bunu birden karşı duyulmaz bir heyecanla ve yüksek sesle söylemişti.

- Bir bilseniz! Bana bunları söylediği sırada; zaval ıyı ne kadar sevdiğini: aynı zamanda ondan ne kadar nefret ettiğini bir bilseniz! Bana gelince, ah, ben o vakit anlattıklarını da, gözyaşlarını da gururlu, alaylı bir gülüşle karşıladım! Al ah beni kahretsin! Asıl âdi yaratık benim!

İvan benim yüzümden beyin hummasına tutuldu! Öbürüne, mahkûm olana gelince, o da şu anda ileride çekeceği tüm acılara hazır mı sanki? Zaten öyle bir adam acı çeker mi? Onun gibi insanlar hiçbir zaman acı çekmezler.

Katya sözlerini sinirlilik içinde bitirmişti. Söylediklerinde artık bir nefret, çirkin bir küçümseyiş

seziliyordu. Oysa Dimitriy'i kendisi ele vermişti. Alyoşa içinden: Kimbilir belki de şimdi kendisini onun karşısında ne kadar suçlu hissediyordur. Belki de zaman zaman ondan nefret ediyordur diye düşündü. İçinden bu nefretin sadece zaman zaman olmasını diliyordu. Katya'nın son sözlerinde bir meydan okuyuş sezmişti. Ama bu meydan okuyuşa karşılık vermedi. Katya daha da şiddetli bir şekilde çatıyormuş gibi:

- Sizi bugün buraya onu bu işe razı etmeniz için çağırttım! dedi. Yoksa siz de mi kaçmayı

şerefsizce, yakışıksız ya da... insanlığa uymayan bir şey sayıyorsunuz?

Alyoşa:

- Hayır, ben bir şey demiyorum. Ona söylediklerinizin hepsini söyliyeceğim, diye mırıldandı.

Sonra kesin bir tavırla genç kadının gözlerinin içine bakarak birden:

-Ağabeyim sizi oraya çağırıyor, dedi.

Katya birden irkilerek, oturduğu divanın üzerinde geriye çekildi. Sapsarı olmuştu:

-Beni mi?... Öyle şey olur mu? diye mırıldandı.454

KARAMAZOV KARDEŞLER

Alyoşa ısrarla ve sanki yeniden canlanmış gibi:

-Olur ve olmalı, dedi. Onun asıl şimdi size çok ihtiyacı var. Eğer bir zorunluk olmasaydı, sizi vakti gelmeden üzmek ve bundan söz etmek istemezdim. Ağabeyim hasta. Neredeyse delirmiş gibi.

Hep sizi istiyor. Ama barışmak için çağırmıyor sizi. Tek gelin, sadece ona kapının eşiğinden görünün, yeter Ağabeyini o günden bu yana çok şeyler geçirdi. Sizin karşınızda ne kadar suçlu olduğunu ancak şimdi anlıyor. Ama bağışlamanızı dilemiyor. Beni bağışlaması imkânsız diyor.

Aynen öyle söyledi. Yalnız kapıda görünmeniz...

Katya:

-Beni birden... diye mırıldandı. Zaten ben tüm bu günlerde bana böyle bir şey söylemek için geleceğinizi hissediyordum... Beni çağıracağım biliyordum! Ama bu imkânsız bir şey!

-İmkânsız olsun! Siz gene bunu yapın! Düşünün ki, size ne büyük bir hakaret yapmış olduğunu hayatında ilk kez olarak anlamış ve şaşkınlık içinde kalmıştır. Şimdi hayatında ilk kez olarak kavrıyor bunu. Bugüne kadar hiç bir zaman bunu tam olarak kavramış değildi! Eğer gelmeyi reddederse, o zaman ömrümün sonuna dek mutsuz kalacağım. diyor. İşitiyor musunuz?

Sibirya'ya yirmi yıl kürek mahkûmu olarak gidecek olan bir adam, hâlâ mutlu olmaya hazırlanıyor. Bu acınacak bir şey değil de nedir? Bakın, eğer oraya giderseniz, hiç suçu yokken, mahvolan bir insanı ziyaret etmiş olursunuz !

Bu sözler Alyoşa'nın dudaklarından bir çağrı gibi dökülmüştü :

-Onun el eri temizdir. Kana bulanmış değildir! İleride çekeceği o sonsuz acılar uğruna ağabeyimi şimdi ziyaret etmelisiniz! Gelin, onu bu karanlık yolculuğa uğurlayın... Eşikte bir an durun, yeter... Bunu yapmalısınız, yapmalısınız!

Alyoşa sözlerini bitirirken, yapmalısınız kelimesi üzerinde şiddetle durmuştu. Katya inler gibi:

-Yapmalıyım, ama... yapamam, dedi. Onunla göz göze geleceğiz... Bunu yapamam.

-Onunla gözgöze gelmelisiniz, eğer şimdi buna karar vermezseniz, ömrünüzün sonuna dek nasıl yaşıyacaksınız?

-Ömrümün sonuna dek acı çekeyim, daha iyi. Alyoşa gene itiraz kabul etmez bir sesle:

-Gitmelisiniz, gitmelisiniz! dedi.

-İyi ama, neden bugün, neden hemen gitmeliyim? Hastayı bırakamam ki!

-Bir dakika için bırakabilirsiniz. Bir dakikadan bir şey olmaz. Fazla değil ki. Eğer gitmezseniz, ağabeyimin bu gece ateşi yükselir, kendisi de yatağa düşer. Bilirsiniz ki, size yalan söylemem ne olur, acıyın ona!

Katya acı acı:

-Asıl siz bana acıyın, diye sitem etti ve ağlamaya baş ladı.

Alyoşa ağladığını görünce kesin bir tavırla:

-Demek gideceksiniz, dedi. O halde şimdi geleceğinizi gidip kendisine söyleyeyim.

Katya korku içinde:

-Hayır, hayır, sakın söylemeyin! diye bağırdı. Gideceğim, ama kendisine bunu önceden söylemeyin. Belki giderim, ama içeri girmem... daha karar vermedim.

Sesi kesiliverdi. Güçlükle soluk alıyordu. Alyoşa gitmek için ayağa kalktı. Genç kadın gene sararak yavaşça:

-Peki ya orada biriyle karşılaşırsam? diye söylendi. Alyoşa ısrarla:

-İşte onun için şimdi gitmeniz gerekiyor. Hiç kimseyle karşılaşmamanız için! Merak etmeyin, gittiğiniz zaman orada kimse olmayacak! Doğru söylüyorum. Bekleriz! diyerek kapıdan dışarı

çıktı.

YALAN BİR AN İÇİN GERÇEK OLMUŞTU... '

Alyoşa aceleyle hastaneye gitti. Mitya şimdi orada yatıyordu. Mahkeme kararını bildirdikten sonra, ikinci günü sinirleri bozularak ateşi yükselmiş, bu yüzden de bizim kent hastanesinin mahkûmlara mahsus bölümüne gönderilmişti. Ama doktor Varsinskiy, Alyoşa ile birçok başka kişilerin ricası

üzerine (bu başka kişiler Hohlakova, Liza gibi kişilerdi) Mityaryı mahkûmlarla birlikte değil de, ayrı

bir yere, bir vakitler Smerdyakov'un yattığı küçücük odaya yatırmıştı. Bununla birlikte koridorun sonunda bir nöbetçi vardı,KARAMAZOV KARDEŞLER

pencere de parmaklıydı. Varvinskiy'in ona böyle ayrı bir muamele yaptığı için vicdanı rahat olabilirdi; gerçi bu davranışı pek yasaya uygun değildi ama, kendisi iyi yürekli ve başkalarının acısını paylasabilen bir gençti. Mitya gibi bir insan için, birden katil erin; hırsızların bulunduğu bir topluluğa girmenin ne kadar ağır olduğunu ve buna önce alışması gerektiğini anlıyordu.

Akrabalarla tanıdıkların ziyaretlerine ise hem doktor, hem cezaevi müdürü, hem de emniyet amiri izin vermişlerdi; hepsi zaten oradaydı. Ama o günlerde Mitya'yı yalnız Alyoşa ile Gruşenka ziyaret etmişlerdi. Bu iki kez Rakitin de onu görmek istemişti ama; Mitya ısrarla Varvinskiy'den onu içeri bırakmamalarını rica etmişti.

Alyoşa içeriye girdiği vakit, Mitya'yı yatağının üzerinde oturmuş, sırtına hastanenin beylik sabahlıklarından birini . geçirmiş, biraz ateşi yükselmiş, basma da sirkeye batırılmış bir havlu sarmış olarak buldu. Mitya içeriye giren Alyoşa'ya gözlerinde belirsiz bir anlamla baktı. Bu bakışta korkuya benzeyen bir duygu belirip kaybolmuştu. Zaten mahkemeden ba yana çok düşünceli olmuştu. Bazen yarım saat kadar sustuğu oluyordu. O zaman sanki zihninin tüm gücünü

toplayarak müthiş bir üzüntü içinde bir şeyler düşünüyor, o sırada yanında bulunanı da unutmuş

görünüyordu. Düşüncelerinden sıyrılıp konuşmaya başlayacak olsa bile, daima söze garip bir şekilde birdenbire başlıyor ve muhakkak asıl söylenmesi gereken şeyle hiç bir ilgisi bulunmayan bir konudan söz açıyordu. Bazen kardeşine üzüntüyle bakıyordu. Gruşenka'nm yanında iken Alyoşa ile olduğundan daha az üzüntü duyuyor gibiydi. Bununla birlikte, onunla hemen hemen hiç

konuşmuyordu. Ama genç kadın içeriye girer girmez yüzü sevinçle aydınlanıyordu. Alyoşa, hiç

konuşmadan yatağın üzerine, yanına oturdu. Mitya onu bu sefer endişeyle beklemişti. Ama bir şey sormaya cesaret edemedi. Katya'nın gelmeye razı olacağını düşünmeyi bile olmayacak bir şey sayıyordu. Öyleyken hissediyordu ki, eğer Katya gelmeyecek olursa, o zaman daha da müthiş şeyler olacaktı. Alyoşa düşüncelerini anlıyordu.

Mitya önemli bir şey söylüyormuş gibi: — Baksana, diyorlar ki; Trifon Borisiç tüm hanını alt üst etmiş, diye söze başladı. Döşemeleri kaldırıyor, tahtala

n söküyormuş. Söylediklerine göre, tüm galerisini paramparça etmiş. Hep hazineyi arıyormuş, işte o parayı, savcının oraya sakladığını söylediği bin beş yüz rubleyi arıyormuş. Gelir gelmez hemen dört bir tarafı araştırmaya başlamış. Oh olsun keretaya! Buranın gardiyanı dün anlattı, kendisi oradan geldi de. Alyoşa:

— Bak bir şey söyleyeceğim, dedi. Katya gelecek. Yalnız ne zaman geleceğini bilmiyorum. Belki bugün, belki önümüzdeki günlerde. Bilmiyorum. Ama gelecek, muhakkak gelecek, bu artık kesin!

Mitya irkildi, bir şey söyleyecek oldu, ama söylemedi. Bu haber ona müthiş bir etki yapmıştı.

Bel iydi ki, Alyoşa'nın Katya ile yaptığı konuşmaların ayrıntılarını öğrenmek istiyordu. Ama o sırada gene ona bir şey sormaktan korkuyordu. Katya'nın acımasız, onu

küçümseyen, nefretli bir karşılık verdiğini öğrenmesi o anda ona bıçak vuruşu gibi etki yapabilirdi.

-Şunu da söyleyeyim ki, Katya eğer kaçarsan vicdan üzüntüsü çekmemen için seni tesel i etmemi istedi. Eğer o zamana dek İvan iyi olmazsa, bu işi kendisi üzerine alacakmış.

Mitya düşünceli bir tavırla:

-Bunu, bana zaten daha önce söylemiştin, dedi. Alyoşa:

-Sen de hemen Gruşa'ya haber verdin değil mi? dedi. Mitya:

-Evet, diye itiraf etti. Gruşa bu sabah gelmeyecek. Bunu söylerken çekingen bir tavırla kardeşine baktı:

-Ancak akşama gelecek. Ona bu iş için Katya'nın uğraştığını söylediğim vakit, bir şey söylemedi ama, dudaklarını büktü. Yalnız varsın uğraşsın! dedi. İşin önemli olduğunu anladı. Onu daha fazla üzmek istemedim. Herhalde şimdi artık Katya'nın beni değil de İvan'ı sevdiğini anlamıştır, değil mi?

Alyoşa elinde olmayarak:

-Acaba? dedi.

-Belki de anlamıyordur, kimbilir?

Mitya bunu söyledikten sonra tekrar acele ile:

-Ama ne olursa olsun bu sabah buraya gelmeyecek, dedi. Ona bir görev verdim... Sana bir şey söyleyeyim mi, îvan458

ağabeyim herkesi geride bırakacak. Asıl yaşamaya o lâyıktır, biz değil! Hastalığı geçecek, iyi olacak. Alyoşa:

-Gerçi Katya onu niçin korkudan tiril tiril titriyor ama, iyi olacağından hemen hemen hiç şüphe etmiyor.

-Öyleyse muhakkak öleceğini düşünüyordur. İyi olacağına inanmış görünmesi korkusundan ileri geliyor.

Alyoşa endişeyle:

-Ağabeyim sağlam yapılıdır! Ben de aynı şeyi umut ediyorum, inşal ah iyi olur!

-Olacaktır! Göreceksin, iyi olacak. Ama ne yaparsın, Katya öleceğine inanıyor. Ne de çilesi varmış kadının...

Bir sessizlik oldu, Mitya, çok önemli bir şeye üzülüyor gibiydi. Birden neredeyse ağlamaklı, titrek bir sesle:

-Alyoşa, Gruşa'yı çok seviyorum! dedi. Alyoşa hemen:

-Gideceğin yere bırakmazlar onu! diye karşılık verdi. Mitya garip, tiz bir sesle söze devam etti.

-Bak, sana bir şey daha söyleyeceğim! Eğer yoldayken ya da orada bana dayak atmaya kalkarlarsa, kendimi dövdürmem. Dayak atmaya kalkanı öldürürüm. O zaman beni kurşuna dizerler. Düşünsene yirmi yıl bu! Daha şimdiden benimle burada senli benli olmaya başladılar. Gardiyanlar bile bana: Sen diyorlar. Bu gece yattığım yerde hep kendimi sınadım: Hayır bu işe hazır değilim! Böyle bir şeyi yüklenmeye gücüm yok! Tanrıya övgüler söylemek istiyordum, ama şimdi gardiyanların benimle senli benli oluşuna bile dayanamıyorum! Gruşa uğruna her şeye katlanabilirim, herşeye... Dayaktan başka herşeye. Ama onu oraya bırakmazlar ki!

Alyoşa hafifçe gülümsedi:

-Dinle ağabey, sana ilk ve son kez olarak söylüyorum: Şimdi bu konuda düşüncelerimi açıklayayım sana. Biliyorsun değil mi? Sana hiç yalan söylemem. Onun için dinle: Sen bu işe daha hazır değilsin! Zaten böylesine büyük bir çileye katlanmak sana göre değil. Bundan başka, senin gibi bu işe hazır olmayan birinin büyük çilelere seve seve katlananlara özgü bir ceza çekmesi gerekmez! Eğer babamı öldürmüş olsaydın, o zaman cezanı kabul etmiyorsun diye üzülürdüm. Ama sen suçlu değilsin ki! Böyle bir ceza senin için aşırı

bir şey olur. Biliyorum, çile doldurarak kendi içinde bambaşka bir insan yaratmak istiyordun! Ama bence, nereye kaçarsan kaç, sadece ömrünün sonuna dek içinde yaratmak istediğin o başka insanı unutmaman bile yeterli. Bu büyük çileyi kabul etmemiş olman, sadece daha da büyük bir borç hissetmene yol açacaktır... Bundan böyle ömrünün sonuna dek bu borcu hissederek kendini yeni bir insan olarak yaratmak için daha çok imkân bulacaksın; belki de oraya gitmiş olsaydın, bu kadarını yapamıyacaktım. Çünkü oraya gidince başına gelenlere de dayanamayacak, isyan edecek, belki de sonunda borcumu ödedim artık! diyecektin. Avukat, bu konuda doğru söyledi.

Böyle ağır yükler herkesin harcı değil. Hatta bazılarına göre taşıması imkânsız şeylerdir. İste merak ediyorsan bu konudaki düşüncem bu. Kaçışından ötürü başkaları sorumluluk altında kalacak, subaylardan, erlerden hesap sorulacak olsaydı, kaçmana izin vermezdim. Alyoşa bunu söylerken gülümsemişti:

-Ama diyorlar ki, hem de bunu kesin olarak söylüyorlar (Hatta bunu İvan'a kafile başkanının kendisi söylemiş) pek

fazla sorgu sual etmeyeceklermiş. İş ustalıkla yapılırsa, belki de ulak tefek şeylerle geciştirilebilirmis. Tabi rüşvet vermek, böyle bir durumda bile doğru olmayan bir davranıştır. Ama bu konuda bir yargıda bulunacak değilim. Çünkü İvan'la Katya bu işte senin için uğraşmak görevini bana vermiş olsalardı biliyorum ki, ben de rüşvet verirdim. Bunu sana açıkça söylemek zorundayım. Onun için davranışını yeremem. Yalnız şunu bil ki, seni hiç bir zaman suçlamam! Hem zaten bu işte ben seni nasıl yargılayabilirim? Garip şey!

Herneyse... galiba artık bu konuda herşeyi belirtmiş oldum.

Mitya:

-Asıl cezayı kendime ben vereceğim! Ben! diye bağırdı. Kaçacağım! Zaten bu iş bana sorulmadan kararlaştırılmış. Hiç Mitya Karamazov kaçmadan durabilir mi? Ama bunu yaparsam, kendimi suçlu hissedeceğim ve orada, ömrümün sonuna dek günahlarımın kefaretini ödemeye çalışacağım! Cizvitler öyle derler değil mi? İşte şu anda ikimizin de yaptığı gibi öyle değil mi?

Alyoşa hafifçe gülümsedi:

-Öyle.

Mitya rahatlayarak güldü:460

— Beni neden severim, bilir misin? Daima gerçeği olduğu gibi söylediğin, hiç bir şeyi gizlemediğin için! diye bağırdı. Demek, eninde sonunda bizim Alyoşa'yı Cizvitler gibi düşünürken yakaladım!

Bunu söylediğim için yanaklarını öpmeliyim! Eh madem öyle, şimdi gerisini de dinle. Sana içimde gizlediğim diğer

şeyleri de açıklayayım. Bak, neler düşündüm, nelere karar verdim: Eğer kaçarsam, yanımda para da, pasaport da olsa, hatta Amerika'ya da kaçsam; bana moral gücü

verecek olan tek şey şudur; ben oraya sevinç içinde ve mutlu bir hayat yaşamak için kaçmayacağım. Orası gerçekten benim için bir başka sürgün hayatı olacak. Hatta belki oradaki hayatım öbüründen hiç de daha rahat olmayacak. Orası, buradan aşağı kalmaz Aleksey! Doğru söylüyorum, aşağı kalmaz! O Amerika'dan daha şimdiden nefret ediyorum. Gruşa yanımda olsa bile, aynı şeyi duyacağım. Bir kez baksana ona: Hiç Amerikalı kadına benziyor mu? Tepeden tırnağa Rustur o! Vücudunun her bir parçacığı Rustur! Orada ana vatana özlem çekmeye başlayacaktır. Ben de bu özlemi benim yüzümden çektiğini, böyle bir çileye benim için katlandığını her an, her saat göreceğim. Oysa onun bunda suçu ne? Sonra ben oradaki pis heriflere dayanabilecek miyim? Hatta hepsi benden iyi olsa bile. Evet Amerika'dan daha şimdiden nefret ediyorum! Amerikalıların hepsi her biri teknikte şaşılacak kadar ileri olsalar bile... yerin dibine batsınlar. Benimle aynı kanda, aynı ruhta olan insanlar mı? Ben Rusya'yı seviyorum Aleksey! Benim Tanrım Rusların Tanrısıdır! Kendim alçağın biri olsam bile! Orada geberir giderim be!

Bunu gözleri birden çakmak çakmak olmuş bir halde bağırarak söylemişti. Sesi ağlamaklıydı.

Duygularını bastırarak gene söze başladı.

— Onun için şu kararı verdim, Aleksey: Gruşa ile craya geldik mi, hemen toprağı sürmeye başlayacağız. Yaban ayılarının dolaştığı yerlerde çalışacağız. Mümkün olduğu kadar uzak bir yerde, yalnızlık içinde yaşıyacağız. Orada da uzak' bir yer bulunur herhalde! Diyorlar ki, oralarda hâlâ kızılderililer yaşıyormuş. Tâ cehennemin bucağında bir yere

gideriz. Oraya yerleşiriz, son Mohikan'ların yaşadığı yere. Sonra hemen dil öğrenmeye başlarız, Gruşa da ben de çalışırız. Bir taraftan iş, bir taraftan gramer. Üç yılı böylece ge

çiririz. Bu üç yıl içinde, İngilizceyi tıpkı İngilizler gibi öğreniriz. Öğrenir öğrenmez de elveda Amerika! Hemen buraya Amerikan vatandaşı olarak Rusya'ya koşup geliriz. Merak etme, bu küçük kente gelecek değiliz. Uzaklarda bir yerde, kuzeyde ya da güneyde saklanırız. O zamana dek tabiî değişirim... Gruşa Amerika'da bambaşka olur. Doktorun biri yüzüme bir ben yapar.

Boşuna teknikte ileri gitmediler ya. O da olmazsa, bir gözümü kör ederim, bir arşınlık sakal bırakırım. Kırlaşmış bir sakal (Rusya'nın özlemini çekerken sakalım ağaracak tabiî) Bir de bakarsın, beni burada tanımazlar. Tanırlarsa da, varsın sürgün etsinler. Ne yapayım? Demek kısmet değilmiş! derim. Burada da ıssız bir yerde toprağı işlerim. Ömrümün sonuna dek Amerikalıymışım gibi rol yaparım. Buna karşılık, hiç değilse ölümümüz ana vatanda olur. İşte benim planım bu! Artık bundan vazgeçmem. Nasıl beğendin mi?

Alyoşa ona itiraz etmek istemediği için:

-Beğendim! dedi.

Mitya bir an sustu; sonra birden:

-Ama mahkemede ne dolap çevirdiler! Nasıl oyun oynadılar?

Alyoşa içini çekti:

-Böyle dolap çevirmemiş olsalardı, gene de seni mahkûm ederlerdi, dedi.

Mitya üzüntüyle:

-Evet, buranın halkı artık benden bıktı! Eh, Tanrı görsün hal erini! Ama gene de bu iş bana öyle ağır geliyor ki! diye inledi.

Gene bir dakika kadar sustular. Sonra Mitya birden:

- Alyoşa, şöyle; indir hançeri göğsüme! diye bağırdı. Söyle Katya şimdi gelecek mi, gelmeyecek mi? Sana ne dedi? Neler söyledi?

Alyoşa çekingen bir tavırla ağabeyine baktı:

-Geleceğini söyledi, ama bugün gelir mi, bilmiyorum. Durumu kolay değil ki!

-Tabiî kolay değil. Kolay olur mu? Alyoşa, val ahi bunu düşündükçe deli olacağım. Gruşa hep bana bakıp duruyor. O da anlıyor. Ah Tanrım, beni uysal bir hale getir. İstediğim şey ne?

Katya'nın buraya gelmesini istiyorum! Ama bunu neden istediğimi anlıyor muyum? Bu da Karamazov'462

KARAMAZOV KARDEŞLER

lara özgü bir aşırılıktan, bir arsızlıktan başka ne ki! Hayır, ben çile dolduracak insan değilim!

Alçağın biriyim! ben! Benim için bundan başka hiç bir şey söylenemez! Alyoşa:

-İşte geldi! diye bağırdı.

O anda eşikte birden Katya göründü. Genç kadın bir an için durakladı. Garip, şaşkın bir bakışla Mitya'yı tepeden tırnağa süzüyordu. Mitya birden ayağa fırladı. Yüzünde korku belirmişti. Sarardı, ama hemen sonra dudaklarında yalvaran, çekingen bir gülümseyiş titredi ve genç adam kendini tutamayarak her iki elini de Katya'ya doğru uzattı. Katya bunu görünce, hemen ona doğru atıldı.

Mitya'nın iki elini tuttu ve onu hemen zorla yatağa oturttu. Sonra kendisi de yanına oturdu. Hâlâ

el erini bırakmıyor, onları sinirli sinirli sıkıyordu. Birkaç kez ikisi de birbirlerine bir şeyler söylemek istediler. Ama hemen sonra gene susarak sanki gözlerini birbirlerinden ayıramıyorlarmış gibi ve dudaklarında garip bir gülümseyişle bakıştılar. Böylece iki dakika kadar bir süre geçti. Sonunda Mitya:

-Beni bağışladın mı? diye kekeledi ve aynı anda Alyoşa'ya doğru dönerek, sevinçten yüzü

kırış kırış olmuş bir halde ona: Bak ne Koruyorum, işitiyor musun? İşitiyor musun? diye bağırdı.

Katya birden elinde olmayarak, ta yürekten gelen bir sesle:

-Zaten seni cömert bir yüreğin olduğu için seviyordum! dedi. Sen benden değil, ben senden özür dilemeliyim! Ama bağışlasan da, bağışlamasan da, ömrümün sonuna dek kalbimde bir yara olacak kalacaksın. Ben de senin içinde öyle kalacağım. Zaten hakettiğimiz de bu...

Soluk almak için bir an sustu, sonra gene heyecanla ve 'acele ederek söze başladı:

- Buraya niçin geldim? Ayaklarına kapanmak, el erini sıkmak için. Canını acıtırcasına elini sıkmak istiyorum! Hatırlıyor

musun, Moskova'da nasıl sıkmıştım? Sana gene şu

.nu söylemek için geldim! Sen benim Tanrımsın, sen benim tek sevincirnsin! Bunu söylemeye geldim sana! Buraya, seni canım gibi sevdiğimi söylemeye geldim!

Bunu acı çekiyormuş gibi, inlercesine söylemişti. Birden müthiş bir heyecanla dudaklarını

Mitya'nın eline yapıştırdı.

Gözlerinden yaşlar fışkırmıştı. Alyoşa, hiç bir şey söylemeden utanç içinde duruyordu; o anda böyle bir şeyi görmeyi hiç beklemiyordu.

Katya tekrar söze başladı:

-Artık sevgi geçti Mitya! Ama geçmişe gömülen bu duygu benim için, onu andığım vakit acı

duyacak kadar değerlidir. Bunu ömrünün sonuna dek unutma! Şimdi, hiç olmazsa bir an için, vaktiyle olabilecek şeylerin olmasını istiyorum...

Bunu hüzünlü bir gülümseyişle, ama gene sevinçle gözlerinin içine bakarak kekelemişti:

-Şimdi sen bir başkasını seviyorsun. Ben de bir başkasını seviyorum. Öyleyken gene de ömrümün sonuna dek, seni seveceğim! Sen de beni seveceksin. Bunun böyle olacağını biliyor muydun? Bak dinle: Beni sev, ömrünün sonuna dek sev!

Bunu sesinde neredeyse tehdit eder gibi titreyişle söylemişti. Mitya her söylediği kelimeden sonra soluk alarak:

-Seveceğim... hem... biliyor musun, Katya... biliyor musun... ben seni beş gün önce, o akşam da seviyordum... yere düştüğüm ve seni alıp götürdükleri vakit de sevdim... ömrümün sonuna kadar da seveceğim! Hep öyle olacak, sonuna dek öyle...

İşte böyle ikisi de birbirlerine anlamsız, heyecanlı, hatta belki de gerçekle hiç ilgisi olmayan, ama o sırada bir an için gerçekleşen sözler söylüyor, söylediklerine de yürekten inanıyorlardı.

Mitya birden:

-Katya! Cinayeti benim işlediğime inanıyor musun? Şimdi buna inanmadığını biliyorum, ama o zaman... ifade verirken... inanıyor muydun? Söyle inanıyor muydun?

-O zaman da inanmıyordum! Hiç bir zaman da inanmamışımdır! Senden nefret ediyordum.

Bu yüzden birden kendimi öyle olduğuna inandırdım. Bir an için inandım... ifade verirken... inandırdım kendimi! Gerçekten inandırdım... ama ifademi verdikten hemen sonra buna inanmadığımı hissettim. Her şeyi olduğu gibi bilmelisin! Oraya asıl kendimi cezalandırmak için geldiğimi unutmuştum...

Katya, bunu biraz önce sevgi kelimeleri fısıldadığı sırada464

olduğundan bambaşka bir tavırla söylemişti. Mitya tâ yürekten :

-Üzerine ne kadar ağır bir yük aldın! dedi. Katya:

-Şimdi izin ver gideyim, diye fısıldadı. Sonra gene gelirim. Şu anda çok acı çekiyorum!

Yerinden kalkacak oldu, sonra birden çığlık atarak geriye çekildi. Odaya sessizce Gruşenka girmişti. Hiç kimse onu beklemiyordu. Katya kapıya doğru atıldı, ama Gruşenka'nın yanma gelince birden durakladı. Yüzü mum gibi sapsarı olmuştu. Yavaşça, neredeyse fısıldayarak, inler gibi:

-Beni bağışlayın! dedi.

Gruşenka ona dik dik baktı, bir an sustu, sonra kin dolu öfkeli bir sesle, zehirler gibi:

-Sen de, ben de kötü yürekliyiz kızım! İkimiz de kötüyüz! Bundan sonra artık sen de ben de, kimden özür dileyebiliriz? Ama bak, onu kurtar, ömrümün sonuna dek senin için dua ederim!

Mitya Gruşenka'ya müthiş bir sitemle:

-Ama bağışlamak istemiyorsun! diye bağırdı. Katya aceleyle:

-İçin rahat etsin kurtaracağım onu! Senin olacak o! diye fısıldadı ve koşarak odadan çıktı.

Mitya acıyla:

-Sana bağışla beni demişti, gene de onu bağışlamadın, öyle mi? diye bağırdı.

Alyoşa heyecanla ağabeyine:

-Mitya, onu azarlama! Buna hakkın yok! diye bağırdı. Gruşenka garip bir tiksintiyle:

-O sözü sadece gururlu dudakları söylüyordu. Yürekten söylemedi onu, dedi. Ama seni kurtarsın, o zaman herşeyi bağışlarım!

Sonra sanki ruhunda gizlenen bir şeyi güçlükle bastırıyörmüş gibi sustu. Hâlâ kendini toparlayamıyordu. Sonradan, oraya böyle şeyle karşılaşacağını düşünmeden geldiği anlaşıldı. Hiç

bir şeyden kuşkulanmamış, orada o kadınla karşı karşıya geldiğini aklına bile getirmemişti.

Mitya, hemen kardeşine doğru dönerek:

-Arkasından koş Alyoşa! Ona söyle... bilmiyorum ne •söyleyeceğini... Yalnız böyle gitmesine fırsat verme!

Alyoşa:

-Akşam sana gelirim! diye bağırarak Katya'nın peşinden koştu.

Genç kadına artık hastanenin duvarı dibinde yetişti. Katya hızlı yürüyor, acele ediyordu. Ama Alyoşa ona yetişir yetişmez hemen:

-Hayır, o kadının karşısında kendimi cezalandıramam! Ona beni bağışla dediysem, kendi kendime sonuna dek eziyet etmek istediğim için yaptım bunu. Ama o bağışlamadı beni... Bu yüzden seviyorum onu!

Bu sözleri öfkeli bir sesle söylemişti. Gözlerinde müthiş bir kin kıvılcımlanmıştı. Alyoşa:

— Ağabeyim onu hiç beklemiyordu! diye mırıldandı. Gelmeyeceğini sanıyordu. Gelmeyeceğine güveniyordu.

Katya sözünü kesti:

— Tabiî öyle olmuştur. Ama şimdi bunu bırakalım. Size bir şey söyleyeceğim: Şimdi sizinle birlikte cenaze törenine gidemeyeceğim. Tabutun üzerine koymaları için çiçek gönderdim. Yanlarında daha para var galiba. Eğer daha para gerekirse söyleyin. Bundan böyle artık onları hiç

bırakmayacağım... Şimdi izin verin gideyim, lütfen bırakın beni! Zaten oraya geciktiniz, bakın, akşam ayini için çanlar çalıyor... Bırakın beni, rica ederim gideyim!

III

İLYUŞA'CIĞIN TOPRAĞA VERİLİŞİ, TAŞIN YANINDAKİ KONUŞMA...

Alyoşa gerçekten gecikmişti. Kendisini bekliyorlardı ve artık çiçeklerle süslü zarif küçük tabutu onsuz götürmeye karar vermişlerdi. Bu İlyuşa'cığın o zaval ı çocuğun tabutuydu. Uyuşa, Mitya mahkûm olduktan iki gün sonra ölmüştü. Alyoşa'yı evin dış kapısında, çocuklar, İlyuşa'nın arkadaşları bağırışlarla karşıladılar. Hepsi onu sabırsızlıkla beklemiş, sonunda gelişine sevinmişlerdi. On iki kişi kadar toplamıştı Hepsi sırtlarında okul çantaları, omuzlarında torbacıklarıyla gelmişlerdi. İlyuşa ölürken onlara; Babam ağlayacak, onu466

KARAMAZOV KARDEŞLER

yalnız bırakmayın* diye vasiyet etmişti, çocuklar da bunu unutmamışlardı. Başlarında Kolya Krasotkin vardı. Alyoşa'ya

elini uzattı.

-Gelişinize o kadar sevindim ki, Karamazov! dîye bağırdı. Burası berbat. Olup bitenlere bakmak bile insana ağır geliyor. Snegirev sarhoş değil, bunu kesin olarak biliyorum. Bugün hiç bir şey içmedi. Öyleyken sarhoş gibi... Ben her zaman kendimi tartarım, ama bu feci bir şey!

Karamazov, rahatsız etmezsem içeriye girmeden önce size bir soru sormak istiyorum. Sorabilir miyim?

Alyoşa durakladı:

-Nedir Kolya?

-Ağabeyiniz suçlu mu, suçsuz mu? Babanızı o mu, yoksa uşak mı öldürdü? Siz ne derseniz, ona inanırım. Bunu düşünerek dört gündür gözüme uyku girmedi.

Alyoşa:

-Babamı uşak öldürdü! Ağabeyimin hiç suçu yok, dedi. Çocuklardan Smurov birden:

— Ben de zaten öyle diyordum! diye bağırdı. Kolya yüksek sesle:

— Demek suçsuz olduğu halde gerçek uğruna kurban gidiyor! Ne mutlu ona! Gerçi mahvoluyor ama, ne mutlu ona! Neredeyse onu kıskanacağım.

Alyoşa hayretle ve yüksek sesle sordu:

-Ne diyorsunuz! Öyle şey olur mu? Neden? Kolya heyecanla:

— Keşke ben de kendimi gerçek uğruna feda edebilsem! dedi.

— İyi ama herhalde böyle bir davada değil, böyle rezil olarak, bu kadar feci bir şekilde değil!

-Tabu... Ben tüm insanlık uğruna ölmek isterdim. Rezil olmaya gelince, umurumda bite değil: Varsın adımız batsın! Ağabeyinize karsı saygı duyuyorum!

Kalabalığın arasından bir vakitler Tnıva'yı kimin kurmuş olduğunu bildiren çocuk, birden beklenmedik bir çıkış yaparak:

-Benim de saygım var ona! diye bağırdı, bağırdıktan sonra da, tıpkı o zaman olduğu gibi, ta kulaklarına kadaı gelincik gibi kızardı.

Alyoşa odaya girdi. Beyaz, kırmalı bir tul e süslü mavi

tabutun içinde İlyuşa el eri kavuşturulmuş ve gözleri kapalı olarak yatıyordu. Zayıf yüzünün çizgileri hemen hemen hiç değişmemişti ve gariptir ceset hemen hemen hiç kokmuyordu.

Yüzünde ciddî ve sanki derin düşünceye dalmış gibi bir anlam vardı. Özel ikle haç biçiminde konmuş küçük el eri güzeldi. Sanki oyma mermerdendi. Parmaklarının arasına çiçek sıkıştırmışlardı. Zaten tabut hem içten, hem dıştan Liza Hohlakova'dan gönderilmiş olan çiçeklerle süslüydü. Sonradan Katerina İvanovna'dan da çiçek gelmişti ve Alyoşa kapıyı açtığı

anda, yüzbaşı titrek parmaklarının arasında tuttuğu çiçekleri sevgili oğlunun tabutu üzerine serpmeye uğraşıyordu. Alyoşa'ya hemen hemen hiç bakmadı. Zaten hiç kimseye bakmak istemiyordu. Hatta hep hasta ayaklarının üzerinde doğrulmaya çalışarak ölü çocuğuna bakmak isteyen deli

karısına, anneciğine bile. Ninoçka'yı ise çocuklar koltuğuyla birlikte kaldırmış, tabutun tâ yanına getirmişlerdi. Genç kız başını ona dayamıştı. Herhalde sessiz sessin ağlıyordu. Snegirev'in yüzünde heyecanlı, ama aynı zamanda hemen hemen şaşkın ve çek öfkeli bir anlam vardı. Hareketlerinde de, dudaklarından dökülen sözlerde de delice bir şey seziliyordu. İlyusa'ya bakarak ikide bir anam babam, sevgiji yavrum! diye yüksek sesle söylenip duruyordu. Zaten daha İlyuşa sağken ona şefkatle: Anam babam, yavrucuğum!;' derdi.

Deli, annecik hıçkırarak:

-Babacığım, bana da çiçek versene! Onun elinden alıver, işte şu beyazı veriver! diyordu.

İlyuşa'nın el erinin arasında olan beyaz küçük gül mü bu kadar hoşuna gitmişti? Yoksa hatıra olarak bir çiçek mi almak istiyordu? Bunu anlamaya imkân yoktu. Yalnız oturduğu yerde çırpınmaya başladı ve el erini çiçeği almak için uzattı.

Snegirev katı yüreklilikle:

-Hiç kimseye vermem! Hiç kimseye vermem! diye bağırdı. Bu çiçekler onun! Senin değil. Hepsi onun! Hiçbiri senin değil!

Ninoçka gözyaşlarıyla ıslanmış yüzünü kaldırdı:

— Baba, verin anneme çiçeği! dedi.

-Hiç bir şey vermem! Hele ona hiç vermem! Onu sev468

miyordu! Topu bile ondan almıştı! O ise, topu ona hediye etmişti,..

Yüzbaşı, İlyuşa'nın o vakit oyuncak topu annesine nasıl verdiğini hatırlayarak hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Zaval ı deli kadın el eriyle yüzünü kapayarak sessiz sessiz ağlıyordu. Çocuklar babanın tabutu bir türlü bırakmadığını, oysa artık onu götürmek zamanının gelmiş olduğunu hissederek, birden tabutu her tarafından sarıp kaldırmaya başladılar.

Snegirev birden var gücüyle:

__Kilisenin bahçesine gömmek istemiyorum onu! diye

bağırdı. Taşın yanında toprağa vereceğim onu, bizim taşın yanında! İlyuşa öyle istedi. Bırakmam!

Daha önce de üç gün durmaksızın İlyuşa'yı taşın yanında gömeceğini söylemişti. Araya Alyoşa.

Krasotkin, ev sahibi kadın, onun kızkardeşi ve bütün çocuklar girdiler.

İhtiyar ev sahibi kadın, sert bir tavırla:

-Şuna bakın hele, pis bir taşın dibinde toprağa .verecekmiş! Sanki çocuk lanetlenmiş ya da intihar etmiş gibi... dedi. Orada, kilisenin bahçesinde toprağın üzerinde haç vardır. Orada herkes onun için dua eder. Kiliseden koro sesleri gelir, papaz yardımcısı tâ yürekten, öyle güzel okur ki! Her seferinde okudukları dualar, ilâhiler çocuğun yattığı yere kadar gelecek, sanki küçük mezarı başında okuyorlarmış gibi olacak.

Yüzbaşı sonunda: Eh, ne yapalım, nereye isterseniz götürün der gibi elini kolunu sal adı.

Çocuklar tabutu kaldırdılar, ama İlyuşa'nın annesinin önünden geçirirlerken bir an, kadın İlyuşa ile veda edebilsin diye durakladılar. Ama kadın tüm o üç gün ancak biraz uzaktan bakabildiği o sevgili küçük yüzü, ta yakınında görünce, birden tepeden tırnağa titredi, isterik bir hasta gibi saçlarına ak düşmüş başını tabutun üzerinde bir ileri bir geri sal amaya başladı. Ninoçka:

-Anne! Haç çıkar, kutsa onu, öp onu! diye bağırdı. Ama öbürü hâlâ robot gibi başım sal ayıp duruyordu,

sonra birden hiç bir şey söylemeden yüzünde müthiş bir acıyla göğsünü yumruklamaya başladı.

Tabutu ileriye doğru götürdüler. Ninoçka kardeşini yanından geçirdikleri sırada, onu son kez olarak dudaklarından öptü. Alyoşa evden çıkarken

ev sahibine doğru dönerek geride kalanlara göz kulak olmasını söyleyecek oldu, ama kadın sözünü bitirmesine fırsat vermedi.

-Ben yapacağımı bilirim! Yanlarından ayrılmayacağım. Biz de Hıristiyanız!

İhtiyar kadın bunu söylerken ağlıyordu. Tabutun götürüleceği yer pek uzakta değildi. Kiliseye kadar ancak üç yüz adım vardı. Hava aydınlık ve sakindi. Yalnız biraz ayaz vardı. Birinin öldüğünü bildiren çan sesi hâlâ duyuluyordu. Snegirev telâş içinde, şaşkın şaşkın ve sırtında eski püskü kısaimış ve daha çok yazlık sayılacak bir paltoyla, başı acık olarak, elinde de geniş kenarlı

fört bir şapka ile tabutun arkasından koşuyordu. Garip, anlaşılmaz bir uğraşma içindeydi. Bazen birden tabutun baş tarafını tutmak için kolunu uzatıyor, ama bu davranışıyla onu taşıyanlara yardımcı olacak yerde onlara engel oluyordu. Bazen de yandan, koşarak kalabalığın içine giriyor, tabutun yanında kendine bir yer bulmaya çalışıyordu. Çiçeklerden biri karın üzerine düşünce, yüzbaşı hemen sanki bu çiçek kaybından ötürü kırabilir neler olacakmış gibi telâşla onu yerden kaldırmak için ileri doğru atıldı. Müthiş bir korkuyla bağırdı:

-Ah, ekmek kabuğunu, ekmek kabuğunu unuttuk!

Çocuklar kendisine ekmek kabuğunu daha önce almış olduğunu, cebinde bulunduğunu hatırlattılar. O zaman Snegirev onu hemen cebinden çıkardı. Kabuğu unutmayıp aldığını görür görmez rahatlamıştı.

Hemen Alyoşa'ya:

-İlyuşeçka öyle tembih etti! İlyuçeska öyle istedi! diye açıkladı. Gece yatıyordu, ben de başucunda oturuyordum. Biröen bana: Babacığım, mezarımı örttükleri vakit, üzerine bir parça ekmek ufaltıp serpiver, serçeler gelip yesinler diye, onların uçup geldiklerini işitince neşelenirim, orada yalnız yatmadığıma sevinirim demişti.

Alyoşa:

-Çok iyi, dedi. Oraya sık sık ekmek götürmeli. Yüzbaşı birden yeniden canlanmış gibi:

-Hergün, hergün! diye mırıldandı.

Sonunda kiliseye vardılar, tabutu da ortasına koydular. Tüm çocuklar etrafını çevirdiler ve cenaze töreni bitinceye kadar öyle durdular. Kilise çok eski ve oldukça fakirdi. Bir 47ü

çok tasvirlerin üzerinde gümüş kapakları yoktu. Ama böyle kiliselerde nedense insan daha rahat dua eder. Ayin sırasında Snegirev zaman zaman herşeye rağmen, o bilinçsiz ve ne yanacağını

şaşırmış insanlara özgü telâşa kapıldığı halde biraz sakinleşti: Bazen tabuta yaklaşıp örtüsünü, çelengini düzeltiyor, bazen de bir mum, şamdandan aşağıya düşecek olsa hemen atılıyor, onu tekrar yerine koymak için usun uzun uğraşıyordu. Ondan sonra artık sakinleşti, donuk, düşünceli tve hemen hemen şaşkın bir yüzle tabutun başucunda durdu. Havarilerle ilgili bölüm okunduktan sonra, birden yanında duran Alyoşa'ya döndü, bu bölümün gerektiği gibi okunmadığını söyledi.

Ama bunu söylerken ne demek istediğini açıklamadı. Melekler ilâhisi okunurken koroya katılacak oldu, ama sonuna varmadan sustu, diz üstü çökerek kilisenin taş zeminine kapandı, böylece uzun bir süre kaldı. Sonunda artık günahların bağışlanması ilâhilerine sıra geldi. Mumlar dağıtıldı. Ne yapacağını şaşırmış olan Snegirev gene oraya buraya atılacak oldu. Ölüler için okunan o dokunaklı, o insanı sarsan ilâhiler, varlığını altüst etmişti. Birden sanki bütün vücudu süzülüyormus gibi oldu. Sık sık,, kesik kesik, hıçkıra hıckıra ağlamaya başladı. Önce sesini bastırmaya çalışıyordu, ama hıçkırıkları gittikçe yükseldi, etrafı çınlatmaya başladı. İlyusa ile vedalaşmaya başladıkları ve tabutu kapamaya kalkıştıkları vakit ise, Snegirev ona sanki İlyuşeçka'yı örtmelerine izin vermiyormuş gibi sarıldı. Ölü küçük oğlunu, arka arkaya dudaklarından öpmeye başladı.

Sonunda Snegirev'i yatıştırdılar. Neredeyse onu merdivenden indireceklerdi. Ama yüzbaşı birden kolunu uzattı, küçük tabutun üzerinden birkaç çiçek aldı. Çiçeklere

aklına yeni bir şey gelmiş gibi bakıyordu; böylece bir an için, asıl önemli olanı unutmuş gibi göründü. Sanki derin bir düşünceye dalmıştı. Bu yüzden artık tabutu kaldırıp mezara götürdükleri vakit engel olmadı. Mezar uzakta değildi. Kilisenin tâ yakınında, bahçenin içindeydi. Pahalı bir mezardı parasını Katerina İvanovna vermişti. Gereken törenden sonra mezarcılar tabutu mezarın içine indirdiler. Snegirev acık mezarın üzerinde, elinde çiçeklerle öyle bir eğilmişti ki, çocuklar korku içinde paltosuna yapıştılar ve onu geri çekmeye başladılar. Ama Snegirev artık olup bitenleri pek anlamıyor gibiydi. Mezarı

toprakla örtmeye başladıkları vakit, bir

den telâşla çöken toprağı işaret etmeye ve bir şeyler söylemeye başladı. Ama ne söylediğini hiç

kimse anlayamıyordu. Birden sustu. O zaman kendisine ekmek kabuğunu ufaltmak gerektiğini hatırlattılar. Bunun üzerine gene heyecana kapıldı, telâşla cebinden ekmek kabuğunu çıkardı, içinden küçük ekmek parçalan koparark onları mezarın üzerine serpmeye başladı. Düşünceli düşünceli mırıldanıyordu:

-Haydi gelin kuşlar, gelin serçecikler!

Çocuklardan biri ona elinde çiçek varken ekmeği rahatça ufalayamadığını, çiçekleri tutması için başka birine vermesini söyledi. Ama Snegirev onları vermedi. Hatta sanki, onları zorla elinden alacaklarmış gibi korktu. Sonra mezara baktı ve artık her işin yapıldığını, ekmek parçacıklarının da gerektiği gibi serpildiğini gördükten sonra içi rahat etmiş gibi, birden beklenmedik bir şekilde, nerede ise sakin bir

tanırla arkasını döndü, ağır ağır evine doğru yürümeye başladı. Adımları

gittikçe sıklaşıyor, hızlanıyordu. Acele ediyor, neredeyse koşuyordu. Çocuklarla Alyoşa da ondan geri kalmıyorlardı. Snegirev:

-Anneciğe çiçek götürelim, anneciğe çiçek götürelim! Anneciği gücendirdik! diye yüksek sesle söylenmeye başlamıştı.

Biri arkasından bağırarak şapkasını giymesini, havanın artık soğuduğunu hatırlattı. Snegirev bunu işitince, öfkeye kapılmış gibi şapkasını karların üzerine fırlattı:

- İstemem şapkayı, istemem şapkayı! diye tekrar etmeye başladı.

Çocuklardan Smurov arkasından şapkayı yerden kaldırıp götürdü. Çocukların hepsi ağlıyorlardı.

En çok da Kolya ile Truva'nın kimin tarafından kurulmuş olduğunu öğrenen çocuk ağlıyordu. Ama Smurov elinde yüzbaşının şapkası ile, öteki çocuklar gibi ağlaya ağlaya hemen hemen koşarak giderken, yolun kenarında, karların arasında, kırmızı kırmızı görünen bir parça tuğlayı kaldırdı

hızla yanlarından uçup giden bir serçe sürüsüne fırlatmaktan kendini alamadı. Tabiî hiç birini vuramadı ve ağlaya ağlaya koşmaya devam etti. Yolun yarısına geldikleri vakit, Snegirev birden durakladı. Yarım dakika kadar bir şeye şaşmış gibi kımıldamadan durdu. Sonra arkasını döndü, gerisin geriye kiliseye, arkada kalan küçük mezara doğru koşmaya başladı. Ama çocuklar bir472

anda ona yetişip her taraftan eline koluna sarıldılar. O zaman sanki birden gücünü yitirmiş gibi, vurulmuş gibi kendini karların üzerine attı ve çırpına çırpına, çığlık ata ata, hıçkıra hıçkıra bağırmaya başladı:

-Yavrum, İlyuşeçkam, sevgili yavrucuğum!

Alyoşa ile Kolya onu yerden kaldırmaya, yatıştırmaya, sakinleştirmeye çalıştılar. Kolya:

-Yeter yüzbaşı! Erkek adam bunlara dayanmalı! diye mırıldanıyordu.

Alyoşa:

-çiçekleri ezeceksiniz, oysa annecik onları bekliyor. Demin ona İlyuşeçka'nın çiçeklerinden vermediniz diye oturup ağlıyordu. Orada daha İlyuşeçka'nın yatağı bile olduğu gibi duruyor...

Snegirev birden hatırlamış gibi:

-Evet evet, anneciğe gitmeli! diye söylendi. Yoksa yatağı kaldırırlar, kaldırırlar!

Bunu sanki gerçekten yatağı kaldıracaklarından korkuyormuş gibi tekrarlıyordu. Fırladı ve gene eve doğru koşmaya başladı. Ama artık ev pek uzak değildi. Oraya hep birlikte vardılar. Snegirev kapıyı birden açarak, biraz önce bu kadar katı yüreklilikle kavga ettiği karısına:

-Anneciğim, sevgili annecik, İlyuşeçka sana çiçek gönderdi, ayacıkların hasta olduğu için! diye bağırdı, sonra biraz önce karların üstünde çırpındığı sırada saplan kırılan, donmuş çiçek demetlerini ona uzattı.

Ama aynı anda İlyuşa'nın yatağı karşısında, köşede, İlyuşa'nın, yan yana duran ve biraz önce ev sahibi kadının toparlayıp oraya koyduğu, derisi kızıla çalan, buruşmuş, yamalı eski çizmelerini gördü. Görünce de kol arını kaldırdı ve onlara doğru atıldı, yere diz çöktü, çizmelerinden birini yakaladı, onu dudaklarına bastırarak, deli gibi öpmeye ve: Yavrum, İlyuşeçka'cığım, sevgili yavrum, nerede o ayacıkların şimdi? diye söylenmeye başladı.

Deli kadın yürek parçalayan bir sesle bağırdı:

-Onu nereye götürdün! Nereye götürdün onu?

O zaman Ninoçka da hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Kolya koşarak odadan çıktı. Arkasından çocuklar da çıkmaya başladılar. Onların arkasından en son Alyoşa dışarı çıktı ve Kolya'ya: KARAMAZOV KARDEŞLER

-Varsın ağlasınlar! Artık şimdi tesel i etmenin sırası değil! Bir dakika bekleyelim, sonra tekrar içeri gireriz!

-Evet, şimdi tesel i etmenin sırası değil! Biliyor musunuz bu feci bir şey, Karamazov!

Birden sesini kimse işitmesin diye alçaltarak:

-Çok üzülüyorum. Onu diriltmek imkânı olsaydı, bunu yapmak için dünyada herşeyi feda ederdim.

-Ah! Ben de, dedi, Alyoşa,

-Ne dersiniz Karamazov? Bu akşam buraya gelelim mi? Herhalde kafayı çekecek.

-Belki de. Ama gelsek bile yalnız siz ve ben, ikimiz gelelim. Başka kimse gelmesin. Anneleri ve Ninoçka ile birlikte bir saat kadar otururuz. Hepimiz birden gelecek olursak, onlara herşeyi tekrar hatırlatmış oluruz.

-Şimdi ev sahibi odalarında sofra kuruyor. Ölüleri ar.ma yemeği verecekler galiba. Papaz gelecekmiş. Tekrar oraya gidelim mi Karamazov? Ne dersiniz?

-Tabiî gidelim!

-Bu kadar büyük bir acı olsun da durup dururken blinl ikram etsinler, ne garip şey Karamazov! Şu bizim dinimizde ne anormal şeyler vardır:

Truva'nın nasıl kurulacağını bulmuş olan çocuk birden yüksek sesle:

-Som baliği da vereceklermiş, diye söze karıştı. Kolya ona doğru dönerek, sinirli sinirli:

-Ciddî olarak rica ediyorum Kartoşov! Artık saçmalamaktan vazgeç! Her yere burnunu sokma. Özel ikle kimse seninle konuşmadığı, hatta varlığınla ilgilenmek bile istemediği zaman.

Çocuk kıpkırmızı oldu ama, hiç bir şey söylemeye cesaret edemedi. O sırada hepsi ağır ağır patikadan yürüyorlardı. Smurov birden:

-İlyuşa'yı altına gömmek istedikleri taş bu işte! dedi.

Hepsi hiç konuşmadan büyük taşın önünde durdular. Alyoşa taşa baktı ve Snegirev'in anlattıklarını hatırladı, İlyuşeçka'nm nasıl ağlaya ağlaya, babasını kucaklayarak: Babacığım, babacığım! Seni ne kadar küçük düşürdü! diye bağırdığı zaman, olup bitenler hayalinde tekrar canlanmıştı.

İçinde bir şey kırılıyormuş gibi oldu. Hüzünlü, ciddi bir tavırla gözlerini öğrencilerin yüzleri üzerinde, İlyuşa'nın ar

nadasları olan bu çocukların aydınlık yüzleri üzerinde gezdirdi. Sonra birden:

-Arkadaşlar! Burada size bir iki söz söylemek isterim,

dedi.

Çocuklar hemen etrafını sardılar, birşeyler bekleyen gözlerini ona diktiler.

-Arkadaşlar! Yakında ayrılacağız. Şimdilik kısa bir süre iki ağabeyimin yanında kalacağım.

Bunlardan biri, sürgüne gidecek, öbürü de ölüm döşeğinde yatıyor. Ama yakında bu kentten belki de bir daha uzun bir süre geri dönmemek üzere gideceğim. O zaman birbirimizden ayrılacağız baylar! Onun için buraya, İlyuşa'nın taşı önünde, önce İlyuşecka'yı sonra birbirimizi bir daha hiç bir zaman unutmayacağımıza söz verelim! Sonradan hayatta başımıza ne gelirse gelsin, aradan yirmi yıl geçtikten sonra karşılaşsak bile, gene de vaktiyle taş yağmuruna tuttuğumuz zaval ı çocuğu nasıl toprağa verdiğimizi hatırlayalım. Onu köprünün orada nasıl taşlamıstık. hatırlıyor musunuz? Sonra da herkes onu ne kadar çok sevdi! Sevimli, iyi yürekli, cesaretli, onurlu bir çocuktu. Babası hakarete uğradığı için ne müthiş bir acı duymuş, nasıl isyan etmişti.

Onu ömrümüzün sonuna dek hatırlayacağız arkadaşlar ve ne kadar önemli işlerle uğraşırsak uğraşalım, ne kadar büyük mevkie ulaşırsak ulaşalım, ya da başımıza ne kadar büyük bir felâket gelirse gelsin, gene de burada toplandığımız

sırada, yüreklerimizin ne kadar iyi ve temiz bir duyguyla dolduğunu unutmayalım. Bu zaval ı çocuğa karşı sevgi duyduğumuz süre içinde, belki de gerçekten daha iyi. birer insan haline geldiğimizi unutmayalım. Bizi daha iyi birer insan yapan duyguyu aklımızdan çıkarmayalım. Yavru güvercinlerim benim! İzin verin size öyle diyeyim, çünkü

hepiniz onlara, o pırıl pırıl güzel küçük kuşlara çok benziyorsunuz. Şimdi şu anda sizin o temiz, o sevimli yüzlerinize bakıyorum da, sevgili çocıklarım benim, düşünüyorum ki, belki şu anda söyleyeceğim sözleri anlamayacaksınız, çünkü ben çoğu zaman anlaşılmayan şeyler söylerim.

Ama gene de herşeyi hatırlayacak ve belki de sonradan bu sözlerimi kabul edeceksiniz. Şunu bilin ki, bu dünyada yaşamak için iyi bir anıdan, özel ikle çocuklukta yaşanmış, ana baba ocağıyla ilgili güzel bir anıdan daha yüce, daha güçlü, daha sağlam, daha KARAMAZOV KARDEŞLER

yararlı bir şey yoktur. Size terbiye konusunda birçok şeyler söyleyeceklerdir. Oysa belki de çocukluktan bu yana içinizde sakladığınız güzel, kutsal bir anı, belki de terbiyenin en güze) şeklidir: Bir insan bu çeşit birçok anıları toplayarak hayata atılırsa, ömrünün sonuna dek kurtulmuş olur. Eğer yüreğimizde sadece bir tek güzel anı kalmışsa, o bile bir gün bizim için bir kurtuluş çaresi olacaktır! Belki de sonradan kötü yürekli olacağız! Belki de en kötü bir davranışta bulunmaktan kendimizi alamayacağız! İnsanların gözyaşlarıyla alay edeceğiz ve daha önce bütün insanlar için acı çekmek istiyorum diyen Kolya gibi konuşan insanlar bize gülünç görünecek. Belki de katı yüreklilikle onlarla alay edeceğiz. öyleyken ne kadar kötü olursak olalım, Tanrı başımıza ne getirirse getirsin, İlyuşa'yı toprağa nasıl

verdiğimizi son günlerde onu ne kadar sevdiğimizi ve işte şu anda bu taşın önünde nasıl dostça konuştuğumuzu anar anmaz, aramızda en kötü

yüreklimiz, en alaycı olanımız bile (eğer bu dediğim insanlar gibi olursak) şu anda ne kadar iyi, ne kadar temiz yürekli olduğunu hatırlayarak, bu haliyle alay etmeye cesaret edemeyecektir! Yalnız bu kadar da değil. Belki de bu anı onu büyük bir kötülük yapmaktan alıkoyacaktır. Belki akh başına gelecek ve: Evet, o zaman iyi yürekli, cesaretli ve namusluydum diyecektir. Varsın alay etsin! Ziyanı yok. İnsanın iyi ve güzel olanla alay ettiği olağan şeylerdendir. Bu sadece düşüncesizliktir; ama bana inanın arkadaşlar, o insan şimdiki davranışı ile alay eder etmez, yüreğinden gelen bir ses hemen ona: Hayır, alay etmekle kötü ettim, çünkü böyle bir şeyle alay edilmez! diyecektir.

Kolya, gözleri kıvılcımlar saçarak:

-Tabiî öyle olacak Karamazov, sizi anlıyorum Karamazov! diye bağırdı.

Çocuklar heyecana kapılmışlardı. Hepsi bağırarak birşeyler söylemek istiyorlardı. Ama kendilerini tutuyor ve duygulu bir tavırla konuşmacıya bakıyorlardı. Alyoşa:

-Bunu eğer günün birinde kötü birer insan olursak düşüncesiyle söylüyorum, diye devam etti. Ama neden kötü olalım, değil mi arkadaşlar? Bir kez herşeyden önce iyi yürekli ve dürüst birer insan olalım. Ondan sonra da birbirimizi hiç bir zaman unutmayalım. Bunu tekrar ediyorum.

Size ken76 KARAMAZOV KARDEŞLER

diliğimden söz veriyorum, bundan böyle hiçbirinizi unutmayacağım. Şu anda bana bakan her bir yüzü aradan

otuz yıl geçse de gene hatırlayacağım. Demin Kolya, Kartoşov'a sanki biz onun: Dünyada var oluşuyla bile ilgilenmek istemiyormuşuz gibi bir söz söyledi. Oysa Kartoşov'un dünyada var olduğunu ve şimdi de tıpkı Truva'yı kuranların kim olduğunu bulduğu vakit olduğu gibi kızardığını, bana o sevimli, o iyi bakışlı, o neşeli küçük gözleriyle baktığını hiç unutabilir miyim? Arkadaşlar! Sevgili dostlarım benim, hepimiz İlyuşeçka gibi cömert ve korkusuz, Kolya gibi akıl ı, cesaretli ve vicdanlı, (şuna inanıyorum ki, kendisi büyüdüğü vakit, daha da akıl ı

olacaktır) ve Kartoşov gibi utangaç, aynı zamanda aklı başında ve sevimli insanlar olalım! İyi ama neden yalnız onlardan söz ediyorum? Bundan böyle hepiniz artık sevdiğim varlıklarsınız. Sizden rica ediyorum, yüreğinizde bana da bir yer açın. Peki bu iyi duygu içinde bizi birleştiren, ömrümüzün sonuna dek anacağımız, daha doğrusu anmaya karar verdiğimiz o iyi yürekli, o sevimli, o sonsuzluğa dek bizim için değerli bir varlık olarak kalacak olan İlyusecka değilde kimdir? Gelin söz verelim: onu artık hiç bir zaman unutmayalım. Sonsuzluğa dek onu iyilikle analım. Bugünden sonra sonsuzluğa dek, yüreğimizde iyi bir çocuk olarak yasasın. Evet, bugünden sonra, sonsuzluğa dek, öyle olsun!

Çocuklar yüzlerinde duygulu bir anlamla etrafı çınlatan

incecik sesleriyle:

-Öyle olsun, öyle olsun, sonsuzluğa dek! Sonsuzluğa dek!

diye bağrıştılar.

-Onun yüzünü, elbisesini, eski çizmelerini, küçük tabutunu zaval ı günahkâr babasını ve İlyuşa'nın hasıl korkusuzca tüm sınıfa karşı tek başına karşı koyduğunu unutmayalım.

Çocuklar gene:

-Unutmayacağız unutmayacağız! diye bağırdılar. O cesurdu, iyi yürekliydi!

Kolya:

-Ah, onu ne kadar severdim! dedi.

- Yavrularım, sevgili dostlarım! Sakın hayattan korkmayın! iyi doğru bir şey yaptığınız vakit, hayat o kadar güzel olur ki.

Çocuklar heyecanla:

-Evet, evet! diye tekrar ettiler.

Biri (bu galiba Kartoşov idi) kendini tutamayarak:

-Sizi çok seviyoruz Karamazov! diye bağırdı.

-Evet, sizi seviyoruz, sizi seviyoruz, diye bütün çocuklar tekrar ettiler.

Birçoklarının gözlerinde yaşlar parlıyordu. Kolya heyecanla :

-Yaşasın Karamazov! diye bağırdı. Alyoşa içinden taşan bir duyguyla:

-Ölen yavrucağın anısı yüreğimizden ömrümüzün sonuna dek silinmesin! dedi.

Çocuklar gene:

-Silinmesin! diye bağırdılar. Kolya yüksek sesle:

— Karamazov, dinde söylendiği gibi gerçekten öldükten sonra dirilecek miyiz? Yeniden birbirimizi, herkesi, hatta, İlyuşeçka'yı a görecek miyiz? diye sordu.

Alyoşa-Tabiî dirileceğiz? Tabi göreceğiz birbirimizi ve o zaman neşeyle olup bitenleri birbirimize anlatacağız, dedi.

Bunu söylerken yarı gülüyor, yarı heyecan içinde konuşuyordu.

Kolya elinde olmayarak:

-Ah, o zaman ne kadar iyi olacak! dedi. Alyoşa güldü:

-Eh öyleyse, şimdi konuşmaları bitirip anma yemeğine gidelim. Blihi yiyeceğimiz için üzülmeyin. Bu çok eski, ölümsüz bir gelenektir, hem iyi yanları da vardır. Haydi gidelim! İşte bakın, şimdi hepimiz el ele gidiyoruz.

Kolya bir kez daha heyecanla:

-Ömrümüzün sonuna dek! Tüm ömrümüzce el ele olalım! Yaşasın Karamazov! diye bağırdı.

Bütün çocuklar bu bağırışa bir kez daha katıldılar.

SON-